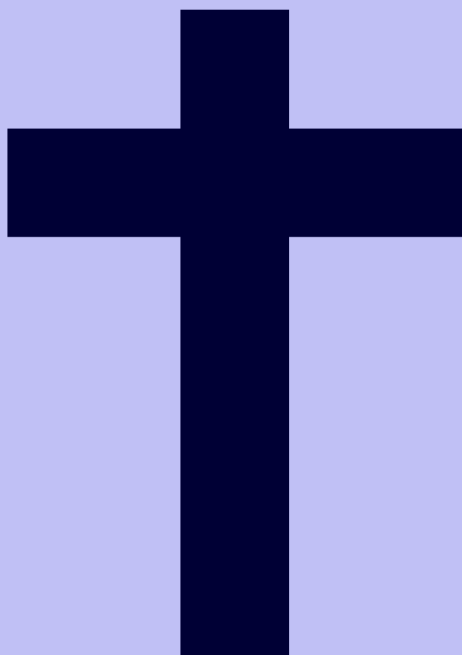

Nəkukuə Ikinan

The New Testament in the Nafe (Kwamera) language of
Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu

Nəkukuə Ikinan
The New Testament in the Nafe (Kwamera) language of Southeast Tanna, TAFEA Province,
Vanuatu

Niutestamen long lanwis Nafe blong Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Nafe de Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nafe (Nafe)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-06-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
26b0f540-c192-5878-be67-18ede9ab1416

Contents

Nægkiariien sə rakupwən	1
Matiu	3
Mak	62
Luk	96
Jon	156
Wok Me	200
Rom	256
Fas Korin	283
Seken Korin	309
Kalesia	326
Efesas	335
Filipae	344
Kolosi	351
Fas Tesalonaeka	357
Seken Tesalonaeka	363
Fas Timoti	366
Seken Timoti	374
Taetas	380
Filimon	384
Hipru	386
Jemes	406
Fas Pita	413
Seken Pita	421
Fas Jon	426
Seken Jon	433
Nampa Tri Jon	435
Jut	437
Revelesen	440
Diksonari	470

Preface

This publication is the New Testament in the Nāfe language. The 3000 speakers of Nāfe live in Southeast Tanna, which is located in TAFEA province in southern Vanuatu.

The New Testament in the Nāfe language was translated during the years 2003 to 2013 by the South Tanna Translation and Literacy Project.

Nāgkariien sə rakupwən

In i nāgkariien sāvai translesen rinostat mo wok irə meste ro sampam

Fwe kupwən aposol me sāvai Iesu Kristo mine nārmama me nepwɪn ipaka ti nirəha hāmərαι nəkukuə me sāvai Niutestamen. Irəha hāmərαι nəkukuə me nəha ia nāgkariien i Krik. Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə nāgkariien sāvai nəkur Kris rəmwhen ia kampani nāgkariien ia kwopun nəha Metel Ist fwe kupwən. Fwe kupwən nārmama me ia Metel Ist nāgkariien me sāvənraha hənətui pehe irə səpəmsəpə, mətə ko kra i nəkukuə riti ia nāgkariien i Krik irəha pam həvsini mhəukurən nɪpwran ti nəri nə mə in nə kampani nāgkariien sāvənraha. Ipwet mine ko ikəvsini nāgkariien i Krik ikətə mə ro iamɪnhi irə mine: Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. (Jon 1:1)

Kuvərαι raka Niutestamen fwe kupwən ia nāgkariien Krik, kurirə irə nāgkariien amasan sāvai Iesu Kristo ruviris mevən mwi meste nari fwe kwopun me nepwɪn nārmama hərəirei nāgkariien Krik ikɪn. Ro iamɪnhi irə nārmama me ia kwopun me nəha hənəməmwur mənəmħəvsini nāgkariien Krik ia Niutestamen ruvehe ia nāgkariien me sāvənraha səpəmsəpə.

Ia nuk 2001 nəkur ia Tənə səməme kamhəni nāgkariien i Nāfe hāmter ia kusen riti sāvənraha sāvai nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe. Kani nāghi kusen nəha mə Saot Tana Translesen mo Litresi Projek. Kurirə irə nārmama ia kusen nəha hərhi pen nərəsien riti revən ti Vanuatu Baebol Translesen (VBT) fwe ia Vila. Nārmama ia kusen sāvai nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe rərəs VBT mə trətui ro iərmama riti truvehe masitu ia nirəha ti noien wok. Iərmama sə trasitu iamɪnha irə kani wok sāvənhi mə in rəmwhen ia advaesa. Ia 2003 VBT rərhi pen advaesa riti revən marə tegɪn nārmama fwe ia rukwənu nəha Ienmarei. Nəpɪn advaesa nəha ruvəuvehe raka, nənə rukwənu me mine nimwəfwaki me fwe Irupou meste nari fwe Kripoen hərhi pen nārmama me sāvənraha həuvən kəru kəru mhousəsɪmwɪn irəha me ia Kwamera. Ia nəkureien nəha sāvənraha, irəha hərɪwɪ rəgɪnraha ia nirəha me nepwɪn mə tuhamowok ipaka ti advaesa, mamħəvsini nāgkariien ia Niutestamen ruvehe ia nāgkariien i Nāfe. Ia nuk 2004 kusen sāvai nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe roeite mwi nārmama me haməuku pen ia rukwənu me mine nimwəfwaki me pam. Nārmama me nəha həuvehe mhəsəni noien tukrai nāgkariien Nāfe irə. Ro iamɪnhi irə kusen sāvai nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe rinamo vi wok sāvənhi ia nuk 2004, mərki meste mo sampam ia Niutestamen ia nuk 2013. Ia nuk 2013 kusen sāvai nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe roeite mwi nārmama ia rukwənu me mine nimwəfwaki me pam həuvehe kəvsini irapw Niutestamen irəha pam hərəgi fwe Matiu meste Revelesen. Nəpɪn həuvəregi pam həsəni mə ramasan pam.

Suatuk sə transleta me hənəsi pen ti nuvsiniien nāgkariien ia Niutestamen ruvehe ia nāgkariien i Nāfe

Nāgkariien i Krik kɪmərαι Niutestamen irə fwe kupwən ropə ia nāgkariien i Nāfe nārmama ia Saot Tana kamhəni ipwet mine. Ko transleta me həuvəvsini nāgkariien Krik ruvehe ia nāgkariien i Nāfe resi pen noien sāvai nāgkariien nəkur Kris kamhəni fwe kupwən, mətə saon sāvənhi trɪpkatukwatukw mhə. Ro iamɪnhi irə, nəpɪn transleta me ho pəri wok irəha advaesa, irəha həmwur mə (1) translesen sāvənraha trɪni irapw nɪpwrai

nægkiariien səvəi nægkiariien Krik, nənə (2) translesen səvənraha tresi pen atukwatukw nægkiariien i Nəfe mine suatuk sə nərmama kamhəni nægkiariien i Nəfe ipwet mine. Nəpən transleta me ho pəri wok irəha advaesa, irəha həti pen pik ia Niutestamen kimərai ia nægkiariien Krik kupwən. Mətə həti pen mwi ia translesen me nepwɪn. Translesen me nəha həti pen pik ia nirəha irəha i Revised Standard Version (RSV), Good News Bible (GNB), mine Bislama (BSL).

Nægkiariien mi nəha kani irau mə futnot mine refrens

Tikəvsini Niutestamen i ia nægkiariien i Nəfe, mətoni ia kwopun me nepwɪn leta riti kimərai raməmak utə ia nusvenhi nægkiariien riti. Tikətoni mə ro iamɪnhi irə (a). Leta nəha ramahatən pen mə nægkiariien riti raməmak inhəripw anan ia nɪmwai nəkukuə nəha ikaməvsini. Tikəvsini nægkiariien nəha inhəripw anan ramahatən nɪpwrai nægkiariien riti uə suatuk riti mwi ti nuvsiniien nægkiariien nəha ruvehe ia Nəfe. Kani nægkiariien sə ro iamɪnha irə mə futnot.

Kwopun kimərai pen futnot me ikɪn ia nɪmwai nəkukuə tikətoni mwi inhəripw irə nægkiariien me nepwɪn kamhəni vas me nepwɪn mwi ia Nəkukuə Ikinan. Kani vas me nəha mə refrens. Tikəvsini refrens me nəha trahatən vas me nepwɪn mwi ia Nəkukuə Ikinan kamhəgkiari ia nari riti rəmwhen ia vas nəha kɪno mak irə raməgkiari mwi irə.

Nənɪmwi nari me

Tikəvsini pam Niutestamen i ia nægkiariien i Nəfe, marə mətoni mwi nɪpəri nəkukuə riti mwi nəha ikɪn nənɪmwi nari me həpik irə. Nənɪmwi nari me nəha trasitu ia niram mə tikukurən amasan mwi narimnari me nepwɪn Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə mətə nepwɪn riwən ia Vanuatu. Tikəti pen ia nənɪmwi nari me nəha mətoni narimnari me rəmwhen ia nei me, uə nərɪmɪru me, uə narimnari me nepwɪn səvəi narəien i nəkur Isrel mine nəkur Rom hənərə irə fwe kupwən mətə riwən ia Vanuatu.

Map me

Tikəvsini Niutestamen i ia nægkiariien i Nəfe, mətoni map me nepwɪn. Ia map me nəha tikətoni kwopun me nepwɪn Iesu ramavən ikɪn fwe kupwən. Map me nepwɪn mwi kamhəhatən navənien me səvəi Pol nəpən in ramavən irə mamevən ia kwopun me maməvisau irapw nægkiariien amasan səvəi Iesu Kristo.

Nəkukuə sə rani irapw nɪpwrai nægkiariien me (Diksonari)

Trɪni mɪnuə ikətoni nægkiariien riti ia Niutestamen sə ikreirei nɪpwran ramasan mə tikəmwur mətoni mə kimərai pen nægkiariien nəha ia diksonari uə rekəm. Diksonari nəha in nɪpəri nəkukuə sampam, mamɪni irapw nɪpwrai nægkiariien me nepwɪn.

Nɪpwrai nɪniien me

Trɪni mɪnuə ikokeikei mə tikəhatən nərmama ia nari riti sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, ramasan mə tikətoni nɪpəri nəkukuə sə rani nɪpwrai nɪniien me.

---

a :: Hemia nao wan futnot.

Matiu

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Matiu rımərai raməgkiari ia nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən mamini mə iəmə i kani mə Mesaea sə profet kupwən me həməni mə truvehe ruvəuvehe raka. Mesaea nəha in nəha Iesu sə ruvehe mə truehimiru nəkur Isrel mine nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. Matiu in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu in rımərai nəkukuə i. Matiu rımərai raka nəkukuə i kurirə nəkur Rom housi testesi nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem ia nuk 70. Mak mine Luk irau mwi kımərai nəkukuə sə raməgkiari ia nımıruıen səvəi Iesu. Mətə nəkukuə səvəi Matiu raməgkiari ia narımnari me nepwın səməme hopə ia nəkukuə səvənrau. Matiu raməgkiari pık ia Iesu mə in Mesaea sə nəkukuə səvəi Oltestamen rınaməgkiari irə. Nəgkiariien sə Matiu raməgkiari pık irə in i: “Nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə” uə “Nıtətə ia neiai.” Ikəvsini nəgkiariien nəha fwe ia Oltestamen. Ro iamınhi irə mine nərmama həpık rerınraha rırhi mə Matiu rımərai nəkukuə i ramevən tı nəkur Isrel. Matiu rımərai ia nəkukuə səvənhi mə Iesu Kristo in ia hatən asori. Iesu rahatən kıtaha ia loa səvəi Kumwesən mine nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.

Kaha kupwən me səvəi Iesu Kristo

¹ Kwopi nəgkiariien i rani nəghi kaha kupwən me səvəi Iesu Kristo. In kwənəkwus səvəi Kig Tevit mine kwənəkwus səvəi Epraham.

² Epraham in tata səvəi Aesak,

Aesak in tata səvəi Jekop,

Jekop in tata səvəi Juta mine piəvni me,^a

³ Juta in tata səvəi Peres mine Sara. Mama səvənrau nə Tamar.

Peres in tata səvəi Hesron,

Hesron in tata səvəi Ram,

⁴ Ram^b in tata səvəi Aminatap,

Aminatap in tata səvəi Nason,

Nason in tata səvəi Salmon,

⁵ Salmon in tata səvəi Poas. Mama səvəi Poas nə Rehap.

Poas in tata səvəi Opet. Mama səvəi Opet nə Rut.^c

Opet in tata səvəi Jese,

⁶ Jese in tata səvəi Kig Tevit.

Kig Tevit in tata səvəi Solomon. Mama səvəi Solomon nə Patsepa pran səvəi Uria kupwən.

⁷ Solomon in tata səvəi Rehopoam,

Rehopoam in tata səvəi Apia,

Apia in tata səvəi Asa.^d

⁸ Asa in tata səvəi Jehosafat,

Jhosafat in tata səvəi Joram,

Joram i tata səvəi Usia,

⁹ Usia in tata səvəi Jotam,

Jotam in tata səvəi Ahas,

Ahas in tata səvəi Hesekia,

¹⁰ Hesekia in tata səvəi Manase,

1:1: Jen 22:18, 1Kron 17:11, Luk 3:23-38   **a 1:2:** Juta mine piəvni me irəha pam twelef. Irəha nəha kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel.   **1:3:** Jen 38:29-30, Rut 4:18-22   **b 1:4:** Nəghın riti mwi Aram (1Kron 2:9)   **1:5:** Rut 4:13-17

c 1:5: Əvsini nəkukuə nəha Rut ia Oltestamen   **1:6:** 2Saml 12:24   **d 1:7:** Nəghın riti mwi mə Asaf

Manase in tata sāvai Amon,
Amon in tata sāvai Josaea,

¹¹ Josaea in tata sāvai Jekonaea mine piāvni me. Ia nāpīn nāha kinārhi irapw nākur Isrel hāier mhāvvan ia tənā Pāpilon.

¹² Ia nāpīn nāha nākur Isrel hāmāier irā mhāvvan ia tənā Pāpilon, Jekonaea in tata sāvai Sealtiel,

Sealtiel in tata sāvai Serupapel,

¹³ Serupapel in tata sāvai Apiut,

Apiut in tata sāvai Eliakim,

Eliakim in tata sāvai Asop,

¹⁴ Asop in tata sāvai Jatok,

Jatok in tata sāvai Akim,

Akim in tata sāvai Eliut,

¹⁵ Eliut in tata sāvai Eleasar,

Eleasar in tata sāvai Matan,

Matan in tata sāvai Jekop,

¹⁶ Jekop in tata sāvai Josef.

Josef nā in iārman sāvai Meri. Meri nā in pran nā mama sāvai Iesu. Iesu nā kani nāghin nā Kristo.

¹⁷ Ro iamīnhi irā fwe Epraham meste pehe Kig Tevit tata me irāha pam fotin. Fwe Kig Tevit meste pehe kinārhi irapw nākur Isrel hāier mhāvvan ia tənā Pāpilon tata me irāha pam fotin. Fwe ia nāpīn nāha nākur Isrel hāmāier irā mhāvvan ia tənā Pāpilon meste pehe Kristo rātui tata me irāha pam fotin.

Iesu Kristo rātui

¹⁸ In i nāgkariien sā rani Iesu Kristo mā rināfo mātui. Mama sāvānhi nāghin nā Meri. Fwe kupwān kāsīsāg in mā tresi pen iārman riti nāghin nā Josef. Nāpīn irau krouāpwāh narā pāriien ihi, Meri rātōni mā rino tipwīn ia nāgse Nānimwīn Ikinan. ¹⁹ Josef in iārmama riti sā noien sāvānhi ratukwatukw, rāpwāh nokeikeiien mā Meri trauris ia nāmri nārmama. Ro pen nātārigien sāvānhi mā trāpwāh afafa a in.

²⁰ Mātā nāpīn Josef ramātārig mā tro iamīnhi, agelo riti sāvai Iārimānu rier pen tukwe ia nāmākrāhāien, mīni mā, “Josef, kwānākwus sāvai Kig Tevit. Tikuvehi Meri mā pran sām, māpwāh nehekīrien. Iākunouīhi nāha ia tipwīn ruvehe ia nāgse Nānimwīn Ikinan.

²¹ Meri trārāhi tīni iārman, tikamākeikei misēgi pen nāghin nā mā Iesu,^e ti nāri nā mā in truvehimīru nārmama me sāvānhi, muvehi raka nārāhāien me sāvānrāha.”

²² Nārimnari me pam i hāier pehe iamīnhi mā nāgkariien i truvehe mukuā sā Iārimānu rīmāni irapw ia tārhuī profet riti sāvānhi fwe kupwān. ²³ In rīmāni mā, “Hāregi ro. Prān i rīreirei ihi iārman tro tipwīn, mārāhi tīni iārman. Nānā irāha tuhāsegi pen nāghin nā mā Emanuel.” (Nīpwrai nāhāg nāha in i mā Kumwesān ramarā tukutaha.)

²⁴ Nāpīn Josef rātui ia nāpīrien sāvānhi, ro nāfe agelo nāha sāvai Iārimānu rīmāni pen tukwe in, muvehi Meri mā pran sāvānhi, ²⁵ mātā rīpkapri pāri mhā irau min meste rārāhi tīni iārman. Nānā Josef rīsēgi pen nāghin nā mā Iesu.

2

Nāmā hāukurān amasan noien sāvai kāmāhau me

¹ Nāpīn Iesu rinātui raka ia rukwānu Petlehem ia tənā Jutia, ia nāpīn nāha Kig Herot ramārimānu, nārmama me nepwīn sāmāme hāukurān amasan noien sāvai kāmāhau me hāuku pen fwe meri rautā ikin, mhāuvehe ia Jerusalem, ² mamhāres mā, “Iākunouīhi nāha rīpkātui a i, in kīg sāvai nākur Isrel, in pāku? Kīmāha iahānātōni kāmāhau sāvānhi

^{1:11:} 2King 24:14-15, 2Kron 36:10, Jer 27:20   ^{1:12:} Esra 3:2   ^{1:18:} Luk 1:27,35   ^{1:21:} Luk 1:31, 2:21
^e ^{1:21:} Nīpwrai nāhāg nāha mā “Iārimānu rauvehimīru nārmama.”   ^{1:23:} Aes 7:14   ^{1:25:} Luk 2:7, 21

fwe ia kwopun meri rautə ikin, nənə iahaməuvehe mə taheiwaiu ia nənimen, mhəuvei pen nisaiien səkimaha min.”

³ Nəpɪn Kig Herot rɪregi nəgkiariien nəha, in mine nəkur Jerusalem me pam həkərinari mhehekɪr. ⁴ Nənə Kig Herot rəkwein pris asori me mine nahatən me səməme kamhahatən nəkur Isrel ia Loa səvəi Moses, nənə mərəs pen irəha i mə, “Iəmə nə kani mə Kristo trətui pəku?”

⁵ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Ia rukwənu Petlehem ia tənə Jutia. Kimaha iahəukurən mə tro iamɪnhi irə ti nəri nə mə profet riti fwe kupwən rɪmərai nəgkiariien i mə:

⁶ Mətə ik Petlehem ia tənə Jutia

ripko mhə ik rukwənu auər a ia rukwənu asori me ia tənə Jutia.

Iərman riti truku pen ia niram, mərɪmənu ia nərmana.

In trətui amasan ti sipsip me səiou nəkur Isrel.’ ”

⁷ Ia nəpɪn nəha Kig Herot rəkwein afafa nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuvehe. Rəres pen irəha i nəfe nəpɪn atukwatukw hənətoni kəməhau nəha rutə vi a irə. ⁸ Nəpɪn həni pam, in rərhi pen irəha, mɪni mə, “Kimiaha tihəuvən fwe Petlehem, mhətui amasan ro iəkunouihi nəha mə in pəku. Nəpɪn hiətoni, tihəuvehe mhəni sas pehe tukw iou i, pwəh iou mwi iakevən meiwaiu ia nənimen, muvei pen nisaiien səiou min.”

⁹ Nəmə me nəha hətərig pam nəgkiariien səvəi Kig Herot, nənə mhəier. Ia suatuk hətoni kəməhau nəha hənətoni nəpɪn rautə vi a fwe ia kwopun meri rautə ikin rakupwən ia nirəha, mamevən meste rərer atukwatukw məhiəpwɪn kwopun nəha iəkunouihi ramarə ikin. ¹⁰ Nəpɪn irəha hətoni kəməhau nəha, rərɪnraha ragien, hagien pɪk. ¹¹ Nənə həuvnimwə ia nəkwai nimwə nəha, mhətoni iəkunouihi nəha irau mama səvənhi Meri, mhənɪmwi nukurhunraha, mhəuvei pen nisaiien səvənraha min. Ia nəpɪn nəha həsevər ia tənəripw me səvənraha, mhəuvei pen nari amasan me min. Həuvei pen kol mine nise nei mi nə kani mə fragkinsens mine mɪr. ¹² Nənə ia nəpɪn irə, Kumwesən rɪnise irəha ia nəməkrəhaien mə tuhəpwəh nɪrərigien mhəuvən ti Kig Herot. Ro pen irəha həier, mamhesi pen suatuk əpə, mamhəuvən fwe imwənraha.

Josef mine Meri krouvehi Iesu, rouap, rouevən fwe Ijip

¹³ Nənə nəpɪn nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuvəier raka, agelo riti səvəi Iərɪmənu rier pen ti Josef ia nəməkrəhaien, mɪni mə, “Əskəmter, mərəhi iəkunouihi i irau mama səvənhi, mharap, mharevən fwe ia tənə Ijip, mamhararə fwe ikin meste iou takɪni mə tiharrərig. Ripko mhə tui Kig Herot trətui iəkunouihi i mə trousi əpune.” ¹⁴ Ro iamɪnhi irə Josef rɪskəmter ia nəpɪn, mərəhi iəkunouihi i irau mama səvəi iəkunouihi, mharevən fwe ia Ijip. ¹⁵ Nənə irəhar hararə fwe ikin meste Kig Herot remhə. Nəri nəha rier pehe iamɪnhi mə nəgkiariien i truvehe mukuə sə Iərɪmənu rɪməni irapw ia tərhui profet riti səvənhi fwe kupwən. In rɪməni mə, “Iakəkwein nərik rier ia tənə Ijip muvehe.”

Naruagən me səvəi Kig Herot housi əpune nəkwərhakwərha me

¹⁶ Nəpɪn Kig Herot rətoni mə nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həneikuə irə, niemaha rəpi pɪk in. In rərhi pen naruagən me səvənhi həuvən mhousi əpune nɪpwənəti nərman me pam fwe ia Petlehem mine ia kwopun me ipaka səməme nuk səvənraha kəru meiwaiu. In ramesi pen a nəpɪn atukwatukw kəməhau nəha rutə vi a irə rəmwhen nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həməni pen tukwe in. ¹⁷ Narɪmnari me nəha ro nəgkiariien i Profet Jeremaea rɪməni ruvəuvehe muvəukuə:

¹⁸ “Kamregi pran riti fwe ia Rama

ramasək maməkwein əpwəmwis.

Rejel nā ramasək ti nīpwnətīn me,
nānā mīpkokeikei mhā mā iārmama riti trəgkiari vivi min,
ti nəri nā mā nīpwnətīn me hāuvəiwən.”

Josef mine Meri mine Iesu harevən fwe ia Nasaret

¹⁹ Nəpīn Kig Herot remhā, Josef in fwe Ijip, nānā agelo riti sāvai Iərimənu rier pen tukwe in ia nāməkrəhaien, ²⁰ mīni mā, “Əskəmter, mərəhi iəkunouihi i mine mama sāvənhi mharevən fwe ia tənə Isrel. Nərmama me nāha kənamhətui iəkunouihi i mā tuhousi əpune hāuvamhā.”

²¹ Ro iamīnhi irə Josef rīskəmter irau mama sāvai iəkunouihi, mharevən fwe ia tənə Isrel. ²² Mətə nəpīn Josef rīregi mā Akeleas ruvehi təmwki tata sāvənhi Herot, mamərimənu ia tənə Jutia, in rehekīr nevənien fwe ikīn. Nānā ti nəri nā mā Kumwesən rīnise mwi in ia nāməkrəhaien mā trəpwəh nevənien fwe ikīn, in rier mevən fwe ia tənə Kalili. ²³ Ia kwopun nāha revən mamarə ia taon riti kani mā Nasaret. Nəri nāha rier pehe iamīnhi mo nəgkiariien i profet me hāməni fwe kupwən ruvəuvehe muvəukuə. Irəha həgkiari ia Kristo, mhəni mā, “Tukəkwein in mā iāmə Nasaret.”

3

Jon Paptas raməvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikīn

¹ Nuk me nepwīn ruvehe mukurau, nānā Jon Paptas ruvehe ia kwopun akwesakwes ikīn fwe ia tənə Jutia, maməvisau m nərmama mā, ² “Kimiāha tihaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səkimiāha ti nəri nā mā nītətə ia neiai^a ruvəuvehe ipaka.” ³ Jon nāha in iāmə Profet Aesea rəgkiari irə fwe kupwən nəpīn rīni mā, “Reri iārmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikīn, mamīni mā, ‘Kimiāha tihaməkeikei mhərərhi suatuk sāvai Iərimənu səkītaha, mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me sāvənhi.’”

⁴ Jon ramarkahu ia tinari kīno ia nīmwheri kamel, mamətoti ia teki nərimīru, maməni kinhə mine kwənīpwət ia sukapak. ⁵ Nərmama me həpik həier ia Jerusalem mine kwopun me ia tənə Jutia mine kwopun me ipaka ti nui arīs Jotan, mamhəuvən ti Jon, ⁶ mamhəni irapw noien ərəha me sāvənraha, nānā in ramo paptas ia nīrəha ia nui arīs Jotan.

⁷ Mətə nəpīn Jon rətoni Farisi me mine Satusi me həpik kamhəuvehe mā in tro paptas ia nīrəha, in rīni pen ti nīrəha i mā, “Kimiāha hiəmwhen ia snek me kamhahi əpune nərmama. Kumwesən niemaha rəpi. Rīpko mhə tui in trərpwīn noien ərəha me səkimiāha. Sin rīni pehe tukumiāha i mā tihap raka irə? ⁸ Kimiāha tihaməkeikei mho noien amasan me trahatən pen mā hiənəpwəh pərhiēn noien ərəha me səkimiāha. ⁹ Rərəha tihəni pen tukumiāha me i mā Epraham in kaha səkimiāha. Iakani pehe tukumiāha i mā Kumwesən rukurən nuvehīēn kəruətērei me i, mo nīpwnətī Epraham me ia nīrəha. ¹⁰ In rīnərpwi pen raka paha sāvənhi ia nuai nei me na trərai. Nei me pam səməme həpkukuə mhə nukwai nei amasan in trərai əmwesi, mousə pen irəha ia napw.

¹¹ Iou iakamo paptas ia kimiāha ia nui ti nəri nā mā hiənəpwəh noien ərəha me səkimiāha. Mətə iārmama nāha rauvehe kurirə ia nīrak nīskaiēn sāvənhi rasori məpi raka iou. Iou iapkəmwhen mhə mā takuvehi raka put sāvənhi. In tro paptas ia kimiāha ia Nənimwīn Ikinan mine ia napw. ¹² Fok sāvənhi, in rarukwi utə nuni nari me irə, rīnəmak raka ia rəgīn. Na trīrukwi utə nuni nari me sāvənhi irə ti nuaiēn nunīn mine tekīn. Nuni nari me sə ramasan in tripeki pen irəha ia nīmwə sāvənhi sə ramoeite nəvegīnien ikīn, mətə tekīn sə rərəha in trīhiāi pen napw irə, napw sə trīpkīfwə mhə.”

2:20: Eks 4:19   **2:23:** Luk 2:39, Aes 11:1, 53:2, Jon 1:46   **3:2:** Mat 4:17, Mak 1:15   **a 3:2:** Nəpīn rīpik Matiu rani nəgkiariēn i mā “Nītətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariēn i in i “Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   **3:3:** Aes 40:3   **3:4:** 2King 1:8   **3:7:** Mat 12:34, 23:33   **3:9:** Jon 8:33,39, Rom 2:28-29, 4:12   **3:10:** Mat 7:19, Luk 13:6-9   **3:11:** Jon 1:26-27,33, Wok Me 1:5   **3:12:** Mat 13:30

Jon ro paptaes ia Iesu

¹³ Ia nāpīn nāha Iesu ruku pen ia tənā Kalili, muvehe ia nui aris Jotan mā Jon tro paptaes irā. ¹⁴ Mātā Jon raməmwur mamīnise in, mamīni mīnuə, “Kwa ik i tiko paptaes ia nirak. Rəfo ikuvehe tukw iou mā tako paptaes ia niram?”

¹⁵ Mātā Iesu rīni pen tukwe in mā, “Rekəm. Tikaməkeikei mo paptaes ia nirak təkwtəkwni. Ratukwatukw ti nəri nā mā ia noien nāha krau trauo narimnari me pam sə Kumwesən rokeikei hāuvehe mhəukuə.” Ro pen Jon rəsēni, mo paptaes irā.

¹⁶ Nāpīn Jon rīno raka paptaes ia Iesu, Iesu rutə pehe ia nui, təkwtəkwni a kəpuapen rəkweg tukwe, in rətoni Nənīmwin səvəi Kumwesən rameiwaiu pehe rosi mak inhəripw, muvehe məkure irā. ¹⁷ Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai, mīni mā, “In i nərīk keikei. Rerīk rəgīen tukwe.”

4

Setan raməmwur mā tro Iesu rīmwei ia nərəhāien

¹ Nənə Nənīmwin Ikinan riri pen Iesu revən ia kwopun akwesakwes ikin. Ia kwopun nāha Setan raməmwur mā tro Iesu rīmwei ia nərəhāien. ² Iesu rīpkəni mhə nari meste pen nāpīn foti ia nāpīn mīne ia ran. Kurirə ikin nukumhə rīnāhi pīk in. ³ Nənə Setan sə raməmwur mā tro nərmama həmwei ia nərəhāien, ruvehe, mīni pen ti Iesu i mā, “Trīni mīnuə ik Tīni Kumwesən pərhiēn, ni pen ti kəruətērei me i mā tuhəuvehe mho nəveginien^a ia nərəhā.”

⁴ Mātā Iesu rīni mā, “Kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan mā, ‘Iərmama trīpkīmīru mhə ia nəveginien əpa, mātə trīmīru ia nəgkiariēn pam sə raku pen ia tərhuī Kumwesən.’ ”

⁵ Nənə Setan ruvehi Iesu, mevən fwe ia taon ikinan nāha Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nimwə səvəi Kumwesən, ⁶ nənə mīni pen tukwe in mā, “Trīni mīnuə ik Tīni Kumwesən pərhiēn, ivə irapw. Kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan mā,

‘Kumwesən trīni pen ti nagelo me səvənhi mā irəha tuhaməkeikei mhətui amasan tukw ik,

mhəuvehi utə ik ia rəgīnraha,

kamo ikouini nisum ia kəruətērei riti.’ ”

⁷ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Mātə kīmərāi pen mwi ia Nəkukuə Ikinan mā, ‘Tikəpwəh neipweipwīēn Iərimənu Kumwesən səim.’ ”

⁸ Nənə Setan ruvehi mwi in muvehi mevən fwe ia təkue riti sə rəpwəmwis anan, mahatən irapw nitətə me pam kig me ia tīprənə i kamhərimənu ia nərəhā, mahatən irapw mwi nautə amasan me pam ia nitətə me nāha, ⁹ mīni pen ti Iesu i mā, “Narimnari me pam nāha takuvei pehe mik trīni mīnuə ikisīai iou, mīnimwi nukurhum mi ia nənimek.”

¹⁰ Mātə Iesu rīni pen tukwe in mā, “Evən isipwin, Setan! Kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan mā, ‘Tikīnimwi nukurhum mi ia nəmri Iərimənu Kumwesən səim, mīsīai in. In əpa nə tiko nəkwān.’ ”

¹¹ Ia nāpīn nāha Setan rəpwəh Iesu mamevən. Nənə Iesu rətoni nagelo me hāuvehe, mamho tukwini nari min.

Iesu rīnaməvisau ia tənā Kalili

¹² Ia nāpīn nāha kəkwtəmhiri Jon Paptaes kuvehi puvnimwə in ia kalapus. Nāpīn Iesu rīregi, in rəpwəh kwopun nāha, mīrərig mevən ia tənā Kalili, ¹³ nənə mier ia taon nāha Nasaret, mevən mamarə ia Kapaneam. Kapaneam in taon riti ipaka ti nui asori Kalili fwe ia tīprənə səvəi Sepulun mīne Naftali. ¹⁴ Nəri nāha rier pehe iamīnhi mā nəgkiariēn səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In rīmāni mā,

¹⁵ “Tənə səvəi Sepulun mīne tənə səvəi Naftali,

3:16: Jon 1:32   **3:17:** Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 12:18, 17:5, Luk 9:35   **4:1:** Hip 2:18, 4:15   **4:2:** Eks 34:28, Jen 3:1-7   **a** **4:3:** Uə bred   **4:4:** Dut 8:3   **4:7:** Dut 6:16   **4:10:** Dut 6:13   **4:11:** Hip 1:6,14   **4:12:** Mak 6:17, Luk 3:19-20   **4:13:** Jon 2:12

ipaka ti nui asori Kalili fwe ia nīkare nui aris Jotan pen,
in i tənə Kalili kwopun nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel kamharə ikin.

¹⁶ Nərmama səməme kamharə ia nəpitəvien
tuhətoni nukuraanien asori riti.

Nərmama səməme kamharə ia təmwkəmwi nemhəien
nukuraanien riti trutə məhiəpwin irəha.”

¹⁷ Ia nəpin nəha Iesu rinaməvisau, minamini mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərərig ia
noien ərəha me səkimiaha ti nəri nə mə nitətə ia neiai ruvəuvehe ipaka.”^b

Iesu rəkwein nərmama nepwin mə tuhəkurirə in

¹⁸ Nəpin Iesu ramavən ia nīkare nui asori Kalili, in rətoni iərmama kəru, Saemon (iəmə
kani mwi nəghin mə Pita) mine piəvni nəghin nə Antru. Krauerukw net ia nui ti nəri nə
mə irau iərmama mi kravi nəmu. ¹⁹ Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rouvehe roukurirə iou.
Pwəh iou tako kimirau iərmama mi sə kravi nərmama.” ²⁰ Təkwtəkwuni a krouəpwəh
net me səvənrau roukurirə in.

²¹ Kurirə ikin Iesu ravən ouihi a mwi, mətoni iərmama kəru mwi, Jemes mine piəvni
nəghin nə Jon. Irau tini Sepeti mi. Krauəkure ia nəkwai nitətə ouihi riti irəhar tata
səvənrau kamharitiri net me səvənrahar. Iesu rəkwein irau, ²² nənə təkwtəkwuni a
krouəpwəh nitətə ouihi mine tata səvənrau, rouevən roukurirə in.

Iesu ro nərmama me həpik həuvehe mhəsanin

²³ Iesu revən ia kwopun me pam ia tənə Kalili, mamahatən nərmama ia nəkwai
nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau irapw nəgkiariien amasan ia nitətə sə
Kumwesən ramərimənu irə, mamomasan nərmama me pam səməme kamhemhə ia
nemhəien me səpəmsəpə mine səməme nemhəien rouraha nīpəri nīpwrənraha. ²⁴ Ro
pen nərmama kamhəni pik nəghi Iesu. Nəgkiariien səvənraha rauviris mamevən
ia kwopun me pam ia tənə Siria. Nənə irəha həuvehi nərmama me pam səməme
kamhemhə, mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Irəha kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə.
Nepwin nīpwrənraha raməmisə. Nepwin nəremhə me kamharə ia nīrəha. Nepwin
nemhəien nəha nīkəvan ramo irəha. Nepwin nīpəri nīpwrənraha remhə. Nənə Iesu ro
irəha həuvehe mhəsanin. ²⁵ Nənə nərmama həpik kamhəkurirə ia Iesu. Nepwin həuku
pen ia tənə Kalili, nepwin həuku pen fwe Tekapolis, kwopun taon ten ikin, nepwin həuku
pen ia Jerusalem mine tənə Jutia. Nənə nepwin həuku pen ia nīkare nui aris Jotan pen
mwi.

5

Iesu ramahatən nərmama me ia təkūər

¹ Nəpin Iesu rətoni nərmama me həuvəpik, rutə ia təkūər riti məkure. Nərmama me
səvənhi həuvehe tukwe, ² nənə in rinamahatən irəha, minamini mə,

³ “Nərmama səməme hətə sas ia rerinraha mə irəha həmwhen ia nərmama nautə
səvənraha riwən, rerinraha tragien,
ti nəri nə mə nitətə ia neiai^a səvənraha.

⁴ Nərmama səməme kamhəregi rərəha mamhasək, rerinraha tragien,
ti nəri nə mə Kumwesən truvehi utə nətərigien səvənraha.

⁵ Nərmama səməme həpkəfiutə mhə ia nīrəha, rerinraha tragien,
ti nəri nə mə Kumwesən truvei pen tīprənə i minraha.

⁶ Nərmama səməme hokeikei pik mə tuhətoni noien atukwatukw,

4:17: Mat 3:2 **b** **4:17:** Nəpin rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə
sə Kumwesən ramərimənu irə.” **4:19:** Luk 5:1-11, Mat 13:47 **4:20:** Mat 19:27 **4:23:** Mak 1:39, Mat 9:3, Wok
Me 10:38 **4:24:** Mak 6:55 **4:25:** Mak 3:7-8 **5:3:** Aes 57:15 **a** **5:3:** Nəpin rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə
“Nitətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” **5:4:** Aes 61:2-3, Rev 7:17 **5:5:**
Sam 37:11 **5:6:** Aes 55:1-2

mamhæregi nokeikeiien naha ræmwhen ia iærmama nukumhæ ramahi, mamækwakwa, rerinraha tragien,

ti næri næ mæ Kumwesæn tro iræha hæregi hækuvætæ.

⁷ Nærmama sæmæme kamhapi ti nærmama, rerinraha tragien, ti næri næ mæ Kumwesæn trapi mwi ti niræha.

⁸ Nærmama sæmæme nætærigien sævænraha ræmher, rerinraha tragien, ti næri næ mæ iræha tuhætæ Kumwesæn.

⁹ Nærmama sæmæme kamhæmri næmærinuien, rerinraha tragien, ti næri næ mæ tukini iræha mæ nipwnæti Kumwesæn me.

¹⁰ Nærmama sæmæme kamometæ iræha ti næri næ mæ kamho noien atukwatukw, rerinraha tragien,

ti næri næ mæ nitætæ ia neiai sævænraha.

¹¹ Kimiaha i rerimiaha tragien næpin nærmama tuharis ækenhin ia kimiaha, mhometæ kimiaha, mhæni nægkiariien æræha me sæpæmsæpæ mine neikuæien me, mhousi kimiaha iræ ti næri næ mæ kimiaha nærmama me sæiou. ¹² Kimiaha tihamækeikei mhæregi ramasan, mhagien pik, ti næri næ mæ nærækuien sækimiaha rasori fwe ia neiai. Kimiaha hiæukuræn mæ nærmama me hænometæ profet kupwæn me ia noien a mwi naha.”

Iesu rægkiari ia sol mine nukuraanien

¹³ “Kimiaha næ hiæmwhen ia sol ia tiprænæ i. Mætæ trini minuæ sol næsienien sævænhî ruvæiwæn, tukæfo mwi ræsien mwi? Sol næ ripkæmwhen mhæ mæ tuko nari amasan riti mwi iræ. Ramasan mæ tukærarki a i, nænæ nærmama tuhavæn iræ.

¹⁴ Kimiaha næ hiæmwhen ia nukuraanien ia tiprænæ i. Taon riti fwe ia tækure tækuær ko ripkærkwafæ mhæ. ¹⁵ Nærmama me hæpkihiai pen mhæ napw ia laet mhæuiui ia nari riti, mætæ iræha tuhamækeikei mhækurei utæ i ia næri kakurei utæ laet iræ mæ nærmama ia nækwai nimwæ tuhætoni ramæhiapw. ¹⁶ Ræmwhen a mwi ia kimiaha tihamækeikei mho laet sækimiaha ruæk asori ia næmri nærmama pwæh hætoni noien amasan me sækimiaha nænæ mhægnægini Tata sækimiaha fwe ia neiai.”

Iesu rægkiari ia Loa sævæi Moses

¹⁷ “Rerimiaha træpwæh nirhien mæ iakuvehe mæ takærarki Loa sævæi Moses mine nægkiariien sævæi profet kupwæn me. Iapkuvehe mhæ mæ takærarki nægkiariien me sævænraha, mætæ iakuvehe mæ tako nægkiariien me sævænraha hæuvehe mhæukuæ.

¹⁸ Iakani nipærhienien tukumiaha i mæ loa naha tripkiwæn mhæ meste tiprænæ mine neiai trouiwæn. Nægkiariien kwakwa uæ nipæri nægkiariien kwakwa kimærai pen ia loa naha tripkiwæn mhæ meste narimnari me pam tuhæier irapw. ¹⁹ Ro pen iærmama sæ træruï loa riti rouihi ia loa me i, mamahatæn nærmama me mæ tuho mwi iamînhi, tukækwein in mæ iæmæ auær a ia nitætæ ia neiai. Mætæ iærmama sæ tresi pen loa me i, mamahatæn nærmama me iræ, tukækwein in mæ iæmæ asori ia nitætæ ia neiai. ²⁰ Iou iakani pehe tukumiaha i mæ noien sækimiaha tramækeikei matukwatukw mæpi raka noien sævæi nahatæn me sævæi Loa mine noien sævæi Farisi me. Mæ rekæm, kimiaha tihæpwæh nuvniwæien ia nitætæ ia neiai ia næpin riti.”

Iesu rægkiari ia noien sævæi niemaha

²¹ “Kimiaha hiæuværegi raka kimæni pen ti kaha kupwæn me sækitaha mæ, ‘Tikæpwæh nousi æpuneien iærmama. Trini minuæ iærmama riti rousi æpune iærmama riti ratukwatukw mæ tuko nærpwînien min.’ ²² Mætæ iou iakani pehe tukumiaha i iærmama sæ ramo niemaha m piævni, ratukwatukw mæ tuko nærpwînien min. Iærmama sæ trini pen ti piævni

5:7: Jem 2:13   **5:8:** Sam 24:3-4, 51:10, 73:1   **5:9:** 1Jon 3:2-3   **5:10:** Hip 12:4, 1Pit 3:14   **5:11:** 1Tes 4:14, Jem 1:2   **5:12:** 2Kron 36:16, Wok Me 7:52, Hip 11:32-38, Jem 5:10   **5:14:** Jon 8:12, 9:5   **5:15:** Mak 4:21, Luk 8:16, 11:33   **5:16:** Efes 5:8-9, 1Tes 2:12   **5:17:** Mat 3:15, Rom 3:31, 10:4   **5:18:** Luk 16:17, 21:33   **5:19:** Jem 2:10   **5:21:** Eks 20:13, 21:12, Lev 24:17, Dut 5:17   **5:22:** 1Jon 3:15

mə, 'Ikamarməri,' ratukwatukw mə tukuvi irapw in ia nəmri nəmə asori me. Iərmama sə trəskiari ərəha anan ia piəvni, ratukwatukw mə trevən ia kwopun napw asori rauək ikin.

²³ Ro pen trini minuə ikamərer pen ia nifatə səvəi Kumwesən mə tikuvei pen nari riti min, nənə ia kwopun nəha rerim rirhi mə piam niemaha raməpi in ti nari riti ikino min, ²⁴ tikəpwəh nəri nəha ikuə tikuvei pen m Kumwesən pwəh raməmak ia nikare nifatə, nənə mevən. Tikaməkeikei mukupwən mevən ti piam rouamasan kimirau min, nənə kurirə ikrərig, muvei pen narimnari me səim ia təkure nifatə ramevən ti Kumwesən.

²⁵ Trini minuə iko noien ərəha riti ia iərmama, nənə in rokeikei mə kimirau min tirouərer ia nəmri nəmə asori me pwəh həkiri noien səim, ramasan mə tikevən akwauakw, rouəmri atukwatukw nəri nəha nəpin kimirau irauesi pen ihi suatuk rauevən ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin. Rərəha mə iərmama nəha ikino noien ərəha irə trəmri pen ik ia rəgi iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien, nənə iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien trəmri pen ik ia rəgi polis, nənə tukuvehi puvnimwə ik ia kalapus. ²⁶ Iakani nīpərhienien tukw ik i mə tikəpwəh nierien ia kalapus meste ikərəku pen pam faen me səim."

Iesu rini mə iərman rerin trəpwəh nakresien pran

²⁷ "Kimiaha hiəuvəregi raka kiməni mə, "Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə.' ²⁸ Mətə iou iakani pehe tukumiaha i trini minuə iərman riti rətoni pran riti, nənə rerin rakres i, iəmə nəha rinərui raka nəgkiariien nəha ia rerin. ²⁹ Trini minuə nənimm mwatuk ramo ik ikamwei ia nərəhaien, tikukumwiri raka, mərarki. Nənimm nīpəri nīpwram a. Trini minuə ikouraha nīpəri nīpwram ramasan pik məpi raka mə tukərarki pen nīpwram me pam ia kwopun napw asori rauək ikin. ³⁰ Nənə trini minuə rəgim mwatuk ramo ik ikamwei ia nərəhaien, tikərari raka, mərarki. Rəgim nīpəri nīpwram a. Trini minuə ikouraha nīpəri nīpwram ramasan pik məpi raka mə tukərarki pen nīpwram me pam ia kwopun napw asori rauək ikin."

Iesu rini mə iərman trəpwəh nəpwəhien pran səvənhi

³¹ "Nəgkiariien riti mwi kiməni fwe kupwən in i mə, 'Iərman sə rokeikei mə trəpwəh pran səvənhi pwəh ruvei pen nīmwai nəkukuə riti m pran səvənhi rani mə in rinəpwəh in.' ³² Mətə iou iakani pehe tukumiaha i trini minuə iərman riti rəpwəh pran səvənhi, pran sə rīpko əpnəpen mhə nari irau iərməpə, ramouraha səvənhi pran, mamə in revən mamətui iərməpə riti mə triri in. Trini minuə prən nəha resi pen iərməpə riti iamīnhi, in ramo noien ərəha. Iərman nəha in ramesi pen rīpko mhə iərman atukwatukw səvənhi. Nənə iərman sə ramiri pran sə iərman səvənhi rinəpwəh in ramo noien ərəha. Prən nəha in ramiri səvəi iərməpə."

Iesu rini mə tikəpwəh nahatən penien nari, muvehi kwəsuaahi

³³ "Nəgkiariien riti mwi kimiaha hiəuvəregi raka kiməni pen ti kaha kupwən me in i mə, "Tikəpwəh nuvehien kwəsuaahi ia nəmri Iərimənu meikuə irə, mətə tikaməkeikei mo nəfe ikiməuvehi kwəsuaahi mīni mə tiko.' ³⁴⁻³⁵ Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nuvehien kwəsuaahi iamīnhi. Tikəpwəh nahatən penien neiai uə tīprənə uə Jerusalem muvehi kwəsuaahi ia nīrəhar, ti nəri nə mə neiai in nə kwopun Kumwesən raməkure ikin mamərimənu, tīprənə in nə nəri Kumwesən ramərpwi utə tīpage nīsun mi irə, nənə Jerusalem in nə taon səvənhi, in Iərimənu Asori. ³⁶ Tikəpwəh nahatən penien kəmkapwə, muvehi kwəsuaahi irə, ti nəri nə mə ko ipko mhə nīmwai nukwənem riti ruvehe məpsan uə ruvehe mīpitəv. ³⁷ Mətə nəgkiariien səim pwəh ro iamīnhi. Tikini a 'Ouəh' uə 'Rekəm.' Nəgkiariien sə rəpi raka nəgkiariien mi nəha ruku pen ti Setan."

5:23: Mak 11:25   **5:25:** Mat 6:14-15, Mat 18:34-35   **5:27:** Eks 20:14, Dut 5:18   **5:28:** 2Tes 2:14   **5:29:** Mat 18:9, Mak 9:47, Kol 3:5   **5:30:** Mat 18:8, Mak 9:43   **5:31:** Dut 24:1-4, Mak 10:4, 1Kor 7:10-11   **5:33:** Eks 20:7, Lev 19:12, Nam 30:2, Dut 23:21   **5:34-35:** Aes 66:1, Jem 5:12, Mat 23:22, Wok Me 7:49, Sam 48:2, Aes 66:1   **5:37:** Jem 5:12

Iesu rini mə tikəpwəh nərpwinien noien ərəha səvəi nərmama

³⁸ “Kimiaha hiəuvəregi raka kiməni mə, “Trini minuə iərmama rouraha nənimek riti tukaməkeikei kouraha mwi nənimen riti. Trini minuə iərmama rouraha revik riti tukaməkeikei kouraha mwi revin riti.” ³⁹ Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nəvisəien kimiaha iərmama rərəha, mhəpwəh nərpwinien tai noien ərəha səvənhi iaminihi. Trini minuə iərmama riti rəpwi nikare nikəpwim mwatuk, ikuvei pen mwi nikaren mour min. ⁴⁰ Trini minuə iərmama riti ruvi irapw ik ia nəgkiariien asori mə truvei raka səim karkahu, ikuvei pen mwi səim kot min. ⁴¹ Trini minuə iərmama riti raməkeikei mik mə tikəvrani narimnari me səvənhi mavən kilometa kuatia, ikavən kilometa kəru kimirau min. ⁴² Trini minuə iərmama riti rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Tikəpwəh niniseien iərmama sə rokeikei mə truvehi ouihi a səim narimnari me.”

Iesu rini mə tikəkeikei nərmama səməme haməmwəki ik

⁴³ “Kimiaha hiəuvəregi raka kiməni mə, “Tikaməkeikei mokeikei piam nənə məmwəki iərmama sə raməmwəki ik.” ⁴⁴ Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə kimiaha tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme haməmwəki kimiaha, nənə mhəfwaki ti nərmama səməme kamhometə kimiaha. ⁴⁵ Noien nəha trahatən pen mə Tata səkimiaha fwe ia neiai nipwnətin me nə kimiaha, ti nəri nə mə in ramo meri səvənhi rautə nukwəsikər raməhiəpwən nərmama ərəha me mine nərmama amasan me. In ramərhi irapw mwi nesən raməfwi nərmama atukwatukw mine nərmama həpkatukwatukw mhə. ⁴⁶ Kimiaha hiaməfətərig irə? Trini minuə kimiaha hiəkeikei a nərmama səməme hokeikei kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha ti nəfe? Nərmama kamərəku pen takis minraha irəha mwi kamho noien nəha! ⁴⁷ Nənə trini minuə kimiaha hiaməgkiari pen m piəvmiaha me a, nəfe noien amasan hiamo mhəpi raka nərmama me nəpwən? Nərmama me səməme həreirei Kumwesən irəha mwi kamho noien nəha! ⁴⁸ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhatukwatukw rəmwhen ia Tata səkimiaha fwe ia neiai in ratukwatukw.”

6

Iesu rəgkiari ia nəriari penien nari m nərmama nautə səvənraha riwən

¹ “Kimiaha tihaməsiari nəpən hiamo noien atukwatukw me səkimiaha, mhəpwəh noien ia nəmri nərmama me mə irəha tuhətoni. Trini minuə hiamo iaminihi irə, nərəkuien səkimiaha sə truku pen ti Tata səkimiaha fwe ia neiai triwən.

² Nəpən ikuə tikuvei pen nari riti mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən, ikəpwəh nukupwəniən məse kisipw rəmwhen kəuətkəsua me kamho ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia suatuk me mə nərmama tuhətoni mhəgnəgini irəha. Iakani nipərhiəniən tukumiaha i nərmama me nəha həuvəuvehi raka nərəkuien səvənraha. ³ Mətə nəpən tikuvei pen nari riti mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən, ikəpwəh nəseniən rəgim mour rukurən nəfe rəgim mwatuk ramo. ⁴ Ro iaminihi irə tiko afafa nəriariən səim, nənə səim Tata sə ramətə narimnari me kamo afafa truvei pehe nərəkuien mik.”

Iesu rəgkiari ia nəfwakiien

⁵ “Nənə nəpən kimiaha tihəfwaki, hiəpwəh noien rəmwhen ia kəuətkəsua me kamho. Irəha kamhərer ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia kwopun me suatuk me həuvehe mamhəvsiek ikin, mamhəfwaki mə nərmama tuhətoni irəha. Irəha hokeikei pik noien nəha, mətə iakani nipərhiəniən tukumiaha i mə nərmama me nəha həuvəuvehi raka nərəkuien səvənraha. ⁶ Mətə nəpən tikəfwaki, ikevən ia nəkwai rum səim mərəpinhə, məfwaki m Tata səim sə nərmama həpkətoni mhə. Nənə Tata səim sə ramətə narimnari

5:38: Eks 21:24, Lev 24:20, Dut 19:21   **5:39:** Lev 19:18, Jon 18:22-23   **5:40:** 1Kor 6:7   **5:43:** Lev 19:18
5:44: Eks 23:4-5, Luk 23:34, Wok Me 7:60, Rom 12:14,20   **5:45:** Efes 5:1   **5:48:** Lev 19:2, Dut 18:13   **6:1:** Mat 23:5
6:3: Mat 25:37-40   **6:5:** Mat 23:5, Luk 18:10-14   **6:6:** 2King 4:33

me kamo afafa truvei pehe nərəkuien mik. ⁷ Nənə nəpɪn kɪmiaha tihəfwaki, hiəpwəh nɪniien nəgkiariien me rɪpɪk rəmwhen ia nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamho. Irəha rerɪnraha rɪrhi mə kumwesən me səvənraha tuhəregi irəha ti nəri nə mə kamhəni nəgkiariien me rɪpɪk. ⁸ Kɪmiaha tihəpwəh noien rəmwhen ia nirəha ti nəri nə mə nəpɪn kɪmiaha hiəpkəres mhə ihi Tata səkɪmiaha, in ruvəukurən raka narimnari me sə həiwən təni kɪmiaha. ⁹ Ro pen kɪmiaha tihaməkeikei mhəfwaki iamɪnhi irə:

‘Tata səkɪmaha ia neiai,

Pwəh nərmama həsiai nəghim ro ikinan i.

¹⁰ Pwəh nɪtətə sə ikamərimənu irə ruvehe.

Pwəh ko nəkwam ia tɪprənə rəmwhen kamo nəkwam ia neiai.

¹¹ Tikuvei pehe nəveginien sənəmaha rəmwhen səvəi nəpɪn ipwet.

¹² Tikenouenou noien ərəha me səkɪmaha

rəmwhen kɪmaha iahamenouenou noien ərəha me səməme nərmama hamo ia kɪmaha.

¹³ Tikəpwəh niri penien kɪmaha ia kwopun tahəmwei ia nərəhaien ikin, mətə tikɪnise Setan mə trəpwəh nourahaien kɪmaha.’

¹⁴ Trɪni mɪnuə kɪmiaha hienouenou noien ərəha me səvəi nərmama, Tata səkɪmiaha fwe ia neiai in mwi trenouenou noien ərəha me səkɪmiaha. ¹⁵ Mətə trɪni mɪnuə kɪmiaha hiəpwəh nenouenouien noien ərəha me səvəi nərmama, Tata səkɪmiaha trəpwəh mwi nenouenouien noien ərəha me səkɪmiaha.”

Iesu rəgkiari ia nəpwəhien nəveginien ti nəfwakiien

¹⁶ “Nənə nəpɪn tihəpwəh naniien nari mə tihəfwaki, hiəpwəh noien nənimemiaha rəpou rəmwhen ia kəuətəkəsua me kamho. Irəha kamho nənimenraha ruvehe mɔpəiti mə nərmama me tuhətoni mhəukurən mə kamhəpwəh naniien nari. Iakani nɪpərhienien tukumiaha i nərmama me nəha həuvəuvehi raka nərəkuien səvənraha. ¹⁷ Mətə nəpɪn ikuə tikəpwəh naniien nari mə tikəfwaki, ikaikuas ia nənimem, mahakwi oel ia nukwənem. ¹⁸ Nənə nərmama tuhəpwəh nətoniien mə ikəpwəh naniien nari, mətə Tata səim sə nərmama həkətoni mhə trətoni. Nənə Tata nəha səim sə ramətə narimnari me kamo afafa truvei pehe nərəkuien mik.”

Iesu rəgkiari ia noeiteien nautə ia neiai

¹⁹ “Kɪmiaha tihəpwəh noeiteien nautə səkɪmiaha ia tɪprənə i. Ia kwopun i uvne me mɪne nopweiiien kraouraha nari. Ia kwopun i rakres me kamheitehi nimwə, mamhəuvnimwə, mamhakres. ²⁰ Mətə kɪmiaha tihaməkeikei mhəoite nautə səkɪmiaha ia neiai. Ia kwopun nəha uvne me mɪne nopweiiien kroupkouraha mhə nari. Rakres me həkəitehi mhə nimwə mə tuhəuvnimwə mhakres. ²¹ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə kwopun nautə səim raməmək ikin, nətərigien səim traməmək mwi ikin.”

Iesu rəgkiari ia nəmri iərmama

²² “Nəmri iərmama in nə rauvei pen nukuraanien m nɪpwran. Ro iamɪnhi irə trɪni mɪnuə nənimem ramasan, nɪpwram pam trukuar ia nukuraanien. ²³ Mətə mə nənimem rərəha, nɪpwram pam trukuar ia nəpitəvien. Trɪni mɪnuə nukuraanien ia rerim ro nəpitəvien irə, ikamarə ia nəpitəvien pərhiien.”

Iesu rəgkiari ia iəmə asori kəru

²⁴ “Iərmama riti riwən ramo tukwini nari ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trɪni mɪnuə ro iamɪnhi irə, trokeikei riti, məmwəki riti, uə trɪsiai riti mɪpkɪsiai mhə riti. Kɪmiaha ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən mɪne mane mho iəmə asori mi irə səkɪmiaha mə tiho pəri nəkwənwəru.”

6:7: Aes 1:15, 1King 18:26-29   **6:8:** Mat 6:32   **6:9:** Jon 17:6   **6:10:** Mat 7:21, 26:39, Luk 22:42   **6:12:** Mat 6:14-15, Mat 18:21-35   **6:13:** Luk 22:40, Jem 1:13, Jon 17:15, 2Tes 3:3, 2Tim 4:18, 1Kron 29:11-13   **6:14:** Mak 11:25-26   **6:16:** Aes 58:5-9   **6:19:** Jem 5:1-3   **6:20:** Mat 19:21, Luk 18:22, Kol 3:1-2

Iesu rægkiari ia nətərig pikien ia narimnari me səvəi tɪprənə i

²⁵ “Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nətərig pikien ti nimiruien səkimiaha, mamhəres nəfe tihani uə nəfe tihənimwi. Tihəpwəh nətərig pikien ia nɪpwramiaha, mamhəres nəfe tiharkahu i. Nimiruien rɪpko mhə səvəi nəveginien əpa. Nɪpwrai iərmama rɪpko mhə səvəi tɪnari əpa. ²⁶ Hətə ro menu me i ia nimagouagou. Irəha həpwəh nəpweien nari, mhəpwəh nesien nukwan, mhəpwəh noeiteien nəveginien ia nɪmwə sə kamoeite nəveginien ikin. Mətə Tata səkimiaha ia neiai raməkwəni irəha. Nənə ia nənimen kimiaha hiamasan pik mhəpi raka irəha. ²⁷ Sin ia kimiaha ko ro nimiruien səvənhi rəpwəmwis mwi səvəi nəpɪn ouihi a trɪni mɪnuə ramətərig pik tukwe? Kimiaha riti ko rɪpko mhə nəri nəha.

²⁸ Ro iamɪnhi irə rəfo hiamətərig pik ti tɪnari? Hətəni ro tihinari me ia kwopun me mə kamhəfəutə irə. Irəha həpwəh noien wok, mhəpwəh nɪtirien tɪnari. ²⁹ Mətə iakani pehe tukumiaha i Kig Solomon fwe kupwən nautə səvənhi rasori pik, mamarkahu tɪnari amasan me, mətə tɪnari səvənhi rɪpkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i. ³⁰ Kimiaha nahatətəien səkimiaha rɪpkiskai mhə. Kumwesən rauvei pen tɪnari amasan me m tihinari me, nəri auər a tihinari me kamhəmiru ipwet mətə trakwakwi haukei, mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən ramo iamɪnha irə, in truvei pehe mwi tɪnari m kimiaha məpi raka. ³¹ Ro pen tihəpwəh nətərig pikien, mamhəres mə, “Tsani nəfe?” uə “Tsənimwi nəfe?” uə “Tsarkahu ia nəfe?” ³² Nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamhətui əmisə nəveginien mɪne tɪnari. Nənə Tata səkimiaha ia neiai ruvəukurən raka narimnari me i mə tihaməkeikei mhəuvehi. ³³ Mətə kimiaha tihəkupwən mhətui əmisə nɪtətə sə in raməimənu irə mɪne noien atukwatukw me səvənhi, nənə in truvei pehe mwi narimnari me pam i m kimiaha. ³⁴ Ro pen kimiaha tihəpwəh nətərig pikien ti nəfe trakwakwi. Narimnari me səvəi trakwakwi səvəi trakwakwi. Nəsəsauien me səvəi nəpɪn kuatia nəmwhen raka.”

7

Iesu rægkiari ia nəkiriiən nərmama ti noien ərəha me səvənraha

¹ “Kimiaha tihəpwəh nəkiriiən nərmama ti noien ərəha me səvənraha kamo Kumwesən rəkiri mwi kimiaha ti noien ərəha me səkimiaha. ² Nəkiriiən səkimiaha sə hiaməkiri nərmama irə, tukəkiri mwi kimiaha irə. Nərpwinien səkimiaha sə hiamo m nərmama tukərpwin pehe mwi m kimiaha.

³ Rəfo ikamətə nɪmwəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam, mətə ipkətə mhə nɪpəri nei asori sə raməmak ia nənimem? ⁴ Trɪni mɪnuə nɪpəri nei asori raməmak ia nənimem, rəfo iakamɪni pen ti piam mə, ‘Əseni iou, pwəh iakiskəri raka nɪmwəkmwəki nei sə raməmak ia nənimem?’ ⁵ Ik iərmama sə ikamo kəuətkəsua tikaməkeikei mukupwən muvehi raka nɪpəri nei asori sə raməmak ia nənimem, kurirə irə ikətə amasan nari mə tikiskəri raka nɪmwəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam.

⁶ Kimiaha tihəpwəh nuvei penien nari sə ro ikinan m kuri me. Rərəha mə kuri me nəha hərəri mhahi testesi nɪpwramiaha. Tihəpwəh nərarki penien nəri amasan nənimen rutə pik revən ti pikə me. Rərəha mə pikə me nəha havən irə ia nisunraha.”

Iesu rɪni mə tikəres nari, mətui nari, mɪkunkun ia təpinhə

⁷ “Trɪni mɪnuə hiokəikei nari riti, ramasan mə tihəres, nənə tukuvei pehe m kimiaha. Tihətui əmisə i, nənə tihətəni. Tihəkunkun ia təpinhə, nənə tukəsevər tukumiaha. ⁸ Iərmama sə raməres nari, truvehi nari. Iərmama sə ramətui əmisə nari, trətəni. Iərmama sə rakunkun ia təpinhə, tukəsevər tukwe.

6:25: Fil 4:6, 1Tim 6:6-8, Hip 13:5, 1Tes 5:7   **6:26:** Mat 10:29-31, Luk 12:6-7   **6:29:** 1King 10, 2Kron 9   **6:32:** Mat 6:8   **6:33:** 1King 3:13-14, Sam 37:4,25, Rom 14:17   **6:34:** Eks 16:4,19, Mat 6:11   **7:1:** Rom 2:1, 1Kor 4:5, Jem 4:11-12   **7:2:** Mak 4:24   **7:6:** Mat 10:11   **7:7:** Mak 11:24, Jon 14:13, 15:7, Jon 16:23-24   **7:8:** Jem 1:5, 1Jon 3:22, 1Jon 5:14-15

⁹ Sin ia kimiaha nāpīn iākunouīhi sāvānhi rāres bred, truvei pen kārūāterei min, ¹⁰ uā rāres nāmu truvei pen snek? Rekām! ¹¹ Kimiaha tihamākeikei mhāuvei pen narimnari amasan me m nākwārhakwārha me sākīmiaha. Mā kimiaha i nākur ārāha hīūkurān noien iamīnhi, hīamāfātārig ia Tata sākīmiaha ia neiai? In truvei pen narimnari amasan me rasori mwi m nārmama sāmāme kamhāres in tukwe. ¹² Ro pen nāfe noien kimiaha hiokeikei mā nārmama tuho ia kimiaha, kimiaha mwi tiho ia nīrāha, tī nāri nā mā in i nīpwrai nāgkiariien me ia Loa sāvāi Moses mīne nākukuā me sāvāi profet kupwān me.”

Iesu rāgkiari ia suatuk kārū

¹³ “Kimiaha tihamākeikei mhāukurau ia ket ouīhi. Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā ket asori mīne suatuk sā rīmāru rāmevān tī nemhāien. Nārmama hāpīk kamhāukurau ia ket nāha. ¹⁴ Mātā ket ouīhi mīne suatuk āknekīn rāmevān tī nīmīruīen. Nārmama houīhi a kamhātā suatuk nāha.”

Iesu rāgkiari ia noien sāvāi profet eikuā me

¹⁵ “Kimiaha tihamāsiari tī profet eikuā me. Irāha tuhāuvehe tukumiaha mhāvi sipsip me ia nīrāha, mātā rerīnraha rāmwhēn ia kuri āpīrmīn me. ¹⁶ Kimiaha tihātā irāha, mhāukurān mā irāha profet eikuā me, tī nāri nā mā noien sāvānraha trahātān pen. Rāfo, ko kesi nukwai krep ia rāhi, uā nukwai niemīs ia nākwus sā ro rīrevīn me? Rekām! ¹⁷ Nei amasan raukuā kwānkwai nei amasan, mātā nei ārāha raukuā kwānkwai nei ārāha. ¹⁸ Nei amasan ko rāpwāh nukuāien kwānkwai nei ārāha. Nei ārāha ko rāpwāh nukuāien kwānkwai nei amasan. ¹⁹ Nei me pam sāmāme hāpkukuā mhā kwānkwanraha sā ramasan kamārai āmwesi irāha, kamārarki pen ia napw. ²⁰ Ro pen kimiaha tihātā irāha mhāukurān mā irāha profet eikuā me tī nāri nā mā noien sāvānraha trahātān pen.

²¹ Nārmama hāpīk kamhākwein iou mā, ‘Iārīmānu, Iārīmānu,’ mātā rīpko mhā irāha pam tuhāuvnīm wā mhā ia nītātā ia neiai.^a Iārmama sā ramo nākwai Tata sāiou sā ramarā ia neiai in truvnīm wā. ²² Ia nāpīn nāha nārmama hāpīk tuhāni pehe tukw iou i mā, ‘Iārīmānu, Iārīmānu, ia nāghīm kīmaha iahānāvisau m nārmama. Ia nāghīm kīmaha iahānākoui irāpw nāremhā me ia nārmama. Ia nāghīm kīmaha iahāno nīmātāien asori me rīpīk. Rāfo ia kīmaha?’ ²³ Mātā iou takīni pen atukwatukw tī nīrāha i mā, ‘Iou iāpkukurān raka mhā kimiaha ia nāpīn riti. Kimiaha nārmama me hīamo noien ārāha, hāuvān isīpwīn tukw iou.’”

Iesu rāgkiari ia iārmama mī sā krauvrhākīn nīm wā

²⁴ “Iārmama sā rīregi nāgkiariien me i sāiou, mamo nāfe iākīmāni, in trāmwhēn ia iārmama riti rukurān nari muvrhākīn nīm wā sāvānhi ia tākure kārūāterei. ²⁵ Nāpīn nesān rauār, iāpīwān rāiu, nīmātāgi rāsūā ia nīm wā nāha, mātā nīm wā nāha rāpwāh nīmweiien tī nāri nā mā kīmāuvrhākīn pen ramārer āknekīn ia tākure kārūāterei. ²⁶ Mātā iārmama sā rīregi nāgkiariien me i sāiou, māpwāh noien nāfe iākīmāni, in trāmwhēn ia iārmama riti rīreirei nari muvrhākīn nīm wā sāvānhi ia nīpākīr. ²⁷ Nāpīn nesān rauār, iāpīwān rāiu, nīmātāgi ruvehe māsūā ia nīm wā nāha, nānā nīm wā nāha rīmwei. Nāpīn rīmwei irā ruvehe mārāha pam.”

²⁸ Nāpīn Iesu rīni pam nāgkiariien me i, nārmama me hārkāri asori nari ia nahātānien sāvānhi, ²⁹ tī nāri nā mā in rahātān irāha rāmwhēn iārmama sā rauvehi nasoriien ruku pen tī Kumwesān. In ropā ia nahātān me sāvānraha sāmāme kamhahātān Loa.

7:11: Jem 1:17   **7:12:** Mat 22:39-40, Luk 6:31, Rom 13:8-10   **7:13:** Jon 10:7,9   **7:14:** Wok Me 14:22   **7:15:** Mat 24:4,24, Wok Me 20:29, 2Tes 2:1   **7:16:** Kal 5:19-22, Jem 3:12   **7:19:** Mat 3:10, Luk 3:9, Jon 15:6   **7:20:** Mat 12:33   **7:21:** Luk 6:46, Mat 21:31, Rom 2:13, Jem 1:22,25   ^a **7:21:** Nāpīn rīpīk Matiu rani nāgkiariien i mā “Nītātā ia neiai.” Nīpwrai nāgkiariien i in i “Nītātā sā Kumwesān ramārīmānu irā.”   **7:23:** Sam 6:8, Mat 10:33, 25:41, Mat 13:41-42, 2Tim 2:19   **7:29:** Mak 1:22, Luk 4:32, Jon 7:46

8

Iesu ro iarmama riti nemhæien skai ro tekïn ruvehe mæsanïn

¹ Næpïn Iesu reiwaiu ia tækuær næha, nærmama hæpik kamhækuriræ i. ² Nænæ iarmama riti nemhæien skai riti ro tekïn ruvehe tukwe in, minimwi nukurhun mi ia nænimen, mini mæ, “Iærimænu. Mæ rerim ragien, ko iko iou iakæmher?”

³ Nænæ Iesu rosæ pen rægïn, mirapi in, mini mæ, “Rerik ragien. Tikuvehe mæmher.” Tækwækwuni a nemhæien sævæi iarmama næha raraka iræ. Nipwran ruvehe mæmher mwi. ⁴ Nænæ Iesu rini pen tukwe in mæ, “Tikætui amasan tukwe, mæpwæh nîniiën næfe iakïno mik ti iarmama riti. Mætæ tikevæn atukwatukw ti pris^a pwæh rætoni nipwram mæ ræmher. Tikuvei pen næfe m Kumwesæn sæ Moses rimæni. Nærmama me tuhætoni hæukuræn mæ nemhæien i ruvæiwæn ia nipwram.”

Iaruagæn riti sævæi nækur Rom ramahatætæ ia Iesu

⁵ Iesu revæn mapirapw ia taon næha Kapaneam. Iaruagæn riti sævæi nækur Rom næha ikïn in rasori ia naruagæn me iræha pam hantret. Ruvehe ti Iesu, mæres mæ, ⁶ “Iærimænu. Ko ikasitu ia nirak? Iærmama sæ ramo tukwini nari miou ramæmak fwe ia nækwai nimwæ sæiou, mamregi rææha anan, ko ripkavæn mhæ.”

⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Iou takuvehe mo in ruvehe mæsanïn.”

⁸ Mætæ iæmæ asori sævæi naruagæn me rini mæ, “Iærimænu. Ripko mhæ iou iæmæ amasan riti. Iapkæmwhen mhæ mæ tikuvehe muvniwæ ia nimwæ sæiou. Mætæ tikini a nækwam, nænæ pwæh iarmama sæ ramo tukwini nari miou ruvehe mæsanïn. ⁹ Iou mwi iarmama riti sæ iakamaræ tegïn næmæ asori me. Naruagæn me nepwïn mwi kamharæ tegïn iou. Næpïn iakïni pen ti riti mæ ‘Evæn,’ in trevæn. Næpïn iakïni pen ti riti mwi mæ ‘Uvehe,’ in truvehe. Næpïn iakïni pen ti iarmama sæ ramo tukwini nari miou mæ ‘O næri,’ in tro.”

¹⁰ Næpïn Iesu riregi nægkariien næha, rærkærinari, mini pen ti nærmama sæmæme kamhækuriræ in mæ, “Iakani nipærhienien tukumiaha i mæ iou iapkætæ raka mhæ iæmæ Isrel riti nahatætæien sævænhi riskai ræmwhen ia nahatætæien sævæi iæmæ Rom i. ¹¹ Iakani pehe tukumiaha i mæ nærmama hæpik ripko mhæ iræha nækur Isrel tuhæuku pen ia nikaren parei mine nikaren peraha mhæuvehe mhani pæri nari iræha Epraham mine Aesak mine Jekop ia Nitætæ ia Neiai.^b ¹² Mætæ nækur Isrel, iræha nipwnæti nitætæ næha, tukærarki irapw iræha hæpik fwe iruæ ia kwopun rïpitæv ikïn. Ia kwopun næha tuhasæk, mhahi tæriini revinraha.”

¹³ Nænæ Iesu rini pen ti iæmæ asori sævæi naruagæn me mæ, “Evæn. Iærmama sæ ramo tukwini nari mik træsanïn ræmwhen ikïni nipærhienien mæ tako mik.” Tækwækwuni a iræ iarmama sæ ramo tukwini nari m iæmæ asori sævæi naruagæn me ruvehe mæsanïn.

Iesu ro mama sævæi Pita ruvehe mæsanïn

¹⁴ Kuriræ ikïn Iesu revæn muvniwæ ia nimwæ sævæi Pita, mætoni kaka pran sævæi Pita ramæmak mamækwiei fifa. ¹⁵ Iesu rirapi rægïn, nænæ nemhæien raraka iræ. Præn næha riskæmter, minamæpnæpenæ nævegïniën sænæni.

¹⁶ Ia næpïn næha ia næruaræv meri ruvæivæ iræha hæuvehi nærmama hæpik næremhæ me kamharæ ia niræha hæuvehi iræha mhæuvehe ti Iesu. In rini a nægkariien sævænhi, mækoui irapw nænimwïn æræha me iræ, mo mwi sæmæme kamhemhæ iræha pam hæuvehe mhæsanïn. ¹⁷ Narimnari me i hæier pehe iamïnhi mæ nægkariien sævæi Profet Aesæa truvehe mukuæ. In rimæni mæ, “In ruvehi nemhæien me sækitaha mine næmisæien me sækitaha.”

Iærmama kæru krouokeikei mæ troukuriræ Iesu

8:4: Lev 14:1-32, Mat 9:30, Mak 7:36, Luk 17:14   **a 8:4:** Pris me næha Iesu ramægkiari ia niræha, iræha nimwipwi Eron me. Fwe kupwæn iræha kamho wok ia nimwæ sævæi Kumwesæn fwe Jerusalem.   **8:5:** Jon 4:47   **8:10:** Mat 15:28   **8:11:** Sam 107:3, Luk 13:29   **b 8:11:** Næpïn rïpik Matiu rani nægkariien i mæ “Nitætæ ia neiai.” Nipwrai nægkariien i in i “Nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ.”   **8:12:** Mat 22:13, 25:30, Luk 13:28   **8:14:** 1Kor 9:5

¹⁸ Nəpɪn Iesu rətoni mə nərmama me həpɪk hərer kurau kurau irə, rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Pwəh səvən mhəpi simwɪn pen fwe ia nɪkare nui asori.” ¹⁹ Ia nəpɪn nəha iahtən riti səvəi Loa ruvehe mɪni pen tukwe in mə, “Iahatən, takukurirə ik kwopun pəku tikevən ikɪn.”

²⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kuri əprmin me səvənraha nɪpəg rarə. Menu me ia nɪmagouagou təpwagenraha rarə. Mətə iou, Iəməti Iərmama, kwopun səiou riwən mə takapri ikɪn.”

²¹ Nənə iərmama riti mwi sə ramərer ia kwopun nəha irəha nərmama me səvəi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakukupwən mevən mɪnimwi raka səiou tata.” ²² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nərmama səməme həpkukurirə mhə iou rəmwhen mə həuvamhə raka. Tikukurirə iou, məpwəh irəha. Pwəh irəha hənɪmwi nərmama me səvənraha səməme həuvamhə.”

Iesu rinise nɪmətagi asori

²³ Ia nəpɪn nəha Iesu rəputə ia nɪtətə ouihi riti. Nərmama me səvənhi həkurirə in. ²⁴ Irəha həier mənəm həuvən. Rɪpko mhə tui nɪmətagi asori riti rɪskəmter ia təkure nui mo peiau peiau me rasori mɪnakuwər ia nɪtətə ouihi səvənraha. Mətə Iesu ramapri. ²⁵ Ro pen irəha həuvən, mhəsəpwiri in, mamhəni mə, “Iərimənu! Tikuvehimiru kɪtaha! Na tsəmwhenɪmw!”

²⁶ Miregi Iesu rini pen ti nɪrəha i mə, “Rəfo kɪmɪaha hiamhekɪr? Kwa nahatətəien səkɪmɪaha rɪpkiskai mhə.” Nənə in rɪskəmter mɪnise nɪmətagi mɪne nui asori mɪni mɪnuə troueiwaiu. Təkwtəkwni a mwi narimnari me pam həuvehe mhəmərɪnu.

²⁷ Nərmama me səvənhi nənɪmenraha rier. Irəha hənɪ mə, “Nəfe i iərmama nɪmətagi mɪne nui krauo nəkwən?”

Iesu rəkoui irapw nəremhə me nepwɪn ia iərmama Katara kəru

²⁸ Nəpɪn Iesu rier pen ia nɪkare nui asori ia tənə səvəi nəmə Katara, iərmama kəru krouier ia kwopun kanɪmwi nərmama ikɪn, rouvehe tukwe in ia suatuk. Nəremhə me kamharə ia nirau, mamho irau krauousi nərmama. Iərmama riti riwən ko rukurau ia suatuk ia kwopun nəha. ²⁹ Nəpɪn irau krouətə Iesu, krouəkwein əpwəmwis, rouni mə, “Tɪni Kumwesən, ikuvehe mə tiko nəfe ia kɪmaha? Rosi tiko nəmɪsəien m kɪmaha, mətə rɪpko mhə ihɪ nəpɪn atukwatukw səvənhi uə?”

³⁰ Mətə toue pɪkə me həpɪk kamhərku ia kwopun nəha isipwɪn kwopti ti nɪrəha. ³¹ Nəremhə me nəha hase Iesu, mhəni mə, “Trɪni mɪnuə ikəkoui irapw kɪmaha, pwəh ikərhi pen kɪmaha ia həuvən ia reri pɪkə me nəha.”

³² Miregi Iesu rini pen ti nɪrəha i mə, “Həuvən!” Ro pen irəha həier ia iərmama mɪ nəha, mhəuvən ia reri pɪkə me. Təkwtəkwni a mwi pɪkə me pam haiu, mheiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, mhəmwhenɪmw. ³³ Nərmama səməme kamhətui ti pɪkə me hap, mhəuvən ia taon səvənraha, mhəni irapw narimnari me pam nəha irəha hənətoni. Irəha həgkiari pɪk ia nəfe Iesu rɪno ia iəmə mɪ nəha nəremhə me hənərə ia nirau. ³⁴ Nərmama me pam ia taon nəha həier mə tuhətə Iesu ia suatuk. Nəpɪn hətəni, hase in mə trəpwəh tənə səvənraha mamevən.

9

Iesu ro iərmama riti nɪsun mi krouemhə ruvehe məsanɪn

¹ Nənə Iesu rəputə ia nɪtətə ouihi, məpi simwɪn mwi ia nui asori, muvehe ia taon səvənhi.^a ² Ia kwopun nəha nərmama nepwɪn həuvehi iərmama riti mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Iərmama nəha ramapri ia nɪməhan səvənhi nɪsun mi krouemhə. Nəpɪn Iesu rətoni nahatətəien səvənraha, rini pen ti iərmama sə nɪsun mi krouemhə mə, “Nərɪk. Tikəpwəh nehekɪrien. Iakɪnenouenou raka noien ərəha me səim.”

8:20: 2Kor 8:9   **8:21:** 1King 19:20, Jon 5:25   **8:24:** Sam 4:8   **8:26:** Mat 14:31, 16:8, Sam 89:9   **8:29:** Mak 1:24, Luk 4:34,41   **9:1:** Mat 4:13   **a 9:1:** Taon nəha Iesu revən ikɪn nəghɪn nə Kapaneam.

³ Nəpɪn Iesu rɪni nəgkiariien nəha nahatən me nepwɪn səvəi Loa həgkiari mɪnraha me, mhəni mə, “Iəmə i rani ərəha Kumwesən.”

⁴ Mətə Iesu ruvəukurən raka nətəriɡien səvənraha, mɪni mə, “Rəfo rerimiahaha ramrhi ərəha iou iamɪnhi irə? ⁵ Nəgkiariien mi sə pəku nəha rɪmərɪ tukw iou ti nɪniien: nəgkiariien i mə, ‘Iakinenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkiariien i mə, ‘Ərer mavən?’ ⁶ Mətə iakokeikei mə kimiahaha tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tiprənə i. Iakukurən nenouenouien noien ərəha me.” Nənə Iesu rɪni pen ti iərmama sə nɪsun mi krouemhə mə, “Ərer, muvehi nɪməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.” ⁷ Iəmə nəha rərər, mavən, mevən fwe imwəni. ⁸ Nəpɪn nərmama hətoni nəri nəha, həhekɪr, nənə həuvehi utə nəghi Kumwesən ti nəri nə mə in ruvei pen nasoriien m nərmama mə tuho iamɪnhi irə.

Iesu rəkwein Matiu mə trukurirə in

⁹ Nəpɪn Iesu rəpwəh kwopun nəha mamevən, rətoni iərmama riti nəghɪn nə Matiu raməkure ia nɪmwə kamərəkɪ pen takis ikɪn. Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” Nənə Matiu rɪskəmter mukurirə in.

¹⁰ Kurirə irə Iesu revən maməni nari ia nəkwai nɪmwə səvəi Matiu. Nərmama kamərəkɪ pen takis mɪnraha mɪne nərmama ərəha me nepwɪn mwi həpɪk həuvehe mamhani pəri nari irəha mɪn mɪne nərmama me səvənhi. ¹¹ Nəpɪn Farisi me hətoni, həni pen ti nərmama me səvənhi mə, “Rəfo iahatən səkimiahaha raməni pəri nari irəha nərmama kamərəkɪ pen takis mɪnraha mɪne nərmama ərəha me nepwɪn mwi?”

¹² Mətə nəpɪn Iesu rɪregi, rɪni mə, “Nərmama həsanɪn tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta. ¹³ Ramasan mə kimiahaha tihəuvən kahatən kimiahaha ia nɪpwrai nəgkiariien i Kumwesən rɪməni ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Iakəpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhousi əpune nərimɪru me mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei mə irəha tuhapi ti nɪrəha me.’ ” Nənə Iesu rarə mɪni mwi mə, “Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me.”

Noien vi ko rɪpkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

¹⁴ Ia nəpɪn nəha nərmama me səvəi Jon Paptaes həuvehe ti Iesu, mamhəni mə, “Rəfo kimaha mɪne Farisi me iahaməpwəh naniien nari ti nəfwakiien, mətə nərmama me səim həpwəh noien iamɪnhi irə?”

¹⁵ Mɪregi Iesu rɪni pen ti nɪrəha i mə, “Nərmama ia nəveɡɪnien i kamo ti narə viien səvəi iərman mɪne pran tuhaməkeikei mhani nari, mamhagien, ti nəri nə mə iərman sə rɪpkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha mɪnraha. Rɪpkatukwatukw mhə mə rerɪnraha trəpou ia nəpɪn nəha. Mətə trɪpkuvehe ia nəpɪn sə tukuvehi raka iərman sə rɪpkarə vi a irau səvənhi pran trɪpkarə mhə mwi irəha mɪnraha. Ia nəpɪn nəha irəha tuhəpwəh naniien nari ti nəfwakiien.

¹⁶ Iərmama riti riwən ko ruvehi nɪpəri tɪnari vi mɪtiri tukuahag ia ruei tɪnari ivis. Trɪni mɪnuə ro iamɪnhi irə, tɪnari vi truvi tərini nənə meitehi asori mwi. ¹⁷ Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui me sə kɪno ia teki nəni. Trɪni mɪnuə ro iamɪnhi irə, tiki waen tui me tuhəsisɪ mhəpərɪuə ti nəri nə mə həuvəskai raka. Waen traris pam, nənə tiki waen me tuhərəha. Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me sə hamərməru ihi mə waen vi mɪne tiki waen vi me irau pəri trouəmak amasan.”^b

Iesu romasan pran riti marə momasan mwi prən ouihɪ riti

¹⁸ Nəpɪn Iesu rani narimnari me nəha ti nɪrəha i, təkwtəkɪwuni a mwi iəmə asori riti səvəi nɪmwəfwaki səvəi nəkur Isrel ruvehe tukwe in, mɪnɪmwi nukurhun mi ia nənimen,

9:4: Mat 12:25, Luk 9:47, Jon 2:25   **9:6:** Jon 17:2, 5:8   **9:11:** Luk 15:2, 19:7   **9:13:** Mat 12:7, Hos 6:6   **9:14:** Luk 18:12   **9:15:** Jon 3:29   **9:16:** Jon 1:17   **b 9:17:** Iesu rusipekin ia nɪpəri tɪnari vi mɪne tɪnari ivis, marə mɪni mwi tiki waen tui me mɪne tiki waen vi me. Nusipekinien mi nəha nɪpwrənrau mə nahatənien vi səvəi Iesu trɪpkəsi pen mhə nahatənien tui sə nəkur Isrel kamharə irə.

m̄ini m̄ə, “Pr̄ənouihi s̄əiou r̄ipkēm̄h̄ə a i, m̄ət̄ə t̄iko muvehe, m̄əm̄rut̄ə r̄əgim̄ ir̄ə, n̄ən̄ə in trim̄iru m̄wi.” ¹⁹ Ro pen Iesu r̄isk̄əm̄ter ir̄əh̄a n̄ərm̄ama me s̄əv̄ənhi, mh̄ək̄urir̄ə īəm̄ə n̄əh̄a.

²⁰ Pran riti fwe ik̄in ramem̄h̄ə ia nemh̄əien s̄əv̄əi n̄ipran. Nemh̄əien n̄əh̄a r̄inar̄ə rer̄in ir̄ə muvehi nuk t̄welef. T̄ək̄wt̄ək̄wuni n̄əh̄a rukurir̄ə Iesu, muvehe, m̄ir̄api nusvenhi tinari s̄əv̄ənhi. ²¹ In ro iam̄inhi ir̄ə m̄ine t̄i n̄əri n̄ə m̄ə rer̄in ramr̄hi m̄ə, “Rosi ko iakrapi tinari s̄əv̄ənhi, ko iakuvehe m̄əsan̄in.”

²² N̄əp̄in r̄ir̄api tinari s̄əv̄əi Iesu, Iesu ruvsini, m̄ətoni pr̄ən n̄əh̄a, m̄ini m̄ə, “Pr̄ən i. Tik̄əpw̄əh̄ nehek̄ir̄ien. Nahat̄ət̄əien s̄əim̄ r̄ino raka ik̄ ikuvehe m̄əsan̄in.” T̄ək̄wt̄ək̄wuni a pr̄ən n̄əh̄a ruvehe m̄əsan̄in.

²³ Kurir̄ə ir̄ə Iesu rev̄ən mapirap̄w̄ ia nimw̄ə s̄əv̄əi Jaeras, m̄ətoni n̄ərm̄ama s̄əm̄əme kamh̄ani n̄ipu s̄əv̄əi nemh̄əien m̄ine n̄ərm̄ama h̄əp̄ik̄ kamho nur̄igr̄iḡien asori. ²⁴ In r̄ini m̄ə, “H̄əier. Pr̄ənouihi n̄əh̄a r̄ipkēm̄h̄ə mh̄ə, m̄ət̄ə ramap̄ri a.” Ir̄əh̄a h̄əregi har̄is ia Iesu. ²⁵ M̄ət̄ə n̄əp̄in h̄əm̄əier irap̄w̄ ir̄ə, in ruv̄nimw̄ə, muvehi r̄əgi pr̄ən ouihi n̄əh̄a, n̄ən̄ə in r̄im̄iru m̄ərer. ²⁶ N̄ən̄ə n̄əvisaiuen s̄əv̄əi n̄əri i rev̄ən ia kwopun me pam ia t̄ən̄ə n̄əh̄a.

Iesu romasan īərm̄ama k̄əru n̄ənimenrau r̄ifw̄ə

²⁷ N̄əp̄in Iesu r̄əpw̄əh̄ kwopun n̄əh̄a mamev̄ən, īərm̄ama k̄əru n̄ənimenrau r̄ifw̄ə kroukurir̄ə in, rouək̄wein əpw̄əm̄wis, rouni m̄ə, “Kw̄ənək̄wus s̄əv̄əi Kig Tevit! Api tukumrau!”

²⁸ N̄əp̄in Iesu ruv̄nimw̄ə ia n̄ək̄wai nimw̄ə, īərm̄ama mi n̄əh̄a n̄əm̄rinrau r̄ifw̄ə krouvehe tukwe in. N̄ən̄ə Iesu r̄ini pen t̄i nirau i m̄ə, “K̄imirau irouni n̄ip̄ərh̄ienien m̄ə iakukur̄ən noien n̄əri i ūə rek̄əm̄?”

M̄iregi irau krouni m̄ə, “Oūəh̄, Īərim̄ənu.”

²⁹ Ro pen in r̄ir̄api n̄əm̄rinrau, m̄ini m̄ə, “It̄ə. Pw̄əh̄ iakomasan n̄ənimemirau rukurir̄ə pen a nahat̄ət̄əien s̄ək̄imirau.” ³⁰ N̄ən̄ə n̄ənimenrau r̄ət̄ui, irau krouət̄ə nari. N̄ən̄ə Iesu r̄inise pen ək̄nek̄in t̄i nirau i m̄ə, “K̄imirau tirouət̄ui amasan tukwe, rouəpw̄əh̄ n̄inien n̄əfe iak̄ino m̄ k̄imirau t̄i īərm̄ama riti.” ³¹ M̄ət̄ə irau krouəpw̄əh̄ in, rouev̄ən rouəvisau n̄əfe Iesu r̄ino m̄inrau n̄əḡkiariien s̄əv̄ənrau ruvir̄is mev̄ən ia kwopun me pam ia t̄ən̄ə n̄əh̄a.

Iesu romasan īərm̄ama riti s̄ə īəremh̄ə rar̄ə ir̄ə

³² N̄əp̄in īərm̄ama mi n̄əh̄a krouərari rauev̄ən, t̄ək̄wt̄ək̄wuni n̄əh̄a n̄ərm̄ama nepw̄in h̄əiri īərm̄ama riti, mh̄əiri mh̄əuvehe t̄i Iesu. Īərm̄ama n̄əh̄a ko r̄ip̄k̄əḡkiari mh̄ə t̄i n̄əri n̄ə m̄ə īəremh̄ə rar̄ə ir̄ə. ³³ N̄əp̄in Iesu r̄ək̄oui irap̄w̄ raka īəremh̄ə n̄əh̄a, īərm̄ama n̄əh̄a r̄inam̄əḡkiari. N̄ən̄ə n̄ərm̄ama me h̄ətoni h̄ərk̄ərinari ir̄ə, mamh̄əni m̄ə, “K̄itaha s̄əpk̄ət̄ə raka mh̄ə nari riti iam̄inhi ia t̄ən̄ə Isrel.”

³⁴ M̄ət̄ə Farisi me h̄əni m̄ə, “In rauvehi niskaiien s̄əv̄əi īəremh̄ə s̄ə in rasori ia n̄əremh̄ə me, mam̄ək̄oui irap̄w̄ n̄əremh̄ə me ir̄ə.”

Iesu rer̄in r̄ərk̄w̄əp̄ir̄ t̄i n̄ərm̄ama

³⁵ Ia n̄əp̄in n̄əh̄a Iesu rev̄ən ia taon me m̄ine rukw̄ənu me pam, mamahat̄ən n̄ərm̄ama ia n̄ək̄wai nimw̄əfw̄aki me s̄əv̄əi n̄ək̄ur Isrel, mam̄əvisau n̄əḡkiariien amasan ia nit̄ət̄ə s̄ə Kumwes̄ən ram̄ərim̄ənu ir̄ə, mamomasan n̄ərm̄ama me pam s̄əm̄əme kamhemh̄ə ia nemh̄əien me s̄əp̄əms̄əp̄ə m̄ine s̄əm̄əme nemh̄əien rouraha n̄ip̄əri n̄ip̄wranraha. ³⁶ N̄əp̄in in r̄ətoni n̄ərm̄ama h̄əp̄ik̄ anan, rer̄in r̄ərk̄w̄əp̄ir̄ t̄i nir̄əh̄a, t̄i n̄əri n̄ə m̄ə ham̄əmw̄ur p̄ik̄, mh̄ən̄əp̄ou. Ir̄əh̄a h̄əm̄w̄hen ia sipsip̄ me nepw̄in īərm̄ama riw̄ən tr̄ət̄ə amasan ir̄əh̄a. ³⁷ Ro iam̄inhi ir̄ə Iesu r̄ini pen t̄i n̄ərm̄ama me s̄əv̄ənhi m̄ə, “N̄əveḡinien s̄ə ruv̄əm̄rūə raka fwe ia n̄əm̄h̄ien rasori p̄ik̄, m̄ət̄ə n̄ərm̄ama s̄əm̄əme kamh̄əp̄eki pehe houih̄i a. ³⁸ Ro iam̄inhi ir̄ə k̄im̄iaha tiham̄əkeikei mh̄əfw̄aki m̄ Kumwes̄ən s̄ə ram̄ərim̄ənu ia n̄əm̄h̄ien,

mhāres in mā trārhi pen nārmama nepwīn mwi hāuvān fwe ia nāmhien sāvānhi mhāpeki nāveginien sāvuvāmruā, mhāpeki mhāuvehe.”^C

10

Iesu rārhi pen nārmama sāvānhi twelef hāuvān mhāvisau

¹ Iesu rākwein pen nārmama sāvānhi twelef hāuvehe tukwe. Nānā in ruvei pen nasoriien mīnraha. Ia nasoriien nāha irāha hāukurān nākoui irapwien nānimwīn ārāha me ia nārmama, mhāukurān mwi nomasanien nārmama me pam sāmāme kamhemhā ia nemhāien me sāvāmsāvā.

² Aposol me nāha irāha pam twelef nāghīnraha me i: Sā rukupwān Saemon (iāmā sāvā kani mā Pita), mīne Antru piāvi Saemon, mīne Jemes tīni Sepeti, mīne Jon piāvi Jemes, ³ mīne Filip, mīne Patolomiu, mīne Tomas, mīne Matiu (iāmā sāvā kupwān kamāraku pen takis min), mīne Jemes tīni Alfeas, mīne Tateas, ⁴ mīne Saemon (iāmā sāvā kupwān rakurirā ia nāmā me nāha kamhāmwur mā tuhākoui irapw nākūr Rom), mīne Jutas Iskariot (iāmā sāvā ruvei pen Iesu ia rāgi nārmama sāmāme hamām wāki in).

⁵ Nāmā me nāha twelef Iesu rārhi pen irāha, māmvāhag mīnraha, māni mā, “Kīmiaha tihāpwāh nevānien tī nārmama rīpko mhā irāha nākūr Isrel, mhāpwāh mwi nuvnīm wāien ia taon riti sāvāi nākūr Sameria. ⁶ Mātā kīmiaha tihāmākeikei mhāvān āpā tī nākūr Isrel. Irāha hāmwhēn ia sipsip me hānāruēi. ⁷ Nāpīn kīmiaha hīamesi pen suatuk sākīmiaha māmhāvān, tihāni irapw iamīnhi irā mā, ‘Nītātā ia neiai ruvāuvehe ipaka.’^a ⁸ Kīmiaha tihāmākeikei mhō nārmama sāmāme kamhemhā hāuvehe mhāsanīn. Sāmāme hāuvām hā, kīmiaha tihō irāha hātui mwi. Sāmāme nemhāien skai ro tekīnraha, kīmiaha tihō irāha hāuvehe mhāmher. Sāmāme nāremhā me kamharā ia nīrāha, kīmiaha tihākoui irapw nāremhā me nāha ia nīrāha. Nasoriien i iakauvei pehe m kīmiaha hīāpkuvehi mhā nānimēn. Ro pen kīmiaha tihāsitu ia nārmama me irā, mhāpwāh nāresien nārākuiēn tukwe. ⁹ Kīmiaha tihāpwāh nuvehīēn kol uā silva uā kapa uā mane riti mwi mhāvai pen ia pāket me sākīmiaha. ¹⁰ Kīmiaha tiharkahu karkahu kuatia a, mhāuvei pen put, mhāuvehi tānāripw mīne kaskīn sāvāi navānien sākīmiaha, mātā tihāpwāh nuvehīēn sāvā rāk waku. Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā kīmiaha hīāmwhēn ia nārmama kamhowok. Ratukwatukw mā nākūr me nāha tuhākw māni kīmiaha, mhāuvei pehe nāfe riwān tāni kīmiaha.

¹¹ Nāpīn kīmiaha tihāvān ia taon riti uā rukwānu riti, tihātui iārmama riti sāvā in rerīn ragīēn mā truvehi puvnīm wā kīmiaha ia nimwā sāvānhi, nānā tihāmārā ikīn meste nāpīn tihāier irā. ¹² Nāpīn tihāvūnm wā ia nimwā nāha tihākwein amasan ia nīrāha mhāni mā, ‘Nāmārīnuīēn ramarā tukumīaha.’ ¹³ Nānā trīni mīnuā nārmama ia nāk wai nimwā nāha rerīnraha ragīēn mā tuhāuvehi puvnīm wā pehe kīmiaha, nāmārīnuīēn nāha sākīmiaha tramārā tī nīrāha, mātā mā rerīnraha rīpkagīēn mhā tukumīaha, nāmārīnuīēn nāha sākīmiaha trīrārig mwi tukumīaha. ¹⁴ Nānā trīni mīnuā nārmama nepwīn hāpwāh nāsevāriēn ia rerīnraha tukumīaha uā hāpwāh nātārigīēn ia nāgkīariēn me sākīmiaha, nāpīn kīmiaha tihāier ia nimwā sāvānraha uā taon sāvānraha, tihāmākeikei mhōnouīni raka nīmākwrur ia nīsūmīaha, mhāhatān pen mā irāha hāno noīēn ārāha. ¹⁵ Iakani nīpārhiēnien tukumīaha i ia nāpīn nāha Kumwesān trārpwīn noīēn ārāha me irā nārpwīnien sāvāi nārmama ia taon nāha trīskai māpi raka nārpwīnien sāvāi tānā Sotom mīne Komora fwe kupwān.”

^C **9:38:** Iesu rusipekīn ia nāveginien sāvuvāmruā ia nāmhien. Nusipekīnien nāha nīpwrān mā nārmama hāpīk hānāraka rere mā tuhāuvehe tī Iesu, mātā nārmama sāmāme tuhasitu ia nīrāha, mhāiri irāha mhāuvehe houīhi a.

10:1: Mak 6:7, Luk 9:1   **10:5:** Wok Me 13:46   **10:6:** Jer 50:6, Mat 15:24   **10:7:** Mat 3:2, 4:17, Luk 10:9,11
^a **10:7:** Nāpīn rīpīk Matiu rani nāgkīariēn i mā “Nītātā ia neiai.” Nīpwrāi nāgkīariēn i in i “Nītātā sāvā Kumwesān ramārīmānu irā.”   **10:8:** Wok Me 20:33   **10:9:** Luk 10:4   **10:10:** Nam 18:31, Luk 10:7, 1Kor 9:14, 1Tim 5:18   **10:12:** Luk 10:5-6   **10:14:** Luk 10:10-12, Wok Me 13:51, 18:6   **10:15:** Mat 11:24, Jut 7

Iesu rini mā tukometā nārmama me sāvānhi

¹⁶ “Hāregi ro. Iakamārhi pen kīmiaha mā tihāuvān mhāmwhen ia kwāti sipsip me sē kamhārer ia kurkwai kuri āprmin me. Ro pen kīmiaha tihāmākeikei mho rāmwhen ia nārimīru sē rukurān nari mīne nārimīru sē noien sāvānhi rāmher. ¹⁷ Kīmiaha tihāmāsiari nārmama me. Irāha tuhāuvei pen kīmiaha ia rāgi nāmā asori me mā irāha tuhākiri nāgkariien sākīmiaha. Irāha tuhārisi mwi kīmiaha ia nākwai nimwāfwaki me sāvāi nākur Isrel. ¹⁸ Tī nāri nā mā kīmiaha nārmama me sāvāi, irāha tuhāuvehi kīmiaha, mhārpwi irapw kīmiaha ia nāmri kig me mīne ia nāmri nārmama sāmāme kamhārimānu. Mātā mā irāha hō iamīnha irā kīmiaha tihāuvehi nāpīn riti sākīmiaha tihāni irapw nāgkariien sāvāi irā ia nāmri nārmama mīne ia nāmri nārmama rīpko mhā irāha nākur Isrel. ¹⁹ Nāpīn nārmama tuhāuvei pen kīmiaha ia rāgi nāmā asori me mā irāha tuhākiri nāgkariien sākīmiaha, tihāpwāh nātārig pīkien mā kīmiaha tihāfni irā uā nāfe nāgkariien tihāni. Kīmiaha tihāpwāh nātārig pīkien iamīnhi tī nāri nā mā ia nāpīn atukwatukw nāha tihāgkari irā tukuvei pehe m kīmiaha nāfe nāgkariien tihāni. ²⁰ Rīpko mhā nāgkariien atukw sākīmiaha tihāni, mātā Nānimwīn sāvāi Tata sākīmiaha trāgkari ia tārhumiaha.

²¹ Iārmama truvei pen piāvni anan ia rāgi nārmāpā mā tukousi āpune. Tata me tuho mwi iamīnhi ia tīnīnraha me. Nākwārhakwārha me tuhāskāmter mhāni ārāha sāvānraha me tata me mīne māma me, mhāuvei pen irāha mā tukousi āpune irāha. ²² Nārmama me pam tuhāmwāki kīmiaha tī nāri nā mā kīmiaha nārmama me sāvāi. Mātā iārmama sē trārer āknekīn ia nāhatātāien sāvānhi meste nārāhaien me i hāuvehe mhāukurau pam, Kumwesān truvehimīru in. ²³ Nāpīn irāha tuhometā kīmiaha ia taon riti, kīmiaha tihāmākeikei mhāp mhāuvān ia taon āpā riti. Iakani nīpārhiēnien tukumiaha i kīmiaha tihāpkāvān pam mhā ia taon me ia tānā Isrel kurirā iou, Iāmāti Iārmama, iakuvehe.

²⁴ Iārmama sē kamahātān in rīpkasori mhā ia iahātān sāvānhi. Iārmama sē ramo tukwini nari rīpkasori mhā ia iāmā asori sāvānhi. ²⁵ Trīni mīnuā iārmama sē kamahātān in ruvehe mīnāmwhen ia iahātān sāvānhi, uā iārmama sē ramo tukwini nari ruvehe mīnāmwhen ia iāmā asori sāvānhi, rerīnrau tragien. Iou iāmā asori sākīmiaha, mātā irāha hāmāni ārāha iou mā iou iāremhā asori Pielsepul. Ro iamīnhi irā hiāukurān mā irāha tuhāni ārāha anan mwi kīmiaha nārmama me sāvāi.

²⁶ Ro pen kīmiaha tihāpwāh nehekīrien irāha. Nārimnari me pam sāmāme hamārkwafā tuhamākeikei mhāier irapw. Nārimnari me pam sāmāme hamāmak afafa tukamākeikei kātōni kuvehi irapw ia nukuraanien. ²⁷ Nāfe nāgkariien iakani pehe tukumiaha ia nāpītāvien, kīmiaha tihāmākeikei mhāni irapw ia nukuraanien. Nāfe nāgkariien hiamregi kamāsiwān irā, kīmiaha tihāmākeikei mhāni irapw ia tākure nimwā me. ²⁸ Kīmiaha tihāpwāh nehekīrien nārmama sāmāme hāukurān nousi āpuneien nīpwramiaha, mātā kō hāpwāh nousi āpuneien nānimwīmiaha. Mātā kīmiaha tihāmākeikei mhehekīr Kumwesān tī nāri nā mā in rukurān nouraha pāriien nīpwramiaha mīne nānimwīmiaha ia kwopun nāpw asori rauāk ikin. ²⁹ Rerīmiaha rīrhi ro kwāti menu me. Nānimenraha reiwaiu. Kauvehi kāru ia silin sē rouihi anan kuatia. Mātā mā Tata sākīmiaha rīpkāsēni mhā menu me nāha kō riti rāpwāh nīmweiien ia tīpīrānā memhā. ³⁰ Hātā ro nīmwai nukwānemiaha, mātā Kumwesān rīnāvsiini pam raka irāha. ³¹ Ro iamīnhi irā kīmiaha tihāpwāh nehekīrien. Ia nānimen kīmiaha hīamasan mwi mhāpi raka kwāti menu me nāha hāpīk.

³² Iārmama sē trīni irapw ia nāmri nārmama mā in iārmama riti sāvāi, iou mwi takīni irapw ia nāmri Tata sāvāi ia neiāi mā in iārmama riti sāvāi. ³³ Mātā iārmama sē trīni

10:16: Luk 10:3, Jon 10:12, Wok Me 20:29, Rom 16:19   **10:17:** Mak 13:9-11, Luk 12:11-12, Luk 21:12-15   **10:18:** Wok Me 25:23, 27:24   **10:20:** Jon 14:26, 1Kor 2:4   **10:21:** Maeka 7:6, Mat 10:35, Mak 13:12, Luk 21:16   **10:22:** Mat 24:9,13, Mak 13:13, Luk 21:17, Jon 5:18-21   **10:23:** Mat 16:28   **10:24:** Luk 6:40, Jon 13:16, 15:20   **10:25:** Mat 9:34, 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15   **10:26:** Mak 4:22, Luk 8:17   **10:28:** Jem 4:12   **10:31:** Mat 6:26, 12:12
10:33: Mak 8:38, Luk 9:26, 2Tim 2:12

irapw ia nāmri nārmama mā in rīreirei iou, iou mwi takini irapw ia nāmri Tata sēiou ia neīai mā iakreirei in.”

Iesu rāgkiari ia nāmārinuien mīne nāvisāien

³⁴ “Rārēha mā rerīmīaha ramrhi iou mā iakuvehe mā tako nārmama ia tīprānā i harā ia nāmārinuien. Iapkuvehe mhā mā tako nārmama harā ia nāmārinuien, mātā iakuvehe mā tako nārmama hāuāi irāha me, mhāvisā. ³⁵ Iakuvehe mā tako ‘iārmama rāvisā irāu tata sāvānhi,

prān rāvisā irāu māma sāvānhi,
prīsini prān rāvisā irāu kaka prān sāvānhi.

³⁶ Iārmama riti trātoni

mā nārmama sāmāme kāmharā ia nākwai nimwā sāvānhi tuhamāmwāki in.’

³⁷ Iārmama sē rokeikei pīk tata sāvānhi uē māma sāvānhi māpi raka in rokeikei iou, rāpwāh nāmwhēnien mā truvehe mo in iārmama riti sēiou. Nānā iārmama sē rokeikei pīk tīni iārmān uē tīni prān māpi raka in rokeikei iou rāpwāh nāmwhēnien mā truvehe mo in iārmama riti sēiou. ³⁸ Iārmama sē rīpkuvehi utā mhā nei kāmārkūāui sāvānhi, māvrāni mukurirā iou, rāpwāh nāmwhēnien mā truvehe mo in iārmama riti sēiou. ³⁹ Iārmama sē rokeikei mā trākwātāmhirī nīmīruien sāvānhi trārfai irā. Mātā iārmama sē trāraka ia nīmīruien sāvānhi tukw iou truvehi nīmīruien rerin.”

Iesu rāgkiari ia nārākuien sāvāi nākur atukwatukw me

⁴⁰ “Iārmama sē ramāsevār ia rerin tukumīaha rāmwhēn mā ramāsevār mwi ia rerin tukw iou. Nānā iārmama sē ramāsevār ia rerin tukw iou rāmwhēn mā ramāsevār mwi ia rerin tī Kumwesān sē rīnārhi pehe iou iakuvehe. ⁴¹ Iārmama sē ramāsevār ia rerin tī iārmama riti tī nārī nā mā in rukurān mā iārmama nāha in profet, in truvehi nārākuien sāvānhi rāmwhēn ia nārākuien sāvāi profet. Nānā iārmama sē ramāsevār ia rerin tī iārmama riti tī nārī nā mā in rukurān mā iārmama nāha in iārmama atukwatukw, in truvehi nārākuien sāvānhi rāmwhēn ia nārākuien sāvāi iārmama atukwatukw. ⁴² Nānā iārmama sē truvei pen nūi ākwīei a m iārmama riti tī nārī nā mā in rukurān mā iārmama nāha in iārmama riti sēiou, nārī auēr a mā in reiwāiu ia nārmama nepwīn sēiou, mātā iakāni nīpārhiēnien tukumīaha i mā iārmama nāha tramākeikei muvehi nārākuien sāvānhi.”

11

Nārmama me sāvāi Jon Paptāes hāuvān mhātā Iesu

¹ Nāpīn Iesu rāvāhag pām m nārmama sāvānhi twelef, in rier ia kwopun nāha, mevān ia tāon me sāvāi nākur Kalili mā trahātān irāha māvisāu mīnrāha.

² Ia nāpīn nāha Jon Paptāes ramāmāk ia kalapus. Nāpīn rīregi narimnari me Iesu Kristo ramo, in rārhi pen nārmama nepwīn sāvānhi ³ hāuvān mā tuhāres pen Iesu i mā, “Ik i in i profet kupwān me kāmhāni ik mā tikuvehe uē rekām? Mā rīpko mhā ik i rosi kīmaha tāhātui sāvā itī uē?”

⁴ Mīregi Iesu rīni pen tī nīrāha i mā, “Kīmīaha tihāuvān mhāni pen tī Jon nāfe hīaregi mhātōni. ⁵ Nārmama me nāmīnrāha rīfwā hātui mhātā nārī, nānā sāmāme nīsūnrāha rārfe hāvi atukw i mhāvān. Nārmama sāmāme nemhāien skāi ro tekīnrāha hāuvehe mhāmher, nānā sāmāme nākwāregīnrāha ruvisīmūw rākwāg hāregi nārī. Nārmama me nepwīn sāmāme kupwān hāuvāmhā, tākwātākwūni nāha hāuvāmīru mwi, nānā nārmama me nautā sāvānrāha rīwān kāmāvisāu nāgkiariēn amāsān mīnrāha. ⁶ Iārmama sē ramātā iou, trīni mīnuā in rīpkīmwei mhā ia nahātātāien sāvānhi tī nārī riti iakāmo, rerin tragien.”

Iesu rāgkiari ia Jon Paptāes

10:37: Dut 33:9   **10:38:** Mat 16:24-25, Mak 8:34-35, Luk 9:23-24, Luk 17:33, Jon 12:25   **10:40:** Mak 9:37, Luk 10:16, Jon 13:20   **10:42:** Mat 25:40   **11:2:** Mat 14:3   **11:3:** Mal 3:1   **11:5:** Aes 35:5-6, Aes 61:1   **11:6:** Mat 13:57, 26:31

⁷ Nəpɪn nərmama me səvəi Jon hənərari mənəmhuəvən, Iesu rɪnaməgkiari ia Jon, mɪnamɪni pen tɪ nərmama me i mə, “Fwe kupwən, kɪmɪaha hɪəier ia taon me mɪne rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikɪn mə tɪhətə nəfe? Iərmama riti sə rəmwhən ia kwənkwai nig rɪpkərəer atukwatukw mhə nəpɪn mətəgi rauini? Rekəm. ⁸ Kɪmɪaha hɪəier mhəuvən mə tɪhətə nəfe? Iərmama riti sə rauvei pen tɪnari amasan me? Rekəm. Nərmama səməme kamhəuvei pen tɪnari amasan me kamharə ia nɪmwə me səvəi kɪg me. ⁹ Kɪmɪaha hɪəier mhəuvən mə tɪhətə nəfe? Profet riti? Ouəh, nɪpərhiɛnɪɛn. Kɪmɪaha hɪəier mhəuvən mə tɪhətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i mə iəmə i in rasori məpi raka profet. ¹⁰ In iərmama sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, nəpɪn rɪni mə, ‘Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou, in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.’

¹¹ Iakani nɪpərhiɛnɪɛn tukumiaha i mə nərmama me səməme nɪpran me hərəhi irəha ia tɪprənə i riti riwən rasori məpi raka Jon Paptaes. Mətə nərmama me pam ia nɪtətə ia neiaia^a sə in reiwaiu anan ia nɪrəha in rasori məpi raka Jon. ¹² Ia nəpɪn nəha Jon Paptaes rɪnaməvisau irə ruvehe meste pehe ipwet mɪne, nɪtətə ia neiai rauvirɪs mamevən ia nɪskaiɛn, nənə nərmama skai me kamhəkwtəmhirib. ¹³ Fwe kupwən meste pehe nəpɪn səvəi Jon, profet me pam mɪne Loa səvəi Moses kamhəni irapw narimnari me sə tuhəuvehe. ¹⁴ Nənə trɪni mɪnuə rerɪmɪaha ragien tɪ nɪregiɛn nəgkiariɛn i səiou, iakani pehe tukumiaha i mə Jon in nə Elaeja sə profet me həməni mə truvehe mwi. ¹⁵ Iərmama sə nəkwəregɪn rarə tɪ nɪregiɛn nari traməkeikei mətərig amasan.

¹⁶ Takini nəfe nəgkiariɛn musipekin ia noien səvəi nərmama ipwet mɪne? Irəha həmwhən ia nəkwərhakwərha me kamhəkure ia kwopun kamapɪr ikɪn, mamhəkwein pen ia irəha me nepwɪn mə,

¹⁷ ‘Kɪmaha ia hani nɪpu səvəi nagienɛn tukumiaha, mətə kɪmɪaha hɪəpko mhə tanis.

Iahani nɪpu səvəi nemhəien, mətə kɪmɪaha hɪəpkasək mhə.’

¹⁸ Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə Jon rɪməuvehe, mɪpkəni mhə nari, məpwəh nənimwɪɛn waen, nənə irəha həni mə, ‘Iərəmhə rarə irə.’ ¹⁹ Iou Iəməti Iərmama iakɪməuvehe, maməni nari, mamənimwi rəmwhən a ia nɪrəha, nənə irəha həni mə, ‘Hətə ro iəmə nəha, in raməni pɪk nari, mamənimwi mamakonə i, mamavən pəri irəha nərmama səməme kamərəkə pen takis mɪnraha mɪne nərmama ərəha me nepwɪn mwi!’ Mətə noien amasan me səvəi nərmama səməme kamhesi pen nukurəniɛn səvəi Kumwesən kamhahətən pen mə nukurəniɛn nəha ro nɪpərhiɛnɪɛn.”

Iesu raməgkiari skai m nərmama nepwɪn

²⁰ Ia nəpɪn nəha Iesu rɪnaməgkiari skai m nərmama me ia taon me sə in rɪno nɪmtətɛn asori me səvənhi rɪpɪk ikɪn, tɪ nəri nə mə irəha həpkəpwəh mhə noien ərəha me səvənraha. ²¹ In rɪni mə, “Trərəha anan tukumiaha nəkur Korasin! Trərəha anan tukumiaha nəkur Petsaeta! Iakino raka nɪmtətɛn asori me ia taon mi səkɪmɪaha, mətə kɪmɪaha hɪəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkɪmɪaha. Rɪpɪni mɪnuə iakino nɪmtətɛn me nəha ia taon mi nəha Taea mɪne Saeton, tui raka ko nərmama me ikɪn hənarkahu raka tɪnari ivɪs, mhəkure ia nɪmwɪrakw, mhəpwəh noien ərəha me səvənraha. ²² Mətə iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpɪn nəha Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me irə nərpwɪniɛn səkɪmɪaha trɪskai məpi raka nərpwɪniɛn səvəi nəkur Taea mɪne Saeton.

11:7: Mat 3:5   **11:9:** Luk 1:76   **11:10:** Mak 1:2, Jon 3:28   **a 11:11:** Nəpɪn rɪpɪk Matiu rani nəgkiariɛn i mə “Nɪtətə ia neiai.” Nɪpwrai nəgkiariɛn i in i “Nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   **11:12:** Luk 16:16   **b 11:12:** Suatuk riti mwi tɪ nɪniɛn vas 12 in i mə: “Ia nəpɪn nəha Jon Paptaes rɪnamostat maməvisau muvehe meste ipwet mɪne nəmə skai me kamhousari mə tuhouraha nɪtətə ia neiai. Nənə nərmama səməme kamhousari əknekin həuvnɪmwə pen irə.”   **11:14:** Mal 4:5, Mat 17:10-13, Mak 9:11-13   **11:18:** Mat 3:4   **11:19:** Mat 9:14   **11:21:** Jon 3:6   **11:22:** Aes 23, Esik 26-28, Joel 3:4-8, Amos 1:9-10, Sek 9:2-4

²³ Nənə kímiaha nəkur Kapaneam. Tukəfo ia kímiaha? Ko kuvehi utə kímiaha hiəuvən ia neiai? Rekəm! Tukuvehi irapw kímiaha hiəuvən inhəripw ia Imwei Nəkur Həuvamhə. Iakino raka nímətien asori me ia taon səkímiaha, mətə kímiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkímiaha. Ripini minuə iakino nímətien me nəha ia taon nəha Sotom fwe kupwən ko ramarə ihi meste ipwet mine. ²⁴ Mətə iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpín nəha Kumwesən trərpwín noien ərəha me irə, nərpwínien səkímiaha triskai məpi raka nərpwínien səvəi tənə Sotom fwe kupwən.”

Iesu rəgnəgini Tata səvənhi

²⁵ Ia nəpín nəha Iesu rini irapw mə, “Tata səiou Iərimənu ia neiai mine tiprənə, iakani tanak tukw ik, ti nəri nə mə ikinərkwafə narimnari me i. Nərmama səməme həukurən nari mine səməme kinahatən amasan irəha həkətoni mhə. Mətə iko pui pen m nərmama səməme həmwhen ia nipwnəti nəkwərhakwərha me hətoni. ²⁶ Ouəh, Tata, nəri nəha ikino ramesi pen a nətərigien amasan səim.”

Iesu rəkwein nərmama mə tuhəuvehe tukwe

²⁷ Iesu rarə mini pen mwi ti nərmama me i mə, “Tata səiou rinəmri pehe raka narimnari me pam ia rəgik, iou Tini. Nənə iərmama riti riwən rukurən iou, mətə Tata səiou əpa. Nənə iərmama riti riwən rukurən səiou Tata, Iou əpa mine nərmama me nəha səməme rerik ragien mə tako pui pen in minraha.

²⁸ Həuvehe tukw iou kímiaha i səməme hiamo pik wok mamhəvrani nari pəmpəm me nənə pwəh iakuvei pehe napwəsien m kímiaha. ²⁹ Kímiaha tihəuvehi nəgkiariien me səiou səməme iakamahatən kímiaha irə, mhatipə pen ia nuramiaha rəmwhen ia nəri katipə pen ia nurai kau mə trərar. Pwəh iakahatən kímiaha ia noien me səiou. Iou iəmə afafa. Rerik reiwaiu. Nənə kímiaha tihətoni napwəsien ia nimiruien səkímiaha. ³⁰ Kímiaha tiho iamínhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien sə iakamahatən kímiaha irə ríməru, nənə narimnari me sə takuvei pehe m kímiaha mə tihəuvehi həpwəh nipamien.”

12

Iesu in ramərimənu ia Sapat

¹ Ia nəpín nəha, ia Sapat riti, Iesu ramavən maməpi simwín ia nimeit wit me nepwín. Nərmama me səvənhi nukumhə rinamahi irəha, nənə hənəmesi kwənkwai wit mənəmhan. ² Mətə nəpín Farisi me hətoni, həni pen tukwe in mə, “Ətə ro. Nərmama me səim kamho noien riti ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat.”

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kímiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Ia nəpín nəha in mine nərmama me səvənhi nukumhə ramahi irəha, ⁴ Kig Tevit ruvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən, mənə bred ikinan sə raməmak ia nifatə. Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in mine nərmama me səvənhi tuhani bred nəha, mətə pris me əpa həukurən naniién. ⁵ Uə rosi kímiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Loa səkitaha mə ia Sapat me pris me fwe ia nimwə səvəi Kumwesən kamhəruí loa səvəi Sapat mətə Kumwesən rətə mə irəha həpwəh noien nari riti rərəha? ⁶ Iakani pehe tukumiaha i nari riti rasori məpi raka nimwə səvəi Kumwesən in i ia kwopun i. ⁷ Kumwesən ríməni mə, ‘Iakəpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhousi əpune nərimiru me mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei mə irəha tuhapi ti nirəha me.’ Ripinuə kímiaha hiəukurən nipwrai nəgkiariien i ko hiəpwəh nini ərəhaien nərmama me səiou. Irəha həpwəh noien nari riti rərəha. ⁸ Iakani iamínhi irə ti nəri nə mə iou, Iəməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

11:23: Aes 14:13-15, Jen 19:24-28   **11:24:** Mat 10:15, Luk 10:12   **11:25:** 1Kor 1:26-29   **11:27:** Mat 28:18, Jon 3:35, 17:2, Fil 2:9, Jon 1:18, 10:15   **11:28:** Jer 31:25   **11:29:** Jer 6:16   **11:30:** 1Jon 5:3   **12:1:** Dut 23:25
12:2: Eks 20:10   **12:3:** 1Saml 21:1-6   **12:4:** Lev 24:5-9   **12:5:** Nam 28:9-10   **12:6:** Mat 12:41-42, Luk 11:31-32   **12:7:** Hos 6:6, Mat 9:13   **12:8:** Mat 8:20

Iesu romasan rægi iærmama riti

⁹ Iesu ræpwæh kwopun næha, mevæn, muvniwæ ia nimwæfwaki sævæi nækur Isrel. ¹⁰ Iærmama riti ia nækwai nimwæfwaki næha rægin rærfe. Ko ripkuvî atukw mhæ i. Farisi me hæres pen Iesu i mæ, “Ratukwatukw ia Loa sækitaha mæ ia Sapat tukomasan iærmama særamemhæ uæ rekæm?” Kamhætærig ia Iesu mæ træfni iræ. Trîni minuæ ræseni, tuhæni æræha in tukwe.

¹¹ Iesu rîni pen ti niræha i mæ, “Sin ia kîmiaha, trîni minuæ sipsip riti sævænhi rivæ pen ia ruei tæna ia Sapat træpwæh ramæmak? In tramækeikei mækwætæmhiri, muvehi utæ. ¹² Mætæ iærmama in ramasan mæpi raka sipsip! Ro iamînhi iræ ratukwatukw ia Loa sækitaha mæ tuko noien amasan ia Sapat.”

¹³ Nænæ Iesu rægkiari m iærmama sæ rægin rærfe, mîni mæ, “Tiko muvi atukw rægim.” Iærmama næha ruvi atukw rægin. Rægin ruvehe mamasan mwi mæsanin ræmwhen ia nikare rægin. ¹⁴ Mætæ Farisi me hæier irapw, mhousæsîmwîn iræha me, mænamhæni æræha Iesu, mænamhætui suatuk mæ tuhousi æpune in.

Iesu in iæmæ sæ Kumwesæn ruværfi raka in

¹⁵ Iesu ruvæukuræn raka nætærigien sævænraha, ro pen rier ia kwopun næha. Nærmama hæpik hækuriræ in. Sæmæme kamhemhæ in ro iræha pam hæuvehe mhæsanin, ¹⁶ nænæ mînisse pen ti niræha i mæ tuhæpwæh nîniien næghin kamo nærmama hæregi hæukuræn in. ¹⁷ Narimnari me i hæier pehe iamînhi mæ nægkiariien sævæi Profet Aesea truvehe mukuæ. In rimæni mæ,

¹⁸ “Hætæ ro iærmama sæ ramo tukwini nari miou. Iakimærfi raka in.

Iakokeikei pik in, rerik rægien tukwe.

Takæmri pen Nænîmwîn sæiou ramaræ iræ,

nænæ in trîni irapw noien atukwatukw ti nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel.

¹⁹ In tripkævisæ mhæ uæ træpwæh nætæpaharien.

Nærmama tuhæpwæh nîregiien rerin ia suatuk me.

²⁰ In truvehi mæru nærmama sæmæme hæpkiskai mhæ

ræmwhen kauvehi mæru kwænkwai nig sæ rærkwæpî,

nænæ sæmæme nægsenraha rînamiwæn in truvehi mæru iræha

ræmwhen kauvehi mæru nukumheæv ia napw sæ na trîfwæ.

Tro iamînhi iræ mamevæn meste in tro narimnari me pam hæuvehe mhatukwatukw.

²¹ Nænæ nærmama me ripko mhæ iræha nækur Isrel tuhæmri pen æknekin nætærigien sævænraha iræ.”

Nærmama kamhæni æræha Iesu mæ iæremhæ raræ iræ

²² Næpin riti nærmama nepwîn hæiri iærmama riti mhæiri mhæuvehe ti Iesu. Iærmama næha nænimen rîfwæ ko ripkægkiari mhæ ti næri næ mæ iæremhæ raræ iræ. Nænæ Iesu ro in ruvehe mæsanin. Iærmama næha rægkiari, mætæ mwi nari. ²³ Nænæ nærmama me pam nænimenraha rier. Hæni mæ, “Nærmama. Rosi iæmæ i in i kwænækwus sævæi Kig Tevîit kitaha sameitenhi uæ?”

²⁴ Mætæ næpin Farisi me hæregi, hæni mæ, “Rekæm! Iæmæ næha rauvehi nîskaiien sævæi iæremhæ asori næha Pielsepul, mamækoui irapw næremhæ me iræ.”

²⁵ Mætæ Iesu rukuræn nætærigien sævænraha, mîni pen ti niræha i mæ, “Trîni minuæ ieni riti ruai naræien sævænhi ro kæru iræ, nærmama me sævænhi kamhousi iræha me, nîtætæ sæ ieni næha ramærimænu iræ truvehe mæraha. Trîni minuæ nærmama ia rukwænu riti uæ ia nækwai nimwæ riti hæuai iræha me ia kusen kæru, kamhousi iræha me, iræha ko hæpkaræ amasan mhæ. ²⁶ Nænæ mæ nîpærhienien i Setan ramækoui irapw næremhæ me sævænhi ia nærmama, noien næha ramahatæn pen mæ naræien sævænhi ro kæru. In ramousi atukw a in. Mæ ro iamînhi iræ nîtætæ sæ in ramærimænu iræ træfærer æpwæmwîs? ²⁷ Kîmiaha

hiamāni iou mā iakaməkoui irapw nāremhə me ia nīskaiien səvəi Pielsepul. Trīni mīnuə nəgkariien nəha səkīmiaha ro nīpərhienien, rəfo ia nərmama me səkīmiaha? Irəha kamhəkoui irapw nāremhə me ia nīskaiien səvəi sin? Səvəi Setan? Rekəm! Ro pen ramasan mā irəha tuhəkiri nəgkariien i səkīmiaha. ²⁸ Mətə iou iakaməkoui irapw nāremhə me ia nīskaiien səvəi Nənīmwin səvəi Kumwesən. Noien nəha ramahatən pen mā nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe raka tukumiaha.

²⁹ Uə iərmama riti trəfo muvnmwə, makres narimnari me ia nəkwai nimwə səvəi iəmə skai riti? In traməkēkei mukupwən məkwətəmhiri iəmə skai nəha, mərihi rəgīn mi mīne nīsun mi. Kurirə irə in rukurən nevənien makres narimnari me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi.

³⁰ Iərmama sə rīpkukurirə mhə iou in raman əpə ia nirak. Nənə iərmama sə rīpkasitu mhə ia nirak, mamiri pehe nərmama həuvehe tukw iou, in raməkoui kīrkiri irəha.

³¹ Ro pen iakani pehe tukumiaha i. Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien me pam səməme nərmama tuho uə tuhəni irə, məpwəh nərpwinien. Mətə iərmama sə trīni ərəha Nənīmwin Ikinan, Kumwesən trīpkenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpīn riti.

³² Iərmama sə trīni nəgkariien ərəha riti, muəsi Iou Iəməti Iərmama irə, Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien səvənhi, məpwəh nərpwinien. Mətə iərmama sə trīni nəgkariien ərəha riti muəsi Nənīmwin Ikinan i, Kumwesən trīpkenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpīn riti. Nərpwinien səvənhi trarə ia nītətə ipwet mīne mīne ia nītətə sə trīpkuvehe.”

Iesu rəgkari ia kwənkwai nei me

³³ “Nei amasan rukuə nukwai nei amasan, mətə nei ərəha rukuə nukwai nei ərəha. Nei amasan uə nei ərəha tihətə sas a ia kwənkwanrau. ³⁴ Kīmīaha hiəmwhen ia kuse snek me səməme kamhahi əpune iərəmə! Kīmīaha nəkur ərəha tihəfo mhəni nəgkariien amasan? Ko hiəpko mhə, ti nəri nə mā iərmama raməgkari, ramīni irapw a nəfe nətərigien rerīn rukuər irə. ³⁵ Iərmama amasan rani irapw nəgkariien amasan ti nəri nə mā rerīn rukuər ia nətərigien amasan. Iərmama ərəha rani irapw nəgkariien ərəha ti nəri nə mā rerīn rukuər ia nətərigien ərəha. ³⁶ Iakani pehe tukumiaha i ia nəpīn nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə ti noien me səvənraha, in trərəs nəgkariien ərəha me pam sə nərmama me hāmāni əpnəpən, nənə irəha tuhaməkēkei mhəni pen tukwe in mā hənəfo irə mhəni. ³⁷ Nəgkariien me səim sə ikamīni, Kumwesən trəkiri nəgkariien me nəha mətə sas ia niram mā ik iərmama atukwatukw uə ik iərmama ərəha.”

Farisi me mīne nahatən me səvəi Loa kamhəres nīmətien riti

³⁸ Nənə nahatən me nēpwīn səvəi Loa mīne Farisi me həni pen ti Iesu i mā, “Iahatən. Kīmaha iahokeikei mā tiko nīmətien riti pwəh iahətōni ro.”

³⁹ Mətə Iesu rīni pen ti nīrəha i mā, “Kīmīaha nərmama ipwet mīne hiāmətui a nīmətien ti nəri nə mā noien səkīmiaha rikou. Kīmīaha hiənəpwəh Kumwesən rəmwhen pran sə rəpwəh iərman səvənhi mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh nuvei peheien nīmətien riti mwi m kīmīaha, mətə nīmətien əpa səvəi Profet Jona. ⁴⁰ Fwe kupwən Profet Jona raməmak ia tīpwi nəmu asori nəpīn ia ran kahar mīne nəpīn ia nəpīn kahar. Rəmwhen a mwi iou, Iəməti Iərmama, takarə ia reri tīprənə nəpīn ia ran kahar mīne nəpīn ia nəpīn kahar. ⁴¹ Ia nəpīn nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə ti noien me səvənraha, nəmə Nineve tuhərer irəha nərmama ipwet mīne, nənə mhəni mā irəha nəkur ərəha me. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mā nəpīn nəmə Nineve həregi Profet Jona raməvisau, irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun i. ⁴² Ia nəpīn nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə ti noien me səvənraha, prən asori sə rīnamərimənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərər irəha

12:28: Wok Me 10:38, 1Jon 3:8   **12:29:** Aes 49:24, 1Jon 4:4   **12:30:** Mak 9:40, Luk 9:50   **12:31:** 1Tim 1:13, Hip 6:4-6, 10:26   **12:33:** Mat 7:16-20   **12:34:** Mat 3:7, 15:18, Mat 23:33, Luk 3:7   **12:38:** Mat 16:1, Luk 11:16, Jon 6:30, 1Kor 1:22   **12:39:** Mat 16:4   **12:40:** Jon 1:17   **12:41:** Jon 3:5   **12:42:** Mat 12:6, 1King 10:1-10

nərmama ipwet mine, nənə mini mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə prən nəha ruku pen ia nikare tənə fwe isipwin anan muvehe mə triregi nukurəniən səvəi Solomon. Mətə hətə ro! İərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwopun i.

⁴³ Nəpin kinəkoui irapw nənimwin ərəha riti ia iərmama, nənimwin ərəha nəha trəfo irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui riwən ikin, mamətui kwopun trapwis ikin. Mətə mə rīpkətoni mhə, ⁴⁴ trəgkiari iaminihi irə mə, “Təkrərig mwi mevən ti nimwə fwe səiou sə iakiməier irə.” Nənə nəpin rirərig muvehe, trətoni mə nimwə nəha ro tekən, kinaies amasan irə, narimnari me pam kamhəmrəmər a ia təmwəhekənraha. ⁴⁵ Nənə in trevən miri mwi nənimwin ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə mwi, nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə nimiruien səvəi iərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən. Nəri nəha iakani truvehe meste nərmama ərəha me i ipwet mine.”

Mama me səvəi İesu mine piəvni me mini kitiriməni me

⁴⁶ Nəpin İesu raməgkiari m nərmama, nərmama nepwin hətoni piəvni me mine mama səvənhi kamhərer fwe iruə mamhəres in mə tuhəgkiari ro min. ⁴⁷ Nənə iərmama riti rini pen ti İesu i mə, “Ətə ro! Səim mama mine piəm me kamhərer fwe iruə, mamhətui ik. İrəha hokeikei mə tuhəgkiari mik.”

⁴⁸ Mətə İesu rini mə, “Sin nəha səiou mama? Nisimə nəha piək me?” ⁴⁹ In ruini rəgin ia nərmama me səvənhi, mini mə, “Kimiəha i mama me səiou. Kimiəha i piək me. ⁵⁰ İərmama sə ramo nəkwai Tata səiou fwe ia neiai, in nə piək mine kitirimək mine mama səiou.”

13

İesu rusipekin ia iərmama sə rauini nuni nari

¹ İa nəpin nəha İesu rier ia nimwə mevən məkure ia nikare nui asori. ² Nərmama me həpik həuvehe mhousəsimwin pen irəha me tukwe. Ro pen İesu rəputə ia nitətə ouihi riti fwe perəha məkure irə. Nərmama me pam kamhərer parei ia nīpəkir. ³ Nənə in rani narimnari me rīpik ti nərəha i, mausipekin, mamini mə, “Həregi ro. Nəpin riti, iərmama riti revən mə truini nuni nari me ia nəmhien səvənhi. ⁴ Nəpin rauini nuni nari me, nuni nari me nepwin həsas pen ia suatuk, nənə menu me həuvehe mhani pam. ⁵ Nepwin həsas pen ia təkure kəpwier tīprənə rouihi ikin. Həuverə akwauakw a ti nəri nə mə nuanraha rīpkeiwaiu amasan mhə ia tīprənə. ⁶ Mətə nəpin meri rəkwiri, mənhi, haukei pam ti nəri nə mə nuanraha rouihi. ⁷ Nuni nari me nepwin həsas pen ia tīprənə sə nəkwus ərəha rauviris ikin. Nəkwus ərəha me həuviris mhəuvehe mhousəman pam irəha. ⁸ Nənə nuni nari me nepwin həsas pen ia tīprənə amasan, nənə mhəukuə. Nepwin kwənkwan hantret, nepwin kwənkwan sikisti, nepwin kwənkwan toti. ⁹ İərmama sə nəkwəregin rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan.”

¹⁰ Kurirə irə nərmama me səvəi İesu həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməgkiari m nərmama ia nusipekinien me?”

¹¹ Miregi İesu rini pen ti nərəha i mə, “Kimiəha nərmama me səiou kinəsevər ia suatuk tukumiəha hiəukurən narimnari me i ia nitətə ia neiai^a hənəmərkwafə fwe kupwən. Mətə nərməpə me, kīpkəsevər mhə ia suatuk ti nərəha mə tuhəukurən narimnari me nəha iaminihi. ¹² Ro iaminihi irə ti nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min, nənə in truvehi rəmwhen məpi raka. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe. ¹³ İou ikaməgkiari minraha ia nusipekinien me ti nəri nə mə kamhətui, mətə həpkətə mhə nari. Kamhəregi,

^{12:46:} Mat 13:55   ^{12:50:} Jon 15:14, Rom 8:29   ^{13:2:} Luk 5:1-3   ^a ^{13:11:} Nəpin rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   ^{13:12:} Mat 25:29, Mak 4:25, Luk 8:18, 19:26   ^{13:13:} Dut 29:4

mætə həpkregi mhə nari mhəukurən. ¹⁴ Noien səvənraha ro nəgkiariien i səvəi Profet Aesea ruvəuvehe muvəukuə. Rini mə,

‘Kimiaha tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə ti nəp̄in riti tihəpkregi mhə mhəukurən.

Tihətoni, mhətoni, mhətoni, mətə ti nəp̄in riti tihəpkətoni mhə mhəukurən.

¹⁵ Tro iam̄inha irə, ti nəri nə mə reri nərmama me i ruvəskai raka.

Hənəsisəg raka ia nəkwəreginraha m̄ine nənimenraha.

Mətə tr̄ini m̄inuə həpwəh noien iam̄inha irə,

nəfe nəgh̄in tuhəukurən nətoniien ia nənimenraha

nənə mhəregi ia nəkwəreginraha,

uə tuhəukurən ia rer̄inraha,

nənə mhərari mhəuvehe tukw iou, nənə tako irəha həuvehe mhəsan̄in.’

¹⁶ Mətə kimiaha nəm̄rimiaha ramətə nari, nəkwəregim̄iaha ramregi nari. Ro iam̄inhi irə rer̄im̄iaha traməkeikei magien. ¹⁷ Iakam̄ini n̄ip̄ər̄hienien tukum̄iaha i mə fwe kupwən profet me həp̄ik m̄ine nəkur atukwatukw me həp̄ik hokeikei mə tuhətə narim̄nari me i hiamətə, mətə həpkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkiariien me i hiamregi, mətə həpkregi mhə.

¹⁸ Hətərig iou pwəh iak̄ini irapw n̄ip̄wrai nusipek̄inien səvəi iərmama sə rauini nuni nari me. ¹⁹ Nuni nari sə rəsas pen ia suatuk rəmwhen ia iərmama sə ramregi nəvisaiien ia nitətə sə Kumwesən ramərim̄ənu irə, mətə in r̄ireirei n̄ip̄wran. Ro pen Setan ruvehe akwauakw, muvehi raka nəgkiariien nəha ia nətərigien səvənhi. ²⁰ Nuni nari sə rəsas pen ia təkure kəpwier rəmwhen ia iərmama sə ramregi nəgkiariien amasan, nənə təkwtək̄wuni a ruvehi, magien tukwe. ²¹ Mətə nəgkiariien nəha r̄ip̄keiwaiu amasan mhə ia rer̄in rəmwhen ia nuai nei me. In truvehi nəgkiariien nəha səvəi nəp̄in ouihi a. Nəp̄in nərmama tuho nəm̄isəien min, uə tuhometə in ti nəgkiariien amasan, traraka akwauakw a irə. ²² Nuni nari sə rəsas pen ia t̄ip̄rənə nəkwus ərəha rauvir̄is ik̄in rəmwhen ia iərmama sə r̄iregi nəgkiariien amasan, mətə ramətərig p̄ik ia narim̄nari me səvəi t̄ip̄rənə i. Mane rameikuə irə, mavi raka nətərigien səvənhi. Nətərigien me nəha housəman nəgkiariien amasan. Rəpwəh nukuəien. ²³ Mətə nuni nari sə rəsas pen ia t̄ip̄rənə amasan rəmwhen ia iərmama sə r̄iregi nəgkiariien amasan, mukurən n̄ip̄wran, mukuə. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret.”

Iesu rusipek̄in ia nurhi ərəha

²⁴ Nənə Iesu r̄ini nusipek̄inien riti mwi ti n̄irəha i mə, “Nitətə ia neiai rəmwhen ia iərmama sə ruini nuni nari amasan me ia nəm̄hien səvənhi, ²⁵ mətə nəp̄in nərmama me səvənhi kamhapri, iərmama sə raməmwəki in ruvehe, muini pen mwi nuni nurhi ərəha ia nəkwai nəm̄hien nəha, nənə mier mamevən. ²⁶ Nəp̄in nuni nari amasan me həutə pehe, mətə nurhi ərəha mwi rutə ia rer̄inraha.

²⁷ Iəmə asori nəha səvənhi nərmama nepw̄in kamho tukwini nari min. Irəha həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, ‘Iəmə asori. Ik̄inəp̄wei nuni nari amasan me ia nəm̄hien səim. Mətə rəfo nurhi ərəha mwi fwe ik̄in?’

²⁸ Miregi in r̄ini pen ti n̄irəha i mə, ‘Kwa iərmama sə raməmwəki iou r̄ino.’

Miregi nərmama səməme kamho tukwini nari min həni pen tukwe in mə, ‘Ro iam̄inhi irə ikokeikei mə kimaha tahəuvən m̄heivi raka nurhi ərəha?’

²⁹ Mətə in r̄ini mə, ‘Rekəm. Rərəha mə kimiaha hiameivi utə nurhi ərəha, nənə m̄heivi utə pek̄in sə ramasan me. ³⁰ Pwəh irəha həutə pəri meste nəp̄in nəha tuhəmruə irə. Ia nəp̄in nəha tak̄ini pen ti nərmama me səiou səməme tuhesi kwənk̄wai nari amasan me nəha mə, Kimiaha tihəkupwən mhousəsimw̄in nurhi ərəha, mhərihi tərini ia kusen me mə tukərarki pen ia napw. Mətə kwənk̄wai nari amasan me kimiaha tihəpeki, mhəuvehe, mhəmri ia nimwə səiou sə iakamoeite nəveginien ik̄in.’ ”

Iesu rusipekin ia nuni nei sə rouihi anan

³¹ Iesu rini irapw nusipekinien riti mwi ti nirəha i, mini mə, “Nitətə ia neiai rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat. Iərmama riti ruvehi, məpwei ia nəmhien səvənhi. ³² Nuni mastat in rouihi anan ia nuni nei me, mətə nəpın rutə, rasori məpi raka nəpigın me pam, muvehe mo nei irə, menu me ia nimagouagou həuvehe mho pen kwətəpag me səvənraha ia rəgın me.”

Iesu rusipekin ia yis

³³ Nənə Iesu rini pen nusipekinien riti mwi ti nirəha i, mini mə, “Nitətə ia neiai rəmwhen ia yis sə pran riti ruvehi, mərapı irau flaoa rıpık, nənə məpwəh meste yis rəse floa me pam rəsisi.”

³⁴ Iesu rəgkiari m nərmama me ia nusipekinien me a. Nəgkiariien riti mwi riwən rini mahatən irəha irə. ³⁵ Iesu ro iamınhi irə mə nəgkiariien i profet riti səvəi Kumwesən rıməni fwe kupwən truvehe mukuə. Rini mə, “Takəgkiari ia nusipekinien me, mini irapw narimnari me sə iakinərkwafə i nəpın nəha iakino tıprənə i meste pehe ipwet mıne.”

Nıpwrai nusipekinien səvəi nurhi ərəha

³⁶ Iesu rəgkiari pam, məpwəh nərmama me, muvniwə ia nəkwai niwə. Nənə nərmama me səvənhi həuvehe tukwe, mhəni mə, “Tikəusiəre pui pehe ro nıpwrai nusipekinien nəha ikiməni ia nurhi ərəha sə rutə ia nəmhien.”

³⁷ Mıregi Iesu rini mə, “Iərmama sə rauini nuni nari amasan me in nə iou, Iəməti Iərmama. ³⁸ Nəmhien in nə tıprənə i. Nuni nari amasan me irəha nə nıpwənəti nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nurhi ərəha me irəha nə nıpwənəti Setan, iəremhə ərəha. ³⁹ Iərmama sə rəmwəki iəmə asori səvəi nəmhien, muini pen nurhi ərəha in nə Setan. Nəpın nuni nari amasan me həmrue irə in nə nəpın sampam. Nənə nərmama me nəha həuvən mhesi kwənkwan irəha nə nagelo me.

⁴⁰ Rəmwhen mə nərmama housəsimwın nurhi ərəha, nənə mhəuvani ia napw, ia nəpın sampam tro mwi iamınhi irə. ⁴¹ Iou, Iəməti Iərmama, takərhi pen nagelo me səiou, həuvən ia kwopun me səiou sə iakamərimənu ikın. Nənə irəha tuhəpeki raka narimnari me pam səməme kamho nərmama kamhəmwei ia nərəhaien mıne nəkur ərəha me pam, ⁴² nənə mhərarki pen irəha ia napw asori. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revınraha. ⁴³ Nənə nəkur atukwatukw tuhəuvniwə ia nitətə sə Tata səvənraha ramərimənu irə, nənə mhəhiapw rosi meri. Iərmama sə nəkwəregın rarə traməkeikei mətərig amasan.”

Iesu rusipekin ia mane asori sə kınimwi ia tıprənə

⁴⁴ “Nitətə ia neiai rəmwhen ia mane asori kınimwi ia tıprənə riti. Iərmama riti raman mətoni mane nəha, rarə mınimwi mwi. Tı nəri nə mə rerın ragien pık, in rəmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri tıprənə nəha.”

Iesu rusipekin ia kəruətərei amasan riti kani mə pel

⁴⁵ “Nənə riti mwi. Nitətə ia neiai rəmwhen ia iərmama riti sə ramətui kəruətərei amasan me nəha kani mə pel mə trəmri pen nəmri nari ia nirəha, nənə muvehi mane. ⁴⁶ Nəpın rətoni pel riti nənimen rutə pık, revən məmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri pel nəha.”

Iesu rusipekin ia net

⁴⁷ “Nənə riti mwi. Nitətə ia neiai rəmwhen ia net sə kərarki pen ia nəkwai təsi, ruvehi nəmu me səpəmsəpə. ⁴⁸ Nəpɪn net ruvəukuər, nərmama həvi parei, mhəkure, mənəmhouai nəmu me. Sə ramasan me kəmhəvai pen ia tənəripw me, mətə sə rərəha me kəmhərarki. ⁴⁹ Tro mwi iamɪnhi irə ia nəpɪn sampam. Nagelo me tuhəuvən, mhəpeki raka nəkur ərəha ia reri nəkur amasan, ⁵⁰ nənə mhərarki pen irəha ia kwopun napw asori rauək ikɪn. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revɪnraha.”

⁵¹ Iesu rəgkiari pam, nənə mərəs pen nərmama me i səvənhi mə, “Narimnari me i iakini pehe tukumiaha i hiəregi mhəukurən nɪpwrənraha uə rekəm?”

Miregi irəha həni mə “Ouəh. Kimaha iahəukurən.”

⁵² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ro iamɪnhi irə iərmama sə kupwən in ia hatən səvəi Loa, mətə kurirə irə kahatən amasan in ia nitətə ia neiai, in rəmwhen ia iəmə asori riti nautə me rɪpɪk fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. In rukurən nuvnimwəien mɪpeki raka nautə me sə vi irau nautə me sə tui.”^b

Nəkur imwei Iesu həpwəh nisaiien in

⁵³ Nəpɪn Iesu rini irapw pam nusipekinien me i, in rəpwəh kwopun nəha, ⁵⁴ mevən ia Nasaret, imwəni atukwatukw, mɪnamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Irəha nənimenraha rier. Həni mə, “Iəmə i ruvehi nukurənien nəha pəku? Raməfo mamə nɪmtətien me i? ⁵⁵ Kwa tɪni Josef i iəmə sə rɪməuvrəkɪn nimwə! Səvənhi mama nə nəghɪn nə Meri. Piəvni me nə Jemes, Josef, Jutas, mɪne Saemon. ⁵⁶ Kitiriməni me pam hamarə ia rukwənu i kitaha mɪnraha. Ro iamɪnhi irə iəmə i ruvehi narimnari me nəha pəku?” ⁵⁷ Nənə rerɪnraha rɪpkagien mhə ti Iesu. Həpwəh nisaiien in.

Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama ia kwopun me kəmhəvai profet riti, mətə nəkur imwəni me mɪne nərmama səməme kəmhərə ia nəkwai nimwə səvənhi ko həpwəh nisaiien in.”

⁵⁸ Nənə Iesu rɪpko mhə nɪmtətien me rɪpɪk ia kwopun nəha, ti nəri nə mə nəkur imwəni me həpwəh nɪniien nɪpərhiienien irə.

14

Jon Paptəes remhə

¹ Ia nəpɪn nəha nərmama kəmhəni pɪk nəghɪ Iesu. Nəpɪn Kig Herot rɪregi nəgkiariien səvənraha, ² rini pen ti nərmama səməme kəmhə tukwini nari mɪn mə, “In nəha Jon Paptəes. Rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi ro pen rauvehi nɪskaiien mamə nɪmtətien me.”

³ Kig Herot rini iamɪnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən in rəkwtəmhiri Jon, mərihi in, muvehi puvnimwə ia kalapus ti Herotias, pran səvəi piəvni nəghɪn nə Filip. ⁴ Niemaha raməpi prən nəha ti nəri nə mə Jon rini pen ti Kig Herot i mə, “Ikakres pran səvəi piəm noien nəha rɪpkatukwatukw mhə ia Loa.” ⁵ Kig Herot rokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rehekɪr nərmama ti nəri nə mə irəha həni mə Jon in profet riti.

⁶ Mətə nəpɪn ko nəvegɪnien asori riti sə rahatən pen nəpɪn Kig Herot rɪnətui irə, prən ouihɪ səvəi Herotias ruvehe motanis ia nənimenraha, mo Kig Herot rerɪn ragien. ⁷ Ro pen Kig Herot rini nəkwən muvehi kwəsuaɪi tukwe mə truvei pen nəfe nəghɪn prən ouihɪ i trəres i. ⁸ Ia nəpɪn nəha mama səvəi prən ouihɪ rəgkiari mɪn, mɪni pen nətərigien səvənhi tukwe. Nənə prən ouihɪ nəha revən mɪni pen ti Kig Herot i mə, “Tikevən muvehi kənkəpwə Jon Paptəes ia tikiplet muvehi muvehe ia kwopun i muvei pehe miou.” ⁹ Nəpɪn Kig Herot rɪregi nəresien nəha, rerɪn rəpou. Mətə ti nəri nə mə rɪməuvehi kwəsuaɪi ia nəmri nəmə asori me səməme kəmhəni pəri nari irəha mɪn in rini nəkwən

13:48: Mat 22:9-10   **13:50:** Mat 13:42, Luk 13:28   **b 13:52:** Iesu rusipekin ia nautə me sə vi mɪne nautə me sə tui. Nautə me sə vi rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmək ia Niutestamen. Nautə me sə tui rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmək ia Oltestamen.   **13:53:** Mat 7:28   **13:54:** Jon 7:15   **13:55:** Jon 6:42   **13:57:** Jon 4:44   **14:3:** Mat 11:2   **14:4:** Lev 18:16, Lev 20:21   **14:5:** Mat 21:26

mə tukuvei pen. ¹⁰ In rərhi pen iaruağən riti səvənhi revən ia kalapus, mərai raka kənkəpwə Jon, ¹¹ məmri pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei pen m prən ouihi. Prənouihi nəha ruvehi mevən, muvei pen m mama səvənhi. ¹² Nənə nərmama me səvəi Jon həuvehe, mhəuvehi nīpwran, mhəuvən, mhənīmwi. Kurirə irə həuvən mhəni pen ti Iesu.

Iesu rəkwmani nərmama me irəha pam faef-taosen

¹³ Nənə nəpīn Iesu riregi nəgkiariien i, rəputə ia nītətə ouihi, məpwəh kwopun nəha, mevən in əpa ia kwopun riti nərmama həiwən ikīn. Mətə nərmama me həregi, həier ia taon me, mhəvən a, mhəkurirə in. ¹⁴ Nəpīn in ruvarei, rətoni nərmama həpik, nənə rerin rəkwəpīr ti nīrəha. Nənə in ro nərmama me səvənraha səməme kamhəmhə həuvehe mhəsənīn.

¹⁵ Nəpīn rīnaməruarəv meri na trivə, nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhətə in, mhəni mə, “Rīnaməpītəv. Kwopun i nəveginien riwən ikīn. Ramasan mə tikərhi pen nərmama me i həuvən ia rukwənu me pwəh həuvehi nəmri nəveginien sənənraha.”

¹⁶ Mətə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Irəha tuhəuvən ti nəfe? Kīmīaha nə tihəuvei pen nəveginien mīnraha.”

¹⁷ Miregi irəha hənī pen tukwe in mə, “Nəveginien sənətaha rəpwəh nəmwhenien. Bred krirum mīne nəmu kəru a i.”

¹⁸ Miregi Iesu rīni mə, “Həuvehi irəha mhəuvehe tukw iou.” ¹⁹ In rīni nəkwān mə nərmama tuhəkure ia nurhi. Ruvehi bred krirum mīne nəmu kəru, məkwətə ia nīmāgouagou, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, məkwsen bred me, muvei pen m nərmama me səvənhi, nənə irəha həpeki pen m nərmama. ²⁰ Nərmama pam hani nari tīpwīnraha rəsisi. Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nīpərpəri nəveginien me nəha səhənani mhəpwəh rukwər ia tənəripw me irəha pam twelef. ²¹ Nərmama me nəha həpik hani nari nərman nīpran mīne nəkwərhakwərha. Kəvsini nərman me əpa ipaka faef-taosen.

Iesu ravən ia təkure nui asori Kalili

²² Kurirə irə Iesu rīni pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəputə ia nītətə ouihi, mhəkupwən mhəpi sīmwin ia nui asori. In tramo mərhi pen nərmama həuvən fwe imwənraha me. ²³ Iesu rəsəkīr raka mīnraha, mutə ia təkūər riti mə trəfwaki in əpa. Nəpīn rīnəpītəv in əpa ia kwopun nəha, ²⁴ mətə nītətə ouihi nərmama me səvənhi kamhəsua i ruvan raka isipwin ti tənə nəha. Peiau peiau me kamhəpwī ti nəri nə mə irəha kamhāiu mamhəuvən ia nəmri mətāgi mwatuk.

²⁵ Ia nəpīn nəha rīnamran Iesu ruvehe ti nīrəha, mamavən ia təkure nui. ²⁶ Mətə nəpīn nərmama me səvənhi həti pen mhətoni mə in ravən ia təkure nui, həhekīr, mhəni mə, “Kwa iərəmhə nəha.” Nənə irəha həkweīn əpwəmwis ti nəri nə mə həhekīr asori.

²⁷ Mətə təkwtəkwni a Iesu rəgkiari mīnraha mīni mə, “Kīmīaha tihəpwəh nīregiien rərəha. Kwa iou i. Tihəpwəh nehekīrien.”

²⁸ Miregi Pita rīni pen tukwe in mə, “Iərimənu. Trīni mīnuə ik nə tikini nəkwam tukw iou i mə takavən ia təkure nui muvehe tukw ik.”

²⁹ Miregi Iesu rīni mə, “Uvehe.” Ro pen Pita reivə irapw ia nəkwai nītətə ouihi, mavən ia təkure nui mevən ti Iesu. ³⁰ Mətə nəpīn rətoni nīmətāgi, rehekīr, mīnaməmwhenīm, mīnaməkweīn əpwəmwis mə, “Iərimənu! Uvehimīru iou!”

³¹ Təkwtəkwni a Iesu rosə pen rəgin muvehi Pita, mīni pen tukwe in mə, “Ik iərmama nahatətəien səim rīpkīskai mhə. Rəfo nətərigien səim ro kəru iamīnhi irə?”

³² Nəpīn irau krouəputə ia nītətə ouihi, nīmətāgi reiwaiu miwən. ³³ Nənə nərmama me səvəi Iesu ia nəkwai nītətə ouihi hənīmwi nukurhunraha, mhəuvei pen nīsiāien səvənraha mīn, mhəni mə, “Nīpərhienien ik Tīni Kumwesən.”

Iesu ro năkur Kenesaret sāmame kamhemhə həuvehe mhəsanin

³⁴ Irəha həpi sımwın ia nui asori, mhəuvən mhəuvarei ia tənə Kenesaret. ³⁵ Nəpın nərmama ia kwopun nəha hətoni mhəukurən mə Iesu nəha, hərhi pen nəgkiariien revən ia rukwənu me pam ia kwopun nəha. Nənə irəha həuvehi nərmama me pam sāmame kamhemhə mhəuvehi mhəuvehe ti Iesu, ³⁶ mamhəres in mə ko irəha hərapi a nusvenhi tinari səvənhi. Nənə irəha pam sāmame hərapi həuvehe mhəsanin.

15

Nərmama me i kamhəsiyai Kumwesən ia tərhunraha əpa

¹ Ia nəpın nəha Farisi me mine nahatən me səvəi Loa həier ia Jerusalem, mhəuvehe ti Iesu, mhəni mə, ² “Rəfo nərmama me səim kamhərui nitətə səvəi kaha kupwən me? Nəpın hani nari, həpkukupwən mhə mhərkwəri.”

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kimiaha hiamətəfi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə tihesi pen narəien səkimiaha? ⁴ Kumwesən rıməni nəkwən mə, ‘Tikisai tata mine mama səim.’ In rıməni mwi mə, ‘Trini minuə iərmama riti rani ərəha tata mine mama səvənhi, tukaməkeikei kousi əpune in.’ ⁵ Mətə kimiaha hiaməni mə, ‘Trini minuə iərmama riti rini pen ti səvənhi tata mine mama mə, Səiou narimnari me sə trasitu ia kimirau ro ikinan i səvəi Kumwesən, ⁶ ramasan mə in trəpwəh nuvei penien nari riti m səvənhi tata misai in irə.’ Ia noien nəha kimiaha hiamousi raka nəgkiariien səvəi Kumwesən ia narəien səkimiaha. ⁷ Kimiaha kəuətksuə me. Fwe kupwən, Profet Aesea rıməni atukwatukw kimiaha, mini mə,

⁸ ‘Nərmama me i kamhəsiyai iou ia tərhunraha, mətə rerinraha rəmak isipwın tukw iou.

⁹ Kamhəfwaki auər a miou.

Nəpın kamhahatən nərmama,

həni mə kamhahatən nəgkiariien səiou, mətə rekəm.

Kamhahatən nəgkiariien sə ruku pen a ti nərmama.’ ”

Nəfe nari tro iərmama ruvehe məmkekik ia nəmri Kumwesən

¹⁰ Nənə Iesu rəkwein nərmama me həuvehe tukwe. Rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihətəriɡ amasan ia nirak, mhəukurən nəfe takini. ¹¹ Ripko mhə nəri sə ruvniwə ia nəkwai iərmama ramo in rəmkekik ia nəmri Kumwesən, mətə nəri sə ruku pen ia nəkwən mamier in nə ramo in rəmkekik ia nəmri Kumwesən.”

¹² Nənə nərmama me səvənhi həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Ikukurən mə nəpın Farisi me həregi nəgkiariien nəha niemaha rəpi irəha.”

¹³ Miregi Iesu rini mə, “Nei me pam sāmame Tata səiou fwe ia neiai ripkəpwei mhə ti nəpın riti keivi utə irəha. ¹⁴ Kimiaha tihəpwəh irəha. Irəha nərmama kamhəri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nəmrinraha rıfwə. Trini minuə iərmama riti nənimen rıfwə mamiri pen iərmama riti mwi nənimen rıfwə ia suatuk sə trouesi, irau pəri trouivə irapw ia rui tənə.”

¹⁵ Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Ni pehe ro tukumaha i nipwrai nusipekinien nəha ikiməni.”

¹⁶ Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha mwi hiamreirei ihi? ¹⁷ Hiəpkukurən mhə mə nəfe nari revən ia nəkwai iərmama, ramevən ia tipwın, mamier. ¹⁸ Mətə nəri sə ramier ia nəkwai iərmama raku pen ia rerin fwe imwə nənə in nə ramo in rəmkekik ia nəmri Kumwesən.

¹⁹ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nətəriɡien ərəha ruku pen ia reri iərmama fwe imwə, mamier: nousi əpuneien iərmama, nakresien pran səvəi iərməpə, noien sə nərman mine nipran kamhəri əpnəpen irəha me, nakresien, neikuəien, nini ərhəien iərmama.

²⁰ Noien me i ramo iərmama rəmkekik ia nəmri Kumwesən. Mətə trini minuə iərmama

ripkarkwerig mhə, maməni nari, noien nəha ko ripko mhə in ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən.”

Pran Kenan riti rini nipərhiendien ia Iesu

²¹ Nənə Iesu rier, məpwəh kwopun nəha, mevən ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ²² Nənə təkwtəkwuni a pran Kenan riti sə ramarə ia kwopun nəha ruvehe, mamasək, mamini mə, “Iərimənu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit, tikapi tukw iou! Iəremhə ramarə ia prən ouih i səiou, mamo in raməmisə pik!”

²³ Mətə Iesu rəpwəh niniien nəgkiariien riti ti prən nəha. Nənə nərmama me səvənhi həuvehe mamhəgkiari min, mhəni mhənuə, “Ərhi pen prən i ramevən, ti nəri nə mə rakurirə kitaha, mamasək.”

²⁴ Miregi Iesu rini mə, “Kumwesən rərhi pehe iou mə takuvehe əpa ti nəkur Isrel. Irəha həmwhen ia sipsip me hənəruei.”

²⁵ Mətə prən nəha ruvehe minimwi nukurhun mi ia nənimen, minini mə, “Iərimənu. Tikasitu ia nirak.”

²⁶ Miregi Iesu rini mə, “Rəpwəh namasanien mə takuvehi nəveginien sənəi nəkwərhakwərha mərarki pen i m kuri me.”

²⁷ Miregi prən i rini mə, “Nipərhiendien, Iərimənu. Mətə kuri me mwi kamhani nimwəkmwəki nəveginien sə raməsas irapw ia ruei tepol səvəi iəmə asori səvənraha.”

²⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Prən i ikamahatətə pərhiendien. Pwəh iako mik rəmwhen sə ikokeikei.” Təkwtəkwuni a mwi prən ouih i səvənhi ruvehe məsanin.

Iesu ro nərmama həpik həuvehe mhəsanin

²⁹ Iesu rier ia kwopun nəha, mavən ia nikarkare nui asori Kalili, mevən mutə ia təkue riti məkure fwe ikin. ³⁰ Nənə nərmama həpik həuvehe tukwe, mamhəuvehi nərmama me səməme kamhemhə. Nepwin nisunraha rərfe. Nepwin nənimenraha rifwə. Nepwin nemhəien rouraha nipəri nipwranraha. Nepwin ho iəpou ko həpwəh nəgkiariien. Həuvehi mwi nərmama həpik mwi, mhəmri pen irəha ia nisui Iesu, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. ³¹ Ia nəpin nəha nəpou me haməgkiari. Nərmama nemhəien rouraha nipəri nipwranraha həuvehe mhəsanin. Nərmama səməme nisunraha rərfe, həvi atukw a nisunraha mamhavən. Nənə nərmama nənimenraha rifwə hətui mamhətə nari. Nəpin nərmama me hətoni, nənimenraha rier. Nənə həgnəgini Kumwesən səvəi nəkur Isrel.

Iesu rəkwəni nərmama irəha pam fo-taosen

³² Ia nəpin nəha Iesu rəkwəni nərmama me səvənhi həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Rerik rəkwəpir ti nərmama me i. Hənərə raka nəpin kahar kitaha minraha, nənə sənənraha nəveginien ruvəiwən. Iəkəpwəh no keikeien mə takərhi pen irəha fwe imwənraha nəpin nukumhə ramahi irəha. Rərəha mə kamhəuvən nəmrinraha rəpitəv həmwei ia suatuk.”

³³ Miregi nərmama me səvənhi hani pen tukwe in mə, “Tsəuvehi bred pəku rəmwhen tsəkwənu nərmama me i? Kwa həpik anan. Kitaha samarə ia kwopun nəveginien riwən ikin.”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sənəmiaha bred kevə?”

Miregi hani mə, “Sefen mine kwopnəti nəmu me nepwin mwi fwe ikin.”

³⁵ Iesu rini nəkwən mə nərmama me nəha sənənraha nəveginien riwən tuhəkure ia tiprənə. ³⁶ Nənə ruvehi bred nəha sefen mine kwopnəti nəmu me, məfwaki minini vivi Kumwesən tukwe. Nəpin rəfwaki pam, maməkwsen bred me, mauvei pen m nərmama me səvənhi, həpeki pen m nərmama me. ³⁷ Nərmama me pam hani nari tipwinraha rəsisi. Nəpin hənani raka nari, həvai pen nipərpari bred mine nəmu me hənani mhəpwəh rukuər ia tənəripw sefen. ³⁸ Nərmama me nəha hani nari həpik anan nərman nipran

mīne nəkwarhakwarha. Kəvsini nərman me əpa irəha pam fo-taosen. ³⁹ Nənə Iesu rərhi pen irəha kamhəuvən imwənraha me. Kurirə irə rəputə ia nitətə ouihi riti, mamevən fwe kwopun riti nəghin nə Makatan.

16

Farisi me kamhəres nīmtətien riti

¹ Ia nəpīn nəha Farisi me mīne Satusi me həuvehe, mhəres pen Iesu i mə, “Ko iko ro nīmtətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhiēn Kumwesən rərhi pehe ik?”

² Miregi Iesu rini mə, “Nəpīn meri na trivə, kimiaha hiəni mə, ‘Rosi trakwakwi rukwəsikər ti nəri nə mə nīmagouagou rəruev.’ ³ Nənə ia nəpnəpīn kimiaha hiəni mə, ‘Rosi nesən trauər ipwet ti nəri nə mə nīmagouagou rəruev, məpuə.’ Kimiaha hiəukurən nətəien nīmagouagou, nənə mhəukurən nəfe nari nīmagouagou ramahatən pen. Mətə rəfo hiəreirei nīpwrai nīmtətien me i kamo ipwet mīne? ⁴ Kimiaha nərmama ipwet mīne hiamətui a nīmtətien ti nəri nə mə noien səkimiaha rikou. Kimiaha hiənəpwəh Kumwesən rəmwhen pran sə rəpwəh iərman səvənhi mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh nuvei peheien nīmtətien riti mwi m kimiaha, mətə nīmtətien əpa səvəi Profet Jona.” Iesu rini nəgkiariēn nəha, məpwəh irəha, mamevən.

Nahatənien səvəi Farisi me mīne Satusi me

⁵ Ia nəpīn nəha Iesu revən irəha nərmama me səvənhi, mhəuvən mhəpi sīmwīn ia nui asori. Nərmama me səvənhi hənənouenou mə tuhəuvehi bred. Nəpīn irəha həuvarei ia nīkaren pen, ⁶ Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha tihətui amasan, mhəsiari ti yis səvəi Farisi me mīne Satusi me.”

⁷ Miregi irəha hənəməgkiari mīnraha me i mə, “Rosi raməgkiari iamīnhi irə ti nəri nə mə kitaha sənənouenou bred uə?”

⁸ Nənə nəpīn Iesu riregi, rini mə, “Kimiaha nahatətəien səkimiaha rīpkiskai mhə. Rəfo hiaməgkiari m kimiaha me mə sənəmiaha bred riwən? ⁹ Kimiaha hiəreirei ihi? Rerimīaha rīpkrhi mhə bred krirum sə iakinəkwməni nərmama faef-taosen irə mīne tənəripw kevə hiaməuvehi kurirə? ¹⁰ Rerimīaha rīpkrhi mhə bred sefen sə iakinəkwməni nərmama fo-taosen irə mīne tənəripw kevə hiaməuvehi kurirə? ¹¹ Rəfo həreirei nīpwrai nəgkiariēn səiou? Iapkəgkiari mhə ia bred, mətə iakamīni mə kimiaha tihaməsiari ti yis səvəi Farisi me mīne Satusi me.” ¹² Ia nəpīn nəha nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhəukurən mə Iesu rīpkini mhə mə tuhəsiari ti yis səvəi bred, mətə tuhəsiari ti nahatənien səvəi Farisi me mīne Satusi me.

Pita rini irapw mə Iesu in Kristo

¹³ Nəpīn Iesu ruvehe ipaka ti taon nəha Sisaria Filipae, rəres pen nərmama me səvənhi mə, “Nərmama kamhəni iou, Iəməti Iərmama, mə iou sin?”

¹⁴ Miregi həni mə, “Nərmama nepwīn kamhəni ik mə Jon Paptaes. Nepwīn kamhəni ik mə Profet Elaeja. Nepwīn mwi kamhəni ik mə Jeremaea uə profet riti mwi fwe kupwən.”

¹⁵ Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Mətə kimiaha hiaməni mə iou sin?”

¹⁶ Miregi Saemon Pita rini mə, “Ik Kristo. Kumwesən sə ramīru, tini nə ik.”

¹⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Saemon, tini Jon, rerim tragien! Rīpko mhə iərmama riti rahatən ik irə mə tikukurən nəri i, mətə Tata səiou fwe ia neiai rahatən ik irə ikukurən. ¹⁸ Nənə iakani pehe tukw ik i mə ik nə Pita. Nīpwrai nəhag nəha mə kəpwier. Ia təkure kəpwier i takuvrhəkin nakalasia me səiou rəmwhen sə kauvrhəkin pen nīmwə irə, nīskaiēn səvəi nemhəien ko rīpkouraha mhə irəha. ¹⁹ Takuvei pehe ki me səvəi nitətə

16:1: Mat 12:38, Luk 11:16   **16:4:** Mat 12:39, Luk 11:29   **16:6:** Luk 12:1   **16:9:** Mat 14:17-21   **16:10:** Mat 15:34-38   **16:14:** Mat 14:1-2, Mak 6:14-15, Luk 9:7-8   **16:16:** Jon 6:69   **16:17:** Mat 17:5, Kal 1:15-16   **16:18:** Jon 1:42, Efes 2:20   **16:19:** Mat 18:18, Jon 20:23

ia neiaia^a mik. Næfe nari ikærihi tæriini ia tîprænæ i, tukærihi tæriini fwe ia neiaia. Næfe nari ikifi raka ia tîprænæ i, tukifi raka fwe ia neiaia.”²⁰ Nænæ Iesu rinise pen æknekîn ti nærmama me sævænhi mæ, “Kimiaha tihæpwæh nîniiien ti iærmama riti mæ iou Kristo.”

Iesu rukupwæn mini irapw mæ in tremhæ nænæ mætui mwi

²¹ Ia næpîn næha mamevæn, Iesu rinamahatæn nærmama me sævænhi mæ, “Takamækeikei mevæn fwe Jerusalem. Næmæ asori me mine pris asori me mine nahatæn me sævæi Loa tuho næmisæien me rîpîk ia nirak, mhousi æpune iou. Mætæ ia næpîn særo kahar iræ takætui mwi.”

²² Ia næpîn næha Pita riri raka Iesu ia nikarenraha, minanise pen tukwe in mæ, “Iærimænu, pwæh Kumwesæn trapi tukw ik, mæpwæh næseniiien nærmama tuho noien næha ia niram ia næpîn riti.”

²³ Mætæ Iesu ruvsini, mini pen ti Pita i mæ, “Setan, evæn ia tækutak! Ikamæmwur mæ tiko iakapæti mimwei iamînhi iræ ti næri næ mæ nætærigien sæim rîpkesi pen mhæ nætærigien sævæi Kumwesæn, mætæ ikamesi pen a nætærigien sævæi nærmama.”

Iærmama tramækeikei mævrani nei kamarkuau

²⁴ Nænæ Iesu rini pen ti nærmama me sævænhi mæ, “Iærmama sæ rokeikei mæ truvehe mo iærmama riti sæiou tramækeikei mæpwæh nætærigien sævænhi, muvehi utæ nei kamarkuau sævænhi, mævrani mukuriræ iou. ²⁵ Iærmama sæ rokeikei mæ trækwætæmhiri nîmiruien sævænhi trarfai iræ, mætæ iærmama sæ traraka ia nîmiruien sævænhi tukw iou truvehi nîmiruien rerin. ²⁶ Trini minuæ iærmama riti rîpeki pam narimnari me ia tîprænæ i mo sævænhi i, nænæ kuriræ ikin remhæ, mætæ rîpkuvehi mhæ nîmiruien rerin, noien næha træfasitu iræ? Uæ iærmama truvei pen næfe mærpwîn tai nîmiruien sævænhi? ²⁷ Iou Iæmæti Iærmama takuvehe ia niskaiien sævæi Tata sæiou kimaha nagelo me sæiou. Ia næpîn næha takærpwîn noien sævæi nærmama me kuation kuation. Nærpwînien sæ takuvei pen minraha tresi pen a næfe nari iræha hænno. ²⁸ Iakani nîpærhienien tukumiaha i nærmama nepwîn kamhærer ia kwopun i tuhæpkemhæ mhæ meste tuhætoni iou, Iæmæti Iærmama, iakauvehe ræmwhen ia kig mæ takærimænu ia nitætæ sæiou.”

17

Nîpwrai Iesu ruvehe mopæ

¹ Næpîn sikis rukurau, nænæ Iesu riri æpa Pita mine Jemes mine piævni Jon, hæutæ parei ia tækuær æpwæmwis riti. ² Ia kwopun næha iræhar harætoni ia nænimenrahar nîpwrai Iesu ruvehe mopæ. Nænimen ræhiapw ræmwhen ia meri. Tinari sævænhi ruvehe mæpsan ræmwhen ia nukuraanien. ³ Tækwætækwuni a iræhar harætoni Profet Elæja mine Moses krouier pehe, rouægkiari iræhar Iesu.

⁴ Nænæ Pita rini pen ti Iesu i mæ, “Iærimænu. Ramasan mæ kimrahar iaharuvehe i. Mæ ikokeikei tako tænimwæ kahar, riti sæim, riti sævæi Moses, riti sævæi Profet Elæja.”

⁵ Pita ramægkiari ihi, tækwætækwuni a mwi næpuæ æpsan riti ruvehe muvegi iræha. Reri Kumwesæn ruku pen ikin, mini mæ, “In næha nærik keikei. Rerik ragien tukwe. Tihætærig in.”

⁶ Næpîn Pita mine Jon mine Jemes harregi nægkiariien næha, harhekîr, mharmwei, mharnimwi irapw nænimenrahar ia tîprænæ. ⁷ Mætæ Iesu ruvehe mîrapi iræhar, mini mæ, “Harærer, mharæpwæh nehekîrien.” ⁸ Nænæ iræhar harækwætæ, haræpwæh nætoniiien Moses mine Profet Elæja, mætæ Iesu æpa iræha min.

^a **16:19:** Næpîn rîpîk Matiu rani nægkiariien i mæ “Nitætæ ia neiaia.” Nîpwrai nægkiariien i in i “Nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ.” **16:20:** Mat 17:9, Mak 9:9 **16:24:** Mat 10:38, Luk 14:27 **16:25:** Mat 10:39, Luk 17:33, Jon 12:25 **16:26:** Mat 4:8-9 **16:27:** Mat 25:31, Sam 62:12, Prov 24:12, Rom 2:6, Rev 22:12 **17:2:** 2Pit 1:16-18 **17:5:** Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 3:17, Mak 1:11, Luk 3:22, Dut 18:15

⁹ Nəpɪn irəha kamheiwaiu pehe ia təkuaɾ, Iesu rini pen ti nirəhar i mə, “Kimirəhar ti harəpwəh niniien ti iərmama riti nɪmtətien nəha hiarnətoni, meste iou, Iəməti Iərmama, iakətui mwi ia nemhəien səiou.”

¹⁰ Nənə Pita mine Jemes mine Jon harəres pen in i mə, “Rəfo nahatən me səvəi Loa kamhəni mə Profet Elaeja traməkeikei mukupwən muvehe?”^a

¹¹ Miregi Iesu rini mə, “Nipərhiēnien. Profet Elaeja truvehe məmri amasan pam narimnari me rəmwhen ia sə fwe kupwən. ¹² Mətə iou iakani pehe tukumirəhar i mə Profet Elaeja ruvəuvehe raka nənə nərmama me həpkətə sas mhə in, mətə hesi pen nətərigien səvənraha, mho rərəha irə. Iou mwi, Iəməti Iərmama, takaməkeikei mevən ia rəginraha, nənə irəha tuho nəmisəien miou.” ¹³ Ia nəpɪn nəha Pita mine Jemes mine Jon haruvehe, mharukurən mə Iesu raməgkiari ia Jon Paptaes.

Iesu rəkoui irapw iəremhə ia iəkunouihɪ

¹⁴ Nəpɪn irəha hərərig pehe mwi ti nərmama me, iərmama riti ruvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, ¹⁵ mini mə, “Iərimənu. Tikapi tukw iou, masitu ia nərik. Nemhəien i nikəvan ro in. In raməmisə pik. Nəpɪn ripik ramwei pen ia napw, mamwei pen ia nui. ¹⁶ Iakuvehi in muvehe ti nərmama me səim, mətə irəha ko həpko mhə in ruvehe məsanin.”

¹⁷ Miregi Iesu rini mə, “Kimiāha nəkur ipwet mine nahatətəien səkimiaha riwən. Noien səkimiaha rikou. Tsarə kitaha miou mesite nəfe nəpɪn? Tinesən mine iakapwis kimiāha? Kimiāha tihəuvən mhəuvehi iəkunouihɪ nəha mhəuvehi mhəuvehe.” ¹⁸ Nəpɪn həuvehi mhəuvehe, Iesu rinise pen ti iəremhə i mə, “Tikier ia iəkunouihɪ i.” Nənə təkwtəkwuni a rier, iəkunouihɪ nəha ruvehe məsanin.

¹⁹ Kurirə irə nərmama me səvəi Iesu həuvehe ti Iesu, mhəres pen in əpa mə, “Rəfo kimaha iahəreirei nəkou i rapwien nənimwin ərəha nəha?”

²⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ti nəri nə mə nahatətəien səkimiaha ripkiskai mhə. Iakani nipərhiēnien tukumiaha i trini minuə kimiāha hiahatətə pərhiēn ia Kumwesən, nəri auər a mə nahatətəien nəha səkimiaha rouihɪ anan rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat, mətə hiəukurən niniien ti təkuaɾ i mə, ‘Təkuaɾ i tikaraka ia kwopun i mevən məkure pen fwe,’ nənə trier mevən. Narimnari me pam triməru tukumiaha.” ²¹ b

²² Nəpɪn nərmama me səvəi Iesu housəsimwin irəha me ia tənə Kalili, in rini pen ti nirəha i mə, “Tripkə mhə tui kuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama. ²³ Irəha tuhousi əpune iou, nənə Kumwesən tro iakətui mwi ia nemhəien səiou ia nəpɪn səro kahar irə.” Nənə nərmama me səvənhi həregi rərəha anan.

Iesu ruvehi silin ia nəkwai nəmu mərəku pen nəmri takis irə

²⁴ Nəpɪn Iesu mine nərmama səvənhi me həuvehe ia Kapaneam, nərmama səməme kamhəuvehi takis səvəi nimwə səvəi Kumwesən həuvehe ti Pita, mhəni mə, “Rosi iahatən səkimiaha ripkərəku mhə takis səvəi nimwə səvəi Kumwesən uə?”

²⁵ Miregi Pita rini mə, “Ouəh. In ramərəku.”

Nəpɪn Pita revən muvniwə, Iesu rukupwən məgkiari min, mini mə, “Saemon, ikaməfətərig irə? Kig me ia tiprənə i kamhəkeikei m nəfe nərmama me mə tuhərəku pen nəmri takis minraha, tininraha me uə nərməpə?”

²⁶ Miregi Pita rini mə, “Nərməpə.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikani nipərhiēnien. Nipwnəti kig me həpkərəku mhə nəmri takis, ²⁷ mətə pwəh sərəku pen rərəha kitaha tso niemaha rəpi nərmama me

17:9: Mat 16:20   **17:10:** Mal 4:5   **a** **17:10:** Mal 4:5 Profet Malakae riməni mə Profet Elaeja trukupwən muvehe kurirə irə Kristo ruvehe.   **17:12:** Mat 11:14, 14:10   **17:13:** Luk 1:17   **17:17:** Dut 32:5,20, Jon 14:9   **17:19:** Mat 10:1   **17:20:** Mat 21:21, Mak 11:23, Luk 17:6, 1Kor 13:2   **b** **17:21:** Nəkukua me ripik kimərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 21 riwən.   **17:22:** Mat 16:21   **17:24:** Eks 30:13, Eks 38:26

i sɛmɛmɛ kɛmhɛuvehi takis. Tikevɛn fwe ia nui asori, mosɛperaha. Nɛmu sɛ rukupwɛn mɛgher ia kwɛrvinari, tikivi utɛ, mɛti pen ia nɛkwɛn, nɛnɛ tikɛtoni silin riti. Tikuvehi muvei pen mɛrɛku pen takis sɛkrau minraha.”

18

Iɛrmama ɛfo nɛ in rasori ia nɛrmama nepwɛn

¹ Ia nɛpin nɛha nɛrmama me sɛvɛi Iesu hɛuvehe tukwe in, mhɛni mɛ, “Ia nitɛtɛ ia neiaia sin rasori mɛpi raka nɛrmama me nepwɛn?”

² Nɛnɛ Iesu rɛkwe in iɛkunouihi riti ruvehe, rɛrpwi irapw in ia kurkwɛnraha, ³ nɛnɛ mini mɛ, “Iakani nɛpɛrhienien tukumiaha i mɛ kimiaha tihamɛkeikei mhɛrari mhɛuvehe mhɛmwhen ia nɛkwɛrhakwɛrha me. Mɛ hiɛpwɛh tihɛpkuvnimwɛ mhɛ ia nitɛtɛ ia neiaia ia nɛpin riti. ⁴ Iɛrmama sɛ treiwaiu rɛmwhen ia iɛkunouihi, mɛpkɛfiutɛ mhɛ in, in rasori mɛpi raka nɛrmama me nepwɛn ia nitɛtɛ ia neiaia.

⁵ Iɛrmama sɛ trɛsevɛr ia rerɛn ti iɛkunouihi riti sɛ ro iamɛnhi ia nɛghik rɛmwhen mɛ ramɛsevɛr mwi ia rerɛn tukwe iou.”

Iesu rɛgkiari ia narimnari me sɛmɛmɛ tuhɛuvehe mhɛ nɛrmama hɛmwei

⁶ “Nɛkwɛrhakwɛrha me i sɛmɛmɛ kɛmhahatɛtɛ ia nirak, trɛni minuɛ iɛrmama riti ro riti rimwei ia nɛrɛhaien, Kumwesɛn trɛrpwɛn noien ɛrɛha sɛvɛnhi. Iɛrmama nɛha trɛregi rɛrɛha anan mɛpi raka kɛrihi pen kɛruɛterei asori ia nɛpɛtɛkinuan kosɛ irapw i ia tɛmwei tɛsi. ⁷ Trɛrɛha anan ti nɛrmama ia tiprɛnɛ i ti nɛri nɛ mɛ narimnari me kɛmhɛuvehe tuho irɛha hɛmwei ia nɛrɛhaien. Narimnari me i tuhamɛkeikei mhɛuvehe, mɛtɛ trɛrɛha anan ti iɛrmama sɛ truvehi narimnari me i muvehe. ⁸ Mɛ rɛgim uɛ nisum ramo ikamwei ia nɛrɛhaien, tikɛrai raka, mɛrarki. Mɛ rɛgim ripip uɛ nisim ripip mɛtɛ ikuvehi nimɛruien, ramasan pik tukw ik. Rɛrɛha mɛ rɛgim kɛru uɛ nisum kɛru mɛtɛ tukɛrarki pen ik ia kwopun napw asori rauɛk rerɛn ikɛn. ⁹ Mɛ nɛnimem ramo ikamwei ia nɛrɛhaien, tikukumwiri raka, mɛrarki. Mɛ nɛnimem kuatia mɛtɛ ikuvehi nimɛruien, ramasan pik tukw ik. Rɛrɛha mɛ nɛnimem kɛru mɛtɛ tukɛrarki pen ik ia kwopun napw asori rauɛk ikɛn.”

Iesu rusipekɛn ia sipsip sɛ rɛruei

¹⁰ Nɛnɛ Iesu rɛni mɛ, “Kimiaha tihɛtui amasan tukumiaha me mhɛpwɛh noien nɛri auɛr a ia nɛkwɛrhakwɛrha me i riti. Iakani pehe tukumiaha i mɛ fwe ia neiaia nagelo me sɛvɛnraha kɛmhɛtɛ rerɛn nɛmri Tata sɛiou sɛ ramarɛ fwe ia neiaia. ¹¹ Iou, Iɛmɛti Iɛrmama, iakuvehe mɛ takuvehimɛru nɛrmama sɛmɛmɛ kɛmhɛruei.^b

¹² Kimiaha hiamɛfɛtɛrig irɛ? Trɛni minuɛ iɛrmama riti sipsip me sɛvɛnhi irɛha pam hantret, nɛnɛ riti ia nirɛha rɛruei, trɛfo pen irɛ? In trɛpwɛh naenti-naen kɛmhani nurhi ia tɛkuɛr, mevɛn mamɛtui sɛ nɛha rinɛruei. ¹³ Nɛnɛ trɛni minuɛ rɛtoni, iakamini nɛpɛrhienien tukumiaha i mɛ rerɛn ragien pik ti sipsip nɛha mɛpi raka naenti-naen sɛmɛmɛ hɛpkɛruei mhɛ. ¹⁴ Ia noien nɛha rɛmwhen a mwi Tata sɛkimiaha ia neiaia rɛpwɛh nokeikeien mɛ nɛkwɛrhakwɛrha me i riti trɛruei.”

Iesu rɛgkiari mɛ tiko nɛfe ia piam nɛpin ro rɛrɛha ia niram

¹⁵ “Trɛni minuɛ piam ro rɛrɛha ia niram, evɛn mɛtoni kimirau ɛpa. Nɛnɛ ikini pen nɛfe rino rɛrɛha. Trɛni minuɛ rɛtɛrig ik, nɛgkiariien sɛim tro piam rɛrɛrig pehe sɛkimirau min tramasan. ¹⁶ Mɛtɛ trɛni minuɛ rɛpwɛh nɛtɛrigien ik, iri iɛrmama kuatia uɛ kɛru mhɛrevɛn mwi pwɛh irau krouregi rouɛtoni nɛgkiariien me pam nɛha ikini pen ti piam ro nɛpɛrhienien. ¹⁷ Trɛni minuɛ rerɛn rɛpwɛh nɛtɛrigien irɛha, ni irapw ti nakalasia

18:1: Luk 22:24 **a** **18:1:** Nɛpin ripik Matiu rani nɛgkiariien i mɛ “Nitɛtɛ ia neiaia.” Nɛpwrai nɛgkiariien i in i “Nitɛtɛ sɛ Kumwesɛn ramɛrimɛnu irɛ.” **18:5:** Mat 10:40, Luk 10:16, Jon 13:20 **18:6:** Luk 17:1-2 **18:8:** Mat 5:29-30

18:10: Hip 1:14 **18:11:** Luk 19:10 **b** **18:11:** Nɛkukuɛ me ripik kimɛrai pen Niutestamen irɛ ia nɛgkiariien sɛvɛi nɛkur Kris kupwɛn kwopi nɛgkiariien ia vas 11 riwɛn. **18:15:** Lev 19:17, Luk 17:3, Kal 6:1 **18:16:** Dut 19:15, Jon 8:17 **18:17:** 1Kor 5:13

me sāvai nāfwakiien. Nənə trīni minuə rəpwəh mwi nətərigien irəha, tiko irə rəmwhen iərmama sə rīreirei Kumwesən uə iərmama sə kaməraku pen takis min.

¹⁸ Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i nāfe nari tihərihi tərini ia tīprənə i tukərihi tərini fwe ia neiai, nənə nāfe nari tihəfi raka ia tīprənə i tukifi raka fwe ia neiai.

¹⁹ Iakani pehe mwi nīpərhiēnien tukumiaha i trīni minuə kəru ia kīmiaha ia tīprənə i krouni simwīn nari riti, rouəres i, Tata səiou ia neiai in tro nəkwanrau, ²⁰ ti nəri nə mə paku ikīn iərmama kəru uə kahar harousəsīmwīn ia nəghik, iakamarə ti nīrəha ia kwopun nəha.”

Iesu rīni mə tikaməkeikei menouenou nərəhaien sāvai piam

²¹ Nənə Pita rutə pehe mini pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Trīni minuə piak ramo noien ərəha miou, nəpīn kevə takenouenou i? Rosi sefen uə?”

²² Miregi Iesu rīni mə, “Iou iapkīni pehe mhə tukw ik i mə tikenouenou nərəhaien me sāvai piam m sefen, mətə tikenouenou nərəhaien me sāvənhi nəpīn me pam.

²³ Iakamīni iamīnhi irə ti nəri nə mə nītətə ia neiai rəmwhen ia iəmə asori riti sə rokeikei mə nərmama me i kamho tukwini nari min tuhəraku pam kaon me sāvənraha sə in rīməuvei pen mīnraha. ²⁴ Nəpīn rəkwein irəha mə tuhəuvehe, həuvehi riti ia nīrəha mhəuvehe. Kaon sāvənhi rasori pik anan. ²⁵ Ko rīpkəraku mhə. Ro pen iəmə asori sāvənhi rīni mə tukəmri pen nəmri nari m iəmə i mīne pran sāvənhi mīne nīpwnətīn me mīne narimnari me pam sāvənhi. In truvehi mane ia nīrəha, məraku kaon sāvai iəmə nəha.

²⁶ Ia nəpīn nəha iəmə nəha sə ramo tukwini nari m iəmə asori rīnimwi nukurhun mi, mamasək, mini pen ti iəmə asori sāvənhi mə, ‘Tikapi tukw iou, muvei pehe nəpīn miou, nənə takəraku pehe pam mik.’ ²⁷ Nənə iəmə asori rerīn rərkwəpīr ti iəmə i ramo tukwini nari min. Ro pen in renouenou kaon sāvənhi, mīni mə trəpwəh nərəkuien, məseni in rier mamevən.

²⁸ Mətə nəpīn iəmə nəha rier irapw, rətoni iərmama riti sə ramo tukwini nari irau min. Kaon riti sāvənhi ramarə tukwe in. Rouihi pik anan. Nənə in ruvehi iərmama nəha, məkwtəmhiri nīpətəkinuan, mīni mə, ‘Əraku pehe pam səim kaon.’

²⁹ Nənə iərmama nəha ramo tukwini nari irau min rīmwei irapw, mamasək, mini pen tukwe in mə, ‘Tikapi tukw iou, muvei pehe nəpīn miou, nənə takəraku pehe pam mik.’

³⁰ Mətə iəmə nəha iəmə asori rīnenouenou kaon sāvənhi rəpwəh nokeikeiien. In revən muvehi iərmama nəha muvehi puvnimwə ia kalapus mə trarə meste trəraku pam kaon sāvənhi. ³¹ Nəpīn nərmama nēpwīn səməme kamho tukwini nari m iəmə asori hətōni noien nəha, hərəgi rərəha anan. Həuvən mhəni pen ti iəmə asori sāvənraha narimnari me pam iəmə nəha rīno.

³² Ro iamīnhi irə iəmə asori rəkwein iərmama nəha ramo tukwini nari min ruvehe. Rīni pen tukwe in mə, ‘Ik iəmə ərəha. Iakamo tukwini ərəha nari miou. Iakinenouenou kaon me pam səim, ti nəri nə mə ikīnasək tegīn iou. ³³ Mətə rəfo ikəpwəh nāpiien ti iərmama nəha sə ramo tukwini nari miou kīmirau min rəmwhen iou iakīnapi tukw ik?’

³⁴ Ro pen iəmə asori niemaha rəpi. In ruvehi puvnimwə iəmə nəha ia kalapus mə tuko nəmīsəien min meste trəraku pam kaon sāvənhi.

³⁵ Ia noien nəha rəmwhen a mwi Tata səiou ia neiai tro ia kīmiaha kuatia kuatia trīni minuə hiəpwəh nenouenouien nərəhaien sāvai piəvmiaha me ia rerīmīiaha.”

19

Iesu rīni mə iərman mīne pran trouəpwəh nəpwəhien irau me

¹ Iesu rīni pam nəgkiariien me nəha, nənə məpwəh tənə Kalili, mier mevən ia tənə Jutia fwe ia nīkare nui aris Jotan pen. ² Nərmama həpik həkurirə i. Nənə in ro səməme kamhemhə həuvehe mhəsanīn ia kwopun nəha.

³ Nənə Farisi me həuvehe tukwe in mhəres pen nari riti min mə tuhəregi ro Iesu mə trəfni irə. Irəha həni mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ko iərman riti rəpwəh səvənhi pran uə rekəm?”

⁴ Miregi Iesu rini mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rini mə fwe ia nukune narəien ‘Kumwesən rino iərmama kəru riti iərman riti pran,’⁵ rarə mini mwi mə, ‘Ro iamınhi irə iərman traraka ia tata mine mama səvənhi, mevən rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə irau trouvehe rouəmwhen ia nıpwrai iərmama kuatia.’⁶ Nəgkiariien nəha rini mə iərman mine pran səvənhi krouəpwəh ihi noien iərmama kəru i, mətə krouvəuvehe rouəmwhen ia nıpwrai iərmama kuatia. Ti nəri nə mə Kumwesən rıripiın iərman mine pran səvənhi iamınhi irə, ro pen rıpkatukwatukw mhə mə iərman trəpwəh səvənhi pran, mətəfi narəien səvənrau.”

⁷ Miregi Farisi me həni pen ti Iesu i mə, “Mə ro iamınhi irə rəfo Moses rıməni mə iərman sə rokeikei mə trəpwəh pran səvənhi trırai nımwai nəkukuə m pran səvənhi rani mə in rınəpwəh in, nənə mərhi pen i ramevən?”

⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Moses rınəsəni kimiaha mə tihəpwəh nıpran me səkimiaha ti nəri nə mə kəmkapwəmiaha riskai, mətə fwe ia nukune narəien rıpkə mhə iamınhi irə.⁹ Iou iakani pehe tukumiaha i iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri pran əpə riti mwi ramo noien ərəha. Prən nəha in ramiri rıpkə mhə pran atukwatukw səvənhi. Mətə mə pran ramo əpnəpen nari irau iərməpə, iərman səvəi prən nəha rukurən nəpwəhien in.”

¹⁰ Nənə nərmama me səvəi Iesu həni pen tukwe in mə, “Trıni minuə ro iamınhi irə nəpiın iərman rəpwəh pran səvənhi, ramasan mə iərman rəpwəh a niriien pran.”

¹¹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rıpkə mhə nərmama me pam həukurən nuvehien nəgkiariien i səiou mharə irə, mətə səməmə əpa Kumwesən rəsevər ia suatuk tukunraha irəha nəha tuhəuvehi mharə irə.¹² Nərman nepwın tuhəpwəh niriien pran ti nəri nə mə hənətui pehe mwatukw səvənraha rəpou. Ro pen rerınraha riwən ia pran. Nərman nepwın tuhəpwəh niriien pran ti nəri nə mə kərai irəha rəmwhen kamo ia kau kərman. Ro pen rerınraha riwən ia pran. Nənə nərman me nepwın mwi tuhəpwəh niriien pran ti nəri nə mə irəha hokeikei nətərigien səvənraha trəmək əpa ia nitətə ia neiai.^a Iərmama sə rukurən nuvehien nəgkiariien i səiou traməkeikei muvehi marə irə.”

Pwəh nəkwərhakwərha me həuvehe ti Iesu

¹³ Nəpiın riti nərmama nepwın kamhəuvehi nəkwərhakwərha me səvənraha mamhəuvehe ti Iesu mə trəmri utə rəgıın mi ia nirəha məfwaki. Nərmama me səvənhi hənise irəha.

¹⁴ Mətə Iesu rini mə, “Pwəh nıpwınəti nəkwərhakwərha me həuvehe tukw iou. Tihəpwəh nıniseien irəha ti nəri nə mə nitətə ia neiai səvəi nərmama səməmə həmwhen ia nəkwərhakwərha me i.”¹⁵ Nənə Iesu rəmri utə rəgıın mi ia nirəha, məfwaki ti nirəha, nənə məpwəh irəha mamevən.

Iərmama riti nautə səvənhi rasori

¹⁶ Ia nəpiın nəha iərmama riti ruvehe ti Iesu, mini mə, “Iahatən, nəfe noien amasan takaməkeikei mo mə takuvehi nımıruien rerın?”

¹⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməres iou nari riti ia nıkaren səvəi noien amasan? Kumwesən əpa ramasan. Trıni minuə ikuə tikuvehi nımıruien, ikəsi pen loa me səvənhi.”

¹⁸ Miregi iərmama nəha rini pen tukwe in mə, “Nəfe loa me takesi pen?”

19:3: Mat 16:1   **19:4:** Jen 1:27, 5:2   **19:5:** Jen 2:24, Efes 5:31   **19:7:** Dut 24:1-4, Mat 5:31   **19:9:** Mat 5:32, 1Kor 7:10-11   **19:10:** 1Kor 7:1-2,7-9   ^a **19:12:** Nəpiın rıpiık Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nıpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərımənu irə.”   **19:14:** Mat 18:2-3   **19:17:** Lev 18:5, Luk 10:28   **19:18:** Eks 20:12-16, Dut 5:16-20

Miregi Iesu rini mə, “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama, məpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien. ¹⁹ Tikaməkeikei misiai səim tata mine mama, nənə mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.”

²⁰ Miregi iərmama nəha rini pen ti Iesu i mə, “Loa me pam i iakamesi pen. Nəfe mwi nəha ikin takaməkeikei mo?”

²¹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Trini minuə ikuə tikuvehe matukwatukw pam, evən, məmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəpin kuvehi nənimen, tikuvehi mane, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə trīpik fwe ia neiai. Nəpin ikino pam, ikuvehe mukurirə iou.”

²² Nəpin iərmama nəha riregi nəgkiariien nəha, in rəpwəh Iesu, mamevən. Rerin rəpou ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori.

²³ Ro iamihhi irə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Iakamini nipərhiēnien tukumiaha i riskai ti iərmama nautə səvənhi rasori mə truvnimwə ia nitətə ia neiai. ²⁴ Takini mwi tukumiaha i. Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekin tukwe in mə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Rəknekin məpi raka nərimiru nəha kamel rasu pen ia ruei nitel mier.”

²⁵ Nəpin nərmama me səvənhi həregi nəgkiariien nəha nənimenraha rier. Həni mə, “Mə rəknekin iamihhi, nisimə nəha ko həuvehi nimiruien?”

²⁶ Mətə Iesu rətə irəha mini mə, “Nəri nəha rəknekin iərmama ko ripko mhə, mətə Kumwesən rukurən noien. Narimnari me pam riməru ti Kumwesən.”

²⁷ Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Ətə ro. Kimaha iahənpwəh pam narimnari me səkimaha mamhəkurirə ik. Ro iamihhi irə kimaha təhəuvehi nəfe?”

²⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakamini nipərhiēnien tukumiaha i ia nitətə vi sə truvehe narimnari me pam tuhəuvehe mhərməvi. Ia nəpin nəha iou, Iəməti Iərmama, takəkure ia jea asori səiou mərimənu. Kimiaha i səməme hiaməkurirə iou ipwet mine tihəkure mwi ia jea me twelef mhərimənu ia kwənəkwus me twelef səvəi nəkur Isrel.

²⁹ Nənə nərmama me pam səməme hənəpwəh narimnari me səvənraha ti nəri nə mə irəha nərmama me səiou tuhəuvehi tain. Trini minuə iərmama riti rəpwəh nimwə me, uə piəvni me, uə kitiriməni me, uə tata mine mama səvənhi, uə nəkwərəkəwərha me səvənhi, uə tiprənə səvənhi, in truvehi tain rasori mwi rəmwhen hantret, nənə muvehi mwi nimiruien rerin. ³⁰ Mətə nərmama həpik kamhəkupwən tuhəuvehe mhəkurirə. Nənə səməme kamhəkurirə tuhəuvehe mhəkupwən.”

20

Iesu rusipekin ia nərmama səməme kamhowok ia nəmhien

¹ “Iakamini iamihhi irə ti nəri nə mə suatuk sə Kumwesən ia neiai ramərimənu ia nitətə səvənhi rəmwhen iəmə asori riti nəmhien səvənhi rasori. Nəpin riti rier ia nəpnəpin anan mə trīpeki nərmama nepwin tuhəmhə səvənhi. ² Rini mə irəha kuatia kuatia tuhəmhə nəpin pekən nənə mhəuvehi silin kuatia kino ia silva.^a Nənə nəpin irəha həseni raka, in rərhi pen irəha həvən fwe səvənhi nəmhien.

³ Nənə ia naen klok ia nəpnəpin, iəmə asori rier mwi, mətoni nərmama nepwin kamhərer ia kwopun kamo maket ikin, mhəpko mhə nari riti. ⁴ In rini pen ti nirəha i mə, ‘Kimiaha mwi hiəvən mhəmhə fwe nəmhien səiou, nənə nəfe nərəkuien atukwatukw səkimiaha takuvei pehe m kimiaha.’ ⁵ Ro pen irəha həvən. Ia twelef klok, nənə ia tri klok ia nəruarəv, iəmə asori nəha rirərig mo mwi nəghi nari riti a. ⁶ Nənə ia faef klok ia nəruarəv in rier mwi, mətoni nərmama nepwin kamhərer ihi ia kwopun nəha. Nənə rini pen ti nirəha i mə, ‘Rəfo kimiaha hiamərer ia kwopun i nəpin pekən hiəpko mhə nari riti?’

19:19: Lev 19:18   **19:21:** Mat 6:20, Luk 12:33, Wok Me 2:45, Wok Me 4:34-37   **19:26:** Jen 18:14, Job 42:2
19:28: Mat 25:31, Luk 22:30, Rev 3:21   **19:29:** Hip 10:34   **19:30:** Mat 20:16, Luk 13:30   **20:1:** Mat 21:33
^a **20:2:** Nəghi silin nəha tenarius. Fwe tui tenarius kuatia nərəkuien atukwatukw sə kuvei pen m iərmama sə rowok nəpin pekən ia nəpnəpin meste ia nəruarəv.

⁷ Miregi hani pen tukwe in ma, 'Iarmama riwan rakwein kimaha ipwet ma tahowok savanhi.'

Miregi iam asori rini pen ti niraha i ma, 'Kimiaha mwi hiauvan mhamhu fwe ia namhien saiou.'

⁸ Nana ia naruarav iam asori savai namhien rini pen ti iarmama savanhi sa traraku narmama ma, 'Okwein narmama me naha kamhamhu saiou hauvehe nana ikuvei pen narakuien savanraha. Tikukupwan ia samame hamakurira mhauvehe men mo sampam ia samame hamakupwan mhauvehe.'

⁹ Nana napin narmama samame iam asori rari pen iraha ia faef klok ia naruarav hauvehe, iraha kuation kuation hauvehi silin riti kino ia silva. ¹⁰ Napin narmama samame iam asori rari pen iraha ia napnapin anan hauvehe, rerinraha rari ma tuhauvehi rasori mwi, mat iraha kuation kuation hauvehi mwi silin riti kino ia silva. ¹¹ Iraha hauvehi, rerinraha ripkagien mha. Hani pen ti iam asori i ¹² ma, 'Samame i hauvehe kurira hamhu aoa kuation a, mat kimaha iahamhu napin pekin ia nukwasikar asori. Raho ikaraku kimaha ramnamwhen a?'

¹³ Mat iam asori rini pen ti niraha riti ma, 'Iapko mha nari riti raraha ia niram. Ikinaseni raka ma tikamhu napin pekin nana muvehi silin kuation kino ia silva. ¹⁴ Tikuvehi narakuien saim muvehi mamevan. Iarmama i ruvehe kurira rerik ragien ti nuvei penien narakuien savanhi ramwhen a mwi iakuvei pehe mik. ¹⁵ Ikukuran ma ko iako nafe iakokeikei ma tako ia mane saiou? Raho rerim ramrari araha iou ti namasanien naha iako minraha?'

¹⁶ Nana Iesu rini ma, "Ro iamini ir narmama samame hauvehe kupwan tuhauvehe mhakurira, nana samame hauvehe kurira tuhauvehe mhakupwan."

Jesu rini irapw mwi ma tremha

¹⁷ Napin Iesu raut mamevan fwe ia Jerusalem, riri raka apa narmama savanhi twelef. Ia suatuk rini pen ti niraha i ma, ¹⁸ "Haregi ro. Kitaha samuta mamhauvan fwe ia Jerusalem. Ia kwopun naha tukuvei pen iou, Iamati Iarmama, ia rari pris asori me mine nahatan me savai Loa. Iraha tuhani ma takamakeikei memha. ¹⁹ Tuhauvei pen iou ia rari narmama ripko mha iraha nakur Isrel. Nana iraha tuharis akenhin ia nirak, mharisi iou, mharui tarini pen iou ia nei kamarkuau. Takemha, nana Kumwesan tro iakatui mwi ia napin saro kahar ir."

Jemes mine Jon krouares pen nari riti m Iesu

²⁰ Ia napin naha pran savai Sepeti riri tini mi karu, muvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nanimen, mamares pen nari riti min.

²¹ Nana Iesu rini pen ti pran i ma, "Ikokeikei nafe?"

Miregi rini pen tukwe in ma, "Ni ma ikunouihi mi karu saiou trouakure riti ia nikarem mwatuk riti ia nikarem mour napin tikarimanu ia nitata saim."

²² Miregi Iesu rini ma, "Kimirau iroureirei nafe nari irouares i. Ko kimirau irouanimwi kap i iou takanimwi?"

Miregi irau krouni ma, "Kimirau iarouamwhen."

²³ Miregi Iesu rini pen ti nirau i ma, "Niparhienien kimirau tirouanimwi kap i saiou, mat iou ko iakapwah nasenien kimirau irouakure riti ia nikarek mwatuk riti ia nikarek mour. Mat kwopun naha savai iarmama mi naha saiou Tata rimarfi raka irau ma trakure fwe ikin."

²⁴ Napin ten mwi narmama me savai Iesu haregi nasesien naha savai Jemes mine Jon, niemaha rari iraha. ²⁵ Mat Iesu rakwein iraha hauvehe tukwe. Rini ma, "Kimiaha hiauvukuran raka noien savai narmama ripko mha iraha nakur Isrel. Nana asori me savanraha sa kamharimanu ia niraha, kamhafiatu ia iraha, mamho narmama

kamho nəkwanraha. ²⁶ Mətə kimiaha tihəpwəh noien iam̄inhi irə ia kimiaha me. Tr̄ini m̄inuə kimiaha riti rokeikei mə truvehe masori ia kimiaha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari m̄ kimiaha. ²⁷ Tr̄ini m̄inuə kimiaha riti rokeikei mə trasori makupwən ia kimiaha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo auər a wok səkimiaha pam. ²⁸ Kimiaha tiho rəmwhen a ia nirak. Iou, Iəməti Iərmama, iapkuvehe mhə mə nərmama tuho tukwini nari miou, mətə iakuvehe mə tako tukwini nari m̄inraha, muvei pen n̄im̄iruien səiou trərəku suatuk ti n̄ifi rakaien nari ia nərmama həp̄ik.”

Iesu romasan nəmri iərmama kəru

²⁹ Nəp̄in Iesu m̄ine nərmama me səvənhi həier ia Jeriko, mamhəuvən, nərmama həp̄ik kamhəkurirə ia Iesu. ³⁰ Ia kwopun nəha iərmama kəru krouəkure ia n̄ikare suatuk. Nənimenrau rifwə. Nəp̄in krouəgi mə Iesu rauvehe mə trukurau, krouəkwein əpwəmwis, rouni mə, “Iərimənu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukumrau!”

³¹ M̄iregi nərmama həgkiari skai m̄inrau mə, “Rouafafa.” Mətə irau krourip̄in rouəkwein əpwəmwis m̄wi, rouni mə, “Iərimənu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukumrau!”

³² Nənə Iesu rərər, məkwein irau krouvehe, r̄ini mə, “Irouokeikei mə tako nəfe m̄ kimirau?”

³³ M̄iregi krouni pen tukwe in mə, “Iərimənu. Iarouokeikei mə nəmrimrau trouətui pwəh iarouətə nari.” ³⁴ Iesu rer̄in rərkwəp̄ir ti nirau. R̄irapi nənimenrau. Nənə təkwtək̄wuni nəha nənimenrau ramasan. Krouətə nari. Nənə Iesu ramesi suatuk mamevən, irau krouəkurirə i.

21

Nəkur Jerusalem kamhəgnəgini Iesu

¹ Irəha həuvən ipaka ti Jerusalem, mhəier pen ia Təkuər Olif ia kwopun nəha ipaka ti rukwənu Petfas, nənə Iesu rər̄hi pen iərmama kəru səvənhi, ² m̄ini pen ti nirau i mə, “K̄imirau tirouevən fwe ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəp̄in tirouapirapw fwe ik̄in, tirouətə togki riti k̄inəkwi tərini irau t̄ini. Tiroufi raka nari ia nirau, rouəsigi irau, rouvehe tukw iou. ³ Tr̄ini m̄inuə iərmama riti rəres k̄imirau mə iroufi raka nari irə ti nəfe, tirouni mə ‘Iərimənu sək̄itaha raməres togki mi i, mətə tripkəpwəmwis mhə trər̄hi pehe m̄wi irau.’ ”

⁴ Nəri nəha rier pehe iam̄inhi irə mə nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In r̄iməni mə,

⁵ “K̄imiaha tihəni pen ti nəkur Saeon mə,
‘Hətə ro kig səkimiaha rauvehe tukumiaha,
m̄ip̄kəfiəutə mhə in, raməkure ia togki,
togki i in kwəti togki a.’ ”

⁶ Iərmama mi nəha səvəi Iesu krouevən, rauo nəfe in r̄iməni pen ti nirau i. ⁷ Krouəsigi togki nəha irau t̄ini, rouəsigi rouvehe, rouəpənə pen karkahu əpwəmwis mi səvənrau ia təkutai togki mi nəha, nənə Iesu rəkure irə. ⁸ Nərmama həp̄ik həpənə pen karkahu əpwəmwis me səvənraha ia suatuk. Nərmama nepw̄in m̄wi hərai n̄im̄wai nei me, mhəpənə pen ia suatuk. ⁹ Nərmama səməme kamhəkupwən m̄ine səməme kamhəkurirə ia Iesu kamhəkwein əpwəmwis, mamhəni mə,

“Səgnəgini iəmə i ruku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit!

Səkwein amasan irə rauvehe ia nəghi Iərimənu sək̄itaha!
Kəgnəgini Kumwesən fwe irənhə anan!”

¹⁰ Nəp̄in Iesu ruv̄nimwə ia Jerusalem, nərmama pam ia taon nəha kamhəni nəgkiariien me r̄ip̄ik, mamhəres mə, “Nəfe nəha iərmama?”

¹¹ Miregi narmama samame kamhækurirə in həni mə, “In i profet nəha nəghin nə Iesu. Ruku pen fwe Nasaret ia tənə Kalili.”

Iesu rəkoui irapw narmama ia nimwə səvəi Kumwesən

¹² Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, minaməkoui irapw narmama samame kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mine samame kamhəuvehi nəmri narimnari me. Rəvsini tepol me səvəi narmama kamhəvriwei mane me. Rəvsini jea me səvəi narmama samame kauvehi nəmri menu me ti nirəha. ¹³ In rini pen ti nirəha i mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tukani nimwə səiou mə nimwəfwaki,’ mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun sə rakres me kamhərkwafə ikin.”

¹⁴ Ia nəpin nəha narmama samame nənimenraha rifwə mine samame nisunraha rərfe həuvehe ti Iesu ia nimwə səvəi Kumwesən, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. ¹⁵ Mətə pris asori me mine nahatən me səvəi Loa rerinraha ripkagien mhə ia narimnari amasan me sə in ramo. Irəha həregi mwi mə nəkwərhakwərha me ia nimwə səvəi Kumwesən kamhəkwein əpwəmwis mə, “Səgnəgini iəmə i ruku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit!” Irəha hətoni niemaha rəpi irəha.

¹⁶ Nənə həni pen ti Iesu i mə, “Ikregi nəgkiariien nəha kamhəni?”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ouəh, iakamregi. Rosi hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rini mə, ‘Ikinəpnəpenə raka ia tərhui nəkwərhakwərha me mine tərhui nəkwərhakwərha əmtəmetə me mə tuhəgnəgini ik?’ ” ¹⁷ Nənə Iesu rəpwəh irəha, mier ia Jerusalem, mevən fwe Petani, mapri ikin.

Iesu rəkwein ərəha ia niemis riti

¹⁸ Kini rakwakwi irə, ia nəpnəpin Iesu rirərig mamevən mwi fwe Jerusalem miregi nukumhə rinahi. ¹⁹ Nənə in rəti pen mətoni niemis riti ramərer ia nikare suatuk. Revən ipaka tukwe mətə nimwan me a. Nukwan riwən. Ro pen in rəgkiari ia nei nə mini mə, “Tikəpwəh mwi nukuəien ia nəpin riti.” Nənə təkwtəkwuni a niemis nə ruvehe maukei.

²⁰ Nəpin narmama me səvənhi hətoni, həkərinari, mhəni mə, “Niemis nəha rəfimhiə akwauakw iamini irə?”

²¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nipərhiəien tukumiaha i trini minuə kimiaha hiahətətə pərhiə ia Kumwesən, mhəpwəh nəmkiəmkiien, hiəukurən noien rəmwhen iakino ia niemis i. Mətə ripko mhə in əpa i. Trini minuə kimiaha hiəni pen ti təkuer i mə, ‘Təkuer i, tiko mier mivə pen fwe ia təsi,’ nənə təkuer nəha tro nəkwamiaha. ²² Trini minuə kimiaha hiahətətə pərhiə ia Kumwesən, nəfe nəghin tihəfwaki mhəres i, tihəuvehi.”

Iesu ramo narimnari me nəha ia nəkwai sin

²³ Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən narmama me. Nənə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe tukwe, mhəni mə, “Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

²⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takəres kimiaha nəresien riti. Trini minuə hiəni atukwatukw tukw iou i, takini pehe tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin. ²⁵ Fwe kupwən, sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia narmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

Nənə irəha həkari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia narmama, Iesu trini pehe tukutaha i mə, ‘Ro iamini irə rəfo hiəpwəh niniien nipərhiəien ia nəgkiariien səvəi Jon?’ ” ²⁶ Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?” Mətə irəha həkəkir niniien iamini, ti nəri nə mə narmama me həni nipərhiəien ia Jon mə in profet pərhiə riti.

²⁷ Ro pen həni pen ti Iesu i mə, “Kimaha iahəreirei.”

Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, “Iou mwi ko iakapwah ninien tukumiaha i ma iakamo narimnari me i ia nakwai sin.”

Iesu rusipekin ia iarmama riti tini karu

²⁸ Nana Iesu rini pen ti niraha i ma, “Kimiaha hiamafatari ig ira? Iarmama riti tini karu. Napin riti revan mini pen ti namritaik savanhi ma, ‘Narik. Ipwet tikevan mamhu ia namhien sakrau.’

²⁹ Miregi rini ma, ‘Iakapwah.’ Matə kurira ira rərari ia natari gien savanhi, mevən.

³⁰ Nana tata savanhi revan ti piavni mini pen nagkiariien kuatia.

Miregi rini ma, ‘Ramasan tata, pwah iakevan.’ Matə in rapwah nevänien.

³¹ Sa paku ia nirau ro nakwai tata savanhi?”

Miregi iraha hani ma, “Namritaik.”

Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, “Iakamini niparhienien tukumiaha i narmama samame kamaraku pen takis minraha mine nipran me savai suatuk kamhakupwan ia kimiaha, mamhauvni mwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu ira. ³² Iakini iamini ira ti nari na ma Jon Paptas riməuvehe tukumiaha mahatən suatuk atukwatukw sə tihesi pen, nana kimiaha hiapwah ninien niparhienien ira. Matə narmama samame kamaraku pen takis minraha mine nipran me savai suatuk haməni niparhienien ira. Kurira ira hiətoni, matə hiapwah nirari gien ia noien əraha sakimiaha, mamhani ihi neikuəien ira.”

Iesu rusipekin ia nime krep savai iamə asori

³³ “Kimiaha tihatari ig iou pwah iakini irapw nusipekinien riti mwi. Iamə asori riti rapwei nakwus naha krep ia namhien savanhi, mukurei pen napai rukurau kurau ira, muəsi kapwier mo nakwan sə tukeivə testesi tipwei krep ikin ti nuvehien nisen, mo mwi napai rapwəmwis mutə tukətui ti krep ikin. Napin ro sampam ira, rəsəni narmama nepwin həuvehe mhətui ti nime krep savanhi. Iraha tuhəmhū ikin, mhesi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen nipərin m iamə asori. Iamə asori rəmri pen nime krep savanhi ia rəginraha, mier, mevən ia tənə əpə iti. ³⁴ Napin kwənkwai krep rimruə, iamə asori rərhi pen narmama me nepwin samame kamho tukwini nari min həuvən mhətə nəmə hamətui ti nime krep savanhi. In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai krep me nepwin minraha.

³⁵ Matə nəmə kamhətui ti krep həkwtəmhiri iotukwininari me savanhi, mhəuəsi riti, mhousi əpune riti, nana mhəkwi riti ia kəruətərei. ³⁶ Iamə asori rərari, mərhi pen mwi narmama nepwin mwi kamho tukwini nari min həuvən. Nana nəmə kamhətui ti krep ho mwi nari kuatia ia niraha. ³⁷ Sampam iamə asori rərhi pen tini, mini ma, ‘Iraha tuhəsai narik.’

³⁸ Matə napin nəmə kamhətui ti krep hətəni tini iamə asori, hani pen ti niraha me i ma, ‘Kwa tini iamə asori naha. Napin tata savanhi tremhə, nime krep i ruvehe mo savanhi. Həuvehe, pwah sousi əpune nana nime krep savanhi truvehe mo səkita i.’ ³⁹ Nana iraha həkwtəmhiri, mhousi əpune, mhərarki irapw ia taniruə. ⁴⁰ Ro iamini ira napin iamə asori savai nime krep truvehe, tro nəfe ia nəmə hamətui ti nime krep savanhi?”

⁴¹ Miregi nəmə asori me hani pen ti Iesu i ma, “In trousi əpune nəmə əraha me naha ia noien riti rərəha anan, məsəni narməpə me həuvehe mhətui ti nime krep savanhi. Iraha tuhəsi kwənkwai krep ia napin atukwatukw savanhi, mhəuai, mhəuvei pen nipərin min.”

⁴² Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, “Rosi kimiaha hiapkəvsini raka mhə nagkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rini ma,

‘Kəruətərei naha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənua rərəha, mhəpwəh,
təkwtəkuni naha ruvəuvehe mino kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me,
məkwtəmhiri əknekin pam nimwə.

Iərimənu səkita rino nari i,

sətoni nəmritaha rier tukwe’?

⁴³ Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə raməmak ia rəgimiahaha, tukamevən kuvehi raka tukumiaha kuvei pen m nərmama nepwɪn sɛməme tuhəukuə kwənkwan me. ⁴⁴ Iərmama sə trimwei pen ia kəruətərei nəha, nɪkəkɪn me trərkwəpɪrəkəpɪr. Trɪni mɪnuə kəruətərei nəha rɪmwei pen ia iərmama riti, iərmama nəha trɪpwarɪspwarɪs.”

⁴⁵ Nəpɪn pris asori me mɪne Farisi me həregi nusipekinien me nəha Iesu rani, həkurən mə raməgkiari ia nɪrəha. ⁴⁶ Hokeikei mə tuhəkwtəmhirɪ in, mətə hənhekɪr nərmama me tɪ nəri nə mə irəha kamhəni mə in profet pərhien riti.

22

Iesu rusipekin ia nəveginien asori

¹ Nənə Iesu rəgkiari mwi mɪnraha, musipekin mɪni mə, ² “Suatuk sə Kumwesən ia neiai ramərimənu ia nitətə sɛvənhi rəmwhen ia kɪg riti sə ro nəveginien asori sɛvəi tɪni tɪ nəri nə mə tɪni rɪpkɪri a pran sɛvənhi.” ³ Rərhi pen nərmama sɛməme kamho tukwini nari mɪn həuvən mhəkwein nərmama sɛməme in ruvəni pen raka tɪ nɪrəha i mə tuhəuvehe, mətə irəha həpwəh nokeikeien mə tuhəuvehe.

⁴ Ro pen kɪg rərari mərhi pen nərmama nepwɪn mwi sɛməme kamho tukwini nari mɪn, rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, ‘Kɪmiaha tihəuvən mhəni pen tɪ nərmama sɛməme iakuvəni raka tɪ nɪrəha i mə tuhəuvehe mə hətə ro iakɪnəpnəpenə raka səiου nəveginien. Iakɪnəpəne əpune raka kau me səiου mɪne kwəti kau me səiου həsisi amasan. Narɪmnari me pam i iakameitenhi a kɪmiaha. Tihəuvehe tɪ nəveginien asori səiου sə iakamo sɛvəi nərɪk tɪ nəri nə mə rɪpkɪri a pran sɛvənhi.’

⁵ Mətə irəha ho nəri auər a ia nəgkiariien sɛvəi kɪg, mamhəuvən. Riti revən tɪ sɛvənhi nəmhien. Riti revən tɪ sɛvənhi stoa. ⁶ Nərmama me nəha nepwɪn həkwtəmhirɪ nərmama sɛməme kamho tukwini nari m kɪg, mho naurɪsien mɪnraha, mhousi əpune irəha. ⁷ Ia nəpɪn nəha kɪg niemaha rəpi. Ro pen rərhi pen naruagən me sɛvənhi, həuvən mhousi əpune nərmama me nəha sɛməme hənousi əpune sɛvənhi me nərmama, nənə mhəuvani taon sɛvənraha.

⁸ Kurirə irə kɪg rɪni pen tɪ nərmama sɛməme kamho tukwini nari mɪn mə, ‘Nəveginien asori səiου sə iakamo tɪ nərɪk sə rɪpkɪri a pran i iakɪnəpnəpenə pam tukwe, mətə sɛməme iakuvəni raka tɪ nɪrəha i mə tuhəuvehe həpwəh nəmwhenien. ⁹ Ro iamɪnhi irə, kɪmiaha tihəuvən fwe suatuk me, mhəni pen tɪ nərmama me pam sɛməme hətəni irəha mə tuhəuvehe ia nəveginien səiου.’ ¹⁰ Nənə nərmama me nəha kamho tukwini nari m kɪg həier, mhəuvən ia suatuk me, mhəkwein nərmama me pam sɛməme hətəni irəha, nəkur ərəha mɪne nəkur amasan, həuvehi irəha mhəuvən tɪ nəveginien asori sɛvəi kɪg. Nənə nɪmwə sə kaməni nari ikɪn rukuər ia nərmama.

¹¹ Mətə nəpɪn kɪg ruvɪmwə pehe mə trətəni nərmama me nəha sɛməme həuvehe, rətə iərmama riti raməni nari mɪpkarkahu mhə tɪnari atukwatukw sə kamarkahu i ia nəveginien sə ro iamɪnhi. ¹² Nənə kɪg rɪni pen tukwe in mə, ‘Iou riti! Ikəfuvɪmwə pehe irə məpwəh narkahuien tɪnari atukwatukw sə kamarkahu i ia nəveginien iamɪnhi?’ Nənə iərmama nəha rɪreirei mə trɪni nəfe.

¹³ Nənə kɪg rɪni pen tɪ nərmama me nəha kamho tukwini nari mɪn mə, ‘Hərɪhi rəgɪn mɪ mɪne nɪsun mɪ, mhərarki irapw iruə ia nəpɪtəvɪen. Kwopun nəha nərmama tuhasək ikɪn, mhahi tərɪni revɪnraha.’ ”

¹⁴ Nənə Iesu rarə mɪni mwi mə, “Kaməkwein nərmama həpɪk mə tuhəuvehe, mətə houihɪ a Kumwesən ruvərɪ raka irəha mə sɛvənhi me.”

21:44: Dan 2:44-45   **21:46:** Mat 21:26   **ā**   **22:2:** Suatuk riti mwi tɪ nɪniien nəgkiariien i ro iamɪnhi irə: “Nitətə ia neiai rəmwhen ia kɪg riti sə ro nəveginien asori sɛvəi tɪni tɪ nəri nə mə tɪni rɪpkɪri a pran sɛvənhi.   **22:4:** Mat 21:36
22:6: Mat 21:35   **22:13:** Mat 8:12, 25:30, Luk 13:28

Ratukwatukw mə tukəraku pen takis m Kig Sisa uə rekəm?

¹⁵ Ia nəpın nəha Farisi me həuvən, mhəgkiari pəri, mamhəres mə tuhəfo mho Iesu rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. ¹⁶ Nəpın həgkiari pam, hərhi pen nərmama nepwın səvənraha ti Iesu həuvən irəha nərmama nepwın səvəi Kig Herot, nənə mhəni mə, “Iahatən. Kimaha iahəukurən mə ik iəmə sə ikani nıpərhiien. Ikamahatən atukwatukw suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmama tuhesi pen. Ikəpwəh nehekiriien nərmama, mətə nəmə asori uə nəmə auər a ikahatən rəmnəmwhən a ti nirəha. ¹⁷ Ro iamınhi irə tiko mini pehe ro tukumaha i nətərigien səim. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tsəraku pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?”

¹⁸ Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien ərəha səvənraha, rini mə, “Kimiaha kəuətkəsua me. Rəfo hiameipweipwi iou iamınhi irə? ¹⁹ Həuvehi silin riti mhəuvehi mhəuvehe, pwəh iakətə ro.” Nənə irəha həuvei pen silin riti min. ²⁰ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nənimwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

²¹ Miregi həni mə, “Nənimwi Kig Sisa mine nəghi Kig Sisa.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ro iamınhi irə narimnari me səvəi Kig Sisa hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.”

²² Nəpın irəha həregi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier. Nənə həpwəh Iesu mamhəuvən.

Iərimənu in Kumwesən səvəi nərmama səməme kamhəmıru

²³ Ia nəpın nəha mwi Satusi me nepwın həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvəmhə ko rıpkətui mhə mwi.) Irəha həuvehe mhəres Iesu nəresien riti, ²⁴ mhəni mə, “Iahatən, Moses rıməni mə, ‘Trini minuə iərman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tınınrau riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərhakwərha me, rouəsıhagın piəvi iəmə nəha.’ ²⁵ Mətə nərman me nepwın səkitaha, irəha pam sefen. Irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, rouəpwəh nərəhiien iəkunouıhi riti, remhə, məpwəh səvənhi pran. Nənə piəvi iərman nəha riri. ²⁶ Piəvni sə resi pen in mwi ro iamınhi irə. Nənə piəvni sə ro kahar in mwi ro iamınhi irə mamevən meste sampam. ²⁷ Nərman me nəha sefen hemhə pam. Nənə prən nəha remhə mwi. ²⁸ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpın nəha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia nemhəien, prən nəha səvəi sin ia nərman me nəha sefen, ti nəri nə mə irəha pam həməiri in?”

²⁹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəreirei nıpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə İkinan, mhəreirei mwi nıskaiien səvəi Kumwesən. Ro iamınhi irə mine nahatənien səkimiaha rıpkatukwatukw mhə. ³⁰ Nəpın nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nərman tuhəpwəh niriien nıpran, nıpran tuhəpwəh nesi penien nərman. Mətə irəha tuhəmwhən ia nagelo me ia neiai. ³¹ Nənə nəgkiariien səvəi nəgkiariien i hiaməni mə iərmama ko rıpkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i Kumwesən rıməni pehe tukumiaha i uə? Rıməni mə, ³² ‘Iou Kumwesən səvəi Epraham mine Kumwesən səvəi Aesak mine Kumwesən səvəi Jekop.’ In rıpkə mhə Kumwesən səvəi nərmama me səməme həuvəmhə, mətə in Kumwesən səvəi nərmama me səməme kamhəmıru.”

³³ Nəpın nərmama me həregi nəgkiariien nəha Iesu ramahatən nərmama me irə, nənimenraha rier.

Nəfe loa in rasori ia loa me nepwın?

³⁴ Mətə nəpın Farisi me həregi mə Iesu rəsisəg tərhui Satusi me ia nəgkiariien səvənhi, irəha housəsımwın irəha me. ³⁵ Irəha riti in iahatən səvəi Loa rəres pen nari riti min mə trıregi ro Iesu mə trəfni irə. In rini mə, ³⁶ “Iahatən. Nəfe loa ia Loa səvəi Moses in rasori?”

³⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “ ‘Tikaməkeikei mokeikei Iərimənu Kumwesən səim ia rerım me pam, mokeikei in ia nımıruıen me pam səim, mokeikei in ia nətərigien

me pam saim.’ ³⁸ Loa naha in rasori makupwan ia loa me. ³⁹ Nana loa saro karu ira rakurira pen loa naha ramwhen ira. Rini ma, “Tikamakeikei mokeikei piam ramwhen ikokeikei atukw a ik.’ ⁴⁰ Nagkiariien me pam kimarai pen ia Loa savai Moses mine nakuku me savai profet kupwan me hagher pen ia loa mi naha.”

Kristo in tini sin?

⁴¹ Farisi me housasimwin iraha me, nana Iesu reres pen iraha i ⁴² ma, “Kimiaha hiamafatirig ira ma Kristo in tini sin?”

Miregi iraha hani pen tukwe in ma, “In tini Kig Tevit ti nari na ma truku pen ia kwanakwus savanhi.”

⁴³ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, “Matə rəfo naha Kig Tevit rinakwein Kristo ma Iarimənu savanhi? Ia napin naha Nanimwin Ikinan rinarə ira Kig Tevit rimani ma,

⁴⁴ ‘Kumwesən rini pen ti Iarimənu səiou ma,

Əkure ia nikarek mwatuk

mesite tako narmama saməme haməmwəki ik həuvehe,

tikərpwi utə tipage nisum mi ia niraha.’

⁴⁵ Ma Kig Tevit rinakwein Kristo ma Iarimənu savanhi rəfo kimiaha hiamani ma in tini Kig Tevit?”^b ⁴⁶ Napin Iesu reres neresien naha, iarmama riti riwan ko riripwen pen min. Ia napin naha mamevan, narmama pam hahəkir neresien neresien me min.

23

Iesu rəgkiari skai m Farisi me mine nahatən me savai Loa

¹ Iesu rəgkiari m narmama me mine narmama me savanhi, mini ma, ² “Nahatən me savai Loa mine Farisi me kamhəkure ia tamwki Moses. ³ Ro iamihni ira kimiaha tihamakeikei mhəsiai iraha, mho nafe nəghin iraha hani pehe tukumiaha i. Matə tihəpwəh noien ramwhen ia niraha. Iraha kamhəvisau, matə həkko mhə nafe kamhani. ⁴ Kamhəkeikei m narmama me ma tuhesi pen loa skai me saməme hamwhen ia katipə sə ripam, matə iraha həkkuvei pen mhə nəkwai rəginraha riti mhasitu ia niraha ti natipəien.

⁵ Kamho noien amasan me pam savənraha ma narmama tuhətoni həgnəgini iraha. Kwəti tənəripw me i kiməvai pen nəgkiariien savai Kumwesən ira, narmama kamhərihi tərini pen ia nipwananraha mine rəginraha, nahatən me savai Loa kamhəkawasi savənraha sə pwinari, mho mwi nusvenhi karkahu me savənraha həpwəmwis. ⁶ Ia nəveginien asori me iraha hokeikei ma tuhəkure ia kwopun kamsiai narmama me ikin. Ia nəkwai nimwəfwaki me savai nəkur Isrel hokeikei ma tuhəkure ia kwopun amasan me. ⁷ Ia kwopun kamo maket me ikin hokeikei ma narmama tuhəkwein iraha ia nisaiien, mhokeikei napin narmama həkwein iraha ma, ‘Iahatən.’

⁸ Matə kimiaha tihəpwəh nəseniien narmama həkwein kimiaha ma ‘Iahatən,’ ti nari na ma iahatən səkimiaha kuatia a, nana kimiaha piəvmiaha me. ⁹ Nana tihəpwəh nəkweinien iarmama riti ia tiprənə i ma ‘Tata,’ ti nari na ma Tata səkimiaha kuatia a. In ramarə fwe ia neiai. ¹⁰ Nana tihəpwəh nəseniien narmama həkwein kimiaha ma ‘Iarimənu,’ ti nari na ma səkimiaha Iarimənu kuatia a. In i iou, Kristo. ¹¹ Iarmama sə rokeikei ma trasori ia kimiaha in traməkeikei muvehe mo iarmama sə ramo tukwini nari m kimiaha. ¹² Matə iarmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irapw in. Iarmama sə rauvehi irapw in Kumwesən truvehi utə in.

22:39: Lev 19:18   **22:40:** Mat 7:12, Rom 13:10, Kal 5:14   **22:42:** Jon 7:42   **22:43:** Mat 26:64   **b 22:45:** Nəkur Isrel me fwe kupwan həuvəkurən raka ma profet me savai Kumwesən həmani ma iarmama riti truku pen ia kwanakwus savai Kig Tevit mərime nu ia niraha. Iamə naha kani nəghin ma ‘Kristo’ uə ‘Mesaea’ uə ‘Tini Tevit.’ Ia kwəti nəgkiariien i, Iesu rokeikei ma nəmə asori me tuhətə sas Kristo ma in ripko mhə tini Kig Tevit əpa, matə in Tini Kumwesən. Sətoni mhəkuran ma in Tini Kumwesən ti nari na ma Kig Tevit rəkwein in ma Iarimənu savanhi.   **23:3:** Mal 2:7-8   **23:5:** Mat 6:1, Eks 13:9, Dut 6:8, Nam 15:38-39   **23:6:** Mat 6:5, Luk 14:7   **23:11:** Mat 20:26, Mak 9:35, Luk 22:26   **23:12:** Job 22:29, Prov 29:23, Esik 21:26, Luk 14:11, 18:14

¹³ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Hiaməsisəg ia təpinhə ia nitətə ia neiai^a ia nəmri nərmama. Kimiaha hiəpwəh nuvnmwəien ia nitətə nəha, nənə hiaməsisəg mwi nərmama səməme hokeikei mə tuhəuvnimwə irə. ¹⁴ b

¹⁵ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Hiasua ia nitətə me mhəpi simwin ia təsi mine tənə mhəvən isipwin mə tihəvi iərmama kuatia ruvehe mukurirə ia kimiaha. Nənə nəpin in ruvehe mukurirə ia kimiaha, hio ruvehe mərəha anan məpi raka kimiaha. Nipwnəti kwopun napw asori rauək ikin irəha nə kimiaha.

¹⁶ Trərəha anan tukumiaha. Kimiaha nərmama hiaməiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nənimemiaha rifwə. Hiaməni mə ‘Trini minuə iərmama riti rahatən nimwə səvəi Kumwesən, muvehi kwəsua hi irə, nəgkiariien nəha ro nəri auər a. Mətə trini minuə rahatən kol ia nəkwai nimwə nəha, muvehi kwəsua hi irə, in traməkeikei mo nəfe in raməni.’ ¹⁷ Kimiaha hiəreirei nari. Nənimemiaha rifwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, kol nəha uə nimwəfwaki sə ro kol ruvehe mo ikinan i? ¹⁸ Nənə kimiaha hiaməni mə, ‘Trini minuə iərmama riti rahatən nifatə səvəi Kumwesən, muvehi kwəsua hi irə, nəgkiariien nəha ro nəri auər a. Mətə trini minuə rahatən nari riti sə kinəmri utə ia təkure nifatə nəha, in traməkeikei mo nəfe in raməni.’ ¹⁹ Kimiaha nənimemiaha rifwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, nəri sə raməmak utə ia təkure nifatə uə nifatə səvəi Kumwesən sə ro nəri nəha ruvehe mo ikinan i? ²⁰ Ro iaməhi irə iərmama sə ramahatən nifatə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsua hi irə, in ramahatən nifatə nəha mine narimnari me pam səməme kamhəmak ia təkuren kauvei pen m Kumwesən, mauvehi kwəsua hi ia nirəha. ²¹ Nənə iərmama sə ramahatən nimwə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsua hi irə, in ramahatən nimwə nəha mine Kumwesən sə ramarə fwe ia nəkwān, mauvehi kwəsua hi ia nirau. ²² Nənə iərmama sə ramahatən neiai, mauvehi kwəsua hi irə, ramahatən Kumwesən mine jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, mauvehi kwəsua hi ia nirau.

²³ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Hiaməuai narimnari me səkimiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iaməhi irə ia nəri ouih i rəmwhen ia nimwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəveginien. Mətə hiənənouenou nəgkiariien me həpam mwi. Kimərai pen ia Loa səvəi Kumwesən mə iərmama traməkeikei mo noien atukwatukw, mamapi ti iərmama, nənə mamahatətə ia Kumwesən. Ramasan mə kimiaha hiamo nəgkiariien asori me nəha, mhəpwəh nənənouenouien mwi nəgkiariien ouih i me. ²⁴ Kimiaha nərmama hiaməiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nənimemiaha rifwə. Nəpin hiənimwi nui, hiəpeki raka manman irə, mətə hiəpkətə mhə nərimiru nəha kamel raməmak irə, nənə hiətəgi.

²⁵ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Noien səkimiaha rəmwhen ia kap mine tikiari kaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwān rəmkemik. Fwe imwə reriməiaha rukuər ia nərəhaien mine nakresien. Hiamətərig əpa tukumiaha me. ²⁶ Ik Farisi, nənimem rifwə pərhiən. Kupwən maikuas ia nəkwai kap mine plet kurirə ikəpərhi tekən iruə rəmher.

²⁷ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Kimiaha hiəmwhen ia nipəgi kəruətərei sə kərkwafə pen iərmama sə remhə ikin kəfəri iruə rəpsan. Nəpin nərmama hətoni iruə, rerinraha rirhi mə ramasan, mətə fwe imwə rukuər ia nikəkri iərmama mine nipwran sə rimərir məmkemik. ²⁸ Ia noien nəha

a 23:13: Nəpin rəpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nipwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” **b** 23:14: Ia Niutestamen me nepwin kimərai tui anan ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris nəgkiariien səvəi vas 14 riwən. Mətə ia Niutestamen me nepwin sə kimərai kurirə nəgkiariien ia vas 14 raməmak ia nirəha. Kamhəni mə, “Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətkəsua me. Hiameikuə ia nipran me səməme nərman me səvənraha həuvamhə, mamhakres narimnari me səvənraha, nənə mamho mwi nəfwakiien əpwəmwis me mə nərmama tuhətoni həsiai kimiaha tukwe. Kumwesən trəpwin noien əraha me səkimiaha məpi raka nərmama nepwin.” **23:16:** Mat 15:14 **23:22:** Aes 66:1, Mat 5:34 **23:23:** Lev 27:30, Maeka 6:8 **23:25:** Mak 7:4 **23:27:** Wok Me 23:3 **23:28:** Luk 16:15

rəmwhen a mwi nəpɪn nərmama hətə nɪpwramiaha iruə, rerɪnraha rɪrhi mə kɪmiaha hiatukwatukw, mətə fwe imwə rerɪmiaha rukuər ia neikuəien mɪne noien ərəha me.

²⁹ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mɪne Farisi me. Kɪmiaha kəuətəkəsua me. Hiəuvrhəkɪn kref me səvəi profet me mɪne nəmə atukwatukw me, mamhərəkwi utə tihinari me ia nɪrəha. ³⁰ Kɪmiaha hiaməni mə, ‘Rɪpkɪni mɪnuə samarə ia nəpɪn kupwən səvəi kaha me, ko səpwəh noien rəmwhen irəha hənə, mhousi əpune profet me.’ ³¹ Ia nəgkiariien nəha kɪmiaha hiaməni pui atukw a kɪmiaha mə nɪpərhiēnien i nɪmwɪpwi nərmama me nəha səməme hənousi əpune profet kupwən me irəha nə kɪmiaha. ³² Ramasan mə kɪmiaha tihərɪpɪn noien ərəha me nəha kaha kupwən me səkɪmiaha hənə stat mho, mho sampam irə.

³³ Kɪmiaha snek me, hiəmwhen ia nɪpwnətɪ snek me kamhahi əpune iərmama! Tihəfo mhəp mə Kumwesən trəpwəh nərpwɪnien noien ərəha me səkɪmiaha ia kwopun nəpw asori rauək ikɪn? ³⁴ Tɪ nəri nə mə kɪmiaha hiamə noien me nəha, iou takərhi pehe profet me, mɪne nərmama səməme həukurən nari, mɪne nahatən me həuvehe tukumiaha. Kɪmiaha tihousi əpune nepwɪn, mhərui tərɪni pen nepwɪn ia nei kamarkuau, mhousi nepwɪn ia nəkwai nɪmwəfwaki me səkɪmiaha, mhərɪpwi irəha ia taon me. ³⁵ Takərhi pehe irəha tukumiaha iamɪnhi irə mə kɪmiaha nərmama ipwet mɪne tihəuvehi nərpwɪnien tɪ nɪte nəkur atukwatukw me pam sə rɪnaiu ia tɪprənə i rostat ia nɪte Epel, iəmə sə rɪpkə mhə nərəhaien riti, muvehe meste nɪte Sekaraea tɪni Perekia sə kɪmiaha hiənousi əpune ia nɪmwə səvəi Kumwesən ia nɪmwrhenhi nɪfatə mɪne kwopun sə ro ikinan. ³⁶ Iakani nɪpərhiēnien tukumiaha i narimnari me pam i treste kɪmiaha nərmama ipwet mɪne.”

Iesu rasək tɪ nəkur Jerusalem

³⁷ “Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi əpune profet me, maməkwi əpune nərmama səməme Kumwesən ramərhi pehe irəha tukw ik. Nəpɪn rɪpɪk iakokeikei mə takousəsɪmwɪn nɪpwnətɪm me rəmwhen ia rɪnhi menu ramo ia tɪni me mauiui irəha ia tərəgɪn mi. Mətə kɪmiaha hiəpwəh nokeikeiēn. ³⁸ Hətə ro. Təkwtəkwni nəha Kumwesən trəpwəh nɪmwə səkɪmiaha^C ro tekɪn a. ³⁹ Iakamɪni pehe tukumiaha i mə kɪmiaha tihəpwəh mwi nətoniēn iou meste tihəni mə, ‘Səgnəgɪni iərmama i rauvehe ia nəghi Iərɪmənə səkitaha.’”

24

Iesu rɪni irəpw mə tukousi testesi pam nɪmwə səvəi Kumwesən

¹ Iesu rier ia nɪmwə səvəi Kumwesən mamevən. Ia nəpɪn nəha nərmama me səvənhi həuvehe mhahatən pen nɪmwə nəha mɪne nɪmwə me nəha kɪməuvrhəkɪn pen mwi irə mə in trətəni. ² Nənə Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Kɪmiaha hiamətə nɪmwə me i? Iakani nɪpərhiēnien tukumiaha i mə tukamevən tukousi testesi pam, kəruətəri riti ko rəpwəh nərer əknekɪnien ia riti.”

Nuveheien səvəi Iərɪmənə mɪne nəpɪn sampam

³ Kurirə irə Iesu raməkure ia Təkuər Olif, nənə nərmama me səvənhi həuvehe tukwe. Nəpɪn irəha mɪn əpa hərəs pen in i mə, “Tiko mɪni ro tukumaha i mə narimnari me i tuhəuvehe tɪnesən? Nəfe nɪmtətien truvehe mahatən pen mə nuveheien səm mɪne nəpɪn sampam krouvəuvehe ipaka?”

⁴ Mɪregi Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Kɪmiaha tihaməsiari kamo iərmama riti reikuə ia kɪmiaha. ⁵ Nərmama həpɪk tuhəuvehe ia nəghɪk, mhəni mə irəha Kristo. Tuheikuə

23:31: Wok Me 7:52   **23:33:** Mat 3:7, 12:34, Luk 3:7   **23:34:** 1Tes 2:15, Mat 10:23   **23:35:** Jen 4:8, Hip 11:4, 2Kron 24:20-21   **23:37:** Wok Me 7:59, 1Tes 2:15   **23:38:** 1King 9:7-8, Jer 12:7, 22:5   ^C **23:38:** Rosi nəgkiariēn i mə ‘Nɪmwə səkɪmiaha’ raməgkiari ia nɪmwə səvəi Kumwesən. Fwe tui anan nɪmwəfwaki nəha ramərer fwe Jerusalem. **23:39:** Sam 118:26, Mat 21:9   **24:2:** Luk 19:44   **24:5:** Mat 24:23-24, Wok Me 5:36-37, 1Jon 2:18

ia narmama hāpik. ⁶ Kimiaha tihāregi narmama tuhāvisau ia naruagānien me mā 'naruagānien riti fwe' uā 'naruagānien trutā.' Tihātui amasan rārāha hiāhekir, ti nāri nā mā nāri nāha tramākeikei muvehe, mātā ripko mhā ihi nāpin sampam. ⁷ Iakamini iamīnhi irā ti nāri nā mā narmama ia kwānākwus riti tuhāskāmter mharuagān irāha narmama ia kwānākwus āpā. Narmama sāvai kig riti tuhāskāmter mharuagān irāha narmama sāvai kig āpā. Nukumhā trahi narmama. Kwopun me nepwīn nīmwnīmwiēn trikū. ⁸ Mātā narimnari me pam i rāmwhēn a ia pran sā rīnamregi tākutan rīnamāmīsā ti nārāhiēn iākunouīhi.

⁹ Ia nāpin nāha tukuvei pen kimiaha ia rāgi narmama mā irāha tuho nāmīsāien m kimiaha, mhousi āpūne kimiaha. Narmama ia tēnāmtānā me pam tuhām wāki kimiaha ti nāri nā mā kimiaha narmama me sāiou. ¹⁰ Narmama hāpik nahatātāien sāvānraha trīmwei. Irāha tuhāsēni pen irāha me ia rāgi nāmā ārāha me, mhām wāki irāha me. ¹¹ Profet eikuā me hāpik tuhāskāmter, mheikuā ia narmama me hāpik. ¹² Nānā ti nāri nā mā noien ārāha truvehe masori, narmama hāpik nokeikeiēn sāvānraha truvehe mākwiei. ¹³ Mātā iarmama sā trārer āknekīn ia nahatātāien sāvānhi meste nārāhiēn me i hāuvehe mhāukurau pam, Kumwesān truvehimīru in. ¹⁴ Tukini irapw nāgkiariēn amasan i ramāgkiari ia nītātā sā Kumwesān ramārimānu irā. Narmama ia tēnāmtānā me pam tuhamākeikei mhāregi kurirā irā nāpin sampam truvehe.”

Iesu ramāgkiari ia nārāhiēn sā treste nākūr Jerusalem

¹⁵ “Kimiaha tihātōni nāri nāha Profet Taniel rīmāni kani mā ‘Nāri sā rārāha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Tramārer ia kwopun ikinan fwe ia nākwai nīm wā sāvai Kumwesān. Nāpin kimiaha tihātōni, iarmama sā ramāvsini nākukūā i tramākeikei mukurān nīpwrān. ¹⁶ Narmama ia tānā Jutia tuhamākeikei mhāp mhārk wāfā ia tākūār me. ¹⁷ Trīni mīnuā iarmama riti ramāpwīs ia tākūre nīm wā sāvānhi, tramākeikei meiwaiu māp akwauakw, māpwāh nuv nīm wāien mā truvehi nari riti sā rāmāk ia nākwai nīm wā sāvānhi. ¹⁸ Nānā trīni mīnuā iarmama riti ramāmhu ia nāmhiēn sāvānhi, tramākeikei māp akwauakw, māpwāh nīrārigiēn mevān imwāni mā truvehi sāvānhi tinari. ¹⁹ Trārāha anan ti nīpran me sāmāme tuhāpāmpām mīne sāmāme tuhamāuvei pen kānunu m nākwār hāk wār hā āmtāmetā me ia nāpin nāha. ²⁰ Tihāfwāki mā nāpin nāha tihāp irā trāpwāh nuveheien ia nāpin sāvai nākwieiiēn uā ia Sapat riti, ²¹ ti nāri nā mā nāpin nāha nāpin sāvai nārāhiēn. Nārāhiēn nāha trasori māpi rāka nārāhiēn me pam sāmāme hāuvāuvehe rāka fwe nukūne nārāien mesite pehe ipwet mīne. Nānā nārāhiēn riti mwi riwān truvehe māpi rāka. ²² Ko nārāhiēn nāha ravān āpwām wīs, narmama me hemhā pam. Mātā Iārimānu tro nāpin sā nārāhiēn nāha travān irā rukwāk wā. In tro iamīnhi irā mā truvehimīru narmama me sāvānhi sāmāme in ruvār fī rāka irāha. ²³ Ia nāpin nāha, trīni mīnuā iarmama riti rīni pehe tukumiaha i mā, ‘Hātā ro, Kristo i’ uā ‘Hātā ro, Kristo nāha,’ kimiaha tihāpwāh nīniēn nīpārhiēnien irā. ²⁴ Narmama tuhāskāmter. Nepwīn tuhāni mā irāha Kristo, mātā neikuāien. Nepwīn tuhāni mā irāha profet, mātā neikuāien. Tuho nīm tātāien asori me mīne narimnari me narmama tuhātōni mhārkāri asori nari irā. Irāha tuhām wūr mā tuheikuā ia narmama sāmāme Kumwesān ruvār fī rāka irāha, trīni mīnuā irāha hāukurān noien. ²⁵ Hātā ro. Narimnari me pam iākukupwān muvāni rāka tukumiaha i.

²⁶ Ro iamīnhi irā trīni mīnuā narmama me nepwīn hāni pehe tukumiaha i mā, ‘Hātā ro. Kristo in fwe ia kwopun akwesakwes ikīn,’ tihāpwāh nevānien fwe ikīn. Trīni mīnuā hāni mā, ‘Hātā ro. In i ia nākwai nīm wā,’ tihāpwāh nīniēn nīpārhiēnien irā. ²⁷ Nāpin rouāpīr irā narmama hātōni nāhiāpwīēn sāvānhi fwe pesu meste nari fwe prehi. Iou, Iāmāti Iārmama, nuveheien sāiou tro mwi iamīnhi irā. ²⁸ Ia kwopun pāku nīpwrai nāri

24:7: 2Kron 15:6, Aes 19:2   **24:9:** Mat 10:22, Jon 15:18   **24:11:** Mat 24:5,24, 1Jon 4:1   **24:13:** Mat 10:22
24:14: Mat 10:18, 28:19   **24:15:** Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11   **24:17:** Luk 17:31   **24:21:** Dan 12:1, Joel 2:2,
 Rev 7:14   **24:23:** Mat 24:5,11   **24:24:** Dut 13:1-3, 2Tes 2:8-9, Rev 13:13-14   **24:26:** Luk 17:23-24   **24:27:**
 Mat 24:37-39   **24:28:** Luk 17:37

remhə ikin menu me nəha kamhani nipwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsimwin irəha me, mhani.”

Iəməti Iərmama truvehe mwi

²⁹ “Nəpin nərahaien nəha trukurau pam, təkwtəkwuni a mwi meri truvehe mipitəv, məkwə trəpwəh nəhiapwien, kəməhau me ia nimagouagou tuhəsasəsas, narimnari me ia nimagouagou həskai pik, Kumwesən trikiuku ia nirəha. ³⁰ Ia nəpin nəha nimitətien səiou Iəməti Iərmama trier irapw ia nimagouagou. Nənə nərmama ia kwənəkwas me pam ia təkure tīprənə i tuhəregi rərəha mhasək tukwe. Irəha tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, ia nəpuə fwe ia nimagouagou iakauvehe ia niskaiien mine nukuraanien asori. ³¹ Ia nəpin nəha kisipw riti trasək asori, nənə takərhi raka nagelo me səiou, həuvrehi, mhəuvesu, mhəuveraha, mhəuvarei, mhəuvən ia kwopun me pam ia tīprənə i, mhəpeki nərmama me səməme iakimərifi irəha mə səiou, mhəpeki irəha mhəuvehe.”

Iesu rusipekin ia nei niemis

³² “Həregi ro nusipekinien səvəi nei nəha niemis. Nəpin rinarkwi pen tukun sə rimərməru minaməpirpīr, kimiaha hiəukurən mə nəpin səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ³³ Rəmwhen a mwi, nəpin kimiaha tihətoni narimnari me i, tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakuvəuvehe ipaka, rəmwhen a iakamərer ia kwəruə ia nimwə mə takuvnimwə pehe. ³⁴ Iakani nipərhiənen tukumiaha i mə nərmama səməme kamhəmīru təkwtəkwuni mine tuhəpwəh nemhə pamien meste narimnari me pam i həier pehe. ³⁵ Neiai mine tīprənə trouiwən, mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən mhə.”

Iərmama riti riwən rukurən nəfe nəpin Iərimənu truvehe irə

³⁶ “Mətə nəpin səvəi nəri nəha uə aoa səvənhi iərmama riti riwən rukurən. Nagelo me ia neiai mine iou mwi, Tini Kumwesən, iahəreirei. Mətə Tata səiou əpa rukurən. ³⁷ Nəpin nəha iou, Iəməti Iərmama, takuvehe irə trəmwhen ia nəpin səvəi Noa. ³⁸ Nəpin nesən asori rəpwəh ihi nauəriən, nərmama me kamhəvegīn, mamhənimwi. Nərman me kamhəiri nipran. Nipran me kamhesi pen nərman. Irəha kamho noien me nəha mamhəuvən meste Noa ruvnimwə ia nitətə asori səvənhi. ³⁹ Irəha həreirei mə tuhemhə meste nesən asori rauər, nənə iapiwən raiu mīpeki raka irəha həmwhenimw. Iou, Iəməti Iərmama, nuveheien səiou tro mwi iamīnha irə. ⁴⁰ Ia nəpin nəha iərman kəru trouəmhu ia nəmhien, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. ⁴¹ Pran kəru trouvənari ia kwopun kuatia, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.

⁴² Ro iamīnhi irə kimiaha tihamətui a mhəpwəh napriien ti nəri nə mə hiəreirei nəfe nəpin Iərimənu səkimiaha truvehe irə. ⁴³ Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri. Trini minuə iərmama riti rukurən mə ipwet ia nəpin iərmama riti truvehe muvnimwə ia nəkwai nimwə səvənhi makres, in tramətui a məpwəh napriien. Ko in rəpwəh nəsenien iərmama riti reitehi nimwə səvənhi muvnimwə makres. ⁴⁴ Rəmwhen a mwi kimiaha mwi tihaməkeikei mhəpnəpenə ti nəri nə mə iou, Iəməti Iərmama, takuvehe ia nəpin riti tihakiraka iou.

⁴⁵ Iotukwininari sə rukurən nari, mamə nəkwai iəmə asori səvənhi ia nəpin me pam, iəmə asori səvənhi truvehi utə in ruvehe masori ia nimwə səvənhi mə trəkwməni nərmama me səvənhi ia nəpin atukwatukw kamhani nari irə. ⁴⁶ Trini minuə iəmə asori səvəi iotukwininari nəha ruvehe mətəni mə ramo wok me iamīnha irə, iotukwininari nəha rerin tragien. ⁴⁷ Iakani nipərhiənen tukumiaha i iəmə asori nəha truvehi utə iotukwininari nəha ruvehe masori ia narimnari me pam səvənhi. ⁴⁸ Mətə mə iotukwininari nəha rerin rinamrhi mə iəmə asori səvənhi ramo tanpen, məpwəh nuvehe akwauakwien, ⁴⁹ nənə rinamousi nərman mine nipran səməme kamho tukwini pəri

24:29: Esik 32:7, Joel 2:10,31, 2Tes 3:10   **24:30:** Rev 6:12-13, Sek 12:10, Rev 1:7, Dan 7:13   **24:31:** Aes 27:13, 1Kor 15:52, 1Tes 4:16   **24:34:** Mat 16:28   **24:35:** Mat 5:18   **24:36:** Wok Me 1:7, 1Tes 5:1-2   **24:37:** Jen 6:5-8
24:39: Jen 7:21-23, 2Tes 3:6   **24:42:** Mat 25:13   **24:43:** Luk 12:39-40, Rev 16:15   **24:47:** Mat 25:21, 23

nari irəha min, maməvegin, mamənimwi, mamakonə irəha nərmama kamhənimwi pik,
 50 iəmə asori səvənhi truvehe ia nəpən riti in trakiraka in, uə ia aoa riti sə in rireirei.
 51 Nənə iəmə asori səvənhi trərpwin noien ərəha me səvənhi, məmri pen in ramarə irəha
 kəuatkəsua me. Ia kwopun nəha irəha tuhasək, mhahi tərini revənraha.”

25

Iesu rusipekin ia nīprən ouihi me irəha pam ten

1 “Nəpən nəha nītətə ia neiaia^a truvehe irə trəmwhen ia nīprən ouihi me irəha pam ten. Həuvehi laet me səvənraha mhəuvən mə tuhətoni iərman sə triri vi a pran səvənhi. Iərman nəha triri prən nəha krouevən fwe imwəni rouarə pəri. 2 Prən ouihi me nəha krirum həreirei nari. Krirum həukurən nari. 3 Nəpən səməme həreirei nari həuvehi laet me səvənraha, həpwəh nuvehien oel laet rauək irə irəha mīnraha. 4 Mətə səməme həukurən nari həuvehi laet me səvənraha, mhəuvehi mwi tīkinari me nepwin həukuər ia oel laet rauək irə. 5 Nənə ti nəri nə mə iərman sə rīpkiri a pran səvənhi ramo tīpwə irəha həregi napriien ruvehi irəha hapri.

6 Mətə ia kurkwai nəpən iərman riti rəkwein, mīni mə, ‘Iərman sə rīpkiri a pran səvənhi rauvehe! Həuvehe mhətoni!’

7 Ia nəpən nəha nīprən ouihi me nəha ten hətui, mhəpərhi laet me səvənraha. 8 Nənə səməme həreirei nari həni pen ti səməme həukurən nari mə, ‘Həuvei pehe səkimiaha riti oel laet rauək irə. Laet me səkimaha hənaməfwə.’

9 Mətə səməme həukurən nari həni mə, ‘Rəkəm. Oel i laet rauək irə trīpkəmwhen mhə tukutaha pam. Həuvən fwe ia stoa me mhəuvehi nəmri səkimiaha me nepwin.’

10 Nəpən irəha kamhəuvən mə tuhəuvehi nəmri oel laet rauək irə, iərman sə rīpkiri a pran səvənhi rapirapw. Nīprən ouihi me nəha krirum səməme hənəpnəpənə, həuvnimwə irəha min ia nəkwai nimwə sə tukəni nəveginien asori ikin. Nənə nərmama həsisəg ia təpinhə.

11 Kurirə irə nīprən ouihi me nəha səməme həpkəpnəpənə mhə hərərig mwi, mhəuvehe, mamhəkwein mə, ‘Iərimənu, Iərimənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.’

12 Mətə iərman sə rīpkiri a pran səvənhi rini mə, ‘Iakamini nīpərhiienien tukumiaha i iakreirei kimiaha.’”

13 Nənə Iesu rini mə, “Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien, ti nəri nə mə hiəreirei nəfe nəpən uə aoa Iərimənu səkimiaha truvehe irə.”

Iesu rusipekin ia nərmama kamhətui ti mane səvəi iəmə asori

14 “Nuveheien səvənhi trəmwhen iərman riti sə rauvehi navənien əpwəmwis səvənhi. Kurirə rier imwəni rəkwein nərmama səməme kamho tukwini nari min həuvehe. Nənə rəmri pen mane səvənhi ia rəginraha mə tuhətui amasan tukwe. 15 Ia riti ruvei pen tənəripw me krirum mane rukuər irə, nənə tənəripw kəru m riti, nənə tənəripw kuatia m riti. Ruvei pen kuatia kuatia mīnraha rəmwhen in rukurən mə trətui amasan tukwe. Kurirə irə in rier mamevən. 16 Iərman sə ruvehi tənəripw krirum revən atukwatukw mowok irə, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw krirum mwi. 17 Nənə iərman sə ruvehi tənəripw kəru ro mwi iamīnhi, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw kəru mwi. 18 Mətə iərman sə ruvehi tənəripw kuatia revən meri tīprənə, mīnimwi mane səvəi iəmə asori səvənhi.

19 Nəpən əpwəmwis rukurau, iəmə asori səvəi nərmama me nəha rirərig muvehe, nənə mokeikei mə trəskun mane me nəha rīməuvei pen mīnraha. 20 Nənə iərman sə rīməuvehi tənəripw krirum ruvehe mərəer ia nəmri iəmə asori səvənhi, mīni mə, ‘Iəm

24:51: Mat 8:12 25:1: Rev 19:7, Luk 12:35 a 25:1: Nəpən rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nītətə ia neiaia.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” 25:11: Luk 13:25-27 25:12: Mat 7:23 25:13: Mat 24:42 25:14: Mak 13:34 25:15: Rom 12:6

asori, fwe kupwən ikiməuvei pehe tənəripw krirum miou mane rukuər ia nirəha. Ətə ro, iakinowok irə rəkwəhi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw krirum mwi.'

²¹ Nənə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe in mə, 'Ik iəmə amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nəpən me. Ikinətui amasan ti nəri ouihi i iakinəmri pehe ia rəgim, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui ti narimnari me rəpik. Uvnimwə pehe ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səim. Pwəh krau krauagien pəri.'

²² Nənə iərmama səriməuvehi tənəripw kəru in mwi ruvehe mərer ia nəmri iəmə asori səvənhi, mini mə, 'Iəmə asori, fwe kupwən ikiməuvehi pehe tənəripw kəru miou mane rukuər ia nirau. Ətə ro, iakinowok irə rəkwəhi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw kəru mwi.'

²³ Nənə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe in mə, 'Ik iəmə amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nəpən me. Ikinətui amasan ti nəri ouihi i iakinəmri pehe ia rəgim, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui ti narimnari me rəpik. Uvnimwə pehe ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səim. Pwəh krau krauagien pəri.'

²⁴ Nənə iərmama səruvehi tənəripw kuatia in mwi ruvehe mərer ia nəmri iəmə asori səvənhi, mini mə, 'Iəmə asori. Iakukurən mə ik iərmama riti noien səim riskai. Ik ikapeki nəveginien ia nəmhien sə ipkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun ipkəpwei mhə nuni nari ikin. ²⁵ Ro iamənhi irə, iakihekər, mevən, minimwi tənəripw səim sə mane rukuər irə ia tıprənə. Ətə ro in i mane səim.'

²⁶ Mətə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe in mə, 'Ik iəmə ərəha. Ikamo tukwini ərəha nari miou, mamarpaha. Ikuvəukurən raka mə ikapeki nəveginien ia nəmhien sə iapkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun iapkəpwei mhə nuni nari ikin. ²⁷ Mətə rəfo ikəpwəh nəmri penien mane səiou fwe ia pag? Kamo ipkəmri pen ko iapkuvehe mıpkuvehi ihi mane səiou mine sə rəkwaku pag rəkwəhi.'

²⁸ Nənə iəmə asori rini pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari min mə, 'Həuvei raka tənəripw tukwe, mhəuvei pen m iərmama səriməuvehi tənəripw ten. ²⁹ Iərmama səkuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen mwi rasori mwi min, nənə in truvehi rəmwhen məpi raka. Mətə iərmama səkuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvei raka pam tukwe. ³⁰ Mətə iərmama i səramo tukwini ərəha nari miou hərarki irapw i iruə ia nəpitəvien. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revınraha.' "

Iesu rəgkiari ia sipsip me mine nəni me

³¹ "Nəpən nəha iou, Iəməti Iərmama, takuvehe irə ia nukuraanien asori kimaha nagelo me, takəkure ia jea səiou mərimənu. ³² Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe mhousəsımwin pehe irəha me ia nənimek, nənə iou takuai irəha rəmwhen iərmama səramətui ti sipsip me muai sipsip me mine nəni me. ³³ Takuai pen sipsip me ia nıkarek mwatuk, mətə nəni me ia nıkarek mour.

³⁴ Nənə iou kig səvənraha takini pen ti nərmama me nəha ia nıkarek mwatuk mə, 'Həuvehe kimiaha i səməme Tata səiou raməkwein amasan ia kimiaha. Nəpən tıprənə namiwən ihi, in rınəpnəpenə raka kwopun səkimiaha ia nitətə sə in ramərimənu irə. Həuvehe mharə irə. ³⁵ Nəpən nukumhə rahi iou hiəuvei pehe nəveginien miou. Nənə nəpən iakakwakwa hiəuvei pehe nui miou. Nəpən iakamavən rəmwhen ia iərmama pwıspwıs, hiəuvehi puvnimwə iou ia nəkwai nimwə me səkimiaha me. ³⁶ Nəpən tinari səiou riwən, hiarkahu pehe miou. Nəpən iakamemhə, hiəuvehe mhəti pehe iou. Nəpən iakamarə ia kalapus, hiəuvehe tukw iou.'

³⁷ Miregi nəkur atukwatukw me nəha tuhəni pehe tukw iou i mə, 'Iərimənu. Mətə nəfe nəpən nəha kimaha iahənətoni nukumhə rahi ik, nənə iahəuvei pehe nəveginien mik, uə ikakwakwa nənə iahəuvei pehe nui mik? ³⁸ Nəfe nəpən kimaha iahətoni ikamavən

rəmwhen ia iərmama pwispwis riti, nənə iahəuvehi puvnimwə ik ia nimwə me səkimaha me, uə səim tinari riwən, nənə iaharkahu pehe mik? ³⁹ Nəfe nəpɪn kimaha iahətoni ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə iahəuvehe mhəti pehe ik?

⁴⁰ Miregi iou kig səvənraha takini pen ti nirəha i mə, 'Takamini nɪpərhiēnien tukumiaha i nəpɪn kimiaha hənə noien nəha ia piak riti sə in iəmə auər a ia piak me, hiənə noien nəha ia nɪrak.'

⁴¹ Kurirə irə iou takini pen ti nərmama me nəha ia nɪkarek mour mə, 'Kɪmiaha i Kumwesən raməkwein ərəha ia kimiaha haraka ia nənimek mhəuvən ia napw sə rauək rerin. Kinəse napw nəha ti Setan mine nagelo me səvənhi. ⁴² Nəpɪn nukumhə rahi iou kimiaha hiəpwəh nuvei peheien nəveginien miou. Nəpɪn iakakwakwa hiəpwəh nuvei peheien nui miou. ⁴³ Nəpɪn iakamavən rəmwhen ia iərmama pwispwis riti, hiəpwəh nuvehi puvnimwəien iou ia nəkwai nimwə me səkimiaha me. Nəpɪn tinari səiou riwən, hiəpwəh narkahu peheien miou. Nəpɪn iakamemhə uə ikamarə ia kalapus, hiəpwəh nəti peheien iou.'

⁴⁴ Miregi irəha mwi tuhəni pehe tukw iou i mə, 'Iərimənu, mətə nəfe nəpɪn nəha kimaha iahənətoni nukumhə rahi ik, uə ikakwakwa uə ikamavən rəmwhen ia iərmama pwispwis, uə tinari səim riwən, uə ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə kimaha iahəpwəh nasituien ia niram?'

⁴⁵ Miregi iou takini pen ti nirəha i mə, 'Takani nɪpərhiēnien tukumiaha i nəpɪn kimiaha hiəpwəh noien nəha ia piak riti sə in iəmə auər ia piak me, hiənəpwəh noien nəha ia nɪrak.'

⁴⁶ Nənə nərmama me nəha tuhəuvən ia kwopun Kumwesən trərpwin rerin noien ərəha me səvənraha ikɪn. Mətə nərmama atukwatukw tuhəuvən mhəuvehi nɪmɪruien rerin."

26

Nəmə asori me hərai sun mə tuhəuvən afafa mhəkwtəmhiri Iesu

¹ Nəpɪn Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, in rəgkiari m nərmama me səvənhi, mɪni mə, ² "Kɪmiaha hiəukurən mə nəpɪn kəru mwi tuko Pasova. Ia nəpɪn nəha tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama me mə irəha tuhərui tərini pen iou ia nei kamarkuau."

³ Ia nəpɪn nəha pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel housəsɪmwɪn irəha me ia nəkwai nimwə səvəi pris asori anan. Nəghɪn nə Kəeafas. ⁴ Nənə hərai sun mə tuhəuvən afafa, mhəkwtəmhiri Iesu, mhousi əpune. ⁵ Mətə həni mə, "Pwəh kitaha səpwəh nəkwətəmhiriiēn Iesu ia nəpɪn səvəi nəveginien asori. Rərəha mə nərmama niemaha trəpi irəha kamho nurɪgrɪgien asori tukwe."

Pran riti rətəgi pen senta ia nukwəne Iesu

⁶ Nəpɪn Iesu ramarə ia rukwənu nəha Petani, ruvnimwə pen ia nəkwai nimwə səvəi Saemon (Saemon nəha kupwən nemhəien skai ro tekɪn.) ⁷ Nənə pran riti ruvehe ti Iesu mauvehi potel riti kɪno ia kəruətərei riti kani mə alapasta.^a Fwe ia nəkwai potel nəha senta riti nənimen rutə pik. Prən nəha rətəgi pen senta nəha ia nukwəne Iesu nəpɪn raməkure ia kwopun kaməni nari ikɪn.

⁸ Nənə nəpɪn nərmama me səvəi Iesu hətəni, niemaha rəpi irəha. Həni mə, "Rəfo ramouraha senta iamɪnhi? ⁹ Rɪpkəmri pen a nəmri nari irə, ko ruvehi mane asori irə, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən."

¹⁰ Mətə nəpɪn Iesu riregi nəgkiariien nəha, rini pen ti nirəha i mə, "Rəfo kimiaha hiamə iamɪnhi irə ia prən i? In ramo noien amasan riti miou. ¹¹ Nərmama nautə səvənraha riwən tuhamarə kimiaha mɪnraha ia nəpɪn me, mətə iou tapkarə mhə kitaha m kimiaha

25:40: Prov 19:17, Mat 10:42, 18:5, Mak 9:41   **25:41:** Mat 7:23, Rev 20:10   **25:46:** Dan 12:2, Jon 5:29   **26:2:** Eks 12:1-27, Mat 20:18   **26:7:** Luk 7:37-38   **a 26:7:** Alapasta kəruətərei riti nənimen rutə pik. Fwe kupwən nərmama həuvehi mhəvi pen senta irə.   **26:11:** Dut 15:11

nəpɪn me. ¹² Rəfo prən i rətəgi pehe senta i ia nɪpwɾak? In ro mə trəpnəpenə ia nɪpwɾak mə tukɪnɪmwi. ¹³ Iakamɪni nɪpərhiɛniɛn tukumiaha i kwopun pəku ia tənəmtənə me tukɪni irapw nəgkiariɛn amasan səiou ikin tukɪni irapw nəfe prən i rino miou mə nərmama rerɪnraha tramrhi.”

Jutas tro noien ərəha

¹⁴ Nərmama me səvəi Iesu irəha pam twelef, riti ia nirəha nəghɪn nə Jutas Iskariot. Revən ti pris asori me, ¹⁵ mɪni mə, “Trɪni mɪnuə iakuvei pehe Iesu ia rəgimiaha, kimiaha tihəuvei pehe nəfe miou?” Irəha hərəku in silin me kino ia silva irəha pam toti. ¹⁶ Ia nəpɪn atukwatukw nəha Jutas rɪnamətui suatuk mə truvei pen Iesu ia rəgɪnraha.

Iesu mɪne nərmama me səvənhi hani pəri nəveginien səvəi Pasova

¹⁷ Neste atukwatukw nəpɪn nəha tuhani bred sə yis riwən irə. Nərmama me səvəi Iesu həuvehe tukwe in, mhəni mə, “Kwopun pəku nəha ikokeikei mə kimaha tahəpnəpenə nəveginien səvəi Pasova ikin, nənə ik tikəni?”

¹⁸ Miregi Iesu rini mə, “Həuvən fwe Jerusalem, mhətoni iərmama riti fwe ikin, mhəni pen tukwe in mə, ‘Iahatən səkitaha rini mə nəpɪn səiou ruvəuvehe ipaka. Tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha nərmama me səiou ia nəkwai nimwə səim.’”

¹⁹ Nərmama me səvəi Iesu həuvən mho nəfe rɪməni pen ti nirəha i, mhəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova.

²⁰ Ia nəruarəv Iesu mɪne twelef nərmama me səvənhi kamhəkure ²¹ mamhani pəri nari. Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakamɪni nɪpərhiɛniɛn tukumiaha i mə kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou.”

²² Nəpɪn irəha hərəgi nəgkiariɛn nəha, rerɪnraha rəpou. Həuvehe kuation kuation mamhəres Iesu i mə, “Iərimənu, sin nəha ikani? Iou?”

²³ Miregi Iesu rini mə, “Iakani iərmama sərameitesi bred ia tikiplet kuation kimrau min. In truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou. ²⁴ Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou. Ramasan pɪk mə rɪpkəpwəh a nətuiɛn.”

²⁵ Nənə Jutas, iərmama sə truvei pen Iesu ia rəgi nərmama kamhəmwəki in, rini mə, “Iahatən, sin nəha ikani? Iou?”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik nə ikani.”

²⁶ Nəpɪn nəha kamhani nari irə, Iesu ruvehi bred, məfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwsen, muvei pen m nərmama me səvənhi, mɪni mə, “Tihəuvehi, mhani. In i nɪpwɾak.”

²⁷ Kurirə irə in ruvehi kap waen, məfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə muvei pen mɪnraha, mɪni mə, “Kimiaha pam tihənɪmwi. ²⁸ In i nɪtek sə trərihi tərini əknekɪn nəgkiariɛn vi səvəi Kumwesən. Traiu ti nərmama həpɪk mə Kumwesən trəpwəh nərpwɪniɛn noien ərəha me səvənraha. ²⁹ Iakani pehe tukumiaha i tapkənɪmwi mhə mwi waen i meste nəpɪn nəha takənɪmwi waen vi kitaha m kimiaha ia nɪtətə sə Tata səiou ramərimənu irə.”

³⁰ Nənə irəha hani nɪpu riti, mho sampam irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

Pita trɪni m kahar mə in rɪreirei Iesu

³¹ Ia kwopun nəha Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Ipwet ia nəpɪn kimiaha pam tihap raka ia nirak. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə Kumwesən rini mə,

‘Iou takousi iərmama sə ramətui ti sipsip,
nənə sipsip me səvənhi tuhau kirkiri.’

³² Mætə in tro iakətui mwi ia nemhəien səiou. Takətui raka, mevən fwe ia tənə Kalili. Iou takukupwən kimiaha tihəkurirə.” ³³ Mætə Pita rini pen ti Iesu i mə, “Irəha pam tuhap raka ia niram, mætə ripko mhə iou.”

³⁴ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iakani nipərhiendien tukw ik i ipwet ia nəpin, kurirə rəiə rakaka, ik tikini m kahar mə ikreirei iou.”

³⁵ Mætə Pita rini pen tukwe in mə, “Trini minuə həni mə takaməkeikei memhə krau mik, mætə ko iakəpwəh niniiien mə iakreirei ik.” Nənə nərmama me pam səvənhi həni nəgkiariien kuatia.

Iesu raməfwaki ia Ketsemane

³⁶ Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən ia kwopun riti nəghin nə Ketsemane. Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihaməkure ia kwopun i. Pwəh iou iakevən kwərha məfwaki.” ³⁷ Nənə in riri Pita mine tini Sepeti kəru irəhar harevən irəha min. Ia nəpin nəha in rinamregi rərəha, rerin rəpou pik. ³⁸ Nənə rini pen ti nirəhar i mə, “Rerik rəpou pik ipaka iakemhə tukwe. Tiamharo i, pwəh kitaha m kimirəhar tsəpwəh napriien.”

³⁹ Nənə Iesu revən oulhi a mwi mimwei ia tiprənə məfwaki, mini mə, “Tata səiou. Tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənimwiien. Mætə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, mætə tiko rəmwhen sə ikokeikei.”

⁴⁰ Nənə Iesu rəfwaki pam, mirərig pehe mətəni Pita mine Jemes mine Jon kamharapri. Nənə in rini pen ti Pita i mə, “Rəfo, ko hiəpkətui mhə nəpin oulhi a uə? ⁴¹ Kimirəhar tiharətui mharəfwaki mə tiharəpwəh nimweiien ia nərəhaien. Nipərhiendien rerimiahā ragien mə tihəfwaki, mætə nipwramiahā rəpou.”^b

⁴² Nənə Iesu revən səro kəru irə, məfwaki, mini mə, “Tata səiou. Trini minuə kap i ko ripkiwən mhə meste iakənimwi, tako rəmwhen sə ikokeikei.”

⁴³ Nənə Iesu rirərig pehe mwi mətə irəhar harnapri mwi, ti nəri nə mə napriien ruvəuvehi irəhar. ⁴⁴ Ro iamənhi irə in rəpwəh mwi irəhar, mevən səro kahar irə, məfwaki, mini a mwi nəgkiariien kuatia.

⁴⁵ Kurirə irə ruvehe mwi ti nərmama me səvənhi, mini pen ti nirəhar i mə, “Rəfo, hiamarapri, mamharuvehi ihi napwisien səkimiahā? Həregi ro. Nəpin nəha ruvəuvehe. Iərmama riti truvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. ⁴⁶ Tiharo mharərer. Pwəh saməuvən. Hətə ro, iərmama nəha trini pui iou ruvəuvehe ipaka.”

Nərmama səməme kamhəmwəki Iesu həuvehe mhəkwtəmhiri in

⁴⁷ Nəpin Iesu raməgkiari ihi, Jutas, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ruvehe irəha nərmama həpik. Nepwin kamhəuvehi nau. Nepwin kamhəuvehi nipəri nei. Pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənərhi pen irəha. ⁴⁸ Jutas rinəgkiari raka minraha mə, “Iərmama sə takakei min, iəmə nə in nə. Kimiaha tihəkwtəmhiri.” ⁴⁹ Nənə Jutas ruvehe, mevən atukwatukw ti Iesu, mini mə, “Ramasan tukw ik, iahtən.” Nənə rakei min.

⁵⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou riti. Tiko mo nəfe ikiməuvehe tukwe.” Nənə nərmama me həuvehe mhəmri pen rəginraha ia Iesu, mhəkwtəmhiri. ⁵¹ Mætə iərmama riti sə ramərer ipaka ti Iesu reivi raka nau səvənhi, mərəi iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərəi raka nikare nifregin.

⁵² Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Uvehi nau səim mivai pen ia təmwhekin, ti nəri nə mə nərmama me səməme kamhəuvehi nau mə tuharuagən irə tukərai əpune irəha ia nau. ⁵³ Kimiaha hiaməfətərig irə mə ko iapəkəwein mhə Tata səiou nənə təkwtəkwuni a irə in trərhi pehe nagelo me taosen m taosen həuvehe mhasitu ia nirak? ⁵⁴ Mætə trini

26:32: Mat 28:7,16   **26:34:** Mat 26:69-75   **26:35:** Mat 26:56   **26:38:** Jon 12:27   **26:39:** Hip 5:7-8, Mat 6:10
26:41: Mat 6:13, Hip 2:14, 4:15   **b 26:41:** Suatuk riti mwi ti niniiien nəgkiariien i in i mə, “Nipərhiendien Nənimwin rerin ragien mə tihəfwaki, mætə nipwramiahā rəpou.”   **26:44:** 2Kor 12:8   **26:46:** Jon 14:31   **26:51:** Jon 18:26
26:52: Jen 9:6, Rev 13:10

minuə iako iam̄inhi irə nəgkariien i sə Nəkukuə Ikinan rani mə kimiaha tihəkwətəmhiri iou iam̄inhi irə trəfuvehe mukuə irə?”

⁵⁵ Ia nəp̄in nəha Iesu r̄ini pen ti nərmama me i mə, “Rəfo hiaməuvehi nau me mine n̄ipərpəri nei me mamhəuvehe mə tihəkwətəmhiri iou iam̄inhi irə? Nətərigien səkimiaha r̄inuə iou rakres riti uə? Ia nər̄ineiv m̄ neis mine iakamarə fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama. Rəfo hiəpwəh nəkwtəmhirien iou ia nəp̄in nəha?”
⁵⁶ Mətə narimnari me i hiamo haməier pehe iam̄inhi irə mə nəgkariien me nəha profet kupwən me həmər̄ai pen ia Nəkukuə Ikinan tuhəuvehe mhəukuə.” Nəp̄in nərmama me i həkwtəmhiri Iesu, nərmama me səvənhi həpwəh in mhap.

Iesu rər̄er ia nəmri pris asori anan m̄ine nəmə asori me

⁵⁷ Nərmama me nəha səməme həkwtəmhiri Iesu həiri in mhəuvən ti Kaeafas. Kaeafas in pris asori anan. Nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənousəsimw̄in raka irəha me ia nimwə səvənhi. ⁵⁸ Pita rakurirə ia Iesu, mamavən isipw̄in tukwe meste nari fwe n̄ikare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə muv̄nimwə, məkure irəha iotukwininari me, mə trətoni mə tukəfo irə ia Iesu. ⁵⁹ Nənə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui nərmama nepw̄in mə tuheikuə, mhəni irapw̄ nəri ərəha riti sə Iesu r̄ino uə r̄iməni. Nəmə asori me hokeikei mə tuhəregi pwəh housi əpune in tukwe. ⁶⁰ Nəri auər a mə nərmama həp̄ik həkəmter mamheikuə ia nəfe hənətoni Iesu r̄ino uə həməregi in r̄iməni, mətə nəmə asori me həpkətə mhə nari riti. Mətə irəha kamhəmwur mamhəuvən meste iərmama kəru krouvehe, ⁶¹ rouni mə, “Iəmə i r̄iməni iam̄inhi irə mə, ‘Iou iakukurən nourahaien nimwə səvəi Kumwesən, marə muvrhəkin mwi ia nəp̄in kahar.’ ”

⁶² Nənə pris asori anan rər̄er, m̄ini pen ti Iesu i mə, “Nəgkariien riti riwən tikini? Rəfo ia nəgkariien nəha irau krouni rauuəsi ik irə?” ⁶³ Mətə Iesu rəpnəpen. Nənə pris asori anan r̄ini pen tukwe in mə, “Iakəres pehe ik i ia nəghi Kumwesən sə ram̄iru. Ni pehe ro tukumaha i. Ik Kristo, T̄ini Kumwesən, uə rekəm?”

⁶⁴ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Ik ikini, mətə iakani pehe tukumiaha i mə nəha təkwtək̄wuni mine mamevən tihətoni iou, Iəməti Iərmama, takaməkure ia n̄ikare Kumwesən mwatuk sə in n̄iskaiien səvənhi rasori. Tihətoni mwi iou takauvehe ia nəpuə me ia n̄imagouagou.”

⁶⁵ Nənə nəp̄in pris asori anan r̄iregi, reitehi t̄inari səvənhi, m̄ini mə, “Kitaha tsətui iərmama riti mwi tro pui iəmə i ti nəfe? Kimiaha hiəuvəregi raka mə in r̄ini ərəha Kumwesən. ⁶⁶ Nətərigien səkimiaha mə tsəfo irə?” M̄iregi irəha həni mə, “In traməkeikei memhə.”

⁶⁷ Nənə hərgəvəsi pen nənimen, mamhəuəsi in. Nepw̄in həpw̄i in, ⁶⁸ mamhəni mə, “Mə ik Kristo pərhien, ni pehe ro tukumaha i nəgkariien sə ruku pen ti Nən̄imw̄in mə sin ruəsi ik!”

Pita r̄ini mə in r̄ireirei Iesu

⁶⁹ Ia nəp̄in nəha Pita fwe inhəripw̄ ia n̄ikare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə pran riti sə ramo tukwini nari m̄ pris asori anan ruvehe ipaka tukwe, m̄ini mə, “Ik mwi ikinamavən pəri kimirau Iesu iəmə Kalili.”

⁷⁰ Mətə ia nəm̄r̄inraha pam Pita r̄ini mə, “Rekəm. Iou iakreirei nəfe i ikamini.”

⁷¹ Pita rəpwəh n̄ikare nimwə nəha mier mevən ipaka ti təp̄inhə asori riti sə nərmama kamhəuv̄nimwə pehe irə. Nənə pran riti mwi sə ramo tukwini nari rətə in, m̄ini pen ti nərmama səməme kamhərer ia kwopun nəha mə, “Iəmə i r̄inamavən pəri irau Iesu iəmə Nasaret.”

⁷² M̄iregi Pita r̄ini mwi mə, “Rekəm. Iakani pehe tukw ik i kwəsuaahi anan mə iou iakreirei iəmə nəha ikani.”

⁷³ Nəpɪn ouihi a rukurau, nənə nərmama səməme kamhərer ia kwopun nəha həuvehe, mhəni pen ti Pita i mə, “Nɪpərhienien. Ik riti ia nɪrəha ti nəri nə mə ik iəmə Kalili.”

⁷⁴ Miregi Pita rini mə, “Mə iakameikuə pwəh Kumwesən rərpwɪn noien ərəha səiou. Iakani pehe tukumiaha i kwəsuahi anan mə iou iakreirei iəmə nəha kimiaha hiaməni.”

Pita rini iamɪnhi irə, nənə təkwtəkɥuni a rəiə rakaka. ⁷⁵ Nənə Pita rerɪn rɪrhi nəgkiariien səvəi Iesu. Rɪməni mə, “Kurirə rəiə rakaka, ik tikini m kahar mə ikreirei iou.” Pita rerɪn rɪrhi. Nənə rier mevən mɪrapi nasəkien.

27

Jutas remhə

¹ Ia nəpnəpɪn pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel irəha pam hərai sun mə tuhousi əpune Iesu. ² Irəha həiri in, mhəuvən, mhəmri pen in ia rəgi Paelat. Paelat nəha in iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun nəha.

³ Nəpɪn Jutas iəmə i sə rɪməuvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmɥəki, in rətoni mə irəha həni mə Iesu traməkeikei memhə, in rərari ia nətərigien səvənhi, muvehi silin me nəha kɪno ia silva irəha pam toti, muvehi muvehe, muvei pen m pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, ⁴ mɪni mə, “Iakino noien ərəha i, muvei pehe iərmama sə in ratukwatukw a ia rəgimiaha mə tihousi əpune in.”

Miregi irəha həni mə, “Rəfo ikuvehe masək tegin kimaha? Səim atukw a nə noien.”

⁵ Nənə Jutas rərarki irapw silin me kɪno ia silva fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mier mevən, mɪrukwi utə atukw a in ia kwənəkwus.

⁶ Mətə pris asori me həuvehi silin me nəha kɪno ia silva, mhəni mə, “Rɪpkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə kitaha tsousəsɪmwɪn mane i irəha mane səvəi nimwəfwaki ti nəri nə mə mane i kuvei pen mə tukuvehi nəmri iərmama i mə tukousi əpune.” ⁷ Ro iamɪnhi irə irəha hərai sun mhəuvehi mane nəha, mhəuvehi nəmri tɪprənə riti. Fwe kupwən kani tɪprənə nəha mə Tɪprənə sə kamo tekinari me irə. Irəha həuvehi nəmri tɪprənə nəha mə tukɪnimwi nərmama pwɪspwɪs me ikɪn. ⁸ Ro pen ipwet mine kamsegi pen ihi nəghi tɪprənə nəha mə Tɪprənə sə netə rɪnaiu ikɪn. ⁹ Ia nəpɪn nəha nəgkiariien səvəi Profet Jeremaea ruvəuvehe muvəukuə. In rɪməni mə, “Irəha həuvehi silin me kɪno ia silva irəha pam toti.

In nə mane sə nəkur Isrel me nepwɪn həni mə tuhəuvei pen ti nuvehien nəmri iərmama nəha.

¹⁰ Irəha həuvei pen mane nəha mhəuvehi nəmri tɪprənə sə kamo tekinari me irə rəmwhen ia Iərimənu rini pehe tukw iou i mə tako.”

Iesu rərər ia nəmri Paelat

¹¹ Nəpɪn Iesu ramərer ia nəmri Paelat, Paelat rəres pen in mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?” Miregi Iesu rini mə, “Ik ikani.”

¹² Ia nəpɪn nəha pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həskəmter, mamhəni ərəha Iesu, mətə Iesu rəpwəh nɪniien nəgkiariien riti ti nɪrəha i. ¹³ Ro pen Paelat rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməpnəpen? Ipkregi mhə nəgkiariien me rɪpɪk nəha kamhəni ərəha ik irə?” ¹⁴ Mətə Iesu rɪpkini mhə nəgkiariien riti tukwe in, mɪpkərpwɪn mhə nəgkiariien riti sə irəha kamhəni. Nənə Paelat rətoni məkəri asori nari irə.

Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgi naruağən me mə tuhousi əpune

¹⁵ Ia nuk me pam nəpɪn kamo nəvegɪnien asori nəha Pasova irə, iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun nəha rukurən nuvehi rakaien iərmama riti ia kalapus sə nəkur Isrel həməres i, nənə məsəni in rier mamevən. ¹⁶ Ia nəpɪn nəha iərmama riti fwe ia nəkwai kalapus nərmama pam həukurən in nəghɪn nə Parapas. ¹⁷ Ro iamɪnhi irə nəpɪn nərmama housəsɪmwɪn irəha me, Paelat rini pen ti nɪrəha i mə, “Kimiaha hiokeikei mə

takəseni sin rier ia kalapus mamevən, Parapas uə Iesu sə kani mə Kristo?" ¹⁸ Paelat rəres pen irəha iam̄nhi irə ti nəri nə mə in rukurən mə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həməuvei pen Iesu ia rəḡin ti nəm̄wəkiien səvənraha.

¹⁹ Nari riti mwi, nəp̄in in raməkure ia kwopun sə raməkiri nəgkiariien ik̄in, pran səvənhi rərhi pen nəgkiariien riti revən tukwe m̄ini mə, "Tikəpwəh noien nari riti ia iəmə atukwatukw nəha. Ia nəp̄in riran pehe ipwet iakəməkrəha irə. Nənə təkwtək̄wuni iakregi rərəha tukwe."

²⁰ Mətə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəkeikei m nərmama mə tuhəres Paelat i mə trəsəni Parapas rier ia kalapus mamevən, mətə trousi əpune Iesu.

²¹ Nənə Paelat rəres pen mwi irəha i mə, "Iəmənmi i sə pəku kimiaha hiokēikei mə takəsəni rier ia kalapus mamevən?"

Miregi irəha həni mə, "Parapas."

²² Miregi Paelat rini pen ti nirəha i mə, "Ro iam̄nhi irə takəfo ia Iesu sə kani mə Kristo?" Miregi irəha pam həni mə, "Pwəh hərui tərini pen in ia nei kamarkuauui."

²³ Miregi Paelat rini mə, "Ti nəfe? Nəfe nəha nərəhaien in rino?"

Mətə irəha həni asori mwi mə, "Pwəh hərui tərini pen in ia nei kamarkuauui."

²⁴ Nəp̄in Paelat rətoni mə ko r̄ipko mhə rer̄inraha rəpw̄iuan, mətə hənəmo nurigr̄igien asori, in ruvehi nui, maikuas ia rəḡin mi ia nəm̄rinraha pam, m̄ini mə, "Iou iakiwən ia nemhəien səvəi iəmə i. Niten riwən ia nirak. Ramarə a ia kimiaha."

²⁵ Miregi nərmama me pam həni mə, "Pwəh niten rəm̄ak pehe a ia kimiaha mine nəkwər̄hakwər̄ha me səkimaha."

²⁶ Nənə Paelat ro nəkwənraha, məsəni Parapas rier ia kalapus mamevən, mətə rini nəkwən mə tukər̄isi Iesu. Nəp̄in naruağən me səvənhi hər̄isi pam in, Paelat ruvei pen in ia rəḡinraha mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuauui.

Naruagən me har̄is əkenhin ia Iesu

²⁷ Naruağən me səvəi Paelat həiri Iesu mhəuvnimwə ia nimwə asori səvəi Paelat nəgh̄in nə Praetoriam. Irəha hək̄wein irəha me nepw̄in ia kusen səvənraha həuvehe mhousəsimw̄in irəha me ipaka ti Iesu, ²⁸ mhəuvehi raka karkahu səvənhi, mharkahu pen karkahu əruerəv min rəm̄when ia karkahu səvəi kig. ²⁹ Həuvehi rəhi, mhəuvnhi kəfəfau səvəi kig irə, mhəfəfau pen ia kənkəpwə, mhəuvei pen mwi r̄igi nei riti ia rəḡin mwatuk rəm̄when ia nəri sə kig rauvehi rahatən pen nasoriien səvəi kig. Hən̄imwi nukurhunraha ia nən̄imen, mamhar̄is əkenhin irə, mamhəni mə, "Ik kig səvəi nəkur Isrel kimaha iahəsiai ik!" ³⁰ Irəha hərgəvəsi in, mhəuvehi raka r̄igi nei nəha ia rəḡin, mhousi kənkəpwə irə. ³¹ Nəp̄in hən̄ar̄is əkenhin raka irə, həuvehi raka karkahu əruerəv nə mharkahu pen tinari ih̄i səvənhi, mhəiri in mhəuvən mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuauui.

Naruagən me hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuauui

³² Nəp̄in naruağən me nəha hən̄aməier, hətoni iəmə Saerin riti nəgh̄in nə Saemon. Irəha həkēikei min mə trəvrani nei kamarkuauui səvəi Iesu. ³³ Irəha həuvən ia kwopun riti nəgh̄in nə Kolkota (n̄ipwrai nahag nəha kwopun səvəi kerhə ia iərmama). Ia kwopun nəha irəha ³⁴ həuvei pen waen m Iesu mə trən̄imwi. Kəvti pen n̄imwai nari riti rəfiə trasitu muəsi nəm̄isəien. Mətə nəp̄in Iesu rəpwasi əghan, rəpwəh nokeikeiien mə trən̄imwi. ³⁵ Nəp̄in irəha hərui tərini pen raka in ia nei kamarkuauui, həuai k̄irk̄iri tinari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahatən pen mə sin truvehi nəfe tinari səvənhi. ³⁶ Nənə həkure ia kwopun nəha, mamhətui tukwe. ³⁷ Ia kənkəpwə irənhə irə irəha hərui pen nəkukuə riti kimərai mə Iesu tremhə ti nəfe. Rini mə: *Iesu I Kig Səvəi Nəkur Isrel*

³⁸ Ia nāpīn nāha hāuvehi rakres mi kēru, mhāruī tārini pen mwi irau ia nei kamarkuauī, riti ia nīkare Iesu mwatuk, riti ia nīkaren mour. ³⁹ Nānā nārmama sāmāme kamhāukurau ia suatuk kamhounouini kēnkāp wānraha me, mamhāni ārāha Iesu, ⁴⁰ mamhāni mā, “Ik nā iāmā ikīmāni mā tikouraha nimwā sāvāi Kumwesān marā muvrhākin mwi ia nāpīn kahar. Itā, uvehimīru ik! Trīni mīnuā ik Tīni Kumwesān pārhien, araka ia nei kamarkuauī meiwaiu pehe.”

⁴¹ Ia noien a mwi nāha pris asori me mīne nahatān me sāvāi Loa mīne nāmā asori me sāvāi nākūr Isrel harīs ākenhīn irā, mamhāni mā, ⁴² “In rīmāuvehimīru raka nārmama hāpīk, mātā ko rīpkuvehimīru atukw mhā in. Mā in kīg sāvāi nākūr Isrel pārhien, ramasan mā raraka ia nei kamarkuauī meiwaiu pehe, pwāh kītaha sātōni mhāni nīpārhiēnien irā. ⁴³ Iāmā i rahatātā ia Kumwesān mīni mā in Tīni Kumwesān. Pwāh sātōni ro mā Kumwesān rerīn ragīen tukwe truvehimīru in tākwātākwuni.” ⁴⁴ Iārmama mi nāha sē krauakres kīnārui tārini pen irau ia nei kamarkuauī irāhar Iesu, irau mwi krauni ārāha in rāmwhēn nepwīn hāmāni.

Iesu remhā

⁴⁵ Ia kurkwai nāpīn ia ran nāpītāvīen ruvehe mousāman kwopun me pam ia tēnā nāha meste aōa kahar rukurau. ⁴⁶ Nānā rarīpwī tri klok ia nāruarāv Iesu rākweīn āpwāmwis, mīni mīnuā, “Eloi, Eloi, lama sapaktāni?” Nīpwrai nāgkiariēn nāha in i mā “Kumwesān sāiou, Kumwesān sāiou, rāfo ikap raka ia nīrak iamīnhi?”

⁴⁷ Nārmama me nepwīn sāmāme kamhārer mamhāspau ia Iesu hāregi nāgkiariēn nāha, mhāni mā, “Iāmā i ramākweīn Profet Elaeja.”

⁴⁸ Nānā tākwātākwuni a riti ia nīrāha raiu muvehi nīpārī koton, meitesi ia waen sē rāfiā, mīpīri pen ia nusvenhi rāgi nei riti, muvehi pen mā Iesu trānimwi. ⁴⁹ Mātā in me nepwīn hāni mā, “Pāpīm ro pwāh sātōni mā Profet Elaeja truvehe muvehimīru iāmā i uā rekām.”

⁵⁰ Nānā Iesu rākweīn āpwāmwis mwi, māseni pen nīmīruīen sāvānhi, memhā.

⁵¹ Tākwātākwuni a mwi tīnari sē rāgher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nākwai nimwā sāvāi Kumwesān reitehi nīpārīn kēru fwe irānhā meste nari fwe inhāripw. Nānā tīprānā rīkiu, meitehi kārūāterei me. ⁵² Nīpāgi kārūāterei me nepwīn sē kīnārkwafā nīpwrai nārmama ikīn hāuvehe mhākwag, nānā Kumwesān ro nārmama me sāvānhi hāpīk hātui mwi ia nemhāien sāvānraha. ⁵³ Kurirā irā nāpīn Iesu rātui mwi ia nemhāien sāvānhi irāha hāier irāpw ia nīpāgi kārūāterei me sāvānraha, mhāuvān ia taon ikinan nā Jerusalem, nārmama hāpīk hātōni irāha.

⁵⁴ Iaruagān riti nāha in rasori ia naruagān me irāha pam hantret. In mīne naruagān me nepwīn sāvānhi kamhātui tī Iesu. Nāpīn irāha hātōni nīmwnīmwiēn nāha mīne narimnari me nāha sē hāmāier pehe, hāhekīr asori, mhāni mā, “Nīpārhiēnien iāmā i in Tīni Kumwesān.”

⁵⁵ Nānā nīpran me hāpīk ia kwopun nāha kamhārer isīpwīn kwopti tī Iesu mamhāspau irā. Nīpran me nāha hāmāier ia tēnā Kalili, mamhākurirā ia Iesu, mamhasitu irā. ⁵⁶ Meri Maktala, mīne Meri mama sāvāi Jemes mīne Josef, mīne mama sāvāi tīni Sepeti mī kamhārerer irāha mīnraha.

Josefrārkwafā nīpwrai Iesu

⁵⁷ Iāmā Aramatia riti nāha ikīn nāghīn nā Josef. Nautā sāvānhi rasori. In mwi iārmama riti sāvāi Iesu. Ia nāruarāv ⁵⁸ revān tī Paelat, māres pen mā ko Paelat rāsēni in ruvehi nīpwrai Iesu. Ro pen Paelat rīni nākwān mā tukuvehi pen mīn. ⁵⁹ Josef revān muvehi nīpwrai Iesu, muvegi ia tīnari āmher riti kīno ia līnen, ⁶⁰ nānā māmri pen ia nīpāgi kārūāterei riti sāvānhi sē in rīnārī ārori raka. Nāpīn rīnāmri raka, rāsākwuāsākwu kārūāterei asori riti mārāpīnhā pen kwārūā irā, nānā mamevān. ⁶¹ Meri Maktala, mīne

27:38: Aes 53:12   **27:39:** Sam 22:7, Sam 109:25   **27:40:** Mat 26:61, Jon 2:19   **27:42:** Jon 11:50   **27:43:** Sam 22:8   **27:46:** Sam 22:1   **27:48:** Sam 69:21   **27:51:** Eks 26:31-33, Hip 10:19-20   **27:55:** Luk 8:2-3
27:56: Mat 20:20   **27:58:** Dut 21:22-23   **27:60:** Aes 53:9

Meri mama sāvai Jemes mine Josef krauākure fwe ikin, rouāti pen nīpāgi kəruātereī naha kinərkwafə nīpwrai Iesu ikin.

Naruagən me nepwīn hāsīsəg əknekīn nīpāgi kəruātereī

⁶² Kini rakwakwi irə, nāpīn kaməpnəpenə irə ti Sapat, pris asori me mine Farisi me hāvən mhousəsīmwin irəha me ia nəmri Paelat, ⁶³ hāni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Rerimaha ramrhi nəgkiariien riti sāvai iəmə naha rameikuə. Nāpīn ramīru ihi, rīmāni mə nāpīn kahar trukurau nənə in trətui mwi ia nemhāien sāvənhi. ⁶⁴ Ro iamīnhi irə tikərhi pen nərmama me nepwīn səim pwəh hāvən mhāsīsəg əknekīn ia nīpəg sə kinərkwafə nīpwran ikin meste nāpīn kahar haruvehe mharukurau. Rərəha nərmama me sāvənhi hāvən, mhakres nīpwran, mhāni pen ti nərmama mə in rīnətui mwi ia nemhāien sāvənhi. Tuko ro iamīnhi irə neikuāien naha sāvənraha trərəha məpi raka sə fwe kupwən.”

⁶⁵ Miregi Paelat rini pen ti nīrəha i mə, “Iakəsēni naruagən me nepwīn səiou. Tiho mhāiri irəha mhāvən mhāsīsəg əknekīn ia nīpāgi kəruātereī naha.” ⁶⁶ Ro pen irəha hāvən mhəmri pen nari riti ia kəruātereī sə ramərer tukuahag ia nīpəg naha mə iərmama riti rīkiu irə irəha tuhətoni mhəukurən. Nənə naruagən me nepwīn kamhərer tukuahag tukwe.

28

Iesu rətui mwi ia nəmhiēn sāvənhi

¹ Nāpīn Sapat ruvəukurau, ipaka rīnamran ia Sante, Meri Maktala mine Meri mama sāvai Jemes krouevən mə trouətə nīpāgi kəruātereī kinəmri pen nīpwrai Iesu irə.

² Nənə təkwtəkwuni a irə, nīmwnīmwiēn asori rīkiu, ti nəri nə mə agelo riti sāvai Iərimənu rier ia neiai meiwaiu pehe, məsəkwi raka kəruātereī naha kinəsīsəg pen ia nīpəg, nənə məkure utə irə. ³ Nīpwran ramser rəmwhēn ia nouapīriēn. Tinari sāvənhi rəpsan anan. ⁴ Nāpīn naruagən me naha səməme kamhərer tukuahag ti nīpəg hətōni agelo naha, həhekīr mhətəmnīmwin, həuvehe mhəmwhēn ia nərmama hāvəmhə.

⁵ Mətə agelo naha rini pen ti prən mi naha mə, “Rouəpwəh nehekīriēn. Iakukurən mə irouətui Iesu sə kinərui tərini pen ia nei kamarkuau. ⁶ In riwən i. In rīnətui mwi ia nemhāien sāvənhi rəmwhēn mə in rīmāni. Rouvehe, rouətə kwopun nīpwran rīnamapri ikin, ⁷ nənə rouevən akwauakw rouni pen ti nərmama me sāvənhi mə in rīnətui mwi ia nemhāien sāvənhi, nənə təkwtəkwuni in rakupwən ia kīmīaha mamevən ia tənə Kalili. Kīmīaha tihətōni in fwe ikin. Irouregi iakuvəni raka narimnari me i tukumirau i.”

⁸ Nənə irau krouəpwəh akwauakw nīpəg, rouhekīr, mətə rerīnrau ragiēn pīk mwi. Krouaiu, rouevən mə trouni nəri naha ti nərmama me sāvai Iesu. ⁹ Nənə təkwtəkwuni a Iesu rier irapw ti nīrau, mīni mə, “Ramasan tukumirau!” Nənə irau krouvehe tukwe, rounīmwi nukurhunrau ia nənimen, rouəkwtəmhiri nīsun mi, rousiai in. ¹⁰ Nənə Iesu rini pen ti nīrau i mə, “Rouəpwəh nehekīriēn, rouevən, rouni pen ti piak me mə irəha tuhəvən fwe tənə Kalili. Ia kwopun naha irəha tuhətə iou.”

Nəgkiariēn sāvai naruagən me

¹¹ Nāpīn irau krouərīg, təkwtəkwuni a mwi, naruagən me nepwīn səməme hənəmərer tukuahag nīpəg hāvən fwe taon, nənə mhāni pen narimnari me naha ti pris asori me. ¹² Nənə pris asori me hoeite nəmə asori me sāvai nəkur Isrel mamhərai sun irəha mīnraha. Nənə nāpīn hāvərai sun raka, həuvei pen mane asori m naruagən me naha, ¹³ mhāni mə, “Kīmīaha tihāni irapw ti nərmama me mə nāpīn kīmīaha hīamapri ia nāpīn nərmama me sāvai Iesu həuvehe mhakres nīpwran. ¹⁴ Nənə trini mīnuə Paelat rīregi nəgkiariēn naha, kīmīaha tahəgkiari mīn mə in trəpwəh nourahāien kīmīaha.” ¹⁵ Ro

iaminhi irə naruağən me həuvehi mane, mhəuvən, mho nəfe pris asori me həməni pen ti nirəha i. Nənə nəgkiariien nəha ruviris ia tənə Isrel. Kamini ihi ipwet mine.

Nəgkiariien sampam Iesu ruvei pen m nərmama me səvənhi

¹⁶ Ia nəpın nəha nərmama me səvəi Iesu irəha pam eleven həuvən fwe tənə Kalili ia təkuər riti sə Iesu rıməni pen ti nirəha i kupwən. ¹⁷ Nəpın irəha hətoni in, hənimwi nukurhunraha ia nənimen, mhəsiai in. Mətə nepwın həreirei amasan ia rerinraha mə Iesu pərhiēn i. ¹⁸ Nənə Iesu ruvehe, mini pen ti nirəha i mə, “Kumwesən ruvei pehe nasoriēn miou iakamərimənu ia narimnari me pam ia neiai mine tiprənə. ¹⁹ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəuvən mhəvi nərmama ia tənəmtənə me pam pwəh irəha həuvehe mho nərmama me səiou ia nirəha. Kimiaha tihaməkeikei mho paptəes ia nirəha ia nəghi Tata mine Tini mine Nənimwın Ikinan, ²⁰ mamhahatən irəha mə irəha tuhaməkeikei mho nəgkiariien me pam sə iakinahatən kimiaha irə. Nənə həregi ro nəri i. Iou takamarə rerin tukumiaha meste nəpın sampam.”

Mak Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Mak in rıməkupwən mırari narimnari me ia nımıruien səvəi Iesu. Nətərigien səvəi nərmana mə Mak in iərmama riti sə rınakurirə ia Pol mine Panapas nəpın krouəvisau irapw nəgkiariien amasan ia kwopun me. Mak in raməgkiari pik ia narəien səvəi Iesu Kristo. Matiu, Mak, Luk, Jon, irəha pam haməgkiari ia narəien səvəi Iesu Kristo, mətə nəkukuə səvəi Mak rukwakwa mamrai kwərhakwərha nəgkiariien iərmama rəvsini mukurən. Mak raməgkiari ia wok səvəi Iesu Kristo maməgkiari mwi ia nımtətien me səməme in rino. Mak ramahatən mə Iesu rəmwhen ia iərmama sə ramo wok mauvehi nasoriien. Ikəvsini nəkukuə səvəi Mak nıpərın kahar, nıpərın kuatia raməgkiari ia nəfe kınə ia Kristo ia nəfwakiien sampam ia nımıruien səvənhi ia təkure tıprənə i, maməgkiari irə mamə sampam ia nemhəien səvənhi mine nəpın rınətui mwi ia nemhəien.

Nukune nəgkiariien amasan

¹ Nukune nəgkiariien amasan sə raməvisau Iesu Kristo, Tini Kumwesən.

² Kimərari pen nəgkiariien riti ia nəkukuə səvəi Profet Aesea fwe kupwən. Nægkiariien nəha rani iamınhi irə mə,

“Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou,
in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.”

³ “Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikin mamini mə,

‘Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi Iərimənu səkitaha,
mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me səvənhi.’ ”

⁴ Ro iamınhi irə Jon rier irapw ia kwopun akwesakwes ikin, maməvisau irapw ti nərmana mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərərıg ia noien ərəha me səkimiaha, mho paptəes, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwınien noien ərəha me səkimiaha.” ⁵ Nərmana pam ia tənə Jutia mine Jerusalem həuvən ti Jon, mamhəni irapw noien ərəha me səvənraha, nənə in ramo paptəes ia nırəha ia nui aris Jotan. ⁶ Jon ramarkahu ia tinari kınə ia nımwheri kamel, mamətoti ia teki nərımıru, maməni kınhə mine kwənıpwət ia sukəpak. ⁷ Ramini irapw mə, “Kurirə ia nırak, iərmama riti fwe rauvehe. Niskaiien səvənhi rasori məpi raka iou. Iapkəmwhen mhə mə takərpəsuk mifi raka nəkwus ia səvənhi put. ⁸ Iou iakamo paptəes ia kimiaha ia nui, mətə in truvehe mo paptəes ia kimiaha ia Nənimwın İkinan.”

Jon ro paptəes ia Iesu

⁹ Ia nəpın nəha Iesu ruku pen fwe ia taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, muvehe, nənə Jon ro paptəes irə ia nui aris Jotan. ¹⁰ Nəpın atukwatukw Iesu rutə pehe ia nui, rətoni kəpuapən rəkwaq, Nənimwın İkinan rosi mak inhərıpw reiwaiu pehe məkure irə. ¹¹ Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai mini mə, “Ik nərik keikei. Rerik rəgien tukw ik.”

Setan raməmwur mə tro Iesu rımwei ia nərəhaien

¹² Jon rino raka paptəes ia Iesu. Nənə Nənimwın İkinan rərhi pen Iesu revən ia kwopun akwesakwes ikin. ¹³ Rarə ikin meste nəpın foti. Ia nəpın nəha Setan raməmwur mə tro Iesu rımwei ia nərəhaien. Iesu ramarə irəha nəri əprmin me. Nagelo me hamo tukwini nari min.

Iesu rınaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən

¹⁴ Kəkwtəmhiri Jon, kuvehi puvnimwə ia kalapus. Kurirə ikin Iesu ruvehe ia tənə Kalili, maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən, mamini mə, ¹⁵ “Təkwtəkwwuni rino nəpin atukwatukw. Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka. Tihərərig ia noien ərəha me səkimiaha, mhəni nīpərhiēnien ia nəgkiariien amasan səiou.”

¹⁶ Nəpin Iesu ramavən ia nīkare nui asori Kalili, rətoni Saemon irau piəvni nəghin nə Antru krauerukw net ia nui. Irau krauerukw net ia nui ti nəri nə mə irau iərmama mi kravi nəmu. ¹⁷ Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rouvehe roukurirə iou, pwəh tako kimirau tirouvehe iərmama mi sə kravi nərmama.” ¹⁸ Nənə təkwtəkwwuni a krouəpwəh net səvənrau roukurirə in.

¹⁹ Kurirə ikin Iesu ravən ouihi a mwi, mətoni tini Sepeti Jemes mine piəvni nəghin nə Jon. Krauəkure ia nəkwai nitətə ouihi riti rautiri net me. ²⁰ Iesu rətoni irau, məkwein irau. Nənə krouəpwəh səvənrau tata Sepeti raməkure ia nəkwai nitətə ouihi irəha nərmama səməme ramərəku irəha ti noien wok səvənhi, rouevən roukurirə Iesu.

Iesu rəkoui irapw nənimwīn ərəha ia iərmama riti

²¹ Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən ia taon riti nəghin nə Kapaneam. Ia Sapat Iesu ruvnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel mamahatən nərmama me. ²² Irəha həkəri asori nari ia nahatəniēn səvənhi, ti nəri nə mə in ramahatən irəha rəmwhen iərmama sə rauvehi nasoriēn ruku pen ti Kumwesən. In ropə ia nahatən me səvəi Loa. ²³ Nənə təkwtəkwwuni a iərmama riti sə nənimwīn ərəha ramarə irə ruvnimwə pehe ia nəkwai nimwəfwaki səvənraha, ²⁴ məkwein əpwəmwis, mini mə, “Iesu, ik iəmə Nasaret! Ikuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? Ikuvehe mə tikouraha kimaha uə? Iakukurən ik. Ik iəmə ikinan səvəi Kumwesən.”

²⁵ Mətə Iesu rinise nənimwīn ərəha, mini mə, “Əpwəh nəgkiariēn, mier ia iərmama i.” ²⁶ Nənə nənimwīn ərəha rəkwein əpwəmwis, mikiukiu ia nīpwrən, mier.

²⁷ Kurirə irə nərmama me nənimenraha rier. Haməres irəha me i mə, “Nəfe nəha? Nahatəniēn vi riti uə? Iəmə i rauvehi nasoriēn, mamini nəkwān ti nənimwīn ərəha me, nənə irəha ho.” ²⁸ Təkwtəkwwuni a mwi nəgkiariēn kamini ia Iesu rier mevən ia kwopun me pam ia tənə Kalili.

Iesu ro nərmama həpik nemhəien rarə ia nirəha həuvehe mhəsanin

²⁹ Iesu rier irapw ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel irəha Jemes mine Jon mine Saemon mine Antru. Irəha həuvən atukwatukw mhəuvnimwə ia nəkwai nimwə səvəi Saemon mine Antru. ³⁰ Nəpin hapirapw fwe ikin, nərmama həvisau pen m Iesu mə kaka pran səvəi Saemon ramapri, maməkweie fifa. ³¹ Ro iamīnhi irə Iesu revən mətoni, muvehi rəgi prən nəha, mivi utə. Təkwtəkwwuni a mwi nemhəien raraka ia prən nəha. Rəsanin mevən misui raka nəveginien muvei pen mīnraha.

³² Raməruarəv meri ruvəivə. Nənə nərmama me həuvehi pam nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha mine səməme nəremhə me kamharə ia nirəha həuvehi irəha mhəuvehe ti Iesu. ³³ Nərmama pam ia rukwənu səvəi Saemon housəsimwīn pen irəha ia kwəruə ia nimwə səvənhi. ³⁴ Nənə Iesu ro nərmama həpik nemhəien səpəmsəpə rarə ia nirəha həuvehe mhəsanin. In rəkoui irapw nəremhə me həpik ia nərmama, mətə rinise nəremhə me nəha mə tuhəpwəh nəgkiariēn ti nəri nə mə irəha həukurən mə in sin.

³⁵ Ia nəpnəpin anan, rapitəv ihi, Iesu rətui mevən fwe ia kwopun riti sə nərmama həiwən ikin, maməfwaki fwe ikin. ³⁶ Nənə Saemon mine in me nepwīn kamhətui in. ³⁷ Nəpin hətoni Iesu, həni pen tukwe in mə, “Iesu, nərmama pam fwe kamhətui ik.”

³⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Pwəh səuvən mwi ia rukwənu me nəha ipaka tukutaha. Takəvisau mwi mīnraha, ti nəri nə mə səiou atukwatukw nəha wok

iakiməuvehe tukwe.” ³⁹ Nənə Iesu revən mukurau ia tənə Kalili, maməvisau ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməkoui irapw nəremhə me ia nərmama.

Iesu romasan iərmama riti sə nemhəien skai raməmak ia tekīn

⁴⁰ Iərmama riti nemhəien skai riti raməmak ia tekīn. In ruvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini pen tukwe in mə, “Mə rerim ragien ko iko iakəmher?”

⁴¹ Nənə Iesu rerin rərkwəpir tukwe. In rosə pen rəgin, mirapi in, mini mə, “Rerik ragien. Tikuvehe məmher.”

⁴² Nənə təkwtəkwuni a nemhəien raraka irə. Iesu ro nīpwran ruvehe məmher mwi, ⁴³⁻⁴⁴ mərhi pen i, minise pen tukwe in mə, “Tikətui amasan tukwe, məpwəh niniien nəfe iakino mik ti iərmama riti, mətə tikevən atukwatukw ti pris pwəh rətoni nīpwram mə rīnəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses rīməni. Nərmama tuhətoni həkurən mə nemhəien i ruvəiwən ia nīpwram.” ⁴⁵ Mətə nəpīn iərmama nəha rəpwəh Iesu mier, rīnani irapw nəfe Iesu rīno min ti nərmama me. Nəgkariien səvənhi ruviris ro pen riskai ti Iesu mə travən mevən mwi ia rukwənu riti mwi. Mətə ramavən a ia kwopun me nərmama həiwən ikīn. Nərmama pam ia kwopun me kamhəuvehe tukwe.

2

Iesu romasan iərmama riti nisun mi krouemhə

¹ Nəpīn me nepwīn rukurau, nənə Iesu rīrərig pehe mwi ia Kapaneam. Nərmama me həregi kaməvisau mə in fwe ia nəkwai nimwə. ² Ro iamīnhi irə irəha həuvən mhousəsimwīn pen irəha me tukwe. Nəkwai nimwə rukuər ia nərmama. Kwopun səvəi nəkureien riwən fwe imwə mine ia kwəruə. Iesu raməvisau irapw nəgkariien amasan mīnraha. ³ Ia nəpīn nəha nərmama kefə həuvehi iərmama riti mhəuvehe ti Iesu. Iərmama nəha nisun mi krouemhə. Ko rīpkavən mhə. ⁴ Həuvehi pehe, mətə ko həpkəuvən mhə ipaka ti Iesu ti nəri nə mə nərmama həpik anan. Ro iamīnhi irə irəha həputə ia təkure nimwə, mho ruei nimwə riti ratukwatukw ia kwopun nəha Iesu raməkure ikīn. Ho pam ruə, həuvehi irapw nīməhan sə iərmama nisun mi krouemhə ramapri irə reiwaiu. ⁵ Nəpīn Iesu rətoni nahatətəien səvənraha, rīni pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Nərik, iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

⁶ Nahatən me nepwīn səvəi Loa kamhəkure fwe ikīn, rerīnraha ramrhi mə, ⁷ “Rəfo iəmə nəha raməgkari iamīnha irə mine? Nəgkariien nəha rərəha. Kumwesən əpa rukurən nenouenouien noien ərəha me. Sin mwi rukurən noien?”

⁸ Təkwtəkwuni a Iesu rukurən nətərigien səvənraha, mini pen ti nīrəha i mə, “Rəfo rerīmiaha ramrhi iamīnhi? ⁹ Nəgkariien mi sə pəku nəha rīməru tukw iou ti niniien ti iərmama i nisun mi krouemhə: nəgkariien i mə, ‘Iakinenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkariien i mə, ‘Ərer, muvehi nīməhan səim, mavən mamevən?’ ¹⁰ Mətə iakokeikei mə kīmiaha tihəkurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tīprənə i. Iakukurən nenouenouien noien ərəha me.” ¹¹ Nənə Iesu rīni pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Iakani pehe tukw ik i mə ərer, muvehi nīməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.” ¹² Təkwtəkwuni a rərər, muvehi nīməhan səvənhi ia nəmri nərmama, mavən mamevən. Nənə irəha nənimenraha rier. Həgnəgini Kumwesən mə, “Səpkətə raka mhə nari riti iamīnhi irə ia nəpīn riti!”

Iesu rəkwein Livae mə trukurirə in

¹³ Iesu revən mwi mamavən ia nīkare nui asori Kalili. Nərmama həpik həuvehe tukwe, nənə in ramahatən irəha. ¹⁴ Ia nəpīn nəha ramavən mətətoni Livae tīni Alfeas raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikīn. Iesu rīni pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” Nənə Levi riskəmter mukurirə in.

¹⁵ Kurirə irə Iesu revən maməni nari ia nəkwai nimwə səvəi Livae. Nərmama kamərəku pen takis mīnraha mine nərmama ərəha me nepwīn mwi həpik kamhani pəri

nari irəha min mine nərmama me səvənhi. (Ro iamınhi irə mine ti nəri nə mə nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi həpik kamhəkurirə ia Iesu.) ¹⁶ Nənə nahatən me səvəi Loa, irəha mwi Farisi me, həuvehe mhətoni Iesu raməni nari irəha nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi. Irəha həres nərmama me səvənhi mə, “Rəfo in raməni nari irəha nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwın mwi?”

¹⁷ Nəpın Iesu rıregi nəgkiariien səvənraha, rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama həsanın tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta. Iou iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me.”

Noien vi ko rıpkuvehe mhə mo kuation irau noien ivis

¹⁸ Nəpın riti nərmama me səvəi Jon Paptas irəha Farisi me kamhəpwəh naniien nari ti nəfwakiien. Nərmama nepwın həuvehe mhəres Iesu i mə, “Rəfo nərmama me səvəi Jon mine Farisi me kamhəpwəh naniien nari ti nəfwakiien, mətə səim nərmama me həpko mhə?”

¹⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama ia nəveginien i kamo ti narə viien səvəi iərman mine pran tuhaməkeikei mhani nari, mamhagien, ti nəri nə mə iərman sə rıpkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha minraha. Rıpkatukwatukw mhə mə irəha tuhəpwəh naniien nari ti nəfwakiien ia nəpın nəha. ²⁰ Mətə rıpkuvehe ia nəpın sə rıpkuvehi raka iərman sə rıpkarə vi a irau pran səvənhi rıpkarə mhə mwi irəha minraha. Ia nəpın nəha irəha tuhəpwəh naniien nari ti nəfwakiien.

²¹ Iərmama riti riwən ko ruvehi nıpəri tınari vi mıtiri tukuahag ia ruei tınari ivis. Trini minuə ro iamınhi irə, nıpəri tınari vi truvehe mikimkim, meitehi tınari ivis mo ruen rasori. ²² Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui sə kino ia teki nani. Trini minuə ro iamınhi irə, waen vi trəse tiki waen tui rəsisı məpəruə. Nənə tiki waen tui mine waen vi irau pəri krouərəha. Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me.”

Iesu in Iərimənu səvəi Sapat

²³ Nəpın riti ia Sapat Iesu ramavən maməpi simwın ia nımei wit me nepwın. Nərmama me səvənhi kamhəkurirə in, mamhesi kwənkwai wit, mamhani. ²⁴ Ro iamınhi irə Farisi me həni pen ti Iesu i mə, “Ətə ro. Nərmama me səim kamho noien riti rıpkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia sapat. Rəfo kamho iamınha irə?”

²⁵⁻²⁶ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə İkinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Ia nəpın nəha Apiatar rauvehi wok irə səvəi pris asori anan, Kig Tevit mine nərmama me səvənhi nəveginien riwən ti nirəha, nukumhə rinahi irəha. Nənə Kig Tevit ruvniwə ia niwə səvəi Kumwesən, muvehi bred ikinan sə raməmak ia nıfatə. Rıpkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in trəni bred nəha, pris me əpa həukurən naniien. Mətə Kig Tevit rəni, muvei pen mwi m nərmama me səvənhi hani.”

²⁷ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kino Sapat ti iərmama. Kıpko mhə iərmama ti Sapat. ²⁸ Ro pen iou, İəməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

3

Iesu romasan rəgi iərmama riti

¹ Iesu revən muvniwə mwi ia niwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Iərmama riti ia nəkwai niwəfwaki nəha rəgin rərfe ko rıpkuvi atukw mhə i. ² Nəmə asori me kamhətə Iesu mə trəfo irə mine. Trini minuə romasan iərmama nəha ia Sapat, tuhəni ərəha in tukwe. ³ Iesu rini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Ərer ia kurkwai nərmama.”

⁴ Nənə Iesu ræres pen irəha i mə, “Ratukwatukw ia Loa səkıtaha mə ia Sapat tuko noien amasan uə tuko noien ərəha? Ratukwatukw mwi mə tukuvehimıru iərmama uə tukousi əpune?” Iesu ræres pen irəha i, mətə həpwəh nəgkiariien.

⁵ In rəti ərari mamətə irəha. Niemaha rəpi. Rerın rəpou ti nəri nə mə kənkəpwənraha riskai. Nənə in rini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Tiko muvi atukw rəgin.” Iərmama nəha ruvi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi. ⁶ Nənə Farisi me həier irapw, mhəuvən akwauakw ti nərmama me səvəi Kig Herot. Irəha housəsımwın irəha me mhəni ərəha Iesu, mamhətui suatuk mə tuhousi əpune in.

Nərmama həpik kamhəkurirə ia Iesu

⁷ Iesu rier irəha nərmama me səvənhi, mevən fwe ia nui asori Kalili. Nəkur Kalili həpik həkurirə i. ⁸ Nərmama həpik mwi nəha ikın nəpın həregi narimnari me nəha Iesu ramo həuvehe mhətoni in. Nepwın həuku pen ia tənə Jutia mine Jerusalem, nepwın həuku pen ia tənə Itumia, nepwın həuku pen ia nui aris Joten pen, nepwın mwi həuku pen ia kwopun me nəha ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ⁹ Ti nəri nə mə nərmama me nəha həpik anan, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi minuə tuhəpnəpenə ia nitətə ouihi riti pwəh in rəkure irə kamo nərmama həsigəsigi in. ¹⁰ In rini iamınhi irə mine ti nəri nə mə in rinomasan raka nərmama həpik mo pen səməme kamhemhə kamhəuvehe ipaka tukwe mə tuhərapı in. ¹¹ Nənə ia nəpın me, nəpın nənimwın ərəha me səməme kamharə ia nərmama kamhətoni in, kamhənimwi nukurhunraha ia nənimen, mamhəkwein asori, mamhəni mə, “Ik Tini Kumwesən.” ¹² Mətə Iesu ranise pen əknekın ti nirəha i mə tuhəpwəh nəkwein əpwəmwısien nəghın iamınhi kamo nərmama həregi həukurən in.

Aposol me səvəi Iesu Kristo

¹³ Iesu rutə ia təkue riti, məkwein nərmama me səvənhi səməme in rokeikei mə irəha tuhəuvehe tukwe, nənə irəha həuvehe. ¹⁴ In rərpwi rəgin ia nirəha pam twelef, misegi pen nəghınraha mə aposol me.^a Irəha tuhamarə pəri irəha Iesu. In trərhi pen irəha həuvən mhəvisau irapw nəgkiariien amasan. ¹⁵ In truvei pen nasoriien minraha. Ia nasoriien nəha irəha tuhəkoui irapw nəremhə me ia nərmama. ¹⁶ Nəghi aposol me nəha ro iamınhi irə: Saemon (iəmə Iesu risegi pen nəghın sə vi mə Pita). ¹⁷ Nənə Jemes mine piəvni nəghın nə Jon (irau tını Sepeti mi. Iesu risegi pen nəghınrau sə vi mə Poanejes. Nipwrai nəgkiariien nəha in nə mə tını karuəruə mi). ¹⁸ Nənə Antru, mine Filip, mine Patolomiu, mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tını Alfeas, mine Tateas, mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə nəmə me nəha kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom).^b ¹⁹ Nənə Jutas Iskariot (iəmə sə ruvehi pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in).

Nahatən me səvəi Loa həni ərəha Iesu

²⁰ Kurirə irə Iesu revən muvniwə ia nimwə riti. Nərmama me həuvehe mwi tukwe. Irəha həpik. Ro pen Iesu mine nərmama me səvənhi nəpın səvənraha riwən ti nəniien nari. ²¹ Nəpın nəkur imwəni me həregi nəfe Iesu ramo, həuvən mə tuhəuvehi raka in, mhəni mə, “In ramarməri.”

²² Ia nəpın nəha nahatən me nepwın səvəi Loa həuku pen fwe ia Jerusalem, mhəni ərəha Iesu, mhəni mə, “Pielsepul ramarə ia iəmə nəha. Iəmə nəha raməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi iəremhə sə in rasori ia nəremhə me.”

²³ Irəha həni ərəha Iesu iamınhi irə ro pen Iesu rəkwein pen irəha həuvehe. Rəgkiari minraha, mini nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Rəfo irə? Ko Setan rəkoui irapw nəremhə

3:4: Luk 14:3   **3:5:** Jon 11:33   **3:6:** Mat 22:15-16   **3:8:** Mat 4:25   **3:9:** Mak 4:1, Luk 5:1-3   **3:10:** Mat 14:36   **3:11:** Luk 4:41   **3:12:** Mak 1:34   **a 3:14:** “Aposol” Nipwrai nəgkiariien nəha in i mə, “Iərmama sə kamərhi.”   **3:16:** Jon 1:42   **3:17:** Luk 9:54   **b 3:18:** Nəmə me nəha səməme kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom rerınraha rıpkagien mhə mə nəkur Rom kamhərimənu ia nəkur Isrel. Ro pen kamharuagən, mamhousi nəkur Rom tukwe.   **3:21:** Jon 10:20   **3:22:** Mat 9:34, 10:25

me sǎvǎnhi ia nǎrmama uǎ rekǎm?^C 24 Trini minuǎ ieni riti ruai narǎien sǎvǎnhi ro kǎru irǎ, nǎrmama me sǎvǎnhi kamhousi irǎha me, nitǎtǎ sǎ ieni nǎha ramǎrimǎnu irǎ ko ripkǎrer ǎpwǎmwis mhǎ. 25 Trini minuǎ nǎrmama sǎmǎme kamharǎ ia nǎkwai nimwǎ riti hǎuai narǎien sǎvǎnraha ro kǎru irǎ, kamhousi irǎha me, irǎha ko hǎpkarǎ amasan mhǎ. 26 Nǎnǎ trini minuǎ Setan ruai narǎien sǎvǎnhi ro kǎru irǎ, ramǎkoui irapw nǎremhǎ me sǎvǎnhi ia nǎrmama, noien sǎvǎi Setan ko ripkǎrer ǎpwǎmwis mhǎ. Trǎsas miwǎn. 27 Iǎrmama riti riwǎn ko revǎn ia nǎkwai nimwǎ sǎvǎi iǎmǎ skai riti, makres narimnari me sǎvǎnhi. In tramǎkeikei mukupwǎn mǎkwtǎmhiri iǎmǎ skai nǎha, mǎrihi rǎgin mi mine nisun mi. Kurirǎ irǎ in rukurǎn nevǎnien makres narimnari me fwe ia nǎkwai nimwǎ sǎvǎnhi.

28 Iakani nipǎrhienien tukumiaha i. Kumwesǎn rukurǎn nenouenouien nǎrǎhien me pam sǎmǎme nipwnǎti nǎrmama me tuho uǎ tuhǎni irǎ, mǎpwǎh nǎrpwinien. 29 Mǎtǎ iǎrmama sǎ trini ǎrǎha Nǎnimwin Ikinan, Kumwesǎn tripkenouenou mhǎ nǎrǎhien sǎvǎnhi ia nǎpin riti. Nǎrpwinien sǎvǎnhi trarǎ rerin.”

30 Iesu rini nǎgkiariien nǎha ti nǎri nǎ mǎ nahatǎn me sǎvǎi Loa hamǎni mǎ, “Nǎnimwin ǎrǎha ramarǎ irǎ.”

31 Ia nǎpin nǎha piǎvi Iesu me mine mama sǎvǎnhi hǎuvehe mamhǎrer fwe iruǎ, mhǎrhi pen nǎgkiariien ti Iesu mǎ truvehe. 32 Nǎrmama hǎpik kamhǎkure kurkurau ia Iesu. Irǎha hǎni pen tukwe in mǎ, “ǎtǎ ro! Sǎim fwe mama mine piam me kamhǎrer fwe iruǎ mamhǎres ik.”

33 Mǎiregi Iesu rini mǎ, “Sin nǎha sǎiou mama? Nisimǎ nǎha piak me?” 34 In rǎti ǎrari mamǎtǎ sǎmǎme kamhǎkure kurkurau i, mini pen ti nirǎha i mǎ, “Kimiaha i sǎiou mama me. Kimiaha i piak me. 35 Nǎrmama sǎmǎme kamho nǎkwai Kumwesǎn, irǎha hǎmwhen ia mama me mine piak me sǎiou.”

4

Iesu nusipekin ia iǎrmama sǎ rauini nuni nari ia nǎmhien

1 Iesu rinamahatǎn mwi nǎrmama ia nikare nui asori. Nǎrmama me hǎpik hǎuvehe mhousǎsimwin pen irǎha me tukwe. Ro pen Iesu rǎputǎ ia nitǎtǎ ouihi riti fwe peraha, mǎkure irǎ. Nǎrmama me pam kamhǎrer parei ia nikare nui asori. 2 Iesu ramahatǎn irǎha narimnari me ripik ia nusipekinien me. Nǎpin ramahatǎn irǎha, rani mǎ, 3 “Tihǎregi ro! Iǎrmama riti revǎn mǎ truini nuni nari ia nǎmhien sǎvǎnhi. 4 Nǎpin rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepwin hǎsas pen ia suatuk. Menu me hǎuvehe mhani pam. 5 Nuni nari me nepwin hǎsas pen ia tǎkure kǎpwier sǎ tiprǎnǎ rouihi ikin. Hǎutǎ akwauakw ti nǎri nǎ mǎ nuanraha ripkeiwaiu amasan mhǎ ia tiprǎnǎ. 6 Nuanraha rouihi. Ro pen nǎpin meri rǎkwiri, mǎnhi, haukei pam. 7 Nuni nari me nepwin hǎsas pen ia tiprǎnǎ sǎ nǎkwus ǎrǎha rautǎ irǎ. Nǎkwus ǎrǎha me nǎha hǎuviris mhǎuvehe mhousǎman pam. Ro pen nuni nari me hǎpkukuǎ mhǎ. 8 Nuni nari me nepwin hǎsas pen ia tiprǎnǎ amasan, mhǎutǎ amasan, mhǎukuǎ. Nepwin kwǎnkwan toti, nepwin kwǎnkwan sikisti, nepwin kwǎnkwan hantret.”

9 Iesu rini mǎ, “Iǎrmama sǎ nǎkwǎregin rarǎ ti niregiiien nari tramǎkeikei mǎtǎrig amasan.”

Nǎrmama me sǎvǎi Iesu hǎres nipwrai nusipekinien me

10 Nǎpin Iesu ǎpa, nǎrmama sǎvǎnhi twelef hǎuvehe irǎha nǎrmama me nepwin mwi sǎmǎme kamharǎ ipaka ti Iesu, mhǎres pen mǎ rǎfo in ramahatǎn nǎrmama ia nusipekinien me. 11 Iesu rini pen ti nirǎha i mǎ, “Kimiaha nǎrmama me sǎiou kinǎsevǎr ia suatuk tukumiaha hiǎukurǎn nitǎtǎ sǎ Kumwesǎn ramǎrimǎnu irǎ mǎ in rǎfo irǎ. Mǎtǎ nǎrmama iruǎ me, iakamahatǎn irǎha ia nusipekinien me a, 12 mǎ irǎha tuhǎtǎ, mǎtǎ

C 3:23: Nǎgkiariien sǎvǎi nǎkur Kris kupwǎn rini mǎ, “Rǎfo, ko Setan rǎkoui irapw Setan?” 3:31: Mak 6:3, Jon 2:12, Wok Me 1:14 4:1: Mak 3:7-9, Luk 5:1-3 4:2: Mat 13:34, Mak 4:33-34 4:12: Jon 12:40, Wok Me 28:26-27

tuhəpwəh nətəien mhəukurən. Irəha tuhəregi, mətə tuhəpwəh niregiiien mhəukurən. Ro iam̄inhi irə ko irəha həpwəh n̄irərigien mhəuvehe ti Kumwesən minuə in trenouenou noien ərəha me səvənraha.”

Iesu r̄ini irapw n̄ipwrai nusipekinien

¹³ Iesu r̄eres pen n̄ərmama me səvənhi mə, “Rəfo? Kimiaha hiəreirei n̄ipwrai nusipekinien səvəi iərmama sə rauini nuni nari? Ro iam̄inhi irə tihəfo mhəukurən mwi nusipekinien me nepw̄in mwi?” ¹⁴ Iərmama sə rauini nuni nari rəmwhen ia iərmama sə raməvisau irapw nəgkiariien amasan. ¹⁵ N̄ərmama nepw̄in hāmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia suatuk. Nəp̄in hamətərig iərmama raməvisau irapw nəgkiariien amasan, təkwtəkwni a mwi Setan ruvehe muvehi raka nəgkiariien nəha hamregi. ¹⁶ N̄ərmama nepw̄in hāmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia təkure kəpwier. Nəp̄in hamregi nəgkiariien amasan, həuvehi, mhagien tukwe. ¹⁷ Mətə nəgkiariien nəha r̄ipkeiwaiu amasan mhə ia r̄er̄inraha rəmwhen ia nuai nei me. Irəha tuhəuvehi nəgkiariien nəha səvəi nəp̄in ouih̄i a. Nəp̄in n̄ərmama tuho nəmisəien m̄inraha, uə tuhometə irəha ti nəgkiariien amasan, tuharaka akwauakw a irə. ¹⁸ N̄ərmama nepw̄in hāmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia t̄iprənə nəkwus ərəha rautə irə. Həregi nəgkiariien amasan, ¹⁹ mətə hamətərig p̄ik ia narimnari me səvəi t̄iprənə i. Mane rameikuə ia n̄irəha, mavi raka nətərigien səvənraha. Hokeikei mə tuhəuvehi nautə me nepw̄in mwi. Nətərigien me nəha həuvnimwə ia r̄er̄inraha mhousəman nəgkiariien amasan rəpwəh nukuəien. ²⁰ Mətə n̄ərmama nepw̄in mwi hāmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia t̄iprənə amasan. Irəha həregi nəgkiariien amasan, mhəuvehi, mhəukuə. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret.”

Laet sə kousəman

²¹ Iesu r̄ini pen ti n̄irəha i mə, “Tr̄ini minuə iərmama riti ruvehi laet, muvnimwə pehe, ko r̄əuiui ia nari riti uə rukurei pen ia kwopun afafa ikin? Rekəm! Traməkeikei mukurei pen ia n̄əri kakurei pen laet irə. ²² Narimnari me pam səməme haməkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tuhaməkeikei mhəuvehe ia nukuraanien. ²³ Kimiaha n̄ərmama nəkwəregim̄iaha rarə ti n̄iregiiien nari, tihətərig amasan.”

²⁴ Iesu rarə m̄ini pen mwi ti n̄irəha i mə, “Tihətərig amasan ia nəfe hiamregi. Nəfe nari hiəuvehi pen tukuvehi pehe rəmwhen r̄irərig mwi tukumiaha nənə kuvehi pehe sə rəkʷaku. ²⁵ Ro iam̄inhi irə ti n̄əri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkʷaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro n̄əri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.”

Iesu rusipekin ia nuni nari sə rutə

²⁶ Iesu r̄ini mə, “N̄itətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia iərmama riti sə ruini nuni nari r̄əsas pen ia t̄iprənə. ²⁷ Ruini pam nuni nari, mevən mapri. Mapri ia nəp̄in meste r̄iran. Revən mamavən. Nənə nuni nari r̄iruəruə mutə. Mətə iərmama nəha r̄ireirei mə rəfo mo iam̄inhi irə. ²⁸ T̄iprənə a ro nuni nari rutə, mer̄ip tukun, m̄ifi tihin, mo kwənkwan. ²⁹ Mətə nəp̄in kwənkwan rimruə, iərmama nəha revən mesi, ti n̄əri nə mə nəp̄in atukwatukw nəha səvənhi.”

Iesu rusipekin ia nuni nari sə rouih̄i

³⁰ Iesu r̄ini mə, “Tsəfni ia n̄itətə sə Kumwesən ramərimənu irə? Rəfo irə? Nəfe nəha nəgkiariien tsəni mhəusipekin irə? ³¹ N̄itətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat. Nəp̄in kinimwi pen ia t̄iprənə, nuni mastat rouih̄i anan ia nuni nei me. ³² Mətə nəp̄in kinimwi pen pam, rutə masori m̄əpi raka nəpiḡin me pam. Rəgrəḡin rasori. Menu me ia n̄imagouagou ho pen kwətəpag me səvənraha irə, mhəkure afafa irə.”

³³ Iesu rini irapw nusipekinien me ripik mwi hāmwhen ia sāmame i, mamahatən nārmama me ia nēgkiariien amasan, mīni pen atukwatukw rāmwhen mā irāha tuhāregi mhāukurən. ³⁴ Iesu rāpwāh nīniien nēgkiariien əpə iti mwi ti nīrāha, nusipekinien me a. Mətə kurirə ikin, nāpīn Iesu mīne nārmama me sāvənhi irāha əpa, rini irapw pam nīpwrai nēgkiariien.

Iesu rinise nīmətagi asori ia nui asori Kalili

³⁵ Ia nāpīn nāha rīnaməruarəv, Iesu rini pen ti nārmama me sāvənhi mā, “Pwəh səpi sīmwin pen fwe ia nīkare nui.” ³⁶ Nənə irāha hāpwāh nārmama me, mhəputə ia nəkwaī nītətə ouihi sə Iesu raməkure irə, mamhəuvən. Nītətə ouihi me nepwin mwi kamhəkurirə irāha. ³⁷ Ia nāpīn nāha nīmətagi asori riti rīskəmter. Peiau peiau raməpwi nītətə ouihi mamati pen mīnakuər. ³⁸ Iesu raməsauə mamapri fwe ia kurirə ia nītətə ouihi. Nārmama me sāvənhi həsūəpwiri in mhəni pen tukwe in mā, “Iahatən, ətə ro! Na tsəmwhenimw! Iko nəri auər a ia kītaha mik uə?”

³⁹ Iesu rərer mīnise nīmətagi, mēgkiari m nui mā, “Tikeiwaiu, məmərīnu.” Nīmətagi reiwaiu. Nui rəmərīnu. Narimnari me pam həuvehe mhəmərīnu. ⁴⁰ Nənə Iesu rini pen ti nārmama me sāvənhi mā, “Rəfo hiamhəkir iamīnhi irə? Kimiaha hiəpkahatətə mhə ihi ia nīrak uə?”

⁴¹ Mətə irāha həhəkir pik, mhəres pen irāha me i mā, “Nəfe nāha iərmama? Nīmətagi mīne nui krauo nəkwan!”

5

Iesu rəkoui irapw nənīmwin ərəha ia iəmə Karasa riti

¹ Irāha hāier pen ia nīkare nui asori ia tənə sāvəi nəmə Karasa. ² Nāpīn nītətə ouihi ruvehe mərəer, Iesu ruvarei, nənə iərmama riti ruku pen ia kwopun kanīmwi nārmama ikin mier pehe tukwe. Nənīmwin ərəha ramarə irə. ³ Iərmama nāha ramarə ia kwopun kanīmwi nārmama ikin. Iərmama riti mwi riwən nīskaiien sāvənhi rāmwhen mā trəkwtəmhirī iərmama nāha mərihi mwi in. Jen rāpwāh nāmwhenien. ⁴ Nāpīn ripik hənərihi raka rəgīn mi mīne nīsun mi ia jen, mətə rəvi əmwsəmwesi jen sə rəkwtəmhirī rəgīn, mousi testesi jen sə rəkwtəmhirī nīsun. ⁵ Ia nāpīn mīne ia ran ramavən ia kwopun kanīmwi nārmama ikin mīne ia təkure təkūər me, maməkwein əpwəmwīs, maməkwi testesi atukw a in ia kəruətəri.

⁶ Nāpīn iərmama nāha rəti pen mətōni Iesu isipwin kwopti ramavən mauvehe, raiu muvehe mīnimwi nukurhun mi ia nənimen, ⁷ maməgkiari asori, mamīni mā, “Iesu. Kumwesən sə rasori anan tīni nə ik. Ikuvehe mā tikəfo iou irə? Ia nəghi Kumwesən iakase ik tikəpwāh noien nəmīsəien miou.” ⁸ In raməgkiari iamīnhi irə ti nəri nə mā Iesu ruvəni pen raka tukwe in mā, “Ik, nənīmwin ərəha, tikier ia iərmama i.” ⁹ Iesu rəres pen in i mā, “Nəghim sin?”

Mīregi rini mā, “Iou nəghik Nəkuər ti nəri nə mā kimaha iahəpik.” ¹⁰ In ramase Iesu, maməgkiari asori mā trəpwāh nərhiien irāha həuvən isipwin.

¹¹ Mətə toue pikə me həpik anan kamhərku ia kwopun nāha. ¹² Nənīmwin ərəha me nāha hamase Iesu i mā, “Tikərhi pen kimaha iahəuvən ia pikə me. Pwəh iahəuvnimwə ia rerīnraha.” ¹³ Iesu rəsēni irāha. Ro pen nənīmwin ərəha me hāier ia iərmama nāha mhəuvnimwə ia reri pikə me. Pikə me, ipaka irāha pam 2000, haiu, mheiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, māmwhenimw.

¹⁴ Nārmama sāmame kamhətui ti pikə me hap, mhəuvən ia taon sāvənraha mīne ia rukwənu me, mhəni irapw nəfe hənətōni. Nāpīn nārmama me hāregi, həuvən mā tuhəspau i mā rəfo irə. ¹⁵ Irāha həuvehe ti Iesu, mhəti pen mhətōni iərmama sə nənīmwin ərəha me həpik hənərə irə. Rarkahu, maməkure, nətəriгийн sāvənhi rīnəmāk amasan.

Irəha hətoni həhekir. ¹⁶ Nənə səməme hənətoni həni irapw ti nirəha i nəfe kino ia iərmama nəha mine pikə me. ¹⁷ Nənə irəha hənəmase Iesu mə trəpwəh tənə səvənraha mamevən.

¹⁸ Nəpən Iesu rīnaməputə ia nitətə ouihi, iərmama sə nəremhə me hənərə irə raməres in mə trəsəni in pwəh revən irau min. ¹⁹ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Rekəm. Tikevən fwe imwam, mətəni ik me nepwīn, məvisau mīnraha narimnari me Iərimənu rino mik, mīni mə rerin rəkwəpīr tukw ik.” ²⁰ Nənə iərmama nəha revən fwe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikin, məməvisau narimnari me nəha Iesu rino min. Nərmama pam həregi, hamərkərinari irə.

Prənouihi riti sə remhə mine pran riti sə nemhəien rīnamak tui irə

²¹ Iesu rəputə ia nitətə ouihi, məpi simwīn mwi ia nui asori Kalili, muvarei ia nīkaren pen. Nəpən rəvarei ihi, nərmama həpik həuvehe mhousəsimwīn pen irəha me tukwe.

²² Nənə iəmə asori riti səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel ruvehe. Nəghin nə Jaeras. Nəpən rətə Iesu, ruvehe mīnimwi nukurhun mi ia nənimen, ²³ məməse in mə, “Prənouihi səiou na tremhə. Tikuvehe məmrutə ro rəgim ia nīpwran pwəh ruvehe məsanin, mīmīru.” ²⁴ Nənə Iesu rukurirə in rouevən.

Nərmama həpik həukuraukurau irə, məmhəkurirə i. ²⁵ Pran riti fwe ikin ramemhə ia nemhəien səvəi nīpran. Nemhəien nəha rinarə rerin irə muvehi nuk twelef. ²⁶ Ruvavən raka ti tokta me həpik, mīregi nəmisəien me səpəmsəpə ia rəginraha, mouraha pam mane səvənhi ia nemhəien, mətə nemhəien səvənhi rəpwəh neiwaiuien. Ruvehe mamasori. ²⁷ In ruvəregi raka nərmama kamhəvisau Iesu. Ro pen ruvehe ia reri nəkuər səməme kamhəkurirə ia Iesu, mīrapi tinari səvənhi. ²⁸ Rerīn ramrhi mə, “Rosi ko iakrapi tinari səvənhi, nemhəien səiou triwən.” ²⁹ Nəpən rīrapi tinari səvəi Iesu, təkwtəkwuni a mwi nīmwapw rama. Prən nəha rīregi mə nīpwran rīnəsənīn.

³⁰ Ia nəpən nəha Iesu rīregi mə nəgsen rier irə mevən mo nari riti. Rəti kurirə ia reri nərmama, məməres mə, “Sin rīrapi tinari səiou?”

³¹ Mīregi nərmama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Ikətə nərmama me i həpik kamhousəsimwīn pehe ipaka tukw ik. Rəfo ikaməres mə sin rīrapi ik?”

³² Mətə Iesu rəti ərari məmətui mə sin rīrapi in. ³³ Pran sə rīrapi Iesu rukurən nəfe Iesu rino min. Ro iamīnhi irə ruvehe mīnimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mehekir mətəmnimwīn, mīni irapw pam nīpərhienien səvənhi. ³⁴ Iesu rīregi, mīni pen ti prən i mə, “Nərik, nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsanin. Nəmərinuien ramarə tukw ik. Evən! Nemhəien səim ruvəiwən.”

³⁵ Nəpən Iesu raməgkiari ihi, nərmama nepwīn həuku pen ia nimwə səvəi iəmə asori nəha Jaeras, mhəuvehe, mhəni mə, “Səim prən ouihi ruvamhə raka. Ramasan mə ikini pen ti ia hatən i mə in trəpwəh pehe.”

³⁶ Mətə Iesu ro nəri auər a ia nəfe irəha haməni, mīni pen ti Jaeras i mə, “Tikəpwəh nehəkiriən, mīni a nīpərhienien ia nīrak.”

³⁷ Ia nəpən nəha Iesu rīnise pen ti nərmama mə tuhəpwəh nukurirəien in. Mətə rəsəni a Pita, Jemes, mine Jon piəvi Jemes. ³⁸ Nəpən irəha həuvən mhəpirapw ia nimwə səvəi Jaeras, Iesu rəti pen mətə kamho nurigrigien asori. Nərmama kamhəpi məməsək əpwəmwīs. ³⁹ Mətə Iesu ruvnimwə ia nəkwai nimwə məres pen irəha i mə, “Rəfo hīaməurigrig məməsək? Prənouihi nəha rīpkemhə mhə, mətə ramapri a.”

⁴⁰ Irəha həregi, hāris ia Iesu. Mətə in rərhi irapw irəha həuvən fwe iruə, miri tata mine mama səvəi prən ouihi irəhar nərmama kahar səvənhi həuvən fwe ia kwopun prən ouihi raməmak ikin. ⁴¹ Nənə in ruvehi rəgi prən ouihi nəha, mīni pen tukwe in mə, “Talita kum.” Nīpwrai nəgkiariien nəha rini iamīnhi irə mə, “Prənouihi, iakini pehe tukw ik i mə ərer.” ⁴² Təkwtəkwuni a prən ouihi rīskəmter mavən. (Prənouihi nəha nuk səvənhi twelef.) Nəpən nərmama hətoni nəfe Iesu rino, nənimenraha rier pik. ⁴³ Mətə Iesu rīnise

pen ti niraha i ma, “Tihapwäh navisaiien noien i m narmama. Hauvei pen naveginien riti min pwäh rani.”

6

Nama Nasaret hapwäh nisaiien Iesu

¹ Iesu rapwäh kwopun naha mevän fwe imwäni. Narmama me sävänhi iraha mwi hakurirä in mhävän fwe ikin. ² Näpin Sapat ruvehe, Iesu rinamahatän narmama ia näkwai nimwäfwaki sävai näkur Isrel. Narmama häpik sämäme kamhätärig Iesu härkärinari irä, mamhäres mä,

“Iämä i ruvehi narimnari me naha päku? Muvehi nukuränien naha päku? Ramäfo irä mamä nimtätien asori me? ³ Kwa kapenta i tini Meri! Piävni me nä Jemes, Josef, Jutas mine Saemon. Kitirimäni me hamarä ia rukwänu i kitaha minraha.” Iräha rerinraha ripkagien mhä ti Iesu. Hapwäh nisaiien in.

⁴ Ro iamänihi irä Iesu rini pen ti niraha i ma, “Narmama ia kwopun me kamhäsiäi profet riti, mäta ia imwäni atukwatukw, näkur imwäni me mine narmama sämäme kamharä ia näkwai nimwä sävänhi ko hapwäh nisaiien in.” ⁵ Nänä Iesu ripko mhä nimtätien ripik fwe imwäni. Ro käru uä kahar a, mämrutä rägin mi ia narmama sämäme nemhäien rarä ia niraha, mo iräha häuvehe mhäsänin. ⁶ In ramärkärinari ia näkur imwäni me ti näri nä mä iräha häpkini mhä nipärhienien irä.

Iesu rähi pen narmama sävänhi twelef häuvän mhävisau irapw nägkariien amasan

Iesu ramevän ia rukwänu me mamahatän narmama me. ⁷ Ia näpin naha in räkwein narmama sävänhi twelef häuvehe. Nänä in rinamärhi pen iräha käru käru ia kwopun me, muvei pen nasoriien minraha. Ia nasoriien naha iräha tuhäkoui irapw nänimwän äräha me ia narmama.

⁸⁻⁹ Iesu rini pen ti niraha i ma, “Tihapwäh nuvehien narimnari me sävai su-atuk, näveginien uä tänäripw uä mane. Tiharkahu ia karkahu kuatia a, mhäuvehi pen put, mhäuvehi kaskin a, mhäuvehi mamhäuvän. ¹⁰ Näpin häuvän ia kwopun riti, mhävünimwä ia näkwai nimwä, tiharä ia nimwä naha meste tihäier. ¹¹ Trini minuä fwe ia kwopun riti narmama häpkäseni mhä kimiaha, häpkokeikei mhä mä tuhäregi nägkariien säkimiaha, näpin kimiaha härpwäh imwänraha, tihounouini raka nimäkwrur ia nisumiaha. Noien naha hio ro nimtätien minraha, mamahatän pen mä häno noien äräha.”

¹² Iesu rini pen pam nänä iräha häuvän mamhävisau irapw mä narmama tuhamäkeikei mhärärig ia noien äräha me sävänraha. ¹³ Iräha kamhäkoui irapw näremhä me häpik ia narmama, mamhätägi pen oel ia känkarpwä narmama sämäme nemhäien rarä ia niraha, mho iräha häuvehe mhäsänin.

Kinäfo Jon Paptaes remhä

¹⁴ Kig Herot riregi narimnari me sämäme Iesu ramo ti näri nä mä narmama kamhäni pik näghi Iesu. Nepwän kamhäni mä, “In Jon Paptaes. Rinätui mwi ia nemhäien sävänhi ro pen rauvehi niskaiien mamä nimtätien me.”

¹⁵ Nepwän kamhäni mä, “In Profet Eläeja.” Nepwän mwi kamhäni mä, “In profet riti rämwän ia profet kupwän me.”

¹⁶ Mäta näpin Kig Herot riregi, rini mä, “Jon sä iakinärai raka känkarpwä rinätui mwi ia nemhäien sävänhi.”

¹⁷⁻¹⁸ Kig Herot rini nägkariien naha ti näri nä mä fwe kupwän in rakres Herotias pran sävai piävni näghin nä Filip. Mäta Jon rini pen tukwe in mä, “Ikakres pran sävai piam noien naha ripkatukwatukw mhä ia Loa.” Nänä ti prän naha Kig Herot rini näkwän kärihi täriini Jon kuvehi puvnimwä ia kalapus. ¹⁹ Näpin Jon ramämäk fwe ia kalapus, Herotias

raməmwəki afafa a in, mamokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rəknekin tukwe ti noien. ²⁰ Kig Herot rehekir Jon, mukurən mə in iəmə ikinan riti sə noien səvənhi ratukwatukw. In ramətui amasan ti Jon mə iərmama riti trəpwəh nourahien. Nipərhiēnien nəpən Kig Herot riregi Jon raməgkiari, nətərigien səvənhi rəvsausini pik, mətə rerin ragien mə triregi.

²¹ Herotias rokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rəknekin. Mətə in rətoni suatuk tukwe ia nəpən Kig Herot rinətui irə. Ia nəpən nəha Kig Herot ro nəveginien asori riti sənəi nəmə asori me səməme kamharə ipaka tukwe in mine nəmə asori me səvəi naruagən me mine nəmə asori me ia tənə Kalili. ²² Nəpən irəha kamhani pəri nari, prən ouihi səvəi Herotias ruvehe mamotanis ia nəmrinraha. Kig Herot mine nəmə asori me səməme kamhani pəri nari irəha min hətoni rerinraha ragien tukwe. Ro iamınhi irə Kig Herot rini pen ti prən ouihi nəha mə, “Ikokeikei nəfe ikəres i. Iou takuvei pehe mik.” ²³ Kig Herot rini nəkwən muvehi kwəsuaahi tukwe, mini mə, “Nəfe ikəres, takuvei pehe. Nitətə səiou iakamərimənu irə ikuə takərpifi ia nipərin kəru, muvei pehe riti mik, takaməkeikei mo.”

²⁴ Kurirə irə prən ouihi nəha revən mini pen ti səvənhi mama mə, “Mama, takəres nəfe?”

Miregi rini mə, “Evən mərəs kənkəpwə Jon Paptas.”

²⁵ Ro iamınhi irə prən ouihi nəha raiu akwauakw mevən ti Kig Herot, mini pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə təkwtəkwuni tikuvei pehe kənkəpwə Jon Paptas ia tikiplet.”

²⁶ Kig Herot rerin rəpou pik tukwe. Mətə ti nəri nə mə riməuvehi kwəsuaahi ia nəmri nəmə asori me səməme kamhani pəri nari irəha min, rəpwəh nokeikeien mə trətəfi nəgkiariien səvənhi sə riməni pen ti prən ouihi i. ²⁷ Təkwtəkwuni a in rərhi pen iaruağən riti mini pen tukwe mə trevən muvehi kənkəpwə Jon muvehi muvehe. Iaruagən nəha revən fwe ia kalapus, mərəi raka kənkəpwə Jon, ²⁸ məmri pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei pen m prən ouihi. Prənouihi nəha ruvehi mevən, muvei pen m səvənhi mama. ²⁹ Nəpən nərmama me səvəi Jon həregi, həuvehe mhəuvehi nipwrai Jon, mhəuvən mhəmri pen ia nipəg sə kənimwi iərmama ikin.

Iesu rəkwəni nərmama me həpik ikəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosən

³⁰ Aposol me hərərig pehe mwi ti Iesu, mhəni pen tukwe in narimnari me həno mine nəgkiariien me səməme hənəhatən nərmama me irə. ³¹ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həuvehe kimiaha əpa. Pwəh səuvən ia kwopun riti nərmama həiwən ikin, mhəpwis ouihi a.” In rini iamınhi irə ti nəri nə mə nərmama həpik kamhəuvehe tukwe mamhəuvən. Ro pen nəpən səvənraha riwən ti nənien nari.

³² Irəha həputə ia nitətə ouihi riti, irəha əpa, mamhəuvən fwe ia kwopun riti nərmama həiwən ikin. ³³ Nərmama həpik hənətə Iesu mine nərmama me səvənhi həputə ia nitətə ouihi, mamhəuvən. Həuvəukurən raka kwopun kamhəuvən ikin. Ro pen irəha haraka ia rukwənu me səvənraha, mhaiu akwauakw mhəkuru parei mhəkupwən mhəuvən fwe ikin. ³⁴ Nəpən Iesu ruvarei, mətəni nərmama həpik, nənə rerin rərkwəpir ti nirəha, ti nəri nə mə irəha həmwhen ia sipsip me nepwin iərmama riwən trətə amasan irəha. Nənə Iesu rinaməhatən irəha ia narimnari me rəpik.

³⁵ Nəpən meri rakakini, nərmama me səvənhi həuvehe mhətə in, mhəni mə, “Kwopun i nəveginien riwən ikin. Rinaməruarəv. ³⁶ Ramasan mə tikərhi pen nərmama me i həuvən ia nəmhiēn me mine rukwənu me kwərha ipaka pwəh həuvehi nəmri nəveginien sənəraha.”

³⁷ Mətə Iesu rini mə, “Kimiaha nə tihəuvei pen nəveginien minraha.”

Miregi hənəni pen tukwe in mə, “Rəfo? Ikokeikei mə tahəuvən mhəuvehi nəmri bred ia silin kino ia silfa irəha pam tu-hantret, mhəkwməni irəha i?”

³⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sənəmiaha bred kəvə? Həuvən mhətəni ro.”

Nənə irəha həuvən mhətoni mhəni mə, “Sənəməhə bred krirum mine nəmu kəru.”
³⁹⁻⁴⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Tihəuvən mhəni pen ti nərmama me i mə tuhəuai irəha me, nepwīn fifti, nepwīn hantret, pwəh həkure ia nurhi əmrəmerə.” Nənə nərmama həuai irəha me mhəkure. ⁴¹ Nənə Iesu ruvehi bred krirum mine kwəti nəmu kəru, məkwətə ia nimagouagou, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, məkwsen bred me, muvei pen m nərmama me səvənhi mə tuhəpeki pen m nərmama me, marə məkwsen mwi kwəti nəmu mi nəha kəru həpeki pen m nərmama me pam. ⁴² Nərmama pam hani nari tīpwīnraha rəsis. ⁴³ Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nīpərpəri bred mine nəmu me hənəpwəh ramrīmər rukuər ia tənəripw twelef. ⁴⁴ Nərmama me nəha hənani nari həpik, ikəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosen.

Iesu ravən ia təkure nui asori Kalili

⁴⁵ Təkwtəkwni a mwi Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəputə ia nitətə ouihi, mhəkupwən, mhəpi simwīn ia nui asori Kalili, mhəuvarei mhəuvən fwe ia rukwənu nəha Petsaeta. In tramō mərhi pen nərmama me həuvən fwe imwənraha me. ⁴⁶ Nəpīn Iesu rəsəkīr raka mīnraha, mutə ia təkūər riti mə trəfwaki.

⁴⁷ Raməfwaki meste rīnapitəv. Nəpīn nəha rīnapitəv irə, nərmama me fwe ia nəkwai nitətə ouihi kamhāiu ihi ia kurkwai nui asori. Iesu in əpa fwe parei. ⁴⁸ In rəti peraha, mətōni irəha kamharkut ti nəsuəien ti nəri nə mə kamhāiu mamhəuvən ia nəmri mətāgi mwatuk. Ia nəpīn nəha rīnamran, Iesu ruvehe ti nirəha, mamavən ia təkure nui, mokeikei mə trevən mukurau ia nīkarenraha. ⁴⁹ Nəpīn nərmama me səvənhi həti pen mhətoni Iesu ravən ia təkure nui asori, rērīnraha ramrhi mə in iəremhə riti. Hamasək əpwəmwis. ⁵⁰ Irəha pam hətoni, həhekīr asori.

Mətə təkwtəkwni a Iesu rəgkiari mīnraha, mīni mə, “Kīmiaha tihəpwəh niregīien rərəha. Kwa iou i. Tihəpwəh nehekīrien.” ⁵¹ Iesu revən ti nirəha, məputə ia nitətə ouihi. Ia nəpīn nəha nīmətāgi reiwai miwən. Nənə nərmama me səvənhi nənimenraha rier pīk, ⁵² ti nəri nə mə hərəirei nīpwrai nīmətāien Iesu sə rīno ia bred krirum, mətə nətərigīien səvənraha rīskai pīk.

Iesu ro nəkur Kenesaret həuvehe mhəsanīn

⁵³ Irəha həpi simwīn ia nui asori, mhəuvən mhəuvarei ia tənə Kenesaret. ⁵⁴ Nəpīn hənəkwi tərini raka nitətə ouihi səvənraha mhəier, nərmama hətoni, mhəukurən amtia mə Iesu nəha. ⁵⁵ Ro pen irəha haiu mhəuvən ia kwopun me pam, mhəuvehi nərmama me sāməme nemhəien rarə ia nirəha, mhəuvehi ia nīməhan me səvənraha, mhəuvehi mhəuvehe ti kwopun pəku hərəgi mə Iesu ramarə ikīn. ⁵⁶ Ia kwopun pam Iesu revən ikīn, ia taon me, uə ia rukwənu asori me, uə ia rukwənu ouihi me, nərmama me həmri nərmama me sāməme nemhəien rarə ia nirəha ia kwopun asori me səvənraha me, mamhəres Iesu mə ko irəha hərəpi a nusvenhi tīnari səvənhi. Nənə irəha pam sāməme hərəpi nusvenhi tīnari səvənhi həuvehe mhəsanīn.

7

Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhəni ərəha Iesu

¹ Farisi me nepwīn mine nahatən me nepwīn səvəi Loa sāməme həuku pen fwe ia Jerusalem housəsīmwīn pen irəha me ti Iesu, ² mhətoni səvənhi nərmama me nepwīn kamhərui nitətə səvəi kaha kupwən me səvənraha, mamhani nəveginien ia rəgīnraha, mətə həpkukupwən mhə mhərkwerīg. ³ (Farisi me mine nəkur Isrel me pam kamhesi pen nitətə səvəi kaha kupwən me səvənraha. Trini minuə həpwəh nərkwērigīien ia rəgīnraha, ko həpwəh naniien nari. ⁴ Nəpīn irəha həuku pen fwe maket, mhəuvehe ia rukwənu, tuhaməkeikei mhəkupwən mhərkwerīg. Mə həpwəh, ko həpwəh naniien nari. Natuakəmīen me nepwīn mwi həpik kamhesi pen. Kamhəuvehi tīkīkap me mine

tikinari ouihi me mine tikinari asori me sãmame kino ia pras, mhakiætanimw iræha ia nui mæ tuho hæmher ia næmri Kumwesæn.)

⁵ Farisi me mine nahatæn me sævæi Loa hæres pen Iesu i mæ, “Ræfo sæim nærmama me hæpwæh nesi penien nitætæ sævæi kaha kupwæn me? Hamani nari, mætæ hæpkukupwæn mhæ mhærkwerig.”

⁶ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Fwe kupwæn, Profet Aesea rimæni atukwatukw kimiaha kæuætksuæ me. Ræmwhen kimærai pen ia Nækukuæ Ikinan mæ, ‘Nærmama me i kamhægnægini iou ia tærhunraha, mætæ nætærigien sævænraha ræmak isipwîn tukw iou.

⁷ Iræha kamhæfwaki auær a miou.

Næpîn kamhahatæn nærmama, hæni mæ kamhahatæn nægkiariien sæiou, mætæ rekæm. Kamhahatæn a nægkiariien sæ ruku pen ti nærmama.’

⁸ Kimiaha hiænæpwæh raka nægkiariien me sævæi Kumwesæn, nænæ tækwækwuni mine hiamesi pen a natuakæmien me sævæi nærmama.”

⁹ Iesu raræ mini pen mwi ti niræha i mæ, “Kimiaha hiæukuræn amasan noien sævæi nærarkiiien Loa sævæi Kumwesæn mæ tihesi pen naræien sækimiaha. ¹⁰ Tihætærig ro ti Moses. Rimæni mæ, ‘Tikisiai sæim tata mine sæim mama.’ Rini mwi mæ, ‘Trini minuæ iærmama riti rani æræha sævænhi tata mine mama, tukamækeikei kousi æpune in.’ ¹¹ Mætæ kimiaha hiamæni mæ, ‘Trini minuæ iærmama riti rini pen ti sævænhi tata mine mama mæ, Sæiou narimnari me sæ trasitu ia kimirau ro korpan’ (uæ sævæi Kumwesæn), ¹² ko ripkasitu mhæ mwi ia sævænhi tata mine mama, muvei pen nari riti minrau. Hiamæsisæg iærmama næha. ¹³ Nænæ ia noien næha hiamousi raka nægkiariien sævæi Kumwesæn ia naræien sækimiaha kinahatæn kimiaha iræ. Narimnari me ripik hiamo iamînhi.”

Næfe nari tro iærmama ruvehe mæmkemik ia næmri Kumwesæn

¹⁴ Iesu rækwein mwi nærmama me hæuvehe. Rini pen ti niræha i mæ, “Kimiaha pam tihætærig amasan ia nirak, mhæukuræn næfe takini. ¹⁵ Nari riti riwæn iærmama ræni ko ro in ruvehe mæmkemik ia næmri Kumwesæn. Mætæ narimnari me sãmame hæuku pen ia rerin fwe imwæ mamhæier iræha næ kamho in ræmkemik ia næmri Kumwesæn. ¹⁶ Kimiaha nærmama nækwæregimiahæ raræ ti niregiiien nari, tihætærig amasan.”

¹⁷ Næpîn næha Iesu riskæmter mæpwæh nærmama me næha, muvniwæ fwe ia nækwai nimwæ. Nænæ nærmama me sævænhi kamhæres pen in mæ trini nipwrai nusipekinien sæ rimæni. ¹⁸ Nænæ Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Kimiaha mwi hiamreirei ihi? Hiæpkukuræn mhæ mæ næfe næghin ruku pen fwe iruæ muvniwæ ia iærmama ko ripko mhæ in ræmkemik ia næmri Kumwesæn ¹⁹ ti næri næ mæ ripkuvniwæ mhæ ia rerin, mætæ ramevæn ia tipwîn mamier.” (Ia nægkiariien næha, Iesu rini irapw mæ næveginien me pam ramasan ti næniien.)

²⁰ Iesu raræ mini mwi mæ, “Nari sæ ruku pen ia reri iærmama fwe imwæ mamier in næ ramo in ræmkemik ia næmri Kumwesæn. ²¹ Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ nætærigien æræha ruku pen fwe imwæ ia reri iærmama, mamier. Nærman mine nipran kamhæiri ænnapen iræha me, nakresien, nousi æpuneien iærmama, nakresien pran sævæi iærmæpæ, ²² iærmama ramæpwtig ti nautæ sævænhi, næmtihaiien nari, neikuæien, noien sæ ro naurisien, næmwækiiien, nini æræhaiien iærmama, næfiæutæien, narmæriien. ²³ Noien æræha me i kamhæuku pen fwe imwæ ia reri iærmama, mamhæier, mamho iærmama ræmkemik ia næmri Kumwesæn.”

Iesu rækoui irapw nænimwîn æræha ia prænan ouihi sævæi pran Fonia

²⁴ Iesu rier mæpwæh kwopun næha, mevæn ipaka ti taon næha Tæa. Revæn mamaræ ia nimwæ riti, mæpwæh nokeikeiiien mæ nærmama tuhæukuræn in mæ ramaræ ia kwopun næha. Mætæ ko ripkærkwafæ mhæ ti niræha. ²⁵⁻²⁶ Nænæ pran riti fwe ikin, sævænhi prænan ouihi

nənimwɪn ərəha ramarə irə. Prən nəha rɪpko mhə prən Isrel,^a mətə rɪnətui fwe ia Fonisia ia tənə Siria. Nəpɪn rɪregi mə Iesu in ia kwopun nəha, ruvehe tukwe, mɪnɪmwɪ nukurhun mi ia nənimen, mamasək tegɪn in mə, “Tikasitu ia nirak, məkoui irapw iərəmhə ia səiou prən ouihi.”

²⁷ Mɪregi Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Pwəh nəkwərhakwərha həkupwən mhani nari tɪpwɪnraha rəsisi. Rəpwəh namasanien mə takuvehi nəveginien sənəi nəkwərhakwərha, mərarki pen i m kuri me.”

²⁸ Mɪregi prən nəha rɪni pen tukwe in mə, “Iərɪmənə, nɪpərhiendien, mətə kuri me fwe ia ruei tepol, irəha mwi kamhani nɪmwəkɪmwəkɪ nəveginien sənəi nəkwərhakwərha.”

²⁹ Mɪregi Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Tɪ nəri nə mə ikini iamɪnhi irə, ik tikrərig mamevən. Iərəmhə ruvəier raka ia prən ouihi səim.”

³⁰ Nənə prən nəha rɪrərig pen fwe imwəni mətə səvənhi prən ouihi ramapri amasan ia nɪməhan səvənhi. Iərəmhə naraka irə.

Iesu romasan iəpou riti

³¹ Iesu rəpwəh kwopun səvəi Taea mevən ia taon riti nəghɪn nə Saeton, məpwəh muvehe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikɪn, məpi sɪmwɪn pehe ia nui asori Kalili.

³² Ia kwopun nəha nərmama nepwɪn həuvehi iəpou riti sə rɪpkəgkiari mhə nəkwəregɪn ruvisɪmw, mhəuvehi mhəuvehe tɪ Iesu, mhəres pen mə trəmrutə rəgɪn irə.

³³ Nənə Iesu riri raka əpa iəpou nəha, rouevən isipwɪn tɪ nərmama, muvei pen nukwai rəgɪn ia ruei nəkwəregi iəpou, mərgavis pen ia rəgɪn, mɪrapi nərami iəpou irə. ³⁴ Nənə məkwətə ia neiai, meiahag əfi, mɪni pen tɪ iəpou i mə, “Efata!” Nɪpwrai nəgkiariien nəha “Efata,” in i mə “Əkwag!” ³⁵ Iesu rɪni iamɪnhi irə mɪne nəkwəregi iəpou nəha rəkwag. Rerɪn ruvehe raməgkiari amasan.

³⁶ Nənə Iesu rɪnise pen əknekɪn tɪ nirəha i mə tuhəpwəh nəvisaiuen nəfe in rɪno ia iəpou nəha. Mətə nəpɪn rɪnise əknekɪn irəha, həməha mhəni mwi. ³⁷ Nənimenraha rier pɪk tɪ Iesu. Həni mə, “Eh! Nərimnari me i iəmə i ramo rɪrai raka pam! Nərmama səməme nəkwəregɪnraha ruvisɪmw, mɪne nərmama səməme həpkəgkiari mhə, in ramomasan irəha.”

8

Iesu rəkwməni nərmama irəha pam fo-taosən

¹ Ia nəpɪn nəha nərmama həpɪk həuvehe mwi tɪ Iesu. Sənənraha nəveginien ruvəiwən. Iesu rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe. Rɪni pen tɪ nirəha i mə, ² “Rerɪk rərkwəpɪr tɪ nərmama me i. Hənərə raka nəpɪn kahar kɪtaha mɪnraha nənə sənənraha nəveginien ruvəiwən. ³ Irəha nepwɪn həuku pen fwe isipwɪn. Trɪni mɪnuə həpkani mhə nari, iakərhi pen irəha fwe imwənraha, nəmrɪnraha trɪpɪtəv həmwei ia suatuk.”

⁴ Mɪregi nərmama me səvənhi həres pen mə, “Kɪtaha tsəfo irə mhəuvehi sənənraha bred? Samarə ia kwopun nəveginien riwən ikɪn.”

⁵ Mɪregi Iesu rəres pen irəha i mə, “Sənəmiahaha bred kevə?”

Mɪregi həni mə, “Sefen.”

⁶ Iesu rɪni nəkwən mə nərmama me nəha sənənraha nəveginien riwən tihəkure ia tɪprənə. Irəha həkure, nənə in ruvehi bred me nəha sefen, məfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe. Nəpɪn rəfwaki pam, maməkwsen bred me, mauvei pen m nərmama me səvənhi mə tuhəpeki pen m nərmama me. Nənə həpeki pen mɪnraha. ⁷ Nərmama me səvənhi sənənraha kwopnəti nəmu me nepwɪn mwi fwe ikɪn. Iesu rəfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, mɪni pen tɪ nirəha i mə, “Nəmu me i mwi tihəpeki pen mɪnraha.”

⁸ Nənə nərmama me pam hani nari tɪpwɪnraha rəsisi. Həvai pen nɪpərpəri bred mɪne

^a **7:25-26:** Pran nəha rəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris, mamesi pen kastom səvənraha. **7:31:** Mat 15:29-31
7:33: Mak 5:23, Luk 4:40, 13:13 **7:34:** Mak 6:41, Jon 11:41 **7:36:** Mak 1:43-45 **7:37:** Aes 35:5 **8:2:** Mak 6:34-44

nəmu me hənəpwəh ramrimər rukuər ia tənəripw sefen. ⁹⁻¹⁰ Nərmama me nəha Iesu rəkwməni irəha ipaka fo-taosən. Nəpən Iesu rəkwməni pam irəha, rərhi pen irəha kamhəuvən imwənrəha me. Kurirə irə rəputə ia nitətə ouihi irəha nərmama me səvənhi mamhəuvən fwe ia kwopun riti nəghin nə Talmanuta.

Farisi me hokeikei mə tuhətoni nımtətien riti

¹¹ Farisi me həuvehe mamhəres Iesu mə, “Ko iko ro nımtətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhiən Kumwesən rərhi pehe ik?”

¹² Iesu rıregi, mıregi rərəha fwe imwə ia rərın, mını mə, “Nımtətien əfo nəha nərmama ipwet mine kamhətui? İakani nıpərhiənien tukumiaha i mə nərmama ipwet mine ro iamınhi Kumwesən trəpwəh nuvei penien nımtətien riti mınrəha.” ¹³ İa nəpən nəha Iesu rəpwəh irəha, məputə ia nitətə ouihi irəha nərmama me səvənhi, mhəier, mamhəuvən ia nıkare nui.

¹⁴ Nərmama me səvəi Iesu hənənouenou mə tuhəuvehi bred. Sənənrəha bred kuatia a ia nəkwai nitətə ouihi. ¹⁵ Nənə Iesu rəvəhag mınrəha, mını mə, “Tihətui amasan, mamhəsiari ti yis səvəi Farisi me mine yis səvəi Kig Herot.”

¹⁶ Mıregi nərmama me səvənhi hənəməgkiari mınrəha me i mə, “Sənətəha bred riwən.”

¹⁷ Nəpən Iesu rıregi, rını pen ti nırəha i mə, “Rəfo hiaməgkiari m kımiaha me mə sənəmıaha bred riwən? Rosi hiəpkətə raka mhə ihi mhəreirei? Rosi kəmkapwəmıaha riskai? ¹⁸ Nənımemıaha nə, mətə rəfo hiəpkətə mhə nari? Nəkwəregımıaha nə, mətə rəfo hiəpkregi mhə nari? Rosi rərımıaha rıpkərhi mhə ¹⁹ nəpən iakınəkwsen bred krirum məkwməni nərman faef-taosən irə? İa nəpən nəha kımiaha hiəuvehi tənəripw kevə rukuər ia nıpərperi nəveginien hənəpwəh ramrimər?”

Mıregi həni pen tukwe in mə, “Twelef.”

²⁰ Nənə Iesu rəres pen mə, “Nəpən iakınəkwməni nərmama fo-taosən ia bred sefen, kımiaha hiəuvehi tənəripw kevə rukuər ia nıpərperi nəveginien hənəpwəh ramrimər?”

Mıregi həni pen tukwe in mə, “Sefen.”

²¹ Nənə Iesu rəres pen irəha i mə, “Hiamreirei ihi?”

Iesu romasan iərmama riti nənımen rıfwə

²² İrəha həuvehe ia taon nəha Petsaeta. Nərmama nepwın fwe ikın həiri iərman riti nənımen rıfwə mhəuvehe ti Iesu, mhəres Iesu mə Iesu trəmrutə rəgin irə. ²³ Nənə Iesu ruvehi rəgin, miri in rouaraka ia rukwənu. Nənə Iesu rərgəvəsi nənımen məmrutə rəgin irə, məres in i mə, “İkamətə nari?”

²⁴ Mıregi iərmama nəha nənımen rıfwə rəti ərari mını mə, “İkamətə nərmama me, mətə iəpkətə amasan mhə irəha. İakamətə irəha həmwəhen a ia nei me kamhəvən.”

²⁵ Ro iamınhi irə Iesu rarə məmri pen mwı rəgin ia nənımen. İərmama nəha rəməha mətui. Nənə nənımen ruvehe mamasan mətə amasan narımnari. ²⁶ Nənə Iesu rərhi pen in, mını mə, “Tikevən atukwatukw fwe imwam, məpwəh nəvənien fwe ia rukwənu nəha krıməuku pen ikın.”

Pita rını irapw mə Iesu in Kristo

²⁷ Iesu mine səvənhi nərmama me həuvən ia rukwənu me ia tənə riti nəghin nə Sisaria Filipae.^a Nəpən kamhəuvən ia suatuk, Iesu rəres pen səvənhi nərmama me i mə, “Nərmama kamhəni iou mə iou sin?”

²⁸ Mıregi həni pen tukwe in mə, “Nərmama nepwın kamhəni ik mə Jon Paptəes. Nepwın kamhəni ik mə Profet Eləja. Nepwın mwı kamhəni ik mə profet kupwən riti səvəi Kumwesən.”

²⁹ Nənə Iesu rəres pen irəha mə, “Mətə kımiaha hıaməni mə iou sin?”

8:11: Mat 12:38   **8:12:** Luk 11:29   **8:15:** Luk 12:1   **8:17:** Mak 6:52   **8:18:** Jer 5:21, Mak 4:12, Wok Me 28:26   **8:19:** Mak 6:41-44   **8:20:** Mak 8:6-9   **8:26:** Mak 7:36   **a 8:27:** Kani kwopun nəha mə “Sisaria Filipae,” ti nəri nə mə Sisaria in taon asori riti ia tənə Kig Filip ramrimənu ikın.   **8:28:** Mak 6:15   **8:29:** Jon 6:68-69, Mak 9:9

Miregi Pita rini mæ, “Ik Kristo.”

³⁰ Nænæ Iesu rinise pen ti niræha i mæ tuhæpwæh ninien ti iærmama riti mæ in Kristo.

³¹ Ia næpin næha rinamahatæn iræha mæ, “Iou, Iæmæti Iærmama, takamækeikei miregi ræræha ia narimnari me ripik. Næmæ asori me mine pris asori me mine nahatæn me sævæi Loa, iræha tuhæpwæh iou, mhousi æpune iou. Takemhæ, nænæ, næpin særo kahar iræ iakætui mwi.”

³² Iesu rini irapw nægkiariien næha, ro nukuræniien i. Mætæ Pita riri raka Iesu ia nikarenraha, minanise pen tukwe in mæ, “Tikæpwæh ninien nægkiariien næha ikani.”

³³ Mætæ Iesu ruvsini, mætoni nærmama me sævænhi kamhærer. Nænæ rinise pen ti Pita i, mini mæ, “Setan, evæn ia tækutak! Nætærigien sæim ripkesi pen mhæ nætærigien sævæi Kumwesæn, mætæ ikamesi pen a nætærigien sævæi nærmama.”

Iærmama sæ rakuriræ Iesu tramækeikei mævrani nei kamarkuauui

³⁴ Iesu rækwein nærmama me pam hæuvehe iræha nærmama me sævænhi. In rini pen ti niræha i mæ, “Iærmama sæ rokeikei mæ truvehe mo iærmama riti sæiou, tramækeikei mæpwæh nætærigien sævænhi, muvehi utæ nei kamarkuauui sævænhi, mævrani mukuriræ iou. ³⁵ Iærmama sæ rokeikei mæ trækwtæmhiri nimiruuien sævænhi trarfai iræ. Mætæ iærmama sæ traraka ia nimiruuien sævænhi tukw iou mine nægkiariien amasan sæiou truvehi nimiruuien rerin. ³⁶ Trini minuæ iærmama riti ripeki pam narimnari me ia tiprænæ i, mo sævænhi i, nænæ kuriræ ikin remhæ marfai ia nimiruuien rerin, noien næha træfasitu iræ? ³⁷ Iærmama truvei pen næfe mærpwin tai nimiruuien sævænhi? ³⁸ Nærmama ipwet mine noien sævænraha ræræha. Iræha hænæpwæh Kumwesæn ræmwhen ia pran riti sæ rinæpwæh iæрман sævænhi, mamesi pen iæрман æpæ mwi. Trini minuæ iærmama riti rauris ia næmrinraha ti ninien mæ in iærmama riti sæiou, rauris mwi ti nævisauien nægkiariien sæiou minraha, iou mwi Iæmæti Iærmama, ia næpin næha takuvehe ia niskaiien sævæi tata sæiou kimaha nagelo ikinan me, takauris ti ninien mæ iærmama næha in iærmama riti sæiou.”

9

Nipwrai Iesu ruvehe mopæ

¹ Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Iakani nipærhienien tukumiaha i mæ nærmama nepwin kamhærer ia kwopun i tuhæpkemhæ mhæ meste tuhætoni niskaiien sævæi Kumwesæn rier pehe irau nitætæ sæ in ramærimænu iræ.”

² Næpin sikis rukurau, nænæ Iesu riri æpa Pita mine Jemes mine Jon, hæutæ parei ia tækuær æpwæmwis riti. Ia kwopun næha iræhar harætoni ia nænimenrahar nipwrai Iesu ruvehe mopæ. ³ Sævænhi tinari ruvehe mæpsan mamser pik. Iærmama sæ ramaikuas tinari ia tiprænæ i ko ripkaikuas mhæ ræpsan ræmwhen ia tinari sævænhi. ⁴ Nænæ iræhar harætoni Profet Elæja mine Moses krouier pehe, rouægkiari iræhar Iesu.

⁵ Nænæ Pita rini pen ti Iesu i mæ, “Iahatæn, ramasan mæ kimrahar iaharuvehe i. Pwæh kimrahar iaharo tænimwæ kahar, riti sæim, riti sævæi Moses, riti sævæi Profet Elæja.” ⁶ (Pita rini iamînhi iræ ti næri næ mæ iræhar harhekir pik. Rireirei mæ træfni iræ.)

⁷ Nænæ næpuæ riti ruvehe muvegi iræha. Nænæ reri Kumwesæn ruku pen ia næpuæ mini mæ, “In næha nærik keikei. Tihætærig in.”

⁸ Tækwtækwuni a mwi, Pita, Jemes, mine Jon haræti ærari mharæpwæh nætoniien Moses mine Profet Elæja, mætæ Iesu æpa iræha min.

⁹ Næpin kamheiwaiu pehe ia tækuær, Iesu rinise pen ti niræhar i mæ, “Næfe hiarinætoni kimiræhar tiharæpwæh ninien ti iærmama riti meste iou, Iæmæti Iærmama, iakætui mwi ia nemhæien sæiou.” ¹⁰ Ro iamînhi iræ mine haræpwæh nini irapwien næfe hiarinætoni, mætæ

kamharæres irəhar me i mæ, “Næfe nīpwrai nægkiariien nəha Iesu rīmæni pehe tukutahar i mæ in trətui mwi ia nemhæien sævənhi?”

¹¹ Nənə irəhar haræres Iesu mæ, “Ræfo nahatən me sævæi Loa kamhæni mæ Profet Elaeja tramækeikei mukupwæn muvehe?”

¹² Miregi Iesu rini pen ti nirəhar i mæ, “Nīpærhienien, Profet Elaeja trukupwæn muvehe mæmri amasan pam narimnari me ræmwhen ia sæ fwe kupwæn. Mætə ræfo kīmærai pen ia Nækukuə Ikinan iamīnhi irə mæ iou, Iæmæti Iærmama, takamækeikei miregi rərəha ia narimnari me rīpik? Tuho ia nirak ræmwhen ia iou iæmæ rərəha riti. ¹³ Mætə iou iakani pehe tukumiaha i mæ Profet Elaeja ruvæuvehe raka.^a Nənə nærmama me hesi pen nətærigien sævənraha mho rərəha irə ræmwhen ia Nækukuə Ikinan rani.”

Iesu rækoui irapw nənīmwin ærəha ia iækunouihī riti

¹⁴ Iesu irəha Pita, Jemes, mine Jon hærærig pehe mwi ti nærmama me sævæi Iesu, mhætōni nærmama hæpik kamhærer kurkurau ia nærmama me sævæi Iesu. Nahatən me sævæi Loa mine nærmama me kamhævisæ mīnraha me. ¹⁵ Næpīn nærmama me hætə Iesu, hærkærinari, mhaiu mhæuvæn mhægkiari pen min.

¹⁶ Nənə Iesu ræres pen irəha i mæ, “Kīmīaha nahatən me sævæi Loa hiamægkiari ia næfe?”

¹⁷ Mætə riti ia nærmama me nəha rini pen tukwe in mæ, “Iahatən, iou iakuvehi sæiou iækunouihī muvehe tukw ik. Nənīmwin ærəha riti ramarə irə, mamō rerīn riwæn ko rīpkægkiari mhə. ¹⁸ Kwopun pæku sæiou iækunouihī revæn ikīn, næpīn nənīmwin ærəha ruvehi in, ruvehi mouini ia tīprənə. Nisækwan ramaiu ia tærhun. Ramahi revīn. Nīpwrān rakīnkīn. Iakīnæres raka nærmama me sæim mæ tuhækoui irapw nənīmwin ærəha nəha, mætə hæni mæ ko hæpko mhə.”

¹⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mæ, “Kīmīaha nækur ipwet mine sækīmīaha nahatætæien riwæn. Tsarə kītaha miou mesite næfe næpīn? Tīnesən mine iakapwīs kīmīaha? Kīmīaha tihæuvæn mhæuvehi iækunouihī nəha mhæuvehi mhæuvehe.”

²⁰ Nənə irəha hæuvæn mhæuvehi in mhæuvehe ti Iesu. Næpīn nənīmwin ærəha rætə Iesu, tækwtækwuni a ro iækunouihī rīmwei ia tīprənə, mærkærekīr, mæsækwusækwu. Nisækwan ramaiu ia tærhun.

²¹ Nənə Iesu ræres pen sævənhi tata i mæ, “Iækunouihī i ruvehi nemhæien i nuk kevə?”

Miregi sævənhi tata rini mæ, “Nemhæien i rīmæuvehi ia nouihīien sævənhi. ²² Næpīn rīpik nənīmwin ærəha i ro iækunouihī rīmwei pen ia napw uə ia nui mæ tremhə. Mætə mæ ikukuræn noien nari riti, tikapi tukumrau, masitu ia kīmrau.”

²³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Ræfo ikīni nægkiariien nəha mætə mæ ikukuræn noien? Trīni mīnuə iærmama riti rahatætə pærhien ia nirak, iakukuræn noien narimnari me pam min.”

²⁴ Nənə tækwtækwuni a mwi tata sævæi iækunouihī nəha rasæk æpwæmwīs, mīni mæ, “Iakahatætə ia niram, mætə nahatætæien sæiou rīpkiskai mhə. Tikasitu ia nirak!”

²⁵ Ia næpīn nəha nærmama hæpik kamhaiu mamhæuvehe. Næpīn Iesu rætōni irəha, rīnise pen ti nənīmwin ærəha, mīni mæ, “Ik nənīmwin ærəha sæ ikamo iærmama tærhun ruvisīmw mine nækwæregīn ruvisīmw, iou iakani pehe tukw ik i mæ tikier ia iækunouihī i mæpwəh nuvnmwə peheien mwi irə.”

²⁶ Nənə nənīmwin ærəha rīkiukiū pīk ia iækunouihī, mækwein æpwæmwīs, mier. Mætə nīpwrai iækunouihī nəha ruvehe mæpouæpou pam. Ro pen nærmama hæpik hæni mæ, “Eh, ruvamhə!” ²⁷ Mætə Iesu ruvehi rægīn, mīvi utə, rærer.

²⁸ Kurirə irə Iesu revæn muvnmwə ia nækwai nīmwə. Næpīn nærmama me sævənhi me irəha mīn æpa, hæræs pen in mæ, “Ræfo kīmaha iahæreirei nækoui irapwīen nənīmwin ærəha nəha?”

9:12: Mal 4:5, Sam 22:1-18, Aes 53:3   **9:13:** Mat 11:14   **a 9:13:** Iesu rani Jon Paptaes.   **9:23:** Mat 21:21, Mak 11:23   **9:24:** Luk 17:5   **9:26:** Mak 1:26

²⁹ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, “Nanimwin araha sa ro me iaminha ira, nari riti riwan ko rakoui irapw iraha, mata nfwakiien apa.”

Iesu rini irapw mwi ma in tremha

³⁰ Iraha hapwah kwopun naha mhavun mhapi simwin ia tana Kalili. Iesu ripkokeikei mh ma narmama tuhukurun kwopun me naha ramaro ikin, ³¹ ti nari na ma ramahatan narmama me savanhi, mamini pen ti niraha i ma, “Tripko mh tui kuvei pen iou, lamati larmama, ia ragi narmama. Iraha tuhousi apune iou. Takemha, nana, napin saro kahar ira iakotui mwi ia nemhaien saiou.” ³² Mata narmama me savanhi hareirei nipwrai nagkiariien i in rani. Hahikir ti neresien in.

Iarmama rasori mapi raka

³³ Iraha hovuhe ia Kapaneam. Napin havunimwa ia nakwai nimwa riti, Iesu reres pen narmama me savanhi ma, “Samovuhe kimiaha hiamagkiari ia nefe?” ³⁴ Mata iraha hapwah nagkiariien, ti nari na ma kamhovuhe mamhagkiari ma sin ia niraha in rasori.

³⁵ Nana Iesu rakure, makwein narmama savanhi twelef hovuhe. Rini pen ti niraha i ma, “Iarmama sa rokeikei ma trakupwan ia narmama me pam, tramakeikei muvehe mukurira, mamu in iarmama sa ramo tukwini nari m narmama me pam.”

³⁶ Nana Iesu ruvehi iakunouhi riti marpwi ia kurkwan ia niraha, marahi uta, mara mini pen mwi ti niraha i ma, ³⁷ “Iarmama sa trasevar ia rerin ti iakunouhi riti sa ro iamini ia naghik ramwhen ma ramasevar mwi ia rerin tukwe iou. Iarmama sa ramasevar ia rerin tukw iou ramwhen ma ramasevar mwi ia rerin ti Kumwesan sa rinarhi pehe iou iakuvehe.”

³⁸ Jon rini pen ti Iesu i ma, “Iahatan, kimaha iahatoni iarmama riti ramakoui irapw naremha me ia naghim. Iahamamwur ma tahnise in ti nari na ma ripko mh in kimaha riti.”

³⁹ Mata Iesu rini ma, “Kimiaha tihapwah niniseien in. Iarmama sa ramo nimtaten ia naghik, ko rapwah nini araha akwauakwien iou. ⁴⁰ Iarmama sa rapwah nini arahaien kitaha in kitaha riti. ⁴¹ Iakani niparhienien tukumiaha i. Kimiaha na narmama me saiou, iou Kristo. Trini minu iarmama riti ruvei pehe nui m kimiaha ia naghik ma tihanimwi, in tramakeikei muvehi narakuien savanhi.”

Tikatui amasan ti nahataten sim

⁴² “Nakwarhakwarha me i samame kamhahatata ia nirak, trini minu iarmama riti ro riti rimwei ia narahaien, Kumwesan trarpwin noien araha savanhi. Iarmama naha triregi rarah ma mapi raka karihi pen karuateri asori ia nipatakianuan kos irapw i ia tamwei tasi. ⁴³ Ma ragim ramo ikamwei ia narahaien, tikarai raka. Ma ragim ripip mata ikuvehi nimiruien, ramasan pik tukw ik. Raraha ma ragim karu mata tikevan fwe ia kwopun napw asori rauak rerin ikin. ⁴⁴⁻⁴⁵ Ma nisum ramo ikamwei ia narahaien, tikarai raka. Ma nisum ripip mata ikuvehi nimiruien, ramasan pik tukw ik. Raraha ma nisum mi karu mata tukararki pen ik ia kwopun napw asori rauak rerin ikin. ⁴⁶⁻⁴⁷ Ma nanimem ramo ikamwei ia narahaien, tikukumwiri raka. Ma nanimem kuatia a mata ikuvnimwa pen ia nitata sa Kumwesan ramarimenu ira, ramasan pik tukw ik. Raraha ma nanimem karu, mata tukararki pen ik ia kwopun napw asori rauak ikin. ⁴⁸ Ia kwopun naha ‘irar samame hamani iraha hapwah nemhaien.

Napw rapwah nifwaien.’

⁴⁹ Napw tratogotog pen ia narmama me pam ramwhen ia sol sa kamatagi pen ia naveginien.

⁵⁰ Sol in nari amasan. Mətə trini minuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tihəfo mho rəsien mwi? Pwəh sol raməmak pen ia rerimiahā. Nənə hiamaṛə ia nəmərinuien.”

10

Iesu rahatən mə iərman mine pran trouəpwəh nəpwəhien irau me

¹ Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən ia tənə Jutia fwe ia nīkare nui aris Jotan pen. Nərmama həpik həuvehe mwi mhousəsəimwīn pen irəha me tukwe. In rahatən irəha rosi sə ramo ia nəpīn me.

² Nənə Farisi me nepwīn həuvehe mhəres pen nari riti min mə tuhəregi ro Iesu mə trəfni irə. Irəha həni mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ko iərman riti rəpwəh səvənhi pran uə rekəm?”

³ Miregi Iesu rəres pen irəha i mə, “Nəfe nəgkiariien Moses rīməni pehe tukumiahā i fwe kupwən?”

⁴ Miregi həni mə “Moses rīnəsəni mə iərman riti rukurən nīraiien nīmwai nəkukuə m pran səvənhi rani mə in rīnəpwəh in, nənə mərhi pen i ramevən.”

⁵ Mətə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Moses rīmərai nəgkiariien nəha m kīmiāha ti nəri nə mə kəmkapwəmiāha rīskai. ⁶ Mətə Nəkukuə Ikinan rīni mə fwe ia nukune narāien, ‘Kumwesən rīno iərmama kəru riti iərman riti pran.’ ⁷ ‘Ro iamīnhi irə iərman traraka ia tata mine mama səvənhi mevən rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə ⁸ irau trouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia.’ Nəgkiariien nəha rīni mə iərman mine pran səvənhi krouəpwəh ihi noien iərmama kəru i, mətə krouvəuvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia. ⁹ Ti nəri nə mə Kumwesən rīrīpīn iərman mine pran səvənhi iamīnhi irə, ro pen rīpkatukwatukw mhə mə iərman trəpwəh səvənhi pran, mətəfi narāien səvənrau.” ¹⁰ Nəpīn Iesu mine nərmama me səvənhi həuvnīmwə mwi ia nəkwai nīmwə, irəha həres mwi nəgkiariien i min. ¹¹ Nənə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri prən əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi pran. Prən nəha in ramiri rīpko mhə pran atukwatukw səvənhi. ¹² Rəmwhen a mwi pran sə rəpwəh səvənhi iərman mesi pen iərman əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi iərman. Iərman nəha in ramesi pen rīpko mhə iərman atukwatukw səvənhi.”

Iesu rəkwein amasan ia nəkwərhakwərha

¹³ Nəpīn riti nərmama me kāmhəuvehi nəkwərhakwərha me səvənraha, mamhəuvehe ti Iesu mə trapi irəha. Nənə nərmama me səvəi Iesu hənise irəha. ¹⁴ Mətə nəpīn Iesu rətoni, niemaha rəpi. In rīni pen ti nīrəha i mə, “Pwəh nəkwərhakwərha me həuvehe tukw iou. Tihəpwəh nīniseien irəha. Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə səvəi nərmama səməme həmwhen ia nəkwərhakwərha me i. ¹⁵ Iakani nīpərhiēnien tukumiahā i mə iərmama traməkeikei mo rəmwhen ia iəkunouihi, muvehi nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Mə rīpko mhə trīpkuvnīmwə mhə ia nītətə nəha ia nəpīn riti.” ¹⁶ Nənə Iesu rərəhi pehe nəkwərhakwərha me, məmrutə rəgīn mi ia nīrəha, məkwein amasan ia nīrəha.

Iərmama riti səvənhi nautə rasori rokeikei mə truvehi nīmīruien rerīn

¹⁷ Iesu rīnamesi pen mwi suatuk səvənhi mamevən. Nənə iərmama riti raiu muvehe mīnīmwi nukurhun mi ia nənimen, məres pen in i mə, “Iahatən, ik iəmə amasan. Nəfe noien takaməkeikei mo mə takuvehi nīmīruien rerīn?”

¹⁸ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Rəfo ikīni mə iou iəmə amasan? Iərmama amasan riti riwən. Kumwesən əpa in ramasan. ¹⁹ Ik ikuvəukurən raka loa me səvəi Kumwesən. In rīni mə, ‘Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama, məpwəh nakresien pran, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien, məpwəh neikuəien mə tikakres. Tikaməkeikei misiai səim tata mine mama.’ ”

²⁰ Miregi iarmama naha rini pen ti Iesu i ma, "Iahatən, loa me pam i iakesi pen fwe ia nouihiien səiou meste pehe ipwet mine."

²¹ Iesu rətə iarmama naha, rerin rokeikei in. Ro iamınhi irə rini pen tukwe in ma, "Nari kuatia rarə ikəpwəh ihi noien. Evən, məmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəpın kuvehi nənimen, tikuvehi mane, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə trıpik fwe ia neiai. Nəpın ikino pam, ikuvehe mukurirə iou."

²² Nəpın iarmama naha riregi nəgkiariien naha, nənimen risiu. Rəpwəh Iesu mamevən. Rerın rəpou ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori.

²³ Ia nəpın naha Iesu rəti ərari mətoni nərmama me səvənhi, mını pen ti nirəha i ma, "Rəknekin ti nərmama nautə səvənraha rasori mə tuhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə."

²⁴ Nərmama me səvəi Iesu həkəri asori nari ia nəgkiariien səvənhi. Mətə Iesu rini pen mwi ti nirəha i ma, "Nəkwerhakwərha səiou me, rəknekin ti nuvnimwəien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ²⁵ Iarmama nautə səvənhi rasori rəknekin tukwe in mə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Rəknekin məpi raka nərimiru naha kamel rasu pen ia ruei nitel mier."

²⁶ Nəpın nərmama me səvəi Iesu həregi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier. Kamhəres irəha me i ma, "Mə rəknekin iamınhi, nisimə naha ko həuvehi nimiruien?"

²⁷ Iesu rətə irəha mını ma, "Nəri naha rəknekin iarmama ko ripko mhə, mətə Kumwesən rukurən noien. Narimnari me pam riməru ti Kumwesən."

²⁸ Ia nəpın naha Pita riskəmter mını pen ti Iesu i ma, "Ətə ro. Kimaha iahənəpwəh pam narimnari me səkimaha mamhəkurirə ik."

²⁹ Miregi Iesu rini ma, "Iakani nıpərhiienien tukumiaha i ma nərmama me səməme hənəpwəh narimnari me səvənraha tukwe iou mə tuhəuvən mhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou, irəha pam tuhəuvehi tain. Trini minuə iarmama riti rəpwəh nimwə me, uə piəvni me, uə kitiriməni me, uə mama mine tata səvənhi, uə nəkwerhakwərha me səvənhi, uə tıprənə səvənhi, ³⁰ ia nitətə ipwet mine truvehi mwi tain hantret, nimwə me, mine piəvni me, mine kitiriməni me, mine mama me, mine nəkwerhakwərha me, mine tıprənə. Tukəmwəki mwi in, ko nəmisəien min ti nəgkiariien amasan səiou. Nənə ia nitətə fwe truvehe in truvehi nimiruien rerin. ³¹ Mətə nərmama həpik səməme kamhəkupwən tuhəkurirə. Nənə səməme kamhəkurirə tuhəkupwən."

Iesu rini irapw mwi mə tremhə

³² Irəha kamhesi pen suatuk mamhəutə pen fwe ia Jerusalem. Iesu rakupwən irəha kamhəkurirə. Səvənhi nərmama me həkərinari. Nərmama səməme kamhəkurirə ia nirəha kamhəhekir. Iesu riri raka əpa nərmama səvənhi twelef minani pen ti nirəha i nəfe tuho irə, ³³ mını ma, "Hətə ro, kitaha saməutə mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun naha tukuvei pen iou, Iəməti Iarmama, ia rəgi pris asori me mine nahatən me səvəi Loa. Irəha tuhəni mə takaməkeikei memhə. Tuhəuvei pen iou ia rəgi nərməpə ripko mhə irəha nəkur Isrel. ³⁴ Irəha tuharis əkenhin ia nirak, mhərgəvəsi iou, mhərisi iou, mhousi əpune iou. Ia nəpın sə ro kahar irə takətui mwi ia nemhəien səiou."

Jemes mine Jon krouəres pen nari riti m Iesu

³⁵ Jemes mine Jon, tını Sepeti mi, irau krouvehe ti Iesu rouni pen tukwe in ma, "Iahatən, kimrau tarouəres ik ia nari riti. Iarouokeikei mə tikəsəni kimrau."

³⁶ Miregi Iesu rini ma, "Nəfe irouokeikei mə tako m kimirau?"

³⁷ Miregi krouni ma, "Əseni kimrau pwəh riti rəkure ia nıkarem mwatuk riti ia nıkarem mour nəpın tikuvehi nasoriien səim, mamərimənu ia nərmama."

³⁸ Mətə Iesu rini pen ti nirau i mə, “Kimirau iroureirei nəfe nari irouəres i. Ko kimirau irouənimwi kap i iou takənimwi? Uə ko kakiətənimw mwi kimirau ia paptas i sə tukakiətənimw iou irə?”

³⁹ Miregi krouni mə, “Kimrau iarouəmwhen.”

Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Kap i iou takənimwi, kimirau mwi tirouənimwi. Tukakiətənimw kimirau mwi ia paptas i tukakiətənimw iou irə. ⁴⁰ Mətə iou ko iakəpwəh nəseniien kimirau irouəkure riti ia nıkarek mwatuk riti ia nıkarek mour. Mətə kwopun nəha səvəi iərmama mi nəha kımərfi raka irau mə trouəkure fwe ikin.”

⁴¹ Nəpin ten mwi nərmama me səvəi Iesu həregi nəresien nəha səvəi Jemes mine Jon, niemaha rəpi irəha. ⁴² Ro iamınhi irə Iesu rəkwein irəha həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəuvəukurən raka noien səvəi nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. Nəmə asori me səvənraha sə kamhərimənu ia nirəha, kamhəfiəutə irəha, mamho nərmama kamho nəkwənraha. ⁴³ Mətə kimiaha tihəpwəh noien iamınha irə ia kimiaha me. Trini minuə kimiaha riti rokeikei mə truvehe masori ia kimiaha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari m kimiaha. ⁴⁴ Trini minuə kimiaha riti rokeikei mə trasori makupwən ia kimiaha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo auər a wok səkimiaha pam. ⁴⁵ Kimiaha tiho rəmwhen a ia nirak. Iou, Iəməti Iərmama, iapkuvehe mhə mə nərmama tuho tukwini nari miou, mətə iakuvehe mə tako tukwini nari minraha, muvei pen nimiruien səiou trərəkə suatuk ti nifi rakaien nari ia nərmama həpik.”

Iesu romasan nəmri iərmama riti nəghin nə Partimeas

⁴⁶ Iesu mine nərmama me səvənhi həuvehe mhəpirapw ia taon nəha Jeriko. Nəpin həier, nərmama həpik kamhəkurirə in. Partimeas, tini Timeas, raməkure ia nıkare suatuk mamase mane m nərmama. Partimeas nənimen rıfwə. ⁴⁷ Nəpin rıregi mə Iesu iəmə Nasaret rinauvehe, rinaməkwein əpwəmwis, minamini mə, “Iesu, kwənəkwas səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁸ Nərmama həpik hənise pen tukwe in, mhəni mə, “Afafa, məpwəh nəgkariien!”

Mətə Partimeas raripin maməkwein əpwəmwis mwi, mamini mə, “Iesu, kwənəkwas səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁹ Ia nəpin nəha Iesu rərer, mini pen ti nirəha i mə, “Həkwein iərmama nəha ruvehe.”

Irəha həkwein iərmama sə nənimen rıfwə, mhəni pen tukwe in mə, “Agien, mıkəmter! Iesu raməkwein ik mə tikevən tukwe.” ⁵⁰ Nənə iərmama nəha nənimen rıfwə ruvehi raka səvənhi karkahu əpwəmwis məpwəh, mıkəmter akwauakw, mevən ti Iesu.

⁵¹ Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə tako nəfe mik?”

Miregi iərmama nəha nənimen rıfwə rini pen tukwe in mə, “Iahatən, iakokeikei mə nənimek trətui pwəh iakətə nari.”

⁵² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ramasan. Ikukurən nevənien. Nahatətəien səim rinomasan raka nənimem.” Nənə təkwtəkwi nənə nənimen rinamasan minətə nari. Nənə Iesu ramesi suatuk mamevən, iərmama nəha rukurirə i.

11

Iesu rapirapw fwe Jerusalem nərmama haməgnəgini in

¹ Irəha həuvən ipaka ti Jerusalem, mhəier pen ia Təkuər Olif^a ia kwopun nəha ipaka ti rukwənu mi nəha Petfas mine Petani. Ia nəpin nəha Iesu rərhi pen iərmama kəru səvənhi, ² mini pen ti nirau i mə, “Kimirau tirouevən fwe ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpin tirouəpirapw fwe ikin, tirouətə kwəti togki riti kinəkwi tərini, iərmama rıpkəkure raka mhə irə. Tiroufi raka nari irə, rouəsigi rouvehe. ³ Trini minuə iərmama riti rəres kimirau i mə, ‘Rəfo iroufi raka nari ia kwəti togki?’ tirouni pen mə, ‘Iərimənu

10:38: Mak 14:36, Luk 12:50   **10:39:** Wok Me 12:2, Rev 1:9   **10:42:** Luk 22:25-26   **10:43:** Mat 23:11, Mak 9:35   **10:45:** 1Tim 2:5-6   **10:47:** Mat 9:27, 15:22   **10:52:** Mak 5:34   ^a **11:1:** Olif, in nei riti. Rutə pik ia təkuer nəha.

sakitaha ramæres kwæti togki i, mætə tripkəpwəmwis mhə trərhi pehe mwi i.' ”⁴ Ia nəpɪn nəha krauevən rouətoni kwæti togki nəha kinəkwi tərini pen ipaka ti kwəruə ia nimwə riti ramərer ia suatuk. Nəpɪn kroufi raka nari irə,⁵ nərmama nepwɪn səməme kamhərer ipaka ti nirau ia kwopun nəha hənɪ mə, “Rəfo iroufi raka nari ia kwæti togki?”⁶ Mætə krouni pen nəfe Iesu rɪmənɪ pen ti nirau i. Nəpɪn nərmama me nəha həregi, həsəni irau krouevən.⁷ Irau krouəsigi kwæti togki nəha rouvehe ti Iesu, rouəpənə pen karkahu əpwəmwis mi səvənrau ia təkuren. Nənə Iesu rəkure irə.⁸ Nərmama həpɪk həpənə karkahu əpwəmwis me səvənraha ia suatuk. Nərmama nepwɪn mwi həpənə pen nimwai nei me sə hənərai ia nɪmei nari.⁹ Nərmama səməme kamhəkupwən mine səməme kamhəkurirə ia Iesu, kamhəkwein əpwəmwis, mamhənɪ mə,
“Səgnəgini Kumwesən!

Səkwein amasan ia iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu sakitaha!

¹⁰ Səkwein amasan ia kig i rauvehe mə truvehi təmwheki kaha sakitaha Kig Tevit mərimənu ia kitaha!

Kəgnəgini Kumwesən ia neiai irənhə anan!”

¹¹ Nənə Iesu ruvnimwə ia Jerusalem, mevən ia nimwə səvəi Kumwesən, maməspau narimnari me fwe ikɪn. Mætə raməruarəv ro pen Iesu rəpwəh mɪrərig mevən fwe ia Petani irəha twelef nərmama me səvənhi.

Iesu rɪni pen ti nei riti mə tripkukua mhə mwi

¹² Rakwakwi irə irəha həier ia Petani. Iesu rɪregi nukumhə rɪnahi.¹³ Rəti pen mətoni niemis^b riti ramərer. Nimwan rɪpɪk. Iesu revən mə trətə mə nukwan fwe ikɪn uə riwən. Revən ipaka tukwe, mætə nimwan me a. Nukwan riwən ti nəri nə mə rɪpko mhə nəpɪn atukwatukw sə nei nəha trukua irə.¹⁴ Ro iamɪnhi irə Iesu rɪni pen ti nei nəha mə, “Iərmama riti trəpwəh mwi nəniien nukwam ia nəpɪn riti.” Nəpɪn Iesu rɪni nəgkariien nəha, nərmama me səvənhi həregi.

Iesu rəkoui irapw nərmama me ia nimwə səvəi Kumwesən

¹⁵ Iesu mine nərmama me səvənhi həier pehe ia Jerusalem. Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, mɪnaməkoui irapw nərmama me səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mine səməme kamhəuvehi nəmri narimnari me.^c Rəvsini tepol me səvəi nərmama me kamhəvriwei mane me. Rəvsini jea me səvəi nərmama səməme kauvehi nəmri menu me ti nirəha,¹⁶ mɪnise pen ti nərmama mə tuhəpwəh nuvehien narimnari me mhəpi sɪmwɪn ia kwopun nəha nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikɪn.¹⁷ Nənə Iesu rɪnamahatən irəha mə, “Kɪmərəi pen ia Nəkukua Ikinan mə,
‘Tukani nimwə səiou

mə nimwəfwaki səvəi nərmama me ia tənəmtənə me.’
Mætə kɪmiaha hiəno ruvəuvehe kwopun sə rakres me kamhərkwafə ikɪn.”

¹⁸ Nəpɪn pris asori me mine nahatən me səvəi Loa həregi nəgkariien səvəi Iesu, kənəmhətui suatuk mə tuhousi əpune. Irəha kamhəhekir Iesu ti nəri nə mə nərmama me pam nənimənraha rier ti nahatənien səvənhi.

¹⁹ Nənə nəruarəv irə Iesu mine nərmama me səvənhi haraka ia Jerusalem, mamhəuvən.

²⁰ Rakwakwi irə ia nəpnəpɪn irəha həkurau ia kwopun niemis ramərer ikɪn, mhətə mə nei nəha ruvəmhiə fwe irənhə meste nuan me inhəripw.²¹ Nənə Pita rerɪn rɪrhi nəgkariien səvəi Iesu. Rɪni pen tukwe in mə, “Iahatən, ətə ro nei nəha ikɪnəkwein ərəha irə, ruvehe muvɪmhiə pam.”

²² Mɪregi Iesu rɪni pen ti nirəha i mə, “Tihahatətə ia Kumwesən.²³ Iakani nɪpərhienien tukumiaha i trɪni mɪnuə iərmama riti rɪni pen ti təkuer i mə, ‘Təkuer i, tiko mier

11:13: Luk 13:6 ^b **11:13:** Fiktri **11:14:** Mak 11:20 ^c **11:15:** Nərmama ia maket nəha kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me səvəi nəfwakiien. **11:18:** Mak 14:1 **11:20:** Mak 11:14 **11:23:** Mat 17:20

mivə pen fwe ia təsi, mə nətəriğien səvəi iərmama nəha rəpwəh nəmkiəmkiien, mətə rahatətə əknekīn ia nəfe rīmāni mə tro, Kumwesən tro nəkwān. ²⁴ Ro iamīnhi irə iakani nīpərhienien tukumiaha i mə nəpīn tihəfwaki, nəfe nəghīn tihəres i, tihahatətə mə hiəuvəuvehī raka, nənə Kumwesən truvei pehe m kīmiaha. ²⁵⁻²⁶ Nənə nəpīn tihərer mhəfwaki, trīni mīnuə iərmama riti rīno noien ərəha ia kīmiaha, tihenouenou i. Tiho iamīnhi irə mə Tata səkīmiaha ia neiai in mwi trenouenou noien ərəha me səkīmiaha.”

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəres mə sin rəsəni wok sə Iesu ramo

²⁷ Irəha həuvehe mwi ia Jerusalem. Nəpīn Iesu ramavən ia kwopun nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikin, pris asori me mīne nahatən me səvəi Loa mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe tukwe, ²⁸ mhəres pen in mə, “Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

²⁹ Miregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Iou mwi takəres kīmiaha nəresien riti. Trīni mīnuə hiəni atukwatukw tukw iou i, takīni pehe tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin. ³⁰ Tiho mhəni ro tukw iou i mə fwe kupwən, sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

³¹ Nənə irəha həkīari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nərmama, Iesu trīni pehe mə, ‘Ro iamīnhi irə rəfo hiəpwəh nīnīien nīpərhienien ia nəgkīariien səvəi Jon?’ ³² Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?” Mətə irəha həhekīr ti nīnīien iamīnha irə ti nəri nə mə nərmama me hahatətə ia Jon mə in profet pərhien riti.

³³ Ro pen həni pen ti Iesu i mə, “Kīmahā iahəreirei.”

Miregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Iou mwi ko iəkəpwəh nīnīien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

12

Iesu rusipekīn ia nəmə ərəha me nepwīn səmame kamhətui ti nīmei krep riti

¹ Ia nəpīn nəha Iesu rīnaməgkīari mīnraha mīnani nusipekīnien me, mīnani mə, “Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhien səvənhi, mukurei pen nəpai rukurau kurau irə, muəsi kəpwier mo nəkwān sə tukeivə testesi tīpwei krep ikin ti nuvehien nisen, mo mwi nəpai rəpwəmwis mutə tukətui ti krep ikin. Nəpīn ro sampam irə, rəsəni nərmama nepwīn həuvehe mhətui ti nīmei krep səvənhi. Irəha tuhəmhu ikin, mhəsi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen nīpərin m iəmə asori. Iəmə asori rəmri pen nīmei krep səvənhi ia rəgīnraha, mier mevən ia tənə əpə iti. ² Nəpīn kwənkwai krep rīmruə, iəmə asori rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari mīn revən mətə nəmə kamhətui ti nīmei krep səvənhi. In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai krep nepwīn səpwəni mīn. ³ Mətə irəha həkwtəmhirī iəmə nəha, mhousi, mhərhi pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien nari riti mīn. ⁴ Iəmə asori rərari, mərhi pen iərmama riti mwi sə ramo tukwini nari mīn revən. Nənə irəha housi kənkəpwə, mho naurisien mīn. ⁵ Iəmə asori rərari mərhi pen riti mwi revən. Nənə irəha housi əpune. Irəha ho noien nəha ia nepwīn mwi həkīk. Həuəsi nepwīn, mhousi əpune nepwīn.

⁶ Nənə nərmama me nəha kamho tukwini nari m iəmə asori həuvəiwən pam, mətə tīni anan kuatia sə rokeikei pīk. Iəmə asori rərhi pen i ti nəmə kamhətui ti krep, mīni mə, ‘Irəha tuhəsiai nərik.’

⁷ Mətə nəpīn nəmə kamhətui ti krep hətōni tīni iəmə asori, həni pen ti nīrəha me i mə, ‘Kwa tīni iəmə asori nəha. Nəpīn tata səvənhi tremhə, nīmei krep i ruvehe mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nīmei krep səvənhi truvehe mo səkītaha i.’ ⁸ Nənə irəha həkwtəmhirī, mhousi əpune, mhərarki irapw ia tanirua.

⁹ Iamə asori səvəi nime i krep, trəfo nəha? Truvehe mousi əpune nəmə me nəha məseni pen nime i krep səvənhi ia rəgi nərməpə. ¹⁰ Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan uə?

‘Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənua rərəha, mhəpwəh, təkwtəkwni nəha ruvəuvehe mīno kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwtəmhiri əknekin pam nimwə.

¹¹ Iərimənu səkitaha rino nəri i, sətoni nəmritaha rier tukwe.’ ”

¹² Nənə nəmə asori me hənua tuhəkwətəmhiri Iesu, ti nəri nə mə həregi mə in rini nusipekinien nəha muəsi irəha i, mətə hənhekir nərmama, mhəpwəh Iesu, mamhəuvən.

Ratukwatukw mə iərmama trəaku takis revən ti Kig Sisa uə rekəm?

¹³ Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkwətəmhiri Iesu. Ro pen hərhi pen Farisi me nepwīn mīne nərmama nepwīn səvəi Kig Herot mə tuhəuvən mhəres Iesu narimnari me nepwīn, mho in rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. ¹⁴⁻¹⁵ Nənə irəha həuvehe mhəni pen ti Iesu i mə, “Iahatən, iahəukurən mə ik iəmə sə ikani nīpərhienien. Ikəpwəh nehekiriēn nərmama. Nəmə asori uə nəmə auər a ikahatən rəmnəmwhen a ti nīrəha, mahatən atukwatukw suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmama tuhesi pen. Tiko mīni ro tukumaha i mə ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tahəuvehi pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?”

Mətə Iesu ruvəukurən raka rərīnraha mə hokeikei mə in trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. Nənə rini pen ti nīrəha i mə, “Rəfo hiameipweipwi iou iamīnhi irə? Həuvehi silin riti mhəuvehi mhəuvehe pwəh iakətə ro.” ¹⁶ Nənə irəha həuvei pen silin riti min. Nənə Iesu rəres pen mə, “Nənīmwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

Miregi həni mə, “Nənīmwi Kig Sisa mīne nəghi Kig Sisa.”

¹⁷ Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Narimnari me səvəi Kig Sisa hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.”

Irəha həregi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier.

Satusi me hərəs Iesu nəresien riti

¹⁸ Satusi me nepwīn həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvəmhə ko rīpkətui mhə mwi.) Irəha həuvehe mhəres Iesu nəresien riti, mhəni mə, ¹⁹ “Iahatən, Moses rīmərari pen ia Loa səkitaha mə trini mīnuə iərman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tinīnrau riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərhakwərha me, rouəsīhagin piəvi iəmə nəha. ²⁰ Mətə nərman sefen, irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, krouəpwəh nərəhiien iəkunouihi riti, nənə iərman nəha remhə, məpwəh səvənhi pran. ²¹ Nənə piəvni səro kəru irə riri prən nəha, memhə mwi, məpwəh prən nəha, mətə tinīnrau riwən. Nənə piəvni səro kahar irə ro mwi iamīnhi irə ²² meste irəha pam sefen həri prən nəha, mhəmhə pam, nənə prən nəha rəpwəh nərəhiien iəkunouihi riti, memhə mwi. ²³ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpīn nəha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia nemhəien, pran nəha səvəi sin, ti nəri nə mə nərman me nəha sefen irəha pam həməri in?”

²⁴ Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha hiəreirei nīpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, mhəreirei mwi niskaiien səvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə mīne nahatənien səkimiaha rīpkatukwatukw mhə. ²⁵ Nəpīn nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nərman tuhəpwəh nīriēn nīpran, nīpran tuhəpwəh nesi penien nərman. Mətə irəha tuhəmwhen nagelo me ia neiai. ²⁶ Nənə nəgkiariien səvəi nəgkiariien i hiaməni mə iərmama ko rīpkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien nəha ia Nəkukuə Ikinan Moses rīmərari rani nei nəha napw rauək irə mətə rīpkahi əmwesi mhə? Ia kwopwi nəgkiariien nəha, Kumwesən rīməni pen ti Moses i mə, ‘Iou Kumwesən səvəi Epraham mīne Kumwesən səvəi Aesak mīne Kumwesən səvəi

Jekop.’ ²⁷ In rīpko mhə Kumwesən səvəi nərmama me səməme həuvamhə, mətə in Kumwesən səvəi nərmama me səməme kamhəmīru. Kimiaha nahatənien səkīmiaha rīpkatukwatukw anan mhə.”

Nəfe nəha loa rasori ia loa me?

²⁸ Iahatən riti səvəi Loa ruvehe mīregi irəha kamhəres irəha me i. Nəpīn rīregi mə Iesu rīni pen atukwatukw ti nirəha i, in rəres pen Iesu i mə, “Nəfe nəha loa rasori ia loa me?”

²⁹ Mīregi Iesu rīni mə, “Loa sə rasori in nəha Moses rīmāni mə, ‘Kīmiaha nəkur Isrel! Tihətərig amasan! Iərimənu Kumwesən səkītaha in əpa kuation. ³⁰ Nənə tikaməkeikei mokeikei Iərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nīmīruien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim, mokeikei in ia nīskaiien me pam səim.’

³¹ Nənə loa səro kəru irə in i mə, ‘Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.’ Loa riti mwi riwən rasori mwi məpi raka loa mi nəha.”

³² Mīregi iahatən səvəi Loa rīni pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Nəgkiariien səim ratukwatukw. Ikani nīpərhiēnien mə Iərimənu in kuation. Kumwesən riti mwi riwən, mətə in əpa. ³³ Iərmama traməkeikei mokeikei in ia rerin me pam, mokeikei in ia nətərigien me pam səvənhi, mokeikei in ia nīskaiien me pam səvənhi. In traməkeikei mokeikei piəvni rəmwhen rokeikei atukw a in. Noien nəha ramasan məpi raka iərmama rousi əpune nərimīru me, muvani nīpwrānraha ia nīfatə, muvei pen m Kumwesən.”

³⁴ Nəpīn Iesu rətə mə iahatən səvəi Loa ramīni pen nəgkiariien sə ratukwatukw min, rīni pen tukwe in mə, “Ik ipaka ti nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” Kurirə irə nərmama pam həhekīr Iesu. Riti mwi riwən rəres pen nəresien min.

Kristo in tīni sin?

³⁵ Nəpīn Iesu ramahatən nərmama ia nīmwə səvəi Kumwesən, rəres pen irəha i mə, “Rəfo nahatən me səvəi Loa hamāni mə Kristo in tīni Kig Tevīt? ³⁶ Kig Tevīt atukwatukw, nəpīn Nənimwīn Ikinan rīnarə irə, rīmāni irapw mə, ‘Kumwesən^a rīni pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkurei ia nīkarek mwatuk mesite tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe, tikərpwi utə tīpage nīsum mi ia nirəha.’

³⁷ Ia nəgkiariien nəha Kig Tevīt atukwatukw rīnəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi. Mə ro iamīnhi irə rəfo irəha kamhəni mə in tīni Kig Tevīt?”

Nəkuər nəha rerīnraha ragien mə tuhətərig ia Iesu.

³⁸ Nəpīn Iesu ramahatən irəha i, mani mə, “Kīmiaha tihaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvəi Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwīs me mamhan. Ia kwopun kamo maket me ikin hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha ia nīsiaiien. ³⁹ Ia nəkwai nīmwfəwaki me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me ikin. ⁴⁰ Irəha kamhəpeki raka nautə səvəi nīpran me səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Kamhəfwaki ia nəfwakiien əpwəmwīs me mə nərmama tuhəsiai irəha. Kumwesən trərpwīn noien ərəha me səvənraha rasori mwi.”

Pran riti sə ruvei pen mane səvənhi sampam m Kumwesən

⁴¹ Iesu raməkure ipaka ti kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikin, maməspau nərmama me kamherukw pen mane me səvənraha. Nərmama me səməme nautə səvənraha rasori həpīk herukw pen mane asori. ⁴² Mətə pran riti fwe ikin. Səvənhi iərman remhə məpwəh in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouihi mi kəru.

⁴³ Nəpīn Iesu rətoni, rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe. Rīni pen ti nirəha i mə,

12:28: Luk 10:25-28 **12:29:** Dut 6:4-5 **12:31:** Lev 19:18 **12:33:** Dut 4:35, Aes 45:21, 1Saml 15:22, Hos 6:6
^a **12:36:** Nəgkiariien səvəi nəkur Kris rīmāni iamīnhi irə mə, “Iərimənu rīni pen ti Iərimənu səiou.” **12:41:** 2King 12:9 **12:43:** 2Kor 8:12

“Takani nīpārhiēnien tukumiaha i mā prān nāha iārman sāvānhi remhā mēpwāh in, nautā sāvānhi riwān, in rerukw pen mane rasori mēpi raka nārmama me pam nāha sāmāme kamherukw pen mane m Kumwesān. ⁴⁴ Takani iamīnhi irā tī nāri nā mā nārmama me nāha nautā sāvānraha rasori. Hāuvehi raka nīpārīn a mhāuvei pen m Kumwesān. Mētā prān nāha nautā sāvānhi riwān ruvei pen mane me pam sāvānhi sē truvehi nāvegīnien irā.”

13

Iesu rīni irapw mā tukamevān tukousi testesi pam nimwā sāvāi Kumwesān

¹ Nāpīn Iesu rīnamier ia kwopun nimwā sāvāi Kumwesān ramārer ikīn, iārmama riti sāvānhi rīni pen tukwe in mā, “Iahatān. Ətā ro nimwā sāvāi Kumwesān. Kīno ia kārūaterei asori me. Nimwā me i hamasan pīk.”

² Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Ikātā nimwā asori me i? Tukamevān tukousi testesi pam, kārūaterei riti ko rēpwāh nārer əknekīnien ia riti.”

³ Nāpīn Iesu ramākure ia Təkuār Olif, maməti əpwāmwis pen ia nimwā sāvāi Kumwesān, Pita mīne Jemes mīne Jon mīne Antru hāres afafa in mā, ⁴ “Tiko mīni ro tukumaha i mā narimnari me nāha truvehe tīnesān? Nāfe nīmətānien truvehe mahatān pen mā nāpīn sāvāi narimnari me nāha ruvāuvehe ipaka?”

⁵ Mīregi Iesu rīni pen tī nīrāha i mā, “Kīmīaha tihāməsiari kamo iārmama riti reikuə ia kīmīaha. ⁶ Nārmama hāpīk tuhāuvehe ia nāghīk, mhāni mā irāha Kristo. Tuheikuə ia nārmama hāpīk. ⁷ Nāpīn tihāregi nārmama tuhāvisau ia naruagānien mā ‘naruagānien riti fwe’ uə ‘naruagānien trutə,’ tihāpwāh nehekīrien. Nāri nāha traməkeikei muvehe, mētā rīpko mhā ihi nāpīn sampam. ⁸ Nārmama ia kwānəkwus riti tuhāskāmter mharuagān irāha nārmama ia kwānəkwus əpə. Nārmama sāvāi kīg riti tuhāskāmter mharuagān irāha nārmama sāvāi kīg əpə. Kwopun me nepwīn nīmwnīmwiēn trikiu. Nukumhā trahi nārmama. Mētā narimnari me i rāmwhēn a ia prān sē rīnamregi təkutan rīnaməmīsə tī nārāhīēn iəkunouīhi.

⁹ Kīmīaha tihāmətə amasan ia kīmīaha me. Nārmama tuhāuvei pen kīmīaha ia rāgi nāmə asori me mā irāha tuhākiri nāgkīariēn səkīmīaha. Fwe ia nəkwaī nimwəfwaki me sāvāi nəkur Isrel tuhārisi kīmīaha. Tihārer ia nāmri kīg me mīne ia nāmri nārmama sāmāme kamhārīmānu tī nāri nā mā kīmīaha nārmama me səiou. Tihārer ia nāmri nāraha mhāvisau irapw nāgkīariēn amasan səiou mīnraha. ¹⁰ Nāgkīariēn amasan səiou traməkeikei mukupwān mevān tī nārmama pam ia tənəmtənə me kurirə irā nāpīn sampam truvehe. ¹¹ Nāpīn nārmama tuhāuvei pen kīmīaha ia rāgi nāmə asori me mā irāha tuhākiri nāgkīariēn səkīmīaha, kurirə hiāgkīari, tihāpwāh nətərig pīkīēn ia nāfe tihāni. Mētā ia nāpīn səkīmīaha tihāgkīari irā, tihāskāmter, mhāgkīari, tī nāri nā mā rīpko mhā kīmīaha atukwatukw tihāgkīari, mētā Nānimwīn Ikinan truvei pehe nāgkīariēn m kīmīaha hiāgkīari.

¹² Ia nāpīn nāha iārmama truvei pen piāvni anan ia rāgi nārməpə mā tukousi əpune. Tata me tuho mwi iamīnhi ia tīnīnraha me. Nəkwerhəkwərha me tuhāskāmter mhāni ərāha sāvānraha me tata mīne mama, mhāuvei pen irāha mā tukousi əpune irāha.

¹³ Nārmama me pam tuhāmwəki kīmīaha tī nāri nā mā kīmīaha nārmama me səiou. Mētā iārmama sē trārer əknekīn ia nahatətānien sāvānhi meste nārāhānien me i hāuvehe mhāukurau pam, Kumwesān truvehimīru in.”

Nārāhānien asori ia Jerusalem

¹⁴ “Kīmīaha tihətōni nāri Profet Taniel rīmāni kani mā ‘Nāri sē rārāha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Tramārer ia kwopun sē rīpkatukwatukw mhā mā trārer ikīn.^a Ia nāpīn nāha tihətōni, (iārmama sē raməvsini nəkukuə i traməkeikei mukurān

13:2: Luk 19:44   **13:8:** Aes 19:2, 2Kron 15:6   **13:9:** Mat 10:17-20   **13:11:** Luk 12:11-12   **13:12:** Mat 10:21   **13:13:** Mat 10:22, Jon 15:21   **13:14:** Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11   **a** **13:14:** Trārer ia kwopun ikinan anan ia nimwā sāvāi Kumwesān.

nipwran), nærmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhap mhərkwafə ia təkuaer me. ¹⁵ Trini minuə iərmama riti ramapwis ia təkure nimwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvniwəien mə truvehi nari riti. ¹⁶ Trini minuə iərmama riti raməmhu ia nəmhiən səvənhi, traməkeikei map akwauakw, məpwəh nīrərigien mevən imwəni mə truvehi səvənhi tīnari. ¹⁷ Trərəha anan ti nīpran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei kənunu m nəkwərhakwərha əmtəmetə me ia nəpīn nəha ¹⁸ Tihəfwaki mə nəpīn nəha trəpwəh nuveheien ia nəpīn səvəi nəkwieien, ¹⁹ ti nəri nə mə nəpīn nəha nəpīn səvəi nərəhaien. Nərəhaien nəha trasori məpi raka nərəhaien me pam səməme həuvəuvehe raka fwe nukune narəien^b mesite pehe ipwet mine. Nənə nərəhaien riti mwi riwən truvehe məpi raka. ²⁰ Ko nərəhaien nəha ravən əpwəmwis, nærmama me hemhə pam. Mətə Iərimənu tro nəpīn sə nərəhaien nəha travən irə rukwakwa. In tro iamīnhi irə mə truvehimiru nærmama me səvənhi səməme ruvərfi raka irəha. ²¹ Ia nəpīn nəha, trini minuə iərmama riti rini pehe tukumiaha i mə, 'Hətə ro Kristo i' uə 'Hətə ro Kristo nəha,' kimiaha tihəpwəh niniən nīpərhiənien irə. ²² Nərmama tuhəskəmter. Nəpwīn tuhəni mə irəha Kristo, mətə neikuəien. Nəpwīn tuhəni mə irəha profet, mətə neikuəien. Tuho nīmtətien me mine narimnari me nærmama tuhətoni mhərkərinari irə. Irəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nærmama səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha, trini minuə irəha həukurən noien. ²³ Mətə kimiaha tihaməsiari. Narimnari me pam iakukupwən muvəni raka tukumiaha i."

Kristo truvehe mwi

²⁴ Iesu riripīn mini mə, "Mətə nəpīn nərəhaien nəha truvehe mukurau pam, 'meri truvehe mīpitəv,

məkwə trəpwəh nəhiapwien,

²⁵ kəməhau me ia nīmagouagou tuhəsasəsas,

narimnari me ia nīmagouagou həskai pik, Kumwesən trikiukiu ia nīrəha.'

²⁶ Kurirə irə nærmama tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, ia nəpuə iakauvehe ia nīskaiien asori mine nukuraanien asori. ²⁷ Ia nəpīn nəha takərhi raka nagelo me səiou həuvrehi, mhəuvesu, mhəuveraha, mhəuvarei, mhəuvən ia kwopun me pam ia tīprənə i, mhəpeki nærmama me səməme iakimərfi irəha mə səiou, mhəpeki irəha mhəuvehe.

²⁸ Həregi ro nusipekinien səvəi nei nəha niemis. Nəpīn rīnarkwi pen tukun sə rīmərməru minaməpīrīr, kimiaha hiəukurən mə nəpīn səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ²⁹ Rəmwhen a mwi, nəpīn kimiaha tihətoni narimnari me i hənəmāier pehe, tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakuvəuvehe ipaka, rəmwhen a iakamərer ia kwəruə ia nimwə mə takuvnimwə pehe. ³⁰ Iakani nīpərhiənien tukumiaha i mə nærmama səməme kamhəmīru təkwtəkwuni mine tuhəpwəh nemhə pamien meste narimnari me pam i həier pehe. ³¹ Neiai mine tīprənə trouiwən, mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən mhə.

³² Mətə nəpīn səvəi nəri nəha, uə aoa səvənhi, iərmama riti riwən rukurən. Nagelo me ia neiai mine iou mwi, Tini Kumwesən, iahəreirei. Mətə Tata səiou, in əpa rukurən. ³³ Kimiaha tihaməsiari, ti nəri nə mə hiəreirei mə nəpīn nəha truvehe tinesən.

³⁴ Rəmwhen a ia iərmama riti ravən əpwəmwis, məseni pen narimnari me səvənhi ia rəgi nærmama me səməme kamho tukwini nari min. Irəha pam səvənraha wok rarə. Nənə nəpīn iərmama nəha ramier irə rini pen ti iərmama sə raməkure ia kwəruə ia nimwə səvənhi mə, 'Tikamətui amasan ti səiou narimnari me, məpwəh napriien.'

³⁵ Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien, ti nəri nə mə hiəreirei mə iəmə asori səvəi nimwə truvehe tinesən. Truvehe ia nəruarəv uə ia nəpīn uə ia nəpīn rəiə rakaka irə uə ia nəpnəpīn. ³⁶ Rərəha mə ruvehe akwauakw mətoni

13:15: Luk 17:31   **13:17:** Luk 23:29   **13:19:** Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14   **b 13:19:** Uə fwe kupwən ia nəpīn nəha Kumwesən rino neiai mine tīprənə mine narimnari me pam.   **13:22:** Dut 13:1-3, Rev 13:13   **13:24:** Rev 8:12   **13:27:** Mat 13:41   **13:34:** Mat 25:14   **13:35:** Luk 12:38

hiamapri. ³⁷ Næfe iakamini pehe tukumiaha i, iakamini pen ti nærmama me pam mæ, 'Hætui amasan, mhæpwæh napriien!' "

14

Namæ asori me sævai nækur Isrel kamhætui suatuk ti nousi æpuneien Iesu

¹ Næpin kæru mwi nækur Isrel ho Pasova irau næveginien asori sæ hani bred sæ yis riwæn iræ.^a Pris asori me mine nahatæn me sævai Loa kamhætui suatuk riti mæ tuhæuvæn afafa, mækwætæmhiri Iesu, mhousi æpune. ² Iræha kamhæni mæ, "Pwæh kitaha sæpwæh nækwætæmhiriien Iesu ia næpin sævai næveginien asori. Ræræha mæ nærmama niemaha træpi iræha kamho nurigrigien asori tukwe."

Pran riti rætægi pen senta ia nukwæne Iesu

³ Næpin Iesu ramaræ ia rukwænu næha Petani, ruvniwæ pen ia nækwai nimwæ sævai Saemon. (Saemon næha kupwæn nemhæien skai ro tekîn.) Iesu ramækure mamæni nari. Pran riti ruvehe mauvehi potel riti kîno ia kæruterei riti næghin næ alapasta. Fwe ia nækwai potel næha senta sæ kîno ia nat atukwatukw.^b Nænimen rutæ pik. Præn næha rætefi tærhui potel næha, mætægi pen ia nukwæne Iesu.

⁴ Mætæ nærmama nepwin niemaha ræpi iræha, kamhæni pen ti niræha me i mæ, "Ræfo ramouraha senta ianhi? ⁵ Ramasan mæ ripkæmri pen a næmri nari ia senta næha pwæh iærmama riti ruvehi. Rukuræn nuvehien mane asori muvei pen m nærmama nautæ sævænraha riwæn." Nænæ kamhæski præn næha.

⁶ Mætæ Iesu rîni mæ, "Tihæpwæh næskiiien præn i! Ræfo hiamo iamînhi iræ? In ramo noien amasan riti miou. ⁷ Nærmama me sæmæme nautæ sævænraha riwæn tuhamaræ kîmiaha mînraha ia næpin me. Næpin hianuæ tihæsitu ia niræha, hiæukuræn nasituien. Mætæ iou tapkaræ mhæ kitaha m kîmiaha næpin me. ⁸ Præn i rîno nari riti ræmwhen iræ mæ tro. Rukupwæn mætægi pehe senta mamæpnæpenæ ia nipwrak mæ tukînîmwi. ⁹ Iakani nipærhienien tukumiaha i mæ nærmama tuhævisau irapw nægkiariien amasan sæiou ia kwopun me ia tîprænæ i, mhævisau irapw næfe præn i rîno miou mæ nærmama rerînraha tramrhi."

Jutas truvei pen Iesu ia rægi nærmama sæmæme kamhæmwæki in

¹⁰ Jutas Iskariot, in riti ia twelef nærmama me sævai Iesu, revæn ti pris asori me mæ trægkiari mînraha. Revæn mîni mæ, "Takuvei pehe Iesu m kîmiaha." ¹¹ Næpin pris asori me hæregi nægkiariien sævænhi, rerînraha rægien tukwe. Hæni mæ tuhæuvei pen mane mîn. Nænæ Jutas rînamætui suatuk mæ truvei pen Iesu ia ræginraha.

Iærmama kæru sævai Iesu krouæpnæpenæ ti næveginien kamæni bred sæ yis riwæn iræ

¹² Neste atukwatukw næpin næha tuhani bred sæ yis riwæn iræ. (Ia næpin asori næha, nærmama kamhousi æpune sipsip me sævai Pasova.) Nærmama me sævai Iesu hæres pen Iesu i mæ, "Kwopun pæku næha ikokeikei mæ kîmaha tahæuvæn mhæpnæpenæ ti næveginien sævai Pasova ikin, nænæ, ik tikæni?"

¹³ Nænæ Iesu rærhi pen iærmama mi kæru sævænhi mîni pen ti nirau i mæ, "Kîmirau tirouevæn fwe ia Jerusalem. Iærman riti træpi raka kîmirau ia suatuk, mauvehi tikinari riti nui rukuær iræ. Iroukuriræ pen in. ¹⁴ Næpin revæn muvniwæ ia nækwai nimwæ, iroukuriræ i, rauevæn, rouni pen ti iæmæ asori sævai nimwæ næha mæ, 'Iahatæn sækitaha rani mæ, nimwæ æfo næha tahani pæri næveginien sævai Pasova kîmaha sæiou me nærmama me ikin?' ¹⁵ Nænæ in triri kîmirau mevæn fwe irænhæ ia nimwæ næha mahatæn rum asori

14:1: Mak 11:18 **a** **14:1:** Iærîmænu rîmæni pen ti nækur Isrel mæ iræha tuhamækeikei mhæ Pasova irau næveginien asori sæ hani bred sæ yis riwæn iræ. Tuho ia nuk nuk me mæ rerînraha trîrhi næpin Iærîmænu rîmæivæ ueni nimwæ sævænraha ia tæna Ijip, mæpwæh nousi æpuneien næmrîtæik sævænraha: Eks 12:1-19 **14:3:** Luk 7:37-38 **b** **14:3:** Nat in nei riti. Nipekin rapein amasan. Rutæ ia tæna sævai næmæ Intia isipwin ti tæna sævai nækur Isrel. Ro pen nænimen rutæ pik. **14:7:** Dut 15:11 **14:8:** Jon 19:40 **14:12:** Eks 12:6, 14:20

riti. Narimnari me pam hənəmak raka fwe ikin. Ia rum nəha kimirau tirouəpnəpenə tukutaha.”

¹⁶ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krouier, rouevən fwe ia Jerusalem, rouətə narimnari me pam rosi a Iesu rīməni pen ti nirau i. Nənə krouəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova.

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in

¹⁷ Ia nəruarəv Iesu ruvehe irəha twelef nərmama me səvənhi. ¹⁸ Nəpən kamhani pəri nari irə, Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama me səməme kamhəmwəki iou. Kimiaha riti raməni pəri nari kimrau min.”

¹⁹ Nəpən irəha həregi nəgkiariien nəha, rerinraha rəpou. Həuvehe kuatia kuatia mamhəres Iesu i mə, “Sin nəha ikani? Iou?”

²⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani kimiaha riti ia twelef nərmama me i səiou. Iərmama sə rameitesi bred ia tikiplet kuatia kimrau min. ²¹ Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama me səməme kamhəmwəki iou. Ramasan pik mə rīpkəpwəh a nətuiien.”

Nəpən sampam Iesu rəni nari irəha nərmama me səvənhi

²² Nəpən nəha kamhani nari irə, Iesu ruvehi bred məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə məkwsen muvei pen m səvənhi me nərmama me, mīni pen ti nirəha i mə, “Tihəuvehi. In i nīpwrak.”

²³ Kurirə irə in ruvehi kap waen, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə muvei pen mīnraha irəha pam hənīmwi waen ia tikikap nəha.

²⁴ Nəpən Iesu rauvei pen mīnraha, in rini mə, “In i nitek sə trərihi tərini əknekən nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Traiu ti nərmama həpik. ²⁵ Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə tapkənīmwi mhə mwi waen meste takənīmwi waen vi ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

²⁶ Nənə irəha hani nīpu riti, mho sampam irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

Iesu rini mə tukamevən nərmama me səvənhi tuhap kirkiri mhəpwəh in

²⁷ Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Tukamevən kimiaha pam tihap raka ia nirak. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə Kumwesən rini mə,

‘Iou takousi iərmama sə ramətui ti sipsip,
sipsip me tuhaiu kirkiri.’

²⁸ Mətə in tro iakətui mwi ia nemhəien səiou. Takətui raka, mevən fwe ia tənə Kalili. Iou takukupwən kimiaha tihəkurirə.”

²⁹ Mətə Pita rini pen ti Iesu i mə, “Irəha pam tuhap raka ia niram, mətə rīpko mhə iou.”

³⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iakani nīpərhienien tukw ik i ipwet ia nəpən, kurirə rəiə rakaka səro kəru irə, ik tikini m kahar mə ikreirei iou.”

³¹ Mətə Pita rəgkiari asori mə, “Trini mīnuə həni mə takaməkeikei memhə krau mik, mətə ko iakəpwəh nīniiien mə iakreirei ik.” Nənə irəha pam həni nəgkiariien kuatia.

Iesu revən fwe ia Ketseməne, maməfwaki fwe ikin

³² Irəha həuvən ia kwopun riti nəghin nə Ketseməne. Iesu rini pen ti səvənhi me nərmama me i mə, “Kimiaha tihaməkure ia kwopun i. Pwəh iou iakevən məfwaki.”

³³ Nənə in riri Pita, Jemes, mīne Jon harevən irəha min. Ia nəpən nəha in rīnamregi rərəha, rerin rəpou pik. ³⁴ Nənə rini pen ti nirəhar i mə, “Rerik rəpou pik ipaka iakemhə tukwe. Tiamharo i mharəpwəh napriien.”

³⁵ Nənə Iesu revən ouihi a mwi, mīmwei ia tīprənə, məfwaki, maməres suatuk riti mwi mə nəpīn nəha trukurau irə. ³⁶ In rīni mə, “Tata keikei, narimnari me pam rīməru tukw ik. Tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənimwiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, mətə tiko rəmwhen sə ikokeikei.”

³⁷ Nənə Iesu rəfwaki pam, mīrərig pehe mətoni Pita mīne Jemes mīne Jon kamharapri. Nənə in rīni pen ti Pita i mə, “Eh, Saemon, rəfo ikamapri, ko ipkətui mhə nəpīn ouihi a uə? ³⁸ Tiharətui mharəfwaki mə tiharəpwəh nīmweiiien ia nərəhaien. Nīpərhiienien, rerīmīaha ragien mə tihəfwaki, mətə nīpwramīaha rəpou.”

³⁹ Nənə Iesu rīrərig mevən məfwaki mwi, mīni a nəgkiariien sə rīməni kupwən. ⁴⁰ Nənə mīrərig pehe mwi mətə irəhar kamharapri mwi, ti nəri nə mə napriien ruvəuvehi irəhar. Nənə harfi nəmrīnrahar, mətə harreirei mə tuharni pen nəfe tukwe in.

⁴¹ Nənə Iesu revən səro kahar irə muvehe mīni pen ti nīrəhar i mə, “Hīamarapri, mamharuvehi ihi napwīsiien səkimīahar? Nəmwhen. Nəpīn nəha ruvəuvehe. Iərmama riti truvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. ⁴² Tiharo mharərer. Pwəh saməuvən. Hətə ro, iərmama nəha trīni pui iou ruvəuvehe ipaka.”

Nərmama səməme kamhəmwəki Iesu həuvehe mhəkwtəmhirī in

⁴³ Nəpīn Iesu raməgkiari ihi, Jutas, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ruvehe irəha nərmama me həpīk. Pris asori me mīne nahatən me səvəi Loa mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənərhi pen irəha. Nepwīn kamhəuvehi nau. Nepwīn kamhəuvehi nīpəri nei.

⁴⁴ Jutas rīnəgkiari raka mīnraha mə, “Iərmama sə takakei min, iəmə nə in nə. Kīmīaha tihəkwtəmhirī, mhəiri raka mhəuvən, mhətui amasan mə trəpwəh napien.” ⁴⁵ Nənə nəpīn Jutas ruvehe ia kwopun nəha, revən atukwatukw ti Iesu, mīni mə, “Iahatən!” Nənə makei min. ⁴⁶ Jutas rakei min, nəmə nərmama me həuvehe mhəkwtəmhirī. ⁴⁷ Mətə iərmama riti sə ramərer ipaka ti Iesu reivi raka nau səvənhi, mərəi iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərəi raka nīkare nīfregīn.

⁴⁸ Nənə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Rəfo hīəuvehi nau me mīne nīpərpəri nei me mhəuvehe mə tihəkwtəmhirī iou iamīnhi irə? Nətərigien səkimīaha rīnuə iou rakres riti uə? ⁴⁹ Ia nərineiv m neis mīne iakamarə kītaha m kīmīaha fwe ia nīmwe səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama. Rəfo hīəpwəh nəkwtəmhirīien iou ia nəpīn nəha? Mətə hīamo iamīnhi irə mə nəgkiariien sə Nəkukuə Ikinan rīməni truvehe mukuə.” ⁵⁰ Irəha həkwtəmhirī Iesu. Nənə nərmama me pam səvənhi həpwəh in mhap.

⁵¹ Təmaruə riti rakurirə Iesu. Rauvegi a nīpwran ia ravaravar. Nərmama me həuvehe mhəkwtəmhirī. ⁵² Mətə resi raka ravaravar ia nīpwran maiu auər a map.

Iesu rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

⁵³ Nərmama me həiri Iesu mhəuvən ti pris asori anan. Pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mīne nahatən me səvəi Loa, hənousəsīmwin pen pam raka irəha me tukwe. ⁵⁴ Nəpīn həiri pen Iesu mamhəuvən, Pita rakurirə ia Iesu mamavən isipwīn tukwe meste nari fwe ia nīkare nīmwe səvəi pris asori anan. Nənə muvnmīwə maməkure irəha iotukwininari me, mamərhiəpw ia napw.

⁵⁵ Nənə pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui nərmama nepwīn mə tuhəni irapw nəri ərəha riti sə Iesu rīno uə rīməni. Nəmə asori me hokeikei mə tuhəregi pwəh housi əpune Iesu tukwe. Mətə irəha həpkətə mhə nari riti. ⁵⁶ Rəknekīn ti nīrəha ti nəri nə mə nərmama həpīk həskəmter mamheikuə ia nəfe hənətoni Iesu rīno uə həməregi in rīməni, mətə nəgkiariien səvənraha rīpkuvehe mhə mo kuatia.

⁵⁷ Nənə nərmama nepwīn həskəmter mamheikuə ia Iesu mamhəni mə, ⁵⁸ “Kīmaha iahəregi iəmə i rīməni mə, ‘Iou takouraha nīmwe i səvəi Kumwesən sə nərmama hənə

ia rəgɪnraha. Nəpɪn kahar rukurau takuvrhəkɪn riti mwi nərmama tuhəpwəh noien ia rəgɪnraha.' ”⁵⁹ Həni iamɪnhi irə, mətə nəgkiariien mwi səvənraha rɪpko mhə kuatia.

⁶⁰ Nənə pris asori anan rərəs ia kurkwan ia nirəha mərəs pen Iesu i mə, “Nəgkiariien riti riwən tikini? Rəfo ia nəgkiariien nəha irəha kamhəni mamhousi ik irə?”⁶¹ Mətə Iesu rəpnəpen, məpwəh nəgkiariien.

Nənə pris asori anan rərəs pen mwi mə, “Rəfo? Ik Kristo? Kumwesən sə kamɪni vivi in tini nə ik?”

⁶² Miregi Iesu rini mə, “Iou i. Tukamevən kimiaha tihətoni iou, Iəməti Iərmama, takaməkure ia nɪkare Kumwesən mwatuk sə in nɪskaiien səvənhi rasori. Tihətoni mwi iou takauvehe ia nəpuə me ia nimagouagou.”

⁶³ Nənə nəpɪn pris asori anan rɪregi, reitehi karkahu səvənhi, mɪni mə, “Kitaha tsətui iərmama riti mwi tro pui iəmə i tɪ nəfe?”⁶⁴ Hiəuvəregi raka mə in rini ərəha Kumwesən. Nətərigien səkimiaha mə tsəfo irə?”

Nənə irəha pam həni mə Iesu traməkəikei memhə.⁶⁵ Nəpwɪn həskəmter mhərgəvəsi pen in. Nəpwɪn housəman nənimen, mamhəuəsi in, mamhəni mə, “Ni ro nəgkiariien sə ruku pen tɪ Nənɪmwɪn mə sin ruəsi ik!” Nənə naruagən me səvəi pris asori anan irəha mwi həuvehi mhəpwɪ.

Pita rini mə in rɪreirei Iesu

⁶⁶ Pita in fwe inhəripw ia nɪkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə pran riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan ruvehe.⁶⁷ Nəpɪn rətoni Pita ramərhəipw ia napw, rəti əter irə, mɪni mə, “Ik mwi ikinamavən pəri kimirau Iesu iəmə Nasaret.”

⁶⁸ Miregi Pita rini mə, “Rekəm. Iou iakreirei iəmə nəha, mɪreirei nəfe i ikamɪni.” Nənə Pita rəpwəh nɪkare nimwə səvəi pris asori anan mevən ipaka tɪ kwəruə asori riti sə nərmama kamhəuvnimwə pehe irə. Nənə rəiə riti rakaka.

⁶⁹ Nənə pran sə ramo tukwini nari ruvehe mɪnamɪni mwi tɪ nərmama səməme kamhərəs ipaka tɪ Pita i mə, “Iəmə i in riti ia nirəha.”

⁷⁰ Mətə Pita rini mwi mə, “Rekəm. Rɪpko mhə iou riti ia nirəha.”

Nənə hərəs ouihɪ a mwi. Nərmama səməme kamhərəs ipaka tukwe in həni pen mwi mə, “Nɪpərhienien, ik riti ia nirəha tɪ nəri nə mə ik iəmə Kalili.”

⁷¹ Miregi Pita rini mə “Mə iakameikuə pwəh Kumwesən rərpwɪn noien ərəha səiou. Iakani pehe tukumiaha i kwəsuaɪi anan mə iou iakreirei iəmə nəha kimiaha hiaməni.”

⁷² Pita rini iamɪnhi irə nənə təkwtəkɪwuni a rəiə rakaka səro kəru irə. Nənə Pita rərɪn rɪrhi nəgkiariien sə Iesu rɪməni pen tukwe in mə, “Kurirə rəiə rakaka səro kəru irə, tikini m kahar mə ikreirei iou.” Pita rərɪn rɪrhi. Nənə rərɪn rərkwəpɪr, rasək.

15

Iesu rərəs ia nəmri Paelat

¹ Ia nəpnəpɪn pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mɪne nahatən me səvəi Loə mɪne nərmama pam ia nəkureien səvənraha hərai sun nəgkiariien səvənraha, mhərihi Iesu, mhəiri mhəuvən, mhəmri pen in ia rəgi Paelat.

² Nənə Paelat rərəs pen Iesu i mə, “Ik kɪg səvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu rini mə, “Ik ikani.”

³ Ia nəpɪn nəha pris asori me kamhəni ərəha Iesu ia narimnari me rɪpɪk.⁴ Ro pen Paelat rərəs pen mwi tɪ Iesu i mə, “Nəgkiariien riti riwən tikini pen tɪ nirəha i? Regi ro narimnari me rɪpɪk kamhəni ərəha ik irə.”

⁵ Mətə Iesu rəpwəh nəgkiariien. Nənə Paelat rərkərinari irə.

⁶ Noien riti nəha ikin Paelat ramo ia nuk me pam ia nəpɪn səvəi nəveginien asori nəha Pasova. Raməsəni iərmama riti sə nəkur Isrel həməni rier ia kalapus mamevən.

⁷ Ia nəpɪn nəha iərmama riti raməmak fwe ia kalapus nəghin nə Parapas. Kiməuvehi puvnimwə in ia kalapus irəha nərmama me nepwɪn tɪ nəri nə mə hənousi əpune iərmama ia nəpɪn səvəi naruagənien riti. ⁸ Ro iamɪnhi irə nərmama həpik həuvehe tɪ Paelat mənəmərəs pen mə trəsəni iərmama riti rier ia kalapus rəmwhen sə ramo mɪnrəha ia nuk me.

⁹ Miregi Paelat rini pen tɪ nirəha i mə, “Kimiaha hiokēikei mə takəsəni kig səvəi nəkur Isrel rier ia kalapus?” ¹⁰ Paelat rəres pen irəha iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə in rukurən mə pris asori me həməuvei pen Iesu ia rəgɪn tɪ nəmwəkiiən səvənraha. ¹¹ Nənə Paelat rəres pen irəha, mətə pris asori me hərer kukurau mamhərhiərhi nərmama, mamhəni pen tɪ nirəha i mə tuhərəs pen Paelat i mə trəpwəh narəkaiən ia Iesu mətə traraka ia Parapas.

¹² Ro iamɪnhi irə Paelat rəgkiari mwi mɪnrəha mɪni mə, “Trɪni mɪnuə iəkəsəni Parapas rier ia kalapus, rəfo ia iərmama sə hiaməni mə in kig səvəi nəkur Isrel?”

¹³ Miregi irəha həkweɪn əpwəmwɪs mwi mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

¹⁴ Miregi Paelat rini pen tɪ nirəha i mə, “Tɪ nəfe? Nəfe nəha nərəhaiən in rino?”

Mətə həni asori mwi mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

¹⁵ Nərmama me həpik nənə Paelat rokeikei mə tro rerɪnrəha rəpwuən. Ro pen rəsəni Parapas rier ia kalapus mamevən. Nənə Paelat rini pen tɪ naruagən me mə tuhərɪsi Iesu. Hərɪsi pam nənə Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgɪnrəha mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuau.

Naruagən me haris əkenhin ia Iesu

¹⁶ Naruagən me həiri Iesu mhəier mhəuvən ia nəkwai nimwə asori səvəi Paelat. (Nimwə nəha nəghin nə Praetorium.) Nəpɪn hapirapw fwe ikɪn, həkweɪn irəha me nepwɪn ia kusen səvənraha həuvehe, ¹⁷ mharkahu pen karkahu əruerəv riti m Iesu rəmwhen ia karkahu səvəi kig. Həuvehi rəhi mhəuvnhi kəfəfau irə səvəi kig, mhəfəfau pen ia kənkəpwə. ¹⁸ Hənaməkweɪn pen irə mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel kimaha iahəsiai ik!” ¹⁹ Irəha həuəsi kənkəpwə ia rɪgi nei, mhərgəvəsi in, mhənɪmwi nukurhunraha ia nənimen mamhəuvnhi nisaiiən irə. ²⁰ Nəpɪn hənərɪs əkenhin raka irə, həuvehi raka karkahu əruerəv irə, mharkahu pen tɪnari ihi səvənhi, mhəiri in mhəier mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuau.

Naruagən me hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

²¹ Irəha həiri Iesu, mamhəuvən. Ia suatuk naruagən me hətoni iəmə Saerin riti. Nəghin nə Saemon. In tata səvəi Aleksanta mɪne Rufas. Ruku pen fwe ia rukwənu mauvehe i ia taon. Naruagən me həkeikei min mə trəvrani nei kamarkuau səvəi Iesu. ²² Həiri Iesu mhəuvən ia kwopun riti nəghin nə Kolkota (Nɪpwrai nəhag nəha kwopun səvəi kerhə ia iərmama) ²³ Irəha həuvei pen waen min kəvti pen nimwai nari riti rəfiə trasitu muəsi nəmɪsəien. Mətə Iesu rəpwəh nənimwiien.

²⁴ Irəha hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau, mharə mhəuai kirkiri tɪnari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahətən pen mə sin truvehi nəfe tɪnari səvənhi.

²⁵ Hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau ia naen klok ia nəpnəpɪn. ²⁶ Nəkukuə kimərai mə Iesu tremhə tɪ nəfe rini mə:

IN I KIG SƏVƏI NƏKUR ISREL

²⁷ Nəpɪn hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau, hərui tərini pen mwi rakres mi kəru ia nei kamarkuau, riti ia nɪkare Iesu mwatuk riti ia nɪkaren mour. ²⁸ a ²⁹ Nənə nərmama səməme həukurau pehe ia suatuk, kamhəni ərəha Iesu, mamharis əkenhin irə, mamhounouini kənkəpwənraha me, mamhəni mə, “Ik nə iəmə ikiməni mə tikouraha

15:11: Wok Me 3:13-14   **15:21:** Rom 16:13   **15:24:** Sam 22:18   a **15:28:** Niutestamen me nepwɪn kimərai ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən həni nəgkiariien riti mwi ia kwopun i rini mə, “Ia noien nəha nəgkiariien səvəi Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə sə rani mə, ‘Irəha həvsini in mə in riti mwi ramərui Loa.’”   **15:29:** Sam 22:7, Sam 109:25, Mak 14:58

nimwə səvəi Kumwesən marə muvrhəkin mwi ia nəp̄in kahar. ³⁰ Ita, uvehim̄iru ik, maraka ia nei kamarkuauui meiwaiu pehe!”

³¹ Pris asori me m̄ine nahatən me səvəi Loa, irəha mwi kamhəni ərəha Iesu, mamharis əkenh̄in irə, mamhəni pen ti nirəha me i mə, “In ruvəuvehim̄iru raka nər̄mama həp̄ik, mətə ko r̄ipkuvehim̄iru atukw mhə in.” ³² Həni mə, “In Kristo. In kig səvəi nəkur Isrel. Ramasan mə raraka ia nei kamarkuauui meiwaiu pehe pwəh kitaha sət̄oni mhəni n̄ipər̄hienien irə.” Iər̄man mi nəha kəru kinər̄ui tər̄ini pen irau ia nei kamarkuauui irəhar Iesu, irau mwi krauni ərəha in.

Iesu remhə

³³ Ia kurkwai nəp̄in ia ran nəp̄itəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. ³⁴ Nənə ia tri klok ia nər̄varəv Iesu rasək əpwəmw̄is m̄ini mə, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” N̄ipwrai nəgkiariien nəha, in i mə, “Kumwesən səiou, Kumwesən səiou, rəfo ikap raka ia nirak iam̄inhi?”

³⁵ Nər̄mama nepw̄in səməme kamhərer mamhəspau ia Iesu həregi nəgkiariien nəha, mhəni mə, “Həregi ro, iəmə i raməkwein Profet Elaeja.” ³⁶ Nənə riti ia nirəha raiu muvehi n̄ipəri koton, meitesi ia waen sə rəfiə, m̄ipiri pen ia nusvenhi rəgi nei riti, muvehi pen mə Iesu trənimwi, m̄ini mə, “Pəp̄im ro pwəh sət̄oni mə Profet Elaeja truvehe muvehi raka iəmə i ia nei kamarkuauui uə rekəm.”

³⁷ Mətə Iesu rasək əpwəmw̄is, muvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə.

³⁸ Ia nəp̄in nəha tinari sə rəgher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən reitehi n̄ipər̄in kəru fwe irənhə meste nari fwe inhəripw. ³⁹ Iəmə asori riti səvəi naruagən me ramərer maməti pen mət̄oni Iesu. Nəp̄in rət̄oni Iesu ruvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə iam̄inhi irə, r̄ini mə, “N̄ipər̄hienien iəmə i in Tini Kumwesən.”

⁴⁰ N̄ipran me nepw̄in kamhərer isipw̄in kwopti ti Iesu mamhəspau irə. Meri Maktala, m̄ine Salome, m̄ine Meri mama səvəi Jemes m̄ine Joses, irəha m̄inraha. ⁴¹ Nəp̄in Iesu r̄inamavən fwe ia tənə Kalili n̄ipran mirəhar nəha kamhəkurirə i, mamhasitu irə. N̄ipran me nepw̄in mwi həp̄ik, nəp̄in Iesu ruvehe ia Jerusalem, irəha mwi həkurirə in mhəuvehe.

Josef r̄inimwi Iesu

⁴² Fraete, nəp̄in kaməpnəpenə irə ti Sapat, ti nəri nə mə nəruarəv meri r̄inamivə, ⁴³ Josef iəmə Aramatia revən mə trəres Paelat mə ko Paelat rəsəni in ruvehi n̄ipwrai Iesu. (Josef in mwi raməkure irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nəp̄in housəsimw̄in irəha me. Nər̄mama kamhəsi ai in. Josef rameitenhi mə trət̄oni nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə truvehe.) Josef rətəgase ia Paelat, mevən mərəs n̄ipwrai Iesu. ⁴⁴ Nəp̄in Josef rərəs pen Paelat ti n̄ipwrai Iesu, Paelat rəkərinari, m̄ireirei mə Iesu ruvəmhə pər̄hien uə rekəm. Ro iam̄inhi irə rəkwein pen iəmə asori səvəi naruagən me mərəs pen tukwe in mə, “N̄ipər̄hienien Iesu ruvəmhə raka?”

⁴⁵ M̄iregi iəmə asori səvəi naruagən me r̄ini mə, “N̄ipər̄hienien Iesu ruvəmhə raka.”

Nəp̄in Paelat r̄iregi, rəsəni Josef mə, “Ikukurən nevənien muvehi raka n̄ipwran.”

⁴⁶ Josef revən muvehi nəmri tinari kani mə linen, muvehi raka n̄ipwrai Iesu ia nei kamarkuauui, muvegi irə. Muvegi pam, muvehi mevən, məmri pen ia n̄ipəgi kəruət̄erei riti kinər̄ai ərori raka, nənə məsək̄wusək̄wu kəruət̄erei asori riti mərəpinhə pen kwəruə irə. ⁴⁷ Ia nəp̄in nəha Meri Maktala m̄ine Meri mama səvəi Joses krouətə kwopun nəha kəmri pen Iesu ik̄in.

16

Iesu rət̄ui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Rinaməruarəv, nəpɪn Sapat rino sampam, Meri Maktala, mine Salome, mine Meri mama səvəi Jemes, haruvehi nəmri nɪmwai nari me nepwɪn sə nɪpekinraha rapein amasan, mə tuharevən mharəmri pen ia nɪpwrai Iesu. ² Ia Sante, ia nəpnəpɪn anan, irəhar hənəmarevən fwe ia nɪpəg. ³ Ia suatuk kamharəres irəhar me i mə, “Sin nəha trasitu ia kɪtahar, məpəkɪr raka kəruətərei nəha ramo tukuahag kwəruə ia nɪpəg?”

⁴ Mətə nəpɪn harapirapw fwe ikɪn, harəti pen mharətoni kəruətərei asori nəha kɪnəpəkɪr raka raka i. ⁵ Nənə harevən ia nəkwai nɪpəg, mharətoni iərmama riti raməkure ia nɪkarenrahar mwatuk, mamarkahu ia karkahu sə rəpwəmwɪs məpsan. Irəhar harətoni, nənimenrahar rier.

⁶ Mətə iərmama nəha rɪni pen tɪ nɪrəhar i mə, “Nəmrimirəhar trəpwəh nɪerɪen. Hiamarətui Iesu, iəmə Nasaret sə kɪnərui tərɪni pen ia nei kamarkuau. In rɪwən i. Rɪnətui raka ia nemhəien səvənhi. Harətoni ro kwopun kɪnəmri pen nɪpwran raməmak ikɪn. ⁷ Mətə tiharevən mharni pen tɪ nərmama me səvənhi mine Pita mə Iesu trukupwən ia kɪmiaha mamevən fwe ia tənə Kalili. Kɪmiaha tihətoni in fwe ikɪn rəmwhen rɪməni tukumiaha i.”

⁸ Nənə nɪprən mirəhar nəha harhekɪr pɪk, mharətəmnɪmwɪn, mharier, mharap ia nɪpəg. Mətə harəpwəh nəvisauien nəfe kɪməni pen tɪ nɪrəhar i, tɪ nəri nə mə harhekɪr.

Meri Maktala rətoni Iesu

⁹ Sante ia nəpnəpɪn Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mukupwən mier irapw tɪ Meri Maktala, pran sə fwe kupwən Iesu rɪnəkoui irapw nəremhə me irə irəha pam sefen. ¹⁰ Meri revən mətə nərmama me səməme kamharə pəri irəha Iesu kupwən. Kamhəkure tɪ Iesu, mamhasək tukwe. Meri ruvehe mɪni pen tɪ nɪrəha i mə “Iakɪnətə Iesu.” ¹¹ Nəpɪn hərəgi mə Iesu rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi, mhərəgi mwi mə Meri rətoni, nənə həpkɪni mhə nɪpərhienien irə.

¹² Kurirə irə kəru ia nɪrəha krouier ia taon rouavən ia suatuk. Nənə Iesu rier irapw tɪ nɪrau. Krouətə nɪpwran ropə iti. ¹³ Iərman mi nəha krouərɪg rouevən tɪ nərmama me səvəi Iesu, rouəvisau mɪnraha, mətə irəha həpwəh nɪniien nɪpərhienien ia nəgkariien səvənrau.

¹⁴ Kurirə irə nərmama me nəha səvəi Iesu irəha eleven kamhəkure mamhani pəri nari. Ia nəpɪn nəha Iesu rier irapw tɪ nɪrəha, maməski irəha tɪ nəri nə mə kənkəpwənraha rɪskai. Nahatətəien səvənraha rɪwən. Hənəpwəh nɪniien nɪpərhienien ia nəgkariien səvəi Meri, mhəpwəh mwi nɪniien nɪpərhienien ia iərmama səməmi nəha kɪnəuətoni Iesu mə rɪnətui pərhien mwi ia nemhəien səvənhi.

¹⁵ Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha me i mə, “Həuvən ia kwopun me pam ia tɪprənə i, mhəvisau irapw nəgkariien amasan səiou m nərmama me pam. ¹⁶ Iərmama sə trɪni nɪpərhienien ia nəgkariien amasan səiou, ko paptəes irə, Kumwesən truvehimɪru in. Mətə iərmama sə trəpwəh nɪniien nɪpərhienien ia nəgkariien amasan səiou, Kumwesən trəpwɪn noien ərəha me səvənhi. ¹⁷ Nərmama səməme kamhahətətə ia nɪrak tuho nɪmtətien me i. Irəha tuhəkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia nəghɪk. Irəha tuhəgkari ia nəgkariien səvəi nəkur əpə. ¹⁸ Irəha tuhəuvehi snek me səməme kamhahi əpune nərmama. Trɪni mɪnuə irəha hənɪmwi nari riti kəvti pen nɪmwai nari sə ramousi əpune iərmama, ko rɪpkuəsi mhə irəha. Irəha tuhərapɪ nərmama səməme nemhəien rarə ia nɪrəha mho irəha həuvehe mhəsənɪn.”

¹⁹ Nəpɪn Iesu Iərɪmənu rɪnəgkari pen pam mɪnraha, kuvehi utə in revən fwe ia neiai, məkure ia nɪkare Kumwesən mwatuk. ²⁰ Nənə nərmama me səvənhi həuvən mhəvisau ia kwopun me pam. Nəpɪn kamhəvisau irə, Iərɪmənu ramarə tɪ nɪrəha, mamə nɪmtətien me mə nərmama tuhətoni, mhəni nɪpərhienien ia nəgkariien amasan səvənhi.

Luk Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Matiu, Mak, Luk, Jon irəha pam haməgkiari ia nimiruien səvəi Iesu Kristo, mətə Luk nəkukuə səvənhi rəpwəmwis. In mwi rīmərari nəkukuə nəha kani mə Wok Me. Luk in tokta riti kīnahatən amasan in rukurən pik nari. In rīmərari nəkukuə i rerin ramrhi nəkur Kris mine nətəien səvənraha. Luk rokeikei mə nərmama tuhəukurən amasan nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo ro nīpərhiēnien. Fwe nukune nəkukuə səvənhi Luk raməgkiari ia nətuiien səvəi Iesu Kristo. In rini raka sə nəha marə mīni mwi nimiruien səvəi Iesu meste nemhəien səvənhi. Luk rokeikei mə kītaha tsəukurən mə Iesu Kristo rokeikei nərmama me pam. Luk raməgkiari pik ia nīpran me səməme hənətoni Iesu. In mwi raməgkiari ia nəkwərhakwərha me səməme hənətoni Iesu. Ia nusipekinien me səvənhi in rirai məgkiari pik ia nərmama nautə səvənraha riwən kamometə irəha. Luk 19:10 ramini mə, Iesu Kristo in iərmama pərhiēn riti sə rīməuvehe fwe kupwən mə trətui nərmama me səməme hənəruei muvei pen nimiruien vi mīnraha. Luk raməgkiari pik ia nagienien. Tikətoni nagienien nəha ia nīpu səvəi Meri, mətoni mwi ia nagelo me səməme hənəmagien ia nəpīn Iesu rīnamətui irə. Tikətoni mwi nagienien nəha ia nərmama me səvəi Kristo səməme hənəmrərig pen fwe Jerusalem mamhəgien asori ti nəri nəmə Kristo rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro nukurənien i mə Luk rokeikei mə trīni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo mahatən mə Kristo ruvehe ia təkure tīprənə i nəkur ərəha kamharə irə. In ruvehe mo irəha hāgien, mamheitenhi nəri amasan riti truvehe nəpīn kurirə, in truvehimīru irəha.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Nərmama həpik hənousari raka ti nīrai penien ia nəkukuə narimnari me nəha Iesu rino fwe kupwən nəpīn ramavən kīmaha min. ² Irəha həmərari pen nəgkiariien me nəha nərmama həukurən amasan irə həmənī pehe tukumaha i. Fwe ia nukune wok səvənhi, nərmama me nəha həukurən amasan irə hənətoni Iesu ia nənimenraha, nənə mamhəvisau irapw nəgkiariien səvənhi. ³ Iou mwi iakinəskun pam raka narimnari me i mukurən amasan kīnəfo irə fwe ia nukunen muvehe. Nənə təkwtəkwi, iəmə asori Teofilas, iakregi ramasan mə pwəh iakrai pen ia nəkukuə riti mik. ⁴ Iakamo iamīnhi irə mīnuə tikukurən amasan nəgkiariien sə kīnahatən ik irə. In ro nīpərhiēnien.

Agelo riti rini irapw mə Jon Paptas trətui

⁵ Ia nəpīn nəha Herot ramərimənu ia tənə Jutia pris riti nəghin nə Sekarəea. In pris riti ia təmwen səvənraha kani mə Pris me səvəi Apia. Səvənhi iərmama in pran riti sə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Eron. Nəghin nə Elisapet. ⁶ Irau pəri noien səvənrau ratukwatukw ia nəmri Kumwesən. Ia nəpīn me krauesi pen atukwatukw pam nəfe nəghin Loa səvəi Iərimənu rani. ⁷ Mətə tinīnrau riwən. Elisapet ripkəkwhakwen mhə. In nīprənəmə. Sekarəea nərgharə.

⁸ Nəpīn riti Sekarəea irəha təmwen səvənhi kamhowok səvəi pris me ia nəmri Kumwesən ia nīmwə səvənhi. ⁹ Nənə irəha hesi pen noien səvəi pris me mhəuini nari riti sə ramahatən nari. Trahatən pen mə sin trevən fwe ia nəkwai nīmwə səvəi Iərimənu muvani nīmwəkmwəki nari nīpekīn rapein amasan ia təkure nīfatə. Həuini pen nəri nəha nənə rahatən pen Sekarəea. ¹⁰ Ia nəpīn atukwatukw sə kauvani nīmwəkmwəki nari nīpekīn rapein amasan irə nərmama me kamhəfwaki fwe iruə.

¹¹ Nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pehe mamərer ia nīkare nīfatə mwatuk ia nəri kauvani nīmwəkmwəki nari nīpekīn rapein amasan irə. ¹² Nəpīn Sekarəea rətoni agelo

naha, rehekir pik matamnimwin. ¹³ Matə agelo rini pen tukwe in mə, “Sekaraea tikəpwəh nehekirien. Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiiien səim. Səim iərmama Elisapet trərəhi tinimirau riti iərman. Nənə tikisegi pen nəghin nə mə Jon. ¹⁴ Tikregi ramasan mamagien tukwe. Nəpin trətui, nərmama həpik mwi rerinraha tragien tukwe. ¹⁵ In truvehə mo iəmə asori ia nəmri Kumwesən. In tripkənimwi mhə waen uə nənimwiien skai. Nəpin in ramarə ihi ia tipwi mama səvənhi rerin ruvəkuər raka ia Nənimwin Ikinan. ¹⁶ In tro nəkur Isrel me həpik hərərig mhəuvehe ti Iərimənu Kumwesən səvənraha. ¹⁷ In trakupwən ia Iərimənu. Nətərigien səvənhi mine niskaiien səvənhi trəmwhen ia nətərigien mine niskaiien səvəi Profet Elaeja. In tro tata me hərərig ia rerinraha mə rerinraha trirhi mwi nipwnətira me. Nərmama səməme hamərui nəkwai Kumwesən in tro irəha hərərig mhəuvehe mhesi pen nətərigien səvəi nərmama hatukwatukw. Ro iamihhi irə in tro nərmama həpnəpenə ti nuveheien səvəi Iərimənu.”

¹⁸ Miregi Sekaraea rini pen ti agelo i mə, “Takəfo mukurən mə nəri naha tro iamihhi irə? Kwa iou iakinərgarə səiou iərmama niprənemə.”

¹⁹ Miregi agelo rini pen tukwe in mə, “Iou i Kapriel. Iakamərer ia nəmri Kumwesən. In rərhi pehe iou mə takuvehe məkkiari pehe mik məvisau nəri amasan mik. ²⁰ Matə ti nəri nə mə ipkini mhə nipərhiien ia nəgkiariien səiou, ətə ro, rerim triwən. Tipkəgkiari mhə mesite nəri iakiməni pehe tukw ik i trier pehe. Trukuə ia nəpin atukwatukw səvənhi.”

²¹ Ia nəpin naha, fwe iruə, nərmama kamheitenhi Sekaraea. Hərkərinari mə in rəmak tui ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. ²² Nəpin rier irapw iruə, ko ripkəgkiari mhə minraha, matə raməkkiari a ia rəgin. Hənətə həuvəukurən minuə in rinətə nari riti rəmwhen ia nəməkrahaiien fwe nəkwai nimwəfwaki.

²³ Nəpin naha Sekaraea ramowok pris irə fwe ia nimwə səvəi Kumwesən ruvehe mukurau, nənə in rirərig mevən fwe imwəni. ²⁴ Kurirə irə ripko mhə tui, nənə səvənhi iərmama Elisapet ro tipwin. Nəpin rino tipwin, raməmak afafa ia nəkwai nimwə səvənhi mesite pen məkwə krirum səvənhi, mamini mə, ²⁵ “Iərimənu rino nəri miou. Nəpin rəti irapw matə iakamauris ia nəmri nərmama ti nəri nə mə səiou iəkunouihhi riwən, rerin ragien ruvehi raka naurisien naha ia nirak.”

Agelo riti rini irapw minuə Iesu trətui

²⁶ Elisapet rino tipwin marə məkwə sikis. Ia nəpin naha Kumwesən rərhi pen agelo riti nəghin nə Kapriel revən mə trətoni prənvi riti fwe ia taon riti ia tənə Kalili nəghin nə Nasaret. ²⁷ Prənvi naha ramreirei ihi iərman. Kinəsisəg raka in minuə tresi pen iərman riti nəghin nə Josef. Josef in kwənəkwus riti səvəi Kig Tevit. Prənvi naha nəghin nə Meri. ²⁸ Agelo naha rier pen tukwe in, mini mə, “Meri. Tiko magien. Iərimənu ramasan tukw ik mamarə tukw ik.”

²⁹ Matə Meri nətərigien səvənhi rəvsausini pik ti nəgkiariien naha mamətərig mə rəfo agelo rini pen tukwe in iamihhi. ³⁰ Nənə agelo naha rini pen tukwe in mə, “Meri tikəpwəh nehekirien. Kumwesən ramasan tukw ik. ³¹ Regi ro! Tiko tipwin, mərəhi nərīm riti iərman. Tikisegi pen nəghin nə mə Iesu. ³² In truvehə mo in iəmə asori. Tukəkwein in mə tini Kumwesən, Kumwesən sə rasori anan. Iərimənu Kumwesən səkimiaha truvehhi pen nitətə səvəi ripwini Kig Tevit min. ³³ In trərimənu ia nuk nuk me ia nərmama me səməme həuku pen ia kwənəkwus səvəi Jekop. Nitətə səvənhi tripkiwən mhə.”

³⁴ Miregi Meri rini pen ti agelo i mə, “Trəfo mo iamihhi. Iou prənvi. Iakreirei iərman?”

³⁵ Miregi agelo rini pen tukwe in mə, “Nənimwin Ikinan truvehə ia niram. Kumwesən sə rasori anan niskaiien səvənhi trəuiui ik. Ro iamihhi irə tukəkwein pen iəkunouihhi ikinan naha tikərahhi minuə in Tini Kumwesən. ³⁶ Nənə regi ro. Ik riti fwe Elisapet niprənemə, matə in mwi rino tipwin trərəhi tini riti iərman. Kani in mə pran sə

ripkəkwhakwen mhə, mətə ruvəuvehe mipəmpəm marə məkwə sikis. ³⁷ Narimnari me pam riməru ti Kumwesən.”

Meri revən mətōni Elisapet

³⁸ Miregi Meri rini mə, “Iou pran sə iakamo tukwini nari m Iərimənu səiou. Pwəh rukua ia nirak rəmwhen ia sə ikiməni.” Nənə agelo nəha rəpwəh in mamevən.

³⁹ Ia nəpən nəha, ripko mhə tui, Meri rier mevən akwauakw fwe ia rukwənu riti ia təkure tənə ia Jutia, ⁴⁰ mevən ia nəkwai nimwə səvəi Sekarəea, maməgkiari pen m Elisapet. ⁴¹ Nəpən Elisapet riregi Meri raməgkiari, tini rakurisei asori ia tipwən. Nənə Elisapet rerin ruvehe mukuər ia Nənimwən Ikinan. ⁴² Nənə in rəkwein əpwəmwis mini mə, “Meri Kumwesən ramasan tukw ik məpi raka pam nīpran me. Ramasan mwi ti nərim sə tikərəhi. ⁴³ Mama səvəi Iərimənu səiou ruvehe mətə iou. Rəfo ko nəri amasan ia nirak iamīnhi? ⁴⁴ Regi ro, nəpən ikapirapw məkwein iou, iakregi rerim, iəkunouihī ia tipwīk rakurisei asori ia nagienien. ⁴⁵ Rerim tragien ti nəri nə mə ikiməni mə nīpərhienien trukua irə ia nəfe Iərimənu riməni pehe tukw ik i.”

Meri rəgnəgini Kumwesən

⁴⁶ Miregi Meri rini mə,

“Ia nīmīruien pam səiou iakauvehi utə nəghi Iərimənu səiou.

⁴⁷ Rerik ragien pik ti Kumwesən səiou sə rauvehimīru iou.

⁴⁸ Iou pran auər a sə iakamo tukwini nari min,

mətə rerin ramrhi iou.

Təkwtəkwwuni mīne mamevən nərmama pam tuhəni iou

mə iou pran sə rerik ramagien,

⁴⁹ ti nəri nə mə Kumwesən i sə riskai pik rino narimnari asori me miou.

Nəghin ro ikinan.

⁵⁰ Napīien səvənhi ramarə ti nərmama me pam səməme kamhəsiai in,

mamarə mwi ti nīpwnətīnraha me mīne nīmwpwīnraha me mamevən.

⁵¹ In ramo nīmətātien me ia rəgin əsanin,

maməkoui irapw nərmama səməme kamhəfiūtə ia rerinraha.

⁵² In rauvehi irapw kig asori me ia kwopun kamhəkure ikin mamhərimənu,

marə mauvehi utə mwi nəmə auər a me.

⁵³ In rauvei pen nəveginien amasan m nərmama səməme nukumhə ramahi irəha.

Hani tipwīnraha rəsisi.

Mətə səməme nautə səvənraha rasori in ramərhi irapw irəha,

mīpkuvei pen mhə nari riti mīnraha.

⁵⁴ In ramasitu ia kitaha nəkur Isrel.

Kitaha nərmama me səvənhi samo tukwini nari min.

In ramo iamīnhi irə ti nəri nə mə rerin ramrhi napīien səvənhi

⁵⁵ rosi in riməni pen ti kaha kupwən me səkitaha.

In riməni pen ti Epraham mə in trapi Epraham mīne nərmama me ia kwənəkwwus səvənhi ia nuk nuk me.”

⁵⁶ Meri rarə irau Elisapet meste məkwə kahar rukurau, nənə kurirə irə rirərig mevən fwe imwəni.

Jon Paptəes rətui

⁵⁷ Rineste nəpən səvəi Elisapet trərəhi tini irə. Rərəhi tini iərman. ⁵⁸ Nərmama me ipaka tukwe mīne nīpərin me həregi mə Kumwesən rīnapi asori in. Həuvehe mhətə in mamhagien pəri.

1:37: Jen 18:14   **1:41:** Luk 1:15   **1:42:** Dut 28:4   **1:45:** Luk 1:20   **1:46:** 1Saml 2:1-10   **1:48:** Luk 1:25, 11:27   **1:50:** Sam 103:13,17   **1:51:** 2Saml 22:28   **1:52:** Job 12:19, 5:11, Sam 147:6   **1:53:** 1Saml 2:5, Sam 34:10, Sam 107:9   **1:54:** Aes 41:8, Sam 98:3   **1:55:** Maeka 7:20, Jen 17:7, 18:18, Jen 22:17

⁵⁹ Nəp̄in iəkunouihi səvənhi reste nəp̄in eit, həuvehi mhəuvehe mə tukuvehi ninhum min. Nətərigien səvənraha mə tuhəsegi pen nəghin nə Sekaraea, nəpw̄inhi tata səvənhi.

⁶⁰ Mətə səvənhi mama rini mə, “Rekəm. Tsəsegi pen nəghin nə mə Jon”

⁶¹ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Mətə rəfo? Nahag nəha riwən ia kwənəkwas səim.”

⁶² Nənə irəha həgkiari pen m tata səvənhi ia rəginraha, mhəres nəfe nahag in rokeikei mə tuhəsegi pen ia iəkunouihi. ⁶³ Sekaraea rəres nəri kamrai pen nari irə. Kuvehi pen min. Nənə rirai pen ianhi mə, “Nəghin nə Jon.” Nənə irəha pam hərkərinari irə. ⁶⁴ Ia nəp̄in nəha Sekaraea rerin rinarə mwi. Nənə in rinaməgnəgini Kumwesən. ⁶⁵ Nərmama me ia nīkarkare rukwənu həregi həhekir. Nəgkiariien nəha ruviris ia kwopun me pam ia təkure tənə ia Jutia. ⁶⁶ Nərmama me pam səməme həregi nəgkiariien nəha hamətərig irə mə, “Iəkunouihi nəha trəfo irə? Mətə in nə niskaiien səvəi Iərimənu ramarə irə.”

Sekaraea rini irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimw̄in Ikinan

⁶⁷ Ia nəp̄in nəha Nənimw̄in Ikinan ruvehe mukuər ia reri Sekaraea, tata səvəi Jon, muvei pen nəgkiariien min. Nənə Sekaraea rini mə,

⁶⁸ “Pwəh səgnəgini Iərimənu Kumwesən səkitaha nəkur Isrel.

In ruvehe masitu ia kitaha nərmama me səvənhi meivinari ia kitaha.

⁶⁹ In ruvehi utə iəmə skai riti sə truvehimiru kitaha.

Iəmə skai nəha in kwənəkwas riti səvəi Kig Tevit sə rinamo tukwini nari m Kumwesən fwe kupwən.

⁷⁰ Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien me səməme Kumwesən riməni pehe tukutaha i ia tərhui profet ikinan me səvənhi fwe kupwən.

⁷¹ In riməni mə truvehimiru kitaha,

muvehi raka kitaha ia rəgi nərmama me pam səməme kamhometə kitaha, mamhəmwəki kitaha.

⁷² In riməni mə trapi kaha kupwən me səkitaha,

məpwəh nenouenouien nəgkiariien ikinan səvənhi.

⁷³ Promes nəha in riməuvei pen m kaha kupwən səkitaha Epraham,

mauvehi kwəsuahe tukwe.

⁷⁴ In riməni mə nəp̄in ruvehi raka kitaha ia rəgi nərmama səməme haməmwəki kitaha, in trəsəni kitaha tso tukwini nari min, mhəpwəh nehekieren.

⁷⁵ Kitaha tsəmher mhatukwatukw ia nənimen ia nəp̄in me pam ia nimiruien səkitaha.

⁷⁶ Nənə ik, nərik, tukini mə Kumwesən sə rasori anan, profet riti səvənhi nə ik,

ti nəri nə mə tikukupwən məpərhi suatuk me səvəi Iərimənu səkitaha, nənə in trukurirə.

⁷⁷ Tikini irapw ti nərmama me səvənhi mə Kumwesən truvehimiru irəha,

məpwəh nərpw̄inien noien ərəha me səvənraha.

⁷⁸ Kumwesən səkitaha in ramasan pik, mamapi kitaha.

Ia napiien nəha səvənhi in trərhi pehe Kristo ruku pen fwe ia neiai,

muvehe tukutaha rəmwhen ia meri rautə ia nəpnəp̄in.

⁷⁹ In truvei pen nukuraanien m nərmama səməme kamhəkure ia nəpitəvien mine təmwkəmwi nemhəien.

In triri nisutaha ia suatuk səvəi nəməriniuēn.”

⁸⁰ Nənə iəkunouihi nəha rapw̄inari, mauvehe miskai ia nənimw̄in. Ia nəp̄in me ramarə fwe ia kwopun akwesakwes ikin meste nəp̄in nəha in rier irapw ia nəmri nəkur Isrel.

1:59: Jen 17:12, Lev 12:3, Luk 2:21   **1:60:** Luk 1:13   **1:68:** Sam 41:13, Sam 72:18, Sam 106:48, Luk 7:16   **1:69:** Sam 18:2   **1:71:** Sam 106:10   **1:72:** Jen 17:7, Lev 26:42, Sam 105:8-9, Sam 106:45   **1:73:** Jen 22:16-17, Maeka 7:20   **1:75:** Taet 2:12-14   **1:76:** Aes 40:3, Mal 3:1, Mat 3:3   **1:77:** Jer 31:34   **1:78:** Aes 60:1-2   **1:79:** Aes 9:2, 58:8, Mat 4:16   **1:80:** Luk 2:40, Mat 3:1

2

Iesu rätui

¹ Nəpɪn Jon rɪnətui raka, Kig Sisa Okastas, iəmə Rom sə ramərɪmənu ia tənəmtənə me, rɪni nəkwən mɪnuə nərmama me ia kwopun me tuhaməkeikei mhərərɪg pen fwe imwənraha atukwatukw mɪnuə tukəvsini irəha. ² Noien nəha kɪməkupwən ko ia nəpɪn nəha Kwaerɪnias ramərɪmənu ia tənə Siria. ³ Nərmama me pam hərərɪg mamhəuvən imwənraha me mɪnuə tuhəuvehi pen nəghɪnraha. ⁴ Josef rier ia taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, mevən ia tənə Jutia ia taon səvəi Kig Təvɪt fwe kupwən kani mə Petlehem, mamevən fwe ikɪn tɪ nəri nə mə ruku pen ia kwənəkʷus səvəi Kig Təvɪt. ⁵ Krauevən irau Meri mɪnuə tukuvehi nəghɪnrau. Josef rɪnəsɪsəg raka Meri. Meri rɪno tɪpwɪn. ⁶ Nəpɪn irau krouarə ikɪn, Meri rɪneste nəpɪn atukwatukw səvənhi mə trərəhi iəkunouɪhi irə. ⁷ Rərəhi tɪni iərman, nəmrɪtaik. Rərəhi, muvegi ia tɪnari, məmri pen ia nɪtətə kaməkʷmənɪ nərɪmɪru me irə. In ro iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə nɪmwə nəha nərmama kamhərəkʷu pen mamhapri ikɪn ruvəukuər.

⁸ Ia kwopun nəha nərmama nəpwɪn sə kamhətui tɪ sɪpsɪp kamhəmək ia nɪkare taon nəha iruə, mamhətui tɪ sɪpsɪp me səvənraha ia nəpɪn. ⁹ Agelo rɪti səvəi Iərɪmənu reiwaiu pehe mərer ia nɪkarenraha. Nukuraanien səvəi Iərɪmənu rəhiəpwɪn irəha. Nənə irəha həkɪr pɪk. ¹⁰ Mətə agelo nəha rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Kɪmɪaha tɪhəpwəh nəhekɪrɪen. Hərɛgi rə! Iou takəvisau nəgkɪarɪien amasan anan m kɪmɪaha. Nərmama pam tuhagɪen asori tukwe. ¹¹ Ipwet ia taon səvəi Kig Təvɪt kupwən kwətɪ iəkunouɪhi rɪti rɪnətui. In Krɪsto, Iərɪmənu səkɪtaha. Kumwesən ruvərɪ raka in mə truvehe tukumɪaha muvehimɪru kɪmɪaha. ¹² Nəri tro nɪmtətɪen m kɪmɪaha. Tɪhəuvən mhətɪni kwətɪ iəkunouɪhi kuvegi ia tɪnari raməmək ia nɪtətə kaməkʷmənɪ nərɪmɪru me irə.”

¹³ Agelo nəha rəgkɪari pam, nənə təkwətəkwuni a mwi irə nagelo me həkɪk həkʷu pen fwe ia neiai mhərər irəha mɪn, mamhəgnəgɪni Kumwesən mamhani nɪpu mə,

¹⁴ “Kaməgnəgɪni Kumwesən fwe irənhə anan.

Ia tɪprənə i nəmərɪnuɪen trarə tɪ nərmama me səməme Kumwesən rərɪn ragɪen tɪ nɪrəha.”

¹⁵ Nəpɪn nagelo me həkʷəh irəha mhərərɪg pen fwe ia neiai, nərmama me nəha səməme kamhətui tɪ sɪpsɪp me həni pen tɪ nɪrəha me i mə, “Pwəh səuvən fwe Petlehem mhətə ro nəri Iərɪmənu rɪmənɪ pehe tukutaha i.”

¹⁶ Nənə irəha havən akwauakw mhəuvən mhətɪni Meri mɪne Josef mɪne kwətɪ iəkunouɪhi sə ramapri ia nɪtətə kaməkʷmənɪ nərɪmɪru me irə. ¹⁷ Nəpɪn hətɪni iəkunouɪhi nəha, həni irapw nəfe agelo rɪmənɪ pen tɪ nɪrəha i. ¹⁸ Nənə nərmama me pam səməme hamregɪ həkərɪnari ia nəgkɪarɪien səvənraha. ¹⁹ Mətə Meri rəkwtəmɪhɪri pam narɪmnari me nəha ia rərɪn mamətərɪg tukwe. ²⁰ Nənə nərmama me nəha səməme kamhətui tɪ sɪpsɪp hamərərɪg mamhəgnəgɪni Kumwesən mamhəuvehi utə nəghɪn tɪ narɪmnari me nəha hənətɪni mhərɛgi rosi kɪmənɪ pen tɪ nɪrəha i.

Kuvehi ninhum m Iesu

²¹ Nəpɪn sə ro eit irə kuvehi ninhum m iəkunouɪhi nəha, ksegi pen nəghɪn nə mə Iesu, nəhag sə agelo rɪməkupwən muvei pen m Meri nəpɪn rɪpko mhə ihɪ tɪpwɪn.

²² Nənə rɪno nəpɪn sə Josef mɪne Meri tro narɪmnari me nəha Loa səvəi Moses rɪni mə tro irau krouvehe rouəmher mwi tɪ nəfwakɪien. Ia nəpɪn nəha krouərəhi Iesu, rouevən fwe ia Jerusalem mə trouvei pen m Iərɪmənu. ²³ Noien nəha ramesɪ pen nəgkɪarɪien i kɪmərɪi pen ia Loa səvəi Iərɪmənu. Rɪni mə, “Nəmrɪtaik me pam nərman me tukəkweɪn irəha mə nəkwərəkʷərha ikɪnan me səvəi Iərɪmənu.” ²⁴ Irau krouevən mwi mə trouvei pen nərɪmɪru rɪti tukousɪ əpune kuvei pen m Iərɪmənu. Noien nəha ramesɪ

pen nægkiariien i sə raməmak ia Loa səvənhi. Rini mə, “Nərmama me iamınhi tuhəuvei pen mak kəru uə kwəti menu kəru.”

Simeon rətoni Iesu məgnəgini Kumwesən tukwe

²⁵ İərmama riti ia Jerusalem nəghin nə Simeon. In iəməfwaki riti. Noien səvənhi ratukwatukw. In rameitenhi nəpın nəha iəmə nəha kani mə Kristo truvehe irə, nənə muvehimiru nəkur Isrel. Nənimwın İkinan rarə ia Simeon. ²⁶ Nənimwın İkinan nəha rınahatən raka in mə ko in rıpkemhə mhə meste trətoni Kristo nəha Kumwesən rıməni mə trərhi pehe i. ²⁷ Nənimwın İkinan riri pen Simeon revən ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Nəpın Josef mine Meri krouərəhi iəkunouihi nəha Iesu, rouuvnimwə pehe mə tro narımnari me nəha Loa səvəi İərimənu rini, ²⁸ Simeon rərəhi pehe Iesu ia rəgin mi, məgnəgini Kumwesən tukwe, mını mə,

²⁹ “İərimənu. İkinə nægkiariien səim ruvəuvehe muvəukuə.

İou iərmama sə iakamo tukwini nari mik.

Təkwətəkwuni nəha iakukurən nemhəien,

mətə nəmərinuien trarə tukw iou.

³⁰ Nənimək rınətoni suatuk səim sə tikuvehimiru nərmama me irə.

³¹ İkinəpnəpenə raka suatuk i ia nəmri nərmama ia kwopun me pam.

³² İəkunouihi i truvei pen nukuraanien mine nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel.

İrəha tuhətə nari, mhəgnəgini səim nərmama me nəkur Isrel tukwe.”

³³ Nəpın Josef mine Meri kroureği nægkiariien nəha Simeon rani ia iəkunouihi səvənrau, krouərkərinari irə. ³⁴ Nənə Simeon rəkwein amasan mwi ia nırau, mını pen ti Meri mama səvəi iəkunouihi nəha mə, “Regi ro! Kumwesən ruvərfi raka iəkunouihi i mə tro nəkur Isrel həpik həmwei, nənə marə mo mwi həpik hərer. In trəmwhen ia nımtətien riti. Nərmama həpik tuhəni ərəha in, ³⁵ nənə mho nərmama hətoni nətərigien me səvənraha sə kamhərkwafə ia rerınraha. Nənə ik mwi tikreği nəmisəien fwe ia rerım rəmwhen kəpi ik ia nau.”

Ana rətoni Iesu məgnəgini Kumwesən tukwe

³⁶⁻³⁷ Pran riti nəha ikin nəghin nə Ana. In profet riti. Tata səvənhi nəghin nə Fanuel. In kwənəkwus riti səvəi Aser fwe kupwən.^a Nəpın Ana rınaməprən vi ihi, in rerə, mamarə irau səvənhi iərman nuk sefen. Kurirə irə iərman səvənhi remhə məpwəh in. Nənə prən nəha rarə iamınhi muvehe meste in rınəprənemə. Nuk səvənhi eiti foa. Ia nəpın me Ana rıpkier mhə ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Mətə ia nəpın mine ia ran ramsiai Kumwesən, maməpwəh nəveginien, maməfwaki. ³⁸ Nəpın Simeon raməgkiari ia iəkunouihi nəha, təkwətəkwuni a mwi Ana rier pehe, mınani tanak ti Kumwesən, mınaməgkiari ia iəkunouihi nəha m nərmama səməme kamheitenhi Kristo mə truvehe meivinari ia Jerusalem.

Josef mine Meri krouərəig rouevən fwe Nasaret

³⁹ Nəpın Josef mine Meri krino pam narımnari me nəha Loa səvəi İərimənu rini, krouərəig rouevən fwe tənə Kalili ia taon səvənrau Nasaret. ⁴⁰ Nənə iəkunouihi nəha rapwinari. Nıpwran ruvehe mamskai. Nukurənien səvənhi rautə pehe. Ia nəpın me Kumwesən raməkwein amasan irə.

Iesu rımatəmaruə mevən fwe Jerusalem

⁴¹ Ia nuk me pam tata mine mama səvəi Iesu krauesi pen narəien səvəi nəkur Isrel, rauevən fwe Jerusalem nəpın kamho nəveginien asori nəha Pasova. ⁴² Nəpın Iesu səvənhi nuk twelef, həutə pen fwe ikin rəmwhen kamho ia nuk me pam. ⁴³ Nəpın həno pam nəveginien asori nəha, nərmama me kamhərərig mamhəuvən fwe imwənraha me,

2:25: Aes 40:1, 49:13   **2:30:** Aes 52:10, Luk 3:6, Taet 2:11   **2:32:** Aes 42:6, 49:6, Aes 52:10   **2:34:** Aes 8:14, Mat 21:42, 1Kor 1:23, 1Tes 2:8   **2:36-37:** 1Tim 5:5   ^a **2:36-37:** Aser in kwənəkwus riti səvəi nəkur Isrel.   **2:38:** Aes 52:9   **2:39:** Mat 2:23   **2:40:** Luk 1:80, 2:52   **2:41:** Eks 12:24-27, Eks 23:14-17, Dut 16:1-8   **2:43:** Eks 12:18

mətə tamaruə naha Iesu ramo a fwe Jerusalem. Səvənhi tata mine mama kroureirei. ⁴⁴ Rerınrau ramrhi mə ramavən irəha nərmama səməme kamhərərīg mamhəuvən fwe imwənraha. Ia nəpın pekin kamhəuvən iamınhi, nənə irau krınauətui in ia kwənəkwus səvənrau mine nərmama səməme krouukurən amasan irəha. ⁴⁵ Nəpın krouəpwəh nətəien Iesu, krouərīg, rouevən fwe Jerusalem, rouətui in. ⁴⁶ Nəpın kahar rukurau, nənə krouətə in fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Raməkure ia kurkwai nahatən me səvəi nəkur Isrel, mamətərīg irəha, maməres irəha nəresien me nepwın. ⁴⁷ Nərmama me pam səməme kamhətərīg in, nənimenraha rier ti nəri nə mə Iesu ramərari pen amasan nıpwrai nəgkiariien mınraha, mukurən amasan nari. ⁴⁸ Nəpın tata mine mama səvənhi krouətə in, irau mwi nənimenrau rier. Nənə mama səvənhi rini pen tukwe in mə, “Nərık, rəfo iko iamınhi irə ia kımrau? Ətə ro! Kımrau tata səim iarouətui əmisə ik, rouhekır pik.”

⁴⁹ Mıregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rəfo kımırau irouətui iou? Rosi iroureirei mə takaməkeikei marə ia nəkwai nimwə səvəi Tata səiou?”^b ⁵⁰ Mətə irau kroureirei nıpwrai nəgkiariien naha Iesu rani pen ti nirau i.

⁵¹ Kurırə irə Iesu reiwaiu mevən fwe ia Nasaret irəhar mınrau, mamsiai irau. Ia nəpın me mama səvənhi rerın ramrhi narımınari me naha, mamətərīg tukwe. ⁵² Nənə Iesu nıpwran mine nukurənien səvənhi krouvehe rouasori. Kumwesən mine nərmama kamhəkwein amasan irə.

3

Jon Paptaes raməvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikın

¹ Taepirias Sisa, kig səvəi nəkur Rom, rınərımənu raka nuk fıftin. Ia nəpın naha Ponjes Paelat in iəmə Rom sə ramərımənu ia tənə Jutia. Herot in iəmə Rom sə ramərımənu ia tənə Kalili. Pıəvi Herot nəghın nə Filip in iəmə Rom sə ramərımənu ia kwopun mi naha kəru Ituria mine Trakonaetas. Lisantias in iəmə Rom sə ramərımənu ia Apilin. ² Anas mine Kaefas irau iəmə Isrel mi sə krauvehi wok səvəi pris asori anan ia Jerusalem. Nəpın irau krouvehi wok naha, Kumwesən rəgkiari m Jon tını Sekarəea ia kwopun akwesakwes ikın. ³ Nənə Jon revən ia kwopun me pam ipaka ti nui aris Jotan, mamını irapw ti nərmama mə, “Kımiaha tihaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səkımiaha, mho paptaes, nənə Kumwesən trəpwəh nərıpwinien noien ərəha me səkımiaha.” ⁴ Nəri naha ramesi pen nəgkiariien i kımərari pen ia nəkukuə səvəi Profet Aesea. Rini mə, “Iərmama riti raməkwein əpwəmwıs ia kwopun akwesakwes ikın mamını mə, ‘Kımiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi Iərımənu səkitaha, mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me səvənhi.

⁵ Nəkwtənə me pam tukərhavən irəha.

Təkuər me mine nahakw me tukuvehi irapw pam irəha.

Suatuk ikou me tuko irəha həuvehe mhatukwatukw.

Suatuk me kamhapətiapəti tukeipeni irəha pwəh həuvehe mhəpwiə,

⁶ nənə nərmama me pam tuhətə suatuk sə Kumwesən truvehimıru nərmama me irə.’ ”

⁷ Nərmama həpık həuvən ti Jon mə tro paptaes ia nirəha. In rani pen ti nirəha i mə, “Kımiaha hiəmwhen ia snek me kamhahi əpune nərmama. Kumwesən niemaha rəpi. Rıpkə mhə tui in trərpwin noien ərəha me səkımiaha. Sin rini pehe tukumiaha i mə tıhap raka irə? ⁸ Kımiaha tihaməkeikei mho noien amasan me trahatən pen mə kımiaha hiənəpwəh pərhiən noien ərəha me səkımiaha. Rərəha kımiaha tıhəni pen tukumiaha me i mə Epraham in kaha səkımiaha. Iakani pehe tukumiaha i mə Kumwesən rukurən nuvehien kəruətərei me i, mo nıpwntəi Epraham me ia nirəha. ⁹ In rınərpwi pen raka

2:49: Jon 2:16 **b** **2:49:** Suatuk riti mwi ti nınien nəgkiariien i in i mə “Rosi kımırau iroureirei mə takaməkeikei mamə wok səvəi Tata səiou.” **2:51:** Luk 2:19 **2:52:** 1Saml 2:26, Prov 3:4, Luk 1:80 **3:2:** Luk 1:80 **3:3:** Wok Me 13:24, 19:4 **3:7:** Mat 12:34, 23:33 **3:8:** Jon 8:33,39 **3:9:** Mat 7:19

paha sǎvǎnhi ia nuai nei me na trǎrai. Nei me pam sǎmǎme hǎpkukuǎ mhǎ nukwai nei amasan in trǎrai ǎmwesi, mousǎ pen irǎha ia napw.”

¹⁰ Nǎrmama me nǎha hǎres pen Jon i mǎ, “Nǎfe nǎha kimaha taho?”

¹¹ Mǎregi Jon rǎni pen ti nirǎha i mǎ, “Iǎrmama karkahu sǎvǎnhi kǎru tramǎkeikei muvehi pen riti m iǎrmama karkahu sǎvǎnhi riwǎn. Iǎrmama nǎveginien sǎnǎni rasori tramǎkeikei mo mwi iamǎnhi masitu ia iǎrmama nǎveginien sǎnǎni riwǎn.”

¹² Ia nǎpǎn nǎha nǎrmama nepwǎn sǎmǎme kamǎrǎku pen takis mǎnraha irǎha mwi hǎuvehe mǎ Jon tro paptas ia nirǎha. Irǎha hǎni pen tukwe in mǎ, “Iahatǎn, nǎfe nǎha kimaha taho?”

¹³ Mǎregi Jon rǎni pen ti nirǎha i mǎ, “Kimiaha tihǎpwǎh nuvehien mane rǎpi raka sǎ kimǎni mǎ tihǎuvehi.” ¹⁴ Naruagǎn me nepwǎn irǎha mwi hǎres pen Jon i mǎ, “Nǎnǎ kimaha, kimaha taho nǎfe?”

Mǎregi Jon rǎni pen ti nirǎha i mǎ, “Kimiaha tihǎpwǎh nǎkeikeien m nǎrmama mheikuǎ ia nirǎha mǎ tiho nǎmisǎien mǎnraha trǎni mǎnuǎ hǎpkuvei pehe mhǎ mane m kimiaha. Rerimiaha tramǎkeikei magien ti nǎrǎkuien sǎkimiaha.”

¹⁵ Ia nǎpǎn nǎha nǎrmama me kamheitenhi mǎ Jon tro nari riti. Nǎrmama me pam rerǎnraha rarhi mǎ rosi Jon in Kristo, iǎmǎ nǎha Kumwesǎn rǎmǎni mǎ trǎrhi pehe i.

¹⁶ Mǎtǎ Jon rǎni pen ti nirǎha i mǎ, “Iou iakamo paptas ia kimiaha ia nui, mǎtǎ iǎrmama sǎvǎnhi nǎskaiien rasori mǎpi raka iou, in nǎ rauvehe kurirǎ ia nirak. Iou iapkǎmwhen mhǎ mǎ takifi raka nǎkwus ia sǎvǎnhi put. In tro paptas ia kimiaha ia Nǎnimwǎn Ikinan mine ia napw. ¹⁷ Fok sǎvǎnhi, in rarukwi utǎ nuni nari me irǎ rǎnǎmak raka ia rǎgin, na trǎrukwi utǎ nuni nari me sǎvǎnhi irǎ ti nuaiien nunǎn mine tekǎn. In tripeki nuni nari me sǎ ramasan mevǎn ia nimwǎ sǎvǎnhi sǎ ramoeite nǎveginien ikǎn, mǎtǎ tekǎn sǎ rǎrǎha in trihiaia pen napw irǎ, napw sǎ tripkifwǎ mhǎ.” ¹⁸ Ia nǎgkariien me rǎpik mwi Jon ramǎvisau irapw nǎgkariien amasan m nǎrmama, mamousari mǎ tro irǎha hǎrǎrig ia noien ǎrǎha me sǎvǎnraha.

¹⁹ Mǎtǎ ia nǎpǎn nǎha Herot, iǎmǎ Rom sǎ ramǎrimǎnu ia tǎnǎ Kalili, rakres pran sǎvǎi piǎvni. Prǎn nǎha nǎghǎn nǎ Herotias. Jon rǎgkari m Herot, mǎni mǎ noien nǎha mine noien me rǎpik mwi Herot rǎno hǎrǎha. ²⁰ Nǎnǎ Herot rarǎ makutan pen mwi nǎrǎhaien riti mwi ia nǎrǎhaien me nǎha sǎvǎnhi, muvehi puvnimwǎ Jon ia kalapus.

Jon ro paptas ia Iesu

²¹ Nǎpǎn Jon ramo paptas ihi ia nǎrmama, ro paptas mwi Iesu. Ia nǎpǎn nǎha Iesu ramǎfwaki, mǎtoni kǎpuapen rǎkwag, ²² Nǎnimwǎn Ikinan rosi mak inhǎripw reiwaiu pehe mǎkure irǎ, nǎnǎ rerǎ Kumwesǎn ruku pen ia neiai, mǎni mǎ, “Ik nǎrik keikei. Rerǎk ragien tukw ik.”

Kaha me sǎvǎi Iesu Kristo

²³ Nǎpǎn Iesu rǎnamostat wok sǎvǎnhi, wok sǎvǎi nǎvisaiien, nuk sǎvǎnhi rǎmwhen ia toti. Nǎrmama me rerǎnraha ramrhi mǎ in tǎni Josef.

Josef in tǎni Heli.^a

²⁴ Heli in tǎni Matat. Matat in tǎni Livae.

Livae in tǎni Melki. Melki in tǎni Janae.

Janae in tǎni Josef. ²⁵ Josef in tǎni Matatias.

3:12: Luk 7:29   **3:16:** Wok Me 13:25   **3:19:** Mat 14:3-4, Mak 6:17-18   **3:22:** Jon 1:32, Mat 17:5, Luk 9:35   **3:23:** Luk 4:22, Jon 6:42   ^a **3:23:** Sǎtoni mǎ Matiu in mwi rǎmǎrai pen kwǎnǎkwus sǎvǎi Iesu ia nǎkukuǎ sǎvǎnhi (Mat 1:1-17), mǎtǎ kwǎnǎkwus nǎha Matiu rǎmǎrai ropǎ ia kwǎnǎkwus i Luk rǎmǎrai. Kwǎnǎkwus mi nǎha kroupkǎmwhen mhǎ ti nǎri nǎ mǎ Matiu rostat ia Ephrahm mauvehe mamesi pen kwǎnǎkwus sǎvǎi Kig Tevit mine tǎni nǎghǎn nǎ Solomon, mǎtǎ Luk rostat ia Iesu mamrǎrig mamesi pen kwǎnǎkwus sǎvǎi Kig Tevit mine tǎni nǎghǎn nǎ Natan. Rosi Luk in rani kwǎnǎkwus sǎvǎi Meri, mǎtǎ Matiu in rani kwǎnǎkwus sǎvǎi Josef. Mǎ nipǎrhienien Luk rani kwǎnǎkwus sǎvǎi Meri, suatuk riti mwi ti nǎniien kwǎti nǎgkariien ia vas 23 in i mǎ: “Nǎrmama me rerǎnraha ramrhi mǎ in tǎni Josef, mǎtǎ rekǎm. In tǎni Meri. Tata sǎvǎi Meri in Heli.”

Matatias in tɪni Amos. Amos in tɪni Neham.
 Neham in tɪni Esli. Esli in tɪni Nangae.
²⁶ Nangae in tɪni Mahat. Mahat in tɪni Matatias.
 Matatias in tɪni Semein. Semein in tɪni Josek.
 Josek in tɪni Jota. ²⁷ Jota in tɪni Joanan.
 Joanan in tɪni Resa. Resa in tɪni Serupapel.
 Serupapel in tɪni Sealtiel. Sealtiel in tɪni Neri.
²⁸ Neri in tɪni Melki. Melki in tɪni Ati.
 Ati in tɪni Kosam. Kosam in tɪni Elmatam.
 Elmatam in tɪni Ere. ²⁹ Ere in tɪni Josua.
 Josua in tɪni Elieser. Elieser in tɪni Jorim.
 Jorim in tɪni Matat. Matat in tɪni Livae.
³⁰ Livae in tɪni Simeon. Simeon in tɪni Juta.
 Juta in tɪni Josef. Josef in tɪni Jonam.
 Jonam in tɪni Eliakim. ³¹ Eliakim in tɪni Melea.
 Melea in tɪni Mena. Mena in tɪni Matataha.
 Matataha in tɪni Natan. Natan in tɪni Kig Tevit.
³² Kig Tevit in tɪni Jese. Jese in tɪni Opet.
 Opet in tɪni Poas. Poas in tɪni Salmon.
 Salmon in tɪni Nason. ³³ Nason in tɪni Aminatap.
 Aminatap in tɪni Atmin. Atmin in tɪni Arni.
 Arni in tɪni Hesron. Hesron in tɪni Peres.
 Peres in tɪni Juta. ³⁴ Juta in tɪni Jekop.
 Jekop in tɪni Aesak. Aesak in tɪni Epraham.
 Epraham in tɪni Tera. Tera in tɪni Nehor.
³⁵ Nehor in tɪni Serug. Serug in tɪni Rehu.
 Rehu in tɪni Pelek. Pelek in tɪni Epar.
 Epar in tɪni Sela. ³⁶ Sela in tɪni Kaenan.
 Kaenan in tɪni Apaksat. Apaksat in tɪni Sem.
 Sem in tɪni Noa. Noa in tɪni Lamek.
³⁷ Lamek in tɪni Metusela. Metusela in tɪni Inok.
 Inok in tɪni Jaret. Jaret in tɪni Mahalalel.
 Mahalalel in tɪni Kenan. ³⁸ Kenan in tɪni Enos.
 Enos in tɪni Set. Set in tɪni Atam.
 Atam in tɪni Kumwesən.

4

Setan rəmwur mə tro Iesu rɪmwei ia nərahaien

¹ Nəpɪn Iesu rəpwəh nui aris Jotan mə trɪrərɪg mevən ia tənə Kalili, rerɪn rukuər ia Nənɪmwɪn Ikinan. Nənɪmwɪn nəha riri pen in revən fwe ia kwopun akwesakwes ikin.

² Ia kwopun nəha Setan rəmwur nəpɪn foti mə tro Iesu rɪmwei ia nərahaien. Ia nəpɪn nəha Iesu rəpwəh nəniien nari. Nəpɪn foti me nəha həuvehe mhəukurau pam, nənə in rɪregi nukumhə rɪnahi.

³ Nənə Setan rɪni pen tukwe in mə, “Trɪni mɪnuə ik Tɪni Kumwesən pərhiən, ni pen tɪ kəpwier i mə truvehə mo nəveginien irə.”

⁴ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tərmama trəpwəh nɪmɪruien ia nəveginien əpa.’”

⁵ Ia nəpɪn nəha Setan ruvehi Iesu mutə mahatən nɪtətə me pam kig me kamhərɪmənū ia nɪrəha ia təkure tɪprənə i, ⁶ nənə mɪni pen tukwe in mə, “Takuvei pehe nasoriien mik ikərɪmənū ia nɪtətə me pam nəha. Nautə amasan me pam ia nɪrəha tuho səim ia nɪrəha.

Nautə me nəha hənəmak raka ia rəgik. Iakukurən nuvei penien m sin nəghin iakokeikei mə takuvei pen min. ⁷ Ro iamihhi irə trini minuə ikisiai iou, minimwi nukurhum mi ia nənimek, narimnari me pam nəha tuhəuvehe mho səim irə.”

⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tikisiai Iərimənu Kumwesən səim, minimwi nukurhum mi ia nənimen. In əpa nə tiko nəkwan.’ ”

⁹ Ia nəpin nəha Setan ruvehi Iesu mevən fwe ia Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nimwə səvəi Kumwesən, nənə mini pen tukwe in mə, “Trini minuə ik Tini Kumwesən pərhiən, ivə irapw ia kwopun i. ¹⁰ Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə,

‘Kumwesən trini pen ti nagelo me səvənhi
mə irəha tuhaməkeikei mhətui amasan tukw ik,

¹¹ mhəuvehi utə ik ia rəginraha,
kamo ikouini nisum ia kəruətərei riti.’ ”

¹² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəkukuə Ikinan rani mə, ‘Tikəpwəh neipweipwien Iərimənu Kumwesən səim.’ ”

¹³ Setan ramousari iamihhi irə mə tro Iesu rimwei ia nərhəaiən me nəha. Nəpin ro sampam, rəpwəh Iesu mamevən mə ti nəpin riti ruvehe mwi tukwe.

Iesu rinaməvisau ia tənə Kalili

¹⁴ Kurirə irə Iesu rirərig, mevən ia tənə Kalili, niskaiien səvəi Nənimwəin Ikinan rarə irə. Nəgkariien sə raməvisau in ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha. ¹⁵ Nənə in ramahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Nərmama me pam kamhəuvehi utə nəghin.

Nəkur Nasaret həpkisiai mhə Iesu

¹⁶ Nənə Iesu ruvehe ia Nasaret, kwopun nəha in riməpwinari ikin. Ia Sapat in ruvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel rəmwhen ramo ia Sapat me pam, mərər mə trəvsini irapw Nəkukuə Ikinan. ¹⁷ Nənə iərmama riti ruvehi nimwai nəkukuə nəha kinərfe kirai pen nəgkariien səvəi Profet Aesea irə, muvehi muvei pen m Iesu. Nənə Iesu ruvehi mivi atukw i, mətui məttoni kwopun kimərai pen nəgkariien i rini iamihhi irə minuə:

¹⁸ “Nənimwəin səvəi Iərimənu ramarə ia nirak,
ti nəri nə mə in ruvərfi raka iou mə takaməkeikei mini irapw nəgkariien amasan ti
nərmama nautə səvənraha riwən.

In rərhi pehe iou iakuvehe mə takini irapw iamihhi irə mə, ‘Kimiəha səməme hiamarə ia
kalapus takeivinari ia kimiəha,

nənə səməme nənimemialaha rəfwə tako kimiəha hiətui mhətə nari.’

In rərhi pehe iou iakuvehe mə takeivinari ia nərmama səməme kamometə irəha,

¹⁹ nənə mini irapw

mə nuk nəha Iərimənu truvehimiru nərmama me səvənhi irə ruvəuvehe.”

²⁰ Nəpin Iesu rəvsini irapw pam nəgkariien nəha, rəsisəg nəkukuə, muvei pen mine iərmama sə ramətui ti nəkukuə me, nənə məkure. Nərmama me pam ia nəkwai nimwəfwaki nəha səvəi nəkur Isrel nənimenraha revən tukwe. ²¹ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəgkariien i ia Nəkukuə Ikinan kimiəha hiamregi ipwet i ruvəuvehe muvəukuə.”

²² Nərmama me pam nəha haməni amasan Iesu. Irəha hamərkərinari ia nəgkariien amasan me səməme kamhəuku pen ia tərhun. Mətə kurirə həni mə, “Rosi a mə tini Josef nəha uə?”

²³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakregi kimiəha hiəkeikei mə tihəni pehe tukw iou i nəgkariien i kani rerin mə: ‘Tokta. Tikukupwən muvehimiru atukw a ik pwəh kiməha iahəni nīpərhiənien ia niram.’ Rosi nəgkariien riti mwi kimiəha tihəni

pehe tukw iou i in i mæ, ‘Nimtætien me næha kímaha iahamregi ikino fwe ia taon næha Kapaneam, ramasan mæ iko mwi ia kwopun i imwam.’ ”

²⁴ Iesu raræ mini mwi mæ, “Iakani nipærhienien tukumiaha i profet riti nækur imwæni me ko hæpkisiai mhæ in. ²⁵ Mætæ pærhien iakani pehe tukumiaha i fwe kupwæn ia næþin sævæi Profet Elæja nipran me hæþik sæmæme nærman me sævænraha hemhæ mhæpwæh iræha kamharæ ia tæne Isrel. Nesæn ripkauær mhæ nuk kahar mækwæ sikis nukumhæ asori ruvehe mahi nærmama pam ia tæne næha ²⁶ mætæ Kumwesæn ripkærhi pen mhæ Elæja mæ trasitu ia niræha riti. In rærhi pen in revæn æpa fwe ia rukwænu næha Jerefat ia tæne Saeton mæ trasitu ia pran riti sæ iærman sævænhi remhæ mæpwæh in. ²⁷ Kuriræ iræ ia næþin sævæi Profet Elisa nærmama hæþik sæmæme nemhæien skai ro tekínraha kamharæ ia tæne Isrel. Mætæ Elisa ripko mhæ iræha riti ruvehe mæmher. In ro Neman æpa iæmæ Siria ruvehe mæmher.”

²⁸ Næþin nærmama me ia nækwai nimwæfwaki hæregi nægkiariien me næha, iræha pam niemaha ræpi iræha. ²⁹ Hæskæmter, mhækwtæmhiri Iesu, mhæsua in, mhæier ia taon sævænraha, mhæuvæn ia nipæsegi tækuær sæ hæno taon sævænraha ikín mæ tuhæsua irapw i. ³⁰ Mætæ Iesu ravæn amasan a ia kurkwanraha, mamevæn.

Iesu rækoui irapw nænimwæn æræha ia iærmama riti

³¹ Iesu reiwaiu mevæn ia Kapaneam taon riti ia tæne Kalili, nænæ ia Sapat ramahatæn nærmama. ³² Iræha hærkæri asori nari ia nahatænien sævænhi, ti næri næ mæ nægkiariien sævænhi niskaiien sævæi Kumwesæn ramaræ iræ.

³³ Iærmama riti ia nækwai nimwæfwaki næha sævæi nækur Isrel nænimwæn æræha ramaræ iræ. Iærmama næha rækwein æpwæmwis mini mæ, ³⁴ “Iesu iæmæ Nasaret! Ikuvehe mæ tiko næfe ia kímaha? Ikuvehe mæ tikouraha kímaha uæ? Iakukuræn ik. Ik iæmæ ikinan sævæi Kumwesæn.”

³⁵ Mætæ Iesu rinise nænimwæn æræha næha, mini mæ, “Æpwæh nægkiariien, mier ia iærmama i.” Iæremhæ ro iærmama næha rimwei ia kurkwanraha, mier iræ, mæpwæh nourahaien in.

³⁶ Nærmama me nænimenraha rier. Hæni pen ti niræha me i mæ, “Næfe i nægkiariien? Iæmæ i rauvehi nasoriien mine niskaiien sæ ruku pen ti Kumwesæn, mægkiari m nænimwæn æræha me mæ tuhæier ia iærmama, nænæ iræha hæier.” ³⁷ Kuriræ nægkiariien kani ia Iesu rier mevæn ia kwopun me pam ia tæne næha.

Iesu romasan nærmama hæþik sæmæme kamhemhæ

³⁸ Iesu rærer, mier ia nimwæfwaki næha sævæi nækur Isrel, mevæn muvnmwæ ia nimwæ sævæi Saemon. Kaka pran sævæi Saemon ramemhæ, mamækwiei fifa. Nænæ iræha hægkiari pen m Iesu tukwe. ³⁹ Iesu revæn mærer pen ipaka ti præn næha ia kwopun ramapri ikín, minise nemhæien, nænæ nemhæien raraka iræ. Tækwækwuni a præn næha riskæmter, minasui raka næveginien sænænraha.

⁴⁰ Næþin meri ruvæivæ, nærmama pam kamhæuvehi iræha me nepwæn sæmæme nemhæien me sæpæmsæpæ kamharæ ia niræha, hæuvehi iræha, mhæuvehe ti Iesu. Nænæ Iesu ræmrutæ rægín mi ia niræha kuatia kuatia, mo iræha pam hæuvehe mhæsanin. ⁴¹ Næremhæ me mwi hæier ia nærmama hæþik, mamhækwein æpwæmwis mæ, “Ik Tíni Kumwesæn!” Mætæ Iesu rinise iræha mæ tuhæpwæh nægkiariien, ti næri næ mæ iræha hæukuræn in mæ in Krísto.

Iesu ramævisau fwe ia nækwai nimwæfwaki me sævæi nækur Isrel

⁴² Næþin rinamran, Iesu rier mevæn ia kwopun riti sæ nærmama hæiwæn ikín. Nænæ nærmama kamhætui in. Næþin hætoni, hokeikei mæ tuhænise in mæ træpwæh næpwæhien iræha. ⁴³ Mætæ in rini pen ti niræha i mæ, “Takamækeikei mevæn ia taon me nepwæn mwi,

məvisau irapw nəgkiariien amasan sə raməgkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. In i wok Kumwesən rīnərhi pehe iou tukwe.”⁴⁴ Ro pen Iesu revən maməvisau ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel ia tənə Jutia.

5

Iesu rəkwein nərmama nepwīn mə tuhəkurirə in

¹ Nəpīn riti, nəpīn Iesu ramərer ia nīkare nui asori nəha Kenesaret, nərmama həpīk housəsimwīn pen irəha ipaka tukwe mə tuhətərig nəgkiariien səvəi Kumwesən. ² Nənə Iesu rətoni nitətə ouihi kəru krouəmāk ia nīkare nui. Nərmama səvəi nīvīien nəmu me hənəpwəh irau, mamhaikuas ia net me səvənraha. ³ Nitətə ouihi mi nəha riti səvəi Saemon. Iesu rəputə irə, mərəs pen Saemon mə trarhīr i pwəh ruveraha ouihi kwopti. Nənə Iesu rəkure ia nəkwai nitətə ouihi nəha, mīnamahātən nərmama.

⁴ Nəpīn rəgkiari pam, mīni pen ti Saemon i mə, “Kīmiaha tihəsua mhəuvən ia kwopun əmwhənīmw, merukw irapw net me səkimiaha, mhəvi nəmu me nepwīn.”

⁵ Miregi Saemon rīni mə, “Iərimənu. Kīmaha iahəmwur meste rīran mhəpkuvi mhə nəmu riti. Mətə ti nəri nə mə ikani pwəh iakevən mwi mherukw irapw net me səkimaha.”

⁶ Nəpīn irəha həuvən mho iamīnha irə, nəmu me həuvən pīk ia net me səvənraha. Ti nəri nə mə nəmu me həpīk anan net me səvənraha hənəmək w əmsəmwəris. ⁷ Irəha həkwein nərmama səməme kāmhəvi pəri nəmu me irəha mīnraha fwe ia nitətə ouihi əpə mə tuhəuvehe mhasitu. Irəha həuvehe, həkī pen nəmu me ia nitətə ouihi mi səvənraha rukuər. Ipaka nitətə ouihi mi krouəmwhənīmw.

⁸ Nəpīn Saemon Pita rətoni, rīnimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mīni mə, “Iərimənu. Evən isipwīn tukw iou. Iou iamə ərəha i.” ⁹ Pita rəgkiari iamīnhi irə ti nəri nə mə in mīne nərmama me ia nəkwai nitətə ouihi səvənhi hətə nəmu me nəha həvi, mhətoni həpīk anan. Nənimenraha rier. ¹⁰ Nənə Jemes mīne Jon, tīni Sepeti mi sə kāmharəvi pəri nəmu irəhar Saemon, nəmrīnrau mwi rier.

Mətə Iesu rīni pen ti Saemon i mə, “Tikəpwəh nehekīrien. Ik iərmama səvəi nīvīien nəmu, mətə təkwtək wuni nəha mamevən tikuvi nərmama.” ¹¹ Nənə irəha həvi parei nitətə ouihi mi nəha, mhəpwəh pam narīm nari me səvənraha, mhəkurirə Iesu.

Iesu ro iərmama riti nemhəien skai ro tekīn ruvehe məsanīn

¹² Nəpīn riti Iesu revən ia taon riti. Iərmama riti ruvehe nemhəien skai ramo tekīn mamouraha nīpwrān me pam. Nəpīn rətoni Iesu, rīmwei mīnimwi irapw nənimen ia tīprənə, mamase in mə, “Iərimənu. Mə rerīm ragien, ko iko iou ikəmher?”

¹³ Nənə Iesu rosə pen rəgīn, mīrapi in, mīni mə, “Rerīk ragien. Tiko məmher.” Təkwtək wuni a nəmhīen raraka ia iərmama nəha.

¹⁴ Nənə Iesu rīnise in, mīni mə, “Tikəpwəh nīnīien nəfe iakīno mik ti iərmama riti, mətə tikevən atukwatukw ti pris pwəh in rətoni nīpwrām mə rəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses rīmāni. Nərmama me tuhətoni həkurən mə nemhəien i ruvəiwən ia nīpwrām.”

¹⁵ Mətə nəgkiariien sə raməvisau Iesu rier mevən mwi ia kwopun me. Nənə nərmama həpīk anan həuvehe ia kwopun kuatia mə tuhətərig in, mhəuvehe mwi mə truvehi raka nemhəien me səvənraha, mo irəha həuvehe mhəsanīn. ¹⁶ Mətə ia nəpīn me Iesu ramier mamevən ia kwopun me nərmama həiwən ikīn maməfwaki.

Iesu ro iərmama riti nīsūn mi krouemhə ruvehe məsanīn

¹⁷ Nəpīn riti Iesu ramahātən nərmama me. Farisi me mīne nahātən me səvəi Loa kām həkure mām hətərig in. Irəha hāməier ia Jerusalem mīne rukwənu me ia tənə Kalili mīne tənə Jutia mhəuvehe. Niskaiien səvəi Kumwesən ramarə ia Iesu, nənə in ramo nərmama səməme nemhəien ramarə ia nīrəha həuvehe mhəsanīn. ¹⁸ Ia nəpīn

nəha nərmama nepwɪn həuvehi iərmama riti ramapri ia nɪməhan səvənhi nɪsun mi krouemhə. Hokeikei mə tuhəuvehi, mhəuvnimwə, mhəmri pen in ia nəmri Iesu, ¹⁹ mətə həpkətə mhə suatuk riti ti nəri nə mə nərmama həpik anan. Ro pen irəha həputə ia təkure nimwə, mho ruei nimwə riti, mhəuvehi irapw iərmama nəha irau nɪməhan sə in ramapri irə, kroueiwaiu rouəmak ia nəmri Iesu ia kurkwanraha.

²⁰ Nəpɪn Iesu rətə nahatətəien səvənraha, in rɪni mə, “Iərman. Iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

²¹ Nəpɪn nahatən me səvəi Loa mine Farisi me həregi nəgkiariien nəha, hənaməres irəha me i mə, “Sin i iərmama i rani ərəha Kumwesən iamɪnhi? Kumwesən əpa rukurən nenouenouien noien ərəha me. Sin mwi rukurən noien?”

²² Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mɪni pen ti nɪrəha i mə, “Rəfo rerɪmiaha ramrhi iamɪnhi? ²³ Nəgkiariien mi sə pəku nəha rɪməru tukw iou ti nɪniien ti iərmama i nɪsun mi krouemhə: nəgkiariien i mə, ‘Iakinenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkiariien i mə, ‘Ərer mavən?’ ²⁴ Mətə iakokeikei mə kimiaha tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tɪprənə i. Iakukurən nenouenouien noien ərəha me.” Nənə Iesu rɪni pen ti iərmama sə nɪsun mi krouemhə mə, “Iakani pehe tukw ik i mə ərer, muvehi nɪməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.” ²⁵ Təkwtəkwwuni a iərmama nəha rərer ia nəmrɪnraha, muvehi nɪməhan səvənhi, mamevən fwe imwəni, maməgnəgɪni Kumwesən. ²⁶ Nərmama me pam hətoni, həhekɪr. Nənimenraha rier. Həuvehi utə nəghi Kumwesən, mamhəni mə, “Kwa kitaha i sənətoni narimnari me nepwɪn ipwet rusəpə.”

Iesu rəkweɪn Livae mə trukurirə in

²⁷ Kurirə irə Iesu rier mətoni iərmama riti sə kamərəku pen takis min. Nəghɪn nə Livae. Raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikɪn. Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Kurirə iou.”

²⁸ Nənə in rəpwəh narimnari me pam səvənhi, mɪskəmter, mukurirə in.

²⁹ Kurirə irə Livae ro nəveginien asori ia nəkwai nimwə səvənhi sənəi Iesu. Nərmama kamərəku pen takis mɪnraha mine nərmama nepwɪn mwi həpik kamhani pəri nari irəha mɪnrau. ³⁰ Nənə Farisi me mine nepwɪn mwi ia nɪrəha nahatən me səvəi Loa rerɪnraha rɪpkagien mhə. Həni pen ti nərmama me səvəi Iesu i mə, “Rəfo kimiaha hiamani nari kimiaha nərmama kamərəku pen takis mɪnraha mine nərmama ərəha me nepwɪn mwi?”

³¹ Miregi Iesu rɪni pen ti nɪrəha i mə, “Nərmama həsanɪn tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta. ³² Iou iapkuvehe mhə mə takəkweɪn nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkweɪn nərmama ərəha me, mə irəha tuhərərig ia noien ərəha me səvənraha.”

Noien vi ko rɪpkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

³³ Nənə irəha həni pen ti Iesu i mə, “Nəpɪn rɪpik nərmama me səvəi Jon Paptəes həpwəh naniien nari ti nəfwakiiien. Nərmama me səvəi Farisi me irəha mwi kamho iamɪnhi. Mətə rəfo səim me nərmama me kamhəvegin mamhənimwi?”

³⁴ Miregi Iesu rɪni pen ti nɪrəha i mə, “Nərmama ia nəveginien kamo ti narə viien səvəi iərman mine pran tuhaməkeikei mhani nari, mamhagien, ti nəri nə mə iərman sə rɪpkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha mɪnraha. Rɪpkatukwatukw mhə mə tihəkeikei mɪnraha mə tuhəpwəh naniien nari ia nəpɪn nəha. ³⁵ Mətə tɪpkuvehe ia nəpɪn sə tukuvehi raka iərman sə rɪpkarə vi a irau pran səvənhi tɪpkarə mhə mwi irəha mɪnraha. Ia nəpɪn nəha irəha tuhəpwəh naniien nari.”

³⁶ Iesu rɪni mwi nusipekɪnien riti ti nɪrəha i mə, “Iərmama riti riwən ko reitehi raka nɪpəri tɪnari vi mɪtiri tukuahag ia ruei tɪnari ivis. Trɪni mɪnuə ro iamɪnhi irə, trouraha tɪnari vi səvənhi, nənə nɪpəri tɪnari vi ko rɪpkɪrɪpɪn amasan mhə ia tɪnari ivis səvənhi.

³⁷ Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui me sə kɪno ia teki nənɪ. Trɪni mɪnuə ro iamɪnhi irə, waen vi trəse tiki waen tui me həsisi mhəpəruə. Nənə tiki waen tui

me mine waen vi irau pəri trouəräha. ³⁸ Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me. ³⁹ Nənə iərmama riti mwi riwən nəpın rınənimwi raka waen tui rokeikei mə trənimwi waen vi, ti nəri nə mə in rini mə, ‘Sə tui ramasan pik.’ ”

6

Iesu in Iərimənu səvəi Sapat

¹ Nəpın riti ia Sapat Iesu ravən maməpi simwin ia nimeit wit me nepwin, nənə nərmama me səvənhi kamhesi raka tipwe wit me, mamhəveri raka tekınraha ia rəginraha, mamhani kwənunin me. ² Mətə Farisi me nepwin həni mə, “Rəfo kimiaha hiamō noien riti ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat?”

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə İkinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Nəpın nukumhə ramahi in mine nərmama me səvənhi, ⁴ ruvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən, muvehi bred ikinan sə raməmak ia nifatə. Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in trəni bred nəha, pris me əpa həukurən naniiən. Mətə Kig Tevit rəni, muvei pen mwi m nərmama me səvənhi hani” ⁵ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou, İəməti İərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

Iərmama riti rəgin rərfe

⁶ Ia Sapat riti mwi Iesu ruvnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur İsel, mamahatən nərmama. İərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe. ⁷ Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhətə amasan Iesu mə tuhətoni mə trəfo irə mine. Trini minuə romasan iərmama nəha ia Sapat, tuhəni ərəha in tukwe. ⁸ Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Uvehe, mərəer ia kurkwai nərmama.” İərmama nəha ruvehe, mərəer ia kurkwānraha.

⁹ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “İakuə takəres kimiaha nari riti. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tuko noien amasan uə tuko noien ərəha? Ratukwatukw mwi mə tukuvehimiru iərmama uə tukousi əpune in?”

¹⁰ Nəpın Iesu rəti ərari mətə pam raka irəha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Tiko mivi atukw rəgin.” Nənə in rivi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi. ¹¹ Mətə nərmama me nəha niemaha rəpi pik irəha. Hənaməgkiari minraha me, mamhəres mə tuhəfo ia Iesu.

Aposol me səvəi Iesu Kristo

¹² Ia nəpın nəha Iesu rier mutə ia təkue riti mə trəfwaki. In rəfwaki m Kumwesən nəpın pekın ia nəpın. ¹³ Nəpın rınamran, rəkwein nərmama me səvənhi, nənə mərpwi rəgin ia nepwin irəha pam twelef, misegi pen nəghınraha mə aposol me. ¹⁴ Nəghınraha me i: Saemon (iəmə sə Iesu risegi pen nəghın sə vi mə Pita), mine Antru piəvi Saemon, mine Jemes mine Jon, mine Filip, mine Patolomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tini Alfeas, mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irəpw nəkur Rom), ¹⁶ mine Jutas tini Jemes, mine Jutas Iskariot (iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in).

Iesu ramahatən nərmama, mamomasan səməme kamhemhə

¹⁷ Nənə Iesu mine nərmama me nəha səvənhi heiwaiu pehe ia təkue, mamhərəer ia kwopun rətəni ikın irəha nərmama həpik mwi səvənhi mine nərmama həpik mwi səməme haməuku pen ia tənə Jutia mine Jerusalem mine ia nıkare təsi ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ¹⁸ Irəha nəha həuvehe mə tuhətərig Iesu, mhəuvehe mwi mə in tro irəha səməme nemhəien rərə ia nirəha həuvehe mhəsanin. Nənə səməme nənimwin ərəha me kamhouraha irəha, Iesu romasan irəha. ¹⁹ Nərmama me pam hamousari mə tuhərapı in ti nəri nə mə nəgsen raku pen irə, mamō irəha pam həuvehe mhəsanin.

Iesu rækwein amasan ia narmama nepwin, mækwein araha mwi ia nepwin

- ²⁰ Nənə Iesu rəti pen mamətə narmama me səvənhi, mini mə,
 “Kimiaha səməme nautə səkimiaha riwən rerimiaha tragien,
 ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə səkimiaha.
²¹ Kimiaha səməme nukumhə ramahi kimiaha ipwet mine rerimiaha tragien,
 ti nəri nə mə tipwimiahaha trəsisi.
 Kimiaha səməme hiamasək ipwet mine rerimiaha tragien,
 ti nəri nə mə kimiaha tiharis.
²² Rerimiaha tragien nəpin narmama tuhaməmwəki kimiaha,
 uə tuhəpkəsəni mhə kimiaha mə kimiaha tihəuvehe mho kuatia kimiaha minraha,
 uə tuhəni araha kimiaha, mhəni nəghimiahaha mə kimiaha nəremhə me,
 ti nəri nə mə kimiaha narmama me səiou, Iou Iəməti Iərmama.
²³ Ia nəpin nəha kimiaha tihagien, mho tanis. Nərəkuien səkimiaha rasori fwe ia neiai.
 Kaha kupwən me səvənraha hənə iaminha irə ia profet me.
²⁴ Mətə kimiaha səməme nautə səkimiaha rasori trərəha anan tukumiahaha,
 ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəvehi raka nimiruien səkimiaha sə riməru.
²⁵ Kimiaha səməme tipwimiahaha raməsisipwet mine trərəha anan tukumiahaha,
 ti nəri nə mə nukumhə trahi kimiaha.
 Kimiaha səməme hiamaris ipwet mine trərəha anan tukumiahaha,
 ti nəri nə mə kimiaha tihəregi rərəha mhasək.
²⁶ Trərəha anan tukumiahaha nəpin narmama me pam kamhəni amasan kimiaha.
 Kaha kupwən me səvənraha hənə iaminha irə ia profet eikuə me.”

Iesu rini mə narmama səvənhi tuhaməkeikei mhokeikei narməpə me

- ²⁷ “Mətə iou iakani pehe tukumiahaha i səməme hiamətərig ia nirak mə kimiaha tihaməkeikei mhokeikei narmama səməme haməmwəki kimiaha, nənə mho noien amasan m narmama səməme kamho noien araha m kimiaha. ²⁸ Kimiaha tihaməkeikei mhəkwein amasan ia narmama səməme kamhəkwein araha ia kimiaha, nənə mhəfwaki ti narmama səməme kamhometə kimiaha. ²⁹ Trini minuə iərmama riti rəpwi nıkare nıkəpwim, tikuvei pen mwi nıkaren min. Trini minuə iərmama riti ruvehi raka səim kot, ramanan mə ikuvei pen mwi karkahu səim min. ³⁰ Trini minuə iərmama riti rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Trini minuə iərmama riti rıpeki raka narimnari me səim, tikəpwəh nəresien in mə trıpeki pehe mwi. ³¹ Nəfe noien kimiaha hiəkeikei mə narmama tuho ia kimiaha, kimiaha mwi tiho ia nirəha.
³² Trini minuə kimiaha hiəkeikei a narmama me səməme hokeikei kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha ti nəfe? Nəkur araha me irəha mwi hokeikei narmama me səməme hokeikei irəha! ³³ Trini minuə kimiaha hio noien amasan mine narmama səməme ho noien amasan m kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha ti nəfe? Nəkur araha me irəha mwi kamho iaminha irə. ³⁴ Trini minuə kimiaha hiəuvei pen mane m iərmama riti sə hiətigite irə mə trərpwin pehe mwi m kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha ti nəfe? Nəkur araha me irəha mwi kamhəuvei pen mane me minraha me mə tukərpwin pen tai mane atukwatukw minraha me. ³⁵ Mətə kimiaha tihaməkeikei mhokeikei narmama səməme haməmwəki kimiaha, mho noien amasan minraha, mhəuvei pen mane minraha, mhəpwəh nətərigien mə tihəuvehi nari riti rəmwhen ia tain. Kimiaha tiho iaminhhi irə nənə nərəkuien səkimiaha trasori. Tukini mə Kumwesən sə rasori anan nipwnətın me nə kimiaha ti nəri nə mə in ramo noien amasan m narmama səməme həkini mhə tanak tukwe mine narmama araha me. ³⁶ Kimiaha tihaməkeikei mhapi narmama rəmwhen ia Tata səkimiaha ramapi irəha.”

Nəkirien narmama ti noien araha me səvənraha

³⁷ “Kìmiaha tihəpwəh nəkirien nərmama ti noien ərəha me səvənraha, nənə Kumwesən trəpwəh nəkirien kìmiaha ti noien ərəha me səkìmiaha. Tihəpwəh nəripwinien noien ərəha me səvəi nərmama, nənə Kumwesən trəpwəh nəripwinien noien ərəha me səkìmiaha. Tihenouenou noien ərəha me səvəi nərmama, nənə Kumwesən trenouenou noien ərəha me səkìmiaha. ³⁸ Kìmiaha tihəməkeikei mhəriari pen narimnari me m nərmama, nənə Kumwesən trəriari pehe narimnari me m kìmiaha. In truvei pehe rasori pik ia rəgìmiaha rəmwhen ia iərmama rarigin pen ia tənəripw, mikiukiui irə meste ruvehe mukuər məsas. Trini minuə kìmiaha hiəriari pen asori, Kumwesən trəriari pehe rasori m kìmiaha. Mətə mə kìmiaha hiəriari pen ouihi, in trəriari pehe m kìmiaha rouihi.”

Noien atukwatukw

³⁹ Iesu rini mwi nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Rəfo, ko iərmama riti sə nənimen rifwə ramiri pen iərmama riti mwi nənimen rifwə ia suatuk sə trouesi? Tuko ro iamihhi irə irau pəri krouivə irapw ia ruei tənə. ⁴⁰ Iərmama sə kamahatən in ripkasori mhə ia iahatən səvənhi. Mətə mə kamahatən in keste rukurən pam nari, in trəmwhen ia iahatən səvənhi.

⁴¹ Rəfo ikamətə nimwəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam, mətə ipkətə mhə nipəri nei asori sə raməmak ia nənimem? ⁴² Trini minuə nipəri nei asori raməmak ia nənimem, rəfo iakamini pen ti piam mə, ‘Piak, əseni iou pwəh iakiskəri raka nimwəkmwəki nei sə raməmak ia nənimem?’ Ik iərmama sə ikamo kəuətkəsua tikaməkeikei mukupwən muvehi raka nipəri nei asori sə raməmak ia nənimem, kurirə irə ikətə amasan nari mə tikiskəri raka nimwəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam.

⁴³ Nei amasan riti riwən rukuə kwənkwai nei ərəha. Rəmwhen a mwi nei ərəha rəpwəh nukuəien kwənkwai nei amasan. ⁴⁴ Nərmama hətə sas ia nei me ia kwənkwanraha. Kipkesi raka mhə kwənkwai niemis ia rəhi, uə kwənkwai krep ia nəkwus ərəha. ⁴⁵ Rəmwhen a mwi iərmama amasan rani irapw nəgkiariien amasan ti nəri nə mə rerin rukuər ia nətərigien amasan. Iərmama ərəha rani irapw nəgkiariien ərəha ti nəri nə mə rerin rukuər ia nətərigien ərəha. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə iərmama raməgkiari, ramini irapw a nəfe nətərigien rerin rukuər irə.”

Iərmama kəru sə krauvrhəkin nimwə

⁴⁶ “Rəfo kìmiaha hiaməkwein iou mə ‘Iərimənu, Iərimənu,’ mətə hiəpwəh noien nəfe iakini pehe tukumiaha i? ⁴⁷ Iərmama sə ruvehe tukw iou, miregi nəgkiariien me səiou, mamə nəfe iakiməni, pwəh iakini irapw noien səvənhi tukumiaha. ⁴⁸ In rəmwhen ia iərmama sə rauvrhəkin nimwə səvənhi. In reri ruə rəmwhenimw, məmri nəri sə nimwə trərer pen irə ia kəruətərei. Nəpin nesən asori rauər, iapiwən raiu muvehe meri nimwə nəha mətə ko ripkikiukiui mhə irə, ti nəri nə mə iərmama nəha rīməuvrhəkin amasan nimwə nəha. ⁴⁹ Mətə iərmama sə riregi nəgkiariien səiou, məpwəh noien narimnari me iakiməni, rəmwhen iərmama sə ruvrhəkin nimwə səvənhi ia təkure tiprənə, mətə ripkəmri pen mhə nari sə raməkwtəmhiri əknekən nisui nimwə. Nəpin iapiwən raiu muvehe meri nimwə nəha, təkwtəkwuni a nimwə nəha rīmwei. Nənə nəpin rīmwei irə, ruvehe mərəha pam.”

7

Iaruagən riti səvəi nəkur Rom rahatətə pərhien ia Iesu

¹ Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien me nəha ti nərmama, revən mapirapw ia taon nəha Kapaneam. ² Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha ikən in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Səvənhi fwe iərmama sə ramo tukwini nari min. In rokeikei pik iərmama nəha, mətə ramemhə na tremhə. ³ Nəpin iaruagən nəha riregi kani mə Iesu ruvəuvehe, rərhi pen nəmə asori me nepwin səvəi nəkur Isrel həuvən mə tuhəres in mə ko ruvehe mo

iærmama sə ramo tukwini nari min rəsanin. ⁴ Nəpɪn irəha həuvehe ti Iesu, kamhase in, mamhəni mə, “Ramasan mə tikasitu ia iəmə nəha ⁵ ti nəri nə mə in rokeikei pik kitaha nəkur Isrel. Iəmə nəha in nəha riməuvei pehe mane masitu ia kimaha iahəuvrhəkin nimwəfwaki səkımaha ia kwopun i.” ⁶ Nənə Iesu rukurirə irəha.

Nəpɪn ruvehe ipaka ti nimwə nəha, iaruaɡən nəha sə in rasori ia naruagən me irəha pam hantret rərhi pen in me nepwɪn həuvən, mhəni pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Tikəpwəh nəmwurien iamɪnhi. Ripko mhə iou iəmə amasan riti. Iapkəmwhen mhə mə tikuvehe, muvnimwə ia nimwə səiou. ⁷ Ro iamɪnhi irə iou iakregi mə ko iou iapkuvehe mhə tukw ik. Mətə tikini a nəkwam pwəh səiou iotukwininari ruvehe məsanin. ⁸ Iou mwi iærmama riti iakamarə tegin nəmə asori me. Naruaɡən me nepwɪn mwi kamharə tegin iou. Nəpɪn iakini pen ti riti mə ‘Evən,’ in trevən. Nəpɪn iakini pen ti riti mwi mə ‘Uvehe,’ in truvehe. Nəpɪn iakini pen ti iærmama sə ramo tukwini nari miou mə ‘O nəri,’ in tro.”

⁹ Nəpɪn Iesu riregi nəɡkiariien nəha, rərkərinari ia iəmə nəha, muvsini mətoni nərmama səməme kamhəkurirə in, mɪni mə, “Iakani nɪpərhienien tukumiaha i mə iou iapkətə raka mhə iəmə Isrel riti nahatətəien səvənhi riskai rəmwhen ia nahatətəien səvəi iəmə Rom i.” ¹⁰ Nənə nəpɪn nərmama me nəha iaruaɡən nəha rərhi pen irəha hərərig mhəpirapw ia nimwə səvənhi, hətoni iærmama sə ramo tukwini nari min rɪnəsanin.

Iesu rəsuaɓwiri iəkunouihi riti sə ruvamhə

¹¹ Kurirə irə nəpɪn ouihi a rukurau Iesu revən fwe ia taon riti nəghin nə Naen. Nərmama səvənhi me mɪne nərmama nepwɪn mwi həpik həkurirə in. ¹² Nəpɪn Iesu ruvehe ipaka ti kwəruə asori səvəi taon nəha, rətoni nərmama kamhəier irə, mamhəuvehi iəkunouihi riti sə remhə, mamhəuvən mə tuhənɪmwi. Mama səvəi iəkunouihi nəha tini riti mwi riwən. Səvənhi iərman ruvamhə raka, məpwəh in. Nərmama həpik ia taon nəha kamhəkurirə prən nəha. ¹³ Nəpɪn Iərimənu səkıtaha rətə prən nəha, rerin rərkwəpɪr tukwe. Nənə in rɪni mə, “Prən i, tikəpwəh nasəkien.”

¹⁴ Nənə Iesu revən ipaka, mɪrapi nıkoukau səvəi iəkunouihi nəha. Nərmama səməme kamhəuvehi hərəer. Nənə Iesu rɪni mə, “Iəkunouihi! Iakini pehe tukw ik i mə tiko mərer!” ¹⁵ Nənə iəkunouihi nəha sə remhə riskəmter, məkure, mɪnaməɡkiari. Nənə Iesu ruvehi in, muvei pen m mama səvənhi.

¹⁶ Nərmama me pam hətoni həhekɪr, mhəgnəɡini Kumwesən, mhəni mə, “Profet asori riti ruvəier pehe tukutaha.” Nənə irəha həni mwi mə, “Kumwesən ruvəuvehe raka mə truvehimɪru nərmama me səvənhi.” ¹⁷ Nənə nəɡkiariien sə raməvisau nəri nəha Iesu rɪno ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə Jutia mɪne kwopun me nepwɪn mwi ipaka ti tənə nəha.

Jon Paptas rərhi pen nərmama nepwɪn həuvən mhətoni Iesu

¹⁸ Nərmama me səvəi Jon Paptas həvisau pen narimnari me pam i min. Nəpɪn Jon riregi, ¹⁹ rəkwein səvənhi iærmama kəru krouvehe tukwe. Nənə in rərhi pen irau krouevən ti Iərimənu səkıtaha mə trouəres in mə, “Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?”

²⁰ Nəpɪn iəmə mi nəha krouvehe ti Iesu, krouni mə, “Jon Paptas rərhi pehe kimrau iarouvehe mə trouəres ik mə, ‘Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?’ ”

²¹ Ia nəpɪn nəha Iesu raməkoui irapw nemhəien me səpəmsəpə mɪne nənimwɪn ərəha me ia nərmama həpik, mamə irəha həuvehe mhəsanin. Nərmama həpik nənimenraha rɪfwə in ro irəha hətui mhətə nari. ²² Nənə in rɪni pen ti iəmə mi nəha Jon rərhi pen irau mə, “Kimirau tirouevən rouni pen ti Jon i nəfe irouregi rouətoni. Nərmama me nəmrɪnraha rɪfwə hətui mhətə nari, səməme nɪsunraha rərfe həvi atukw i mhəvən. Nərmama nemhəien skai ro tekɪnraha həuvehe mhəmher, səməme nəkwəregɪnraha

ruvisimw rækweg hæregi nari. Nærmama me nepwin sëmæme kupwæn hæuvamhæ, tækwætækwuni næha hæuvæmïru mwi. Nænæ nærmama nautæ sævænraha riwæn kamævisau nægkiariien amasan minraha. ²³ Iærmama sæ ramætæ iou trïni minuæ in ripkimwei mhæ ia nahatætæien sævænhi ti nari riti iakamo rerin tragien.”

²⁴ Næpin iæmæ mi næha Jon rærhi pen irau krouærïg rouevæn, Iesu rinamægkiari ia Jon, minamïni pen ti nærmama me i mæ, “Fwe kupwæn kimiaha hiæier ia taon me mine rukwænu me mhæuvæn ia kwopun akwesakwes ikin mæ tihætæ næfe? Iærmama riti sæ ræmwhen ia kwænkwai nig ripkærer atukwatukw mhæ næpin mætagi rauini? Rekæm. ²⁵ Kimiaha hiæier mhæuvæn mæ tihætæ næfe? Iærmama riti sæ rauvei pen tinari amasan me? Rekæm. Nærmama sëmæme kamhæuvei pen tinari amasan me, mamharæ ia naræien sæ rimæru, iræha fwe ia nimwæ me sævæi kig me. ²⁶ Kimiaha hiæier mhæuvæn mæ tihætæ næfe? Profet riti? Ouæh, nïpærhienien. Kimiaha hiæier mhæuvæn mæ tihætæ profet riti. Mætæ iakani pehe tukumiaha i iæmæ i in rasori mæpi raka profet. ²⁷ In iærmama sæ Nækukua Ikinan ramægkiari iræ næpin rini mæ,

‘Ëtæ ro, takærhi pen iærmama sæ trægkiari tukwini sæiou,
in trukupwæn ia niram mevæn, mæpærhi sæim suatuk.’

²⁸ Iakani nïpærhienien tukumiaha i mæ nærmama me sæ nïpran me hæræhi iræha ia tiprænæ i riti riwæn rasori mæpi raka Jon. Mætæ nærmama me pam ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ sæ in reiwaiu anan ia niræha in rasori mæpi raka Jon.”

²⁹ Næpin nærmama æpnæpen me mine nærmama sëmæme kamæræku pen takis minraha hæregi nægkiariien i, hæni mæ Kumwesæn in ratukwatukw. Iræha hæni iamïnhi iræ ti næri næ mæ Jon rino raka paptæes ia niræha. ³⁰ Mætæ Farisi me mine nahatæn me sævæi Loa hænæpwæh næsenien mæ Jon tro paptæes ia niræha. Ro iamïnhi iræ iræha hænæpwæh suatuk sæ Kumwesæn rimæni mæ iræha tuhesi pen.

³¹ Iesu raræ mïni mwi mæ, “Takini næfe nægkiariien mahatæn pen noien sævæi nærmama ipwet mine? Noien sævænraha ræfo? ³² Iræha hæmwhen ia nækwærhækwærha kamhækure ia kwopun kamapïr ikin, mamhækwein pen ia iræha me nepwin mæ,
‘Kimaha iahani nïpu sævæi nægienien tukumiaha,
mætæ kimiaha hiæpkæ mhæ tanis.

Iahani nïpu sævæi nemhæien,
mætæ kimiaha hiæpkasæk mhæ.’

³³ Iakani iamïnhi iræ ti næri næ mæ Jon Paptæes rimæuvehe, mïpkæni mhæ nari, mæpwæh nænimwiien waen, nænæ kimiaha hiamæni mæ, ‘Iæremhæ raræ iræ.’ ³⁴ Iou, Iæmæti Iærmama, iakimæuvehe, mamæni nari, mamænïmwi ræmwhen a ia kimiaha, nænæ kimiaha hiamæni mæ, ‘Hætæ ro iæmæ næha, in ramæni pik nari, mamænïmwi mamakonæ i, mamavæn pæri iræha nærmama sëmæme kamæræku pen takis minraha mine nærmama æræha me nepwin mwi!’ ³⁵ Mætæ nærmama sëmæme kamhesi pen nukurænien sævæi Kumwesæn kamho noien amasan me. Noien amasan me næha kamhahatæn pen mæ nukurænien næha ro nïpærhienien.”

Præn æræha riti

³⁶ Næpin riti Farisi riti ræres Iesu mæ truvehe mæni nari irau min. Ro pen Iesu revæn muvnmwæ ia nimwæ sævæi Farisi næha, mækure mæ træni nari. ³⁷ Ia taon næha pran riti sæ ramo noien æræha. Næpin rïregi mæ Iesu ramæni nari fwe nækwai nimwæ sævæi Farisi næha, ruvehi senta mevæn fwe ikin. Senta næha ramæmak ia nækwai potel riti kïno ia kæruterei næghin næ alapasta. ³⁸ Præn næha revæn mærer ia tækutai Iesu ipaka ti nisun mi, mamasæk. Nise nænimen rætæg pen ia nisui Iesu mi krouæpwtig. Nænæ reiwaiu muvei pen nimwai nukwænen, mirai raka i, makei m nisun mi, mahakwi nisun mi ia senta.

³⁹ Nəpɪn Farisi nəha sə rəkwein Iesu mə trəni pəri nari irau min rətə prən nəha, rerin ramrhi mə, “Kamo iəmə nəha in profet pərhiən, ko rukurən mə nəfe nəha pran ramrapi in. Kwa pran sə ramo noien ərəha.”

⁴⁰ Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Saemon, iou iakuə takini nari riti tukw ik i.”

Miregi Saemon rini mə, “Ni pehe ro iahatən.”

⁴¹ Miregi Iesu rini mə, “Iəmə asori riti ruvei pen mane m iərmama kəru mə ti nəpɪn riti krouərpwin pen min. Kaon səvəi riti silin kɪno ia silva irəha pam faef hantret. Nənə kaon səvəi riti silin kɪno ia silva irəha pam fifti. ⁴² Iərmama mi nəha riskai ti nirau ti nərpwin penien min. Ro pen iəmə asori rərari raka kaon səvənrau mini mə irau trouəpwəh nərpwinien. Tuko ro iamɪnha irə sin nəha ia iərmama mi nəha trokeikei pik iəmə asori nəha?”

⁴³ Miregi Saemon rini mə, “Rosi sə nəha sə kaon səvənhi rasori nənə iəmə asori rərari raka.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəkiriien səim ratukwatukw.”

⁴⁴ Nənə in ruvsini, məti pen mətə prən nəha, mini pen ti Saemon i mə, “Ikətə prən i? Nəpɪn iakiməuvnimwə pehe ia nimwə səim, ipkaikuas mhə ia nisuk mi ia nui, mətə prən i raikuas ia nisuk mi ia nise nənimen, mirai raka ia nimwai nukwənen. ⁴⁵ Ik ipkakei mhə miou, mətə nəpɪn iakuvnimwə pehe, prən i rinamakei m nisuk mi, məpwəh napwisien. ⁴⁶ Ik ipkahakwi mhə nukwənek ia oel, mətə prən i rahakwi nisuk mi ia senta. ⁴⁷ Ro iamɪnhi irə iakani pehe tukw ik i mə noien ərəha me ripik prən i rino iou iakinenouenou raka. Ro pen in rokeikei pik iou. Mətə iərmama sə ripko pik mhə noien ərəha trini minuə iakenouenou noien ərəha me nəha səvənhi iərmama nəha ko in ripkokeikei pik mhə iou tukwe.”

⁴⁸ Nənə Iesu rini pen ti prən i mə, “Iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

⁴⁹ Nənə nərmama me nəha səməme kamhani pəri nari irəha min, kənamhəni pen ti nirəha me i mə, “Sin i iərmama i rukurən nenouenouien noien ərəha me iamɪnhi?”

⁵⁰ Mətə Iesu rini pen ti prən i mə, “Nahatətəien səim ruvəuehimiru ik. Evən. Nəməriniuen trarə tukw ik.”

8

Nipran səməme kamhasitu ia Iesu

¹ Kurirə irə nəpɪn ouihi a rukurau, Iesu ramevən ia taon me mine rukwənu me, mamini irapw nəgkiariien amasan sə raməvisau nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nərmama səvənhi twelef ² mine nipran me nepwin mwi kamhəkurirə in. Fwe kupwən Iesu rinomasan nipran me nəha, məkoui irapw nənimwin ərəha me ia nepwin, muvehi raka nemhəien me ia nepwin. Nəghinraha me i: Meri sə kaməkwein mwi nəghin nə mə Maktala, pran nəha Iesu rinəkoui irapw nəremhə sefen irə; ³ nənə Joana, pran səvəi Jusa, iəmə asori riti sə ramowok ipaka ti Herot; nənə Susana, mine nipran me həpik mwi səməme kamhəvehi nəmri narimnari me ia mane me səvənraha, mamhəuvei pen m Iesu mine nərmama me səvənhi mə trasitu ia nirəha.

Iərmama sə ruini nuni nari me ia nəmhien səvənhi

⁴ Nərmama həpik anan həier ia taon me pam ia kwopun nəha, mhəuvehe ti Iesu. Nəpɪn hənousəsimwin raka irəha me, in rini nusipekinien riti ti nirəha i minuə, ⁵ “Iərmama riti revən mə truini nuni nari me ia nəmhien səvənhi. Nəpɪn rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepwin həsas pen ia suatuk, nənə nərmama havən ia nirəha, menu me ia nimagouagou həuvehe mhani pam. ⁶ Nənə nuni nari me nepwin həsas pen ia təkure kəpwier tɪprənə rouihi ikin. Həuverə mətə ti nəri nə mə nui riwən haukei pam. ⁷ Nənə nuni nari me nepwin həsas pen ia tɪprənə nəkwus ərəha rəuviris ikin. Nənə nəkwus ərəha

me hāvuris mhāuvehe mhousəman pam irəha. ⁸ Nənə nuni nari me nepwɪn həsas pen ia tɪprənə amasan, mhətə, mhəukuə kwənkwan hantret.”

Nəpɪn Iesu rɪni pam nəgkiariien me nəha, rəkwein əpwəmwis, mɪni mə, “Iərmama sə nəkwəregɪn rarə tɪ nɪregiien nari traməkeikei mətərig amasan.”

Iesu rɪni irapw nɪpwrai nusipekinien nəha

⁹ Nəpɪn nərmama me səvəi Iesu həres pen in mə nəfe nɪpwrai nusipekinien nəha, ¹⁰ in rɪni mə, “Kɪmiaha nərmama me səiou kɪnəsevər ia suatuk tukumiaha hiəukurən narimnari me i ia nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə hənəmərkwafə fwe kupwən. Mətə nərməpə me kamhəregi iakaməgkiari ia narimnari me nəha iakausipekin a irə. Iakamo iamɪnhi irə mə ‘irəha tuhətə, mətə tuhəpwəh nətəien mhəukurən.

Irəha tuhəregi, mətə tuhəpkregi mhə mhəukurən.’

¹¹ Nənə nɪpwrai nusipekinien i iakiməni ro iamɪnhi irə. Nuni nari in nə nəgkiariien səvəi Kumwesən. ¹² Səməme həsas pen ia suatuk həmwən ia nərmama səməme həregi nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nəpɪn həuvəregi raka Setan ruvehe, muvehi raka nəgkiariien nəha ia nətərigien səvənraha, kamo irəha həni nɪpərhienien irə nənə Kumwesən ruvehimɪru irəha. ¹³ Nənə səməme həsas pen ia təkure kəpwier tɪprənə rouihi ikɪn həmwən ia nərmama səməme həregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mhəuvehi, mhəgien tukwe. Mətə nəgkiariien nəha rɪpkeiwaiu amasan mhə ia rerɪnraha rəmwhən ia nuai nei me. Irəha tuhəni nɪpərhienien irə nəpɪn oulhi a. Nəpɪn narimnari me tuhəuvehe mho nəmisəien mɪnraha mə tro mətə sas ia nahatətəien səvənraha, irəha həmwəi. ¹⁴ Nənə səməme həsas pen ia tɪprənə nəkwus ərəha rauviris ikɪn həmwən ia nərmama səməme həregi nəgkiariien nəha, mətə nəpɪn irəha kamhesi pen suatuk səvənraha mamhəuvən, kamhətərig pɪk tɪ narimnari me səvəi tɪprənə i rəmwhən ia mane mɪne nəfe m nəfe mwi irəha hokeikei mə tuhəuvehi mhəregi ramasan irə ia nɪmɪruien səvənraha. Nətərigien me nəha hāvuris ia rerɪnraha, həuvehe, mhousəman nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nənə nəgkiariien nəha rəpwəh nukuəien. ¹⁵ Mətə səməme həsas pen ia tɪprənə amasan irəha nəha həmwən ia nərmama səməme həregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mhəkwtəmhirɪ ia rerɪnraha sə ratukwatukw mamasan. Irəha həkwtəmhirɪ əknekɪn mamhəuvən nənə mhəukuə.”

Iesu rəgkiari ia laet sə kousəman

¹⁶ “Iərmama riti riwən ko rihiai pen napw ia laet məuiui ia nari riti uə rukurei pen kwopun afafa ikɪn. Mətə traməkeikei mukurei utə i ia nari sə kakurei utə laet irə mə nərmama tuhətəni raməhiapw nəpɪn həuvnimwə pehe. ¹⁷ Rəmwhən a mwi narimnari me pam səməme hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tukaməkeikei kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ¹⁸ Ro iamɪnhi irə kɪmiaha tihaməkeikei mhətərig amasan ia nəfe hiamregi tɪ nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti mɪn, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaaku mɪn. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti mɪn, ro nəri auər a irə, tukuvei raka pam tukwe.”

Mama səvəi Iesu mɪne piəvi Iesu me

¹⁹ Ia nəpɪn nəha piəvi Iesu me mɪne mama səvənhi həuvehe mə tuhətə in, mətə ko həpkəuvən mhə ipaka tukwe tɪ nəri nə mə nərmama me həpɪk. ²⁰ Ro pen nərmama me həni pen tɪ Iesu i mə, “Səim mama mɪne piəm me kamhərer fwe iruə. Irəha hokeikei mə tuhətə ik.”

²¹ Mɪregi Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mamho nəfe rani irəha nə səiou mama mɪne piak me.”

Iesu rɪnise nɪmətagi asori

²² Nəpɪn riti Iesu rəputə ia nɪtətə ouihi irəha nərmama me səvənhi, rini pen ti nirəha i mə, “Pwəh səvən mhəpi sɪmwɪn pen fwe ia nɪkare nui asori.” Ro pen həvi nivən, mənəmhuəvən. ²³ Nəpɪn kamhəiu ia nɪtətə ouihi mamhəuvən, Iesu revən mapri. Nɪmətagi asori reiwəiu ia nəkwai nui asori nəha, nɪtətə ouihi səvənraha rɪnakuər ia nui, na tuhəmwhənɪmw.

²⁴ Nərmama me səvəi Iesu həuvən, mhəsəpwiri in, mhəni mə, “Iərimənu. Iərimənu. Na tsəmwhənɪmw!”

Iesu rərer mɪnise nɪmətagi mɪne peiau peiau asori me, nənə heiwiəiu mhəiwən. Nərimnari me həuvehe mhəmərɪnu. ²⁵ Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nahətətəien pəku səkɪmɪaha?”

Mətə irəha həhekɪr. Nənɪmənraha rier. Kamhəni pen ti nirəha me i mə, “Nəfe nəha iərmama? Raməgkiari m nɪmətagi mɪne nui krauo nəkwən!”

Iesu rəkoui irapw iəremhə ia iəmə Karasa riti

²⁶ Irəha həier ia tənə Kalili, mhəiu ia nɪtətə ouihi nəha, mhəpi sɪmwɪn ia nui asori, mhəuvən ia tənə səvəi nəmə Karasa. ²⁷ Nəpɪn Iesu ruvarei, iərmama riti ia taon riti fwe ikɪn ruvehe tukwe. Iərmama nəha nəremhə me kamharə irə. Nəpɪn rɪpɪk rɪpkarkahu mhə tɪnari, mɪpkapri mhə mwi ia nəkwai nɪmwə səvənhi, mətə ramarə ia kwopun kanɪmwi nərmama ikɪn. ²⁸ Nəpɪn iərmama nəha rətə Iesu, rasək əpwəmwis, muvehe mɪnɪmwi nukurhun mi ia nənimen, məgkiari asori mɪni mə, “Iesu, Kumwesən sə rasori anan tɪni nə ik. Ikuvehe mə tikəfo iou irə? Iakase ik tikəpwəh noien nəmɪsəien miou.” ²⁹ Nənɪmwɪn ərəha nəha raməgkiari iamɪnhi irə, ti nəri nə mə Iesu ruvəni pen raka tukwe in mɪnuə trier ia iərmama nəha. (Nəpɪn me rɪpɪk nənimwɪn ərəha nəha rɪnəkwtəmhirɪ iərmama nəha. Nərmama hənərihi rəgɪn mi mɪne nisun mi ia jen me, mhərer tukuahag in, mətə in rəvi əmwesi jen me, iəremhə rəkoui pen in revən ia kwopun akwesakwes ikɪn.)

³⁰ Nənə Iesu rəres in mə, “Nəghɪm sɪn?”

Mɪregi rini mə, “Iou nəghɪk Nəkuər.” In rini iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəremhə me həpɪk həməuvnɪmwə ia reri iərmama nəha. ³¹ Nənə nəremhə me nəha hase Iesu mə trəpwəh nərhɪ penien irəha həuvən ia nɪpəg sə rameiwəiu nukunen riwən.

³² Mətə toue pɪkə me həpɪk kamhərku ia kwopun nəha. Nəremhə me hase Iesu mə trəsəni irəha həuvnɪmwə ia rerɪnraha. Ro pen Iesu rəsəni irəha. ³³ Nənə nəremhə me həier ia iərmama nəha, mhəuvnɪmwə ia reri pɪkə me. Pɪkə me haiu, mheiwiəiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, mhəmwhənɪmw.

³⁴ Nəpɪn nərmama səməme kamhətui ti pɪkə me hətoni, hap, mhəni irapw ia taon səvənraha mɪne rukwənu me. ³⁵ Nənə nərmama me həier mhəuvən mə tuhəspau i mə rəfo. Nəpɪn həuvehe ti Iesu həti pen mhətoni iərmama nəha nəremhə me həməier irə, rarkahu, maməkure irapw ia nisui Iesu, nətərigien səvənhi rɪnəmək amasan. Irəha hətoni həhekɪr. ³⁶ Nənə səməme hənətoni nəri nəha, həni irapw ti nərmama me i mə iərmama nəha rɪnəfo muvehe məsanɪn. ³⁷ Nənə nəkur Karasa səməme kamharə ipaka ti kwopun nəha həres Iesu mə trəpwəh irəha mamevən ti nəri nə mə həhekɪr pɪk anan. Ro iamɪnhi irə in rəputə ia nɪtətə ouihi mə trɪrərig.

³⁸ Iərmama sə nəremhə me həməier irə rase in mə trəsəni in pwəh revən irau mɪn. Mətə Iesu rərhi pen i ramevən, mɪni mə, ³⁹ “Tikrərig mevən fwe imwam, mɪni irapw nərimnari me i Kumwesən rɪno mɪk.” Nənə iərmama nəha revən ia kwopun me pam fwe ia taon səvənhi, mamɪni irapw nərimnari me nəha Iesu rɪno mɪn.

Pran sə rirəpi tɪnari səvəi Iesu mɪne prən ouihi səvəi Jaeras

⁴⁰ Nəpɪn Iesu rɪrərig pehe mwi ia nɪkare nui asori, nərmama me həuvən tukwe. Rerɪnraha ragien ti nəri nə mə kamheitenhi in. ⁴¹ Iərmama riti fwe ikɪn nəghɪn nə Jaeras. In iəmə asori riti səvəi nɪmwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Ruvehe mɪnɪmwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mamase in mə truvehe ia nɪmwə səvənhi, ⁴² ti nəri nə mə prən ouihi səvənhi

ramemhə na tremhə. Prənouihi nəha səvənhi in əpa kuation. Nuk səvənhi ipaka reste twelef.

Nəpən Iesu ravən mamevən, nərmama həpik həukuraukurau irə. ⁴³ Pran riti nəha ikən ruvehe ramemhə ia nemhəien səvəi nīpran. Nemhəien nəha rinarə rerin irə muvehi nuk twelef. In rinouraha pam mane səvənhi ia tokta me, mətə iərmama riti riwən ko ro in rəsanin. ⁴⁴ Prən nəha rukurirə Iesu, muvehe, mīrapi nusvenhi tinari səvənhi. Təkwətəkwuni a mwi nīmwapw rama, nemhəien səvənhi ro sampam.

⁴⁵ Nənə Iesu rini mə, “Sin nəha rirapi iou?”

Miregi nərmama pam həni mə ripko mhə irəha. Nənə Pita rini mə, “Iərimənu. Nərmama həpik kamhərer kurkurau ik, mamhəsīgīsīgi ik.”

⁴⁶ Mətə Iesu rini mə, “Rekəm. Iakukurən mə iərmama riti rirapi iou. Iakregi nəgsek rier ia nirak, mevən mo nari riti.”

⁴⁷ Nənə nəpən prən nəha rətoni mə ko in ripkərkwafə mhə, ruvehe mamətəmnimwin, minimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mini irapw ia nəmri nərmama me pam mə in rirapi Iesu ti nəfe mine rinəfo məsanin akwauakw. ⁴⁸ Nənə Iesu rini pen ti prən i mə, “Nərik, nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsanin. Evən. Nəmərinuien trarə tukw ik.”

⁴⁹ Nəpən Iesu raməgkiari ihi, iərmama riti ruku pen ia nīmwə səvəi iəmə asori nəha Jaeras, muvehe mini mə, “Səim prən ouihi ruvəmhə raka. Ramasan mə ikini pen ti iahtən i mə in trəpwəh pehe.”

⁵⁰ Mətə nəpən Iesu riregi nəgkiariien nəha, rini pen ti Jaeras i mə, “Tikəpwəh nehekərien, mini a nīpərhienien ia nirak, nənə prən ouihi səim trəsanin.”

⁵¹ Nəpən Iesu rapirapw ia nīmwə səvəi Jaeras, ripkəsəni mhə nərmama me pam mə tuhəuvnimwə irəha min, mətə rəsəni əpa Pita mine Jon mine Jemes mine tata mine mama səvəi prən ouihi nəha. ⁵² Nərmama me pam kamhasək mamhəkwein əpwəmwis ti prən ouihi nəha, mətə Iesu rini mə, “Rəfo kimiaha hiamasək? Prənouihi nəha ripkəmhə mhə, mətə ramapri a.”

⁵³ Irəha həregi haris ia Iesu. Irəha həukurən mə prən ouihi nəha ruvəmhə raka. ⁵⁴ Mətə Iesu ruvehi rəgi prən ouihi nəha, mini mə, “Prənouihi, ərer.” ⁵⁵ Nənə nīmriuien səvənhi ruvehe. Təkwətəkwuni a mwi rīskəmter. Nənə Iesu rini mə tukuvei pen nəveginien min pwəh rəni. ⁵⁶ Tata mine mama səvəi prən ouihi nəha nənimenrau rier, mətə Iesu rinise pen ti nirau i mə trouəpwəh ninien ti iərmama riti nəfe in rino.

9

Iesu rərhi pen nərmama səvənhi twelef mə tuhəuvən mhəvisau

¹ Iesu rəkwein nərmama səvənhi twelef həuvehe mhəusəsīmwin irəha me. Nənə in ruvei pen nīskaiien minraha. Ia nīskaiien nəha irəha həukurən nifi rakaien nemhəien me ia nərmama. Nənə in ruvei pen mwi nasoriien minraha. Ia nasoriien nəha irəha həukurən nəkoui irapwien nərəmhə me pam. ² Nəpən Iesu ruvei pen pam, rərhi pen irəha mə tuhəuvən mhəvisau irapw nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nənə mho nərmama səməme kamhemhə həuvehe mhəsanin. ³ In rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəpwəh nuvehien narimnari me səvəi suatuk səkimiaha rəmwhen ia kaskin, uə tənəripw, uə nəveginien, uə mane. Kimiaha tiharkahu ia karkahu kuation a. ⁴ Nəpən tihəuvən ia kwopun riti, nənə mhəuvnimwə ia nīmwə riti, nīmwə nə in nə tiharə irə meste hiəier ia kwopun nəha. ⁵ Trini minuə hiəuvən ia taon riti, mətə nərmama me ikən həpkəsevər mhə ia rerinraha tukumiaha, nəpən hiəier ia taon səvənraha, tihounouini raka nīməkwrur ia nisumiaha ti nahatən penien mə irəha həno noien ərəha.” ⁶ Nənə nərmama me twelef səvəi Iesu həier, mhəuvən ia rukwənu me, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan, mamho nərmama səməme kamhemhə ia kwopun me pam həuvehe mhəsanin.

Herot ramægkiari ia Iesu

⁷ Herot, iamə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili, riregi narimnari me nəha Iesu ramo. Ia nəpɪn nəha nətərigien səvənhi rəvsausini ti nəri nə mə nərmama me nepwɪn kamhəni mə Jon Paptaes rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁸ Nənə nərmama me nepwɪn kamhəni mə Profet Elaeja ruvəier pehe mwi. Nənə nərmama me nepwɪn mwi kamhəni mə profet kupwən riti rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁹ Nənə Herot rini mə, “Jon iakinərai raka kənkəpwə. Mətə sin mwi iərmama i iakamregi nəvisaiuen irə?” Ro iamɪnhi raməmwur mə trətə Iesu.

Iesu rəkwməni nərmama me həpɪk kəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosən

¹⁰ Nəpɪn aposol me hərərig mhəuvehe mwi ti Iesu, həni pen tukwe in narimnari me pam səməme həno. Nənə in riri raka əpa irəha, mharaka ia nərmama mhəuvən ia taon riti nəghɪn nə Petsaeta. ¹¹ Nəpɪn nərmama me həregi mə Iesu ramevən fwe ikɪn, kamhəkurirə pen in. Nəpɪn Iesu rətoni irəha, rerɪn ragien. In rəkwein irəha həuvehe, nənə rəgkiari mɪnrəha ia nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mo səməme nemhəien ramarə ia nɪrəha həuvehe mhəsənɪn.

¹² Rɪnaməruarəv meri na trivə. Nərmama səvənhi twelef həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Ramasan mə tikərhi pen nərmama me i həuvən ia rukwənu me mɪne nəmhien me kwərha ipaka pwəh hətui kwopun me səvəi napriien mɪne nəveginien ti nəri nə mə kwopun i narimnari me həiwən ikɪn.”

¹³ Mətə Iesu rini pen ti nɪrəha i mə, “Kɪmiaha nə tihəuvei pen nəveginien mɪnrəha.”

Miregi həni mə, “Kɪmaha iahəuvehi a bred krirum mɪne nəmu kəru. Rəfo? Ikokeikei mə kɪmaha tahəuvən mhəuvehi nəmri nəveginien sənəi nərmama me pam i?” ¹⁴ (Irəha həni iamɪnhi ti nəri nə mə nəpɪn həvsini a nərman me ia nɪrəha mətə ipaka faef-taosən.)

Nənə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Kɪmiaha tihəuvən mho irəha həuai irəha me mhəkure əpəməpə me fifti ia təmwen kuatia.” ¹⁵ Nənə irəha həuvən mho nərmama me həkure rəmwhən Iesu rɪmənɪ. ¹⁶ Nənə Iesu ruvehi bred me nəha krirum mɪne nəmu i kəru, məkwətə ia nɪmagouagou, məfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, mauvei pen m səvənhi nərmama me mə irəha tuhəpeki pen m nərmama me. ¹⁷ Nərmama me pam hani nari tɪpwɪnrəha rəsisɪ. Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nɪpərpəri nəveginien me nəha sə hənani mhəpwəh rukuər ia tənəripw irəha pam twelef.

Pita rini irapw mə Iesu in Kristo

¹⁸ Nəpɪn riti Iesu in əpa raməfwaki irəha səvənhi me nərmama. Nənə rini pen ti nɪrəha i mə, “Nərmama kamhəni iou mə iou sin?”

¹⁹ Miregi həni mə, “Nərmama nepwɪn kamhəni ik mə Jon Paptaes. Mətə nepwɪn kamhəni ik mə Profet Elaeja. Nepwɪn mwi kamhəni ik mə profet kupwən riti sə rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

²⁰ Miregi Iesu rini pen ti nɪrəha i mə, “Mətə kɪmiaha hiamənɪ mə iou sin?”

Miregi Pita rini mə, “Ik Kristo sə Kumwesən rɪmənɪ mə trərhi pehe ik ikuvehe.”

²¹ Nənə Iesu rɪnise pen əknekɪn ti nɪrəha i mə, “Kɪmiaha tihəpwəh nɪniien nəgkiariien i ti iərmama riti.” ²² Nənə in rɪripɪn nəgkiariien səvənhi mɪni mə, “Iou Iəmətɪ Iərmama takaməkeikei miregi nəmisəien me rɪpɪk. Nəmə asori me mɪne pris asori me mɪne nahatən me səvəi Loa tuhəuvei pehe təkutanrəha miou. Tukousi əpune iou, nənə nəpɪn sə ro kahar irə iakətui mwi.”

Iərmama sə trukurirə Iesu traməkeikei məvrani nei kamarkuau

²³ Nənə Iesu rini pen ti nərmama me pam mə, “Iərmama sə rokeikei mə truvehe mo iərmama riti səiou traməkeikei məpwəh nətərigien səvənhi, muvehi utə nei kamarkuau səvənhi ia nəpɪn me, məvrani mukurirə iou. ²⁴ Iərmama sə rokeikei mə trəkwtəmhirɪ

nimiriuien sāvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə traraka ia nimiriuien sāvənhi tukw iou truvehi nimiriuien rerin. ²⁵ Trini minuə iərmama riti ripekti pam narimnari me ia tīprənə i mo sāvənhi i, nənə kurirə ikin remhə, mətə ripkuvehi mhə nimiriuien rerin, noien nəha trəfasitu irə? ²⁶ Iərmama sə trauris ia nəmri nərmama ti ninien mə in iərmama riti səiou, mauris mwi ti nəvisaiuien nəgkiariien me səiou minraha, Iou mwi Iəməti Iərmama, ia nəpin nəha takuvehe ia niskaiien səiou mine ia niskaiien sāvai tata səiou mine nagelo ikinan me, takauris ti ninien mə iərmama nəha in iərmama riti səiou. ²⁷ Mətə iakani nipərhiienien tukumiaha i nərmama nepwin kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rier pehe.”

Nipwrai Iesu ruvehe mopə

²⁸ Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, ipaka nəpin eit ruvehe mukurau, nənə in riri Pita mine Jemes mine Jon mutə parei ia təkuear riti mə trəfwaki. ²⁹ Nəpin raməfwaki, nənimen ruvehe mopə. Tinari sāvənhi ruvehe məpsan mamser. ³⁰ Təkwtəkwuni a iərmama kəru krauəgkiari irəhar min. Irau nə Moses mine Profet Elaeja. ³¹ Krouier pehe ia nukuraanien asori, rauni narimnari me ia nikaren sāvai nemhəien sāvənhi sə tripkə mhə tui in revən mo sampam irə fwe ia Jerusalem. ³² Ia nəpin nəha Pita mine James mine Jon haremhə napriien. Mətə nəpin harətui, harətoni nipwrai Iesu ramser iərmama kəru nəha krouərer irəhar min. ³³ Nənə nəpin irau krinouəpwəh Iesu rauevən, Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Ramasan mə kimrahar iaharuvehe i. Pwəh kimrahar iaharo tənimwə kahar, riti səim, riti sāvai Moses, riti sāvai Profet Elaeja.” (Mətə Pita raməgkiari əpnəpen, mipkukurən amasan mhə nəfe rani.)

³⁴ Nəpin in raməgkiari ihi, nəpuə riti rinəuvehe minaməusəman irəhar. Irəhar harətoni mə nəpuə nəha truvegi irəhar. Harətoni harhekir. ³⁵ Nənə reri Kumwesən ruku pen ia nəpuə nəha, mini mə, “In nəha nərik sə iakuvərfi raka in. Kimiaha tihətərig in.” ³⁶ Nəpin Kumwesən rəgkiari pam, harəti pen mharətoni Iesu əpa ramərer. Kurirə ia nəpin nəha irəhar harəpnəpen, mharəpwəh ninien ti iərmama riti nəfe harənətoni.

Iesu rəkoui irapw nənimwin ərəha ia iəkunouihiti riti

³⁷ Kini rakwakwi irə, nəpin irəha hənəiwaiu raka ia təkuear nəha, nərmama həpik həuvehe ti Iesu. ³⁸ Nənə iərmama riti sə ramərer ia reri nərmama me nəha rəkwein əpwəmwis, mini mə, “Iahətən. Iakase ik. Tiko muvehe mətə ro nərik. In kwənkwan kuatia. ³⁹ Ia nəpin me nənimwin ərəha riti raməkwtəmhiri in, mamə in ramərkərinari mamasək əpwəmwis, mamərkəkəkər, nisəkwən ramaiu. Nənimwin ərəha nəha ro pik nəmisəien min, ko ripkaraka akwauakw mhə irə. ⁴⁰ Iakinəres raka səim nərmama me mə irəha tuhəkoui irapw i, mətə ko həpko mhə.”

⁴¹ Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha nəkur ipwet mine nahatətəien səkimiaha riwən. Noien səkimiaha rikou. Tsarə kitaha miou meste nəfe nəpin? Tineisən mine iakapwis kimiaha? Tiko miri nərim muvehe i.”

⁴² Nəpin iəkunouihiti nəha raməvən ihi mauvehe, iəremhə ruvehi in mouini irapw ia tīprənə, mamə in ramərkəkəkər. Mətə Iesu rinise pen ti nənimwin ərəha, mo iəmə ouihiti nəha ruvehe məsanin. Nəpin rinəsanin raka Iesu ruvehi in muvei pen m sāvənhi tata. ⁴³ Nənə nərmama pam səməmə hətəni nəri asori nəha Iesu rino ia niskaiien sāvai Kumwesən nənimenraha rier.

Mətə nəpin irəha pam kamhərkəri ihi nari ia narimnari me nəha in ramo, Iesu rini pen ti sāvənhi nərmama me i mə, ⁴⁴ “Pwəh nəgkiariien me i həuvnimwə amasan ia nəkwəregimiaha. Tripkə mhə tui kuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama.” ⁴⁵ Mətə irəha həregi nəgkiariien i hərəirei nipwran. Kumwesən rərkwafə i mə ko irəha həkətoni mhə. Nənə həhekir ti nəresien Iesu mə nəfe nipwrai nəgkiariien i.

Nərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəuvehi irapw irəha

⁴⁶ Ia nəp̄in nəha nərmama me səvəi Iesu hənaməvisə m̄nraha me mə sin ia nirəha in rasori. ⁴⁷ Mətə Iesu rukurən nətərigien səvənraha. Ro pen in ruvehi iəkunouih̄i riti, mərpwi ia n̄ikaren, ⁴⁸ nənə m̄ini pen ti nirəha i mə, “Iərmama sə trəsevər ia rer̄in ti iəkunouih̄i i ia nəgh̄ik, raməsevər mwi ia rer̄in tukw iou. Iərmama sə raməsevər ia rer̄in tukwe iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rer̄in ti Kumwesən sə r̄inərhi pehe iou iakuvehe. Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə iərmama sə truvehi irapw in ia kimiaha in nə iərmama sə rasori ia kimiaha.”

⁴⁹ M̄iregi Jon r̄ini mə, “Iahatən, kimaha iahətoni iərmama riti raməkoui irapw nəremhə me ia nəgh̄im. Iahaməmwur mə tahənise in ti nəri nə mə r̄ipko mhə in kimaha riti.”

⁵⁰ Mətə Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Kimiaha tihəpwəh n̄iniseien in. Iərmama sə r̄ipk̄ini ərəha mhə kimiaha in kimiaha riti.”

Nəkur Sameria həpwəh nokeikeien Iesu mə truvehe imwənraha

⁵¹ R̄inauvehe ipaka ti nəp̄in nəha Kumwesən truvehi Iesu mutə mevən ia neiai. Iesu nətərigien səvənhi ruvehe m̄iskai mə traməkeikei mevən fwe Jerusalem. ⁵² Nənə in rərhi pen nərmama nepw̄in mə tuhəkupwən irə. Irəha həuvən mhəier pen ia rukwənu riti səvəi nəkur Sameria mə tuhəpnəpenə ia narimnari me kurirə Iesu ruvehe. ⁵³ Mətə nərmama ia kwopun nəha həpkəsəni mhə Iesu mə truvehe imwənraha ti nəri nə mə irəha həuvəkurən raka nətərigien səvənhi r̄iskai mə traməkeikei mevən fwe Jerusalem. ⁵⁴ Nəp̄in iərmama mi kəru səvənhi mi Jemes m̄ine Jon krouətə noien nəha, krouni mə, “Iərimənu. Ikokeikei mə kimrau trouəkwein napw pwəh ruku pen fwe ia neiai meiwaiu pehe mahi əmwesi irəha?”^a ⁵⁵ Mətə Iesu ruvsini in m̄inise pen əknek̄in ti nirau i. ⁵⁶ Nənə irəha həuvən mwi ia rukwənu əpə riti.

Nərmama nepw̄in hokeikei mə tuhəkurirə Iesu

⁵⁷ Nəp̄in riti Iesu m̄ine nərmama me səvənhi kamhesi pen suatuk mamhəuvən. Nənə iərmama riti r̄ini pen tukwe in mə, “Takukurirə ik kwopun pəku tikevən ik̄in.”

⁵⁸ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Kuri əpr̄m̄in me səvənraha n̄ipəg rarə. Menu me ia n̄imagouagou təpwagenraha rarə. Mətə iou, Iəməti Iərmama, kwopun səiou riwən mə takapri ik̄in.”

⁵⁹ Nənə Iesu r̄ini pen ti iərmama riti mwi mə, “Kurirə iou.”

Mətə iərmama nəha r̄ini mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakukupwən mevən m̄inimwi raka səiou tata.”

⁶⁰ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Nərmama səməme həpkukurirə mhə iou rəmwhen mə həuvamhə raka. Pwəh irəha hənimwi nərmama me səvənraha səməme həuvamhə. Mətə ik tiko muvehe, mevən məvisau irapw n̄itətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

⁶¹ Nənə iərmama riti mwi r̄ini mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakevən məsəkir raka m nəkur imwak me.”

⁶² M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Tr̄ini m̄inuə iərmama rauvehi kəkur i kau ravi, m̄inamostat m̄inamərar, maməti kurirə, r̄ipko mhə in iəmə amasan riti sə truvehi wok ia n̄itətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

10

Iesu rərhi pen nərmama me sefenti-tu mə tuhəuvən mhəvisau

¹ Kurirə irə Iərimənu səkitaha rərpwi rəgin ia nərmama me nepw̄in mwi irəha pam sefenti-tu, mərhi pen irəha mə tuhəkupwən irə, mhəuvən kəru kəru ia taon me m̄ine rukwənu me pam sə in mwi trukurirə pen irəha mevən ik̄in. ² In r̄ini pen ti nirəha i

9:46: Luk 22:24   **9:48:** Mat 10:40   **9:50:** Mat 12:30, Luk 11:23   **9:51:** Mak 10:32   **9:53:** Jon 4:9   **9:54:** 2King 1:9-16   **a** **9:54:** Nəkur Isrel m̄ine nəkur Sameria həmwəki irəha me. Əvsini mwi Jon 4:9.   **9:61:** 1King 19:20
10:1: Mak 6:7   **10:2:** Mat 9:37-38, Jon 4:35

mə, “Nəveginien sə ruvəmruə raka fwe ia nəmhien rasori pik, mətə nərmama səməme kamhəpeki pehe houih i a. Ro iam̄nhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən sə ramərimənu ia nəmhien, mhəres in mə trərhi pen nərmama nepw̄in mwi həuvən fwe ia nəmhien səvənhi mhəpeki nəveginien sə ruvəmruə, mhəpeki mhəuvehe. ³ Kimiaha tihəuvən, mətə tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Iakamərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhəmwhen ia kwəti sipsip me sə kamhərer ia kurkwai kuri əpr̄m̄in me. ⁴ Tihəpwəh nuvehien tənəripw sə kavai pen mane irə, uə tənəripw sə kavai pen nəveginien irə, uə put səkimiaha. Tihəpwəh napw̄isien ia suatuk, mhəgkiari kimiaha iərmama riti.

⁵ Nəfe nimwə tihəuvnimwə irə, tihəkupwən mhəni mə, ‘Nəmərinuien ramarə ia nimwə i.’ ⁶ Tr̄ini m̄inuə iərmama səvəi nimwə nəha rokeikei nəmərinuien nəha, nəmərinuien səkimiaha tr̄uiui in. Mətə mə rekəm, tr̄irərig mwi tukumiaha. ⁷ Kimiaha tihamarə rer̄in ia nimwə kuatia a, mhəpwəh nevən əpnəpenien ia nimwə me. Nəfe nari irəha tuhəuvei pehe m kimaha, tihəuvehi mhani mhənimwi. Tiho iam̄nha irə ti nəri nə mə kimiaha hiəmwhen ia nərmama kamhowok. Ratukwatukw mə irəha tuhəraku pehe narimnari me nəha m kimiaha.

⁸ Tr̄ini m̄inuə kimiaha hiəuvən ia taon riti, nənə nərmama me ikin həuvehi puvnimwə kimiaha ia nimwə me səvənraha, tihani nəfe nəveginien sə tuhəuvei pehe m kimiaha. ⁹ Nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha, tiho irəha həuvehe mhəsan̄in. Tihəni pen ti nirəha i mə, ‘N̄itətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka tukumiaha.’ ¹⁰ Mətə tr̄ini m̄inuə kimiaha hiəuvən ia taon riti, nənə nərmama me ikin həpwəh nəsevərien ia rer̄inraha tukumiaha, tihəuvən, mhərer ia kurkwai suatuk me, mhəni irapw iam̄nhi irə mə, ¹¹ ‘N̄iməkwrur ia taon i səkimiaha i raməmak ia nisumaha, kimaha tahahakwi raka ti nəri nə mə kimiaha hiəno noien ərəha. Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri i. N̄itətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka tukumiaha, mətə kimiaha hiənpwəh.’ ¹² Iou iakani pehe tukumiaha i ia nəp̄in nəha Kumwesən trərpw̄in noien ərəha me irə nərpw̄inien səvəi nərmama ia taon nəha triskai m̄əpi raka nərpw̄inien səvəi nəkur Sotom.”

Iesu raməgkiari skai m nərmama nepw̄in

¹³ “Trərəha anan tukumiaha nəkur Korasin! Trərəha anan tukumiaha nəkur Petsaeta! Iak̄ino raka n̄imtətien asori me ia taon mi səkimiaha, mətə kimiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiaha. Rip̄ini m̄inuə iak̄ino n̄imtətien me nəha ia taon mi nəha Taea m̄ine Saeton, tui raka ko nərmama me ikin hənarkahu raka t̄inari ivis, mhəkure ia nimwrakw, mhəpwəh noien ərəha me səvənraha. ¹⁴ Mətə ia nəp̄in nəha Kumwesən trərpw̄in noien ərəha me irə nərpw̄inien səkimiaha triskai m̄əpi raka nərpw̄inien səvəi nəkur Taea m̄ine Saeton. ¹⁵ Nənə kimiaha nəkur Kapaneam. Tukəfo ia kimiaha? Ko kuvehi utə kimiaha hiəuvən ia neiai? Rekəm! Tukuvehi irapw kimiaha hiəuvən inhəripw Imwei Nəkur Həuvamhə.”

¹⁶ Nənə Iesu r̄ini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Iərmama sə ramətərig ia nəgkiariien səkimiaha rəmwhen mə ramətərig mwi ia nəgkiariien səiou. Iərmama sə rauvei pen təkutan m kimiaha rəmwhen mə rauvei pehe mwi təkutan miou. Nənə iərmama sə rauvei pehe təkutan miou rəmwhen mə rauvei pen mwi təkutan m Kumwesən sə r̄inərhi pehe iou iakuvehe.”

Nərmama me nəha irəha pam sefenti-tu hərərig mhəuvehe mwi ti Iesu

¹⁷ Nərmama me nəha irəha pam sefenti-tu hərərig mwi mhəuvehe ti Iesu, mamhəgien, mamhəni mə, “Iərimənu. Nəremhə me irəha mwi ho nəkwamaha nəp̄in iahəgkiari m̄inraha ia nəghim.”

¹⁸ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakinatoni kararki irapw Setan rier ia neiai meiwaiu pehe ramwhen ia nouapirien. ¹⁹ Haregi ro. Iakuvavei pehe raka nasorien m kimiaha. Kimiaha hiukuran neivaien ia snek me mine mimi me sa kamhapi mamho namisaien m narmama. Iakimavehi uta kimiaha hiasori ia niskaiien me pam savai Setan. Nari riti riwan tro namisaien m kimiaha. ²⁰ Nari naha ro niparhienien. Matə raraha kimiaha hiamagien ti nari na ma naremha me kamho nakwamiaha. Kimiaha tihameikei mhagien ti nari na ma Kumwesən ruverai pen raka naghimiaha fwe ia neiai."

Iesu rerin ragien

²¹ Ia napin a mwi naha Iesu rerin ruvehe mukuər ia nagienien savai Nanimwin Ikinan, nana in rini ma, "Tata saiou Iarimənu ia neiai mine tiprana iakani tanak tukw ik ti nari na ma ikinarkwafa narimnari me i. Narmama samame hukuran nari mine samame kinahatan amasan iraha hapkatoni mha. Matə iko pui pen m narmama samame hamwhen ia nipwnati nakwarhakwarha me hatoni. Ouəh, Tata. Nari naha ikino ramesi pen a natərigien amasan saim.

²² Tata saiou rinəmri pehe raka narimnari me pam ia tipage rəgik, iou tini. Nana iarmama riti riwan rukuran iou, matə Tata saiou əpa. Nana iarmama riti riwan rukuran saiou Tata. Iou əpa mine narmama me naha samame rerik ragien ma tako pui pen in minraha."

²³ Iesu ruvsini in, magkiari pen əpa m savənhi narmama me, mini ma, "Rerimiaha tragien ti nari na ma kimiaha hiamatə narimnari me i ia namrimiaha. ²⁴ Iakani pehe tukumiaha i ma fwe kupwan profet me hapik mine kig me hapik hokeikei ma tuhətə narimnari me i hiamatə, matə hapkatə mha. Hokeikei ma tuharegi nagkiariien me i hiamregi, matə hapkregi mha."

Iesu rusipekin ia iamə Sameria rasitu ia iamə Isrel

²⁵ Ia napin naha, iahatan riti savai Loa rokeikei ma triregi atukwatukw ro Iesu ma trafni irə. Ro pen riskamter, mini ma, "Iahatan. Takəfo irə muvehi nimiruien rerin?"

²⁶ Miregi Iesu rini ma, "Nəkukuə Ikinan rani nəfe? Napin ikəvsini Loa naha miregi riməfni irə?"

²⁷ Miregi iahatan savai Loa rini ma, "Tikaməkeikei mokeikei Iarimənu Kumwesən saim ia rerim me pam, mokeikei in ia nimiruien me pam saim, mokeikei in ia niskaiien me pam saim, mokeikei in ia natərigien me pam saim, nana tikaməkeikei mokeikei piam ramwhen ikokeikei atukw a ik."

²⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in ma, "Nəgkiariien saim ratukwatukw. Trini minuə iko narimnari me i Nəkukuə Ikinan rani, tikuvehi nimiruien irə."

²⁹ Matə iahatan savai Loa rokeikei ma treikuə irə ma in iamə atukwatukw. Ro pen rini pen ti Iesu i ma, "Sin na piak?"

³⁰ Miregi Iesu rini ma, "Iarmama riti rier ia Jerusalem mameiwaiu mamevən ia Jeriko. Narmama nepwin sa kamhakres hakwtəmhiri, mhəpeki raka mane mine tinari savənhi, mhousi in, mhap raka irə, mhəpwəh raməmak ipaka remha. ³¹ Ia napin naha pris riti ramesi pen suatuk naha, matoni iamə naha, rukurau irə ia nikare suatuk mamevən. ³² Kurirə irə kwənəkwus riti savai Livae sa ramasitu ia pris me ro mwi iamnhi, muvehe ia kwopun naha, matoni iamə naha, mukurau mwi irə ia nikare suatuk mamevən. ³³ Matə iamə Sameria riti in mwi ramesi pen suatuk naha, ruvehe ia kwopun naha iamə naha raməmak ikn. Napin ratoni iamə naha, rerin rarkwəpir tukwe. ³⁴ In revən ipaka tukwe maikuas ia nimwapw me savənhi ia oel mine waen, nana muvegi tarini nimwapw me, mərəhi uta iamə naha mukurei pen in ia takure togki savənhi, nana muvehi mevən ia

nimwə sə kamərəku pen kamapri ikin, mamətui amasan tukwe. ³⁵ Kini rakwakwi irə, ruvehi irapw silin kəru kino ia silva, muvei pen m iərmama nəha sə kamərəku pen min kamapri ia nimwə səvənhi, mini mə, “Tikətui amasan ti iəmə i. Trini minuə ikouraha mane me nepwin səim məpi raka səməmi iakauvei pehe mik, nəpin takrərig muvehe, takərpwin pehe mik.’ ”

³⁶ Nənə Iesu rəres mə, “Ikaməfətərig irə? Sin ia nirəhar i ro rəmwhen ia in piəvi iəmə nəha nərmama səməme kamhakres həkwtəmhiri?”

³⁷ Miregi iahatən səvəi Loa rini mə, “Sə nəha rinapi tukwe masitu irə.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik tikevən mo mwi iaminihi.”

Iesu ruvnimwə ia nimwə səvəi Marta mine Meri

³⁸ Nəpin Iesu mine nərmama me səvənhi kamhesi pen suatuk səvənraha mamhəuvən, həier pen ia rukwənu riti. Pran riti fwe ikin nəghin nə Marta rəsevər ia nimwə səvənhi mə Iesu truvnimwə irə. ³⁹ Prən nəha piəvni riti nəghin nə Meri. Nəpin Iərimənu səkitaha ruvnimwə pehe, Meri revən məkure ipaka tukwe, mamətərig nəgkiariien səvənhi sə ramahatən nərmama me irə. ⁴⁰ Mətə Marta ko ripkəkure mhə mhətərig i ti nəri nə mə rasui raka pik nəveginien sənəi nərmama. Nənə in revən ti Iesu, mini mə, “Iərimənu. Rəfo? Ratukwatukw mə piak rəpwəh iou, iou əpa iakasui raka nəveginien sənəi nərmama me? Ni pen tukwe in mə traməkeikei masitu ia nirak.”

⁴¹ Mətə Iərimənu səkitaha rini pen tukwe in mə, “Marta, Marta! Ikamətərig ti narimnari me ripik. Rerim ko ripkapwis mhə. ⁴² Mətə nari kuatia a kimiaha tihaməkeikei mho. Tihətərig ia nəgkiariien səiou. In nə ramasan pik, Meri ramo. Ro pen iou takəpwəh niniseien in.”

11

Iesu rahatən nərmama səvənhi mə tuhəfəfwaki irə

¹ Nəpin riti Iesu raməfwaki ia kwopun riti, məfwaki pam, nənə iərmama riti səvənhi rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Tikahatən ro kimaha tahəfəfwaki irə rəmwhen ia Jon rinahatən nərmama me səvənhi irə.”

² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəpin kimiaha tihəfwaki, tihəni iaminihi irə mə, ‘Tata, pwəh nərmama həsiai nəghim ro ikinan i.

Pwəh nitətə sə ikamərimənu irə ruvehe.

³ Tikuvei pehe nəveginien sənəmaha rəmwhen səvəi nəpin ipwet.

⁴ Tikenouenou noien ərəha me səkimaha

ti nəri nə mə kimaha mwi iahamenouenou noien ərəha me səməme nərmama hamo ia kimaha.

Tikəpwəh niri penien kimaha ia kwopun tahəmwei ia nərəhaien ikin.’ ”

⁵ Nənə Iesu rarə mini pen mwi ti nirəha i mə, “Sin ia kimiaha trevən ti in riti ia kurkwai nəpin ia nəpin, nənə mini pen tukwe in mə, ‘Iou riti. Uvei pehe ro bred kahar. ⁶ Piak riti ruku pen isipwin muvehe təkwtəkwni, mətə nəveginien sənək riwən mə takuvei pen min’?”

⁷ Iəmə nəha ia nəkwai nimwə trəgkiari mə, “Tikəpwəh nometəien iou. Iakinərapinhə raka. Kimaha nəkwərhakwərha me səiou iahənəpri raka. Ko iakəpwəh niskəmterien muvei pehe nari riti mik.’ ”

⁸ Nənə Iesu rini mə, “Nipərhiénien iəmə nəha rini minuə ko in ripkiskəmter mhə muvei pen nari riti min. Mətə iakani pehe tukumiaha i in triskəmter muvei pen nəfe nari iərmama nəha raməres i. In tripko mhə iaminihi irə ti nəri nə mə raməkwein iərmama nəha mə in riti, mətə in tro ti nəri nə mə iərmama nəha rəres in, məpwəh naurisien.

⁹ Iakani pehe tukumiaha i trini minuə kimiaha hiokeikei nari riti, ramasan mə tihəres, nənə tukuvei pehe m kimiaha. Tihətui əmisə i, nənə tihətoni. Tihəkunkun ia təpinhə, nənə

tukasevər tukumiaha. ¹⁰ Iərmama sə raməres nari truvehi nari. Iərmama sə ramətui əmisə nari trətoni. Iərmama sə rakunkun ia təpinhə tukasevər tukwe.

¹¹ Sin ia kīmiaha tata me nəpīn iəkunouihi səvənhi rəres nəmu, trəpwəh nuvei penien nəmu, mətə truvei pen snek min? ¹²⁻¹³ Uə trīni mīnuə rəres kwənəre menu, truvei pen mimi sə trəpi mo nəmisəien min? Rekəm! Kīmiaha tihaməkeikei mhəuvei pen narimnari amasan me m nəkwərhakwərha me səkīmiaha. Mə kīmiaha nəkur ərəha hiəukurən noien iamīnhi irə, hiaməfətərig ia Tata səkīmiaha ia neiai? In truvei pen Nənimwīn Ikinan rasori mwi m nərmama səməme kamhəres in tukwe.”

Iesu mīne Pielsepul

¹⁴ Nəpīn riti Iesu raməkoui irapw iəremhə riti sə ramarə ia iərmama riti. Iərmama nəha ko rīpkəgkiari mhə, mətə nəpīn iəremhə ruvəier irə, rīnaməgkiari. Nənə nərmama me hətoni həkərinari irə. ¹⁵ Mətə irəha me nepwīn həni mə, “Iəmə nəha raməkoui irapw nəremhə me ia nīskaiien səvəi Pielsepul, iəremhə sə in rasori ia nəremhə me.”

¹⁶ Nərmama nepwīn mwi kamhəres pen Iesu i mə, “Ko iko ro nīmtətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhiien Kumwesən rərhi pehe ik?”

¹⁷ Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, nənə rīni pen ti nīrəha i mə, “Trīni mīnuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi kamhousi irəha me, nītətə sə ieni nəha ramərimənu irə truvehe mərəha. Trīni mīnuə nərmama səməme kamharə ia nəkwai nīmwə riti həuai narəien səvənraha ro kəru irə, kamhousi irəha me, irəha ko həpkərə amasan mhə. ¹⁸ Trīni mīnuə Setan ruai narəien səvənhi ro kəru irə, raməkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama, nītətə sə in ramərimənu irə trəfərer əpwəmwis? Trəsas miwən. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kīmiaha hiaməni iou mə iou iakaməkoui irapw nəremhə me ia nīskaiien səvəi Pielsepul. ¹⁹ Trīni mīnuə nəgkiariien nəha səkīmiaha ro nīpərhiienien, rəfo ia nərmama me səkīmiaha? Irəha kamhəkoui irapw nəremhə me ia nīskaiien səvəi sin? Səvəi Setan? Rekəm! Ro pen ramasan mə irəha həkiri nəgkiariien i səkīmiaha. ²⁰ Mətə iou iakaməkoui irapw nəremhə me ia nīskaiien səvəi Kumwesən. Noien nəha ramahatən pen mə nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe raka tukumiaha.

²¹ Nəpīn iəmə skai riti rauvehi narimnari me səvəi naruagənien ia rəgīn, mamərer tukuahag ia nīmwə səvənhi, nautə me səvənhi iərmama riti ko rīpkuvehe mhə makres i. ²² Mətə trīni mīnuə iəmə riti nīskaiien səvənhi rasori mwi irə ruvehe, in traruagən irau min ruvehi irapw in, mīpeki raka narimnari me səvənhi sə ramərer irə mamaruagən. Nənə kurirə irə, in truai narimnari me sə in rīməpeki raka ia rəgi iəmə skai nəha, mīpeki pen mīne in me nepwīn.

²³ Iərmama sə rīpkukurirə mhə iou in raman əpə ia nīrak. Nənə iərmama sə rīpkasitu mhə ia nīrak, mīpeki nərmama mhəuvehe tukw iou, in raməkoui kīrkiri irəha.”

Iesu raməgkiari ia nənimwīn ərəha

²⁴ “Nəpīn kīnəkoui irapw nənimwīn ərəha riti ia iərmama, nənimwīn ərəha nəha trəfo irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui riwən ikin, mamətui kwopun trapwis ikin. Nəpīn rīpkətoni mhə, trəgkiari iamīnhi irə mə, ‘Təkrərig mwi mevən ti nīmwə fwe səiou sə iakīməier irə.’ ²⁵ Nənə nəpīn rīrərig muvehe, trətoni mə nīmwə nəha kīnaies amasan irə, narimnari me pam kamhəmrimə a ia təmwhəkīnraha. ²⁶ Nənə in trevən miri mwi nənimwīn ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnīmwə mwi, nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə nīmīruien səvəi iərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən.”

Iərmama sə ramo nəkwai Kumwesən trīregi ramasan

²⁷ Nəpɪn Iesu rani irapw narimnari me nəha, pran riti ia reri nərmama rəkwein əpwəmwis, mini pen ti Iesu i mə, “Pran sə rərəhi ik, muvei pen kənununu mik, rukurən naɡienien.”

²⁸ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Mətə nərmama səməme kamhəregi nəɡkiariien səvəi Kumwesən, nənə mamho nəkwən həukurən naɡienien mwi mhəpi raka.”

Nərmama hokeikei mə Iesu tro nɪmtətien riti

²⁹ Nəpɪn nərmama me həuvehe mənəmhpik, Iesu rini mə, “Nərmama ipwet mine irəha nəkur ərəha. Kamhətui a nɪmtətien. Kumwesən trəpwəh nuvei penien nɪmtətien riti mwi minraha, mətə nɪmtətien əpa səvəi Profet Jona. ³⁰ Fwe kupwən Profet Jona ruvehe mo nɪmtətien irə mine nəkur Nineve. Rəmwhen a mwi iou, Iəməti Iərmama, takuvehe mo nɪmtətien ia nɪrak mine nərmama ipwet mine. ³¹ Ia nəpɪn nəha Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me irə, prən asori sə rɪnamərimənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mini mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə prən nəha ruku pen ia nɪkare tənə fwe isipwɪn anan muvehe mə trɪregi nukurənien səvəi Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwopun i. ³² Ia nəpɪn nəha Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me irə, nəmə Nineve tuhərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəpɪn nəmə Nineve həregi Jona raməvisau, irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun i.”

Iesu raməɡkiari ia nənime iərmama

³³ “Iərmama riti riwən ko rɪhiai pen napw ia laet mukurei pen ia kwopun afafa ikin uə rəuiui ia nari riti, mətə trukurei utə i ia nəri kakurei utə laet irə mə nərmama səməme həuvnimwə pehe tuhətoni raməhiəpwɪn nari. ³⁴ Nənimem nə rauvei pehe nukuraanien m nɪpwram. Nəpɪn nənimem rəsənɪn, nɪpwram pam rukuər ia nukuraanien. Mətə nəpɪn nənimem rərəha, nɪpwram pam rukuər ia nəpitəvien. ³⁵ Ro iamɪnhi irə tikaməkeikei mhəskun amasan nukuraanien nəha ia rerim mə rɪpko mhə nəpitəvien irə. ³⁶ Mə nɪpwram pam rukuər ia nukuraanien sə nəpitəvien riti riwən irə, trəhiəpw amasan rəmwhen ia laet sə raməhiəpw mauvei pehe nukuraanien mik.”

Iesu rəɡkiari ia Farisi me mine nahatən me səvəi Loa

³⁷ Nəpɪn Iesu raməɡkiari ihi, Farisi riti rəres pen in mə trevən ia nimwə səvənhi, mənɪ pəri nari irau min. Ro pen Iesu revən muvnimwə məkure mə trəni nari. ³⁸ Nənə Farisi nəha rərkərinari nəpɪn rətoni mə Iesu rɪpkukupwən mhə məkwerig kurirə rəni nari.

³⁹ Nənə Iərimənu səkitaha rini pen tukwe in mə, “Kɪmiaha Farisi me noien səkɪmiaha rəmwhen ia tikikap mine tikinari kamaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwən rəmkekik. Fwe imwə reriməiaha rukuər ia nakresien mine nərəhaien. ⁴⁰ Kɪmiaha me i hiəreirei nari. Hiaməfətərig irə mə Kumwesən sə rino nəri iruə rɪpko mhə mwi sə fwe imwə? ⁴¹ Mətə ramasan mə kɪmiaha hiəuvehi nəveɡinien mine nui sə krouəmāk ia nəkwai tikikap me mine tikinari me səkɪmiaha, mhəuvehi mhəuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə tihətoni narimnari me pam tuhəmher tukumiaha.

⁴² Mətə trərəha anan tukumiaha Farisi me ti nəri nə mə kɪmiaha hiaməuai narimnari me pam səkɪmiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iamɪnhi irə ia nəri ouihɪ rəmwhen ia nɪmwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəveɡinien. Mətə hiənənouenou noien atukwatukw səvəi nəkirien iərmama, mhənənouenou mwi noien səvəi nokeikeien Kumwesən. Ramasan mə kɪmiaha hio noien mi nəha, mhəpwəh nənouenouien mwi sə nəha hiamo ia nəri ouihɪ.

⁴³ Trərəha anan tukumiaha Farisi me ti nəri nə mə ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hiəkeikei mə tihəkure ia kwopun amasan me. Ia kwopun kamomaket me ikin hiəkeikei mə nərmama tuhəkwein kɪmiaha ia nɪsiaiien.

⁴⁴ Trērəha anan tukumaha ti nəri nə mə kimiaha hiəmwhen ia kref me kipko mhə mak ia nirəha, nənə nərmama hərəirei mamhavən utə ia nirəha.”^a

⁴⁵ Ia nəpın nəha ia hatən riti səvəi Loa rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Nəpın ikani nəgkiariien me nəha, ikani ərəha mwi kimaha.”

⁴⁶ Miregi Iesu rini mə, “Trērəha anan mwi tukumiaha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə hiəməkeikei m nərmama me mə tuhesi pen loa skai me səməme həmwhen ia katipə sə rı pam. Mətə kimiaha ko hiəpkuvei pen mhə nukwai rəgimiahaha riti mhasitu ia nirəha ti natipəien. ⁴⁷ Trērəha anan tukumiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəvrhəkin kref me səvəi profet me səməme kaha kupwən me səkimiaha hənousi əpune irəha. ⁴⁸ Ia noien nəha kimiaha hiamə pui atukw a kimiaha mə rerimiahaha ragien ia narimnari me nəha kaha kupwən me səkimiaha hənə. Irəha hənousi əpune profet me, nənə kimiaha hiəvrhəkin kref me səvənraha. ⁴⁹ Ro iamınhi irə Kumwesən sə rukurən pam nari rini mə, ‘Iou takərhi pen profet me mine aposol me həuvən ti nirəha. Irəha tuhousi əpune nepwın, mhometə nepwın.’ ⁵⁰ In tro iamınhi irə mine mə nərmama ipwet mine tuhəuvehi nərpwınien ti nite profet me pam sə rinostat maiu ia nukune narəien muvehe. ⁵¹ Nite Epel muvehe meste nite Sekaraea sə kinousi əpune in ia nimwə səvəi Kumwesən ia nimwrhenhi nifatə mine kwopun sə ro ikinan, iakani nıpərhiienien tukumiaha i nərmama ipwet mine tuhəuvehi nərpwınien ti nitenraha pam.

⁵² Trērəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə kimiaha hiərkwafə ki sə raməsevər ia təpınhə ia nimwə nəha nukurənien raməmak ia nəkwən. Kimiaha hiəpkuvnimwə mhə, nənə mamhənise mwi səməme hokeikei mə tuhəuvnimwə.”

⁵³ Nəpın Iesu rier ia kwopun nəha mamevən, nahatən me səvəi Loa mine Farisi me hərəgi niemaha rınaməpi pik irəha. Hənaməres Iesu nəresien me ia narimnari me rı pik.

⁵⁴ Irəha hamərer mwatuk mə tuhəkwtəmhiri in trini minuə rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi.

12

Nərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəsiari ti noien səvəi Farisi me

¹ Ia nəpın nəha nərmama həpik həmwhen ia taosen m taosen həuvehe mhousəsimwın irəha me. Kwopun rouihi. Hameivə pen ia nisunraha me. Nənə Iesu rukupwən məkari pen m nərmama me səvənhi, mini mə, “Kimiaha tihaməsiari ti yis səvəi Farisi me. Yis nəha in nə noien səvəi kəuətksuə. ² Narimnari me pam səməme kamhərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme kamhəmak afafa tukaməkeikei kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ³ Ro pen nəfe nəgkiariien kimiaha hiəni ia nəpitəvien nərmama tuhəregi ia nukuraanien. Nəfe nəgkiariien kimiaha hiəsivən irə ia kwopun afafa tukini irapw ia təkure nimwə me.”

Nərmama tuhaməkeikei mhehekır Kumwesən

⁴ “Iou me nepwın, iakani pehe tukumiaha i mə kimiaha tihəpwəh nehekieren nərmama səməme həukurən nousi əpuneien nıpwramiahaha mətə kurirə irə ko həpko mhə nari riti mwi. ⁵ Mətə takini pehe tukumiaha i sin nəha tihaməkeikei mhehekır i. Tihaməkeikei mhehekır Kumwesən ti nəri nə mə nəpın in rınousi əpune raka iərmama, rauvehi nasorien ti nosə penien in ia kwopun napw asori rauək ikin. Ouəh, nıpərhiienien, iakani pehe tukumiaha i mə kimiaha tihaməkeikei mhehekır in. ⁶ Rerimiahaha rırhi ro kwəti menu me. Nənimenraha reiwaiu. Kauvehi krirum ia silin sə rouihi anan kəru, mətə kwəti menu me nəha Kumwesən ko rıpenouenou mhə riti. ⁷ Hətə ro nimwai nukwənemiaha, mətə Kumwesən rınəvsini pam raka irəha. Ro iamınhi

^a **11:44:** Ia narəien səvəi nəkur Isrel, trini minuə iərmama riti rırapı nıpwrai iərmama sə remhə in truvehe məmkekik ia nikaren səvəi nəfwakiien səvənraha. Ro pen irəha tuhaməkeikei mheri amasan təmwehiki kref me mə nərmama tuhəpwəh navən pekiniien ia nirəha.” Əvsini mwi Nam 19:16. **11:54:** Luk 20:20 **12:2:** Mat 16:6, Luk 8:17 **12:7:** Luk 12:24, 21:18, Wok Me 27:34

irə kímiaha tihəpwəh nehekírien. Ia nənimen kímiaha hiamasan mwi mhəpi raka kwəti menu me nəha həpik.”

Iesu rəgkiari ia naurisien mine nehekírien

⁸ “Takani pehe tukumiaha i. Iərmama sə trini irapw ia nəmri nərmama me mə in iərmama riti səiou, Iou mwi Iəməti Iərmama takini irapw ia nəmri nagelo me səvəi Kumwesən mə in iərmama riti səiou. ⁹ Mətə iərmama sə trini irapw ia nəmri nərmama me mə in ríreirei iou, iou mwi takini irapw ia nəmri nagelo me səvəi Kumwesən mə iakreirei in. ¹⁰ Iərmama sə trini nəgkiariien ərəha riti, muəsi Iou Iəməti Iərmama irə, Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien səvənhi, məpwəh nərpwinien. Mətə iərmama sə trini nəgkiariien ərəha riti, muəsi Nənimwín Ikinan irə, Kumwesən trípkenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpín riti. Nərpwinien səvənhi trarə rerin.

¹¹ Nərmama tuhəuvehi kímiaha, mhərpwi irapw kímiaha ia nəmri nəmə asori me səvəi nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia nəmri nərmama səməme kamhərimənu mine səməme kamhəuvehi nasorien mə irəha tuhəkiri nəgkiariien me səkímiaha. Ia nəpín nəha kímiaha tihəpwəh nətərig pikien mə tihəfo mhəsəripín nəgkiariien səvənraha uə tihəni nəfe nəgkiariien ti nírəha i. ¹² Tihəpwəh nətərig pikien irə, ti nəri nə mə nəpín atukwatukw nəha səkímiaha sə tihəgkiari irə, Nənimwín Ikinan trahətən kímiaha ia nəfe nəgkiariien tihəni.”

Iesu raməgkiari ia nautə səvəi tìprənə i

¹³ Iərmama riti ia reri nərmama me nəha rini pen ti Iesu i mə, “Iahətən. Tata səiou ruvəmhə raka. Ni pen ti piak i mə pwəh kímrau iarouwai pəri narimnari me nəha tata rínəmri mə səkímrau.”

¹⁴ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Iərman. Sin mə takəmri amasan nəvisəien səkímirau? Ripko mhə wok səiou nə.” ¹⁵ Nənə Iesu rini pen ti nírəha i mə, “Kímiaha tihətui amasan, mhəpwəh nəsenien noien i kímiaha hiokeikei mə tihəuvehi nautə me rìpik. Nukune nímíruien səvəi iərmama rìpko mhə in nə nautə asori səvənhi.”

¹⁶ Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nírəha i mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori. Nəveginien rasori pik ia nəmhién səvənhi. ¹⁷ Rerín rírhi mínuə ‘Takəfo i? Kwopun riti mwi səiou takəmri amasan nəveginien sənək ikín riwən.’

¹⁸ Iərmama nəha ramətərig tukwe, nənə mìnì mə, ‘Ah, iakukurən nəfe tako. Takeitehi nimwə me səiou, nənə muvrhəkin tain me rasori mwi. Ia nimwə me nəha takəmri pen nəveginien me sənək mine narimnari amasan me pam səiou.’ ¹⁹ Nəpín iərmama nəha rino pam, in rəgkiari iamínhi irə mìnì mə, ‘Səiou narimnari amasan me sə iakíməfate i ruvəpik. Takímíru irə nuk rìpik. Ramasan mə takapwís, məvegin, mənímwi, magien.’

²⁰ Mətə Kumwesən rini pen tukwe in mə, ‘Ik iərmama ikreirei nari. Ipwet ia nəpín tako ik ikemhə. Nənə tukəfo ia narimnari me nəha ikínəpnəpenə irə? Sin truvehi?’

²¹ Noien nəha rəmwhen mwi iərmama sə ramoeite nautə me səvənhi mə səvənhi əpa, mətə ia nəmri Kumwesən in iəmə auər a.”

²² Nənə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Ro iamínhi irə iakani pehe tukumiaha i kímiaha tihəpwəh nətərig pikien ti nímíruien səkímiaha mamhəres nəfe tihani. Tihəpwəh nətərig pikien ia nìpwramiaha mamhəres nəfe tiharkahu i. ²³ Nímíruien rìpko mhə səvəi nəveginien əpa. Nìpwrai iərmama rìpko mhə səvəi tinari əpa. ²⁴ Hətoni ro menu me ia nímagouagou. Həpwəh nəpweiién nari, mhəpwəh nesiién nukwan. Nimwə səvənraha sə kamhoeite nəveginien ikín riwən. Mətə Kumwesən raməkwməni irəha. Nənə ia nənimen kímiaha hiamasan pik mhəpi raka menu me. ²⁵ Sin ia kímiaha ko ro nímíruien səvənhi rəpwəmwís mwi səvəi nəpín ouíhi a trini mínuə ramətərig pik tukwe?”

²⁶ Mə riskai tukumiaha ti noien nəri nəha rouihi, rəfo hiamətərig pik ti narimnari me nepwɪn mwi?

²⁷ Hətəni ro tihinari me mə kamhəfəutə irə. Irəha həpwəh noien wok, mhəpwəh nɪtiriiən tɪnari. Mətə iakani pehe tukumiaha i Kig Solomon fwe kupwən nautə səvənhi rasori pik, mətə tɪnari səvənhi rɪpkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i. ²⁸ Kimiaha nahatətəien səkimiaha rɪpkiskai mhə. Kumwesən rauvei pen tɪnari amasan me m tihinari me, nəri auər a tihinari me kamhəmɪru ipwet mətə trakwakwi haukei, mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən ramo iamɪnha irə, in truvei pehe mwi tɪnari m kimiaha məpi raka. ²⁹ Kimiaha tihəpwəh nətui əmisəien nəfe tihani uə nəfe tihənɪmwi. Kimiaha tihəpwəh nətərig pikien tukwe, ³⁰ ti nəri nə mə nərmama ia tənəmtənə me ia təkure tɪprənə i kamhətui əmisə narimnari me nəha, nənə Tata səkimiaha ruvəukurən raka narimnari me nəha mə kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi. ³¹ Mətə kimiaha tihaməkeikei mhətui əmisə nɪtətə sə in ramərimənu irə, nənə in trəriari pehe mwi narimnari me nəha m kimiaha.

³² Kimiaha i sipsip me səiou hiəpkəpik mhə. Tihəpwəh nehekɪrien. Tata səkimiaha rerɪn ragien ti nuvei peheien nɪtətə sə in ramərimənu irə m kimiaha. ³³ Tihəmri pen nəmri nari ia narimnari me səkimiaha, mhəuvehi mane ia nɪrəha, nənə mhəuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Tihəkusi tənəripw me sə tuhəpkɪmərɪr mhə ia nəpɪn riti mhəvai pen nautə səkimiaha ia nɪrəha. Tihəfate pen nautə səkimiaha fwe ia neiai. Ia kwopun nəha nautə səkimiaha ko rɪpkiwən mhə ia nəpɪn riti ti nəri nə mə iərmama səvəi nakresien riwən uvne me həpkouraha mhə narimnari. ³⁴ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə kwopun nautə səkimiaha raməmak ikin, nətərigien səkimiaha traməmak mwi ikin.”

Iesu raməgkiari ia nuveheien səvənhi

³⁵ “Kimiaha tihaməkeikei mharkahu tɪnari səvəi wok, nənə mhəhiai pen napw ia laet me səkimiaha pwəh rauək rerɪn. ³⁶ Ho rəmwhen ia nərmama səməme kamheitənhi iəmə asori səvənraha mə trier ia nəveginien asori səvəi iərman sə kiri pen vi a pran səvənhi, muvehe ia rukwənu səvənhi. Nəpɪn in ruvehe, mɪkunkun təpɪnhə, təkwtəkwi a irəha tuhəsevər ia təpɪnhə tukwe. ³⁷ Trɪni mɪnuə iəmə asori nəha ruvehe mətoni nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari mɪn kamhətui mhəpkapri mhə, rerɪnraha tragien. Iakani nɪpərɪhienien tukumiaha i iəmə asori nəha trarkahu tɪnari səvənhi səvəi wok, nənə mɪni pen ti nɪrəha mə tuhəkure mhani nari. Nənə in trɪsui raka nəveginien, muvei pen mɪnraha. ³⁸ Trɪni mɪnuə iəmə asori nəha ruvehe ia kurkwai nəpɪn, uə ia nəpɪn rəiə rakaka irə, mətoni nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari mɪn kamhətui mhəpkapri mhə, rerɪnraha tragien. ³⁹ Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Trɪni mɪnuə iərmama riti rukurən mə ipwet ia nəpɪn iərmama riti truvehe, muvniwə ia nəkwai niwə səvənhi, makres, in tramətui a məpwəh napriien. Ko in rəpwəh nəsenien iərmama riti reitehi niwə səvənhi, muvniwə, makres. ⁴⁰ Rəmwhen a mwi kimiaha mwi tihaməkeikei mhəpnəpenə ti nəri nə mə iou, iəməti iərmama, takuvehe ia nəpɪn riti tihakiraka iou.”

⁴¹ Miregi Pita rini mə, “Iərimənu. Ikani nusipekinien nəha maməgkiari pehe m kimaha əpa uə ikaməgkiari pen mɪne nərmama me pam?”

⁴² Miregi Iərimənu səkitaha rini mə, “Iotukwininari sə rukurən nari, mamə nəkwai iəmə asori səvənhi ia nəpɪn me, iəmə asori səvənhi truvehi utə in ruvehe masori ia səvənhi iotukwininari me pam mə trəkwməni irəha ia nəpɪn atukwatukw kamhani nari irə. ⁴³ Trɪni mɪnuə iəmə asori səvəi iotukwininari nəha ruvehe, mətoni mə ramo wok me iamɪnha irə, iotukwininari nəha rerɪn tragien. ⁴⁴ Iakani nɪpərɪhienien tukumiaha i iəmə asori nəha truvehi utə iotukwininari nəha ruvehe masori ia narimnari me pam səvənhi. ⁴⁵ Mətə mə iotukwininari nəha rerɪn rɪnamrhi mə iəmə asori səvənhi ramo

tanpen, mæpwəh nuvehe akwauakwien, nənə rīnamousi nərman mīne nīpran sāməme kamho tukwini pəri nari irəha min, maməvegīn, mamənimwi, mamakonə, ⁴⁶ iəmə asori səvənhi truvehe ia nəpīn riti in trakiraka in, uə ia aoa riti sə in rīreirei. Iəmə asori səvənhi trərpwīn noien ərəha me səvənhi, məmri pen in ramarə irəha nərmama sāməme həpkīni mhə nīpərhienien ia nəgkiariien səvənhi.

⁴⁷ Iotukwininari sə ruvəukurən raka nəkwai iəmə asori səvənhi, mətə rīpkəpnəpenə mhə, uə rīpkesi pen mhə nəkwan, tukərisi pik in. ⁴⁸ Mətə iotukwininari sə rīreirei nəkwai iəmə asori səvənhi, nənə mo nari riti ratukwatukw mə tukərisi in tukwe, tukərisi məru a in. Iərmama sə Kumwesən ruvei pen narimnari me rīpīk min traməkeikei mo narimnari me rīpīk. Nənə iərmama sə nərmama həmri pen narimnari me rīpīk ia rəgīn, tuhəres pen in narimnari me rīpīk mwi.”

Nəgkiariien səvəi Iesu tro nərmama həuui irəha me

⁴⁹ Nənə Iesu rīni mə, “Iou iakuvehe mə takərarki pehe napw ia tīprənə i. Iakuə ko napw nəha ruvəuək raka, mətə rīpkuək mhə ihi. ⁵⁰ Səiou riti nəha paptas tukaməkeikei kakiətənimw iou irə. Nənə təkwtəkwuni iakamregi rərəha pik anan meste tuko sampam irə. ⁵¹ Nətərigien səkīmiaha rəfo? Hiənuə iakuvehe mə tako nərmama ia tīprənə i harə ia nəmərīnuien? Iakani pehe tukumiaha i mə iapkuvehe mhə mə tako nərmama harə ia nəmərīnuien, mətə iakuvehe mə tako nərmama həuui irəha me. ⁵² Təkwtəkwuni mamevən trīni mīnuə nərmama krirum kamharə ia nəkwai nimwə kuatia, irəha tuhəuui irəha me. Kahar tuharəmwəki kəru. Kəru trouəmwəki kahar. ⁵³ Irəha tuhəuui irəha me. Tata trəmwəki tīni iərman, tīni iərman trəmwəki tata səvənhi. Mama trəmwəki tīni pran, tīni pran trəmwəki mama səvənhi. Kaka pran trəmwəki prīsini pran, prīsini pran trəmwəki kaka pran səvənhi.”

Nīmətien me nəha Iesu ramo

⁵⁴ Iesu rīni nəgkiariien riti mwi ti nərmama me mə, “Nəpīn kīmiaha hiətōni nəpuə riti rutə ia nukunhi təsi, təkwtəkwuni a hiəni mə, ‘Kwa nesən trauər.’ Nənə nesən rauər. ⁵⁵ Nənə nəpīn kīmiaha hiətōni nīmətāgi natogə rīskəmter, hiəni mə, ‘Kwa nukwəsikər travən.’ Nənə nukwəsikər ravən. ⁵⁶ Kīmiaha kəuətksuə me! Hiəukurən nətəien tīprənə mīne nīmāgouagou, nənə mhəukurən nəfe nari irau krouahatən pen. Mətə rəfo hiəreirei nīpwrai nīmətien me i kamo ipwet mīne?”

Iesu rəgkiari ia nəvisəien

⁵⁷ “Kīmiaha tihaməkeikei mhəkiri suatuk me, mhəni mə sə pəku nəha ratukwatukw. ⁵⁸ Trīni mīnuə iko noien ərəha riti ia iərmama, nənə in rokeikei mə kīmirau min tirouərər ia nəmri nəmə asori me pwəh həkiri noien səim, ramasan mə tikevən akwauakw, rouəmri atukwatukw nəri nəha nəpīn ipkevən mhə ihi ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikīn. Rərəha iərmama nəha ikīno noien ərəha irə trəmri pen ik ia rəgi iəmə sə raməkiri nəgkiariien, nənə iəmə sə raməkiri nəgkiariien trəmri pen ik ia rəgi polis, nənə tukuvehi puvnimwə ik ia kalapus. ⁵⁹ Iakani nīpərhienien tukw ik i tikəpwəh nierien meste ikərəku pen pam faen me səim.”

13

Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me səvənraha

¹ Ia nəpīn a mwi nəha, nərmama nepwīn həuvehe mhəvisau pen m Iesu mə Paelat rīnousi əpune nəmə Kalili me nepwīn nəpīn irəha kamhəvi nite nərīmīru me ia nīfatə səvəi Kumwesən. ² Nənə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Kīmiaha hiaməfətərig ia nəmə Kalili me nəha? Irəha hərəha anan mhəpi raka nəmə Kalili me nepwīn ti nəri nə mə irəha hemhə iamīnha irə? ³ Rekəm! Mətə iakani pehe tukumiaha i kīmiaha

tihamakeikei mhəpwəh noien ərəha me səkimiaha. Mə hiəpwəh noien, kimiaha pam tihemhə rəmwhen ia nirəha. ⁴Uə kimiaha hiaməfətərig ia nərmama me nəha eitini nimwə riti rəpwəmwis mutə rīmwei, məkure tərini irəha, hemhə? Irəha hərəha anan mhəpi raka irəha me nepwin səməme kamharə fwe Jerusalem? ⁵Rekəm! Mətə iakani pehe tukumiaha i kimiaha tihamakeikei mhəpwəh noien ərəha me səkimiaha. Mə hiəpwəh noien, kimiaha pam tihemhə rəmwhen ia nirəha.”

Iesu rusipekin ia niemis riti ripkukuə mhə

⁶Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Iərmama riti rəpwei niemis riti ia nəmhiən səvənhi. Nənə ia nəpin riti ruvehe mamətui nukwan, mətə ripkətə mhə riti. ⁷Ro pen rini pen ti iərmama sə raməmhu səvənhi mə, ‘Ətə ro. Nuk kahar nəha təkwtəkwuni iakuvehe mamətui kwənkwai niemis i, mətə iapkətə mhə riti. Ərai əmwesi! Ramərer auər a ia tiprənə i.’

⁸Miregi iərmama sə raməmhu səvənhi rini mə, ‘Iəmə asori. Əpwəh rərer nuk riti mwi. Pwəh iakeri nukunen mukuraukurau, nənə mərki pen nimwinahak sə trasitu irə mutə amasan. ⁹Trini minuə rərer nuk riti mwi mukuə, ramasan. Mətə mə ripkukuə mhə, ikukurən nərāi əmwesiien.’ ”

Iesu ro pran riti təkutan rikou ruvehe məsanin ia Sapat

¹⁰Nəpin riti ia Sapat Iesu ramahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ¹¹Pran riti nəha ikin nənimwin ərəha rinarə raka irə ia nuk eitini mamə təkutan rikou. Prən nəha rəmakəm a, ko ripkərer atukwatukw mhə. ¹²Nəpin Iesu rətoni, rəkwein pen prən nəha, mini pen tukwe in mə, “Prən i. Takifi raka nemhəien səim ia niram.” ¹³Nənə Iesu rəmri pen rəgin mi irə, nənə təkwtəkwuni a təkutai prən nəha ruvehe matukwatukw. Nənə in rəgnəgin Kumwesən.

¹⁴Mətə iəmə asori səvəi nimwəfwaki niemaha rəpi ti nəri nə mə Iesu romasan prən nəha ia Sapat. In rini pen ti nərmama i mə, “Nəpin sikis nəha ratukwatukw mə tuko wok irə. Həuvehe ia nəpin me nəha pwəh in romasan nipwramiaha. Mətə ia Sapat kimiaha tihəpwəh nuveheien.”

¹⁵Miregi Iərimənu səkitaha rini pen tukwe in mə, “Kimiaha kəuətkəsua me. Sin ia kimiaha rəpwəh nifiən səvənhi kau uə togki ia Sapat, misigi, mevən ti nui? Kimiaha pam hiamə nəri i! ¹⁶Nənə rəfo ia prən i Setan rirukwi nuk eitini? In kwənəkwus riti səvəi Epraham. Ko iapkifi mhə nemhəien i irə ia Sapat?”

¹⁷Nəpin Iesu rini nəgkiariien nəha, nərmama pam səməme kamhətə ərəha in həregi hauris. Mətə səməme həkətə ərəha mhə in rərənraha ragien ti narimnari asori me sə in ramo.

Nusipekinien səvəi kwənuni nei nəha mastat

¹⁸Nənə Iesu rini mə, “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia nəfe nari? Takini nəfe nəgkiariien mahatən pen irə? ¹⁹Rəmwhen ia nuni nei mastat sə rouihi anan ia nuni nei me. Iərmama riti ruvehi, məpwei ia nəmhiən səvənhi, nənə rutə, muvehe mo nei irə, nənə menu me ia nimagouagou ho pen kwətəpag me səvənraha ia rəgin me.”

Nusipekinien səvəi yis

²⁰Nənə Iesu rarə mini mwi mə, “Takini nəfe nəgkiariien mahatən pen nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə? ²¹Rəmwhen ia yis sə pran riti ruvehi, muvehi mərap i irau floa me ripik, nənə məpwəh meste yis rəse floa me pam rəsi.”

Iesu rəgkiari ia kwəruə sə rouihi

²²Iesu ravən makurau ia taon me mine rukwənu me, mamahatən nərmama, mamesi pen suatuk səvənhi mamevən mə treste nari fwe Jerusalem. ²³Nənə iərmama riti rini

pen tukwe in mə, “Iərimənu. Nərmama me nəha Kumwesən truvehimiru irəha tuhəpik uə tuhouihi a?”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i minuə, ²⁴ “Kimiaha tihaməkeikei mhousari mhəuvnimwə ia kwəruə ouihi. Iakani pehe tukumiaha i nərmama həpik tuhousari ti nuvnmwəien, mətə tuhəpwəh nuvnmwəien. ²⁵ Iəmə asori səvəi nimwə nəha triskəmter, məsisəg ia təpinhə ia nimwə səvənhi.

Ia nəpin nəha kimiaha tihərer iruə, mamhərui təpinhə, mamhəni mə, ‘Iərimənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.’

Miregi in trini pehe tukumiaha i mə, ‘Kimiaha hiəuku pəku? Iakreirei kimiaha.’

²⁶ Miregi kimiaha tihəni mə, ‘Kimaha i səməme sənəvegin, mhənənimwi pəri kitaha mik. Ikinərer ia suatuk me səkimaha, mamahatən nərmama.’

²⁷ Mətə in trini iamihhi mə, ‘Takani pehe tukumiaha i iakreirei kimiaha mə hiəuku pəku. Kimiaha pam i nərmama hiamo noien ərəha, həuvən isipwın tukw iou.’

²⁸ Ia kwopun nəha kimiaha tihəsək mhahi tərini revimiahə nəpin tihətoni Epraham mine Aesak mine Jekop mine profet kupwən me kamhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mətə kinərarki irapw kimiaha iruə. ²⁹ Nənə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuku pesu, mhəuku prehi, mhəuku peraha, mhəuku parei, mhəuvehe mhəkure mhani pəri nari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ³⁰ Nənə həregi ro. Nərmama nepwın kamhəkurirə tuhəuvehe mhəkupwən, nənə nepwın haməkupwən tuhəuvehe mhəkurirə.”

Iesu ramasək ti Jerusalem

³¹ Ia nəpin a mwi nəha Farisi me nepwın həuvehe mhəni pen ti Iesu i mə, “Araka ia kwopun i mamevən. Herot rokeikei mə trousi əpune ik.”

³² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həuvən mhəni pen ti kuri əprmin nəha Herot mə iakani ianhi mə, ‘Regi ro! Iakaməkoui irapw nəremhə me ia nərmama, mafi raka nemhəien me ia nirəha. Tako iamihhi irə ipwet mine trakwakwi. Nənə tineis iako sampam ia wok səiou. ³³ Takaməkeikei mesi pen suatuk səiou mamevən ipwet, trakwakwi, mine tineis, ti nəri nə mə ko kīpkousi əpune mhə profet riti ia kwopun əpə iti, mətə traməkeikei memhə fwe ia Jerusalem əpa.’

³⁴ Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi əpune profet me maməkwi əpune nərmama səməme Kumwesən ramərhi pehe irəha tukw ik! Nəpin ripik iakokeikei mə takousəsimwın nipwnətim me rəmwhen ia rinhi menu ramo ia tini me mauiui irəha ia tərəgin mi. Mətə kimiaha hiəpwəh nokeikeien. ³⁵ Hətə ro. Təkwtəkwuni nəha Kumwesən trəpwəh nimwə səkimiaha. Nənə iakani pehe tukumiaha i mə kimiaha tihəpwəh mwi nətonien iou meste tihəni mə, ‘Səgnəgin iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha.’ ”

14

Iesu romasan iərmama riti rəgin mi mine nisun mi krouəsis

¹ Ia Sapat riti Iesu revən mə trəni nari ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori riti səvəi Farisi me. Irəha kamhətə amasan in mə trəfo irə. ² Iərmama riti nəha ikin nemhəien ramarə irə, mamə rəgin mi mine nisun mi krouəsis. ³ Nəpin Iesu rətoni, rəres pen nahatən me səvəi Loa mine Farisi me i mə, “Rəfo? Ratukwatukw ia loa səkitaha mə ia Sapat tuko iərmama sə nemhəien rarə irə ruvehe məsanin uə rekəm?” ⁴ Mətə irəha həpwəh ninien nəgkiariien riti. Ia nəpin nəha Iesu ruvehi iərmama nəha, mo nipwran ruvehe məsanin, rərhi pen in ramevən.

⁵ Kurirə irə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sin ia kimiaha trini minuə ia Sapat səvənhi iəkunouihi uə kau rimwei pen ia ruei tənə tripkəvən akwauakw mhə mivi utə in?” ⁶ Mətə

riskai ti niraha ko iraha hapwäh niniien nægkiariien riti ti näresien naha.

Iärmama trəpwäh näfiäutäien in

⁷ Ia näpän naha, Iesu rətə närmama nepwän säməme iämə asori sävəi nimwə naha rəkwein iraha mə tuhani päri nari häuvän mhəkure ia kwopun naha kamsiai närmama ikän. Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti niraha i mə, ⁸“Trini minuə iärmama riti rəkwein ik mə tikevän mäni nari ia näveginien asori sä kamo ti iärman sä kiri pen vi a pran sävənhi, tikəpwäh näkureien ia kwopun kamsiai närmama me ikän. Rərəha iärmama riti sä rasori ia niram ruvehe, ⁹ nənə iärmama sä rinəkwein kimirau päri truvehe, mini pehe tukw ik i mə, ‘Araka, pwäh iärmama i rəkure ia kwopun i.’ Nənə ik tikauris ti näri nə mə tikaməkeikei mevän məkure ia kwopun i inhəripw anan. ¹⁰ Mətə trini minuə iärmama riti rəkwein ik iamänhi, tikevän məkure ia kwopun sä inhəripw anan. Nənə iärmama sä rinəkwein ik truvehe mini pehe tukw ik i mə, ‘Iou riti. Uvehe məkure ia kwopun i irənhə.’ Ia noien naha in truvehi utə ik ia nämri närmama me pam säməme kamhani päri nari kimiaha minraha. ¹¹ Iakani iamänhi irə ti näri nə mə iärmama sä rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irapw in, nənə iärmama sä rauvehi irapw in, Kumwesən truvehi utə in.”

¹² Nənə Iesu rini pen ti iärmama i rinəkwein in mə trəni nari ia näkwai nimwə sävənhi mə, “Trini minuə iko näveginien asori riti ia rukwəsikər uə ia näpän, tikəpwäh näkweinien ik me nepwän uə piam me uə närmama ia kwänəkwus säim uə närmama säməme kamharə ipaka tukw ik nautə sävənraha rasori mə iraha tuhəuvehe mhani nari. Mə iko iamänhi irə iraha tuhəkwein mwi ik mə tikevän mäni päri nari kimiaha minraha. Nənə ia noien naha iraha tuhərpwän tai noien ikino minraha. ¹³ Mətə näpän tiko näveginien asori, tikəkwein närmama nautə sävənraha riwän, mine närmama säməme nipəri nipwranraha remhə, mine säməme nisunraha rərfe, mine säməme nänimenraha rifwə mə iraha tuhəuvehe mhani päri nari. ¹⁴ Nənə Kumwesən trəkwein amasan ia niram ti näri nə mə iraha ko häpkərpwän pehe mhə tai noien sä ikino minraha. Mətə ia näpän sampam, näpän näkur atukwatukw tuhətui mwi ia nemhəien, Kumwesən trərpwän pehe mik.”

Nusipekinien sävəi näveginien asori

¹⁵ Iärmama riti sä raməni päri nari iraha Iesu rirəgi nægkiariien naha, mini pen tukwe in mə, “Iärmama sä truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə mäni nari rerin tragien.”

¹⁶ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Näpän riti iärmama riti rokeikei mə tro näveginien asori riti, nənə mukupwän məkwein närmama häpik mə tuhəuvehe tukwe. ¹⁷ Ia näpän sävəi näveginien asori naha, in rərhi pen iärmama riti sä ramo tukwini nari min revän ti niraha säməme in rinəkwein iraha mə tuhəuvehe, mini pen ti niraha mə, ‘Həuvehe, iakinəpnəpənə pam narimnari.’

¹⁸ Mətə iraha pam häni mə ko häpkuvehe mhə. Iärmama sä rukupwän mægkiari rini pen tukwe in mə, ‘Sore. Ko iapkuvehe mhə. Iapkuvehi a nämri tıprənə riti. Takaməkeikei mevän mətöni.’

¹⁹ Riti mwi rini mə, ‘Sore. Mətə iou iapkuvehi a nämri kau me iraha pam ten. Takaməkeikei mevän məskun iraha. Ko iou iapkuvehe mhə.’

²⁰ Riti mwi rini mə, ‘Kiri pehe a pran säiou i. Ro iamänhi irə ko iapkuvehe mhə.’

²¹ Ia näpän naha iärmama sä ramo tukwini nari rirərig, mevän ti iämə asori sävənhi, mävisau pen nægkiariien me naha min. Nənə iämə asori niemaha rəpi. In rini pen ti iärmama naha ramo tukwini nari min mə, ‘Evän akwauakw ia suatuk me mine kwopun me ia taon i, miri närmama nautə sävənraha riwän, mine närmama säməme nipəri

nipwranraha remhə, mine səməme nənimenraha rifwə, mine səməme nisunraha rərfe, miri irəha mhəuwehe.’

²² Ro pen iotukwininari nəha revən, mirərig, mini mə, ‘Iəmə asori. Nəfe ikiməni iakinə, mətə nimwə səim ripkukuər mhə.’

²³ Miregi iəmə asori səvəi iotukwini nari nəha rini pen tukwe in mə, ‘Evən ia suatuk me mine kwopun me iruə ia taon, məkeikei m nərmama mə tuhəuvnimə pehe pwəh nimwə səiou rukuər amasan. ²⁴ Iakani pehe tukw ik i nərmama me nəha səməme iakinəkwein irəha fwe kupwən irəha riti ko ripkəni mhə nəveginien səiou.’ ”

Noien səvəi nukurirəien Iesu

²⁵ Nəpən riti nərmama həpik kamhəkurirə Iesu. Nənə in ruvsini mini pen ti nirəha i minuə, ²⁶ “Trini minuə iərmama riti ruvehe tukw iou in traməkeikei mokeikei iou məpi raka tata səvənhi mine mama səvənhi, mine pran səvənhi, mine nipwnətin me, mine piəvni me, mine kitiriməni me, mine nimiruien atukw səvənhi. Trini minuə in ripkokeikei mhə iou iamənhi, ko ripkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou. ²⁷ Iərmama sə ripkəvrani mhə nei kamarkuau i səvənhi muvehe mukurirə iou, ko in ripkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou.

²⁸ Sin ia kimiaha rokeikei mə tro nimwə riti rəpwəmwis mutə, mətə ripkukupwən mhə məkure, məvsini nəmri narimnari me sə tro nimwə irə mə mane səvənhi rəmwhen uə rekəm? ²⁹ Trini minuə iərmama ripko mhə iamənhi irə, nəpən ro sampam ia nisui nimwə nəha, ko ripko pam mhə nimwə, nənə nərmama me pam tuhətə haris əkenhin irə, ³⁰ mhəni mə, ‘Hətə ro iərmama nəha. Rino pam nisui nimwə, mətə ko ripko pam mhə.’

³¹ Uə nəfe kig rokeikei mə trevən maruagən irau kig riti, mətə ripkukupwən mhə məkure, mətərig tukwe mə in rəmwhen ko riri pen səvənhi naruagən me irəha pam ten taosen həuvən mharuagən irəha kig sə ramiri pehe səvənhi me irəha pam twenti taosen? ³² Trini minuə kig nəha rətoni mə in rəpwəh nəmwhenien, nəpən kig nəha səvənhi naruagən me irəha pam twenti taosen rauvehe ihi fwe isipwin, in trərhi pen nərmama nepwin səvənhi həuvən mə tuhəres mə trəfo nəha məmri nəməriniuen. ³³ Ia noien nəha rəmwhen a mwi kimiaha tihaməkeikei mhəkupwən mhətərig tukwe. Trini minuə kimiaha riti rerin ripkagien mhə mə traraka ia narimnari me pam səvənhi, ko in ripkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou.”

Iesu rəgkiari ia sol sə nəsienien səvənhi ruvəiwən

³⁴ “Sol nəri ramasan. Mətə trini minuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo mwi rəsien mwi? ³⁵ Ripkamasan mhə ti tīprənə uə ti nihi kau sə tukərapi ia tīprənə kəmhu irə. Ramasan a mə tukərarki a i. Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregien nari traməkeikei mətərig amasan.”

15

Iesu rusipekin ia iərmama sə rətə wau ia səvənhi sipsip

¹ Ia nəpən nəha nərmama səməme kaməraku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwin mwi həuvehe mə tuhətərig ia Iesu. ² Nəpən Farisi me mine nahatən me səvəi Loa hətoni, həni ərəha Iesu, mhəni mə, “Iəmə i raməsəni nəkur ərəha me həuvehe tukwe in. Raməni pəri nari irəha minraha.”

³ Ro pen Iesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, ⁴ “Trini minuə kimiaha riti səvənhi sipsip me irəha pam hantret, mətə rətə wau ia riti, trəfo pen irə? In trəpwəh naenti-naen fwe ia kwopun kamhani nurhi ikin, mevən mətui sipsip sə rinəruēi meste trətoni. ⁵ Nənə nəpən rətoni, truvehi utə məmri pen ia nuran mi, mamagien, ⁶ mevən fwe imwəni, moeite in me nepwin mine nərmama səməme kamharə ipaka tukwe, mini pen ti nirəha i mə, ‘Pwəh sagien pəri ti nəri nə mə iakinətoni sipsip səiou sə rinəruēi.’ ⁷ Rəmwhen ia

noien naha iakani pehe tukumiaha i trini minuə iərmama ərəha riti rirərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh noien ərəha me səvənhi, nagienien fwe ia neiai trasori məpi raka nagienien sə kamregi ti nərmama atukwatukw me naha irəha pam neanti-naen səməme tuhəpkrərig mhə ia nətərigien səvənraha ti nəri nə mə noien ərəha me səvənraha riwən.”

Iesu rusipekin ia pran sə rətə wau silin səvənhi

⁸ Nənə Iesu rini mə, “Uə trini minuə pran səvənhi silin irəha pam ten, rətə wau ia riti, trəfo pen irə? Trihiai pen napw ia laet, maies ia nəkwai nimwə, mamətui silin naha meste trətoni. ⁹ Nənə nəpin rətoni, trəkwein in me nepwin mine nərmama səməme kamharə ipaka tukwe, mini mə, ‘Pwəh sagien pəri ti nəri nə mə iakinətoni silin sə iakinətə wau irə.’ ¹⁰ Rəmwhen ia noien naha iakani pehe tukumiaha i nagelo me səvəi Kumwesən kamhagien nəpin iərmama ərəha riti rirərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh noien ərəha me səvənhi.”

Iesu rusipekin ia tamaruə sə rəruei

¹¹ Nənə Iesu rini mə, “Iərmama riti tini kəru iərman mi. ¹² Nəpin riti tini sə rouihi rini pen ti səvənhi tata i mə, ‘Tata. Uai narimnari me səim muvei pehe səiou naha təkwtəkwuni.’ Nənə tata səvənhi ruai narimnari me səvənhi ia nənimen kəru riti səvəi tini sə rasori riti səvəi tini sə rouihi.

¹³ Ripko mhə tui tini sə rouihi roueite səvənhi narimnari me, ruvehi mane irə, mier, məpwəh imwəni, mevən marə ia tənə riti isipwin. Nənə ia kwopun naha in rouraha mane səvənhi ia noien ərəha me ¹⁴ meste mane səvənhi riwən. Nəpin səvənhi mane ruvəiwən pam, nukumhə rinamavən ia tənə naha. Nukumhə rinama. Sənəni nəveginien riwən. ¹⁵ Ro pen in revən mamowok səvəi iərmama riti ia tənə naha. Nənə iərmama naha rərhi pen in revən mə trəkwməni pikə me səvənhi. ¹⁶ Nəpin in raməkwməni pikə me naha, nukumhə rahi pikə anan, mətə iərmama riti ripkuvei pen mhə nari riti min. Nənə rerin rirhi mə, ‘Rosi ko iakəni nipəri nəveginien riti sənəi pikə me i takregi ramasan.’

¹⁷ Mətə nəpin nətərigien amasan səvənhi rirərig muvehe, in rini mə, ‘Nərmama me naha tata səiou ramərəku pen mənraha ti no tukwinien nari min irəha pam nəveginien sənənraha rasori məpi raka irəha, mətə iou iakamarə ia kwopun i nukumhə ramahi iou na takemhə. ¹⁸ Takier ia kwopun i, mirərig, mevən ti səiou tata, mini pen tukwe in minuə, Tata. Iakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mine ia nənimem. ¹⁹ Təkwtəkwuni naha iapkəmwhen mhə mə tikəkwein nərim ia nirak. Tiko iou iapkəmwhen iərmama riti sə ikamərəku pen min ti no tukwinien nari mik.’ ²⁰ Ro iamnhi irə tamaruə naha riskəmter, mirərig, minamevən ti tata səvənhi. Mətə nəpin rauvehe ihi fwe isipwin, tata səvənhi rətoni, nənə rerin rərkwəpir tukwe. Raiu, mevən, mərəhi pehe, makei min.

²¹ Nənə tini rini pen tukwe in mə, ‘Tata. Iakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mine ia nənimem. Təkwtəkwuni naha iapkəmwhen mhə mə tikəkwein nərim ia nirak.’

²² Mətə tata səvənhi rəkwein nərmama səməme kamho tukwini nari min mini mə, ‘Həuvən akwauakw, mhəuvehi karkahu əpwəmwis riti sə ramasan pikə məpi raka karkahu əpwəmwis me nepwin, nənə mharkahu pen i min, mhəuvei pen rig ia nukwai rəgin, mhəuvei pen put ia nisun mi, ²³ nənə mhəuvən mhəuvehi kau naha nipwran rəsis amasan mhəuvehe, mhousi əpune. Pwəh sani mhagien pəri ²⁴ ti nəri nə mə iəkunouihi i səiou rəmwhen mə ruvəmhə raka, mətə təkwtəkwuni ruvəmru mwi. In rinəruai, mətə təkwtəkwuni naha iakinətoni mwi.’ Nənə irəha kənamhagien pəri.

²⁵ Ia nəpin naha tini sə rasori in fwe ia nəmhien. Nəpin rirərig mauvehe ia rukwənu, muvehe ipaka ti nimwə, riregi nərmama kamhani nipu, mamho tanis. ²⁶ Nənə rəkwein iərmama riti sə ramo tukwini nari m tata səvənhi, mərəs mə, ‘Nəfe i hiamo?’

²⁷ Miregi iərmama naha rini pen tukwe in mə, ‘Piam ruvəuvehe. Nənə tata səim ruəsi

kau naha nipwran rasisi amasan ti nari na ma piam rirarig muvehe masanin a.'

²⁸ Ro iamihhi irə tini sə rasori niemaha rəpi, rəpwəh nuvnmwəien ia nəkwai nimwə. Tata səvənhi rier, mares in mə truvnmwə, ²⁹ mətə in rini pen ti səvənhi tata i mə, 'Ətə ro! Nuk me ririk iakamo tukwini pehe nari mik ia kwopun i, mipkərui mhə nəkwam. Mətə ipkuvei pehe mhə nari riti miou rəmwhen ia kwəti nani mə tako nəveginien irə mhagien pəri kimaha iou me nepwin. ³⁰ Mətə nəpin nərīm naha sə rinouraha narimnari me səim ti nərəkuien nipran ia suatuk rirarig muvehe ia rukwənu, ikousi əpune kau naha nipwran rasisi amasan mamō nəveginien irə səvənhi.'

³¹ Miregi tata səvənhi rini pen tukwe in mə, 'Nərik. Nəpin me pam krau mik krauarə. Narimnari me pam səiou səim. ³² Mətə ratukwatukw mə tso nəveginien i, mhagien, ti nari na ma piam in rəmwhen mə ruvamhə raka, mətə təkwtəkwuni ruvəmīru mwi. Rinəruēi, mətə təkwtəkwuni naha sənətoni mwi.' "

16

Iesu rəgkiari ia iərmama sə ramətui ərəha ti nautə səvəi iəmə asori səvənhi

¹ Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, "Iərmama riti nautə səvənhi rasori. Səvənhi riti fwe iotukwininari ramətui ti nautə səvənhi, mətə kamini ərəha in mə ramouraha nautə naha. ² Ro iamihhi irə iərmama sə nautə səvənhi rasori rəkwein iəmə naha ruvehe, rəres pen in mə, 'Nəfe nəgkiariien me i iakamregi kamini ia niram? Uvei pehe nəkukuə sə ikimərai pen səim wok irə. Təkwtəkwuni naha tiko sampam ia wok.'

³ Miregi iotukwininari sə ramətui ti nautə səvəi iəmə asori naha rerin rirhi mə, 'Səiou iəmə asori trərarki irapw iou ia wok səiou. Mətə niskaiien səiou rəpwəh nəmwhenien mə takeri tiprənə muvehi mane irə. Iakamauris ti naseien mane ti nərmama. Tako nəfe naha təkwtəkwuni? ⁴ Ah, iakukurən nəfe tako! Nərmama me naha səməmə həpkərpwin pehe mhə ihi kaon me səvənraha sə iəmə asori səiou riməuvei pen minraha, tako rerinraha ragien. Trini minuə iako iamihhi irə, nəpin iəmə asori səiou trərarki iou, irəha tuhəuvehi puvnmwə iou ia nəkwai nimwə me səvənraha.' ⁵ Ia nəpin naha in rəkwein nərmama me naha səməmə həpkərpwin pehe mhə ihi kaon səvənraha həuvehe kuatia kuatia tukwe in. Sə rukupwən mevən, rəres in mə, 'Ikiməuvehi nəfe narimnari me səvəi iəmə asori səiou, mətə ipkuvehi mhə ihi nənimen?'

⁶ Miregi iərmama naha rini mə, 'Tram me irəha pam hantret həukuər ia oel kaməvənari irə.'

Miregi iəmə naha rini mə, 'In i nimwai nəkukuə səvəi kaon səim. Tikuvehi, məkure akwauakw, mirai pen mə fifti tram a.' ⁷ Iəmə naha rarə mini pen ti riti mwi mə, 'Nənə ik ikiməuvehi nəfe mətə ipkuvehi mhə ihi nənimen?'

Miregi iərmama naha rini mə, 'Pak flaoa irəha pam wan taosen.'

Miregi iəmə naha rini mə, 'In i nimwai nəkukuə səvəi kaon səim. Tikuvehi mirai pen mə pak me irəha pam eit hantret a.'

⁸ Iotukwininari sə ramətui ti nautə səvəi iəmə asori naha ramo noien riti sə rirkatukwatukw mhə. Mətə kurirə irə iəmə asori səvənhi ruvehe mini vivi in ti nari na ma in rukurən nari. Nəri naha ramahatən pen mə nərmama ia tiprənə i həukurən amasan nari ti noien pisnes irəha nərmama səvənraha. Irəha həukurən amasan mhəpi raka nipwnəti nukuraanien me. ⁹ Nənə iakani pehe tukumiaha i kimiaha tihaməkeikei mhasitu amasan ia nərmama ia nautə me səvəi tiprənə i mə irəha tuhəuvehe mho kimiaha me nepwin ia nirəha. Nənə nəpin nautə me naha tuhəiwən, Kumwesən truvehi puvnmwə kimiaha ia nimwə me səməmə tuhəpkiwən mhə ia nəpin riti.

¹⁰ Iərmama sə ramətui amasan ti nari ouihhi a trətui amasan mwi ti nari asori. Nənə iərmama sə rirkətui amasan mhə ti nari ouihhi trirkətui amasan mhə mwi ti nari asori.

¹¹ Trini minuə kimiaha hiəpkətui amasan mhə ti nautə səvəi tiprənə i, sin trəmri pehe

nautə sə ro nɪpərhiɛniɛn irə ia rəgimɪaɦa mə tihətui amasan tukwe? ¹² Nənə trɪni mɪnuə kimiaɦa hiəpkətui amasan mhə ti narimnari me səvəi iərməpə, sin truvei pehe narimnari me m kimiaɦa mə tihəuvehi mho səkimiaɦa irə?

¹³ Iərmama riti riwən ramo tukwini nari ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trɪni mɪnuə ro iamɪnhi irə, trokeikei riti məmwəki riti, uə trisiai riti mɪpkisiai mhə riti. Kimiaɦa ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən mɪne mane mho iəmə asori mi irə səkimiaɦa mə tiho pəri nəkwanrau.”

Nəgkiariien me nepwin səvəi Iesu

¹⁴ Nəpɪn Farisi me həregi nəgkiariien me nəɦa haris ia Iesu ti nəri nə mə irəɦa hokeikei pik mane. ¹⁵ Mətə Iesu rɪni pen ti nirəɦa i mə, “Kimiaɦa Farisi me hiameikuə ia nəmri nərmama mə kimiaɦa nəmə atukwatukw, mətə Kumwesən rukurən rerimɪaɦa. Nəfe nari nərmama kamhəfiutə irəɦa me tukwe, mətə ia nəmri Kumwesən rərəɦa anan.

¹⁶ Kinəvisau irapw Loa səvəi Moses mɪne nəgkiariien me səvəi profet kupwən me meste pehe Jon Paptaes. Kurirə irə kinaməvisau irapw nəgkiariien amasan i raməgkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nənə nərmama me pam kamhəmwur mə tuhəuvnimwə ia nitətə nəɦa. ¹⁷ Rəknekɪn mə neiai mɪne tɪprənə krouvehe rouiwən. Mətə rəknekɪn pik mə nukwai nəkukuə ouihɪ riti sə kimərai pen ia Loa ruvehe miwən.

¹⁸ Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri pran əpə riti mwi ramo noien ərəɦa. Prən nəɦa in ramiri rɪpko mhə səvənhi atukwatukw pran. Nənə iərman sə riri pran sə iərman səvənhi rɪnəpwəh ramo noien ərəɦa. Prən nəɦa in ramiri səvəi iərməpə.”

Iərmama kəru riti nautə səvənhi rasori riti nautə səvənhi riwən

¹⁹ Nənə Iesu rɪni mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori ramarkahu tinari me nənimenraɦa rəknekɪn.^a Ia nəpɪn me raməni amasan nari, mamaɟien. ²⁰ Ia kwəruə ia rukwənu səvənhi nərmama kamhəkure pen iərmama riti nəghɪn nə Lasaros. Nautə səvənhi riwən. Nimwapw me həpik ia nɪpwrən. ²¹ Iəmə nə rokeikei pik mə traməni nimwəkmwəki nəvegɪniɛn sə raməsas irapw ia ruei tepol səvəi iərmama nəɦa nautə səvənhi rasori. Kuri me mwi kamhəuvehe, mamhəpwasi nimwapw me səvənhi.

²² Nəpɪn iərmama nəɦa nautə səvənhi riwən remhə, nagelo me həuvehi nənimwɪn, mhəuvehi mhəuvən, mhəmri pen ia nɪkare Epraham. Iərmama nəɦa nautə səvənhi rasori in mwi remhə, kinimwi in. ²³ Fwe Imwei Nəkur Həuvamhə in ramregi nəmisəien asori, məkwətə, mətoni Epraham fwe isipwɪn kwopti Lasaros ia nɪkaren. ²⁴ Nənə in rəkwein əpwəmwɪs mɪni mə, ‘Tata Epraham. Tikapi iou, mərhi pen Lasaros pwəh revən meitesi nukwai rəgɪn ia nui, nənə muvehe mɪrapɪ nəramɪk irə mə trəkwiei. Iakamregi nəmisəien asori ia napw i.’

²⁵ Mətə Epraham rɪni mə, ‘Nərik. Rerim tramrhi narəien səim nəpɪn ikamɪru ihi. Ik ikiməuvehi narimnari amasan me, mətə Lasaros rɪməuvehi narimnari ərəɦa me. Nənə təkwtəkɪwuni nəɦa in ramregi ramasan ia kwopun i, mətə ik ikamregi nəmisəien asori. ²⁶ Nari riti mwi ko iapkasitu mhə ia niram ti nəri nə mə Kumwesən rɪnəmri təpuapəg asori riti ro tukuahag kɪtaha m kimiaɦa. Kimaha riti ko rɪpkier mhə ia kwopun i muvehe mətə kimiaɦa. Kimiaɦa riti ko rɪpkier mhə ia kwopun nə muvehe mətə kimaha.’

²⁷ Miregi iərmama nəɦa nautə səvənhi rasori rɪni mə, ‘Ro iamɪnhi irə iakamase ik tata mə tikərhi pen Lasaros revən fwe ia nimwə səvəi tata səiou. ²⁸ Piak me fwe ikin irəɦa pam krirum, pwəh rɪni pen ti nirəɦa i mɪnuə tuhaməkeikei mhəsiari, kamo irəɦa mwi həuvehe ia kwopun i, kwopun səvəi nəmisəien asori.’

²⁹ Mətə Epraham rɪni mə, ‘Moses mɪne profet kupwən me həuvəni raka mə nərmama tuhaməkeikei mhəsiari ti kwopun nəɦa. Ramasan mə pwəh piam me hətərig ia nəgkiariien me səvənraɦa.’

16:13: Mat 6:24   **16:14:** Mat 23:14   **16:15:** Mat 23:28, Luk 18:9-14, Prov 6:16-17   **16:16:** Mat 11:12-13
16:17: Mat 5:18   ^a **16:19:** Tinari me nəɦa nənimenraɦa rəknekɪn kino ia linen. Nepwin həruevən rəmwhen ia tinari səvəi kɪg.   **16:21:** Mat 15:27

³⁰ Miregi iarmama naha nautə səvənhi rasori rini mə, ‘Rekəm, Tata Epraham, sə naha rīpkəmwhen mhə. Mətə mə iarmama riti rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mevən ti nirəha, irəha tuhəpwəh noien ərəha me səvənraha.’

³¹ Miregi Epraham rini pen tukwe in mə, ‘Trini minuə irəha həpwəh nətərigien ia nəgkiariien səvəi Moses mine profet kupwən me, tuko iarmama riti rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mətə ko həpkini mhə nīpərhienien ia nəgkiariien səvənhi.’ ”

17

Narimnari me tuhəuvehe mhəvi nərmama həmwei ia nərəhaien

¹ Nənə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Nīpərhienien narimnari me tuhəuvehe mhəvi nərmama həmwei ia nərəhaien, mətə trərəha anan ti iarmama sə truvehi narimnari me naha mier pehe. ² Trini minuə in ro nəkwərhakwərha me i riti rīmwei ia nərəhaien, Kumwesən trərpwin noien ərəha səvənhi. Iarmama naha triregi rərəha anan məpi raka kərihi pen kəruətərei asori ia nīpətəkinuan, kosə irapw i ia təmwei təsi. ³ Kimiaha tihaməkeikei mhatuakəm amasan tukumiaha. Trini minuə piam ro noien ərəha ia niram, tikinise pen tukwe in mə rəpwəh. Mə rirərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh, tikenouenou i. ⁴ Trini minuə ia nəpīn kuatia ro noien ərəha ia niram m sefen mətə ia noien me naha ramo rirərig mwi irə mini pehe tukw ik i mə, ‘Noien i iakamo rərəha. Pwəh iakəpwəh,’ nənə tikaməkeikei menouenou noien ərəha səvənhi.”

Nahatətəien

⁵ Nənə aposol me səvəi Iərimənu səkitaha həni mə, “Iərimənu. Tiko mwi nahatətəien səkimaha ruvehe mīskai mwi.”

⁶ Miregi Iərimənu səkitaha rini mə, “Trini minuə nahatətəien səkimiaha rouihi a rəmwhen ia nuni nei naha mastat sə rouihi anan ia nuni nei me, hiəukurən niniien ti nei asori i mə ‘Tiko meivi utə atukw a nuam me, mevən mərer ia təmwei təsi,’ nənə tro nəkwamiaha.”

Noien səvəi iarmama sə ramo tukwini pen nari m iəmə asori səvənhi

⁷ Nənə Iesu rini mə, “Kimiaha hiaməfətərig irə? Trini minuə iəmə asori riti rərhi pen iarmama riti sə ramo tukwini nari min revən mə trərar ia nəmhien uə ramətui ti sipisip me, nəpīn iarmama naha ruku pen fwe ia nəmhien muvehe, ko səvənhi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Itə. Təkwətəkwuni tikuvehe krauəni pəri nari?’ ⁸ Rekəm! Mətə iəmə asori səvənhi trəgkiari pen min mini mə, ‘Itə. Evən məpnəpenə sənək riti nəveginien, nənə mevən markahu amasan səim muvehe. Nəpīn iakaməvegin, mamənimwi, tikamo tukwini pehe nari miou. Nəpīn ikino pam, nənə ikukurən nəniien nəveginien sənəm.’ ⁹? Nəpīn iarmama iamīnhi ro nəkwai iəmə asori səvənhi, kimiaha hiəukurən mə iəmə asori naha rini pen tanak tukwe in uə rekəm? Rekəm! ¹⁰ Kimiaha nə hiəmwhen ia nərmama səməme hiamo tukwini nari m Kumwesən. Nəpīn tiho pam narimnari me naha in rīməni mə tiho, tihaməkeikei mhəni mə, ‘Kwa kimaha i nərmama me səməme iahamo tukwini nari. Kimaha iahəno a nəfe ratukwatukw mə taho.’ ”

Nərmama ten nemhəien skai ramo tekīnraha həuvehe Iesu romasan irəha

¹¹ Iesu ramevən fwe ia Jerusalem, makurau ia nīmwrhenhi tənə mi naha Same-ria mine Kalili. ¹² Nəpīn rier pen ia rukwənu riti, nərmama ten nemhəien skai ro tekīnraha həuvehe tukwe, mhərer isipwin kwopti, ¹³ mənəmhəkwein əpwəmwis mə, “Iesu Iərimənu! Api tukumaha!”

¹⁴ Nəpīn Iesu rətə irəha, rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tiho mhəuvən ti pris me pwəh irəha hətə nīpwramiaha.” Nəpīn irəha kamhəuvən ia suatuk, nīpwrənraha ruvehe məmher.

15 Nənə irəha riti rətə mə nīpwran rīnəsanin, rīrərig mwi, maməkwein əpwəmwiš, maməgnəgini Kumwesən. 16 İəmə nəha in iəmə Sameria. Ruvehe mīnimwi nukurhun mi ia nəmri İesu, mīni tanak tukwe.

17 Nənə İesu rini mə, “Kimiya nəha nīpwramiaha ruvehe mīnəmher rosi kimiya pam ten uə? Mətə nərmama naen mwi pəku? 18 Rəfo iəmə i rīpko mhə in iəmə İsrəl in əpa rīrərig məgnəgini Kumwesən?” 19 Nənə İesu rini pen ti iəmə i mə, “Tiko mərəer mamevən. Nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsanin.”

Tinesən nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe?

20 Farisi me nepwin həres pen İesu i mə, “Tinesən nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe?” Miregi İesu rini pen ti nīrəha i mə, “Nəpin nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe irə, nərmama tuhəpkətoni mhə nīmtətien me. 21 İrəha tuhəpkini mhə mə, ‘Hətə ro, in i!’ uə ‘In nəha!’ İrəha tuhəpwəh nīniiən iamīnha irə ti nəri nə mə həregi ro nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rinarə raka ia kurkwamīaha.”

22 Nənə İesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Nəpin nəha rauvehe kimiya tihokeikei pik mə tihətoni iou, İəməti İərmama, ia nəpin riti səiou, mətə tihəpkətoni mhə. 23 Nərmama nepwin tuhəni pehe tukumiya i mə, ‘Hətə ro in nəha’ uə ‘Hətə ro in i.’ Mətə kimiya tihəpwəh nīerīen, mhəpwəh nukurirəien irəha. 24 Nəpin rouapir irə nərmama hətoni nəhiapwien səvənhi ia nīmagouagou fwe pesu meste nari fwe prehi. İou, İəməti İərmama, nəpin səiou sə takuvehe irə tro mwi iamīnhi. 25 Mətə takaməkeikei mukupwən miregi nəmīsəien me rīpik. Nərmama ipwet mīne tuhəni ərəha iou, mhəuvei pehe təkutanraha miou.

26 Nəpin iou, İəməti İərmama, takuvehe irə trəmwhen ia nəpin səvəi Noa. 27 Nərmama me kamhəvegin, mamhənimwi. Nərman me kamhəri nīpran. Nīpran me kamhesi pen nərman. İrəha kamho noien me nəha mamhəuvən meste Noa ruvniwə ia nitətə asori səvənhi, nənə nui asori ruvehe, məuiui irəha, irəha pam həmwhenimw.

28 Trəmwhen mwi nəpin səvəi Lot. Nərmama kamhəvegin, mamhənimwi, mamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me, mamhəuvehi nənimenraha, mamhəmhu, mamho nīwə me. 29 Mətə nəpin nəha Lot rier ia Sotom irə, napw mīne təpisi krouukrutə fwe ia nīmagouagou, roueiwau pehe rouahi əmwesi irəha pam.

30 Nəpin nəha iou, İəməti İərmama, takuvehe irə trəmwhen a mwi. 31 İa nəpin nəha, trini mīnuə İərmama riti ramapwis ia təkure nīwə səvənhi traməkeikei meiwau map akwauakw, məpwəh nuvniwəien mə truvehi nari riti ia nəkwai nīwə. Trini mīnuə İərmama riti raməmhu ia nəmhiən səvənhi traməkeikei mo rəmwhen a mwi, map akwauakw, məpwəh nīrərigien mevən fwe imwəni. 32 Rerimiya tramrhi pran səvəi Lot. 33 İərmama sə rəmwur mə trəkwətəmhirī nīmīruien səvənhi trarfai irə. Mətə İərmama sə raraka ia nīmīruien səvənhi truvehi nīmīruien rerin. 34 İakani pehe tukumiya i ia nəpin nəha ia nəpin İərmama kəru trouapri pəri ia nīməhan kuatia, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. 35 Pran kəru trouvənari pəri, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.” 36 a 37 Miregi nərmama me səvəi İesu həni pen tukwe in mə, “Pəku, İərimənu?”

Miregi in rini pen ti nīrəha i mə, “İa kwopun pəku nīpwrai nəri remhə ikīn menu me nəha kamhani nīpwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsimwin irəha me, mhani.”

18

Pran riti rəres pen iəmə asori sə raməkiri nəgkariien mə trasitu irə

1 Nəpin riti İesu rokeikei mə trahatən nərmama me səvənhi mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki ia nəpin me, mhəpwəh nəpouien i. Ro pen in rini nusipekinien riti ti nīrəha

17:19: Luk 7:50 17:20: Jon 3:3, 18:36 17:21: Mak 13:21 17:23: Luk 21:8 17:25: Luk 9:22 17:28: Jen 18:20, Jen 19:25 17:31: Jen 19:17,26, Mat 24:17-18 17:33: Luk 9:24 a 17:36: Nəkukua me rīpik kimərai pen Nīutestamen irə ia nəgkariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkariien ia vas 36 riwən. Mətə nepwin həni iamīnhi irə mə, “İərman kəru trouəmhu fwe ia nəmhiən, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. 17:37: Job 39:30 18:1: Rom 12:12, Kol 4:2, 1Tes 5:17

i ² mā, “Ia rukwənu riti iəmə asori riti sə raməkiri nəgkiariien. In rəpwəh nehekiriien Kumwesən, məpwəh mwi nisaiien nərmama. ³ Ia rukwənu nəha pran riti iərman səvənhi remhə məpwəh in. Ia nəp̄in me rauvehe ti iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien, mam̄ini pen tukwe in mā, ‘Asitu ia nirak, m̄inise iərmama i ram̄ini ərəha iou.’

⁴ Tui kwopti iəmə asori nəha ripko mhə nari riti, mətə kurirə irə ramətərig mā, ‘Nipərhiendien iapkihək̄ir mhə Kumwesən, məpwəh mwi nisaiien nərmama, ⁵ mətə ti nəri nə mə prən i ramometə iou iam̄inhi irə, takasitu irə, m̄inise iərmama nəha ram̄ini ərəha in. Mə iapko mhə prən i trauvehe ia nəp̄in me, takəpou i.’ ”

⁶ Nənə Iərimənu sək̄itaha r̄ini mā, “K̄imiaha tihətərig ro nəgkiariien səvəi iəmə asori nəha. In iəmə rərəha, mətə r̄ini mā trasitu ia prən nəha. ⁷ Nənə k̄imiaha hiaməfətərig ia Kumwesən? Trəfo ia nərmama me nəha in ruvər̄fi raka irəha mā səvənhi səməme kamhasək̄ pen tukwe in ia ran m̄ine ia nəp̄in? Ko in ro tanpen ia nirəha, məpwəh nəmri atukwatukwien nəfe kamhasək̄ pen in tukwe? ⁸ Iakani pehe tukumiaha i mā in trasitu akwauakw ia nirəha, məmri atukwatukw nəfe kamhasək̄ pen in tukwe. Nəgkiariien i iakani ro nipərhiendien. Mətə rəfo? Nəp̄in iou, Iəməti Iərmama, takrərig pehe mwi ia tiprənə i, takətoni nərmama həp̄ik kamhahatətə ia nirak uə rekəm?”

Iesu rusipek̄in ia Farisi riti m̄ine iərmama riti sə kamərək̄u pen takis min

⁹ Ia nəp̄in nəha Iesu r̄ini mwi nusipek̄inien riti mwi ti nərmama nepw̄in səməme rer̄inraha ramr̄hi m̄inuə irəha hatukwatukw, mamhətə ərəha nərməpə. ¹⁰ In r̄ini mā, “Iərmama kəru krouutə pen fwe ia nimwə səvəi Kumwesən mə trouəfwaki. Riti Farisi. Riti iərmama sə kamərək̄u pen takis min. ¹¹ Nənə Farisi rər̄er əpə məfwaki iam̄inhi irə mā, ‘Kumwesən. Iakini tanak tukw ik ti nəri nə mə iou iapkəmwhen mhə ia nərmama nepw̄in. Irəha kamhakres, mamho noien ikou, mamhəiri nipran səvəi nərməpə. Iakini tanak tukw ik ti nəri nə mə iapkəmwhen mhə ia iərmama nəha kamərək̄u pen takis min. ¹² Ia nəfwakiien kuatia iakəpwəh nən̄iien nari m̄ kəru ti nəfwakiien. Iakuai narimnari me pam sə iakapeki irəha pam ten sə ro kuatia irə səim.’

¹³ Mətə iərmama nəha kamərək̄u pen takis min, ramər̄er isipw̄in kwopti. Ko ripkək̄wətə mhə ia nimagouagou, mətə rer̄in rəpou. In ramərpwərpwi a kwənpwenhin tukwe, mam̄ini mā, ‘Kumwesən, tikapi iou. Iou iəmə ərəha.’ ”

¹⁴ Nənə Iesu r̄ini mā, “Iakani pehe tukumiaha i nəp̄in irau kroueiwaiu rouevən fwe rukwənu, iərmama sə kamərək̄u pen takis min in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə Farisi ripkatukwatukw mhə, ti nəri nə mə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irapw in, mətə iərmama sə rauvehi irapw in, Kumwesən truvehi utə in.”

Iesu rək̄wein amasan ia nəkwər̄hakwər̄ha

¹⁵ Nəp̄in riti nərmama nepw̄in kamhər̄əhi kwət̄i nəkwər̄hakwər̄ha me mamhəuvehe ti Iesu mā in tr̄irapi irəha, mək̄wein amasan ia nirəha. Nəp̄in nərmama me səvənhi hət̄oni, hənise irəha. ¹⁶ Mətə Iesu rək̄wein irəha həuvehe tukwe, m̄ini mā, “Pwəh nipwnət̄i nəkwər̄hakwər̄ha me həuvehe tukw iou. Tihəpwəh n̄iniseien irəha ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə səvəi nərmama səməme həmwhen ia nəkwər̄hakwər̄ha me i. ¹⁷ Iakani nipərhiendien tukumiaha i mā iərmama traməkeikei mo rəmwhen ia iək̄unouihi, muvehi nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Mə ripko mhə tripkuvnimwə mhə ia nitətə nəha.”

Iərmama nautə səvənhi rasori rokeikei mā truvehi n̄im̄iruien rer̄in

¹⁸ Iəmə asori riti səvəi nəkur Isrel rərəs Iesu i mā, “Iahatən, ik iəmə amasan. Nəfe noien takaməkeikei mo mā takuvehi n̄im̄iruien rer̄in?”

¹⁹ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mā, “Rəfo ik̄ini mā iou iəmə amasan? Iərmama amasan riti riwən. Kumwesən əpa in ramasan. ²⁰ Ik ikuvək̄urən raka loa me səvəi

Kumwesən. In rini mə, “Tikəpwəh nakresien pran, məpwəh nousi əpuneien iərmama, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien. Tikaməkeikei misiai səim tata mine mama.”

²¹ Miregi iərmama nəha rini mə, “Loa me pam i iakamesi pen fwe ia nouihien səiou muvehe meste pehe ipwet mine.”

²² Nəpin Iesu riregi nəgkiariien i, rini pen tukwe in mə, “Nari kuation rarə ikəpwəh ihi noien. Evən, məmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəpin kuvehi nənimen, tikuvehi mane, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə tripiək fwe ia neiai. Nəpin ikino pam, ikuvehe mukurirə iou.”

²³ Mətə nəpin iərmama nəha riregi nəgkiariien nəha, rerin ruvehe məpou pik, ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori anan. ²⁴ Nəpin Iesu rətoni mə rerin rəpou pik iaminihi, rini mə, “Rəknekin ti nərmama nautə səvənraha rasori mə tuhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ²⁵ Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekin tukwe in mə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Rəknekin məpi raka nərimiru nəha kamel rasu pen ia ruei nitel mier.” ²⁶ Nəpin Iesu rini irapw nəgkiariien nəha, nərmama səməme kamhəregi həni mə, “Mə rəknekin iaminihi, nisimə nəha ko həuvehi nimiruien?”

²⁷ Mətə Iesu rini mə, “Nəfe nari rəknekin nərmama ko həpko mhə mətə riməru ti Kumwesən.”

²⁸ Nənə Pita rini mə, “Ətə ro. Kimaha iahənəpwəh narimnari me səkimaha mamhəkurirə ik.”

²⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nıpərhienien tukumiaha i mə nərmama me pam səməme həpwəh narimnari me səvənraha ti nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə tuhəuvehi tain. Trini minuə iərmama riti rəpwəh nimwə səvənhi, uə pran səvənhi, uə piəvni me, uə tata mine mama səvənhi, uə nəkwərəkəwərha me səvənhi, ³⁰ ia nitətə ipwet mine in truvehi tain rasori mwi, nənə ia nitətə sə rauvehe in truvehi nimiruien rerin.”

Iesu rini irapw ti nərmama me səvənhi mə in traməkeikei memhə

³¹ Ia nəpin nəha Iesu riri raka əpa nərmama səvənhi twelef, mini pen ti nirəha i mə, “Həregi rə. Kitaha saməutə mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha nəgkiariien me pam səməme kamhəgkiari ia nirak İəməti İərmama ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me tuhəuvehe mhəukuə. ³² Tukuvei pen iou ia rəgi nərmama rıpkə mhə irəha nəkur İsel. Nənə irəha tuharis əkenhin ia nirak, mho naurisien miou, mhərgəvəsi iou, ³³ mhərisi iou, nənə mhousi əpune iou. Ia nəpin sə ro kahar irə takətui mwi ia nemhəien səiou.”

³⁴ Mətə nərmama me səvənhi həreirei narimnari me i. Nəgkiariien i rəkwafə ti nirəha. Həpkuvehi amasan mhə nıpwran.

Iesu ro iərmama riti nənimen rıfwə rətui mətə nari

³⁵ Nəpin Iesu rinamevən ipaka ti taon nəha Jeriko, iərmama riti nənimen rıfwə raməkure ia nikare suatuk, mamase mane. ³⁶ Nəpin riregi nərmama me həpiək kamhəuvehe mamhəkukurau ia suatuk, rəres mə, “Nəfe i?” ³⁷ Miregi həni pen tukwe in mə, “Iesu İəmə Nasaret i ruvehe makurau.”

³⁸ Ia nəpin nəha iərmama nəha rınaməkwein əpwəmwis mə, “Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

³⁹ Nənə nərmama səməme kamhərer kupwən hənise in, mamhəni mə, “Afafa a, məpwəh nəgkiariien!” Mətə in raripin maməkwein əpwəmwis mwi mamini mə, “Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁰ Nənə Iesu rərer, mini pen ti nərmama me mə irəha tuhəiri iərmama nəha mhəuvehe tukwe in. Nənə nəpin iərmama nəha ruvehe ipaka, Iesu rəres pen in minuə, ⁴¹ “İkokeikei mə tako nəfe mik?”

Miregi rini mə, “İərimənu. İakokeikei mə takətui mətə nari.”

⁴² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “İtə. Tikətui mətə nari. Nahatətəien səim

rinomasan raka nanimem.” ⁴³ Nənə təkwtəkwuni nəha rətui minamətə nari, nənə mukurirə ia Iesu, muvehi utə nəghi Kumwesən. Nərmama me pam hətoni həgnəgini Kumwesən.

19

Iesu mine Sakias

¹ Iesu rier pen ia taon nəha Jeriko, mamevən mə trəpi simwın. ² Ia taon nəha iərmama riti nəghin nə Sakias. In iəmə asori riti ia nirəha nərmama kamərəku pen takis minraha. Nautə səvənhi rasori. ³ In ramarkut mə trətə Iesu mə in nəfe iərmama. Mətə nərmama həpik kamhərer tukuahag in. Ko rīpkətoni mhə ti nəri nə mə in rukwakwa. ⁴ Ro pen raiu mukupwən ia nirəha, məputə ia nei riti kani mə sikamo mə trətə Iesu ia kwopun nəha trukurau ikin.

⁵ Nəpın Iesu ruvehe muvehi tegin kwopun nəha, rəkwətə, mini pen tukwe in mə, “Sakias. Eiwaiu akwauakw. Takaməkeikei muvnimwə ia nimwə səim ipwet.” ⁶ Nənə Sakias reiwaiu akwauakw a miri Iesu rouevən fwe ia nimwə səvənhi. Rerın ramagien.

⁷ Mətə nəpın nərmama hətoni, kamhəni ərəha Iesu mhəni mə, “In revən mamapwis ia nəkwai nimwə səvəi iəmə rərəha riti.”

⁸ Fwe ia nəkwai nimwə Sakias rīskəmter, mini pen ti Iərimənu səkitaha mə, “Iərimənu. Regi ro! Takuai nautə səiou ia nanimen kəru, muvei pen riti m nərmama nautə səvənraha riwən. Trini minuə iakinakres m iərmama riti, takərpwın pen min m kefə.”

⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ipwet nimiruien vi ruvəuvehe ti nərmama ia nəkwai nimwə i ti nəri nə mə iəmə i in mwi kwənəkwus riti səvəi Epraham. ¹⁰ In nə iou, Iəməti Iərmama, iakiməuvehe tukwe mə takətui nərmama səməme hənəruei, nənə muvei pen nimiruien vi minraha.”

Iesu rusipekin ia silin me kino ia kol

¹¹ Nəpın nərmama kamhətərig ia nəgkiariien me nəha, Iesu rarə mini mwi nusipekinien riti ti nirəha i ti nəri nə mə in ruvəuvehe ipaka ti Jerusalem rerınraha ramrhi mə rosi in truvehe mo kig irə minamərimənu ia nitətə səvəi Kumwesən təkwtəkwuni. ¹² Ro iamınhi irə Iesu rini mə, “Iəmə asori riti revən ia tənə riti isipwın mə kig riti fwe ikin truvei pen nasoriien min. Nənə in trirərig mərimənu ia nəkur imwəni. ¹³ Kurirə iəmə asori nəha rier, rəkwəin nərmama səməme kamho tukwini nari min irəha pam ten, muvei pen silin kino ia kol kuatia kuatia minraha, nənə mini pen ti nirəha i mə, ‘Kimiaha tihəuvehi mane me i mhowok irə meste takrərig pehe mwi.’

¹⁴ Mətə nəkur imwəni me həmwəki iəmə asori nəha, mhərhi pen nərmama nepwın həkurirə in, mhəuvən mhəni pen ti kig sə truvei pen nasoriien min mə, ‘Kimaha iahəpwəh nokeikeiien mə iəmə i trərimənu ia kimaha.’

¹⁵ Mətə kig nəha rəpwəh ninipehiien irəha, muvei pen nasoriien m iəmə asori nəha. Nənə nəpın iəmə asori nəha rirərig pehe imwəni, rini nəkwən minuə tukəkwein nərmama me nəha kamho tukwini nari min səməme in riməuvei pen mane me minraha mə tuhəuvehe tukwe. In rokeikei mə trukurən mane me in riməuvei pen minraha hənəwok irə mhəuvehi nəfe mane mwi rasori mwi.

¹⁶ Sə rukupwən muvehe mərer ia nanimen mini mə, ‘Iəmə Asori. Silin i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol rukwəhi mwi silin me kino ia kol irəha pam ten.’

¹⁷ Miregi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Səim wok ramasan. Ik iərmama sə ikamo tukwini amasan nari miou. Ikinətui amasan ti nəri ouihi. Ro pen takuvei pehe nasoriien mik ikərimənu ia taon me irəha pam ten.’

¹⁸ Nənə sə resi pen ruvehe, mini mə, ‘Iəmə asori. Silin i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol rukwəhi mwi silin me kino ia kol irəha pam krirum.’

19 Miregi iamə asori rini pen tukwe in mə, 'Ik tikərimənu ia taon me irəha pam krirum.'

20 Nənə riti mwi ruvehe, mini mə, 'Iamə Asori. Silin i in i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol. Iakehekir ik, məkəwafə i ia kwəti tinar, 21 ti nəri nə mə ik iərmama riti noien səim riskai. Ikauehi raka narimnari me sə iərməpə rinəmri, nənə mapeki raka mwi nəveginien ia nəmhien sə ipkəpwei mhə.'

22 Mətə iamə asori rini pen tukwe in mə, 'Ik iamə ərəha. Ikamo tukwini ərəha nari miou. Nəgkiariien atukw səim ro pui ik. Ik ikuvəukurən raka mə iou iərmama riti noien səiou riskai. Ikauehi raka narimnari me sə iərməpə rinəmri, nənə mapeki raka mwi nəveginien ia nəmhien sə iapkəpwei mhə. 23 Mətə rəfo ikəpwəh nəmri penien səiou mane fwe ia pag? Kamo ipkəmri pen ko iapkuvehe mipkuvehi ihi mane səiou mine sə rəkwaku pag rukwəhi.'

24 Nənə iamə asori rini pen ti səməme kamhərer ia kwopun nəha mə, 'Həuvehi raka silin nəha kino ia kol ia rəgin mhəuvei pen m iərmama sə rauvehi silin me kino ia kol irəha pam ten.'

25 Miregi irəha həni pen tukwe in mə, 'Iamə Asori! Mətə in ruvəuvehi raka ten.'

26 Miregi iamə asori rini mə, 'Iakani pehe tukumiaha i iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvei raka pam tukwe. 27 Mətə nərmama me nəha səməme həmwəki iou, mhəpwəh nokeikeiien mə takərimənu ia nirəha, həuvehi irəha mhəuvehe ia nənimek, nənə mhousi əpune irəha.' "

Iesu revən ia Jerusalem

28 Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mərari, mautə mamevən fwe ia Jerusalem. In rakupwən nərmama me kamhəkurirə. 29 Nəpin rier pen ia təkueər nəha nəghin nə Təkueər Olif ipaka ti rukwənu mi nəha Petfas mine Petani, rərhi pen iərmama kəru səvənhi, 30 mini mə, "Kimirau tirouevən ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpin tirouapirapw fwe ikin, tirouətə kwəti togki riti kinəkwi tərini, iərmama rəpkəkure raka mhə irə. Tiroufi raka nari irə, rouəsigi ruvehe ia kwopun i. 31 Trini minuə iərmama riti rəres kimirau mə, 'Rəfo iroufi raka nari irə?' tirouni pen tukwe in mə, 'Iərimənu səkitaha raməres i.' "

32 Ro iaminihi irə, iərmama mi nəha Iesu rərhi pen irau, krouevən rouətoni narimnari me pam rosi in riməni pen ti nirau i. 33 Nəpin kroufi raka nari ia kwəti togki nəha, iərmama səvənhi nəha kwəti togki rini pen ti nirau i mə, "Rəfo iroufi raka nari irə?"

34 Miregi krouni mə, "Iərimənu səkitaha raməres i."

35 Nənə krouəsigi kwəti togki nəha ruvehe ti Iesu, rouəpənə pen kot mi səvənrau ia təkuren, nənə rouasitu ia Iesu rəputə məkure irə. 36 Nəpin in rəkure ia kwəti togki nəha mamevən, nərmama həpənə pen kot me səvənraha ia suatuk. 37 Nəpin Iesu rameiwaiu ia Təkueər Olif, minamevən ipaka ti Jesrusalem, nərmama me pam səvənhi həpik anan, hənaməgien, mamhəkwein əpwəmwis, mamhəgnəgini Kumwesən ti nimtətien asori me hənətoni, 38 mamhəni mə,

"Səgnəgini kig i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!

Nəmərinuien fwe ia neiai.

Kauvehi utə nəghi Kumwesən fwe irənhə anan!"

39 Ia nəpin nəha Farisi me nepwin ia reri nərmama həni pen ti Iesu i mə, "Iahatən. Nise əknekən səim me nərmama mə tuhafafa."

40 Miregi Iesu rini mə, "Iakani pehe tukumiaha i. Trini minuə irəha hafafa, kəruətərei me i tuhəkwein əpwəmwis."

Iesu ramapi ti Jerusalem

⁴¹ Nəpɪn Iesu ruvehe ipaka ti taon nəha Jerusalem mətoni, ramapi ti nərmama me ikin, ⁴² mɪni mə, “Rosi ko ramo kimiaha hiəukurən ipwet i narimnari me sə trəmri nəmərɪnuien, mətə təkwtəkɔwuni mɪne kəmhərkwafə ko kimiaha hiəpkətəni mhə. ⁴³ Mətə nəpɪn nəha rauvehe nərmama səməme haməmwəki kimiaha tuhəuvehe mheikurkurau ia kimiaha. Naruagən me səvənraha tuheri tɪprənə mhərkurau ia taon səkimiaha mhəkure tukuahag ia kimiaha. ⁴⁴ Irəha tuhousi testesi nimwə me səkimiaha, mharə mhousi əpune pam mwi kimiaha ia kwopun i. Ko irəha həpkəpwəh mhə kəpwier riti raməkure əknekɪn ia riti, ti nəri nə mə Kumwesən ruvəuvehe raka mə truvehimɪru kimiaha, mətə kimiaha hiəpkətə sas mhə ia nəpɪn nəha.”

Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən

⁴⁵ Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, mɪnaməkoui irapw nərmama səməme kəmhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mə tukuvehi nənimen, ⁴⁶ mɪni pen ti nirəha i mə, “Kɪmərai pen ia Nəkukuə Ikinan mɪnuə ‘Nimwə səiou tro nimwəfwaki irə.’ Mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun rakres me kəmhərkwafə ikin.”

⁴⁷ Ia nəpɪn me Iesu ramevən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama me. Pris asori me mɪne nahatən me səvəi Loa mɪne nəmə asori me nepwɪn mwi səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhousi əpune in. ⁴⁸ Mətə riskai ti nirəha. Ko həpkətəni mhə suatuk riti ti noien ti nəri nə mə nərmama me pam hokeikei pɪk mə tuhətərig ia nəgkiariien me səvənhi.

20

Nəmə asori me hərəs Iesu mə sin rɪməuvei pen nasoriien mɪn

¹ Nəpɪn riti, Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, məməvisau nəgkiariien amasan mɪnraha, nənə pris asori me mɪne nahatən me səvəi Loa mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe, ² mhəni pen tukwe in mə, “Ni pehe tukumaha i. Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

³ Mɪregi Iesu rɪni pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takəres kimiaha nəresien riti. Həni pehe tukw iou i. ⁴ Fwe kupwən sin rərhi pehe Jon mə tro pəptaes ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

⁵ Nənə irəha həgkiari pəri, məmhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon Iesu trɪni pehe tukutaha i mə ‘Ro iamɪnhi irə rəfo kimiaha hiəpwəh nɪniien nɪpərhiien ia nəgkiariien səvəi Jon?’ ⁶ Mətə tuko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon, nərmama me pam i tuhəkwi əpune kɪtaha ia kəruətərei me, ti nəri nə mə irəha kəmhəni nɪpərhiien ia Jon mə in profet riti.”

⁷ Ro pen irəha həni pen ti Iesu i mə, “Kɪmaha iahəreirei mə sin rərhi pehe Jon mə tro pəptaes ia nərmama.”

⁸ Mɪregi Iesu rɪni pen ti nirəha i mə, “Iou mwi ko iəkəpwəh nɪniien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

Iesu rusipekɪn ia iəmə asori riti mɪne nɪmei krep səvənhi

⁹ Iesu rɪnaməgkiari m nərmama mɪni irapw nusipekɪnien riti ti nirəha i, mɪni mə, “Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhien səvənhi, məpwei pam, nənə məsəni nərmama nepwɪn həuvehe mhətui ti nɪmei krep səvənhi. Irəha tuhəmhu ikin, mhesi kwənkɔwai krep, mhəuai, mhəuvei pen nɪpərɪn m iəmə asori. Iəmə asori rəmri nɪmei krep səvənhi ia rəgɪnraha, mɪer mevən ia tənə əpə iti marə kɪni tui fwe ikin. ¹⁰ Nəpɪn kwənkɔwai krep rɪmruə, iəmə asori rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari mɪn revən mətə nəmə hamətui ti nɪmei krep səvənhi mə tuhəuvei pen nukwai krep me nepwɪn mɪn. Mətə nəmə kəmhətui ti krep həuəsi iəmə nəha, mhərhi pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien

nari riti min. ¹¹ Nənə iəmə asori rərhi pen mwi iərmama riti mwi sə ramo tukwini nari min revən. Mətə ho rəmwhen a mwi irə, mhəuəsi in, mho naurisien min, mhərhi pen in rirərig, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ¹² Nənə iəmə asori rərari mərhi pen sə ro kahar irə revən. Sə nəha mwi həuəsi in nīpwran me rəpəruəpəruə, mhərarki irapw i.

¹³ Ia nəpīn nəha iəmə asori səvəi nimeī krep rīni mə, ‘Takəfo i? Ramasan mə pwəh iakərhi pen nərik keikei. Irəha tuhətoni, mhəsiai in.’

¹⁴ Mətə nəpīn nəmə me nəha hətoni tini iəmə asori rauvehe, həni pen ti nīrəha me i mə, ‘Kwa tini iəmə asori nəha. Nəpīn tata səvənhi tremhə, nəmhien i ruvehe mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nəmhien səvənhi truvehe mo səkitaha i.’ ¹⁵ Nənə irəha həkwtəmhiri, mhousi əpune, mhərarki irapw ia taniruə.

Ro iamīnhi irə iəmə asori səvəi nimeī krep trəfo ia nəmə me nəha? ¹⁶ In truvehe, mousi əpune irəha, nənə məseni pen nimeī krep səvənhi ia rəgi nərməpə.”

Nəpīn nərmama me həregi nəgkiariien nəha, həni mə, “Rekəm. Ko rīpko mhə iamīnhi.”

¹⁷ Mətə Iesu rəti pen mətə irəha mīni mə, “Mə trīpko mhə iamīnhi nəfe nīpwrai nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan?

‘Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrəkīn nīm wə hənuə rərəha, mhəpwəh, təkwtək wuni nəha ruvəuvehe mīno kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwtəmhiri əknekīn pam nīm wə.

¹⁸ Iərmama sə trīmwei pen ia kəruətərei nəha, nīkək rīn me trərk wəpīrək wəpīr.

Trīni mīnuə kəruətərei nəha rīmwei pen ia iərmama riti, iərmama nəha trīpwari spwari.’”

Nəresien ia nīkaren səvəi nəmri takis

¹⁹ Nahatən me səvəi Loa mīne pris asori me hənuə tuhəkwtəmhiri a Iesu ia nəpīn nəha ti nəri nə mə həregi mə in rīni nusipekīnien nəha muəsi irəha i, mətə hənhekīr a nərmama.

²⁰ Ro pen irəha kamhətə amasan in, mhərhi pen nərmama nepwīn sə kamhətə afafa nari həuvən mə tuheikuə ia Iesu mhəres pen nəresien me nepwīn min. Nəmə asori me hokeikei mə Iesu trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi, nənə irəha həkurən nəkwtəmhirīen in tukwe, nənə mhəuvei pen in ia rəgi iəmə Rom sə rauvehi nasoriien mamərimənu ia kwopun nəha. ²¹ Nəmə me nəha sə kamhətə afafa nari həuvən mhəres pen Iesu i mə, “Iahatən. Kīmaha iahəkurən mə nəgkiariien me səim sə ikamahatən nərmama me irə ratukwatukw. Ipkopəiti mhə ia nərmama me nepwīn, mətə ikamahatən pərhien suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmama tuhesi pen. ²² Ro iamīnhi irə tiko mīni pehe ro tukumaha i nətərigien səim. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tsərəku pen nəmri takis m Kīg Sisa uə rekəm?”

²³ Mətə Iesu ruvəkurən raka mə irəha kamheikuə a, mamhəres nəresien nəha mə in trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. Ro pen in rīni pen ti nīrəha i mīnuə, ²⁴ “Həuvei pehe silin riti pwəh iakətə ro. Nənīmwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

Mīregi irəha həni mə, “Nənīmwi Kīg Sisa mīne nəghi Kīg Sisa.”

²⁵ Mīregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Ianhi irə, narimnari me səvəi Kīg Sisa hiəuvei pen m Kīg Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.”

²⁶ Nənə irəha ko həkəkwtəmhiri mhə Iesu ia nəmri nərmama ti nəri nə mə rīpkəfwəkour mhə ia nəgkiariien səvənhi. Mətə həkərinari ia nəgkiariien səvənhi, nənə mhəuvehe mhəpnəpen.

Nəresien ia nīkaren səvəi nərmama səməme həuvamhə

²⁷ Satusi me nepwīn həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvamhə ko rīpkətui mhə mwi.) ²⁸ Irəha həuvehe mhəres in nəresien riti, mhəni mə, “Iahatən. Moses rīmərāi pen ia Loa səkitaha mə trīni mīnuə iərman riti remhə,

məpwəh səvənhi pran, mətə tɪnɪnrau riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərəkəwərha me, rouəsihagin piəvi iəmənə nəha. ²⁹ Mətə nərman sefen, irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, rouəpwəh nərəhiien iəkunouihhi riti, remhə, məpwəh səvənhi pran. ³⁰ Piəvni sə resi pen in mwi ro mwi iamɪnhi irə. ³¹ Nənə piəvni sə ro kahar, mamevən meste irəha pam sefen həiri prən nəha, mhemhə pam. ³² Nənə prən nəha rəpwəh nərəhiien iəkunouihhi riti, memhə mwi. ³³ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpɪn nəha Kumwesən tro nərmana hətui mwi ia nemhəien, prən nəha səvəi sin ia nərman me nəha sefen, ti nəri nə mə irəha pam həməiri in?”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ia nitətə ipwet mine nərman kamhəiri nɪpran, nɪpran kamhesi pen nərman. ³⁵ Mətə ia nitətə vi sə truvehe, nərman mine nɪpran me tuhəpwəh noien iamɪnha irə. Nərman mine nɪpran səməme Kumwesən trətə irəha mə hatukwatukw tuhətui mwi ia nemhəien, nənə mharə ia nitətə vi nəha. ³⁶ Irəha tuhəpwəh nemhəien mwi ti nəri nə mə irəha həmwhen ia nagelo me. Irəha nɪpwnətɪ Kumwesən me ti nəri nə mə in ro irəha hətui mwi ia nemhəien. ³⁷ Mətə Moses in mwi rinahatən mə nərmana səməme həuvamhə tuhətui mwi. Ia kwopi nəgkiariien sə raməgkiari ia nei nəha napw rauək irə mətə rɪpkahi əmwesi mhə, Moses rinəkwein Iərimənu mɪni mə in Kumwesən səvəi Epraham mine Kumwesən səvəi Aesak mine Kumwesən səvəi Jekop. ³⁸ Nəgkiariien nəha ramahatən pen mə Kumwesən rɪpkə mhə in Kumwesən səvəi nərmana me səməme həuvamhə, mətə in Kumwesən səvəi nərmana me səməme kamhəmɪru. Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə ia nənimen nərmana me pam kamhəmɪru.”

³⁹ Ia nəpɪn nəha nahatən me nepwɪn səvəi Loa həni mə, “Iahatən. Nəgkiariien səim ratukwatukw.” ⁴⁰ Irəha həni iamɪnhi irə ti nəri nə mə Satusi me hənauris, ko həpwəh nəresien nari riti mwi min.

Kristo in tɪni sin?

⁴¹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kamɪni mə Kristo in tɪni Kig Tevit? ⁴² Kig Tevit atukwatukw rɪmənɪ ia Nəkukuə Ol Sam mə, ‘Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkure ia nɪkarek mwatuk,

⁴³ meste tako nərmana səməme haməmwəki ik həuvehe, tikərpwi utə tɪpage nɪsum mi ia nirəha.’

⁴⁴ Ia nəgkiariien nəha Kig Tevit rinəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi. Mə ro iamɪnhi irə rəfo kamɪni mə in tɪni Kig Tevit?”

Nərmana səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvəi Loa

⁴⁵ Nəpɪn nərmana me pam kamhətərig irə, Iesu rini pen ti nərmana me səvənhi mɪnuə, ⁴⁶ “Kɪmɪaha tɪhaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvəi Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwɪs me, mamhan. Ia kwopun kamomaket me ikɪn hokeikei mə nərmana tuhəkwein irəha ia nɪsɪaiien. Ia nəkwai nɪmwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. Ia nəvegɪniien asori me hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsɪai nəmə asori me ikɪn. ⁴⁷ Irəha kamheikuə ia nɪpran me səməme nərman me səvənraha həuvamhə, mamhakres narɪmnari me səvənraha, nənə mamho mwi nəfwakiien əpwəmwɪs me mə nərmana tuhətoni həsɪai irəha tukwe. Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me səvənraha rasori mwi.”

21

Pran riti ruvei pen səvənhi mane sampam m Kumwesən

¹ Iesu rəti pen mətəni nərmana nautə səvənraha rasori kamherukw pen mane me səvənraha ia kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikɪn. ² Ia nəpɪn nəha pran riti ruvehe. Prən nəha iərman səvənhi remhə məpwəh in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouihhi mi kəru.

Iesu rætoni, ³ mini mæ, “Iakani nīpærhienien tukumiaha i præn i nautæ sævænhi riwæn iærman sævænhi remhæ mæpwæh in rerukw pen mane rasori mæpi raka nærmama me pam næha. ⁴ Iakani iamīnhi iræ ti næri næ mæ nærmama me næha nautæ sævænraha rasori. Hæuvehi raka nīpærīn a mhæuvei pen m Kumwesæn. Mætæ præn i nautæ sævænhi riwæn ruvei pen mane me pam sævænhi sæ truvehi nævegīnien iræ.”

Iesu rægkiari ia nimwæ sævæi Kumwesæn

⁵ Nærmama nepwīn sævæi Iesu kamhægkiari ia nimwæ sævæi Kumwesæn, mamhæni mæ ramasan pīk ti næri næ mæ kīno ia kæruaterei amasan me mīne narimnari amasan me kīmæuvei pen m Kumwesæn. Nænæ Iesu rīni mæ, ⁶ “Narimnari me i kīmīaha hiamætoni, tukamevæn tukousi testesi pam, kæruaterei riti ko ræpwæh nærer æknekinien ia riti.”

⁷ Mīregi iræha hæres pen in mæ, “Iahatæn. Narimnari me i tuhæuvehe tinesæn? Næfe nīmtætien truvehe mahatæn pen mæ næpīn sævæi narimnari me i ruvæuvehe ipaka?”

⁸ Mīregi Iesu rīni mæ, “Kīmīaha tihamæsiari kamo iærmama riti reikuæ ia kīmīaha. Nærmama hæpīk tuhæuvehe ia næghīk, mhæni mæ iræha Kristo, mhæni mwi mæ næpīn sævæi narimnari me i ruvæuvehe ipaka. Mætæ kīmīaha tihæpwæh nukuriræien ia niræha.

⁹ Kīmīaha tihæregi nærmama tuhævisau ia naruagænien me sëmæme nærmama kamho ia niræha me, mamho mwi ia nærmama sëmæme kamhærimænu. Næpīn tihæregi, tihæpwæh nehekīrien, ti næri næ mæ næri næha tramækeikei mukupwæn muvehe, mætæ rīpko mhæ ihi næpīn sampam.”

¹⁰ Iesu raræ mīni pen mwi ti niræha i mæ, “Nærmama ia kwænækwus riti tuhæskæmter mharuagæn iræha nærmama ia kwænækwus æpæ. Nærmama sævæi kīg riti tuhæskæmter mharuagæn iræha nærmama sævæi kīg æpæ. ¹¹ Nīmwīnīmwīen asori me tuhækiu. Ia kwopun me nepwīn nukumhæ trahi nærmama. Nemhæien skai me tuhæuvehe mhouraha nærmama. Nænæ narimnari me nærmama tuhætoni hæhekīr i mīne nīmtætien asori me tuhæuku pen ia nīmagouagou.

¹² Mætæ næpīn narimnari me næha hæpkuvehe mhæ ihi, nærmama tuhækwætāmhirī kīmīaha ia rægīnraha, mhometæ kīmīaha. Iræha tuhæuvei pen kīmīaha ia rægī næmæ asori me ia nækwai nīmwæfwaki me sævæi nækur Isrel. Ti næri næ mæ kīmīaha nærmama me sæiou, næmæ asori me næha tuhæuvehi puvnīmwæ kīmīaha ia kalapus, nænæ mhærpwi irapw kīmīaha ia næmri kīg me mīne næmri nærmama sëmæme kamhærimænu. ¹³ In i næpīn sækīmīaha tihæni irapw nægkiariien amasan sæiou iræ. ¹⁴ Ro iamīnhi iræ mīne kīmīaha tihæpwæh nætærig pīkien ia næfe nægkiariien sækīmīaha tihæni pen ti niræha i. ¹⁵ Iou takuvei pehe nægkiariien mīne nukurænien m kīmīaha. Nærmama me næha sëmæme kamhæmwæki kīmīaha tuhæregi nægkiariien me sækīmīaha, iræha riti ko rīpkousi raka mhæ, uæ trīni neikuæien iræ. ¹⁶ Tata me mīne mama me sækīmīaha me, mīne piævīaha me, mīne nærmama ia kwænækwus me sækīmīaha me, mīne kīmīaha me nepwīn tuhæuvei pen kīmīaha ia rægī nærmama sëmæme hamæmwæki kīmīaha. Nænæ iræha tuhousi æpune kīmīaha nepwīn. ¹⁷ Nærmama me pam tuhæmwæki kīmīaha ti næri næ mæ kīmīaha nærmama me sæiou. ¹⁸ Mætæ nīmwai nukwænemīaha næ ia kæmkapwæmīaha kuatia ia niræha trīpkiwæn mhæ. ¹⁹ Kīmīaha tihamækeikei mhærer æknekin ia nahatætæien sækīmīaha. Ia noien i tuhæuvehi nīmīruien.”

Naruagæn me sævæi nækur Rom tuhæuvehe mhouraha Jerusalem

²⁰ “Mætæ næpīn kīmīaha tihætoni naruagæn me hæpīk hæuvehe mheikurkurau ia Jerusalem, tihamækeikei mhæukuræn mæ trīpko mhæ tui nænæ iræha tuhouraha pam kwopun i. ²¹ Ia næpīn næha, nærmama ia tænæ Jutia tuhamækeikei mhæp mhæuvæn ia tækuær me. Sëmæme kamharæ ia nækwai taon i tuhamækeikei mhæier. Nænæ sëmæme kamharæ iruæ tuhæpwæh nuvnīmwæ peheien mwi iræ. ²² Næpīn næha in næpīn sæ Kumwesæn

trərpwɪn noien ərəha me irə, mo nəgkiariien me pam səməme kımərai pen ia Nəkukuə Ikinan həuvehe mhəukuə. ²³ Trərəha anan ti nıpran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei pen kənunu m nəkwərhakwərha əmtəmetə me ia nəpın nəha, ti nəri nə mə nəmisəien asori treste tıprənə i. Niemaha səvəi Kumwesən trəuiui nərmama me ia kwopun i. ²⁴ Tukəpi əpune nepwɪn ia nau, nənə kəkwtəmhiri nepwɪn kuvehi irəha həuvən mho slef me ia nırəha ia tənəmtənə me. Nənə nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel tuhavən testesi Jerusalem, mhərımənu ia nəkur me ikın meste nəpın səvəi nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel tro sampam.”

Iəməti Iərmama truvehə mwi

²⁵ “Nənə nımtətien me tuhəuku pen ia meri, məkwə, mine kəməhau me. Ia təkure tıprənə i nərmama ia tənəmtənə me tuhəhekır, mhəreirei ti nəri nə mə təsi ramərkwəpahar pık, mamo peiau peiau asori me. ²⁶ Nərmama tuhətoni nəfe truvehə meste tıprənə i, nənə həhekır pık, mhemhə rasi tukwe. Narımnari me ia nımagouagou həskai pık, Kumwesən trıkiukiu ia nırəha. ²⁷ Ia nəpın nəha irəha tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, ia reri nəpuə riti, iakauvehe ia nıskaiien mine nukuraanien asori. ²⁸ Nəpın kımiaha tihətoni narımnari me nəha hənəməier pehe, tihərer atukwatukw, mhəkwtə, ti nəri nə mə nəpın səkımiaha sə takeivınari nari ia kımiaha ruvəuvehe ipaka.”

Iesu rusipekın ia nei niemis

²⁹ Nənə Iesu rını nusipekınıen riti ti nırəha i mə, “Hətə ro nei niemis mine nei me pam. ³⁰ Nəpın hənəməırpır kımiaha hiətoni mhəkurən mə nəpın səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ³¹ Rəmwhen a mwi, nəpın kımiaha tihətoni narımnari me i hənəməier pehe, tihəkurən mə nıtətə sə Kumwesən ramərımənu irə ruvəuvehe ipaka.

³² Iakani nıpərhiienien tukumiaha i mə nərmama səməme kəmhəmıru təkwtəkwuni mine tuhəpwəh nemhə pamien meste narımnari me pam i həier pehe. ³³ Neiai mine tıprənə trouiwən, mətə nəgkiariien me səıou tuhəpkiwən mhə.”

Nərmama tuhaməkeikei mhətui amasan mhəpwəh napriien

³⁴ Nənə Iesu rını mə, “Mətə kımiaha tıhaməkeikei mhəsiari, mhəpwəh nourahaien nəpın səkımiaha ia noien lafet me, uə ia nənimwıien nənimwıien skai mhakonə irə, uə ia nətərig pikien ia narəien səkımiaha ia tıprənə i. Rərəha nəpın nəha səıou truvehə məsgatukw ia kımiaha rəmwhen kwənkru ruəsi kımiaha. ³⁵ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəpın nəha treste nərmama pam ia təkure tıprənə i. ³⁶ Mətə ia nəpın me kımiaha tıhaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien. Tihəfwaki mə nəpın narımnari me nəha truvehə irə nıskaiien səkımiaha trəmwhen ti narakaien irə, nənə mhərer ia nənimek, Iou Iəməti Iərmama.”

³⁷ Ia nəpın me pam Iesu ramahatən nərmama ia nımwə səvəi Kumwesən, mətə ia nəpın rier ia taon, mevən mapri ia Təkuər Olif. ³⁸ Nənə ia nəpnəpın anan nərmama me həuvehe mwi tukwe fwe ia nımwə səvəi Kumwesən mə tuhətərig in.

22

Nəmə asori me hərəi sun mə tuhəkwtəmhiri Iesu

¹ Nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe ipaka. Nəveginien asori nəha nəghın nə Pasova. ² Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa kamhətui suatuk riti mə tuhəuvən afafa mhousi əpune Iesu ti nəri nə mə kamhhekır nərmama. ³ Ia nəpın nəha Setan ruvnımwə ia reri Jutas, iəmə nəha kani mwi in mə Iskariot, in riti ia nərmama me twelef səvəi Iesu. ⁴ Nənə Jutas rəpwəh irəha mevən ti pris

21:23: 1Kor 7:26   **21:24:** Esra 9:7, Sam 79:1, Aes 63:18, Rom 11:25, Rev 11:2   **21:25:** Sam 46:2-3, Sam 65:7-8
21:27: Dan 7:13, Mat 26:64, Rev 1:7   **21:28:** Rom 13:11   **21:33:** Luk 16:17   **21:34:** Mat 24:48-50, Mak 4:19,
Luk 17:27, 1Tes 5:3   **21:36:** Mak 13:33, Rev 6:17   **21:37:** Luk 19:47   **22:2:** Luk 20:19   **22:3:** Jon 13:2,27

asori me mine nāmā asori me sāvai naruaḡan me sē kamhātui tī nimwā sāvai Kumwesān, mēḡkiari mīnraha mīni mā rukurān nētuiien suatuk riti tī nuvei penien Iesu ia rēḡinraha. ⁵ Nāpīn irāha hāregi, rerīnraha rāḡien. Hāni sīmwin mā tuhāuvei pen mane min. ⁶ Ro pen Jutas rāsēni, nānā mīnamātui nāpīn riti nārmama hāiwān irā mā truvei pen Iesu ia rēḡinraha.

Iesu ramāpnāpenā mā trāni nāveḡinien sāvai Pasova

⁷ Nāveḡinien asori nāha nākur Isrel kamhani bred sē yis riwān irā ruvāuvehe. Ia nāpīn nāha kamhousi āpune kwāti sipsip me sāvai Pasova. ⁸ Ro pen Iesu rārhi pen Pita mine Jon, mīni mā, “Rouevān, rouāpnāpenā ia nāveḡinien sāvai Pasova sēnātaha, p wāh sani.”

⁹ Mīregi krouni pen tukwe in mā, “Ikokeikei mā kimrau trouāpnāpenā irā paku?”

¹⁰ Mīregi in rīni pen tī nirau i mā, “Rouregi ro. Nāpīn kimirau tirouier pen fwe ia taon, iārman riti trāpi raka kimirau ia suatuk, mauvehi tīkinari riti nui rukuār irā. Iroukurirā pen in rouuvnimwā ia nimwā nāha in truvnimwā irā, ¹¹ nānā rouni pen tī iāmā asori sāvai nimwā nāha mā, ‘Iahatān sēkitaha rani pehe tukw ik i mā nimwā āfo nāha tahani pāri nāveḡinien sāvai Pasova kimaha sēiou me nārmama me ikīn?’ ¹² Nānā in triri kimirau mevān fwe irānhā ia nimwā nāha mahatān rum asori riti. Narimnari me pam hānāmāk raka fwe ikīn. Ia rum nāha kimirau tirouāpnāpenā tukutaha.”

¹³ Nānā irau krouevān rouātā narimnari me pam rosi Iesu rīmāni pen tī nirau i. Nānā krouāpnāpenā ia nāveḡinien sāvai Pasova.

Iesu ramāni nari irāha nārmama me sāvānhi

¹⁴ Nāpīn sāvai nāniien nari ruvāuvehe. Iesu rākure ia kwopun kamāni nari ikīn irāha aposol me sāvānhi. ¹⁵ Ia nāpīn nāha in rīni pen tī nirāha i mā, “Takinokeikei pik mā kurirā ko nāmīsāien miou, takukupwān māni nāveḡinien i sāvai Pasova kitaha m kimiaha. ¹⁶ Iakani pehe tukumiaha i iou tapkāni mhā mwi nāveḡinien sāvai Pasova meste nīpwrai nāveḡinien i truvehe mukuā ia nītātā sē Kumwesān ramārimānu irā.”

¹⁷ Nānā Iesu ruvehi kap waen, māfwaki mīni vivi Kumwesān tukwe, nānā mīni mā, “Kimiaha pam tuhāuvehi nāri, mhānimwi. ¹⁸ Iakani pehe tukumiaha i ipwet mine mamevān tapkānimwi mhā mwi waen meste nītātā sē Kumwesān ramārimānu irā truvehe.”

¹⁹ Kurirā irā in ruvehi bred, māfwaki mīni vivi Kumwesān tukwe, nānā mākwāsen, muvei pen mīnraha, mīni mā, “In i nīpwrak sē takuvei pen tukumiaha. Kimiaha tihāmākeikei mamho iamīnhi irā mā rerīmiaha ramrhi iou.”

²⁰ Rāmwhēn a mwi nāpīn irāha hānani raka nari, Iesu ruvehi kap waen, mīni mā, “Kap i in i nēḡkīariien vi sāvai Kumwesān. Nītek sē traīu tukumiaha trārihi tārini āknekīn nēḡkīariien nāha. ²¹ Mātā hāregi ro. Iārmama sē truvei pen iou ia rēḡi nārmama sāmāme kamhām wāki iou ramākure kimrau min. ²² Iou, Iāmāti Iārmama, takamākeikei memhā rāmwhēn kimārfi mā tuko ia nirak, mātā trārāha anan tī iārmama sē truvei pen iou ia rēḡi nārmama sāmāme kamhām wāki iou.” ²³ Nāpīn Iesu rīni nēḡkīariien nāha, irāha hānamāres irāha me i mā sin nāha ia nirāha tro iamīnha irā mine.

Nārmama me sāvai Iesu hāres irāha me mā sin ia nirāha in rasori

²⁴ Ia nāpīn nāha nārmama me sāvai Iesu hānamāvisā mīnraha me, mamhāres irāha me i mā sin ia nirāha in rasori. ²⁵ Nānā Iesu rīni pen tī nirāha i mā, “Kig me sāvai nārmama me rīpko mhā irāha nākur Isrel kamhārimānu ia nirāha. Sāmāme hasori ia nirāha kani irāha mā Nārmama sāvai Nasituien. ²⁶ Mātā kimiaha tihāpwāh noien iamīnha irā ia kimiaha me, rekām. Iārmama nāha ia kimiaha in rasori tramākeikei muvehe māmwhēn iārmama nāha ia kimiaha nuk sāvānhi rouihi. Nānā iārmama nāha ia kimiaha in ramiri pen kimiaha ia suatuk sē tihesi, tramākeikei muvehe māmwhēn iārmama sē ramo tukwini

nari m kímiaha. ²⁷ Sin nəha in rasori, iəmə asori sə raməkure maməni nari uə səvənhi iotukwininari sə rasui raka nəveginien sənəni? Kímiaha hiəukurən mə iəmə asori sə raməkure maməni nari in rasori. Mətə ia rerímiaha iou iakamo rəmwhen iotukwininari sə rasui raka nəveginien sənəmiaha.

²⁸ Kímiaha i hiəpka raka mhə ia nirak nəpín iakinarə ia nəsəsauien me səiou. ²⁹ Ro pen rəmwhen ia Tata səiou ríməuvei pehe nasoriien miou mə takərimənu, iou mwi takuvei pehe nasoriien m kímiaha mə tihərimənu. ³⁰ Ia nitətə səiou sə takərimənu irə, kímiaha tihəkure ia tepol səiou, mhəvegin, mhənimwi, nənə mhəkure ia jea me, mhərimənu ia kwənəkwas me twelef səvəi nəkur Isrel.”

Iesu rini mə Saemon Pita trini m kahar mə in rireirei Iesu

³¹ “Saemon, Saemon. Regi ro! Setan rinəres raka Kumwesən i mə trəsəni pen kímiaha ia rəgin. In rokeikei mə truai kímiaha rəmwhen iərmama ruai nuni wit mine tekín. ³² Mətə iakínəfwaki raka tukw ik mə nahatətəien səim trəpwəh nimweiiien. Nənə nəpín tikrərig muvehe mwi tukw iou, tikaməkeikei mo nahatətəien səvəi piam me ruvehe miskai.”

³³ Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Iakamərer mwatuk mə takuvnimwə ia kalapus krau mik, uə takemhə krau mik.”

³⁴ Miregi Iesu rini mə, “Pita. Iakani pehe tukw ik i ia nəpín a i rəiə trəpwəh nakakaien meste tikini m kahar mə ikreirei iou.”

Nəgkariien ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə

³⁵ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Fwe kupwən, nəpín iakínərhi pen kímiaha mə tihəuvən mhəvisau, hio rəmwhen iakiməni, hiəpwəh nuvehiiien tənəripw sə hiaməvai pen mane uə tinari irə mine put me səkímiaha. Nənə rəfo? Nari riti ríməiwən təni kímiaha?”

Miregi irəha həni mə, “Rekəm. Nari riti riwən.”

³⁶ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Mətə təkwtəkwuni trini minuə iərmama riti səvənhi fwe tənəripw sə ravai pen mane uə tinari irə, pwəh ruvehi. Nənə trini minuə iərmama riti səvənhi nau səvəi naruagəniien riwən, pwəh rəmri pen nəmri nari ia kot səvənhi, muvehi riti irə. ³⁷ Iakani pehe tukumiaha i nəgkariien i ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə ia nirak. Rini minuə ‘Kəvsini pen in irəha nərmama səməme kamhərui loa.’ Nəgkariien i kímərai pen ia Nəkukuə Ikinan raməgkiari ia nirak, rinakuə nəha təkwtəkwuni.”

³⁸ Miregi irəha həni mə, “Iərimənu. Ətə ro! Nau kəru i səvəi naruagəniien.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəmwhen.”

Iesu raməfwaki ia Təkuər Olif

³⁹ Iesu rier ia taon, mevən ia Təkuər Olif rəmwhen ramo ia nəruarəv me pam. Nərmama me səvənhi kamhəkurirə in. ⁴⁰ Nəpín in rapirapw ia kwopun nəha, rini pen ti nirəha i mə, “Kímiaha tihəfwaki mə tihəpwəh nimweiiien ia nərəhaien.” ⁴¹ Nənə in rəpwəh irəha mevən isipwín kwopti, minimwi nukurhun mi, məfwaki, ⁴² mini mə, “Tata. Trini minuə ratukwatukw ia nətərigien səim, tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənimwiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, tiko rəmwhen sə ikokeikei.” ⁴³ Ia nəpín nəha agelo riti ruku pen ia neiai mier irapw ti Iesu mo in riskai mwi. ⁴⁴ Nənə ti nəri nə mə Iesu riregi rərəha anan, rəfwaki əmisə mwi. Niseseien səvənhi ruvehe məmwhen ia netə sə rəmərəməri pen ia tiprənə.

⁴⁵ Nəpín in rəfwaki pam, miskəmter, mevən mwi ti nərmama me səvənhi, mətoni mə hənəpri ti nəri nə mə rerinraha rəpou. ⁴⁶ In rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kímiaha hiaməpri? Hətui, mhəfwaki mə tihəpwəh nimweiiien ia nərəhaien.”

Nərmama həkwətəmhiri İesu

⁴⁷ Nəpən İesu raməgkiari ihi, nərmama həpik həuvehe. İəmə nəha, nəghin nə Jutas, riti ia twelef nərmama me səvəi İesu, ramiri irəha. In ruvehe ipaka ti İesu mə trakei min, ⁴⁸ mətə İesu rini pen tukwe in mə, “Jutas. Rəfo? İkuə tiko pui iou, İəməti İərmama, ia nakeiien?”

⁴⁹ Nəpən nərmama səməme kamhərer ipaka ti İesu hətoni nəfe trukurirə mier pehe, həni mə, “İərimənu. Kimaha tahəfo? Tahərai irəha ia nau me səkimaha me uə rekəm?” ⁵⁰ Nənə irəha riti rərai iərmama sə ramo tukwini nari m pris asori anan mərai raka nıkare nifregin mwatuk.

⁵¹ Mətə İesu rini mə, “Nəmwhen nə!” Nənə mırapi nifregin, momasan.

⁵² İesu rəgkiari m pris asori me, mine naruagən me nəha kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən, mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel səməme həuvehe mə tuhəkwətəmhiri in. In rini mə, “Rəfo hiaməuvehi nau me mine nıpərpəri nei me mamhəuvehe mə tihəkwətəmhiri iou iamınhi irə? Nətərigien səkimiaha rinuə iou rakres riti uə? ⁵³ Nərineiv m neis mine kıtaha miou samarə ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Rəfo hiəpwəh nəkwətəmhiriien iou ia rəgimiahaha ia nəpən nəha? Mətə in i nəpən səkimiaha, nəpən nıskaiien səvəi nəpitəvien trərimənu ia kimiaha.”

Pita rini mə in rıreirei İesu

⁵⁴ İa nəpən nəha nərmama me nəha həkwətəmhiri İesu, mhəiri mhəuvən ia nimwə səvəi pris asori anan. Pita rakurirə, mətə rəpwəh nevənien ipaka. ⁵⁵ Nəpən irəha hərkwumen pam napw riti ia nıkare nimwə nəha, mhəkure pəri, Pita raməkure irəha mınraha. ⁵⁶ Nənə pran riti sə ramo tukwini nari rətoni in raməkure ipaka ti napw. Ramətə amasan in, nənə mını mə, “İəmə i in mwi rınamavən pəri irau İesu.”

⁵⁷ Mətə Pita rini mə, “Rekəm, prən i. İakreirei iəmə nəha.”

⁵⁸ Nəpən ouihi a rukurau, nənə iərmama riti mwi rətoni in mını mə, “İk riti mwi ia nırəha.”

Mətə Pita rini mə, “İəmə i, rıpkə mhə iou.”

⁵⁹ Nəpən ouihi a rəmwhen ia aoa riti rukurau, nənə iərmama riti mwi rəgkiari skai, mını mə, “Nıpərhienien i. İəmə i in mwi rınamavən pəri irau İesu. Kwa in mwi iəmə Kalili nəha.”

⁶⁰ Mətə Pita rini mə, “İəmə i, iakreirei nəfe i iakaməgkiari irə.” Təkwətəkwuni a mwi, nəpən raməgkiari ihi, rəiə rakaka. ⁶¹ Nənə İərimənu səkitaha ruvsini, məti pen mətə Pita. Nənə Pita rərın rırhi nəgkiariien i səvəi İərimənu səkitaha. Rıməni pen tukwe in mə, “İa nəpən a i kurirə rəiə rakaka, tikini m kahar mə ikreirei iou.” ⁶² Nənə Pita rier mevən iruə mırapi nasəkien.

İesu rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

⁶³ İa nəpən nəha nəmə me nəha səməme kamhərer tukuahag İesu, kamhəuəsi in, mamharis əkenhin irə. ⁶⁴ İrəha housəman mwi nənimen, nənə mamhəres in mə, “Ni ro nəgkiariien sə ruku pen ti Nənımwin mə sin ruəsi ik!” ⁶⁵ Nənə həni mwi nəgkiariien me rıpk mwi, mamhəni ərəha in irə.

⁶⁶ Nəpən ruvəran nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mine pris asori me mine nahatən me səvəi Loa housəsımwin irəha me. Nənə nərmama me həiri İesu, mhəuvən, mhərpwi irapw in ia nəmınraha. Nənə nəmə asori me i həni mə, ⁶⁷ “Trini mınıuə ik Kristo, ni pehe tukumaha i.”

Mətə İesu rini pen ti nırəha i mə, “Ko iakini pehe tukumiaha i, ko kimiaha hiəpkini mhə nıpərhienien irə. ⁶⁸ Ko iakəres nəresien riti m kimiaha, ko hiəpkəsəripin pehe mhə miou. ⁶⁹ Mətə nəha təkwətəkwuni mine mamevən iou, İəməti İərmama, təkəkure ia nıkare Kumwesən mwatuk sə in nıskaiien səvənhi rasori.”

⁷⁰ Miregi irəha pam həni mə, “Ro iam̄nhi irə ik Tini Kumwesən?”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Hiaməni mə iou i in i.”

⁷¹ Miregi həni mə, “Kitaha tsətui mwi iərmama riti mwi mə trini pui in ti nəfe? Səuvəregi raka mə in rini ərəha Kumwesən. Ruku pen atukwatukw ia tərhun.”

23

Iesu rərer ia nəmri Paelat

¹ Ia nəp̄in nəha nərmama pam ia kusen nəha həskəmter, mhəiri Iesu, mhəuvən, mhərer ia nəmri Paelat. ² Nəp̄in kamhərer ia nəmri Paelat, həni ərəha Iesu i mə, “Kimaha iahətoni iəmə i ramiri əpə iti kimaha nəkur Isrel, mam̄nise kimaha mə tahəpwəh nərəku penien nəmri takis m Kig Sisa. In rani mwi mə in Kristo, iərmama sə trərimənu ia kimaha.”

³ Miregi Paelat rəres Iesu i mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik ikani.”

⁴ Nənə Paelat rini pen ti pris asori me mine nərmama me pam nəha mə, “Iakətə iam̄nhi irə mə nərəhaien riwən ia iəmə i.”

⁵ Mətə irəha həgkiari skai, mhəni mə, “Mətə iəmə i ramahatən nərmama me pam ia tənə Jutia, mamō irəha haməvisə m̄nraha me. In rino stat fwe ia tənə Kalili muvehe meste nari ia kwopun i.”

Iesu rərer ia nəmri Herot

⁶ Nəp̄in Paelat riregi nəgkiariien nəha, rəres mə, “Iəmə i in iəmə Kalili uə rekəm?” ⁷ Nənə nəp̄in Paelat riregi mə Iesu ruku pen ia kwopun nəha Herot ramərimənu ik̄in, rərhi pen in revən tukwe, ti nəri nə mə ia nəp̄in nəha Herot mwi fwe Jerusalem.

⁸ Nəp̄in Herot rətə Iesu, rerin ragien p̄ik. Tui kwopti rokeikei mə trətoni, ti nəri nə mə ramregi kani nəgh̄in, nənə mokeikei mwi mə trətoni Iesu ro n̄imtətien riti. ⁹ Ro pen Herot rəres Iesu nəresien me r̄ip̄ik, mətə Iesu r̄ip̄ikini mhə nəgkiariien riti. ¹⁰ Ia nəp̄in nəha pris asori me mine nahatən me səvəi Loa həskəmter, mamhəgkiari skai, mamhəni ərəha Iesu.

¹¹ Herot mine naruagən me səvənhi kamhətə ərəha in, mamharis əkenh̄in irə. Nənə Herot rini nəkwən mə irəha tuharkahu pen karkahu amasan riti min. Nəp̄in hənarkahu pen raka min, Herot rərhi pen in r̄irərig mevən ti Paelat. ¹² Ia nəp̄in nəha Herot mine Paelat krouvehe rouəkwein irau me mə iou riti. Mətə kupwən krouəmwəki irau me.

Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgi naruagən me

¹³ Paelat rousəsimw̄in pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel ¹⁴ m̄ini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəməuvehi iəmə i, mhəuvehe, mhərpwi ia nənimek, mamhəni mə ramiri raka nərmama ia suatuk atukwatukw. Iakinəkiri raka noien səvənhi ia nəm̄rimiaha, mətə iapkətoni mhə nari riti ro rərəha rəmwhen nəgkiariien me nəha kimiaha hiaməni, mamhəuəsi in irə. ¹⁵ Herot mwi r̄ip̄ikətoni mhə nari riti ro rərəha. Ro pen rərhi pehe in r̄irərig mwi muvehe tukutaha. Hətə ro! Iəmə i r̄ip̄iko mhə nari riti sə rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe. ¹⁶ Ro iam̄nhi irə takərisi in, nənə məseni in rier ia kalapus mamevən.” ¹⁷ a

¹⁸ Mətə nərmama me nəha irəha pam həkwein əpwəmw̄is mə, “Uvehi irapw iəmə nə məseni Parapas rier ia kalapus tukumaha.” ¹⁹ (Iəmə nəha Parapas raməmak ia kalapus ti nəri nə mə r̄imərkwomen naruagənien riti ia taon nəha Jerusalem, nənə mousi əpune mwi iərmama.)

²⁰ Paelat rarə məgkiari mwi m̄nraha ti nəri nə mə rokeikei mə trəsəni Iesu rier ia kalapus mamevən. ²¹ Mətə irəha kamhəkwein əpwəmw̄is mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau! Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

²² Nənə Paelat rarə mægkiari sə ro kahar irə, mīni pen ti nirəha i mə, “Ti nəfe? Nəfe nərəhaien in rino? Iakinətə raka in mə ripko mhə noien ərəha riti sə rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe. Ro iamīnhi irə takərisi in, nənə, məseni in rier ia kalapus mamevən.”

²³ Mətə irəha haməmwur, mamhəkwein əpwəmwis, mamhəni mə tukaməkeikei kərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau. Irəha həkwein əpwəmwis iamīnha irə mamhəuvən meste ²⁴ Paelat rini mə tro nəkwanraha. ²⁵ Iəmə nəha Parapas sə kiməuvehi puvnimwə in ia kalapus ti naruagənien mīne nousi əpuneien iərmama Paelat rəsəni in rier ia kalapus mamevən, mətə ruvei pen Iesu ia rəgi naruagən me səvənhi mə irəha tuho irə rəmwhen ia nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hokeikei.

Naruagən me hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

²⁶ Naruagən me nəha həiri Iesu, mhəier ia taon, mhətoni iəmə Saerin riti nəghin nə Saemon. Ruku pen ia kwopun riti iruə mauvehe ia taon. Irəha həkwtəmhirī in, mhəmri pen nei kamarkuau səvəi Iesu ia nuran, nənə mhəkeikei mīn mə trəvrani mukurirə Iesu.

²⁷ Nərmama me həpik kamhəkurirə Iesu. Nipran me həpik irəha mīnraha kamhapi, mamhasək asori tukwe. ²⁸ Mətə Iesu ruvsini, məti pen mətə irəha, mīni mə, “Niprən Jerusalem me. Kimiaha tihəpwəh nasəkien tukw iou, mətə tihəsək tukumiaha me mīne nipwnətimiaha me. ²⁹ Nəpīn riti sə rauvehe trərəha anan. Tukini iamīnhi irə mə nipran me səməme həpkəkəwəhakwen mhə, mhəpkuvei pen raka mhə kənunu m iəkunouihī, irəha həukurən nagienien. ³⁰ Ia nəpīn nəha nərmama tuhəni pen ti təkue me mə ‘Həkure tərini kimaha’ mīne nəpatu me ‘Housəman kimaha.’ ³¹ Mə nərmama kamho narimnari me i nəpīn nei ramerə ihī tukəfo irə nəpīn nei ruvehe mīmhiə?”

³² Nənə naruagən me kamhəiri iəmə ərəha mi kəru, mhəier mə tuhousi əpune irau irəhar Iesu. ³³ Irəha həuvehe ia kwopun nəha kani mə Kerhə səvəi Iərmama. Ia kwopun nəha hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau, mhərui tərini pen mwi iəmə ərəha mi nəha ia nei kamarkuau, riti ia nīkare Iesu mwatuk, riti ia nīkaren mour. ³⁴ Nənə Iesu rini mə, “Tata. Tikəpwəh nərpwinien tai noien ərəha səvənraha ti nəri nə mə həreirei nəfe i kamho.” Nənə irəha həuai kirkiri tinari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahatən pen sin truvehi nəfe tinari səvənhi.

³⁵ Nərmama ia kwopun nəha kamhərer mamhəspau ia Iesu, mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamharis əkenhīn irə, mamhəni mhənuə, “In rīməuehimiru nərmama me həpik. Trini mīnuə in Kristo pərhien sə Kumwesən ruvərfi raka in, ramasan mə ruvehimiru atukw a in.”

³⁶ Naruagən me irəha mwi kamharis əkenhīn irə, mamhəuvehe ipaka tukwe, mamhəmwur mə tuhəuvei pen waen sə rəfiə mīn, ³⁷ mamhəni mə, “Trini mīnuə ik kig səvəi nəkur Isrel pərhien, uvehimiru atukw ik!”

³⁸ Ia kənkapwə irənhə irə nəkukuə riti kimərai mə Iesu tremhə ti nəfe. Rini mə: *In I KiG SəvəI Nəkur Isrel*

³⁹ Iəmə ərəha mi nəha sə krouəgher ia kwopun nəha riti rini ərəha Iesu i, mīni mə, “Ik Kristo uə rekəm? Uvehimiru atukw ik mīne kimrau!” ⁴⁰ Mətə in riti rini in, mīni mə, “Rosi ipkehekir mhə Kumwesən uə? Kwa kiməuvei pehe nərpwinien mik rəmwhen a mwi irə. ⁴¹ Ratukwatukw a mə kamousi əpune krau iamīnhi. In i tai noien ərəha səkrau. Mətə iəmə i ripko mhə nari riti rərəha.”

⁴² Nənə iəmə nəha rarə mīni mwi mə, “Iesu. Rerim tramrhi iou nəpīn tikərimənu ia nitətə səim.”

⁴³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iakani nipərhienien tukw ik i. Ipwet tikarə krau mik ia kwopun amasan nəha Parataes.”

Iesu remhə

44-45 Ipaka ti kurkwai nāpin ia ran nukuraanien sāvai meri riwān. Nāpitāvien ruvehe mousāman kwopun me pam ia tənā nāha meste aoa kahar rukurau. Ia nāpin nāha tinari sē rāgher tukuahag rum sē ro ikinan anan fwe ia nākwai nimwā sāvai Kumwesān reitehi nīpārīn kēru. ⁴⁶ Nānā Iesu rākwein āpwāmwis mīni mā, “Tata. Iakāmri pehe nānimwīk ia rāgim.” Rīni nāgkiariien nāha, nānā muvehi neiahagien sāvānhi sampam, memhā.

⁴⁷ Iaruagān riti sāvai nākūr Rom nāha in rasori ia naruagān me irāha pam hantret. Nāpin rātoni Iesu mā rīnāfemhā irā, rāgnāgīni Kumwesān, mīni mā, “Nīpārhiēnien. Iāmā i in iāmā atukwatukw.” ⁴⁸ Nānā nārmama me pam sāmāme hānōusāsīmwin irāha me fwe ikin ti nāspāuīen ia nāri nāha kīno ia Iesu, nāpin hātoni, hārārig pen imwānraha, mhāregi rārāha, mamhārui kwānpwenhīnraha tukwe. ⁴⁹ Nārmama me pam sāmāme hāukurān Iesu, mīne nīpran me nāha sāmāme hānamākūrīrā in fwe ia tənā Kalili, kamhārer isipwin, mamhāspau ia narimnari me nāha.

Josef rārkwafā nīpwrai Iesu ia nīpāgi kārūāterei

⁵⁰⁻⁵¹ Iārmama riti nāghīn nā Josef. Imwāni nā Aramatia taon riti sāvai nākūr Isrel. Josef in ramākure irāha nāmā asori me sāvai nākūr Isrel nāpin housāsīmwin irāha me. Noīen sāvānhi ramasan matukwatukw. Nāpin nāmā asori me hānārai sīmwin mā tukousi āpune Iesu, Josef rīpkāsēni mhā. Ia nāpin me in rameitenhi mā trātoni nītātā sē Kumwesān ramārīmānu irā ruvehe. ⁵² Josef revān ti Paelat, māres mā ko rāsēni in ruvehi nīpwrai Iesu. ⁵³ Nāpin Paelat rāsēni, Josef revān, muvehi raka nīpwrai Iesu ia nei kamarkuāui, nānā muvegi ia tinari kani mā linen, mevān māmri pen ia nīpāgi kārūāterei sē kīnārai ārori raka, kīpkāmri pen raka mhā nīpwrai iārmama riti ikin. ⁵⁴ In i nāpin kamāpnāpenā irā ti Sapat, Sapat ruvāuvehe ipaka.

⁵⁵ Nīpran me nāha sāmāme hāmāier ia tənā Kalili, mhākūrīrā Iesu mhāuvehe, irāha hākūrīrā Josef i, nānā mhātoni nīpāgi kārūāterei nāha mīne Josef rāfāmri pen nīpwrai Iesu irā. ⁵⁶ Nāpin hātoni pam, hārārig, mhāpnāpenā nīmwai nari me nepwin sē nīpekīnraha rapein amasan, mhāpnāpenā mwi senta me nepwin. Nānā ia Sapat hapwis rāmwhēn sē Loa rīmāni.

24

Iesu rātui mwi ia nemhāien sāvānhi

¹ Ia Sante, nāpnāpin anan, nīpran me nāha hāuvehi nīmwai nari me sāmāme hāpnāpenā raka ia nīrāha nīpekīnraha rapein amasan, mhāuvehi mhāuvān ia nīpāgi kārūāterei nāha kīnārkwafā nīpwrai Iesu ikin, ² nānā mhātoni kārūāterei asori nāha kīnārāpinhā pen ia tārhui nīpāg kīnāsākwusākwu raka i. ³ Mātā nāpin hasu puvnīmwā ia nīpāg, hāpkātoni mhā nīpwrai Iesu Iārīmānu sākītaha. ⁴ Nāri nāha ro nātārīgīen sāvānraha rāvsaūsīni pīk. Nāpin kamhārer mamhātārīg tukwe, tākwātākwuni a mwi iārmama kēru krouier irapw ti nīrāha. Tinari sāvānrau ramāhiapw. ⁵ Irāha hātoni hāhekīr mhānimwi irapw nānimēnraha ia tīprānā. Nānā iārmama mī nāha krouni pen ti nīrāha i mā, “Rāfo kīmīaha hīamātui iārmama sē rīmīru ia kwopun i kamārkwafā nīpwrai nārmama sē hemhā ikin? ⁶ In riwān i, mātā in rīnātui mwi. Rerīmīaha tramrhi nāgkiariien i in rīmāni pehe tukumīaha i nāpin rīnamarā ihī fwe ia tənā Kalili. ⁷ In rīmāni mā, ‘Irāha tuhamākeikei mhāuvei pen iou, Iāmāti Iārmama, ia rāgi nāmā ārāha me. Nānā nāmā ārāha me nāha tuhārui tārīni pen iou ia nei kamarkuāui. Takēmhā, mātā nāpin sē ro kahar irā takātui mwi.’ ” ⁸ Nānā nīpran me nāha rerīnraha rīrhi mwi nāgkiariien nāha sāvānhi.

⁹ Hārārig ia nīpāg, mhāuvān, mhātoni eleven nārmama me sāvai Iesu mīne nepwin mwi, hāni pen narimnari me i ti nīrāha. ¹⁰ Nīpran me nāha sāmāme hāni irapw narimnari me i ti aposol me sāvai Iesu irāha nāha Meri Maktala, mīne Joana, mīne Meri

mama sāvai Jemes, mine nīpran me nepwīn mwi irəha mīnrahar. ¹¹ Mətə aposol me rerīnraha rīrhi mə rosi nəgkiariien nəha sāvənraha ro nəri auər a irə. Irəha həkini mhə nīpərhienien irə. ¹² Mətə Pita riskəmter, maiu, mevən ia nīpəgi kəruətərei nəha kīnərkwafə nīpwrai Iesu ikin, mərpəsuk, məti puvnimwə, mətoni tinari me nəha linen sə kīməvegi nīpwrai Iesu irə ramrīmər, mətə nari riti mwi riwən. Nənə in rəpwəh kwopun nəha mamevən məkərinari ia nəfe rīnətoni.

Iərmama kəru sāvai Iesu krauesi pen suatuk rauevən fwe Emeas

¹³ Ia nəpīn a mwi nəha iərmama kəru sāvai Iesu krauevən ia rukwənu riti nəghīn nə Emeas. Rukwənu nəha ipaka ti Jerusalem kavən rəmwhen ia kilometa irəha pam eleven. ¹⁴ Irau krauegkiari pəri ia narimnari me nəha kīno. ¹⁵ Nəpīn nəha krauegkiari pəri irə, Iesu ruvehe ipaka, mamavən irəhar mīnrau, ¹⁶ mətə nari riti ruvegi nətərigien sāvənrau, kroureirei mə Iesu nəha.

¹⁷ Nənə Iesu rīni pen ti nirau i mə, “Nəfe i irauavən rauni pen tukumirau me i?”

Nənə krouərər, nənimenrau rīpkagien mhə. ¹⁸ Irau riti, nəghīn nə Kleopas, rīni pen tukwe in mə, “Rosi ik əpa ia nərmama me səməme kamhavən fwe ia Jerusalem ikreirei narimnari me nəha kīno nərineiv m neis mīne?”

¹⁹ Mīregi Iesu rīni pen ti nirau i mə, “Nəfe narimnari?”

Mīregi krouni pen tukwe in mə, “Narimnari me nəha kīno ia Iesu, iəmə Nasaret. Iəmə nəha in profet riti. Ia nəmri Kumwesən mīne ia nəmri nərmama narimnari me sə in rīno mīne nəgkiariien sāvənhi ro nənimwīn mīskai. ²⁰ Pris asori me mīne nəmə asori me səkitaha hāməuvei pen in ia rəgi nəkur Rom mə irəha tuhəni mə in traməkeikei memhə. Nənə irəha hərui tərini pen in ia nei kamarkuau. ²¹ Mətə kīmaha iahənəmri pen əknekīn nətərigien səkimaha irə mə in iərmama sə treivinari ia kitaha nəkur Isrel. Narimnari me nəha kīno, mətə nari riti mwi, ipwet i nəpīn sə ro kahar irə. ²² Riti mwi, nīpran nepwīn ia təmwen səkimaha ho nəmrīmaha rier. Ia nəpnəpīn anan həuvən fwe ia nīpəg sə kīnərkwafə iəmə nəha ikin, ²³ mətə həkətoni mhə nīpwran. Nəpīn irəha hərərig pehe, həni mwi mə hənətoni agelo mi kəru krouier pehe ti nīrəha, krouni mīnuə in rīnətui mwi ia nemhəien sāvənhi. ²⁴ Nərmama nepwīn ia təmwen səkimaha həuvən fwe ia nīpəgi kəruətərei nəha, nəmə mhətoni rəmwhen atukwatukw mə nīpran me nəha həməni, mətə həkətoni mhə nīpwrai iəmə nəha.”

²⁵ Mīregi Iesu rīni pen ti nirau i mə, “Kwa rosi kīmīaha hiəreirei nəgkiariien me pam sə profet kupwən me həməni. Rəfo kīmīaha hīamo tanpen ia rerīmīaha, mhəpwəh nīni akwauakwien nīpərhienien irə? ²⁶ Kumwesən ruvəni raka mə iəmə nəha kani mə Kristo traməkeikei mīregi nəmīsien me nəha kurirə revən muvehi nasoriien sāvənhi.” ²⁷ Nənə Iesu rəusiəre pui pen amasan ti nirau i nīpwrai nəgkiariien me pam sə kīmərai pen ia Nəkukuə Ikinan səməme haməgkiari ia in. Ia nəgkiariien sāvənhi rəgkiari ia nəkukuə sāvai Moses muvehe meste nəkukuə me sāvai profet me. ²⁸ Nəpīn irəhar haruvehe ipaka ti rukwənu nəha irau krauevən ikin, Iesu ramo rəmwhen mə in trəpwəh irau mavən mamevən. ²⁹ Mətə irau krouəkeikei min, rouni mə, “Samaro pəpīm kitahar mik. Rīnaməruarəv. Rīpko mhə tui meri rīvə.” Ro pen Iesu ruvnimwə irəhar mīnrau mə tuamharo pəpīm.

³⁰ Nəpīn in rəkure mə trəni pəri nari irəhar mīnrau, ruvehi bred, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, muvei pen mīnrau. ³¹ Ia nəpīn nəha nətərigien sāvənrau rəsevər, krīnauətə rīnaukurən mə Iesu nəha. Nənə təkwtəkwuni a mwi in riwən ia nəmrīnrau. ³² Nənə irau krouni pen tukunrau me i mə, “Pərhien. Nəpīn raməgkiari pehe m krau ia suatuk, maməusiəre pui pehe nīpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, nəgkiariien sāvənhi ramasan pīk, mamə rerīrau ramagien.”

³³ Nənə ia nəp̄in nəha krouəskəmter, rourərig rouevən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha krouətə nərmama me eleven səvəi Iesu mine nərmama nepw̄in mwi irəha m̄inraha hənousəsimw̄in raka irəha me, ³⁴ mamhəni mə, “N̄ip̄ərhienien. Iərimənu səkitaha rinətui mwi. In ruvəier irapw raka ti Saemon.” ³⁵ Nənə iəmə mi nəha krouni irapw nəfe kr̄inouətoni ia suatuk, rouni mwi kr̄inəfo rouətoni sas ia Iesu nəp̄in in raməkwsen bred.

Iesu rier irapw ti nərmama səvənhi

³⁶ Nəp̄in irau krauəgkiari ihi ia nari m nari me nəha, təkwtəkwwuni a mwi hətoni Iesu ramərer ia kurkwanraha, m̄ini pen ti nirəha i mə, “Nəmər̄inuien trarə tukumiaha.”

³⁷ Mətə irəha həkər̄inari irə, mhehekir. Rer̄inraha r̄irhi mə kamhətoni nən̄imwi iərmama riti. ³⁸ Ro pen Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Rəfo hiamhekir iam̄inhi irə? Rəfo nəresien me kamhəutə ia rer̄imiaha mamho kimiaha hiəpwəh n̄iniien n̄ip̄ərhienien ia nirak? ³⁹ Hətoni ro rəgik mi mine nisuk mi. Kwa iou i. Hər̄api iou, mhəregi, mhəukurən mə nusak i mine nikəkrik i. Mətə nən̄imwi iərmama nusan mine nikəkr̄in riwən.”

⁴⁰ Iesu r̄ini nəgkiariien nəha, misəni irapw rəgin mi mine nisun mi ti nirəha hətoni. ⁴¹ Nəp̄in hətoni nəm̄rinraha rier. Rer̄inraha ragien. Mətə nahatətəien səvənraha ramərməru ihi. Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Sənəmiaha i nəveginien uə rekəm?” ⁴² Nənə irəha həuvei pen n̄ip̄əri nəmu afə riti min. ⁴³ In ruvehi məni ia nəm̄rinraha.

⁴⁴ Nənə Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Narimnari me i kamhesi pen nəgkiariien me səiou sə iakiməni pehe tukumiaha i fwe kupwən nəp̄in iakinamarə pəri ihi kitaha m kimiaha. Iakiməni m̄inuə nəgkiariien me pam nəha kimərai pen ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me mine Ol Sam səməme kamhəgkiari ia nirak tuhaməkeikei mhəuvehe mhəukuə.”

⁴⁵ Nənə in rəsevər ia nətərigien səvənraha mə irəha tuhəukurən n̄ipwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, ⁴⁶ r̄ini pen ti nirəha i mə, “Nəgkiariien me nəha kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan həni iam̄inhi mə iou Kristo takaməkeikei mukupwən m̄iregi nəm̄isaien, memhə, nənə ia nəp̄in sə ro kahar irə iakətui mwi. ⁴⁷ Tukəvisau irapw mə nərmama tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me, mhahatətə ia nirak, nənə Kumwesən trəpwəh nərpw̄inien noien ərəha me səvənraha. Tukukupwən kəvisau irapw nəgkiariien i ia Jerusalem kurirə revən ti nərmama ia tənəmtənə me pam. ⁴⁸ Kimiaha nəha hiənətoni narimnari me i ia nən̄imem̄iaha. ⁴⁹ Həregi ro! Iou takər̄hi pehe Nən̄imw̄in Ikinan reiwaiu pehe tukumiaha rəmwhen ia Tata səiou r̄ino raka promes irə. Mətə kimiaha tihəpwəh nierien ia taon i meste n̄iskaiien nəha trukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Kumwesən trarkahu pehe m kimiaha.”

Iesu rutə mevən fwe ia neiai

⁵⁰ Nənə Iesu riri irəha mhəier mhəuvən mheste nari fwe rukwənu nəha Petani. Ia kwopun nəha in ruvehi utə rəgin mi, məkwēin amasan ia nirəha. ⁵¹ Nəp̄in raməkwēin amasan ia nirəha, raraka ia nirəha, nənə kuvehi utə in revən fwe ia neiai. ⁵² Irəha hən̄imwi nukurhunraha, mhəuvei pen nis̄iaien səvənraha min. Nəp̄in hərərig mhəuvən fwe ia Jerusalem, rer̄inraha ragien p̄ik. ⁵³ Ia nəp̄in me kamhəuvən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəgnəgin̄i in.

Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rımərai nəkukuə sə ro kefə irə raməgkiari ia nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Jon in iərmama riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu. Iesu rokeikei pik in. Jon rımərai nəkukuə i ia nuk 90-100. In rokeikei mə kītaha nərmama tsəvsini nəkukuə i pwəh ro nukurəniēn i tukutaha mə Iesu in Kristo, Tini Kumwesən. Jon rokeikei mə kītaha tsəni nīpərhienien irə, nənə mhəuvehi nīmīruien ia nəghi Iesu (Jon 20:31). Jon raməgkiari ia nīmīruien mīne wok səvəi Iesu Kristo. Mətə nəkukuə səvənhi ropə ia nəkukuə səvəi Matiu, Mak, mīne Luk. Ia nəkukuə səvənhi Jon rini irapw nīmītətien krirum səməme Matiu, Mak, mīne Luk həpwəh nəgkiariien irə. Mətə ia nəkukuə Matiu, Mak, mīne Luk haməgkiari ia nīmītətien kəru a səməmi Jon raməgkiari mwi irə. Nəkukuə i nusipekinien me səvəi Iesu riwən irə, mətə raməgkiari pik ia nəvənien səvəi Iesu irəha in me nepwīn. Jon rımərai nəkukuə i mə kītaha tsaməkeikei mhəukurən nīmītətien me səməme Iesu Kristo rino. Nīmītətien me nəha hamo pui mə Iesu Kristo in Kumwesən in rauvehi nīskaiien asori me. Nīpərhienien Jon ramahatən mə Iesu Kristo in Tini Kumwesən, mətə in ramahatən mwi mə Iesu in iərmama rəmwhen ia kītaha nəpīn nepwīn rerin rəpou, nəpīn nepwīn tipwīn rəpou, mamō mwi nokeikeien.

Nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mo iərmama i nīpwran rəmwhen ia nīpwrataha

¹ Fwe tui, nəpīn tiprənə ramiwən ihi, Nəgkiariien səvəi Kumwesən rinarə raka.^a Nəgkiariien nəha ramarə irau Kumwesən. Nəgkiariien nəha in Kumwesən. ² In rinarə raka irau Kumwesən fwe tui nəpīn tiprənə ramiwən ihi. ³ Narimnari me pam həuku pen irə mharə. Narimnari me pam səməme kamharə riti riwən ripkuku pen mhə irə marə. ⁴ Nəgkiariien nəha in nukune nīmīruien. Nīmīruien nəha in nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama. ⁵ Nukuraanien nəha raməhiəpw ia nəpitəvien, nəpitəvien ko ripkousəman mhə.

⁶ Iərman riti Kumwesən rərhi pehe i nəghin nə Jon. ⁷ In ruvehe mə trərer irapw məgkiari ia nukuraanien nəha pwəh nərmama həregi nəgkiariien səvənhi, nənə mhəni nīpərhienien irə. ⁸ Ripko mhə Jon in nukuraanien nəha, mətə ruvehe mə trərer irapw məgkiari irə, ⁹ mīni mə nukuraanien pərhien sə raməhiəpwīn nərmama me pam na truvehe ia tiprənə i.

¹⁰ Nīpərhienien nukuraanien nəha ruvehe ia tiprənə i. In nəha Nəgkiariien nəha tiprənə i mīne nərmama me pam həuku pen irə mharə, mətə nəpīn rier pehe irə irəha həreirei mə in sin. ¹¹ In ruvehe imwəni atukwatukw, mətə nəkur imwəni me həpkəsevər mhə ia rerinraha tukwe. ¹² Mətə nərmama me səməme həsevər ia rerinraha tukwe, in ruvei pen nasoriien mīnraha mə irəha nīpwənəti Kumwesən me. In ruvei pen nasoriien nəha m nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhienien ia nəghin. ¹³ Mətə nəpīn həuvehe mhō nīpwənəti Kumwesən me ia nīrəha, irəha həpkətui pehe mhə ia nite tata mīne mama, uə ia nokeikeien səvəi nīpwranrau, uə ia nətərigien səvəi iərman riti, rekəm. Kumwesən əpa ruvei pen nīmīruien vi mīnraha ro irəha həuvehe nīpwənətin me.

¹⁴ Nəgkiariien səvəi Kumwesən^b ruvehe mo iərmama i nīpwran rəmwhen ia nīpwrataha rarə ouihi a kīmaha min. Kīmaha iahənətoni nasoriien səvənhi, nasoriien

1:1: Jon 17:5, 1Jon 1:1-2, Rev 19:13   **a 1:1:** Uə “Nəgkiariien rinarə raka.”   **1:3:** 1Kor 8:6, Kol 1:16-17, Hip 1:2
1:4: Jon 5:26   **1:5:** Jon 3:19   **1:6:** Mat 3:1, Luk 1:13-17,76   **1:8:** Jon 1:20   **1:9:** Jon 8:12, 1Jon 2:8   **1:10:**
Jon 1:3, 17:25   **1:12:** Kal 3:26   **1:13:** Jon 3:3-6, Jem 1:18, 1Pit 1:23   **1:14:** Aes 60:1-2, Kal 4:4, Fil 2:7, Hip 2:14,
Luk 9:32, Jon 2:11   **b 1:14:** Uə “Nəgkiariien ruvehe mo iərmama i nīpwran rəmwhen ia nīpwrataha.”

sə in rauvehi ti nəri nə mə in Tini Kumwesən anan kuatia. Iahənətoni mə rerin rukuər ia namasanien mine nipərhiēnien.

¹⁵ Jon rərer irapw mægkiari irə, məkwein əpwəmwis, mini mə, “Iəmə i in i iəmə sə iakinəgkiari irə nəpin iakini mə, ‘Iəmə sə trukurirə pehe iou, in rasori ia nirak, ti nəri nə mə nəpin iapkətui pehe mhə ihi, mətə in rinarə raka.’” ¹⁶ Nənə ti nəri nə mə rerin rukuər ia namasanien mine nipərhiēnien, nəpin me kitaha pam saməuvehi narimnari amasan me raku pen tukwe. ¹⁷ Loa sə Kumwesən ruvei pehe ruku pen ti Moses, mətə namasanien mine nipərhiēnien ruku pen ti Iesu Kristo. ¹⁸ Iərmama riti ripkətoni raka mhə Kumwesən, mətə Tini Kumwesən anan kuatia in Kumwesən. Ia nəpin me in ipaka ti Tata səvənhi. In rino pui pehe Tata səvənhi m kitaha.

Nəgkiariien səvəi Jon Paptaes

¹⁹ Nəgkiariien səvəi Jon ro iamini irə. Nəpin riti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hərhi pen pris me nepwin mine Livaet me nepwin həier ia Jerusalem mhəuvən mə tuhəres pen in mə, “Ik sin?” ²⁰ Nənə Jon ripkəpnəpen mhə, mətə rəgkiari, mo nukurənien i, mini mə, “Ripko mhə iou Kristo.”^C

²¹ Miregi irəha həres pen in mə, “Ik Elaeja?”

Miregi in rini mə, “Rekəm. Ripko mhə iou Elaeja.”

Miregi irəha həni mə, “Ik profet nəha kiməni mə truvehe?”

Miregi in rini mə, “Rekəm.”

²² Ro iamini irə irəha həni pen tukwe in mə, “Ik sin? Kimaha tahaməkeikei mhəuvei pen nəgkiariien m səməme hənərhi pehe kimaha. Ikəfni irə ia niram?”

²³ Miregi Jon rini mə, “Iou iəmə i kamregi rerik ia kwopun akwesakwes ikin. Iakaməkwein əpwəmwis mə, ‘Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi^d suatuk səvəi Iərimənu səkitaha.’ Noien i iakamo ramesi pen nəgkiariien səvəi Profet Aesea kupwən.”

²⁴ Nərmama me i səməme kinərhi pehe irəha nepwin Farisi me. ²⁵ Irəha həres pen Jon i mə, “Rəfo ikamo paptaes ia nərmama, mətə ripko mhə ik Kristo uə Elaeja uə profet nəha Nəkukuə Ikinan rani mə truvehe?”

²⁶ Miregi Jon rini pen ti nirəha i mə, “Iakamo paptaes ia kimiaha ia nui, mətə iərmama riti ramərer kurkwan ia kimiaha hiəreirei. ²⁷ Iou iakiməkupwən muvehe, iəmə nəha in trukurirə. Iapkəmwhen mhə mə takifi raka nəkwus ia put səvənhi.”

²⁸ Narimnari me i həier pehe ia rukwənu Petani fwe nīkare nui aris Jotan pen, kwopun Jon ramo paptaes ikin.

Kwəti sipsip səvəi Kumwesən

²⁹ Kini rakwakwi irə Jon rətoni Iesu ravən mauvehe. Nəpin rətoni, rini mə, “Hətə ro in i kwəti sipsip səvəi Kumwesən. In truvehi raka noien ərəha me səvəi nərmama me ia tiprənə i. ³⁰ Iəmə i in i iakaməgkiari irə nəpin iakiməni mə, ‘Iəmə sə trukurirə pehe iou, in rasori ia nirak, ti nəri nə mə nəpin iapkətui pehe mhə ihi, mətə in rinarə raka.’” ³¹ Fwe kupwən iou iakreirei iəmə i, mətə iakiməuvehe, mamə paptaes ia nui mə takətə sas in, nənə mahatən nəkur Isrel irə pwəh irəha hətoni mhəukurən.”

³² Nənə Jon rarə mini irapw mwi mə, “Iou iakinətoni Nənimwin Ikinan ruku pen fwe ia neiai meiwaiu rəmwhen ia mak inhəripw muvehe məkure irə. ³³ Fwe kupwən iou iakreirei iəmə i, mətə Iəmə sə rinarhi pehe iou mə tako paptaes ia nui rini pehe tukw iou i mə, ‘Ik tikətoni Nənimwin Ikinan reiwaiu məkure ia iərmama riti. Iərmama nəha in

1:15: Jon 1:27,30, Mat 3:11   **1:16:** Kol 2:10   **1:17:** Eks 34:28, Rom 6:14, 10:4   **1:18:** Eks 33:20, Jon 6:46, 1Tim 6:16, 1Jon 4:12, Mat 11:27   **1:20:** Jon 3:28   **C 1:20:** Nəhag nəha “Kristo” raməgkiari ia iəmə nəha profet kupwən me həməni mə truvehe muvehimiru nərmama.   **1:21:** Dut 18:15,18, Mat 11:14, Jon 6:14, 7:40   **1:23:** Aes 40:3
d 1:23: Uə “Kimiaha tihaməkeikei mhəmri atukwatukw suatuk səvəi Iərimənu səkitaha.”   **1:25:** Mat 21:25, Jon 1:33   **1:27:** Jon 1:15, Wok Me 13:25   **1:28:** Mat 3:6, Jon 10:40   **1:29:** Aes 53:6-7, Jon 1:40, 1Pit 1:18-19   **1:30:** Jon 1:15   **1:32:** Mat 3:16   **1:33:** Luk 3:2-3

nəha tro paptaes ia Nənimwɪn Ikinan.' ³⁴ Iou Jon iakinətoni nəri i, nənə mani minuə iəmə i in Tini Kumwesən."

Iesu rɪnaməkwein nərmama me səvənhi

³⁵ Kini rakwakwi irə, Jon ramərer ia kwopun a mwi nə irəhar iərmama kəru səvənhi.

³⁶ Nəpɪn rəti pen mətoni Iesu ramavən makurau, rini mə, "Hətə ro in i kwəti sipsip səvəi Kumwesən."

³⁷ Iərmama mi nəha səvəi Jon krouregi in rini nəgkiariien nəha, nənə kraukurirə ia Iesu. ³⁸ Iesu ruvsini mətoni irau kraukurirə in, nənə rini pen ti nirau i mə, "Kimirau irouətui nəfe?"

Miregi krouni pen tukwe in mə, "Rapai, ikamarə pəku?" (Nəgkiariien nəha "Rapai" nɪpwran mə Iahatən.)

³⁹ Miregi in rini pen ti nirau i mə, "Rouvehe rouətoni." Ro pen irau krouevən, rouətoni kwopun in ramarə ikin. Nənə irau krouarə irəhar min ia nəpɪn nəha ti nəri nə mə rɪnaməruarəv ipaka meri rivə.

⁴⁰ Irau riti rɪregi Jon rəgkiari nənə rukurirə ia Iesu in nə Antru, piəvi Saemon Pita.

⁴¹ Nəri sə rukupwən mo in revən mətoni piəvni Saemon, nənə mɪni pen tukwe in mə, "Kimaha iahətoni Mesaea." (Mesaea nɪpwran mə Kristo.)^e ⁴² Nənə in riri Saemon mevən ti Iesu. Iesu rəti pen mətoni Saemon, mɪni mə, "Ik Saemon, tɪni Jon. Tukəkwein ik mə Kefas." (Kefas nɪpwran mə Pita.)

Iesu rəkwein Filip mɪne Nataniel

⁴³ Kini rakwakwi irə, Iesu rokeikei mə trevən ia tənə Kalili. In rətui Filip, mətoni, mɪni pen tukwe in mə, "Kurirə iou."

⁴⁴ Filip nəha in iəmə Petsaeta, imwei Antru mɪne Pita. ⁴⁵ Nənə Filip rətui Nataniel, mətoni, mɪni pen tukwe in mə, "Kimaha iahətoni iəmə i Moses rɪmərəi ia nəkukuə səvəi Loa mɪne profet me mwi həmərəi mamhəgkiari irə. In iəmə Nasaret, tɪni Josef. Nəghɪn nə Iesu."

⁴⁶ Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, "Ko nari amasan riti ruku pen ia Nasaret uə?"

Miregi Filip rini pen tukwe in mə, "Uvehe mətoni."

⁴⁷ Nəpɪn Iesu rətoni Nataniel ravən muvehe, in rəgkiari irə, mɪni mə, "Hətə ro. Iəmə Isrel pərhien i. Neikuəien riwən irə."

⁴⁸ Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, "Ikəfukurən iou?"

Miregi Iesu rini mə, "Nəpɪn ikaməkure tegin niemis, Filip rəpwəh ihi nəkweinien ik, iakinətə raka ik."

⁴⁹ Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, "Iahatən. Ik Tini Kumwesən pərhien. Ik pərhien kig səvəi nəkur Isrel."

⁵⁰ Miregi Iesu rini mə, "Rəfo? Ikini nɪpərhienien ia nirak ti nəri nə mə iakini nəgkiariien i mə 'Iakinətə raka ik ikaməkure tegin niemis'? Ik tikətoni narimnari me nepwɪn mwi hasori ia səməme nəha." ⁵¹ Iesu rarə mɪni pen mwi tukwe in mə, "Iakani nɪpərhienien tukumiaha i kimiaha tihətoni kəpuapen trəkweg nənə nagelo me səvəi Kumwesən tuhaməutə mamheiwaiu ia Iəməti Iərmama."

2

Nəkur Kena həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi mhagien irəha mɪnrau

¹ Kini neis irə nərmama nepwɪn ia rukwənu Kena ia tənə Kalili həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi, mharə mho mwi nəveginien asori riti mamhagien pəri irəha mɪnrau.

1:34: Mat 3:17, 17:5, Mat 27:54   **1:36:** Jon 1:29   **1:40:** Mat 4:18-20   **1:41:** 1Saml 2:10, Sam 2:2, Jon 4:25   ^e **1:41:** Nəgkiariien mi nəha "Mesaea" mɪne "Kristo" krouəmnəmwhen a. Mesaea nəgkiariien Hipru. Kristo nəgkiariien Krik. Nəhag mi nəha krouəgkiari ia iəmə nəha profet kupwən me həməni mə Kumwesən trərhi pehe i ruvehe muvehimiru nərmama.   **1:42:** Mat 16:18, Mak 3:16   **1:43:** Mat 8:22, Mak 2:14   **1:45:** Dut 18:18, Aes 7:14, 9:6, Jer 23:5, Esik 34:23   **1:46:** Jon 7:41,52   **1:48:** Sam 32:2   **1:49:** Mat 14:33, 16:16, Mat 27:42, Mak 3:11   **1:51:** Jen 28:12   **2:1:** Jon 1:43

Mama sāvai Iesu iraha minraha. ² Kinəkwein Iesu mine narmama me sāvānhi mā iraha mwi tuhāvūn mhani pəri nari iraha minraha. ³ Nəpīn waen ruvāiwān, mama sāvai Iesu rini pen tukwe in mā, “Sənmwīnraha waen ruvāiwān.”

⁴ Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Prən i. Ikəfo mani pehe nəri i tukw iou? Nəpīn səiou ripkuvehe mhə ihi.”

⁵ Miregi mama sāvānhi rini pen ti narmama səmame kamho tukwini nari mā, “Kimiāha tihāmēkei mho nəfe nəghin in trini pehe tukumiāha i.”

⁶ Ia kwopun nəha nəri kamərəmīn pen nui irə iraha pam sikis kīno ia kəruətērei. Iraha kuatia kuatia rukurən nuvehien eiti uə hantret twenti lita. Nui nəha sāvai nəkur Isrel kamhərkwerīg irə.)

⁷ Iesu rini pen ti narmama me nəha kamho tukwini nari mā, “Kimiāha tihərəmīn pen nui ia nəri kamərəmīn pen nui ia niraha.” Iraha hərəmīn meste pehe rukuər.

⁸ Nənə Iesu rini pen ti niraha i mā, “Nəha təkwtəkwuni kimiāha tihəkwəhi raka nepwīn, mhəuvehi mhəuvān mhəuvei pen m iāmə asori sāvai nəveginien asori.” Ro pen iraha həuvehi mhəuvān. ⁹ Nəpīn iāmə asori sāvai nəveginien asori rənīmwi əghan nui nəha, nui sə Iesu rino ruvehe mo waen i, in rīreirei mā waen ruku pəku. (Mətə iotukwīnari me səmame həkwhəhi raka nui iraha həkurən.) Ro iamīnhi irə iāmə asori sāvai nəveginien nəha rəkwein iərman sə ripkarə vi a irau pran sāvānhi ruvehe, ¹⁰ rini pen tukwe in mā, “Samarə kamo nəveginien asori iamīnhi kukupwān kukwəhi raka waen sə ramasan pik kauvei pen m narmama. Nənə nəpīn narmama me hənənīmwi asori kwopti, kukwəhi raka sə ripkamasan pik mhə kauvei pen minraha hənīmwi. Mətə ik ikəpwəh nukwəhi rakaien waen sə ramasan pik meste nəha təkwtəkwuni.”

¹¹ In i nīmətien sə Iesu rukupwān mo ia rukwənu Kena ia tənə Kalili. Ia nīmətien nəha in rahatən pen nasorīen sāvānhi. Nənə narmama me sāvānhi hənī nīpərhiēnien irə.

Iesu rəkoui irapw narmama səmame kamho maket ia nimwə sāvai Kumwesən

¹² Kurirə irə Iesu rewaiu pen fwe taon Kapaneam iraha mama sāvānhi mine piāvni me mine narmama me sāvānhi. Nənə iraha harə nəpīn ouihi a fwe ikin.

¹³ Nəveginien asori sāvai nəkur Isrel kani mā Pasova rinauvehe ipaka. Iesu rutə pen fwe Jerusalem, ¹⁴ mətōni narmama nepwīn ia nəkwai nimwə sāvai Kumwesən kamhəmri pen nəmri nari ia kau me mine sipsip me mine menu me. Nepwīn kamhəkure mamhəvriwei mane. In rətōni iraha, ¹⁵ ruvehi nəkwus me, mo kwənkirkir irə, məkoui irapw iraha pam mine sipsip me mine kau me hāier irapw ia nimwə nəha. In rətəgi irapw mane sāvai narmama kamhəvriwei i, muvsini tepol me sāvānraha. ¹⁶ Nənə səmame kamhəmri pen nəmri nari ia menu me, in rini pen ti niraha i mā, “Kimiāha tihəuvehi nəri me i mharaka, mhəpwəh noien nimwə sāvai Tata səiou ro kwopun kauvehi nəmri nari ikin.”

¹⁷ Ia nəpīn nəha narmama me sāvānhi rerinraha rirhi nəgkiariēn i kīmərāi pen ia Nəkukuə İkinan rini mā, “Iakokeikei pik nimwə səim. Nokeikeiēn nəha rauək rəmwhen ia napw ia rerik.”

¹⁸ Ro pen nəmə asori me sāvai nəkur Isrel hənī pen tukwe in mā, “Sin rīməuvei pehe nasorīen mik mā tiko narimnari me i? Nəfe nəha nīmətien tiko m kīmaha pwəh iahətōni mhəkurən?”

¹⁹ Miregi Iesu rini pen ti niraha i mā, “Housi testesi nimwə i sāvai Kumwesən, nənə ia nəpīn sərō kahar irə takuvehi utə mwi.”

²⁰ Miregi nəmə asori me sāvai nəkur Isrel hənī mā, “Kwa nimwə i sāvai Kumwesən kuvrhəkin nuk iraha pam foti-sikis. Tikəfo muvehi utə mwi ia nəpīn kahar?” ²¹ Mətə nimwə nəha sāvai Kumwesən Iesu raməgkiari irə in nə nīpwran. ²² Ro iamīnhi irə nəpīn

2:4: Mat 12:48, Jon 19:26   **2:5:** Jon 7:30, 8:20   **2:6:** Mak 7:3-4   **2:11:** Luk 9:32, Jon 1:14, 4:54, Jon 11:40
2:12: Mat 4:13   **2:13:** Eks 12:1-27, Jon 6:4, 11:55   **2:17:** Sam 69:9   **2:19:** Mat 21:23, 26:61, Mat 27:40, Wok
 Me 6:14   **2:21:** 1Kor 6:19   **2:22:** Luk 24:6-8, Jon 12:16, 14:26

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi, nərmama me səvənhi rerinraha rirhi mə in riməni nəgkiariien i, nənə irəha həni nīpərhiēnien ia Nəkukuə Ikinan mīne nəgkiariien nəha Iesu riməni.

²³ Nəpīn Iesu in fwe Jerusalem ti nəveginien asori nəha kani mə Pasova, nərmama həpik hətoni nīmətēn me nəha in ramo, mhəni nīpərhiēnien ia nəghin. ²⁴ Mətə Iesu rīpkini mhə nīpərhiēnien ia nīrəha, mhəpwəh nini pamien rerin ti nīrəha i, ti nəri nə mə in ruvəukurən raka nərmama me pam. ²⁵ In rīpkətui mhə iərmama riti tro pui pen nətərigien səvəi iərmama min, ti nəri nə mə in ruvəukurən raka nəfe ramarə ia reri iərmama.

3

Nikotimas revən ia nəpīn maməgkiari m Iesu

¹ Iəmə asori riti səvəi nəkur Isrel nəghin nə Nikotimas. In Farisi riti. ² Iəmə i ruvehe ti Iesu ia nəpīn, mīni pen tukwe in mə, “Iahatən. Kīmaha iahəukurən mə ik iahatən riti sə Kumwesən rərhi pehe ik. Iərmama riti riwən ko ro nīmətēn me i səməme ikamo trīni mīnuə Kumwesən rīpkarə mhə tukwe.”

³ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Iakani nīpərhiēnien tukw ik i trīni mīnuə iərmama kīpkukwəhi mhə mwi in, ko in rīpkətə mhə nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

⁴ Mīregi Nikotimas rīni pen tukwe in mə, “Tukəfa kukwəhi mwi iərmama sə ruvəpwinari raka? Ko in revən mwi ia tīpwi mama səvənhi mə tukukwəhi mwi in uə rekəm?”

⁵ Mīregi Iesu rīni mə, “Iakani nīpərhiēnien tukw ik i trīni mīnuə iərmama kəpwəh nukwəhiēn in ia nui mīne Nənimwīn, ko in rīpkuvnimwə mhə ia nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ⁶ Nəri sə iərmama rukwəhi in iərmama. Nəri sə Nənimwīn rukwəhi in nənimwīn. ⁷ Tikəpwəh nəkəriēn nari mə iakini pehe tukw ik i mə “Tukaməkeikei kukwəhi mwi ik.” ⁸ Nīmətəgi ravən mamevən ia kwopun pəku rokeikei mə trevən ikin. Kīmaha hiamregi rameikweikwi nīmwai nari, mətə hiəreirei mə ruku pəku mauvəku. Nərmama me pam səməme Nənimwīn rukwəhi irəha ho mwi iamīnhi.”

⁹ Mīregi Nikotimas rīni pen tukwe in mə, “Tukəfo narimnari me i ruvehe mo iamīnha irə?”

¹⁰ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Ik iahatən səvəi nəkur Isrel. Rəfo ikreirei narimnari me i? ¹¹ Iakani nīpərhiēnien tukw ik i kīmaha iahaməni nəfe iahəukurən, mamhəgkiari ia nəfe iahənətoni ia nəmrīmaha, mətə kīmaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səkimaha. ¹² Iakinəgkiari raka ia narimnari me ia tīprənə i, mətə kīmaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səiou. Ro iamīnhi irə tihəfo mhəni nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səiou trīni mīnuə iakəgkiari ia narimnari me ia neiai? ¹³ Iərmama riti riwən ruvəutə raka mevən ia neiai. Iəməti Iərmama in əpa ruku pen ia neiai meiwaiu. ¹⁴ Fwe kupwən Moses ruvehi utə snek riti kīno ia aean nə pras ia kwopun akwesakwes ikin. Rəmwhen a mwi tukaməkeikei kuvehi utə Iəməti Iərmama ¹⁵ mə iərmama sə rani nīpərhiēnien irə truvehi nīmīruēn rerin.

¹⁶ Kumwesən rokeikei pik nərmama ia tīprənə i, məriari pehe Tīni anan kuatia mə nərmama me pam səməme tuhəni nīpərhiēnien irə tuhəpkemhə mhə, mətə tuhəuvehi nīmīruēn rerin. ¹⁷ Kumwesən rīpkərhi pehe mhə Tīni ruvehe ia tīprənə i mə trərpwīn noien ərəha me səvəi nərmama, mətə in rərhi pehe Tīni mə truvehimīru irəha. ¹⁸ Iərmama sə rani nīpərhiēnien ia Tīni Kumwesən, Kumwesən trəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səvənhi. Mətə iərmama sə rīpkini mhə nīpərhiēnien irə, Kumwesən ruvəni raka mə in trərpwīn noien ərəha me səvənhi ti nəri nə mə iərmama nəha rīpkini

2:23: Jon 7:31   **2:25:** Mak 2:8   **3:1:** Jon 7:50, 19:39   **3:2:** Mat 22:16, Jon 9:16   **3:3:** Mat 18:3, 1Pit 1:23
3:5: Esik 36:25-27, Taet 3:5   **3:6:** Sam 51:5, Jon 1:13   **3:8:** Pri 11:5   **3:11:** Jon 3:32, 8:26   **3:12:** Luk 22:67
3:13: Prov 30:4, Rom 10:6   **3:14:** Nam 21:9, Jon 8:28, 12:32   **3:15:** Jon 20:31   **3:16:** Jon 3:36, 10:28, Rom 5:8, 8:32, 1Jon 4:9-10   **3:17:** Luk 19:10, Jon 5:22, 12:47, Wok Me 17:31   **3:18:** Jon 3:36, 5:24

mhə nīpərhiēnien ia Tini anan kuatia. ¹⁹ Kumwesən ruvəni raka mə in truvei pen nərpwīnien m nərmmama ti noien i iakani. Nukuraanien ruvəuvehe raka ia tīprənə i, mətə nərmmama həpkokeikei mhə nukuraanien, mhokeikei a nəpitəvien, ti nəri nə mə noien me səvənraha hərəha. ²⁰ Iərmama sə ramo noien ərəha me rəmwəki nukuraanien. Ko in rīpkuvehe mhə irə kamo nukuraanien nəha rəhiəpwīn noien me səvənhi. ²¹ Mətə iərmama sə ramo nīpərhiēnien ruvehe ia nukuraanien mə tro nukurənien i mə noien me səvənhi in ramo ti nəri nə mə ramsiai Kumwesən.”^a

Jon Paptaes rəgkiari mwi ia Iesu

²² Kurirə ia nəri nəha, Iesu mīne nərmmama me səvənhi həuvən ia tənə Jutia. In ramarə ikin irəha mīnraha, mamō paptaes ia nərmmama. ²³ Jon mwi ramo paptaes ia nərmmama fwe Aenon kwopun riti ipaka ti Salim, ti nəri nə mə nui me həpik fwe ikin. Nərmmama me kamhəuvehe tukwe, nənə in ramo paptaes ia nirəha. ²⁴ (Ia nəpīn nəha kīpkuvehi puvnimwə mhə ihi Jon ia kalapus.)

²⁵ Nəpīn riti nərmmama nēpwīn səvəi Jon mīne iəmə Isrel riti hənəməvisə mīnraha me ti nərəsien riti mə tuhəfərkwerig irə. ²⁶ Nənə irəha həuvehe ti Jon, mhəni pen tukwe in mə, “Iahatən. Rerim ramrhi iəmə nəha fwe kupwən kimirau mīn ia nīkare nui aris Jotan pen, iəmə sə ikinərəer irapw məgkiari irə? Ətə ro. In ramo paptaes ia nərmmama. Nərmmama pam kamhəuvən tukwe.”

²⁷ Miregi Jon rini mə, “Iərmama ko rīpkuvehi atukw mhə nari riti, mətə nəfe nari in ruvehi Kumwesən traməkeikei muvei pen mīn. ²⁸ Kimiaha i hiəuvəregi raka iou iakiməni iamīnhi irə mə, ‘Rīpko mhə iou Kristo, mətə Kumwesən rərhi pehe iou mə takukupwən ia Kristo muvehe.’ ²⁹ Nəpīn kiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi, prən nəha səvəi sin? Kwa səvəi iərman nəha! Mətə nəpīn kamo nəveginien asori səvəi narə viien səvənrau, in riti ramərəer ipaka, mamregi iərman nəha raməgkiari, rerin ragien pīk tukwe. Ro iamīnhi irə təkwtəkwuni iakamregi rerik ramagien pīk. ³⁰ Iərman nəha traməkeikei mutə masori, mətə iou takaməkeikei meiwaiu mouihi.

³¹ Iəmə sə ruku pen fwe irənhə rasori ia nərmmama me pam. Iəmə sə ruku pen ia tīprənə in səvəi tīprənə, nənə raməgkiari ia narimnari me səvəi tīprənə. Mətə iəmə sə ruku pen ia neiai rasori ia nərmmama me pam. ³² In rani irapw nəfe rīnətoni miregi, mətə iərmama riti riwən rini nīpərhiēnien ia nəgkiariien səvənhi. ³³ Mətə iərmama sə rini nīpərhiēnien ia nəgkiariien səvənhi ramahatən pen mə nəgkiariien nəha Kumwesən rini ro nīpərhiēnien. ³⁴ Iəmə sə Kumwesən rīnərhi pehe i rani irapw nəgkiariien me səvəi Kumwesən, ti nəri nə mə Kumwesən rauvei pen Nənīmwin Ikinan mīn rasori pīk. ³⁵ Tata Kumwesən in rokeikei Tini, mīnəmri pen raka narimnari me pam ia rəgin. ³⁶ Iərmama sə rani nīpərhiēnien ia Tini Kumwesən nīmīruien rerin rīnarə raka irə. Mətə iərmama sə rīpko mhə nəkwai Tini Kumwesən, in trīpkətə mhə nīmīruien ia nəpīn riti, mətə niemaha səvəi Kumwesən raməmak rerin irə.”

4

Iesu raməgkiari m pran Sameria

¹ Kəvisau pen m Farisi me mə Iesu ravi nərmmama həpik həuvehe mho nərmmama me səvənhi, nənə in ramo paptaes ia nirəha. Nərmmama me nəha həpik mhəpi raka səməme Jon ravi irəha, mamō paptaes ia nirəha. ² (Mətə nīpərhiēnien rīpko mhə Iesu atukwatukw ramo paptaes ia nirəha, mətə nərmmama səvənhi me a kamho.) ³ Nəpīn Iesu

3:19: Jon 1:5,9, 8:12   **3:20:** Efes 5:11-13   **a 3:21:** Suatuk riti mwi ti nīnīien nəgkiariien ia vas 21 in i mə: “Mətə iərmama sə ramo nīpərhiēnien ruvehe ia nukuraanien mə nukuraanien trəhiəpwīn kətoni mə noien me sə in ramo, mətə Kumwesən rinasitu irə mə tro.”   **3:22:** Jon 4:1-2   **3:24:** Mat 4:12   **3:26:** Jon 1:26-34   **3:27:** Jon 19:11, 1Kor 4:7, Hip 5:4   **3:28:** Jon 1:20,23, Mat 11:10   **3:29:** Mat 9:15   **3:31:** Jon 8:23, 1Jon 4:5   **3:32:** Jon 3:11
3:34: Jon 1:32   **3:35:** Mat 11:27, Jon 5:20, 10:17   **3:36:** Jon 3:16-18, 1Jon 5:12, Luk 3:7   **4:1:** Jon 3:22,26

rukurən mə Farisi me həuvəregi raka nəgkiariien nəha, in rəpwəh tənə Jutia, minamevən mwi ia tənə Kalili.

⁴ Ia suatuk səvənhi Iesu riregi mə traməkeikei məpi simwın ia tənə Sameria. ⁵ Ro iamınhi irə in ruvehe ia taon riti ia Sameria nəghin nə Saeka. Taon nəha ipaka ti kwopwi tiprənə Jekop riməuvei pen m tını nəghin nə Josef. ⁶ Wel sə Jekop rineri fwe kupwən in nəha ia kwopun nəha. Nənə Iesu riregi rəpou pik ti navənien səvənhi, revən, maməkure ia nikare wel nəha. Ipaka ti kurkwai nəpin ia ran.

⁷ Nənə prən Sameria riti ruvehe mə trukwəhi nui. Iesu rini pen tukwe in mə, “Vei pehe nui riti miou iakənimwi.” ⁸ (Nərmama me səvəi Iesu həuvavən fwe taon mə tuhəuvehi nəmri nəveginien.)

⁹ Miregi prən Sameria i rini pen tukwe in mə, “Ik iəmə Isrel. Iou prən Sameria. Rəfo ikaməres pehe nui miou?” (Prən i rini iamınhi irə ti nəri nə mə nəkur Isrel mine nəkur Sameria ko həpkənimwi mhə nui ia kap kuatia.)

¹⁰ Iesu rini pen ti prən i mə, “Ikreirei nəfe nari Kumwesən rokeikei mə truvei pehe mik. Ikreirei mwi iou sə iakani pehe tukw ik i minuə ‘Vei pehe nui riti miou iakənimwi.’ Kamo ikukurən ko ikəres iou nənə iakuvei pehe nuimiru mik.”

¹¹ Miregi prən i rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Teki nəri tikukwəhi nui irə riwən. Wel i rəmwhenimw. Nənə tikuvehi pəku nuimiru nəha? ¹² Rəfo? Ik iəmə asori məpi raka kaha kupwən səkitaha Jekop? In riməuvei pehe wel i m kitaha, minamənimwi nui irə. Nipwnətin me mine kau me səvənhi irəha mwi hənəmənimwi.”

¹³ Miregi Iesu rini pen ti prən i mə, “Iərmama sə rənimwi nui i trəkwakwa mwi, ¹⁴ mətə iərmama sə trənimwi nui takuvei pen min tripkəkwakwa mhə mwi ia nəpin riti. Nui sə takuvei pen min trakwərkwər ia reri iərmama nəha rəmwhen ia nəmri nui riti mauvei pen nimiruien rerin min.”

¹⁵ Miregi prən i rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Uvei pehe nui nəha miou pwəh iapkwakwa mhə mwi, məpwəh nuveheien ia kwopun i mukwəhi nui!”

¹⁶ Miregi Iesu rini pen ti prən i mə, “Evən, məkwein səim iərman, rouvehe mwi ia kwopun i.”

¹⁷ Miregi prən i rini pen tukwe in mə, “Səiou iərman riwən.”

Miregi Iesu rini mə, “Ikani atukwatukw mə səim iərman riwən. ¹⁸ Ikinesi pen raka nərmən irəha pam krirum, nənə sə nəha ikamesi pen ipwet mine ripko mhə iərman atukwatukw səim. Nəri i ikini ro nipərhiendien.”

¹⁹ Prən i rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Iakətə ik mə ik profet riti. ²⁰ Kaha kupwən me səkimaha nəkur Sameria kamhəfwaki pen m Kumwesən ia təkue i, mətə kimiaha nəkur Isrel hiaməni mə Jerusalem kwopun atukwatukw nərmama tuhaməkeikei mhəfwaki pen m Kumwesən ikin.”

²¹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Prən i. Ni nipərhiendien ia nəgkiariien səiou. Nəpin nəha rauvehe kimiaha tihəpwəh nəfwakiiən m Tata Kumwesən ia təkue i mine fwe Jerusalem. ²² Kimiaha hiaməfwaki mhəreirei Kumwesən, mətə kimaha iahaməfwaki mhəukurən amasan in, ti nəri nə mə suatuk Kumwesən rauvehimiru nərmama irə ruku pen ia kimaha nəkur Isrel. ²³ Nəpin riti nəha rauvehe, mətə ruvəuvehe raka. Ia nəpin nəha nərmama səməme kamhəfwaki pərhiən tuhəfwaki m Tata Kumwesən ia nənimwın mine nipərhiendien, ti nəri nə mə Tata Kumwesən ramətui nərmama səməme kamho iamınhi mə irəha tuhəfwaki pen min. ²⁴ Kumwesən in nənimwın, nənə nərmama me səməme kamhəfwaki pen min tuhaməkeikei mhəfwaki ia nənimwın mine nipərhiendien.”

²⁵ Miregi prən i rini pen tukwe in mə, “Iakukurən mə Mesaea truvehe (iəmə sə kaməkwein in mə Kristo). Nəpin in truvehe, in trini pehe narimnari me pam tukutaha.”

26 Miregi Iesu rini pen ti præn i mæ, “Kwa iou i iou iakamægkiari mik.”

Nærmama me sævai Iesu hærærig pehe mwi mhætoni in

27 Tækwækwuni a mwi nærmama me sævai Iesu hærærig mwi, mhætoni Iesu ramægkiari m pran riti. Hætoni hærkærinari iræ, mætæ iræha riti ripkini mhæ mæ, “Iakamætui næfe?” uæ “Ikamægkiari kimirau præn i ti næfe?”

28 Ro iamînhi iræ præn næha ræpwæh teki næri rakwæhi nui iræ, mevæn ia taon, mîni pen ti nærmama me fwe ikin mînuæ, 29 “Hæuvehe, mhætoni iærmama riti sæ rini pehe tukw iou i narimnari me pam sæ iakino. Rosi iæmæ i in Kristo uæ?” 30 Nænæ iræha hæier ia taon, mamhæuvehe ti Iesu. 31 Ia næpîn næha nærmama me sævai Iesu kamhæni pen tukwe in mæ, “Iahatæn, æni næri.”

32 Mætæ in rini pen ti niræha i mæ, “Sænak næveginien sæ takæni kimiaha hiæreirei.”

33 Ro iamînhi iræ nærmama me sævænhi hæni pen ti niræha me i mæ, “Ræfo? Iærmama riti ruvæuvei pen raka næveginien min uæ?”

34 Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Sænak næveginien in i. Takamækeikei mo nækwai Iæmæ sæ rinærhi pehe iou iakuvehe, mo sampam ia wok sævænhi. 35 Kimiaha hiæukuræn nægkiariien i kamîni rerîn mæ, ‘Mækwæ kefæ mwi næha ikin kesi raka nukwai wit sæ rimruæ ia næmhien.’ Mætæ iakani pehe tukumiaha i hæti pen ro wit ia næmhien me. Nîmwanraha me hæuvæmhia. Rino næpîn sæ tukesi nukwanraha. 36 Iærmama sæ ramesi nukwai wit, in ruvæuvehi raka nærækuien sævænhi, mamousæsîmwîn nukwai wit me mæ tuhæuvehi nîmiruien rerîn. Ia noien næha iærmama sæ ramæpwei wit mîne iærmama sæ ramesi nukwan irau trouagien pæri. 37 Nægkiariien i kamîni ro nîpærhienien iræ mæ, ‘Iærmama æpæ ræpwei wit, nænæ iærmæpæ ramesi nukwan.’ 38 Iou iakærhi pen kimiaha mæ tihæuvæn mhesi nukwai wit me. Ripko mhæ kimiaha hiænæpwei wit me næha. Nærmæpæ hænæpwei, nænæ tækwækwuni kimiaha tihækuriræ ia niræha, mho pam næfe iræha hænostat mhø.”

Nækur Sameria hæpik hæni nîpærhienien ia Iesu

39 Nækur Sameria hæpik hæni nîpærhienien ia Iesu ti næri næ mæ hæregi præn i rini ianhi iræ mæ, “In rini pehe tukw iou i narimnari me pam sæ iakino.” 40 Ro iamînhi iræ, næpîn nækur Sameria me næha hæuvehe tukwe, hæres pen Iesu mæ traræ iræha mînraha. Nænæ in raræ ikin næpîn kæru. 41 Kuriræ iræ nækur Sameria hæpik mwi hæni nîpærhienien ia Iesu ti næri næ mæ hæregi nægkiariien sævænhi.

42 Iræha hæni pen ti præn næha mæ, “Kupwæn kimaha iahamæni nîpærhienien ia iæmæ i ti næri næ mæ iahæregi nægkiariien sæim. Mætæ tækwækwuni kimaha iahamæni nîpærhienien iræ ti næri næ mæ iahæregi atukwatukw nægkiariien sævænhi, nænæ kimaha iahæukuræn mæ nîpærhienien in iærmama sæ rauvehimîru nærmama ia tænæmtænæ me.”

Iesu ro iækunouihî riti sævai iæmæ asori riti ruvehe mæsanîn

43 Kini neis iræ Iesu ræpwæh kwopun næha, mamevæn ia tænæ Kalili, 44 ti næri næ mæ fwe kupwæn in atukwatukw rimæni mæ, “Profet riti nækur imwæni me ko hæpkisiai mhæ in.”

45 Ro iamînhi iræ, næpîn in rapirapw ia tænæ Kalili, nækur Kalili me hæsevær ia rerînraha tukwe ti næri næ mæ iræha mwi hæmavæn fwe Jerusalem ia næpîn sævai næveginien asori Pasova. Iræha hænætoni narimnari me pam in rino ia kwopun næha.

46 Ro iamînhi iræ Iesu rapirapw ia tænæ Kalili, mevæn mwi ia rukwænu Kena, kwopun næha in rino nui ruvehe mo waen iræ. Iæmæ asori riti tîni ramemhæ mamapri fwe taon Kapaneam. 47 Næpîn iæmæ i rîregi mæ Iesu ruku pen ia tænæ Jutia muvæuvehe raka ia tænæ Kalili, revæn tukwe mîni mæ, “Sæiou iækunouihî ramemhæ na tremhæ. Ko ikeiwaiu pehe ia Kapaneam mo in ruvehe mæsanîn?”

⁴⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kimiaha hiokeikei mə tako nımtätien me mine narımnari me tihärkärinari irə. Mə hiäpkətoni mhə tihəpwəh nıniien nıpərhiien ia nırak.”

⁴⁹ Miregi iəmə asori nəha rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Tikuvehe akwauakw. Tripkətoni mhə tui nərık remhə.”

⁵⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Tiko mevən. Nərım tripkemhə mhə.”

Iəmə nəha rini nıpərhiien ia nəgkiariien nəha Iesu rıməni pen tukwe in, nənə mırərig mamevən. ⁵¹ Nəpın rameiwaiu pen imwəni, iotukwininari me səvənhi həuvehe, mhəvisau pen min mə tını ramıru. ⁵² Ro iamınhi irə in rəres pen irəha i nəfe taem tını rınəsanın irə.

Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Nərıneiv ia wan klok ia nərıuarəv nemhəien raraka irə.”

⁵³ Tata səvəi iəkunouihı nəha rukurən mə ia nəpın atukwatukw nəha Iesu rıməni pen tukwe in mə, “Nərım tripkemhə mhə.” Ro iamınhi irə in mine nərımama pam səməme kamharə ia nəkwai nımwə səvənhi həni nıpərhiien ia Iesu.

⁵⁴ In i nımtätien sə ro kəru irə Iesu rıno nəpın rier ia tənə Jutia muvehe ia tənə Kalili.

5

Fwe nui Petsata Iesu ro iərmama riti sə ramemhə ruvehe məsanın.

¹ Kurirə irə nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel ruvehe nənə Iesu rutə pen fwe Jerusalem. ² Nui riti fwe ia Jerusalem rametımw rerın ipaka ti kwəruə nəha kani mə Kwəruə Səvəi Sipsip Me. Ia nəgkiariien Hipru kani nui nəha mə Petsata. Ia nıkarıkare nui nəha kınə nari krırım ia kəpwier həmwəhen ia tənımwə me. ³ Nərımama kamhemhə həpık kamhəmak tegın tənımwə me nəha. Nəpwın nənimenraha rıfwə. Nəpwın nısunraha rərfe. Nəpwın nıpəri nıpwranraha remhə. Irəha kamheitenhi nui nəha trikiu. ⁴ Nəpın nəpwın agelo riti səvəi Iərımənu reiwaiu ia reri nui nəha mo rıkiu. Nənə iərmama sə rukupwən meiwaiu ia reri nui nəfe nemhəien ro in raraka irə. Nənə in ruvehe məsanın.

⁵ Iərmama riti nəha ikın nemhəien səvənhi narə irə nuk toti-eit. ⁶ Nəpın Iesu rətoni iəmə nəha raməmak ia kwopun nəha, mukurən mə rınəmak tui, in rini pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə tikuvehe məsanın?”

⁷ Iəmə sə ramemhə rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Sin truvehi iou meiwaiu ia nui nəpın nui rıkiukiu irə? Iərmama riti riwən. Nənə nəpın iakuə takevən, mətə iərməpə iti rukupwən ia nırak meiwaiu ia nui.”

⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ərer, muvehi səim nıməhan, mavən.” ⁹ Nənə təkwtəkwuni a mwi iəmə nəha ruvehe məsanın, muvehi nıməhan səvənhi, mavən. Nəpın nəha ia Sapat. ¹⁰ Ro iamınhi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen ti iəmə i Iesu rıno in rəsanın mə, “Ipwet i Sapat. Rəpwəh natukwatukwien ia Loa səkitaha mə tikuvehi səim nıməhan.”

¹¹ Miregi in rini pen ti nırahə i mə, “Mətə iəmə sə rıno iou iəkəsanın, in rini pehe tukw iou i mə takuvehi nıməhan səiou mavən.”

¹² Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Sin nə iəmə rini pehe tukw ik i mə tikuvehi nıməhan səim mavən?”

¹³ Mətə iəmə nəha rıreirei mə sin nəha rıno in ruvehe məsanın. In rıreirei ti nəri nə mə Iesu rukurau akwauakw a, nərımama həpık anan ia kwopun nəha.

¹⁴ Kurirə irə Iesu rətui iəmə nəha mətoni ia nımwə səvəi Kumwesən, mını pen tukwe in mə, “Ətə ro, ikınəsanın! Tikevən maraka ia noien ərəha, kamo nərəhaien riti rasori məpi raka sə kupwən ruvehi ik.” ¹⁵ Iəmə nəha rier mevən mını pen ti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mə Iesu nəha rıno in ruvehe məsanın.

Nimiruien kauvehi ruku pen ia Tini Kumwesən

¹⁶ Nənə ti nəri nə mə Iesu ramo narimnari me nəha ia Sapat, nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kənamhəni ərəha in. ¹⁷ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Səiou Tata ramowok ia nəpən me. Ro pen iou mwi takaməkeikei mowok.” ¹⁸ Nəgkiariien nəha ro nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kənamhəmwur pik mə tuhousi əpune Iesu, ti nəri nə mə in rīpkərui mhə Loa səvəi Sapat əpa, mətə rini mwi Kumwesən mə Tata səvənhi, mamō in rəmwhen a mwi Kumwesən.

¹⁹ Ro iamīnhi irə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i Tini Kumwesən ko rəpwəh no atukwien nari riti, mətə rukurən noien əpa nəfe nari rətə Tata səvənhi ramo. Nəfe nəghin Tata Kumwesən ramo, nəri nəha Tini mwi ramo. ²⁰ Iakini iamīnhi irə ti nəri nə mə Tata Kumwesən rokeikei pik Tini, maməsēni Tini rətoni narimnari me pam sə in ramo. Nənə in trəsēni Tini rətoni narimnari me nepwīn hasori mwi mə kīmiaha tihətoni mhərkərinari irə. ²¹ Tata Kumwesən ramo nərmama səməme həuvamhə hətui mwi. In rauvei pen nīmīruien mīnraha. Rəmwhen a mwi Tini rukurən nuvei penien nīmīruien m nərmama səməme rerin ragien mə truvei pen mīnraha. ²² Tata Kumwesən rəpwəh nəkiriien noien səvəi iərmama riti, mətə wok səvəi nəkiriien noien səvəi iərmama, in rīnəmri pen pam ia rəgi Tini ²³ mə nərmama me pam tuhəsiai Tini rəmwhen kamhəsiai Tata səvənhi. Iərmama sə rīpkīsiai mhə Tini Kumwesən, rīpkīsiai mhə Tata səvənhi sə rīnərhi pehe in ruvehe.

²⁴ Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i. Iərmama sə ramregi nəgkiariien səiou, mamīni nīpərhiēnien ia Iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe, nīmīruien rerin rīnarə raka irə. Ia nəpən nəha tukərpwīn noien ərəha me irə, tīpkīni mhə mə iərmama nəha traməkeikei memhə. Mətə in rīnaraka raka ia nemhəien muvəuvehe ti nīmīruien. ²⁵ Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i. Nəpən riti nəha rauvehe, ruvəuvehe, nəpən sə nərmama həuvamhə tuhəregi reri Tini Kumwesən irə, nəmə səməme kamhəregi tuhəmīru mwi. ²⁶ Tata Kumwesən in nukune nīmīruien. Ro pen in rīnəsēni Tini mə Tini mwi in nukune nīmīruien. ²⁷ Tata Kumwesən rīməuvei pen nasoriien m Tini mīni mə trəkiri noien səvəi nərmama, mərpwīn pen mīnraha. In rauvehi nasoriien iamīnha irə ti nəri nə mə Tini nə in nə Iəməti Iərmama.

²⁸ Nənimemīaha trəpwəh nierien ia nəgkiariien i. Nəpən riti nəha rauvehe nəpən sə nərmama həuvamhə tuhəregi reri Tini Kumwesən, ²⁹ nəmə mharaka ia kwopun kīmənimwi irəha ikīn. Səməme kənamho noien amasan tuhətui mwi mhəuvehi nīmīruien. Səməme kənamho noien ərəha tuhətui mwi tukərpwīn noien ərəha me səvənraha. ³⁰ Iou ko iakəpwəh no atukwien nari riti. Iakaməkiri noien səvəi nərmama mamesi pen a nəfe iakamregi. Nənə nəkiriien səiou ratukwatukw ti nəri nə mə iapkwur mhə ti nəfe iakokeikei, mətə iakaməmwur ti nəfe Iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe rokeikei. ³¹ Trīni mīnuə iakərer irapw məgkiari atukw ia nīrak nəgkiariien səiou ko kīpkīni mhə nīpərhiēnien irə.”

Nəri sə ramahatən pen mə Iesu in nəfe iərmama

³² “Mətə riti nəha ramərer irapw məgkiari ia nīrak. Iakukurən mə nəgkiariien səvənhi ro nīpərhiēnien.

³³ Fwe kupwən kīmiaha hiərhi pen nərmama nepwīn həuvən ti Jon. In rərer irapw məgkiari ia nīrak mə nīpərhiēnien i iou nəfe iərmama. ³⁴ Iapkwur mhə iamīnhi irə mīne ti nəri nə mə iakamətīgite ia iərmama riti mə trīni irapw mə iou sin, rekəm. Mətə iakamīni Jon mə kīmiaha tihəni nīpərhiēnien ia nəgkiariien səvənhi nəmə mhəuvehi

5:16: Mat 12:14   **5:17:** Jon 9:4   **5:18:** Mat 26:4, Jon 7:1,30, Jon 10:30,33   **5:19:** Jon 5:30, 8:28   **5:20:** Jon 3:35   **5:21:** Rom 4:17, Efes 2:5, Jon 11:25   **5:22:** Jon 3:17, 5:27, Jon 9:39, Wok Me 10:42   **5:23:** Fil 2:10-11, 1Jon 2:23   **5:24:** Jon 3:15-18, Jon 8:51, 1Jon 3:14   **5:25:** Mat 8:22, Efes 2:5-6   **5:27:** Jon 1:4, 5:22   **5:29:** Dan 12:2, Mat 16:27, Jon 6:40, Wok Me 24:15   **5:30:** Jon 5:19, 6:38   **5:31:** Jon 8:13-14   **5:32:** Jon 5:36-37, 1Jon 5:9
5:34: Jon 1:19-34, Jon 3:27-30

nimiruien. ³⁵ Jon naha ramwhen ia nari riti rauak, mukuraan. Rerimiaha rinagien ti nukuraanien savanhi napin ouihi a.

³⁶ Matə nari riti naha ikin ramini irapw iou mə iou sin riskai mwi məpi raka nəkariien savai Jon. In nə wok me sə Tata Kumwesən rinəsəni iou mə tako. Wok me i iakamo kamhəni irapw iou mə nīpərhiēnien Tata Kumwesən rinərhi pehe iou iakuvehe.

³⁷ Nənə Tata Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe, in mwi ramərer irapw, maməkari ia nirak mə iou sin. Matə kimiaha hiəpkegi raka mhə rerin, mhəpkətə raka mhə mwi nənimen. ³⁸ Nəkariien savanhi rīpkarə mhə ia rerimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia iərmama sə in rinərhi pehe i. ³⁹ Kimiaha hiaməvsini pik Nəkukuə Ikinan. Rerimiaha ramrhi mə ia nəkariien me naha tihəvehi nimiruien rerin. Matə nəkariien me naha kwa həkari ia nirak, ⁴⁰ matə kimiaha hiəpwəh nokeikeien mə tihəvehe tukw iou mhəvehi nimiruien.

⁴¹ Iakəpwəh noien nəri anan ia nəgnəginien savai nərmama, ⁴² matə iakukurən kimiaha. Nokeikeien savai Kumwesən riwən ia rerimiaha. ⁴³ Iou iakiməvehe ia nəghi Tata səiou, matə kimiaha hiəpkəsevər mhə ia rerimiaha tukw iou. Matə mə iərməpə riti truvehe ia nəghin əpa kimiaha tihəsevər ia rerimiaha tukwe. ⁴⁴ Kimiaha tihəfo mhəni nīpərhiēnien ia nirak? Rəknekin ti nəri nə mə kimiaha hiokeikei mə tihəvehi nəgnəginien səkimiaha me, matə hiəpkəmwur mhə mho nari riti mə Kumwesən i Kumwesən pərhiēn trəgnəgini kimiaha tukwe.

⁴⁵ Rerimiaha trəpwəh nīrhien mə iou takini irapw noien ərəha me səkimiaha ia nəmri Tata Kumwesən. Iərmama riti naha ikin in trini irapw noien ərəha me səkimiaha. In naha Moses sə hiaməmri pen əknekin nətərigien səkimiaha irə. ⁴⁶ Rīpinuə kimiaha hiaməni nīpərhiēnien ia Moses, tihəni mwi nīpərhiēnien ia nirak, ti nəri nə mə in rīmərāi nəkariien me kamhəkari ia nirak. ⁴⁷ Matə kimiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nəkariien me savanhi sə in rīmərāi. Ro iamīnhi irə tihəfo mhəni nīpərhiēnien ia nəkariien me səiou?”

6

Iesu rəkwməni nərman me irəha pam faef-taosən

¹ Kurirə ia narimnari me naha, Iesu rəpi simwīn ia nui asori fwe Kalili, muvare i nīkaren pen. Nui naha nəghin riti mwi mə Nui Asori Savai Taepirias. ² Nərmama həpik kamhəkurirə in ti nəri nə mə irəha hənətoni nīmtətien me naha ramo ia nərmama kamhemhə. ³ Nənə Iesu rutə ia təkue riti maməkure ikin irəha nərmama me savanhi. ⁴ (Ia napin naha, nəveginien asori riti savai nəkur Isrel nəghin nə Pasova ruvəvehe ipaka.)

⁵ Iesu rəti pen mamətə mə nərmama həpik kamhəvehe mə tuhətə in. Ro pen rini pen ti Filip i mə, “Tsəvehi nəmri nəveginien pəku pwəh nərmama me i hani?” ⁶ (Iesu ruvəukurən raka nəfe in tro, matə rini nəkariien naha mə trətoni mə Filip trəfni irə.)

⁷ Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Trini minuə kuvehi nəmri nəveginien ia silin kino ia silva irəha pam tu-hantret, matə rəpwəh ihi nəmwhenien. Irəha kuatia kuatia tuhāni ouihi a.”

⁸ Iərmama riti savai Iesu nəghin nə Antru piəvi Saemon Pita. In rini pen ti Iesu i mə, ⁹ “Təmaruə riti ia kwopun i sənəni bred krirum kino ia pale mīne nəmu kəru. Matə sə naha rīpkəmwhen mhə ti nərmama me i. Irəha həpik anan.”

¹⁰ Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha tiho nərmama me həkure.” Ia kwopun naha nurhi rīpik ikin. Nərmama həkure. Napin kəvsini nərman əpa irəha pam ipaka faef-taosən. ¹¹ Nənə Iesu ruvehi bred me naha krirum məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, muvei

5:36: Jon 3:2, Jon 10:25,38, Jon 14:11   **5:37:** Mat 3:17, Jon 5:32, 8:18   **5:38:** Jon 6:29   **5:39:** Luk 24:27,44, Wok Me 13:27, 2Tim 3:15-17, 1Pit 1:10-11   **5:43:** Mat 24:5   **5:44:** Jon 12:43   **5:45:** Dut 31:26-27   **5:46:** Dut 18:15, Wok Me 3:22   **5:47:** Luk 16:31   **6:4:** Jon 2:13

pen m nærmama me naha sëmame kamhækure. Ro mwi iam̄inhi irə ia nəmu mi naha kəru. Irəha hani reste irəha.

¹² Nəp̄in hənani raka nari t̄ipw̄inraha rəsis̄i, Iesu r̄ini pen t̄i nærmama me səvənhi mə, “K̄imiaha tihəuvən mhəuvehi n̄ipərpəri nəveginien sə hənani mhəpwəh. Rərəha souraha n̄ipərin.” ¹³ Ro iam̄inhi irə irəha həuvən mhəuvehi n̄ipərpəri bred krirum k̄ino ia pale nærmama hənani mhəpwəh, mhəvai pen ia tənəripw me irəha pam twelef.

¹⁴ Nəp̄in nærmama me hətoni n̄imtətien naha Iesu r̄ino, hən̄i mə, “N̄ipərhienien iəm̄ə i in i profet naha k̄iməni mə truvehe ia t̄iprənə i.” ¹⁵ Iesu rukurən mə irəha hokeikei mə tuhəuvehe mhəkwtəm̄hiri in, mho in mə iəm̄ə asori sə trərimənu ia n̄irəha. Ro iam̄inhi irə in rəpwəh irəha, mevən in əpa fwe ia təkuār.

Iesu ravən ia təkure nui asori

¹⁶ Nəp̄in r̄inaməruarəv, nærmama me səvənhi heiwaiu mhəuvən ia nui asori Kalili, ¹⁷ mhəputə ia n̄itətə ouihi, mhəier, mənəm̄həpi s̄imw̄in ia nui asori, mamhəuvən fwe taon naha Kapaneam. R̄inəpitəv, mətə Iesu rəpwəh ihi nuveheien t̄i n̄irəha. ¹⁸ Nui asori ruvehe m̄inaməsəsau t̄i nəri nə mə n̄imətagi asori riti r̄iskəmter. ¹⁹ Nəp̄in irəha həsuə mhəuvən isipw̄in kwopti rəmwhen ia kilometa krirum uə sikis, hətoni Iesu ravən ia təkure nui, mauvehe ipaka t̄i n̄itətə ouihi səvənraha. Irəha hətoni hək̄ek̄ir. ²⁰ Mətə in r̄ini pen t̄i n̄irəha i mə, “K̄imiaha tihəpwəh nehek̄irien. Iou a i.” ²¹ Ro iam̄inhi irə rer̄inraha ragien həuvehi in mhəuvehi utə ia nəkwai n̄itətə ouihi səvənraha. Nənə təkwtək̄wuni a mwi n̄itətə ouihi səvənraha ruvarei ia tənə naha kamhəuvən ikin.

²² K̄ini rakwakwi irə, nærmama nepw̄in kamharə ihi ia n̄ikare nui asori ipaka t̄i kwopun naha nærmama me səvəi Iesu həm̄əier ikin. Nærmama me naha hətoni mə nər̄ineiv n̄itətə ouihi kuatia a ramərer ia kwopun naha. Irəha hək̄urən mə Iesu r̄inap̄kəputə mhə irə irəha nærmama me səvənhi, mətə nærmama me səvənhi irəha əpa hənəsua mamhəuvən. ²³ N̄itətə ouihi me nepw̄in h̄əier ia taon Tiperias, mhəuvehe ipaka t̄i kwopun naha Iərimənu sək̄itaha r̄iməni vivi Kumwesən t̄i bred, nənə nærmama hani. ²⁴ Ro iam̄inhi irə nəp̄in nærmama hətoni mə Iesu m̄ine nærmama me səvənhi h̄əiwən ia kwopun naha, həputə ia n̄itətə ouihi me naha, mhəuvən fwe Kapaneam, mamhətui Iesu.

Iesu in nəveginien kauvehi n̄im̄iruien irə

²⁵ Nəp̄in irəha hətoni in ia n̄ikare nui asori, hən̄i pen tukwe in mə, “Iahatən. Ik̄iməuvehe nesən ia kwopun i?”

²⁶ M̄iregi Iesu r̄ini pen t̄i n̄irəha i mə, “K̄imiaha hiamətui iou t̄i nəfe? T̄i nəri nə mə h̄ianətə n̄imtətien me nepw̄in? Rekəm! Mətə iakani n̄ipərhienien tukumiaha i mə k̄imiaha hiamətui iou t̄i nəri nə mə h̄ianani bred t̄ipw̄im̄iaha rəsis̄i. ²⁷ Tihəpwəh nəm̄wurien mə tihəuvehi nəveginien sə ramərir mətə tihəm̄wur mə tihəuvehi nəveginien sə raməmak rer̄in mauvei pehe n̄im̄iruien rer̄in. Nəveginien naha Iəm̄əti Iərmama truvei pehe m̄ k̄imiaha. Iəm̄əti Iərmama in naha Tata Kumwesən r̄inəm̄ri pen raka mak səvənhi irə.”

²⁸ M̄iregi irəha hən̄i pen tukwe in mə, “K̄imaha tahaməkeikei mhəfo irə, mho narimnari me naha Kumwesən rokeikei?”

²⁹ M̄iregi Iesu r̄ini pen t̄i n̄irəha i mə, “In i nəri Kumwesən rokeikei. K̄imiaha tihən̄i n̄ipərhienien ia iəm̄ə sə in r̄inər̄hi pehe i.”

³⁰ M̄iregi irəha hən̄i pen tukwe in mə, “Ro iam̄inhi irə tiko nəfe n̄imtətien pwəh k̄imaha iahət̄oni, nənə mhən̄i n̄ipərhienien ia niram? Nəfe nari tiko? ³¹ Kaha kupwən me sək̄itaha hənani nəveginien naha mana fwe kwopun akwesakwes ikin. Nəgk̄iar̄ien riti k̄imərai pen ia Nəkukuə Ikinan ram̄ini iam̄inhi irə mə, ‘In ruvei pen m̄inraha nəveginien sə ruku pen ia neiai mə tuhani.’ ”

³² Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakani niparhienien tukumiaha i. Ripko mha Moses ruvei pehe m kimiaha naveginien sa ruku pen ia neiai, matata Tata saiou rauvei pehe m kimiaha naveginien parhien sa ruku pen ia neiai. ³³ Naveginien i Kumwesan rauvei pehe m kimiaha in i iama rukrutata ia neiai meiwaiu pehe. In rauvei pehe nimiruien m narmama ia tiprana i."

³⁴ Miregi iraha hani pen tukwe in ma, "Iama asori. Tikuvei pehe naveginien naha m kimaha ia napin me."

³⁵ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iou naveginien sa kauvehi nimiruien ira. Iarmama sa rauvehe tukw iou nukumha tripkahi mha in, nana iarmama sa rani niparhienien ia nirak tripkawkwaka mha mwi ia napin riti. ³⁶ Matata iakuvani pehe raka tukumiaha i ma kimiaha hianata raka iou, matata hiapkini mha niparhienien ia nirak. ³⁷ Narmama me pam samame Tata Kumwesan rauvei pehe miou tuhauvehe tukw iou. Nana iarmama sa ruvehe tukw iou tapkəkoui irapw mha in ia napin riti. ³⁸ Iakani iamihhi ira ti nari na ma iou iapkukrutata mha ia neiai meiwaiu pehe ma tako narimnari me sa iou apa iakokeikei, matata iakukrutata ia neiai meiwaiu pehe ma tako narimnari me Iama sa rinarhi pehe iou rokeikei. ³⁹ Nana in i nari Iama sa rinarhi pehe iou rokeikei. Narmama me pam samame in ruvei pehe miou takapwah nata waiuen ia niraha riti, matata ia napin sampam tako iraha pam hatui mwi ia nemhaien. ⁴⁰ Niparhienien nari i in i Tata saiou rokeikei. Narmama me pam samame hatata Tini, mhani niparhienien ira, tuhauvehi nimiruien rerin. Ia napin sampam tako iraha hatui mwi ia nemhaien."

⁴¹ Miregi nakur Isrel kamhagkiari afafa minraha me, mamhani araha Iesu ti nari na ma in ragkiari mini iamihhi ira ma, "Iou naveginien sa rukrutata ia neiai meiwaiu pehe."

⁴² Iraha hani ma, "Rosi Iesu apa naha tini Josef ua? Kitaha saukurana tata mine mama savanhi. Ro iamihhi ira rāfo in ramini takwtakwuni minuata 'Iou iakimaukruutata ia neiai meiwaiu pehe?'"

⁴³ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Tihapwah nagkiari afafaien m kimiaha me iamihhi ira. ⁴⁴ Iarmama riti riwan ko ruvehe atukw tukw iou, matata Tata Kumwesan sa rinarhi pehe iou tramakeikei mivi in ruvehe tukw iou, nana ia napin sampam tako in ratui mwi ia nemhaien. ⁴⁵ Kimarai pen ia nakukuata me savai profet kupwan me ma, 'Iraha pam na Kumwesan trahatan iraha.' Ro iamihhi ira narmama me samame kamhatarig ia Tata Kumwesan mamhauvehi nukuranien tuhauvehe tukw iou. ⁴⁶ Nagkiariien naha nipwran ripko mha ma iarmama riti rinata raka Tata Kumwesan, rekam. Iarmama apa sa ruku pen ia Kumwesan, in na rinata Tata Kumwesan. ⁴⁷ Iakani niparhienien tukumiaha i. Iarmama sa rani niparhienien ia nirak nimiruien rerin rinara raka ira. ⁴⁸ Iou naveginien kauvehi nimiruien ira. ⁴⁹ Kaha me sakimiaha hanani naveginien naha mana fwe ia kwopun akwesakwes ikin, nana mhemha. ⁵⁰ In i naveginien sa rukrutata ia neiai meiwaiu pehe ma iarmama ko rani nana mapwah nemhaien. ⁵¹ Iou naveginien sa ramiru rukrutata ia neiai meiwaiu pehe. Trini minuata iarmama riti rani naveginien i in trimiru rerin. Nana naveginien sa takuvei pen ma narmama ia tiprana i tuhauvehi nimiruien in i nipwrak."

⁵² Iesu rini nagkiariien naha, nana nakur Isrel me hanamavisata minraha me, mhani ma, "Iama naha trafo muvei pehe nipwran m kitaha sani?"

⁵³ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakani niparhienien tukumiaha i. Kimiaha tihamakeikei mhani nipwrai Iamati Iarmama, mhanimwi niten. Ma kimiaha hiapwah, nimiruien riwan ia kimiaha. ⁵⁴ Iarmama sa ramani nipwrak mamanimwi nittek, nimiruien rerin rinara raka ira, nana ia napin sampam iou tako in ratui mwi ia nemhaien. ⁵⁵ Iakani iamihhi ira ti nari na ma nipwrak in naveginien parhien mine nittek in nanimwien parhien. ⁵⁶ Iarmama sa ramani nipwrak, mamanimwi nittek, rapwit

6:34: Jon 4:15   **6:35:** Jon 4:14, Jon 6:48-58   **6:36:** Jon 20:29   **6:37:** Jon 17:6-8, Mat 11:28   **6:38:** Mat 26:39, Jon 4:34   **6:39:** Jon 10:28-29, Jon 17:12   **6:40:** Jon 11:24   **6:42:** Mat 13:55   **6:44:** Jon 6:65   **6:45:** Aes 54:13   **6:46:** Jon 1:18   **6:47:** Jon 3:15-16   **6:48:** Jon 6:31,58

əknekin ia nirak iakəpwit əknekin irə. ⁵⁷ Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe in ramīru. Iou iakauvehi nīmīruien ruku pen irə. Ia noien nəha rəmwhen a mwi iərmama sə kəkwməni in ia nīpwrak mīne nitek truvehi nīmīruien ruku pen ia nirak. ⁵⁸ In i nəveginien sə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Ropə ia mana nəha kaha kupwən me hənani, mhemhə. Iərmama sə raməni nəveginien i trīmīru rerin.” ⁵⁹ Iesu rini nəgkariien me nəha ia nəkwai nīmwəfwaki səvəi nəkur Isrel nəpīn ramahatən nərmama me fwe Kapaneam.

Nərmama həpik həpwəh Iesu mhavən kirkiri

⁶⁰ Nərmama kamhəkurirə ia Iesu həpik həregi nəgkariien nəha həni mə, “Nəgkariien nəha riskai. Sin ko rətərig irə?”

⁶¹ Mətə Iesu ruvəukurən atukw raka ia rerin mə nərmama me səvənhi rerinraha rīpkagien mhə ti nəgkariien nəha, kamhəsiwənəsiwən tukwe. Ro pen in rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo? Rosi nəgkariien i ro kīmiaha hiəmwei ia nahatətəien səkīmiaha?”

⁶² Mə nəgkariien nəha riskai tukumiaha, tihəfətərig irə mə hiətoni Iəməti Iərmama rutə mwi ia kwopun rīnamarə ikin kupwən? ⁶³ Nənīmwin Ikinan əpa rauvei pehe nīmīruien. Nīpwrai iərmama ko rīpko mhə nəri nəha. Nəgkariien me i iakīməni pehe tukumiaha i ho nənimwin mhəuvei pehe nīmīruien. ⁶⁴ Mətə kīmiaha nepwin hiəpkini mhə nīpərhienien ia nirak.” (Iesu rini ianhi ti nəri nə mə ruvəukurən raka fwe kupwən nisimə nəha ia nirəha tuhəpwəh nīnīien nīpərhienien irə mīne sin nəha truvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in.) ⁶⁵ Nənə Iesu rarə mīni mwi mə, “Kīmiaha nepwin hiəpkini mhə nīpərhienien ia nirak. Ro pen iakīməni pehe tukumiaha i mə iərmama riti riwən ko ruvehe atukw tukw iou trini mīnuə Tata Kumwesən rīpkəsəni mhə in.”

⁶⁶ Nəpīn Iesu rini pam nəgkariien nəha nərmama me səvənhi həpik həpwəh in mhərərig, mhəpwəh mwi nukurirəien in. ⁶⁷ Ro pen Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me twelef mə, “Kīmiaha mwi hiokeikei mə tihəpwəh iou mamhəuvən?”

⁶⁸ Miregi Saemon Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Kīmahə tihəuvən ti sin? Ik əpa ikauvehi nəgkariien sə rauvei pehe nīmīruien rerin. ⁶⁹ Kīmahə iahəuvəuvehe raka mhəni nīpərhienien ia niram, mhəuvəukurən raka mə ik nə Iəmə Ikinan səvəi Kumwesən.”

⁷⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kīmiaha i twelef nərmama me səiou, iakinərpwi rəgik ia kīmiaha, mətə kīmiaha riti in iəremhə.” ⁷¹ In raməgkari ia Jutas tīni Saemon Iskariot, ti nəri nə mə Jutas riti ia twelef nərmama səvəi Iesu truvei pen Iesu ia regi nərmama səməme haməmwəki in.

7

Iesu revən ia nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamho tənīmwə me irə

¹ Kurirə irə Iesu ramavən mamərkurau ia tənə Kalili, məpwəh nokeikeien mə trevən ia tənə Jutia, ti nəri nə mə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui in mə tuhousi əpune.

² Ipaka ti nəveginien asori nəha səvəi nəkur Isrel nəghin nə Nəveginien səvəi Tənīmwə Me.

³ Ro pen piəvi Iesu me həni pen tukwe in mə, “Tikier ia kwopun i, mevən ia tənə Jutia, mə səim me nərmama me irəha mwi tuhətoni narimnari me i sə ikamo. ⁴ Trini mīnuə iərmama riti rokeikei mə nərmama tuhəukurən in, ko in rīpkərkwafə mhə narimnari me sə in ramo. Ikamo narimnari me i, ramasan mə iko ia nəmri nərmama pam ia tīprənə i pwəh hətə ik.” ⁵ (Piəvi Iesu me həni iamīnhi irə ti nəri nə mə irəha mwi həpkini mhə nīpərhienien irə.)

⁶ Ro pen Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəpīn səiou rīpkuvehe mhə ihi, mətə nəpīn səkīmiaha rauvehe ia nəpīn me. ⁷ Nərmama ia tīprənə i ko həpkəmwəki mhə kīmiaha,

6:57: Jon 15:4-5, 1Jon 3:24   **6:62:** Jon 3:13, Wok Me 1:9-11   **6:63:** 2Kor 3:6   **6:64:** Jon 13:11   **6:65:** Jon 6:44   **6:69:** Mat 14:33, 16:16, Mak 1:24, Jon 1:49   **7:1:** Jon 5:18   **7:2:** Lev 23:34   **7:5:** Mat 13:55, Wok Me 1:14   **7:6:** Jon 2:4   **7:7:** Jon 15:18

mætə irəha kamhəmwəki iou, ti nəri nə mə iakaməgkiari ia nirəha, mamini mə noien me səvənraha hərəha. ⁸ Ramasan mə kimiaha hiəutə mhəuvən ia nəveginien asori. Mətə iou tapkevən mhə ia nəveginien asori nəha, ti nəri nə mə nəpən səiou rīpkuvehe mhə ihi.”

⁹ Iesu rini pam nəgkiariien i, nənə mamə a ia tənə Kalili.

¹⁰ Mətə nəpən piəvni me həuvəutə raka mhəuvəvən ia nəveginien asori, in mwi rutə mevən, mipkavən irapw mhə mətə ravən afafa. ¹¹ Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui in ia nəveginien asori, mamhəni mə, “In pəku?”

¹² Nənə nərmama kamhəsiwən mamhəgkiari pik ia Iesu. Nəpwən həni mə, “In iəmə amasan.” Nəpwən mwi həni mə, “Rekəm. In rameikuə ia nərmama.” ¹³ Mətə iərmama riti riwən rini irapw Iesu ia nəmri nərmama, ti nəri nə mə irəha həkəkir nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

Iesu fwe ia nəveginien asori ramahatən nərmama me

¹⁴ Nəpən nəha kamo nəveginien asori irə ruvehi nəfwakiiien riti. Ia kurkwai nəfwakiiien nəha Iesu rutə mevən ia nimwə səvəi Kumwesən, minamahatən nərmama me. ¹⁵ Ro iamini irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həkəkərinari, mhəni mə, “Rəfo iəmə i rukurən amasan narimnari me i ia Nəkukuə Ikinan mətə kīpkahatən raka mhə in?”

¹⁶ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəgkiariien i iakamahatən nərmama me irə rīpko mhə nəgkiariien səiou, mətə nəgkiariien səvəi iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe. ¹⁷ Trini minuə iərmama riti rokeikei mə tro nəkwai Kumwesən, in trətə sas nəgkiariien i iakamahatən nərmama me irə mə ruku pen ti Kumwesən uə iakani irapw nəgkiariien atukw səiou. ¹⁸ Iərmama sə rani irapw nəgkiariien atukw səvənhi raməmwur mə nərmama tuhəuvehi utə nəghin. Mətə iərmama sə raməmwur mə nərmama tuhəuvehi utə nəghi iəmə sə rīnərhi pehe in, in nəha iərmama sə rani nīpərhiienien. Ia reri iərmama nəha neikuəien riwən. ¹⁹ Moses rīməuvei pehe Loa m kimiaha uə rekəm? Ouəh nīpərhiienien, mətə kimiaha riti riwən ramesi pen Loa nəha. Rəfo hiaməmwur mə tihousi əpune iou?”

²⁰ Miregi nərmama me həni mə, “Iəremhə riti ramarə ia niram! Sin raməmwur mə trousi əpune ik?”

²¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakino nīmtətien kuatia a kimiaha pam hiaməkəkərinari irə. ²² Moses rīməni pen tukumiaha mə nəpən iəkunouihi riti iərman səkimiaha ruvehi nəpən səvənhi eit kuvehi ninhum min. Nənə ti loa nəha nəri auər a mə nəpən eit rəmak pen ia Sapat kimiaha tihaməuvehi ninhum m nəkwərhakwərha me səkimiaha. (Nīpərhiienien rīpko mhə Moses rīməkupwən mo noien nəha, mətə kaha kupwən me haməkupwən mho.) ²³ Mə kimiaha hiaməuvehi ninhum m iəkunouihi ia Sapat kamo hiərui loa səvəi Moses, rəfo niemaha raməpi kimiaha ti nəri nə mə ia Sapat iakino iərman riti nīpwran me pam ruvehe məsanin? ²⁴ Kimiaha tihəpwəh nəkiriien nari ia noien i sə hiamətoni əpa, mətə tihaməkeikei mhəkiri nari ia noien sə ratukwatukw.”

Iesu in Kristo sə Kumwesən rīməni mə trərhi pehe i uə rekəm?

²⁵ Ro iamini irə nəkur Jerusalem me nəpwən həni mə, “Rosi iəmə i in i nəmə asori me kamhəmwur mə tihousi əpune uə? ²⁶ Hətoni ro in raməgkiari ia nəmri nərmama me pam, mətə irəha həkkinise mhə in. Rosi nəmə asori me həukurən pərhiien mə iəmə i in Kristo uə? ²⁷ Mətə kitaha səukurən kwopun sə iəmə i ruku pen ikin. Nəpən iəmə nəha Kristo trier pehe, iərmama riti trīpkukurən mhə kwopun ruku pen ikin.”

²⁸ Ro iamini irə nəpən Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, in rəkwein əpwəmwis, mini mə, “Rerimiaha ramrhi mə hiəukurən iou, mhəukurən mwi

7:11: Jon 11:56   **7:13:** Jon 9:22, 12:42, Jon 19:38, 20:19   **7:15:** Mat 13:54, Luk 2:47   **7:16:** Jon 12:49, 14:10
7:18: Jon 5:44, 8:50   **7:19:** Wok Me 7:53, Rom 2:21-24   **7:20:** Jon 8:48,52, Jon 10:20   **7:21:** Jon 5:16   **7:22:**
 Lev 12:3, Jen 17:9-13   **7:23:** Jon 5:8-10,16   **7:24:** Lev 19:15, Aes 11:3-4, Jon 8:15   **7:25:** Jon 5:18   **7:27:** Jon
 7:41, 9:29   **7:28:** Mat 11:27, Jon 8:55

kwopun iakuku pen ikin, mətə kimiaha hiəreirei. Iou iapkuvehe mhə ia nətərigien atukw səiou. Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe in pərhiēn. Kimiaha hiəreirei in. ²⁹ Iou iakukurən in, ti nəri nə mə iakuku pen irə, nənə in rərhi pehe iou iakuvehe.”

³⁰ Ro iamīnhi irə nəmə asori me kamhəmwur mə tuhəkwtəmhirī Iesu, mətə iərmama riti riwən rəkwtəmhirī in ti nəri nə mə nəpīn səvənhi rīpkuvehe mhə ihi. ³¹ Mətə nərmama həpīk ia kwopun nəha hənī nīpərhiēnien ia Iesu, mamhəni mə, “Nəpīn iəmə nəha Kristo trier pehe, in trəpwəh noien nīmətətien me rīpīk mwi məpi raka səməme iəmə i rino.”

³² Farisi me həregi nərmama me kamhəsīwən mamhəni narimnari me i ia Iesu. Ro pen irəha mīne pris asori me hərhi pen iotukwininari me nepwīn həuvən mə tuhəkwtəmhirī in.

³³ Ia nəpīn nəha Iesu rini mə, “Takarə nəpīn ouihī a kitaha m kimiaha nənə mevən ti Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe. ³⁴ Kimiaha tihətui iou, mhəpwəh nətōnien iou, ti nəri nə mə kwopun takarə ikin ko kimiaha hiəpkəuvən mhə ikin.”

³⁵ Ro iamīnhi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həkkiari mīnraha me, mamhəni mə, “In nəha təkwtəkwni iəmə i trevən pəku səpwəh nətōnien in? Rosi trevən ia tənəmtənə me ia kwopun me nəha nəkur Isrel kamharə ikin irəha nəkur Kris, mahatən nəkur Kris uə? ³⁶ In rini iamīnhi irə mə, ‘Kimiaha tihətui iou, mhəpwəh nətōnien iou. Kwopun takarə ikin ko kimiaha hiəpkəuvən mhə ikin.’ ?Nəgkiariien nəha nīpwran rəfo irə?”

³⁷ Nəpīn sampam səvəi nəvegīnien asori nəha, in nə nəpīn sə rasori ia nəpīn me nepwīn, Iesu riskəmter, məkwein əpwəmwis, mīni mə, “Trini mīnuə kimiaha riti rəkwwakwa, uvehe tukw iou, mənīmwi. ³⁸ Iərmama sə rani nīpərhiēnien ia nīrak, Nəkukuə Ikinan ruvəni raka iamīnhi irə mīnuə nui sə rauvei pen nīmīruien trier fwe ia rerīn maiu rəmwhen ia nui aris me.” ³⁹ Iesu rini nəgkiariien i maməgkiari ia Nənīmwin Ikinan. In i Nənīmwin sə nərmama səməme kamhəni nīpərhiēnien ia Iesu tuhəuvehi. Mətə ia nəpīn nəha kəpwəh ihi nuvei penien Nənīmwin nəha mīnraha, ti nəri nə mə kīpkuvehi utə mhə ihi Iesu rirərig pen fwe ia neiai.

⁴⁰ Nəpīn irəha həregi nəgkiariien me nəha, nərmama nepwīn hənī mə, “Nīpərhiēnien iəmə i in profet nəha kīmāni mə truvehe.”

⁴¹ Nepwīn hənī mə, “In i Kristo.” Mətə nepwīn hənī mə, “Rekəm. Iəmə nəha Kristo tripkuku pen mhə ia tənə Kalili. ⁴² Nəkukuə Ikinan rini mə Kristo truku pen ia kwənəkwws səvəi Kig Tevit. In trətui ia Petlehem, rukwənu səvəi Kig Tevit ia tənə Jutia.” ⁴³ Ro iamīnhi irə nərmama me nəha həuai irəha me ti Iesu. ⁴⁴ Nepwīn hokeikei mə tuhəkwtəmhirī in, mətə iərmama riti riwən rəkwtəmhirī.

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpkīni mhə nīpərhiēnien ia Iesu

⁴⁵ Ia nəpīn nəha iotukwininari me nəha hərərig mhəuvehe ti pris asori me mīne Farisi me, nənə nəmə asori me i hərəs pen irəha i mə, “Rəfo kimiaha hiəpwəh nuvehien Iesu mhəuvehi mhəuvehe?”

⁴⁶ Miregi iotukwininari me hənī mə, “Kīmaha ia həkregi raka mhə iərmama riti raməgkiari rəmwhen ia iəmə nəha.”

⁴⁷ Miregi Farisi me hənī pen ti nīrəha i mə, “Rosi in reikuə ia kimiaha, mo kimiaha mwi hiəruei uə? ⁴⁸ Rəfo? Kīmaha hītoni iəmə asori riti səkītaha uə Farisi riti rini nīpərhiēnien irə? Rekəm! ⁴⁹ Mətə nərmama me nəha səməme kamhəkurirə in həreirei Loa səvəi Moses. Ro pen Kumwesən raməkwein ərəha ia nīrəha.”

⁵⁰ Nikotimas, iəmə sə rīmavən mətə Iesu fwe kupwən, in riti ia Farisi me i. In rini pen ti nīrəha i mə, ⁵¹ “Loa səkītaha raməfni irə? Ko kitaha səkiri iərmama riti mə noien səvənhi rərha mətə səpkukupwən mhə mhəregi nəgkiariien səvənhi, mhətui nəfe noien in ramo?”

7:30: Jon 7:44, 8:20, Jon 13:1   **7:31:** Jon 2:23, 8:30, Jon 10:42, 11:45, Jon 12:11,42   **7:33:** Jon 13:33   **7:34:** Jon 8:21, 13:36, Jon 17:24   **7:37:** Lev 23:36, Aes 55:1, Jon 4:10,14   **7:38:** Aes 58:11, Sek 14:8   **7:39:** Jon 16:7, 20:22, Wok Me 2:4   **7:40:** Jon 6:14   **7:41:** Jon 1:46, 4:29   **7:42:** Sam 89:3-4, Maeka 5:2, Mat 2:5-6   **7:43:** Jon 9:16
7:44: Jon 7:30   **7:45:** Jon 7:32   **7:46:** Mak 1:22   **7:48:** Jon 12:42   **7:50:** Jon 3:1-2   **7:51:** Dut 1:16

⁵² Miregi irəha həni mə, “Rosi ik mwi ik iəmә Kalili uә? Əvsini Nәkukuә Ikinan mәtoni ro mә profet riti tripkutә mhә fwe tәnә Kalili.”

⁵³ Nәrmama havән kirkiri, mamhәuvән fwe imwәнraha me.

8

¹ Mәtә Iesu revән ia Tәkuәр Olif.

Pran sә ramo әnәpen nari irau iәрman riti rипko mhә iәрman sәvәnhi

² Kini rakwakwi irә, ia nәpnәpin in rirәrig mevән ia nimwә sәvәi Kumwesән. Nәrmama me pam hәuvehe tukwe, nәnә in rәkure, minamahatән irәha. ³ Ia nәpin nәha nahatән me sәvәi Loa mine Farisi me hәuvehi pran riti sә kәtә pui in ramo әnәpen nari irau iәрman riti rипko mhә sәvәnhi. Irәha hәuvehi mhәuvehe mhәrpwi irapw in ia nәmri nәrmama me pam, ⁴ nәnә mhәni pen ti Iesu i mә, “Iahatән. Kәtә pui prән i ramo әnәpen nari irau iәрman riti rипko mhә sәvәnhi. ⁵ Ia Loa sәkitaha Moses rimәni minuә kitaha tsamәkeikei mhәkwi әpune nipran me sәmәme kamho iamihhi irә. Mәtә ik mә tso nәfe ia pran i?” ⁶ Irәha həni nәgkiariien nәha mә tuhәregi mә Iesu trәfni irә. Hokeikei mә in trәfwәkour ia nәgkiariien sәvәnhi, nәnә irәha hәukurән nini әrәhaien in tukwe.

Mәtә Iesu rәrpәsuk minamrai pen nәkukuә ia tiprәнә ia nukwai rәgin. ⁷ Mәtә irәha kamhәmwur a mamhәres in. Ro iamihhi irә in riskәmter, mini pen ti nirәha i mә, “Sin ia kimiaha nәrәhaien sәvәnhi riwән? Pwәh in rukupwән mәрarki pen kәruәterei ia prән i.” ⁸ Nәnә in rәrpәsuk mwi minamrai nәkukuә ia tiprәнә ia nәkwai rәgin.

⁹ Nәnә nәpin irәha hәregi nәgkiariien nәha, havән mamhәuvән kuatia kuatia. Nәgharә me hәkupwән ntәmaruә me hәkurirә, mhәpwәh Iesu әpa mine prән nәha ramәrer. ¹⁰ Iesu riskәmter, mini pen ti prән i mә, “Prән i. Irәha isә? Riti rипkini mhә mә tikemhә?”

¹¹ Miregi prән i rini mә, “Rekәm, iәмә asori. Riti rипkini mhә.”

Miregi Iesu rini mә, “Iou mwi iakәpwәh ninien mә tikemhә, mәtә tiko mamevән mәpwәh nәrәhaien.”

Iesu in nukuraanien sә ramәhiәpwin nәrmama ia tiprәнә

¹² Iesu rәgkiari mwi m Farisi me mini mә, “Iou nukuraanien sә ramәhiәpwin nәrmama ia tiprәнә i. Iәrmama sә rakurirә iou trәpwәh navәнien ia nәpitәvien, mәtә trәtoni nukuraanien sә kauvehi nimiruien irә.”

¹³ Miregi Farisi me həni pen ti Iesu i mә, “Ikamәrer irapw mamәgkiari atukw ia niram iamihhi irә, mәtә nipәri nәgkiariien sәim riwән tukw ik, ro pen nәgkiariien sәim ko kипkini mhә nipәrhienien irә!”

¹⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirәha i mә, “Pәrhien iakamәrer irapw mamәgkiari atukw ia nirak, mәtә nәgkiariien sәiou ko kini nipәrhienien irә, ti nәri nә mә iakukurән kwopun iakuku pen ikin mine kwopun iakamevән ikin. Mәtә kimiaha hiәreirei kwopun iakuku pen ikin uә kwopun iakamevән ikin. ¹⁵ Kimiaha hiamәkiri nari ia nәtәrigien sәvәi iәrmama a, mәtә iou iapkәkiri mhә iәrmama riti. ¹⁶ Mәtә trini minuә iakәkiri iәrmama riti, nәkiriien sәiou ro nipәrhienien ti nәri nә mә rипko mhә iou әpa iakamәkiri in, mәtә iou mine Tata sә rinәrhi pehe iou iakuvehe. ¹⁷ Hiәukurән nәgkiariien i kimәrai pen ia Loa sәkimiaha rini iamihhi irә mә, ‘Iәrmama kәru krouәrer irapw rouni nәgkiariien kuatia tukini nipәrhienien irә.’ ¹⁸ Tәkwтәkwuni nәha iou mine Tata Kumwesән sә rinәrhi pehe iou iakuvehe kimrau iarouәrer irapw rouәgkiari ia nirak rouni nәgkiariien kuatia.”

¹⁹ Miregi irәha həni pen ti Iesu i mә, “Sәim isә Tata?”

Miregi Iesu rini mā, “Kīmīaha hiāuvāreirei iou, mhāuvāreirei mwi Tata sēiou. Kamo hiāpkukurān iou, ko hiāukurān mwi Tata sēiou.” ²⁰ Iesu rīmāni nāgkiariien me i nāpīn in ramahātān nārmama fwe ia nimwā sāvai Kumwesān ia kwopun kamerukw pen mane sāvai nāfwakiiēn ikīn, mātā iārmama riti rāpwāh nākwtāmhiriiēn in tī nāri nā mā nāpīn sāvānhi tukākwtāmhiri in irā rīpkuvehe mhā ihi.

²¹ Ro iamīnhi irā Iesu rini pen mwi tī nirāha i mā, “Iou takāpwāh kīmīaha mamevān. Kīmīaha tihātui iou mhemhā kīmīaha noien ārāha me sākīmīaha. Kīmīaha tihāpkāvān mhā ia kwopun nāha iakamevān ikīn.”

²² Ro iamīnhi irā nāmā asori me sāvai nākūr Isrel hāni mā, “Nāgkiariien nāha in rani mā kwopun nāha ramevān ikīn, kitaha tsāpkāvān mhā ikīn, nīpwran rāfo irā? Rosi in trousi āpune atukw a in uā?”

²³ Miregi Iesu rini pen tī nirāha i mā, “Kīmīaha imwāmīaha inhāripw. Iou imwak irānhā. Kīmīaha nārmama sāvai tīprānā i. Iou rīpko mhā iou iārmama sāvai tīprānā i.

²⁴ Iakuvāni raka tukumīaha i mā kīmīaha tihēmhā kīmīaha noien ārāha me sākīmīaha. Iakīmāni iamīnha irā tī nāri nā kīmīaha tihāmākeikei mhāni nīpārhiēnien ia nirak mā iou i in i. Mā hiāpwāh tihēmhā kīmīaha noien ārāha me sākīmīaha.”

²⁵ Miregi irāha hāres pen in mā, “Ik sin nā?”

Miregi Iesu rini pen tī nirāha i mā, “Iou iārmama i iakani pehe tukumīaha i fwe kupwān meste pehe ipwet. ²⁶ Sēiou me nāgkiariien me rīpīk iakukurān nāniēn ia kīmīaha. Narimnari me rīpīk hiāno iakukurān nākiriēn mā hārāha. Mātā Iāmā sē rīnārhi pehe iou iakuvehe nāgkiariien sāvānhi ro nīpārhiēnien, nānā iou iakani irapw tī nārmama ia tīprānā i nāfe nāgkiariien iakregi in rīmāni pehe tukw iou i.”

²⁷ Mātā irāha hāreirei mā Iesu ramāgkiari ia Tata Kumwesān. ²⁸ Ro iamīnhi irā Iesu rini pen tī nirāha i mā, “Nāpīn kīmīaha tihāuvehi utā raka iou, Iāmāti Iārmama, tihāukurān mā iou i in i. Kīmīaha tihāukurān mwi mā iapko āpa raka mhā nari riti, mātā iakāgkiari mamesi pen a nāfe Tata Kumwesān rahatān iou irā. ²⁹ Iāmā sē rīnārhi pehe iou iakuvehe in ramarā kīmrau min. In rīpkāpwāh mhā iou iakamāvān āpa, tī nāri nā mā nāpīn me pam iakamo narimnari me sāmāme rerīn ramāgien tukwe.” ³⁰ Nāpīn Iesu rani nāgkiariien me nāha nārmama hāpīk hāni nīpārhiēnien irā.

Nīpwnāti Epraham me

³¹ Ro iamīnhi irā Iesu rini pen tī nākūr Isrel me i sāmāme hāni nīpārhiēnien irā mā, “Trīni mīnuā kīmīaha hiamrīpīn mamho nāgkiariien sēiou, kīmīaha atukwatukw nā nārmama me sēiou. ³² Nānā kīmīaha tihāukurān nāgkiariien sē ro nīpārhiēnien, nāgkiariien pārhiēn i trīfi nari ia kīmīaha.”

³³ Miregi irāha hāni pen tī Iesu i mā, “Kīmāha kwānākwus me sāvai Epraham. Iārmama riti rīpko raka mhā slef ia kīmāha. Rāfo ikīni nāgkiariien i mā nāgkiariien pārhiēn trīfi nari ia kīmāha?”

³⁴ Miregi Iesu rini pen tī nirāha i mā, “Iakani nīpārhiēnien tukumīaha i iārmama sē ramo noien ārāha, noien ārāha sāvānhi ramārīmānu irā mamoslef irā. ³⁵ Slef riti in ko rāpwāh narā rerīnien ia nākwai nimwā sāvai iāmā asori sāvānhi, mātā tīni āpa rukurān narā rerīnien ikīn. ³⁶ Ro iamīnhi irā trīni mīnuā Tīni Kumwesān rīfi nari ia kīmīaha, in trīfi pārhiēn nari ia kīmīaha. ³⁷ Iakukurān mā kīmīaha kwānākwus me sāvai Epraham, mātā hiamāmwur mā tihousi āpune iou tī nāri nā mā kīmīaha hiāpwāh nokeikeiēn mā tihāregi nāgkiariien sēiou. ³⁸ Iou iakamāgkiari ia nāfe iakīnātoni kīmrau Tata sēiou, mātā kīmīaha hiamō nāfe hiamregi tata sākīmīaha rīmāni pehe tukumīaha.”

³⁹ Miregi irāha hāni pen tī Iesu i mā, “Sākīmāha tata Epraham.”

Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Trini minua kimiaha nipwnati Epraham parhien me, tihamo nafe noien in rinamo fwe kupwan. ⁴⁰ Iou i iama sa iakani irapw tukumiaha nagkiariien parhien sa iakregi ruku pen ti Kumwesan. Matə takwtəkwuni kimiaha hiaməmwur mə tihousi əpune iou. Epraham ripko mhə noien i. ⁴¹ Kimiaha hiamo a nafe noien tata səkimiaha rino."

Miregi iraha hani pen ti Iesu i ma, "Ripko mhə kimaha iakun iərmwin me. Kumwesan in əpa tata səkimaha."

Nipwnati Setan me

⁴² Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Trini minua Kumwesan in tata parhien səkimiaha, kimiaha tihokeikei iou ti nari nə mə iou iakuku pen irə muvehe ia kwopun i. Iapkuvehe mhə ia nətərigien atukw səiou, matə in rinərhi pehe iou iakuvehe. ⁴³ Rəfo kimiaha hiəreirei nipwrai nagkiariien i iakani? Hiəreirei ti nari nə mə kimiaha hiəpkokeikei anan mhə mə tihətərig ia nagkiariien səiou. ⁴⁴ Kimiaha nipwnati Setan me. Hiokeikei mə tihamo a nəkwai tata səkimiaha. Fwe kupwan muvehe meste pehe ipwet mine in iərmama sə ramousi əpune nərmama. In raməmwəki nipərhiendien ti nari nə mə nipərhiendien riwən irə. Nəpin in rameikuə, in ramesi pen a noien səvənhi, ti nari nə mə in iərmama səvəi neikuəien, in nukune neikuəien me pam. ⁴⁵ Matə iou iakani a nagkiariien parhien ro pen kimiaha hiəpkini mhə nipərhiendien ia nirak. ⁴⁶ Sin ia kimiaha rukurən no puuien noien əraha riti iakino? Trini minua iakani a nagkiariien parhien me rəfo kimiaha hiəpkini mhə nipərhiendien ia nirak? ⁴⁷ Iərmama sə ruku pen ia Kumwesan, in ramətərig ia nagkiariien səvəi Kumwesan. Matə kimiaha hiəpkuku pen mhə ia Kumwesan ro pen hiəpkətərig mhə nagkiariien səvənhi."

Epraham ripkatui pehe mhə ihi matə Iesu rinarə raka

⁴⁸ Miregi nəkur Isrel hani pen tukwe in ma, "Kimaha iahaməni atukwatukw ik iama Sameria iəremhə ramarə ia niram ua rekəm?"

⁴⁹ Miregi Iesu rini ma, "Iəremhə riwən ia nirak. Iou iakamsiai tata səiou, matə kimiaha hiəpkisiai mhə iou. ⁵⁰ Iou iapkəmwur mhə mə nərmama tuhəuvehi utə nəghik. Riti nəha ikın in raməmwur tukwe. In Iama sə raməkiri nərmama. ⁵¹ Iakani nipərhiendien tukumiaha i. Iərmama sə ramo nagkiariien səiou tripkemhə mhə ia nəpin riti."

⁵² Miregi nəkur Isrel hani pen tukwe in ma, "Takwtəkwuni nəha kimaha iahəukurən mə iəremhə riti ramarə ia niram! Epraham ruvəmhə, profet me həuvəmhə mwi, matə ik ikani mə iərmama sə ramo nagkiariien səim tripkemhə mhə ia nəpin riti. ⁵³ Rəfo? Ik ikasori məpi raka tata səkitahta Epraham fwe ruvəmhə raka? Profet kupwan me iraha mwi həuvəmhə raka! Ikuə ik nafe iərmama?"

⁵⁴ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Trini minua iakuvehi utə atukw a iou nisaiien sə kuvei pehe miou ro nari auər a i. Matə Tata səiou in nə Iama sə rauvehi utə iou. Kimiaha hiaməkwein in mə Kumwesan səkimiaha, ⁵⁵ matə kimiaha hiəuvəreirei in. Iou iakukurən in. Trini minua iakini mə iakreirei in, iou iama iakameikuə rəmwən ia kimiaha. Matə iou iakukurən in, mamə nagkiariien səvənhi. ⁵⁶ Tata səkimiaha Epraham rinagien pik nəpin riməregi mə trətoni nəpin sə takuvehe irə. In rətoni nənə rerin ragien."

⁵⁷ Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hani pen tukwe in ma, "Nuk səim ripkeste mhə ihi fifti! Ikəfo mətoni Epraham?"

⁵⁸ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakani nipərhiendien tukumiaha i nəpin Epraham ripkatui pehe mhə ihi, iou iakinarə raka." ⁵⁹ Iesu rini nagkiariien nəha ro pen iraha həpeki kəruətərei me mə tuhəkwi in irə, matə Iesu rərkwafə mier ia nimwə səvəi Kumwesan mamevən.

9

Iesu romasan iarmama riti nanimen rifwə

¹ Nəpɪn riti Iesu rukurau mətoni iarmama riti nəpɪn rɪnətui pehe irə nənimen rifwə.
² Nənə nərmama me səvəi Iesu həres pen Iesu i mə, “Iahatən. Sin rino nərhəhien ro iəmə i rɪnətui pehe nənimen rifwə, in uə səvənhi tata mine mama?”

³ Miregi Iesu rini mə, “Ripko mhə nərhəhien səvəi iəmə i uə nərhəhien səvəi tata mine mama səvənhi, mətə in rɪnətui pehe nənimen rifwə mə Kumwesən rukurən noien nərmama hətoni niskaiien səvənhi nəpɪn tromasan in. ⁴ Nəpɪn ia ran kitaha tsaməkeikei mho wok me səvəi iəmə sə rɪnərhi pehe iou iakuvehe. Nəpitəvien rauvehe. Iarmama riti ko ripko mhə wok ia nəpɪn nəha. ⁵ Nəpɪn iakamarə ia tɪprənə, iou nukuraanien sə raməhiəpwɪn nərmama ia tɪprənə.”

⁶ Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mərgəvəsi tɪprənə, mo nəmtigei ia nisəkwan, nənə muvehi nəmtigei nəha, mahakwi pen ia nəmri iəmə nəha, ⁷ mini pen tukwe in mə, “Evən ia nui Saeloam, maikuas raka nəmtigei ia nənimem.” Nəhag nəha Saeloam nɪpwran mə “Kərhi pen.” Ro pen iəmə nəha revən, maikuas raka nəmtigei ia nənimen, mɪrərig muvehe mamətə nari.

⁸ Nənə nəkur imwəni me mine səməme hənətoni in ramase mane fwe kupwən kamhəni mə, “Rosi iəmə nəha in nəha fwe kupwən raməkure mamase mane uə rekəm?”

⁹ Irəha nepwɪn kamhəni mə, “Kwa in nə!”

Mətə nepwɪn həni mə, “Rekəm. Ripko mhə in, mətə iarmama riti rəmwhen irə.”

Mətə iəmə nəha rini mə, “Kwa iou i iəmə nəha hiaməni!”

¹⁰ Ro pen irəha həni pen tukwe in mə, “Kinəfo irə nənimem rətui?”

¹¹ Miregi iəmə nəha rini mə, “Iəmə nəha nəghɪn nə Iesu ro nəmtigei, mahakwi pehe ia nənimek, mini pehe tukw iou i mə, ‘Evən ia nui Saeloam, maikuas raka nəmtigei ia nənimem.’ Ro pen iakevən maikuas raka, nənə mətə nari.”

¹² Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Iəmə nəha in pəku?”

Miregi iəmə nəha rini mə, “Iakreirei.”

Farisi me həres iəmə nəha mə kinəfo irə nanimen rɪnamasan

¹³ Irəha həiri iəmə nəha fwe kupwən nənimen rifwə mhəuvən tɪ Farisi me. ¹⁴ (Sapat riti nəha Iesu rino nəmtigei mo nəmri iarmama nəha rətui.) ¹⁵ Ro iamɪnhi irə Farisi me kənamhəres pen mwɪ iəmə nəha mə, “Ikinəfo mətə nari?”

Miregi in rini pen tɪ nɪrəha i mə, “In rahakwi pehe nəmtigei ia nənimek, iakaikuas raka irə, nənə təkwtəkɰuni iakətə nari.”

¹⁶ Miregi Farisi me nepwɪn kamhəgkiari ia Iesu, mamhəni mə, “Iəmə i ripko mhə Kumwesən rərhi pehe in tɪ nəri nə mə in rɪpkisiai mhə Sapat.” Mətə Farisi me nepwɪn mwɪ kamhəni mə, “Rəfo? Ko iəmə ərəha riti ro nɪmtətien me iamɪnhi? Rekəm!” Nənə irəha həuai irəha me tɪ nəgkiariien nəha.

¹⁷ Ro iamɪnhi irə irəha həni pen mwɪ tɪ iəmə nəha nənimen rifwə fwe kupwən mə, “Ikaməfni irə ia iəmə nəha rino nənimem rətui? In nəfe iarmama?”

Miregi iəmə nəha rini mə, “In profet riti.”

¹⁸ Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh nokeikeien mə tuhəni nɪpərhiien ia iəmə nəha mə fwe kupwən nənimen rifwə, mətə təkwtəkɰuni nəha ramətə nari. Ro pen həkwein tata mine mama səvənhi, ¹⁹ mhəres pen irau i mə, “Rəfo? In i tɪnɪmirau? Ko kimirau irouni mə nɪpərhiien nəpɪn rɪnətui pehe irə nənimen rifwə? Nənə mə ro nɪpərhiien rəfo in ramətə nari təkwtəkɰuni?”

²⁰ Miregi tata mine mama səvənhi krouni mə, “Kimrau iaroukurən mə tɪnɪmrau i. Iaroukurən mwɪ mə nəpɪn rɪnətui pehe irə nənimen rifwə. ²¹ Mətə təkwtəkɰuni in

ramətə nari kimrau iarouirei mə rəfo irə. Iarouirei mwi mə sin rino nənimen rətui. Ramasan mə kimiaha hiəres pen in i. In ruvəpwinari raka. Pwəh in rini nəgkiariien səvənhi.” ²² (Tata mine mama səvənhi krouni nəgkiariien me nəha ti nəri nə mə krouhekir nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Irəha hənərai sun raka minuə iərmama sə trini irapw mə Iesu in Kristo, tuhəkoui irapw in, mhəpwəh nəseniien mwi in ruvnimwə pehe ia nimwəfwaki səvənraha.) ²³ Nəri nəha ro irau krouni ianhi mə, “In ruvəpwinari raka. Ramasan mə kimiaha hiəres pen in i.”

²⁴ Ro iamīnhi irə irəha həkwein pen mwi iəmə nəha fwe kupwən nənimen rīfwə nənə mhəni pen tukwe in mə, “Tikuvehi utə nəghi Kumwesən, mīni nīpərhienien. Kimaha iahəukurən mə iəmə i in iəmə ərəha.”

²⁵ Miregi in rini mə, “Iou iakreirei mə iəmə nəha in iəmə ərəha uə rekəm. Mətə nəri kuatia iou iakukurən. Kupwən nənimek rīfwə, mətə təkwtəkwuni nəha iakamətə nari.”

²⁶ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “In rino nəfe ia niram? Məfo irə mo nənimem rətui?”

²⁷ Miregi in rini mə, “Iakuvəni pehe raka tukumiaha i, mətə kimiaha hiəpkregi mhə. Rəfo hiokeikei mə tihəregi mwi? Rosi kimiaha mwi hiokeikei mə tihəuvehe mho kimiaha nərmama me səvənhi uə?”

²⁸ Miregi irəha həni ərəha iəmə nəha, mhəni mə, “Ik iərmama riti səvənhi, mətə kimaha nərmama me səvəi Moses. ²⁹ Kimaha iahəukurən mə Kumwesən rīnəgkiari m Moses, mətə iəmə i kimaha iahəreirei mə in ruku pəku.”

³⁰ Miregi iəmə nəha rini mə, “Kwa nəri i ro nari riti. Kimiaha hiəreirei mə iəmə i ruku pəku, mətə in rino nənimek rətui. ³¹ Kitaha səukurən mə Kumwesən rīpkregi mhə nəfwakiien me səvəi nəkur ərəha me, mətə trini minuə iərmama riti ramsiai Kumwesən, mamə nəkwən, Kumwesən ramregi nəfwakiien me səvənhi. ³² Fwe kupwən kīno tīprənə meste pehe ipwet kīpkregi raka mhə mə iərmama riti ro nəmri iərmama sə nənimen rīfwə rətui. ³³ Mə iəmə i rīpkuku pen mhə ti Kumwesən in ko rīpkə mhə nari riti.”

³⁴ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Kwa ik iəmə ərəha fwe nəpīn ikīnətui pehe irə meste pehe ipwet. Ikuə tikəfo? Tikahatən kimaha uə?” Nənə irəha həkoui irapw in ia nimwəfwaki, mhəpwəh nəseniien mwi in ruvnimwə pehe.

Iesu ruvehe ia tīprənə i mə truai nərmama

³⁵ Kīni pen ti Iesu i mə irəha həkoui irapw iəmə nəha iamīnhi. Ro pen in revən mətui iəmə nəha, mətōni, mīni pen tukwe in mə, “Ikīni nīpərhienien ia Iəməti Iərmama uə rekəm?”

³⁶ Miregi iəmə nəha rini mə, “Iəmə asori. Ni pehe ro tukw iou i mə sin nə Iəməti Iərmama pwəh iakīni nīpərhienien irə.”

³⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikīnətə raka in. Iou i sə iakaməgkiari mik, iou Iəməti Iərmama.”

³⁸ Miregi iəmə nəha rini mə, “Iərimənu. Iakīni nīpərhienien ia niram.” Nənə in rīnimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mīsiai in.

³⁹ Iesu rini mə, “Iou iakuvehe ia tīprənə i mə takəkiri nərmama. Səməme nənimenraha rīfwə tuhətui mhətə nari, mətə səməme hamətə nari nənimenraha truvehe mīfwə.”

⁴⁰ Farisi me nepwīn ipaka ti Iesu həregi nəgkiariien nəha, nənə mhəni pen tukwe in mə, “Kimaha mwi nənimemaha rīfwə uə rekəm?”

⁴¹ Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Kə nəmriimīaha rīfwə kə nərəhaien səkimīaha rīwən. Mətə ti nəri nə mə təkwtəkwuni kimīaha hīaməni mə hīamətə nari nərəhaien səkimīaha raməmak ihi ia kimīaha.”

10

Iāmā sǎ ramətui tǐ sipsip me sǎvǎnhi

¹ “Takani nǐpǎrhienien tukumiaha i. Iǎrmama sǎ rǐpkukurau mhǎ ia kwǎruǎ muvni-
imwǎ ia koupǎ sǎvǎi sipsip me, mǎtǎ rǎputǎ ia kwopun ǎpǎ iti mati pen ia nǎkwai koupǎ
nǎha, iǎrmama nǎha in iǎrmama sǎ ramakres, mamousi iǎrmama. ² Mǎtǎ iǎrmama sǎ
rukurau ia kwǎruǎ muvniimwǎ ia koupǎ, in iǎrmama sǎ ramətui tǐ sipsip me. ³ Iǎrmama
sǎ ramǎrer ia kwǎruǎ ramǎsevǎr ia tǎpinhǎ tǐ iǎrmama nǎha. Sipsip me kamhǎregi rerin.
In ramǎkwein nǎghi sipsip me sǎvǎnhi kuatia kuatia, nǎnǎ miri irǎha mhǎier. ⁴ Nǎpin in
riri sǎvǎnhi sipsip me pam mhǎier, makupwǎn ia nirǎha, nǎnǎ sipsip me kamhǎkurirǎ
in, tǐ nǎri nǎ mǎ hǎukurǎn rerin. ⁵ Iǎrmǎpǎ riti sipsip me tuhǎpwǎh nukurirǎien in, mǎtǎ
tuhǎp raka irǎ tǐ nǎri nǎ mǎ hǎreirei rerin.” ⁶ Iesu rǐni nusipekinien i tǐ nirǎha, mǎtǎ irǎha
hǎreirei nǎfe nǎha rani.

⁷ Ro pen Iesu rǐni pen mwi tǐ nirǎha i mǎ, “Takani nǐpǎrhienien tukumiaha i. Iou kwǎruǎ
sǎvǎi sipsip me. ⁸ Irǎha pam sǎmǎme hamǎkupwǎn ia nirak mhǎuvehe irǎha nǎrmama
sǎmǎme kǎnamhakres, mamhousi iǎrmama, mǎtǎ sipsip me hǎpkǎtǎrig mhǎ irǎha. ⁹ Iou
kwǎruǎ. Trǐni mǐnuǎ iǎrmama riti ruvniimwǎ pehe ia nirak, in trarǎ amasan, mukurǎn
nurvniimwǎ peheien, mǐtei irapw, mǎtui nǎveginien sǎnǎni. ¹⁰ Iǎrmama nǎha ramakres
rauvehē a mǎ trakres, mousi ǎpune sipsip me, mouraha irǎha. Mǎtǎ iou iakuvehē mǎ
irǎha tuhǎuvehi nǐmǐruien nǎnǎ mhǎuvehi asori.

¹¹ Iou iǎrmama sǎ iakamətui amasan tǐ sipsip me. Iǎrmama sǎ ramətui amasan tǐ sipsip
me rerin ragien a mǎ tremhǎ tǐ sipsip me sǎvǎnhi. ¹² Mǎtǎ iǎrmama sǎ kamǎrǎku pen mǐn
mǎ trətui tǐ sipsip me rǐpko mhǎ in iǎrmama pǎrhien sǎ ramətui tǐ sipsip me tǐ nǎri nǎ
mǎ sipsip me nǎha sǎvǎi iǎrmǎpǎ. Nǎpin iǎrmama nǎha rǎtǎ kuri ǎprmin riti rauvehē,
rǎpwǎh sipsip me maiu map. Nǎnǎ kuri ǎprmin nǎha ruvehē muvehē nepwin, mǐrǐpwi
kǐrkiri nepwin. ¹³ Iǎrmama nǎha raiu map tǐ nǎri nǎ mǎ in iǎrmama riti kamǎrǎku a in.
In ro nǎri auǎr a ia sipsip me nǎha.

¹⁴ Iou iǎrmama sǎ ramətui amasan tǐ sipsip me. Iou iakukurǎn sipsip me sǎiou, sipsip
me sǎiou hǎukurǎn mwi iou. ¹⁵ Ia noien nǎha rǎmwhen a mwi Tata Kumwesǎn rukurǎn
iou, iou mwi iakukurǎn Tata Kumwesǎn, nǎnǎ iou rerik ragien a mǎ takemhǎ tǐ sipsip me
sǎiou. ¹⁶ Sǎiou me nepwin sipsip me hǎiwǎn ia koupǎ i. Takamǎkeikei mǐpeki pehe mwi
irǎha, nǎnǎ irǎha tuhǎregi rerik. Ro iamǐnhi irǎ sipsip me nǎha tuhǎuvehe mhǎ touen
kuatia. Iǎrmama kuatia tramətui tǐ nirǎha. ¹⁷ Tata Kumwesǎn rokeikei pǐk iou tǐ nǎri
nǎ mǎ rerik ragien a mǎ takemhǎ tǐ nirǎha. Takemhǎ tǐ nirǎha, nǎnǎ marǎ muvehē mwi
nǐmǐruien sǎiou rǐrǎrig. ¹⁸ Rǐpko mhǎ iǎrmama riti truvehi raka nǐmǐruien sǎiou, mǎtǎ
iou atukw takǎseni pen nǐmǐruien sǎiou rǎmwhen sǎ iakokeikei. Iakauvehē nasoriien tǐ
nǎseniien nǐmǐruien sǎiou, mauvehē mwi nasoriien tǐ nuvehien mwi nǐmǐruien sǎiou
rǐrǎrig. In i nǎri Tata sǎiou rǐmǎni tukw iou i mǎ takamǎkeikei mo.”

¹⁹ Iesu rǐni pam nǎgkiariien me nǎha nǎnǎ nǎmǎ asori me sǎvǎi nǎkur Isrel hǎuai mwi
irǎha me tukwe. ²⁰ Irǎha hǎpik hǎni mǎ, “Iāmǎ nǎha iǎremhǎ ramarǎ irǎ. In ramarmǎri.
Rǎfo kǐmiaha hǎmǎtǎrig in?”

²¹ Mǎtǎ irǎha nepwin hǎni mǎ, “Rekǎm. Iǎrmama sǎ iǎremhǎ riti ramarǎ irǎ ko
rǐpkǎgkiari mhǎ iamǐnhi. Ko iǎremhǎ riti ro iǎrmama nǎnimen rǐfwǎ rətui mǎtǎ nǎri?”

Nǎmǎ asori me sǎvǎi nǎkur Isrel hǎnuǎ tuhǎkwi ǎpune Iesu ia kǎruǎtere

²² Nǎpin nǎha ruvǎuvehe nǎkur Isrel kamho nǎveginien asori nǎha kani mǎ Nǎveginien
sǎvǎi Tetekesen. Kamho nǎveginien nǎha fwe Jerusalem ia nǎpin sǎvǎi nǎkwieiiien.
²³ Iesu ramavǎn ia kwopun riti ia nimwǎ sǎvǎi Kumwesǎn kani mǎ Vrandǎ sǎvǎi Solomon.

10:4: Jon 10:27   **10:6:** Jon 16:25   **10:8:** Jer 23:1-2, Esik 34:2-3   **10:9:** Sam 118:20, Jon 14:6   **10:11:** Sam
23:1, Rev 7:17   **10:12:** Wok Me 20:29   **10:14:** Jon 10:27, 2Tim 2:19   **10:15:** Mat 11:27, Jon 15:13, 1Jon 3:16
10:16: Aes 56:8, Jon 11:52, 1Pit 2:25, Esik 34:23, Esik 37:24   **10:17:** Fil 2:8-9   **10:18:** Jon 5:26, 14:31, Jon 19:11
10:19: Jon 7:43   **10:20:** Jon 7:20, 8:48

²⁴ Nənə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe mheikurkurau irə, mhəni pen tukwe in mə, “Kīmaha tahameitenhi ik mīnesən? Trīni mīnuə ik Kristo sə Kumwesən rīməni mə trərhi pehe i, ni pehe tukumaha i, məpwəh nərkwafəien.”

²⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakuvəni raka tukumiaha i, mətə kīmiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak. Narimnari me nəha səməme iakamo ia nəghi Tata səiou kamhahatən pen mə iou sin. ²⁶ Mətə kīmiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak ti nəri nə mə rīpko mhə kīmiaha sipsip me səiou. ²⁷ Sipsip me səiou kamhəregi rerik. Iou iakukurən irəha, nənə irəha kamhəkurirə iou. ²⁸ Iakauvei pen nīmīruēn rerin mīnraha. Irəha tuhəpkemhə mhə ia nəpīn riti. Iərmama riti riwən truvehi raka irəha ia rəgik. ²⁹ Tata səiou sə ruvei pehe irəha miou, nīskaiēn səvənhi rəpi raka nərmama me pam. Iərmama riti riwən ko ruvehi raka irəha ia rəgin. ³⁰ Iou mīne Tata səiou kīmrau kuatia.”

³¹ Ia nəpīn nəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpeki mwi kəruətərei me mə tuhəkwi əpune in. ³² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakino raka noien amasan me rīpik ia nəmīmiaha Tata Kumwesən ruvei pehe mə tako. Sə rəfo nəha mə tihəkwi əpune iou tukwe?”

³³ Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Kīmaha tahəpkəkwi əpune mhə ik ti noien amasan riti sə ikino, mətə kīmaha tahəkwi əpune ik ti nəri nə mə ikani ərəha Kumwesən. Ik iərmama a, mətə ikani mə ik Kumwesən.”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kīmiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariēn i kīmərai pen ia Loa səkīmiaha uə? Rini iamīnhi irə mīnuə ‘Iakini mīnuə kīmiaha nə kumwesən me.’ ³⁵⁻³⁶ Kitaha səukurən mə nəfe Nəkukuə Ikinan rani ko kīpkətəfi mhə. Ro iamīnhi irə mə Kumwesən rīnəkweīn nərmama me nəha səməme in rīməuvei pen nəgkiariēn səvənhi mīnraha mīnuə ‘kumwesən me,’ rəfo kīmiaha hiaməni ərəha iou? Iou iərmama i Kumwesən ruvərfi raka iou, mərhi pehe iou iakuvehe ia tīprənə i, mətə kīmiaha hiaməni mə iakani ərəha in, ti nəri nə mə iakini mə, ‘Iou Tini Kumwesən.’ ³⁷ Mə iou iapko mhə narimnari me səiou Tata rokeikei mə tako rərəha mə kīmiaha hiəni nīpərhiēnien ia nirak. ³⁸ Mətə mə iakamo narimnari me nəha, pərhiēn hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak, mətə tihaməkeikei mhəni nīpərhiēnien ia narimnari me nəha sə iakamo. Ia noien i kīmiaha tihəkurən, mhəkurən amasan mə Tata Kumwesən in i ia nirak iou nə irə.”

³⁹ Irəha haməmwur mwi mə tuhəkwtəmhirī Iesu, mətə in ramkeies raka ia rəginraha, ⁴⁰ mavən məpi sīmwin mwi ia nui aris Jotan, mevən ia kwopun nəha Jon ramo paptəes ikīn fwe kupwən, mamarə ia kwopun nəha. ⁴¹ Nərmama həpik həuvehe tukwe, mhəni mə, “Jon rīpko nīmətəien riti, mətə nəgkiariēn me pam səməme in rīməni ia iəmə i ho nīpərhiēnien.” ⁴² Ro pen nərmama həpik ia kwopun nəha həni nīpərhiēnien ia Iesu.

11

Iesu ro Lasaros rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Iərmama riti ramemhə nəghin nə Lasaros. Imwəni fwe Petani. Petani in rukwənu səvəi Meri mīne piəvi Meri nəghin nə Marta. ² Meri nəha in pran sə rīnətəgi pen senta ia nīsui Iərimənu səkitaha, mahəkwi raka ia nīmwai nukwənen. Lasaros nəha in kitirīməni. ³ Lasaros ramemhə iamīnhi irə ro pen kitirīməni mi nəha krouərhi pen nəgkiariēn riti revən ti Iesu, rouni mə, “Iərimənu. Ik riti sə ikokeikei pik ramemhə.”

⁴ Mətə nəpīn Iesu riregi nəgkiariēn nəha, rini mə, “Nemhəien i ko rīpko mhə Lasaros remhə anan. Ramarə irə mə nərmama tuhətoni nasoriēn səvəi Kumwesən. Nemhəien i in suatuk sə Kumwesən truvehi utə nəghi Tini irə.”

10:24: Wok Me 3:11, 5:12, Luk 22:67   **10:25:** Jon 4:26, 5:36, Jon 10:38   **10:26:** Jon 6:64, 8:45   **10:27:** Jon 8:47, 10:3
10:28: Jon 3:16, 6:39, Jon 18:9   **10:31:** Jon 8:59   **10:33:** Lev 24:16, Mat 26:65, Jon 5:18   **10:34:** Sam 82:6
10:35-36: Mat 5:18   **10:38:** Jon 14:10-11   **10:39:** Luk 4:30, Jon 8:59   **10:40:** Jon 1:28   **10:42:** Jon 7:31
11:1: Luk 10:38-39   **11:2:** Jon 12:3   **11:3:** Jon 11:36   **11:4:** Jon 9:3, 11:40

⁵ Iesu rokeikei pik Marta mine piavn Meri mine kitirimānrau Lasaros. ⁶ Ro iamīnhi irā nāpīn in rīregi mā Lasaros ramemhā, in rarā mwi nāpīn kēru mwi ia kwopun nāha in ramarā ikīn.

⁷ Nāpīn nāha kēru rukurau nānā in rīni pen tī nārmama me sāvānhi mā, “Pwāh sāvān mwi fwe tānā Jutia.”

⁸ Mīregi nārmama me sāvānhi hāni pen tukwe in mā, “Iahatān. Tākwtākwuni a kwārha nāmā asori me ia Jutia hokeikei mā tuhākwi āpune ik ia kēruātereī me. Mātā ikokeikei mā tikrārīg mevān mwi fwe ikīn?”

⁹ Mīregi Iesu rīni mā, “Kīmīaha hīāukurān mā aōa twelef ia ran. Trīni mīnuā iārmama riti ramavān ia ran, trīpkapāti mhā tī nārī nā mā in ramātā nukuraanien sē ramāhīāpwin nārmama ia tīprānā i. ¹⁰ Mātā trīni mīnuā iārmama riti ramavān ia nāpīn in trapāti tī nārī nā mā nukuraanien nāha rīwān irā.”

¹¹ Iesu rīni pam nāgkiariien me nāha, marīpīn mani pen tī nīrāha i mā, “Kītaha riti Lasaros ramapri, mātā iakīnamevān takāsuāpwiri in.”

¹² Mīregi nārmama me sāvānhi hāni pen tukwe in mā, “Iārīmānu. Trīni mīnuā in ramapri in truvehe māsanīn.” ¹³ (Iesu rāgkiari ia Lasaros mā ruvāmhā, mātā rerīnraha ramrhi mā nīpwrai nāgkiariien sāvānhi mā in ramapri a.)

¹⁴ Ro pen Iesu rīni pen atukwatukw tī nīrāha i mā, “Lasaros ruvāmhā. ¹⁵ Nānā nāpīn rerīk rīrhi kīmīaha, iakāgien mā iou iapkarā mhā ia kwopun nāha nāpīn remhā irā. Nārī nāha trasitu ia kīmīaha mo kīmīaha hīāni nīpārhiēnien ia nīrak. Mātā pwāh sāvān tukwe.”

¹⁶ Ro iamīnhi irā Tomas nāha kani in mā “Mwirmwir,” rīni pen tī nārmama me nāha irāha min kamhākurirā ia Iesu mā, “Ramasan. Pwāh kītaha pam sāvān mhēmhā kītaha min.”

Iesu rāgkiari vivi m Marta mine Meri

¹⁷ Nānā Iesu rapirapw ia Petani mātoni Lasaros rīnāmā nāpīn kefā raka ia nīpāgi kēruātereī. ¹⁸ Rukwānu nāha Petani ipaka tī Jerusalem, kavān rāmwhēn ia kilometa kahar. ¹⁹ Nākur Isrel me hāpīk hāmāuvehe tī Marta mine Meri mā tuhāgkiari vivi mīnrau tī nārī nā mā kitirimānrau ruvāmhā. ²⁰ Ro iamīnhi irā nāpīn Marta rīregi mā Iesu rauvehe, in revān mātā in. Mātā Meri ramākure a ia nākwai nīmwā.

²¹ Marta rīni pen tī Iesu i mā, “Iārīmānu. Ko ramo ik ia kwopun i ko kitirimān rāpwāh nemhāien. ²² Mātā iou iakukurān mā tākwtākwuni nāfe nāghīn tikāres Kumwesān tukwe, in truvei pehe mik.”

²³ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Kitirimān trātui mwi ia nemhāien sāvānhi.”

²⁴ Mīregi Marta rīni pen tukwe in mā, “Iou iakukurān mā in trātui mwi ia nāpīn sampam, nāpīn nārmama tuhātui mwi ia nemhāien.”

²⁵ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Iou iārmama i iakamo nārmama sāmāme hāvāmhā hātui mwi ia nemhāien. Iou nīmīruien. Iārmama sārāni nīpārhiēnien ia nīrak nārī auēr a mā remhā mātā trīmīru. ²⁶ Nānā iārmama sārāmīru, mani nīpārhiēnien ia nīrak, trīpkemhā mhā ia nāpīn riti. Ikīni nīpārhiēnien ia nāgkiariien i?”

²⁷ Mīregi Marta rīni pen tukwe in mā, “Ouāh, Iārīmānu. Iakani nīpārhiēnien mā ik iāmā i kani mā Krīsto. Ik Tīni Kumwesān. Ik iāmā i profet kupwān me hāmāni mā tikuvehe ia tīprānā i.”

²⁸ Marta rīni nāgkiariien nāha, nānā mārari mevān mā trākwein piavn Meri. In revān māgkiari afafa min, mīni mā, “Iahatān sākrau in i ruvāuvehe, mā mārēs ik.” ²⁹ Nānā nāpīn Meri rīregi nāgkiariien nāha, rīskāmter akwauakw, mevān tī Iesu. ³⁰ Iesu rīpkuvehe mhā ihī ia rukwānu nāha, mātā ramārer ihī ia kwopun nāha Marta rīnātoni in ikīn. ³¹ Nākur Isrel me nāha sāmāme kamhākure irāha Meri ia nākwai nīmwā māmhāgkiari vivi min,

hætoni Meri riskæmter akwauakw mier irapw iruæ. Ro pen iræha hækuriræ in. Rerînraha ramrhi mæ rosi in ramevæn mæ trasæk ia kwopun kinærkwafæ nipwrai kitirimæni ikîn.

³² Næpîn Meri ruvehe ia kwopun næha Iesu ramærer ikîn, mætoni, in rînîmwî nukurhun mi ia nænimen, mîni pen tukwe in mæ, “Iærimænu. Ko ramo ik ia kwopun i ko kitirimak ræpwæh nemhæien.”

³³ Ia næpîn næha Meri ramasæk. Nækur Isrel me næha sæmæme hæuvehe iræha min iræha mwi kamhasæk. Iesu rætoni rerîn rærkwæpîr, meiahag æfi tukwe, ³⁴ mîni mæ, “Kimiaha hiænærkwafæ nipwran pæku?”

Mîregi iræha hæni pen tukwe in mæ, “Iærimænu. Uvehe mætoni.”

³⁵ Iesu rasæk.

³⁶ Ro pen nækur Isrel me hæni mæ, “Hætoni ro. Rosi in rokeikei pik anan Lasaros.”

³⁷ Mætæ iræha nepwîn hæni mæ, “Iæmæ i rînomasan raka iærmama riti nænimen rifwæ. Ræfo in ripkomasan mhæ mwi Lasaros mæ træpwæh nemhæien?”

Iesu ro Lasaros rætui mwi ia nemhæien

³⁸ Ro iamînhi iræ Iesu rîregi mwi ræræha anan. In ruvehe ia kwopun kinærkwafæ nipwrai Lasaros ikîn. Kinærkwafæ nipwran ia nipægi kærûterei riti. Nænæ kærûterei riti mwi ramærer tukuahag tærhui nipæg næha. ³⁹ Iesu rîni mæ, “Hæuvehi raka kærûterei næha.”

Mætæ Marta, kitirimæi iæmæ næha sæ ruvamhæ, rîni pen tukwe in mæ, “Iærimænu. In ruvæpein raka. In i næpîn sæ ro kefæ sævænhi.”

⁴⁰ Mîregi Iesu rîni pen tukwe in mæ, “Rosi ikînenouenou næfe iakimæni pehe tukw ik uæ? Trîni mînuæ ikîni nipærhienien ia nirak, tikætæ nasoriien sævæi Kumwesæn.”

⁴¹ Ro iamînhi iræ iræha hæuvehi raka kærûterei næha. Nænæ Iesu rækwætæ, mîni mæ, “Tata. Iakani tanak tukw ik ti næri næ mæ ikuværegi raka iou. ⁴² Iakukuræn mæ ikamregi iou ia næpîn me pam, mætæ iakani nægkiariien i mæ trasitu ia nærmama me i kamhærer kuraukurau. Iakuæ iræha tuhæni nipærhienien mæ ikînærhi pehe iou.”

⁴³ Næpîn Iesu rîni pam nægkiariien me næha, rækwein æpwæmwîs, mîni mæ, “Lasaros! Ier irapw!” ⁴⁴ Nænæ iæmæ næha sæ ruvamhæ rier irapw. Tinari me næha sæ kinærkwî rægîn mi mîne nisun mi iræ mîne sæ næha kinærkwî nænimen iræ kamhæmak ihi ia nipwran. Nænæ Iesu rîni pen ti niræha i mæ, “Hæfi raka tinari iræ, pwæh ravæn.”

Næmæ asori me hærai sun mæ tuhousi æpune Iesu

⁴⁵ Nækur Isrel me næha sæmæme hæmæuvehe mhæti pehe Meri iræha hæpik hætoni næfe Iesu rîno, nænæ mhæni nipærhienien ia Iesu. ⁴⁶ Mætæ iræha nepwîn hæuvæn ti Farisi me, mhæni pen næfe Iesu rîno. ⁴⁷ Ro iamînhi iræ pris asori me mîne Farisi me housæsimwîn næmæ asori me sævæi nækur Isrel, mhæni mæ, “Kitaha tsæfo i? Kwa iæmæ i ramo nîmtætien me ripik. ⁴⁸ Trîni mînuæ kitaha sæseni in ramo iamînhi iræ maripîn, nærmama me pam tuhæni nipærhienien iræ. Nænæ nækur Rom tuhæuvehe mhouraha nimwæfwaki sækitaha mîne nærmama me sækitaha.”

⁴⁹ Mætæ iræha riti næghîn næ Kaeafas in rauvehi wok sævæi pris asori anan ia nuk næha. In rîni pen ti niræha i mæ, “Kimiaha hiæreirei nari. ⁵⁰ Ræfo kimiaha hiæpkætæ mhæ mhæukuræn? Ko iærmama kuatia remhæ ti nækur Isrel ramasan mæpi raka kousi æpune kitaha nækur Isrel me pam.”

⁵¹ Kaeafas ripkîni atukw mhæ nægkiariien i, mætæ in rauvehi wok sævæi pris asori anan ia nuk næha, mani irapw nægkiariien sæ ruku pen ti Nænîmwîn Ikinan. Næri næha ripkier pehe mhæ ihi, mætæ in rukupwæn mîni irapw mæ Iesu tremhæ ti nækur Isrel. ⁵² Mætæ in tripkemhæ mhæ ti niræha æpa nækur Isrel, in tremhæ mwi ti nipwnæti Kumwesæn me

səməme kamharə kirkiri ia tənəmtənə me, nənə mousəsimwin irəha ia kusen kuatia. ⁵³ Ia nəp̄in nəha nəmə asori me nəha hənəmrai sun mə tuhousi əpune Iesu.

⁵⁴ Ro iam̄inhi irə Iesu rəpwəh navən irapwien ia nəmri nəkur Isrel ia tənə Jutia, mətə in rəpwəh tənə səvənraha mevən ia taon riti nəghin nə Efrem. Taon nəha ipaka ti kwopun akwesakwes ikin. Iesu ramarə ikin irəha nərmama me səvənhi.

⁵⁵ Nəveginien asori nəha səvəi nəkur Isrel nəghin nə Pasova ruvəuvehe ipaka. Ro pen nərmama həpik həier ia kwopun me mhəutə pen fwe Jerusalem mə tuho irəha həmher ia nəmri Kumwesən kurirə Pasova ruvehe. ⁵⁶ Irəha kamhərer ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhətui Iesu, mamhəgkiari m̄inraha me, mamhəni mə, “K̄imiahā hiaməfətərig irə? Rosi ko in r̄ipkuvehe mhə ia nəveginien asori uə?” ⁵⁷ Irəha hən̄i ianhi ti nəri nə mə pris asori me m̄ine Farisi me həuvəni raka nəkwanraha mə tr̄ini m̄inuə iərmama riti rukurən kwopun Iesu ramarə ikin traməkeikei m̄ini pen ti n̄irəha i nənə irəha tuhəuvən mhəkwtəm̄hiri in.

12

Meri rətəgi pen senta ia nisui Iesu

¹ Nəp̄in sikis a mwi nəveginien asori nəha Pasova ruvehe. Ro pen Iesu revən ia Petani, imwei Lasaros. Lasaros nə iəmə sə Iesu r̄inəsuaḡwiri in ia nemhəien. ² Irəha həpnəpenə nəveginien riti sənəi Iesu fwe ikin. Marta rasui raka nəveginien. Lasaros in mwi riti ia nərmama me nəha səməme kamhāni pəri nari irəha m̄in. ³ Ia nəp̄in nəha Meri ruvehi n̄ipəri senta k̄ino ia nat atukwatukw nənimen rutə p̄ik. In ruvehi mətəgi pen ia nisui Iesu mi, nənə m̄inamrai nisun mi ia nimwai nukwənen. Nəkwai nimwə ruvehe mukuər ia n̄ipeki senta.

⁴ Mətə iərmama riti səvəi Iesu, nəghin nə Jutas Iskariot, iəmə nəha r̄ipko mhə tui truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in, in r̄ini mə, ⁵ “Rəfo k̄ipkəmri pen mhə nəmri nari ia senta nəha? Kukurən nuvehien silin me k̄ino ia silva irəha pam tri hantret, kuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən.” ⁶ Jutas r̄ipkini mhə nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rokeikei mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən. Mətə in r̄ini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rauvehi tənəripw irəha kamhəvai pen mane irə, nənə nəp̄in nepwin ramakres afafa n̄ipərin səvənhi.

⁷ Mətə Iesu r̄ini mə, “Əpwəh nəsk̄iien prən i. In r̄ino nəri i rer̄in ramr̄hi nəp̄in tuk̄inimwi iou irə. ⁸ Nərmama nautə səvənraha riwən tiharə k̄imiahā m̄inraha nəp̄in me, mətə iou tapkarə pəri mhə k̄itaha m k̄imiahā nəp̄in me.”

⁹ Nəkur Isrel me həpik həregi mə Iesu in ia kwopun nəha, həregi həuvən tukwe. Irəha həpkəuvən mhə mə tuhətoni Iesu əpa, mətə həuvən mə tuhətoni mwi Lasaros. Lasaros nə in iəmə sə Iesu r̄inəsuaḡwiri in ia nemhəien. ¹⁰ Pris asori me hərəi sun mə tuhousi əpune Lasaros mwi, ¹¹ ti nəri nə mə nəkur Isrel me həpik, nəp̄in hətoni mə in ruvəm̄iru mwi, hən̄i n̄ipərhienien ia Iesu, nənə mhəpwəh nukur̄iəien nəmə asori me səvənraha.

Iesu revən mapirapw fwe ia Jerusalem nərmama həgnəgini in

¹² Kini rakwakwi irə, nərmama me nəha səməme həuvən ti nəveginien asori nəha Pasova həregi mə Iesu rauvehe ia Jerusalem. Nərmama me nəha həpik. ¹³ Həuvehi nimwai nəm̄wir mhəuvehi mhəier ia taon mhəuvən mhətə in rauvehe ia suatuk, kamhəkwein əpwəm̄wis mə, “Səgnəgini Kumwesən!

Səkwein amasan ia iəmə i rauvehe ia nəghi Iərimənu sək̄itaha!
Səkwein amasan irə, in kig səvəi nəkur Isrel!”

¹⁴ Iesu rətə kwəti togki riti nənə rəkure irə. Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. Rini iam̄nhi irə m̄nuə,

¹⁵ “Nəkur Saeon^a tihəpwəh nehek̄irien.

Hətə ro kig sək̄im̄iaha rauvehe,
maməkure ia kwəti togki riti.”

¹⁶ Ia nəp̄in nəha nərmama me səvəi Iesu hərəirei n̄ipwrai narimnari me i. Mətə kurirə irə, kuvehi utə raka Iesu revən fwe ia neiai, rer̄inraha r̄irhi mə kimərai pen narimnari me i ia Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə. Rer̄inraha r̄irhi mwi mə nərmama me həno narimnari me i irə.

¹⁷ Iesu r̄ino Lasaros rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nərmama me nəha səməme kamhərer irəha min ia nəp̄in nəha in r̄inəkwein Lasaros irə mə trier ia n̄ipəgi kəruətərei irəha kamhərip̄in mamhəni irapw nəfe irəha hənətoni. ¹⁸ Nərmama həp̄ik hənəuə tuhətoni Iesu ti nəri nə mə irəha kamhəregi mə in r̄ino n̄imtətien nəha. ¹⁹ Ro iam̄nhi irə Farisi me kamhəni pen ti n̄irəha me i mə, “Hətoni ro, kitaha ko səpko anan mhə nari riti! Təkwtək̄wuni nəha nərmama me pam kamhək̄urirə in!”

Iesu r̄ini irapw mə traməkeikei memhə

²⁰ Nəkur Kris me nepw̄in nəha ik̄in kamhəfwaki irəha nərmama me nəha səməme hāməutə pen fwe Jerusalem ti nəveginien asori. ²¹ Nəkur Kris me nəha həuvehe ti Filip. (Filip imwəni fwe Petsaeta ia tənə Kalili.) Həuvehe mhəni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Kimaha iahokeikei mə tahətoni Iesu.” ²² Ro iam̄nhi irə Filip revən m̄ini pen ti Antru, nənə rouevən rouni pen ti Iesu.

²³ Nənə Iesu r̄ini pen ti n̄irəha i mə, “Təkwtək̄wuni nəha nəp̄in sə Kumwesən truvehi utə nəghi Iəməti Iərmama irə ruvəuvehe. ²⁴ Iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i. Nuni nari riti ko r̄ipkukuə mhə kwənkwān tr̄ini m̄inuə r̄ipkukupwən mhə m̄imwei irapw ia t̄iprənə memhə. Mətə mə remhə trukūə kwənkwān r̄ip̄ik. ²⁵ Iərmama sə rokeikei p̄ik n̄im̄iruien səvənhi trarfai irə, mətə iərmama sə rəm̄wəki n̄im̄iruien səvənhi ia t̄iprənə i in trəkwtəm̄hiri n̄im̄iruien səvənhi mamevən muvehi n̄im̄iruien rer̄in. ²⁶ Iərmama sə ramo tukwini nari miou traməkeikei mukurirə iou. Nənə kwopun pəku iakamarə ik̄in iərmama sə ramo tukwini nari miou in mwi trarə ik̄in. Iərmama sə ramo tukwini nari miou Tata Kumwesən tr̄isiai in.

²⁷ Təkwtək̄wuni nəha iakregi rərəha anan. Nənə takəfni mwi irə? Ko iak̄ini mə “Tata uvehi raka nəm̄isəien sə rauvehe tukw iou”? Rekəm, kwa in nə iak̄iməuvehe tukwe mə nəp̄in i treste iou iam̄nhi irə. ²⁸ Tata uvehi utə nəghim!”

Təkwtək̄wuni a mwi kregi nəgkiariien riti ruku pen ia neiai muvehe. Nəgkiariien nəha r̄ini mə, “Iou iakuvəuvehi utə raka nəghik, nənə təkwtək̄wuni nəha takuvehi utə mwi.” ²⁹ Nərmama səməme kamhərer ipaka tukwe həregi həni mə, “Kwa karuəruə!” Nepw̄in həni mə, “Agelo riti rəgkiari pen min.”

³⁰ M̄iregi Iesu r̄ini pen ti n̄irəha i mə, “nəgkiariien nəha r̄ipkuvehe mhə mə iou takregi. Mətə ruvehe mə k̄im̄iaha tihəregi. ³¹ Təkwtək̄wuni nəha r̄ino nəp̄in sə Kumwesən trərpw̄in noien ərəha me kamo ia t̄iprənə i. Təkwtək̄wuni nəha in trəkoui irapw Setan sə ramərimənu ia t̄iprənə i. ³² Nənə iou, nəp̄in kuvehi utə iou iakaraka ia t̄iprənə, takvi pehe nərmama pam həuvehe tukw iou.” ³³ Iesu r̄ini nəgkiariien i mani əuenh̄in mə trəfemhə irə.

³⁴ Ro pen nərmama həni pen tukwe in mə, “Kimaha iahəuvəregi raka ia Loa sək̄itaha mə nəp̄in Kristo truvehe in tramarə rer̄in. Rəfo ikani mə tukuvehi utə Iəməti Iərmama? Sin nəha Iəməti Iərmama nəha?”

^a **12:15:** Nəgkiariien i ‘Saeon’ nəghi Jerusalem. **12:16:** Jon 2:22 **12:17:** Jon 11:43-44 **12:19:** Jon 11:48
12:21: Jon 1:44, Luk 19:3, 23:8 **12:23:** Jon 13:31-32, Jon 17:1 **12:24:** 1Kor 15:36 **12:25:** Mat 16:25 **12:26:**
Jon 14:3, 17:24 **12:27:** Sam 6:3, 42:5, Mat 26:38 **12:28:** Mat 3:17 **12:29:** Wok Me 23:9 **12:30:** Jon 11:42
12:31: Jon 9:39, 14:30 **12:32:** Jon 3:14 **12:33:** Jon 18:32 **12:34:** Sam 89:4,36, Sam 110:4, Aes 9:7, Dan 7:14

³⁵ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, “Nukuraanien sa ramahiapwin kimiaha trara napin ouihi a mwi kimiaha min. Havan napin nukuraanien i ramarahi ihi kimiaha min, kamo napitavien ruvehe mousaman kimiaha. Iarmama sa ramavan ia napitavien rireirei kwopun ramevan ikin. ³⁶ Napin nukuraanien i ramarahi ihi kimiaha min, tihani niparhienien ira. Ia suatuk naha kimiaha tihavehe mho nipwnati nukuraanien ia kimiaha.” Napin Iesu rini pam negkariien me i, in rapwah iraha, mevän markwafa.

Nakur Isrel hapwah ninien niparhienien ia Iesu

³⁷ Iesu rino auer a nimtätien me ripik ia namri nakur Isrel matä iraha hapkini mha niparhienien ira. ³⁸ Noien i rier pehe iamnhi ma negkariien i Profet Aesea rimani fwe kupwan truvehe mukuä ira. In rimani iamnhi ira minua, “Iarimänu. Sin rini niparhienien ia negkariien sakimaha?

Iarimänu ro pui niskaiien savänhi m sin?”

³⁹ Ro iamnhi ira iraha ko hapkini mha niparhienien ia Iesu ti nari na ma Profet Aesea rimani mwi minua,

⁴⁰ “Kumwesän rino nanimenraha rifwa,
nanä masisäg ia natarigien savänraha.

In rino iamnhi kamo iraha hatä nari ia nanimenraha,
mhäukurän nari ia rerinraha,
mhärarig,
nanä tako iraha häuvehe mhäsänin.”

⁴¹ Profet Aesea rimani negkariien me i ti nari na ma in rinätoni nasoriien savai Iesu, nanä negkiari ira.

⁴² Matä parhien namä asori me hapik kwopti iraha mwi hani niparhienien ia Iesu. Matä ti nari na ma kamhäekir Farisi me, hapwah nini irapwien. Iraha hapwah nokeikeien ma Farisi me tuhärhi irapw iraha ia nimwäfwaki savänraha. ⁴³ Namä asori me i hokeikei ma narmama tuhamämwur ia negnäginiien iraha. Iraha hokeikei sa naha mapi raka ma Kumwesän tragnägini iraha.

⁴⁴ Ia napin naha Iesu rakwein apwämwis, mini ma, “Iarmama sa rani niparhienien ia nirak, ripkini äpa mha niparhienien ia nirak, matä rani niparhienien ia Iamä sa rinärhi pehe iou. ⁴⁵ Nanä iarmama sa ramätä iou, ramätä mwi Iamä sa rinärhi pehe iou. ⁴⁶ Iou iakimäuvehe ia tipränä i iakämwhen ia nukuraanien. Ro iamnhi ira, iarmama sa rani niparhienien ia nirak tripkarä mha ia napitavien.

⁴⁷ Iarmama sa ramregi negkariien me säiou, mäpwäh noien näfe iakani, tapkärpwin mha noien äräha savänhi. Iou iapkuvehe mha ia tipränä i ma takärpwin noien äräha savai narmama, matä iakuvehe ma takuvehimiru iraha. ⁴⁸ Matä iarmama sa rauvei pehe täkutan miou, mäpwäh mwi ninien niparhienien ia negkariien me säiou, nari riti naha ikin tukärpwin pen min tukwe. Ia napin sampam tukärpwin pen min ti nari na ma rini nari auer a ia negkariien säiou sa iakimäni. ⁴⁹ Tro iamnhi ira ti nari na ma negkariien me i säiou ripkuku pehe mha ia nirak a. Matä Tata Kumwesän sa rinärhi pehe iou iakuvehe, in na rimani pehe näkwan tukw iou i ma näfe noien savai negkariien takesi pen mine näfe negkariien takini. ⁵⁰ Nanä iakukurän ma negkariien i savänhi in na nukune nimiruieren rerin. Ro iamnhi ira näfe iakani, mani makurirä a näfe negkariien Tata Kumwesän rimani pehe tukw iou i.”

13

Iesu raikuas ia nisui narmama me savänhi

¹ Trakwakwi tuko näveginien asori naha Pasova. Iesu rukurän ma napin savänhi

ruvəuvehe ipaka na trəpwəh tiprənə i mevən ti Tata Kumwesən. Nəp̄in me in ramokeikei nərmama me səvənhi səməme kamharə ia tiprənə i, mamokeikei irəha nəp̄in me meste pehe nəp̄in in tremhə irə.

² Ia nəruarəv Iesu mine nərmama me səvənhi kamhani pəri nari. Setan rinəmri pen raka nətərigien riti ia reri Jutas Iskariot, t̄ini Saemon, mə truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in. ³ Iesu rukurən mə Tata Kumwesən ruvəuvei pen raka narimnari me pam ia rəgin. In rukurən mwi mə fwe kupwən in rəpwəh Kumwesən muvehe, nənə təkwtəkwuni in trirərig mevən mwi ti Kumwesən. ⁴ Ro iam̄inhi irə in riskəmter ia kwopun nəha kamhani pəri nari ik̄in, muvehi raka karkahu səvənhi, nənə muvehi t̄inari riti mwi kamərai raka nəpwt̄igien irə, mətoti. ⁵ Mətoti pam, m̄ivi pen nui ia nari kamaikuas ia nisui iərmama irə, nənə minamaikuas ia nisui nərmama me səvənhi, nənə mamrai raka nəpwt̄igien ia t̄inari sə in rinətoti irə.

⁶ Nəp̄in in ruvehe ti Saemon Pita, Pita r̄ini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Ikuə tikaikuas mwi ia nisuk mi?”

⁷ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Nəri i iakamo ikreirei təkwtəkwuni, mətə kurirə ik̄in tikukurən.”

⁸ M̄iregi Pita r̄ini pen tukwe in mə, “Rekəm. Ko iakəpwəh nəsenien ik ikaikuas ia nisuk mi ia nəp̄in riti.”

M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Mə iapkaikuas mhə ia niram, tukəpwəh n̄inien mwi mə ik iərmama riti səiou.”

⁹ M̄iregi Saemon Pita r̄ini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Mə ro iam̄inhi irə, tikəpwəh naikuas əpaien ia nisuk mi, mətə tikaikuas mwi ia tipage rəgik mi mine nukwənek.”

¹⁰ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Iərmama sə r̄inaru raka traru mwi ti nəfe? N̄ipwran rinəmher pam raka, mətə nisun mi əpa traməkeikei maikuas mwi ia nirau. Kimiaha hiənəmher raka, mətə ripko mhə kimiaha pam.” ¹¹ Iesu ruvəukurən raka sin ia nirəha truvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in. Ro pen in r̄ini ianhi mə, “Ripko mhə kimiaha pam hiəmher.”

¹² Nəp̄in Iesu raikuas pam ia nisunraha, rarkahu mwi karkahu səvənhi, mevən mwi məkure ia təmwhek̄in, nənə mini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəukurən n̄ipwrai nəri i iako m kimiaha? ¹³ Kimiaha hiaməkwein iou mə ‘Iahatən’ mine ‘Iərimənu.’ Nənə hiaməni atukwatukw a, ti nəri nə mə n̄ipərhiēnien iou Iahatən səkimiaha mine Iərimənu səkimiaha. ¹⁴ Ro iam̄inhi irə mə iou iak̄inaikuas ia nisumiaha iam̄inhi, ramasan mə kimiaha mwi tihaikuas ia nisumiaha me. ¹⁵ Iou iako noien i mahatən kimiaha irə mə kimiaha tiho rəmwhen iou iak̄ino m kimiaha. ¹⁶ Iakani n̄ipərhiēnien tukumiaha i. Iərmama sə ramo tukwini nari ripkasori mhə ia iəmə asori səvənhi. Iərmama sə kamərhi in ti nuvehien nəgkiariēn in ripkasori mhə ia iərmama sə ramərhi in. ¹⁷ Təkwtəkwuni nəha kimiaha hiəukurən amasan narimnari me i, ro iam̄inhi irə tr̄ini minuə hio iam̄inha irə, kimiaha rer̄imiaha tragien.”

Iesu r̄ini irapw mə tukuvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in

¹⁸ “Iou iap̄kəgkiari mhə ia kimiaha pam. Iakukurən amasan səməme iak̄inərpwi rəgik ia nirəha. Mətə nəgkiariēn i ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə. Rini mə, ‘Iərmama sə kupwən iarouəni nari kimrau min, mətə təkwtəkwuni nəha in ruvəuvehe minəmwəki iou.’

¹⁹ Iou iakani irapw nəri i tukumiaha təkwtəkwuni, nəp̄in rəpwəh ihi nier peheien. Mətə nəp̄in trier pehe irə, nənə kimiaha tihəni n̄ipərhiēnien ia nirak mə iou i in i. ²⁰ Iakani n̄ipərhiēnien tukumiaha i. Iərmama sə raməsevər ia rer̄in ti iərmama riti səiou sə takərhi pen i rəmwhen mə raməsevər mwi ia rer̄in tukw iou. Nənə iərmama sə raməsevər ia

rerin tukw iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe.”

²¹ Nəpın Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, riregi rərəha fwe ia rerin, mini irapw mə, “Iakani nıpərhiendien tukumiaha i mə kımiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmana səməme kamhəm wəki iou.”

²² Nənə nərmana me səvənhi həti pen mhətoni irəha me, mhəreirei mə Iesu rani sin. ²³ Irəha riti Iesu rokeikei pik, in raməkure ipaka ti Iesu. ²⁴ Ro pen Saemon Pita ruini pen kənkəpwə min mə treres ro Iesu mə iərmana sin nəha in rani.

²⁵ Ro iamınhi irə iərmana nəha rəkure pəpən ipaka ti Iesu, mares in mə, “Iərımənu, sin nəha ikani?”

²⁶ Miregi Iesu rini mə, “Iərmana sə takəkwsen bred meitesi ia nise nari muvei pen min, iərmana nəha i nəha.” Nənə in ruvehi nıpəri bred riti, meitesi ia nise nari, muvei pen m Jutas tını Saemon Iskariot. ²⁷ Nənə Jutas ruvehi bred, təkwtək wuni a mwi Setan ruvni mwə ia rerin.

Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəfe nəha ikuə tiko, iko akwauakw.” ²⁸ Iesu rini nəgkiariien nəha ti Jutas, mətə nərmana me nəha kamhani pəri nari irəha min həreirei mə rini pen ti nəfe. ²⁹ Nəpın rerinraha rırhi mə rosi Iesu rıməni pen tukwe in mə trevən muvehi nəmri nəveginien riti uə trevən muvei pen mane nəpın m nərmana nautə səvənraha riwən. Rerınraha rırhi iamınhi ti nəri nə mə Jutas ramətui ti tənərıp w sə irəha kamhəvai pen mane me səvənraha irə. ³⁰ Ro iamınhi irə nəpın Jutas ruvehi raka bred, rərer, mier akwauakw a. Ia nəpın nəha ruvəpitəv.

Saemon Pita trini mə rıreirei Iesu

³¹ Nəpın Jutas ruvəier raka, Iesu rini mə, “Təkwtək wuni nəha rino nəpın sə tukuvehi utə nəghi Iəməti Iərmana irə, nənə na in truvehi utə nəghi Kumwesən. ³² Trini minuə in ruvehi utə nəghi Kumwesən, Kumwesən in mwi truvehi utə in revən marə irau min. In tro təkwtək wuni a mwi.

³³ Nıpwnətik me. Ko iapkarə əpwəm wıs mhə kitaha m kımiaha. Kımiaha tihəpkətui iou, mətə takini pehe mwi nəgkiariien kuatia a m kımiaha nəha təkwtək wuni sə iakıməni pen m nəmə asori me səvəi nəkur Isrel fwe kupwən. Iakıməni pen ti nırəha i mə, ‘Kımiaha ko hiəpkəuvən mhə nəha kwopun iakamevən ikın.’

³⁴ Nəgkiariien vi riti takuvei pehe m kımiaha təkwtək wuni mə tiho. Kımiaha tihaməkeikei mhokeikei kımiaha me. Rəmwhen iou iakokeikei kımiaha ia noien a mwi nəha kımiaha tihaməkeikei mhokeikei kımiaha me. ³⁵ Trini minuə kımiaha hiokēikei kımiaha me iamınhi irə, nərmana me pam tuhəkuren mə kımiaha nərmana me səiou.”

³⁶ Nənə Saemon Pita reres pen in mə, “Iərımənu, tikevən pəku?”

Miregi Iesu rini mə, “Kwopun pəku iakamevən ikın nəha təkwtək wuni, ko ipkukurirə mhə iou mətə kurirə irə tipkukurirə iou.”

³⁷ Miregi Pita rini mə, “Iərımənu takəpwəh nukurirəien ik nəha təkwtək wuni ti nəfe? Iou rerik ragien a mə takemhə tukw ik.”

³⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikini mə rerim ragien a mə tikemhə tukw iou? Iakani nıpərhiendien tukw ik i kurirə rəiə rakaka tikini m kahar mə ikreirei iou.”

14

Iesu raməgkari vivi m nərmana me səvənhi

¹ Nənə Iesu rini pen ti nırəha i minuə, “Rerımiaha rəpwəh nəpouien. Kımiaha tihaməkeikei mhəni nıpərhiendien ia Kumwesən, mhəni mwi nıpərhiendien ia nırak. ² Ia nəkwai nimwə səvəi Tata səiou nəkwən rıpik. Iakınəvən takəpnəpənə ia kwopun riti səkımiaha. Nəgkiariien i ro nıpərhiendien. Mə neikuəien ko iakəpwəh niniien tukumiaha.

13:21: Jon 12:27   **13:23:** Jon 19:26, 20:2, Jon 21:7,20   **13:27:** Jon 13:2   **13:29:** Jon 12:6   **13:31:** Jon 12:23

13:32: Jon 17:5   **13:33:** Jon 7:33-34   **13:34:** Jon 15:12,17, 1Jon 3:23, 2Jon 5   **13:36:** Jon 7:34, Jon 21:18-19

14:1: Jon 14:27

³ Takevən məpnəpenə ia kwopun riti səkimiaha, məpnəpenə pam nənə mīrərig pehe mwi mīpeki pehe kimiaha ia nirak mə kimiaha tiharə ia kwopun iakamarə ikin. ⁴ Kwopun nəha iakamevən ikin kimiaha hiəuvəukurən raka suatuk səvənhi.”

Iesu in suatuk ti nevənien ti Tata Kumwesən

⁵ Miregi Tomas rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Kimaha iahəreirei kwopun nəha ikamevən ikin. Tahəfukurən suatuk ramevən ia kwopun nəha?”

⁶ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou suatuk. Iou nīpərhienien. Iou nīmīruien. Iərmama riti ko rīpkevən atukw mhə ti Tata Kumwesən trini mīnuə iou iapkuvehi mhə in mevən. ⁷ Trini mīnuə kimiaha hiəukurən iou, tihəukurən mwi səiou Tata. Təkwtəkwuni mamevən hiəuvəukurən raka in, mhənətoni raka in.”

⁸ Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Ahatən ro Tata Kumwesən pwəh kimaha iahətoni. Nəri nə in nə kimaha iahəkeikei.”

⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Filip, iakinərə tui kitaha m kimiaha, mətə ikamreirei ihi iou? Iərmama sə ramətoni iou, ramətoni Tata səiou. Rəfo ikini mə ‘Ahatən ro Tata Kumwesən pwəh kimaha iahətoni’? ¹⁰ Kwa iou nə ia Tata Kumwesən, Tata Kumwesən in i ia nirak. Ipkini mhə nīpərhienien irə uə? Nəgkiariien me i səməme iakani pehe tukumiaha i rīpko mhə nəgkiariien atukw səiou, mətə Tata Kumwesən ia nirak ramo wok me səvənhi. ¹¹ Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəni nīpərhienien ia nirak nəpīn iakini iamīnhi irə mīnuə ‘Iou nə ia Tata Kumwesən, Tata Kumwesən in i ia nirak.’ Mə rekəm tihaməkeikei mhəni nīpərhienien ia nirak ti nəri nə mə hiamətoni wok me i iakamo. ¹² Iakani nīpərhienien tukumiaha i iərmama sə rani nīpərhienien ia nirak, in mwi tro wok me i iakamo. Ouəh pərhien in tro wok asori me məpi raka wok me i iakamo ti nəri nə mə iakamevən ti Tata Kumwesən. ¹³ Nəfe nari kimiaha tihəres ia nəghik, iou tako mə wok me i Tini Kumwesən ramo truvehi utə nəghi Tata səvənhi. ¹⁴ Trini mīnuə hiəres nari riti miou ia nəghik, iou tako.”

Iesu rini mə traməkeikei mərhi pehe Nənimwīn Ikinan

¹⁵ “Trini mīnuə kimiaha hiəkeikei iou, tihaməkeikei mho nəgkiariien me səiou. ¹⁶ Nənə takəres Tata Kumwesən, nənə in truvei pehe Iasitu riti mwi m kimiaha in trarə rerin kimiaha min. ¹⁷ Iasitu nə in nə Nənimwīn nə nukune nīpərhienien. Nərmama səvəi tīprənə i ko həpkuvehi mhə Nənimwīn nə ti nəri nə mə irəha həpkətoni mhə, mhəreirei in. Mətə kimiaha hiəukurən in, ti nəri nə mə in ramarə kimiaha min nənə tīpkarə ia rerimīaha. ¹⁸ Iou tapkəpwəh mhə kimiaha rəmwhen ia nəkwərhakwərha kemhə təni irəha. Takrərig mwi tukumiaha. ¹⁹ Tīpko mhə tui nərmama səvəi tīprənə i tuhəpkətoni mhə iou, mətə kimiaha tihətoni iou. Nənə ti nəri nə mə iou iakamīru, kimiaha mwi tihəmīru. ²⁰ Tro nəpīn səvəi narimnari me i, nənə kimiaha tihəukurən mə iou nə ia Tata səiou, kimiaha i ia nirak, nənə iou nə ia kimiaha. ²¹ Iərmama sə ruvəregi raka nəgkiariien me səiou, trini mīnuə ramo nəgkiariien me nəha, in nəha iərmama sə rokeikei pərhien iou. Iərmama sə rokeikei pərhien iou iamīnhi irə, səiou Tata trokeikei in, nənə iou mwi takəkeikei in, mo pui pen iou min.”

²² Miregi Jutas (rīpko mhə Jutas Iskariot) rəres pen Iesu i mə, “Iərimənu. Tikəfo mo pui ik m kimaha əpa, mətə tikəpwəh no puien ik m nərmama səvəi tīprənə?”

²³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Trini mīnuə iərmama riti rokeikei iou, in tro nəgkiariien səiou, nənə səiou Tata trokeikei in, kimrau Tata səiou tarouvehe tukwe, iarauo rukwənu səkimrau mhararə kimrahar min. ²⁴ Iərmama sə rəpwəh nokeikeiien iou, in trəpwəh noien nəgkiariien me səiou. Nəgkiariien i sə hiamregi rīpko mhə

14:3: Jon 12:26, 17:4   **14:6:** Jon 11:25, Rom 5:1-2, Hip 10:20   **14:7:** Jon 8:19   **14:9:** Jon 12:45, Kol 1:15, Hip 1:3
14:10: Jon 12:49, 14:24   **14:11:** Jon 10:38, 14:20   **14:12:** Mak 16:19-20   **14:13:** Mat 7:7, Jon 15:16   **14:15:** Jon 15:10, 1Jon 5:3   **14:16:** Jon 14:26, 15:26, Jon 16:7   **14:17:** Mat 10:20, Jon 16:13, Rom 8:26   **14:18:** Jon 14:3
14:19: Jon 16:16   **14:20:** Jon 17:21-23   **14:21:** Jon 15:10, 16:27   **14:22:** Wok Me 10:41-42   **14:23:** Mat 18:20, Jon 13:34, 2Kor 6:16, Efes 3:17   **14:24:** Jon 7:16

nægkiariien atukw səiou, mətə in i nægkiariien səvəi Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe.

²⁵ Narimnari me i iakani irapw tukumiaha i nəpīn iakamarə ihi kītaha m kīmiaha.

²⁶ Mətə Nənimwīn Ikinan i in Iasitu sə Tata Kumwesən trərhi pehe i ia nəghik, in trahatən kīmiaha ia narimnari me pam. In tro rerīmiaha ramrhi narimnari me i iakani pehe tukumiaha mə kīmiaha tihəpwəh nenouenouien irə. ²⁷ Na takəpwəh kīmiaha, mətə iakəmri nəmərīnuien tramarə tukumiaha. Nəmərīnuien i səiou sə iakauvei pehe rīpkəmwhen mhə ia nəmərīnuien sə nərmama səvəi tīprənə i tuhəuvei pehe. Rerīmiaha rəpwəh nəpouien, məpwəh nehekīrien.

²⁸ Kīmiaha hiəuvəregi raka nægkiariien səiou. Iakīmāni pehe tukumiaha i mə, ‘Iou tapkəpwəh kīmiaha, mətə kurirə takrərīg pehe tukumiaha.’ Trīni mīnuə hiokeikei pərhiēn iou, nənə rerīmiaha tragien a mə tihətoni iou iakamevən tī Tata Kumwesən, tī nəri nə mə in rasori məpi raka iou. ²⁹ Iou iakani pehe raka narimnari me i tukumiaha nəha takwtəkwni kurirə hāier pehe, ro iamīnhi nəpīn hāier pehe tihəni nīpərhiēnien ia nirak. ³⁰ Ko iapkəgkiari əpwəmwīs mhə m kīmiaha nəha takwtəkwni tī nəri nə mə Setan i iərīmānu səvəi tīprənə i rīnauvehe. In rīpkasori mhə ia nirak, ³¹ mətə nərmama səvəi tīprənə i tuhaməkeikei mhəukurən mə iakokeikei Tata Kumwesən ro pen iakamesi pen atukwatukw nəfe nægkiariien sə in rīmāni pehe tukw iou i mə tako. Həuvehe pwəh saraka ia kwopun i.”

15

Nukune nei pərhiēn mīne rəgrəgin me

¹ “Iou iakəmwhen ia nukune nei nəha krep sə ro nīpərhiēnien i. Səiou Tata in rəmwhen ia iərmama sə raməpərhi nei nəha. ² Rəgi nei me pam səməme həkukuə mhə in ramərai raka irəha. Rəgi nei me pam səməme kamhəukuə in raməpərhi amasan mə trukua kwənkwan rīpik mwi. ³ Kīmiaha hiəmwhen ia rīgi nei nəha, nənə iakīnəpərhi raka kīmiaha ia nægkiariien me səməme iakani pehe tukumiaha. ⁴ Tihəpwit əknekīn ia nirak, nənə iou takəpwit əknekīn ia kīmiaha. Rīgi nei ko rəpwəh nukuəien trīni mīnuə rīpkərer əknekīn mhə ia nīpren. Ia noien nəha rəmwhen a mwi nīmīruien səkīmiaha ko rīpkukuə mhə kwənkwan trīni mīnuə hiəpwəh nəpwit əknekīnien ia nirak.

⁵ Iou i, iou nukune nei nəha krep. Kīmiaha nə rəgrəgin me. Iərmama sə rəpwit əknekīn ia nirak, nənə iakəpwit əknekīn irə, iərmama i in trukua kwənkwan me rīpik. Mətə kīmiaha ko hiəpko mhə nari riti trīni mīnuə hiəpkəpwit əknekīn mhə ia nirak. ⁶ Iərmama sə rīpkəpwit əknekīn mhə ia nirak in rəmwhen ia rīgi nei riti sə kīnərai raka ruvīmhiə. Rīgi nei me səməme həuvəmhīə iamīnhi, tukīpeki irəha kərki pen irəha ia napw. ⁷ Trīni mīnuə hiəpwit əknekīn ia nirak, nənə nægkiariien me səiou ramarə ia rerīmiaha, nəfe hiokeikei, hiəukurən nəresien, nənə tuko m kīmiaha. ⁸ Nīmīruien səkīmiaha traməkeikei mukuə kwənkwan me rīpik. Nərmama me tuhətoni mhəukurən mə pərhiēn kīmiaha i nərmama me səiou. Ia noien nəha tihəuvehi utə nəghi Tata səiou.

⁹ Iakokeikei kīmiaha rəmwhen Tata Kumwesən rokeikei iou. Həpwit əknekīn ia nokeikeiēn səiou. ¹⁰ Trīni mīnuə hīamo nægkiariien me səiou, nənə tihəpwit əknekīn ia nokeikeiēn səiou, rəmwhen iou iakīno nægkiariien me səvəi Tata səiou maməpwit əknekīn ia nokeikeiēn səvənhi. ¹¹ Iakani irapw narimnari me i tukumiaha mə rerīmiaha tramagien rəmwhen iou rerik ramagien, nənə nagienien i səkīmiaha trasori pik. ¹² Nægkiariien səiou sə iakani pehe tukumiaha i mə tiho ro iamīnhi irə: Hokeikei kīmiaha me rəmwhen iou iakokeikei kīmiaha. ¹³ Samarə iərmama riti rəsēni kousi əpune in

14:26: Jon 14:16   **14:27:** Jon 14:1, 16:33, Fil 4:7   **14:28:** Jon 14:3, 16:28, Jon 20:17, Luk 24:52   **14:29:** Jon 13:19   **14:30:** Jon 12:31, 16:11, Efes 2:2   **14:31:** Jon 10:18, 12:49, Mat 26:46   **15:2:** Mat 3:10   **15:3:** Jon 13:10   **15:4:** Jon 6:56   **15:5:** Jon 15:16, 2Kor 3:5   **15:6:** Mat 7:19, 13:42   **15:7:** Mat 7:7   **15:8:** Mat 5:16
15:10: Jon 14:15, 1Jon 2:5   **15:11:** Jon 17:13   **15:12:** Jon 13:34   **15:13:** Jon 10:11, 1Jon 3:16

mə nemhæien səvənhi truvehimiru in me nepwɪn hiəukurən mə nokeikeien riti mwi riwən rasori məpi raka nokeikeien nəha. ¹⁴ Trɪni mɪnuə hiamo narimnari me i iakani pehe tukumiaha, ramahatən mə iou me nepwɪn nə kimiaha. ¹⁵ Iou tapkəkwein mhə mwi kimiaha mə iotukwininari me səiou ti nəri nə mə iotukwininari rɪreirei narimnari me səməme iəmə asori səvənhi ramo. Mətə təkwtəkwi nəha takəkwein kimiaha mə iou me nepwɪn ti nəri nə mə narimnari me pam səməme iakiməregi səiou Tata ramini iakuvəni pehe raka tukumiaha. ¹⁶ Kimiaha hiəpkukupwən mhə mhərpwi rəgimiaha ia nirak, mətə iou iakukupwən mərpwi rəgik ia kimiaha, muvehi utə kimiaha mə tihəuvən nɪmɪruien səkimiaha trukwə rəmwhen ia nei, nənə kwənkwamiaha trarə. Ro iamɪnhi irə trɪni mɪnuə hiəres nari riti m Tata Kumwesən ia nəghik, nənə in truvei pehe m kimiaha. ¹⁷ Nəgkiariien səiou sə iakani pehe tukumiaha i mə tihə ro iamɪnhi irə: Hokeikei kimiaha me.”

Nərmama səvəi tɪprənə tuhəmwəki nərmama me səvəi Iesu

¹⁸ “Trɪni mɪnuə nərmama səvəi tɪprənə i kamhəmwəki kimiaha, rərɪmiaha trɪrhi mə fwe kupwən irəha hənəməmwəki mwi iou. ¹⁹ Trɪni mɪnuə kimiaha nərmama səvəi tɪprənə i, irəha tuhokeikei kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səvənraha. Mətə rɪpko mhə kimiaha nərmama səvəi tɪprənə i. Iou iakɪnərpwi rəgik ia kimiaha mə kimiaha tiharaka ia nərmama səvəi tɪprənə i. Ro iamɪnhi irə nərmama səvəi tɪprənə i kamhəmwəki kimiaha. ²⁰ Rərɪmiaha trɪrhi nəgkiariien i iakuvəni raka tukumiaha i mə, ‘Iərmama sə ramo tukwini nari rɪpkasori mhə ia iəmə asori səvənhi.’ Irəha hənometə iou, ro iamɪnhi irə hiəukurən mə tuhometə mwi kimiaha. Irəha hənəpwəh noien nəgkiariien me səiou, ro iamɪnhi irə hiəukurən mə tuhəpwəh mwi noien nəgkiariien me səkimiaha. ²¹ Nərmama me səvəi tɪprənə i tuho narimnari me i ia kimiaha ti nəri nə mə kimiaha i nərmama me səiou. Irəha tuhometə kimiaha ti nəri nə mə hərəirei iəmə sə rɪnərhi pehe iou iakuvehe. ²² Trɪni mɪnuə iakəpwəh nuveheien məgkiari mɪnraha, nərhəien səvənraha triwən. Mətə təkwtəkwi nəha iakuvəvehe raka, ko həpkərkwafə mhə noien ərəha səvənraha. ²³ Iərmama sə raməmwəki iou, in raməmwəki mwi səiou Tata. ²⁴ Iakɪno narimnari me i ia nənimənraha, narimnari me sə iərməpə riti ko rɪpko mhə. Trɪni mɪnuə iapko mhə iamɪnhi nərhəien səvənraha triwən. Mətə təkwtəkwi irəha hənətə raka iou, mamhəmwəki kimrau Tata səiou. ²⁵ Mətə nəgkiariien i kimərai pen ia Loa səvənraha traməkeikei muvehe mukuə. Rini iamɪnhi irə mə, ‘Iou iapko mhə nari riti ia nirəha, mətə irəha həmwəki iou.’

²⁶ Iasitu riti nəha ikɪn Tata Kumwesən truvei pehe iou takərhi pehe i tukumiaha. Iasitu nəha in nə Nənɪmwɪn nə nukune nɪpərhiienien sə ramier ia Tata Kumwesən. Nəpɪn truvehe, trərər irapw məgkiari ia nirak. ²⁷ Nənə kimiaha mwi tihəməkeikei mhərər irapw mhəgkiari ia nirak, ti nəri nə kɪtaha miou sənərə fwe ia nukune wok səiou muvehe meste pehe təkwtəkwi.”

16

¹ “Iakani pehe narimnari me i tukumiaha mə nahatətəien səkimiaha trəpwəh nɪmweien. ² Irəha tuhəpkərhi irapw kimiaha ia nɪmwəfwaki me səvənraha. Pərhiien nəpɪn nəha ikɪn rauvehe, nəpɪn nərmama tuhousi əpune kimiaha rərɪnraha rɪrhi mə kamho wok amasan riti səvəi Kumwesən. ³ Irəha tuho noien me nəha ti nəri nə mə hərəirei Tata səiou mhərəirei mwi iou. ⁴ Mətə iou iakukupwən mɪni pehe narimnari me i tukumiaha mə nəpɪn tuko narimnari me i ia kimiaha nənə rərɪmiaha trɪrhi mə iakuvəni pehe raka tukumiaha. Iou iapki pehe mhə narimnari me i tukumiaha fwe kupwən ti nəri nə mə iakɪnəmarə kɪtaha m kimiaha.”

15:14: Mat 12:50   **15:17:** Jon 13:34   **15:18:** Mat 10:22, 1Jon 3:13   **15:19:** 1Jon 4:5, Jon 17:14   **15:20:** Jon 13:16   **15:21:** Mat 5:11, Mak 13:13   **15:23:** Luk 10:16   **15:24:** Jon 9:41, 14:11   **15:26:** Jon 14:26   **15:27:** Luk 1:2, Wok Me 1:8,21-22   **16:2:** Mat 24:9, Luk 6:22, Jon 9:22   **16:3:** Jon 15:21   **16:4:** Jon 13:19

Narimnari me Nənimwɪn Ikinan truvehe mo

⁵ “Təkwətəkwuni nəha iakɪnamevən tɪ ləmə sə rɪnərhi pehe iou iakuvehe, mətə kɪmiaha riti rɪpkəres mhə iou mə, ‘Ikamevən pəku?’ ⁶ Tɪ nəri nə mə iakani pehe narimnari me i tukumiaha, rerɪmiaha rəmɪsə pɪk. ⁷ Mətə iakani nɪpərhiɛnien tukumiaha i ramasan pɪk tukumiaha mə takevən. Trɪni mɪnuə iapkevən mhə, nənə lasitu trɪpkuvehe mhə tukumiaha. Mətə trɪni mɪnuə iakevən, nənə takərhi pehe in ruvehe tukumiaha. ⁸ Nənə nəpɪn in truvehe, tro pui nərmama səvəi tɪprənə i hətə sas narimnari me ia nɪkaren səvəi noien ərəha, noien atukwatukw, mɪne nərpwɪnien noien ərəha. ⁹ In tro pui irəha hətə sas narimnari ia nɪkaren səvəi noien ərəha tɪ nəri nə mə irəha həpwəh nɪniɛn nɪpərhiɛnien ia nɪrak. ¹⁰ In tro pui irəha hətə sas narimnari ia nɪkaren səvəi noien atukwatukw, tɪ nəri nə mə iakamevən tɪ Tata Kumwesən, nənə kɪmiaha tihəpkətə mhə mwi iou. ¹¹ In tro pui irəha hətə sas narimnari me ia nɪkaren səvəi nərpwɪnien noien ərəha tɪ nəri nə mə Setan sə ramərɪmənəu ia tɪprənə i, Kumwesən ruvəni raka mə trərpwɪn noien ərəha səvənhi.

¹² Narimnari me rɪpɪk mwi nəha ikin takɪni pehe tukumiaha. Mətə ko hiəpkregi pam mhə nəha təkwətəkwuni. ¹³ Nəpɪn Nənimwɪn i in nukune nɪpərhiɛnien truvehe, in triri pen kɪmiaha ia nɪpərhiɛnien me pam. In ko rɪpkɪni atukw a mhə nəgkiariien səvənhi, mətə nəfe nəgkiariien in rɪregi in trɪni. Nənə in trɪni irapw tukumiaha narimnari me səməme tuhəpkuvehe. ¹⁴ In truvehi nəfe səiou iakuvei pen min, nənə mɪni irapw tukumiaha i. Ia noien nəha in truvehi utə nəghɪk. ¹⁵ Narimnari me pam səvəi Tata Kumwesən, irəha narimnari me səiou. Ro pen iakani nəgkiariien i mə, ‘In truvehi nəfe səiou iakuvei pen min, nənə mani irapw tukumiaha i.’ ¹⁶ Trɪpko mhə tui hiəpwəh nətoniien iou, kurirə irə trɪpko mhə tui nənə hiətoni mwi iou.”

¹⁷ Iesu rɪni nəgkiariien nəha nənə nərmama nəpwɪn səvənhi kamhəres irəha me i mə, “Nəgkiariien nəha nɪpwran rəfo irə? In rɪni pehe tukutaha i mə trɪpko mhə tui səpwəh nətoniien in, kurirə irə trɪpko mhə tui nənə sətoni mwi in. In rɪni mwi mə, ‘tɪ nəri nə mə iakamevən tɪ Tata Kumwesən.’ ” ¹⁸ Ro iamɪnhi irə irəha kamhəni mə, “Nəgkiariien i ‘trɪpko mhə tui,’ nɪpwran rəfo irə? Kɪtaha səreirei nəfe nəha in raməgkiari irə.”

¹⁹ Iesu ruvəukurən raka mə irəha hokeikei mə tuhəres in nari riti, ro pen in rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Rəfo? Iou iakɪmənɪ mə, ‘Trɪpko mhə tui hiəpwəh nətoniien iou, kurirə irə trɪpko mhə tui nənə hiətoni mwi iou.’ ?Hiəmərəs kɪmiaha me tɪ nɪpwrai nəgkiariien i? ²⁰ Iakani nɪpərhiɛnien tukumiaha i mə kɪmiaha tihəregi rərəha mhasək, mətə nərmama səvəi tɪprənə i tuhagien. Kɪmiaha tihəregi rərəha anan, mətə nəmɪsɪen səkɪmiaha truvsini pehe ia nagienien. ²¹ Nəpɪn pran sə rɪpəmpəm nəpɪn səvənhi rukwakwa mə trərhi tɪni, in trɪregi rərəha tɪ nəri nə mə rɪno nəpɪn səvənhi mə trɪregi nəmɪsɪen ia nɪpwran. Mətə kurirə nəpɪn tɪni rɪnətui, nənə in renouenou ia nəmɪsɪen nəha. In rerɪn ramagien pɪk, tɪ nəri nə mə tɪni rɪnətui pehe ia tɪprənə i. ²² Noien nəha rəmwhen a ia kɪmiaha. Təkwətəkwuni nəha rerɪmiaha rəmɪsə, mətə kurirə irə iou takətoni mwi kɪmiaha, nənə rerɪmiaha tragien. Iərmama riti ko rɪpko mhə mwi rerɪmiaha rəpou. ²³ Ia nəpɪn nəha sə truvehe, tihəpkəres mhə mwi nari riti miou. Iakani nɪpərhiɛnien tukumiaha i trɪni mɪnuə hiəres Tata Kumwesən nari riti ia nəghɪk, in truvei pehe m kɪmiaha. ²⁴ Meste pehe təkwətəkwuni hiəpkəres mhə Tata Kumwesən nari riti ia nəghɪk. Ramasan mə hiəres. In truvei pehe nəfe nari hiəmərəs i mə rerɪmiaha tragien.

²⁵ Iou iakani narimnari me i tukumiaha ia nusipekɪnien me. Mətə nəpɪn nəha ikin sə truvehe iou takəpwəh mwi nəgkiariien m kɪmiaha ia nusipekɪnien me, mətə takəgkiari ia Tata Kumwesən m kɪmiaha ia noien riti sə kɪmiaha tihəukurən amasan in. ²⁶ Ia nəpɪn nəha kɪmiaha tihəres ia nəghɪk. Həregi ro nəgkiariien i sə iakani pehe tukumiaha. Iapɪni mhə iamɪnhi irə mə iou takəgkiari m Tata Kumwesən məres tukwini səkɪmiaha.

²⁷ Rekəm. Kwa Tata Kumwesən in rokeikei kímiaha ti nəri nə mə kímiaha hiokeikei iou, nənə mamhəni nípərhienien mə iakuku pen tukwe in. ²⁸ Pərhien iakuku pen ti Tata Kumwesən muvehe ia tìprənə i. Nənə təkwtəkwuni takəpwəh tìprənə i mīrərig mevən ti Tata Kumwesən.”

²⁹ Miregi nərmama me səvənhi həni mə, “Təkwtəkwuni ipkusipekin mhə. Ikani atukwatukw a tukumaha. ³⁰ Təkwtəkwuni kímaha iahəukurən mə ik ikukurən pam narimnari me. Iərmama riti trəres pehe nəresien riti tukw ik ti nəfe? Kurirə in rəres ik i, mətə ikuvəukurən raka nətərigien səvənhi. Nəri i ro kímaha iahəni nípərhienien mə ikuku pen ti Kumwesən.”

³¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha mə, “Kímiaha hiəni nípərhienien ia nirak nəha təkwtəkwuni? ³² Həregi ro, nəpīn nəha rauvehe, ruvəuvehe raka, nəpīn sə nərmama tuhərpwi kímiaha irə, hiaiu kirkiri pam, mhəuvən kuatia kuatia imwəmiaha me, mhəpwəh əpa iou. Mətə ko iapkavən əpa mhə ti nəri nə mə kímrau səiou Tata.

³³ Iakuvəni raka narimnari me i tukumiaha mə in i ia nirak tihəuvehi nəmərinuuen. Ia tìprənə i tuko nəmisəien m kímiaha, mətə tihəpwəh nehekīrien, iou iakuvəuvehi irəpw raka niskaiien səvəi tìprənə i.”

17

Iesu raməfwaki ti in atukw

¹ Iesu rini pam nəgkiariien me i, məkwətə ia nimagouagou, mīni mə,

“Tata, nəpīn səiou ruvəuvehe raka. Uvehi utə nəghi nərīm mə in mwi truvehi utə nəghim. ² Ikiməuvehi pen nasoriien min mə trərimənu ia nərmama me pam, nənə muvei pen nīmīruien rerin m səməme ik ikiməuvehi pen irəha min. ³ Nənə nīmīruien rerin i nīpwrən mə nərmama tuhəukurən ik Kumwesən əpa pərhien, mhəukurən mwi Iesu Kristo sə ikinərhi pehe i. ⁴ Iou iakuvəuvehi utə raka nəghim ia tìprənə i, mo pam wok sə ikuvei pehe miou mə tako. ⁵ Nənə təkwtəkwuni, Tata, uvehi utə iou iakuvehe marə krau mik. Uvei pehe nasoriien miou rəmwhen ia sə iakinəuvehi kupwən krau mik nəpīn tìprənə ramiwən ihi.

Iesu raməfwaki ti nərmama me səvənhi

⁶ Nərmama me i səməme hənaraka ia nərmama səvəi tìprənə, ikuvei pehe irəha miou, iou iakinə pui pen raka nəghim mīnraha. Kupwən irəha səim. Ikuvei pehe irəha miou, nənə irəha hənə nəgkiariien səim. ⁷ Təkwtəkwuni nəha, irəha həukurən mə narimnari me pam səməme ikuvei pehe miou kamhəuku pehe tukw ik. ⁸ Nəgkiariien me səməme ikiməni pehe tukw iou i, iou iakuvəni pen raka ti nirəha, nənə irəha həuvehi. Irəha həukurən mə iakinəuku pehe pərhien tukw ik, nənə həni nípərhienien mə ik ikinərhi pehe iou. ⁹ Iou iakaməfwaki ti nirəha. Iapkəfwaki mhə ti nərmama me səvəi tìprənə, mətə iakaməfwaki ti nərmama me nəha səməme ikiməuvehi pehe irəha miou, ti nəri nə mə irəha nərmama me səim. ¹⁰ Nərmama me səiou irəha pam nə səim. Nərmama me səim irəha pam nə səiou. Nənə irəha həuvəuvehe raka mamhəuvehi utə nəghik. ¹¹ Trīpko mhə tui iakəpwəh narəien ia tìprənə i, mauvehe tukw ik, mətə nərmama me i tuhamarə ia tìprənə i. Tata Ikinan, tikətui amasan ti nirəha ia nəghim, nəhag sə ikiməsegi pehe miou. Tiko iamīnhi irə mə irəha tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen krau krauo kuatia. ¹² Nəpīn iakinamarə kímaha mīnraha iakamətui amasan ti nirəha ia nəghim, nəhag sə ikiməsegi pehe miou. Iou iakinərer tukuahag ti nirəha, nənə irəha riti rəpwəh nərueiien. Iərmama kuatia a ia nirəha rəruei, in nəha iərmama sə tukouraha in mə nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan truvehe mukuə.

16:27: Jon 14:21,23   **16:30:** Jon 2:25   **16:32:** Mat 26:31,56, Jon 8:29   **16:33:** Jon 14:27, Rom 5:1, 2Tim 3:12, 1Jon 5:4   **17:1:** Jon 11:41, 12:23   **17:2:** Mat 11:27   **17:3:** 1Jon 5:20   **17:4:** Jon 4:34   **17:5:** Jon 1:1, 17:24
17:8: Jon 16:30   **17:9:** Jon 6:37,44   **17:10:** Jon 16:15   **17:11:** Jon 10:30, 17:21   **17:12:** Jon 6:39, 13:18, Jon 18:9

¹³ Təkwtək wuni iakinauvehe tukw ik, mətə iakamini nəgkiariien me i nəpɪn iakamarə ihi ia tɪprənə mə irəha mwi rerinraha tragien rəmwhen ia iou rerik ramagien. ¹⁴ Iou iakuvəuvei pen raka nəgkiariien səim mɪnraha. Ro iamɪnhi irə nərmama səvəi tɪprənə kamhəm wəki irəha, ti nəri nə mə rɪpkə mhə irəha nərmama səvəi tɪprənə rəmwhen a ia iou rɪpkə mhə iou iərmama səvəi tɪprənə. ¹⁵ Iapkəres mhə ik mə tikuvehi raka irəha ia tɪprənə i, mətə iakokeikei mə tikərəpinhə iəremhə ərəha nəha Setan mə in trəpwəh nevəniēn mouraha irəha. ¹⁶ Rɪpkə mhə irəha nərmama səvəi tɪprənə rəmwhen a ia iou rɪpkə mhə iou iərmama səvəi tɪprənə. ¹⁷ Tiko nəgkiariien səim kani mə nɪpərhiēniēn rəpərhi irəha pwəh həuvehe mhəmher, mho nərmama ikinan səim. ¹⁸ Ik ikinərhi pehe iou iakuvehe ia tɪprənə i. Ia noien nəha iakərhi pen irəha həuvən ia tənəmtənə me. ¹⁹ Iakuvei pehe nɪmɪruēn pam səiou mik mə takasitu ia nərmama me i. Iakuə irəha mwi tuhəuvehe mhəmher, mho nərmama ikinan pərhiēn səim.”

Iesu raməfwaki ti nərmama me səməme tuhəni nɪpərhiēniēn irə

²⁰ “Iapkəfwaki əpa mhə ti nərmama me i, mətə iakaməfwaki mwi ti nərmama səməme tuhəregi nəvisauēn səvənraha, nənə həregi həni nɪpərhiēniēn ia nirak tukwe. ²¹ Tata iakəfwaki mə irəha pam tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen a ia krau, ik ia nirak iou ia niram. Iakəfwaki mə irəha tuhəuvehe mho kuatia a kitaha mik mə nərmama səvəi tɪprənə tuhəni nɪpərhiēniēn mə ik ikinərhi pehe iou. ²² Nasoriēn i sə ikiməuvehi pehe miou iakauvei pen mɪnraha mə irəha tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen krau kuatia ²³ iou ia nirəha ik ia nirak. Iakuə irəha tuhəuvehe mho kuatia ia narimnari me pam mə nərmama me səvəi tɪprənə tuhətoni mhəukurən mə ik ikinərhi pehe iou, mhəukurən mwi mə ikokeikei nərmama me i səiou rəmwhen ikokeikei iou.

²⁴ Tata iakokeikei mə nərmama me i səməme ikiməuvehi pehe miou irəha mwi tuhəni kimaha mɪnraha ia kwopun iakamevən ikin. Iakokeikei mə irəha tuhətoni nasoriēn səiou sə ikiməuvehi pehe miou ti nəri nə mə ikinokeikei iou nəpɪn tɪprənə ramiwən ihi.

²⁵ Tata noien səim ratukwatukw. Nɪpərhiēniēn nərmama səvəi tɪprənə i hərəirei ik, mətə iou iakukurən ik. Nənə nərmama me i səiou həukurən mə ik ikinərhi pehe iou. ²⁶ Iou iakino pui pen nəghim mɪnraha, nənə takarɪpɪn mamə pui pen nəghim iamɪnhi irə mə nokeikeiēn i sə ikinokeikei iou irə tramarə ia nirəha, nənə iou mwi ia nirəha.”

18

Kəkwtəmhi Iesu

¹ Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mier irəha nərmama me səvənhi, mhəuvən mhəpi simwɪn ia nəkwətənə nəha nəghɪn nə Ketron. Nəkwai nɪmai riti nəha ikin. Iesu mɪne nərmama me səvənhi həuvən pen fwe ia rerin.

² Jutas, iəmə nəha ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəm wəki in, in mwi rukurən kwopun nəha, ti nəri nə mə nəpɪn me rɪpɪk Iesu mɪne nərmama me səvənhi hənəməsəsimwɪn irəha me ikin. ³ Ro iamɪnhi irə Jutas riri naruagən me nepwɪn səvəi nəkur Rom mɪne nərmama me nepwɪn səməme pris asori me mɪne Farisi me hərhi pen irəha. In riri irəha həuvən ia nəkwai nɪmai nəha, mhəuvehi kwənhiə me mɪne nuksepək mɪne narimnari me səvəi naruagəniēn.

⁴ Iesu ruvəukurən raka narimnari me pam sə tuko irə. Ro pen raraka ia nərmama me səvənhi mevən, mɪni pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiamətui sin?”

⁵ Miregi irəha həni mə, “Iesu iəmə Nasaret.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou i in i.” (Jutas iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama me i kamhəm wəki in kamhərer irəha mɪnraha.) ⁶ Nəpɪn Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou i in i,” irəha havən təkutanraha mhəmwei irapw ia tɪprənə.

⁷ Nənə Iesu ræres mwi irəha mə, “Kimiaha hiamətui sin?”
Miregi həni mə, “Iesu iəmə Nasaret.”

⁸ Miregi Iesu rini mə, “Iakuvəni raka tukumiaha i mə iou i in i. Mətə mə hiamətui iou, ramasan mə hiəpwəh nərmama me i səiou me pwəh hərərig mhəuvən imwənraha me.”

⁹ In rini iaminihi irə mə nəgkiariien i sə in riməni kupwən truvehe mukuə. “Tata. Iapkatə wau mhə ia nirəha riti sə ikiməuvehi pehe miou.”

¹⁰ Saemon Pita səvənhi riti nau səvəi naruagəni. In reivi nau nəha, mərai iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərai raka nifregin mwatuk. (Iotukwininari nəha nəghin nə Malkas.)

¹¹ Mətə Iesu rini pen ti Pita i mə, “Ərpwi pen nau səim ia təmwhekən. Iou takaməkeikei miregi nəmisəien i rəmwəhen ia kap riti sə Tata Kumwesən ruvei pehe miou mə takənimwi.”

Iesu rərer ia nəmri pris asori anan nəghin nə Anas

¹² Nənə naruagən me səvəi nəkur Rom mine nəmə asori me səvənraha mine iotukwininari me səvəi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həkwətəmhiri Iesu, mhərihi tərini, ¹³ mhəkupwən mhəri in mhəuvən ti Anas. Irəha həiri pen in ti Anas ti nəri nə mə Anas in kaka səvəi Kaeafas, iəmə sə rauvehi wok səvəi pris asori anan ia nuk nəha. ¹⁴ Kaeafas in iəmə nəha riməni pen ti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel minuə ko iərmama kuatia remhə ti nəkur Isrel ramasan məpi raka kousi əpune nərmama həpik.

Saemon Pita rini mə in rireirei Iesu

¹⁵ Saemon Pita rukurirə Iesu. Iərmama riti mwi səvəi Iesu rukurirə mwi. Pris asori anan rukurən iəmə nəha mo pen kəsəni in rukurirə ia Iesu rouuvnimwə pehe ia nıkare nimwə səvəi pris asori anan. ¹⁶ Mətə Pita ramərer a fwe iruə ia kwəruə. Ro iaminihi irə iərmama nəha səvəi Iesu pris asori anan rukurən in rier mwi mevən iruə, məgkiari m pran sə ramərer tukuahag ia kwəruə mə trəsəni Pita pwəh ruvnimwə pehe.

¹⁷ Prən sə ramərer tukuahag ia kwəruə rini pen ti Pita i mə, “Ik mwi iərmama riti səvəi iəmə nəha uə rekəm?”

Miregi Pita rini mə, “Rekəm. Ripko mhə iou iərmama riti səvənhi.”

¹⁸ Nəpin nə nəpin səvəi nəkwieien. Ro pen slef me mine iotukwininari me həkwwumen nəpw, mamhərer kuraukurau irə, mamhərhiəpw. Pita revən mərer irəha minraha, mamərhiəpw mwi.

Pris asori ræres Iesu nəresien me nepwin

¹⁹ Nənə pris asori anan raməres Iesu nəresien me nepwin ia nıkaren səvəi nərmama me səvənhi mine nəgkiariien sə in ramahatən irəha irə.

²⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou iakiməni irapw nəgkiariien me səiou ia nəmri nərmama me pam. Ia nəpin me iakamahatən irəha ia nəkwai nimwəfwaki me mine ia nimwə səvəi Kumwesən, kwopun mi nəha nəkur Isrel me kamhousəsimwin irəha me ikən. Iapkini mhə nəgkiariien səiou ia kwopun afafa. ²¹ Rəfo ikaməres pehe miou? Ramasam mə tikəres pen səməmə nəha sə həuvəregi raka iou mə nəfe iakiməni pen ti nirəha i. Irəha həukurən nəfe iakiməni.”

²² Nəpin Iesu rini nəgkiariien me i, iotukwininari riti səvəi pris asori anan ramərer ipaka tukwe rəpw nənimen, mini mə, “Rəfo ikaməgkiari skai mine pris asori anan iaminihi?”

²³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Mə nəgkiariien i iakini ripkatukwatukw mhə, ni irapw kwopun nəha iakəfwəkour ikən. Mətə mə nəgkiariien i iakini ratukwatukw a ikəpw iou ti nəfe?” ²⁴ Nənə Anas rərhi pen Iesu revən ti pris asori anan Kaeafas. Kipkifi raka mhə nəkwus sə kinərihi tərini rəgin mi irə.

Pita rini mwi mā in rairei Iesu

²⁵ Saemon Pita ramærer ihi ia nîkare napw mamærhiæpw. Ro iamînhi iræ iræha hæni pen tukwe in mā, “Ik mwi iærmama riti sævai iæmæ næha uæ rekæm?”

Miregi in rini mā, “Rekæm. Ripko mhæ iou iærmama riti sævænhî.”

²⁶ Nærmama me næha sæmæme kamho tukwini nari m pris asori anan iræha anan riti ia kwænækwus sæ Pita rærai raka nîfregîn ræres mā, “Iakinætoni ik kîmirau iæmæ næha ia nîmei næmhien uæ rekæm?”

²⁷ Miregi Pita rini mwi mā, “Rekæm. Ripko mhæ iou.” Tækwækwuni a mwi ræiæ rakaka.

Iesu rærer ia næmri Paelat

²⁸ Ia næpnæpîn anan, næmæ asori me sævai nækur Isrel hæiri Iesu, mhæier ia nimwæ sævai Kæafas, mhæuvæn ia nimwæ sævai Paelat. (Paelat in iæmæ Rom sæ ramærimænu ia tæna Jutia. Nimwæ sævænhî næghîn næ mā Praetoream.) Iræha atukwatukw hæpkuvnimwæ mhæ kamo hæuvehe mhæmkemik ia nîkaren sævai næfwakiiien sævænraha, nænæ mhæpwæh naniiien nævegînien næha Pasova. ²⁹ Ro iamînhi iræ Paelat rier irapw iruæ mā trætæ iræha, mîni mā, “Næfe i noien æræha iæmæ i ro kîmiaha hiamærpwi tukwe?”

³⁰ Miregi iræha hæni pen tukwe in mā, “Ripkamo iæmæ i ripko mhæ noien æræha riti, ko kîmiaha iahæpkuvehi mhæ in mhæuvehe tukw ik.”

³¹ Miregi Paelat rini pen ti niræha i mā, “Ramasam mā kîmiaha atukwatukw a hîæuvehi iæmæ i, mhækiri noien sævænhî pwæh resi pen loa sækîmiaha.”

Miregi næmæ asori me sævai nækur Isrel hæni pen tukwe in mā, “Mætæ kîmise kîmaha ko iahæpkousi æpune iærmama riti.” ³² Næri i rier pehe iamînhi mā nægkiariien Iesu ruvæni raka truvehe mukuæ, nægkiariien sæ ramægkiari ia nemhæien sævænhî mā træfemhæ iræ.

³³ Ro iamînhi iræ Paelat rirærig muvnimwæ mwi ia nimwæ sævænhî, mækwein Iesu, mîni pen tukwe in mā, “Ik kig sævai nækur Isrel?”

³⁴ Miregi Iesu rini mā, “Ik atukw ikani ianhi uæ nærmæpæ kamhæni iou mamhæni pehe tukw ik i?”

³⁵ Miregi Paelat rini mā, “Ripko mhæ iou iæmæ Isrel riti. Nækur imwam me a mîne pris asori me hæuvei pehe ik ia rægik. Næfe noien æræha ikîno?”

³⁶ Miregi Iesu rini mā, “Nîtætæ sæiou iakamærimænu iræ ripkæmwhen mhæ ia nîtætæ me sævai kig me ia tîprænæ i. Ko nîtætæ sæ iakamærimænu iræ ræmwhen ia nîtætæ me sævai kig me ia tîprænæ i, iotukwininari me sæiou ko hænaruagæn raka mhæpwæh næseniiien iou mā takevæn ia rægi næmæ asori me sævai nækur Isrel. Mætæ nîtætæ sæiou iakamærimænu iræ ripkæmwhen mhæ ia nîtætæ me sævai kig me ia tîprænæ i.”

³⁷ Miregi Paelat rini pen tukwe in mā, “Ro ianhi ik kig riti?”

Miregi Iesu rini mā, “Ik ikani mā iou kig riti. Iakinætui pehe ia tîprænæ i ti næri kuatia, mā takîni irapw nægkiariien sæ ro nîpærhienien. Iærmama sæ ramærer ia nîpærhienien ramætærig nægkiariien sæiou.”

³⁸ Miregi Paelat rini pen tukwe in mā, “Næfe næ nîpærhienien?” Nænæ næpîn Paelat rini pam nægkiariien i, rirærig mevæn mwi mætæ næmæ asori me sævai nækur Isrel fwe iruæ, mîni pen ti niræha i mā, “Iapkætæ mhæ nari riti in ro rærahæ. ³⁹ Mætæ noien riti sækîmiaha hiamo ia Pasova me pam. Hiamæni pehe tukw iou i næghi iærmama riti sæ ramæmak ia kalapus, nænæ iakæsæni in rier irapw mamevæn. Ro iamînhi iræ kîmiaha hiokeikei mā takæsæni iæmæ i in kig sækîmiaha nækur Isrel rier mamevæn?”

⁴⁰ Miregi iræha hækwæin æpwæmwis mwi mā, “Rekæm! Kîmaha iahæpwæh nokeikeiiien iæmæ næha! Kîmaha iahokeikei Parapas!” (Parapas in iæmæ ramækres, mamousi iærmama.)

19

¹ Ia nāpīn nāha Paelat ruvehi Iesu mīni nākwan mā naruagān me sāvānhi tuhārisi in. ² Ro pen irāha hāuvehi in mhārisi, nānā mhāuvehi rāhi mhāuvnhi kāfāfau sāvāi kig irā, mhāfāfau pen ia kānkapwā, nānā mhāuvehi mwi karkahu riti rāruev māpwāmwis māmwhen ia karkahu sāvāi kig, mharkahu pen min, ³ mhāuvehe ipaka tukwe, mamhāni mā, “Ik kig sāvāi nākur Isrel kīmaha iahāsiai ik!” Irāha hāni ianhi, nānā mhāpwi in.

⁴ Paelat rīrārig revān mwi iruā, mīni pen ti nirāha i mā, “Hātā ro. Iakauvehi in mauvehe tākwākwni mā tihātōni in mhāukurān mā iapkātā mhā nari riti ro rārāha.” ⁵ Ro iamīnhi irā Iesu rier irapw pehe iruā, māfāfau ia rāhi nāha kuvnhi kāfāfau sāvāi kig irā, markahu karkahu nāha rāpwāmwis kala sāvānhi rāmwhen ia tihinatis. Nānā Paelat rīni pen ti nirāha i mā, “Hātā ro! Iāmā i in i!”

⁶ Nāpīn pris asori me mīne iotukwininari me sāvānrāha hātōni Iesu, hākwein āpwāmwis mā, “Ōrui tārini pen in ia nei kamarkuauī! Ōrui tārini pen in ia nei kamarkuauī!”

Mīregi Paelat rīni pen ti nirāha i mā, “Kīmīaha āpa tihāuvehi in mhārui tārini pen ia nei kamarkuauī. Kwa iou iapkātā mhā nari riti ro rārāha.”

⁷ Mīregi nāmā asori me sāvāi nākur Isrel hāni pen tukwe in mā, “Sākīmaha riti loa. Loa nāha rāni mā iāmā i tramākeikei memhā ti nāri nā mā rīni mā in Tīni Kumwesān.”

⁸ Nāpīn Paelat rīregi nāgkīariien i, rīregi rehekīr pīk mwi. ⁹ Ro pen rīrārig muvnmwā mwi ia nīm wā sāvānhi, mīni pen ti Iesu i mā, “Ik iāmā pāku?” Mātā Iesu rāpnāpen. ¹⁰ Ro pen Paelat rīni pen tukwe in mā, “Rāfo ipkāgkīari mhā miou? Rosi ikreirei mā iakauvehi nasoriien iakukurān nāsēniien ikier mamevān, nānā iakauvehi mwi nasoriien iakukurān nīniien mā tukārui tārini pen ik ia nei kamarkuauī?”

¹¹ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Ko ipkasori mhā ia nirak iamīnhi trīni mīnuā Kumwesān rīpkuvei pehe mhā nasoriien nāha mik. Ro iamīnhi irā iāmā nāha rīmāuvei pehe iou ia rāgim nārāhaien sā in rīno rārāha māpi raka nārāhaien i ikamo.”

¹² Ia nāpīn nāha mamevān Paelat ramāmwur mā trāsēni Iesu rier mamevān, mātā nāmā asori me sāvāi nākur Isrel kamhākwein āpwāmwis mā, “Trīni mīnuā ikāsēni iāmā i rier mamevān, Kig Sisa^a ko rīpkīni mhā mā in riti nā ik. Iārmama sā rīni mā in kig riti ramārui nākwaī Kig Sisa.”

¹³ Ro iamīnhi irā nāpīn Paelat rīregi nāgkīariien me nāha, riri Iesu mier irapw iruā, mākure ia kwopun ramākiri nāgkīariien ikīn. Kani kwopun nāha mā Kwopun keipeni kāruātērei me ikīn. Nānā nāgkīariien Hipru rāni mā Kapata. ¹⁴ Ro kurkwai nāpīn ia rān ia nāpīn nāha kamāpnāpenā narimnari me irā sāvāi nāvegīniien asori nāha Pasova. Paelat rīni pen ti nāmā asori me sāvāi nākur Isrel mā, “Hātā ro in i kig sākīmīaha.”

¹⁵ Mīregi irāha hākwein āpwāmwis mā, “Uvehi raka iāmā i! Uvehi raka iāmā i! Ōrui tārini pen in ia nei kamarkuauī!”

Mīregi Paelat rīni pen ti nirāha i mā, “Kīmīaha hiokeikei mā takārui tārini pen kig sākīmīaha ia nei kamarkuauī?”

Mīregi pris asori me hāni mā, “Sisa āpa in kig sākīmīaha. Kig riti mwi rīwān.”

¹⁶ Ro pen Paelat ruvei pen Iesu ia rāgi naruagān me sāvānhi mā tuhārui tārini pen in ia nei kamarkuauī.

Kārui tārini pen Iesu ia nei kamarkuauī

¹⁷ Nānā irāha hāuvehi Iesu, mhāier ia taon, ramāvranī nei kamarkuauī sāvānhi, mamevān meste kwopun nāha kani mā Kerhā ia Iārmama. Ia nāgkīariien Hipru rāni mā Kolkota. ¹⁸ Ia kwopun nāha irāha hārui tārini pen Iesu ia nei kamarkuauī, mhārui

19:2: Luk 23:11   **19:3:** Jon 18:22   **19:4:** Jon 18:38   **19:6:** Jon 18:31   **19:7:** Lev 24:16, Jon 5:18   **19:9:** Mat 26:62-63, Mat 27:12, Luk 23:9   **19:11:** Jon 10:18, Wok Me 2:23, Rom 13:1   **19:12:** Luk 23:2, Wok Me 17:7
^a **19:12:** Sisa in kig sāvāi nākur Rom ramārīmānu ia tāmātānā me.

tərini pen mwi iərmama kəru ia nei kamarkuau i rəhar min, riti ia nīkaren mwatuk, riti ia nīkaren mour, Iesu ia kurkwanrau.

¹⁹ Paelat rirai nəgkiariien riti, mīni nəkwan mə tuhərui pen ia nei kamarkuau səvəi Iesu. Nəgkiariien nəha rini iamīnhi irə mə:

IESU, IƏMƏ NASARET, KIG SƏVƏI NƏKUR ISREL.

²⁰ Nəkur Isrel me həpik həvsini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə kwopun nəha hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau ikin ipaka ti taon. Kīmərui pen nəgkiariien nəha ia nəgkiariien mirəhar i Hipru mīne Latin mīne Krik.^b ²¹ Ro iamīnhi irə pris asori me səvəi nəkur Isrel hənī pen ti Paelat i mə, “Tikəpwəh nīrai penien mə ‘Kig səvəi Nəkur Isrel.’ Mətə tikaməkeikei mīrai pen mə, ‘Iəmə i rini mə in Kig səvəi Nəkur Isrel.’ ”

²² Mīregi Paelat rini mə, “Rekəm. Nəfe iakīmərui pen iakīmərui pen.”

²³ Nəpīn naruagən me hənərui tərini pen raka Iesu ia nei kamarkuau, həuvehi tīnari me səvənhi, mhəuai ia kusen kefə. Kusen riti səvəi iaruagən riti. Irəha həuvehi mwi karkahu əpwəmwis səvənhi, mətə iərmama sə rīmətiri karkahu nəha rīpkripiin mhə tīnari me. Rīmətiri fwe irənhə meiwaiu meste inhəripw ia tīnari kuatia.

²⁴ Ro iamīnhi irə naruagən me hənī pen ti nīrəha me i mə, “Pwəh səpwəh neitehiien, mətə pwəh səuini pen kəpwier me pwəh rahatən mə sin truvehi səvənhi.” Noien nəha rier pehe mə nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan truvehe mukuə, nəgkiariien sə rini iamīnhi irə mīnuə,

“Irəha həuai tīnari me səiou ia nīrəha me,

nənə mhəuini pen kəpwier me ti karkahu səiou.”

In i narimnari me nəha naruagən me nəha hənə.

²⁵ Mama səvəi Iesu, mīne piəvi mama səvənhi, mīne Meri pran səvəi Klopas, mīne Meri Maktala, irəha kamhərer ipaka ti nei kamarkuau səvəi Iesu. ²⁶ Iərmama riti səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pik in, in mwi ramərer ipaka. Nəpīn Iesu rətōni iəmə nəha mīne mama səvənhi, rini pen ti mama səvənhi mə, “Prən i. Iəmə i in i nərīm.” ²⁷ Nənə rini pen ti iərmama səvənhi mə, “Prən i in i mama səim.” Ro iamīnhi irə ia nəpīn atukwatukw nəha mamevən iərmama nəha səvəi Iesu ramətui amasan ti prən nəha rəmwhen ia in mama səvənhi.

Iesu remhə

²⁸ Iesu rini pam nəgkiariien i, mukurən mə narimnari me pam səməme in ruvehe mə tro, rino pam. Nənə mə tro nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə, in rini mə, “Iakinəkwakwa.” ²⁹ Nari riti raməkure ikin rukuər ia waen sə rəfiə. Ro pen irəha heitesi pen koten riti ia waen nəha, mhəpiri pen ia rəgi nei riti kani mə hisop, nənə mhəuvehi utə pen ia tərui Iesu. ³⁰ Nəpīn Iesu ruvətīmwī raka waen nəha, rini mə, “Narimnari me pam iakino pam.” Nənə in rərpəsuk, məseni pen nīmīruien səvənhi, memhə.

³¹ Nəpīn nəha kaməpnəpenə irə narimnari me səvəi nəveginien asori nəha Pasova. Trakwakwi irə Sapat riti sə rasori musəpə ia Sapat me nepwīn. Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh nokeikeiien mə nīpwrai nəmə me nəha kahar tuamharəgher ia nei kamarkuau ia nəpīn nəha. Ro pen həuvən mhəres Paelat mə trətēfi nīsunraha mə irəhar tuhəremhə akwauakw nənə irəha həukurən nuvehi rakaien nīpwrānraha. ³² Ro iamīnhi irə naruagən me nepwīn həuvən mhətēfi nīsui iəmə mi nəha kəru kərui tərini pen irau ia nei kamarkuau irəhar Iesu. Hətēfi sə rukupwən məgher, nənə mhətēfi mwi sə rukurirə i. ³³ Mətə nəpīn irəha həuvehe ti Iesu, mhətōni mə ruvəmhə raka, həpwəh nətefiien nīsun mi. ³⁴ Mətə iaruagən riti ia nīrəha rəpi nīkau irə ia nitei, nənə təkwtəkwwuni a mwi netə mīne nui krouier. ³⁵ Iərmama riti nəha ikin rīnətə narimnari me nəha ia nənimen. In rīnəgkiari raka irə, mə kīmīaha mwi hiəukurən nīniien nīpərhiēnien irə. Nəgkiariien

^b 19:20: Hipru nəgkiariien səvəi nəkur Isrel. Latin nəgkiariien səvəi nəkur Rom. Krik nəgkiariien səvəi nəkur Kris.

19:25: Mat 27:55-56

19:26: Jon 13:23

19:28: Sam 22:15

19:29: Sam 69:21

19:31: Dut 21:22-23

19:35: Jon 21:24

səvənhi ro nīpərhiēnien. Nənə in rukurən mə in rani nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien. ³⁶ Kīno narimnari me nəha mə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan truvehe mukuə. Rīni mə, “Tukəpwəh nətefiēn nīkəkrin riti.” ³⁷ Nənə nəgkiariien riti mwi ia Nəkukuə Ikinan rīni mə, “Irəha tuhəti pen mhətoni iəmə nəha hənəpi in ia nitei.”

Kərkwafə nīpwrai Iesu

³⁸ Kīno pam narimnari me nəha nənə iəmə Aramatia riti nəghin nə Josef revən mərəs Paelat mə trəsēni in ruvehi raka nīpwrai Iesu. Josef in iərmama riti səvəi Iesu, mətə ramərkwafə in ti nəri nə mə ramhekīr nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Paelat rəsēni, ro pen Josef revən muvehi raka nīpwrai Iesu. ³⁹ Nikotimas, iəmə sə rīmavən mətə Iesu ia nəpīn, in mwi revən irau Josef, mauvehi kuse nari penpen mi nəha mīr mīne alos.^C Kuse nəri nəha in rauvehi nīpamien səvənhi ipaka ti toti kilo. ⁴⁰ Irau krouvehi nīpwrai Iesu rouvegi ia tīnari kani mə linen irəhar nari penpen mi nəha mīr mīne alos. Noien nəha ramesi pen nəfe nəkur Isrel kamho ia iərmama remhə. ⁴¹ Nənə nəmhien riti ipaka ti kwopun nəha kīnərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuauī ikīn. Ia reri nəmhien nəha nīpəgi kəruətērei riti sə vi kīpkərkwafə raka mhə nīpwrai iərmama remhə irə. ⁴² Nəpīn nəha nəpīn nəkur Isrel kamhəpnəpenə ti Sapat irə. Nənə ti nəri nə mə nīpəgi kəruətērei nəha ipaka, irau krouəmri pen nīpwrai Iesu irə.

20

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Sante ia nəpnəpīn anan rapitpitəv ihi, Meri Maktala revən ia nīpəgi kəruətērei kīnərkwafə nīpwrai Iesu ikīn, mətōni mə kəruətērei sə ramərəer tukuahag tərhui nīpəg nəha kīnəpəkīr raka raka i. ² Ro pen Meri raiu mevən ti Saemon Pita mīne iərmama riti mwi səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pīk in, nənə mīni pen ti nirau i mə, “Irəha həuvehi raka nīpwrai Iərimənu səkitaha ia nīpəgi kəruətērei, nənə kīmaha iahəreirei mə həmri pen in pəku.”

³ Ro iamīnhi irə Pita rier irau in riti nəha in mwi iərmama riti səvəi Iesu, krauaiu rauevən fwe ia nīpəg. ⁴ Irau krauaiu pərpəri rauevən, mətə iəmə nəha in mwi iərmama riti səvəi Iesu rəvtənhi Pita, mukupwən mier pen fwe ia nīpəg, ⁵ mərpəsuk, mətī puvnimwə, mətōni tīnari me nəha linen kamhəmak, mətə in rīpkuvnimwə mhə. ⁶ Nənə Saemon Pita rukurirə in muvehe, muvnimwə ia nīpəg, mətōni tīnari me nəha linen kamhəmak. ⁷ In rətōni mwi tīnari nəha kīməvegi kənkəpwə Iesu irə rīpkəmak pəri mhə irəha tīnari me nəha linen, mətə kīnərfe kəmri ia kwopun əpə. ⁸ Nənə iərmama nəha səvəi Iesu, sə rukupwən mier pen fwe ia nīpəg, in mwi ruvnimwə mətōni narimnari me nəha, nənə mīni nīpərhiēnien irə. ⁹ (Mətə meste pehe nəpīn nəha irau kroureirei ihi nīpwrai nəgkiariien me nəha ia Nəkukuə Ikinan səməme kamhəni mə Iesu traməkeikei mətui mwi ia nemhəien səvənhi.)

Meri Maktala rətōni Iesu

¹⁰ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krouerīg rauevən fwe imwənrau. ¹¹ Mətə Meri ramərəer iruə ia nīpəgi kəruətērei mamasək. In ramasək ihi, mərpwəsuk, mətī puvnimwə ia nīpəg, ¹² mətōni agelo mi kəru tīnari səvənrau rəpsan krauəkure ia kwopun nīpwrai Iesu rīnaməmak ikīn, riti ia kənkəpwə riti ia nisun.

¹³ Nənə irau krouni pen tukwe in mə, “Prən i. Ikamasək ti nəfe?”

Mīregi Meri rīni pen ti nirau i mə, “Irəha həuvehi raka nīpwrai Iərimənu səiou, nənə iakreirei mə hənəmri pen in pəku.” ¹⁴ Meri rīni pam nəgkiariien i, muvsini in, mətōni Iesu ramərəer ia kwopun nəha, mətə rīreirei mə Iesu nəha.

^{19:36:} Eks 12:46, Nam 9:12, Sam 34:20   ^{19:37:} Sek 12:10, Rev 1:7   ^{19:38:} Jon 7:13   ^{19:39:} Jon 3:1-2
^{C 19:39:} Mīr mīne alos kaməmri pen ia nīpwrai iərmama remhə. Nīpekīnrau rapein amasan.   ^{20:2:} Jon 13:23
^{20:7:} Jon 11:44   ^{20:9:} Wok Me 2:24-32, 1Kor 15:4   ^{20:14:} Luk 24:16, Jon 21:4

¹⁵ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Præn i. Ikamasæk ti næfe? Ikamætui sin?”

Mætæ Meri rerin rirhi mæ iæmæ næ iæmæ sæ ramætui ti næmhien næha. Ro pen rini pen tukwe in mæ, “Iæmæ asori. Trini minuæ ik ikimæuvehi raka nipwran, ni pehe tukw iou i kwopun næha ikinæmri pen ikin, nænæ iou takevæn muvehi raka.”

¹⁶ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Meri.”

Meri ruvsini in, mægkiari pen min ia nægkiariien Hipru, mini mæ, “Raponi.” (Raponi nipwran mæ Iahatæn.)

¹⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Tikæpwæh nægherien ia nirak. Iapkutæ mhæ ihi mevæn ti Tata Kumwesæn. Mætæ tikevæn mætæ piak me, mini pen ti niræha i mæ iakani iamihhi iræ mæ, ‘Iakautæ mamevæn ti Tata sæiou mine Tata sækimiaha. Iakamevæn ti Kumwesæn sæiou mine Kumwesæn sækimiaha.’ ”

¹⁸ Ro pen Meri Maktala revæn, mini irapw ti nærmama me sævæi Iesu mæ, “Iakinætæ Iærimænu sækitaha,” maræ mini mwi narimnari me i Iesu rimæni pen tukwe.

Nærmama me sævæi Iesu hætoni in

¹⁹ Næpin næha Sante. Ia næruaræv nærmama me sævæi Iesu housæsimwîn iræha me ia nækwai nimwæ riti, mhæræpinhæ æknekîn ia tæpinhæ me ti næri næ mæ hæhekir næmæ asori me sævæi nækur Isrel. Ia næpin næha Iesu ruvehe mærer ia kurkwanraha, mini pen ti niræha i mæ, “Næmærinuïen tramaræ tukumiaha.” ²⁰ In rini pam nægkiariien i, nænæ mahatæn tæmwki nil ia rægîn mi mine tæmwki nitei ia nikau iræ. Næpin nærmama me sævænhi hætoni Iærimænu sævænraha, rerinraha ragien.

²¹ Nænæ Iesu rini pen mwi ti niræha i mæ, “Næmærinuïen tramaræ tukumiaha. Tata Kumwesæn rærhhi pehe iou iakuvehe. Ia noïen næha iou mwi iakamærhi pen kimiaha tihæuvæn.” ²² Næpin in rini pam nægkiariien i, reiahag pen ia niræha, mini pen ti niræha i mæ, “Hæuvehi Nænîmwîn Ikinan. ²³ Trini minuæ kimiaha hiæni pen ti iærmama riti mæ ‘Kumwesæn træpwæh nærpwînien noïen æræha me sæim,’ nænæ Kumwesæn træpwæh nærpwînien. Ræmwhen a mwi trini minuæ kimiaha hiæni pen ti iærmama riti mæ, ‘Kumwesæn trærpwîn noïen æræha me sæim,’ nænæ Kumwesæn trærpwîn pen min.”

Iesu mine Tomas

²⁴ Ia næpin næha Tomas, riti ia nærmama me twelef sævæi Iesu, kani mwi in mæ “Mwirmwir” riwæn iræha minraha næpin Iesu rimæuvehe iræ. ²⁵ Ro pen nærmama me sævæi Iesu sæmæme hænetoni in hæni pen ti Tomas i mæ, “Kimaha iahænætæ Iærimænu sækitaha.”

Mætæ Tomas rini pen ti niræha i mæ, “Takamækeikei mætoni tæmwki nil ia rægîn mi, mirapi ruei nil mi næha ia nækwai rægik. Tæmwki nitei ia nikau iræ takamækeikei mirapi ia rægik. Mæ iapko mhæ iamihhi ko iapkini mhæ nipærhienien iræ.”

²⁶ Næfwakiiien riti ruvehe mukurau, nærmama me sævæi Iesu hæuvnimwæ mwi ia nimwæ næha, Tomas iræha minraha. Næri auær a hææræpinhæ æknekîn ia tæpinhæ me, mætæ Iesu ruvehe mærer ia kurkwanraha, mini mæ, “Næmærinuïen tramaræ tukumiaha.” ²⁷ Maræ mini pen ti Tomas i mæ, “Osæ pehe nækwai rægim, mirapi rægik mi. Osæ pehe rægim, mirapi nikau ia nirak. Tikamækeikei mini nipærhienien, mæpwæh niniiien mwi mæ neikuæien.”

²⁸ Miregi Tomas rini mæ, “Iærimænu sæiou mine Kumwesæn sæiou.”

²⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Ikani nipærhienien ia nirak ti næri næ mæ ikætæ iou. Nærmama me næha sæmæme hæpkætæ mhæ iou, mætæ kamhæni nipærhienien ia nirak, rerinraha traгийн.”

Ræfo Jon rimærai nækukuæ i?

³⁰ Iesu rino nimtætien me ripik mwi ia næmri nærmama me sævænhi iapkrai pen mhæ iræha ia nækukuæ i. ³¹ Mætæ sæmæme i iakimærai pen ia nækukuæ i iakrai pen mæ kimiaha

tihæni nîpærhienien ia Iesu mæ in næ Kristo, Tini Kumwesæn. Iakuæ kîmiaha tihæni nîpærhienien iræ, nænæ mhæuvehi nîmîruien ia næghin.

21

Iesu rier irapw mwi ia næmri nærmama nepwîn sævænhi

¹ Kuriræ ikîn Iesu rier irapw mwi ia næmri nærmama me sævænhi ia nîkare nui asori Taepirias. In rier irapw ia næmrînraha iamînhi iræ: ² Næpîn riti Saemon Pita, mîne Tomas sæ kani in mæ “Mwirmwir,” mîne Nataniel sæ ruku pen ia Kena ia tænæ Kalili, mîne tîni Sepeti mi, mîne iærmama kæru mwi sævæi Iesu housæsîmwîn iræha me ia kwopun kuatia. ³ Nænæ Saemon Pita rîni pen ti niræha i mæ, “Iakamevæn takvi næmu me.”

Mîregi iræha hæni pen tukwe in mæ, “Itæ. Pwæh kîtaha pam sævæn.” Ro pen iræha heiwaiu mhæputæ ia nîtætæ ouihi riti, mhæuvæn mhævi net meste rîran, mætæ hæpkuvi mhæ næmu riti.

⁴ Næpîn rînamran Iesu ramærer ia nîkare nui asori, mætæ nærmama me sævænhi hæreirei mæ Iesu næha.

⁵ Iesu rîni pen ti niræha i mæ, “Nækwærhakwæra me, næmu riti næ hiævi uæ?”

Mîregi hæni mæ, “Rekæm.”

⁶ Mîregi in rîni pen ti niræha i mæ, “Herukw ro net sækîmiaha ia nîkare nîtætæ ouihi mwatuk, nænæ tihætoni nepwîn.” Ro iamînhi iræ iræha herukw irapw net, mhæuværeirei nîvi utæien mwi ti næri næ mæ næmu me hæuvæukuær ia nækwai net.

⁷ Nænæ iærmama sævæi Iesu, sæ næha Iesu rokeikei pik in, rîni pen ti Pita i mæ, “Kwa Iærimænu næha sækîtaha.” Ia næpîn næha Saemon Pita rîmæpeki raka tînari me sævænhi mamævi næmu me, mætæ næpîn rîregi mæ Iærimænu næha, in ruvei pen mwi tînari me sævænhi, mæruærau irapw ia nui, meiaï muvarei. ⁸ Nærmama sævæi Iesu ia nækwai nîtætæ ouihi hæsuæ a mhæuvarei, mhævkækini net sæ næmu me hæukuær iræ. Ripko mhæ iræha isipwîn ti nîkare nui, mætæ hæsuæ a ræmwhen ia hantret meta. ⁹ Næpîn hæuvarei iræ hætoni bred mîne næmu me ramrîmæp pen ia nukumheæv ia napw.

¹⁰ Nænæ Iesu rîni pen ti niræha i mæ, “Hæpeki næmu me nepwîn sæ hiæpkuvi a i, mhæpeki mhæuvehe.”

¹¹ Ro iamînhi iræ Saemon Pita ræputæ ia nîtætæ ouihi, muvi parei net rukuær ia næmu asori me iræha pam wan hantret fifti tri. Næri auær a mæ næmu me hæpik iamînhi, mætæ net ripkæpæruæpæruæ mhæ. ¹² Iesu rîni pen ti niræha i mæ, “Hæuvehe mhani nari.” Ia næpîn næha nærmama me sævænhi hæhekîr. Iræha riti riwæn ræres in mæ, “Ik sin i?” Iræha hæuvæukuræn raka mæ in næ Iærimænu sævænraha. ¹³ Nænæ Iesu ruvehe, muvehi bred, muvei pen mînraha, maræ mo mwi iamînhi ia næmu me. ¹⁴ In i næpîn sæ ro kahar iræ Iesu rier irapw ia næmri nærmama me sævænhi næpîn rînætui mwi ia nemhæien sævænhi.

Iesu mîne Saemon Pita

¹⁵ Næpîn iræha hænani raka nari, Iesu rîni pen ti Saemon Pita i mæ, “Saemon, tîni Jon, ikokeikei pærhien iou mæpi raka iræha i uæ rekæm?”

Mîregi Pita rîni pen tukwe in mæ, “Ouæh, Iærimænu, ikukuræn mæ iakokeikei pærhien ik.”

Mîregi Iesu rîni pen tukwe in mæ, “Ækwæni kwæti sipsip me sæiou.”

¹⁶ Nænæ Iesu ræres mwi sæ ro kæru iræ, mîni mæ, “Saemon, tîni Jon, ikokeikei pærhien iou uæ rekæm?”

Mîregi Pita rîni pen tukwe in mæ, “Ouæh, Iærimænu, ikukuræn mæ iakokeikei pærhien ik.”

Mîregi Iesu rîni pen tukwe in mæ, “Ætui amasan ti sipsip me sæiou.”

¹⁷ Nænæ Iesu ræres mwi sæ ro kahar iræ, mîni mæ, “Saemon, tîni Jon, ikokeikei pærhien iou uæ rekæm?”

Pita rĩregi rārəha ti nəri nə mə Iesu rəres sə ro kahar irə mĩnuə “Ikokeikei pərhiēn iou uə rekəm?” Ro pen rĩni pen tukwe in mə, “Iərimənu, ikukurən narimnari me pam, mukurən mwi mə iakokeikei pərhiēn ik.”

Miregi Iesu rĩni pen tukwe in mə, “Əkwməni sipsip me səiou. ¹⁸ Iakani nĩpərhiēnien tukw ik i fwe kupwən nəpĩn ikinamouihĩ irə ikinamarkahu atukw səim, mamavən ia kwopun pəku ikokeikei, mətə nəpĩn tikərgharə, tikus atukw rəgĩm mi, nənə iərmama əpə iti trarkahu pehe mik, muvehi ik ikevən ia kwopun sə ipkokeikei mhə mə tikevən ikin.” ¹⁹ (Iesu rĩni nəgkiariien i mahatən nəfe nemhəien Pita tremhə irə muvehi utə nəghi Kumwesən.) Nəpĩn rĩni pam, mĩni pen ti Pita i mə, “Kurirə iou.”

²⁰ Ia nəpĩn nəha Pita rəti kurirə, mətəni iərmama riti səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pĩk in, rakurirə ia nirau. Iərmama nə in nə iərmama sə fwe kupwən raməkure ipaka ti Iesu nəpĩn kamhani pəri nari irə, nənə mərəs pen in mə, “Iərimənu, sin nə truvei pen ik ia rəgi nərmama səməme haməmwəki ik?” ²¹ Nəpĩn Pita rətoni iəmə nəha rakurirə ia nirau, rĩni pen ti Iesu i mə, “Iərimənu mətə rəfo ia iəmə nəha?”

²² Miregi Iesu rĩni pen tukwe in mə, “Rəfo ikərəs iəmə nəha miou? Trĩni mĩnuə iakokeikei mə in trimĩru mamevən meste nəpĩn sə takuvehe irə, səkimrau min əpa. Mətə ik tikukurirə iou.” ²³ Ro iamĩnhi irə nəgkiariien riti rauviris ia piəvtaha me mə iərmama nəha səvəi Iesu tripkemhə mhə. Mətə Iesu rĩpkini pen mhə ti Pita i mĩnuə “Iəmə nəha tripkemhə mhə.” In rĩni mə, “Rəfo ikərəs iəmə nəha miou? Trĩni mĩnuə iakokeikei mə in trimĩru mamevən meste nəpĩn sə takuvehe irə, səkimrau min əpa.”

²⁴ Iərmama nəha səvəi Iesu in a mwi nəha rani irapw narimnari me i, mamrai nəgkiariien me i. Nənə kitaha səukurən mə nəgkiariien səvənhi ro nĩpərhiēnien.

²⁵ Nənə narimnari me rĩpik mwi nəha ikin Iesu rĩno. Tuko kirai pen pam irəha ia nəkukuə, rosi ko təkure tĩprənə i rĩpkəmwhen mhə mə trəkwtəmhirĩ nəkukuə me pam.

Wok Me Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Wok me in nəkukuə səro kəru irə sə Luk rımərai. Luk rımərai nəkukuə i revən ti in riti nəghin nə Teofilas. Ia nəkukuə i kitaha sətoni nukune nəfwakiien səvəi Iesu Kristo mine rınəfuvehe mevən ia tənəmtənə me. Nəkukuə i raməgkiari ia wok səvəi Pita mine Pol, irau aposol mi səvəi Iesu Kristo. Pita in aposol riti sə ramətui amasan ti nakalasia me fwe Jerusalem nəpın nəfwakiien rıməuvehe vi a. Pol in aposol riti sə Kumwesən rərhi pen i revən ia tənəmtənə me. Wok me nəghin riti mwi mə Wok Me Səvəi Nənımwin Ikinan. Kani nəhag nəha ti nəri nə mə nəkukuə i raməgkiari ia nuveheien mine wok səvəi Nənımwin Ikinan. Wok me rani irapw nəgkiariien sə nakalasia me fwe kupwən hənəmavisau irə. Wok me raməgkiari ia nəkur Isrel mine həfo mhəpwəh nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Rani mwi mə Kumwesən rəfo mərhi pen aposol me həuvən ti nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha həni nıpərhiienien ia nəgkiariien amasan səvənhi. Wok me raməgkiari mwi ia nəkur Rom səməme hənəmərımənu ia kwopun me fwe kupwən. Rani mə irəha həfo mhəmwəki nakalasia me səvəi Iesu.

Iesu revən fwe ia neiai

¹ Iou riti Teofilas:

Ia nəkukuə kupwən səiou sə iakuvərai raka mik iakuvəni raka narimnari me pam Iesu ramo mine nəgkiariien me pam ramahatən nərmama me irə fwe kupwən. Iakıməni fwe ia nukune wok səvənhi muvehe ² meste nəpın nəha in raməvəhag m aposol me səvənhi səməme in rınərpwi rəgin ia nırəha. In raməvəhag mınraha, mauvei pen nəgkiariien riti rauku pen ti Nənımwin Ikinan. Nəpın ruvei pen pam, kuvehi utə in revən fwe ia neiai. ³ Nəpın Iesu ruvəregi raka nəmısəien səvənhi, rarə mwi nəpın foti. Ia nəpın me nəha ramier irapw ti aposol me nəha. Nəpın rıpkə ramərer ia nəmırınraha, mamə irəha hamətoni mə ruvəmıru pərhiien. Irəha kamhətə in, nənə in rani narimnari me ia nıkaren səvəi nıtətə sə Kumwesən ramərımənu irə.

⁴ Nəpın riti raməni pəri nari irəha mınraha, nənə mını pen ti nırəha i mə, “Tihəpwəh nierien ia Jerusalem, mətə tihameitenhi Nənımwin Ikinan sə Tata səiou rıno raka promes mə truvei pehe m kımiaha. Hiəuvəregi raka iou iakaməgkiari irə fwe kupwən, mamını mə, ⁵ ‘Jon rıno paptəes ia nui, mətə rıpkə mhə tui Kumwesən tro paptəes ia kımiaha ia Nənımwin Ikinan.’”

⁶ Nənə nəpın riti mwi, nəpın aposol me housəsımwin irəha me, kamhəres pen Iesu i mə, “Iərımənu, tikərımənu ia nəkur Isrel nəha təkwtəkwuni rəmwhen ia kig kupwən me səvənraha uə rekəm?”

⁷ Mətə Iesu rını pen ti nırəha i mə, “Tata səiou rauvehi nasoriien mınəmri raka nəpın me pam. Rıpkə mhə səkımiaha tihəukurən mə tinesən nəpın me nəha tuhəier irapw. ⁸ Mətə nəpın Nənımwin Ikinan truvehe ia kımiaha, tihəuvehi nıskaiien. Nənə tihaməkeikei mhəuvən, mhəvisau irapw iou fwe Jerusalem, mine ia kwopun me pam fwe ia tənə Jutia mine Sameria, mhəuvən mheste tənəmtənə me pam.”

⁹ Nəpın Iesu rını pam nəgkiariien me nəha, kuvehi utə in rautə. Nərmama me səvənhi kamhəti pen mamhətoni in meste nəpuə riti rousəman. Kurirə irə həpkətoni mhə mwi in.

¹⁰ Nəpın Iesu rautə mamevən, irəha kamhəkwtə ihi ia nıməgouəgou, nənə təkwtəkwuni a iəmə mi kəru səvənrau tınari rəpsan krouier irapw ti nırəha, rouərer ia nıkarenraha, ¹¹ rouni mə, “Nəmə Kalili! Rəfo hiamərer ia kwopun i, mamhəti utə

1:1: Luk 1:3   **1:2:** Mak 16:19, Luk 24:49-51   **1:3:** Luk 24:36-49, Wok Me 10:41   **1:4:** Luk 24:49, Jon 14:16-17, Wok Me 2:33   **1:5:** Mat 3:11   **1:6:** Luk 24:21   **1:7:** Mak 13:32   **1:8:** Mat 28:19, Luk 24:48, Wok Me 2:32, 3:15, Wok Me 5:32   **1:9:** Jon 6:62   **1:10:** Luk 24:4   **1:11:** Mat 26:64, Luk 21:27

ia nimagouagou? Iesu i sə kuvehi raka tukumiaha, kuvehi utə revən fwe ia neiai, in truvehē rəmwhen a mwi hiənətoni rautə ia nimagouagou mamevən.”

Matias truvehi təmwki Jutas

¹² Kurirə ikin aposol me həier ia təkuer nəha kani mə Təkuer Olif mhərərig mamhəuvən fwe Jerusalem. (Təkuer nəha Olif raməkure ipaka ti Jerusalem rəmwhen ia wan kilometə.) ¹³ Nəpin irəha həier pen fwe taon, mhəutə pen fwe ia rum nəha irənhə kwopun kamharə ikin. Nəghinraha me i: Pita, Jon, Jemes, Antru, Filip, Tomas, Patolomiu, Matiu, Jemes tini Alfeas, Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), mine Jutas tini Jemes. ¹⁴ Ia nəpin me nərmama me nəha nətərigien səvənraha kuatia. Kamhousəsimwın irəha me, mamhəfwaki. Meri, mama səvəi Iesu, mine piəvi Iesu me, mine nıpran səməme kamhəni nıpərhiēnien ia Iesu irəha mınraha.

¹⁵ Nəpin me nerpwın həkurau, nənə piəvtaha me housəsimwın irəha me ia kwopun kuatia. (Irəha pam ipaka ti wan hantret twenti.) Nənə Pita riskəmter ia rerınraha mını mə, ¹⁶ “Nərman, piak me, fwe kupwən Nənimwın Ikinan ruvei pen nəgkiariien səvənhi m Kig Tevit mə trukupwən mını irapw Jutas, iəmə sə rıməiri nərmama me həuvən mhəkwtəmhiru Iesu. Nəgkiariien nəha ruvəuvehe muvəukuə raka, ti nəri nə mə nəgkiariien me pam kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan tuhaməkeikei mhəuvehe mhəukuə. ¹⁷ Jutas nəha fwe kupwən Iesu rınərpwi rəgin irə mə truvehē mo aposol riti səvənhi kimaha min.”

¹⁸ (Iəmə nəha rino noien ərəha, muvehi mane irə, muvehi mevən muvehi nəmri tıprənə i. Fwe ia tıprənə nəha in rımwei irapw, tıpwın rəpəruə, nəninhə irə rier. ¹⁹ Nərmama səməme kamharə fwe Jerusalem həregi nəvisaiien səvənhi, nənə həuvei pen nəghi kwopun nəha ia nəgkiariien səvənraha mə Akeltama. Nıpwrai nəgkiariien nəha in i mə Tıprənə sə Netə Rınaiu Ikin.)

²⁰ Pita rırıpın nəgkiariien mını mə, “Nəgkiariien i sə kimərai pen ia nəkukuə nəha Ol Sam raməgkiari ia Jutas. Rini mə, ‘Pwəh səvənhi rukwənu ruvehē məkun.

Iərmama trəpwəh narəien ikin.’

Kimərai pen mwi mə,

‘Pwəh iərmama riti mwi ruvehi təmwhekın,

mo səvənhi wok.’

²¹⁻²² Ro iamınhi irə kitaha tsaməkeikei mhəuvehi utə iərmama riti truvehi təmwki Jutas. Kimaha min tahəvisau irapw mə iahənətoni ia nəmrimaha mə Iesu rınətui mwi pərhiēn ia nemhəien səvənhi. Pwəh səuvehi utə iərman riti sə rınakurirə ia kimaha ia nəpin me pam nəha Iesu Iərimənu səkitaha rınamavən kimaha min. Rınostat mukurirə ia kimaha ia nəpin nəha Jon rınamo paptəes ia nərmama muvehē meste nəpin nəha kuvehi utə Iesu revən fwe ia neiai.”

²³ Pita rini pen pam, nənə irəha həni irapw nəghi iərmama kəru. Nəghinrau Josef mine Matias (Josef nəha kaməkwein mwi in mə Pasapas mine Jastas.) ²⁴ Nənə irəha həfwaki, mhəni mə, “Iərimənu, ikukurən nətərigien səvəi nərmama me pam. Tiko mahatən ro m kimaha i mə iərman mi sə pəku nəha ikokeikei mə ²⁵ truvehē mo in aposol, muvehi təmwki Jutas, iəmə sə rınəpwəh wok nəha mə trevən ia kwopun atukwatukw səvənhi.” ²⁶ Nənə irəha həuini nəri sə ramahatən pen nari mə sin nəha truvehi wok nəha. Nənə nəri nəha rahatən pen mə Matias. Nənə həvsini pen in irəha aposol me eleven.

2

Nəpin asori nəha Pentekos

¹ Nəpɪn asori nəha Pentekos^a ruvəuvehe. Ia nəpɪn nəha nərmama pam səvəi Iesu housəsɪmwɪn irəha me ia kwopun kuatia. ² Təkwtəkwni a həregi nari riti rəmwhen ia nɪmətəgi asori ruku pen ia nɪmagouagou muvɪmwə masori ia nɪmwə nəha kamhəkure ikin. ³ Hətə nərami napw me həivə kɪrkiri, mhəuvən, mhərer ia kənkapwənraha kuatia kuatia. ⁴ Irəha pam rerɪnraha ruvehe mukuər ia Nənɪmwɪn Ikinan. Nənə Nənɪmwɪn nəha ruvei pen nəgkiariien mɪnraha hənəmægkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə.

⁵ Ia nəpɪn nəha nəkur Isrel me həpɪk kamharə fwe Jerusalem. Irəha nəha nəməfwaki me həməuku pen fwe ia tənəmtənə me mhəuvehe. ⁶ Nəpɪn həregi narɪmnari me nəha, housəsɪmwɪn pen irəha me ipaka tukwe. Irəha hamərkərinari tɪ nəri nə mə nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə sə hənətui pen irə, irəha kamhəregi nərmama me səvəi Iesu kamhægkiari ia nəgkiariien me nəha. ⁷ Nənɪmenraha rier. Həreirei, mamhəni pen tɪ nɪrəha me i mə, “Hətə ro. Nərmama me nəha kamhægkiari irəha pam nəkur Kalili. ⁸ Mətə rəfo kitaha saməregi kamhægkiari ia nəgkiariien me səkitaha me səpəmsəpə sə sənətui pehe irə? ⁹ Kitaha i nəmə Patia, mɪne nəmə Metia, mɪne nəmə Elam. Kitaha nepwɪn samarə ia Mesopotemia, mɪne Jutia, mɪne Kapatasia, mɪne Pontas, mɪne Esia, ¹⁰⁻¹¹ mɪne Frija, mɪne Pamfilia, mɪne Ijip, mɪne Krit, mɪne Arepia, mɪne tənə nəha Lipia ipaka tɪ Saerin. Kitaha nepwɪn həuku pen fwe ia Rom. Kitaha nepwɪn nəkur Isrel atukwatukw, nənə kitaha nepwɪn rɪpko mhə kitaha nəkur Isrel, mətə samarə ia narəien səvənraha. Mətə kitaha pam saməregi nərmama me nəha kamhægkiari ia nəgkiariien me səkitaha me, mamhəni irapw wok asori me Kumwesən rɪno.” ¹² Nənə irəha nənɪmenraha rier. Həreirei, mamhəres pen irəha me i mə, “Nəri nəha nɪpwrən rəfo irə?”

¹³ Mətə irəha me nepwɪn haris, mhəni mə, “Nərmama me nəha kamhənɪmwi waen, mamhakonə irə!”

Nəvisauien səvəi Pita

¹⁴ Mətə Pita riskəmter irəha Eleven Aposol me, mægkiari asori, mɪni pen tɪ nɪrəha i mɪnuə, “Nəmə Jutia mɪne kɪmɪaha pam nərmama hiamarə ia Jerusalem, tiho mhətərig ro iou, pwəh iakini pehe nɪpwrari nəri nəha tukumiaha i. ¹⁵ Hiaməni mə nərmama me i hakonə ia waen, mətə rekəm. Irəha həpwəh nakonəien. Kwa naen klok a i ia nəpnəpɪn. ¹⁶ Nəri nəha hiamətoni ramesi pen nəgkiariien i Joel Profet rɪməni fwe kupwən:

¹⁷ Kumwesən rɪni mə, “Tramevən ipaka tɪ nəpɪn sampam,

iou takərhi irapw nənɪmwɪn səiou trevən tɪ nərmama me pam.

Nɪpwnətɪmɪaha me nərmən mɪne nɪprən tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku pen tɪ Nənɪmwɪn səiou.

Ntəmaruə me səkɪmɪaha me tuhətə vison me.

Nərgharə me səkɪmɪaha me tuhəməkrəha.

¹⁸ Ia nəpɪn nəha nərmama me səiou kani irəha mə iotukwininari me,

nəri auər a mə irəha nərmən uə nɪprən,

mətə takərhi irapw Nənɪmwɪn səiou trevən tɪ nɪrəha,

nənə irəha tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku pen tɪ Nənɪmwɪn səiou.

¹⁹ Tako narɪmnari me fwe irənhə ia nɪmagouagou.

Nərmama tuhətoni, mhərkərinari irə.

Ia təkure tənə tako nɪmtətien me:

netə, mɪne napw, mɪne nise napw.

²⁰ Meri truvehe nɪpɪtəv.

Məkwə truvehe məruerəv məmwhen ia netə.

Kurirə irə nəpɪn səvəi Iərimənu truvehe.

Nəpɪn nəha trasori mopə ia nəpɪn me pam.

²¹ Ia nəpɪn nəha nərmama me pam səməme tuhəkwein ia Iərimənu

2:1: Lev 23:15-21, Dut 16:9-11   **a 2:1:** Wok Me 2:1; 20:16, Fas Korin 16:8, Lev 23:15-21, Dut 16:9-12, Nam 28:26-31.

2:3: Mat 3:11   **2:4:** Wok Me 4:31, Wok Me 10:44-46, Wok Me 19:6, Mak 16:17   **2:7:** Wok Me 1:11   **2:9:** 2Tim 1:15   **2:21:** Rom 10:13

in truvehimiru irəha.'

²² Nəmə Isrel tiho ro mhəregi nəgkiariien me i. Iesu nəha iəmə Nasaret Kumwesən rinahatən atukwatukw m kimiaha i mə in pərhien rərhi pehe i ruvehe tukumiaha. Nəpən Iesu rinamavən ia rerimiaha fwe kupwən, Kumwesən rauvei pen niskaiien min, ramo nimtətien me mine narimnari asori me hiamətoni hiamərkərinari irə rəmwhen hiəuvəukurən raka. ²³ Nəpən Kumwesən ruvei pen Iesu ia rəgimiaha, in ro iamīnhi irə mamesi pen a nətərigien səvənhi mine nəfe in ruvəukurən raka fwe kupwən mə tro. Nənə kimiaha hiouisi əpune Iesu ia noien nəha hiəno irə. Hiəmri pen in ia rəgi nəmə ərəha me, nənə hərui tərini pen in ia nei kamarkuau. ²⁴ Mətə Kumwesən rīfi Iesu ia nəmīsəien səvəi nemhəien, mo in rətui mwi. In rino iamīnhi irə ti nəri nəmə nemhəien ko rīpkəkwtəmhiri mhə Iesu. ²⁵ Rəmwhen ia nəgkiariien i Kig Tevit rīməni irə minuə: 'Takamətə ik krau mik Iərimənu səiou ia nəpən me.

Ikamarə ipaka tukw iou.

Nari riti rīwən tro iou iakətəmnimwīn.

²⁶ Ro iamīnhi irə rerik ragien pīk.

TərhuK raməgnəgini ik Iərimənu səiou.

NīpwraK mwi trarə amasan, məpwəh nehekīrien,

²⁷ ti nəri nəmə nəpən takemhə

tikəpwəh nəpwəhien iou iakarə Imwei Nəkur Həuvamhə.

Tikəpwəh nəseniien nīpwrai iəmə ikinan səim rīmərī.

²⁸ Ikinahatən raka iou ia suatuk me səvəi nīmīruien.

Tiko iou krau mik krauarə rerik ramagien.'

²⁹ Piak me, iakuə takini pehe tukumiaha i mə Kig Tevit, kaha kupwən səkitaha, in rīpkəgkiari atukw a mhə irə. In ruvamhə. Kuvənīmwi raka. Səvənhi kref raməmak ihi. Fwe tui meste pehe ipwet mine samətoni. ³⁰ Mətə in profet riti. Rukurən amasan mə Kumwesən rīməuvehi kwəsuaHi mīni pen tukwe in minuə ti nəpən riti in ro kwənəkwas riti səvənhi ruvehi təmwhekin mərīmənu. ³¹ Kig Tevit rīməkupwən mətəni Kristo^b nəha mə trətui mwi ia nemhəien səvənhi. In nəha Kig Tevit rəgkiari irə ia Ol Sam nəpən rini minuə 'Kumwesən trəpwəh nəpwəhien in ramarə Imwei Nəkur Həuvamhə. Nīpwran trīpkimərīr mhə.' ³² Iesu nəha, Kumwesən rīnəsəpwiri in ia nemhəien səvənhi. Kimaha i iahənətoni, mamhəni irapw mə ro nīpərhiēnien. ³³ Kumwesən, tata səvəi Iesu, ruvehi utə in mukurei pen in ia nīkaren mwatuk. In ruvei pen NənīmwiN Ikinan min rəmwhen rino raka promes fwe kupwən mə tro. Iesu ruvehi NənīmwiN nəha, mərhi pehe i. Nəri nəha hiamətə, mamhəregi NənīmwiN Ikinan nəha. ³⁴ Kig Tevit rəpwəh nutəien fwe ia neiai, mətə in atukwatukw nəha rəgkiari ia Kristo, mīni mə, 'Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkure ia nīkarek mwatuk

³⁵ meste tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,

tikərpwi utə tīpage nisum mi ia nīrəha.'

³⁶ Ro iamīnhi irə kimiaha pam nəkur Isrel tihaməkeikei mhəukurən mə Iesu nəha hiənərui tərini pen ia nei kamarkuau, in nəha təkwtəkwiN Kumwesən ro in ruvehe mo Iərimənu mine Kristo."

³⁷ Nəpən nərmama me nəha həregi nəgkiariien səvəi Pita, rerīnraha rəpou pīk. Həres pen Pita mine aposol me i mə, "Piak me, təkwtəkwiN nəha tahəfo nəha?"

2:22: Jon 3:2   **2:23:** Wok Me 4:28, 1Pit 1:20   **2:24:** Wok Me 3:15   **2:27:** Wok Me 13:35   **2:29:** 1King 2:10, Wok Me 13:36   **2:30:** 2Saml 7:12, Sam 89:3-4, Sam 132:11   **2:31:** Sam 16:10   **b 2:31:** Nəgkiariien i 'Kristo' nəgkiariien riti səvəi nəkur Kris kupwən. Nīpwran mə iəmə kətəgi pen oel ia nukwənen. Fwe kupwən nəpən tuhənter kig riti, hətəgi pen oel ia nukwənen. Ətoni ro Fas Samuel 10:1 mine Fas Samuel 16:13. Nənə profet kupwən me hāməni mə iərmama riti truku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit, nənə in truvehe mo kig irə. Nəkur Isrel kamheitenhi iəmə nəha truvehe. Kani nəghin nəmə 'Kristo.' Ətoni ro ikin Seken Samuel 7:12.   **2:32:** Wok Me 1:8   **2:33:** Wok Me 1:4, 7:55-56   **2:36:** Wok Me 5:30-31   **2:37:** Luk 3:10,12, Wok Me 16:30

³⁸ Miregi Pita rini pen ti niraha i ma, “Kimiaha tihama keikei mharerig ia noien araha me sakimiaha mhauvehe pwah iaho paptas ia kimiaha ia noghi Iesu Kristo. Tiho iamihhi irā mine nana Kumwesān trāpwāh nārpwānien noien araha me sakimiaha. Kimiaha tihauvehi Nānimwān Ikinan. ³⁹ Promes naha ramamak tukumiaha, mamamak mwi ti nārimiaha me, mine narmama samame kamharā isipwān. Ramamak ti narmama me pam samame Iārimānu Kumwesān saktaha trākwein ia niraha.”

⁴⁰ Pita rini irapw nāgkariien me ripik mwi ti niraha i, mamakeikei minraha, mamini ma, “Narmama ipwet mine hamo noien ikou. Tiharaka ia niraha ti nari na mā Kumwesān trārpwān noien araha me sāvānraha.” ⁴¹ Ia nāpān naha narmama me hāpik hāmwhen ia 3000 hāni nāpārhiēnien ia nāgkariien sāvāi Pita, mhauvehe, ko paptas ia niraha.

Narāien sāvāi narmama me samame kamhāni nāpārhiēnien ia Iesu

⁴² Ia nāpān me iraha kamhousāsimwān iraha me, mamhātārig nāgkariien sē aposol me kamhahatān iraha irā. Kamhākwsen bred, mamhāni pāri nari, mamhāfwaki pāri. ⁴³ Narmama me pam kamhāhekā, ti nari na mā Kumwesān rauvei pen niskaiien m aposol me sāvāi Iesu. Ia niskaiien naha iraha kamho nīmātān me ripik mine narimnari me narmama kamhātāni hamārkārinari irā. ⁴⁴ Narmama me pam samame kamhāni nāpārhiēnien ia Iesu, kamharā pāri ia kwopun kuatia, mamhāuai narimnari me sāvānraha minraha me. ⁴⁵ Iraha kamhāmri pen nāmri nari ia sāvānraha tīprānā mine nautā me mamhāuvehi mane irā. Nāpān nari riti riwān ti niraha riti, kamhāuai mane naha, mamhāuvei pen m iārmama naha. ⁴⁶ Ia nāpān me kamhāvān pāri, mamhāvān fwe ia nimwā sāvāi Kumwesān. Fwe ia nākwai nimwā me sāvānraha, kamhākwsen bred, mamhāni pāri nari. Rerānraha ragien. ⁴⁷ Kamhāgnāgāni Kumwesān. Nāpān narmama me hātāni iraha, kamhāsāi iraha. Ia nāpān me Iārimānu rauvehimāru narmama me nepwān mwi, nana hāuvehe mho kuatia iraha minraha.

3

Pita romasan iārmama riti nisun mi krouemhā

¹ Ia nāpān riti, tri klok ia nāruarāv, nāpān sāvāi nāfwakāien ruvāuvehe. Pita mine Jon krouatā pen fwe ia nimwā sāvāi Kumwesān. ² Iārmama riti fwe ikān. Nāpān rinātui pehe nisun mi krouemhā ko ripkāvān mhā. Ia nāpān me in me nepwān hāuvehi mhākure pen i ia nikare nimwā sāvāi Kumwesān ipaka ti tāpānhā naha kani mā Tāpānhā sē Ramasan. Nāpān narmama me kamhāuvehe mā tuhāvūnimwā, iārmama naha ramase mane minraha. ³ Pita mine Jon krouvehe ipaka mā trouuvnimwā ia nimwā sāvāi Kumwesān. Nāpān iārmama naha rātāni, rase mane minrau. ⁴ Pita mine Jon krouāti pen rouatā in. Pita rini mā, “Tiko mātāi pehe mātā kimrau.” ⁵ Iārmama naha rātāi pen mātā irau. Rerān ramrhi mā rosi trouvei pen nari riti min.

⁶ Mātā Pita rini pen tukwe in mā, “Sāiou silva mine kol riwān, mātā nāfe iakauvehi takuvei pehe mik. Ia noghi Iesu Kristo, iāmā Nasaret, tiko mārer mavān.” ⁷ Pita ruvehi rāgān mwatuk mivi utā. Tākwātākwuni a iārmama naha nisun mi krouvehe rouskai. ⁸ Rīskānter mavān, mukurirā ia Pita mine Jon, mharuvnimwā ia nimwā sāvāi Kumwesān. Ramavān, mamāruarāu utā, mamāgnāgāni Kumwesān. ⁹ Narmama me pam hātāi pen mhātā iārmama naha ramavān mamāgnāgāni Kumwesān. ¹⁰ Hātā hāukurān mā iārmama naha in naha ramākure rerān mamase mane fwe ia nikare nimwā sāvāi Kumwesān ipaka ti Tāpānhā sē Ramasan. Iraha hārkārinari irā. Nānimenraha rier ti nāfe kīno irā.

Pita ramāvisau fwe ia nimwā sāvāi Kumwesān

2:38: Luk 24:47, Wok Me 3:19   **2:39:** Aes 57:19   **2:40:** Dut 32:5, Fil 2:15   **2:41:** Wok Me 2:47, 4:4, Wok Me 5:14   **2:42:** Wok Me 20:7   **2:43:** Wok Me 5:11   **2:44:** Wok Me 5:12, 6:8, Wok Me 4:32-35   **2:46:** Luk 24:53
2:47: Wok Me 2:41, 6:7, Wok Me 11:21,24   **3:1:** Wok Me 10:3,9,30   **3:2:** Jon 9:1, Wok Me 14:8   **3:4:** Wok Me 14:9
3:6: Wok Me 3:16, 4:10, Wok Me 16:18   **3:8:** Jon 5:14, Wok Me 14:10

¹¹ Iærmama naha ramægher pen ia Pita mine Jon. Nærmama pam haiu mhæuvehe ti niræhar fwe ia kwopun naha kani mæ Vranda sævæi Solomon. Nænimenraha rier. ¹² Næpin Pita rætæ nærmama me naha, rini pen ti niræha i mæ, “Næmæ Isrel. Ræfo hiamærkærinari ia iærmama i? Hiamæti pehe mamhætæ kimrau ti næfe? Hiamæfætærig iræ? Ko kimrau iaromasan iærmama i ia sækimrau atukw niskaiien uæ ti næri næ mæ kimrau iæmæ ikinan mi? Rekæm! ¹³ Kumwesæn sævæi Epraham mine Aesak mine Jekop, Kumwesæn sævæi kaha kupwæn me sækitaha, in ruvehi utæ næghi Iesu, iæmæ sæ ramo tukwini nari min. Iesu naha hiæuvei pen ia rægi nækur Rom. Næpin Paelat rini mæ træsani Iesu rier irapw ia kalapus, hiærer ia nænime Paelat, mamhæni mæ hiæpwæh nokeikeiien mæ tro iaminihi iræ. ¹⁴ Iesu naha in iæmæ atukwatukw mine iæmæ ikinan, mætæ kimiaha hiænpwæh in, mhæres pen Paelat i mæ tripkæseni mhæ in rier irapw ia kalapus mætæ træsani a iærmama sæ rinousi æpune iærmama rier irapw. ¹⁵ Ia noien naha hiænousi æpune Iæmæ sæ in Nukune Nimiruien. Mætæ Kumwesæn rino in rætui mwi ia nemhæien. Kimaha iahænætoni næri naha, mamhæni irapw mæ ro nipærhienien. ¹⁶ Nægse næghi Iesu naha in naha rino nisui iæmæ i krouvehe rouskai. Hiamætoni iæmæ i, mhæukuræn in. In rini nipærhienien ia næghi Iesu, mo pen ramærer ia næmrimiaha nipwran rinæsanin pam.

¹⁷ Piak me iakukuræn mæ ia næpin naha hiænousi æpune Iesu, kimiaha mine næmæ asori me sækimiaha hiæreirei næfe naha hiamæ. ¹⁸ Mætæ ia noien naha hiæno iræ Kumwesæn rino nægkiariien me sævæhi sæ in rimæuvei pen m profet kupwæn me sævæhi hæuvæuvehe mhæuvæukuæ. Profet me naha hamækupwæn mhæni irapw mæ Kristo sævæhi tramækeikei mæregi næmisæien. ¹⁹ Ro iaminihi iræ kimiaha tihamækeikei mhæærig ia noien æræha me sækimiaha pwæh Kumwesæn raikuas raka næræhæien me sækimiaha. ²⁰ Trini minuæ hio iaminha iræ, næpin sævæi næpwisien truku pen ia næmri Kumwesæn. In trærhi pehe Kristo sæ kimæni irapw fwe kupwæn mæ truvehe tukumiaha. Kristo naha iakani in Iesu. ²¹ In tramækeikei maræ fwe ia neiai meste Kumwesæn tro narimnari me hæuvehe mho sæ vi ræmwhen ia profet ikinan me sævæhi fwe kupwæn hæmæni. ²² Moses rimæni mæ, ‘Iærimænu Kumwesæn sækimiaha truvehi utæ profet riti ræmwhen ruvehi utæ iou. Profet naha truku pen ia kimiaha in piævimiaha riti. Tihamækeikei mhætærig ia narimnari me pam profet naha trini pehe tukumiaha i. ²³ Trini minuæ iærmama riti ræpwæh nætærigien ia profet naha, Kumwesæn truvehi raka in, mæpwæh nævsini penien in ia nærmama me sævæhi.’

²⁴ Samuel mine profet me pam sæmæme hænækuriræ pen i mhæuvehe hæmæni narimnari me i kamo ipwet mine. ²⁵ Nækur Isrel, kimiaha næ nipwnæti profet kupwæn me. Kimiaha næ nipwnæti kaha kupwæn me. Promes naha Kumwesæn rimæuvei pen minraha in næ promes sækimiaha. In rimæni pen ti Epraham i mæ, ‘Iærmama riti truku pen ia kwænækwus sæim. Namasanien sæiou truku pen iræ, mevæn ti nærmama me pam ia tænæmtænæ me.’ ²⁶ Næpin Kumwesæn ruvehi utæ Tini, in rukupwæn mæhi pehe i tukumiaha nækur Isrel mæ trækwein amasan m kimiaha, mo hiæpwæh næræhæien me sækimiaha.”

4

Pita mine Jon krouærer ia næmri næmæ asori me

¹ Næpin Pita mine Jon krauægkiari ihi m nærmama, pris me mine Satusi me^a hæuvehe iræha iæmæ asori sævæi naruagæn me sæmæme kamhætui ti nimwæ sævæi Kumwesæn. ² Niemaha ræpi iræha ti næri næ mæ Pita mine Jon krauahatæn nærmama me, rauni mæ Iesu rinætui mwi ia nemhæien sævæhi. Ia nægkiariien naha krauahatæn pen mæ nærmama sæmæme hæuvamhæ tuhætui mwi. ³ Næmæ asori me naha hækwæmhihi irau,

3:13: Eks 3:6,15, Mat 22:32, Luk 23:13-25, Wok Me 2:23, 7:32   **3:15:** Wok Me 1:8, 2:36, Wok Me 4:10   **3:17:** Luk 23:34, 1Tim 1:13   **3:18:** Luk 24:27   **3:19:** Wok Me 2:38   **3:22:** Dut 18:15,18-19, Wok Me 7:37   **3:25:** Jen 22:18, Kal 3:8   **3:26:** Wok Me 13:46   **4:1:** Luk 22:4,52   **a 4:1:** Øvsini mwi Mak 12:18. Satusi me hæni mæ iærmama sæ ruvamhæ ko ripkætui mhæ mwi ia nemhæien sævæhi.   **4:2:** Wok Me 23:8   **4:3:** Wok Me 3:1

mətə ti nəri nə mə rīnaməruarəv, hosə pen irau ia kalapus mə trouəmak fwe ikin roueste trakwakwi. ⁴ Mətə nərmama me səməme hāməregi nəgkiariien səvənrau, həpik ia nirəha həni nīpərhiēnien ia Iesu. Kəvsini nərman me əpa səməme həni nīpərhiēnien ia Iesu, irəha pam ipaka faef-taosen.

⁵ Kini rakwakwi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mīne elta me mīne nahatən me səvəi Loa housəsīmwin irəha me fwe Jerusalem. ⁶ Irəha housəsīmwin irəha me irəha pris asori anan nəghin nə Anas, mīne Kaeafas, mīne Jon, mīne Aleksanta, mīne sin sin mwi irəha kwənəkwas səvəi pris asori anan. ⁷ Irəha həuvehi Pita mīne Jon, mhərpwi irapw irau ia kurkwanraha, mhəres pen irau i mə, “Sin ruvei pehe nīskaiien m kīmirau uə irauo nəri i ia nəghi sin?”

⁸ Ia nəpīn nəha Pita rerin ruvehe mukuər ia Nənīmwin Ikinan, rīni pen ti nirəha i mə, “Kīmīaha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mīne elta me. ⁹ Təkwtəkwni hiaməres pehe kīmrau i ia namasanien sə iarouo m iərmama i nīsun mi krouemhə. Hiaməres mə iarouəfo irə ro in ruvehe məsanin. ¹⁰ Ramasan. Kīmīaha pam i tihaməkeikei mhəukurən. Nəkur Isrel me pam mwi tuhaməkeikei mhəukurən. Iəmə i ramərer ia nəmrimīaha nīsun mi krouskai, ti nəri nə mə iaromasan in ia nəghi Iesu Kristo, iəmə Nasaret. Hīənərui tərini pen in ia nei kamarkuau, remhə, mətə Kumwesən rīno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ¹¹ Iesu in iəmə nəha Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, mamīni mə, ‘Kəruətərei nəha kīmīaha nəmə hiamuvrhəkin nimwə hiənuə rərəha, mhəpwəh, təkwtəkwni nəha ruvəuvehe mīno kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwətəmhiri əknekīn pam nimwə.’”

¹² Pita rīrīpīn nəgkiariien mīni mə, “Iesu əpa rauvehi nīskaiien ti nuvehimīruien kitaha. Ia tənəmtənə me pam, iərmama riti mwi riwən Kumwesən rərhi pehe i mīni mə tsaməkeikei mhahatətə ia nəghin mə in truvehimīru kitaha.”

¹³ Nəpīn nəmə asori me hətoni mə Pita mīne Jon krouəpwəh nehekīrien ia nəmrinraha, həkərīnari irə. Hənətə sas mə irau iəmə auər a mi. Krouəpwəh nevənien ia kwopun sə kaukurən nari ikin. Irəha hamətərig tukwe, mhəukurən mə irau nəha krīnamavən pəri irəha Iesu fwe kupwən. ¹⁴ Mətə ko həpwəh nīniien nəgkiariien riti, ti nəri nə mə hətoni iəmə nəha krīnomasan nīsun mi ramərer ia nīkarenrau. ¹⁵ Ia nəpīn nəha nəmə asori me həni mə irəhar tuharevən fwe iruə. Nəpīn harier irə, kamhəgkiari mīnraha me mə, ¹⁶ “Tso nəfe ia iəmənmi nəha? Nəkur Jerusalem me pam həukurən mə krīno nīmətīen asori nəha. Ko kitaha səpwəh nīniien mə neikuəien. ¹⁷ Mətə rərəha mə nəgkiariien nəha truviris mevən mwi ti nərmama me. Pwəh sənise pen əknekīn ti nirau i mə trouəpwəh mwi nīniien nəghi Iesu i ti iərmama riti mwi.”

¹⁸ Irəha həkwein irəhar haruvnimwə pehe mwi. Həni pen ti Pita mīne Jon mə trouəpwəh mwi nīniien uə nahatənien nərmama me ia nəghi Iesu.

¹⁹ Mīregi Pita mīne Jon krouni mə, “Kīmīaha əpa tihaməkeikei mhəkiri mə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən mə kīmrau taro nəkwan uə nəkwamīaha. ²⁰ Mətə kīmaha ko iahəpwəh nəkwumwi təriniien tərhumaha. Tahaməkeikei mhəvisau irapw nəfe iahənətə mhəregi.”

²¹ Nənə nəmə asori me hənise əknekīn pen ti nirau i, mhərhi pen irau krauevən, mhəpkətə mhə suatuk riti ti nousiien irau. Rəknekīn ti nirəha ti nəri nə mə nərmama me haməgnəgīni Kumwesən ti nəfe irau krīno ia iəmə nəha nīsun mi krouemhə. ²² Iəmə nəha krīnomasan in ia nəghi Iesu nuk səvənhi rəpi raka foti.

Nərmama me səvəi Iesu həfwaki

²³ Nəpīn Pita mīne Jon krouier, krouevən rouətə nərmama me səvəi Iesu, nənə rouəvisau narimnari me pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hāməni

pen ti nirau i. ²⁴ Nəpɪn irəha həregi, housəsɪmwɪn irəha me mhəfwaki pəri m Kumwesən, mhəni mə, “Iərimənu Asori ikino neiai mine tɪprənə mine təsi mine narimnari me pam ia nirəhar. ²⁵ Fwe kupwən, nəgkiariien səim sə ruku pen ia Nənɪmwɪn Ikinan, rier ia nɪpəgi nəkwai iərmama səim sə ro tukwini nari mik, kaha səkimaha Kig Tevit, mɪni mə, ‘Rəfo nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel niemaha raməpi irəha?’

Rəfo nərmama me ia tɪprənə i haməkure ti nətərigien səvənraha, mətə hamo teki nari?

²⁶ Kig me ia tɪprənə i həpnəpenə ti naruagənien.

Nəmə asori me pam housəsɪmwɪn irəha me, mamhəni ərəha Iərimənu, mamhəni ərəha mwɪ Kristo səvənhi.’

²⁷ Kumwesən, nəgkiariien nəha ro nɪpərhienien. Ia taon i Jerusalem, Kig Herot mine Ponjes Paelat hənousəsɪmwɪn pəri irəha nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel mine nəkur Isrel. Irəha hənousəsɪmwɪn irəha me, mhəmwəki Iesu iəmə ikinan səim sə ramo tukwini nari mik. ²⁸ Irəha hənə narimnari me nəha mamhesi pen atukwatukw nəfe ikiməni mə tuko ia nətərigien səim. ²⁹ Mətə Iərimənu, təkwtəkwni tikregi ro nəgkiariien skai me nəha nəmə asori me həməni pehe tukumaha i. Kimaha iahase ik mə tikasitu ia kimaha. Kimaha i nərmama iahamo tukwini nari mik. Pwəh iahəvisau irapw nəgkiariien səim, mhəpwəh nehekɪrien. ³⁰ Osə pehe rəgim əsanɪn, momasan nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha. Ia nəghi Iesu, iəmə ikinan sə ramo tukwini nari mik, pwəh kimaha iaho nɪmtətien me mine narimnari me nərmama tuhətoni, həkərinari irə.”

³¹ Nəpɪn həfwaki pam, Kumwesən rɪkiukiu ia kwopun nəha kamhəkure ikin. Rerɪnraha ruvehe mukuər ia Nənɪmwɪn Ikinan. Nənə həuvən mhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən, mhəpwəh nehekɪrien.

Nərmama me səvəi Iesu hasitu ia nirəha me

³² Ia nəpɪn nəha nərmama səməme kamhəni nɪpərhienien ia Iesu, rerɪnraha mine nətərigien səvənraha ro a kuatia. Riti ia nirəha riwən raməpwtig ti nautə me səvənhi, mɪni mə səvənhi əpa. Mətə həuai narimnari me mhəuvehi rəmwhen ia nirəha me. ³³ Aposol me kamhəvisau irapw skai mə Iesu Iərimənu rɪnətui pərhien mwɪ ia nemhəien səvənhi. Nənə Kumwesən ramasitu asori ia nirəha ia namasanien səvənhi. ³⁴ Nərmama me səvəi Iesu riti ia nirəha riwən rɪni mə nari riwən təni tukwe, ti nəri nə mə sin sin ia nirəha səvənraha tɪprənə uə nɪmwə rarə həmri pen nəmri nari irə. Nəpɪn kuvehi nənimen, həuvehi mane, ³⁵ mhəuvən, mhəfate pen ia nɪsui aposol me. Nənə aposol me həuai, mhəuvei pen m nərmama səməme nari riwən ti nirəha.

³⁶ Iərmama riti nəha ikin nəghɪn nə Josef. In iəmə Isrel sə ruku pen ia kwənəkws səvəi Livae. Rɪnətui ia tənə əmwerɪs nəha Saepras. Aposol me həsegi pen nəghɪn sə vi mə Panapas. Nɪpwrai nəgkiariien nəha in i mə Iəmə sə Ramərpwi Əknekɪn Nərmama. ³⁷ Josef i rəmri pen nəmri nari ia tɪprənə səvənhi. Nəpɪn kuvehi nənimen, ruvehi mane, mevən, mɪfate pen ia nɪsui aposol me.

5

Ananaeas mine pran səvənhi Safaera

¹ Mətə iərmama riti nəghɪn nə Ananaeas mine pran səvənhi Safaera krouəmri pen nəmri nari ia səvənrau tɪprənə. ² Nəpɪn kuvehi nənimen, krouvehi mane, rouni pəri mə trouvehi raka nɪpərin səvənrau. Kurirə irə Ananaeas ruvehi nɪpərin a, mevən, mɪfate pen ia nɪsui aposol me, mameikuə mə mane me pam nəha rauvei pen.

³ Pita rini mā, “Ananaeas, rāfo ikāsēni Setan ruvehe mukuār ia rerim, mamō ikameikuā ia Nānimwīn Ikinan? Nāmri tīprānā sē kuvei pehe mik, rāfo ikākwtāmhiri nīpārīn sām? ⁴ Nāpīn ikāpwāh nāmri penien ihi nāmri nari irā, tīprānā ramo ihi sām irā. Nāpīn ikuvehi mane, ia nāpīn nāha mwi mane nāha ramo ihi sām irā. Mātā rāfo rerim rīrhi mā tiko noien i? Ikāpwāh neikuāien ia nirak, mātā ikeikuā ia Kumwesān.”

⁵⁻⁶ Nāpīn Ananaeas rīregi nāgkiariien nāha, tākwtākwuni a mwi rīmwei memhā. Ntāmaruā me nepwīn hāskāmter, mhāvegi nīpwran, mhāuvehi mhāier, mhāuvān mhānimwi. Nārmama me hāregi hāhekir.

⁷ Nāpīn aōa kahar rukurau, pran sāvai Ananaeas ruvniwā pehe, mātā rāpwāh nukurānien mā sāvānhi iārman ruvāmhā. ⁸ Pita rini pen tukwe in mā, “Tiko mīni pehe ro tukw iou i mā nāmri tīprānā sē kuvei pehe m kīmirau, in pam i?”

Mīregi Safaera rini mā, “Ouāh, nāmri tīprānā ihi nāha?”

⁹ Mātā Pita rini pen tukwe in mā, “Rāfo kīmirau iārman sām irouni pāri mā tirouni mā mane me pam i? Ikukurān mā ko ikeikuā ia Nānimwīn sāvai Iārīmānu? Ōtā ro! Nārmama sāmāme hamānimwi sām iārman, irāha fwe ia kwāruā. Tuhāuvehi mwi ik, mhāuvān fwe iruā.”

¹⁰ Tākwtākwuni a Safaera rīmwei ia nisui Pita memhā. Nāpīn ntāmaruā me hāuvniwā pehe, hātā ramāmak muvāmhā. Nānā hāuvehi, mhāier, mhānimwi ia nīkare sāvānhi iārman. ¹¹ Nakalasia me mīne nārmama sāmāme hāregi nāri nāha, irāha pam hāhekir asori.

Aposol me kamho nīmtātien me

¹² Ia nāpīn nāha aposol me kamhāvān ia reri nārmama me, mamho nīmtātien me rīpīk mīne narimnari me rīpīk nārmama hātōni mhārkārīnari irā. Ia nāpīn me nārmama sāmāme kamhāni nīpārhiēnien ia Iesu kamhousāsimwīn irāha me ia vranda sāvai Solomon ia nimwā sāvai Kumwesān. ¹³ Nāpīn nārmama āpnāpen a hātōni irāha, hāgnāgīni irāha, mātā hāpwāh nevānien ipaka, tī nāri nā mā hāhekir. ¹⁴ Mātā nārman me hāpīk mīne nīpran me hāpīk kamhāuvehe tī Iesu Iārīmānu, mamhāni nīpārhiēnien irā. ¹⁵ Aposol me kamho nīmtātien me rīpīk ia Jerusalem. Ro pen nārmama me kamhāuvehi nārmama sāmāme nemhāien rarā ia nirāha, mhāuvehi, mhāuvān fwe ia suatuk, mhāmri pen irāha ia tākure nīkoukau me mīne kafete me. Irāha kamho iamīnhi irā mīnuā Pita ruvehe mukurau mātā nānimwīn a trukurau pen ia nirāha, nānā irāha hāuvehe mhāsanīn. ¹⁶ Nārmama me fwe ia rukwānu me ipaka tī Jerusalem, irāha mwi kamhāuvehi nārmama me sāvānrāha sāmāme nemhāien rarā ia nirāha mīne sāmāme nānimwīn ārāha me kamharā ia nirāha, kamhāuvehi irāha, mhāuvehe, nānā aposol me ho irāha pam hāuvehe mhāsanīn.

Nāmā asori me kamhometā aposol me

¹⁷ Ia nāpīn nāha pris asori anan mīne Satusi me nepwīn housāsimwīn pāri irāha me. Rerīnrāha ramrhi ārāha aposol me sāvai Iesu. ¹⁸ Mo pen hākwtāmhiri irāha, mhāuvehi puvnimwā irāha ia kalapus. ¹⁹ Mātā ia nāpīn irā agelo riti sāvai Iārīmānu ruvehe māsevār ia tāpīnhā me sāvai nimwā nāha, miri irapw aposol me, mīni pen tī nirāha i mā, ²⁰ “Tihāuvān mhārer ia nimwā sāvai Kumwesān, mamhāni irapw tī nārmama me nāgkiariien me pam ia nīkaren sāvai nīmīruien vi i.”

²¹ Ia nāpīn rīnamran hāuvān fwe ia nimwā sāvai Kumwesān mamhahātān nārmama rosi agelo rīmāni pen tukunrāha i.

Nāpīn pris asori anan mīne in me nepwīn hāuvehe, housāsimwīn nāmā asori me sāvai nākūr Isrel. Nāmā asori me nāha hārhi pen nārmama nepwīn mā tuhāuvān fwe kalapus, mhāuvehi aposol me, mhāuvehi mhāuvehe. ²² Mātā nāpīn nārmama me nāha kārhi pen irāha hāuvān ia kalapus, hāpwāh nātōnīien aposol me. Nānā hārārīg, mhāni pen tī nāmā

asori me i mæ, ²³ “Kimaha iahəuvən mhətoni kalapus rəsisəg əknekīn. Nərmama səməme kamhətui ti kwopun nəha kamhərer tukuahag pam ia kwəruə me. Mətə nəpīn həsevər ia təpīnhə, kimaha iahəuvnimwə, mətə nərmama me nəha həiwən.”

²⁴ Nəpīn pris asori me mīne iəmə asori səvəi naruagən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən həregi nəgkiariien nəha, nətəriɡien səvənraha rəvsausini pik ti aposol me. Həreirei mæ nəfe ro irəha.

²⁵ Ia nəpīn nəha iərmama riti ruvnimwə pehe, mīni pen ti nirəha i mæ “Nəmə me nəha hiənəsisəg tukuahag ia nirəha, irəha fwe ia nimwə səvəi Kumwesən kamhəhatən nərmama me.” ²⁶ Nənə iəmə asori səvəi naruagən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən riskəmter, miri naruagən me nəpwin səvənhi, mhəuvən, mhəkwtəmhiri aposol me, mhəiri irəha mhəuvehe. Mətə həpwəh nousiien irəha, ti nəri nə mæ həhekīr nərmama me. Kamo nərmama me həkwi irəha ia kəruətərei.

²⁷ Irəha həuvehi aposol me mhəuvehe, mhərpwi irapw irəha ia nəmri nəmə asori me. Nənə pris asori anan rəgkiari mīnraha, ²⁸ mīni mæ, “Iahəuvəni pehe raka nəgkiariien skai tukumiaha i mæ tihəpwəh rə nahatənien nərmama ia nəghi iəmə nəha. Mətə hiənəruī nəkwamaha. Hətə ro. Təkwtəkwuni nəha nərmama me pam ia Jerusalem həuvəregi raka nəgkiariien səkimiaha. Rəfo mæ tihərukwi pehe nemhəien səvəi iəmə nəha ia kimaha.”

²⁹ Mətə Pita mīne aposol me həni pen ti nəmə asori me i mæ, “Kimaha tahaməkeikei mho nəkwai Kumwesən, rīpko mhə nəkwai nərmama. ³⁰ Kimiaha hiənəusi əpune Iesu ia noien nəha hiənə irə, mhərukwi utə ia nei kamarkuauī. Mətə Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkitaha rīno rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ³¹ Kumwesən i ruvəuvehi utə raka in mukurei pen in ia nīkaren mwatuk mæ in iəmə sə triri nərmama mīne iəmə sə truvehimīru nərmama. Kumwesən ro iamīnha irə mæ truvei pehe nəpīn m kitaha nəkur Isrel. Trini mīnuə sərərig ia noien ərəha me səkitaha, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səkitaha, məpwəh nəripwinien. ³² Kimaha iahənətə narimnari me nəha, mamhəvisau irapw mæ ro nīpərhienien. Nənimwin Ikinan sə Kumwesən rauvei pen m nərmama səməme hamo nəkwān in mwi ramərer kimaha mīn.”

³³ Nəpīn nəmə asori me həregi nəgkiariien səvəi aposol me niemaha rəpi irəha. Hənuə tuhousi əpune irəha. ³⁴ Mətə iəmə asori riti nəha ikīn ia rerīnraha nəghīn nə Kamaliel. In Farisi riti. In iahatən riti sə ramahatən Loa səvəi Moses. Nərmama pam kamhəsiai in. In riskəmter, mīni pen ti naruagən me mæ, “Tiho mhəuvehi nəmə i mhəier. Pwəh kimaha iahəgkiari ouihī a.” ³⁵ Nəpīn aposol me həier irə, Kamaliel rəgkiari pen m nəmə asori me i mæ, “Nəmə Isrel, tihətəriɡ amasan ti nəfe hiamo ia nəmə me i. ³⁶ Rerīmiaha trīrhi Teutas fwe kupwən.^a Rīni mæ in iərmama riti. Nərmama həpīk, ipaka ti 400, həuvən mhəkurirə i. Mətə kousi əpune iəmə nəha. Nərmama səməme kamho nəkwān havən kīrkīri. Kusen səvənraha rəsas miwən. ³⁷ Kurirə ikīn, ia nəpīn sə kaməvsini nərmama me irə, Jutas iəmə Kalili^b rərer mīvi nərmama həpīk həuvən mhəkurirə i. Mətə in mwi kousi əpune. Nərmama səməme kamho nəkwān havən kīrkīri. ³⁸ Ro iamīnhi irə iakuə takīni pehe tukumiaha i mæ, nəmə me i hamərer ia nəmrītaha ipwet, ramasan mæ tihəpwəh irəha, mhəfi raka rəɡimīiaha ia nirəha. Trini mīnuə nəri nəha hamo ruku pen ti iərmama, trəsas miwən. ³⁹ Mətə trini mīnuə Kumwesən ramərer kurirə ia nirəha, ko hiəpwəh nīniseien irəha. Tihətəriɡ amasan ti nəfe hiamo ia nəmə me i. Kitaha səreirei, mətə rərəha mæ tihətə sas kurirə mæ hiamousari m Kumwesən.”

5:26: Mat 14:5   **5:28:** Wok Me 4:18, Mat 27:25   **5:29:** Wok Me 4:19   **5:30:** Wok Me 3:15   **5:31:** Wok Me 2:33-34, Efes 1:20, Hip 2:10, 12:2   **5:32:** Wok Me 1:8   **5:33:** Wok Me 7:54   **5:34:** Wok Me 22:3   **5:36:** Wok Me 21:38   ^a **5:36:** Teutas in iərmama riti rīmāiri nərmama me səvənhi mæ tuhəuvən mharuagən irəha nəkur Rom. Rəpwəh nokeikeiien mæ nəkur Rom tuhərimānu ia nəkur Isrel.   **5:37:** Luk 2:1-2   ^b **5:37:** Jutas in iəmə Kalili riti. Fwe kupwən rīmāiri nərmama me səvənhi həuvən mharuagən irəha nəkur Rom.

⁴⁰ Ro iam̄nhi ir̄a n̄am̄a asori me ho rosi Kamaliel r̄im̄ani pen ti nir̄aha i. H̄akwein mwi aposol me h̄aun̄imw̄a pehe, mh̄arisi ir̄aha, mh̄anise pen ̄aknek̄in ti nir̄aha m̄a tuh̄əpw̄əh n̄əvisaiuen mwi m̄ n̄ərmama ia n̄əghi Iesu, n̄ən̄ə mh̄əfi raka r̄əgin̄raha ia nir̄aha.

⁴¹ Aposol me h̄aier ia n̄əmri n̄am̄a asori me s̄əv̄ai n̄əkur Isrel, mamh̄agien, ti n̄əri n̄ə m̄a Kumwes̄ən r̄ət̄ə ir̄aha m̄a h̄əmwhen ko naur̄isien m̄inraha ti n̄əghi Iesu. ⁴² N̄ən̄ə ia n̄əp̄in me kamh̄əuv̄ən fwe ia nimw̄ə s̄əv̄ai Kumwes̄ən, mamh̄əuv̄ən mwi ia nimw̄ə me, mamh̄əip̄in, mamh̄ahat̄ən n̄ərmama me, mamh̄əvisau m̄inraha m̄a Iesu in Kristo.

6

Nasituien me ir̄aha pam sefen

¹ N̄ərmama me s̄əv̄ai Iesu h̄əuvehe mh̄əp̄ik mwi. Ia n̄əp̄in n̄əha n̄əkur Isrel s̄əm̄əme kamh̄əgkiari ia n̄əgkiariien s̄əv̄ai n̄əkur Kris h̄əvis̄ə ir̄aha n̄əkur Isrel s̄əm̄əme kamh̄əgkiari ia n̄əgkiariien Hipru. N̄əkur Isrel s̄əm̄əme kamh̄əgkiari ia n̄əgkiariien s̄əv̄ai n̄əkur Kris h̄əni m̄a ia n̄əp̄in me, n̄əp̄in kauvei pen mane m̄ine n̄əvegin̄ien m̄ n̄ərmama me trasitu ia nir̄aha, k̄ipkuvei pen mh̄ə m̄ n̄ipran me s̄əv̄ənraha s̄əm̄əme n̄ərm̄an me s̄əv̄ənraha h̄əuvam̄h̄ə. ² Ro iam̄nhi ir̄a, aposol me twelef h̄akwein pen n̄ərmama me s̄əv̄ai Iesu m̄a ir̄aha pam tuh̄əuvehe. N̄əp̄in h̄əuvehe, aposol me h̄əni pen ti nir̄aha i m̄a, “K̄imaha iaham̄əvisau irapw̄ n̄əgkiariien s̄əv̄ai Kumwes̄ən. Ripkatukwatukw̄ mh̄ə m̄a tah̄əpw̄əh wok n̄əha mh̄əuvehe mh̄əsui raka n̄əvegin̄ien. ³ Ro pen pīəvmaha me, k̄im̄iaha tih̄ərpwi r̄əgin̄iaha ia n̄ərm̄an me sefen ia k̄im̄iaha n̄əgh̄inraha ramasan, rer̄inraha rukūər ia N̄ən̄imw̄in Ikinan, nukur̄ənien s̄əv̄ənraha r̄əpw̄əm̄wis. K̄imaha tah̄əuvehi ut̄ə ir̄aha m̄a tuh̄əsui raka n̄əvegin̄ien. ⁴ M̄ət̄ə wok s̄ək̄imaha taham̄əfwaki, mamh̄əvisau irapw̄ n̄əgkiariien s̄əv̄ai Kumwes̄ən ia n̄əp̄in me.”

⁵ N̄ərmama me pam s̄əv̄ai Iesu rer̄inraha ragien ti n̄əgkiariien n̄əha s̄əv̄ai aposol me. H̄ərpwi r̄əgin̄raha ia Stifen, īərman riti nahat̄ət̄əien s̄əv̄ənhi riskai, rer̄in rukūər ia N̄ən̄imw̄in Ikinan. H̄ərpwi mwi r̄əgin̄raha ia Filip, m̄ine Prokoras, m̄ine Nikanor, m̄ine Timon, m̄ine Pamenas, m̄ine Nikolas, īəm̄ə Antiok. Ripko mh̄ə in īəm̄ə Isrel, m̄ət̄ə ramar̄ə ia nar̄əien s̄əv̄ənraha. ⁶ Ir̄aha h̄əiri n̄ərm̄an me n̄əha sefen, mh̄əuvehe, mh̄ərer ia n̄əmri aposol me. Aposol me h̄əm̄rut̄ə r̄əgin̄raha ia nir̄aha, m̄əfwaki m̄inraha.

⁷ Ia n̄əp̄in n̄əha n̄əgkiariien s̄əv̄ai Kumwes̄ən rauvir̄is mamev̄ən. N̄ərmama me s̄əv̄ai Iesu fwe Jerusalem h̄əuvehe mh̄əp̄ik mwi. Pris me nepw̄in h̄əuvehi nahat̄ənien s̄əv̄ai Iesu, mh̄ahat̄ət̄ə ir̄a. Pris me n̄əha h̄əp̄ik kwopti.

N̄əkur Isrel h̄əkw̄t̄əmh̄iri Stifen

⁸ Stifen in īərmama riti Kumwes̄ən rauvei pen n̄iskaiien m̄in, mamasitu ir̄a ia namasanien s̄əv̄ənhi. N̄əp̄in riti Stifen ramav̄ən ia reri n̄ərmama, mam̄o n̄im̄t̄ət̄ien asori me m̄ine nar̄im̄nari me n̄ərmama h̄ətoni, ham̄ərk̄əri asori nari ir̄a. ⁹ M̄ət̄ə n̄ərmama me nepw̄in n̄əha ik̄in. Ir̄aha n̄ərmama s̄əv̄ai nimw̄əfwaki riti s̄əv̄ai n̄əkur Isrel kani m̄a Nimw̄əfwaki S̄əv̄ai N̄ərmama Me K̄in̄ifi Raka Nari ia Nir̄aha.^a Nepw̄in h̄əuku pen fwe Saerin m̄ine Aleksantria. Nepw̄in mwi h̄əuku pen fwe Silisia m̄ine Ēsia. Ir̄aha h̄əsk̄əm̄ter mamhousari m̄ Stifen. ¹⁰ M̄ət̄ə r̄əknek̄in ti nir̄aha. Ko h̄əpkousi t̄ərini mh̄ə n̄əgkiariien s̄əv̄ənhi, ti n̄əri n̄ə m̄a N̄ən̄imw̄in Ikinan rauvei pen nukur̄ənien m̄in.

¹¹ Ro iam̄nhi ir̄a h̄ər̄əku pen n̄ərmama nepw̄in m̄a tuheikūə ir̄a. N̄ərmama me n̄əha h̄əsk̄əm̄ter, mh̄əni m̄a, “K̄imaha iah̄əregi īəm̄ə i ram̄əgkiari ər̄aha ia Moses m̄ine Kumwes̄ən.”

5:40: Wok Me 4:18   **5:41:** Mat 5:10-12, 1Tes 4:13   **5:42:** Wok Me 9:22, 17:3   **6:1:** Wok Me 4:35   **6:3:** 1Tim 3:7   **6:5:** Wok Me 8:5   **6:6:** Wok Me 13:3, 14:23   **6:7:** Wok Me 2:41, 16:5   **6:8:** Wok Me 2:43   **6:9:** 2Tim 1:15   ^a **6:9:** N̄ərmama me n̄əha s̄əm̄əme kamh̄əfwaki ia nimw̄əfwaki n̄əha ir̄aha n̄əkur Isrel. Fwe kupw̄an kamoslef ia nir̄aha, n̄ən̄ə k̄in̄ifi raka nari ia nir̄aha. H̄əpko mh̄ə mwi slef ia nir̄aha.   **6:10:** Luk 21:15   **6:11:** Mat 26:59-61

¹² Nəpɪn nərmama me mɪne nəmə asori me səvənraha mɪne nahatən me səvəi Loa həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi irəha. Həuvən tɪ Stifen, mhəkwtəmhiri, mhəuvehi mhəuvən, mhərpwi irapw in ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. ¹³ Irəha hərpwi irapw nərmama nepwɪn mə tuheikuə ia Stifen. Nərmama me nəha həni mə, “Ia nəpɪn me iəmə i ramɪni ərəha kwopun ikinan i mɪne Loa səvəi Moses. ¹⁴ Iahəregi rini mə Iesu nəha iəmə Nasaret in trousi testesi nimwə səvəi Kumwesən, mərarki narəien sə Moses rɪməuvei pehe m kitaha, məmri səpə riti.”

¹⁵ Nəmə asori me pam səvəi nəkur Isrel haməkure ia nousəsɪmwɪnien səvənraha, mamhəti pen mamhətə Stifen, mhətoni mə nənimen rəmwhen ia nəmri agelo riti.

7

Nəvisauien səvəi Stifen

¹ Ia nəpɪn nəha pris asori anan rini pen tɪ Stifen i mə, “Rəfo irə? Nəgkiariien i ro nɪpərhiɪnien?”

² Miregi Stifen rini mə, “Piak me mɪne tata me, həregi ro. Fwe kupwən, nəpɪn kaha kupwən səkitaha Epraham rɪpkevən mhə ihi fwe Haran, Kumwesən asori rier irapw tukwe fwe Mesopotemia, ³ mɪni pen tukwe in mə, ‘Tikier ia tənə imwam mɪne nəkur imwam, mier mevən fwe ia tɪprənə takahatən ik irə.’

⁴ Epraham rier ia tənə Koltia,^a mevən marə fwe ia taon nəha Haran. Nəpɪn səvənhi tata remhə, Kumwesən rərui irapw mwi in ruvehe marə ia tɪprənə i sə hiamarə irə ipwet mɪne. ⁵ Mətə ia nəpɪn nəha Kumwesən rɪpkuvei pen mhə tɪprənə riti ia kwopun i mə tro səvənhi irə. Rɪpkuvei pen anan mhə kwənpərɪn riti min. Mətə rino promes a mə tɪrɪpkuvei pen min mɪne nɪmwɪpwɪni me səməme tuhətui kurirə. Nəpɪn Kumwesən rɪməni promes nəha, tɪni Epraham ramiwən ihi. ⁶ Nəgkiariien sə Kumwesən rɪməni pen tɪ Epraham i ro iamɪnhi irə: ‘Nɪmwɪpwɪm me tuhəuvən mharə ia tɪprənə səvəi nərməpə. Nəkur ia kwopun nəha tuhəuvehi pen wok skai mɪnraha, mhometə irəha meste nuk fo hantret.’ ⁷ Kumwesən rarə mɪni mwi mə, ‘Mətə iou takərpwɪn noien ərəha səvəi nəkur me nəha nɪmwɪpwɪm me tuhəwok skai mɪnraha. Kurirə irə nɪmwɪpwɪm me tuhəier ia tənə nəha, mhəuvehe, mhəfwaki pehe miou ia kwopun i.’ ⁸ Ia nəpɪn nəha Kumwesən rini mə Epraham mɪne kwənəkʷus me səvənhi tukaməkeikei kuvehi nɪnhum mɪnraha. Noien nəha rahatən pen promes nəha Kumwesən rɪməuvei pen m Epraham. Kurirə irə tɪni Epraham rətui, nəghɪn nə Aesak. Nəpɪn ruvehi nəpɪn eit səvənhi, səvənhi tata ruvehi nɪnhum min. Nənə Aesak rərəhi Jekop. Nənə Jekop rərəhi nərman me irəha pam twelef. Irəha me nəha kaha kupwən me səkitaha.

⁹ Kaha kupwən me nəha səkitaha, rərɪnraha ramrhi ərəha piəvnraha Josef. Həuvehi pen in ia rəgi nərmama me nepwɪn, mhəuvehi mane irə. Nərmama me nəha həuvehi Josef, mhəuvən fwe Ijip. Ia kwopun nəha Josef ramowok slef, mətə Kumwesən ramarə tukwe, ¹⁰ mauvehi raka in ia nɪpəmpəmien me pam səvənhi. Nəpɪn Josef revən mərəer ia nəmri Fero, kig səvəi nəkur Ijip, Kumwesən ruvei pen namasanien mɪne nukurənien min. Ro pen Fero ruvei pen nasoriien m Josef. Nənə Josef ruvehe mo in iəmə asori ramətui amasan tɪ nəkur Ijip, nənə mamətui amasan mwi tɪ narimnari me sə kamo ia nəkwai nimwə səvəi Kig Fero.

¹¹ Kurirə ikɪn nəpɪn səvəi nukumhə ruvehe muvehi pam nəkur Ijip mɪne nəkur Kenan, mamə nərmama həmisə pik. Kaha kupwən me səkitaha hənamətui sənənraha nəveginien, mətə ruvəivən. ¹² Nəpɪn Jekop rɪregi nəvisauien mə nəveginien fwe Ijip, rərhi pen kaha kupwən me səkitaha mə tuhəuvən fwe ikɪn. Ro səvi tɪ nɪrəha tɪ nevənien ia

6:13: Jer 26:11   **7:2:** Jen 11:31   **7:3:** Jen 12:1   **7:4:** Jen 11:31-12:5   **a 7:4:** Koltia nəghɪn riti mwi Pabilon.
7:5: Jen 12:7, 15:18, Jen 17:8, Dut 2:5   **7:6:** Jen 15:13-14, Eks 12:40   **7:7:** Eks 3:12   **7:8:** Jen 17:9-14, Jen 21:4
7:9: Jen 37:11,28, Jen 39:1-3, Jen 39:21-23   **7:10:** Jen 41:37-44, Sam 105:21   **7:11:** Jen 41:54   **7:12:** Jen 42:1-5

kwopun naha. ¹³ Nəpɪn irəha həuvən səro kəru irə, nənə Josef rini pui in ti piəvni me, nənə Kig Fero ruvehe mukurən nərmama ia kwənəkwus səvəi Josef. ¹⁴ Kurirə irə Josef rərhi pen nəgkiariien revən ti səvənhi tata Jekop irəha nərmama me pam ia kwənəkwus səvənhi mə tuhəuvehe fwe Ijip. Irəha pam sefenti-faef nərmama. ¹⁵ Nəpɪn Jekop riregi nəgkiariien naha, reiwaiu mevən fwe Ijip. Kurirə ikɪn in mine kaha kupwən me səkitaha hemhə fwe ikɪn. ¹⁶ Nənə həuvehi nɪpwrənraha mhərərɪg mhəuvən fwe taon naha Sekem, mhənɪmwi irəha fwe ikɪn ia nɪpəg riti sə Epraham rɪməuvehi nənimen ti nɪpwnəti iəmə asori riti nəghɪn nə Hamor.

¹⁷ Ruvəuvehe ipaka ti nəpɪn naha Kumwesən truvei pen tɪprənə m kaha kupwən me səkitaha rəmwhen rino promes m Epraham fwe kupwən. Ia nəpɪn naha nərmama me səkitaha fwe Ijip həuvehe mhasori mhəpɪk. ¹⁸ Nənə kig əpə ruvehe mərimənu ia nəkur Ijip, mətə rɪnapkukurən mhə Josef. ¹⁹ In reikuə ia kaha kupwən me səkitaha, mamərhiərhi irəha mə tuhərui irapw nəkwərəkəwərha me sə həpkətui a i mə tuhəmhə.

²⁰ Ia nəpɪn atukwatukw naha Moses rətui. In ramasan pɪk ia nəmri Kumwesən. Səvənhi tata mine mama krouətui amasan tukwe ia nəkwai nɪmwə səvənrau meste in ruvehi məkwə kahar. ²¹ Nəpɪn irau krouəmri irapw iruə, prən ouihɪ səvəi Kig Fero rətoni, mərəhi səvənhi, mətui amasan tukwe rəmwhen mə in tɪni anan. ²² Kɪnahatən Moses ia nukurənien me pam səvəi nəkur Ijip. Səvənhi nəgkiariien mine wok krouəsənɪn.

²³ Nəpɪn Moses reste nuk foti, rerɪn rɪrhi mə trevən mətoni piəvni me nəkur Isrel. ²⁴ In revən mətoni iəmə Ijip riti ramousi piəvni riti, mətə rɪpkatukwatukw mə tro irə iamɪnha irə. Ro pen Moses revən mə trasitu ia piəvni, mərpwɪn pen noien səvəi iəmə Ijip ramo. Rousi iəmə Ijip naha, mousi əpune. ²⁵ Moses rerɪn rɪrhi mə piəvni me tuhətoni mhəkukurən mə Kumwesən ramərhi pen in mə truvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Mətə irəha həpkətə sas mhə irə. ²⁶ Kɪni rakwakwi irə Moses revən mwi mətoni iəmə Isrel kəru krouousi irau me. In revən mə trəmri nəmərɪnuien ti nirau i, mɪni mə, ‘Iəmənmi kɪmirau piəvmirau me a. Rəfo irouousi kɪmirau me?’

²⁷ Mətə iəmə sə ramousi ərəha anan piəvni rəsua raka Moses, mɪni mə, ‘Sin rɪməuvehi utə ik mə tikərɪmənu ia kɪmaha məkiri noien səkɪmaha?’ ²⁸ Rosi ikuə tikousi əpune iou rəmwhen ikɪnousi əpune iəmə Ijip nərineiv?’ ²⁹ Nəpɪn Moses riregi nəgkiariien naha, rap fwe Ijip, mevən mo in iərmama pwiəpwiə ia tənə Mitia. Ia kwopun naha tɪni kəru krouətui, iərman mi.

³⁰ Kurirə irə nuk foti rukurau, nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pen ti Moses i fwe ia kwopun akwesakwes ikɪn, ipaka ti təkuaer Sinae, mamərər ia nei riti napw rauək irə, mətə rɪpkahi əmwesi mhə. ³¹ Moses rətoni nei naha rəkərɪnari irə. Nənə nəpɪn revən ipaka tukwe mə trəspau irə, reri Iərɪmənu ruvehe, mɪni mə, ³² ‘Iou Kumwesən səvəi kaha kupwən me səim. Kumwesən səvəi Epraham mine Aesak mine Jekop.’ Moses riregi, mətə rehekɪr mətəmɪmwiɪn, məpwəh nəti penien mətoni.

³³ Nənə Iərɪmənu rini pen tukwe in mə, ‘Uvehi raka səim put, ti nəri nə mə tɪprənə nə iakamərər ikɪn ro ikinan i. ³⁴ Iou iakɪnətə raka nərmama me səiou fwe Ijip. Kamometə irəha. Iakuvəregi raka nasəkien səvənraha. Nənə iou iakeiwaiu irapw pehe i mə takuvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Tiko muvehe, təkwtəkwi takərhi pen ik ikevən fwe Ijip.’

³⁵ In naha Moses sə kupwən nəkur Isrel həpwəh nokeikeiien in, mhəni pen tukwe in mə, ‘Sin rɪməuvehi utə ik mə tikərɪmənu ia kɪmaha məkiri noien səkɪmaha?’ Mətə Moses naha in naha Kumwesən rərhi pen agelo riti səvənhi rier pen tukwe ia kwəti nei, mərhi pen in revən mə trərɪmənu ia nəkur Isrel, muvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. ³⁶ Moses naha riri irəha mhəier ia Ijip, mhəuvən fwe ia Təsi Əruverəv, mhəuvən mharə nuk foti

7:13: Jen 45:1-4,16   **7:14:** Jen 45:9-11, Jen 46:27   **7:15:** Jen 46:1-7, Jen 49:33   **7:16:** Jen 23:2-20, Jen 33:19, Jos 24:32   **7:17:** Eks 1:7   **7:18:** Eks 1:8   **7:19:** Eks 1:10-22   **7:20:** Eks 2:2, Hip 11:23   **7:21:** Eks 2:3-10
7:24: Eks 2:11-15   **7:29:** Eks 2:21-22, Eks 18:3-4   **7:30:** Eks 3:1-10   **7:36:** Eks 7:3, 14:21, Nam 14:33

fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Nənə ia kwopun me nəha ramo nimtətien me mine narimnari me nərmama hətoni hamərkərinari irə.

³⁷ Moses nəha in nəha rīmāni pen ti nəkur Isrel i mə, ‘Kumwesən truvehi utə profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet nəha truku pen ia kimiaha in piəvimiaha riti.’^b ³⁸ Moses nəha in nəha ramarə irəha nəkur Isrel nəpin kamhəvən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. In ramarə irəha kaha kupwən me səkitaha nəpin agelo nəha rəgkiari min ia Təkuər Sinae. Kumwesən ruvei pen nəgkiariien sə ramiru m Moses mə truvei pehe m kitaha.

³⁹ Mətə kaha kupwən me səkitaha həpwəh nokeikeiien mə tuho nəkwai Moses. Həsua karen in. Nənə rerinraha rinamrhi Ijip. Hokeikei mə tuhərərīg mhəuvən fwe ikin. ⁴⁰ Ro pen həni pen ti Eron i mə, ‘Tiko kumwesən me nəpwīn, pwəh həiri kitaha, ti nəri nə mə səreirei mə Moses nəha rīmāiri raka kitaha ia tənə Ijip ruvəwəku.’ ⁴¹ Ia nəpin nəha irəha ho nənimwi kau riti. Nəpin həno pam, həpeki pehe nərimiru me mə tuhousi əpune irəha mhəuvei pen m nənimwi kau nəha. Irəha haməgnəgini nəri nəha həno ia rəginraha. ⁴² Ro iamihhi irə Kumwesən ruvehi pen təkutan minraha, məpwəh irəha həuvən mhəfwaki pen m meri, məkwə, mine kəməhau me. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia nəkukuə səvəi profet me rani:

‘Nəkur Isrel. Ia nəpin nəha hianarə nuk foti fwe kwopun akwesakwes ikin, nərimiru me səməme hiamousi əpune, mamhəmri utə ia təkure nifatə, hiəuvei pehe miou uə rekəm?
Rekəm. Hiəpwəh nuvei peheien miou.

⁴³ Mətə hiaməuvehi nimwə tapolen səvəi kumwesən nəha Molek, mine kəməhau səvəi kumwesən nəha səkimiaha Refan.

Irau mi nəha kumwesən eikuə mi sə hianə ia rəgimiahā mə tihaməfwaki pen minrau. Kimiaha hiamo iamihhi ro pen takuvehi raka kimiaha ia tiprənə səkimiaha hiəuvən ia nikare Pabilon.’

⁴⁴ Fwe ia kwopun akwesakwes ikin, Kumwesən rīmāni pen ti Moses i mə traməkeikei mo nimwə tapolen riti. Moses ro, mesi pen atukwatukw rəmwhen ia Kumwesən rino rətoni. Kurirə ikin kaha kupwən me səkitaha həuvehi nimwə tapolen nəha mamhəuvən.

⁴⁵ Nəpin Josua riri kaha kupwən me səkitaha mə tuhəuvehe mhəuvehi raka tiprənə ia rəgi nəmə Kenan, həuvehi nimwə tapolen nəha, mhəuvehi mhəuvehe. Irəha kənamhəuvehe ia Kenan, Kumwesən raməkoui irapw nəmə ikin. Nimwə Tapolen nəha raməmak iamihhi meste nəpin səvəi Kig Tevit. ⁴⁶ Kig Tevit nəha Kumwesən rerin ragien tukwe. In rini pen ti Kumwesən i mə, ‘Ik Kumwesən səvəi Jekop. Ko ikəsəni iou iako nimwə riti sə tikamarə irə?’ ⁴⁷ Mətə Kumwesən rəpwəh nəseniien. Kig Tevit rəpko mhə nimwə riti səvəi Kumwesən. Solomon ro.

⁴⁸ Mətə kitaha səukurən mə Kum wesən sə rasori anan, in rəpkarə mhə ia nəkwai nimwə me səməme nərmama həno ia rəginraha. Rəmwhen ia nəgkiariien i Profet Aesea rīmāni mə,

⁴⁹ ‘Neiai in jea səiou sə iakaməkure irə mamərimənu.

Tiprənə in nəri sə iakamərpwi utə tipage nisuk mi irə.

Kimiaha ko hio nimwə riti mə takarə irə?

Kimiaha ko hio kwopun riti mə takapwis ikin?

⁵⁰ Həni ro, sin rino narimnari me pam i?

Iou əpa Kumwesən iakin.’ ”

⁵¹ Stifen rini pen ti nəmə asori me i mə, “Kimiaha i kəmkapwəmiaha riskai. Nətərigien səkimiaha rəpitəv hiəmwhen ia nərmama səməme həreirei lərimənu. Hiəpkregi mhə nəgkiariien səvənhi. Hiamo rəmwhen kaha kupwən me səkimiaha. Ia nəpin me

7:37: Wok Me 3:22 **b** **7:37:** Profet nəha Moses rīmāni mə tripkuvehe in nəha Iesu. Əvsini mwi Dut 18:15. **7:38:** Eks 19:3, Dut 5:5, 9:10, Wok Me 7:53 **7:39:** Nam 14:3 **7:40:** Eks 32:1,23 **7:41:** Eks 32:2-6 **7:42:** Jer 19:13 **7:44:** Eks 25:40 **7:45:** Jos 3:14-17, Jos 23:9, 18:1 **7:46:** 2Saml 7:1-16, Sam 132:1-5 **7:47:** 1King 6:1 **7:51:** Eks 32:9, Jer 9:26, Aes 63:10

hiamənise nəfe nari Nənimwɪn Ikinan rani pehe tukumiaha i. ⁵² Rəfo? Profet riti nəha ikin kaha kupwən me səkimiaha həpkometə mhə in? Rekəm! Həmwəki pam irəha, mhousi əpune səməme haməkupwən mhəni irapw mə Iəmə Atukwatukw riti truvehē. Nənə nəpɪn Iəmə Atukwatukw nəha ruvehē, kimiaha hiəuvei pen in ia rəgi nəmə Rom. Ia noien nəha hiousi əpune in. ⁵³ Kimiaha hiəuvəuvehi raka Loa səvəi Kumwesən sə nagelo me həuvei pehe fwe kupwən, mətə hiamərui Loa nəha ia nəpɪn me.”

Kəkwi əpune Stifen ia kəruətərei

⁵⁴ Nəpɪn nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həregi Stifen raməgkiari, niemaha rəpi pɪk irəha. Kamhahi tərini revɪnraha tukwe. ⁵⁵ Mətə Stifen rerɪn ruvehē mukuər ia Nənimwɪn Ikinan. Rəkwtə ia nɪmagouagou, mətəni nukuraanien asori ruku pen ia kwopun Kumwesən ramarə ikin, mətəni mwɪ Iesu ramərər ia nɪkare Kumwesən mwatuk. ⁵⁶ Stifen rɪni mə, “Hətəni ro. Kəpuapen reitehi. Iakamətə Iəmətɪ Iərmama fwe ia neiai ramərər ia nɪkare Kumwesən mwatuk.”

⁵⁷ Mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hasək əpwəmwɪs, mho tukuahag nəkwəregɪnraha. Irəha pam haiu, mhəuvən mə tuhəkwtəmhirɪ Stifen. ⁵⁸ Irəha həkwətəmhirɪ Stifen, mhəuvehi, mhəier ia Jerusalem, mənəmhəkwi in ia kəruətərei mə tremhə. Nərmama səməme haməuəsi Stifen həpeki raka karkahu əpwəmwɪs me səvənraha, mhəfate pen ia nɪsui iərmama riti nəghɪn nə Sol.

⁵⁹ Nəpɪn kamhəkwi Stifen, raməfwaki mɪni mə, “Iesu Iərimənu, tikuvehi nənimwɪk.” ⁶⁰ Kurirə irə rɪnimwɪ nukurhun mi, məkwəin əpwəmwɪs, mɪni mə, “Iərimənu, tikəpwəh nərpwɪnien noien ərəha i irəha kamho ia nirak.” Nəpɪn rɪni iamɪnhi irə, in remhə.

8

¹⁻² Sol rerɪn ragien a mə irəha housi əpune Stifen iamɪnhi. Nəpɪn Stifen ruvəmhə raka, nəmə əfwaki me nepwɪn hənimwɪ nɪpwɪn mhasək asori tukwe.

Kɪnamometə nərmama me səvəi Iesu fwe Jerusalem

Ia nəpɪn nəha nərmama me nepwɪn həskəmter, mənəmhometə asori nakalasia me fwe Jerusalem. Ro pen nakalasia me pam hap kɪrkɪri mhəuvən fwe ia kwopun me ia tənə Jutia mɪne Sameria. Aposol me əpa kamharə fwe Jerusalem. ³ Sol mwɪ ramousari mə trouraha nakalasia me, mauvnimwə ia nimwə me kuatia kuatia, maməkwtəmhirɪ nərmən mɪne nɪpran, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus.

Filip raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu fwe Sameria

⁴ Mətə irəha nəha hənəp kɪrkɪri, mamhəuvən ia kwopun me, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu. ⁵ Filip reiwaiu pehe ia taon riti fwe Sameria, maməvisau irapw Iesu Kristo m nərmama me fwe ikin. ⁶ Nərmama pam kamhətərig amasan tɪ nəfe Filip rani, tɪ nəri nə mə raməgkiari mamə nɪmtətien me. ⁷ Nərmama həpɪk nənimwɪn ərəha me həier ia nirəha, mamhasək əpwəmwɪs. Nərmama həpɪk mwɪ nɪsunraha me hemhə, ko həpkavən mhə, həuvehe mhəsənɪn. ⁸ Ro pen nəkur ia taon nəha rerɪnraha ragien asori.

⁹ Mətə iərmama riti nəghɪn nə Saemon, rɪnarə tui kwopti ia taon nəha, mamə nɪmtətien me ia nɪskaiien səvəi nəremhə me, mamə nəkur Sameria nənimənraha ramier. Saemon rani mə in iəmə asori. ¹⁰ Nəkur Sameria me pam kamhətərig ia nəgkiariien səvənhi. Nəkwərəkwtərha me men meste nəmə asori me kamhəni mə, “Iəmə i rauvehi nɪskaiien səvəi kumwesən nəha kani mə kumwesən asori.” ¹¹ Irəha kamhətərig ia nəgkiariien səvəi Saemon, tɪ nəri nə mə nəpɪn rɪpɪk ramo nɪmtətien me ia nɪskaiien səvəi nəremhə

7:52: 2Kron 36:16, Mat 23:31   **7:53:** Wok Me 7:38, Kal 3:19, Hip 2:2   **7:54:** Wok Me 5:33   **7:55:** Mat 22:44, Wok Me 2:33-34, Wok Me 5:31   **7:56:** Kol 3:1   **7:58:** Wok Me 22:20   **7:59:** Sam 31:5, Luk 23:46   **7:60:** Luk 23:34   **8:1-2:** Wok Me 7:58, 8:4, Wok Me 11:19   **8:3:** Wok Me 9:1,13, 22:4, Wok Me 26:9-11   **8:4:** Wok Me 6:5
8:7: Mat 10:1, Mak 16:17

me, mamō nānimenraha ramier. ¹² Mətə nāpīn Filip raməvisau irapw Iesu Kristo mīne nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nərman me mīne nīpran me hāni nīpərhiēnien ia nāgkiariēn amasan sāvəhi. Nənə ko paptas ia nīrəha. ¹³ Saemon in mwi rīni nīpərhiēnien ia nāgkiariēn sāvəi Filip. Nāpīn kīno raka paptas irə, Saemon rukurirə ia Filip, mamətoni nīmətēn me mīne narimnari asori me Filip ramo ia nīskaiēn sāvəi Kumwesən. Nāpīn rətoni, nānimen rier.

¹⁴ Kurirə irə, nāpīn aposol me fwe Jerusalem hāregi mə nəkur Sameria hāuvəni raka nīpərhiēnien ia nāgkiariēn sāvəi Kumwesən, hārhi pen Pita mīne Jon mə trouevən rouətə irəha. ¹⁵ Irau kroueiwaiu pen fwe Sameria, rouəfwaki tī nīrəha mə irəha tuhəuvehi Nānimwīn Ikinan, tī nəri nə mə ¹⁶ Nānimwīn Ikinan rīpkeiwaiu mhə ihi ia nīrəha. Mətə kīno paptas əpa ia nīrəha ia nāghi Iesu Iərimənu. ¹⁷ Nāpīn Pita mīne Jon krouəmruətə rəgīnrau ia nukwənenraha, hāuvehi Nānimwīn Ikinan.

¹⁸ Saemon rətoni mə aposol mi nəha krouəmruətə rəgīnrau ia nukwənenraha, nənə Kumwesən ruvei pen Nānimwīn Ikinan mīnraha. Ia nāpīn nəha rətoni, Saemon ruvehi mane mə truvei pen mīnrau, ¹⁹ mīni mə, “Rouvei pehe mwi nasoriēn nəha miou. Iakokeikei mə takəmruətə rəgīk ia nukwəne nərmama pwəh irəha hāuvehi Nānimwīn Ikinan.”

²⁰ Mīregi Pita rīni pen tukwe in mə, “Pwəh kīmirau mane səim irouen ia napw, tī nəri nə mə ikuə tikuvehi nəmri nəri sə Kumwesən rauvei pen auər a m nərmama. ²¹ Ikiwən ia wok i səkīmaha, tī nəri nə mə nətərigiēn səim rīpkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən. ²² Tikəpwəh noien ərəha i ikamo, məfwaki m Iərimənu, mərəs mə ko in renouenou nərəhaiēn səim, məpwəh nərpwīnien nətərigiēn ərəha i ikuə tiko. ²³ Iakīni iamīnhi irə, tī nəri nə mə iakətə mə rerim ramakres pīk. Nərəhaiēn rīnərkwī ik.”

²⁴ Mīregi Saemon rīni mə, “Kīmirau tirouəfwaki miou, rouəres Iərimənu mə narimnari me i irauni tuhəpwəh nesteien iou.”

²⁵ Kurirə ikīn Pita mīne Jon krouni irapw nāgkiariēn sāvəi Iərimənu ia taon nəha, rouni mə ro nīpərhiēnien i. Nāpīn krouni sampam, krouərīg rauevən fwe Jerusalem. Ia suatuk krauəvisau irapw nāgkiariēn amasan sāvəi Iesu m nərmama me ia rukwənu me ia tənə Sameria.

Filip mīne iəmə Itiopia riti

²⁶ Ia nāpīn nəha agelo riti sāvəi Iərimənu rīni pen tī Filip i mə, “Tikərər, mevən fwe prehi^a meste suatuk sə raku pen ia Jerusalem meiwaiu pen fwe Kasa.” (Suatuk nəha rukurau ia kwopun akwesakwes ikīn.) ²⁷ Filip rərər mamevən, mətoni iəmə Itiopia^b riti. Iəmə nəha in Yunik^c riti. In iəmə asori. Ramətui amasan tī mane sāvəi Kantis, prən asori sə ramərimənu ia nəkur Itiopia. Iəmə nəha ruvavən raka fwe Jerusalem məfwaki m Kumwesən, ²⁸ nənə mīrərig mamevən fwe imwəni. In raməkure ia kat riti hos ravi, maməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rīmərāi. ²⁹ Nənə Nānimwīn Ikinan rīni pen tī Filip i mə, “Tiko mevən ipaka tī kat nəha hos ravi.”

³⁰ Ro pen Filip raiu mevən ipaka tukwe, mīregi iəmə nəha raməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rīmərāi. Nənə rəres pen in i mə, “Ikaməvsini nəkukuə nəha, mukurən nīpwran uə rekəm?”

³¹ Mīregi iəmə nəha rīni mə, “Iou takəfukurən nīpwran? Iərmama riti riwən mə trəusiəre pui pehe miou.” Rīni pen tī Filip i mə trəputə məkure irau min.

³² Nāgkiariēn ia Nəkukuə Ikinan iəmə Itiopia nəha raməvsini in i mə: “Ho irə rəmwhen ia in sipsip riti, mhəiri, mhəuvən mə tuhousi əpune.

Rəmwhen ia kwəti sipsip sə kaməkihi raka nīmwherīn ramərər mamətərig a,

8:17: Wok Me 19:6   **8:21:** Sam 78:37   **8:23:** Hip 12:15   **a 8:26:** Uə “mevən fwe ia saot.”   **8:27:** Aes 56:3-7
b 8:27: Itiopia tənə riti fwe Afrika.   **c 8:27:** Nīpwrai nāgkiariēn nəha “Yunik,” in i mə “Iəmə sə kīnərāi raka nərən.”
 Fwe kupwən kamo noien nəha ia nərman me səməme hamowok ipaka tī pran asori riti sə ramərimənu ia nərmama.
8:31: Jon 16:13

in mwi rəpwəh nəgkiariien.

³³ Ho naurisien min, mhəuvei pen nərpwiniien riti sə rɪpkatukwatukw mhə.

Iərmama riti riwən trəgkiari ia tini me,

tɪ nəri nə mə housi əpune in, nɪmɪruuien səvənhi rukwakwa a ia tɪprənə i.”

³⁴ Iəmə Itiopia nəha rɪni pen tɪ Filip i mə, “Ni pehe ro tukw iou i mə sin nəha profet i raməgkiari irə? In raməgkiari atukw a irə uə raməgkiari ia iərməpə?” ³⁵ Nənə Filip rɪnaməgkiari. Ro stat ia nəgkiariien nəha iəmə Itiopia raməvsini ia Nəkukuə Ikinan, Filip raməvisau nəgkiariien amasan səvəi Iesu min.

³⁶ Irau krauesi suatuk nəha, rauevən, roueste kwopun riti nui ikɪn. Iəmə Itiopia rɪni mə, “Ətə ro, nui nəha. Ko iako paptas uə nari riti nəha ro tukuahag iou?”

³⁷ Miregi Filip rɪni pen tukwe in mə, “Trɪni mɪnuə ikahatətə pərhiien ia Iesu, ikukurən noien paptas.”

Miregi iəmə nəha rɪni mə, “Iakani nɪpərhiienien ia Iesu mə in Tɪni Kumwesən.”^d

³⁸ Ia nəpɪn nəha iəmə Itiopia rɪni mə kat səvənhi sə hos ravi trərer. Irau Filip kroueiwaiu irapw ia nui. Filip ro paptas irə. ³⁹ Nəpɪn irau krouutə pehe ia nui, Nənɪmwɪn səvəi Iərimənu ruvehi raka Filip. Iəmə Itiopia rəpwəh mwi nətoniien, mətə ramesi pen suatuk səvənhi mamevən mamaɟien. ⁴⁰ Mətə Filip rətoni mə in ramərer fwe taon nəha Astot. Kurirə ikɪn in revən ia rukwənu me, maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu meste nari fwe taon nəha Sisaria.

9

Sol rɪni nɪpərhiienien ia Iesu

¹ Ia nəpɪn nəha Sol raməgkiari skai ihi, mamɪni mə trousi əpune nərmama me səvəi Iərimənu. Riskəmter, mevən tɪ pris asori anan, ² mərəs pen in mə trɪrai nəkukuə me nepwɪn həuvən tɪ nɪmwəfwaki me səvəi nəkur Isrel fwe Tamaskes. Trɪni mɪnuə Sol rətoni nərmama me nepwɪn fwe ikɪn kamhesi pen Suatuk səvəi Iesu, nərman uə nɪpran, nəkukuə me nəha tuhəni sas pen mə Sol rauvehi nasoriien tɪ nəkwətəmhiriiien irəha, mɪpeki pen irəha fwe Jerusalem. ³ Sol rauvehe ipaka tɪ Tamaskes. Ia nəpɪn nəha nukuraanien riti ruku pen ia nɪmagouagou, məhiəpwɪn kurau kurau irə. ⁴ Sol rɪmwei irapw ia tɪprənə, miregi reri iərmama riti raməgkiari mamɪni mə, “Sol, Sol, rəfo ikamometə Iou?”

⁵ Miregi Sol rərəs mə, “Iəmə asori, ik sin i?”

Miregi rɪni mə, “Iou i Iesu sə ikamometə. ⁶ Mətə tikərer, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikɪn trɪni pehe tukw ik i nəfe nari tikaməkeikei mo.”

⁷ Nərmama səməme kamhəkurirə ia Sol kamhərer kwənamrɪɟ. Irəha hamregi reri iərmama riti, mətə həpwəh nətoniien nɪpwrən. ⁸ Sol riskəmter, mətui, mətə rəpwəh nətoniien nari. Ro pen irəha həuvehi rəɟɪn, mhəiri, mhəuvən fwe Tamaskes. ⁹ Sol rəpwəh nətoniien nari meste nəpɪn kahar, mɪpkəni mhə nari, mɪpkənɪmwi mhə nari riti.

¹⁰ Iərmama riti səvəi Iesu ramarə ia Tamaskes nəɟhɪn nə Ananaeas. Iərimənu rɪni pen tukwe in ia vison riti mə, “Ananaeas.”

Miregi rɪni mə, “Iou fa, Iərimənu.”

¹¹ Miregi Iərimənu rɪni pen tukwe in mə, “Tikərer mevən fwe ia nɪmwə səvəi Jutas. Nɪmwə nəha ramərer ia suatuk nəha kani mə Suatuk Atukwatukw. Tikevən fwe ikɪn mərəs iəmə Tasas riti nəɟhɪn nə Sol. In raməfwaki, ¹² mɪnətə vison riti. Ia vison nəha rətoni iərmama riti nəɟhɪn nə Ananaeas ruvni mwə pehe, məmrutə rəɟɪn mi irə mə trətə mwi nari.”

8:36: Wok Me 10:47 **d** **8:37:** Ia Niutestamen me nepwɪn səməme kɪmərɪ tui ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris nəgkiariien me nəha ia vas 37 riwən. **8:39:** 1King 18:12 **8:40:** Wok Me 21:8 **9:1:** Wok Me 8:3 **9:5:** Wok Me 5:39, 1Kor 15:8 **9:11:** Wok Me 21:39, 16:9

¹³ Miregi Ananaeas rini mæ, “Mætə Iərimənu, nærmama hæpik hənəvisau raka iərmama nəha miou, mhəni irapw noien ərəha me ramo ia nærmama me səim fwe Jerusalem. ¹⁴ Pris asori me həuvei pen nasoriien min mæ truvehe ia kwopun i məkwətəmhiri nærmama səməme kamhəfwaki pehe mik.”

¹⁵ Mætə Iərimənu rini pen tukwe in mæ, “Tiko mevən, iakinərpwi raka rəgik irə. In trini irapw nəghik ti nærmama me rəpko mhə irəha nəkur Isrel, mine kig me, mine nəkur Isrel mwi. ¹⁶ Iou tako in rətoni mæ traməkeikei miregi nəmisəien asori ti nəghik.”

¹⁷ Ia nəpən nəha Ananaeas revən, muvniwə ia nimwə nəha, məmri pen rəgin mi ia Sol, mini mæ, “Sol, piak, Iesu Iərimənu sə rīməier pehe tukw ik ia suatuk nəha ikesi pen mauvehe, in i rərhi pehe iou mæ takomasan nənimem. Nənə rerim truvehe mukuər ia Nənimwən Ikinan.” ¹⁸ Ananaeas rini iaminihi irə, nənə təkwtəkwuni a nari riti rəmwhen ia rirevi nəmu raraka fwe ia nənime Sol mi. Sol rətə mwi nari, miskəmter, ko paptəes irə. ¹⁹ Nənə rəni nari, miregi niskaiien səvənhi ruvehe mwi, nənə mamarə nəpən me nepwən fwe Tamaskes irəha nærmama me səvəi Iesu.

Sol fwe Tamaskes mine Jerusalem

²⁰ Sol revən atukwatukw muvniwə ia nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, məməvisau irapw Iesu, məmini mæ, “In Tini Kumwesən.” ²¹ Nəpən nærmama me həregi, irəha pam həkərinari ia Sol, mhəni mæ, “Kwa iəmə i ramouraha nærmama me fwe Jerusalem səməme kamhəkwein nəghi Iesu i. Nənə ruvehe ia kwopun i mə trəkwtəmhiri irəha muvi irəha həuvən ti pris asori me. Mætə təkwtəkwuni rinəfə nəha?”

²² Mætə Sol ruvehe miskai pik, mamə nærmama me hətoni mæ nīpərhienien Iesu in Kristo. Ro pen nəkur Isrel me fwe Tamaskes səməme həpkini mhə nīpərhienien ia Iesu ko həpkini mhə nəgkariien riti.

²³ Nəpən rīpik rukurau, nənə nəkur Isrel hərai sun mæ tuhousi əpune Sol. ²⁴ Mætə Sol riregi nətərigien səvənraha. Ia nəpən mine ia ran, irəha kamhərer mwatuk ia kwəruə me səvəi taon, məmheitenhi in mæ tuhousi əpune. ²⁵ Mætə nəpən riti ia nəpən, nærmama nepwən səməme kamhəkurirə ia Sol, həvai pen Sol ia tənəripw, mhəuvehi irapw ia nīkare nəpai sə rukurau kurau ia Tamaskes.

²⁶ Sol revən fwe Jerusalem. Nəpən rapirapw fwe ikin, raməmwur mæ tuhousəsimwən pəri irəha nærmama me səvəi Iesu. Mætə irəha pam kamhəhekir i, mhəpwəh niniien nīpərhienien irə mæ in iərmama riti səvəi Iesu. ²⁷ Mætə Panapas ruvehe, miri in rouen rouətə aposol me. Nənə Panapas rini pen ti nīrəha i mæ, “Sol i rinətə Iərimənu ia suatuk, rinəgkari min. Fwe Tamaskes, Sol raməvisau irapw nəghi Iesu, məpwəh nehekiriien.”

²⁸ Ro pen Sol ramarə irəha minraha, məməvən fwe ia Jerusalem, məməvisau ia nəghi Iərimənu səkitaha, məpwəh nehekiriien. ²⁹ Nəpən riti Sol raməgkari irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nəgkariien Kris, məmhousari minraha me. Mætə hənəuə tuhousi əpune in. ³⁰ Nəpən piəvtaha me həregi, həuvehi Sol, mheiwaiu mhəuvən fwe ia təsi ia taon nəha Sisaria, mhərhi pen i ramevən fwe taon nəha Tasas.

³¹ Ia nəpən nəha nakalasia me pam fwe tənə Jutia, mine tənə Kalili, mine tənə Sameria hamarə ia nəmərinuien. Iərmama riti riwən ramometə irəha. Nənimwən Ikinan rama-situ ia nīrəha, məmərpwi əknekən irəha. Nəpən irəha kamhəvən, məmhəsiəi Iərimənu səvənraha, in ramo irəha kamhəpik mwi.

Aeneas mine Tokas

³² Pita ramevən ia kwopun me məməti pen nakalasia me. Ia nəpən nəha reiwaiu pehe mwi fwe ia taon nəha Lita mæ trəti pen nærmama me səvəi Kumwesən fwe ikin.

³³ Iərmama riti ia taon nəha nəghin nə Aeneas. Nuk eit ramapri a ia kafete. Nisun mi

krouemhə ko rɪpkavən mhə. ³⁴Pita rɪni pen tukwe in mə, “Aeneas, Iesu Kristo tro amasan nɪpwram. Ərer, mərfe səim kafete.” Təkwtəkwuni a Aeneas rərər. ³⁵Nərmama me pam fwe Lita mɪne Saron hətoni iəmə nəha hərərig mhəuvehe ti Iərimənu.

³⁶Ia taon nəha Jopa, pran riti ramahatətə ia Iesu. Nəghin nə Tapita. Nɪpwrai nəhag nəha ia nəgkiariien Kris in i mə Tokas. Ia nəpɪn me prən nəha ramo wok amasan, mamasitu ia nərmama səməme nautə səvənraha riwən. ³⁷Ia nəpɪn riti, in ruvehi nemhəien riti, memhə. Irəha haikuas ia nɪpwran, mhəmri pen ia nəkwai nimwə səvənhi ia rum riti fwe irənhə. ³⁸Taon nəha Jopa ipaka ti taon nəha Lita. Nəpɪn nərmama me səvəi Iesu fwe Jopa hərəgi Pita mə in fwe Lita, hərhi pen iərmama kəru mə trouevən rouni pen tukwe in mə tiruvehe akwauakw, mətoni ro irəha.

³⁹Ro iamɪnhi irə Pita rərər, mukurirə ia nirau i. Nəpɪn harapirapw fwe imwei Tokas, həiri in mhəuvən fwe ia rum nəha irənhə. Nɪpran səməme nərman me səvənraha həuvamhə kamhərer kuraukurau Pita mamhasək, mamhasansani karkahu me mɪne tinari me Tokas rɪmətɪri ia nəpɪn ramarə ihi irəha mɪnraha.

⁴⁰Pita rɪni pen ti nirəha i mə tuhəuvən fwe iruə. Nəpɪn həier irə, in rɪnimwi nukurhun mi məfwaki, muvsini, məti pen mətoni nɪpwrai prən nəha, mɪni mə, “Tapita, tiko mərər!” Tapita rɪfi nənimen. Nəpɪn rətoni Pita, rɪskəmter, məkure. ⁴¹Pita ruvehi rəgin, mɪvi utə rərər. Kurirə irə Pita rəkwein pen nərmama me səvəi Kumwesən mɪne nɪpran me səməme nərman me səvənraha həuvamhə həuvehe. Irəha hətoni mə Tapita ruvəmɪru. ⁴²Kurirə irə kaməvisau nəri nəha ia kwopun me pam ia Jopa. Nərmama həpɪk həni nɪpərhiienien ia Iərimənu. ⁴³Nənə Pita rarə əpwəmwis ia Jopa irau iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. Iərmama nəha nəghin nə Saemon.

10

Kumwesən rəgkiari m Konilias

¹Iərmama riti, nəghin nə Konilias, ramarə fwe Sisaria. In iaruağən riti səvəi Rom. In rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Kani irəha mə Naruağən me səvəi Itali. ²Konilias in iəməfwaki riti. In mɪne nərmama pam ia nəkwai nimwə səvənhi kamhəsiai Kumwesən. Konilias rauvei pen mane asori m nəkur Isrel trasitu ia nirəha. Ia nəpɪn me raməfwaki m Kumwesən səvənraha. ³Nəpɪn riti, ipaka ti tri klok ia nəruarəv, Konilias rətoni vison riti. Ia vison nəha agelo riti səvəi Kumwesən ruvnimwə pehe, mɪni mə, “Konilias.”

⁴Konilias rəti pen mətoni agelo nəha, mehekɪr, mɪni mə, “Iəmə asori, rəfo?”

Mɪregi agelo rɪni mə, “Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiien me səim, mətoni narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən. Rerɪn ramrhi ik. ⁵Təkwtəkwuni tikərhi pen nərmama me nepwɪn həuvən fwe taon nəha Jopa pwəh həiri iərmama riti nəghin nə Saemon kani mwi in mə Pita mhəiri mhəuvehe. ⁶In ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. Nəghin nə Saemon. Nimwə səvənhi ipaka ti təsi.”

⁷Nəpɪn agelo rəpwəh in mamevən, Konilias rəkwein iərmama kəru sə krauo tukwini nari mɪn, məkwein mwi iaruağən riti ia nirəha səməme kamho nəkwan. Iaruağən nəha in mwi iəməfwaki riti. Irəhar haruvehe ⁸nənə Konilias rɪni irapw narimnari me pam mɪnrahar, mərhi pen irəhar, harevən fwe Jopa.

Pita rətoni vison riti

⁹Kini rakwakwi irə, ia kurkwai nəpɪn ia ran, nəpɪn irəhar haruvehe ipaka ti taon nəha Jopa, Pita rutə pen fwe təkure nimwə mə trəfwaki. ¹⁰Rɪregi nukumhə rɪnahi, mokeikei mə trəni nari. Nəpɪn irəha kamhəuvani ihi nəvegɪnien sənəni, in rətoni vison riti. ¹¹Ia vison nəha rətoni kəpuapen reitehi, nənə, nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia

kona kefə səvənhi rameiwaiu irapw pehe ia tīprənə. ¹² Ia nəkwai tapolen nəha, nərimiru me səpəmsəpə mine snek me mine menu me i kamhəivə ia nimagouagou. ¹³ Pita rīregi reri iərmama riti rīni mə, “Pita, tiko mərər, mousi əpune nəri nə riti, məni.”

¹⁴ Mətə Pita rīni mə, “Rekəm, Iərimənu! Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikiməni mə tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemik ia nənimem.”

¹⁵ Mīregi reri iərmama nəha rəgkiari mwi min mə, “Nəfe Kumwesən rīməni mə rəmher, tikəpwəh nīniien mə rəmkemik.”

¹⁶ Nəgkiariien nəha ruvehe ti Pita m kahar, nənə tapolen nəha kuvehi utə revən fwe ia neiai.

¹⁷ Kurirə ikin Pita ramətərig mə trəfukurən nīpwrai vison nəha in rīnətoni. Iərmama kahar Konilias rərhi pen irəhar, harətui, mharənətə raka nimwə səvəi Saemon, mamharərer ia kwəruə səvənhi fwe iruə. ¹⁸ Irəhar harəkwein pen, mharəres mə, “Iərmama riti nəghin nə Saemon kani mwi in mə Pita ramarə ia kwopun i uə rekəm?”

¹⁹ Pita rerin ramrhi ihi vison nəha rīnətoni mamətərig tukwe. Ia nəpīn nəha Nənimwīn Ikinan rīni pen tukwe in mə, “Ətə ro. Iərmama kahar fwe kamharətui ik. ²⁰ Tikərer, meiwaiu, mevən kimiaha mīnrahar. Tikəpwəh nehekīrien, ti nəri nə mə iou iakərhi pehe irəhar haruvehe.”

²¹ Ro iamīnhi irə Pita reiwaiu, mevən ti iəmənmirəhar nəha, mīni mə, “Iou i iərmama nə hiamarətui. Hiaruvehe ti nəfe?”

²² Mīregi harni pen tukwe in mə, “Konilias, iəmə asori riti səvəi naruagən me, rərhi pehe kimrahar. In iəmə atukwatukw sə ramsiai Kumwesən. Nəkur Isrel me pam həgnəgīni in mə in iəmə amasan riti. Agelo ikinan riti səvəi Kumwesən rīni pen ti Konilias i mə trəkwein pehe ik mə tikevən fwe nimwə səvənhi pwəh in rīregi nəgkiariien səim.”

²³ Mīregi Pita rīni pen ti nīrəhar i mə “Kīmirəhar tiharuvnimwə pehe pwəh sapri. Trakwakwi a saməuvən.”

Pita revən mətōni Konilias məvisau nəgkiariien amasan min

Kīni rakwakwi irə, Pita rətui ia nəpnəpīn, mhəier irəha mīnrahar. Piəvtaha me nepwīn səməme kamharə fwe Jopa həkurirə in. ²⁴ Nənə rakwakwi mwi irə, həuvən mhəpirapw fwe ia Sisaria. Konilias rameitenhi irəha. In rīnoeite raka nərmama ia kwənəkwus səvənhi mine in me nepwīn fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. ²⁵ Nəpīn Pita ruvehe ipaka ti nimwə səvəi Konilias, Konilias ruvehe, mīnimwi nukurhun mi ia nənimen, mamsiai in. ²⁶ Mətə Pita rīvi utə, mīni mə, “Ərer, iou iakəmwhen a ia nīram.”

²⁷ Irau krouəgkiari, rouuvnimwə. Nəpīn Pita rəti pen mətōni nərmama həpik hənəusəsīmwīn raka irəha me, ²⁸ in rīni pen ti nīrəha i mə, “Kīmiaha i hiəuvəukurən raka mə Loa səkimaha nəkur Isrel raməsīsəg əknekin kimaha. Ko iahəpkuvnimwə mhə ia nəkwai nimwə me səvəi nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel uə mamhavən pəri kimaha mīnraha. Mətə Kumwesən ro iakətoni mə ko iakəpwəh nīniien mə iərmama riti in rəmkemik ia nənimen. ²⁹ Ro pen nəpīn hiəkwein iou mə takuvehe, iakuvehe a, məpwəh nīniien nari riti. Nənə təkwətəkwuni iakuə takəres kimiaha i mə hiəkwein pehe iou ti nəfe?”

³⁰ Mīregi Konilias rīni mə, “Irəkahar ia nəruarəv, rəmwhen təkwətəkwuni, iakaməfwaki ia nəkwai nimwə səiou. Nənə iakətə iərmama riti ramərərer ia nənimek. Tīnari səvənhi rəpsan. ³¹ Rīni pehe tukw iou i mə, ‘Konilias, Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiien me səim. Rerīn ramrhi narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən. ³² Tikərhi pen nərmama nepwīn həuvən fwe taon nəha Jopa mə tuhəres iərmama riti nəghin nə Saemon Pita. Ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghin mwi nə Saemon. In iəmə sə ramo narimnari me ia teki kau. Nimwə səvənhi ipaka ti təsi.’ ³³ Agelo nəha rīni iamīnhi, ro pen təkwətəkwuni a irə iakərhi pehe nərmama me nepwīn tukw ik.

Ik iko noien amasan muvehe tukumaha i. Təkwtəkwni kımaha pam iahaməkure ia kwopun i ia nəmri Kumwesən, mamheitenhi mə tahəregi nəfe nəgkiariien in ruvei pehe mik mə tikini pehe tukumaha i.”

³⁴ Ia nəpın nəha Pita rınaməgkiari mını minuə, “Takətə pərhiən mə Kumwesən ramo rəmnəmwhen ia nərmama me pam. ³⁵ Trini minuə iərmama riti ramsiai in, mammo noien amasan, Kumwesən trəkwein amasan irə. Nəri auər a mə iəmə nəha in iəmə Isrel uə in iərməpə. ³⁶⁻³⁷ Kımiaha hiəukurən nəgkiariien nəha Kumwesən rınərhi pen ti nəkur Isrel. Raməvisau nəgkiariien amasan səvəi nəmərnuien kauvehi raku pen ti Iesu Kristo sə in Iərimənu səvəi narimnari me pam. Kınostat kını irapw nəgkiariien amasan nəha ia tənə Kalili fwe kupwən nəpın Jon rınəvisau raka mə nərmama tuhaməkeikei mho paptəes. Kını irapw fwe ia kwopun me pam ia tənə Jutia. ³⁸ Kımiaha hiəukurən mwi nəvəniən səvəi Iesu, iəmə Nasaret. Fwe kupwən, Kumwesən ruvei pen Nənımwın Ikinan mınıe niskaiien min. Nənə ti nəri nə mə Kumwesən ramarə tukwe, Iesu ramevən ia kwopun me, mammo noien amasan. Nərmama səməme kamharə ia rəgi Setan, in rapeki raka irəha, mamomasan irəha.

³⁹ Kımaha i iahənətoni narimnari me nəha Iesu rino fwe tənə səvəi nəkur Isrel mınıe ia Jerusalem. Irəha həriu tərini pen in ia nei kamarkuau, remhə. ⁴⁰ Mətə ia nəpın səro kahar irə, Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Kurirə irə Iesu rier irapw ti nərmama. ⁴¹ In rıpkier irapw mhə ti nərmama me pam, mətə rier irapw tukumaha i səməme Kumwesən rınərpwi rəgin ia kımaha mını mə tahətoni. Nəpın Iesu rınətui mwi ia nemhəien səvənhi, kımaha iahani pəri nari, mhənımwi pəri kımaha min. ⁴² In rini pehe tukumaha i mə tahaməkeikei mhəvisau m nərmama, mhəni irapw mə Kumwesən ruvəuvehi utə raka in. Iesu nəha in nəha iərmama sə trəkiri noien me səvəi nərmama me pam, nərmama kamhəmıru mınıe səməme həuvamhə. ⁴³ Profet kupwən me pam həgkiari ia Iesu nəha, mamhəni mə nərmama səməme kamhahətətə irə, ti nəri nə mə kamhəni nıpərhiənien ia nəghın, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səvənraha, məpwəh nərpwınien.”

⁴⁴ Nəpın Pita raməgkiari ihi, Nənımwın Ikinan reiwaiu ia nərmama me pam nəha kamhətərig ia nəgkiariien səvənhi. ⁴⁵ Nəkur Isrel me nəha kamhəni nıpərhiənien ia Iesu haməuku pen fwe Jopa irəha Pita hamərkərinari ti nəri nə mə Kumwesən rərhi irapw Nənımwın Ikinan, muvei pen mwi m nərmama me nəha rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. ⁴⁶ Hamərkəri asori nari ia nırəha ti nəri nə mə kamhəregi irəha kamhəgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə, mamhəgnəgini Kumwesən ti narimnari amasan me sə rino.

Ia nəpın nəha Pita rini mə, ⁴⁷ “Ko iərmama riti rəsisəg nərmama me nəha mını mə tuhəpwəh noien paptəes ia nui? Irəha həuvəuvehi raka Nənımwın Ikinan rəmwhen mwi ia kıtaha.” ⁴⁸ Ro iamınhi irə Pita rini nəkwən mə tukaməkeikei ko paptəes ia nırəha ia nəghi Iesu Kristo. Nəpın kını raka paptəes ia nırəha, hərəs pen Pita mə trarə pəpım irəha mınraha.

11

Pita raməgkiari m nakalasia me fwe Jerusalem

¹ Aposol me mınıe piəvtaha me fwe ia tənə Jutia həregi mə nərmama me rıpkə mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi həuvəni nıpərhiənien ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. ² Ia nəpın nəha Pita rutə pen fwe Jerusalem. Nəkur Isrel me nəpwın fwe ikın kamhəni nıpərhiənien ia Iesu, mamhəni mwi mə nərmama me i rıpkə mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum mınraha ti Loa səvəi Moses. Nəkur Isrel me i həski Pita, ³ mhəni

10:34: 1Saml 16:7, Rom 2:11, Kal 2:6   **10:35:** Jon 9:31   **10:36-37:** Sam 107:20, Aes 52:7, Rev 17:14, Mat 4:12-17
10:38: Mat 3:16, Luk 4:17-20   **10:40:** 1Kor 15:4-7   **10:41:** Jon 14:19,22-24, Jon 15:27, Wok Me 1:8, Luk 24:42-43
10:42: Wok Me 17:31, 2Tim 4:1, 1Tes 4:5   **10:43:** Aes 33:24, Aes 53:5-6, Jer 31:34, Dan 9:24   **10:44:** Wok Me 11:15, 15:8   **10:46:** Wok Me 2:4, 19:6   **10:47:** Wok Me 8:36   **10:48:** Wok Me 2:38   **11:3:** Wok Me 10:28, Kal 2:12

pen tukwe mæ, “Ræfo ikuvnimwæ mæni pæri nari kímiaha nærmama me næha kæpwæh nuvehien ninhum mînraha?”

⁴ Pita riskæmter, mîni pen tî niræha i narimnari me sæ kîno. In rîni fwe nukunen muvehe, mîni mæ, ⁵ “Kupwæn, iakamæfwaki fwe taon næha Jopa. Nænæ iakætoni vison riti. Nari riti ræmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefæ sævænhi ruku pen ia neiai meiwaiu irapw pehe ipaka tukw iou. ⁶ Iakæti pen mætæ amasan ia nækwan mætoni nærimîru me sæ hæpou mîne sæ kaminhæker mîne snek me mîne menu me sæ kaminhæivæ ia nîmagouagou. ⁷ Nænæ iakregi reri iærmama riti rîni pehe tukw iou i mæ, ‘Pita, tikærer, mousi æpune næri næ riti, mæni.’

⁸ Mætæ iakîni mæ, ‘Rekæm, Iærimænu! Iou iapkæni mhæ ihi nari riti ikîmæni mæ tukæpwæh næniien, uæ nari riti sæ ræmkemik ia nænimem.’

⁹ Mîregi reri iærmama næha ruku pen fwe ia neiai, mîni mwi mæ, ‘Næfe nari Kumwesæn rîmæni mæ ræmher, tikæpwæh mwi nîniien mæ ræmkemik.’ ¹⁰ Nægkiariien næha ruvehe tukw iou m kahar. Nænæ kuvehi utæ tapolen næha revæn mwi fwe ia neiai.

¹¹ Tækwækwuni a iræ, iærmama kahar haruvehe mharapirapw ia nîmwæ næha iakamaræ iræ. Iærmama riti fwe Sisaria rînærhi pehe iræhar haruvehe tukw iou. ¹² Nænæ Nænîmwîn Ikinan rîni pehe tukw iou i mæ, ‘Tikevæn kímiaha mînrahar, mæpwæh nehækirien.’ Ro pen iakevæn. Piævtaha me i sikis iræha mwi hækuriræ ia nirak. Iahæuvæn, mhæuvnimwæ ia nîmwæ sævæi iærmama riti fwe Sisaria. Næghîn næ Konilias. ¹³ Nænæ in rîni pehe tukumaha i mæ rînætæ agelo riti ramærer ia nækwai nîmwæ sævænhi, mani pen tukwe in mæ, ‘Tikærhi pen nærmama næpwîn hæuvæn fwe taon næha Jopa mhæiri iærmama riti næghîn næ Saemon Pita mhæiri mhæuvehe. ¹⁴ In trîni pehe nægkiariien riti tukw ik. Nægkiariien næha truvehimîru ik mîne nærmama me pam ia nækwai nîmwæ sæim.’

¹⁵ Nænæ ia næpîn næha iakînamægkiari iræ, Nænîmwîn Ikinan reiwaiu ia niræha, mo ræmwhen rîno ia kîtaha fwe kupwæn. ¹⁶ Ia næpîn næha rerik rîrhi nægkiariien sævæi Iærimænu. In rîmæni mæ ‘Jon rîno paptæes ia nui, mætæ Kumwesæn tro paptæes ia kímiaha ia Nænîmwîn Ikinan.’ ¹⁷ Fwe kupwæn, næpîn kîtaha i nækur Isrel sæni nîpærhienien ia Iesu Kristo Iærimænu sækîtaha, Kumwesæn ruvei pehe Nænîmwîn Ikinan m kîtaha. Nænæ sætoni ruvei pen ræmwhen a mwi m nærmama me næha rîpko mhæ iræha nækur Isrel. Ro iamînhi iræ iou næfe iærmama mæ takærer mæsisæg Kumwesæn?”

¹⁸ Pita rægkiari pam. Nænæ næpîn hæregi nægkiariien næha, hæpwæh mwi nægkiariien, mætæ kaminhægnægîni Kumwesæn mæ, “Næri næha Kumwesæn rîno raka suatuk sævæi nærmama rîpko mhæ iræha nækur Isrel, iræha mwi ko hææræg ia noien æræha me sævænraha, nænæ mhæuvehi nîmîruien.”

Nakalasia me fwe Antiok

¹⁹ Nærmama me sævæi Iesu sæmæme hænap kîrkîri fwe kupwæn, tî næri næ mæ kousi æpune Stifen nænæ kænåmometæ mwi iræha, hap mhæuvæn isipwîn mheste nari fwe Fonisia, mîne Saepreas, mîne Antiok, mamhævisau irapw nægkiariien amasan sævæi Iesu m nækur Isrel æpa. ²⁰ Mætæ næpwîn, nækur Saepreas mîne Saerin, hæuvehe ia Antiok, mamhævisau irapw Iesu Iærimænu m nækur Kris mwi. ²¹ Nîskaiien sævæi Iærimænu ramaræ mwi tî niræha. Ro iamînhi iræ nærmama hæpîk hæni nîpærhienien ia nægkiariien sævænraha, mhærari, mhæuvehe tî Iærimænu.

²² Næpîn kævisau pen m nakalasia me fwe Jerusalem mæ nærmama me næpwîn fwe Antiok hæuvæni nîpærhienien ia Iærimænu, hærhî pen Panapas ramevæn fwe ikîn. ²³ Næpîn Panapas rier pen fwe Antiok, mætoni namasanien sævæi Kumwesæn ramaræ pærhien tî niræha, rerîn ragien. In rærpwi æknekîn iræha mamîni mæ, “Kímiaha pam tihamækeikei mhækwæmhîri æknekîn Iærimænu. Nætærîgien sækímiaha træpwæh nîmweiiien.” ²⁴ Panapas

in iamə amasan riti. Rerin rukuər ia Nənimwɪn Ikinan. Nahatətəien səvənhi riskai. In rivi nərmama həpik həuvehe ti lərimənu.

²⁵ Kurirə irə rier mevən fwe Tasas mə trətui Sol. ²⁶ Nəpɪn rətoni, riri Sol rourərig rouvehe mwi ia Antiok. Meste nuk kuatia irau krouarə irəha nakalasia me fwe ikin, rouahatən nərmama me həpik. Fwe ia Antiok kiməkupwən kisegi pen nəhag nəha “Kristin me” m nərmama me səvəi Iesu.

²⁷ Ia nəpɪn nəha profet me nepwɪn həuku pen fwe Jerusalem, mheiwaiu pehe Antiok. ²⁸ Irəha riti nəghin nə Akapus riskəmter. Nənimwɪn Ikinan ruvei pen nəgkiariien min mə trukupwən mɪni irapw mə rɪpko mhə tui nukumhə asori riti trahi nərmama pam ia tɪprənə i. (Nukumhə nəha ruvehe ia nəpɪn nəha Klotias ramərimənu ia nitətə səvəi nəkur Rom.) ²⁹ Akapus rini irapw nəgkiariien nəha ro pen piəvtaha me fwe Antiok rerinraha ramrhi mə tuhəuvei pen mane me nepwɪn rəmwhen ti nirəha kuatia kuatia, mhərhi pen i revən trasitu ia nərmama me səvəi Iesu səməme kamharə fwe ia tənə Jutia. ³⁰ Nənə ho. Həuvei pen mane ia rəgi Sol mɪne Panapas mə irau trouvehi, rouevən rouvei pen m elta me səvəi nəfwakiien fwe Jerusalem.

12

Kig Herot rousi əpune Jemes

¹ Ia nəpɪn nəha Kig Herot^a rɪnamometə nakalasia me nepwɪn, ² mɪni pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwtəmhirɪ Jemes piəvi Jon. Irəha həuvən mhəkwtəmhirɪ, mhərɪ əpune in ia nau. ³ Nəpɪn Herot rətoni mə nəkur Isrel^b rerinraha ragien ti noien nəha, in revən, mərhi pen nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwtəmhirɪ mwi Pita. Nometəien nəha kɪno ia nəpɪn atukwatukw səvəi Pasova mɪne nəvegɪnien asori nəha nəkur Isrel hani bred sə yis riwən irə. ⁴ Nəpɪn həkwtəmhirɪ Pita, həuvehi puvnimwə ia kalapus. Herot ruvehi pen in ia rəgi naruaɡən me kusen kefə. Naruaɡən me kefə ia kusen kuatia. Rerin rirhi mə nəvegɪnien asori tro sampam, nənə in rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. ⁵ Pita raməmək ia kalapus, mətə nakalasia me kamhəfwaki m Kumwesən tukwe, mhəpkapwɪs mhə.

Agelo riti riri raka Pita ia kalapus

⁶ Herot rerin ramrhi mə trakwakwi rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. Ia nəpɪn nəha, ia nəpɪn, Pita ramapri ia kurkwai iaruaɡən mi kəru. Kərihi tərini in ia jen kəru. Iaruaɡən mi kəru krouərər ia təpinhə səvəi kalapus rouətui ti nərmama me fwe imwə mə riti trəpwəh napien. ⁷ Təkwtəkwuni a agelo riti səvəi lərimənu rier irapw. Nɪpwran rəhiapw məhiəpwɪn rum nəha Pita ramapri ikin. Agelo nəha rousi nɪkare Pita, məsuəpwiri in, mɪni mə, “Əskəmter akwauakw!” Ia nəpɪn nəha jen rier raka ia rəgi Pita.

⁸ Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Ətoti, muvehi pen səim put.” Pita rətoti, muvehi pen səvənhi put. Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Arkahu ia səim karkahu əpwəmwi, mukurirə iou.” ⁹ Pita rier irapw ia rum səvənhi mukurirə agelo nəha, mɪpkukurən mhə mə nəfe nəha agelo ramo irə ro nɪpərhiien, mətə rerin rirhi mə raməməkrahə. ¹⁰ Irau krouəpi raka iaruaɡən sə ramərər kupwən mamətui ti nərmama me mə riti trəpwəh napien, rouəpi raka mwi iaruaɡən sə resi pen, roueste təpinhə sampam kɪno ia aean. Nərmama me kamhəukurau irə mamhəuvən fwe taon. Təpinhə nəha rəsevər atukw a ti nirau i, nənə irau krouier irapw, rouevən roueste suatuk riti. Təkwtəkwuni a agelo rəpwəh Pita mamevən.

11:25: Wok Me 9:30   **11:26:** 1Tes 4:16   **11:27:** Wok Me 13:1, 15:32   **11:28:** Wok Me 21:10   **11:30:** Wok Me 12:25   **a** **12:1:** Herot i mwipwi Herot nəha rɪnousi əpune nəkwərəkwrəha me nəpɪn Iesu rətui irə.   **12:3:** Wok Me 4:3   **b** **12:3:** Ro stat ia Wok Me sə rasori twelef mamevən nəpɪn rɪpik nəgkiariien i “nəkur Isrel” raməgkiari ia nəkur Isrel səməme həpkini mhə nɪpərhiien ia Iesu.   **12:5:** Jem 5:16   **12:6:** Wok Me 5:23   **12:10:** Wok Me 5:19

¹¹ Ia nāpīn nāha Pita rātə mukurən nāfe kīno min, mīni mā, “Təkwtəkwni nāha iakukurən mā nīpārhiēnien. Iərīmānu rārhi irapw pehe agelo sāvāhi, muvehi raka iou ia rēgi Herot mīne ia narimnari me sə nəkur Isrel rerīnraha ramrhi mā tuko ia nirak.”

¹² Nāpīn Pita rukurən, revən ia nimwə sāvai Meri, mama sāvai Jon sə nāghīn riti mwi nə Mak. Nərmama hāpik hənousəsīmwin raka irāha me fwe ikīn, mamhəfwaki.

¹³ Pita revən mikunkun ia təpinhə ia kwəruə fwe iruə. Rota, pran riti sə ramasitu, mamō tukwini nari fwe ia nəkwaī nimwə sāvai Meri, in rīregi, mevən ipaka ti təpinhə mamətərig. ¹⁴ Nāpīn rīregi reri Pita, rukurən mā Pita nāha. Nənə rerīn ragien pik. Rota rəpwəh nāsevārien ia təpinhə, mətə raiu a, mīrərig, mevən fwe nəkwaī nimwə, mīni pen ti nīrāha i mā, “Pita i ramərer iruə.”

¹⁵ Mīregi irāha hāni pen tukwe in mā, “Ikamenīn.” Mətə Rota rīni mā, “Rəkəm, iakani pərhiēn.” Mīregi hāni mā, “Rosi agelo nāha sāvāhi uə?”

¹⁶ Mətə Pita rakunkun ihi ia təpinhə. Nənə irāha hāvən, mhəsevər ia təpinhə. Nāpīn hətōni Pita, nānimenraha rier. ¹⁷ Ia nāpīn nāha Pita ruvehi utə rēgin mīrīpwi tete irāha mā tuhafafa. Kurirə irə rīni irapw Iərīmānu rīnəfuvehi raka in ia kalapus, marə mīni mwi mā, “Kīmīaha tīhaməkeikei mhəvisau pen narimnari me i m Jemes^C mīne piəvtaha me.” Nənə Pita rier, mevən ia kwopun əpə riti.

¹⁸ Kīni rakwakwi irə, ia nāpnāpīn, naruagən me fwe ia kalapus kamhəhekīr, mhəreirei mā Pita ruvəku. ¹⁹ Nāpīn Herot ramətui amasan Pita, mətōni mā riwən, rəres pen naruagən me sāməme kamhərer tukuahag nərmama me fwe ia kalapus mā Pita ruvəwəku, mətə irāha həreirei. Ro pen Herot rīni nəkwan mā tukousi əpune irāha. Kurirə ikīn in rier ia tənə Jutia, meiwaiu pen fwe taon nāha Sisaria, mamarə fwe ikīn.

Herot remhə

²⁰ Ia nāpīn nāha Herot niemaha raməpi pik ti nəkur Taea mīne Saeton. Ro pen nəkur asori me sāvai taon mi nāha housəsīmwin irāha me ia kwopun kuatia. Irāha həkupwən mhətōni Plastus, iərmama riti sə ramətui ti nimwə asori sāvai Kig Herot. Irāha hərəs pen in i mā trasitu ia nīrāha. Nāpīn hənəres raka nasituien sāvāhi, irāha mīn hāvən mhətōni Herot, mhəres pen in mā trəmri nəmārinuien, ti nəri nə mā nəkur Taea mīne Saeton haməkwmāni nərmama me fwe ia tənə sāvānraha ia nāvēginien sə rautə ia tənə sāvai Herot i.

²¹ Nənə Herot rəmri nāpīn riti sāvāhi trəgkiari irə. Ia nāpīn nāha rarkahu tīnari sāvai kig, məkure ia kwopun raməkiri nəgkiariien ikīn, maməgkiari mīnraha. ²² Mīregi irāha həkweīn əpwəmwis mā, “Reri kumwesən riti nāha. Rīpko mhə reri iərmama.” ²³ Təkwtəkwni a agelo riti sāvai Kumwesən rousi Herot, ti nəri nə mā Herot rīpkuvehi utə mhə nāghi Kumwesən. Nənə irər me hani nāninhə irə, remhə.

²⁴ Ia nāpīn nāha nəgkiariien sāvai Kumwesən rāuviris mamevən. Nərmama hāpik mwi hāni nīpārhiēnien irə.

²⁵ Panapas mīne Sol krīno sampam ia wok sə kīnārhi pen irau tukwe. Kurirə irə krouier ia Jerusalem, rourərig, rouevən fwe Antiok. Jon sə nāghīn riti mwi nə Mak irəhar mīnrau.

13

Kumwesən rərpwi rēgin ia Panapas mīne Sol mā irau trouwok sāvāhi

¹ Nakalasia me fwe Antiok, nepwin profet me mīne nepwin nahatən me: Panapas, mīne Sol, mīne Simeon (Simeon in iəmə pitəv), mīne Lusias (iəmə Saerin), mīne Manaen (in rīməpwinari pəri irau Herot Antipas, iəmə asori sə ramərimānu ia tənə Kalili). ² Ia nāpīn riti, irāha hāpkani mhə nari, mamhəfwaki m Iərīmānu. Nənə Nānimwin Ikinan

12:12: Wok Me 12:25, 15:37   **12:15:** Wok Me 26:24, Mat 18:10   **12:17:** Wok Me 13:16, 19:33, Wok Me 21:40
C 12:17: Jemes i in Jemes piəvi Iesu.   **12:18:** Wok Me 5:22-24   **12:20:** 1King 5:11, Esik 27:17   **12:23:** Dan 5:20
12:24: Aes 55:11, Wok Me 6:7, 19:20   **12:25:** Wok Me 11:29-30, Wok Me 12:12, 15:37   **13:1:** Wok Me 11:27
13:2: Wok Me 9:15

rini pen ti niraha i ma, “Tihamri apə Panapas mine Sol. Iakinakwein irau ma trouwok riti saiou.”

³ Ro iamihhi irə iraha hapwəh mwi naniien nari, mhamrutə rəginraha ia nirau, mhapwaki minrau, mharhi pen irau ma trouevən rouowok.

Panapas mine Sol fwe Saepras

⁴ Nəpin Nənimwin Ikinan rinərhi pen raka Panapas mine Sol, irau kroueiwaiu pen fwe taon nəha Selusia. Ia kwopun nəha krouəputə ia nitətə riti rouevən fwe ia tənə əmweris nəha Saepras. ⁵ Nəpin krouapirapw fwe taon nəha Salamis, krouevən rouni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Jonmak ramarə irəhar minrau, mamasitu ia nirau.

⁶ Irəhar harevən mharəpi simwin ia tənə əmweris nəha, mharier pen ia taon nəha Pafos. Ia kwopun nəha harətoni kleva riti nəghin nə Parjisas. In iəmə Isrel riti. Ramini mə in profet, mətə neikuəien. ⁷ Kleva nəha ramowok irau Sejas Polas, iəmə Rom riti sə ramərimənu ia tənə əmweris nəha Saepras, mukurən mwi nari. Nəpin riti Sejas Polas rəkwein Panapas mine Sol, in rokeikei mə triregi nəgkiariien səvəi Kumwesən. ⁸ Mətə Parjisas sə nəghin riti mwi mə Elimas (nipwrai nəhag nəha kleva) in ramərai raka nəgkiariien səvənrau, mamousari mə truksini nətərigien səvəi iəmə asori nəha mə trəpwəh ninien nipərhiien ia Iesu. ⁹ Mətə Sol (kani mwi in mə Pol) rerin ruvehe mukuər ia Nənimwin Ikinan. In rəti pen mətəni kleva nəha, ¹⁰ mini mə, “Ik tini Setan. Ik iəmə ikəmwəki narimnari amasan me pam. Rerim rukuər ia neikuəien mine nifeifeien ərəha me. Nəpin me pam ikamo suatuk atukwatukw səvəi Iərimənu, ramikou. ¹¹ Ətə ro! Təkwtəkwuni nəha rəgi Iərimənu raməmak ia niram. Nənimem trifwə. Tikəpwəh mwi nətoniien niranien rəpwəmwis kwopti.” Təkwtəkwuni a nari riti rəmwhen nise napw rəpitəv muvehe muvegi nənimen. Parjisas raman, mamətui iərmama riti truvehi rəgin miri in. ¹² Nəpin iəmə asori nəha Sejas rətoni, nənimen rier ti nəgkiariien səvəi Iərimənu sə krinouahatən in irə. Nənə in rini nipərhiien irə.

Pol mine in me nepwin həuvən fwe Antiok ia Pisia

¹³ Ia nəpin nəha Pol mine in me nepwin həputə ia nitətə riti fwe Pafos, mhəier, mhəuvən fwe Peka, taon riti ia profens nəha Pamfilia. Ia kwopun nəha Jonmak rəpwəh irəha mirərig mevən fwe Jerusalem. ¹⁴ Irəha həier fwe Peka, mhəvən, mhəuvən fwe taon nəha Antiok ia profens nəha Pisia. Ia Sapat həuvnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mhəkure. ¹⁵ Iərmama riti rəvsini irapw nəgkiariien me nepwin ia Loa səvəi Moses mine nəgkiariien me nepwin ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me. Nəpin iərmama nəha rəvsini pam, nəmə asori me səvəi nimwəfwaki nəha hərhi pen nəgkiariien revən ti Pol mine in me nepwin mini mə, “Piəvmaha me, trini minuə nəgkiariien riti hiənuə tihəni irapw mhasitu ia nərmama, həni irapw.”

¹⁶ Ro iamihhi irə Pol rəskəmter, muvehi utə rəgin, mini mə: “Kimiaha nəkur Isrel mine kimiaha rəpko mhə kimiaha nəkur Isrel mətə hiaməsiai Kumwesən səkimaha. Kimiaha pam tihətərig iou. ¹⁷ Fwe kupwən Kumwesən səkimaha nəkur Isrel rinərpwi rəgin ia kaha kupwən me səkimaha. Nəpin nəkwərhəkwərhə me səvənraha həuvən mamharə fwe ia tənə Ijip, ro irəha həuvehe mhəpik. Ia niskaiien səvənhi, in riri raka irəha. ¹⁸ Ia nuk foti, in ramarə irəha minraha fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Irəha kamho noien ərəha, mətə in rəpkəpwəh mhə irəha ¹⁹ Kurirə irə in rousi əpune nərmama me nəha kamharə ia tənə Kenan. Nərmama me nəha haməuku pen ia kwənəkwus me irəha pam sefen. Nəpin Kumwesən rousi əpune irəha mo sampam, in ruvei pen tənə səvənraha m kaha kupwən

13:3: Wok Me 6:6   **13:4:** Wok Me 15:39   **13:5:** Wok Me 12:12, 13:13   **13:8:** 2Tim 3:8   **13:11:** Wok Me 9:8
13:13: Wok Me 13:5, 15:38   **13:15:** Wok Me 15:21   **13:16:** Wok Me 12:17   **13:17:** Eks 1:7, 6:6, Eks 12:51
13:18: Eks 16:35, Nam 14:34, Dut 1:31   **13:19:** Dut 7:1, Jos 14:1

me sākimaha. Nənə ro səvənraha i. ²⁰ Narimnari me nəha ruvehi nuk me irəha pam ipaka ti fo hantret fifti mine.

Kurirə ikin Kumwesən ruvehi utə nərmama me nəha kani irəha mə 'Jaj me.' Irəha həiri kaha kupwən me sākimaha, mhəuvehe mheste nəpən səvəi Samuel Profet. ²¹ Ia nəpən nəha kaha kupwən me sākimaha həres pen Kumwesən mə ko rəsəni kig riti rərimənu ia nirəha. Nənə Kumwesən ruvei pen Sol, tini Kis, minraha. Sol nə ruku pen ia kwənəkwas səvəi Penjamin. In ramərimənu ia nirəha meste nuk foti. ²² Kurirə ikin Kumwesən ruvehi raka Sol nəha, nənə muvehi utə Tevit mə truvehe mo kig səvənraha. Kumwesən rəgkiari irə, mini mə, 'Takinətə raka mə Tevit, tini Jese, in iərmama riti sə rerik rokeikei. In tro pam nəfe iakini pen tukwe.'

²³ Rəmwhen mə Kumwesən rino raka promes kupwən mə tro, in rərhi pehe iərmama riti ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit mə truvehe muvehimiru nəkur Isrel. Iərmama nəha Iesu. ²⁴ Ia nəpən nəha Iesu rəpwəh ihi noien wok səvənhi, Jon raməvisau irapw m nəkur Isrel me pam mə irəha tuhaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səvənraha, nənə mho paptas. ²⁵ Nəpən Jon ruvehe ipaka ti noien sampam ia wok səvənhi, ramini mə, 'Rerimaha ramrhi iou mə iou sin? Ripko mhə iou iərmama sə hiameitenhi. Mətə tihətərīg iou. Iərmama riti nəha rauvehe kurirə ia nirak. Iapkamwhen mhə mə takifi raka put ia nisun.'

²⁶ Nərman, piak me, kitaha səməme səməuku pen ia kwənəkwas səvəi Epraham, mine kimiaha iesa ripko mhə kimiaha nəkur Isrel, mətə hiaməsiai Kumwesən sākimaha, tukutaha i, Kumwesən rərhi pehe nəgkiariien i sə rauvehimiru nərmama. ²⁷ Nəpən Iesu ruvehe, nərmama səməme kamharə fwe Jerusalem mine nəmə asori me səvənraha həkətə sas mhə in, mhəreirei mwi nīpwrai nəgkiariien səvəi profet kupwən me kaməvisau irapw ia Sapat me pam. Ro iamīnhi irə irəha ho nəgkiariien me nəha həuvehe mhəukuə. Həkiri Iesu mə traməkeikei memhə. ²⁸ Irəha həkətə mhə noien ərəha riti rino rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe, mətə kamhəmwur ihi a, mhəres pen Paelat mə trəsəni pen Iesu ia rəgi nərmama me səvənhi mə tuhousi əpune. ²⁹ Nəpən ho pam nəfe Nəkukuə Ikinan rīməni mə tuko irə, həuvehi raka nīpwran ia nei kamarkuau, mhəmri pen ia nīpəgi kəruətərei riti. ³⁰ Mətə Kumwesən rino in rətui mwi ia nemhəien. ³¹ Nəpən Iesu rətui mwi, rier irapw ti nərmama səməme hənəməkurirə in fwe ia tənə Kalili meste Jerusalem. Irəha hətə in ia nəpən ripik. Təkwtəkwuni irəha kamhəvisau irapw Iesu m nəkur Isrel.

³² Kimaha iahəuvehe ia kwopun i, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan i m kimiaha. Nəfe Kumwesən rino raka promes ti səkītaha kaha kupwən me mə in tro, ³³ rino m kitaha i nīpwnəti kaha kupwən me. In rino Iesu rətui mwi ia nemhəien. Rəmwhen mwi nəgkiariien i kimərai pen ia Ol Sam sə rasori kəru rani: 'Ik nərīk.

Ipwet iakuvehe mo iou tata səim.'

³⁴ Kumwesən ruvəni raka ia Nəkukuə Ikinan mə tro Iesu rətui mwi ia nemhəien. Nənə in trīpkemhə mhə mwi. Nīpwran trīpkimərir mhə. Kumwesən rini iamīnhi irə minuə: 'Nīpərhienien takuvei pehe nari amasan anan me mik səməme iakino raka promes m Kig Tevit kupwən.'

³⁵ Nənə Kig Tevit rīmərai pen nəgkiariien riti mwi ia Nəkukuə Ikinan. Rīməni mə, 'Tikəpwəh nəsənien nīpwrai iəmə ikinan səim rīmərir.'

³⁶ Nəpən Kig Tevit ramiru ihi, ramo nəkwai Kumwesən. Kurirə irə remhə. Kinimwi ia kwopun kanimwi kaha me səvənhi ikin. Nīpwran rīmərir. ³⁷ Mətə Iesu, iəmə nəha Kumwesən rīnəsūəpwiri in ia nemhəien, nīpwran rīpkimərir mhə.

13:20: Jaj 2:16, 1Saml 3:20   **13:21:** 1Saml 8:5,19, 1Saml 10:20-24   **13:22:** 1Saml 13:14, 1Saml 16:13, Sam 89:20
13:23: 2Saml 7:12-16, Aes 11:1   **13:24:** Mat 3:1-2   **13:25:** Jon 1:20,27   **13:26:** Wok Me 13:16   **13:27:** Jon 16:3, Wok Me 3:17   **13:28:** Mat 27:22-23   **13:29:** Mat 27:59-60   **13:30:** Wok Me 2:24   **13:31:** Wok Me 1:3,8
13:32: Wok Me 13:23   **13:35:** Wok Me 2:27   **13:36:** Wok Me 2:29

³⁸ Ro iam̄inhi irə, piak me, tihaməkeikei mhəukurən nəfe i iakam̄ini irapw tukumiaha i. Iesu i rukurən nuvehi rakaien nərəhaien me sək̄imiaha, mo Kumwesən trəpwəh nər̄pw̄inien. Loa səvəi Moses ko r̄ip̄k̄ifi raka mhə nərəhaien me pam sək̄imiaha. ³⁹ Mətə nərmama me pam səməme kamhəni n̄ip̄ər̄hienien ia Iesu, in tr̄ifi raka nərəhaien me pam səvənraha. ⁴⁰ Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari, mamhətərig amasan ia nəgkiariien i, kamo nəgkiariien i profet me hāməni treste kimiaha.

⁴¹ ‘Hətə amasan kimiaha nəmə hiamaris əkenh̄in ia nirak.

Ia nəp̄in sək̄imiaha tako nari riti.

Tr̄ini m̄inuə iərmama riti r̄ini amasan nəri tukumiaha,
kimiaha tihəpwəh n̄iniien n̄ip̄ər̄hienien irə.

Tihərkərinari irə, mhemhə.’ ”

Nərmama me rer̄inraha ragien mə tuhəregi nəgkiariien amasan

⁴²⁻⁴³ Nəkur Isrel həfwaki pam fwe ia nəkwai nimwəfwaki səvənraha. Nəp̄in Pol m̄ine Panapas krouier irapw, hərəs pen irau i mə ko krouvehe mwi ia n̄ikare Sapat, rouni irapw mwi nəgkiariien nəha ti nirəha. Nəkur Isrel həp̄ik m̄ine nərmama me həp̄ik səməme r̄ip̄ko mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamharə ia narəien səvəi nəkur Isrel, irəha kamhəkurirə ia Pol m̄ine Panapas. Nənə irau krouəgkiari m̄inraha rauni mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi namasanien səvəi Kumwesən, mharə irə, mamhəuvən.”

⁴⁴ Ia n̄ikare Sapat irə ipaka nərmama me pam ia taon nəha housəs̄imw̄in irəha me mə tuhəregi nəgkiariien səvəi Iərimənu. ⁴⁵ Nərmama me nəha həp̄ik. Nəp̄in nəkur Isrel hətoni, rer̄inraha r̄ir̄hi ərəha Pol. Nəp̄in in rəgkiari, irəha kamhəni səpə, mamhəni ərəha in.

⁴⁶ Mətə Pol m̄ine Panapas krouəpwəh nehek̄irien. Irau krouni mə, “Kimrau iarouəkeikei roukupwən rouni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən tukumiaha i nəkur Isrel. Mətə rəfo? H̄ip̄kokeikei mhə mə tihəuvehi n̄im̄iruien rer̄in? Hətə ro! Ti nəri nə mə hiamərarki karen nəgkiariien sək̄imrau iam̄inhi, kimrau trouəpwəh kimiaha, rouevən rouni irapw nəgkiariien i ti nərmama r̄ip̄ko mhə irəha nəkur Isrel. ⁴⁷ Iərimənu ruvəni pehe raka tukumaha i mə tahaməkeikei mho iam̄inhi. In r̄im̄ani m̄inuə:

‘Tako ik ikəmwhen ia nukuraanien,

məhiəpw̄in nərmama r̄ip̄ko mhə irəha nəkur Isrel.

Tik̄ini pen ti nərmama me ia tənəmtənə me mə takuvehim̄iru irəha.’ ”

⁴⁸ Nəp̄in nərmama me nəha r̄ip̄ko mhə irəha nəkur Isrel həregi nəgkiariien nəha, rer̄inraha ragien. Həni mə nəgkiariien səvəi Iərimənu ramasan p̄ik. Nənə sin sin ia nirəha Kumwesən r̄inərp̄wi raka rəgin ia nirəha mə tuhəuvehi n̄im̄iruien rer̄in, irəha həni n̄ip̄ər̄hienien ia Iesu.

⁴⁹ Ia nəp̄in nəha nəgkiariien səvəi Iərimənu r̄auvir̄is mamevən ia kwopun me ipaka ti taon nəha. ⁵⁰ Mətə nəkur Isrel həuvən ti n̄ipran asori me nepw̄in səməme kamharə ia narəien səvəi nəkur Isrel m̄ine nəmə asori me səvəi taon nəha, mhəvi irəha mə tuhometə Pol m̄ine Panapas. Nəkur asori me nəha h̄ər̄hi irapw irau ia tənə səvənraha. ⁵¹ Mətə irau krounouini raka n̄imək̄wrur ia nisunrau, rouahatən pen mə nərmama me ia taon nəha həno noien ərəha. Kurirə ik̄in krauevən fwe taon nəha Ikoniam. ⁵² Nənə nərmama me səvəi Iesu fwe Antiok rer̄inraha ragien mukuər ia Nən̄imw̄in Ikinan.

14

Pol m̄ine Panapas fwe Ikoniam

¹ Fwe taon nəha Ikoniam Pol m̄ine Panapas irau pəri krouuvnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel rouəvisau. Nəvisaiuen səvənrau ramasan p̄ik. Ro pen nərmama həp̄ik, nəkur Isrel m̄ine nəkur Kris mwi, həni n̄ip̄ər̄hienien ia Iesu. ² Mətə nəkur Isrel səməme

həpki ni mhə nɪpərhienien ia nəgkiariien səvənrau ho nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel niemaha rəpi irəha ti piəvtaha me. ³ Ro pen Pol mine Panapas krouarə əpwəmwi s fwe ikin, rouəvisau irapw Iesu Iərimənu rouəpwəh nehekiri en. Ia nəpin nəha Iesu Iərimənu rauvei pen niskaiien mɪnrau, krauo nɪmtətien me mine narimnari me nərmama me hətoni mhərkərinari irə. Nəpin nərmama me hətoni, mhətə sas ia nəgkiariien səvənrau sə raməvisau irapw namasanien səvəi Iesu mə ro nɪpərhienien. ⁴ Nərmama ia taon nəha həuai irəha ia kusen kəru. Nəpwɪn hərer irəha nəkur Isrel səməme həpwəh nɪniien nɪpərhienien ia Iesu. Nəpwɪn hərer irəha aposol mi nəha.

⁵ Ia nəpin nəha nəkur Isrel nəpwɪn mine nərmama nəpwɪn rɪpko mhə irəha nəkur Isrel mine nəmə asori me səvənraha kamhəni mə tuhouraha irau, mhəkwi əpune irau. ⁶⁻⁷ Mətə irau krouregi, rouap, rouevən fwe Listra mine Tepe, taon mi kəru fwe ia profens nəha Likaonia. Fwe ia taon mi nəha mine ia rukwənu me ipaka ti nirau, Pol mine Panapas krouəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu.

Pol mine Panapas fwe Listra

⁸ Fwe Listra, iərmama riti raməkure. Nəpin rɪnətui irə, nisun mi krouemhə. Ko rɪpkavən mhə. ⁹ Iərmama nəha ramətərig ia nəgkiariien səvəi Pol. Nənə Pol rəti pen mamətə in, mukurən mə iərmama nəha ramahatətə ia Iesu mə Iesu niskaiien səvənhi rəmwhen mə tromasan nisun mi. ¹⁰ Ro pen Pol rəgkiari asori mɪni mə, “Tiko miskəmter, mərer ia nisun mi.” Təkwtəkwi a iərmama nəha riskəmter, mavən.

¹¹ Nəpin nərmama me hənətoni nəfe Pol rɪno, həkwein əpwəmwi s ia nəgkiariien səvəi nəkur Likaonia, mhəni mə, “Kwa, kumwesən me hənei waiu irapw pehe tukutaha, mhəmwhen ia nərmama me.” ¹² Irəha həkwein Panapas mə Sus, kumwesən riti səvənraha. Nənə ti nəri nə mə Pol raməvisau irapw nəgkiariien, həkwein pen in mə Heremes, kumwesən riti mwi səvənraha. ¹³ Nɪmwəfwaki səvəi kumwesən nəha Sus, ramərer iruə ia taon nəha. Pris riti sə ramowok fwe ikin, ruvehi kau me nəpwɪn mine tihi nei me nəpwɪn, muvehi muvehe ti kwəruə səvəi taon nəha. Rokeikei mə in mine nərmama me tuhousi əpune kau me nəha mho pen nisaien mhəfwaki pen m Panapas mine Pol.

¹⁴ Mətə nəpin aposol mi nəha krouregi nəgkiariien nəha, kroueitehi tɪnari səvənrau, rouaiu, rouevən fwe ia kurkwai nərmama, rouəkwein əpwəmwi s, rouni mə, ¹⁵ “Nərman me, rəfo hiamo iamɪnhi irə? Kimrau iarouəmwhen a ia kimiaha. Iarouvehe mə trouəvisau irapw nəgkiariien amasan m kimiaha mə kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh kumwesən eikuə me, mhərərig mhəuvehe ti Kumwesən sə ramɪru. In əpa rɪno neiai, mine tɪprənə, mine təsi, mine narimnari me pam səməme kamharə ia nirəhar. ¹⁶ Fwe kupwən, in rɪnəsəni nərmama me ia tənəmtənə me mə hamesi pen a suatuk me səvənraha mamhəuvən. ¹⁷ Mətə ia nəpin me in ramo hiamətoni noien amasan səvənhi. In ramərhi irapw pehe nesən, mamə nəmhien ro nɪpwrən ia nəpin atukwatukw səvənhi. In rauvei pehe nəveginien m kimiaha, mamə rerimiahə ramagien.” ¹⁸ Pol mine Panapas krouni nəgkiariien nəha, mətə ipaka ko kroupkinise mhə nərmama me mə tuhəpwəh nousi əpuneien kau me nəha ti nəfwakiien mɪnrau.

¹⁹ Mətə nəkur Isrel me nəpwɪn həuku pen fwe Ikoniam mine Antiok ia profens nəha Pisitia, mhəuvehe ti Listra, mhəvi nərmama həpik həuvən mhəkwtəmhirɪ Pol, mhəkwi ia kəruətərei, mhəvkəkini, mhəuvən fwe iruə ia taon, mhəpwəh. Rerɪnraha rɪrhi mə ruvamhə. ²⁰ Mətə nəpin nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhərer kuraukurau irə, Pol riskəmter, mevən mwi ia taon. Kini rakwakwi irə, irau Panapas krouier, rouevən fwe taon nəha Tepe.

14:3: Mak 16:20, Wok Me 19:11, Hip 2:4   **14:5:** Wok Me 14:19, 2Tim 3:11   **14:6-7:** Mat 10:23   **14:8:** Jon 9:1, Wok Me 3:2   **14:9:** Wok Me 3:4, Mat 9:28   **14:11:** Wok Me 28:6   **14:15:** Wok Me 10:26, Sam 146:6   **14:16:** Wok Me 17:30   **14:17:** Sam 147:8, Jer 5:24   **14:19:** Wok Me 17:13, 2Kor 11:25, 2Tim 3:11

Pol mine Panapas krouarig rouevan fwe Antiok ia profens naha Siria

²¹ Pol mine Panapas krouavisau irapw nægkiariien amasan fwe ia Tepe, ravi narmama hapik hauvehe mho iraha narmama me savai Iesu. Kurira ikin krouarig rouevan fwe Listra, mine Ikoniam, mine Antiok ia profens naha Pisitia. ²² Ia kwopun me naha irau krauo natarigien savai narmama me savai Iesu ruvehe miskai mwi. Krouavahag minraha ma tuharer aknekin ia nahatataien savanraha, rauni ma, “Samakeikei mhaukurau ia namisaien me ripik kurira savunimwa ia nitata sa Kumwesan ramarimanu ira.” ²³ Ia kwopun me pam krouvehi uta elta me ma tuhaturi amasan ti nakalasia me. Napin krouvehi uta iraha, krouapwah nanien nari, rouafwaki, rouamri pen iraha ia ragi Iarimanu savanraha sa kamhahatata ira. ²⁴ Irau krouapi simwin ia profens naha Pisitia, roueiwau pehe ia profens naha Pamfilia, ²⁵ rouevan ia taon naha Peka, rouavisau irapw nægkiariien amasan fwe ikin. Napin krouavisau irapw pam, kroueiwau rouevan fwe taon naha Atalia.

²⁶ Ia kwopun naha krouaputa ia nitata riti, rouier, rouevan fwe Antiok ia profens Siria. Kwopun naha kupwan narmama me hanafwaki ti nirau, mhamri pen irau ia ragi Kumwesan, mamhase in ma namasanien savanhi tramaru ti nirau, maru mwi ti wok sa krino pam. ²⁷ Irau krouapirapw fwe ikin, rouoeite nakalasia me, rouni pen ti niraha i narimnari me Kumwesan rino irahar minrau, rouni ma in rinasevar ia tapinhu ma narmama ripko mha iraha nakur Isrel hauvehe mahatata ia Iesu. ²⁸ Nana krouaru apwamwis mwi kwopti ia kwopun naha iraha narmama me savai Iesu.

15

Nama asori me savai nafwakien housasimwin iraha me fwe ia Jerusalem

¹ Metu nakur Isrel me nepwin haier fwe tana Jutia mheiwaui pehe ia Antiok. Iraha kamhahatan narmama me savai Iesu samame ripko mha iraha nakur Isrel ma, “Kimiaha tihamakeikei mhauvan kuvehi ninhum m kimiaha ramwhen ia Loa savai Moses rani. Ma hiapwah, Kumwesan tripkuehimiru mha kimiaha.” ² Pol mine Panapas krauousari iraha minraha mamhægkiari pik ti nægkiariien naha. Kurira ikin, nakalasia me fwe Antiok harpwi raginraha ia Pol mine Panapas mine narmama me nepwin mwi, mhani ma iraha tuhutu pen fwe ia Jerusalem mhatonu aposol me mine elta me savai nafwakien ti nægkiariien naha. ³ Napin nakalasia me harhi pen iraha, iraha hanamauvan fwe Jerusalem. Ia rukwanu me ia nikare suatuk fwe ia tana Fonia mine tana Sameria kamhani sas pen ma narmama me ripko mha iraha nakur Isrel iraha mwi hauvani niparhienien ia Iesu. Nægkiariien naha ro piavtaha me rerinraha ragien. ⁴ Kurira ira, napin iraha haier pen fwe Jerusalem, aposol me mine elta me savai nafwakien mine nakalasia me hatoni iraha rerinraha ragien. Nana Pol mine Panapas mine samame hanakurira ia nirau hani pen ti niraha i narimnari me Kumwesan rino minraha.

⁵ Metu Farisi me nepwin samame kamhani niparhienien ia Iesu haskamter, mhani ma, “Narmama me ripko mha iraha nakur Isrel samame kamhani niparhienien ia Iesu tuhamakeikei mhauvan kuvehi ninhum minraha. Kimiaha tihamakeikei mhani pen ti niraha i ma tuhakurira ia Loa savai Moses.”

⁶ Aposol me mine elta me savai nafwakien housasimwin iraha me, mamhægkiari ti neresien naha. ⁷ Napin hægkiari apwamwis, Pita riskamter, mini pen ti niraha i ma, “Pik me, kimiaha hauvaukurun raka ma fwe kupwan Kumwesan rarpwi ragin ia nirak ia kusen sakitaha, muvei pehe napin miou iakevan minavisau raka m narmama me nepwin ripko mha iraha nakur Isrel. Napin iraha haregi nægkiariien amasan savai Iesu ruku pen ia tarhuk, hani niparhienien ira. ⁸ Nana Kumwesan sa rukuran amasan natarigien savai

nərmama rahatən amasan tukutaha i minuə rerin ragien ti nuvehien irəha, mo irəha nərmama me səvənhi. In ruvei pen Nənimwin Ikinan minraha rəmwhen a mwi riməuvei pehe m kitaha i fwe kupwən. ⁹ In ripkopəiti mhə ia nirəha, mətə raikuas ia rerinraha, ti nəri nə mə irəha həni nīpərhienien ia Iesu rəmwhen rino m kitaha i. ¹⁰ Rəfo hiənuə tiho Kumwesən niemaha rəpi? Hiokeikei mə tsəmri pen Loa səvəi Moses ia nurai nərmama me səvəi Iesu səməme ripko mhə irəha nəkur Isrel, mətə Loa nəha rəmwhen ia katipə sə ripam. Kitaha i nəkur Isrel mine kaha kupwən me səkitaha ko səpkəvrani mhə. ¹¹ Mətə kitaha saməni nīpərhienien ia nəgkiariien i. Iesu Iərimənu səkitaha truvehimiru kitaha ia namasanien səvənhi rəmwhen a mwi in tro ia nirəha.”

¹² Pita rəgkiari pam. Kurirə irə nərmama me ia nəkureien nəha həkure afafa, mamhətərig Pol mine Panapas. Irau krauni amasan ti nirəha i nəfe Kumwesən rino nəpin irau krauəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel. Krouni mə in riməuvei pen niskaiien minrau, krauo nīmətətien me mine narimnari me nərmama me hətoni, mhərkərinari irə.

¹³ Nəpin irau krouəgkiari pam, Jemes rərer mini mə, “Piak me, tihətərig iou. ¹⁴ Saemon ruvəni amasan raka tukutaha i mə rəfo fwe kupwən Kumwesən revən ti nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel mə tripeki raka nepwin mə irəha nərmama me səvənhi. ¹⁵ Profet kupwən me həməni mə in tro iaminha irə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan, rani mə,

¹⁶ ‘Kurirə ia nəri, iou takrərig

muvehi utə nitətə səvəi Kig Tevit sə riməmwei.

Nitətə sə in rinamərimənu irə kineitehi rəmwhen ia nimwə,
iou takuvrhəkin mwi, momasan.

¹⁷⁻¹⁸ Tako iamihhi minuə nərmama ia tənəmtənə me tuhəuvehe tukw iou.

Nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel,

irəha pam səməme iakinəkwein raka irəha, tuhəuvehe.

In i nəgkiariien səiou. Iou Iərimənu. Iako nərmama həuvəukurən raka narimnari me i fwe kupwən.’ ”

¹⁹ Nənə Jemes rini mə, “Ro iamihhi irə nəkirien səiou mə nərmama me nəha ripko mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamhərərig mamhəuvehe ti Kumwesən, rərəha mə kitaha tso rəknekin ti nirəha. ²⁰ Mətə pwəh sərāi nəkukuə riti revən ti nirəha. Ia nəkukuə nəha tsəni pen ti nirəha i mə irəha tuhəpwəh naniien nəveginien i rəmkemik sə kiməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha. Nərman me tuhəpwəh niri əpnəpenien nīpran. Nīpran me tuhəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman. Irəha tuhəpwəh naniien nərimiru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nənə irəha tuhəpwəh naniien netə.

²¹ Natuakəmien me nəha rinəmwhen, ti nəri nə mə fwe tui muvehe meste pehe ipwet mine, ia Sapat me pam nərmama me kamhəvsini Loa səvəi Moses ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Ia taon me pam kamhəvisau irapw nəgkiariien səvənhi.”

Nəkukuə sə revən ti nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel

²² Aposol me, mine elta me səvəi nəfwakiien, mine nakalasia me pam fwe Jerusalem həni simwin mə tuhərpwi rəginraha ia nərmama nepwin ia nirəha, mhərhi pen irəha həuvən irəha Pol mine Panapas fwe Antiok. Hərpwi rəginraha ia Saelas mine Jutas (nəghin riti mwi nə Pasapas). Iəmənmi nəha, piəvtaha me kamhəsiai pik irau. ²³ Irəha həuvei pen nəkukuə nəha minrau mə trouvehi rouevən. Nəkukuə nəha rini mə:

Aposol me mine elta me səvəi nəfwakiien, piəvmiaha me fwe Jerusalem.

Iahərhi pehe nəkukuə i tukumiaha piəvmaha me səməme ripko mhə kimiaha nəkur Isrel, hiamarə fwe Antiok mine Siria, mine Silisia.

Iahaməni ramasan tukumiaha.

²⁴ Kimaha iahəregi mə nərmama nepwɪn həməier ia kimaha, mhəuvehe tukumiaha, mho kimiaha hiəregi rərəha ti nəgkiariien səvənraha.

Irəha ho nətərigien səkimiaha rəvsausini pɪk, mətə kimaha iahəpkuvei pen mhə nəgkiariien riti mə tuhəuvehe mhəni pehe tukumiaha i.

²⁵ Ro pen kimaha iahousəsɪmwɪn kimaha me mhəni sɪmwɪn mə tahərpwi rəgimaha ia iərmama kəru, mhərhi pehe i tukumiaha.

Irau trouvehe tukumiaha irəha Panapas mine Pol, iəmənmi nəha sokeikei pɪk irau.

²⁶ Ipaka krouemhə ti wok səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha.

²⁷ Iəmənmi nəha iahamərhi pehe irau tukumiaha irau i Jutas mine Saelas.

Irau trouvehe rouni nəgkiariien kuatia rəmwhen ia nəgkiariien i iahamrai.

²⁸ Rerimaha ragien ti nesi penien nətərigien i Nənimwɪn Ikinan rɪnahatən kimaha irə.

In rini mə kimaha tahəpwəh nəmrutəien nəri sə rɪpam ia nuramiaha, mətə natuakəmien me a i:

²⁹ Kimiaha tihəpwəh naniien nəveginien sə kiməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha.

Kimiaha nərman tihəpwəh niri əpnəpenien nɪpran.

Kimiaha nɪpran tihəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman.

Kimiaha tihəpwəh naniien nərimiru riti sə kətiri nɪpətəkinuan remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan.

Tihəpwəh naniien netə.

Trini minuə hiətui amasan tukumiaha, mhəpwəh nəruuien natuakəmien me i, tihəregi ramasan.

In i nəgkiariien səkimaha sampam.

³⁰ Nəmə asori me i hərhi pen irau heiwaiu irəha Pol mine Panapas mhəuvən fwe Antiok. Nəpɪn hapirəpw fwe ikin, hoeite nakalasia me, mhəuvei pen nəkukuə minraha.

³¹ Irəha həvsini nəkukuə nəha, rerɪnraha ragien ti nasituien səvənhi. ³² Jutas mine Saelas irau profet mi. Krouəvhəg m piəvtaha me ia nəgkiariien me rɪpɪk, rouərpwi əknekɪn irəha. ³³ Irau krouarə əpwəmwɪs kwopti ia kwopun nəha. Kurirə ikin piəvtaha me fwe Antiok hase Kumwesən mə nəmərinuien səvənhi tramarə ti nirau. Nənə həsəkir minrau, mhərhi pen irau krouərɪg rouevən fwe Jerusalem rouətə nərmama me səməme hənərhi irau. ³⁴ a ³⁵ Mətə Pol mine Panapas irau krouarə pəpɪm fwe Antiok. Irəha nərmama me nepwɪn mwi kamhahatən nərmama me, mamhəvisau irəpw nəgkiariien səvəi Iərimənu.

Pol mine Panapas krouəpwəh irau me

³⁶ Nəpɪn nepwɪn rukurau, Pol rini pen ti Panapas i mə, “Pwəh krau krouərɪg pen mwi, rouətə piəvtaha me fwe ia taon me pam nəha krouəvisau raka nəgkiariien səvəi Iərimənu minraha, rouətoni ro irəha mə kamhəfarə irə.” ³⁷ Nənə Panapas rokeikei mə Jon sə nəghɪn riti mwi nə Mak trukurirə ia nirau, ³⁸ mətə Pol rəpwəh nokeikeien, ti nəri nə mə fwe kupwən Jonmak rɪpkarə mhə irəhar minrau meste wok səvənrahar rino sampam. Mətə fwe Pamfilia rəpwəh irau mɪrərɪg. ³⁹ Nənə Pol mine Panapas krouousari minrau me, rouəpwəh irau me. Panapas ruvehi Mak, rouəputə ia nitətə riti, rouier, rouevən fwe Saepiras. ⁴⁰ Mətə Pol rərpwi rəgɪn ia Saelas mə trukurirə in. Kurirə irə piəvtaha me həmri pen irau ia rəgi Iərimənu, mhase in mə namasanien səvənhi tramarə ti nirau i. Nənə Pol rier irau Saelas, ⁴¹ mevən ia kwopun me ia profens mi nəha Siria mine Silisia, mamərpwi əknekɪn nakalasia me.

15:24: Wok Me 15:1   **15:28:** Mat 23:4   **15:29:** Wok Me 15:20   **15:32:** Wok Me 11:27, 13:1, Wok Me 14:22
 a **15:34:** Niutestamen me nepwɪn sə kupwən kimərai ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris rani iamɪnhi ia vas toti-fo mə, “Mətə Saelas rətə mə ramasan mə pwəh ramo pəpɪm ia kwopun nəha Antiok.”   **15:37:** Wok Me 12:12,25   **15:38:** Wok Me 13:13, Kol 4:10   **15:40:** Wok Me 4:36, 13:4, Wok Me 14:26

16

Timoti rukurirə Pol mine Saelas

¹ Ia nəp̄in nəha Pol revən fwe taon mi nəha Tepe mine Listra. Ia Listra iərmama riti səvəi Iesu nəghin nə Timoti. Mama səvənhi in prən Isrel. In mwi rani n̄p̄ərhiēnien ia Iesu. Mətə tata səvəi Timoti in iəmə Kris. ² Piəvtaha me fwe Listra mine Ikoniam kamhəni Timoti mə in iəmə amasan riti. ³ Pol rokeikei mə Timoti trukurirə in rouier rauevən. Ro pen in ruvehi ninhum m Timoti ti nəri nə mə nəkur Isrel fwe ikin həukurən mə tata səvəi Timoti in iəmə Kris riti. ⁴ Nəp̄in Pol mine in me nepw̄in həier pen fwe ia taon me, haməvisau irapw m nərmama me səvəi Iesu natuakəmien me nəha aposol me mine elta me səvəi nəfwakiēn fwe Jerusalem həməni. Kamhahatən nakalasia me mə irəha tuhaməkeikei mhesi pen. ⁵ Ia noien nəha nakalasia me pam ia kwopun me fwe ikin nahatətəien səvənraha ruvehe m̄iskai. Ia nəp̄in me irəha həuvehe mhəp̄ik mwi.

Pol rətoni nəməkrəhaien riti

⁶ Pol mine in me nepw̄in həuvən mhəpi simw̄in ia profens mi nəha Frijia mine Kalesia, ti nəri nə mə Nənimw̄in Ikinan rinise irəha mə tuhəpwəh nevənien mhəvisau nəgkiariēn amasan fwe ia profens nəha Esia. ⁷ Nəp̄in irəha həuvehe ipaka ti profens nəha Misia, həmwur mə tuhəvən fwe ia profens nəha Pitinia. Mətə Nənimw̄in səvəi Iesu r̄ipkəsēni mhə irəha. ⁸ Ro pen həukurau ia profens nəha Misia, mheiwaiu mhəuvehe ia taon nəha Troas. ⁹ Ia nəp̄in Pol rətə nəməkrəhaien riti. Iəmə Masetonia riti ramərer, mamase in mə, “Tikuvehe ro i ia Masetonia, masitu ia kimaha.” ¹⁰ Nəp̄in Pol rinətə pam nəməkrəhaien nəha, təkwtək̄wuni a mwi kimaha iahənaməpnəpənə mə tahəier, mhəuvən fwe Masetonia, ti nəri nə mə iahəregi mə Kumwesən ramək̄wein kimaha mə tahəvisau irapw nəgkiariēn amasan səvəi Iesu m nərmama me fwe ikin.

Litia r̄ini n̄p̄ərhiēnien ia Iesu

¹¹ Kimaha iahəputə ia nitətə riti, mhəier ia Troas, mhaiu atukwatukw mhəuvən fwe tənə əmweris nəha Samotres. Kini rakwakwi irə iahaiu mhəuvən fwe ia taon nəha Neapolis. ¹² Iahəier ia kwopun nəha mhavən mhəuvən fwe Filipae, taon asori riti ia tiprənə səvəi Masetonia profens. Nərmama me ia taon nəha irəha sitisin me səvəi Rom. Kimaha iahapirapw fwe Filipae, mharə ikin nəp̄in r̄ip̄ik.

¹³ Nəp̄in riti ia Sapat iahəier irapw ia kwəruə asori səvəi taon nəha, mhəuvən ia n̄ikare nui aris ia kwopun riti iahəukurən mə nərmama kamhəfwaki ikin. Iahəuvən, mhəkure, mamhəvisau pen Iesu m n̄ipran me səməme hənousəs̄imw̄in raka irəha me fwe ikin. ¹⁴ Pran riti sə ramətərig ia kimaha nəghin nə Litia. Ruku pen ia taon nəha Tuatira. Səvənhi fwe stoa kauvehi nəmri tinari sə kala səvənhi tihinatis. Ia nəp̄in me Litia raməfwaki m Kumwesən. Iərimənu rəsevər ia nətərigien səvəi prən i, r̄ini n̄p̄ərhiēnien ia nəfe Pol rani. ¹⁵ Nəp̄in kino raka paptas ia Litia irəha nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi, Litia r̄ini pehe tukumaha i mə, “Mə hiəukurən mə iakamahatətə pərhiēn ia Iərimənu, ramasan pwəh hiəuvehe mharə ia nəkwai nimwə səiou.” In raməkeikei pehe m kimaha, nənə iahəuvən.

Kuvehi puvnimwə Pol mine Saelas ia kalapus fwe Filipae.

¹⁶ Nəp̄in riti iahaməuvən fwe kwopun nəha kaməfwaki ikin, mhəpi raka pran riti kamo slef irə. Nənimw̄in ərəha ramarə irə, mamə prən nəha ramətoni narimnari me səməme kamhərk̄wafə. Prən nəha rauvehi mane asori səvəi nəmə asori me səvənhi, ti nəri nə mə nərmama kamhərəku in ti n̄iniēn narimnari me səməme tuhəpkuvehe. ¹⁷ Kimaha Pol iahamavən. Prən nəha rakurirə kimaha, mamək̄wein əpwəm̄wis, mamini mə, “Nərmama me i kamho tukwini nari m Kumwesən Asori, mamhəni irapw tukumiaha i mə tihəfo in ruvehim̄iru kimiaha.” ¹⁸ Ia nəp̄in me r̄ip̄ik prən nəha ramo iam̄inhi. Pol

riregi rinəpou irə, ruvsini, mægkiari pen m nənimwin ərəha mə, “Ia nəghi Iesu Kristo iakani pehe tukw ik i mə tikier ia prən i.” Təkwtəkwuni a nənimwin ərəha rier.

¹⁹ Nəpin nəmə asori me səvəi prən nəha hənəmətoni mə tuhəpwəh nuvehien mwi mane ia prən nəha, həkwətəmhiri Pol mine Saelas, mhəvi irau, mhəvən ti nəmə asori me fwe ia kurkwai taon nəha. ²⁰ Irəha həvi irapw irau ia nəmri iəmə asori mi səvəi Rom, mhəni pen ti iəmə asori mi nəha mə, “Iəmənmi irau iəmə Isrel mi. Kraurukwumen nərəhaien ia taon i səkitaha, ²¹ rauni irapw narəien me nepwin ripkatukwatukw mhə tukutaha i nəkur Rom mə tsəuvehi uə tsarə irə, ti nəri nə mə kamhərui loa səkitaha.”

²² Nərmama me ia kwopun nəha irəha mwi həskəmter, mamhəni ərəha irau. Ro iamihni irə iəmə asori mi nəha səvəi Rom krouni pen ti naruagən me nepwin mə tuhəuvehi raka tinari səvənrau, mhousi irau. ²³ Nənə housi pik irau. Kurirə irə həuvehi puvnimwə irau ia kalapus, mhəni pen ti iərmama sə ramətui ti kalapus mə, “Tikətui amasan ti iəmənmi.” ²⁴ Nəpin iərmama sə ramətui ti kalapus riregi nəgkiariien nəha, ruvehi irau, mevən fwe ia rum riti fwe imwə ia nəkwai kalapus, muvehi pen nisunrau nei asori rəkure tərini.

Kumwesən ruvehi raka Pol mine Saelas ia kalapus

²⁵ Ia kurkwai nəpin, Pol mine Saelas krouəfwaki, rouəni nīpu me, rouəgnəgini Kumwesən. Nərmama me fwe ia kalapus kamhətərig ia nirau. ²⁶ Təkwtəkwuni a nimwnimwien asori ruvehe. Kalapus rikiukiu pik. Təpinhə me pam həuvehe mhəkwag. Jen me pam səməme kamhəkwtəmhiri nərmama me həsas. ²⁷ Ia nəpin nəha nimwnimwien rikiu irə, iərmama sə ramətui ti kalapus rətui, mətə təpinhə me pam həkwag. Rerin rirhi mə nərmama me ia kalapus hənəp. Ro pen reivi raka nau səvənhi mə trəpi əpune atukw a in. ²⁸ Mətə Pol rəkwein asori, mīni mə, “Tikəpwəh nousi əpune atukwien ik. Kimaha pam a i.”

²⁹ Iərmama sə ramətui ti kalapus rəres laet me nepwin, maiu, mevən, mīnimwi nukurhun mi ia nəmri Pol mine Saelas, mehekir mətəmnimwin. ³⁰ Kurirə irə riskəmter, miri raka irau mhərevən fwe iruə, mərəs pen irau i mə, “Iəmə asori mi, takaməkeikei məfo irə mə Kumwesən ruvehimīru iou?”

³¹ Miregi krouni mə, “Tikaməkeikei mīni nīpərhienien ia Iesu Iərimənu, nənə Kumwesən truvehimīru ik mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.” ³² Nənə irau krouni irapw nəgkiariien səvəi Iərimənu revən tukwe mine nərmama me pam fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. ³³ Ia nəpin nəha nəpin anan, mətə iərmama nəha ruvehi irau, maikuas ia təmwki nousien ia nīpwrənrau. Kurirə irə in mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi ko paptəes ia nirəha. ³⁴ Nəpin kino pam paptəes ia nirəha, iərmama nəha riri Pol mine Saelas, harutə pen ia nimwə səvənhi. In ruvei pen nəveginien mīnrau. In mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi rerinraha ragien pik, ti nəri nə mə təkwtəkwuni nəha hənəhatətə ia Kumwesən.

³⁵ Nəpin nəha ruvəran iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi polis me nepwin, rouni mə, “Pwəh iəmənmi nə krouier ia kalapus.” ³⁶ Iərmama sə ramətui ti kalapus rəvisau pen nəgkiariien səvənrau m Pol, mīni mə, “Iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi nəgkiariien riti mə takəsəni kimirau irouier. Ro pen tirouier raevən. Pwəh nəməriniuen ramərə tukumirau.”

³⁷ Mətə Pol rini pen ti polis me i mə, “Nəfe nəha? Kimrau sitisin mi səvəi Rom. Iəmə asori mi səvəi Rom kroupkətə mhə nari riti iarouo rərəha. Mətə hənousi raka kimrau ia nəmri nərmama me, mhəuvehi puvnimwə kimrau ia kalapus. Mətə təkwtəkwuni irau krouokeikei mə trouvehi raka kimrau iarouevən afafa. Rekəm! Pwəh irau əpa krouvehe, rouvehi raka kimrau.”

³⁸ Polis me naha houvän mhäni pen ti iamä asori mi naha sävæi Rom näfe Pol rimäni. Näpin irau krouregi mä Pol mine Saelas irau sitisin mi sävæi Rom, krouhekir.

³⁹ Irau krouevän rouni pen sore ti Pol mine Saelas. Kurirä irä krouiri irapw irau fwe ia kalapus, rouni pen ti nirau i mä trouäpwäh taon sävänraha rauevän. ⁴⁰ Ro iamänihi irä Pol mine Saelas krouier irapw ia kalapus, rouevän fwe ia nimwä sävæi Litia. Näpin krouätä piävtaha me fwe ikin, krouävähag minraha. Kurirä irä krouier.

17

Pol mine Saelas krouevän fwe Tesalonaeka

¹ Ia näpin naha Pol mine Saelas krouäpi simwin ia taon kəru naha Amfipolis mine Apolonia, rouevän fwe taon naha Tesalonaeka. Ia kwopun naha nimwäfwaki riti sävæi näkur Isrel ramərer. ² Pol ruvnimwä rəmwhen ramo ia näpin me. Ia Sapat kahar raməgkiari irəha minraha. In ramahatən vas me ia Nəkukuä Ikinan, maməusiäre pui pen nipwran, ³ mamäni amasan ti nirəha i minuä Nəkukuä Ikinan rani pärhien mä Kristo traməkeikei miregi nämisäien ia nipwran, memhə, marə mətui mwi. Pol rini mä, “Iesu naha iakani pehe tukumiaha i in nä Kristo.” ⁴ Näkur Isrel me nepwin mine nipran asori me häpik mine näkur Kris häpik säməme kamhəfwaki m Kumwesən irəha häregi mä nägkiariien naha ro nipärhienien. Nənə həuvehe mhəkurirä Pol mine Saelas.

⁵ Mätə näkur Isrel me nepwin rerinraha ramrhi ərəha irau. Həuvän fwe ia maket mhəiri närmama nepwin kənkəpwänraha riskai. Irəha həuvehe mhəpik, mhousəsimwin irəha me, mamho nurigrigien asori ia taon naha. Həuvän mheitehi raka təpinhə ia nimwä sävæi iərmama riti nəghin nä Jeson, mamhətui Pol mine Saelas mä tuhəvi irapw irau ia nämri närmama. ⁶ Näpin häpkətə mhə irau, häkwtəmhiri Jeson mine piävtaha me nepwin mwi, mhəvi irapw irəha, mhəuvän mhərer ia nämri nämə asori me sävæi taon naha. Irəha häkwein asori, mhəni mä, “Iəmənmi naha Pol mine Saelas krauo pik nərəhaien ia kwopun me, rouvəuvehe mwi ia taon i säkitaha. ⁷ Jeson i riməuvehi irau krouevän ia nimwä sävənhi. Mätə irau krouərui loa me sävæi Kig Sisa, rauni mä kig riti mwi naha ikin nəghin nä Iesu.” ⁸ Näpin nämə asori me mine närmama me häregi nägkiariien naha, niemaha rəpi irəha. ⁹ Nämə asori me häni mä Jeson mine in me nepwin tuhaməkeikei mhəuvei pen mane minraha. Nənə näpin həuvei pen pam mane, nämə asori me häfi raka rəginraha ia nirəha.

Pol mine Saelas krouevän fwe Perea

¹⁰ Ia näpin naha ruvəpitəv, piävtaha me härhi pen Pol mine Saelas krouevän fwe taon naha Perea. Näpin krouevän rouapirapw fwe ikin, krouuvnimwä ia nimwäfwaki sävæi näkur Isrel. ¹¹ Näkur Isrel fwe Perea irəha hamasan mhəpi raka näkur Isrel fwe Tesalonaeka, ti näri nä mä rerinraha rəgien ti niregiien nägkiariien sävæi Pol mine Saelas. Ia näpin me kamhəvsini amasan Nəkukuä Ikinan mä tuhətoni mä nägkiariien sävənrau ro nipärhienien uə rekəm. ¹² Ro pen häpik ia nirəha häni nipärhienien ia Iesu. Nipran Kris me i irəha niprən asori me häpik häni nipärhienien. Nämə Kris mwi häpik.

¹³ Mätə näpin näkur Isrel fwe Tesalonaeka häregi mä Pol revän mwi fwe Perea, mamäni irapw nägkiariien sävæi Kumwesən fwe ikin, həuvän mwi fwe Perea, mamhərhiərhi närmama me mä tuhəni ərəha Pol mine Saelas. ¹⁴ Ro pen piävtaha me ia Perea härhi irapw akwauakw Pol ramevän fwe ia təsi. Mätə Saelas mine Timoti krauarə a fwe ia Perea. ¹⁵ Nənə närmama nepwin häkurirä Pol, mhəuvän irəha min meste nari fwe taon naha Atens. Näpin naha hənäm rərig irə, Pol rini pen ti nirəha i mä, “Kimiäha tihəuvän mhəni pen ti Saelas mine Timoti mä trouvehe akwauakw rouätə iou.”

Pol fwe Atens

¹⁶ Nəpɪn Pol rameitenhi ihi Saelas mine Timoti fwe Atens, rerin rəpou, ti nəri nə mə ramətə taon nəha rukuər ia nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha. ¹⁷ Ro pen ia Sapat me in rauvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, maməgkiari m nəkur Isrel mine nəməfwaki me nepwɪn mwi, mamousari mə truvi irəha həuvehe ti Iesu. Ia nəpɪn me ramevən fwe kwopun kamo maket ikin, maməgkiari irəha nərmama əpnəpen me, mamousari mə truvi mwi irəha. ¹⁸ Nəpɪn riti Pol raməgkiari m nahatən me nepwɪn kani irəha mə Epikurien me mine Stoik me. Nəpɪn irəha həregi nəgkiariien səvənhi, kamhousari irəha min. Nepwɪn kamhəni mə, “Nəfe i iarməri i ramini?” Nepwɪn mwi kamhəni mə, “Rosi raməgkiari ia kumwesən me kitaha səreirei.” Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə Pol raməvisau irəpəw nəgkiariien amasan səvəi Iesu, mamini mə in rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. ¹⁹ Irəha həiri Pol, mhəuvən ti nəmə asori me nəha kamhəkiri nəgkiariien kani nousəsɪmwɪnien səvənraha mə Areopakus. Nəmə asori me nəha həni pen ti Pol i mə, “Kimaha iahokeikei mə tahəukurən nəfe nəha nəgkiariien vi ikamahatən. ²⁰ Narimnari me nepwɪn ikamini kimaha iahəregi ropəiti. Ro pen iahokeikei mə tahəukurən nɪpwrai nəgkiariien me nəha səim.” ²¹ Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə nəpɪn me nəmə Atens mine nərməpə səməme kamharə fwe ikin, hokeikei mə tuhaməkure a, mamhətərig ia nəgkiariien vi, mamhəgkiari ti nɪpwrən.

²² Ia nəpɪn nəha Pol rərər ia nəmri nəmə asori me nəha kani nousəsɪmwɪnien səvənraha mə Areopakus, mini mə, “Nəmə Atens, iakinətə raka mə kimiaha hiaməskai pik ti nəfwakiien m kumwesən me səpəmsəpə. ²³ Nəpɪn iakamavən ia taon i səkimiaha, maməspau ia nənimwi nari me səməme hiaməfwaki pen minraha, iakətə mwi nifatə riti. Kimərai pen nəgkiariien riti ia nɪkaren rani mə:

NIFATƏ I SƏVƏI KUMWESƏN NƏHA IAHƏREIREI IN

Kumwesən nəha hiaməfwaki pen min mətə hiəreirei, təkwtəkwuni nəha takəvisau pehe m kimiaha i.

²⁴ Kumwesən sə rino tɪprənə i mine narimnari me pam irə, in ramərimənu ia neiai mine tɪprənə, mɪpkarə mhə ia nimwəfwaki me səməme nərmama ho ia rəginraha. ²⁵ Nərmama me həpko tukwini pen mhə nari min ia rəginraha rəmwhen kamo ia iərmama sə raməres nari. Rekəm! In əpa rauvei pen nɪmɪruien mine neiahagien mine narimnari me pam m nərmama me. ²⁶ Fwe ia nukune narəien, in rino iərmama kuatia a mə nərmama me pam tuhəuku pen irə, mhəuvən, mharə ia tənəmtənə me ia təkure tɪprənə i. In əpa rɪməkupwən məmri mak səvəi tɪprənə səvənraha, mini mwi mə tuharə ikin meste tinesən. ²⁷ Kumwesən rino iamɪnhi irə mə irəha tuho rəmwhen iərmama nənimen rɪfwə. Tuhamərapərap nari, nənə mhərapɪ in. Mətə pərhiən, Kumwesən rɪpkarə mhə isɪpwɪn tukutaha. ²⁸ Rəmwhen ia iərmama riti kupwən rɪməni mə, ‘In nukune nɪmɪruien səkitaha, mine nukune navənien səkitaha, mine nukune narimnari me pam samo.’ Rəmwhen mwi ia nəgkiariien i nərmama me nepwɪn səkimiaha səməme kamhərai nɪpu me həməni mə, ‘Kitaha mwi nɪpwnətɪn me.’

²⁹ Trini minuə nɪpərhiənien i kitaha i nɪpwnətɪ Kumwesən me, ratukwatukw mə ko səni Kumwesən in rəmwhen ia nənimwi nari sə reri iərmama ramrhi, nənə ro ia nukurənien səvənhi ia kol mine silva mine kəruətərei? Rekəm! ³⁰ Fwe kupwən, nəpɪn nərmama həreirei Kumwesən, Kumwesən ramətɪ karen. Mətə təkwtəkwuni, in ramini pen ti nərmama ia kwopun me pam mə irəha tuhaməkeikei mhəərig ia noien ərəha me səvənraha. ³¹ Irəha tuhaməkeikei mho iamɪnhi irə, ti nəri nə mə in rɪnəmri raka nəpɪn riti. Ia nəpɪn nəha iərmama riti sə in rɪnərpwi raka rəgin irə trəkiri ia natukwatukwien nərmama me pam ia tɪprənə i ti noien me səvənraha. Kumwesən rɪnahatən raka

17:17: Wok Me 18:19   **17:24:** 1King 8:27, Wok Me 7:48   **17:25:** Sam 50:12, Aes 42:5   **17:27:** Dut 32:8, Aes 55:6, Sam 145:18, Jer 23:23   **17:29:** Aes 40:18-20, Aes 44:10-17, Wok Me 19:26   **17:30:** Wok Me 14:16   **17:31:** Sam 9:8, 96:13, Wok Me 10:42

nərmama me pam sin nəha iərmama nəha, ti nəri nə mə rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

³² Nəpɪn nəmə Atens həregi nəgkiariien nəha mə iərmama riti rətui mwi ia nemhəien, nepwɪn haris irə. Mətə nepwɪn həni pen ti Pol i mə, “Kɪmaha iahokeikei mə tahəregi mwi nəgkiariien səim.” ³³ Nənə Pol rəpwəh irəha mamevən. ³⁴ Mətə nərman me nepwɪn həkurirə i, mamhəni nɪpərhiēnien ia Iesu. Nərman me nəha riti nəghɪn nə Taionusios. In iəmə asori riti sə raməkure irəha nəmə asori me ia nousəsɪmwɪnien nəha kani mə Areopakus. Pran riti nəghɪn nə Tamaris mine nərmama me nepwɪn mwi həkurirə ia Pol, mamhəni nɪpərhiēnien ia Iesu.

18

Pol revən fwe Korin

¹ Pol rəgkiari pam fwe Atens, mier, mevən fwe taon nəha Korin. ² Ia kwopun nəha revən mətoni iəmə Isrel riti nəghɪn nə Akwila. Akwila rɪnətui fwe profens nəha Pontas. Fwe kupwən, in mine pran səvənhi Prisila krauarə fwe ia tənə Itali ia taon nəha Rom, mətə ti nəri nə mə Klotias, iəmə asori səvəi nəkur Rom, rɪni mə nəkur Isrel me pam tuhaməkeikei mhəier ia Rom, irau krouier, nənə rouvehe ia Korin. Irau krouarə nəpɪn ouihɪ a ia Korin, nənə Pol ruvehe mətə irau. ³ Nənə ti nəri nə mə wok səvənhi sə rauvehi mane irə rəmwhen a mwi wok səvənrau, ramarə irəhar mɪnrau, mamharo pəri wok. Irəhar haro nimwə tapolen me. ⁴ Nənə ia Sapat me pam fwe ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, Pol raməgkiari pɪk, mamousari mə trivi nəkur Isrel mine nəkur Kris mə tuhəuvehe mhəni nɪpərhiēnien ia Iesu.

⁵ Saelas mine Timoti krouier ia Masetonia, roueiwau pehe ia Korin. Ia nəpɪn nəha Pol rəpwəh noien nimwə tapolen me, maməvisau irapw a nəgkiariien amasan ia nəpɪn me pam, mamɪni irapw ti nəkur Isrel mə Iesu in Kristo. ⁶ Mətə irəha həni ərəha Pol, mhəpkɪni mhə nɪpərhiēnien ia nəgkiariien səvənhi. Nəpɪn ho iamɪnhi, Pol rounouini raka nɪməkwrur ia səvənhi karkahu, mɪni pen ti nɪrəha i mə, “Trɪni mɪnuə Kumwesən rərpwɪn noien ərəha səkɪmɪaha, ramarə ia kɪmɪaha əpa. Iou iakiwən ia kɪmɪaha. Təkwtəkwni nəha mamevən takevən ti nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel.”

⁷ Ro pen Pol rəpwəh irəha, mevən muvnmwə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghɪn nə Titias Jastas. Rɪpko mhə Titias in iəmə Isrel, mətə raməfwaki m Kumwesən. Nimwə səvənhi ipaka ti nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ⁸ Iəmə asori səvəi nimwəfwaki nəha nəghɪn nə Krispas. In mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi həni nɪpərhiēnien ia Iərimənu. Nəkur Korin həpɪk kamhətərig ia nəgkiariien səvəi Pol, mhəni nɪpərhiēnien ia Iesu, nənə ko paptas ia nɪrəha.

⁹⁻¹⁰ Ia nəpɪn riti ia nəpɪn, Iərimənu rəgkiari pen m Pol ia nəməkrəhaien riti, mɪni mə, “Iakamarə tukw ik. Tikəpwəh nehekɪrien, mətə tikaməmwur, mamɪni irapw nəgkiariien səiou, məpwəh napwɪsien. Iərmama riti riwən trouraha ik, ti nəri nə mə səiou me nərmama həpɪk ia taon i.” ¹¹ Ro pen Pol rarə ia kwopun nəha meste nuk kwatia məkwə sikis, mamahatən nərmama ia nəgkiariien səvəi Kumwesən.

Pol rərəer ia nəmri Kalio

¹² Nəpɪn Kalio ramərimənu ia tənə Akaea, nəkur Isrel housəsɪmwɪn irəha me, mhəkwtəmhiri Pol, mhəuvehi, mhəuvən fwe ia kwopun Kalio raməkiri nəgkiariien ikɪn. ¹³ Irəha həni mə, “Iəmə i ramousari mə truvi nərmama həuvehe mhəfwaki pen m Kumwesən ia noien riti sə raməruɪ loa səkɪmaha.”

¹⁴ Mətə nəpɪn Pol rɪnaməkwaɡ mə trəgkiari, Kalio rɪni pen ti nəkur Isrel i mə, “Kɪmɪaha nəkur Isrel, trɪni mɪnuə iərmama riti ro nari riti rɪpkatukwatukw mhə, məruɪ loa səvəi

nəkur Rom, takaməkeikei mamətərig ia kimiaha. ¹⁵ Mətə ti nəri nə mə hiamousari ti nəgkiariien me mine nahag me ia loa səkimiaha, ramarə a ia kimiaha. Tihəmri amasan. Iakəpwəh nokeikeiien mə takəkiri narimnari me sə ro iaminha irə.” ¹⁶ Nənə Kalio rəkoui irapw irəha həier ia kwopun nəha in raməkiri nəgkiariien ikin. ¹⁷ Nəpən həuvən fwe iruə, nərmama me fwe iruə həkwətəmhiri Sostenes, iəmə asori səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Irəha hənamousi in ipaka ti kwopun nəha Kalio raməkiri nəgkiariien ikin, mətə Kalio ro nəri auər a ia narimnari me nəha kamho.

Pol rirərig pen fwe Antiok ia profens nəha Siria

¹⁸ Pol rarə nəpən rīpik fwe Korin irəha piəvtaha me, nənə rəpwəh irəha, meiwaiu pehe ia taon nəha Kegkria. Ia kwopun nəha in rərari nukwənen, mahatən pen mə natuakəmien riti səvənhi sə rīməuvehi kwəsuahe tukwe ia nəmri Kumwesən rino sampam. Kurirə irə in rəputə ia nitətə riti irəhar Akwila mine Prisila, mharier, mharevən fwe Siria. ¹⁹⁻²¹ Nəpən irəhar harapirapw fwe Efesas, Pol revən ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, maməgkiari mīnraha, mamousari mə truvi irəha həuvehe ti Iesu. Irəha həres pen in mə tuharə kwopti irəha min, mətə Pol rīpkəsəni mhə. Nəpən nəha rinaməpwəh irəha irə, rini pen ti nirəha i mə, “Mə ratukwatukw ia nətərigien səvəi Kumwesən, iou takrərig pehe mwi tukumiaha.” Nənə rəputə ia nitətə riti mier fwe Efesas, məpwəh Akwila mine Prisila irau krouarə fwe ikin.

²² Pol rier fwe Efesas meiwaiu pehe ia taon nəha Sisaria, muvarei mutə pen fwe Jerusalem. Nəpən rinətə raka nakalasia me fwe ikin, reiwaiu pen fwe Antiok. ²³ Pol rarə nəpən nəpwīn fwe ikin, nənə mier mevən ia kwopun me fwe ia profens mi nəha Kalesia mine Frija, mamərpwi əknekin nərmama me səvəi Iesu.

Apolos fwe Efesas mine Korin

²⁴ Ia nəpən nəha iəmə Isrel riti ruvehe ia Efesas nəghin nə Apolos. Rinətui fwe taon riti kani mə Aleksantria. In iərmama riti səvəi nəgkiariien, mukurən amasan nəfe Nəkukuə Ikinan rani. ²⁵ Nərmama nəpwīn hənahatən raka in ia Suatuk səvəi Iesu Iərimənu. Ia nəpən me in riregi rəsanin ti nəvisaiuen. Nənə nəpən ramahatən nərmama me, nəgkiariien səvənhi ia nikaren səvəi Iesu ratukwatukw a, mətə in rukurən a paptas nəha Jon rino fwe kupwən. ²⁶ Nəpən Apolos ruvehe ia Efesas, rinaməvisau ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel məpwəh nehekiriien. Mətə nəpən Prisila mine Akwila krouregi nəgkiariien səvənhi, krouiri in, rouevən fwe nimwə səvənrau. Nənə krouni pen amasan Suatuk səvəi Kumwesən tukwe mə in trukurən amasan mwi.

²⁷ Kurirə ikin Apolos rokeikei mə trevən fwe profens Akaea. Ia nəpən nəha piəvtaha me fwe Efesas hasitu irə, mhərari nəkukuə riti, mhərhi pen i revən ti nərmama me səvəi Iesu fwe Akaea. Həni pen ti nirəha i mə tuhəuvehi Apolos revən fwe rukwənu me səvənraha. Nəpən Apolos rapirapw fwe ikin, ramasitu asori ia nərmama səməme namasanien səvəi Kumwesən rino irəha həni nīpərhienien ia Iesu. ²⁸ Apolos ramasitu asori ia nirəha, ti nəri nə mə ia nəmri nərmama me in ramousi tərini nəgkiariien səvəi nəkur Isrel, mamahatən ia Nəkukuə Ikinan mə Iesu in Kristo.

19

Pol revən fwe Efesas

¹ Nəpən Apolos ramarə ihi ia Korin, Pol rukurau parei meiwaiu pehe ia Efesas, mətə nərmama me nəpwīn səvəi Iesu fwe ikin. ² In rəres pen irəha i mə, “Rəfo? Fwe kupwən, nəpən hiəni nīpərhienien ia Iesu, hiəuvehi Nənīmwin Ikinan uə rekəm?”

Miregi həni mə, “Rekəm. Kimaha iahəpkegi raka mhə mə Nənīmwin Ikinan rarə.”

³ Miregi Pol rini mə, “Ro iamīnhi nəfe nəha paptas kimiaha hiəuvehi?”

Miregi hani mā, “Kimaha iahəuvehi paptas səvai Jon.”

⁴ Miregi Pol rini mā, “Paptas nəha Jon rino səvai narmama səməme həuvərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə Jon rini irapw mā narmama me tuhaməkeikei mhəni nīpərhiēnien ia iərmama sə trīpkukurirə i muvehe. Iərmama nəha Jon rəgkiari irə in nəha Iesu.” ⁵ Narmama me nəha həregi nəgkiariēn nəha, ko paptas ia nirəha ia nəghi Iesu Iərimənu. ⁶ Nəpīn Pol rəmrutə rəgin mi ia nirəha, Nənimwīn Ikinan ruvehe ia nirəha, nənə kənamhəgkiari ia nəgkiariēn me səpəmsəpə, mənəmənī irapw nəgkiariēn sə raku pen ti Nənimwīn Ikinan. ⁷ Narmama me nəha rosi irəha pam twelef.

⁸ Ia taon nəha Efesas, Pol raumnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvai nəkur Isrel. Ia məkwə kahar, ia Sapat me pam, rani irapw nəgkiariēn amasan fwe ikin, məpwəh nehekiriēn. In raməvisau, mamousari mā trivi irəha həuvehe mhəni nīpərhiēnien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ⁹ Mətə narmama nepwīn kənkəpwənraha riskai. Həpwəh niniēn nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səvənhi, mamhəni ərəha suatuk səvai Iesu ia nəmri narmama me fwe nəkwai nimwəfwaki. Ro pen Pol rəpwəh irəha, muvehi narmama me səvai Iesu, mamhəuvən irəha min. Ia nəpīn me pam ramahatən narmama me fwe ia nəkwai skur riti kani mā Skur səvai Tiranās. ¹⁰ Pol ramahatən narmama me iamīnhi irə meste nuk kəru. Ro pen narmama me pam fwe profens Esia, nəkur Isrel mīne nəkur Kris, həregi nəgkiariēn səvai Iərimənu.

¹¹ Ia nəpīn me rīpik Kumwesən rauvei pen nīskaiēn m Pol, nənə Pol ramo nīmətətien me nepwīn ropəiti. ¹² Narmama me həpeki raka nīpəri tinari me sə Pol rirai raka nīseseien irə uə tinari me sə rīnarkahu raka i, həuvehi, mhəuvən mhəmri pen ia narmama səməme nemhəien rarə ia nirəha. Nənə nemhəien me səvənraha haraka ia nirəha. Nənimwīn ərəha me həier ia nirəha.

Tini Skeva me

¹³⁻¹⁴ Nəmə Isrel me nepwīn irəha pam sefen. Irəha nīpwnəti pris asori anan riti səvai nəkur Isrel nəghin nə Skeva. Ia nəpīn me kamhəuvən ia kwopun me, mamhəkoui irapw nənimwīn ərəha me ia narmama. Nəpīn riti hənūə tuhəkoui irapw irəha ia nəghi Iesu Iərimənu. Ro iamīnhi irə həuvən mhərər ia nəmri iərmama riti nənimwīn ərəha rarə irə, həni pen ti nənimwīn ərəha i mā, “Kimaha iahəni pehe tukw ik i ia nəghi Iesu, iəmə nəha Pol raməvisau i, tikier ia iərmama i.”

¹⁵ Mətə nənimwīn ərəha rini pen ti nirəha i mā, “Iakukurən Iesu, mukurən mwi Pol. Mətə kimiaha nīsīməme i?” ¹⁶ Nənə iəmə nəha nənimwīn ərəha ramarə irə rivə pen ia nirəha. Nəgsen rasori məpi raka nəgsenraha pam. Ramousi irəha. Nənə irəha hap raka ia nimwə nəha. Tinari səvənraha ruvəiwən. Nīpwrənraha rəpəruəpəruə.

¹⁷ Nəkur Isrel me pam mīne nəkur Kris me pam səməme kamharə ia Efesas həregi nəvisaiēn səvai noien nəha. Nəpīn həregi, həkəkīr asori. Nənə narmama me həuvehi utə nəghi Iesu Iərimənu rutə mwi. ¹⁸ Narmama səməme həni nīpərhiēnien ia Iesu həpik həuvehe mamhəni pui noien ərəha me səvənraha ia nəmri narmama me. ¹⁹ Nepwīn ia nirəha səməme hənəmo nahak fwe kupwən həpeki nəkukuə me səvənraha səvai nahak, mhəpeki mhəuvehe, mhəuvani ia nəmri narmama me pam. Nənə narmama me həvsini nəmri nəkukuə me nəha, mhətə mā rutə pīk. ²⁰ Ro iamīnhi irə nəgkiariēn səvai Iərimənu riskai pīk muviris mamevən.

Nurigrigien asori fwe Efesas

²¹ Kurirə ia narimnari me nəha, Pol rerin ramrhi mā trəpi sīmwīn ia profens mi nəha Masetonia mīne Akaea, mevən fwe Jerusalem. In rini mā, “Nəpīn takevən raka fwe Jerusalem, takaməkeikei mətōni mwi Rom.” ²² In rərhi pen Timoti mīne Erastas, iəmə mi sə krouasitu irə, krouevən fwe Masetonia. Mətə in rarə ouihi a mwi fwe ia Esia.

²³ Ia nāpīn nāha krukwomen naruagānien riti fwe Efesas ti Suatuk sāvai Iesu. ²⁴ Iārmama riti nāghīn nā Temetrius. In iārmama sē ramo narimnari me ia silva. Ia nāpīn me ramo nimwā ouihi me ia silva, mauvnhī nimwāfwaki sāvai kumwesān eikuā riti. In pran kani mā Atemis. Temetrius mīne nārmama me sāmāme kamhowok irāha min kamhāmri pen nāmri nari ia nimwā ouihi me nāha, mamhāuvehi mane asori me irā. ²⁵ Nāpīn riti Temetrius roeite nārmama me pam sāmāme kamho narimnari me ia silva. In rīni pen ti nirāha i mā, “Nāрман, hiāuvēukurān raka mā kitaha samāuvehi mane asori ia wok i sākītaha. ²⁶ Kimiaha hiāuvāregi raka nāgkiariien sāvai iāmā nāha Pol, mhānātā raka narimnari me nāha in ramo. Ripko mhā ia taon āpa i Efesas, mātā ipaka rukurau pam ia profens i Esia, in ravi nārmama me hāpīk hāpwāh nātārigien sāvānraha, mhākuriā in. In rani mā nānimwi kumwesān me i nārmama kamho ia rāginraha ripko mhā irāha kumwesān pārhien me. ²⁷ Kitaha tsamākeikei mhāsiari kamo Pol ro nārmama hāni ārāha wok i sākītaha. Rukurān noien mwi nārmama hātā ārāha nimwāfwaki sāvai kumwesān asori sākītaha Atemis. Nānā pāpīm nāpīn riti rukurān nuvehi rakaiēn nāhag nāha Atemis, mo ruvehe mo nāri auār a i. Mātā nārmama me pam ia Esia mīne ia kwopun me pam ia tīprānā i kamhāfwaki m prān i.”

²⁸ Nāpīn nārmama me hāregi nāgkiariien nāha, niemaha rāpi pīk irāha. Hāskāmter, mānamhākwein asori, mā, “Sāgnāgīni Atemis, kumwesān sāvai nākur Efesas.” ²⁹ Nārāhaiēn nāha raiu mevān meste kwopun pam ia taon nāha. Nārmama me haiu, mhāuvān, mhākwātāmhiri Kaius mīne Aristakas, iāmā Masetonia mi nāha kamharavān pāri irāhar Pol. Hākwātāmhiri irāu, mhāvi irāu, mhāuvān fwe kwopun asori riti kamrai sun nāgkiariien ikin. ³⁰ Pol rokeikei mā trevān ia reri nārmama māgkiari, mātā nārmama me sāvai Iesu hāpkāsēni mhā. ³¹ Nāmā asori me nepwīn mwi sāvai Esia, sāmāme hāukurān amasan Pol, hārhi pen nāgkiariien min, mamhase in mā trāpwāh nevānien fwe kwopun nāha kamrai sun ikin.

³² Fwe nākwai kwopun nāha kamrai sun ikin, nurīgrīgien asori. Nārmama kamhākwein āpwāmwis. Nepwīn kamhāni nāgkiariien riti, nepwīn kamhāni āpā. Irāha hāpīk hāreirei mā hānōusāsīmwin irāha me ti nāfe. ³³ Ia nāpīn nāha nākur Isrel hārui irāpw iārmama riti nāghīn nā Aleksanta. Nārmama nepwīn hātōni, hāni pen tukwe in mā trāgkiari. Nāpīn Aleksanta riskāmter ia nāmri nārmama me pam, ruvehi utā rāgin, mokeikei mā trīni irāpw nāgkiariien sāvai nākur Isrel. ³⁴ Mātā nāpīn nārmama me hātā sas Aleksanta mā in iāmā Isrel, irāha pam kamhākwein āpwāmwis, rerīnraha kuatia a, mamhāni mā, “Sāgnāgīni Atemis, kumwesān sāvai nākur Efesas. Sāgnāgīni Atemis, kumwesān sāvai nākur Efesas.” Irāha kamhākwein āpwāmwis iamīnhi mhāuvehi aōa kārū.

³⁵ Kurirā irā iāmā asori riti sāvai Efesas riskāmter mīnise irāha. Nāpīn hāuvehe mhāfafa, in rīni mā, “Nāmā Efesas, nārmama me pam hāukurān mā nimwāfwaki sāvai kumwesān asori nāha Atemis ramārer ia taon i sākītaha. Kitaha i nākur Efesas samātui amasan tukwe. Samātui amasan mwi ti kāpwier ikinan nāha rīmāukrutā ia nīmāgouagou meiwaiu pehe. ³⁶ Iārmama riti riwān ko ripkīni mhā mā iakameikuā. Ro iamīnhi irā kīmiaha tihāmākeikei mhāfafa, mhāpwāh noien nari riti kurirā tihāmīsā irā. ³⁷ Kimiaha hiāmāuvehi iamānmi nāha, mhāuvehe ia kwopun i. Mātā irāu kroupkakres mhā nari riti ia nimwāfwaki riti sākītaha, rouāpwāh nīni ārāhaiēn Atemis, prān nāha in kumwesān sākītaha. ³⁸ Trīni mīnuā Temetrius mīne nārmama sāmāme kamhowok irāha mīn hānātā nāri ārāha riti iārmama riti rīno, pwāh hāuvān fwe nimwā me nāha kamākiri nāgkiariien ikin. Nimwā me nāha kamhākwag a. Nāmā asori me sāmāme kamhākiri nāgkiariien irāha fwe ikin. ³⁹ Mātā trīni mīnuā hiōkeikei nari riti mwi, tihāmākeikei mheitēnhi nāpīn nāha nāmā asori me kamhōusāsīmwin irāha me irā. Ia nāpīn nāha tihāmri amasan. ⁴⁰ Kitaha tsamāsiari, kamo tukīni mā samārui loa ipwet,

mamhærukwomen nærahaien asori. Nænə tsæfni ia næmri næmæ asori me? Nægkiariien sækitaha riwæn tsæni mæ sæfo mamho nurigrigien asori i.”⁴¹ Næpîn iæmæ asori næha rîni pam nægkiariien næha, ræhi pen nærmama me kamhæuvæn.

20

Pol revæn fwe profens mi næha Masetonia mine Akæa

¹ Næpîn nurigrigien asori næha rinei waiu, Pol rækwein nærmama me sævai Iesu hæuvehe rævæhag minraha. Næpîn rævæhag pam minraha, ræsækir minraha, mier, mamevæn fwe Masetonia. ² In ramevæn ia kwopun me ia profens næha, mamîni nægkiariien me rîpik, mamævæhag m nærmama me sævai Iesu fwe ikin. Kuriræ iræ in ruvehe ia profens næha Akæa. ³ Pol ruvehi mækwæ kahar fwe ikin. Næpîn rînamæpnæpenæ mæ træputæ ia nitætæ riti, mevæn fwe profens næha Siria, in rîregi mæ nækur Isrel hænærai sun mæ tuhousi æpune in ia nækwai nitætæ næha. Ro pen in ræpwæh, mîni mæ in travæn a mæpi simwîn ia profens næha Masetonia ti nîrærigien mevæn fwe Siria. ⁴ Nærmama nepwîn mwi hækuriræ in: Sopata, tîni Piras iæmæ Perea; mine Aristakas irau Sekantas, iæmæ Tesalonaeka mi; mine Kæius iæmæ Tepe, irau Timoti; mine iæmæ Esia kæru næha Tikikas mine Trofimas. ⁵ Iræha næha hækupwæn mhæuvæn mamheitenhi kimaha fwe Troas. ⁶ Næpîn næveginien asori næha nækur Isrel kamhani bred sæ yis riwæn iræ rukurau, kimaha iahæputæ ia nitætæ riti mhæier ia Filipæ. Næpîn krirum rukurau, nænə iahæuvæn mheste iræha fwe Troas, mamharæ fwe ikin mhæuvehi næfwakiiien kuatia.

Pol ramo navænien sævænhi sampam fwe Troas

⁷ Ia Sapat riti, ia næpîn, kimaha iahousæsimwîn kimaha me mæ tahækwsen bred. Pol ramahatæn nærmama me. Ti næri næ mæ trakwakwi ræpwæh iræha, rægkiari æpwæmwis meste kurkwai næpîn. ⁸ Kimaha iahousæsimwîn kimaha me ia nækwai nimwæ ia kwopun riti fwe irænhæ. Ia kwopun næha laet me rîpik rauæk. ⁹ Tæmaruæ riti næha ikin. Næghîn næ Iutikas. Ramækure utæ ia ruei winto. Næpîn Pol ramægkiari pik mamevæn, napriien ruvehi tæmaruæ næha. Ravi kæviamu, mîmwei irapw fwe ia stori kahar, meiwaiu mouini. Nærmama me heiwaiu mæ tuhæuvehi utæ, mætæ ruvamhæ. ¹⁰ Mætæ Pol reiwaiu irapw, mînimwi nukurhun mi ia nîkaren, mæruæi æmwesi, mîni mæ, “Tihæpwæh nîregiiien ræraha, in ruvæmîru mwi.” ¹¹ Kuriræ ikin, næpîn Pol rutæ mevæn mwi fwe irænhæ, rækwsen bred, mamæni pæri nari iræha minraha. In rægkiari mwi meste rînamran, mæpwæh iræha mamevæn. ¹² Nænə iræha hæiri tæmaruæ næha Iutikas, mamhæuvæn fwe ia rukwænu. Rerînraha ragien mæ in ruvæmîru mwi.

Iræha hæier ia Troas mhæuvæn fwe Maelitas

¹³ Pol rokeikei mæ travæn a, mukurau parei, mevæn fwe taon næha Asos. Ro iamînhi iræ in ræhi pen kimaha iahæputæ ia nitætæ, mhækupwæn iræ, mhæuvæn, mamheitenhi in fwe ikin. ¹⁴ Næpîn in rier pehe tukumaha fwe Asos, ræputæ ia nitætæ kimaha min, nænə iahæuvæn fwe taon næha Mitulen. ¹⁵ Kîni rakwakwi iræ iahæier ia kwopun næha, mhæuvehe, mhaiu iruæ ia tænə æmweris næha Kios. Næpîn kuatia rukurau, iahæuvehe ia tænə æmweris næha Samos. Næpîn kuatia mwi rukurau, iahæuvehe ia taon næha Maelitas. ¹⁶ Kimaha iahaiu iamînhi iræ ti næri næ mæ Pol rîmæni mæ tahækurau iruæ mhæpwæh nuvareiiien fwe Efesas. Ræpwæh nokeikeiiien mæ trouraha næpîn sævænhi fwe profens næha Esia, ti næri næ mæ in ramevæn akwauakw mæ trukupwæn mapirapw fwe Jerusalem kuriræ næpîn asori næha Pentekos.

Pol rævæhag m elta me sævai næfwakiiien fwe Efesas

¹⁷ Næpîn kimaha iahæuvarei fwe Maelitas, Pol ræhi pen nægkiariien revæn fwe Efesas, mæres elta me sævai næfwakiiien mæ tuhæuvehe mhætæ in. ¹⁸ Iræha hæuvehe, nænə Pol rîni

pen ti niraha i ma, “Kimiaha hiuvaukuræn raka ma iakinofaræ iræ kitaha m kimiaha fwe iakimæuvehe ia Esia meste iakæpwæh kimiaha mamevæn. ¹⁹ Iakamo wok sævæi Iærimænu, mipkæfiutæ mhæ iou. Ia næpin me nise nænimek ramaiu tukumiaha. Ia næpin me iakamregi ramæraha, ti næri næ ma nækur Isrel hænua tuhousi æpune iou. ²⁰ Kimiaha hiukuræn ma iapkærkwafæ mhæ ia nægkiariien me nepwin sæ tuhasitu ia kimiaha. Mætæ næpin iakamævisau uæ iakamahatæn kimiaha ia næmri nærmama me uæ ia nækwai nimwæ me sækimiaha, iakani irapw pam tukumiaha. ²¹ Iakamævisau pen pæri m nækur Isrel mine nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel ma iræha tuhamækeikei mhærærig ia noien æraha me sævænraha, mhæuvehe ti Kumwesæn, nænæ mhahatætæ ia Iesu Kristo Iærimænu sækitaha.

²² Nænæ hætæ ro. Tækwækwuni næha iakamevæn fwe Jerusalem, ti næri næ ma Nænimwin Ikinan ramækeikei miou. Iou iakreirei næfe treste iou ia kwopun næha. ²³ Mætæ in a i iakukuræn. Ia taon me pam sæ iakamevæn ikin, Nænimwin Ikinan ramahatæn amasan iou, mamini ma tukousi iou, kuvehi puvnimwæ iou ia kalapus. ²⁴ Mætæ iou iakætoni ma nimiruien sæiou ro næri auær a tukw iou. Iapkætærig pik mhæ i. Iakokeikei a ma takeste nusvenhi suatuk sæiou, mo sampam ia wok næha Iesu Iærimænu ruvei pehe miou. In rini ma takamækeikei mini irapw ti nærmama nægkiariien i sæ ramævisau namasanien sævæi Kumwesæn.

²⁵ Nænæ hætæ ro. Tækwækwuni næha iakukuræn ma kimiaha pam i sæmæme iakuvæukurau raka ia nimwrhenimiahaha, mævisau nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ m kimiaha, tihæpkætæ mhæ mwi nænimek ia næpin riti. ²⁶ Ro pen ia næpin i ipwet iakani irapw tukumiaha i ma trini minuæ Kumwesæn rærpwin noien æraha me sækimiaha, ramaræ ia kimiaha. Iou iakiwæn ia kimiaha, ²⁷ ti næri næ ma iapkærkwafæ mhæ næri riti tukumiaha. Iakuvæni irapw pam narimnari me Kumwesæn rokeikei. ²⁸ Kimiaha tihamækeikei mhætæ amasan kimiaha me, mamhætæ amasan mwi sipsip me pam sæmæme Nænimwin Ikinan rinæmri pehe ia rægimiahaha. Tihamækeikei mhæiri amasan nakalasia me sævæi Kumwesæn, ti næri næ ma in rinæræku raka iræha ia nitæn. ²⁹ Iakuvæukuræn raka ma næpin takaraka ia kimiaha, nærmama me nepwin hæmwhen ia kuri ærmin me tuhæuvehe ia rerimiahaha, mhæripwi kimiaha nærmama me sævæi Iesu, ræmwhen ma kimiaha sipsip me. ³⁰ Nænæ kimiaha i nærmama nepwin tuhæskæmter, mheikuæ ma tuhævi raka nærmama me sævæi Iesu, hævæn mhækuriræ ia niraha. ³¹ Ro iaminihi iræ, kimiaha tihamækeikei mhæsiari. Rerimiahaha tramrhi ma nuk kahar iakæpwæh næpwisien, mætæ ia næpin mine ia ran iakamahatæn kimiaha kuatia kuatia. Nise nænimek ramaiu tukumiaha.

³² Tækwækwuni næha iakamæmri pen kimiaha ia rægi Kumwesæn. Rerimiahaha tramækeikei mamrhi nægkiariien sæ ramævisau namasanien sævænhi. Nægkiariien næha riskai, mukuræn nærpwi æknekinien kimiaha, muvei pehe narimnari amasan me sæmæme Kumwesæn rimæni ma truvei pen m nærmama me sævænhi. ³³ Rerik ripkakres mhæ mane uæ tinari sævæi iærmama riti. ³⁴ Kimiaha hiuvæukuræn raka ma iou iakinowok ia rægik ma takuvehi narimnari me sævæi nærien sæiou mine sævæi iou me nepwin. ³⁵ Ia noien me pam sæiou, iakamahatæn kimiaha ma kitaha tsamækeikei mhæmwur iaminihi iræ, mamhasitu ia nærmama hæpkiskai mhæ. Reritaha tramækeikei mamrhi nægkiariien i sævæi Iesu Iærimænu. In rimæni ma, ‘Næriariien næri ramasan pik næpi raka nuvehien a næri.’ ”

³⁶ Næpin Pol rægkiari pam, rinimwi nukurhun mi, mæfwaki iræha minraha. ³⁷ Iræha pam hasæk, mhækwæmhiri Pol, mhakei min. ³⁸ Rerinraha ræpou pik ti nægkiariien næha rimæni ma tuhæpkætoni mhæ mwi nænimen. Nænæ havæn pæri iræha min, mhævæn ramevæn ia nitætæ.

20:19: Wok Me 20:3   **20:22:** Wok Me 19:21   **20:23:** Wok Me 9:16, Wok Me 21:4,11   **20:24:** Wok Me 21:13, 2Tim 4:7   **20:26:** Wok Me 18:6   **20:28:** 1Tim 4:16, 1Tes 5:2-4   **20:29:** Mat 7:15, Jon 10:12   **20:30:** 1Jon 2:19   **20:31:** Mak 13:37, Wok Me 19:8,10, 1Tes 2:11   **20:32:** Wok Me 26:18   **20:33:** 1Saml 12:3, 1Kor 9:11-12   **20:34:** Wok Me 18:3, 1Tes 2:9   **20:35:** Mat 10:8   **20:36:** Wok Me 21:5   **20:38:** Wok Me 20:25

21

Pol revæn fwe Jerusalem

¹ Kimaha iahəsəkir raka minraha, mhəputə ia nitətə, mhəier, nənə mhəuvən atuk-watukw ia tənə əmweris nəha Kos. Kini rakwakwi irə, iahəuvən ia tənə əmweris nəha Roj. Nənə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvən ia taon nəha Patara. ² Ia kwopun nəha iahətoni nitətə riti rinamevən fwe tənə Fonisia. Nənə iahəputə irə, mhəier, ³ mhəuvən mheste iahəti pen mhətoni tənə əmweris nəha Saepras. Nənə iahəukurau ia nikaren saot, mhəuvən fwe profens nəha Siria, nənə mheiwaiu pehe ia taon nəha Taea. Nitətə səkimaha rərer ia kwopun nəha, ti nəri nə mə tukpeki parei kago səvənhi fwe ikin. ⁴ Kimaha iahəuvarei, mhəuvən mamhətui nərmama me səvəi Iesu. Mhətoni irəha, nənə Nənəimwīn Ikinan ro irəha həttoni nəfe tuko ia Pol fwe Jerusalem. Ro pen irəha hənī pen ti Pol i mə trəpwəh nevənien. Iaharə fwe Taea kimaha minraha meste nəfwakiiēn kuatia. ⁵ Nəpīn səkimaha sampam tahəier irə iahəuvehi suatuk səkimaha mamhəuvən, nərman me pam irəha nīpran me səvənraha mine nəkwərhakwərha me səvənraha havən kimaha minraha. Iahəier ia taon, mhəuvən fwe nīpəkīr. Nənə ia kwopun nəha, iahənīmwi nukurhumaha mhəfwaki. ⁶ Nəpīn iahəsəkir raka m kimaha me, iahəputə ia nitətə, mhəier. Nənə irəha hərərig mhəuvən fwe imwənraha.

⁷ Nitətə səkimaha rier ia Taea, maiu, muvehe ia taon nəha Toleme. Nənə iahəuvarei, mhəuvən mhətoni piəvtaha me fwe ikin, mharə kimaha minraha nəpīn pekīn. ⁸ Kini rakwakwi irə, iahəputə mwi ia nitətə, mhəier, mhəuvehe ia taon nəha Sisaria. Iahəuvarei, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi Filip, iərmama riti sə raməvisau irapw nəgkiariien amasan. In riti ia nərman me nəha irəha pam sefen. Fwe kupwən aposol me hənərpwi rəginraha ia nirəha mə tuhasitu ia nirəha.^a Iaharə kimaha min. ⁹ Səvənhi prən ouhi me kefə. Həpkesi pen mhə ihi iərman. Ia nəpīn me kamhəni irapw nəgkiariien sə raku pen ti Nənəimwīn Ikinan.

¹⁰ Kimaha iaharə mheste nəpīn kahar uə kefə ia kwopun nəha, profet riti nəghīn nə Akapus ruku pen fwe Jutia meiwaiu pehe ¹¹ mətə kimaha. Nənə in ruvehi kətoti səvəi Pol, mərihi atukw a rəgin mi mine nisun mi irə, nənə mīni mə, “Nənəimwīn Ikinan rani mə, ‘Nəkur Isrel fwe Jerusalem tuhərihi iamīnhi iərmama sə səvənhi i kətoti, nənə mhəuvehi pen in ia rəgi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.’ ”

¹² Nəpīn iahəregi nəgkiariien nəha, kimaha mine nərmama ia kwopun nəha iahasək, mamhəres Pol mə trəpwəh nutə penien fwe Jerusalem. ¹³ Mətə Pol rīni mə, “Rəfo hiamasək iamīnhi irə, mamho rerik ramərkwəpīr? Iakinəpnəpenə raka mə tukərihi iou iamīnhi. Mətə rīpko mhə in əpa nəha. Trīni mīnuə kousi əpune iou fwe Jerusalem ti nəghī Iesu Iərimənu səkitaha, iakinəpnəpenə raka.” ¹⁴ Nənə nəpīn iahətə mə ko iahəpkinise mhə in, iahəpwəh, nənə mhəni mə, “Pwəh tuko rəmwhen Iərimənu rokeikei.”

¹⁵ Kimaha iaharə rəpwəmwis kwopti ia kwopun nəha. Nənə kurirə irə iahəpnəpenə narimnari me səkimaha, nənə mhəier mhəutə pen fwe Jerusalem. ¹⁶ Nərmama nepwīn səvəi Iesu fwe Sisaria həuvən kimaha minraha, mhəiri pen kimaha iahəuvən fwe nimwə səvəi Mīnason. In iəmə Saepras riti. Rīməuvehe mo in iərmama riti səvəi Iesu fwe tui. Kimaha iahapri fwe nəkwai nimwə səvənhi.

¹⁷ Nəpīn kimaha iahəuvehe ia Jerusalem, piəvtaha me hətə kimaha. Rerīnraha rəgien. ¹⁸ Kini rakwakwi irə, Pol ruvnimwə kimaha min mevən mətə Jemes. Elta me səvəi nəfwakiiēn irəha mwi fwe ikin. ¹⁹ Pol rīni ramasan ti nirəha i, marə mīni mwi narimnari me kuatia kuatia sə Kumwesən rīno ia nəpīn nəha Pol rīnamowok fwe kwopun me səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.

²⁰ Nəpīn irəha həregi, həgnəgīni Kumwesən, nənə mhəni pen ti Pol i mə, “Piəvmaha,

21:4: Wok Me 20:23   **21:6:** Wok Me 20:36   **21:8:** Wok Me 6:5, 8:40   ^a **21:8:** Wok Me 6:5   **21:9:** Wok Me 2:17   **21:10:** Wok Me 11:28   **21:11:** Jon 21:18, Wok Me 20:23, 21:33   **21:12:** Mat 16:22   **21:13:** Wok Me 20:24   **21:18:** Wok Me 15:2,13, Kal 1:19   **21:19:** Wok Me 15:12   **21:20:** Wok Me 15:1,5

ikinətə raka mə nəkur Isrel me taosen m taosen həuvəni raka nīpərhienien ia Iesu. Nənə irəha pam həskai ti Loa səvəi Moses. ²¹ Irəha həuvəregi raka nərmama kamhəni ik mə ikamevən ia kwopun me səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mamahatən nəkur Isrel me pam ia kwopun me nəha mə tuhəpwəh Loa səvəi Moses. Irəha həregi mə ikamini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nuvehien ninhum m nəkwərhakwərha me səvənraha uə nesi penien narəien səkitaha nəkur Isrel. ²² Irəha tuhəregi mə ikuvəuvehe raka ia kwopun i. Ro iamīnhi irə, kitaha tsəfo irəha? ²³ Tiko nəri kimaha tahəni pehe tukw ik i. Nərman kefə ia kwopun i. Fwe kupwən həuvehi kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mamhatuakəm tukwe. ²⁴ Tikuvehi nəmə me i, mo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien kimiaha mīnraha hiəmher ia nəmri Kumwesən, muvehi tukwini nəmri narimnari me səvənraha, mo pam, nənə irəha tuhərai nukwənenraha rahatən pen mə natuakəmien səvənraha həno pam. Ia noien nəha nərmama me tuhətoni mhəukurən mə nəgkiariien me nəha kamini ia niram ro neikuəien i. Ikamesi pen ihi Loa səvəi Moses. ²⁵ Mətə nərmama me nəha kamhəni nīpərhienien ia Iesu, səməme rīpko mhə irəha nəkur Isrel, kimaha iahənərhi pen raka nəkukuə riti mīnraha, mhəni pen nəkwamaha ti nirəha i. Iahəni mə irəha tuhəpwəh nanien nəveginien sə kiməuvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha. Tuhəpwəh nanien netə. Tuhəpwəh nanien nərīmīru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə, mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nərman me tuhəpwəh niri əpnəpenien nīpran. Nīpran me tuhəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman.”

²⁶ Kīni rakwakwi irə, Pol ruvehi nərman me nəha kefə, mevən, mīnamo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien irəha mīnraha hāmher ia nəmri Kumwesən. In ruvniwə ia niwə səvəi Kumwesən, mīni sas pen ti pris me mə nəpīn sefen trukurau, nənə in mīne nərman me nəha kefə tuhəmhər. Ia nəpīn nəha nərman me nəha kefə tuhəuvei pen nərīmīru me səvənraha kuatia kuatia mə tukousi əpune kuvei pen m Kumwesən.

Nərmama me həkwətəmhiri Pol

²⁷ Ipaka nəpīn me nəha sefen həukurau pam. Nənə nəkur Isrel me nepwīn səməme həuku pen fwe ia Esia hətoni Pol ia niwə səvəi Kumwesən. Nənə nəpīn hətoni, həkwətəmhiri in, mamhərhiərhi nərmama me, ²⁸ mamhəkwein əpwəmwis mə, “Nəmə Isrel, hasitu! Iəmə i in i ramahatən nərmama ia kwopun me, mamini ərəha kitaha nəkur Isrel, mamini ərəha mwi loa səkitaha mīne kwopun i. Təkwətəkwuni nəha riri nəkur Kris me nepwīn həuvniwə pehe i ia nəkwai niwə səvəi Kumwesən. Ia noien nəha in ramo kwopun ikinan i ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən.” ²⁹ (Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə fwe kupwən hətoni iəmə Efesas nəha Trofimas ramavən irau Pol fwe ia taon. Rerīnraha rīrhi mə Pol riri in muvniwə pehe ia nəkwai niwə səvəi Kumwesən.)

³⁰ Nəgkiariien nəha ro nəkur Jerusalem hərer, mhəiu mhəuvehe. Irəha həkwətəmhiri Pol, mhəvi, mhəier irapw ia niwə səvəi Kumwesən. Təkwətəkwuni a pris me hərəpinhə. ³¹ Nərmama me nəha kamhousi Pol mə tuhousi əpune. Ia nəpīn nəha nəgkiariien rutə mevən ti iaruağən səvəi Rom sə in rasori ia naruagən me irəha taosen. In rīregi mə nərmama me pam ia Jerusalem kamho nurigrigien asori. ³² Təkwətəkwuni a riri naruagən me nepwīn səvənhi mīne nəmə asori me səvənraha haiu mheiwaiu ti nərmama me. Nəpīn nərmama me hətoni iəmə asori nəha mīne naruagən me səvənhi, irəha həpwəh nousien Pol.

³³ Iəmə asori səvəi naruagən me revən ti Pol, mīni pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəkwtəmhiri in, mhərihi ia jen kəru. Nənə in rəres pen nərmama me i mə, “Nəfe i iərmama? Rīno nəfe?” ³⁴ Nərmama ia nəkuər nəha nepwīn kamhəni nəgkiariien riti, nepwīn kamhəni səpə. Mətə rəknekīn ti iəmə asori səvəi naruagən me ko rīpkregi atukwatukw mhə nari riti ti nəri nə mə nurigrigien rasori. Ro iamīnhi irə in rini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi, mhəuvniwə ia niwə səvəi

naruagən me. ³⁵ Nəpɪn Pol reste kwopun nəha kavən kautə ikin, naruagən me həvrani in mamhəutə. Irəha ho iamɪnha irə, ti nəri nə mə nərmama me niemaha raməpi pik irəha. ³⁶ Kamhəkurirə ia Pol mɪne naruagən me, mamhəkwein əpwəmwis mə, “Housi əpune iəmə nəha.”

³⁷ Ipaka naruagən me həuvehi Pol mhəuvnimwə ia nimwə səvənraha, nənə Pol rini pen ti iəmə asori səvəi naruagən me i mə, “Ko iakəgkiari ro mik?”

Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Kwa ikukurən nəgkiariien səvəi nəkur Kris. ³⁸ Rosi ik iəmə Ijip nəha fwe kupwən ikrukwumen naruagənien riti kimiaha nəkur Rom, miri nərman me səməme kamhousi əpune iərmama, irəha pam fo-taosen, hiəuvən fwe kwopun akwesakwes ikin?”

³⁹ Miregi Pol rini mə, “Rekəm. Iou iəmə Isrel. Iakinətui fwe profens nəha Silisia ia taon nəha Tasas. Iou sitisen riti səvəi taon asori nəha. Iakase ik mə ko ikəsəni ro iou iakəgkiari m nərmama me nəha.”

⁴⁰ Iəmə asori səvəi naruagən me rəsəni Pol. Nənə Pol rərer nəha kavən kautə ikin, muvehi utə rəgin, miripwi tete nərmama me. Nəpɪn irəha həuvehe mhafafa, rəgkiari mɪnraha ia nəgkiariien Hipru, mɪni mə,

22

Pol rini irapw nəgkiariien səvənhi ti nəkur Isrel

¹ “Tata me mɪne piak me, hətərig ro iou, pwəh iakini irapw nəgkiariien səiou tukumi-aha i.” ² Nəpɪn irəha həregi Pol raməgkiari mɪnraha ia Hipru, nəgkiariien ihi səvənraha, həuvehe mhafafa mwi.

Nənə in rɪnamɪni mə, ³ “Iou iəmə Isrel. Iakinətui fwe Silisia, ia taon nəha Tasas, mətə iakiməpwinari ia taon i Jerusalem mo skur ia skur səvəi iahtən nəha Kamaliel. In rɪnahatən iou ia loa səvəi kaha kupwən me səkitaha mə takesi pen atukwatukw. Ia nəpɪn nəha iakiskai mə tako narimnari me səməme Kumwesən rokeikei rəmwhen ia kimiaha i ipwet mɪne. ⁴ Fwe kupwən, iakamometə nərmama me nəha səməme kamhesi pen Suatuk səvəi Iesu. Iakaməkwtəmhiri irəha, nəri auər a mə nərman uə nɪpran, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus mə tukousi əpune irəha. ⁵ Pris asori anan mɪne nəmə asori me səkitaha nəkur Isrel tuhəni mə iakani pərhiən. Nəpɪn riti iakiməuvehi nəkukuə me səvənraha həmərari m piəvtaha me fwe Tamaskes. Iakier, mamevən ia kwopun nəha mə takəkwtəmhiri nərmama me səvəi Iesu, mərihi irəha ia jen, miri irəha mirərig, muvehe mwi ia Jerusalem mə tukousi irəha.

⁶ Ia nəpɪn nəha iakinəuvehe ipaka ti Tamaskes, ipaka kurkwai nəpɪn ia ran, təkwtəkwni a nukuraanien asori ruku pen ia nɪmagouagou, məhiəpwin iou. ⁷ Iakimwei irapw ia tɪprənə, miregi reri iərmama riti rini pehe tukw iou i mə, ‘Sol, Sol, rəfo ikamometə iou?’

⁸ Miregi iakini mə, ‘Iəmə asori, ik sin i?’

Miregi rini pehe tukw iou i mə, ‘Iou Iesu, iəmə Nasaret sə ikamometə.’ ⁹ Nərmama kimaha mɪnraha hətoni nukuraanien nəha, mətə həpkregi amasan mhə nəfe nəha reri iərmama nəha rani pehe tukw iou i.

¹⁰ Nənə iakəres pen in i mə, ‘Iərimənu, takəfo nəha təkwtəkwni?’

Miregi Iərimənu rini pehe tukw iou i mə, ‘Tikərər, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikin trini pehe tukw ik i narimnari me pam i Kumwesən ruvərfi raka mə tiko.’

¹¹ Ia nəpɪn nəha ko iapkətə mhə nari, ti nəri nə mə nukuraanien sə raməhiəpwin iou raməhiəpw pik. Ro pen nərmama kimaha mɪnraha həuvehi rəgik, mhəri iou, mhəuvən fwe Tamaskes.

¹² Ia kwopun nəha iərmama riti nəghɪn nə Ananaeas. In iəməfwaki riti ramsiai Loa səkitaha. Nəkur Isrel me pam səməme kamharə fwe Tamaskes kamhəni amasan in.

¹³ In ruvehe mærer ipaka tukw iou, mini pehe tukw iou i mæ, 'Sol, piak, tiko mætə nari.' Təkwətəkwuni a mwi irə, iakətə nari, mətī pen mətōni in.

¹⁴ Nənə in rini mæ, 'Kumwesən i səvəi kaha kupwən me səkitaha rinərpwi raka rəgin ia niram, mini mæ tikaməkeikei mukurən narimnari me sə in rokeikei, mətōni Iəmə Atukwatukw nəha səvənhi, nənə mīregi rerin atukwatukw rəgkiari. ¹⁵ Ro iamīnhi irə, ik tikuvehe mo iərmama riti səvənhi. Tikaməkeikei məvisau irapw m nərmama me pam narimnari me sə ikīnətōni mīregi. ¹⁶ Təkwətəkwuni nəha, ikameitenhi nəfe? Əskəmter, mo paptəes. Tikəfwaki m Iesu, pwəh in raikuas raka nərəhəien me səim.'

¹⁷ Nəpīn iakrərig muvehe mwi ia Jerusalem, iakevən maməfwaki ia nimwə səvəi Kumwesən. Nənə iakətōni vison riti. ¹⁸ Ia vison nəha iakətə Iərimənu raməgkiari pehe miou mæ, 'Tikap akwauakw, mier ia Jerusalem. Nərmama me i tuhəpkrēgi mhə nəgkiariien səim nəpīn ikəvisau irapw iou mīnraha.'

¹⁹ Mīregi iakini mæ, 'Iərimənu, irəha həukurən amasan iou mæ fwe kupwən iakamevən fwe nəkwai nimwəfwaki me pam səvəi nəkur Isrel, maməkwtəmhiri nərmama səməme kəmhəni nīpərhienien ia niram. Iakamouisi irəha, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus. ²⁰ Stifen, iərmama sə raməvisau irapw ik, nəpīn niten rinaiu irə, iou mwi iakamərer ia kwopun nəha, mamətui ti karkahu me səvəi nərmama səməme kəmhəkwi əpune in. Rerik ragien a ti nəfe nəha kəmhə.'

²¹ Mətə Iərimənu rini pehe tukw iou i mæ, 'Tiko mier. Takərhi pen ik ikevən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.' "

²² Nərmama me kəmhətərig amasan ia Pol, mətə nəpīn həregi nəgkiariien nəha, həgkiari asori, mhəni mæ, "Həuvehi raka iəmə nə, mhousi əpune! Tihəpwəh nəpwəhien in rīmīru!"

²³ Irəha kəmhəkwein əpwəmwis, mamhərarki əpnəpen tīnari me səvənraha mamhərarki utə niməkwrur. ²⁴ Ro iamīnhi irə iəmə asori səvəi naruagən me rini pen ti naruagən me səvənhi mæ tuhəuvehi Pol, mhəuvehi mhəuvnimwə ia nimwə səvəi naruagən me. In rini mæ tuhaməkeikei mhərisi in pwəh rini irapw mæ rəfo nərmama me kəmhəkwein əpwəmwis pen irə iamīnhi irə. ²⁵ Naruagən me hərihi tərini Pol mæ tuhərisi. Iaruagən riti sə ramərer ipaka in rasori ia naruagən me irəha hantret. Pol rini pen tukwe in mæ, "Noien i hiamo ratukwatukw ia loa səvəi nəkur Rom uə rekəm? Hiənuə tihərisi sitisin riti səvəi Rom, mətə kīpkətə raka mhə nari riti rərəha rino."

²⁶ Nəpīn iaruagən nəha rīregi nəgkiariien nəha, revən ti iəmə asori səvənhi, mini pen tukwe in mæ, "Nəfe nəha ikamo? Iəmə nəha in sitisin riti səvəi Rom."

²⁷ Ro pen iəmə asori səvəi naruagən me revən ipaka ti Pol, mini pen tukwe in mæ, "Ni amasan ro tukw iou i mæ pərhien ik sitisin riti səvəi Rom?"

Mīregi Pol rini mæ, "Ouəh."

²⁸ Mīregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mæ, "Rəfo? Iou iakinərəku mane asori mæ takuvehe mo iou sitisin səvəi Rom."

Mīregi Pol rini mæ, "Mətə nəpīn iakinətui irə iou sitisin səvəi Rom."

²⁹ Ia nəpīn a mwi nə naruagən me səməme hənərer ipaka mæ tuhərisi Pol, irəha həhekīr, mharaka irə. Nənə iəmə asori səvənraha, in mwi rehekīr, ti nəri nə mæ rətə mæ Pol in sitisin riti səvəi Rom, mətə rinərihi tərini in ia jen.

Pol rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

³⁰ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rokeikei mæ trīregi atukwatukw nəgkiariien nəha mæ nəkur Isrel kəmhəni ərəha Pol ti nəfe. Kini rakwakwi irə rərhi pen nəgkiariien revən ti pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mæ tuhaməkeikei mhousəsīmwin irəha me. Kurirə irə rini pen ti naruagən me səvənhi mæ tuhəfi raka rəginraha ia Pol. Nənə ruvehi Pol, mevən, rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

23

¹ Ia nāpīn nāha Pol rāti pen mātōni nāmā asori me sāvai nākūr Isrel, mīni mā, “Piak me, fwe kupwān meste pehe ipwet mīne iakamarā, mamousari mā rerik tramasan māmher ia nāmri Kumwesān.” ² Nāpīn Pol rīni iamīnhi, pris asori anan Ananaeas rīni pen tī nārmama sāmāme kamhārer ipaka tī Pol mā riti trāpwi tārhun. ³ Riti ia nirāha rō, nānā Pol rīni pen tī pris asori anan i mā, “Kumwesān trāpwi ik. Ikāmwhen ia nīkare nīmwā kuvrhākīn ia priki. Kahakwi amasan iruā ia prasta, mātā fwe imwā rīmārmāru. Rāfo ikamākure mā tikākiri iou tī nātōnien mā iakamesi pen Loa sāvai Moses uā rekām, mātā ikamārui loa nāha, mamīni mā riti trāpwi iou?”

⁴ Mīregi nārmama ipaka tī Pol hāni mā, “Rāfo ikamāski pris asori anan sāvai Kumwesān?”

⁵ Mīregi Pol rīni mā, “Piak me, sori. Iapkukurān mhā mā in pris asori anan. Kīmārai pen ia Nākukuā Ikinan mā ‘Tikāpwāh nīni ārahāien iāmā asori sākīmīaha.’”

⁶ Pol ruvāukurān raka mā nārmama ia nousāsīmwinien nāha sāvai nāmā asori me sāvai nākūr Isrel nepwīn Satusi me mīne nepwīn Farisi me. Rō iamīnhi irā rāgkiari asori ia kwopun nāha, mīni mā, “Piak me, iou Farisi riti. Tata sāiou mīne kaha me sāiou irāha mwi Farisi me. Iakamārer ia nāmrimīaha ipwet mā tihākiri nāgkiariien sāiou, tī nāri nā mā iou iakamāmri pen āknekīn nātārigien sāiou ia nāgkiariien nāha sākītaha ramīni mā nārmama sāmāme hāuvamhā tuhātui mwi ia nemhāien.” ⁷ Nāpīn Pol rīni iamīnhi, nousāsīmwinien sāvānraha reitehi. Farisi me mīne Satusi me hānamāski irāha me. ⁸ (Irāha kamhāski irāha me tī nāri nā mā Satusi me kamhāni mā nārmama sāmāme hāuvamhā tuhāpwāh nātuiien mwi. Kamhāni mwi mā nagelo me mīne nānimwi nārmama me hāiwān. Mātā Farisi me kamhāni nīpārhiēnien ia nirāha pam.)

⁹ Nāmā asori me ia nousāsīmwinien nāha nāgkiariien sāvānraha rutā pik. Nahātān me nepwīn sāvai Loa, irāha mwi Farisi me, hāskāmter, māmhāni irāpw skai mā, “Kīmāha iahātōni mā noien ārahā riwān ia iāmā i. Rosi nānimwīn riti uā agelo riti rāgkiari min uā?” ¹⁰ Nāvisāien sāvānraha ruvehe masori. Hānamousi irāha me. Nāpīn iāmā asori sāvai nāruagān me rātōni, rehekīr mā irāha tuhōsi Pol mheitehi nīpwrān. Rō pen rārhi pen nāruagān me sāvānhi heiwaiu irāpw mhāuvehi raka Pol ia rāginraha, mhāuvehi mhāuvān fwe nākwai nīmwā sāvai nāruagān me.

¹¹ Nānā ia nāpīn Iārimānu rier pen tī Pol, mīni mā, “Tikāpwāh nehekīrien. Ik ikuvāni irāpw raka iou ia Jerusalem. Tikamākeikei mīni irāpw mwi iou fwe Rōm iamīnhi.”

Nākūr Isrel me nepwīn hārai sun mā tuhōsi āpune Pol

¹² Kīni rakwakwi irā nākūr Isrel me nepwīn housāsīmwin irāha me, mhārai sun mā tuhōsi āpune Pol. Hāuvehi kwāsuahi ia nāmri Kumwesān mā tuhāpwāh nāniēn nari, mhāpwāh nānimwīēn nari riti mheste tuhōsi āpune raka Pol. ¹³ Nārmama me nāha hārai sun iamīnhi irāha hāpi raka foti. ¹⁴ Irāha hāuvān tī pris asori me mīne nāmā asori me sāvai nākūr Isrel, hāni pen tī nirāha i mā, “Kīmāha iahāuvāuvehi raka kwāsuahi ia nāmri Kumwesān mā tahāpwāh nāniēn nari mheste tahōsi āpune raka Pol. ¹⁵ Rō pen kīmīaha mīne nāmā asori me sāmāme kamhākure ia nousāsīmwinien sāvai nāmā asori me sāvai nākūr Isrel tihārhi pen nāgkiariēn revān tī iāmā asori sāvai nāruagān me. Tihāres pen in mā triri Pol meiwaiu pehe mwi tukumīaha. Tiheikuā irā mā hiokeikei mā tihāregi mwi Pol rāgkiari. Nānā kīmāha tahārer mwatuk tukwe mā tahōsi āpune in ia suatuk.”

¹⁶ Mātā kānkwānien Pol rīregi nāfe tuho irā. Rō pen revān, muvnmwā ia nīmwā sāvai nāruagān me, mīni pui pen tī Pol i.

¹⁷ Pol rækwein iaruağən riti sə in rasori ia naruagən me irəha hantret, mini pen tukwe in mə, “Ko ikuvehi iækunouihi i mevən ti iəmə asori səim. Nəgkiariien riti nəha trini pen tukwe in.”

¹⁸ Ro iaminihi irə ruvehi in mevən ti səvənhi iəmə asori, mini mə, “Pol, iəmə nəha fwe ia kalapus, rækwein iou, mares iou mə takuvehi iækunouihi i muvehe tukw ik, nəgkiariien riti nəha trini pehe tukw ik i.”

¹⁹ Nənə iəmə asori səvəi naruagən me ruvehi rəgi iækunouihi nəha, miri raka, mares pen in əpa mə, “Nəfe nəha ikuə tikini pehe tukw iou i?”

²⁰ Miregi rini mə, “Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvərai sun raka mə trakwakwi həres ik mə ko ikiri Pol, meiwaiu, mevən fwe ia nousəsimwinien səvənraha. Irəha tuheikuə ia niram mə irəha hokeikei mə tuhəregi Pol rəgkiari mwi. ²¹ Mətə tikəpwəh nəseniien irəha, ti nəri nə mə nərman me səvənraha həpi raka foti tuhərkwafə ia suatuk mamheitenhi in. Nərman me nəha həuvəvehi raka kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh naniien nari, mhəpwəh nənimwiien nari riti mheste tuhousi əpune raka Pol. Nənə təkwtəkwni nəha hənəpnəpenə raka, mamheitenhi a nəgkiariien səim mə tikəfni irə.”

²² Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Tikəpwəh naniien ti iərmama riti mə ikuvəni pehe raka nəgkiariien nəha tukw iou i.” Nənə in rərhi pen kənkwəniien Pol ramevən.

Kərhi pen Pol revən ti iəmə asori nəha Filiks

²³ Ia nəpin nəha iəmə asori səvəi naruagən me rækwein iaruağən mi kəru səvənhi, mini pen ti nirau i mə, “Tirouevən rouni pen ti naruagən me irəha pam fo-hantret-sefenti mə tuhəpnəpenə ti nevəniien fwe Sisaria. Tuhəier ia naen klok ia nəpin. Hantret kəru tuhavən. Sefenti tuhəkure ia hos me. Hantret kəru tuhəvehi nitei. ²⁴ Pwəh həpnəpenə mwi ia hos me nepwin səvəi Pol trəkure ia nirəha. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi in ia namasanien, mhəuvən ti Filiks, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Jutia.” ²⁵ Nənə iəmə asori səvəi naruagən me rirai nəkukuə riti, mini iaminihi irə minuə:

²⁶ “Filiks, ik iəmə asori pərhien. Iou, Klotias Lisias, iakrai nəkukuə i ruvehe tukw ik. ²⁷ Kupwən, nəkur Isrel həkwtəmhiri iəmə i, mamhousi in. Ipaka housi əpune, mətə kimaha naruagən me səiou iahəuvehe mhəuvehi raka in ia rəginraha. Kurirə ikin, iakregi mə in sitisin riti səvəi Rom. ²⁸ Nənə iakokeikei mə takukurən amasan həni ərəha in ti nəfe noien. Ro pen iakiri in, mevən ia nəkureien səvəi nəmə asori me səvənraha. ²⁹ Nənə iakətoni mə in ripko mhə nari riti rərəha mə tukousi əpune in tukwe uə trəmāk ia kalapus tukwe. Mətə irəha həni ərəha a in ti nəresien me nepwin ia loa səvənraha. ³⁰ Kurirə ikin, iakregi mə nəkur Isrel hənərai sun mə tuhousi əpune iəmə i. Nəpin iakregi, iakərhi pehe akwauakw in mə truvehe tukw ik. Iakini pen ti nərmama səməme kamhəni ərəha in mə irəha mwi tuhaməkeikei mhəuvehe tukw ik, mhəni irapw ia nənimem nəfe nəha noien iəmə i rino rerinraha ripkagien mhə tukwe. In i nəgkiariien səiou sampam.”

³¹ Kurirə irə naruagən me ho nəkwai iəmə asori səvənraha, mhəuvehi Pol ia nəpin, mhəuvehi mhəuvən mheste nari fwe kwopun nəha Antipatris. ³² Kini rakwakwi irə, irəha səməme kamhavən a, hərərig mamhəuvən fwe nimwə səvəi naruagən me. Naruagən me səməme kamhəkure ia hos me, irəha əpa həuvehi Pol mamhəuvən. ³³ Nəpin irəha hapirapw fwe Sisaria, mhəuvən ti Filiks, mhəuvei pen nəkukuə nəha iəmə asori səvənraha rimərai, mhəmri pen mwi Pol ia rəgi Filiks. ³⁴ Filiks rəvsini nəkukuə nəha, marə mares pen Pol i mə, “Ik iəmə pəku?”

Miregi Pol rini mə, “Imwak fwe profens nəha Silisia.”

Miregi Filiks ³⁵ rini mə, “Nəpin nərmama səməme kamhəni ərəha ik tuhəuvehe, iou takregi ik tikini irapw nəgkiariien səim.” Nənə Filiks rini pen ti səvənhi naruagən me

mə tuhəuvehi puvnimwə Pol ia nimwə asori sə Herot rino fwe kupwən,^a nənə mhərer tukuahag.

24

Nəkur Isrel hərer ia nəmri Filiks, mhəni ərəha Pol

¹ Nəpən krirum rukurau, nənə pris asori anan Ananaeas reiwaiu pehe ia Sisaria irəha nəmə asori me nepwən səvəi nəkur Isrel mine iərmama riti səvəi nəgkiariien nəghin nə Tetalas. Irəha həuvehe mə tuhərer ia nəmri Filiks, mhəni irapw nəfe nəha Pol rino rerinraha ripkəgien mhə tukwe. ² Kəkwein Pol ruvnimwə pehe, nənə Tetalas rani irapw nəgkiariien səvəi nəkur Isrel ti Filiks i, mamini mə, “Ti nəri nə mə ikamərimənu amasan ia kimaha, iahamarə əpwəmwis ia nəmərinuien. Ikinəmri amasan narimnari me ripik mo narəien səkimaha nəkur Isrel ruvehe mamasan mwi. ³ Iəmə asori Filiks, ia nəpən me rerimaha ragien ti narimnari me nəha ikamə, iahaməni tanak tukw ik. ⁴ Iou iapkokeikei mhə mə takouraha nəpən səim, mətə iakase ik mə tikapi kimaha, mətərig ro ia nəgkiariien kwakwa səkimaha. ⁵ Kimaha iahətoni mə iəmə i, in iəmə ərəha riti. Ia kwopun me pam rarukwumen nərəhaien, mamə nəkur Isrel kamhəski irəha me. In iəmə asori riti səvəi nərmama me nəha hənati irapw ia nəfwakiien atukwatukw səkimaha, mamhesi pen iəmə Nasaret nəha. ⁶⁻⁷ Nəpən riti in raməmwur mə trərui loa səkimaha, mo nimwəfwaki səkimaha ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən, nənə iahəkwtəmhiri in tukwe. ⁸ Trini minuə ikəres pen iəmə i, ikukurən niregiien raməgkiari ia narimnari me pam i iahaməni irə.” ⁹ Nənə nəkur Isrel hasitu ia Tetalas, mhəni mə narimnari me nəha Tetalas rani ro nipərhiienien.

¹⁰ Ia nəpən nəha Filiks ranuanu pen m Pol mə trəgkiari. Nənə Pol rini mə, “Iou iakukurən amasan mə nuk ripik ik iəmə asori sə iakaməkiri nəgkiariien səvəi nəkur Isrel ia kwopun i. Ro pen rerik ragien mə takini irapw nəgkiariien səiou ia nənimem. ¹¹ Ikukurən nətəien mə ripkəpi raka mhə ihi nəpən twelef iou iakiməutə pen fwe Jerusalem mə takəfwaki. ¹² Ia nəpən nəha nəkur Isrel həpkətoni mhə iou iakamousari m iərmama riti. Həpkətoni mhə iou iakarukwumen nərəhaien riti ia nimwə səvəi Kumwesən uə ia nimwəfwaki me səvənraha uə ia kwopun me fwe ia taon. ¹³ Nəgkiariien me i kamhəni ia nirak təkwtəkwuni rəknekin ti nirəha mə tuho ikətoni mə nipərhiienien. ¹⁴ Mətə nəri takini pehe tukw ik i ro nipərhiienien. Iou iərmama riti iakamərer pen ia kuse nəfwakiien i kani mə Suatuk səvəi Iesu. Ia suatuk nəha iakaməfwaki pen m Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkimaha. Irəha i kamhəni mə suatuk nəha suatuk ikou. Mətə iou iakani nipərhiienien ia nəgkiariien me pam kimərai pen ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me. ¹⁵ Iakaməmri pen əknekin nətərigien səiou ia Kumwesən mameitenhi rəmwhen mwi ia nəmə me i mə ti nəpən riti in ro nərmama səməme həuvamhə hətui mwi, nəkur amasan mine nəkur ərəha. ¹⁶ Mo pen ia nəpən me iakamousari məpwəh noien nari riti sə tro iakregi fwe ia rerik mə iakino nərəhaien ia nəmri Kumwesən uə ia nəmri nərmama. ¹⁷ Ia nuk me nepwən iapkevən mhə fwe ia Jerusalem. Kurirə irə iakevən ikin mə takuvei pen narimnari me nepwən m Kumwesən, nənə muvei pen mwi mane trasitu ia nərmama me səiou nəkur Isrel. ¹⁸ Iakevən fwe nimwə səvəi Kumwesən mə tako narimnari me nəha. Nəpən iakevən mo pam nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien iou iakəmher ia nəmri Kumwesən, nəkur Isrel me nepwən hətə iou. Nərmama me həpwəh nipikien kimaha minraha, nurigrigien asori riwən. ¹⁹ Mətə nəkur Isrel me nepwən səməme həuku pen fwe Esia, irəha mwi fwe nəkwai nimwə

^a **23:35:** Herot sə rousi əpune nəkwərhakwərha me nəpən Iesu rətui irə, ruvamhə raka. Mətə Herot nəha in nəha rino nimwə asori riti fwe Sisaria. Nənə nəpən Pol revən fwe ikin, nimwə nəha rəmwhen ia nimwə səvəi Provens. Kavmen ramowok fwe ikin. Nipəri nimwə nəha rəmwhen mwi ia kalapus. **24:5:** Wok Me 17:6 **24:6-7:** Wok Me 21:28-30 **24:11:** Wok Me 21:17 **24:14:** Wok Me 24:5 **24:15:** Jon 5:28-29 **24:16:** Wok Me 23:1 **24:17:** Rom 15:25-26, Kal 2:10 **24:18:** Wok Me 21:26-27 **24:19:** 2Tim 1:15

naha. Trini minua iraha haneta iou iakino noien araha ramasan pwah hauvehe mharer ia nanimem, mhani irapw. ²⁰ Ma rekam pwah namema me i hani irapw tukw ik i nafe iakino ripkatukwatukw mhahantoni ia napin naha iakamarer ia namri namema asori me savanraha. ²¹ Mata niemaha rapi iraha ti nagkiariien kuationa i iakimani. Napin iakamarer ia namrinraha, iakagkiari asori, mini ma, 'Ipwet, iakamarer ia namrimiaha ma tihakiri nagkiariien saiou, ti nari na ma iakani parhien ma narmama samame hauvamha tuhaturi mwi.' "

²² Filiks rukuran amasan suatuk naha savai Iesu. Ro pen ro sampam ia nagkiariien, mini ma, "Napin Lisias, iamema asori savai naruagan me, truku pen fwe Jerusalem meiwaiu pehe i, iakini irapw natarigien saiou ia nagkiariien me i sakimiaha." ²³ Nana Feliks rini pen ti iaruagan riti savanhi ma, "Tikatui amasan ti iarmama i, mata ikukurun nuvehi rakaien jen ia ragin, maseni in pwah ravun auar a kwopti. Trini minua in me nepwin hauvehe ma tuhasitu ira, tikapwah niniseien iraha."

Pol ragkiari m Filiks mine Trusila

²⁴ Napin nepwin rukurau, Feliks ruvehe irau pran savanhi naghin na Trusila. In pran Isrel. Filiks rari pen nagkiariien ma Pol ruvehe. Nana in riregi Pol ragkiari ia nahatataien ia Iesu Kristo. ²⁵ Mata napin Pol ramagkiari ia noien atukwatukw, mine noien sa iarmama rasisag noien araha ia nimiruian savanhi, mine napin sa ruvehe Kumwesan trakiri narmama ti noien me savanraha, Filiks rehekir, mini pen ti Pol i ma, "Takwtakwuni namwhen. Tiko mevun. Ti napin riti, saiou wok riwan, iakakwein mwi ik." ²⁶ Ia napin mwi naha, Filiks ramatarig ma rosi Pol ruvei pen mane min ma traseni in rier ia kalapus mamevan. Ro pen ramakwein Pol ia napin me, mamagkiari irau min.

²⁷ Nuk karu rukurau, nana Feliks rapwah wok sa ruvehi, mata rapwah Pol ramamak ia kalapus, ti nari na ma rokeikei ma tro nakur Isrel haregi ramasan tukwe. Nana Posias Festas ruvehi tamwheki Filiks.

25

Pol rinua trevan marer ia namri Kig Sisa

¹ Napin Festas ruvehe ia profens savanhi, muvehi napin kahar fwe Sisaria, nana mier mutapen fwe Jerusalem. ² Ia kwopun naha pris asori me mine namema asori me savai nakur Isrel kamhani araha Pol, mamhares Festas i ma ³ trasitu ia niraha marhi Pol rutapehe ia Jerusalem. Iraha hanerai sun raka ma tuharkwafa ia suatuk, mhousi apune in. ⁴ Mata Festas rini ma, "Pol fwe Sisaria ia kalapus. Ripko mhah tui, iou iakrari mevan fwe ikin. ⁵ Ramasan ma namema asori me ia kimiaha heiwaiu mhauvan fwe Sisaria kimaha minraha. Nana ma iamema naha rino nari riti rarah, pwah iraha hani pehe tukw iou i."

⁶ Festas rarah napin eit ua ten iraha minraha. Kurira ikin reiwaiu pen fwe Sisaria. Kini rakwakwi ira in revan makure ia kwopun sa kamakiri nagkiariien ikin, nana mini pen ti naruagan me ma tuhauvehi Pol mhauvehe. ⁷ Napin Pol ruvehe, nakur Isrel samame haier ia Jerusalem mheiwaiu pehe, mharer kuraukurau ira, manamhani irapw narimnari me ripik rarah anan Pol rino, mata raknekin ti niraha ma tuho Festas rata ma niparhienien.

⁸ Ia napin naha Pol rini irapw nagkiariien savanhi, mini ma, "Iapko mhah nari riti rarah marui loa savai nakur Isrel ua loa savai nimwa savai Kumwesan, ua loa savai Kig Sisa."

⁹ Mata Festas rokeikei ma tro nakur Isrel rerinraha ragien tukwe. Ro pen rini pen ti Pol i ma, "Rafu? Rerim ragien ma tikuta pen fwe Jerusalem, nana ia kwopun naha tikarer ia nanimem ma takakiri nagkiariien saim mine nagkiariien me i kamhani araha ik ira?"

¹⁰ Miregi Pol rini ma, "Kwopun i iakamarer ikin, Kig Sisa rimani ma tikakiri nagkiariien savai sitisin me savai Rom ikin. Ratukwatukw ma tikakiri nagkiariien saiou ia kwopun i.

Ikuvəukurən amasan raka mə iapko mhə nari ərəha riti, mouraha nəkur Isrel i. ¹¹ Mə pərhiən iou iəmə ərəha riti sə iakino narimnari me nepwin loa səvəi nəkur Rom rani mə takemhə tukwe, ramasan. Iapkəres mhə ik mə tikuvehi raka iou ia nemhəien. Mətə mə nəgkiariien səvənraha kamhəni ia nirak ro neikuəien i, iərmama riti riwən ko ruvei pen iou ia rəginraha. Iou iakokeikei mə takevən mərəer ia nəmri Kig Sisa pwəh in riregi nəgkiariien səiou.”

¹² Nənə Festas rəgkiari irəha nərmama me səvənhi. Nəpən həgkiari pam, rini pen ti Pol i mə, “Ikini mə ikokeikei mə tikətoni Kig Sisa ti nəgkiariien səim. Ramasan, takərhi pen ik, tikevən mətoni Kig Sisa.”

Pol rərəer ia nəmri Akripa

¹³ Nəpən nepwin rukurau, Kig Akripa mine kətiriməni Pernis krouvehe ia Sisaria rouevən rouətə Festas. ¹⁴ Krouarə ia kwopun nəha nəpən rəpik. Ia nəpən nəha Festas rini irapw ti Kig Akripa narimnari me kino ia Pol, mīni mə, “Iərmama riti ia kwopun i nəpən Filiks ramevən, məpwəh rəmak ia kalapus. ¹⁵ Nəpən iakevən fwe Jerusalem, pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe mamhəni ərəha in, mamhəres iou mə takousi əpune. ¹⁶ Mətə iakini pen ti nirəha i mə narəien səvəi nəkur Rom ropə. Trini mīnuə kīni iərmama riti mə rīnərui loa, ko iapkəsəni akwauakw mhə in mə tukousi əpune. Takaməkeikei mukupwən mousəsīmwin in mine nərmama səməme kamhəni ərəha in ia kwopun kuatia. Iərmama nəha traməkeikei muvehi nəpən səvənhi pwəh in trini irapw nəgkiariien səvənhi ia nīkaren səvəi nəgkiariien me nəha nərmama kamhəni ərəha in irə.

¹⁷ Ro iamīnhi irə, nəpən irəha həuvehe i, iapko mhə tanpen irə, mətə rakwakwi irə iakevən məkure ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikīn, nənə mīni pen ti naruagən me mə tuhəuvən mhəuvehi iəmə nəha mhəuvehi mhəuvehe. ¹⁸ Nəpən nərmama səməme kamhəni ərəha Pol həskəmter, nətərigien səiou mə irəha tuhəni irapw narimnari me nepwin sə rərəha anan in rino. Mətə həpko mhə iamīnhi. ¹⁹ Irəha həskəmter, mamhousari irəha min ti nəresien me nepwin ia nīkaren səvəi nəfwakiiien səvənraha, mamhousari mwi ti iərmama riti nəghin nə Iesu. Ruvamhə, mətə Pol rini mə rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²⁰ Nəpən iakregi nəgkiariien me nəha, iakuvəreirei mə takəfətoni nīpərhiənien irə. Ro pen iakəres pen iəmə i mə ‘Rerim ragien mə tikevən fwe Jerusalem, nənə takəkiri nəgkiariien səim mine nəgkiariien səvənraha fwe ikīn?’ ²¹ Mətə Pol rini mə rekəm. In rokeikei mə tramo a ia kalapus pwəh Kig Sisa riregi nəgkiariien səvənhi, məkiri. Ro pen iakini pen ti nərmama me səiou mə tuhətui amasan tukwe fwe ia kalapus meste takərhi pen revən ti Kig Sisa.”

²² Nəpən Festas rini pen pam, Akripa rini pen tukwe in mə, “Iou mwi iakokeikei mə takregi iəmə nəha rəgkiari.”

Miregi Festas rini mə, “Ramasan, pwəh trakwakwi ikregi.”

²³ Kīni rakwakwi irə, nukupwəniən asori riri Akripa mine Pernis mine nəmə asori me səvəi naruagən me mine nəmə asori me səvəi taon nəha həuvnimwə ia nəkwai nimwə sə kamregi nəgkiariien ikīn. Nənə Festas rini pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəuvehi Pol mhəuvnimwə pehe. ²⁴ Nəpən Pol ruvnimwə pehe, Festas rini mə, “Kig Akripa mine kītaha pam ia kwopun i. Hiətə iəmə i. Nəkur Isrel me pam fwe Jerusalem kamhəni pehe tukw iou i, mamhəni asori mə takaməkeikei mousi əpune. Nənə kurirə ho mwi iamīnhi ia kwopun i Sisaria. ²⁵ Mətə iapkətə mhə nari riti rino rərəha mə tukousi əpune in tukwe. Nənə ti nəri nə mə rīnokeikei mə trevən fwe Rom pwəh Kig Sisa rəkiri nəgkiariien səvənhi, iakuə takərhi pen i revən, ²⁶ mətə iou iakreirei mə takrai pen nəfe ia nəkukuə ia nīkaren səvəi iəmə i, mərhi pen i, revən ti Kig Sisa. Ro pen iakuvehi iəmə i, muvehe, mərpxi irapw in ia nənimem, Kig Akripa, mine ia nəmrimiaha pam. Iakuə nəpən səregi,

mhəkiri pam nægkiariien səvənhi, tihəuvei pehe nətərigien riti miou pwəh iakrai pen ia nəkukuə. ²⁷ Trini minuə iakərhi pen iərmama riti sə raməmak ia kalapus revən ti iəmə asori səkitha, mətə iapkra i pen atukwatukw mhə nəfe nəha loa in rinərui, tukw iou iakregi rīpkatukwatukw mhə.”

26

Akripa rəsəni Pol mə trəgkiari

¹ Akripa rini pen ti Pol i mə, “Iakəsəni ik, ikini nægkiariien səim.” Nənə Pol ruvehi utə rəgin minani irapw nægkiariien səvənhi, minamini mə, ² “Kig Akripa. Iakamərer ia nənimem ipwet mə takini irapw nægkiariien səiou ti nægkiariien me pam i nəkur Isrel kamhəni ərəha iou irə. Rerik ragien, ³ ti nəri nə mə ik ikukurən amasan narəien səvəi nəkur Isrel mine nousariien me səvənraha. Ro pen iakase ik tiko nətərigien səim rəpwəmwis, mətərig ia nirak.

⁴ Nəkur Isrel me pam həukurən amasan narəien səiou. Nəpən iakinamouih, iakamarə kimaha minraha fwe imwak ikin. Kurirə ikin iakamavən kimaha minraha fwe ia Jerusalem. ⁵ Irəha həuvəukurən raka iou fwe kupwən. Mə rerinraha ragien ti niniiien, tuhəni iou mə pərhiien iakinərə ia narəien səvəi Farisi me. Farisi me həskai ti Loa səvəi Moses mhəpi raka təmwei nəfwakiiien me nepwən səkimaha nəkur Isrel. ⁶ Nənə təkwtəkwuni iakamərer ia kwopun i mə tikəkiri nægkiariien səiou, ti nəri nə mə iakaməmri pen əknekən nətərigien səiou ia promes nəha Kumwesən rīməni pen ti kaha kupwən me səkimaha. ⁷ Promes nəha kwənəkwus me twelef səkimaha kamhəmri pen əknekən nətərigien səvənraha irə, mamhəfwaki skai ia nəpən mine ia ran, mamheitenhi mə tuhəvehi. Promes əpa nəha, Kig Akripa, ti nəri nə mə iakaməmri pen əknekən nətərigien səiou irə, nəkur Isrel me i kamhəni ərəha iou. ⁸ Kimiaha i, Kumwesən rukurən noien nərmama səməme həuvəmhə hətui mwi. Rəfo rəknekən tukumiaha ti niniiien nīpərhiienien irə?

⁹ Fwe kupwən, iou mwi rerik ramrhi mə takaməkeikei mo narimnari me nepwən, mouraha nəghi Iesu, iəmə Nasaret. ¹⁰ In nəha noien səiou sə iakinamo fwe ia Jerusalem. Pris asori me həməuvei pehe nasoriien miou, nənə iakəkwtəmhirī nərmama səvəi Iesu həpik, muvehi puvnimwə irəha ia kalapus. Nəpən kamhəni mə tukousi əpune irəha, iou mwi iakini mə ratukwatukw, pwəh housi əpune. ¹¹ Nəpən rīpik iakamousi irəha fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, mamousari mə tako irəha həni ərəha Iesu. Iakaməmwəki pik irəha. Ro pen iakamevən mwi fwe ia taon me isipwən mə takometə irəha.

¹² Nəpən riti pris asori me həuvei pehe nasoriien miou, mhərhi pen iou mə takevən fwe Tamaskes. ¹³ Kig Akripa, fwe ia suatuk, ia kurkwai nəpən ia ran, iakətə nukuraanien ruku pen ia nimagouagou, məhiəpwən iou mine nərmama me səməme haməkurirə ia nirak. Raməhiapw pik məpi raka meri. ¹⁴ Ia nəpən nəha kimaha pam iahəmwei ia tiprənə, nənə iakregi reri iərmama riti rəgkiari pehe miou ia nægkiariien Hipru, mini mə, ‘Sol, Sol, rəfo ikamometə iou? Ikamo a nəmisəien mik. Ikəmwhen ia kau nəha nəpən iəmə asori səvənhi raməpi ia nei əhiə, ramerukw kurirə nisun, nei əhiə raməpi.’

¹⁵ Miregi iakini mə, ‘Iəmə asori, ik sin i?’

Miregi Iərimənu rini mə, ‘Iou i Iesu sə ikamometə. ¹⁶ Mətə tiko mīskəmter, mərər ia nisum mi. Iou iakier pehe tukw ik i iamənhi irə minuə takuvehi utə ik, ikuvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari miou. Tikaməkeikei mini irapw ti nərmama me narimnari me sə iako ikətoni ipwet mine narimnari me sə tako ikətoni. ¹⁷ Takuvehi raka ik ia rəgi nəkur Isrel mine ia rəgi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Iakamərhi pen ik ti nīrəha i. ¹⁸ Tikaməkeikei mevən mo nənimenraha rukuraan. Pwəh həpwəh nəpitəvien,

mhərari, mhəuvehe ti nukuraanien. Pwəh həpwəh niskaiien səvəi Setan, mhərari, mhəuvehe ti Kumwesən. Nənə Kumwesən trenouenou noien ərəha me səvənraha, nənə irəha tuhəuvehi kwopun riti səvənraha irəha nərmama me i Kumwesən raməmri əpə irəha mə irəha nəkur ikinan me səvənhi, ti nəri nə mə kamhahatətə ia nirak.’

¹⁹ Ro iaminihi irə, Kig Akripa, iakəpwəh nəruuiien vison nəha ruku pen ia neiai. ²⁰ Mətə iakukupwən fwe Tamaskes, nənə fwe Jerusalem, mine ia kwopun me nepwın mwi fwe ia tənə Jutia, mine ia tənə me səvəi nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. Iakəvisau irapw mə nərmama me tuhaməkeikei mhərərıg ia noien ərəha me səvənraha, mhəuvehe ti Kumwesən, mho noien amasan me səməme tuhahatən pen mə irəha həuvərərıg pərhiien ia rerınraha. ²¹ Nənə ti noien nəha iakamo, nəkur Isrel me i həkwətəmhirı iou fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhousari mə tuhousı əpune iou. ²² Mətə Kumwesən ramasıtu ia nirak ia nəpın me. Ro pen iakamərər ia kwopun i ia nəmrımıaha ipwet, maməvisau m nəmə asori me mine nəmə auər a me. Nəgkiariien i iakani rıpkə mhə nəgkiariien əpə riti, mətə iakani a narımınari me səməme profet me mine Moses həməni kupwən mə tuko. ²³ Irəha həməni mə Kristo traməkeikei mıregı nəmisıien, memhə, mukupwən ia nərmama me pam mətui mwi ia nemhəien, nənə məvisau irapw nəgkiariien amasan sə trəhiəpwın nəkur Isrel mine nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel.”

²⁴ Nəpın Pol rani irapw nəgkiariien səvənhi iaminihi irə, Festas rəgkiari asori, mini mə, “Pol ikamarməri. Nukurənien me rıpkə kınahatən ik irə hamo ik ikamarməri.”

²⁵ Mətə Pol rını mə, “Festas, iəmə asori, iakəpwəh narməriien. Nəgkiariien me i iakani ho nıpərhiienien anan. ²⁶ Kig Akripa, ikukurən narımınari me i. Ro pen iakukurən nəgkiariien mik, məpwəh nehekırien. Ia nətəien səıou rosi ikınətə pam raka narımınari me i, ti nəri nə mə həpkier irapw mhə ia kwopun afafa. ²⁷ Kig Akripa, rəfo? Ikamıni nıpərhiienien ia profet me səvəi nəkur Isrel? Iakukurən mə ikani nıpərhiienien ia nirəha.”

²⁸ Mıregı Akripa rını pen ti Pol i mə, “Ikukurən mə ia nəpın ouıhi kwərha ko ikuvi iou iakuvehe mo iou Kristin?”

²⁹ Mıregı Pol rını mə, “Iakəpwəh nəfwaki penien m Kumwesən tukw ik əpa, mətə tukumıaha pam i hıamətərıg ia səıou nəgkiariien ipwet. Iakaməres mə nəpın ouıhi uə nəpın əpwəmwis, kımıaha pam tıhəuvehe mhəmwhen ia nirak. Jen me i a sə kınərıhi iou irə, iakəpwəh nokeikeiien mə tukərıhi kımıaha irə.”

³⁰ Ia nəpın nəha Kig Akripa mine Festas mine Pernis mine nərmama səməme kamhəkure irəha mınraha həskəmter, ³¹ mhəier. Nəpın həier pam, həni pen ti nirəha me i mə, “Iəmə nəha rıpkə mhə nari riti sə tukousı əpune in tukwe uə tukuvehi puvnimwə in ia kalapus tukwe.” ³² Nənə Akripa rını pen ti Festas i mə, “Rıpkəpwəh a nəresien mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariien səvənhi, səseni rier irapw ia kalapus mamevən.”

27

Nəmə Asori me hərhi Pol mə trevən fwe Rom

¹ Nəmə asori me həni mə kımaha tahəputə ia nıtətə riti, mhəuvən fwe Itali. Irəha həuvehi Pol mine nərmama nepwın səməme kamhəmək ia kalapus, mhəuvehi mhəuvei pen ia rəgi iaruağən riti nəğhın nə Julias. In rasori ia naruağən me irəha hantret. Kani irəha mə Naruağən me səvəi Kig Sisa. ² Nıtətə riti sə ruku pen fwe Antramıtıam muvehe mınamevən fwe kwopun me fwe Esia. Iahəputə irə mhəier. Iəmə Masetonia riti sə ruku pen ia taon nəha Tesalonaeka ruvehe kımaha min. Nəğhın nə Aristakas. ³ Kını rakwakwi irə iahapırapw fwe taon nəha Saeton. Julias rerın rəpou ti Pol, məseni in ruvarei mətoni in me nepwın. Nənə irəha hasıtu irə. ⁴ Nəpın iahəputə mwi ia nıtətə səkımaha mhəier ia kwopun nəha, iahaiu tegın nıkare tənə əmwerıs nəha Saepras, ti nəri nə mə nımətəgi

raməpwi nitətə. ⁵ Iahəpi simwɪn ia təsi nəha iruə ia profens mi nəha Silisia mine Pamfilia. Kurirə ikin iaheiwaiu pehe ia taon nəha Maera ia profens nəha Lisia mhəuvarei. ⁶ Ia kwopun nəha iəmə asori səvəi naruagən me rətoni nitətə riti sə ruku pen fwe Aleksantria minamevən fwe Itali. Nənə ruvei pen kimaha irə.

⁷ Nitətə nəha ramaiu məru. Nəpɪn rɪpɪk rukurau, nənə iahaməmwur mhəpirapw iruə ia taon nəha Nitas. Mətə ia kwopun nəha nimətəgi riskai. Ko nitətə rɪpkərer mhə. Ro pen iahaiu tegin tənə əmweris nəha Krit, mhəukurau ia poen nəha Salmone. ⁸ Iahəmwur, mhaiu, mhesi pen nɪkare Krit, mhəuvehe ia kwopun riti kani mə Pasis Amasan ipaka ti taon nəha Lasea. ⁹ Ia naiuien səkimaha iahənouraha raka nəpɪn rɪpɪk. Rɪpko mhə nəpɪn amasan ti nɪrɪpɪn penien naiuien səkimaha mamhəuvən, ti nəri nə mə nəpɪn asori səvəi nəkur Isrel kani mə Nəpɪn Kauvehi Raka Nərəhaien Irə^aruvəukurau raka. Nəpɪn səvəi nimətəgi ruvəuvehe ipaka. Ro iamɪnhi irə Pol rəgkiari pen m nərmama, mini mə, ¹⁰ “Nərman, trɪni minuə saməsua mamhəuvən, iakətə mə narimnari me rɪpɪk trəmwhenɪmw. Rɪpko mhə kago əpa mine nitətə, mətə tukouraha mwi nimiruien me səkitaha.” ¹¹ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rɪpkətərig mhə ia nəgkiariien səvəi Pol, mətə ramətərig ia kapten səvəi nitətə mine iəmə i səvənhi nəha nitətə. ¹² Nənə ti nəri nə mə rəknekin ti nitətə me mə tuhərer ia pasis nəha ia nəpɪn səvəi nəkwieien, nərmama me həpɪk ia nitətə səkimaha hokeikei mə tahəier ia kwopun nəha, mharkut mə ko iaheste Finiks, pasis riti mwi fwe Krit sə raməti pen saotwes mine notwes. Həni mə pwəh nitətə səkimaha rərer afafa fwe ikin meste nəpɪn səvəi nəkwieien rukurau.

Nimətəgi asori rousi nitətə

¹³ Nəpɪn mətəgi natogə rərer, mavən ouihi a, kru me səvəi nitətə səkimaha həregi mə rosi ko haiu mheste Finiks. Ro pen həuvehi utə aean sə hənəsə irapw i raməkwətəmhiri nitətə. Nənə iahəier, mhaiu parei a, mamhesi pen nɪkare tənə əmweris nəha Krit. ¹⁴ Mətə rɪpko mhə tui, mətəgi asori riti kani mə Nɪpərəpu riskəmter muku parei, ¹⁵ muəsi nitətə, məkəkini nɪpəsegin. Iaharkut mə tahəkəkini nitətə, raiu atukwatukw, mətə rəknekin. Ro pen iahəpwəh, mhəmak pen ia nimətəgi, mamhəuvən. ¹⁶ Iahəuvən ipaka ti tənə əmweris ouihi nəha Kaota, mhaiu tegin. Ia kwopun nəha kru me həmwur mhəuvehi utə kwəti bot səvəi nitətə. ¹⁷ Nəpɪn həuvəuvehi utə raka kwəti bot nəha mhəmri amasan, hosə irapw nəkwus rukurau irapw ia nitətə mutə pehe ia nɪkaren. Həvi tərini mə trəkwətəmhiri nɪpwrai nitətə. Kurirə ikin həhekɪr mə nimətəgi trouini ərori pen nitətə ia nimaha fwe ia kwopun riti kani mə Sirtis. Ro pen həvi əse nivən, mhəmak pen ia nimətəgi mamhəuvən. ¹⁸ Nimətəgi nəha rasori pɪk, mauəsi pɪk kimaha. Ro pen rakwakwi irə kru me hənəmərarki irapw kago me. ¹⁹ Kɪni neis irə, həuvehi nore nitətə me ia rəginraha, mhərarki irapw. ²⁰ Ia nəpɪn me rɪpɪk, iahəpkətə mhə meri ia ran mine kəməhau me ia nəpɪn. Mətəgi nəha ramavən a, mamousi kimaha. Ro pen iahəregi mə na tahemhə pam.

²¹ Ia nəpɪn nəha tui kwopti, kimaha pam iahəpkani mhə nari. Nənə Pol rərer ia nəmrimaha mini mə, “Nərman, hɪəpkətərig iou. Səpkəpwəh a nəputəien ia nitətə i, mhəier ia Krit, ko ramasan. Ko narimnari me həpkərəha mhə, mhəmwhenɪmw iamɪnhi. ²² Mətə təkwtəkwi iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nehekɪrien. Kimiaha riti trɪpkouraha mhə nimiruien səvənhi, mətə nitətə a trəmwhenɪmw. ²³ Kumwesən sə iakaməfwaki min in səvənhi iou. Nərineiv ia nəpɪn agelo riti səvənhi rier pehe tukw iou, ²⁴ mini mə, ‘Pol tikəpwəh nehekɪrien. Tikaməkeikei mərərer ia nəmri Kig Sisa fwe Rom. Ətə ro. Kumwesən ramasan tukw ik. Truvehimɪru ik kimiaha nərmama me pam ia nitətə i.’ ²⁵ Ro iamɪnhi irə, nərmən, tihəpwəh nehekɪrien. Iakahatətə ia Kumwesən səiou. In truvehimɪru kitaha pam i rəmwhen atukwatukw agelo nəha səvənhi rɪməni pehe tukw iou i. ²⁶ Mətə tsaməkeikei mhaiu mhəuvehi pekɪn nimaha ia tənə əmweris riti.”

^a **27:9:** Əvsini mwi Lev 16:30; 23:27-28, Nam 25:9.   **27:10:** Wok Me 27:22   **27:22:** Wok Me 27:10,31   **27:24:** Wok Me 23:11   **27:26:** Wok Me 28:1

²⁷ Nimətagi asori nəha rousi kimaha, məpwı irapw kimaha ia nəkwai təsi nəha kani mə Təsi Atrias.^b Nəpın səro fotin irə, ia kurkwai nəpın, kru me rerınraha rırhi mə rosi iahənamuvehe ipaka ti tənə riti. ²⁸ Ro pen irəha hosə irapw kwənəkwus riti let raməgher pen ia nusvenhın, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia toti sefen meta. Həfwini ouihi a, mhosə irapw mwi, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia twenti eit meta. ²⁹ Irəha həhekır mə kamo nitətə səkimaha rouini ərori pen ia nimaha riti. Ro iamınhi irə həuvən fwe kurirə ia nitətə, mhosə irapw aean kefə tuhəvi tərini nitətə, mamhəfwaki mə trıran akwauakw. ³⁰ Ia nəpın nəha kru me hokeikei mə tuhəivə raka ia nitətə mhap. Harhır irapw kwəti bot ia təsi, mamheikuə mə tuhəuvən fwe nıpəsegi nitətə, mhosə irapw aean me nepwın mwi tuhəvi tərini nitətə. ³¹ Mətə Pol rını pen ti iəmə asori səvəi naruagən me mine naruagən me səvənhi mə, “Nəmə me nəha tuhamo a ia nəkwai nitətə. Kamo Kumwesən trıpkuehimıru mhə kimiaha.” ³² Ro iamınhi irə naruagən me həuvən mhərai əmwesi nəkwus me səvəi kwəti bot, mharaka irə ramevən.

³³ Ipaka rınamran, Pol raməkeikei mınraha mə tuhani nari, mamını mə, “İpwet səneste nəpın fotin, mətə kimiaha hiəpkani mhə ihi nari. ³⁴ Ro iamınhi irə iakani pehe tukumiaha i mə tihaməkeikei mhani nari, pwəh rasitu ia kimiaha. Kimiaha riti trıpkemhə mhə.” ³⁵ Pol rını iamınhi irə, nənə mərer ia nəmırınraha, muvehi bred, məfwaki mını vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, mınaməni. ³⁶ Nənə irəha hətoni, hənəməpwəh nehekırıen. Irəha pam mwi hənamani nari. ³⁷ (Kimaha pam tu-hantret-sefenti-sikis nərmama ia nəkwai nitətə nəha.) ³⁸ Nəpın hani nari nəmwhen, həuvehi pak flaoa me fwe ia nəkwai nitətə, mhərarki irapw fwe ia təmwei təsi mə tuho nitətə rəruvərevə.

³⁹ Nəpın rınamran, kru me həti pen mhətoni tənə riti. Həreirei mə nəfe nəha tənə, mətə hətə pasis riti nıpəkır fwe ikın. Nənə hənua ko həuvehi nitətə, mhəuvarei fwe ikın. ⁴⁰ Ro pen hərəi əmwesi raka nəkwus ia aean me səməme kamhəvi tərini nitətə, həmwhenımw. Həfi raka kwənəkwus ia niveiə mi sə krouəkəkini nitətə. Həvi nivən fwe ia nıpəsegi nitətə, rutə mə nimətagi trəkure irə. Nənə iahənamuvən mə tahəuvarei. ⁴¹ Mətə iahəuvən ia kwopun rəkwətə ikın, mhəuvehi pekin nimaha. Nıpəsegi nitətə rəkəkır pen əknekin ia nimaha. Kurirə irə təsi rınaməpwı ərori.

⁴² Ia nəpın nəha naruagən me kamhərai sun mə tuhousi əpune nərmama me səməme hamarə ia kalapus. Kamo heiai mhəuvarei mhap. ⁴³ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rokeikei mə truvehimıru Pol. Ro pen rınise nətərigien səvəi naruagən me, marə mını pen ti nərmama səməme həukurən neiaien mə tuhəivə irapw, mheiai, mhəuvarei. ⁴⁴ Səməme heiai mhəreirei, irəha tuhəkırirə, mheiai pen ia nıpərpəri timpa mine nore nitətə me nepwın.

28

Pol fwe Molta

¹ Nəpın kimaha iahəuvarei amasan a, iahəregi mə tənə nəha nəghın nə Molta. ² Nəkur Molta hamasitu asori ia kimaha. Irəha həse napw, mamhəni pehe tukumaha pam i mə tahəuvən mhərhiəpw irə, ti nəri nə mə nesən ramauə, nəkwıeıien rasori. ³ Ia nəpın nəha Pol ruvehi kuse nei mhıə, mousə pen ia napw. Snek riti sə ramahi əpune iərmama rıregi nəpnəpanien, rier irapw fwe ia kuse nei nəha, mahi rəgi Pol. ⁴ Nəpın nəkur Molta hətoni snek nəha raməgher pen ia rəgın, hani pen ti nırəha me i mə, “Hətə ro. Rosi iəmə nəha in iəmə sə ramousi əpune iərmama. Pərhien in rousari mukurau ia təsi asori, mətə kumwesən me ko həpkəsəni mhə in rımıru.” ⁵ Mətə Pol rouniətukus pen snek nəha ia napw, mıregi ramasan a. ⁶ Nəkur Molta kamhərer mamheitenhi mə rəgi Pol trəsisi uə Pol trımwei memhə təkwtəkwuni. Hərer əpwəmwıs mamheitenhi, mətə həpkətə mhə nari

^b 27:27: Təsi Atrias nəghın riti mwi Təsi Metiterenian. 27:31: Wok Me 27:22 27:34: Mat 10:30 27:35: Mat 15:36, 1Tim 4:4-5 27:44: Wok Me 27:22-25 28:2: 2Kor 11:27 28:5: Mak 16:18

riti sə rərəha ro Pol. Ro pen irəha harə mhərari ia nətərigien səvənraha, mhəni mwi mə, “Kumwesən riti nəha!”

⁷ Kwopun nəha iahəuvarei ikin ipaka ti tīprənə səvəi iərmama riti nəghin nə Puplias. In iəmə asori səvəi nərmama me ia tənə əmweris nəha Molta. In ramasan tukumaha, miri kimaha mevən fwe imwəni, mamətui amasan tukumaha meste nəpin kahar. ⁸ Ia nəpin nəha tata səvəi Puplias ramapri a ia niməhan səvənhi, mīregi rərəha, maməkwiei fifa, mamaiu netə. Mətə Pol ruvniwə pehe, məmrutə rəgin mi irə, məfwaki, in ruvehe məsanin. ⁹ Kurirə irə nəkur Molta me pam səməme nemhəien rarə ia nirəha, irəha mwi həuvehe ti Pol, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. ¹⁰ Irəha həsiai kimaha, mhəuvei pehe narimnari me rīpik m kimaha. Nəpin iahənaməpnəpenə irə mə tahəputə ia nitətə riti mhəier ia kwopun nəha, nəfe nəghin riwən tənə kimaha, nəkur Molta həuvehi, mhəmri pen ia nəkwai nitətə.

Pol rier ia Molta mevən fwe Rom

¹¹ Kimaha iahəuvehi məkwə kahar fwe Molta. Kurirə irə iahəputə ia nitətə riti sə rīnərkwafə fwe ikin meste nəpin səvəi nəkwieien ruvehe mukurau. Nitətə nəha ruku pen fwe Aleksantria. Kiməsegi pen nəghin nə mə Kasto mīne Polakis kumwesən kəru irau mwirmwir mi. ¹² Iahəputə ia nitətə nəha mhəier mhəuvən mhəpirapw fwe taon nəha Saerakus, nənə mhəuvehi nəpin kahar fwe ikin. ¹³ Nənə mhəier mwi, mhəuvən mhəpirapw fwe taon nəha Rejiam. Kini rakwakwi irə, mətəgi uritogə riskəmter, nənə iahəripin mamhəuvən. Nəpin kəru rukurau, nənə iahəpirapw ia taon nəha Puteoli. ¹⁴ Ia kwopun nəha kimaha iahətoni piəvitaha me nepwin. Həres pehe kimaha i mə tuharə kimaha mīnraha səvəi nəfwakieien kuatia. Kurirə irə iahəvən mənəmhəuvən fwe ia Rom. ¹⁵ Piəvtaha me fwe Rom, nəpin həregi mə kimaha iahənamuvehe, həier, mhəuvehe tukumaha, mheste maket səvəi Apias mīne kwopun nəha kino nimwə kahar ikin kaməraku pen kamapri irə. Nəpin Pol rətoni irəha, rini tanak ti Kumwesən. Rerīn ragien. ¹⁶ Iahəuvən mhəpirapw fwe Rom, nənə kəsəni Pol ramarə in əpa irau iaruağan kuatia sə ramətui tukwe.

¹⁷ Nəpin kahar rukurau, Pol rəkwein nəmə asori me səvəi nəkur Isrel me fwe Rom mə tuhəuvehe. Irəha həuvehe, mhəusəsimwin irəha me, nənə Pol rini pen ti nirəha i mə, “Piak me, iou iapko mhə nari riti, mouraha kitaha nəkur Isrel, uə iapko mhə nari riti, mouraha narəien səkitaha sə kaha kupwən me həməuvei pehe. Mətə irəha fwe Jerusalem həkwtəmhiri iou, mhəuvei pen iou ia rəgi nəkur Rom. ¹⁸ Nəpin nəkur Rom me nəha hənəres raka iou nəresien me rīpik, hənə tuhəfi raka rəginraha ia nirak, ti nəri nə mə həpkətə mhə nari riti iakino rərəha tuhousi əpune iou tukwe. ¹⁹ Mətə nəkur Isrel həni mə rekəm. Nənə iakregi mə noien nəha səvənraha raməkeikei miou. Iakəres pen iəmə asori səvəi nəkur Rom mə ko in rəsəni iou iakuvehe i pwəh Kig Sisa rəkiri nəgkiariien səiou. Iakəres pen iamīnhi, mətə səiou riti nəgkiariien riwən takini muəsi nəkur imwak me i. ²⁰ Kino iamīnhi irə ia nirak. Ro pen iakəres mə takətə kimiaha ipwet, məkkiari m kimiaha. Iakuə takini sas pehe tukumiaha i mə hənərihi iou ia jen i ti Kristo, iəmə nəha kitaha nəkur Isrel saməmri pen əknekīn nətərigien səkitaha irə mə truvehe.”

²¹ Pol rini pen pam, nənə irəha həni pen tukwe in mə, “Kimaha iahəpkuvehi mhə nəkukuə me nepwin sə nəkur Jutia həmərai, mhərhi pehe i ti nīniien ik. Piəvtaha me nepwin həiwən həuku pen fwe ikin, mhəuvehe, mhəvisau pehe ik uə həməni ərəha ik. ²² Mətə kimaha iahəkeikei mə tahəregi nətərigien səim, ti nəri nə mə iahəukurən mə ia kwopun me pam kamhəni ərəha kuse nəfwakieien nəha kamini mə Suatuk səvəi Iesu.” ²³ Ro iamīnhi irə irəha Pol həkwpəpin. Nənə ia nəpin nəha nəkur Isrel həpik həuvehe ti Pol ia nimwə nəha ramarə ikin. Nənə in rəgkiari mīnraha nəpin pekīn. In raməvsini Loa səvəi Moses mīne nəkukuə me səvəi profet kupwən me, maməkkiari ia nitətə sə Kumwesən

ramərimənu irə, mamousari mə tro irəha hətoni mə pərhiēn Iesu in Kristo. ²⁴ Irəha me nepwīn həni nīpərhiēnien ia nəfe Pol rani, mətə nepwīn həkini mhə nīpərhiēnien irə. ²⁵ Nənə ti nəri nə mə nətərigien səvənraha rīpkuvehe mhə mo kuatia, irəha həkəwəh mənəmhəuvən. Nəgkiariien sampam Pol rini pen ti nīrəha i, in i mə, “Nəgkiariien sə Nənīmwiin Ikinan rīməuvei pen m Profet Aesea fwe kupwən mə trini irapw ti kaha kupwən me səkimiāha in ratukwatukw a. ²⁶ Kumwesən rīməni pen ti profet i minuə:

‘Evən mīni irapw ti nərmmama me i,

mə iou Kumwesən iakamini mə,

Tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə ti nəpīn riti tihəpkregi sas mhə.

Tihətoni, mhətoni, mhətoni, mətə ti nəpīn riti tihəpkətə sas mhə.

²⁷ Tro iamīnhi irə, ti nəri nə mə reri nərmmama me i ruvəskai raka.

Hənəsisəg raka ia nəkwəreginraha mīne nənimenraha.

Mətə trini minuə həkəwəh noien iamīnha irə,

nəfe nəghin tuhəukurən nətoniēn ia nənimenraha

nənə mhəregi ia nəkwəreginraha,

uə tuhəukurən ia rerinraha,

nənə mhərari mhəuvehe tukw iou, nənə tako irəha həuvehe mhəsānīn.’ ”

²⁸ Pol rarə mīni mwi mə, “Kimiāha tihāməkeikei mhəukurən nəri. Kumwesən rauvehimīru nərmmama me səməme kāmhəni nīpərhiēnien ia Iesu. Nəgkiariien sə raməvisau irapw i ruvavən raka ti nərmmama rīpkō mhə irəha nəkur Isrel. Irəha tuhətərig irə.”

²⁹⁻³⁰ Pol rarə fwe ikīn nuk kəru ia nīmwə riti sə ramərəku pen, mamapri irə, maməsevər ia nīmwə səvənhi ti nərmmama me pam səməme haməuvehe tukwe. ³¹ In raməvisau irapw nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamahātən nərmmama ia nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkītaha. Nəpīn Pol raməgkiari, in rīpkhekīr mhə. Iərmama riti rīwən rīnise in.

Rom Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Navənien səvənhi səro kahar irə rino sampam nənə in rirai nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Rom ia nuk 56 uə 57. Ia navənien səvəi Pol in rokeikei mə trukupwən mevən fwe Jerusalem nənə mevən mwi fwe taon Rom mine tənə Spen. In rirai nəkukuə i mə irəha tuhəpnəpenə ti nuveheien səvənhi. Nægkiariien asori ia nəkukuə i in i natukwatukwien. Pol ramahatən ia nəkukuə i mə: 1) iərmama riti riwən ratukwatukw; 2) Iesu Kristo əpa in ratukwatukw, məmher; 3) trini minuə səni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo, in truvehi raka kitaha ia nīskaiien səvəi nərhəien, nənə muvei pehe nīmīruien vi m kitaha, nənə mo kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən; 4) kitaha nakalasia me tsaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan sə Kumwesən rokeikei.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou Pol. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Kumwesən rinəkwein iou mə aposol, nənə məmri karen iou mə iou iərmama takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi. ² Nægkiariien amasan i, in ruvəni raka tui ia nəgkiariien me səvəi profet me səvənhi səməme kamharə ia Nəkukuə Ikinan. ³⁻⁴ Nægkiariien amasan nəha raməgkiari ia Tini, in nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In riməuvehe iərmama riti riməuku pen ia kwənəkwws səvəi Kig Tevit. In rimamhə nənə Kumwesən rahatən mə in Tini atukwatukw nəpīn ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi ia nīskaiien səvəi Nənīmwin Ikinan. ⁵ Ia Kristo, Kumwesən ro ramasan m kimaha, muvehi pehe wok amasan m kimaha mə kimaha aposol me. Riməuvei pehe wok i m kimaha mə tahəkwein ia nərmama ia tənəmtənə me pam mə tuhəni nīpərhiēnien irə, mho nəkwan. Nənə nəpīn irəha kamho iamīnha irə, mamhəuvehi utə nəghi Iesu.

⁶ Wok i rineste kimiaha mwi. Kimiaha nərmama Kumwesən rinəkwein ia kimiaha mə kimiaha səvəi Iesu Kristo. ⁷ Nəkukuə i rauvehe tukumiaha pam fwe taon nəha Rom. Kumwesən rokeikei kimiaha, məkwein kimiaha mə kimiaha nərmama ikinan me səvənhi. Pwəh Kumwesən tata səkitaha, mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərīnuien m kimiaha.

Pol rokeikei mə trevən mətoni nərmama me səvəi Iesu Kristo ia taon nəha Rom

⁸ Kurirə iakəgkiari iakuə ia nəghi Iesu Kristo takīni vivi Kumwesən səiou tukumiaha pam ti nəri nə mə nərmama ia tənəmtənə me pam kamhəregi nəvisaiuen ia nahatətəien səkimiaha. ⁹ Kumwesən sə iakamo tukwini nari min ia rerik pam ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Tini, in rinətə raka noien səiou mukurən mə ia nəpīn me pam iakani kimiaha ¹⁰ ia nəfwakiien me səiou. Iakaməres mə trini minuə nətərigien pərhiēn səvəi Kumwesən, in trəsevər ia suatuk riti pwəh iakuvehe mətoni kimiaha rəmwhen iakineitenhi tui mə tako.

¹¹ Iakokeikei pik mə takuvehe mətoni kimiaha muvehi pehe nasituien riti səvəi Nənīmwin Ikinan pwəh rərpwi əknekīn mwi kimiaha. ¹² Nīpwrai nəgkiariien i mə nahatətəien səkimiaha rukurən nasituien ia nirak nənə səiou mwi rukurən nasituien ia kimiaha. ¹³ Piak me ramasan mə tihəukurən mə nəpīn rīpik rerik ramrhi mə takuvehe məti pehe ia kimiaha, mətə nəpīn me pam narimnari me rīpik raməsisəg iou ti nuveheien. Iakokeikei mə wok səiou trukuwə mo kwənkwən ia nīmīruien səkimiaha rəmwhen ia nīmīruien səvəi nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel ia kwopun me.

1:1: Wok Me 9:15, 13:2, Kal 1:15   **1:2:** Rom 16:25-26   **1:3-4:** Mat 22:42, Wok Me 13:33, Rom 9:5, 2Tim 2:8
1:5: Wok Me 26:16-18, Rom 15:18, Kal 2:7-9   **1:7:** Nam 6:25-26, 1Kor 1:2, 2Kor 1:1, Efes 1:2   **1:8:** 1Tes 1:8
1:9: Efes 1:16, Fil 1:8, 1Tes 2:5,10   **1:10:** Wok Me 19:21, Rom 15:23,32   **1:13:** Wok Me 19:21, Jon 15:16

14 Iou iærmama riti sǝ takamækeikei mǝvisau irapw nægkiariien amasan sǝvǝi Kumwesǝn m nǝrmama me pam, nǝrmama sǝmǝme hǝukurǝn nægkiariien sǝvǝi nǝkur Kris mine noien sǝvǝnraha, mine nǝrmama sǝmǝme irǝha hǝereirei, mine sǝmǝme irǝha hǝukurǝn amasan nari, mine sǝmǝme hǝpwǝh nukurǝn amasanien nari. 15 Ro iaminihi irǝ iakokeikei pik mǝ takǝvisau irapw mwi nægkiariien amasan sǝvǝi Kumwesǝn m kimiaha fwe taon nǝha Rom.

16 Iakamægkiari iaminihi irǝ iou iapkauris anan mhǝ ti nægkiariien amasan nǝha ti nǝri nǝ mǝ nægkiariien amasan nǝha in niskaiien sǝvǝi Kumwesǝn ti nuvehimiruuien nǝrmama me pam sǝmǝme kamhǝni nipǝrhienien irǝ, rimǝkupwǝn muvehe ti nǝkur Isrel, kurirǝ revǝn ti nǝrmama ripko mhǝ irǝha nǝkur Isrel. 17 Ia nægkiariien amasan sǝvǝnhi, Kumwesǝn ramo nǝrmama kamhǝtoni suatuk sǝ in rinǝmri irǝha tuhesi pen tro irǝha hatukwatukw ia nǝnimen. Suatuk nǝha in nahatǝtǝien fwe nukunen mamevǝn meste nǝkrǝkwerin sampam.^a Rǝmwhen ia nægkiariien i kimǝrai pen ia Nǝkukuǝ Ikinan rani mǝ,

“Iærmama sǝ ratukwatukw ia nǝmri Kumwesǝn ia nahatǝtǝien sǝvǝnhi,
in truvehi nimiruuien.”

Kumwesǝn niemaha ramǝpi ti noien ǝrǝha me sǝvǝi nǝrmama

18 Kumwesǝn fwe ia neiai ramo nǝrmama kamhǝtoni mǝ niemaha ramǝpi pik in. In ramǝrpwǝn noien ǝrǝha me pam sǝvǝi nǝrmama sǝmǝme kamhǝruui nǝkwǝn mamhǝrer tukuahag ia nipǝrhienien sǝvǝnhi ia noien ǝrǝha me sǝvǝnraha. 19 In ramǝrpwǝn noien ǝrǝha me sǝvǝnraha ti nǝri nǝ mǝ irǝha hǝukurǝn nǝtoni atukwatukwien narimnari me pam sǝmǝme nǝrmama hǝukurǝn nǝtoniien Kumwesǝn irǝ. Kamho iaminiha irǝ ti nǝri nǝ mǝ Kumwesǝn atukw rinahatǝn atukwatukw irǝha irǝ. 20 Fwe nukune narǝien muvehe meste pehe ipwet mine nǝrmama me pam hǝukurǝn nǝtoniien ia nǝnimenraha narimnari me sǝmǝme Kumwesǝn rino ia neiai mine tiprǝnǝ, nǝnǝ ro iaminihi irǝ nǝri auǝr a mǝ irǝha ko hǝpkǝtoni mhǝ Kumwesǝn ia nǝnimenraha, mǝtǝ hǝukurǝn nǝtoniien ia narimnari me nǝha mǝ niskaiien sǝvǝnhi ramevǝn a mipko mhǝ sampam mine nipǝrhienien mǝ in Kumwesǝn. Ro iaminihi irǝ nægkiariien riti riwǝn ko irǝha hǝni.

21 Irǝha hǝuvǝukurǝn raka Kumwesǝn, mǝtǝ hǝpwǝh nuvehi utǝien nǝghin mǝ in Kumwesǝn, nǝnǝ mhǝpwǝh niniiien tanak tukwe in. Mǝtǝ rerinraha ruvehe mipkrhi amasan mhǝ nari, nǝnǝ nǝtǝrigien sǝvǝnraha ruvehe mireirei nari rǝmwhen mǝ kamharǝ ia nǝpitǝvien. 22 Irǝha kamhǝni mǝ hǝukurǝn nari, mǝtǝ irǝha hǝereirei nari, 23 mhǝnǝpwǝh nǝfwakiien m Kumwesǝn asori sǝ tripkemhǝ mhǝ ia nǝpin riti, nǝnǝ mhǝuvǝn mhǝfwaki pen m nǝnimwi nari me sǝmǝme hǝmwhen ia iærmama sǝ tremhǝ, uǝ menu me, uǝ nǝrimiru me sǝmǝme kamhavǝn uǝ kamhǝrkou.

24 Ro iaminihi irǝ Kumwesǝn rǝpwǝh irǝha, mǝseni irǝha mǝ irǝha tuhamesi pen a noien ǝrǝha me sǝmǝme rerinraha rokeikei pik mǝ tuho. Ro pen irǝha kamho ia nirǝha me noien me ia nipwranraha sǝ ro a naurisien. 25 Irǝha hǝnǝpwǝh nipǝrhienien sǝvǝi Kumwesǝn, mhǝkwtǝmhiri neikuǝien, nǝnǝ mamhǝfwaki pen m narimnari me sǝmǝme Kumwesǝn rino ia neiai mine tiprǝnǝ, mamho tukwini nari minraha, mǝtǝ hǝpwǝh nǝfwakiien m Kumwesǝn sǝ rino neiai mine tiprǝnǝ, mhǝpwǝh no tukwiniien nari min. In nǝ Kumwesǝn sǝ kamǝgnǝgini rerin in. Ouǝh, pwǝh ro iaminihi.

26 Ti noien nǝha irǝha kamho, Kumwesǝn rǝpwǝh irǝha, mǝseni irǝha mǝ irǝha tuhamesi pen a noien ǝrǝha me sǝmǝme rerinraha rokeikei pik mǝ tuho sǝ ro a naurisien. Ro iaminihi irǝ nipran me nepwǝn sǝvǝnraha kamhǝpwǝh noien i ratukwatukw, noien

1:16: Sam 119:46, Mak 8:38, 1Kor 1:18-24, Wok Me 13:46   1:17: Rom 3:21-22, Hab 2:4   a 1:17: Suatuk riti mwi ti niniiien nægkiariien i ia vas 17 in i mǝ, “Ia nægkiariien amasan sǝvǝnhi Kumwesǝn ramo nǝrmama kamhǝtoni natukwatukwien sǝvǝnhi sǝ raku pen ti nahatǝtǝien mamevǝn ia nahatǝtǝien.”   1:18: Efes 5:6, Kol 3:6, 2Tes 2:12
1:19: Wok Me 14:15-17, Wok Me 17:24-28   1:20: Job 12:7-9, Sam 19:1, Hip 11:3   1:21: Efes 4:17-18   1:22: Jer 10:14, 1Kor 1:20   1:23: Dut 4:15-19, Sam 106:20   1:24: Wok Me 14:16   1:25: Jer 13:25, Jer 16:19, Rom 9:5

sə pran ramesi pen iərman səvənhi, nənə mhəuvən mamho noien i rīpkatukwatukw mhə, noien sə pran ramiri pran. ²⁷ Ia noien a mwi nəha, nərman me nepwīn səvənraha kamhəpwəh noien i ratukwatukw, noien sə iərman ramiri pran səvənhi, nənə mhəuvən rerīnraha ramevən pīk ia nirəha me. Nərman kamho noien me nepwīn ia nirəha me sə ro a naurisien. Mətə Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwīnien mīnraha resi pen atukwatukw noien ərəha me səvənraha.

²⁸ Tī nəri nə mə nərmama həpkokeikei mhə mə tuhəukurən Kumwesən, in rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a nətərigien ikou me səvənraha, mamho noien me həpwəh nəmwhenien. ²⁹ Rerīnraha rukuər ia noien ərəha mīne noien ourour me pam. Irəha kamhəpwətig ti nautə səvənraha, mamhəmwəki nərmama. Rerīnraha rukuər ia nakresien, nousi əpuneien iərmama, nəvisəien, neikuəien, mīne nətuiien suatuk ti nourahaiien iərmama. Irəha kamhəni nīkare nərmama, ³⁰ mamhouraha nəghi nərmama ia neikuəien me. Irəha kamhəmwəki Kumwesən. Irəha kamhəkwaɡ raka ia nəɡkiariien, mamhəfiutə ia nirəha, mamhərpwi irəha ia nəpīn me. Irəha kamhətui suatuk ti noien noien ərəha me səməme nərmama həpwəh ihi nukurəniien. Irəha kamhərui nəkwai tata mīne mama. ³¹ Ia rerīnraha irəha hərəirei nari. Irəha kamhətəfi nəɡkiariien me səvənraha. Nokeikeiien səvənraha riwən ti iərmama. Irəha həpwəh nətərigien nasəkien səvəi nərmama ti nasituiien ia nirəha. ³² Irəha həuvəukurən raka mə nəɡkiariien atukwatukw səvəi Kumwesən rani mə nərmama səməme kamho noien me i iamīnha irə tuhaməkeikei mhemhə, mətə irəha kamhəmwur pen ia noien me nəha. Rīpko mhə noien əpa nəha irəha kamho, mətə kamhəsəni mwi nərmama me səməme kamho noien me nəha mə ramasan a.

2

Kumwesən ramərpwīn noien ərəha səvəi nərmama ia noien atukwatukw

¹ Ro pen nəri auər a mə ik nəfe iərmama, ikamo noien riti rəpwəh nəmwhenien nəpīn ikaməkiri noien səvəi iərməpə. Trīni mīnuə ikīni pen ti iərmama riti mə səvənhi noien rərəha, mətə ia nəɡkiariien nəha ikani ikamousi atukw a ik. Ik nə iərmama sə ikaməkiri noien səvənhi, mətə ik mwi ikamo noien ərəha rəmwhen irə. ² Kitaha səukurən mə Kumwesən ramo noien sə ratukwatukw a nəpīn ramərpwīn noien ərəha me səvəi nərmama sə ro me iamīnha irə. ³ Ik sə ikaməkiri noien səvəi nərməpə, nətərigien səim rəfo? Mə ik mwi ikamo noien ərəha me nəha irəha kamho, nəpīn Kumwesən trəkiri noien ərəha me səim ko ikap raka irə? Rekəm! ⁴ Uə rosi ikamətə ərəha noien i sə Kumwesən ramo ia niram uə? In ramo ramasan pīk tukw ik, nənə məpwəh nəmwəki akwauakwien ik, nətərigien səvənhi rəpwəmwīs tukw ik. Ikukurən uə rekəm mə ramo noien amasan me mik mə noien nəha triri pen ik ikevən məpwəh noien ərəha me səim mīrərig ia rerīm?

⁵ Mətə ti nəri nə mə kəmkapwə riskai, ikəpwəh narakaiien ia noien ərəha me səim mīrərig ia rerīm. Nənə ro iamīnhi irə ikamoeite niemaha sə tukuvei pehe mik ia nəpīn səvəi niemaha. Ia nəpīn nəha Kumwesən tro nərmama hətoni nəkiriiien səvənhi sə ratukwatukw, ⁶ ti nəri nə mə in trərəku nərmama kuatia kuatia resi pen nəfe noien me həno. ⁷ Nərmama me səməme kamhərer əknekin ti noien noien amasan ia nəpīn me mə tuhəuvehi nəɡnəginiiien, mīne nisaiiien, mīne nīmīruien i nemhəien riwən irə, Kumwesən truvei pen nīmīruien rerīn mīnraha. ⁸ Mətə nərmama me səməme kamho a nari rerīnraha rokeikei, nənə, mamhəuvei pen təkutanraha m nīpərhiienien, mamhesi pen a noien ərəha me, Kumwesən truvei pen niemaha asori səvənhi mīnraha. ⁹ Nərmama me pam səməme kamho noien ərəha, Kumwesən tro nəmisəien mīnraha, mo nəknekinien mīnraha, trukupwən ia nəkur Isrel kurirə nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ¹⁰ Mətə nərmama me pam səməme kamho noien amasan, Kumwesən

truvei pen nagnəginien, mine nisaien, mine nəmərinuien minraha, trukupwən ia nəkur Isrel, kurirə nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel. ¹¹ Ro iamihhi irə ti nəri nə mə Kumwesən tro rəmnəmwhen pam ia nərmama me pam.

¹² In trərpwin noien ərəha me səvəi nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel nəri auər a həpkuvehi mhə Loa səvəi Moses. Nənə nəkur Isrel me kamhəuvehi Loa nəha, Kumwesən trəkiri noien me səvənraha ia nəgkiariien səvəi Loa nəha, nənə mərpwīn noien ərəha me səvənraha irə. ¹³ Ro iamihhi irə ti nəri nə mə ripko mhə nərmama səməme kamhəregi Loa nəha irəha nə hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə nərmama me səməme kamho nəri Loa nəha rani, irəha nəha Kumwesən trīni irapw mə irəha hatukwatukw. ¹⁴ Nipərhiēnien nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel irəha həpwəh nuvehien Loa səvəi Moses, mətə nəpīn me nepwīn irəha kamhesi pen a nətərigien səvənraha, mamho nəri sə ratukwatukw rəmwhen a ia Loa nəha rani. Irəha hāmwhen ia loa riti ramiri atukw a irəha, nəri auər a irəha həpkuvehi mhə Loa nəha. ¹⁵ Noien səvənraha ramahatən pen mə nipwrai Loa nəha ikin kimərai pen raməmak ia rerinraha ti nəri nə mə nəpīn nepwīn irəha həregi pen fwe ia rerinraha mə hənə noien ərəha, nəpīn nepwīn mwi mə hənə noien amasan. ¹⁶ Irəha tuhəregi pen nəri me i iamihha irə fwe ia rerinraha ia nəpīn nəha Kumwesən trəsēni Iesu Kristo irə mə trəkiri nətərigien me səvəi nərmama, nətərigien me səməme kamhərkwafə. Nəgkiariien i ramesi pen nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw i.

Nəkur Isrel mine Loa səvəi Moses

¹⁷ Mətə mə ik iərmama riti nə ikani mə ik iəmə Isrel rəfo ia niram? Ik ikətigite ia Loa səvəi Moses, maməfiūtə ik mə ik ikukurən Kumwesən, nənə in rukurən ik. ¹⁸ Ik ikani mə ikuvəukurən raka nəfe Kumwesən rokeikei mə tiko, nənə, mukurən suatuk sə ratukwatukw amasan ti nəri nə mə Loa nəha rinahatən ik irə. ¹⁹ Ikani mə ik iərmama ikamiri nərmama me səməme nənimenraha rifwə, nənə maməhiəpwin suatuk səvəi nərmama səməme kamhavən ia kwopun rīpitəv ikin, ²⁰ nənə mamahatən nərmama me səməme hərəirei nari mine nəkwərhakwərha me. Ik ikani iamihhi irə ti nəri nə mə ikauvehi Loa sə nukurənien mine nipərhiēnien me pam kamharə irə. ²¹ Ik ikamahatən nərmama əpə me, mətə rəfo ipkahatən atukw a mhə ik? Ikamahatən nərmama me mə irəha tuhəpwəh nakresien, mətə ikamakres uə rekəm? ²² Ikamahatən nərmama me mə irəha tuhəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, mətə ikamakres pran səvəi iərməpə uə rekəm? Ikaməmwəki nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha, mətə ikamakres ia narimnari me ia nimwəfwaki me səvəi nənīmwi nari me nəha uə rekəm? ²³ Ikaməfiūtə ik ia Loa səvəi Moses, mətə ikamərui Loa nəha mamouraha nəghi Kumwesən uə rekəm? ²⁴ Ouəh, ikamə noien ərəha me pam nəha. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel kamhəni ərəha nəghi Kumwesən ti noien ərəha me səkimiaha.”

²⁵ Ik iəmə Isrel, trīni minuə ikamesi pen Loa səvəi Moses, noien nəha kīno ia niram kuvehi ninhum mik ti Loa nəha rukurən nasituien ia niram. Mətə mə ikamərui Loa nəha, nənə rəmwhen a mə kəpwəh nuvehien ninhum mik. ²⁶ Ia noien a mwi nəha, iərmama riti ripko mhə in iəmə Isrel, kəpwəh nuvehien ninhum min, mətə ramesi pen narimnari me səməme Loa nəha rani, Kumwesən trətōni mə kuvəuvehi raka ninhum min, nənə in iərmama səvənhi. ²⁷ Iərmama sə ripko mhə in iəmə Isrel, kəpwəh nuvehien ninhum min, mətə ramesi pen Loa nəha, in trəkiri ik mə noien səim rərəha. Ro iamihhi irə ti nəri nə mə nəri auər a mə ik ikauvehi Loa sə kimərai, nənə kuvehi ninhum mik, mətə ikamərui Loa nəha. ²⁸ Iərmama i in iəmə Isrel ia nipwran iruə ripko mhə in iəmə Isrel pərhiēn, nənə, noien pərhiēn səvəi nuvehien ninhum m iərmama ripko mhə in nari riti sə kamo

2:11: Efes 6:9, 1Pit 1:17   **2:13:** Mat 7:21, 1Jon 3:7   **2:14:** Wok Me 10:35   **2:16:** 2Tim 2:8   **2:17:** Jem 2:19
2:20: 2Tim 3:5,15, Mat 15:14, Luk 18:9   **2:21:** Sam 50:16-21, Mat 23:3-4   **2:24:** Aes 52:5, Esik 36:20   **2:25:**
 Jer 4:4, 9:25   **2:26:** Kal 5:6   **2:28:** Jon 7:24, 8:39

ia nīpwrai iārmama iruā. ²⁹ Mətə iārmama i in iāmə Isrel pərhiēn ia reri in iāmə Isrel. Nənə noien pərhiēn sāvai nuvehien ninhum m iārmama, in nari riti raməmak ia reri iārmama Nənīmwin Ikinan ramo, mətə rīpko mhə Loa ramo. Nənə rīpko mhə nərmama kamhəgnəgini iārmama nəha, mətə Kumwesən əpa raməgnəgini in.

3

Kumwesən ramo noien atukwatukw ia nəpīn me

¹ Mə ro iamīnhi irə, rəfo noien nəha ramasan mə iārmama riti in iāmə Isrel? Uə rəfo noien nəha ramasan mə kuvehi ninhum min? ² Trīni mīnuə iārmama riti in iāmə Isrel ramasan pīk anan. Nəri sə ramasan mukupwən, nəkur Isrel irəha nə nərmama Kumwesən rīnəmri pen nəgkiariien sāvənhi ia rəgīnraha mə tuhətui amasan tukwe.

³ Nīpərhiēnien irəha me nepwin həpwəh nīnīien nīpərhiēnien ia nəgkiariien nəha, mətə noien nəha irəha hənə, mhəpwəh nīnīien nīpərhiēnien ia nəgkiariien sāvənhi, ko rīpkīnise mhə ia Kumwesən mə trəpwəh noien nəgkiariien sāvənhi. ⁴ Rekəm! Nəri auər a nərmama me pam ia tīprənə kamheikuə, mətə Kumwesən rīpkeikuə mhə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan raməgkiari ia Kumwesən mani mīnuə: “Nəpīn ikaməgkiari, nəgkiariien səim trahātən mə ik ikatukwatukw.

Nəpīn nərmama tuhəkiri noien me səim, mhəni mə ikino noien ərəha me, mətə ik tikəsisəg ia tərhunraha.”

⁵ Mətə mə noien ərəha səkītaha ramahātən pen mə Kumwesən ramo noien atukwatukw ia nəpīn me nənə kītaha tsəfni irə? Rīpkatukwatukw mhə trīni mīnuə Kumwesən ruvei pehe niemaha m kītaha? Iakaməres iamīnha irə mamesi pen nətərigien sāvai nərmama nepwin. ⁶ Mətə nətərigien nəha rīpkatukwatukw mhə. Trīni mīnuə nətərigien nəha ro nīpərhiēnien, nənə Kumwesən trəfəkiri nərmama ia tīprənə ti noien me sāvənraha? ⁷ Mətə rəfo iārmama riti rīni mə, “Trīni mīnuə iakeikuə, nənə neikuəien səiou rahatən pen mə Kumwesən rani a nīpərhiēnien, nənə nərmama kamhəuvehi utə nəghīn tukwe, rəfo Kumwesən raməkiri ihi mə iou səiou noien rərəha?” ⁸ Nənə rəfo iārmama riti rīni mə, “Ramasan mə kītaha tsamo a noien ərəha pwəh rukuə ia namasanien.” Nīpərhiēnien, nərmama nepwin kamhəni ərəha nəghīmaha, mamheikuə mə kīmaha iahaməgkiari iamīnha irə. Kumwesən trərpwin noien ərəha sāvənraha, nənə, ratukwatukw a mə in tro.

Iārmama riti riwən ratukwatukw

⁹ Ro pen, rəfo? Kīmaha nəkur Isrel iahatukwatukw ia nəmri Kumwesən mhəpi raka nərmama nepwin? Rekəm! Iakuvəni raka mə nīskaiien sāvai noien ərəha ramərimənu ia nərmama me pam, nəkur Isrel mīne nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel.

¹⁰ Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iārmama riti riwən ratukwatukw, kwatia anan riwən.

¹¹ Iārmama riti riwən rukurən nari.

Iārmama riti riwən ramətui ia Kumwesən.

¹² Nərmama me pam anan kamhəuvei pen təkutanraha m Kumwesən, irəha pam həpkamasan mhə ti nari riti.

Iārmama riti riwən anan ramo noien amasan, kwatia anan riwən.”

¹³ “Rukwinau ia nīrəha rəmwhen ia nīpəgi kəruətərei raməkwaɡ sə kīnərkwafə pen nīpwrai iārmama remhə ikīn, ia nəpīn me kamhəni nəgkiariien ia nəramīnraha, mamheikuə ia nərmama.”

“Ia tərhunraha pīrapw nīsəkwaī snek, snek sə ramahi əpune iārmama”

¹⁴ “Nīpəgi nəkwānraha rukuər ia nəkunanien iārmama mīne nəgkiariien əfiə.”

15 “Nisunraha me kamhau akwauakw ti nousi apuneien iarmama.

16 Ia kwopun me pam kamhəuvən ikin, irəha kamhouraha narimnari, mamho narmama kamhəregi rərəha.

17 Irəha hərəirei anan suatuk səvəi nəməriniuien.”

18 “Irəha həpwəh nehekiriien Kumwesən.”

19 Kitaha səukurən mə narimnari me pam səməme Loa səvəi Moses rani narimnari me nəha səvəi narmama me nəha Kumwesən riməuvei pen Loa nəha minraha. Loa nəha raməgkiari minraha, maməsisəg ia tərhunraha pam, mamə narmama pam ia təkure tiprənə hətoni mə noien səvənraha rərəha ia nəmri Kumwesən. 20 Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə iarmama riti sə tratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nesi penien Loa riwən, mətə ia Loa kitaha pam səukurən mə kitaha samo noien ərəha.

Narmama səməme kamhahatətə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nəmri Kumwesən

21 Mətə təkwtəkwuni Kumwesən rino raka narmama kamhətoni suatuk sə in rinəmri tuhesi pen tro irəha hatukwatukw ia nənimen. Suatuk nəha ripko mhə in i tuhesi pen Loa səvəi Moses. Mətə nəgkiariien me ia Loa nəha mine nəgkiariien me səvəi profet me fwe kupwən kamhəgkiari ia suatuk nəha mə ro nipərhiienien. 22 Suatuk nəha in i narmama tuhahatətə ia Iesu Kristo. Narmama me pam səməme kamhəni nipərhiienien irə Kumwesən ramo irəha hatukwatukw ia nənimen. Nəri auər a mə irəha nəfe narmama ti nəri nə mə irəha pam həmnəmwhen a. 23 Narmama me pam həno noien ərəha nənə mharfai ia suatuk atukwatukw səvəi Kumwesən sə ramasan mamser, 24 mətə ia namasanien səvənhi Kumwesən ramasitu ia nirəha, mamə irəha hatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə Iesu Kristo rinərəku suatuk səvənraha, meivi nari ia nirəha ia nemhəien səvənhi. 25 Kumwesən rərhi pehe Kristo ruvehe niten raiu ti nuvehi rakaien noien ərəha me səvəi narmama. Nənə Kumwesən ruvehi raka noien ərəha me səvəi narmama nəpin irəha hahatətə ia Kristo mə in rimamhə ti nirəha. Kumwesən rino suatuk nəha mə trahatən mə noien səvənhi ratukwatukw ti nəri nə mə nətərigien səvənhi rəpwəmwis in rəpwəh nərpinien noien ərəha me səvəi narmama səməme həno fwe kupwən. 26 Kumwesən ro iaminha irə ipwet mine mə trahatən mə in ratukwatukw, nənə in ramini narmama me pam səməme kamhahatətə ia Iesu mə irəha hatukwatukw ia nənimen.

27 Ro iaminihi irə nəfe mwi nəha ikin kitaha səukurən nəfiətəien kitaha tukwe? Nari riti mwi riwən! Ti nəfe? Ti nəri nə mə kitaha səpkatukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səkitaha, mətə kitaha satukwatukw ia nənimen ia nahatətəien səkitaha. 28 Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə kitaha saməni nipərhiienien ia nəgkiariien i mə iarmama sə ramahatətə ia Iesu in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə ripko mhə ia nesi penien Loa. 29 Uə rəfo? Kumwesən in Kumwesən səvəi nəkur Isrel əpa? Rosi in mwi Kumwesən səvəi narmama ripko mhə irəha nəkur Isrel uə? Ouəh, in mwi Kumwesən səvənraha, 30 ti nəri nə mə Kumwesən kuatia a. Nənə in trini irapw mə narmama me i kamhahatətə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nənimen. Noien nəha tro rəmwhen a mwi ia nəkur Isrel mine narmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. 31 Rəfo nəha təkwtəkwuni ia Loa nəha? Nahatətəien nəha ramo Loa nəha in nəri auər a? Rekəm! Mətə nəpin samahatətə ia Kumwesən, samesi pen atukwatukw suatuk pərhiien səvəi Loa.

4

Epraham ruvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi

1 Epraham kaha kupwən səkimaha nəkur Isrel, kitaha tsəgkiari irə mhəfni irə? In rinətoni nəfe nari ia nimiruien səvənhi? 2 In rətoni mə Kumwesən riməni mə in ratukwatukw ia nənimen, mətə ripko mhə ia noien me səvəi Epraham. Trini minuə

3:15: Prov 1:16 3:20: Sam 143:2, Rom 7:7, Kal 2:16 3:21: Wok Me 10:43 3:22: Rom 1:17, Kal 2:16 3:23: Rom 3:9, 5:2 3:24: Rom 5:1, Efes 2:8 3:25: Efes 1:7 3:27: 1Kor 1:31 3:28: Kal 2:16 3:29: Rom 10:12 3:30: Dut 6:4, Rom 4:11-12, Kal 3:20 3:31: Mat 5:17, Rom 8:4

Epraham ratukwatukw ia noien me sāvānhi, nānā in rukurān nāfiūtāien in tukwe. Mētā ia nāmri Kumwesān Epraham ko rīpkāfiūtā mhā in tukwe. ³ Nākukuā Ikinan rani nāfe? “Epraham rini nīpārhiēnien ia Kumwesān, nānā ti nāri nā mā in rahatātā iamīnhi, Kumwesān rātā in mā in ratukwatukw ia nānimen.”

⁴ Iārmama sē ramo wok ti nārākuiēn, nārākuiēn nāha sāvānhi rīpko mhā nari riti sē kuvei pen auēr a min, mētā nārākuiēn nāha sē kuvei pen min in rīno wok tukwe. ⁵ Mētā iārmama sē rāpwāh noien wok ti nārākuiēn, mētā ramātīgite ia Kumwesān sē rani nākūr ārāha mā irāha hatukwatukw ia nānimen, rāmwhēn mā Kumwesān ruvei pen auēr a nari riti min. Ti nāri nā mā iārmama nāha ramahātātā iamīnhi, Kumwesān ramātā in mā in ratukwatukw ia nānimen. ⁶ Kig Tevīt fwe kupwān, in mwi rīnāgkiari ia noien nāha nāpīn rīnākweīn amasan ia iārmama sē Kumwesān ramātā in mā in ratukwatukw ia nānimen, mētā rīpko mhā ia noien me sē iārmama nāha ramo. ⁷ In rīmāni mā,

“Nārmama me i sāmāme Kumwesān rīnouenou noien ārāha me sāvānraha,
nānā mīnūsāman nārāhāien me sāvānraha
irāha rerīnraha tragien.

⁸ Iārmama i sē Kumwesān rīpkāvīnī mhā noien ārāha me sāvānhi,
in rerīn tragien.”

⁹ Nāgkiariēn nāha Kig Tevīt rīnākweīn amasan m nārmama irā, in sāvāi nākūr Isrel me a, uā nāgkiariēn nāha sāvāi nārmama me mwi i rīpko mhā irāha nākūr Isrel? Ouāh, sāvāi nārmama me mwi rīpko mhā irāha nākūr Isrel. Kitaha samāni nāgkiariēn sāvāi Nākukuā Ikinan sē rani mā, “Epraham rini nīpārhiēnien ia Kumwesān. Nānā ti nāri nā mā in rahatātā iamīnhi, Kumwesān rātā in mā in ratukwatukw ia nānimen.” ¹⁰ Mētā Kumwesān rīmāni nesān mā Epraham in ratukwatukw, nāpīn kuvāuvehi raka ninhum min, uā ia nāpīn kāpwāh ihi nuvehīēn ninhum min? Kumwesān rīmākupwān mīni raka iamīnha irā kurirā kuvehi ninhum min. ¹¹ Nānā kuvehi ninhum m Epraham ti nāfe? Ro iamīnha irā rahatān pen mā Epraham rīnatukwatukw raka ia nāmri Kumwesān ia nahātātāien sāvānhi nāpīn kāpwāh ihi nuvehīēn ninhum min. Ro iamīnhi irā in tata sāvāi nārmama me pam sāmāme kāpwāh ihi nuvehīēn ninhum mīnraha mētā kamhāni nīpārhiēnien ia Kristo, nānā ia suatuk nāha hāuvehe nārmama Kumwesān ramātā irāha mā hatukwatukw ia nānimen. ¹² Nānā in tata sāvāi nārmama nepwīn mwi sāmāme kuvāuvehi raka ninhum mīnraha, nārmama me nāha irāha nākūr Isrel. Mētā rīpko mhā sāvānraha tata ti nāri nā mā kīmāuvehi ninhum mīnraha, mētā ti nāri nā mā irāha kamhesi pen suatuk sāvāi nahātātāien. Fwe kupwān tata sāvānraha Epraham ramesi pen suatuk nāha nāpīn kāpwāh ihi nuvehīēn ninhum min.

¹³ Kumwesān rīno promes m Epraham mīne kwānākwus me sāvānhi mā ti nāpīn riti tīpīrānā i truvehe mo sāvānraha irā. Promes nāha rīpkuvehe mhā ti Epraham ti nāri nā mā Epraham ramesi pen Loa, mētā ruvehe tukwe ti nāri nā mā in rahatātā nānā Kumwesān rini mā in ratukwatukw ia nānimen. ¹⁴ Trīni mīnuā promes nāha ruvehe mo nīpārhiēnien irā ti nārmama sāmāme kamhesi pen Loa, nārmama tuhahātātā ti nāfe? Nahātātāien in nari riti ro a tekīn a, nānā promes nāha ruvehe mo nāri auēr a irā. ¹⁵ Loa ravi pehe niemaha sāvāi Kumwesān, mētā mā loa rīwān ko iārmama rāpwāh nātefīēn loa.

¹⁶ Ro iamīnhi irā promes nāha ruvehe ti Epraham ia suatuk sāvāi nahātātāien mā promes nāha truvehe ia namasanien sē Kumwesān ramāriari pehe irā m kitaha nānā mo nari riti sē nīpwnāti Epraham me pam tuhāuvehi sāvānraha, rīpko mhā nīpwnāti Epraham āpa i Kumwesān rīmāuvei pen Loa mīnraha, mētā nīpwnāti Epraham me i sāmāme kamhesi pen suatuk sāvāi nahātātāien sāvāi Epraham ti nāri nā mā in tata sēkitaha pam. ¹⁷ Rāmwhēn ia nāgkiariēn i kīmārai pen ia Nākukuā Ikinan rani mā,

4:3: Jen 15:6, Kal 3:6, Jem 2:23   **4:4:** Rom 11:6   **4:9:** Rom 4:3   **4:11:** Jen 17:10-11   **4:12:** Mat 3:9   **4:13:** Jen 17:4-6, Jen 22:17-18, Kal 3:29   **4:14:** Kal 3:18   **4:15:** Rom 3:20, 5:13, Rom 7:8   **4:16:** Kal 3:7   **4:17:** Jen 17:5, Aes 48:13

“Takino ik tata sāvai kwānākwus me hāpik.” In tata sākītaha ia nāmri Kumwesān i Epraham rīmāni nīpārhiēnien irā, Kumwesān sē rauvei pen nīmīruien m nārmama sāmāme hāuvamhā, nānā in rukurān noien narimnari me sāmāme hāiwān hāuvehe mharā.

¹⁸ Kumwesān rīno promes m Epraham mā in truvehe tata sāvai kwānākwus me hāpik, nānā nīmīpīrwīni me tuhāpik mhāpi raka kāmāhau me. Nānā Epraham rāmri pen āknekin nātāriēnien sāvānhi ia Kumwesān mahatātā āknekin irā mā nāgkiariēnien sāvānhi ro nīpārhiēnien. Nāri auēr a rāknekin mā promes nāha truvehe mo nīpārhiēnien irā, ¹⁹ mātā nahatātāien sāvai Epraham rāpwāh neiwaiuiēn nāpīn in rātōni nīpwran mā rīnārgharā mīnāmwhēn mā tremhā tī nāri nā mā nuk sāvānhi wān hantret, uā nāpīn in rātōni Sera mukurān mā rīnāprānemā ko rīpkārāhi mhā iākunouīhi. ²⁰ Epraham rāpwāh nāmkiāmkiēn tī promes nāha Kumwesān rīmāuvei pen mīn, mātā ruvehe mīskai ia nahatātāien sāvānhi nānā māmaghnāgīni Kumwesān. ²¹ In rukurān amasan ia rerīn mā Kumwesān rauvehi nīskaiēn tī noien promes sāvānhi ruvehe mo nīpārhiēnien. ²² Nānā tī nāri nā mā Epraham rahatātā ia Kumwesān iamīnhi, Nākukuā Ikinan rani mā, “Kumwesān rātā in mā in ratukwatukw ia nānimen.” ²³ Nāgkiariēnien i sē rani mā, “Kumwesān rātā in mā in ratukwatukw ia nānimen,” kīnāpkrai mhā sāvai Epraham āpa, ²⁴ mātā kīmārai mwi mā sākītaha nārmama sāmāme Kumwesān ramātā kītaha mā kītaha satukwatukw ia nānimen. Kītaha nārmama samāni nīpārhiēnien ia Kumwesān sē rīno Iesu Iārimānu sākītaha rātui mwi ia nemhāien sāvānhi. ²⁵ Kīnāsēni pehe Iesu ruvehe memhā tī noien ārāha me sākītaha, nānā Kumwesān ro in rātui mwi ia nemhāien mā in tro suatuk mā kītaha satukwatukw ia nānimen.

5

Nāmārinuiēn mīne nāgīnien

¹ Nānā tī nāri nā mā kītaha sāvāuvehe mhānatukwatukw raka ia nāmri Kumwesān ia nahatātāien sākītaha, ro pen tākwtākwuni kītaha mīn samarā ia nāmārinuiēn, nāmārinuiēn i Iārimānu sākītaha Iesu Kristo rīnāmri. ² Tī nāri nā mā kītaha samahatātā ia Iesu Kristo, in rīpeki puvnīmāwā pehe kītaha ia namasanien i kītaha samārer irā tākwtākwuni mīne. Nānā ia nāpīn me kītaha samāgīn, māmhāmri pen āknekin nātāriēnien sākītaha ia Kumwesān, māmhēitenhi mā nasoriēnien sāvānhi trier pehe tukutaha. ³ Nānā nāri rīti mwi, kītaha samāregi nāmīsāien me, rerītaha ramāgīn a tukwe, tī nāri nā mā kītaha sāvākurān mā nāmīsāien ramo kītaha samārer āknekin. ⁴ Nānā nārer āknekinien iamīnha irā ramo Kumwesān rerīn ramāgīn tukutaha. Nānā mā rerīn ramāgīn tukutaha, noien nāha ramo kītaha samāmri pen āknekin nātāriēnien sākītaha irā. ⁵ Nānā mā nātāriēnien sākītaha ramāmak āknekin ia Kumwesān, rerītaha ko rīpkāpou mhā, tī nāri nā mā Nānīmāwīn Ikinan sē Kumwesān rīmāuvei pehe m kītaha rārāmīn pehe nokeikeiēnien sāvai Kumwesān ia rerītaha.

⁶ Fwe kupwān, nāpīn nīskaiēnien sākītaha ramiwān ihi, nānā ia nāpīn atukwatukw sāvānhi Kristo remhā tī nākūr ārāha me. ⁷ Rāknekin anan mā iārmama rīti trāsēni nīmīruien sāvānhi memhā tī iārmama rīti mwi nāri auēr a mā iārmama nāha in tremhā tukwe in iārmama atukwatukw. Mātā rosi iārmama rīti rukurān nāsēni penien nīmīruien sāvānhi memhā tī iārmama rīti mwi sē noien sāvānhi ramāsan anan tī nārmama. ⁸ Mātā Kumwesān rahatān nokeikeiēnien asori sāvānhi m kītaha ia Kristo. Nāpīn kītaha samo ihi noien ārāha, nānā in ruvehe memhā tukutaha.

⁹ Nānā tī nāri nā mā tākwtākwuni mīne kītaha sāvānatukwatukw raka ia nāmri Kumwesān ia nīte Kristo, ro a nukurānien irā mā Kumwesān nīemaha trīpkāpi mhā mwi tukutaha, mātā Iesu Kristo truvehimīru kītaha. ¹⁰ Fwe kupwān nāpīn kītaha samāmwāki ihi Kumwesān, in ro suatuk ia nemhāien sāvai Tīni mā kītaha tsāuvehe in me nepwīn.

4:18: Hip 11:1, Jen 15:5   **4:19:** Jen 17:17   **4:22:** Jen 15:6   **4:24:** Rom 15:4, 1Pit 1:21   **4:25:** Aes 53:4-5, 1Kor 15:17   **5:1:** Rom 3:24,28, Rom 4:24   **5:2:** Efes 2:18, 3:12   **5:3:** Jem 1:2-3, 1Tes 1:5-7   **5:5:** Sam 22:5, 25:20, Hip 6:18-19   **5:8:** Jon 3:16, 1Jon 4:10   **5:9:** Rom 1:18, 2:5,8   **5:10:** Rom 8:7-8

Ro pen təkwtəkwuni səuvəuvehe in me nepwīn ro a nukurənien irə mə in truvehimīru kitaha ia nīmīruien səvəi Tīni. ¹¹ Nənə rīpko mhə nəri əpa nəha, mətə nari riti mwi, ia nəpīn me kitaha samagien ti nəfe Kumwesən rīno. In rīnəriari pehe namasanien i saməuvehi rauku pen ti Iərimənu səkītaha Iesu Kristo. Namasanien nəha ramo mə in me nepwīn i kitaha.

Atam ruvei pehe nemhəien, mətə Kristo ruvei pehe nīmīruien

¹² Fwe tui anan, noien ərəha rīməuvehe ia tīprənə i rīməuku pen ti iərmama kuatia nə Atam. Nənə ti nəri nə mə iərmama nəha rīno noien ərəha, in remhə. Nənə ro pen kwənkwai noien nəha nərmama me pam tuhaməkeikei memhə ti nəri nə mə irəha pam kamho noien ərəha. ¹³ Nīpərhienien nərmama ia tīprənə i kamho noien ərəha kurirə Kumwesən rīpkuvei pehe Loa səvəi Moses, mətə Kumwesən rəpwəh nəvsini penien noien ərəha me səvənraha ti nəri nə mə Loa ramiwən ihi. ¹⁴ Mətə nemhəien ramərimənu ihi ia nəpīn nəha. Fwe Atam meste pehe Moses nərmama me pam hemhə, nəri auər a mə irəha nepwīn noien ərəha me səvənraha həkəmwhen mhə ia noien ərəha səvəi Atam. Atam in iərmama riti kamətə pen Iesu Kristo irə sə truvehe kurirə irə.

¹⁵ Mətə nəri sə Kumwesən rīnəriari pehe auər a i m nərmama ropə iti ia noien ərəha səvəi Atam. Noien ərəha səvəi iərmama kuatia i Atam ruvei pehe nemhəien ti nərmama həkik, nənə nəri i ro nari asori. Mətə nəri asori sə rəpi raka, in i namasanien səvəi Kumwesən mīne nəri sə rīnəriari pehe auər a i m nərmama həkik, nənə nəri nəha rīməuvehe ia namasanien səvəi iərmama kuatia a in i Iesu Kristo. ¹⁶ Nənə nəri sə Kumwesən rīnəriari pehe auər a i m nərmama in ropə iti ia kwənkwai noien ərəha səvəi iərmama kuatia a nəha Atam. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Atam rīno noien ərəha kuatia, nənə Kumwesən rəkiri in ti noien səvənhi, mīni mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə. Mətə kurirə, nəpīn nərmama həkik ho noien ərəha rīpik nənə Kumwesən rəriari pehe auər a nəri amasan m kitaha, mo mə kitaha tsatukwatukw ia nənimen nənə mhəuvehi nīmīruien. ¹⁷ Nīpərhienien mə noien ərəha səvəi iərmama kuatia a Atam rīno nemhəien ramərimənu ia nərmama me pam, nənə nəri i ro nari asori. Mətə Iesu Kristo rīno nari riti rasori məpi raka. Nərmama me pam səməme kamhəuvehi namasanien asori səvəi Kumwesən sə rīnəriari pehe auər a i m nərmama, in i namasanien sə ramo irəha hatukwatukw ia nənimen, irəha tuhəuvehi nīmīruien mharə irə mamhərimənu ti nəri i Iesu Kristo rīno.

¹⁸ Ro iamīnhi irə sətōni mə noien ərəha kuatia a səvəi Atam rīno mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə. Rəmwhen a mwi noien atukwatukw kuatia a səvəi Kristo rīno suatuk mə nərmama tuhəukurən mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. Nənə natukwatukwien nəha ramo mə nərmama pam həkurən nuvehien nīmīruien.

¹⁹ Iərmama kuatia rīnərui nəkwai Kumwesən, nənə noien nəha ro nərmama həkik həuvehe nəkur ərəha. Rəmwhen a mwi iərmama kuatia rīno nəkwai Kumwesən nənə noien nəha tro nərmama həkik həuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.

²⁰ Kumwesən rīməuvei pehe Loa səvəi Moses mə noien ərəha truvehe masori, nənə mə nərmama tuhəukurən noien ərəha me səvənraha. Mətə nəpīn noien ərəha rīməuvehe masori, nənə namasanien səvəi Kumwesən ruvehe masori məpi raka mwi, ²¹ mə rəmwhen ia noien ərəha rīnamərimənu ia nərmama me pam mavi pehe nemhəien ia nīrəha fwe kupwən, ipwet mīne namasanien səvəi Kumwesən rukurən nərimənuien, mamō nərmama hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, nənə irəha həuvehi nīmīruien rerīn ruku pen ti Iesu Kristo Iərimənu səkītaha.

6

Ia nīkaren səvəi noien ərəha nərmama me səvəi Iesu Kristo həuvamhə raka

¹ Ro pen kitaha tsəfni irə? Ramasan mə kitaha tsaməmwur pen a ia noien ərəha pwəh namasanien səvəi Kumwesən ruvehe masori mwi ia kitaha? ² Rekəm! Ia nīkaren səvəi noien ərəha kitaha səuvamhə raka. Tsəfo mhəuvən mharə mwi irə? ³ Hiəukurən uə rekəm? Kitaha pam səməme kīno paptas ia kitaha ti nuveheien mho kuatia ia Iesu Kristo, ia paptas nəha səuvehe mho kuatia kitaha min ia nemhəien səvənhi. ⁴ Ro pen ia nəpīn nəha kīno paptas ia kitaha, rəmwhen mə kitaha səuvamhə kitaha Kristo, nənə kīnimwi kitaha min, mə rəmwhen Kristo rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi ia nīskaiien səvəi Tata səvənhi, kitaha mwi səukurən nuvehien nīmīruien vi, mharə irə, mamhavən.

⁵ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə səməuvehe mho kuatia kitaha min ia nemhəien səvənhi, nənə tsəuvehe mwi mho kuatia kitaha min ia noien sə Kumwesən rīno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁶ Kitaha səukurən mə nəpīn kīnərui tərini pen Kristo ia nei kamarkuauī, kərui tərini pen irəha nīmīruien akuas me səkitaha mə trouraha noien akuas ia nīpwrataha sə rokeikei pīk noien ərəha. Nənə rīno mə noien ərəha trəpwəh mwi nərimənuien ia kitaha, ⁷ ti nəri nə mə iərmama sə remhə, nīskaiien səvəi noien ərəha rīpkərimənu mhə mwi irə.

⁸ Mətə mə kitaha səmamhə kitaha Kristo, saməni nīpərhiēnien irə mə tsəmīru mwi kitaha min. ⁹ Kitaha səukurən mə Kumwesən rīno Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro pen Kristo trīpkemhə mhə mwi ia nəpīn riti. Nemhəien ko rīpkərimənu mhə mwi irə. ¹⁰ In remhə m kuatia a mə trətēfi nīskaiien səvəi noien ərəha, mətə ipwet mīne in ramīru irau Kumwesən.

¹¹ Ia noien a mwi nəha rərīmīaha traməkeikei mamrhi mə ia nīkaren səvəi noien ərəha kīmīaha hiəuvamhə raka, mətə ia nīkaren səvəi Kumwesən kīmīaha hiaməmīru ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kīmīaha Iesu Kristo. ¹² Ro pen noien ərəha trəpwəh nərimənuien ia nīpwramīaha me səməme tuhemhə. Kīmīaha tihəpwəh noien noien ərəha me nəha nīpwramīaha me hokeikei pīk. ¹³ Tihəpwəh nəseni penien nīpwramīaha me həuvən ia rəgi noien ərəha mə noien ərəha truvehi mo nərəhaien me ia nīpwramīaha, mətə tihəsēni pen kīmīaha m Kumwesən rəmwhen ia nərmama səməme kīməpeki raka irəha ia nemhəien mhəpeki pen ia nīmīruien. Tihəsēni pen nīpwramīaha me ia rəgin mə in truvehi mo noien atukwatukw ia nīpwramīaha. ¹⁴ Noien ərəha trəpwəh nərimənuien ia kīmīaha ti nəri nə mə hiəpkarə tēgin mhə Loa səvəi Moses mətə hiamarə tēgin namasanien səvəi Kumwesən.

Noien atukwatukw ramərimənu ia nərmama me səvəi Iesu Kristo

¹⁵ Nənə rəfo? Ramasan mə kitaha tsamo a noien ərəha ti nəri nə mə səpkarə tēgin mhə Loa səvəi Moses mətə samarə tēgin namasanien səvəi Kumwesən? Rekəm! ¹⁶ Hiəukurən uə rekəm? Trīni mīnuə hiəsēni pen kīmīaha kərkwī tərini kīmīaha mə tihamo nəkwai iərmama riti, nənə, kīmīaha nə iotukwininari me səvəi iərmama nəha hiamo nəkwān. Suatuk kəru ti nesī penien. Ia suatuk riti kīmīaha iotukwininari me səvəi noien ərəha, nənə suatuk nəha ramevən ti nemhəien. Nənə ia suatuk riti mwi kīmīaha iotukwininari me hiamo nəkwai Kumwesən, nənə suatuk nəha ramevən ti natukwatukwien ia nəmri Kumwesən. ¹⁷ Mətə kitaha səni tanak ti Kumwesən mə nəri auər a fwe kupwən noien ərəha rīnərkwī tərini kīmīaha hiamo nəkwān, mətə kurirə hio nəgkiariēn pərhiēn sə kīnahatən kīmīaha irə ia rərīmīaha pam. ¹⁸ Kīməfi raka noien ərəha ia kīmīaha, hiəuvəuvehe raka mhəno kīmīaha iotukwininari me səvəi noien atukwatukw.

¹⁹ Iakaməgkiari ia noien riti sə nərmama həukurən, in i noien səvəi iotukwininari mīne iəmə asori, ti nəri nə mə nətərigiēn səkimaha rīpkəmwhen mhə ti nukurənien narimnari me səvəi Kumwesən. Fwe kupwən hiənəsēni pen nīpwramīaha me kərkwī tərini irəha kamho nəkwai noien əmkemik mīne noien ərəha sə rautə mamasori. Mətə ipwet mīne tihəsēni pen nīpwramīaha me pwəh kərkwī tərini irəha kamho a noien sə ratukwatukw,

nənə kimiaha tihəuvehe mhəmher mho nərmama ikinan me səvəi Kumwesən. ²⁰ Fwe kupwən, noien ərəha rīnərkwi tərini kimiaha hiamo nəkwən. Ia nəpīn nəha noien atukwatukw rīpkərimənu mhə ia kimiaha. ²¹ Namasanien riti riwən hiaməuvehi rīməuku pen ti noien ərəha me səməme hiamauris tukwe nəha təkwtəkwuni. Kwənkwai noien ərəha me nəha, in nə nemhəien a. ²² Mətə təkwtəkwuni, kiməfi raka noien ərəha ia kimiaha. Kimiaha hiəuvəuvehe mhəno raka iotukwininari me səvəi Kumwesən. Namasanien sə hiaməuvehi ruku pen tukwe in nə kimiaha tihəuvehe mhəmher mho nəkur ikinan me səvənhi. Nənə kwənkwai namasanien nəha in nə nīmīruien rerin. ²³ Ro iamīnha irə ti nəri nə mə nərəkuien səvəi noien ərəha in nə nemhəien, mətə nəri sə Kumwesən raməriari pehe auər a i, in nə nīmīruien rerin saməuvehi raku pen ti Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

7

Loa ko rīpkəkwətəmhiri mhə iərmama sə ruvəmhə raka

¹ Piak me, iakaməgkiari m kimiaha səməme hiəukurən noien səvəi loa. Kimiaha hiəukurən uə rekəm? Loa rərkwi tərini iərmama riti nəpīn in ramīru ihi. ² Rəmwhen ia nəri i. Pran riti sə rīnerə raka loa rərkwi tərini irau səvənhi iərman nəpīn iərman səvənhi ramīru, mətə trīni mīnuə iərman səvənhi remhə, nənə kifi raka loa nəha irə sə rīnərkwi tərini irau səvənhi iərman. ³ Mətə trīni mīnuə in ramesi pen iərman əpə riti nəpīn səvənhi iərman ramīru ihi, kani in mə pran sə rīnerə raka kamakres i. Mətə trīni mīnuə iərman səvənhi remhə, kifi raka loa nəha ia prən nəha. Nənə trīni mīnuə in ramesi pen iərman əpə, kəpwəh nīniien in mə pran sə rīnerə raka kamakres i.

⁴ Piak me, kimiaha mwi hiəmwhen ia prən nəha nemhəien rīfi nari irə. Fwe kupwən iərman səkimiaha in nə Loa səvəi Moses, mətə ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəmhə raka ia nīpwrai Kristo, təkwtəkwuni kimiaha hiəukurən nesi penien iərman əpə, iərman əpə nə in nə Kristo sə Kumwesən rīno rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Kitaha samesi pen in mə rəmwhen ia nei rukuə kwənkwan kitaha mwi səukurən nukuəien noien amasan me səvəi Kumwesən. ⁵ Fwe kupwən nəpīn kitaha samarə, mamhesi pen a noien ərəha səvəi nīpwrataha, noien ərəha me nəha kitaha sokeikei pik Loa nəha raməsūəpwiri irəha kamhərimənu ia nīpwrataha, mamhəukuə kwənkwan nə nemhəien. ⁶ Ia nəpīn nəha, Loa nəha raməkwtəmhiri kitaha rəmwhen samarə ia kalapus, mətə ipwet mīne nəpwəh nəkwətəmhiriien kitaha, ti nəri nə mə rəmwhen mə kitaha səuvəmhə raka. Təkwtəkwuni kitaha samo tukwini nari m Kumwesən, mhəpwəh nesi penien suatuk akuas səvəi Loa nəha kimərai, mətə kitaha samesi pen suatuk vi səvəi Nənīmwin Ikinan.

Loa in ramasan mətə nərmama nīskaiien səvənraha riwən

⁷ Ro pen kitaha tsəfni irə? Tsəni mə Loa səvəi Moses rərəha? Rekəm! Kwa Loa nəha ramahatən iou mə noien ərəha rəfo irə. Mə Loa nəha riwən ko iapkukurən mhə. Trīni mīnuə Loa nəha rīpkini mhə mə, “Rerim trəpwəh nakresien narimnari me səvəi iərməpə,” nənə ko iapkukurən mhə mə noien nəha rəfo irə. ⁸ Mətə noien ərəha rīnətoni suatuk ia nəgkiariien nəha səvəi Loa, mo rerik fwe imwə ramakres narimnari me səpəmsəpə səvəi iərməpə. Mətə trīni mīnuə Loa riwən, noien ərəha ro nəri emhə irə. ⁹ Fwe kupwən, iakamreirei ihi Loa nəha, iakamīru a. Mətə nəpīn nəgkiariien səvəi Loa nəha ruvehe, noien ərəha ruvehe mīmīru nənə iou iakemhə. ¹⁰ Nəgkiariien nəha səvəi Loa rīməuvehe mə tro iərmama rīmīru, mətə iou iakətoni mə ro iou iakemhə.

¹¹ Noien ərəha rīnətoni suatuk ia nəgkiariien nəha səvəi Loa reikuə ia nirak, nənə ia noien nəha rousi əpune iou. ¹² Ro pen Loa in ro ikinan, nənə, nəgkiariien səvənhi ro ikinan, matukwatukw, mamasan. ¹³ Nənə rəfo iərmama riti rini mə, “Rəfo mə Loa in nəri amasan riti, mətə ro iou iakemhə?” Mətə rekəm, nəgkiariien nəha rīpkatukwatukw

6:21: Rom 7:5, 8:6,13   **6:23:** Rom 5:12,15   **7:4:** Rom 6:2,11, Kal 2:19   **7:5:** Rom 6:21   **7:6:** Rom 8:2, 6:4
7:7: Eks 20:17, Dut 5:21   **7:8:** Rom 4:15   **7:9:** Jem 1:15   **7:10:** Lev 18:5, Rom 10:5   **7:11:** Jen 3:13, Hip 3:13
7:12: 1Tim 1:8   **7:13:** Rom 5:20

mhə! Nəpɪn iakukurən nəgkiariien səvəi Loa sə ramasan, noien ərəha sə rerik rokeikei ro iou iakemhə. Nənə təkwtəkwwuni iakukurən mə noien ərəha me səiou irəha noien ərəha pərhiən. Nənə nəpɪn iakətoni nəgkiariien səvəi Loa, iakukurən mə noien ərəha rərəha anan.

¹⁴ Kitaha səukurən mə Loa rɪməuku pen tɪ Kumwesən, mətə iou iərmama a, nɪskaiien səiou riwən. Iou iakəmwhen a ia iərmama riti sə noien ərəha rɪnərki tərini mamərɪmənəu ia nɪrak. ¹⁵ Iou iapkkukurən mhə narimnari me səməme iakamo. Nəri amasan me səməme iakokeikei mə tako ipko mhə, mətə iakamo a nəri sə iapkkokeikei mhə. ¹⁶ Nənə mə iakamo nəfe iapkkokeikei mhə, iakaməsəni a mə Loa nəha ramasan. ¹⁷ Ro iamɪnhi irə rɪpko mhə iou pərhiən i sə iakamo noien ərəha, mətə noien ərəha sə ramarə ia nɪrak ramo. ¹⁸ Iakukurən mə iou iərmama a, nəri amasan riti riwən ramarə ia nɪrak. Nəri auər a mə nəpɪn nepwɪn iakokeikei mə tako nəri amasan riti, mətə ko iapko mhə. ¹⁹ Nəfe nəghɪn iakamo rɪpko mhə nəri amasan sə iakokeikei mə tako, mətə iakamo a noien ərəha sə iapkkokeikei mhə mə tako. ²⁰ Nənə trɪni mɪnuə iako nəfe nəghɪn sə iapkkokeikei mhə mə tako, rɪpko mhə iou pərhiən i iakamo, mətə noien ərəha sə ramarə ia nɪrak ramo.

²¹ Ro pen iakamətoni mə ramo iamɪnhi irə ia nəpɪn me pam. Nəpɪn iakokeikei mə tako nəri amasan, mətə iakamo a noien ərəha. ²² Iou iakokeikei pɪk Loa səvəi Kumwesən fwe imwə ia rerik. ²³ Mətə iakamətoni ia nɪpwɪrak noien riti mwi sə ramaruagən irau noien səvəi nətərɪgɪen səiou. Nənə noien nəha rərkwɪ iou, mamə iou iakamo a nəfe noien ərəha səvəi nɪpwɪrak rokeikei. ²⁴ Eh, iou iəmə iapkreɪgɪ mhə ramasan! Sin trasitu ia nɪrak mə nɪpwɪrak i sə tro iou iakemhə trɪpkərɪmənəu mhə ia nɪrak? ²⁵ Iakɪni tanak tɪ Kumwesən. Iesu Kristo lərɪmənəu səkitaha in tro!

Ro pen noien səiou ro iamɪnhi irə: Ia nətərɪgɪen səiou iakamo nəfe Loa səvəi Kumwesən rani, mətə ia nɪpwɪrak iakamo nəkwai noien ərəha.

8

Nɪmɪruien vi səvəi Nənɪmwɪn Ikinan

¹ Mətə təkwtəkwwuni nəha, nərmama səməme həməuvehe mhə kuatia irəha Iesu Kristo nərpwɪniən riwən sə Kumwesən tro mɪnraha tɪ noien ərəha, ² tɪ nəri nə mə ia nəpɪn me Nənɪmwɪn Ikinan rauvei pen nɪmɪruien mɪnraha kamhəuvehi raku pen tɪ Iesu Kristo. Noien nəha Nənɪmwɪn Ikinan ramo rɪneivɪnari ia nɪrak iakɪnaraka raka ia nɪskaiien səvəi noien ərəha mɪne nemhəien. ³ Loa səvəi Moses rɪreirei neivɪien nari ia nərmama iamɪnha irə tɪ nəri nə mə noien ərəha səvəi nɪpwɪranraha ramouraha nəgse Loa nəha. Mətə nəri sə Loa nəha rɪreirei noien Kumwesən rɪno. In i rɪnərhi pehe Tɪni atukwatukw mə tremhə tɪ noien ərəha. Nənə Tɪni ruvehe iərmama nɪpwɪran rəmwhen ia nɪpwɪrai nərmama ərəha me, nənə, Kumwesən rərpwɪn noien ərəha me səvənraha ia nɪpwɪrai Tɪni. ⁴ In ro iamɪnha irə mə nəgkiariien atukwatukw me ia Loa nəha tuhəuvehe mhə nɪpərhiənien ia kitaha, kitaha nərmama me i samarə mhəpkesi pen mhə noien ərəha səvəi nɪpwɪrataha mətə samarə mamhesi pen Nənɪmwɪn Ikinan.

⁵ Nərmama səməme kamharə mamhesi pen noien ərəha səvəi nɪpwɪranraha, narimnari me nəha noien ərəha səvəi nɪpwɪranraha rokeikei kamhərɪmənəu ia nətərɪgɪen səvənraha, mətə nərmama səməme kamharə mamhesi pen Nənɪmwɪn Ikinan, narimnari me nəha Nənɪmwɪn Ikinan rokeikei kamhərɪmənəu ia nətərɪgɪen səvənraha. ⁶ Trɪni mɪnuə iərmama riti noien ərəha səvəi nɪpwɪran ramərɪmənəu ia nətərɪgɪen səvənhi, noien nəha trukue kwənkwan, in nə iərmama nəha tremhə. Mətə trɪni mɪnuə Nənɪmwɪn Ikinan ramərɪmənəu ia nətərɪgɪen səvənhi, noien nəha trukue kwənkwan in nə nɪmɪruien mɪne nəmərɪnuien. ⁷ Trɪni mɪnuə noien ərəha səvəi nɪpwɪrai iərmama ramərɪmənəu ia nətərɪgɪen səvəi iərmama, nətərɪgɪen səvəi iərmama trɪpkeiwaiu mhə mɪsɪai Loa səvəi Kumwesən.

7:14: Sam 51:5, Jon 3:6   **7:15:** Kal 5:17   **7:18:** Jen 6:5, 8:21   **7:23:** Kal 5:17, Jem 4:1, 1Tes 2:11   **7:25:** 1Kor 15:57   **8:2:** Rom 7:23-24   **8:3:** Wok Me 13:38, 15:10, Fil 2:7, Hip 4:15   **8:4:** Kal 5:16,25   **8:6:** Rom 6:21
8:7: Mat 12:34, Jon 8:43, 12:39, Jem 4:4

Nip̄arhienien mə in r̄ireirei anan noien. ⁸ Nənə n̄armama me s̄əm̄əme noien ər̄əha s̄əv̄əi nip̄wranraha ram̄ərim̄ənu ia nir̄əha ko h̄əp̄ko mh̄ə reri Kumwesən ragien.

⁹ M̄ət̄ə kimiaha i, noien ər̄əha s̄əv̄əi nip̄wramiaha r̄ip̄k̄ərim̄ənu mh̄ə ia kimiaha iam̄in̄ha ir̄ə, rek̄əm. Kimiaha n̄armama N̄ən̄im̄w̄in s̄əv̄əi Kumwesən ramar̄ə ia rer̄im̄iaha, ro pen hiamar̄ə mamho n̄əkwan. Tr̄ini m̄inūə īərmama riti N̄ən̄im̄w̄in s̄əv̄əi Kristo r̄ip̄kar̄ə mh̄ə ia rer̄in, īərmama n̄əha r̄ip̄ko mh̄ə in īərmama riti s̄əv̄əi Kristo. ¹⁰ M̄ət̄ə mə Kristo ramar̄ə ia rer̄im̄iaha, n̄əri aūər a nip̄wramiaha tram̄əkeikei memh̄ə ti noien ər̄əha, m̄ət̄ə n̄ən̄im̄w̄im̄iaha ram̄iru ti noien atukwatukw. ¹¹ Kumwesən r̄ino Iesu r̄ətui m̄wi ia nemh̄əien s̄əv̄ən̄hi. Nənə tr̄ini m̄inūə N̄ən̄im̄w̄in s̄əv̄ən̄hi ramar̄ə ia rer̄im̄iaha, Kumwesən s̄ə r̄ino Kristo r̄ətui m̄wi ia nemh̄əien s̄əv̄ən̄hi, in truvei pehe m̄wi n̄im̄ir̄uien m̄ nip̄wramiaha me s̄əm̄əme tuhemh̄ə.

¹² Ro pen piak me, nari riti n̄əha ik̄in kitaha tsam̄əkeikei m̄ho. N̄əri n̄əha in i tsamar̄ə mamhesi pen a N̄ən̄im̄w̄in Ikinan. R̄ər̄əha mə tsamar̄ə mamhesi pen noien ər̄əha s̄əv̄əi nip̄wrataha. ¹³ Tr̄ini m̄inūə hiamar̄ə mamhesi pen noien ər̄əha s̄əv̄əi nip̄wramiaha, tiham̄əkeikei m̄hemh̄ə. M̄ət̄ə tr̄ini m̄inūə ia n̄iskaiien s̄əv̄əi N̄ən̄im̄w̄in Ikinan hiamousi əpune noien ər̄əha me s̄əm̄əme hiamo ia nip̄wramiaha, n̄ənə tih̄əm̄iru. ¹⁴ Iakani iam̄in̄hi ir̄ə ti n̄əri n̄ə mə n̄armama me pam s̄əm̄əme N̄ən̄im̄w̄in Ikinan ram̄iri ir̄əha, ir̄əha nip̄wn̄əti Kumwesən me. ¹⁵ Nənə N̄ən̄im̄w̄in Ikinan i Kumwesən ruv̄əuvei pehe raka m̄ kimiaha in r̄ip̄ko mh̄ə kimiaha hīəhek̄ir Kumwesən r̄əm̄when ia n̄armama me i kin̄ərkwi t̄ərīni ir̄əha kamho n̄ək̄wai n̄əm̄ə asori me s̄əv̄ən̄raha, mamh̄əhek̄ir ir̄əha. M̄ət̄ə N̄ən̄im̄w̄in n̄əha ro kimiaha hīəuvehe nip̄wn̄əti Kumwesən me. Ia n̄iskaiien s̄əv̄əi N̄ən̄im̄w̄in n̄əha, kitaha samas̄ək Kumwesən mə, “R̄im̄im̄aha, Tata!” ¹⁶ N̄ən̄im̄w̄in n̄əha in rani pehe ti n̄ən̄im̄w̄itaha mə nip̄ər̄hienien kitaha nip̄wn̄əti Kumwesən me. ¹⁷ Nənə mə kitaha nip̄wn̄əti tata riti, tsam̄əkeikei mh̄əuvehi naut̄ə s̄əv̄əi tata. Nip̄ər̄hienien, Kumwesən truvei pehe naut̄ə s̄əv̄ən̄hi m̄ kitaha, n̄ənə kitaha ts̄əuvehi p̄əri naut̄ə n̄əha kitaha Kristo. M̄ət̄ə mə kitaha ts̄əuvehi p̄əri naut̄ə kitaha Kristo, tsam̄əkeikei mh̄əuvehi p̄əri m̄wi n̄əmis̄əien kitaha min, n̄ənə ro iam̄in̄hi ir̄ə Kumwesən truvehi ut̄ə kitaha, kitaha m̄wi ts̄əuvehi nasoriien kitaha Kristo.

Nasoriien s̄ə trier pehe tuk̄ətoni ia n̄armama me s̄əv̄əi Iesu Kristo

¹⁸ Ia n̄ət̄ərigien s̄əiou, n̄əp̄in rer̄itaha ram̄r̄hi nasoriien s̄ə trier pehe tuk̄ət̄ə ia kitaha, n̄ənə n̄əmis̄əien me i kitaha sam̄əuvehi ip̄wet m̄ine ho n̄əri aūər a ia nir̄əha. ¹⁹ T̄əkw̄t̄əkw̄uni neiai m̄ine t̄ip̄r̄ən̄ə m̄ine narim̄nari me pam s̄əm̄əme Kumwesən r̄ino kamh̄əti pen min mamheitenhi n̄əp̄in s̄ə tuh̄ətoni nip̄wn̄əti Kumwesən me tuh̄əier pehe ir̄ə. ²⁰ Iakani iam̄in̄ha ir̄ə ti n̄əri n̄ə mə neiai m̄ine t̄ip̄r̄ən̄ə m̄ine narim̄nari me pam s̄əm̄əme Kumwesən r̄ino h̄əuv̄əuvehe mh̄əuv̄əireirei mə Kumwesən r̄in̄əm̄ri ir̄əha ti n̄əfe. Nənə ro iam̄in̄ha ir̄ə ti n̄əri n̄ə mə r̄ip̄ko mh̄ə narim̄nari me n̄əha h̄əkeikei mə tuho iam̄in̄ha ir̄ə, m̄ət̄ə ti n̄əri n̄ə mə Kumwesən in rokeikei iam̄in̄ha ir̄ə. In ro ir̄əha h̄əuvehe mh̄əreirei mə in r̄in̄əm̄ri ir̄əha ti n̄əfe mə ir̄əha tuh̄əti pen min mamheitenhi ²¹ n̄əp̄in s̄ə in tr̄ifi nari ia nir̄əha. Ia n̄əp̄in n̄əha ir̄əha tuharaka ia noien i r̄ərkwi t̄ərīni ir̄əha, noien s̄ə ro mə ir̄əha kamh̄əm̄ər̄ir̄ aūər a. Nənə n̄əp̄in Kumwesən tr̄ifi raka nari ia nir̄əha, tuhagien asori ir̄əha nip̄wn̄əti Kumwesən me s̄əm̄əme kim̄əfi m̄wi nari ia nir̄əha.

²² Kitaha s̄əukur̄ən mə fwe kupw̄ən anan meste pehe n̄əha t̄əkw̄t̄əkw̄uni, neiai m̄ine t̄ip̄r̄ən̄ə m̄ine narim̄nari me pam s̄əm̄əme Kumwesən r̄ino kamhas̄ək r̄əm̄when ia pran riti s̄ə ram̄regi n̄əmis̄əien mə tr̄ər̄əhi t̄ini. ²³ Nənə r̄ip̄ko mh̄ə narim̄nari me əpa n̄əha s̄əm̄əme Kumwesən r̄ino ir̄əha kamhas̄ək iam̄in̄ha ir̄ə. Kitaha i N̄ən̄im̄w̄in Ikinan r̄im̄əkupw̄ən mo s̄əv̄ən̄hi wok ia kitaha, kitaha m̄wi sam̄əregi n̄əmis̄əien n̄əha rer̄itaha fwe imw̄ə ramas̄ək, sameitenhi Kumwesən mə tresi kitaha s̄əuvehe nip̄wn̄ətin me. Ia n̄əp̄in n̄əha in tr̄ifi nari ia nip̄wrataha. ²⁴ Fwe kupw̄ən, ia n̄əp̄in n̄əha Kumwesən

8:9: 1Kor 3:16, 12:3   **8:10:** Kal 2:20, Efes 3:17, 1Tes 4:6   **8:13:** Kal 6:8, Kol 3:5   **8:15:** 2Tim 1:7, Mak 14:36
8:16: 2Kor 1:22   **8:17:** Kal 4:5-7, Rev 21:7   **8:18:** Rom 5:2, 2Kor 4:17   **8:19:** Kol 3:4   **8:20:** Jen 3:17-19
8:21: 2Tes 3:13, 1Jon 3:2   **8:23:** 2Kor 5:2-4, Kal 5:5   **8:24:** 2Kor 5:7

riməuvehimiru kitaha irə, kitaha saməti pen narimnari me nəha mamheitenhi. Trini minuə iərmama riti ruvehi nari riti sə in rameitenhi, nənə treitenhi mwi ti nəfe? ²⁵ Mətə kitaha saməti pen nari riti sə səpkətoni mhə ihi, nənə mho nətərigien səkitaha rəpwəmwis mameitenhi mə trier pehe.

²⁶ Ia noien a mwi nəha, Nənimwın Ikinan mwi ramasitu ia kitaha nərmama me i niskaiien səkitaha riwən, ti nəri nə mə kitaha səreirei mə nəfe noien ratukwatukw mə kitaha tsesi pen mhəfwaki, mətə Nənimwın Ikinan nəha in əpa raməgkiari m Kumwesən ia nəpin me tukutaha, mamasək ia nasəkien me ko kəpkregi mhə. ²⁷ Nənə Kumwesən sə ramətə pui reri nərmama, in rukurən nətərigien səvəi Nənimwın Ikinan, ti nəri nə mə Nənimwın nəha raməgkiari m Kumwesən ti nərmama me səvənhi, mamesi pen nəkwai Kumwesən.

Nari riti riwən truvehi raka kitaha ia nokeikeiien səvəi Iesu Kristo

²⁸ Kitaha səukurən mə narimnari me pam səməme kamhəuvehe, Kumwesən ramo kamhəuvehe mə tuho nəri amasan m nərmama hokeikei in, səməme in rinəkwein ia nirəha mesi pen nətərigien səvənhi. ²⁹ Iakani iamınha irə ti nəri nə mə nərmama səməme Kumwesən ruvəukurən raka irəha fwe tui anan, in rəmri əpə irəha mə irəha tuhəuvehe mhəmwhen ia Tini. Kumwesən ro iamınha irə mə Tini truvehe mo nəmritaik ia piəvni me həpik. ³⁰ Nənə səməme in rəmri əpə irəha, in rəkwein irəha. Nənə səməme in rəkwein irəha, in rini mə irəha hatukwatukw ia nənimen. Nənə səməme in rini mə irəha hatukwatukw ia nənimen, in ruvehi utə irəha həuvehi nasoriien.

³¹ Ro pen kitaha tsəfni ia narimnari me i? Kumwesən ramarə tukutaha, nənə iərmama riti riwən riskai məpi raka sə trəmwəki kitaha. ³² In ripkhekir mhə ti Tini atukwatukw mə tremhə tukutaha pam, mətə in rinəsəni a irə. Nənə in riməuvei pehe Tini m kitaha, nənə in tripkəkwtəmhiri əknekın mhə mwi narimnari me nepwın mwi səvənhi, in truvei pehe a m kitaha. ³³ Kitaha nərmama me i Kumwesən rimərfi kitaha mə səvənhi, iərmama riti riwən rukurən niniiien nəgkiariien me nepwın ia kitaha mə kitaha səno noien ərəha, ti nəri nə mə Kumwesən əpa in ruvəni raka mə kitaha satukwatukw ia nənimen. ³⁴ Iərmama riti riwən rukurən niniiien mə kitaha səno noien ərəha tsaməkeikei mhemhə tukwe. Iesu Kristo tripkini mhə iamınha irə, kwa in remhə tukutaha, nənə kurirə irə Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə təkwtəkwuni Kristo in fwe ia nikare Kumwesən mwatuk, raməgkiari tukwini səkitaha m Kumwesən. ³⁵ Nənə iərmama riti riwən rukurən nuvehi rakaiien kitaha ti nokeikeiien səvəi Kristo. Nəri auər a mə səregi nəmisəien, uə sarə ia nəpin əknekın, uə nərmama hometə kitaha, uə nukumhə rahi, uə nautə səkitaha riwən, uə ipaka semhə, uə nərmama housi əpune kitaha, mətə narimnari me i ko həpkuvehi raka mhə kitaha ti nokeikeiien səvənhi. ³⁶ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Ti nəghim, Kumwesən, kamousi əpune kimaha ia nəpin me pam.

Kamətə kimaha iahəmwhen ia sipsip me səməme tukousi əpune irəha.”

³⁷ Nipərhiienien, ia narimnari me pam nəha Kristo sə rokeikei pik kitaha ramo kitaha saməskai mhəpi raka. ³⁸ Iou iakukurən amasan mə nemhəien uə nimiruien, uə nagelo me uə nəremhə me, uə narimnari me səməme haməuvehe nəha təkwtəkwuni uə narimnari me səməme tuhəpkuvehe, uə niskaiien me, ³⁹ uə narimnari me fwe irənhə uə narimnari me fwe inhəripw Imwei Nəkur Həuvamhə, uə narimnari me səməme Kumwesən rino kamharə ia neiai mine tiprənə, ko irəha pam həpkuvehi raka mhə kitaha ti nokeikeiien sə Kumwesən ramo m kitaha ti nəri nə mə səməuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

9

Noien sə Kumwesən rarfi nərmama me səvənhi irə

¹ Iakani pərhiēn ia nəmri Kristo iapkeikuə mhə. Iakamregi Nənimwin Ikinan fwe ia rerik mə nəgkiariēn i iakamini ro nīpərhiēnien. ² Rerik rərkwəpīr məmīsə pīk ia nəpīn me pam ³ ti səiōu me nərmama me nəkur Isrel, ti nəri nə mə irəha həkini mhə nīpərhiēnien ia Iesu Kristo. Irəha hāmwhēn ia piak me ti nəri nə mə ia nīpwramaha kīmaha kwənəkwus kuatia. Trīni mīnuə ko Kumwesən ruvehi raka iou ia rəgi Kristo, mo suatuk mīnraha həuvehe mho kuatia irəha mīn, mətə iou rerik ragien a mə tuko iamīnha irə ia nīrak. ⁴ Nəkur Isrel me nəha, Kumwesən rīnəkwein irəha mə nīpwnətīn me, mo pui pen nasoriēn səvənhi mīnraha, muvei pen nəgkiariēn me səvənhi sə rīnərihi tərini əknekīn irəha, nənə muvei pen Loa səvənhi mīnraha, mīne nəfwakiēn fwe ia nīmwə tapolen, mīne promes me səvənhi. ⁵ Kaha kupwən me səvənraha irəha nəha Epraham, Aesak, mīne Jekop. Nənə ia nīpwrān Kristo ruku pen ia kwənəkwus səvənraha. In Kumwesən sə rasori ia narimnari me pam. Pwəh nəgnəginīēn revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

⁶ Nīpərhiēnien nəkur Isrel me həkīn həkini mhə nīpərhiēnien ia Iesu Kristo, mətə ia noiēn nəha rīpko mhə mə nəgkiariēn səvəi Kumwesən ruvəmwei. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama me nəha ia kwənəkwus səvəi Isrel rīpko mhə irəha pam nəha Isrel pərhiēn. ⁷ Nənə nərmama me nəha ia kwənəkwus səvəi Epraham, rīpko mhə irəha pam nəha nīpwnətī Epraham me. Mətə Kumwesən rīmāni pen ti Epraham i mə, “Kwənəkwus me səim tuhəuku pen ia Aesak.” ⁸ Nīpwrāi nəgkiariēn nəha in i mə nəkwərhakwərha me səmāme hətui pehe ia nəgse nīpwrāi iərmama rīpko mhə irəha nəha nīpwnətī Kumwesən me, mətə nəkwərhakwərha me səmāme hətui pehe ia nəgse promes səvəi Kumwesən kaməvsini irəha mə kwənəkwus me səvəi Epraham. ⁹ Ro iamīnha irə ti nəri nə mə in i nəfe Kumwesən rīmāni: “Ia nəpīn atukwatukw nəha takrərig pehe mwi irə nənə Sera rīnərəhi raka nərīm riti iərman.”

¹⁰ Mətə rīpko mhə in əpa nəha. Takəgkiari mwi ia Repeka. In rərəhi mwirmwir Jekop mīne Isau. Tata səvənrau nə Aesak, kaha kupwən səkīmaha. ¹¹⁻¹² Mətə nəpīn mwirmwir mi nəha krouəpwəh ihi nətuiēn, nənə rouəpwəh ihi noiēn nari riti ramasan uə rərəha, Kumwesən ruvəni pen raka ti Repeka i mə, “Nərīm sə rasori tro tukwini nari m nərīm sə rouihi.” Nənə nəgkiariēn nəha ramahatən amasan mə Kumwesən rarfi nərmama mamesi pen a nətərigien səvənhi maməkwein irəha, mətə rīpko mhə ti noiēn me irəha kamho. ¹³ Rəmwhēn ia nəgkiariēn i kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Jekop iakokeikei, mətə Isau iakəmwəki.”

¹⁴ Ro pen kitaha tsəfni irə? Tsəni mə noiēn səvəi Kumwesən rīpkatukwatukw mhə? Rekəm! Kitaha ko səpkini mhə iamīnha irə. ¹⁵ Mətə fwe kupwən Kumwesən rəgkiari m Moses, mīni mə,

“Trīni mīnuə iakokeikei mə takapi iərmama riti, takapi in,

trīni mīnuə iakokeikei mə tako ramasan m iərmama riti, nənə tako ramasan mīn.”

¹⁶ Ro pen sətōni mə noiēn sə Kumwesən rarfi iərmama irə rəpwəh nesi penien nokeikei-ien uə nīseseien səvəi iərmama, mətə ramesi pen a napiēn səvəi Kumwesən. ¹⁷ Ia Nəkukuə Ikinan, Kumwesən rīni pen ti Fero, kīg səvəi nəkur Ijip mə,

“Iakīməuvehi utə ik ti nari kuatia a,

mə nərmama tuhətoni nīskaiēn səiōu ia nīram, nənə mhəni irapw nəghik ia tənəmtənə me pam.”

¹⁸ Ro pen sətōni mə Kumwesən ramesi pen a nətərigien səvənhi. Trīni mīnuə rokeikei mə trapi iərmama riti, in trapi. Trīni mīnuə rokeikei mə tro iərmama riti kənkəpwə ruvehe mīskai, in tro kənkəpwə ruvehe mīskai.

9:3: Eks 32:32   **9:4:** Eks 4:22, Dut 7:6, 14:1-2   **9:5:** Mat 1:1-16, Jon 1:1, Rom 1:25   **9:6:** Nam 23:19, Rom 2:28
9:7: Jen 21:12   **9:8:** Kal 4:23   **9:9:** Jen 18:14   **9:10:** Jen 25:21   **9:11-12:** Jen 25:23   **9:13:** Mal 1:2-3
9:16: Efes 2:8   **9:17:** Eks 9:16   **9:18:** Eks 4:21, 9:12, Eks 14:4

¹⁹ Mətə kímiaha riti trini pehe tukw iou i mə: “Mə ro iamini irə, rəfo Kumwesən rani ihi mə noien səkitaha rərəha? Iərmama riti riwən ko riniise nəkwən.” ²⁰ Mətə ik sin i? Ik iərmama a. Rəfo ikaməkwag raka ia nəgkiariien səvəi Kumwesən iamini? Rerim trirhi ro tekinari kino ia nise tiprənə rərpwu muvehe miskai. Ko rini pen ti iərmama rino mə, “Ikinəfo mo iou iamini irə?” Rekəm! ²¹ Iərmama sə ramo tekinari me ia nise tiprənə iamini, in rasori ia nise tiprənə, mukurən nuvehien nise tiprənə riti mo tekinari kəru irə, riti səvəi nəpin amasan, nənə riti mwi səvəi wok auər a me.

²² Mətə Kumwesən in mwi rino rəmwhen ia iərmama sə ramo tekinari ia nise tiprənə. In rino nərmama nepwin mə trouraha irəha. Nənə ia nəpin me in ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi nəpin trərpwin noien ərəha me səvənraha mə nərmama tuhətoni niemaha səvənhi. ²³ In tro iamini irə mo nərmama hətoni nasoriien səvənhi rasori pik anan, in truvei pen m nərmama me i riniapi irəha, səməme in riməkupwən məpnəpenə ia nirəha mə tuhəvehi nasoriien. ²⁴ Iakaməgkiari ia kitaha i nərmama səməme in rinəkwein ia kitaha, ripko mhə nəkur Isrel əpa mətə nərmama mwi ripko mhə irəha nəkur Isrel. ²⁵ Rəmwhen ia nəgkiariien sə Kumwesən riməni ia nəkukuə səvəi Profet Hosea, rani mə,

“Nərmama me i ripko mhə irəha nərmama me səiou, takəkwein irəha mə, ‘Səiou me nərmama.’

Nənə nərmama me i iakinəpwəh nokeikeien irəha fwe kupwən, takəkwein irəha mə, ‘Nərmama keikei me səiou.’ ”^a

²⁶ Nənə rani mwi mə:

“Ia kwopun atukwatukw nəha kiməni pen ti nirəha i mə,

‘Ripko mhə kímiaha nərmama me səiou,’

tukəkwein irəha mə, ‘Kumwesən sə ramiru nipwnətin me nə kímiaha.’ ”

²⁷ Nənə Profet Aesea rəgkiari ia nəkur Isrel ia nəgkiariien i rani mə, “Nəri auər a mə nəkur Isrel tuhəpik rəmwhen ia nipəkir ia nıkare təsi, mətə tukuvehimiru a kwənkwan nepwin,

²⁸ ti nəri nə mə Iərimənu tro pam akwauakw a nəfe nəghin riməni mə tro ia təkure tiprənə i.”

²⁹ Nənə rəmwhen ia nəgkiariien i Profet Aesea riməni fwe kupwən mə:

“Iərimənu sə rauvehi niskaiien me pam riməuvehimiru kitaha me nepwin nəkur Isrel.

Mə in rinapko mhə iamini,

ko kitaha səmwhen ia nəkur Sotom

kitaha səuvəuvehe raka mhənəmwhen ia nəkur Komora.”

Nəkur Isrel me həpik həpkini mhə nipərhiien ia Iesu Kristo

³⁰ Ro pen kitaha tsəfni irə? Nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel həpkousari mhə mə tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə ti nəri nə mə irəha həni nipərhiien ia Iesu Kristo nənə Kumwesən ro irəha hatukwatukw ia nənimen. ³¹ Mətə nəkur Isrel housari pik ia suatuk səvəi nesi penien Loa mə irəha tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə irəha həpwəh natukwatukwien. ³² Ti nəfe? Ti nəri nə mə irəha kamhousari pik mə tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənraha, mətə həpkesi pen mhə suatuk səvəi nahatətəien. Irəha hənəpəti raka ia kəruətərei sə nərmama kamhəpəti irə.

³³ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Hətoni ro! Iakaməmri kəruətərei riti fwe Saeon sə nərmama tuhəpəti irə,

kəpwier sə tro irəha həmwei,

nənə iərmama sə rani nipərhiien irə, in tripkauris mhə.”

^{9:20}: Aes 29:16, 45:9   ^{9:21}: Jer 18:6   ^{9:23}: Rom 8:29, Efes 1:3-12   ^{a 9:25}: Uə “Pran i kəpwəh nokeikeien in fwe kupwən, takəkwein in mə, ‘Pran keikei səiou.’ ” Hos 1:6; 2:23   ^{9:30}: Rom 10:20   ^{9:31}: Rom 10:2-3   ^{9:32}: Aes 8:14   ^{9:33}: 1Tes 2:6, Rom 10:11

10

¹ Piak me, ia rerik iakokeikei pik mā Kumwesən truvehimiru nəkur Isrel, nənə ia nəpɪn me pam iakaməfwaki tukwe. ² Iakəsəni mā pərhien irəha kamhəgien pik ti Kumwesən, mətə noien səvənraha rɪpkesi pen mhə nukurənien. ³ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mā irəha həkukurən amasan mhə mā tuhəfo mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. Nənə suatuk səvəi natukwatukwien Kumwesən rɪnəmri, in i nahatətəien ia Iesu Kristo, irəha həkisɪai mhə irə, mətə irəha kamhousari mā tuhəmri atukw səvənraha riti, in i nesi penien Loa. ⁴ Mətə Kristo in rɪno sampam ia noien səvəi nesi penien Loa mā nərmama me pam səməme kamhəni nɪpərhienien irə həkukurən nuveheien mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.

⁵ Moses raməgkiari ia natukwatukwien sə raku pen ti Loa ia nəgkiariien i sə in rɪmərari mā, “Iərmama sə ramo nəgkiariien me səvəi Loa, in truvehi nɪmɪruien ia nəgkiariien me nəha.” ⁶ Mətə natukwatukwien sə raku pen ti nahatətəien rani mā, “Rerɪmiaha trəpwəh nɪrhien nəgkiariien i mā, ‘Sin trevən fwe irənhə ia neiai’ ” muvehi Kristo meiwaiu pehe? ⁷ “uə ‘Sin trevən fwe inhərɪpw ia nɪpəg sə rameiwaiu nukunen riwən’ ” muvehi raka Kristo ia reri nəkur həuvamhə muvehi mutə pehe? ⁸ Natukwatukwien sə raku pen ti nahatətəien rɪpkini mhə iamɪnha irə, mətə rani mā, “Nəgkiariien nəha ipaka tukw ik. In fwe ia tərhum mɪne ia rerɪm.” In i nəgkiariien i səvəi nahatətəien kɪmaha iahaməvisau irapw i. ⁹ Trɪni mɪnuə ikɪni irapw ia tərhum mā “Iesu in Iərɪmənu,” nənə mɪni nɪpərhienien irə fwe imwə ia rerɪm mā Kumwesən rɪno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi, nənə Kumwesən truvehimiru ik. ¹⁰ Nəpɪn iərmama riti ruvehi Iesu ia rerɪn mɪni nɪpərhienien irə, Kumwesən trɪni irapw in mā in ratukwatukw ia nənimen. Nənə in truvehimiru mwi iərmama sə rani irapw ia tərhum mā Iesu in Iərɪmənu səvənhi. ¹¹ Rəmwhən ia Nəkukuə Ikinan rani mā, “Nərmama me pam səməme kamhəni nɪpərhienien ia iərmama nəha, irəha tuhəpkaurɪs mhə.” ¹² Nəgkiariien nəha səvəi nərmama pam nəri auər a mā ik iəmə Isrel uə rɪpko mhə ik iəmə Isrel. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mā Iərɪmənu kuatia a i ramərɪmənu ia nərmama me pam, mamərɪari pen ia namasanien səvənhi m nərmama səməme kamhəkwein in. ¹³ Rəmwhən ia nəgkiariien i Nəkukuə Ikinan rani mā, “Nərmama me pam səməme kamhəkwein ia nəghi Iərɪmənu, in truvehimiru irəha.”

¹⁴ Mətə nərmama tuhəfo mhəkwein ia Iərɪmənu trɪni mɪnuə həkɪni mhə nɪpərhienien irə? Nənə tuhəfo mhəni nɪpərhienien irə trɪni mɪnuə həkpwəh nɪregien nəvisaiuen sə raməgkiari irə? Nənə tuhəfo mhəregi trɪni mɪnuə iərmama riti səvəi nəvisaiuen riwən? ¹⁵ Nənə nərmama tuhəfo mhəvisau trɪni mɪnuə Kumwesən rəpwəh nərhi penien irəha? Rəmwhən ia nəgkiariien i kɪmərari pen ia Nəkukuə Ikinan rani mā,

“Ramasan pik anan nəpɪn nərmama kamhəuvehe mā tuhəvisau nəgkiariien amasan!”

¹⁶ Mətə rɪpko mhə nəkur Isrel me pam həməni nɪpərhienien ia nəgkiariien amasan nəha. Rəmwhən ia nəgkiariien səvəi Profet Aesə rani mā, “Iərɪmənu, nərmama houɪhi a həni nɪpərhienien ia nəgkiariien səkɪmaha.” ¹⁷ Ro pen nahatətəien raku pen ia nəri kamregi, nənə nəri kamregi raku pen ia nəgkiariien sə kaməvisau ia Kristo. ¹⁸ Mətə iakaməres mā nəkur Isrel həuvəregi raka nəgkiariien nəha uə rekəm? Ouəh, həuvəregi. Rəmwhən ia Nəkukuə Ikinan rani mā,

“Nərmama me pam həuvəregi raka rerɪnraha, nəgkiariien me səvənraha həuvavən mhəneste tənəmtənə me pam.”

¹⁹ Nənə iakaməres nəresien riti mwi mā nəkur Isrel həuvəukurən raka uə rekəm? Ouəh, həuvəukurən. Moses rɪməkupwən mɪni irapw nəgkiariien i səvəi Kumwesən mā,

“Iou tako ramasan m nərmama nepwɪn ia tənə əpə iti,

kimiaha tihətoni mhəmwəki irəha.
Tako ramasan m nərmama nepwɪn hərəirei nari,
kiaha tihətoni niemaha rəpi kيمياha.”

²⁰ Nənə Profet Aesea rini amasan mwi nəgkariien səvəi Kumwesən mə,
“Nərmama səməme həpwəh nətuiien iou, hənətoni iou.

Iakino pui pen iou m nərmama səməme həpwəh nəresien iou.”

²¹ Mətə ia nəkur Isrel Kumwesən rani mə,
“Ia nəpɪn mə pam iakavi atukw rəgik mə takasitu ia nərmama me i
səməme kamhərui nəkwak, mamhəni ərəha iou.”

11

Nəkur Isrel kwənkwan nepwɪn nəha ikin Kumwesən rımərifi irəha

¹ Ro iamɪnhi irə iakaməres mə pərhiən Kumwesən rıməuvei pen təkutan m nərmama me səvənhi? Rekəm! Hətoni ro iou. Iou iamə Isrel. Iou iakuku pen ia kwənəkwus səvəi Epraham mɪne kwənəkwus səvəi Penjamin. ² Kumwesən rınəpwəh nuvei penien təkutan m nərmama me səvənhi səməme in ruvəukurən raka irəha fwe tui anan. Hiəukurən uə rekəm nəfe Nəkukuə Ikinan rani ia Profet Elaeja ia nəpɪn nəha raməgkari m Kumwesən ti noien ərəha me səməme nəkur Isrel kamho? ³ In rini mə,
“Iərimənu, irəha hənousi əpune profet me səim,
mhousi testesi nifatə me səim.

Iou əpa iakamarə,

nənə irəha haməmwur mwi mə tuhousi əpune iou.”

⁴ Mətə Kumwesən rıməni pen nəfe ti Profet Elaeja? In rıməni mə,
“Iakaməkwətəmhiri əknekin nərman me sefen taosen irəha nərmama me səiou.
Irəha həpkɪnimwi mhə nukurhunraha mhəsiai kumwesən eikuə i Paal.”

⁵ Nənə rəmwhen a mwi ipwet mɪne nəkur Isrel kwənkwan nepwɪn nəha ikin səməme Kumwesən rımərifi irəha ia namasanien səvənhi. ⁶ In rımərifi irəha ia namasanien səvənhi, mətə rɪpko mhə mə rɪrfi irəha ti noien me səməme irəha kamho. Trini mɪnuə rɪrfi irəha ti noien me səməme irəha kamho, nənə namasanien sə trəriari irə mɪnraha riwən rəmwhen mə ramərəku irəha ti wok səvənraha.

⁷ Ro pen, rəfo? Nəri nəha nəkur Isrel kamhətui, irəha həpwəh nətoniien. Mətə nərmama səməme Kumwesən rımərifi irəha, irəha hətoni mhəuvehi. Səməme nəha nepwɪn səməme həpwəh nətoniien, Kumwesən ro irəha kənpəwənraha ruvehe mɪskai.

⁸ Rəmwhen ia nəgkariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
“Kumwesən ro nətərigien səvənraha rapri meste pehe ipwet,
irəha ko həpkətoni mhə mwi nari riti ia nənimenraha,
mhəpwəh mwi niregiien nari riti ia nəkwəreginraha.”

⁹ Nənə Kig Tevit rani mə,

“Pwəh tepol sə irəha kamhani nari irə ruvehe mo kwənkru sə trousi tərini irəha mɪne net sə tuhəvsausini pen irəha irə.

Pwəh ruvehe mo nəri sə tro irəha həmwei,

mɪne nəri sə tro irəha həuvehi nərpwɪnien ti noien ərəha me səvənraha.

¹⁰ Pwəh nənimenraha rɪfwə həpwəh mwi nətoniien nari.

Pwəh irəha hərəgi rərəha ia nəpɪn me rəmwhen ia iərmama ramikou ti təkutan.”

Rigi nei Kumwesən rɪrɪpɪn pen ia nɪpwɪn

¹¹ Ro pen iakaməres mə nəkur Isrel hənəpəti mhəmwei ko həpkərəer mhə mwi? Rekəm, irəha həukurən nərierien mwi. Mətə ti nəri nə mə irəha ho noien ərəha, Kumwesən rauvehimɪru nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel mə tro nəkur Isrel rerinraha revən ia namasanien nəha mə tuhəuvehi səvənraha. ¹² Noien ərəha sə nəkur Isrel hənə

ro namasanien revən ia tənəmtənə me. Nīmweiien səvənraha ro namasanien revən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Mə ro iamīnhi irə tukəfo nəpīn nəkur Isrel me pam tuhərərīg mwi ti Kumwesən? Kumwesən tro mīnraha namasanien rasori mwi.

¹³ Təkwətəkwuni iakaməgkiari m kīmiaha nərmama rīpko mhə kīmiaha nəkur Isrel. Iou aposol səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, ro pen iakəgnəgini wok i sə Kumwesən rīməuvei pehe miou. ¹⁴ Iakamo iamīnhi irə mə tako iou me nepwīn nəkur Isrel rerīnraha revən ia namasanien i kamo m kīmiaha nənə mhokeikei mə tuhəuvehi səvənraha, nənə ia noien nəha takuvehimīru irəha nepwīn. ¹⁵ Mə noien i Kumwesən rīno mərarki nəkur Isrel ro nərmama ia tənəmtənə me həuvehe mho in me nepwīn, tukəfo nəpīn in rīpeki pehe mwi nəkur Isrel? Noien nəha trukua noien i nərmama tuhətui mwi ia nemhəien. ¹⁶ Trīni mīnuə nərmama həmri karen nīkare bred səvəi nəveginien vi mə səvəi Kumwesən, nənə bred pəpwīə səvəi Kumwesən. Nənə ia nəgkiariien səvəi nei, trīni mīnuə nukune nei səvəi Kumwesən, rəgrəgīn me mwi səvəi Kumwesən.^a

¹⁷ Mətə kətētefi raka rəgrəgi nei nəha nepwīn, nənə kuvehi kīmiaha, kīmiaha rəgrəgi nei olif sə rəprmin, krīpīn pen kīmiaha ia təmwhəkīnraha mə tihəuvehi pəri namasanien səvəi nukune olif nəha. ¹⁸ Nənə ro iamīnhi irə rərəha mə kīmiaha hiaməfiūtə ia kīmiaha mamhətə ərəha rəgrəgi olif nəha. Mə hiaməfiūtə ia kīmiaha iamīnhi, rerīmīaha tramrhi mə nukune nei raməkwməni kīmiaha, mətə rīpko mhə kīmiaha rəgrəgi nei tihəkwməni nukune nei. ¹⁹ Rosi kīmiaha riti trəfiūtə in mə, “Kīnətētefi raka rīgi nei me nepwīn kuvehi iou krīpīn iou ia təmwhəkīnraha.” ²⁰ Nīpərhiēnien kīnətētefi raka irəha, ti nəri nə mə irəha həpwəh nahatətəien ia Kumwesən, mətə ik ikamərer ia təmwhəkīnraha ti nəri nə mə iakamahatətə irə. Ro iamīnhi irə tikəpwəh nəfiūtəien ik, mətə tikaməkeikei mehekīr. ²¹ Trīni mīnuə Kumwesən rīnətētefi raka rəgrəgi nei atukwatukw ti nəri nə mə hənəpwəh nahatətəien, in trətēfi raka mwi ik mə ik ikəpwəh nahatətəien.

²² Ro pen sətōni mə Kumwesən rukurən noien ramasan m nərmama, mətə rukurən noien mwi rəknekīn mīnraha. In ramo rəknekīn m nərmama səməme haməmwei raka, mətə in ramo ramasan tukumīaha. Nənə trīni mīnuə kīmiaha hiamesi pen noien amasan səvənhi, in trīrīpīn mamō ramasan tukumīaha. Mətə trīni mīnuə kīmiaha hiəpwəh noien iamīnha irə, nənə in trətēfi raka mwi kīmiaha. ²³ Nənə trīni mīnuə nəkur Isrel hərərīg pehe mwi mhəni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo, nənə Kumwesən trīrīpīn mwi irəha ia nukunen, ti nəri nə mə in rauvehi nīskaiien ti noien iamīnha irə. ²⁴ Nīpwrai nəgkiariien i mə kīmiaha nərmama rīpko mhə kīmiaha nəkur Isrel hiamwheh ia rīgi nei əprmin i olif sə Kumwesən rīnərai raka, nənə mīrīpīn pen ia nei nəha olif fwe ia nəmhien səvənhi. Noien nəha rīpko mhə noien atukwatukw riti səvəi nei ti nuvehien rīgi nei əpə riti mīrīpīn pen ia nei əpə riti. Mətə nəkur Isrel hāmwhēh ia rīgi nei nəha olif fwe ia nəmhien. Nənə təkwətəkwuni rīməru mə Kumwesən trīrīpīn mwi irəha ia nukunenraha atukwatukw.

Kumwesən truvehimīru nəkur Isrel me pam

²⁵ Piak me, nəgkiariien pərhiēn riti Kumwesən rīnərkwafə i fwe kupwən iakokeikei mə kīmiaha tihəukurən, ti nəri nə mə rərəha kīmiaha hiaməfiūtə ia kīmiaha mə hiəukurən nari. Kumwesən rīno nəkur Isrel me nepwīn kənkəpwənraha ruvehe mīskai, mətə noien nəha trəpwəh nəmakien ia nəpīn me. Nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel səməme tuhəuvehe ti Kumwesən tuhaməkeikei mhəuvehe pam, nənə, noien nəha ramo nəkur Isrel kənkəpwənraha rīskai tro sampam. ²⁶ Nənə kurirə irə, Kumwesən truvehimīru pam nəkur Isrel. Rəmwhēh ia nəgkiariien i kīmərai pen ia Nəkukua Ikinan rani mə, “Iərmama sə truvehimīru nərmama trukū pen fwe Saeon.

In truvehi raka noien ərəha səvəi kwənəkwwus me səvəi Jekop.”

11:16: Nam 15:17-21, Esik 44:30 ^a **11:16:** Nəgkiariien i, nīpwran mə trīni mīnuə Epraham mīne kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel irəha nərmama me səvəi Kumwesən, nənə nərmama ia kwənəkwwus səvənraha irəha mwi nərmama me səvəi Kumwesən. **11:17:** Efes 2:11-19 **11:18:** Jon 4:22 **11:20:** Rom 12:16 **11:22:** Jon 15:2,4, Hip 3:14 **11:25:** Rom 12:16, Luk 21:24, Jon 10:16 **11:26:** Mat 23:39, Sam 14:7

27 “Nənə in i promes səiou tako minraha

ia nəpən nəha takuvehi raka noien ərəha me səvənraha.”

28 Nəkur Isrel hənəpwəh nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo, nənə ro iaminihi irə irəha həmwhen ia nərmama kamhəmwəki Kumwesən. Nəri nəha ro iaminihi irə trasitu ia kimiaha nərmama rəpko mhə kimiaha nəkur Isrel. Mətə ti nəri nə mə Kumwesən rəmərifi kaha kupwən me səvənraha, ro pen in ramokeikei ihi irəha. 29 Ro iaminihi irə ti nəri nə mə nəpən Kumwesən ruvərifi raka nərmama, məriari auər a narimnari me minraha, ko rəpkərari mhə mwi ia nətəriгийн səvənhi. 30 Kimiaha i nərmama rəpko mhə kimiaha nəkur Isrel fwe kupwən hiamərui nəkwai Kumwesən, mətə təkwətəkwuni Kumwesən rapı kimiaha ti nəri nə mə nəkur Isrel hənərui nəkwan. 31 Ia noien a mwi nəha, ti nəri nə mə Kumwesən rınapi kimiaha ipwet mine nənə nəkur Isrel kamhərui nəkwai Kumwesən, ro pen Kumwesən trapi mwi irəha. 32 Nərmama me pam kamhərui nəkwai Kumwesən. Rəmwhen mə Kumwesən rərihi irəha kamharə ia kalapus. In ro iaminha irə mə in rukurən napiien irəha pam.

Nəgkiariien sampam kəgnəgini Kumwesən irə

33 Hətoni ro, nautə mine nukurənien mine nətəriгийн səvəi Kumwesən harəmwhenimw pıik!

Samətui nəkiriien me səvənhi mine suatuk me səvənhi ko səpkətə pam mhə!

34 “Sin rukurən nətə puuien nətəriгийн səvəi Kumwesən,
uə sin rukurən nəvəhagian min?”

35 “Uə sin ruvəuvei pen raka nari riti min ia nəpən riti
mə Kumwesən traməkeikei mərpwin pen min?” İərmama riti riwən!

36 Ro iaminihi irə ti nəri nə mə Kumwesən rino narimnari me pam,
nənə narimnari me pam kamharə ti nəri nə mə niskaiien səvənhi raməkwətəmhiri
irəha,
narimnari me pam in rino mə səvənhi.

Pwəh nəgnəginiien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iaminihi.

12

Pwəh səuvei pen nimiruien səkitaha m Kumwesən

1 Piak me, ti nəri nə mə Kumwesən rino narimnari me i ia napiien səvənhi ro pen iakaməres skai m kimiaha mə tihaməkeikei mhəuvei pen nıpwramiaha me min rəmwhen ia nari riti sə ramıru mo ikinan i kauvei pen m Kumwesən ia təkure nıfatə rerin ramagian tukwe. In i suatuk atukwatukw sə tihəfwaki m Kumwesən irə. 2 Tihəpwəh nuvehiiien noien səvəi nərmama ia tıprənə i, mətə pwəh Kumwesən ro nətəriгийн səkimiaha ruvehe mərməvi hiəsehu ro ia noien akuas səkimiaha. Mə hio iaminha irə hiəukurən nəkiriien noien me, mhətoni mə sə pəku nəha nəkwai Kumwesən, noien sə ramasan, rerin ragien tukwe, matukwatukw pam.

3 Nənə ti nəri nə mə Kumwesən rasitu ia nırak ia namasanien səvənhi, iou iakani pehe tukumiaha pam mə rerimiaha trəpwəh nırhiien mə kimiaha iərmama riti. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi irapw nətəriгийн səkimiaha, mhəkiri mə ik nəfe iərmama pwəh resi pen atukwatukw nahatətəien sə Kumwesən rıməuvei pehe mik rasori uə rouihi.

4 Nıpwrai iərmama nıpərpərin me həpik, nənə nıpərpərin me nəha səvənraha wok səpəmsəpə. 5 Rəmwhen a mwi kitaha səpik, mətə kitaha səmwhen ia nıpwrai iərmama kuatia, ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha Kristo. Kitaha kuatia kuatia səməripin pen ia kitaha me rəmwhen ia nıpərpəri nıpwrai iərmama, 6 məmhəuvehi niskaiien me səpəmsəpə resi pen namasanien sə Kumwesən rınəriari irə m kitaha. Ro

11:32: Kal 3:22, 1Tim 2:4 11:34: Aes 40:13, 1Kor 2:16 11:36: 1Kor 8:6 12:1: Rom 6:11,13, 1Tes 2:5, Jon 4:24 12:2: Efes 4:23, Efes 5:10,17 12:3: 1Kor 12:11, Efes 4:7 12:4: 1Kor 12:12 12:5: 1Kor 12:27, Efes 4:25 12:6: 1Kor 12:4-11, 1Tes 4:10-11

iaminhi irə kitaha tsaməkeikei mhəuvehi niskaiien me nəha mhasitu ia kitaha me irə. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nini irapwien nəgkariien sə raku pen ti Kumwesən, pwəh in rini irapw nəgkariien nəha mesi pen nahatətəien səvənhi. ⁷ Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti no tukwiniien nari, pwəh in ro tukwini nari. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nahatənien, pwəh in rahatən. ⁸ Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nuvehi utəien nətərigien səvəi iərmama, pwəh in ruvehi utə. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nəriariien nautə, pwəh in rəriari rasori. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti niriiien nakalasia me, pwəh in riri irəha misese tukwe. Trini minuə iərmama riti rauvehi niskaiien ti nasituien ia nərmama, pwəh in rasitu ia nirəha ia rerin agien.

Nokeikeien

⁹ Pwəh nokeikeien səkimiaha hiamokeikei nərmama irə ro nokeikeien pərhien. Tihaməkeikei mhəmwəki noien sə rərəha, mhəkwtəmhiri əknekən noien sə ramasan. ¹⁰ Tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me rəmwhen mə kimiaha piəvmiaha me, mhəsiəi kimiaha me. ¹¹ Tihaməkeikei mho wok səvəi Iərimənu səkitaha ia nəpin me pam rəmwhen ia napw rauək ia rerimiaha mhəpwəh nəpouien. ¹² Rerimiaha traməkeikei magien ia nəpin me ti nəri nə mə hiaməmri pen əknekən nətərigien səkimiaha ia Kumwesən. Trini minuə hiəuvehi nəmisiəien, tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, nənə mhəfwaki ia nəpin me. ¹³ Trini minuə nərmama nepwin səvəi Kumwesən səvənraha narimnari riwən, tihaməkeikei masitu ia nirəha, mhətə amasan iəpwispwis me səməme kamhəuvehe imwəmiaha.

¹⁴ Tihəkwein amasan ia nərmama səməme kamhometə kimiaha. Tihəkwein amasan ia nirəha, mhəpwəh nəkwein ərhəien ia nirəha. ¹⁵ Nəpin nərmama kamhəgien, kimiaha mwi tihəgien kimiaha minraha. Nənə nəpin nərmama rerinraha rəpou, kimiaha mwi tihəsək kimiaha minraha. ¹⁶ Ramasan mə hiamarə nətərigien səkimiaha truvehe mo kuatia. Tihəpwəh nəfiəutəien ia kimiaha, mətə tihəuvehi nətərigien sə reiwaiu. Rerimiaha trəpwəh nirhiiien mə kimiaha hiəukurən pik nari.

¹⁷ Trini minuə iərmama riti ramo rərəha ia kimiaha, tihəpwəh nərpwinien noien səvənhi. Tihousari mə tiho noien sə nərmama pam tuhətoni mə ramasan. ¹⁸ Kimiaha tihousari mho narimnari me pam səməme hiəukurən noien mə tiharə ia nəmərinuien ia nəpin me kimiaha nərmama pam. ¹⁹ Nərmama keikei me, tihəpwəh nərpwinien noien ərəha səvəi iərmama riti, mətə tihəpwəh a pwəh Kumwesən ruvei pen niemaha səvənhi min. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə kimərai pen nəgkariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iou takərpwin noien ərəha səvəi nərmama, nipərhienien iou tako.” ²⁰ Mətə tiho iaminihi irə:

“Trini minuə iərmama riti sə raməmwəki ik nukumhə rahi, tikaməkeikei məkwməni.

Trini minuə rəkwakwa, tikaməkeikei mhəuvei pen nui min rənimwi.

Ia noien nəha tiko in rauris pik anan.”

²¹ Tihəpwəh nəseniiien noien ərəha mə truvehi irapw niskaiien səkimiaha, mətə ia noien amasan tihəuvehi irapw niskaiien səvəi noien ərəha.

13

Pwəh nərmama pam həsiəi nərmama asori me səməme kamhərimənu

¹ Pwəh nərmama pam həsiəi nərmama asori me səməme kamhərimənu. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə nərimənuien ruku pen əpa ti Kumwesən, nənə, nərmama me pam səməme kamhərimənu Kumwesən rinəmri irəha. ² Ro iaminihi irə trini minuə

12:8: 2Kor 9:7   **12:9:** 1Tim 1:5, 1Pit 1:22, Amos 5:15   **12:10:** 2Tes 1:7, Fil 2:3   **12:11:** Wok Me 18:25, Rev 3:15   **12:12:** 1Tes 5:17   **12:13:** Hip 13:2   **12:14:** Mat 5:44, Wok Me 7:60, 1Kor 4:12   **12:15:** Sam 35:13
12:16: Rom 15:5, 11:20, Prov 3:7, Aes 5:21   **12:17:** 1Tes 5:15   **12:18:** Mak 9:50, Hip 12:14   **12:19:** Dut 32:35, Mat 5:39, Rom 13:4, 1Tes 1:6-7, Hip 10:30   **12:20:** Prov 25:21-22, Mat 5:44   **13:1:** Taet 3:1, Prov 8:15, Jon 19:11

iərmama riti rərui nəkwai nərmama kamhərimənu, in rīnərui nəri sə Kumwesən rīməuvehi utə. Nənə nərmama səməme kamho iamīnha irə tukərpwīn noien ərəha səvənraha. ³ Nərmama səməme kamho noien amasan tuhəhekīr nərmama kamhərimənu tī nəfe? Mətə nərmama səməme kamho noien ərəha irəha nəha tuhekīr. Ikokeikei mə tikəpwəh nehekīrien ia iərmama sə ramərimənu? Tikaməkeikei mo noien amasan, nənə in trəgnəgīni ik tukwe. ⁴ Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə iərmama sə ramərimənu in ramo tukwini nari m Kumwesən, mamō nari amasan ramasitu ia niram. Mətə trīni mīnuə ikamo noien ərəha, tikaməkeikei mehekīr tī nəri nə mə niskaiien sə in rauvehi tī nərpwīnien noien ərəha ro nīpərhienien. Iərmama sə ramərimənu in ramo tukwini nari m Kumwesən, mamərpwīn noien ərəha me səvəi nərmama. Nənə noien nəha ramahātən pen niemaha səvəi Kumwesən. ⁵ Ro pen kīmiaha tihaməkeikei mhəsiai nərmama səməme kamhərimənu. Tihəpko mhə tī nəri nə mə hiamhekīr əpa niemaha səvəi Kumwesən, mətə tiho mwi tī nəri nə mə hiəukurən mə in noien atukwatukw. ⁶ Ro iamīnhi irə kīmiaha hiamərəku pen mwi takis me, tī nəri nə mə nərmama səməme kamhərimənu irəha nərmama kamho tukwini nari m Kumwesən mamho wok səvənhi. ⁷ Kīmiaha tihaməkeikei mhəuvei pen m nərmama me pam nəfe səvənraha. Iərmama sə rauvehi mane səvəi takis me səpəmsəpə, tihaməkeikei mhərəku pen takis me nəha mīn. Iərmama sə kamsiai, tihaməkeikei mhəsiai. Nənə iərmama sə kamo nəkwān, tihaməkeikei mho nəkwān.

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me

⁸ Ripkamasan mhə mə tiho kaon m nərmama nepwīn. Mətə nari riti nəha ikin sə rəmwhen ia kaon səkīmiaha tihaməkeikei mhə. In i kīmiaha tihaməkeikei mhokeikei kīmiaha me. Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə iərmama sə ramokeikei piəvni in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani. ⁹ Loa nəha rani mə, “Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə,” “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama,” “Tikəpwəh nakresien,” “Rerim trəpwəh nakresien narimnari səvəi iərmama riti,” nənə Loa me nepwīn mwi nəha ikin. Mətə nəgkiariien riti nəha in rəuiui pam irəha, rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.” ¹⁰ Trīni mīnuə iərmama riti rokeikei piəvni, ko rīpko mhə nərəhaien mīn. Ro pen iərmama sə ramokeikei nərmama in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani.

¹¹ Kīmiaha tihaməkeikei mhə iamīnha irə tī nəri nə mə hiəukurən nəpīn i samarə irə nəha təkwtəkwuni mə rīno raka nəpīn atukwatukw sə tihətui mhəpwəh mwi napriien. Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə nəpīn sə Kumwesən truvehimīru kitaha irə ruvəuvehe ipaka, in ipaka mwi məpi raka fwe kupwən nəpīn səpkuvehe vi a mhəni nīpərhienien ia Iesu Kristo. ¹² Trīpko mhə tui nəpitəvien ro sampam nənə nukuraanien ruvehe. Ro pen pwəh saraka ia noien me səvəi nəpitəvien nənə mho noien me səvəi nukuraanien. Noien me nəha həmwhen ia karkahu iərmama rarkahu irə mo tukuahag nīpwran tī naruagənien. ¹³ Pwəh kitaha so noien amasan me rəmwhen ia nərmama səməme kamhavən ia nukuraanien. Tsəpwəh noien lafet ərəha me, mhəpwəh nənimwiien nənimwiien skai mhakonə irə, mhəpwəh nakresien nīpran, mhəpwəh noien nəfe nəghin nətərigien ərəha səkītaha rokeikei, mhəpwəh nəvisəien, nənə reritaha trəpwəh nīrhi ərəhaien kitaha me. ¹⁴ Mətə tiharkahu Iərimənu səkītaha Iesu Kristo rəmwhen karkahu səkīmiaha, nənə rerimīaha trəpwəh mwi nīrhiien suatuk me nepwīn səvəi noien ərəha səvəi nīpwramīaha mə tiho nəfe rokeikei.

14

Tukəfo ia iərmama nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə

13:3: 1Tes 2:13-14, 1Tes 3:13   **13:4:** Rom 12:19   **13:7:** Mat 22:21   **13:8:** Mat 22:39-40, Jem 2:8   **13:9:** Eks 20:13-15, 17, Dut 5:17-19, Dut 5:21   **13:10:** 1Kor 13:4-7   **13:11:** Efes 5:14, 1Tes 5:6-7   **13:12:** 1Jon 2:8, Efes 5:11, 6:11   **13:13:** Luk 21:34, Efes 5:18   **13:14:** Kal 3:27

¹ Trini minua iarmama riti nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə ruvehe tukumiaha, nənə kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiahaha tukwe, mətə tihəpwəh nəvisəien kimiaha min ti nətərigien me səvənhi. ² Iarmama riti rini nīpərhienien mə in rukurən nənien nəveginien me pam, mətə iarmama riti mwi nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə in raməni a nəveginien ia nəmhiən. ³ Pwəh iarmama sə raməni nəveginien me pam rəpwəh nətoni ərəhəien iarmama sə rīpkəni mhə nəveginien me pam. Nənə pwəh iarmama sə in rīpkəni mhə nəveginien me pam rəpwəh nīnien mə iarmama sə raməni nəveginien me pam ramo noien ərəha. In trəpwəh nīnien iamīnha irə ti nəri nə mə Kumwesən rinəsevər raka ia rerin ti iarmama nəha, minəsəni raka in ruvehe tukwe in. ⁴ Ik nəfe iarmama mə tikini mə iarmama sə ramo tukwini nari səvəi iarmama əpə riti mwi rino noien ərəha? Ia nəmri Iərimənu a səvənhi in trərer uə trimwei. Nənə in trərer ti nəri nə mə Iərimənu səvənhi rukurən noien mə in trərer.

⁵ Iarmama riti raməkiri mə nəpīn kuatia ropə ia nəpīn me nepwīn, mətə iarmama riti mwi raməkiri mə nəpīn me pam həmnəmwhən a. Pwəh nərmama kuatia kuatia hətərig ia nətərigien me səvənraha mə sə pəku nəha ro nīpərhienien. ⁶ Iarmama sə rerin ramrhi mə nəpīn kuatia ropə ia nəpīn nepwīn, in ramo noien nəha mə trisiəi Iərimənu səkitaha. Nənə iarmama sə raməni nəveginien me pam raməni mə trisiəi Iərimənu səkitaha, ti nəri nə mə in rani tanak m Kumwesən ti nəveginien sənəni. Nənə iarmama sə rīpkəni mhə nəveginien me pam in mwi raməpwəh nənien ti nisīəi Iərimənu səkitaha, nənə in mwi rani tanak m Kumwesən ti nəveginien sənəni. ⁷ Iarmama riti rīpkərimənu atukw mhə ia nīmīruien səvənhi, nəri auər a mə in ramīru uə in remhə. ⁸ Trini minua kitaha saməmīru, nīmīruien səkitaha in səvəi Iərimənu səkitaha. Nənə trini minua kitaha semhə, nemhəien səkitaha in səvəi Iərimənu səkitaha. Ro iamīnhi irə trini minua saməmīru uə səuvamhə, kitaha səvəi Iərimənu səkitaha. ⁹ Kristo rīmamhə marə mətui mwi ti nəri, mə in truvehe Iərimənu səvəi nərmama səməme kamhəmīru mīne səməme həuvamhə raka. ¹⁰ Ro pen rəfo ikaməkiri noien səvəi piam mə rərəha? Uə ik, rəfo ikamətə ərəha piam? Kitaha pam tsərer ia nəmri Kumwesən, in trəkiri kitaha ti noien me səkitaha. ¹¹ Iakani iamīnhi irə ti nəri mə nə nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukua Ikinan rani mə,

“Iou Iərimənu iakamīru, iakani nīpərhienien mə nərmama me pam tuhənimwi nukurhənraha ia nənimek, nənə nərmama me pam tuhəni irapw mə iou, iou Kumwesən.”

¹² Nəgkiariien nəha nīpwran mə kitaha pam tsaməkeikei mhəni irapw noien me səkitaha ia nəmri Kumwesən.

¹³ Ro iamīnhi irə pwəh kitaha səpwəh mwi nəkiriien noien me səkitaha me mə rərəha mətə pwəh səuvehi nətərigien riti sə rani mə tsəpwəh noien nari riti ia nəpīn riti sə tro piəvtaha riti rapəti mīmwei. ¹⁴ Iou iakukurən amasan mə nəveginien me pam hamasan a ti nənien həkko mhə iarmama riti rəmkekīk ia nəmri Kumwesən. Iesu Iərimənu səkitaha rasitu ia nirak mo iakuvehe mīni nīpərhienien ia nəri nəha. Mətə trini minua iarmama riti rerin rīrhi mə nari riti rəmkekīk ia nəmri Kumwesən, nəri nəha rəmkekīk atukw a tukwe in. ¹⁵ Nəpīn iko piam riti rīregi rərəha ti nəveginien me səməme ikaməni ramahatən pen mə ikīnəpwəh narəien i sə ikamarə irə mamə nokeikeien. Tikəpwəh noien mə nəri ikiməni trouraha piam riti sə Kristo rīmamhə tukwe. ¹⁶ Nənə tikəpwəh noien mə nəri ikətoni mə ramasan a tukini ərəha. ¹⁷ Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rīpkə mhə in nə nənien nari mīne nənīmwiien nari, mətə nitətə nəha in nə natukwatukwien, mīne nəmərīnuien, mīne nagienien sə Nənīmwiin Ikinan rauvei pehe. ¹⁸ Iarmama sə ramo tukwini nari m Kristo ia suatuk iamīnha irə Kumwesən rerin ramagien tukwe, nənə nərmama mwi həukurən nīnien mə noien səvənhi ratukwatukw.

¹⁹ Ro pen pwəh sousari ti noien sə raməmri nəmərīnuien mīne narimnari me səməme

tuhasitu ia kitaha ti nuvrhakinien kitaha me sauvehe mhautā. ²⁰ Tikəpwəh nəsəniien nəveginien sənəm rouraha wok səvəi Kumwesən. Nəveginien me pam hamasan a həkpo mhə iərmama riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə rīpkatukwatukw mhə mə tiko piam rīmwei ti nəniiien nari. ²¹ Ro iamīnha irə ramasan mə tikəpwəh nəniiien nusai nari uə ikəpwəh nənīmwiien nənīmwiien skai rəmwhen ia waen uə noien nari riti mwi sə tro piam rapəti mīmwei.

²² Nahatətəien səim ti narimnari me nəha ramasan mə tikəkwtəmhiri ramarə a tukw ik mīne Kumwesən. Trīni mīnuə iərmama riti ramesi pen noien sə in rukurən mə ramasan a, mīpkregi mhə rərəha tukwe, in rerin tragien. ²³ Mətə trīni mīnuə iərmama riti nətərigien səvənhi ramo kəru ti nəveginien riti, nənə in raməni, ramo noien ərəha ia nəmri Kumwesən, ti nəri nə mə in raməni nəveginien nəha, mətə rəpwəh nīniien nīpərhienien irə mə ratukwatukw a mə tro iamīnhi irə. Nəfe nəghin iərmama rəpwəh nīniien nīpərhienien irə mə ratukwatukw a mə tro, trīni mīnuə ramo, ramo noien ərəha ia nəmri Kumwesən.

15

¹ Kitaha nərmama nahatətəien səkitaha riskai tsaməkeikei mhasitu ia nərmama nahatətəien səvənraha rəpwəh niskaiien, mhəvrani nari pəmpəm me səvənraha, nənə mhəpwəh nəvraniien mə reritaha tragien tukwe. ² Mətə pwəh kitaha sousari mə tso piəvtaha me rerinraha ragien, mho ramasan mīnraha, mhəuvrhəkin irəha həuvehe mhautā. ³ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Kristo rīpkousari mhə mə tro rerin əpa ragien. Rəmwhen ia nəgkariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nini ərəhaien me nərmama səpəmsəpə kəmhəni ia niram, həuvehe mhəmak ia nirak.”

⁴ Kitaha səukurən mə nəgkariien me pam səməme kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan fwe kupwən kimərai pen irəha mə tuhəvəhag m kitaha mə tsəmri pen əknekin nətərigien səkitaha ia Kumwesən. Kitaha səukurən noien noien nəha ti nəri nə mə samərer əknekin ia nəpīn me nənə nəgkariien me səvəi Nəkukuə Ikinan kəmhəvehi utə nətərigien səkitaha.

⁵ Kumwesən əpa ramasitu ia kitaha mə tsərer əknekin ia nəpīn me, nənə in əpa rauvehi utə nətərigien səkitaha. Nənə təkwtəkwuni iakaməres in mə trasitu ia kimiaha ia nətərigien səkimiaha mə truvehe mo kuation rəmwhen ia noien səvəi Iesu Kristo. ⁶ Nənə iakaməres iamīnha irə mə kimiaha pam rerimīaha rukurən nuveheien məmwhen ia reri iərmama kuation a ti nuvehi utəien nəghi Kumwesən i in Kumwesən mīne Tata səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

⁷ Ro pen mə piəvtaha riti ruvehe tukumiaha tihəsevər ia rerimīaha tukwe rəmwhen ia Kristo rinəsevər ia rerin tukumiaha nəpīn hiəuvən tukwe in. Tiho iamīnha irə pwəh nərmama həuvehi utə nəghi Kumwesən. ⁸ Iakani pehe tukumiaha i mə Kristo rīməuvehe iərmama sə ro tukwini nari m nəkur Isrel^a mə trahatən mə Kumwesən in nīpərhienien, nənə mə tro promes me səməme Kumwesən rino m kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel həuvehe mho nīpərhienien. ⁹ Nənə in rīməuvehe mə tro nərmama rīpkə mhə irəha nəkur Isrel həuvehi utə nəghi Kumwesən ti napiien səvənhi. Rəmwhen ia nəgkariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Ro iamīnhi irə takəgnəgini ik ia reri nərmama rīpkə mhə irəha nəkur Isrel, takəni nīpu muvehi utə nəghim.”

¹⁰ Nənə in rani mwi mə:

“Kimiaha nərmama me rīpkə mhə kimiaha nəkur Isrel tihagien kimiaha nərmama me səvənhi.”

¹¹ Nənə rani mwi mə:

14:20: 1Kor 8:13   **14:23:** Taet 1:15   **15:2:** Rom 14:19, 1Kor 9:19, 1Kor 10:24,33   **15:3:** Sam 69:9   **15:4:** Rom 4:23-24, 1Kor 10:11   **15:7:** Rom 14:1   **15:8:** Mat 15:24   ^a **15:8:** Uə nərmama kuvehi ninhūm mīnraha
15:9: Wok Me 3:25, Rom 11:30, 2Saml 22:50

“Kìmiaha nàrmama me pam i rìpko mhà kìmiaha nàkur Isrel tihəgnəgini Kumwesən,^b kìmiaha pam ia kwənəkwus me pam tihəuvei pen nəgnəginiien min.”

¹² Nənə Profet Aesea rani mwi mə:

“Nuai nei riti trukwesər ia Jese muvehe, mutə, mərìmənəu ia nàrmama rìpko mhà irəha nàkur Isrel.

Nàrmama me nàha tuhəmri pen əknekìn nətərigien səvənraha irə.”

¹³ Kumwesən əpa ramasitu ia kitaha mə tsəmri pen əknekìn nətərigien səkìtaha irə. Nənə təkwtəkwiuni iakaməres in mə tro rerìmiaha ragien məpwuən nəpìn kìmiaha hiəni nìpərhienien ia Iesu Kristo. Iakaməres mə in tro iamìnha irə mə ia nìskaiien səvəi Nənìmwìn Ikinan kìmiaha hiəukurən nuveheien mhəskai mwi tì nəmri pen əknekìnien nətərigien səkìmiaha irə.

Pol in aposol riti səvəi Iesu Kristo

¹⁴ Piak me, iou iakukurən amasan mə nìmiruien səkìmiaha rukuər ia namasanien, nənə hiəməvehi nukurənien me pam, nənə hiəmwhen tì nəvəhagien m kìmiaha me.

¹⁵ Nəgkìariien me nepwìn ia nəkukuə i həknekìn kwopti, mətə iakətigase mìrai pen m kìmiaha mə tako a pwəh rerìmiaha ramrhi. Ratukwatukw a mə takəgkìari iamìnha irə tì nəri nə mə Kumwesən rìməuvei pehe namasanien səvənhi miou, ¹⁶ muvehi utə iou irə mə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo^c kərhi pen iou iakamevən tì nàrmama rìpko mhə irəha nàkur Isrel. Iou iakamowok rəmwhen ia pris riti, maməvisau irapw nəgkìariien amasan səvəi Kumwesən. Rəmwhen ia pris rauvei pen narimnari me m Kumwesən ia təkure nìfatə, iou mwi iakauvei pen nari riti min. Nəri nàha iakauvei pen m Kumwesən in i nàrmama rìpko mhə irəha nàkur Isrel. Nənə iakokeikei mə Nənìmwìn Ikinan tro irəha həuvehe mhəmher, mho ikinan i, nənə Kumwesən rerìn tragien tì nuvehien irəha.

¹⁷ Tì nəri nə mə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ro pen iakukurən nəfiutəien iou tì wok səvəi Kumwesən. ¹⁸ Mətə rəknekìn mə takəgkìari ia nari riti iou atukw iakino. Takini a nəfe Kristo rino ia nirak tì nuviiien nàrmama rìpko mhə irəha nàkur Isrel həuvehe mho nəkwaì Kumwesən. Kristo rino wok ia nəgkìariien səiou mìnə noien me səiou. ¹⁹ Nənə in rino wok ia nìskaiien səvəi nìmtətien me mìnə narimnari me kamətoni kamərkərinari irə. In rino irəha pam ia nìskaiien səvəi Nənìmwìn Ikinan. Ro pen iakini irapw pam nəgkìariien amasan səvəi Kristo, iakiməkupwən fwe Jerusalem mevən ia kwopun me pam meste pen tənə nàha Ilirikam. ²⁰ Nənə ia nəpìn me iakokeikei mə takəvisau irapw nəgkìariien amasan səvəi Kumwesən ia kwopun me nepwìn səməme kìpkregi raka mhə nəghi Kristo ikin. Iakəpwəh nokeikeien mə takuvrhəkin nari ia təkure nəri sə iərməpə rìnəmri irapw. ²¹ Mətə rəmwhen ia nəgkìariien i kìmərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nàrmama səməme kìpkini irapw mhə iərmama nàha mìnraha, irəha tuhətoni in nənə nàrmama səməme həkregi raka mhə, irəha tuhəukurən.”

²² Noien i iakamo mamevən ia kwopun me səpəmsəpə nəpìn rìpik raməsisəg iou tì nuveheien mətoni kìmiaha.

Pol rokeikei mə trətoni nakalasia me fwe taon nàha Rom

²³ Mətə təkwtəkwiuni wok səiou ia kwopun i rino sampam. Ia nuk me rìpik iakokeikei mə takuvehe mətoni kìmiaha. ²⁴ Ro iamìnhi irə rerik rìrhi mə takuvehe mətoni kìmiaha nəpìn takevən ia tənə i Spen. Nəpìn takuvehe tsarə nəpìn kwakwa a, nənə iakokeikei mə tìhasitu ia nirak ia navənien səiou. ²⁵ Mətə təkwtəkwiuni iakamevən fwe Jerusalem mə takasitu ia nàrmama me səvəi Kumwesən fwe ikin. ²⁶ Nakalasia me fwe ia profens mi nàha Masetonia mìnə Akaea rerìnraha ragien həuvei pehe mane me nepwìn tra-situ ia nàrmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem səməme nautə səvənraha riwən. ²⁷ Rerìnraha ragien a tì noien nàha. Nənə nìpərhienien səvənraha kaon rarə tì nàkur

b 15:11: Uə Iərimənəu   **15:12:** Rev 5:5   **15:16:** Rom 1:5, 12:3, Rom 11:13, Fil 2:17   **c** 15:16: Uə iərmama sə ramə tukwini nari m Iesu Kristo   **15:18:** 2Kor 3:5   **15:20:** 2Kor 10:15-16   **15:22:** Rom 1:10-13   **15:24:** 1Kor 16:6
15:25: Wok Me 19:21   **15:26:** 1Kor 16:1, 2Kor 8:1, 2Kor 9:2,12, Wok Me 24:17   **15:27:** Rom 9:4, 1Kor 9:11

Isrel ti nəri nə mə irəha həuvehe mamhəuvehi pəri narimnari amasan me səvəi nəkur Isrel ramasitu ia nənimwınraha. Ro iamınhi irə ratukwatukw mə nərmama rıpkō mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi tuhasitu ia nəkur Isrel, mhəuvei pen narimnari amasan me səvənraha trasitu ia nıpwranraha. ²⁸ Takuvehi mane i həməuvei pehe miou mevən muvei pen mınraha. Nənə nəpın iako sampam ia nəri i, iakier mevən ia tənə i Spen, nənə ia navənien səiou takuvehe mətoni kımiaha. ²⁹ Nənə iakukurən mə nuveheien səiou sə takuvehe tukumiaha irə, trukuər ia narimnari amasan me səvəi Kristo mə kımiaha tihəregi ramasan.

³⁰ Piak me, ti nəri nə mə kitaha samahatətə ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, nənə Nənimwın Ikinan ramo kitaha samokeikei kitaha me, iakaməres kımiaha mə tihəfwaki əknekin m Kumwesən tukw iou rəmwhen iou mwi iakaməfwaki tukwe. ³¹ Tihəfwaki mə Kumwesən truvehi raka iou ia rəgi nəkur Jutia səməme həkini mhə nıpərhienien ia Iesu. Nənə tihəfwaki mwi mə nəpın takevən mier pen fwe Jerusalem, nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikın rerınraha tragien ti nasituien səiou. ³² Nənə ia noien nəha, trini mınuə nəkwai Kumwesən pərhien, takuvehe mətoni kımiaha ia nagienien, nənə kitaha pam rerıtaha tragien. ³³ Pwəh Kumwesən i in nukune nəmərınuien tramarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

16

Pol rani ramasan revən ti nərmama me səpəmsəpə fwe taon nəha Rom

¹ Iou iakani pehe tukumiaha i mə kıtirimətaha Fipi, ramasitu ia wok səvəi nəfwakıien fwe Kegkria, in prən amasan riti. ² Ramasan mə tihəuvehi in ruvehe mo kuatia kımiaha min ia nəghi Iərimənu səkitaha, noien nəha ratukwatukw mə nərmama me səvəi Kumwesən tuho. Trini mınuə nari riti səvənhi riwən, ramasan mə tihəsitu irə, ti nəri nə mə in rınasitu ia nərmama həkik, masitu mwi ia nırak.

³ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Prisila mine Akwila, kımrahar mınrau iamharo pəri wok səvəi Iesu Kristo. ⁴ Irau krınouərər irapw mə trouemhə ti nasituien ia nırak. Rıpkō mhə iou əpa, mətə iou mine nakalasia me pam səməme rıpkō mhə irəha nəkur Isrel kımaha iahaməni tanak ti nırau. ⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti nakalasia me səməme kamhousəsımwın irəha me fwe ia nımwə səvənrau.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti iərmama keikei səiou Epainetas, in rıməkupwən mını nıpərhienien ia Kristo fwe ia profens nəha Esia.

⁶ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Meri, in raməmwur pik ti nasituien ia kımiaha.

⁷ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Antronikas mine Junias kımrahar nəkur Isrel kımrahar mınrau iamharevən ia kalapus. Aposol me kamhəsiai irau, irau krıməkupwən ia nırak rouni nıpərhienien ia Kristo.

⁸ Tihəni tukwini ramasan səiou ia nəghi Iərimənu səkitaha revən ti Ampliatas keikei səiou.

⁹ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Urpanas, kitaha min samo pəri wok səvəi Kristo. Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti Stakis keikei səiou.

¹⁰ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Apeles, in rınahatən pen raka mə in iərmama pərhien səvəi Kristo.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Aristopolas mine nərmama me ia nəkwai nımwə səvənhi.

¹¹ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Herotion iəmə Isrel riti mwi.

Tihəni tukwini ramasan səiou ia nəghi Iərimənu səkitaha revən ti Narkisos mine nərmama me ia nəkwai nımwə səvənhi. ¹² Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Trifaena mine Trifosa, prən mi nəha krauo wok səvəi Iərimənu səkitaha.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Persis keikei, pran riti sə ramo pik wok səvəi Iərimənu səkitaha.

¹³ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Rufas, iərmama riti sə raməmwur pik ti noien wok səvəi Iərimənu səkitaha.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti mama səvənhi. In rino ramasan miou rəmwhen ia mama atukwatukw səiou.

¹⁴ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Asukritas mine Flekon, mine Heremes mine Patropas mine Heremas mine piəvtaha me nepwin səməme kamharə irəha minraha.

¹⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Filolokas, mine Julia mine Nereas irau kitiriməni, mine Olimpas, mine nərmama me nepwin səvəi Kumwesən səməme kamharə irəha minraha.

¹⁶ Tihəni ramasan tukumiaha me, mhakei m kimiaha me ia nakeien sə rəmher. Nakalasia me pam səvəi Kristo kamhəni ramasan tukumiaha.

¹⁷ Piak me, iakaməgkiari skai m kimiaha mə tihaməsiari ti nərmama nepwin nəha ikin. Irəha kamhərukwomen nəvisəien me, mamhouraha nahatətəien səvəi nərmama, mamhahatən nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien i kinahatən raka kimiaha irə. Tihəpwəh nevəniēn ipaka ti nirəha, ¹⁸ ti nəri nə mə nərmama səməme kamho iaminha irə, irəha həkko tukwini mhə nari m Kristo Iərimənu səkitaha, mətə irəha kamho tukwini nari m tipwinraha. Nənə ia nəgkiariien əsien me mine nəgkiariien me həkpwəh nəmwhenien, irəha kamheikuə ia nərmama me səməme həkukurən amasan mhə nari. ¹⁹ Nərmama həuvəregi raka nəvisaiien mə kimiaha hiamə nəkwai Kristo, ro pen rerik ragien pik tukumiaha. Mətə iakokeikei pik mə tihəukurən amasan nari ti noien atukwatukw me, nənə mhəkpwəh nevəniēn ia noien ərəha me.

²⁰ Kumwesən in nukune nəməriniēn tripkə mhə tui in trəsəni kimiaha hieivə tesi Setan ia nisumiaha. Pwəh namasaniēn səvəi Iesu Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha.

²¹ Timoti iərmama sə iarauo pəri wok kimrau min rani ramasan tukumiaha.

Nənə Lusias mine Jeson mine Sosipata, irəhar nəkur imwak mirəhar, harni mwi ramasan tukumiaha.

²² Iou Tertius i iakmərai tukwini nəgkiariien səvəi Pol ia nəkukuə i iakani ramasan tukumiaha ia nəghi Iərimənu səkitaha.

²³ Iəmə i Kaius rani ramasan tukumiaha. Iou Pol, iakamarə ia nimwə səvənhi, nənə nakalasia me kamhousəsimwin irəha me ia nimwə səvənhi irəha pam kamhəni ramasan tukumiaha. Erastas i ramərimənu ia mane me səvəi taon nəha mine piəvtaha Kwotas, irau mwi krauni ramasan tukumiaha. ²⁴ a

²⁵ Pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesən revən fwe irənhə ia nəpin me. In əpa rukurən noien kimiaha hiərer əknekin ia nahatətəien səkimiaha. Noien nəha ramesi pen nəgkiariien amasan səiou mine nəvisaiien ia Iesu Kristo. Ramesi pen mwi nəgkiariien səvəi Kumwesən sə nipwran rinərkwafə fwe tui, ²⁶ mətə təkwtəkwuni mine Kumwesən rino pui nərmama hətoni. In Kumwesən sə ramarə rerin. Profet me səvənhi me fwe kupwən həmərari pen nəgkiariien nəha səvənhi ia nəkukuə me səvənraha. In rini mə nəgkiariien nəha traməkeikei mevən ti nərmama ia tənəmtənə me pam mə irəha tuhatətə irə mhə nəkwən. ²⁷ Kumwesən əpa in Kumwesən, in əpa rukurən nari. Pwəh nəgnəginiēn revən tukwe in ia nuk nuk me ti nəri i Iesu Kristo rino. Ouəh, pwəh ro iaminihi.

16:13: Mak 15:21 **16:16:** 1Kor 16:20, 1Tes 5:14 **16:17:** Mat 7:15, Taet 3:10 **16:18:** Fil 3:19, Kol 2:4, 2Tes 2:3 **16:19:** Rom 1:8, Mat 10:16, 1Kor 14:20 **16:20:** Rom 15:33, Jen 3:15 **16:21:** Wok Me 16:1-2, Wok Me 19:22, 20:4 **16:23:** 1Kor 1:14 **a** **16:24:** Niutestamen me nepwin kimərai pen ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris fwe kupwən nəgkiariien riti ia vas 24 rani iaminihi irə minua: "Pwəh namasaniēn səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha pam." **16:25:** Efes 1:9, 3:5,9, Kol 1:26, Rom 1:5 **16:27:** 1Tim 1:17, Jut 25

Fas Korin Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i kani mə Fas Korin Pol rimərai revən ti nakalasia me fwe Korin ia nuk 55. Pol ramarə fwe Efesas mərhi pen nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Korin ti niriṗwenien nəkukuə səvənraha. Korin raməmak ia nıkare təsi Metiterenian. In taon asori riti. Səvənhi nautə rasori. Mətə noien səvəi nəkur Korin rərəha. Ia tənəmtənə me pam nərmama həukurən mə Korin in taon ərəha riti. Ti nəri nə mə nakalasia me fwe Korin həuvehe vi a mhahatətə ia Iesu Kristo, rəknekin ti nırəha ti noien noien amasan. Irəha kamho ihi noien ərəha. Nakalasia me fwe Korin haməvisə mınraha me. Irəha nepwın kamho noien ərəha anan. Pol rirai nəkukuə i mægkiari skai mınraha mamahatən irəha mə irəha tuhəfarə irə. In rirai nəgkiariien me nepwın ia nəkukuə i mə trahatən irəha ia narəien səvənraha. Trini mınuə irəha hesi pen nəgkiariien me nəha nənə tuhəukurən noien amasan mine noien ərəha.

¹ Iou Pol, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ti nəri nə mə Kumwesən rino rəmwhen ia sə in rokeikei, məkwein iou mə tako wok i, mine piəvtaha Sostenes.

² Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, kimiaha nərmama me i Iesu Kristo rinəpərhi kimiaha hiamher, nənə Kumwesən rinəkwein kimiaha mə nəkur ikinan me səvənhi, kimiaha mine nərmama ia kwopun me pam səməme hiaməfwaki m Iesu Kristo Iərimənu səkitaha sə in Iərimənu səkitaha pam.

³ Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəməriniuen m kimiaha.

Pol rani vivi Kumwesən ti nakalasia me fwe Korin

⁴ Ia nəpın me iakani vivi Kumwesən tukumiaha, ti nəri nə mə rinəriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha ia Iesu Kristo, ⁵ mo hiauvehe mhəmwhen ia iərmama riti nautə səvənhi rasori. Nautə nəha in nəha niniien me pam mine nukurənien me pam hiaməuvehi raku pen ti Iesu Kristo. ⁶ Kumwesən rinəriari namasanien nəha m kimiaha iamınha irə ti nəri nə mə kimiaha hiaməni mə nəgkiariien sə raməvisau Kristo ro niriṗhienien. ⁷ Ro pen kimiaha hiauəuvehi raka niskaiien me pam səməme Nənimwın Ikinan rauvehi pehe, hiaməuvehi mamheitenhi nəpın nəha tukətoni Iərimənu səkitaha Iesu Kristo trier pehe. ⁸ In tro kimiaha hiərer əknekin meste nəpın sampam mə tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti ia kimiaha ia nəpın nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha truvehe mwi irə. ⁹ Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpın me. In rinəkwein kimiaha, mo kimiaha hiauvehe mho kuatia kimiaha tini, Iesu Kristo, sə in Iərimənu səkitaha.

Nakalasia me fwe Korin kamheitehitehi kusen səvənraha

¹⁰ Piak me, ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha iakaməres skai tukumiaha mə kimiaha pam tihəni a nari kuatia, mhəpwəh noien mə nətərigien riti truvehe meitehi kimiaha. Mətə nəpın me nətərigien səkimiaha mine rerimiaha trouvehe rouo kuatia. ¹¹ Iakani iamınhi irə, piak me, ti nəri nə mə nəkur imwei Kloe nepwın haməni pehe tukw iou i mə kimiaha hiaməvisə. ¹² Niriṗwrai nəgkiariien sə iakani ro iamınhi irə. Kimiaha kuatia kuatia hiaməgkiari. Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Pol.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Apolos.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Pita.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Kristo.”

¹³ Hiənuə ko hieitehitehi Kristo iamınha irə? Rəfo? Kınərui tərini pen iou Pol ia nei kamarkuau i tukumiaha? Uə kino baptaes ia kimiaha ia nəghi Pol? ¹⁴ Iou iakamini tanak ti Kumwesən mə iapko mhə paptaes ia kimiaha riti, mətə iakino a paptaes ia Krispas mine

Kaius. ¹⁵ Rerik ragien iaminha irə ti nəri nə mə iərmama riti ko ripkini mhə mə kino baptaes irə ia nəghik. ¹⁶ (Nipərhiendien iakino mwi paptaes ia Stefanas mine nərmama me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. Kurirə ia in, iakenouenou mə iakino mwi baptaes ia iərmama riti uə rekəm.) ¹⁷ Kimiaha hiəukurən mə Kristo ripkərhi pehe mhə iou mə tako paptaes ia nərmama, mətə rərhi pehe iou mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi. Iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan nəha mipkesi pen mhə nukurəniien səvəi iərmama kamo nei kamarkuau i səvəi Kristo ruvehe niskaiien səvənhi riwən.

Kristo in nukurəniien mine niskaiien səvəi Kumwesən

¹⁸ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəvisaiuen Kristo ia nei kamarkuau i ro narisiien i ti nərmama səməme kamhəuvən mə tuhemhə, mətə tukutaha i nərmama səməme Kumwesən rauvehimiru kitaha, nəvisaiuen nəha in niskaiien səvəi Kumwesən. ¹⁹ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iou takouraha nukurəniien səvəi nərmama səməme həukurən amasan nari, nənə mo nəri auər a ia nukurəniien səvəi nahatən me.”

²⁰ Iərmama sə rukurən amasan nari in pəku? Iahatən pəku səvəi Loa? Iərmama sə raripwen nəresien me ia ti prənə i in pəku? Həiwən! Kumwesən rino nukurəniien səvəi nərmama ia ti prənə i ruvehe mo narisiien irə. ²¹ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə ia nukurəniien səvəi Kumwesən in rino mə nərmama səvəi ti prənə i tuhəpwəh nukurəniien in ia nukurəniien səvənraha. Mətə Kumwesən rerin ragien mə truvehimiru nərmama səməme kamhəni nipərhiendien ia nəgkiariien i kitaha saməvisau irə, nəgkiariien sə nərmama haməni mə ro narisiien irə. ²² Nəkur Isrel hokeikei mə tuhətoni nımtətiien me. Nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel kamhətui nukurəniien, ²³ mətə kitaha saməvisau Kristo kinərui tərini pen in ia nei kamarkuau. Nəgkiariien nəha nəkur Isrel kamhapəti irə mamhəmwei, nənə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel kamhəni mə nəgkiariien nəha ro narisiien i. ²⁴ Mətə nərmama səməme Kumwesən rinəkwein irəha, nəkur Isrel nepwın mine nərmama nepwın ripko mhə irəha nəkur Isrel, irəha hənətoni mə Kristo in niskaiien səvəi Kumwesən mine nukurəniien səvəi Kumwesən. ²⁵ Noien nəha səvəi Kumwesən sə nərmama kamhəni mə ro narisiien i rukurən nari məpi raka nukurəniien səvəi nərmama pam. Nənə noien nəha səvəi Kumwesən sə nərmama kamhəni mə niskaiien səvənhi riwən riskai məpi raka noien səvəi nərmama pam.

²⁶ Piak me, rerimiaha tramrhi nəpin Kumwesən rinəkwein kimiaha irə fwe kupwən. Ia nəpin nəha kimiaha hiəpik hiəpkukurən mhə nari ia nəmri nərmama. Kimiaha hiəpik hiəpkuvehi mhə niskaiien, ripko mhə kimiaha hiəpik nipwnəti nəmə asori me nepwın. ²⁷ Mətə Kumwesən rimərfi narimnari me səməme nərmama ia təkure ti prənə i haməni mə ro narisiien i, mə ia noien nəha in tro naurisiien m nərmama səməme həukurən nari. In rimərfi narimnari me səməme nərmama ia təkure ti prənə i haməni mə niskaiien səvənraha riwən, mə ia noien nəha in tro naurisiien m nərmama səməme niskaiien səvənraha rarə. ²⁸ In rimərfi narimnari auər a me, mine narimnari me kamətə ərəha irəha, mə ia noien nəha in tro nərmama me kamətə irəha mə irəha nərmama anan me nepwın tuhəuvehe mho nərmama auər a ia nirəha. ²⁹ Kumwesən rino iamınhi irə mə iərmama riti riwən trəgkiari ərpwi ia nənimen. ³⁰ Mətə in rino kimiaha hiəuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo. Nənə Kristo in nukurəniien səkitaha ruku pen ti Kumwesən. In rino kitaha səuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. In rino kitaha səuvehe mho nəkur ikinan me səvənhi. In rinərəku suatuk mifi raka nari ia kitaha. ³¹ Ro iamınhi irə, rəmwhen ia nəgkiariien i kimərāi pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Pwəh iərmama sə raməgkiari ərpwi, trəgkiari ərpwi a ia narimnari me səməme Iərimənu səkitaha rino.”

1:16: 1Kor 16:15   **1:17:** Mat 28:19, Jon 4:2   **1:18:** 2Kor 4:3, Rom 1:16   **1:20:** Aes 19:12, Aes 33:18, Aes 44:25, Job 12:17   **1:21:** Mat 11:25   **1:22:** Mat 12:38, Wok Me 17:28,32   **1:23:** Rom 9:32, 1Kor 2:14   **1:24:** Kol 2:3
1:25: 2Kor 13:4   **1:26:** Mat 11:25, Jon 7:48, Jem 2:1-5   **1:29:** Rom 3:27, Efes 2:9   **1:30:** Jer 23:5-6, Jon 17:19, 2Kor 5:21   **1:31:** Jer 9:24, 2Kor 10:17

2

¹ Piak me, næp̄in iakimæuvehe tukumiaha, iakuvehe m̄ini irapw tukumiaha nægkiariien i Kumwesən rinærkwafə irə fwe kupwən, mətə iapk̄ini irapw mhə nægkiariien uə nukurənien sə rutə pik, rekəm. ² Næp̄in iakinamarə kitaha m kimiaha, rerik riskai mətə tapk̄ini irapw mhə mwi nari riti, mətə Iesu Kristo a m̄ine nemhəien səvənhi ia nei kamarkuau. ³ Næp̄in iakimæuvehe mətōni kimiaha, niskaiien səiou riwən anan, mamhek̄ir ia næp̄in me, mamətəmn̄imwin. ⁴ Nənə nægkiariien səiou m̄ine nævisaiien səiou, iapk̄ini irapw mhə mesi pen nukurənien səvəi nærmama ti nuvi peheien kimiaha. Mətə næp̄in iakinægkiari, hiətōni niskaiien səvəi Kumwesən m̄ine wok səvəi Nən̄imwin Ikinan. ⁵ Iakino iam̄inha irə mətə nahatətəien sək̄imiaha trəpwəh nærer penien ia nukurənien səvəi nærmama, mətə trərer pen ia niskaiien səvəi Kumwesən.

Nukurənien sə rauku pen ti Nən̄imwin səvəi Kumwesən

⁶ Mətə n̄ipərhiienien, nærmama me i həuvəskai raka ia n̄im̄ruien səvənraha, kimaha iahaməvəhag m̄inraha ia nukurənien. Mətə nukurənien nəha r̄ipkuku pehe mhə ti t̄iprənə i uə ia nəmə asori me səməme kamhər̄imənu ia t̄iprənə i. Nəmə asori me nəha tuhəuvehe m̄ho nəmə auər a ia n̄irəha. ⁷ Mətə kimaha iahamægkiari ia nukurənien səvəi Kumwesən sə rinamærkwafə fwe kupwən nærmama me hək̄ətōni mhə. Nukurənien nəha Kumwesən rinəmri raka fwe tui anan mətə truvehi utə kitaha irə tsəuvehi nasor̄iien. ⁸ Nærmama səməme kamhər̄imənu ia t̄iprənə i irəha pam hək̄ukurən mhə nægkiariien nəha. Ko hək̄ukurən hək̄er̄ui tər̄ini pen mhə Iər̄imənu asori sək̄itaha ia nei kamarkuau. ⁹ Mətə rəmwhen ia nægkiariien i kimər̄ai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mətə,

“Iærmama riti riwən rinətə raka ia nən̄imen,
uə ruvəregi raka ia nək̄wəregin,

uə rer̄in ruvər̄hi raka

nəfe Kumwesən rinəpnəpenə irə mətə truvei pen m nærmama səməme hokeikei in.”

¹⁰ Mətə Kumwesən rino pui pehe narimnari me nəha m kitaha ia Nən̄imwin səvənhi.

Nən̄imwin səvənhi rukurən noien iam̄inha irə ti nəri nə mətə in ramətə pui narimnari me pam, mamətə pui mwi nətər̄igien səvəi Kumwesən sə rəmwhenimw. ¹¹ Narimnari me səməme iærmama rer̄in ramr̄hi, nən̄imwin əpa səvənhi fwe imwə rukurən. Ia noien a mwi nəha, narimnari me nəha səməme Kumwesən rer̄in ramr̄hi, Nən̄imwin əpa səvənhi rukurən. ¹² Nən̄imwin i kiməuvei pehe m kitaha r̄ipko mhə Nən̄imwin səvəi t̄iprənə i, mətə Nən̄imwin sə rauku pen ti Kumwesən. Kiməuvei pehe m kitaha mətə tsəukurən nəfe Kumwesən rauvei pehe auər a m kitaha. ¹³ In i nægkiariien i kimaha iahaməni irapw. Nənə nukurənien səvəi nærmama r̄ipkahatən mhə kimaha ia nægkiariien me nəha, mətə Nən̄imwin nəha rinahatən kimaha irə. Nənə iahaməni irapw nægkiariien pər̄hien me səvənhi ia nægkiariien me səməme in rauvei pehe. ¹⁴ Iærmama sə Nən̄imwin səvəi Kumwesən riwən irə ko r̄ipkuvehi mhə narimnari me Nən̄imwin nəha ramər̄iari pehe i. In rətōni narimnari me nəha ho a nar̄isien irə. Ko r̄ipkukurən mhə irəha ti nəri nə mətə kaukurən narimnari me nəha ia Nən̄imwin səvəi Kumwesən. ¹⁵ Iærmama Nən̄imwin səvəi Kumwesən ramarə irə ramək̄iri mamətə sas narimnari me pam, mətə iærmama riti riwən ko rək̄iri noien səvəi iærmama nəha. ¹⁶ Ro iam̄inhi irə ti nəri nə mətə Nəkukuə Ikinan rani mətə,

“Sin rukurən nətər̄igien səvəi Iər̄imənu sək̄itaha
mətə trahatən in?”

Mətə kitaha saməuvehi nətər̄igien səvəi Kristo.

3

Kumwesən əpa trəkiri wok səvəi nərmama me səvənhi

¹ Piak me, fwe kupwən, nəpən iakinamarə kitaha m kimiaha, ko iapkəgkiari mhə m kimiaha rəmwhen iakaməgkiari m nərmama Nənimwən səvəi Kumwesən rinarə raka ia nirəha, mətə iakinəgkiari m kimiaha rəmwhen mə kimiaha nərmama me a səvəi tiprənə, uə kimiaha nəkwərəkəwərha me a ia nimiruien vi səkimiaha ia Kristo. ² Nəpən iakinamahatən kimiaha rəmwhen iakauvei pehe a nəveginien mərməru m kimiaha. Iapkuvei pehe mhə nəveginien sikai m kimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəpkəmwhen mhə ti nəniien nəveginien sikai. Nənə niperhienien təkwətəkwuni hiəpwəh ihi nəmwhenien ti nəniien nəveginien sikai. ³ Noien səkimiaha rəmwhen a ia noien səvəi nərmama səvəi tiprənə i. Kimiaha hiamətərig ərəha ia kimiaha me, mamhəvisə m kimiaha me. Noien nəha hiamo ramahatən pen mə kimiaha nərmama me a, noien səkimiaha rəmwhen a ia nərmama nepwən səvəi tiprənə i. ⁴ Nəpən iərmama riti rini mə, “Iou iərmama səvəi Pol,” nənə riti mwi rini mə, “Iou iərmama səvəi Apolos,” noien nəha ramahatən pen mə kimiaha nərmama me a səvəi tiprənə.

⁵ Hətoni ro. Apolos in nəfe iərmama? Pol in nəfe iərmama? Kimrau iotukwininari mi a iarənouasitu ia kimiaha mə tihəni niperhienien ia Iesu. Kimrau iarauo wok sə İərimənu səkitaha rıməuvei pehe m kimrau kuatia kuatia mə trouo. ⁶ Rəmwhen mə iou iakinəpwei nuni nari, nənə Apolos in rinəfwı ia nui, mətə Kumwesən rino rutə. ⁷ Ro iamınhi irə iərmama sə raməpwei nuni nari, uə iərmama sə raməfwı ia nui, in nəri auər a, mətə Kumwesən in nukune wok nəha, ti nəri nə mə in ramo narimnari haməmıru mamhəutə. ⁸ İərmama sə raməpwei nuni nari mine iərmama sə raməfwı ia nui irau krouəmnəmwhen a. Kumwesən trərəku irau mesi pen atukwatukw wok sə irau kro. ⁹ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə kimrau iotukwininari mi səvəi Kumwesən iarauo pəri wok. Nənə kimiaha hiəmwhen ia nəmhien səvəi Kumwesən uə nimwə səvəi Kumwesən.

¹⁰ İa namasanien səvəi Kumwesən sə rınəriari pehe irə miou, iako rəmwhen ia iərmama sə rukurən amasan nuvrhəkinien nimwə, məmri irapw nəri skai riti tukuvrhəkin pen nimwə ia təkuren, nənə təkwətəkwuni iərməpə rauvrhəkin pen nimwə ia təkure nəri skai nəha iakinəmri irapw. Pwəh nərmama hətui amasan mə kamhəfo mamhəuvrhəkin pen nimwə irə. ¹¹ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama riti ko rıpkəmri irapw mhə nəri skai riti sə tukuvrhəkin pen nimwə irə ropə ia nəri skai nəha kınəmri irapw raka. Nəri skai nəha in nəha Iesu Kristo. ¹² Nərmama nepwən haməuvehi narimnari me səməme tuhəuvrhəkin nimwə irə rərer kını tui rəmwhen ia aean mi nəha kol mine silva mine kəpwier amasan me səməme nənimənraha rəknekın. Nərmama me nepwən mwi haməuvehi narimnari me səməme ko həpkərer əpwəmwıs mhə rəmwhen ia nei mine nig mine nimwai nari. ¹³ Tukətoni wok səvəi nərmama kuatia kuatia ti nəri nə mə nəpən səvəi Kristo tro pui irəha. İa nəpən nəha napw trahi wok səvəi nərmama kuatia kuatia mahatən pen wok səvənraha mə ramasan uə rərəha. ¹⁴ Trını minuə napw rəpwəh nahi əmwesiien wok sə iərmama riti ruvrhəkin pen ia təkure nəri skai kınəmri irapw, iərmama nəha truvehi nərəkuien riti. ¹⁵ Mətə trını minuə napw rahi əmwesi wok səvəi iərmama riti, iərmama nəha trarfai ia nərəkuien səvənhi. Mətə Kumwesən truvehimıru in rəmwhen ia iərmama riti sə napw rınahi nimwə səvənhi mine narimnari me səvənhi nənə in əpa ramıru.

¹⁶ Hiəukurən uə rekəm? Nimwə səvəi Kumwesən in nə kimiaha. Nənimwən İkinan ramarə ia kimiaha. ¹⁷ Trını minuə iərmama riti rouraha nimwə səvəi Kumwesən, Kumwesən trouraha in. İakani iamınha irə ti nəri nə mə nimwə səvəi Kumwesən ro İkinan i, nənə nimwə nəha in nə kimiaha.

¹⁸ Rərəha mə iərmama riti treikuə atukw a irə. Trini minuə kimiaha riti rerin ramrhi mə in rukurən nari nəha təkwtəkwuni ia nəmri nərmama, ramasan mə pwəh ruvehe iərmama riti nərmama haris irə. Ia suatuk nəha in truvehe mukurən nari. ¹⁹ Ro iamihhi irə ti nəri nə mə nukurənien səvəi nərmama ia tīprənə i ro narisien i ia nəmri Kumwesən. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Kumwesən ramo mə nərmama səməme həukurən nari
noien ikou me səvənraha trousi tərini irəha rəmwhen ia kwənkru.”

²⁰ Nəkukuə Ikinan rani mwi mə,

“Iərimənu rukurən mə nətərigien səvəi nərmama səməme həukurən nari
ho a nəri auər a ia nirəha.”

²¹ Ro iamihhi irə tihəpwəh niniien mə kimiaha nərmama səvəi iərmama i uə kimiaha nərmama səvəi iərmama nəha mə tihəuvehi utə atukw a kimiaha tukwe. Kumwesən rauvei pehe narimnari me pam mə trasitu ia kimiaha. ²² Pol uə Apolos uə Pita uə təkure tīprənə uə nimiruien uə nemhəien uə nəpən ipwet mine uə nəpən sə tīpkuvehe, mətə irəha pam səkimiaha, ²³ kimiaha nəha səvəi Kristo, nənə Kristo in səvəi Kumwesən.

4

Aposol me səvəi Kristo

¹ Ro iamihhi iərmama riti trəfətə kimaha irə? In trətə kimaha rəmwhen ia kimaha iotukwininari me səvəi Kristo. Nəgkiariien me i səvəi Kumwesən hənəmərəkafə fwe kupwən, Kumwesən rinəmri pehe nəgkiariien me nəha ia rəgimaha mə tahətui amasan tukwe. ² Nənə kimiaha hiəukurən nərmama me səməme iəmə asori riti rəmri pen narimnari me səvənhi ia rəginraha hamətui tukwe, irəha tuhaməkeikei mho wok səvənraha ramasan mə nəpən iəmə asori rətoni wok səvənraha nənə rini nīpərhiienien ia nirəha.

³ Mətə tukw iou, ro a nəri ouihhi riti trini minuə kimiaha uə nərmama əpə me nepwin hənuə tuhəkiri noien səiou. Iou mwi ko iapkəkiri atukw mhə noien səiou iamihhi irə.

⁴ Ia nətərigien səiou, iou iakino a sə ramasan, mətə rīpkə mhə iakani mə iakatukwatukw. Iərimənu səkitaha in əpa ratukwatukw ti nəkirien noien səiou. ⁵ Ro iamihhi irə tihəpwəh nəkiri akwauakwien noien səvəi nərmama ia nəpən sə rīpkatukwatukw mhə mə tukəkiri noien səvəi nərmama irə. Tihəfwini meste nəpən Iərimənu səkitaha truvehe irə. In truvehe mīpeki irapw narimnari səməme hamərkwafə ia nəpitəvien, mīpeki pehe ia nukuraanien, nənə mini irapw nətərigien afafa me səvəi nərmama ia nukuraanien. Ia nəpən nəha Kumwesən trəgnəgini nərmama kuatia kuatia mesi pen atukwatukw noien amasan me səməme həno.

⁶ Piak me, iakiməni nəgkiariien me i ia kimrau Apolos mə trasitu ia kimiaha. Iakəkeikei mə tihəuvehi nukurənien ia kimrau nənə mhəukurən nīpwrai nəgkiariien i sə rani mə, “Tikamevən məpwəh nəpi rakaien nəfe kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan.” Rərəha mə tihərpwi kimiaha ti iərmama riti mamhəni ərəha riti. ⁷ Rəfo? Kimiaha hiasori mhəpi raka nərmama me pam? Rekəm! Kimiaha hiəpkuvehi mhə nari riti sə ruku pehe atukw tukumiaha. Narimnari me pam səməme hiaməuvehi, Kumwesən rauvei pehe auər a m kimiaha. Ro pen rīpkəmwhen mhə mə tihaməgkiari ərpwi.

⁸ Rəfo nəha? Rosi kimiaha hiəvəukuər raka uə? Rosi nautə səkimiaha ruvəuvehe minasori raka uə? Rosi kimiaha hiənəvtənhi raka kimaha mhəuvehe mho kig me ia kimiaha uə? Kamo hiamərimənu pərhiien kimaha iahəkeikei pwəh sərimənu pəri kitaha m kimiaha. ⁹ Kimaha aposol me, mətə iakamətoni mə Kumwesən ruvehi irapw kimaha inhəripw anan. Kimaha iahəmwhen ia nərmama səməme kinəkiri raka irəha mə tuhaməkeikei mhemhə. Rəmwhen mə iahəmərər ia nəmri nagelo me mine nərmama me pam səvəi tīprənə mə irəha tuhəspau ia noien səvəi nemhəien səkimaha. ¹⁰ Kimaha nərmama səvəi Kristo ro pen nərmama kamharis ia kimaha mə kimaha iahəreirei nari.

Mətə rəfo? Rosi kيمياha hiəukurən nari ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kيمياha Kristo uə? Kimaha niskaiien səkimaha riwən. Mətə rəfo? Rosi niskaiien səkimaha rarə uə? Nərmama kamhəni ərəha kimaha. Mətə rəfo? Rosi irəha kamhəsiəi kيمياha uə? ¹¹ Meste pehe ipwet mine nukumhə ramahi kimaha, kimaha iahaməkwakwa, mamharkahu ia tinari eitehi me, nərmama hamousi kimaha, nimwə səkimaha riwən. ¹² Kimaha iahaməsese mamhowok ia rəgimiaha ti nuvehien nəveginien sənəmaha. Nəpin nərmama həni ərəha kimaha, kimaha iahəkwein amasan ia nirəha. Nəpin nərmama hometə kimaha, kimaha iahəsəni a mhərər əknekin. ¹³ Nəpin nərmama houraha nəghimaha ia neikuəien, mətə kimaha iahəgkiari pen amasan a minraha. Meste pehe ipwet mine ia nəmri nərmama kamətə kimaha rəmwhen ia nəri əmkemik me səməme kamərarki mine nipware narimnari me pam ia təkure tivrənə i.

¹⁴ Iapkraihə nəgkiariien me i mə tako kيمياha hiəuris, rekəm. Kيمياha hiəmwhen ia nipwnətik keikei me səiou ro pen iakaməvəhəg m kيمياha. ¹⁵ Nahatən me səkimaha həpik səməme tuhatən kيمياha ia Kristo. Rosi irəha həmwhen ia tata karen i səkimaha irəha pam ten taosen, mətə tata atukwatukw səkimaha kuatia a, in i iou, ti nəri nə mə iou iakiməuvehe mo tata səkimaha ia Iesu Kristo nəpin iakinaməvisau pehe nəgkiariien amasan səvənhi m kيمياha fwe kupwən. ¹⁶ Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə ramasan mə tihəuvnhi iou. ¹⁷ Ro iamənhi irə iakərhi pehe Timoti ruvehe tukumiaha. In nərik keikei riti ia Iərimənu səkitaha. Iou iakukurən nətigiteien irə. In trahatən mwi kيمياha ia suatuk me səiou ia Iesu Kristo, suatuk me nəha iakamahatən nakalasia me irə ia kwopun me pam.

¹⁸ Kيمياha me nepwin hiamərpwi kيمياha ti nəri nə mə rerimiaha ramrhi mə tapkuvehe mhə mətəni kيمياha. ¹⁹ Mətə tripko mhə tui iakuvehe mətəni kيمياha trini minuə Iərimənu səkitaha rəsəni iou. Nənə iou tapkregi mhə nəgkiariien me səvəi nərmama səməme hamərpwi irəha, mətə takuvehe mətə sas ia niskaiien səvənraha. ²⁰ Iakani iamənhi irə ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ripko mhə nitətə səvəi nəgkiariien, mətə nitətə səvəi niskaiien. ²¹ Nənə hiokeikei nəfe? Takuvehe mətəni kيمياha mərasi kيمياha uə takuvehe masitu ia kيمياha ia noien mərəu ti nəri nə mə iakokeikei kيمياha?

5

Kimiaha tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nimwrhenimiaha

¹ Kiməni pehe tukw iou i mə kيمياha riti ramo noien riti rərəha anan. Kipkətoni mhə nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamho noien ərəha nəha. Iakani iamənhi irə ti nəri nə mə iərman riti riməiri pran kurirə səvəi tata səvənhi krauarə pəri nəha təkwtəkwuni. ² Nənə kيمياha hiamərpwi kيمياha tukwe mə ramasan a! Mətə rəfo kيمياha hiəpkegi mhə rərəha mhasək tukwe? Iəmə sə rino noien nəha, kيمياha tihaməkeikei mhərhi irapw in ia nimwrhenimiaha. ³ Təkwtəkwuni iapkarə mhə kitaha m kيمياha ia nipwrak, mətə ia nənimwik iakamarə kitaha m kيمياha. Trini minuə iakamarə kitaha m kيمياha, iakuvəni raka ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha nəfe tso ia iəmə nəha. ⁴ Nəpin hiəsəsimwin kيمياha me, nənə ia nənimwik iou mwi iakamarə kitaha m kيمياha, nənə ia niskaiien səvəi Iesu Iərimənu səkitaha, ⁵ kيمياha tihəmri pen iəmə nəha ia rəgi Setan mə tukouraha nipwran. Tiho iamənha irə mə tukuehimiru nənimwi iəmə nəha ia nəpin nəha Iərimənu səkitaha Iesu truvehe irə.

⁶ Noien sə hiaməgkiari mamhərpwi kيمياha irə ripkamasan mhə. Hiəukurən uə rekəm? Yis ouihi raməse bred pəpwia. ⁷ Tihəuvehi raka yis akuas mə kيمياha tihəmwhen ia bred vi sə yis riwən irə. Nipərhiəien kيمياha hiəmwhen ia bred nəha

4:11: 2Kor 11:23-27 **4:12:** Wok Me 18:3, 1Kor 9:14-15, 2Tes 3:8, Sam 109:28, Mat 5:44 **4:13:** Krae 3:45 **4:15:** Kal 4:19 **4:16:** Fil 3:17, 1Tes 1:6 **4:17:** Wok Me 19:22 **4:19:** Wok Me 18:21 **4:20:** 1Kor 2:4 **5:1:** Lev 18:7-8, Dut 22:30, Dut 27:20 **5:3:** Kol 2:5 **5:4:** Mat 16:19, 2Kor 13:10 **5:5:** 1Tim 1:20, 1Tes 4:6 **5:6:** Kal 5:9 **5:7:** Eks 13:7, 12:21, Aes 53:7, 1Pit 1:19

ti nəri nə mə Kristo, kwəti sipsip səkitaha səvəi nəveginien asori nəha Pasova, kinousi əpune niten ruvehimiru kitaha. ⁸ Ro pen pwəh kitaha tso nəveginien asori nəha, mhəpwəh nəmwəkiien kitaha me, mhəpwəh noien ərəha. Noien me nəha həmwəhen ia yis akuas. Mətə pwəh so nəveginien asori nəha mho noien sə rəmher matukwatukw rəmwəhen ia bred sə yis riwən irə.

⁹ Iakuvərai raka nəkukuə riti m kimiaha, mīni mə tihəpwəh navən pəriien kimiaha nərman mīne nīpran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me, ¹⁰ mamhəpwətig ti nautə səvənraha, mamhakres, mamhəfwaki m nənimwi nari me. Ripko mhə nīpwrai nəgkiariien nəha səiou mə kimiaha tihəpwəh navən pəriien kimiaha nərmama me səvəi tīprənə i səməme kamho noien ərəha me nəha. Rəknəkīn ko hiəpkaraka mhə ia nīrəha ti nəri nə mə kitaha mīnraha samarə ko səpkaraka mhə ia təkure tīprənə i. ¹¹ Mətə nəkukuə sə iakimərai m kimiaha, nīpwrən ro iamīnhi irə mə tihəpwəh navən pəriien kimiaha nərman mīne nīpran səməme kamhəni mə irəha nəkur əfwaki me, mətə kamhəiri əpnəpen irəha me, mamhəpwətig ti nautə səvənraha, mamhəfwaki m nənimwi nari me, mamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, mamhənimwi pik nənimwiien skai mamhakonə irə, mamhakres. Kimiaha tihəpwəh nəkure pəriien kimiaha nərmama me nəha mhəni nari kimiaha mīnraha.

¹²⁻¹³ Ripko mhə səiou nəha wok mə takəkiri noien səvəi nərmama iruə me. Kumwesən əpa trəkiri noien səvənraha. Mətə kimiaha nakalasia me kimiaha nərmama me i nəkwai nīmwanənə tihəməkēkēi mhəkiri noien me səkimiaha me. Rəmwəhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nīmwrhēnimiaha.”

6

Nakalasia me mīne nəvisəien me səvənraha

¹ Nəpīn kimiaha mi kəru krouəski irau me, nənə ro naurisien mə irau trouvehi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmama səməme hərəirei Kumwesən mə tuhəkiri nəgkiariien səvənrau. Irau trouəkēkēi rouuvehi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmama səvəi Kumwesən pwəh irəha həkiri. ² Hiəukurən uə rekəm? Ia nəpīn sə tripkuvehe nərmama me səvəi Kumwesən tuhəkiri nərmama ia təkure tīprənə i ti noien me səvənraha. Trīni mīnuə kimiaha tihəkiri nərmama ia təkure tīprənə i rəfo, ko hiəpkəkiri atukw mhə noien kwərhakwərha me səkimiaha? ³ Hiəukurən uə rekəm? Kitaha tsəkiri nagelo me ti noien me səvənraha. Mə ro iamīnhi irə, noien me səvəi tīprənə i haməru a ti nəkiriien. ⁴ Ro pen rəfo kimiaha hiaməuvən ti nərmama me nəha səməme nakalasia me həpkisiai mhə irəha mə irəha tuhəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha sə ro me iamīnha irə? ⁵ Iakani nəgkiariien nəha ramo naurisien m kimiaha. Rəfo, kimiaha riti riwən sə nukurənien səvənhi rəmwəhen mə trəmri amasan nəvisəien səvəi piəvtaha mi kəru? ⁶ Mətə piəvtaha mi krouəvisə mīnrau me rouuvehi rouevən ti nərmama səməme həpkini mhə nīpərhienien ia Kristo mə irəha tuhəkiri nəgkiariien səvənrau.

⁷ Noien nəha hiaməuvən ti iərmama riti mə trəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha ramahatən pen me hiənarfai raka ia suatuk səvəi Kumwesən ia nīmīruien səkimiaha. Rəfo, trīni mīnuə iərmama riti ramo rərəha ia nīram, ramasan mə tikenouenou a irə. Trīni mīnuə rameikuə ia nīram, mamakres mik, ikenouenou a mwi irə. ⁸ Mətə rekəm. Kimiaha piəvmiaha me a, mətə hiamo rərəha ia kimiaha me, mamheikuə ia kimiaha me, mamhakres m kimiaha me.

⁹ Kimiaha tihəməkēkēi mhəukurən. Nərmama səməme həpkatukwatukw mhə irəha ko həpkuvimwə mhə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Nərman mīne nīpran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me, mīne nərmama səməme kamhəfwaki m nənimwi nari me, mīne nərman mīne nīpran

səməme kamhakres ia nirəha me, mine nərman səməme kamhəiri atukw a irəha me, ¹⁰ mine rakres me, mine nərmama səməme kamhəpwtig ti nautə səvənraha, mine nərmama səməme kamhənimwi pik nənimwiiien skai mamhakonə, mine nərmama səməme kamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, mine nərmama səməme kamheikuə mamhakres, irəha ko həpkuvnimwə mhə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ¹¹ Fwe kupwən kimiaha me nepwīn hiənamo iamīnha irə. Mətə təkwtəkwni nəha, ia nəghi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo mine ia niskaiien səvəi Nənimwīn Ikinan, Kumwesən rīnəpərhi raka kimiaha hiəmher. In rīno hiəuvehe nəkur ikinan me səvənhi, muvəni raka mə kimiaha hiatukwatukw ia nənimen.

Nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me rərəha ia nəmri Kumwesən

¹² Kamīni mə, “Narimnari me pam ramasan a iou iakukurən noien,” nīpərhiēnien, mətə rīpko mhə irəha pam tuhasitu. “Narimnari me pam ramasan a iou iakukurən noien,” mətə iou ko iapkəsēni mhə mə nari riti trərkwī iou, mamərimənu ia nirak. ¹³ Kamīni mə, “Nəveginien kīno səvəi tīpwi iərmama, nənə tīpwi iərmama kīno səvəi nəveginien.” Nīpərhiēnien, mətə Kumwesən trouraha irau pəri. Nīpwrai iərmama komhə kīno mə iərman triri əpnəpen nīpran irə, mətə kīno nīpwrai iərmama mə trəgnəgīni Iərimənu irə, nənə Iərimənu ramarə ti nīpwrai iərmama. ¹⁴ Kumwesən rīno Iərimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien, nənə ia niskaiien səvənhi in tro mwi kitaha sətui mwi. ¹⁵ Hiəukurən uə rekəm? Nīpwrataha irəha nīpəri nīpwrai Kristo. Nənə rerīmiaha rīrhi mə ko iakuvehi nīpwra i sə in nīpəri nīpwrai Kristo mevən mo kuatia irə irau pran ia suatuk? Rekəm! Ko rīpko mhə iamīnhi irə mine. ¹⁶ Hiəukurən uə rekəm? Iərmama sə ramiri pran ia suatuk, irau krouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia. Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Irau trouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia.” ¹⁷ Mətə iərmama sə rauvehe mamə kuatia irau Iərimənu səkitaha, in ruvehe mo kuatia irau min ia nənimwīn.

¹⁸ Tiharaka mhəpwəh nəvənien ipaka ti noien i sə iərman ramiri əpnəpen nīpran. Noien ərəha me nepwīn səməme iərmama ramo, irəha fwe iruə ko həpkuvnimwə mhə ia nīpwrai iərmama. Mətə iərman sə ramiri əpnəpen nīpran ramo noien ərəha riti ia nīpwrān atukw. ¹⁹ Hiəukurən uə rekəm? Nīpwrāmīaha rəmwhen ia nimwə riti səvəi Nənimwīn Ikinan fwe ia rerīmiaha. Kumwesən ruvei pehe Nənimwīn nəha m kimiaha. Nənə rīpko mhə səkimiaha atukw a nə nīpwrāmīaha. ²⁰ Kumwesən rīnərəku raka kimiaha ia nərəkuēn riti rəknekīn. Ro pen tīhaməkeikei mhəuvehi utə nəghi Kumwesən ia nəfe hīamo ia nīpwrāmīaha.

7

Nerəien

¹ Ia nīkaren səvəi nəresien me nəha hiəmərāi mhərhi pehe miou. Ramasan mə iərman riti trəpwəh nīriēn pran. ² Mətə nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen pik irəha me ro pen ramasan mə iərman riti traməkeikei miri pran riti səvənhi, nənə pran riti traməkeikei mesi pen iərman riti səvənhi. ³ Iərman traməkeikei mapri irau pran səvənhi trīni mīnuə pran rokeikei, nənə pran traməkeikei mapri irau iərman səvənhi trīni mīnuə iərman rokeikei. ⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə pran rəpwəh nərimənu atukwien ia nīpwrān, mətə iərman səvənhi ramərimənu irə. Rəmwhen a mwi iərman in rəpwəh nərimənu atukwien ia nīpwrān, mətə pran səvənhi ramərimənu irə. ⁵ Rīpkamasan mhə mə pran uə iərman rehekīr ti nīpwrān trīni mīnuə riti rokeikei. Mətə trīni mīnuə irau pəri krouəsēni mə trouəpwəh napri pəriēn nəpīn ouīhi a ti nəfwakīēn, nənə ramasan a. Mətə irau trouəkeikei rouvehe rouapri pəri mwi kamo rīmərū ti Setan mə tro irau

kroumwei ia nərəhaien ti nəri nə mə irau kroupkiskai mhə. ⁶ Nəgkiariien nəha iakini mə, “Trouəpwəh napri pəriien nəpın ouihi a ti nəfwakiien,” ramarə a ia kimiaha mə tiho uə tihəpwəh noien, rıpkə mhə loa riti. ⁷ Iakregi mə ko nərmama me pam həmwəhen a ia nirak, səiou pran riwən, ramasan, mətə Kumwesən rəpwəh nuvei penien nıskaiien m nərmama me pam mə tuharə əpa. Riti rauvehi nıskaiien mə tro iamınhi irə, riti mwi mə tro iamınha irə.

⁸ Nərmama səməme həpkarə pəri mhə mine səməme nərman uə nıpran me səvənraha həuvamhə raka, iakani mə ramasan mə irəha tuhəpwəh narə pəriien rəmwhən a ia nirak. ⁹ Mətə trini minuə rəknekın ti nirəha mə tuhavən ia suatuk atukwatukw nənə ramasan mə irəha tuhaməkeikei mharə pəri pwəh iərman rerin rəpwəh nevən pikien ia pran, pran rerin rəpwəh nevən pikien ia iərman.

¹⁰ Nərmama me səməme kamharə pəri, iakani pehe tukumiaha i, rıpkə mhə nəgkiariien səiou mətə səvəi İərimənu səkitaha, mə pran trəpwəh nəpwəhien iərman səvənhi. ¹¹ Mətə trini minuə pran rəpwəh iərman səvənhi, in trəpwəh mwi narə pəriien irau iərman riti mwi, mətə mə rəfo in trirərig pen a mwi ti iərman səvənhi. Nənə iərman trəpwəh nəpwəhien pran səvənhi.

¹² Trini minuə piəvtaha riti pran səvənhi rıpkahatətə mhə ia Kristo, mətə rəsəni mə trouarə irau iərman nəha, iərman trəpwəh nəpwəhien prən nəha. Nəgkiariien i iakani rıpkə mhə səiou mətə səvəi İərimənu səkitaha. ¹³ Trini minuə pran riti səvənhi iərman rəpwəh nahatətəien ia Kristo, mətə rəsəni mə trouarə irau prən nəha, prən nəha trəpwəh nəpwəhien in. ¹⁴ Kimiaha hiəukurən. Iərman sə rıpkahatətə mhə ia Kristo, nahatətəien səvəi pran səvənhi rino raka iərman nəha ruvehe məmwəhen ia nari riti kınəmri əpə ro ikinan i səvəi Kumwesən. Nənə pran sə rıpkahatətə mhə ia Kristo, nahatətəien səvəi iərman səvənhi rino raka prən nəha ruvehe məmwəhen ia nari riti kınəmri əpə ro ikinan i səvəi Kumwesən. Mə rıpkə mhə iamınhi irə nəkwərəkəwərha me səvənrau tuhəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə təkwtəkuni irəha həuvəuvehe mhəno ikinan i.

¹⁵ Mətə trini minuə sə nəha rıpkahatətə mhə ia Kristo rokeikei mə irau trouəpwəh irau me, pwəh ro iamınhi irə. Piəvtaha riti uə kıtirimətaha riti nari riti mwi riwən rərihi irau pran uə iərman sə rınəpwəh in iamınha irə. Mətə Kumwesən rınəkwein kıtaha mə tsarə ia nəməriniuen. ¹⁶ Ik pran sə ikamahatətə ia Kristo, tikəfukurən? Rosi tikuehimiru iərman səim uə? Nənə ik iərman sə ikamahatətə ia Kristo, tikəfukurən? Rosi tikuehimiru pran səim uə?

¹⁷ Mətə nəri kuatia i mə pwəh kimiaha kuatia kuatia tihamarə ia narəien sə İərimənu səkitaha rıməuvei pehe m kimiaha fwe kupwən sə hiənamarə irə ia nəpın nəha in rınəkwein ia kimiaha. In i nəvəhagien səiou iakəuvei pen m nakalasia me pam.

¹⁸ Kimiaha səməme kuvəuvehi raka ninhum m kimiaha fwe kupwən, kurirə Kumwesən rəkwein ia kimiaha, rərəha mə ipwet mine hiaməmwur mə tihamərkwafə noien nəha kino m kimiaha. Kimiaha səməme kəpwəh nuvehien ninhum m kimiaha fwe kupwən, kurirə Kumwesən rəkwein kimiaha, rərəha mə ipwet mine tihəuvən mə tukuehi ninhum m kimiaha. ¹⁹ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə ro nəri auər a irə mə kuvehi ninhum m iərmama uə kəpwəh nuvehien, mətə nəri anan riti in i tsaməkeikei mho nəgkiariien me səvəi Kumwesən. ²⁰ Kimiaha kuatia kuatia tihaməkeikei mharə a ia narəien sə hiənamarə irə fwe kupwən ia nəpın nəha Kumwesən rınəkwein ia kimiaha. ²¹ Trini minuə ik slef riti nəpın Kumwesən rəkwein ik, tikəpwəh nətərig pikien. Mətə trini minuə ikukurən suatuk sə tukifi nari ia niram, ikesi pen. ²² Kimiaha hiəukurən. Trini minuə İərimənu rəkwein ia iərmama riti sə in slef, iərmama nəha rəmwhən ia iərmama riti kuvəfi raka raka nari irə in səvəi İərimənu. Ia noien a mwi nəha, trini minuə İərimənu rəkwein ia iərmama riti sə rıpkə mhə in slef, iərmama nəha in slef riti səvəi Kristo. ²³ Kumwesən rınərəku raka kimiaha ia nərəkuien riti nənimen rəknekın. Ro pen tihəpwəh nuveheien mho kimiaha

slef me sāvai nārmama. ²⁴ Piak me, nāfe narāien kīmiaha kuatia kuatia hiānamarā irā fwe kupwān ia nāpīn nāha Kumwesān rīnākweīn ia kīmiaha, ramasan mā tihamarā a irā kīmiaha Kumwesān.

²⁵ Ia nīkaren sāvai nāresien nāha mā rāfo ia nākūr vi me sāmāme hāpkarā pāri mhā ihi, iou iapkuvehi atukwatukw mhā nāgkiariien riti tī Iārimānu sākītaha. Mātē takīni nātārigien sāvai, nānā tī nāri nā mā Iārimānu sākītaha rīnāpī pīk tukw iou, ro pen hiāukūrān nīnīien nīpārhiēnien ia nāfe takīni. ²⁶ Ia nātāien sāvai, tī nāri nā mā kītaha samarā ia nāpīn āknekīn ipwet mīne, ramasan mā iārmama riti tramārā a iamīnhi irā mamevān. ²⁷ Ik iārmama sē ikīnarā pāri raka kīmirāu pran, tikāpwāh neitehiēn narāien sām. Nānā ik iārmama sē ikāpwāh ihi narā pāriēn kīmirāu pran, tikāpwāh nātūiēn pran riti sām. ²⁸ Mātē trīni mīnuā ikuā tikārā pāri kīmirāu pran, ipko mhā noien ārāha. Nānā trīni mīnuā pran vi riti rīnuā trarā pāri irāu iārman, in rīpko mhā noien ārāha. Mātē nārmama sāmāme kamho iamīnha irā tuhāregi nāmīsāien ia tākūrē tīprānā i, nānā iakāpwāh nokeikeiēn mā tihāregi nāmīsāien me nāha.

²⁹ Piak me, in i nīpwrai nāgkiariēn sāvai. Nāpīn sāvai tīprānā i ruvāuvehe muvākwa. Ro pen ipwet mīne muvehe mamevān nārman me sāvānrāha me fwe nīpran me tuhamarā rāmwhēn mā nīpran me sāvānrāha me hāiwān. ³⁰ Nārmama sāmāme rerīnrāha rāpou, irāha tuhamarā rāmwhēn mā rerīnrāha rāpwāh nāpouien. Nārmama sāmāme rerīnrāha ragien, irāha tuhamarā rāmwhēn mā rerīnrāha rāpwāh nagienien. Nārmama sāmāme kamhāuvehi nāmri narimnari me, irāha tuhamarā rāmwhēn mā rīpko mhā sāvānrāha. ³¹ Nārmama sāmāme kamho narimnari me sāvai tīprānā i, irāha tuhamarā rāmwhēn mā narimnari me nāha rīpko mhā nīmīruēn ihi sāvānrāha. Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā tīprānā i sāvai tākwtākwi mīne rīnāuvehe trīwān.

³² Nānā iakokeikei mā tihāpwāh nātārig pīkīēn tī nari riti sāvai tīprānā i. Iārman sāvānhi pran rīwān, in ramātārig pīk tī narimnari me sāvai Iārimānu mā trāfo mo reri Iārimānu ragien. ³³ Mātē iārman sāvānhi fwe pran in ramātārig pīk tī narimnari me sāvai tīprānā mā trāfo mo reri pran sāvānhi ragien. ³⁴ Nānā nātārigien sāvānhi ro kārū. Rāmwhēn a mwi pran sāvānhi iārman rīwān, uā pran vi, in ramātārig pīk tī narimnari me sāvai Iārimānu mā in trāfo mārēi tī Iārimānu sākītaha ia nīpwran mīne nānimwīn. Mātē pran sāvānhi fwe iārman, in ramātārig pīk tī narimnari me sāvai tīprānā mā trāfo mo reri iārman sāvānhi ragien. ³⁵ Iapkīni pehe mhā nāgkiariēn me i mā takārkuani pehe nākwiū ia kīmiaha, mātē iakani tī nāmasāien sākīmiaha. Iakokeikei mā tihārā ia noien atukwatukw, māho tukwīni nari m Iārimānu sākītaha, mho a nātārigien sākīmiaha irā kuatia.

³⁶ Mātē trīni mīnuā iārman riti mīne pran vi riti kīmārfi irāu mā trouarā pāri, nānā iārman rīni mā trouāpwāh pāpīm, mātē rerīn rīrhi mā rīpko mhā noien atukwatukw ia prān nāha, nānā trīni mīnuā prān nāha rarā amasan a meste nuk me nepwīn, nānā iārman rerīn rīrhi mā tramākeikei miri prān nāha, nānā ramasan a, in rukūrān nīriēn. In rīpko mhā noien ārāha. Ramasan mā irāu trouarā pāri.^a ³⁷ Mātē mā iārman nāha rāpwāh nokeikeiēn mā trarā pāri irāu prān vi nāha kīmārfi mā sāvānhi, iārmama riti rīwān sē ramākeikei mīn mā trāpwāh nīriēn prān nāha, mātē in nā nātārigien atukw a sāvānhi,

7:25: 1Tim 1:12-13   **7:28:** Luk 21:33   **7:29:** Rom 13:11   **7:31:** 1Jon 2:17   **a 7:36:** Suatuk riti mwi tī nuvsiniēn nāgkiariēn i ia vas 36-38 ro iamīnhi irā: “Trīni mīnuā iārman riti ia nātārigien sāvānhi rātē mā rīpkatukwatukw mhā mā trākwtāmhirī āknekīn prān ouīhi vi sāvānhi, nānā mātē mā nuk sāvai prān ouīhi vi nāha rīnāmwhēn raka, nānā iārman nāha rīregi rāmwhēn mā in trēvān mērā, ramasan mā tro rāmwhēn sē rokeikei, maraka irā pwāh revān mērā. Mā ro ianha irā rīpko mhā noien ārāha. Mātē iārman sē nātārigien sāvānhi rīskai, nari riti rīpkākeikei mhā mīn, rīnātārig raka irā fwe ia rerīn mā trākwtāmhirī āknekīn prān ouīhi vi nāha sāvānhi māpwāh nāsēniēn mā trēvān mērā, iārmama nāha in mwi ramo noien amasan. Ro iamīnhi irā, iārman sē ruvei pen prān ouīhi vi sāvānhi mā trēvān mērā, in ramo noien amasan. Nānā iārman sē rākwtāmhirī āknekīn prān ouīhi vi sāvānhi mā trāpwāh nevāniēn mērā, in ramo noien amasan māpī raka.

iærman naha in mwi ro noien amasan. ³⁸ Ro iam̄nhi irə iærman sə riri pran vi səvənhi, in ramo noien amasan. Nənə iærman sə r̄ipkiri mhə pran in ramo noien amasan məpi raka.

³⁹ Pran sə r̄inerə raka kinərkw̄i tərini irau iærman səvənhi nəp̄in iærman səvənhi ram̄iru. Mətə tr̄ini minuə iærman səvənhi ruvamhə, k̄ifi nari irə rukurən nesi penien iærman riti mwi sə in rokeikei, mətə nari kwatia in traməkeikei mesi pen iærman riti sə ramahatətə ia Iər̄imənu sək̄itaha. ⁴⁰ Mətə ia nətər̄igien səiou tr̄ini minuə in ramarə a iam̄nhi irə mine məpwəh nesi penien iærman riti mwi rer̄in tragien. Rer̄ik r̄irhi mə Nən̄imw̄in səvəi Kumwesən ruvei pehe nətər̄igien naha miou.

8

Nəveginien i kauvei pen m nən̄imw̄i nari me səməme kaməfwaki pen minraha

¹ Ia n̄ikaren səvəi nəveginien i kauvei pen m nən̄imw̄i nari me səməme kaməfwaki pen minraha, kitaha səukurən mə kitaha pam saməuvehi nukurənien. Nukurənien in nari riti sə iærmama raməfiutə in tukwe, mətə nokeikeien r̄auvrhəkin iærmama ruvehe mautə. ² Tr̄ini minuə iærmama riti rer̄in ramr̄hi mə rukurən pik nari, in r̄ipkukurən anan mhə narimnari me səməme in traməkeikei mukurən. ³ Mətə tr̄ini minuə iærmama riti rokeikei Kumwesən, Kumwesən rukurən in.

⁴ Rəfo ia nəveginien i kauvei pen m nən̄imw̄i nari me səməme kaməfwaki pen minraha? Ko sani nəveginien me naha uə rekəm? Kitaha səukurən mə nən̄imw̄i nari sə kaməfwaki pen min ramahatən pen n̄ipwrai nari riti sə r̄ipkim̄iru mhə. Səukurən mwi mə Kumwesən riti mwi riwən mətə kwatia a. ⁵ Mətə kumwesən eikuə me i kam̄ini mə kamharə ia neiai mine ia təkure t̄iprənə i ko kamharə pər̄hien ko rəfo? N̄ipər̄hienien i mə kam̄ini mə “kumwesən me” mine “iər̄imənu me” irəha həpik, ⁶ mətə tukutaha i, sək̄itaha Kumwesən kwatia a, Tata Kumwesən. In nukune narimnari me pam. Ro iam̄nhi irə n̄im̄iruien sək̄itaha səvənhi. Iər̄imənu sək̄itaha kwatia a, Iesu Kristo. Narimnari me pam həuku pen irə mharə. Ro iam̄nhi irə n̄im̄iruien sək̄itaha ruku pen tukwe.

⁷ Mətə nərmama pam həpkukurən amasan mhə nəri naha. Nərmama nepw̄in naha ikin irəha hənəməfwaki pik m nən̄imw̄i nari me fwe kupwən. Ro pen ipwet mine nəp̄in hani nəveginien i kauvei pen m nən̄imw̄i nari me səməme kaməfwaki pen minraha, rer̄inraha r̄irhi mə haməsiai ihi nən̄imw̄i nari me naha. Irəha həregi pen ia n̄irəha mə həno noien ərəha t̄i nəri nə mə nahatətəien səvənraha r̄ipkiskai mhə. ⁸ Mətə nəveginien ko r̄ipkuvehi mhə kitaha səuvehe ipaka t̄i Kumwesən. Sani uə səpkani mhə ro nəri auər a irə.

⁹ Kuvəfi raka nari ia k̄imiaha hiəukurən nən̄ien nəveginien me naha, mətə ti haməkeikei a mhətui amasan tukwe. Rərəha mə noien sək̄imiaha tro nərmama səməme nahatətəien səvənraha r̄ipkiskai mhə həmwei ia noien ərəha. ¹⁰ Ik sə ikukurən mə ikukurən nən̄ien nəveginien i kauvei pen m nən̄imw̄i nari sə kaməfwaki pen min. Tr̄ini minuə iærmama riti nahatətəien səvənhi r̄ipkiskai mhə rətoni ikaməni nəveginien me naha, tr̄uvi mwi in rəni r̄ino noien ərəha. ¹¹ Tr̄ini minuə iko iam̄nha irə, nukurənien naha səim trouraha iærmama i nahatətəien səvənhi r̄ipkiskai mhə, in piəvtaha riti sə Kristo r̄imamhə tukwe. ¹² Ia suatuk naha k̄imiaha hiamo noien ərəha ia Kristo t̄i nəri nə mə hiamo noien ərəha ia piəvtaha me. Rəmwhen hiamo noien riti mamhəuəsi irəha irə nəp̄in nahatətəien səvənraha r̄ipkiskai mhə. ¹³ Ro iam̄nhi irə tr̄ini minuə nəveginien riti sə iakaməni ramo piak mə trimwei ia nərəhaien, ramasan mə takəpwəh nən̄ien mwi nəveginien naha nəp̄in riti mə in trəpwəh n̄imweien.

9

Pol raməgkiari m nərmama me səməme kamhəkiri noien səvənhi mə rəpwəh nəmwhenien

7:39: Rom 7:2-3   **8:1:** Wok Me 15:29   **8:2:** Kal 6:3   **8:3:** Kal 4:9   **8:4:** 1Kor 10:19, Kal 4:8, Dut 4:35,39, Dut 6:4   **8:6:** Mal 2:10, 1Kor 12:5,6, Efes 4:5,6, Jon 1:3   **8:8:** Rom 14:17   **8:9:** Rom 14:13-15, Kal 5:13   **8:11:** Rom 14:15,20   **8:13:** Rom 14:21

¹ Iou iærmama riti sã iakukuræn noien næfe iakokeikei uæ rekæm? Ouæh! Iou aposol riti uæ rekæm? Ouæh! Iou iakinætoni Iesu Iærimænu sækítaha ia nænimek uæ rekæm? Ouæh! Kímiaha næ kwænkwai wok me sãiou sã iakamo tukwini m Iærimænu sækítaha uæ rekæm? Ouæh! ² Rosi nærmama nepwîn kamhætoni iou mæ ko mhæ iou aposol, mætã kímiaha ko hiæpkætã mhæ iamínha iræ. Nímíruien sækímiaha sã hiamæuvehe mhø kuatia kímiaha Iærimænu sækítaha ramahatæn pen mæ iou aposol pærhien riti.

³ In i nægkariien sãiou takini pen ti nærmama me i sãmæme kamhækiri noien sãiou mæ ræpwæh næmwhenien. ⁴ Kímiaha hiamæni mæ ripkatukwatukw mhæ mæ tihæuvei pehe næveginien mine næri kamænímwi m kímaha ti wok sækímaha, mætã ratukwatukw a mæ tihæuvei pehe narimnari me næha. ⁵ Kímiaha hiamæni mæ ripkatukwatukw mhæ mæ ia navænien sækímaha tahæiri nípran me sækímaha hækuriræ ia kímaha ræmwhen ia aposol me nepwîn mwi mine piævi Iærimænu sækítaha me mine Pita kamho, mætã ratukwatukw a mæ kímaha taho iamínha iræ. ⁶ Uæ ræfo, rosi rerímiaha rírhi mæ iou mine Panapas kímrau æpa trouækeikei rauo atukw wok ti naræien sækímrau? Nætærigien næha ripkatukwatukw mhæ.

⁷ Sin ramo iaruaçæn in mætã ræpwæh nokeikeiien mæ tukæræku in iræ? Uæ sin ramæmhu mætã ripkuvehi mhæ næveginien riti sænæni ia næmhien næha? Uæ sin ramækwmæni nærimíru me mætã ræpwæh ihi nænien riti? ⁸ Rerímiaha rírhi mæ narimnari me sãmæme iakamægkiari iræ hamæuku pen a ia nætærigien sævæi iærmama? Rekæm! Loa rani a nari kuatia. ⁹ Kímærai pen nægkariien i ia Loa sævæi Moses rani mæ, “Tihæpwæh nærihi tæriniiien tærhui kau næpín rameivæ testesi kwænuni wit mæ tekín trier raka.” Ræfo, Kumwesæn rerín ramrhi a kau me, ¹⁰ uæ in rini nægkariien næha rerín ramrhi mwi kítaha? Ouæh, kímærai nægkariien næha tukutaha. Iakani iamínhi iræ ti næri næ mæ nærmama sãmæme hamækupwæn mhæmhu ia næmhien, nænæ sãmæme hækuriræ mhavæn ia næmhien næha, nætærigien sævænraha kuatia a mæ tuhæuvehi næveginien ia næmhien næha. ¹¹ Ia wok sækímaha kímaha iahæmwhen ia iærmama riti rínæpwei nuni nari ia næmhien. Næmhien næha in næ kímiaha. Næri sã iahænæpwei in næ narimnari me sãmæme tuhasitu ia nænimwímiaha. Ro iamínhi iræ ratukwatukw mæ kímiaha tihæuvei pehe narimnari me tuhasitu ia nípwramaha. Noien næha ræmwhen ia iærmama sã ramesi kwænkwai nari ia næmhien sã rimæsese tukwe. ¹² Rosi nærmama æpæ me nepwîn hæukuræn næresien næveginien tukumiaha nænæ ratukwatukw a ti næri næ mæ iræha kamhasitu ia kímiaha, mamho wok sævæi Kumwesæn. Mætã ræfo ia kímaha? Næresien sækímaha ratukwatukw anan mæpi raka iræha.

Mætã kímaha iahæpko mhæ ia kímiaha ræmwhen mæ kímaha iahæukuræn noien. Kímaha iahæpwæh nokeikeiien mæ taho nari riti ræsisæg ia nægkariien amasan sævæi Kristo. Ro pen næfe nari sã ripam rauvehe tukumaha mætã iahamævrani. ¹³ Hiæukuræn uæ rekæm? Nærmama sãmæme kamho wok ia nimwæ sævæi Kumwesæn hamæuvehi næveginien sænænraha ia nimwæ næha. Nænæ sãmæme kamhævi netã ia nífatã, iræha kamhani nípærpæri nærimíru me i sãmæme kamhousi æpune iræha mamhæuvei pen m Kumwesæn. ¹⁴ Ia suatuk kuatia Iærimænu sækítaha rimæni nækwæn mæ nærmama sãmæme kamhæni irapw nægkariien amasan sævænhi, nærmama me næha sãmæme kamhæregi iræha tuhamækeikei mhæuvei pen narimnari me sævæi naræien sævænraha.

¹⁵ Mætã iou iapko anan mhæ narimnari me næha ratukwatukw a mæ tako. Nænæ nækukuæ i iakamrai tækwækwuni iapkraí mhæ mæ takæres nærækuien sã ro iamínha iræ. Iakamægkiari ærpwi kwopti mæ iakani irapw nægkariien amasan kípkeræku mhæ iou iræ. Nænæ iakæpwæh nokeikei ananien mæ takesi pen suatuk æpæ. Nemhæien ramasan mæpi raka suatuk æpæ. ¹⁶ Trini minuæ iakamævisau irapw nægkariien amasan sævæi Kristo,

9:1: Wok Me 22:17-18, Wok Me 26:16, 1Kor 15:8   **9:2:** 2Kor 3:2-3   **9:4:** Luk 10:8, 1Kor 9:13-14   **9:5:** Jon 1:42
9:9: Dut 25:4, 1Tim 5:18   **9:10:** 2Tim 2:6   **9:11:** Rom 15:27   **9:12:** Wok Me 20:34-35, 2Kor 11:9, 1Kor 13:7
9:13: Nam 18:8,31, Dut 18:1-3   **9:14:** Mat 10:10, Luk 10:7, Kal 6:6   **9:15:** Wok Me 18:3   **9:16:** Jer 20:9

takəgkiari ərpwi ti nəfe? Kinəmri pehe wok nəha ia rəgik takaməkeikei mo. Aueh nəmisiəien asori truvehe tukw iou trini minuə iakəpwəh nəvisau irapwien nəgkiariien amasan nəha! ¹⁷ Trini minuə iou iakimərfi wok i mə tako, nənə ratukwatukw a mə takuvehi nəəkuien irə. Mətə in Kumwesən sə rīmərfi iou məmri wok i ia rəgik, nənə ro pen takaməkeikei mo. ¹⁸ Nənə nəfe nəha nəəkuien səiou? In i mə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo mauvei pen auər a m nərmama irəha həpwəh nəəkuien iou irə. Ratukwatukw a mə takuvehi nəəkuien irə, mətə iou iakəpwəh.

¹⁹ Nipərhiēnien iərmama riti rīpkərimənu mhə ia nirak, mətə iou iakiməuvehi irapw atukw iou mə iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m nərmama me pam mə takuvi pehe nərmama həpik həuvehe ti Kristo. ²⁰ Nəpīn iakavən kimaha nəkur Isrel, iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. Irəha kamharə tegin Loa səvəi Moses, ro pen nəpīn iakavən kimaha minraha iakuvehe məmwhen ia nirəha. Nipərhiēnien i iou iapkarə tegin mhə Loa səvəi Moses, mətə iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. ²¹ Nəpīn iakavən kimaha nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, həpkuvehi mhə Loa nəha, iakuvehe məmwhen ia nirəha. Mətə iakəpwəh nərarkiien Loa səvəi Kumwesən, rekəm. Iakamarə tegin Loa səvəi Kristo. Iakamo iamīnhi irə mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. ²² Nəpīn iakavən kimaha nərmama nahatətəien səvənraha rəpwəh niskaiien, iakuvehe məmwhen ia nirəha, mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. Nərmama me pam noien səvənraha səpəmsəpə, mətə nəpīn iakavən kimaha minraha iakuvehe məmwhen ia nirəha, mə ia suatuk me pam takuvi pehe nepwīn həuvehe ti Kristo. ²³ Iakamo iamīnhi irə ti nəgkiariien amasan səvəi Kristo, mə iou mwi takuvehi namasanien me səməme həuku pen ia nəgkiariien amasan nəha.

²⁴ Hiəukurən uə rekəm? Ia naiuien, nərmama me pam hamaiu, mətə kuation a trəvtənhi nərmama me pam kuvei pen nəəkuien min. Nənə ramasan mə tihaiu ia noien səvəi naiuien mə tihəuvehi nəəkuien nəha.

²⁵ Nərmama me pam səməme kamhaiu, ia narimnari me pam kamho tuhaməkeikei mharei tukwe. Irəha kamho mə tuhəuvehi nəəkuien sə triwən, mətə kitaha samo mə tsəuvehi nəəkuien sə ramarə rerin. ²⁶ Ro iamīnhi irə, rəmwhen ia naiuien, iou iapkaui əpnəpen mhə. Nənə rəmwhen ia iərmama sə ramərui iərmama, iou iapkarəui mhə rəmwhen ia iərmama sə ramərui kwənmahan. ²⁷ Mətə iakamo nəmisiəien m nipwrak mə nipwrak truvehe mīskai mo rəmwhen sə iakokeikei. Iakamo iamīnhi irə kamo nəpīn iakənəvisau raka m nərmama mə tuhəuvehe mhaiu ia naiuien nəha, mətə kurirə irə iakərui natuakəmien me səvəi naiuien nəha nənə kərarki iou ia naiuien.

10

Noien səvəi nəkur Isrel fwe kupwən trəsəpwiri kitaha

¹ Piak me, iakokeikei mə tihəukurən mə nəpīn kaha kupwən me səkimaha həmāier fwe Ijip, irəha pam havən tegin nəpuə riti. Irəha pam həpi simwīn ia təsi əruerəv. ² Ia nəpuə nəha mīne təsi Kumwesən ro paptəes ia nirəha pam mə irəha nərmama me səvəi Moses. ³ Irəha pam hani nəveginien kuation a sə Kumwesən ruvei pen minraha. ⁴ Irəha pam hənīmwi nui kuation a sə Kumwesən ruvei pen minraha. Irəha hamənīmwi nui ia kəpwier səvənhi sə rakurirə ia nirəha, nənə kəpwier nəha in Kristo. ⁵ Irəha pam həno iamīnha irə, mətə Kumwesən rerin rīpkagien mhə ti nirəha həpik, ro pen irəha hemhə əpnəpen a fwe ia kwopun akwesakwes.

9:17: 1Kor 4:1   **9:19:** Mat 20:26-27   **9:20:** Wok Me 21:20-26   **9:21:** Kal 2:3   **9:22:** 2Kor 11:29, Rom 11:14   **9:25:** Fil 3:14, 2Tim 4:7-8, 2Tim 2:4-5, Jem 1:12, 1Tes 5:4   **9:27:** Rom 8:13, 13:14   **10:1:** Eks 13:21-22, Eks 14:22-29   **10:1:** Eks 13:20-21, Sam 105:39   **10:3:** Eks 16:35   **10:4:** Eks 17:6, Nam 20:11   **10:4:** Nam 20:2-17   **10:5:** Nam 14:26-30, Hip 3:17, Jut 5

⁶ Narimnari me naha hāmwhen ia nīmtätien me sāmame tuhəsüəpwiri kitaha. Rərəha mə kitaha tsəfwaki noien ərəha me rəmwhen irəha hənamo fwe kupwən. ⁷ Rərəha mə kitaha tsəfwaki m nənīmwi nari me rəmwhen irəha nepwīn hənamo fwe kupwən. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama me naha irəha həkure mhani nari, mhənīmwi, kurirə irə həkəmter mamhotanis.” ⁸ Rərəha mə kitaha tsəiri əpnāpen nīpran rəmwhen irəha nepwīn hənamo fwe kupwən, nənə irəha pam twenti-tri-taosen hāmamhə ia nəpīn kuatia a. ⁹ Rərəha mə kitaha tseipweipwi İərimənu səkītaha^a rəmwhen irəha me nepwīn hənamo fwe kupwən, nənə snek me hahi əpune irəha. ¹⁰ Rərəha mə kitaha tsəgkiari əgkiari mhəni ərəha Kumwesən rəmwhen irəha me nepwīn hənamo fwe kupwən, nənə agelo sə ramousi əpune iərmama rousi əpune irəha.

¹¹ Narimnari me naha hāier pehe ia nərmama me naha fwe kupwən mhəmwhen ia nīmtätien riti tukunraha, mətə kimərai pen ia nəkukuə mə trəvəhag m kitaha nərmama me i sāmame samarə təkwtəkwwūnī nəpīn sampam rīnauvehe ipaka. ¹² Ro iamīnhi irə iərmama sə rerīn ramrhi mə ramərer əknekīn traməkeikei maməsiari kamo in mwī rīmwei ia noien ərəha me naha. ¹³ Narimnari me naha sāmame kamhəuvehe ia nīmīruien səkimiāha mə tuhətə sas ia nahatətəien səkimiāha kamhəuvən ti nərmama me pam. Mətə nəpīn me pam Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi, nənə in tripkəsēni mhə narimnari me naha həuvehe mhəskai ia nīmīruien səkimiāha mhəpi raka nīskaiien səkimiāha. Mətə nəpīn narimnari me naha tuhəuvehe ia nīmīruien səkimiāha, Kumwesən tro suatuk riti mə hiəukurən nuvehīen nərerien səkimiāha mə narimnari me naha tuhəpwəh noien kimiaha hiəmwei ia noien ərəha.

Nakalasia me tuhəpwəh nuveheien mho kuatia irəha nəremhə me

¹⁴ Ro iamīnhi irə nərmama keikei me səiou, tiharaka mhəpwəh nevənien ipaka mə tihəfwaki m nənīmwi nari me. ¹⁵ Kimiaha nərmama sāmame hiəukurən nari, tihəkiri ro nəgkiariien səiou mə ramasan uə rərəha. ¹⁶ Kap amasan naha saməgnəgini Kumwesən tukwe, nəpīn kitaha sənīmwi irə, səuvehe mho kuatia kitaha Kristo ia niten. Bred naha saməkwsen, nəpīn sani, səuvehe mho kuatia kitaha Kristo ia nīpwran. ¹⁷ Kitaha səpik, mətə sāmwhen a ia nīpwrai iərmama kuatia, ti nəri nə mə bred kuatia a, nənə kitaha pam sani bred naha.

¹⁸ Rerīmiāha tramrhi ro nəkur Isrel. Irəha kamhani nusai nərimīru me naha sāmame kinousi əpune irəha kauvei pen m Kumwesən ia təkure nīfatə. Ro pen irəha həuvehe mho kuatia ia noien naha ho ia nīfatə. ¹⁹ Nīpwrai nəgkiariien səiou rəfo irə? Rīpko mhə nīpwran i mə nəveginien i kauvei pen m nənīmwi nari me sāmame kaməfwaki pen mīnraha in nari riti uə nənīmwi nari sə kaməfwaki pen mīn in nari riti, rekəm. ²⁰ Mətə nəgkiariien səiou nīpwran in i mə nəpīn nərmama kamhousi əpune nərimīru me mamhəuvei pen m nənīmwi nari me sāmame kaməfwaki pen mīnraha, irəha kamhəuvei pen m nəremhə me mhəpkuvei pen mhə m Kumwesən. Nənə iakəpwəh nokeikeiien mə tihəuvehe mho kuatia kimiaha nəremhə me. ²¹ Kimiaha ko hiəpkənīmwi mhə ia kap səvəi İərimənu səkītaha irau kap səvəi nəremhə me. Kimiaha ko hiəpkəkure mhə mhani nari ia tepol səvəi İərimənu səkītaha irau tepol səvəi nəremhə me. ²² Rərəha mə kitaha tsəkurirə nəremhə me mho İərimənu səkītaha niemaha rəpi rəmwhen ia iərman pran səvənhi revən ti iərməpə. Rərəha mə reritaha rīrhi mə kitaha səskai mhəpi raka in.

Tiho narimnari me pam mhəuvehi utə nəghi Kumwesən

²³ Kamini mə, “Narimnari me pam ramasan a kitaha səukurən noien,” nīpərhienien, mətə rīpko mhə irəha pam tuhasitu. “Narimnari me pam ramasan a kitaha səukurən

10:6: 1Kor 10:11, Nam 11:4,34   **10:7:** Eks 32:6   **10:8:** Nam 25:1-9   **10:9:** Nam 21:5-6   ^a **10:9:** Uə “Rərəha mə kitaha tseipweipwi Kristo.”   **10:10:** Nam 16:41-49, Hip 3:11,17   **10:11:** 1Kor 10:6, 1Tes 4:7   **10:13:** 1Kor 1:9   **10:14:** 1Jon 5:21   **10:16:** Mat 26:26-28   **10:17:** Rom 12:5, Efes 4:16   **10:18:** Lev 7:6   **10:19:** 1Kor 8:4   **10:20:** Dut 32:17, Rev 9:20   **10:21:** 2Kor 6:15-16   **10:22:** Dut 32:21   **10:23:** 1Kor 6:12

noien,” mətə rɪpko mhə irəha pam tuhəuvrhəkin iərmama ruvehe mutə. ²⁴ Rərəha mə kɪmiaha riti trətui suatuk tɪ nasituien ia in əpa, mətə traməkeikei mətui mwi suatuk tɪ nasituien ia nərmama nepwɪn mwi.

²⁵ Nusai nərɪmɪru me pam səməme kauvehi nənimen ia kwopun kauvehi nəmri nusai nərɪmɪru me ikɪn kɪmiaha hiəukurən naniien. Tihani mhəpwəh nəresien tukwe ia nətərigien səkɪmiaha mə hiamo noien ərəha uə rekəm. ²⁶ Tihəpwəh nəresien tukwe tɪ nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tɪprənə i mɪne narimnari me pam irə səvəi Iərimənu səkɪtaha.”

²⁷ Trɪni mɪnuə iərmama riti sə rɪpkahətətə mhə ia Kristo rəres ik mə tikevən mənɪ nari kɪmirau min fwe ia nimwə səvənhi, nənə rərɪm ragien mə tikevən, ikevən mənɪ a nəfe nəveginien truvei pehe mik, məpwəh nəresien tukwe ia nətərigien səim mə ikamo noien ərəha uə rekəm. ²⁸ Mətə tikəfo trɪni mɪnuə kɪmirau iərmama nəha irauəni pəri nari, nənə in ruvei pehe nusai nərɪmɪru riti mik, mɪni pehe tukw ik i ianhi mə, “Nusai nərɪmɪru i kɪməuvei pen m nənɪmwi nari riti sə kaməfwaki pen min”? Trɪni mɪnuə iərmama nəha rɪni pui pehe nəri nəha mik iamɪnhi irə, ramasan mə rərɪm tramrhi iərmama nəha, mamrhi mwi nətərigien səvənhi. ²⁹ Trɪni mɪnuə nətərigien səvənhi rətə mə ikaməni nusai nərɪmɪru nəha mamsiai nənɪmwi nari sə kaməfwaki pen min, nənə tikəpwəh nəniiien, mətə rərɪm a trukurən mə ramasan a. Rosi iərmama riti trərəs iamɪnhi irə mə, “Kuvəfi raka raka nari ia nirak, mətə rəfo nətərigien səvəi iərməpə rəsisəg iou mə takəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei? ³⁰ Trɪni mɪnuə iakani tanak m Kumwesən tɪ nəveginien, rəfo kani ərəha iou tɪ nari riti sə iakuvəni raka tanak m Kumwesən tukwe?”

³¹ Nukune nəgkiariien me pam nəha ro iamɪnhi irə. Nəfe tiho, uə nəfe nəveginien tihani, uə nəfe nari tihənɪmwi, tihaməkeikei mho ia noien sə rauvehi utə nəghi Kumwesən. ³² Tihəpwəh noien mə nəkur Isrel, uə nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, uə nakalasia me səvəi Kumwesən ho rəmwhen ia iərmama riti sə rapətɪ mɪmwei. ³³ Tiho noien nəha rəmwhen ia noien səiou sə iakaməmwur mə tako rəri nərmama me pam ragien ia noien me pam səməme iakamo. Iakamo iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə iapkətui atukw mhə namasanien səiou, mətə iakamətui namasanien səvəi nərmama həpik mə Kumwesən truvehimɪru irəha.

11

¹ Kɪmiaha tihaməkeikei mhəuvnhi iou rəmwhen ia iou iakauvnhi Kristo.

Nɪpran me tuhəfo irə nəpɪn nakalasia me housəsimwɪn irəha me tɪ nəfwakiien

² Iakaməgnəgɪni kɪmiaha tɪ nəri nə mə hiəpkenouenou mhə iou ia nəpɪn me, nənə mamhəkwtəmhiri noien me səməme iakɪnahatən kɪmiaha irə.

³ Mətə iakokeikei mə kɪmiaha tihəukurən mə kənkapwə nərman me pam nə in nə Kristo, kənkapwə pran nə in nə iərman səvənhi, nənə kənkapwə Kristo nə in nə Kumwesən. ⁴ Trɪni mɪnuə iərman riti ruvegi kənkapwə maməfwaki uə mani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rɪməuvei pen min, ramo auris Kristo. ⁵ Mətə pran sə rəpwəh nuvegiien kənkapwə maməfwaki uə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rɪməuvei pen min, in ramo auris iərman səvənhi. Noien nəha rəmwhen mə kɪnəkɪhi nukwəne prən nəha rɪpwɪə. ⁶ Trɪni mɪnuə pran riti rəpwəh nokeikeiien mə truvegi kənkapwə iamɪnha irə ramasan mə trərai a nukwənen. Mətə tɪ nəri nə mə ro a naurisien mə pran trəkɪhi nɪmwai nukwənen uə tro kɪpwɪə ia kənkapwə, nənə ramasan mə trauvegi a kənkapwə. ⁷ Rərəha mə iərman riti truvegi kənkapwə tɪ nəri nə mə iərman in rəmwhen ia nənɪmwi nari riti kamətə pen Kumwesən irə mɪne noien amasan səvəi Kumwesən irə. Mətə pran kamətə pen noien amasan səvəi iərman irə. ⁸ Ro iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən rɪpkuvehi mhə pran mo iərman irə, mətə in ruvehi iərman mo pran irə. ⁹ Nənə

10:24: Rom 15:2   **10:26:** Sam 24:1   **10:27:** Luk 10:8   **10:28:** 1Kor 8:7   **10:30:** 1Tim 4:4   **10:31:** Kol 3:17   **10:32:** Rom 14:13   **10:33:** 1Kor 9:20-22   **11:1:** 1Kor 4:16   **11:3:** Jen 3:16, Efes 5:23, 1Kor 3:23   **11:7:** Jen 1:26-27, Jem 3:9   **11:8:** Jen 2:21-23, 1Tim 2:13   **11:9:** Jen 2:18

Kumwesən rəpwəh noien iərman mə in iasitu səvəi pran mətə rino pran mə in iasitu səvəi iərman. ¹⁰ Ro pen pran traməkeikei muvegi kənkəpwə mə nagelo me tuhətoni mə in ramsiai iərman səvənhi.

¹¹ Mətə tukutaha i səməuvehe mho kuatia kitaha İərimənu səkitaha, pran ko rıpkə əpa mhə narimnari, nənə iərman mwi ko rıpkə əpa mhə narimnari, irau trouo pəri wok. ¹² Ro iamınhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən ruvehi iərman mo pran irə, mətə təkwtəkwwuni iərman rətui pehe ia pran. Nənə narimnari me pam haməuku pen ti Kumwesən. ¹³ Həkiri ro nəri i mə pran sə raməfwaki m Kumwesən, məpwəh nuvegiien kənkəpwə, noien nəha ratukwatukw uə rekəm? ¹⁴ Noien səkitaha nərmama ramahatən kimiaha ia nəri i takini uə rekəm? İərman sə nukwənen rəpwəmwis ramo auris in, ¹⁵ mətə trini minuə pran riti nukwənen rəpwəmwis, rerin tragien tukwe, ti nəri nə mə Kumwesən rıməuvei pen nımwai nukwənen min mə trauvegi kənkəpwə. ¹⁶ Mətə trini minuə iərmama riti rokeikei mə trəvisə ia noien nəha iakani, nənə iou takini iamınhi irə mə noien riti mwi riwən nakalasia me səvəi Kumwesən ia kwopun me hamo, mətə həmnəmwhen a.

Nəveginien ikinan

¹⁷ İa nəgkiariien me i takini pehe tukumiaha nəha təkwtəkwwuni, tapkəgnəgini mhə kimiaha ti nəri nə mə nousəsımwınien səkimiaha rıpkasitu mhə ia kimiaha mətə ramouraha a kimiaha. ¹⁸ Nəri kiməkupwən kini pehe tukw iou i iakregi mə nəpın kimiaha nakalasia me hiamousəsımwın kimiaha me, nənə mamheitehieitehi kimiaha me. Nənə rerik rırhi mə nəgkiariien me nəha nepwın ho nıpərhiienien, ¹⁹ ti nəri nə mə tihaməkeikei meitehieitehi kimiaha me nənə tukətə mə nisimə nəha ia kimiaha kamho noien atukwatukw. ²⁰ Nəpın hiamousəsımwın kimiaha me mə tihani nəveginien ikinan səvəi İərimənu səkitaha, rıpkə mhə nəveginien nəha hiamani. ²¹ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə kimiaha kuatia kuatia hiaməmwur ia nəniien nari. Kimiaha nepwın nukumhə ramahi irəha. Nepwın kamhənimwi nənimwiien skai mamhakonə. ²² Rəfo, rosi nimwə me səkimiaha riwən mə tihəkupwən mhəuvən mhəvegin mhənimwi fwe ikin uə? Uə rəfo, rosi hiamətə ərəha a nakalasia me səvəi Kumwesən, nənə hiokeikei mə tiho auris nərmama nautə səvənraha riwən uə? Takəfni pehe m kimiaha? Takəgnəgini kimiaha ti noien nəha? Rekəm, ko iapkəgnəgini mhə kimiaha!

²³ İou iakinahatən raka kimiaha ia nəgkiariien sə İərimənu səkitaha rıməuvei pehe miou. İakini mə ia nəpın kurirə kəseni pen İesu İərimənu səkitaha ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in, in ruvehi bred, ²⁴ məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwsen, mini mə, “In i nıpwrak sə takuvei pen tukumiaha. Kimiaha tihaməkeikei mamho iamınhi irə mə rerimiahə ramrhi iou.” ²⁵ Rəmwhen a mwi nəpın irəha hani raka nari, in ruvehi kap waen, mini mə, “Kap i in i nəgkiariien vi səvəi Kumwesən nitek trərihi tərini əknekın nəgkiariien nəha. Tihamarə mamhəuvən nəpın tihamənimwi ia kap i tihaməkeikei mamho iamınhi irə rerimiahə tramrhi iou.” ²⁶ Ro iamınhi irə nəpın hiani bred i, uə hiamənimwi kap waen i, hiaməni irapw nemhəien səvəi İərimənu səkitaha. Tihamo iamınhi irə mamhəuvən mheste in truvehe mwi.

²⁷ Ro iamınhi irə iərmama sə raməni bred uə ramənimwi kap waen i səvəi İərimənu səkitaha ia noien riti sə rəpwəh natukwatukwien, in ramo noien ərəha, mamə nəri auər a ia nıpwrai İərimənu səkitaha sə ro ikinan i, mamə mwi nəri auər a ia niten sə ro ikinan i. ²⁸ Ro pen iərmama riti traməkeikei mukupwən məkiri atukw a noien səvənhi kurirə rəni bred nəha, mənimwi kap waen nəha. ²⁹ In traməkeikei mo iamınha irə ti nəri nə mə iərmama sə raməni bred nəha, mənimwi kap waen nəha, mətə rıpkətə sas mhə nıpwrai İərimənu səkitaha, in ravi pehe atukw a nərpwınien sə Kumwesən tro min ti noien ərəha səvənhi. ³⁰ Nəri nəha rino mə təkwtəkwwuni nəha kimiaha hiəpik hiaməpou

mamhemhə irə, nənə kimiaha nepwɪn həuvamhə raka. ³¹ Mətə trɪni mɪnuə kitaha səkupwən mhəkiri atukw a noien səkɪtaha kurirə sani nəvegɪnien ikinan, Iərimənu səkɪtaha ko rəpwəh nərpwɪnien noien ərəha səkɪtaha. ³² Nəpɪn Iərimənu səkɪtaha rərpwɪn noien ərəha səkɪtaha, in ramo mə trəkoui atukwatukw kitaha irə, mə nəpɪn trərpwɪn noien ərəha me səvəi nərmama ia tɪprənə i, nənə kitaha tsəpkuvehi mhə nərpwɪnien nəha kitaha mɪnraha.

³³ Ro pen piak me, nəpɪn hiousəsɪmɪn kimiaha me mə tihani nəvegɪnien ikinan, tiheitenhi kimiaha me. ³⁴ Trɪni mɪnuə kimiaha riti nukumhə rahi, ramasan mə trəni nari fwe imwəni, mə nəpɪn hiousəsɪmwɪn kimiaha me, Kumwesən trəpwəh nərpwɪnien noien ərəha səkɪmɪaha.

Narimnari me nepwɪn mwi nəha ikin ia noien nəha, mətə takuvei pehe nəgkiariien tukwe nəpɪn takuvehe.

12

Niskaiien me səməme Nənimwɪn səvəi Kumwesən rauvei pehe

¹ Ia nɪkaren səvəi nɪskaiien me səməme Nənimwɪn səvəi Kumwesən rauvei pehe, piak me, iakokeikei mə kimiaha tihaməkeikei mhəukurən. ² Kimiaha hiəukurən mə fwe kupwən, nəpɪn hiəpkahatətə mhə ihi ia Kristo, nari riti ruvi pen kimiaha mə tihəfwaki m nənɪmwi nari me səməme həkəkəgiari mhə, mətə hiaməuvən a. ³ Ro pen iakokeikei mə kimiaha tihəukurən. Iərmama sə Nənimwɪn səvəi Kumwesən ramiri in ko rɪpkɪni mhə mə “Iesu in rərəha.” Nənə iərmama sə Nənimwɪn Ikinan rəpwəh niriien in, ko in rəpwəh nɪniien mə “Iesu in Iərimənu.”

⁴ Kitaha saməuvehi nɪskaiien me səpəmsəpə, mətə Nənimwɪn i səvəi Kumwesən sə rauvei pehe nɪskaiien me nəha in kuatia a. ⁵ Kitaha samo tukwini nari ia suatuk me səpəmsəpə, mətə Iərimənu i samo tukwini nari min in kuatia a. ⁶ Kitaha samo wok me rɪpɪk səpəmsəpə, mətə Kumwesən kuatia a ramo wok ia nɪmɪruien səvəi nərmama me pam mə irəha tuho pam wok me nəha.

⁷ Nənimwɪn səvəi Kumwesən rauvei pehe nɪskaiien me səvənhi m kitaha kuatia kuatia, mauvei pehe mə nɪskaiien me nəha tuhasitu ia kitaha pam. ⁸ Iərmama riti, Nənimwɪn rauvei pen nɪskaiien min mə trɪni irapw nəgkiariien sə nukurənien rarə irə. Riti mwi, Nənimwɪn kuatia a rauvei pen nɪskaiien min mə trɪni irapw nətərigien amasan. ⁹ Riti mwi, Nənimwɪn kuatia a rauvei pen nɪskaiien min mə trahatətə əknekɪn ia Kumwesən. Riti mwi, Nənimwɪn kuatia a rauvei pen nɪskaiien min tɪ noien nərmama səməme hamemhə həuvehe mhəsanɪn. ¹⁰ Riti mwi, Nənimwɪn rauvei pen nɪskaiien min tɪ noien nɪmtətien me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənimwɪn rauvei pen nɪskaiien min tɪ nɪni irapwien nəgkiariien sə Kumwesən ruvei pehe. Riti mwi, Nənimwɪn rauvei pen nɪskaiien min tɪ nəkiriien nənɪmwɪn me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənimwɪn rauvei pen nɪskaiien min tɪ nəgkiariien ia nəgkiariien me səpəmsəpə, nənə mauvei pen m iərmama riti mwi nɪskaiien tɪ nɪniien nɪpwrai nəgkiariien me nəha. ¹¹ Niskaiien me nəha, irəha pam haməuku pen a ia Nənimwɪn kuatia a, nənə in rauvei pehe m kitaha kuatia kuatia mamesi pen a nəfe in rokeikei.

¹² Nɪpwrai iərmama kuatia a, mətə nourenouren me rɪpɪk. Nənə nəri auər a nourenouren me səpəmsəpə, mətə haməripɪn ia nɪpwrai iərmama kuatia a. Nənə ro iamɪnhi irə rəmwhen a ia Kristo. ¹³ Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə Nənimwɪn kuatia a rɪno paptəes ia kitaha pam ia nɪpwrai Kristo kuatia, nəkur Isrel uə nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, slef me uə nərmama komhə irəha slef me. Kumwesən rɪno mə kitaha pam səuvehi Nənimwɪn kuatia a rarə ia kitaha rəmwhen ia nui kamənɪmwi.

14 Nipwrai iarmama komhə nouren kuatia a, mətə nourenouren me ripik. 15 Trini minuə nisun rini mə, “Ripko mhə iou rəgin nənə ro pen ripko mhə iou nipəri nipwrai iarmama riti,” nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə nisun komhə in nipəri nipwrai iarmama. 16 Nənə trini minuə nifregin rini mə, “Ripko mhə iou nənimen nənə ro pen ripko mhə iou nipəri nipwrai iarmama riti,” nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə nifregin komhə in nipəri nipwrai iarmama. 17 Trini minuə nipwrai iarmama riti in nənimen me pam, nənə trəfo miregi nari? Nənə trini minuə nipwrai iarmama riti in nifregin me pam, in trəfo miregi nari? 18 Mətə rekəm, Kumwesən rino nipwrai iarmama nourenouren me rarə rəmwhen in rokeikei. 19 Trini minuə nourenoure nipwrai iarmama nə kuatia a, nənə nipwran pəku? In riwən. 20 Mətə nipərhiien nourenouren me ripik, mətə nipwran kuatia a.

21 Nənimen ko ripkini pen mhə ti rəgin mə, “Iou iakəpwəh ik, iou iakinəmwhen raka.” Nənə kənpəwə ko ripkini pen mhə ti nisun mi mə, “Iou iakəpwəh kimirau, iou iakinəmwhen raka.” 22 Ripko mhə iamihhi irə. Nourenoure nipwrataha me səməme reritaha ramrhi mə həpou anan, mətə irəha tuhaməkeikei mharə. 23 Nənə nourenoure nipwrataha me səməme reritaha ramrhi mə irəha nəri auər a me, samasan pen minraha. Nənə nourenoure nipwrataha me samauris tukwe, səuvən ia tinari tukwe. 24 Mətə nourenoure nipwrataha me səməme həpko mhə naurisien, səpwəh a iamihhi irə. Mətə Kumwesən rinousəsimwin nourenoure nipwrataha me, nənə mauvehi utə səməme samo pen a irəha hasori mhəpi raka nourenoure nipwrataha nepwin. 25 Nənə ia noien nəha, nourenoure nipwrataha me ko həpwəh neitehieitehiien irəha me, mətə irəha tuhətoni amasan pam irəha me. 26 Trini minuə nouren riti ramregi nəmisəien, nənə nouren me pam tuhəregi nəmisəien irəha min. Nənə trini minuə kauvei pen nisaiien m nouren riti nouren me pam tuhəgien irəha min.

27 Nipwrai nəgkiariien i mə kimiaha pam nipwrai Kristo, nənə kimiaha kuatia kuatia kimiaha nourenoure nipwran me. 28 Nənə ia nousəsimwinien səvəi nakalasia me Kumwesən rinəmri pen nərmama me ia kwopun me səvənraha. In rinəmri kupwən aposol me, profet me kamhəkuriə pen irəha, nənə nahatən me kamhəkuriə pen mwi irəha. Irəha raka nənə nərmama kamho nimtətien me, nənə nərmama kamhomasan nərmama kamhemhə, nənə nərmama kamhasitu ia nərmama, nənə nərmama kamhəkəkini nakalasia me ia nəfe wok kamho, nənə nərmama kamhəgkiari ia nəgkiariien əpə me. 29 Ripko mhə irəha pam aposol me, uə profet me, uə nahatən me. Ripko mhə irəha pam nərmama səvəi noien nimtətien me, 30 uə kamhəuvehi niskaiien ti noien nərmama kamhemhə həuvehe mhəsanin. Irəha pam həpkuvehi mhə niskaiien ti nəgkiariien ia nəgkiariien əpə me, uə niskaiien ti nini irapwien nipwrai nəgkiariien əpə me nəha. 31 Mətə tihousari əknekən mə tihəuvehi niskaiien me nəha Nənimwin rauvei pehe səməme hasori mhəpi raka niskaiien me nepwin.

Mətə təkwtəkwni takini pehe suatuk sə ramasan məpi raka.

13

Noien səvəi nokeikeiien

1 Trini minuə iakaməgkiari ia nəgkiariien əpə me səvəi nərmama mine nagelo me, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, iou iakəmwhen a ia təmtəm riti kauəsi ramierig asori, uə bel kauəsi ramasək. 2 Trini minuə iakauvehi niskaiien ti nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, uə iakukurən pam nipwrai narimnari me səməme kamhərkwafə mine nukurənien me pam, uə nahatətəien sə iakauvehi riskai məmwhen mə takuvehi raka təkueər me irə, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, iou iakəmwhen a ia nəri auər a. 3 Trini minuə iakipeki pen pam narimnari me səiou m

nərmama me səməme nautə səvənraha riwən, uə iakəsəni nīpwraak mə napw trahi, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, noien nəha iakino ko rīpkasitu mhə ia nirak.

⁴Noien səvəi nokeikeiien ikamo nətərigien səim raməpwəmwis, nənə mamə ramasan m nərmama, ik rerim rəpwəh nīrhi ərəhaien nərmama, uə ipkəgkiari ərpwi mhə, nənə məpwəh nuvehi utəien ik. ⁵Noien səvəi nokeikeiien ikəpwəh no penien nərmama, mīpkəmwur mhə ti tīpwim, mīpko akwauakw mhə niemaha, uə ikəpwəh nəkwətəmhiri əknekinien nərəhaien sə iərmama riti rino mik ia rerim. ⁶Rerim rīpkagien mhə ti noien sə rīpkatukwatukw mhə, mətə rerim ramagien a ti nīpərhienien. ⁷Noien səvəi nokeikeiien ikəvrani nəfe nəghin kamo mik, ia nəpīn me ikani nīpərhienien ia Kumwesən, maməmri pen əknekin nətərigien səim irə. Nəpīn nərəhaien reste ik, mətə ikamərer əknekin.

⁸Noien səvəi nokeikeiien ko rīpkiwən mhə ia nəpīn riti. Mətə noien səvəi nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, uə noien səvəi nəgkiariien ia nəgkiariien əpə me, uə noien səvəi nukurəniien nari, noien mirəhar nəha tuhariwən. ⁹Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə ipwet mine nukurəniien səkitaha ro nīpərpərin, nənə nəgkiariien me i Kumwesən rauvei pehe saməni irapw ro nīpərpərin. ¹⁰Mətə nəpīn sə pekin trier pehe, sə ro nīpərpərin triwən. ¹¹Nəpīn iakinamouihi, iakaməgkiari rəmwhen ia iəkunouihi, nukurəniien səiou rəmwhen səvəi iəkunouihi, nənə noien səvəi nətərigien səiou rəmwhen səvəi iəkunouihi. Mətə nəpīn iakuvehe masori, iakəmri noien me səvəi iəkunouihi ia təkutak. ¹²Ipwet mine kitaha samətoni rəmwhen saməti pen ia klas sə rakwhakw, mətə ia nəpīn nəha tsətoni rəmwhen saməti pen ia nəmrītaha atukwatukw. Ipwet mine iakukurən a nīpərin, mətə ia nəpīn nəha takukurən amasan pam rəmwhen ia Kumwesən rukurən amasan pam iou nəha təkwtəkuni. ¹³Nənə təkwtəkuni noien mirəhar i kahar hamarərer: noien səvəi nahatətəien, noien səvəi neitenhiien nəri amasan mə truvehe, mine noien səvəi nokeikeiien. Mətə noien sə ramasan pīk anan ia nīrəhar in i noien səvəi nokeikeiien.

14

Nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe mine nəgkiariien əpə me

¹Pwəh nokeikeiien nəri hiamousari tukwe ia nīmīruien səkimiaha. Niskaiien me səməme Nənīmwin Ikinan rauvei pehe, ramasan mə rerimīaha tramevən ia nīrəha, mətə sə ramasan pīk anan rerimīaha tramevən irə in i nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. ²Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, in rīpkəgkiari mhə m nərmama, mətə raməgkiari m Kumwesən. Pərhien iərmama riti riwən sə rukurən nəgkiariien sə in rani, mətə ia niskaiien səvəi Nənīmwin Ikinan, in rani irapw nəgkiariien me nepwin nīpwran rərkwafə. ³Mətə iərmama sə ramini irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in raməgkiari m nərmama, nənə mauvrhəkin irəha, mamərpwi əknekin irəha, mauvehi utə nətərigien səvənraha. ⁴Iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, in ramasitu atukw a irə. Mətə iərmama sə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu ia nakalasia me. ⁵Iakokeikei mə kimiaha pam anan tihəgkiari ia nəgkiariien əpə me, mətə ramasan pīk mə tihəni irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. Iərmama sə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu pīk ia nakalasia me məpi raka iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə me. Mətə nīpərhienien trini minuə iərmama riti rini irapw nīpwrai nəgkiariien əpə nəha, noien nəha trasitu mwi ia nakalasia me.

⁶Piak me, trini minuə iakuvehe mətoni kimiaha, nənə maməgkiari m kimiaha ia nəgkiariien əpə me iamīnha irə, takəfo masitu ia kimiaha? Hiəkurən mə takaməkeikei muvehe mīni pui pehe nari vi riti m kimiaha, uə nukurəniien riti, uə nəgkiariien riti Kumwesən ruvei pehe, uə nahatəniien riti. Mə rekəm, ko iapkasitu anan mhə ia kimiaha.

⁷ Rerimiahaha tramrhi ro narimnari me i h pki miru mh  m t  rerinraha fwe ikin r mwhen ia t rhe nau u  kitar. Trini minu  rerinraha ripkatukwatukw mh , n n  i rmama riti tr fo mukur n n fe n pu kamhani? ⁸ U  kisipw i kam se ti n su pwirien n rmama ti naruag nien trini minu  rerin r pw h nas k amasanien mo nukur nien i m n rmama, n n  sin tr pn pen  ti naruag nien? ⁹ R mwhen a ia kimiaha. Trini minu  hiam gkiari ia n gkiariien s  n rmama h reirei, tuh fo mh ukur n n pwrai n gkiariien s  hiam ni? Kimiaha hiam gkiari a m kw nmahan, n rmama h pkukur n mh  n pwran. ¹⁰ P rhien, n gkiariien me ripik ia t kure tipr n  i, n n  ir ha pam n pwranraha fwe ikin. ¹¹ M t  trini minu  iapkkukur n mh  n pwrai n gkiariien s  i rmama riti rani pehe tukwe iou, iou i pwispwis tukwe in, n n  in i pwispwis tukw iou. ¹² R mwhen a ia kimiaha. Rerimiahaha ramev n pik ia niskaiien me s m me N nimw in Ikinan rauvei pehe, n n  ro pen tihousari m  tih uvrh kin nakalasia me ia niskaiien me s m me tuhasitu pik ia nir ha.

¹³ Ro iam nhi ir  i rmama s  ram gkiari ia n gkiariien  p  riti, in tram keikei m fwaki m res niskaiien ti nini irapwien n pwran. ¹⁴ Trini minu  iakam fwaki mani irapw n gkiariien  p  me, n nimwik fwe imw  ram fwaki, m t  ia n t rigien s iou iapkkukur n mh  n pwrai n gkiariien me i iakani. ¹⁵ Ro iam nhi tak fo ir ? Tak fwaki ia n nimw in, m fwaki mwi ia n t rigien s iou. Takani n pu ia n nimw in, m ni mwi n pu ia n t rigien s iou. ¹⁶ M  rek m, trini minu  ik fwaki ia n nimw in ia n gkiariien  p  m gn gini Kumwes n, i rmama au r a riti ia kwopun n ha, in tr fo mini “Ou h” ia n fwakiien s im? R knekin ti n ri n  m  in rireirei n ri ikani. ¹⁷ N p rhienien n fwakiien s im s v i niniiien tanak m Kumwes n ramasan pik, m t  ko ripkasitu anan mh  ia i rmama n ha.

¹⁸ Iakani tanak m Kumwes n m  iakam gkiari ia n gkiariien  p  me m pi raka kimiaha pam. ¹⁹ M t  ia nous simw inien s v i nakalasia me, trini minu  iakahat n n rmama ia kwopi n gkiariien me krirum a s m me h ukur n ramasan m pi raka m  iakani kwopi n gkiariien me ten-taosen ia n gkiariien  p  s  h reirei.

²⁰ Piak me, r r ha m  tih mwhen ia n kw rhakw rha ia n t rigien s kimiaha. Ramasan m  tih reirei noien  r ha r mwhen ia n kw rhakw rha me, m t  ia n t rigien s kimiaha tih m keikei mh mwhen ia n rmama h uv pwinari raka. ²¹ Kim rai pen n gkiariien riti ia n kuku  s v i Loa rani m , “Iou tak gkiari m n rmama me i.

N gkiariien s iou trier ia n rmama s m me kamh ni n gkiariien  p  me, mier mwi ia t rhui i pwispwis me.

N ri au r a m  tak gkiari minraha iam nhi ir , m t  ir ha tuh pk t rig mh  iou.

Iou I rim nu iakani iam nhi ir .”

²² Ro iam nhi ir  s toni m  niskaiien ti niniiien n gkiariien  p  me ro n mt tien riti ramev n ti n rmama s m me h pkini mh  n p rhienien ia Kristo. Ripkev n mh  ti n rmama s m me ham ni n p rhienien ir . M t  niskaiien ti nini irapwien n gkiariien s  Kumwes n rauvei pehe ro n mt tien riti ramev n ti n rmama s m me ham ni n p rhienien ia Kristo. Ripkev n mh  ti n rmama s m me h pkini mh  n p rhienien ir .

²³ Ro iam nhi ir , trini minu  n rmama iru  me u  s m me h pkini mh  n p rhienien ia Kristo h vnmw  pehe ia kwopun kimiaha nakalasia me h amous simw in ikin, n n  mh toni kimiaha pam hiam gkiari ia n gkiariien  p  me, r fo? Ir ha tuh ni m  kimiaha hiamarm ri. ²⁴ M t  trini minu  kimiaha pam hiam ni irapw n gkiariien s  Kumwes n rauvei pehe, n n  i rmama riti s  ripkini mh  n p rhienien ia Kristo u  i rmama iru  riti ruvnmw  pehe, n gkiariien s kimiaha pam tro in rukur n m  in i rmama riti s  ramo noien  r ha, n n  in tr kiri noien s v nhi. ²⁵ N gkiariien me n ha s kimiaha trini pui

nətərigien səvənhi in ramərkwafə irə fwe ia rerin, nənə ro iaminha irə iərmama nəha treiwaiu nənimen trirapi tīprənə, in truvei pen nisaiien səvənhi m Kumwesən, mani irapw mə Kumwesən ramarə pərhiēn tukumiāha.

Tihousəsimwin kīmiāha me ti nəfwakiiēn, mhəfwaki, mhesi pen suatuk tukwe

²⁶ Ro iamīnhi irə, piak me, rəfo? Nəpīn hiamousəsimwin kīmiāha me ti nəfwakiiēn, kīmiāha kuatia kuatia, riti rəni nīpu, riti ramahatən, riti rani irapw nari riti Kumwesən rīno pui pen min, riti raməgkiari ia nəgkiariēn əpə riti, riti mwi rani irapw nīpwrai nəgkiariēn nəha. Tihaməkeikei mho narimnari me nəha mhasitu ia kīmiāha me irə.

²⁷ Trīni mīnuə nərmama me nepwin haməgkiari ia nəgkiariēn əpə me, ramasan mə iərmama kəru a uə kahar həgkiari. Nəpīn iərmama riti rəgkiari, in əpa rəgkiari meste ro sampam, kurirə riti rəgkiari. Nənə iərmama riti traməkeikei mīni irapw nīpwrai nəgkiariēn me nəha. ²⁸ Mətə trīni mīnuə iərmama riwən ti nīni irapwien nīpwrai nəgkiariēn me nəha, iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariēn əpə, in trəpwəh nəgkiari asoriēn ia nəmri nakalasia me, in trəgkiari afafa a pwəh irau əpa Kumwesən krouregi.

²⁹ Nərmama səməme kamhəuvehi nīskaiēn ti nīni irapwien nəgkiariēn sə Kumwesən rauvei pehe, ramasan mə kəru a uə kahar həgkiari, nənə nərmama nepwin həkiri amasan nəgkiariēn sə haməni. ³⁰ Mətə trīni mīnuə iərmama riti sə raməkure kīmiāha mīn rīregi mə Kumwesən ro pui nəgkiariēn riti min, nənə iərmama sə raməgkiari trəpwəh nəgkiariēn. ³¹ Ro iamīnhi irə, kīmiāha pam hiəukurən nīni irapwien nəgkiariēn sə Kumwesən rauvei pehe, riti rukupwən məgkiari raka nənə riti. Tiho iamīnhi irə mə nərmama me pam tuhəuvehi nukurənien, nənə trasitu ia nərmama me pam. ³² Kīmiāha hiəukurən. Nərmama səməme kamhəuvehi nīskaiēn ti nīni irapwien nəgkiariēn sə Kumwesən rauvei pehe, irəha hamərimənu atukw a ia nənimwinraha me, mhəukurən nəgkiariēn, mhəukurən mwi nafafaiēn. ³³ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rīpko mhə in Kumwesən səvəi noien nīreireiēn ia nari, mətə in Kumwesən səvəi nəmərīnuēn.

Rəmwhēn ia nakalasia me pam, nəpīn kamhousəsimwin irəha me, ³⁴ nīpran tuhəpwəh nəgkiariēn ia nousəsimwinien me nəha. Rəpwəh natukwatukwien mə tuhəgkiari, mətə tuhaməkeikei mheiwaiu mho nisaiēn rəmwhēn Loa səvəi Moses rani. ³⁵ Trīni mīnuə hokeikei mə tuhəukurən nari riti, tuhaməkeikei mhəres ti səvənraha me nərman fwe ia rukwənu. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə ro naurisien mə pran trəgkiari ia nousəsimwinien səvəi nakalasia me.

³⁶ Rəfo? Rerimīāha rīrhi mə nəgkiariēn səvəi Kumwesən rīməkupwən ia kīmiāha muvehe? Uə rerimīāha rīrhi mə nəgkiariēn səvəi Kumwesən rīməuvehe a tukumiāha?

³⁷ Trīni mīnuə kīmiāha riti rerin rīrhi mə in profet riti, uə Nənimwin Ikinan rīməuvei pen nīskaiēn riti min, ramasan. Mətə in traməkeikei mukurən mə nəgkiariēn i iakamrai m kīmiāha in nəkwai Iərimənu səkītaha. ³⁸ Trīni mīnuə rəpwəh nīniēn nīpərhiēnien ia nəgkiariēn i, tukəpwəh mwi nīniēn nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səvənhi.

³⁹ Ro iamīnhi irə, piak me, nīskaiēn sə tihokeikei pīk, in i nīni irapwien nəgkiariēn sə Kumwesən rauvei pehe. Mətə tihəpwəh nīniseiēn nīskaiēn i sə nərmama haməgkiari ia nəgkiariēn əpə me. ⁴⁰ Narimnari me pam səməme hiamo, tihaməkeikei mho ia noien sə ratukwatukw mhesi pen suatuk tukwe.

15

Kristo rīnətui mwi ia nemhāiēn səvənhi

¹ Piak me, iakokeikei mə tako kīmiāha hiəukurən nəgkiariēn amasan sə iakīnəvisau irə m kīmiāha fwe kupwən. Nəgkiariēn amasan i kīmiāha hiəuvəni raka nīpərhiēnien irə mamhərer irə. ² Trīni mīnuə hiaməkwtəmhirī əknekīn nəgkiariēn amasan i iakīnəvisau

raka m kimiaha, Kumwesən truvehimiru kimiaha irə. Mətə trini minuə hiaraka ia nəgkiariien amasan i, nənə hiəuvəni auər a nīpərhiēnien irə.

³ Narimnari me səməme iakiməregi, iou iakuvəni raka tukumiaha. Iakiməni mə nəri sə tihaməkeikei mhəkupwən mhəukurən in i mə Kristo rīmamhə ti noien ərəha me səkitaha ramesi pen nəgkiariien me kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. ⁴ Kimənīmwi nənə rətui mwi ia nemhəien səvənhi ia nəpīn sə ro kahar irə ramesi pen nəgkiariien me kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. ⁵ Nənə in rīməkupwən mier irapw ti Pita, marə mier irapw mwi ti nərmama səvənhi twelef. ⁶ Kurirə irə in rier irapw mwi ti piəvtaha me həpik həpi raka faef hantret ia nəpīn kuatia a. Irəha həpik haməmīru ihi, mətə nepwīn həuvamhə raka. ⁷ Nəpīn in rier irapw raka ti nīrəha, marə mier irapw mwi ti Jemes, nənə mier irapw mwi ti aposol me pam. ⁸ Kurirə ia nīrəha pam, in rier irapw mwi tukw iou, mətə iou iakəmwhen ia iəkunouihī əmtəmetə riti rīpkətui mhə ia nəpīn atukwatukw səvənhi.

⁹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iou inhəripw anan ia aposol me pam, nənə iakəpwəh nəmwhenien mə nərmama tuhəkwein iou mə iou aposol riti, ti nəri nə mə iakinamometə nakalasia me səvəi Kumwesən fwe kupwən. ¹⁰ Mətə Kumwesən rīnasitu ia nīrak ia namasanien səvənhi, mo iakuvehe mo iamīnhi irə nəha təkwtəkwuni. Nənə namasanien səvənhi sə rīno miou rəpwəh nuvehe əpnəpenien, mətə rukuə kwənkwan. Nīpərhiēnien, iakino wok məpi raka aposol me pam, mətə rīpko mhə ia nīskaiien atukw səiou, mətə ia namasanien sə Kumwesən rauvei pehe miou. ¹¹ Ro iamīnhi irə nəri auər a mə iou iakani irapw nəgkiariien amasan i m kimiaha, uə irəha haməni irapw m kimiaha, mətə nəgkiariien kuatia a i səkimaha pam iahaməni irapw tukumiaha nənə hiəuvəni raka nīpərhiēnien irə.

Nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi ia nemhəien

¹² Kimiaha hiəukurən mə ia nəgkiariien səkimaha, kimaha iahaməni irapw mə Kristo rīnətui mwi ia nemhəien. Mə iahaməvisau iamīnha irə, rəfo kimiaha nepwīn hiaməni mə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi? ¹³ Trini minuə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi, nənə ko Kristo mwi rəpwəh nətuiien ia nemhəien. ¹⁴ Nənə trini minuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, wok i səkimaha sə iahaməni irapw nəgkiariien amasan ro nəri auər a irə rəmwhen a mwi ia nahatətəien səkimiaha. ¹⁵ Nari riti mwi, trini minuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, kimaha iahəneikuə ia Kumwesən, ti nəri nə mə iahaməni irapw mə Kumwesən rīno Kristo rətui mwi ia nemhəien. Trini minuə nəgkiariien nəha ro nīpərhiēnien mə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə Kumwesən ko rəpwəh noien mwi Kristo rətui ia nemhəien. ¹⁶ Trini minuə nərmama səməme həuvamhə raka ko həpkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə ko Kristo rīpkətui mhə mwi ia nemhəien. ¹⁷ Trini minuə Kristo rīpkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə nahatətəien səkimiaha nīpwran riwən, kimiaha hiamarə ihi ia noien ərəha me səkimiaha. ¹⁸ Nənə trini minuə nəgkiariien nəha ro nīpərhiēnien, nərmama səməme haməni nīpərhiēnien ia Kristo fwe kupwən həuvamhə raka, irəha həuvəiwən ko həpkətui mhə mwi. ¹⁹ Kitaha saməmri pen əknekīn nətərigien səkitaha ia Kristo, mətə mə noien nəha səvəi nīmīruien a i səvəi tīprənə, rərəha anan tukutaha məpi raka nərmama me nepwīn.

²⁰ Mətə nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien ro iamīnhi irə. Kristo rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. In rukupwən mətui mwi rəmwhen ia nukwai nei kukupwən kesi. Nərmama səməme həuvamhə raka irəha tuhətui mwi ia nemhəien kurirə. ²¹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nemhəien rīməuvehe ia iərmama riti, nənə ia suatuk kuatia a, nətuiien mwi ia nemhəien rīməuvehe ia iərmama riti. ²² Nərmama me pam tuhemhə ti nəri nə mə haməuku pen ia Atam. Ia noien a mwi nəha, nərmama me pam səməme haməuvehe

15:3: Aes 53:8-9   **15:4:** Mat 12:40, Wok Me 2:24-32   **15:5:** Luk 24:34, Mat 28:16-17   **15:7:** Luk 24:50   **15:8:** Wok Me 9:3-6, 1Kor 9:1   **15:9:** Efes 3:8, 1Tim 1:15   **15:10:** Wok Me 8:3, 2Kor 6:1, 2Kor 11:5,23   **15:15:** Wok Me 1:22, 4:33, Wok Me 5:32   **15:20:** Kol 1:18   **15:21:** Rom 5:12,18

mho kuatia irəha Kristo tuhətui mwi ia nemhəien. ²³ Mətə irəha nəha tuhətui mwi ia nəp̄in atukwatukw səvənraha. Kristo in r̄iməkupwən mətui mwi. Nəp̄in in truvehe mwi irə, nərmama me səvənhi tuhətui mwi. ²⁴ Nənə nəp̄in sampam truvehe, Kristo trouraha nənimw̄in me pam səməme kamhəuvehi nərimənuien mine nasoriien. In trouraha n̄iskaiien me pam. Kurirə irə in raraka ia n̄itətə sə in ramərimənu irə revən ia rəgi Tata Kumwesən. ²⁵ Ro iam̄inhi irə ti nəri nə mə Kristo traməkeikei mamərimənu meste Kumwesən trəmri narimnari me pam səməme in raməmwəki irəha kamharə inhəripw ia t̄ipage n̄isui Kristo mi. ²⁶ Sə trouraha sampam ia nirəha nemhəien. Nənə nemhəien triwən mwi. ²⁷ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kumwesən r̄inəmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia t̄ipage n̄isun mi.” Mətə ro nukurənien i mə nəgkariien nəha sə rani mə “narimnari me pam,” k̄ipkəvsini pen mhə Kumwesən ia narimnari me nəha. In r̄inəmri pen narimnari me nəha kamharə inhəripw ia t̄ipage n̄isui Kristo mi. ²⁸ Narimnari me pam tuheiwaiu Kristo trərimənu ia nirəha. Irəha pam tuheiwaiu raka, nənə T̄ini Kumwesən truvehi irapw atukw a in, meiwaiu marə t̄egin nərimənuien səvəi Tata səvənhi sə r̄inəmri irapw narimnari me pam ia t̄ipage n̄isun mi. Ro iam̄inhi irə mine Kumwesən trərimənu ia narimnari me pam.

²⁹ Rəfo ia nərmama səməme kamo paptas ia nirəha ti nərmama səməme həuvamhə raka? Tr̄ini minuə nərmama səməme həuvamhə raka tuhəpkətui mhə mwi ia nəp̄in riti, nənə rəfo kamo paptas ia nərmama ti nirəha? ³⁰ Rəmwhen a ia k̄imaha. Rəfo iahaməuvehi pek̄in nəp̄in sikai me ia nim̄iruien sək̄imaha ia nəp̄in me pam? ³¹ Iakani kwəsuaahi piak me mə nəp̄in r̄ipik nərmama haməmwur mə tuhousi əpune iou! Rerik ragien pik tukumiaha ti nəri nə mə h̄iaməuvehe mho kuatia k̄imiaha Iesu Kristo Iərimənu sək̄itaha. Nənə mo pen nəgkariien i iakani ro n̄ipər̄hienien. ³² Ia kwopun i Efesas, rəmwhen mə iakaruagən k̄imaha nəri əp̄r̄m̄in me. Mətə rəfo? Tr̄ini minuə nərmama səməme həuvamhə ko h̄əpkətui mhə mwi, iakinaruagən ti nəfe? Tr̄ini minuə nərmama səməme həuvamhə ko h̄əpkətui mhə mwi, ramasan mə tihesi pen a nəgkariien i sə rani mə,

“Pwəh sani nari mhən̄imwi,

ti nəri nə mə trakwakwi semhə.”

³³ Tihəpwəh neikuə atukwien ia k̄imiaha. Nəgkariien i kam̄ini ro n̄ipər̄hienien. “Nəp̄in nərmama səvənraha noien ramasan havən pəri irəha nərmama səməme noien səvənraha rərəha, səməme noien səvənraha rərəha houraha noien amasan səvənraha.” ³⁴ Hər̄ərig pehe mwi mhəuvehi atukwatukw nət̄ərigien sək̄imiaha sə ratukwatukw, nənə mharaka ia noien ərəha me. Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə k̄imiaha nepw̄in h̄iamreirei ihi Kumwesən, nənə ro naur̄isien asori m k̄imiaha.

Nərmama tuhətui mwi ia nemhəien mətə n̄ipwranraha trəfo irə?

³⁵ Mətə iərmama riti trəres nəresien i mə, “Nərmama səməme həuvamhə tuhəfo mhətui mwi? N̄ipwranraha trəfo irə?” ³⁶ Ik iərmama ikreirei nari, nuni nari sə ikəpwei traməkeikei memhə kurirə ruverə mutə. ³⁷ Nənə nəri sə ikəpwei ropə ia n̄ipwran sə trutə. Sə ikəpwei in nə nuni nari, rosi nuni wit uə nuni nari riti mwi. ³⁸ Mətə Kumwesən rauvei pen n̄ipwran rəmwhen sə in rokeikei. Nənə nuni nari me kuatia kuatia, in rauvei pen n̄ipwranraha me. ³⁹ Rəmwhen a mwi nusai nari rəpwəh nəmnəmwhenien, mətə nusai nari səpəmsəpə. Nusai iərmama ropə ia səi nərim̄iru me, uə menu me, uə nəmu me. ⁴⁰ Narimnari me ia nim̄agouagou ho n̄ipwranraha. Rəmwhen a mwi narimnari me ia təkure t̄iprənə i ho n̄ipwranraha. Mətə narimnari me nəha kamətə fwe ia nim̄agouagou kamhəsər ropə ia n̄ipwrai narimnari me nəha kamətə ia təkure t̄iprənə. ⁴¹ Nukuraanien səvəi meri ropə ia nukuraanien səvəi məkwə mine nəhiapwien səvəi kəməhau me. Nəhiapwien səvəi kəməhau me nepw̄in hopə ia səvəi nepw̄in mwi.

15:23: 1Tes 4:16, Rev 20:5   15:25: Mat 22:44   15:26: Rev 20:14, 21:4   15:27: Sam 8:6   15:30: Rom 8:36
15:32: 2Kor 4:10-11, Luk 12:19-20   15:34: Rom 13:11, Wok Me 26:8, 1Kor 6:5   15:35: Jon 12:24   15:38: Jen 1:11

⁴² Tro mwi iam̄inhi irə ia nəp̄in nəha nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi. Iərmama sə kimənimwi n̄ipwran tr̄imər̄ir, mətə nəp̄in in trətui mwi n̄ipwran tr̄ipkimər̄ir mhə mwi. ⁴³ Iərmama sə kimənimwi n̄ipwran r̄ipkamasan mhə, mətə nəp̄in in trətui mwi n̄ipwran tramasan. Iərmama sə kimənimwi n̄ipwran n̄iskaiien səvənhi riwən, mətə nəp̄in in trətui mwi n̄ipwran tr̄iskai. ⁴⁴ Nəp̄in kimənimwi iərmama n̄ipwran ro nusan, mətə nəp̄in in trətui mwi n̄ipwran tro nən̄imw̄in.

Tr̄ini minuə n̄ipwrai iərmama sə ro nusan, nənə n̄ipwrai iərmama sə ro nən̄imw̄in in mwi fwe ikin. ⁴⁵ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə kimər̄ai pen nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iərmama sə r̄iməkupwən, Atam, in r̄iməuvehe iərmama riti sə ram̄iru.” Atam sampam, in i Kristo, r̄iməuvehe mo in nən̄imw̄in i rauvei pehe n̄im̄iruien. ⁴⁶ Mətə r̄ipko mhə n̄ipwrataha i sə ro nən̄imw̄in trukupwən, mətə n̄ipwrataha sə ro nusan, nənə kurirə irə n̄ipwrataha sə ro nən̄imw̄in. ⁴⁷ Iərmama sə r̄iməkupwən in səvəi t̄iprənə i. Kumwesən r̄ino in ia t̄iprənə. Mətə iərmama sə r̄iməkurirə r̄iməuku pen ia neiai. ⁴⁸ Nərmama me pam səvəi t̄iprənə, n̄ipwranraha rəmwhen ia n̄ipwrai iərmama nəha Kumwesən r̄ino ia t̄iprənə. Nərmama səməme tuhəuvən ia neiai, n̄ipwranraha trəmwhen ia n̄ipwrai iərmama sə r̄iməuku pen ia neiai. ⁴⁹ Təkwtək̄wuni kitaha səmwhen ia iərmama nəha sə Kumwesən r̄ino ia t̄iprənə. Ia noien a mwi nəha kitaha tsəmwhen a mwi ia iərmama nəha sə r̄iməuku pen fwe ia neiai muvehe.

⁵⁰ Iakani irapw tukumiaha, piak me, n̄ipwrai iərmama sə ro nusan mo n̄iten ko r̄ipkuvnimwə mhə ia n̄itətə sə Kumwesən ram̄rimənu irə. Rəmwhen a mwi nəri mər̄ir ko r̄ipkuvehi mhə nəri sə ramarə rer̄in. ⁵¹⁻⁵² Həregi ro. Nəgkiariien i iakani pehe tukumiaha i nəha təkwtək̄wuni in nəgkiariien riti sə r̄inamərk̄wafə fwe kupwən. R̄ipko mhə kitaha pam tsemhə, mətə nəp̄in kisipw sampam trasək kitaha pam tsəuvehe mhərməvi. Kurirə iərmama riti rapri m kuatia ia nən̄imen, mətə nəri nəha r̄ino sampam akwauakw a. Nəp̄in kisipw sampam trasək, nənə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi mhəpwəh mwi nemhəien, nənə kitaha tsəuvehe mhərməvi. ⁵³ N̄ipwrataha sə ro nəri mər̄ir i traməkeikei muvehe mo nəri sə ko r̄ipkimər̄ir mhə. N̄ipwrataha i səvəi nemhəien traməkeikei muvehe mo nəri sə ramarə rer̄in. ⁵⁴ N̄ipər̄hienien, n̄ipwrataha sə ro nəri mər̄ir i traməkeikei muvehe mo nəri sə ko r̄ipkimər̄ir mhə. N̄ipwrataha i səvəi nemhəien traməkeikei muvehe mo nəri sə ramarə rer̄in. Nəp̄in nəri nəha truvehe mo sampam, nənə nəgkiariien sə kimər̄ai pen ia Nəkukuə Ikinan ruvehe mo n̄ipər̄hienien, rani mə, “Nemhəien ruvəiwən. Kuvəuvehi irapw in ia naruagənien.”

⁵⁵ “Eh, nemhəien, tikəfo masori ia kimaha?”

Eh, nemhəien, tikəfo mo nəm̄isəien m kimaha?”

⁵⁶ Nəri sə nemhəien rauvehi n̄iskaiien səvənhi irə ti noien nəm̄isəien m iərmama in nə noien ərəha, nənə nəri sə noien ərəha rauvehi n̄iskaiien səvənhi irə in nə Loa. ⁵⁷ Mətə pwəh səni tanak m Kumwesən sə rauvei pehe m kitaha noien i saməuvehi raku pen ti Iərimənu sək̄itaha Iesu Kristo, noien sə ramo kitaha sək̄ai mhəpi raka nemhəien.

⁵⁸ Ro pen piak keikei me, kimiaha tihaməkeikei mhərer əknek̄in, mhəpwəh nəsənien nari riti r̄ikiukiū ia kimiaha. Nəp̄in me tihamo wok səvəi Iərimənu sək̄itaha ia rer̄imiaha pam, ti nəri nə mə hiəukurən mə wok səvəi Iərimənu sək̄itaha sə hiamo hiəpko auər a mhə.

16

Mane səvəi nasituien ia nərmama me səvəi Kumwesən

¹ Ia nikaren səvəi mane səvəi nasituien ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem, tihaməkeikei mho rəmwhen sə iakiməni pen ti nakalasia me fwe ia profens nəha Kalesia. ² Ia Sante me pam, kimiaha pam kuatia kuatia tihaməkeikei mhəmri karen mane me nepw̄in. Iərmama sə rauvehi mane asori trəmri karen r̄ip̄ik. Iərmama sə

15:43: Fil 3:20-21   **15:45:** Jen 2:7, Jon 6:63, 2Kor 3:6,17   **15:47:** Jen 2:7   **15:50:** 1Kor 6:13   **15:51-52:** Mat 24:31, 1Tes 4:15-17   **15:53:** 2Kor 5:4   **15:54:** Aes 25:8   **15:56:** Rom 6:14, 7:13   **15:58:** 2Kron 15:7, Rev 14:13   **16:1:** Rom 15:25-26, 2Kor 8:1-9, Kal 2:10

rauveh i mane ouihi trəmri karen ouihi a. Ro iam̄nhi irə nəp̄in iakuvehe ko hiəpkəm̄wur mhə mwi mə tiho pam nəri nəha ia nəp̄in kuatia. ³ Tihərui irapw kimiaha me nepw̄in mə tuhəuvehi mane mhəuvən. Nənə nəp̄in iakuvehe, iakrai nəkukuə mini irapw irəha ti nəkur Jerusalem nənə mərhi pen irəha həpeki mane mhəuvən fwe ikin. ⁴ Tr̄ini m̄inuə iakətoni mə ramasan mə iou mwi takevən, nənə irəha tuhəkurirə iou.

Pol raməres narimnari me nepw̄in mə nəkur Korin tuhaməkeikei mho

⁵ Kurirə iakuvehe məti pehe kimiaha, takevən raka fwe profens nəha Masetonia, ti nəri nə mə takaməkeikei mukupwən mevən fwe Masetonia. ⁶ Rosi takarə kwopti kitaha m kimiaha mə rəfo sarə a meste nəp̄in səvəi nəkwieiien tro sampam. Nənə hiəukurən nasituien ia nirak ia navənien səiou sə iakamevən pen me ikin. ⁷ Iapkokeikei mhə mə takuvehe mətoni kimiaha nənə mier mwi, mətə iakokeikei mə takuvehe sarə kwopti tr̄ini m̄inuə Iərimənu səkitaha rəsəni iou. ⁸ Mətə takarə a ia kwopun i ia Efesas meste nəp̄in səvəi Pentekos, ⁹ ti nəri nə mə Kumwesən r̄inəsəvər ia suatuk tukw iou mə tako wok amasan sə trukua kwənkwan r̄ip̄ik, nəri auər a mə nərmama həp̄ik haməm̄wur mə tuhəsisəg iou ti noien wok.

¹⁰ Tr̄ini m̄inuə Timoti ruvehe mətoni kimiaha, hio ramasan min, mhəuvei pen nisaiien min, ti nəri nə mə in ramo wok səvəi Iərimənu səkitaha rəmwhen a ia nirak. ¹¹ Rərəha mə tihamətoni in rəmwhen mə in iərmama auər a riti. Mətə tihaməkeikei mhasitu irə ia navənien səvənhi nəp̄in in r̄ir̄ar̄ig muvehe mətoni iou. Iou iakameitenhi piəvtaha me irəha Timoti mə tuhəuvehe mhətoni iou.

¹² Ia n̄ikaren səvəi piəvtaha Apolos, iakiməni pen tukwe in mə in traməkeikei mukurirə piəvtaha me muvehe mətoni kimiaha. Mətə in rəpwəh nokeikeiien mə truvehe nəha təkwtək̄wuni, mətə in truvehe ia nəp̄in sə ratukwatukw tukwe.

¹³ Hətui mhəpwəh napriien, nənə mhərer əknekin ia nahatətəien səkimiaha, mhəpwəh nehek̄irien, mho mə hiəskai. ¹⁴ Narimnari me pam səməme hiamo, tiho ia nokeikeiien.

¹⁵ Kimiaha hiəukurən mə Stefanas m̄ine nərmama ia nək̄wai nimwə səvənhi, irəha haməkupwən mhəni n̄ipər̄hienien ia Iesu fwe profens nəha Akaea, nənə irəha həm̄wur p̄ik ti nasituien ia nərmama me səvəi Kumwesən. Piak me, iakuə takini pehe tukumiaha i mə ¹⁶ tihəuvei pen nisaiien m nərmama sə ro me iam̄nha irə, m̄ine nərmama me pam səməme kamhowok mamhəsese pəri irəha m̄inraha. ¹⁷ Nəp̄in Stefanas, Fotunatas, m̄ine Akaekas harier pehe rerik ragien, ti nəri nə mə nari auər a mə kimiaha hiəiwən, mətə nəp̄in iakətoni irəhar rəmwhen mə iakinətoni kimiaha. ¹⁸ Irəhar haro iou iakuvehi nap̄wisien ia rerik rəmwhen irəhar haro mwi ia kimiaha. Nərmama me iam̄nha irə, ramasan mə tihəgnəgini irəha pwəh nərmama hətoni mhəukurən irəha.

Nəgkiariien sampam

¹⁹ Nakalasia me ia profens fwe Esia haməni ramasan tukumiaha. Akwila m̄ine Prisila krouokeikei p̄ik mə trouni ramasan tukumiaha ia nəghi Iərimənu səkitaha irəha nakalasia me səməme hamousəs̄imw̄in irəha me ia nimwə səvənrau. ²⁰ Piəvtaha me pam ia kwopun i haməni ramasan tukumiaha. Tihəni ramasan tukumiaha me mhakei m kimiaha me ia nakeiien sə rəmher.

²¹ Iou Pol, iakamrai nəgkiariien i səvəi n̄iniien ramasan tukumiaha, mamrai ia rəḡik atukwatukw.

²² Tr̄ini m̄inuə iərmama riti rəpwəh nokeikeiien Iərimənu səkitaha, pwəh Kumwesən rək̄wein ərəha irə. Iərimənu səkitaha, uvehe rə!

²³ Pwəh namasanien səvəi Iesu Iərimənu səkitaha ramarə tukumiaha.

16:5: Wok Me 19:21   **16:6:** Rom 15:24, Taet 3:12   **16:7:** Wok Me 18:21   **16:9:** Wok Me 19:8-10, 2Kor 2:12, Kol 4:3, Rev 3:8   **16:10:** 1Kor 4:17   **16:11:** 1Tim 4:12   **16:12:** 1Kor 1:12, 3:6   **16:13:** Sam 31:24, Efes 6:10
16:15: Rom 16:5, 1Kor 1:16   **16:16:** 1Tes 5:12   **16:18:** Fil 2:29   **16:19:** 2Tim 1:15, Wok Me 18:2,18,26, Rom 16:5
16:20: Rom 16:16, 2Kor 13:12   **16:21:** Kol 4:18, 2Tes 3:17   **16:22:** Kal 1:8-9

²⁴ Pwəh nokeikeien səiou ramarə tukumiaha pam səməme hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha Iesu Kristo. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

Seken Korin

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rımərai nəkukuə i kani mə Seken Korin. In ruvərai raka Fas Korin məkwə nepwın həukurau nənə in rırai mwi sə i mərhi pen i revən. Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi ihi kusen səvənraha, mamho ihi noien ərəha me. Pol revən fwe Korin mətə rarə ouihı a ti nəri nə mə irəha həpkrərig mhə ia noien ərəha me səvənraha. Nənə nəkur əfwaki me nepwın həpkıni mhə nıpərhiendien ia Pol mə in aposol pərhiien riti səvəi Kumwesən. Nəpın Pol rəpwəh irəha mevən fwe profens Masetonia, in rerın ragien pik nəpın Taetas ruvehi nəgkiariien amasan muvehe mə nakalasia me fwe Korin hənətə sas ia noien ərəha me səvənraha nənə mhərərig ia noien ərəha me səvənraha. Nəpın Pol rıregi nəgkiariien nəha, in rırai nəkukuə sə ro kəru irə revən ti nəkur Korin. Ia nıpəri nəkukuə i sə rakupwən Pol rıni pen ti nəkur Korin mə rerın ragien ti nəri nə mə irəha hənəpwəh noien ərəha me səvənraha mamho noien amasan sə Kumwesən rokeikei. Ia nıpəri nəkukuə sə rakurirə Pol raməgkiari atukw a ia in mine nərmama səməme kamhəmwəki in mamhəni ərəha in.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwan mə tako, mine piəvtaha Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, mine nərmama me pam səvəi Kumwesən fwe profens nəha Akaea.

² Pwəh Kumwesən Tata səkitaha, mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, krouəriari pehe namasanien mine nəmərınuien m kimiaha.

Kumwesən sə in nukune noien səvəi nasituien

³ Pwəh səgnəgıni Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo, in Tata sə in nukune napiien, nənə in Kumwesən sə in nukune noien səvəi nasituien me pam. ⁴ In ramasitu ia kimaha ia nəmisəien me pam səkimaha, mə kimaha iahəukurən nasituien ia nərmama ia nəmisəien me səpəmsəpə səməme irəha haməregi. Nənə kimaha tahasitu ia nırəha ia noien səvəi nasituien sə Kumwesən rıno m kimaha. ⁵ Rəmwhen a ia nəmisəien sə Kristo rıməuvehi, nəmisəien nəha rauvehe pik mwi ia nımiruien səkimaha. Ia noien a mwi nəha, ti nəri nə mə kimaha iahaməuvehe mho kuatia kimaha Kristo, Kumwesən ramasitu pik ia kimaha, nənə noien nəha ramevən mwi ti nərmama nepwın. ⁶ Trıni mınua kimaha iahamregi nəmisəien, mətə in nə trasitu ia kimiaha muvehimıru kimiaha. Trıni mınua Kumwesən rasitu ia kimaha ramo mə kimaha iahəukurən nasituien ia kimiaha. Nənə kwənkwai nasituien nəha raukuə ia nımiruien səkimiaha, nənə nəpın hiarə ia nəmisəien kuatia a tsarə irə trasitu ia kimiaha mə tihərer əknekın ia nəpın me. ⁷ Kimaha iahənəmri pen əknekın nətərigien səkimaha ia Kumwesən tukumiaha mə tihərer əknekın. Ro iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha pam samarə ia narəien kuatia a mə kimiaha tihəregi nəmisəien sə iahamarə irə, nənə ia noien a mwi nəha Kumwesən trasitu ia kimiaha rəmwhen ramasitu ia kimaha.

⁸ Piak me, kimaha iahokeikei mə tihəukurən amasan nəpın sikai sə iahənarə irə ia profens nəha Esia. Nəpın nəha riskai pik tukumaha, mo rerımaha rırhi mə ko iahəpkimıru mhə mamhəuvən. ⁹ Kimaha iahamregi rəmwhen kınəkiri raka kimaha mə tahemhə. Mətə narımnari me nəha haməuvehe mə kimaha tahəpwəh nətıgiteien ia nıskaiien atukw səkimaha, mətə tahətıgite ia Kumwesən sə ramo nərmama hemhə hətui mwi. ¹⁰ Ia nəpın nəha ipaka kimaha iahemhə, mətə in rıməuvehimıru kimaha. Nənə in trauvehimıru kimaha iamınhi irə mamevən. Iahənəmri pen əknekın nətərigien səkimaha irə mə in truvehimıru mwi kimaha. ¹¹ Mətə kimiaha tihaməkeikei mhasitu

ia kimaha mhəfwaki tukumaha. Tiho iaminha irə mə nərmama həpik tuhəni tanak m Kumwesən ti narimnari amasan me səməme in tro m kimaha ti nəri nə mə nərmama həpik hənəfwaki tukumaha.

Pol rərari ia nətərigien səvənhi mine nəfe tro

¹² Nari riti kimaha iahaməgkiari ərpwi irə. Kimaha iahamregi fwe ia rerimaha mə ro nīpərhienien. In i mə noien səkimaha ia təkure tīprənə iahəno m nərmama nepwīn, mhəno mwi m kimiaha rəpi raka, in noien sə raməmak irapw ia kwopun ukuraan. Iahaməni a nəgkiariien pərhien rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Iahəpkəgkiari mhə ia nukurənien səkimaha səvəi tīprənə, mətə iahaməgkiari ia namasanien səvəi Kumwesən. ¹³⁻¹⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iahəpkrai mhə nəgkiariien riti sə riskai tukumiaha ti nəvsiniien, uə ti nukurənien nīpwran. Təkwtəkwuni hiəuvəukurən nətərigien səkimaha kwopti, mətə iakokeikei pik mə nəpīn riti tihəukurən pam. Nənə ia noien nəha, nəpīn Iesu Iərimənu səkītaha truvehə mwi, kimiaha tihagien tukumaha rəmwhen a mwi mə kimaha iahamagian tukumiaha.

¹⁵⁻¹⁶ Ti nəri nə mə iakukurən mə hiamagian tukumaha, nətərigien kupwən səiou mə takevən fwe profens nəha Masetonia, mukupwən muvehə mətōni kimiaha, nənə nəpīn takrərig takuvehə mwi mətōni kimiaha. Ro pen tihəuvehi namasanien m kəru, nənə kurirə irə tihəsiu ia nirak ia suatuk səiou ti nevənien fwe ia tənə Jutia. ¹⁷ Mətə iakinəpwəh. Ro pen rosi rerimīaha rīrhi mə nəpīn iakamətərig mə tako iamīnhi irə nətərigien səiou ramaiuaiu? Uə rosi iakəmwhen a ia nərmama nepwīn səvəi tīprənə kamhəni nəgkiariien mi nəha “Ouəh” mine “Rekəm” ia nəgkiariien kuatia a?

¹⁸ Kimiaha hiəukurən mə Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpīn me. Nənə kimaha mwi nəgkiariien səkimaha tukumiaha rīpko mhə “Ouəh” mine “Rekəm.” ¹⁹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Tīni Kumwesən i Iesu Kristo sə iahamarəvisau irapw tukumiaha kimrahar Saelas mine Timoti, rīpko mhə “Ouəh” mine “Rekəm,” mətə ia Kristo, nəpīn me pam nəgkiariien səkimaha in nə “Ouəh.” ²⁰ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə promes me pam səvəi Kumwesən həuvehə mho nīpərhienien i ia Iesu Kristo. Kitaha səuvəuvehə mhəno kuatia kitaha min, ro pen səukurən nīniien “Ouəh” ti nuvehi utəien nəghi Kumwesən. ²¹ Kumwesən a ramo kimaha iahamərer əknekīn ia Kristo kitaha m kimiaha. In rīmərfi kitaha, ²² məmri Nənimwīn səvənhi ia reritaha rahatən pen mə kitaha nərmama me səvənhi. Ti nəri nə mə Nənimwīn nəha ramarə ia reritaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehə pam narimnari amasan me səməme rīnəmri karen mə səkītaha.

²³ Təkwtəkwuni iakaməkwein Kumwesən mə triregi nəgkiariien i səiou. Trīni mīnuə iapkiini mhə nīpərhienien, pwəh in rərpwīn noien ərəha səiou. Iou iakinəpkuvehə mhə fwe Korin ti nəri nə mə iapkoikei mhə mə takīni nəgkiariien sikai riti tukumiaha. ²⁴ Kimaha iahəpwəh nokeikeiien mə tahərimənu ia nahatətəien səkimīaha, rekəm. Mətə taho wok kitaha m kimiaha ti nagienien səkimīaha, ti nəri nə mə hiənərer əknekīn raka ia nahatətəien səkimīaha.

2

¹ Ro pen iakuvəni raka ia rerik mə ko iapkuvehə mhə mwi mətōni kimiaha mo rerimīaha rəmīsə. ² Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimiaha a hiamo rerik ramagian, mətə trīni mīnuə iako rerimīaha rəmīsə, nənə iərmama riti riwən sə tro rerik ragien. ³ Nənə iakimərai nəkukuə nəha mə nəpīn iakuvehə mətōni kimiaha tapkreji mhə rerik rəmīsə. Iakəpwəh nokeikeiien mə nərmama səməme tuhaməkeikei mho rerik ragien, tuho rerik rəmīsə. Iou iakuvəukurən raka mə kitaha kuatia a, nənə nəpīn rerik ragien, kimiaha mwi

rerimiahaha tragien. ⁴ Ro pen nāpīn iakimārai nākukuā nāha m kīmiaha rerik rāmīsā pik tukumiaha, mārkwāpīr, nīse nānimek raiu tukumiaha. Iapkraī mhā nākukuā nāha mā tro rerimiahaha rāmīsā, mātā iakimārai mā tihāukurān nokeikeiien i sēiou rasori tukumiaha.

Nakalasia me fwe Korin tuhamākeikei mhenouenou noien ārāha sā iārmama nāha rīno

⁵ Mātā iārmama nāha rīno noien ārāha, in rīpko mhā rerik rāmīsā, mātā rīno mā kīmiaha pam rerimiahaha rāmīsā kwopti. Iakani nāgkiariien i māpwāh nokeikeiien mā triskai pik tī iārmama nāha, ⁶ tī nāri nā mā nārpwīnien nāha kīmiaha hiāpik hiāno min tī noien ārāha sāvānhi rīnāmwhēn raka. ⁷ Tākwātākwuni nāha tihāmākeikei mhenouenou noien ārāha sāvānhi nānā mhomasan rerīn, mā rerīn trāpwāh nāmīsā pikien muvehi irāpw nātārigien sāvānhi. ⁸ Iakamāres kīmiaha mā tiho pwāh in rukurān nokeikeiien sākīmiaha tukwe. ⁹ Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā in nā nāri iakimārai nākukuā nāha tukwe, mā takātoni ro kīmiaha mā tiho nākwak ia narimnari me pam uā rekām. ¹⁰ Trīni mīnuā hiānenouenou noien ārāha sāvāi iārmama riti, iou mwi takenouenou irā. Trīni mīnuā iārmama nāha rīno nāri ārāha me nepwīn mā iou takāmākeikei menouenou noien sāvānhi, mātā iou iakīnenouenou raka noien sāvānhi ia nāmri Kristo tī nasituien ia kīmiaha. ¹¹ Iakamo noien nāha kamo Setan rouraha kītaha ia neikuāien me sāvānhi. Iakani iamīnhi tī nāri nā mā kītaha sāvūukurān raka nātārigien me sāvānhi sāmāme in ramesi pen.

Kumwesān ramo nārmama kāmāukurān Kristo ia aposol me sāvānhi

¹² Nāpīn iakevān fwe ia taon nāha Troas mā takāvisau irāpw nāgkiariien amasan sāvāi Kristo, iakātoni mā Iārimānu sākītaha rīnāsevār ia tāpīnhā miou mā tako wok fwe ikīn. ¹³ Mātā iakamātārig pik mīpkapwīs mhā, tī nāri nā mā iapkātoni mhā piak Taetas ia kwopun nāha. Nānā iakāsākīr mīnraha mier mevān fwe ia profens nāha Masetonia.

¹⁴ Mātā iakamāgnāgīni Kumwesān tī nāri nā mā ia nāpīn me in ramiri kīmaha ia Kristo, mamo kīmaha iahāmwhēn ia nārmama me i kāmākurirā ia kīg riti sā rīnaruagān pam, mamrārig pen fwe imwāni. Ia nāpīn me Kumwesān ramo nukurānien ia Kristo rauku pen ia kīmaha mamevān ia kwopun me. Nārmama kāmāregi nukurānien nāha rāmwhēn ia nari riti kāmregi nīpekīn. ¹⁵ Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā kīmaha iahāmwhēn ia nīmwākmwāki nari nīpekīn rapein amasan Kristo rauvani tī nāgnāgīniien Kumwesān nīse nāpw irā ramevān tī nārmama sāmāme Kumwesān rauvehimīru irāha, mamevān mwi tī sāmāme kāmāuvān mā tuhemhā. ¹⁶ Sāmāme kāmāuvān mā tuhemhā hāregi kīmaha iahāmwhēn ia nīpekī nīse nāpw nāha sā rauku pen ia nemhāien mamevān tī nemhāien. Sāmāme Kumwesān rauvehimīru irāha hāregi kīmaha iahāmwhēn ia nīse nāpw nāha sā rauku pen ia nīmīruien mamevān tī nīmīruien. Wok nāha wok asori. Sin rukurān noien? ¹⁷ Kīmaha iahāpkāmwhēn mhā ia nārmama me nāha hāpīk kāmāhāni irāpw nāgkiariien sāvāi Kumwesān tī nuvehīien a mane, rekām. Mātā Kumwesān rīnārhi pehe kīmaha. Ia Kristo kīmaha iahāmāni irāpw nāgkiariien amasan sāvānhi ia nāmri Kumwesān, nānā nāgkiariien sākīmaha rauku pen a ia rerīmaha sā ratukwatukw.

3

Nākukuā riti kīmārai rani sas ia Pol mīne in me nepwīn

¹ Rosi rerimiahaha rīrhi mā iahānamāfiūtā mwi kīmaha ia nāmrimiahaha, mātā rīpko mhā iamīnhi irā. Nāpīn nārmama pwīspwīs me hāuvehe imwāmīaha, tuhamākeikei mhāuvehi nākukuā riti kīmiaha me nepwīn hāmārai tī nīni irāpwien irāha tukumiaha, tī nāri nā mā hiāreirei irāha. Nānā nāpīn hāier mhāpwāh kīmiaha, tuhamākeikei mhāuvehi nākukuā sākīmiaha tī noien kīmiaha me nepwīn hāukurān irāha. Kīmiaha hiānuā tiho iamīnhi irā ia kīmaha? Rekām! ² Kīmiaha atukwatukw hiāmwhēn ia nākukuā sākīmaha rani sas ia kīmaha. Nākukuā nāha kīmārai pen ia rerīmaha, nārmama pam tuhāvīni

mhækuræn. ³ Ro nukurænien i tukunraha hættoni mæ Kristo æpa rīmærai nækukuæ naha, mæmri pehe ia rægimaha mæ tahərhi pen i ramevæn. In rīpkrai mhæ nækukuæ naha ia nəri kamrai nari iræ, mætæ rīmærai nækukuæ naha ia Nænīmwin i in sævai Kumwesæn sæ ramiru. Nænæ rīpkrai pen mhæ ia kəruətərei sæ rīpwīæpwīæ, mætæ rīmærai pen ia reri nərmama.

⁴ Kimaha iahəpkehekir mhæ mæ tahəni iamīnhi iræ, ti nəri nə mæ kimaha iahəuvəuvehe mhəno kuatia kimaha Kristo, nænæ mamhahatətə æknekīn ia Kumwesæn. ⁵ Kimaha iahəmwhen ti noien wok i, mætæ ko iahəpkīni mhæ mæ nari riti rauku pehe atukw a tukumaha. Kimaha iahəmwhen ti nəri nə mæ Kumwesæn ramasitu ia kimaha. ⁶ In rīno kimaha iahənəmwhen ti noien wok kimaha iotukwininari me sævai nægkiariien vi səvənhi sæ in rīnərihi tərini æknekīn. Nægkiariien vi naha rīpkuku pen mhæ ia Loa sæ kimærai, mætæ rīmæuku pen ia Nænīmwin sævai Kumwesæn. Iakani iamīnhi iræ ti nəri nə mæ Loa sæ kimærai ramousi æpune iərmama, mætæ Nænīmwin sævai Kumwesæn rauvei pehe nīmīruien.

Nægkiariien vi kīnərihi tərini æknekīn ramser pik anan rīnəpi raka Loa

⁷ Fwe kupwæn, nəpīn Loa sæ kimærai pen ia kəruətərei kəru rīməuvehe vi a, rīməuvehe irau nukuraanien sævai Kumwesæn. Nukuraanien naha rəhiəpwīn nənime Moses ramser pik. Nækur Isrel ko həkətī æter pen mhæ ia nənime Moses, nəri auər a mæ nukuraanien naha ia nənimen rīnameiwaiu. Noien sævai Loa naha ramo mæ iərmama remhæ, mætæ rīməuvehe irau nukuraanien sævai Kumwesæn. ⁸ Mæ ro iamīnhi iræ rəfo ia noien sævai Nænīmwin Ikinan? Tukətōni nukuraanien sævai Kumwesæn iræ ramser pik mæpi raka. ⁹ Nægkiariien akuas sævai Loa sæ raməkiri nərmama mæ tuhaməkeikei mhemhæ kamətə nukuraanien sævai Kumwesæn iræ ramser, mætæ mæ ro iamīnhi iræ nægkiariien vi kīnərihi tərini æknekīn sæ ramo nərmama hatukwatukw ia nəmri Kumwesæn, tukətōni mwī nukuraanien sævai Kumwesæn iræ ramser pik mæpi raka. ¹⁰ Nīpərhiēnien, nægkiariien akuas sævai Loa sæ kamətōni nukuraanien sævai Kumwesæn iræ, təkwtəkwni naha kəpwəh nətōnīen nukuraanien naha iræ, ti nəri nə mæ nægkiariien vi kīnərihi tərini æknekīn ramser pik anan rīnəpi raka Loa naha. ¹¹ Nægkiariien akuas sævai Loa rīməuvehe irau nukuraanien sævai Kumwesæn, mætæ triwən mwī rəmwhen ia nukuraanien sæ rīməsər ia nəmri Moses. Mætæ nægkiariien vi Kumwesæn rīnərihi tərini æknekīn trarə rerīn, mīser pik mæpi raka.

¹² Ti nəri nə mæ kimaha iahækuræn amasan nəri naha mæ ro iamīnhi iræ, ro pen kimaha iahamətīgase, ¹³ mhəpkəmwhen mhæ ia Moses. In rīnōusəman nənimen ia tīnari əgeigei mæ nækur Isrel tuhəpwəh nətōnīen mæ nukuraanien sæ raməhiəpwīn nənimen rīnamiwən. ¹⁴ Mætæ nətərigien sævai nækur Isrel me naha fwe kupwæn kīnərpīnhə i. Nænæ meste pehe naha ipwet mīne nəpīn irəha həvsini nægkiariien akuas sævai Loa, irəha həkregi sas mhæ nəfe rani, ti nəri nə mæ nari riti ramərpīnhə nətərigien səvənraha rəmwhen ia tīnari əgeigei sæ rīnōusəman nənime Moses. Mætæ Kristo æpa rukuræn nuvehi rakaiēn nəri naha ia nətərigien sævai iərmama nəpīn iərmama ruvehe mo kuatia irau min. ¹⁵ Ouəh meste pehe naha ipwet mīne, nəpīn həvsini Loa sævai Moses, nari riti raməsisəg ia nətərigien səvənraha rəmwhen ia tīnari əgeigei naha sæ rīnōusəman nənime Moses fwe kupwæn. ¹⁶ Mætæ trīni mīnuə iərmama riti ruvsini in muvehe ti Iərimənu səkītaha, tīnari naha trier raka. ¹⁷ Iərimənu naha səkītaha in Nænīmwin Ikinan. Nænæ kwopun Nænīmwin Ikinan ramarə ikin, in rafi nari ia nərmama. ¹⁸ Kītaha pam i səpkuvegi mhæ nəmritaha rəmwhen ia Moses, mætæ nəmritaha ramser kamətə nukuraanien sævai Iərimənu ia kītaha. Ia nəpīn me in rauvsini nīmīruien səkītaha mæ tsəuvehe mhəmwhen iræ sarə ia nukuraanien riti mharə mhəuvən mwī ia riti. Noien i rauku pen ti Iərimənu səkītaha in nə Nænīmwin Ikinan.

3:3: Eks 24:12, Jer 31:33, Esik 36:26-27   **3:4:** 2Kor 2:16   **3:6:** Jer 31:31, 1Kor 11:25, Jon 6:63, Rom 7:6   **3:7:** Eks 34:30   **3:8:** Kal 3:2,5   **3:9:** Dut 27:26, Rom 1:17, 3:21   **3:10:** Eks 34:29   **3:13:** Eks 34:33-35   **3:14:** Rom 11:25   **3:16:** Rom 11:23,26   **3:17:** Jon 8:32,36, Rom 8:2, Kal 5:1   **3:18:** Eks 16:7, 24:17

4

Kumwesən ruvei pen wok m aposol me

¹ Kumwesən rapi tukumaha nənə muvei pehe wok i m kimaha ro pen tahəpwəh nəpouien i. ² Kimaha iahəuvəuvei pen raka təkutamaha ia noien afafa me mine noien me səməme ho naurisien. Iahəpkavən mhə ia noien səvəi neikuəien, uə iahəpkuvsini mhə nəgkiariien səvəi Kumwesən, rekəm. Mətə kimaha iahaməni irapw nəgkiariien pərhiən ia nəmri nərmama me pam mə irəha tuhəkiri noien səkimaha mhəukurən ia rerinraha mə kimaha iahamo noien atukwatukw ia nəmri Kumwesən. ³ Rosi nəgkiariien amasan sə iahaməni irapw ramərkwafə ti nərmama nepwɪn, mətə ramərkwafə a ti nərmama səməme kamhəuvən mə tuhemhə. ⁴ Irəha ko həpkini mhə nɪpərhiənien ia nəgkiariien amasan nəha, ti nəri nə mə Setan i, iəremhə sə ramərimənu ia tɪprənə i, rɪnəusəman nətərigien səvənraha, mamə irəha həpwəh nətoniien nukuraanien sə raməhiəpwɪn irəha. Nukuraanien nəha rauku pen ia nəgkiariien amasan sə raməvisau nasoriien səvəi Kristo. Kristo nəha in rəmwhən atukwatukw ia Kumwesən. ⁵ Kimaha iahəpkəvisau atukw mhə kimaha, mətə iahaməvisau Iesu Kristo mə in Iərimənu, nənə kimaha nərmama iahamo tukwini nari m kimiaha ia nəghi Iesu. ⁶ Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən nəha rɪməni mə, “Pwəh nukuraanien ruək məhiəpwɪn kwopun rɪpitəv ikɪn,” in raməhiəpw ia rerimaha, mə kimaha iahəukurən nətoniien nukuraanien səvəi Kumwesən, nənə iahətoni nukuraanien nəha ramser ia nənime Kristo.

Aposol me həpkiskai mhə ia nɪskaiien atukw səvənraha

⁷ Mətə kimaha iahaməuvehi nəri amasan nəha ia nɪpwramaha me i kɪno ia tɪprənə həpkiskai mhə. Ro iamɪnhi irə mə trahətən pen mə nɪskaiien amasan nəha rəpi raka rɪməuku pen ti Kumwesən, rɪpkuku pehe mhə tukumaha. ⁸ Ia nəpɪn me kimaha iahamregi rərəha ia narimnari me rɪpɪk, mətə iahəpkɪmwei mhə. Nəpɪn me nepwɪn iahəreirei suatuk, mətə iahaməmwur mhəpwəh nəpwəhien. ⁹ Nərmama hamo nərəhaien m kimaha, mətə Kumwesən rɪpkəpwəh mhə kimaha. Hamousi kimaha, mətə həpkouraha mhə kimaha. ¹⁰ Ia nəpɪn me rəmwhən mə kimaha iahaməuvehi nemhəien səvəi Iesu ia nɪpwramaha, ro iamɪnhi irə mə nərmama həukurən nətoniien mwɪ nɪmɪruien səvəi Iesu ia nɪpwramaha. ¹¹ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə kimaha iahamarə, nəpɪn me pam kauvei pen kimaha mə tahemhə ti nəghi Iesu. Ro iamɪnhi irə mə nərmama tuhətoni nɪmɪruien səvənhi ia nɪpwramaha sə trɪpkemhə ia nəpɪn riti. ¹² Noien nəha nɪpwran mə nemhəien ramowok ia kimaha, mətə nɪmɪruien ramowok ia kimiaha.

¹³ Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iakɪnahatətə ro pen iakani.” Ia noien kuatia a səvəi nahatətəien kimaha mwɪ iahənahatətə ro pen iahaməni. ¹⁴ Kimaha iahəukurən amasan mə Kumwesən sə rɪno Iərimənu səkitaha rətui mwɪ ia nemhəien, in tro kimaha mine kimiaha, kitaha pam sətui mwɪ ia nemhəien kitaha Iesu, nənə mərpwɪ irapw kitaha ia nənimen. ¹⁵ Narimnari me i, kimaha iahamo ramasitu ia kimiaha mə nəpɪn namasanien səvəi Kumwesən rɪvi pehe nərmama həpɪk mwɪ həuvehe ti Kristo, nənə nərmama həpɪk mwɪ tuhəni tanak ti Kumwesən, mhəuvehi utə nəghɪn irənhə anan.

¹⁶ Narimnari me nəha ho kimaha iahəpwəh nəpouien i. Nəri auər a mə nɪpwramaha iruə ramevən mə trərəha, mətə rerimaha fwe imwə Kumwesən ramo mə ramərməvi ia nəpɪn me. ¹⁷ Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəmɪsəien me i saməregi ia təkure tɪprənə i irəha nəri auər a, həpkarə əpwəmwɪs mhə, mətə haməpnəpenə ia kitaha ti narəien rerɪn sə raməhiəpw mamasan pɪk məpi raka. ¹⁸ Nənə ro iamɪnhi irə, nənɪmemaha həpkərer pen mhə ia narimnari me kamətoni, mətə hamərer pen ia narimnari me kɪpkətoni

4:1: 2Kor 3:6   4:2: 2Kor 2:17, 1Tes 2:5, 1Kor 1:18   4:4: Efes 2:2, Kol 1:15, Hip 1:3   4:5: 2Kor 1:24   4:6: Jen 1:3, Aes 9:2, 2Kor 3:18   4:7: 2Kor 5:1   4:8: 2Kor 1:8, 7:5   4:10: 1Kor 15:31   4:11: Rom 8:36   4:13: Sam 116:10   4:14: 1Kor 6:14   4:15: 2Kor 1:3-6   4:16: Efes 3:16   4:17: Rom 8:17-18   4:18: Kol 1:16, Hip 11:1-3

mhə. Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə narimnari me kamətoni irəha narimnari me səvəi təkwtəkwni a, tuhəpkiwən, mətə narimnari me k̄ipkətoni mhə irəha tuharə rerin.

5

Nipwrataha sə vi fwe ia neiai

¹ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə nipwrataha rəmwhen ia nimwə tapolen samarə irə səvəi nəp̄in oulhi a ia tiprənə i. Nənə kitaha səukurən mə trini minuə nipwrataha i ruvehe memhə mərəha, mətə fwe ia neiai nipwrataha vi fwe ikin sə rəmwhen ia nimwə riti ripko mhə iərmama rino mətə Kumwesən a rino nənə in trarə rerin. ² Nəp̄in samarə ia nipwrataha i, saməregi rərəha, mamhəvi kwakwa neiahagien tukwe, mamhokeikei anan mə tsəuvən mharə ia nimwə vi nəha fwe ia neiai. ³ Kitaha tsarkahu nipwrataha vi nəha rəmwhen ia karkahu, tipkətə mhə mə samavən auər a. ⁴ Nəp̄in samarə ihi ia nimwə tapolen i səkitaha ia tiprənə i, saməregi rərəha pik, mamhəvi neiahagien tukwe, mhəpwəh nokeikeien mə tukuvehi raka nipwrataha i rəmwhen ia karkahu. Mətə sokeikei mə tukarkahu pehe nipwrataha sə fwe ia neiai mə nipwrataha i sə ko ripkarə rerin mhə truvehe mərməvi marə rerin. ⁵ Kumwesən əpa rino kitaha ti narimnari me nəha. In riməuvei pehe Nənimwin Ikinan m kitaha. Ti nəri nə mə Nənimwin nəha ramarə ia kitaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narimnari amasan me səməme rinəmri karen mə səkitaha. ⁶ Ro iam̄inhi irə kitaha samətigase ia nəp̄in me, mamhəukurən mə nəp̄in samo imwətaha ia nipwrataha i, səpkarə mhə fwe imwei Iərimənu. ⁷ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə kitaha samarə ia nahatətəien, səpkarə mhə ia nəfe samətoni. ⁸ Kitaha samətigase mamhəregi mə ko səpwəh nipwrataha i mhəuvən mho imwətaha fwe ia neiai kitaha Iərimənu səkitaha sə nəha ramasan pik məpi raka. ⁹ Ro iam̄inhi irə mine nəri auər a mə samarə kitaha min uə səpkarə mhə kitaha min, mətə saməmwur mə rerin tragien tukutaha. ¹⁰ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə kitaha pam tsaməkeikei mhərer kupwən ia nəmri Kristo mə in trəkiri noien me səkitaha. Kitaha kuatia kuatia tsəuvehi nərəkuien resi pen noien me səno ia narəien i samarə irə ia nipwrataha i, noien amasan uə noien ərəha.

Kumwesən rino suatuk ia Kristo mə kitaha səukurən nuveheien mho in me nepwin

¹¹ Nənə təkwtəkwni kimaha iahəuvəukurən amasan mamhəhek̄ir Iərimənu səkitaha. Ro pen iahaməmwur mə tahəvi pehe nərmama. Kumwesən rukurən amasan kimaha. Rerik rirhi mə kimiaha mwi hiəukurən amasan kimaha. ¹² Kimaha iahəpwəh nokeikeien mə tahəuvehi utə kimaha ia nənimemiaha, mətə tahəuvei pehe nətərigien səkimaha mə rəfo rerimiaha tragien tukumaha. Nənə təkwtəkwni hiəukurən niripwenien nəgkiariien səvəi nərmama səməme hamərpwi irəha ti noien sə nərmama kamhətoni, mətə rerinraha ripkrhi mhə nəri sə ramarə ia reri iərmama. ¹³ Trini minuə rerimiaha rirhi mə iahaməməri, mətə kwa iahamo wok səvəi Kumwesən. Nənə trini minuə rerimiaha rirhi mə iahəukurən nari, mətə kwa iahamasitu ia kimiaha. ¹⁴ Ro iam̄inhi irə ti nəri nə mə nokeikeien səvəi Kristo ramərimənu ia kimaha. Kimaha iahəukurən amasan mə iərmama kuatia a rimamhə ti nərmama pam, nənə ro pen rəmwhen mə nərmama me pam həuvamhə. ¹⁵ Nənə rimamhə ti nərmama pam mə səməme kamhəmiru tuhəpwəh noien narimnari me səməme irəha a hokeikei, mətə irəha tuhaməkeikei mho noien me səməme Iesu rokeikei. In rimamhə ti nirəha, nənə mətui mwi ia nemhəien.

¹⁶ Ro pen ipwet mine kimaha iahəpkəkiri mhə nərmama ia noien sə nərmama səvəi tiprənə haməkiri nərmama irə. Nipərhienien kimaha iahənəkiri Kristo ia noien nəha ia nəp̄in riti, mətə təkwtəkwni iahəpkə mhə mwi. ¹⁷ Ro iam̄inhi irə trini minuə iərmama riti ruvehe mo kuatia irau Kristo, in riməuvehe mo in iərmama vi. Noien akuas

səvənhi ruvəiwən, nənə noien vi ruvəuvehe. ¹⁸ Narimnari me pam nəha haməuku pen ti Kumwesən. In rino suatuk ia Kristo mə kimaha tahəpwəh mwi nəmwəkien in mhəuvehe in me nepwın. Nənə in rinəmri pehe wok i ia rəgimaha, mə kimaha tahəvi pehe mwi nərmama səməme haməmwəki in həuvehe in me nepwın. ¹⁹ Nəgkiariien sə iahaməvisau i mamhəni mə Kumwesən rino suatuk ia Kristo mə tro nərmama səməme haməmwəki in ia tıprənə i həuvehe in me nepwın, nənə məpwəh nəvsiniien noien ərəha me səvənraha. Nənə muvei pehe nəgkiariien i m kimaha mə tahəni irapw mə Kumwesən rino raka suatuk ti nərmama haməmwəki in mə tuhəuvehe in me nepwın. ²⁰ Ro pen kimaha nərmama səməme iahaməgkiari tukwini səvəi Kristo. Rəmwhen mə Kumwesən raməkwein nərmama ia nəgkiariien səkimaha. Nənə iahaməres kimaha ia nəghi Kristo mə tihəpwəh nəmwəkien Kumwesən nənə mhəuvehe in me nepwın. ²¹ Kristo noien ərəha səvənhi riwən. Mətə ti nasituien ia kitaha, Kumwesən ro in ruvehe məmwhen ia noien ərəha. In ro iamınhi irə mə ia Kristo kitaha tsəukurən nuveheien mhəmwhen ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən.

6

¹ Kimaha iahamo wok pəri kimaha Kumwesən. Ro pen iahaməres kimaha mə nəpın Kumwesən raməriari pehe namasanien səvənhi m kimaha, tihəpwəh nuvehien rəmwhen ia nəri auər a, ² ti nəri nə mə Kumwesən rani mə, “Ia nəpın səvəi nasituien ia iərmama, iakregi kimaha.

Ia nəpın səvəi nuvehimiruien iərmama, iakasitu ia kimaha.”

Hətə ro. Təkwtəkwuni rino nəpın səvəi Kumwesən ti nasituien ia iərmama. Təkwtəkwuni rino nəpın səvəi nuvehimiruien iərmama.

Pol mine in me nepwın kamhəregi rərəha ia narimnari me rıpık

³ Kimaha iahəpko mhə nari riti mə iərmama riti trımwei irə, ti nəri nə mə iahəpwəh nokeikeien mə tukini ərəha wok səkimaha. ⁴ Mətə ia narimnari me pam səməme kimaha iahamo iahamahatən pen mə kimaha iotukwininari me pərhiən səvəi Kumwesən, mamhərer əknekın ia nəpın səvəi nəmisiəien, mine nəpın skai me, mine nəpın iahamregi rərəha. ⁵ Nərmama hənousi kimaha, nənə kuvei pen kimaha ia kalapus, nənə karıpwı kimaha mə tukousi kimaha. Iahəno pık wok, mhəpwəh napriien ia nəpın, nukumhə rahi kimaha. ⁶ Ro nukurənien i mə kimaha iotukwininari me pərhiən səvəi Kumwesən ti nəri nə mə iahamo wok noien səkimaha rəmher, kimaha iahəukurən nari, nətərigien səkimaha rəpwəmwıs, iahamo ramasan m nərmama, Nənimwın İkinan rukuər ia rerimaha, kimaha iahokeikei nərmama ia nokeikeien pərhiən, ⁷ mamhəni a nıpərhienien, nənə nıskaiien səvəi Kumwesən ramarə ia kimaha. Kimaha iahamo noien atukwatukw rəmwhen ia narimnari me səvəi naruagənien iahaməuvehi ia rəgimaha mwatuk mine mour. ⁸ Nərmama nepwın haməsiəi kimaha, nepwın hamo aurıs kimaha. Nepwın haməni ərəha kimaha, nepwın haməni amasan kimaha. Nepwın haməni mə kimaha ieikuə me, mətə kimaha iahaməni a nəgkiariien pərhiən. ⁹ Kamo m kimaha rəmwhen mə kimaha nərmama kreirei kimaha, mətə kimaha kukurən amasan kimaha. Kamo m kimaha rəmwhen mə iahəuvəmhə raka, mətə hətə ro iahaməmıru ihi. Kamousi kimaha, mətə kıpkousi əpune mhə ihi kimaha. ¹⁰ Kimaha iahamregi rərəha, mətə ia nəpın me rerimaha ramagien. Nautə səkimaha riwən, mətə iaho nərmama həpık nautə səvənraha rıpık. Nari riti səkimaha riwən, mətə iahaməuvehi narimnari me pam.

¹¹ Nəkur Korin, kimaha iahaməni pehe pam nəgkiariien me m kimaha mhəpkəpwəh mhə riti. Nənə iahaməkeikei kimaha ia rerimaha pam. ¹² Kimaha iahəpkəsisəg mhə nokeikeien səkimaha tukumiaha, mətə kimaha hiaməsisəg səkimaha tukumaha. ¹³ Təkwtəkwuni nəha iakaməgkiari m kimaha rəmwhen mə nıpwınətık atukwatukw me

5:18: Rom 5:10   **5:19:** Rom 3:23-25, Kol 1:19-20   **5:21:** Jon 8:46, Hip 4:15, Kal 3:13, 1Kor 1:30, Fil 3:9   **6:1:** 2Kor 5:20   **6:2:** Luk 4:19-21   **6:4:** 2Kor 4:2   **6:5:** 2Kor 11:23-27   **6:6:** 1Tim 4:12   **6:7:** 1Kor 2:4   **6:9:** 2Kor 4:10, Sam 118:18   **6:10:** 2Kor 7:4, Fil 2:17, Kol 1:24   **6:13:** 1Kor 4:14

nə kímiaha. Ratukwatukw a mə kímiaha mwi tihokeikei kímaha ia rerímiaha pam.

Kumwesən sə ramıru nimwə səvənhi nə kitaha

¹⁴ Kímiaha tihəpwəh nuvehien rəgímiaha me kímiaha nərmama səməme həpkini mhə nıpərhienien ia Kristo mho pəri wok. Iakani iamınha irə ti nəri nə mə kímiaha hiəukurən. Noien amasan mine noien ərəha trouəfo rouo pəri nari riti? Uə nukuraanien mine nəpitəvien trouəfo rouavən pəri? ¹⁵ Kristo mine Setan trouəfo rouni nəgkiariien kuatia? Uə iərmama sə rani nıpərhienien ia Kristo mine iərmama sə rıpkini mhə nıpərhienien irə trouəfo ro nari ia nətərigien kuatia? ¹⁶ Nimwə səvəi Kumwesən tukəfo kəfwaki m nənimwi nari me ikin? Kumwesən sə ramıru nimwə səvənhi nə kitaha. Rəmwhen Kumwesən rıməni mə,

“Takarə kímaha nərmama me səiou,
nənə mavən kímaha mınraha,
iou takuvehe Kumwesən səvənraha,
irəha tuhəuvehe nərmama me səiou.”

¹⁷ Nənə İərimənu səkitaha rıməni mə,
“Ro iamınhi irə, tiharaka ia nırəha,
mhavən isıpwın ti nırəha,
mhəpwəh nırapıien nəri sə rəmkemık ia nənimek,
rerık ragien mə takuvehi kímiaha,

¹⁸ iou takuvehe tata səkímiaha,
nənə kímiaha tihəuvehe nıpwnətık me.
İou İərimənu sə iakauvehi nıskaiien me pam,
iakani nəgkiariien nəha.”

7

¹ Nərmama keikei me səiou, promes me i səkitaha. Ro pen pwəh səpərhi atukw a kitaha, mhəpeki raka narımnari me pam səməme hamo nıpwırataha mine nənimwıtaha həmkemık ia nəmri Kumwesən. Pwəh so mə noien səkitaha ratukwatukw pam, mo ikinan i, ti nəri nə mə kitaha samhekir Kumwesən.

Nağienien səvəi Pol

² Tihəsevər ia rerímiaha tukumaha. Kímaha iahəpko mhə rərəha ia iərmama riti. Iahəpkıvi pen mhə iərmama riti ia kwopun ərəha ikin. Iahəpkəmwur mhə mə tahəuvehi nari riti səvəi iərmama riti ia noien ikou. ³ İou iapkini mhə nəgkiariien i, mını mə hiəno noien ərəha, rekəm. Iakuvəni raka tukumiaha i mə nəri auər a mə tsəmıru pəri uə tsemhə pəri, mətə kímiaha hıamarə ia nətərigien səkímaha ia nəpın me. ⁴ İou iakamahatətə əknekın ia kímiaha. İa nəpın me rerık ramagien tukumiaha. İa nəmisəien me pam səkímaha, kímiaha hıamo rerık raməpwıuən, mamagien pık.

⁵ Nəpın iahaməuvehe ia profens Masetonia iahəpkapwıs mhə, mətə ia nəpın me nərəhaien rauvehi kímaha, nərmama hənuə tuhəvisə m kímaha, nənə kímaha iahekır. ⁶ Mətə Kumwesən sə rauvehi utə nətərigien səvəi iərmama sə rerın rəpou, ruvehi utə nətərigien səkímaha ia nuveheien səvəi Taetas. ⁷ Rıpkı mhə nuveheien a səvənhi ruvehi utə nətərigien səkímaha, mətə rerımaha ragien mwi ti nəgkiariien səkímiaha sə hiəməni pen tukwe in rıməuvehi utə mwi nətərigien səvənhi. In rıməni pehe tukumaha mə hiökeikei pık mə tihətoni iou, nənə mını mə rerímiaha rəpou pık, hıamərer mwatuk mə tihənise nəgkiariien ərəha me kamını ia nırak. Nəpın iakregi narımnari me nəha rerık ragien pık.

⁸ Rosi nəkukuə kupwən səiou ro kímiaha hiəregi rərəha, mətə iou iapkreği mhə rərəha tukwe. Mətə kupwən iakregi rərəha tukwe, ti nəri nə mə iakətoni mə nəkukuə nəha rıno

kimiaha hiaregi rərəha, mətə səvəi nəpɪn ouhi a. ⁹ Mətə təkwtəkwuni rerik ramagien, mətə rɪpko mhə rerik ramagien mə iakino kimiaha hiaregi rərəha, mətə ti nəri nə mə nəpɪn hiaregi rərəha, hiərərig ia noien ərəha səkimiaha. Kimiaha hiəpkouraha mhə kimiaha, ti nəri nə mə nəpɪn hiaregi rərəha, mətə hiaməti pen ia Kumwesən. ¹⁰ Nəpɪn səregi rərəha rəmwhen sə Kumwesən rokeikei trukua kwənkwan in i kitaha tsəpwəh noien ərəha me səkitaha mhəuvehe Kumwesən ruvehimiru kitaha. Nənə reritaha trəpwəh nəpouien ti noien nəha. Mətə nəpɪn səregi rərəha rəmwhen nərmama səvəi tiprənə kəmhəregi trukua kwənkwan in i kitaha tsemhə. ¹¹ Kimiaha hiəuvəregi raka rərəha rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Nənə hətə ro nəfe raukuə ia kimiaha. Hiamo akwauakw mə tukətoni kimiaha mə nərəhaien riwən ia kimiaha, niemaha raməpi kimiaha ti noien ərəha səvəi iərmama nəha, kimiaha hiaməhekɪr, mamhokeikei pik mə tihətə iou, rerimiaha raməreuən, mamhərer mwatuk ti nəkoui atukwatukwien iərmama sə ramo noien ərəha. Ia noien me pam səkimiaha hianahatən mə hiəpko mhə nari riti rərəha ia narimnari me i. ¹² Iakimərai nəkukuə nəha m kimiaha, mətə iəpkrai mhə m iərmama i sə rino noien ərəha. Nənə iəpkrai mhə mwi m iərmama sə iərmama nəha rino noien ərəha irə, rekəm. Iakimərai mə tihətə sas ia nəmri Kumwesən mə hiamokeikei pərhien kimaha. ¹³ Ro iamɪnhi irə narimnari me pam nəha haməuvehi utə nətərigien səkimaha. Ouəh, nəgkiariien səvəi Taetas ruvehi utə nətərigien səkimaha.

Nari riti mwi, rerimaha ragien pik nəpɪn iahətoni nagienien səvənhi, ti nəri nə mə kimiaha hio nətərigien səvənhi rapwis. ¹⁴ Fwe kupwən iakiməni pen tukwe in mə iakamərpwi iou tukumiaha, nənə kimiaha hiəpko mhə iou iakauris. Narimnari me pam səməme iahəməni tukumiaha ho nɪpərhienien. Ia noien a mwi nəha, narimnari me pam ia kimiaha iahəməni pen ti Taetas i, mamhərpwi kimaha tukwe, ho nɪpərhienien. ¹⁵ Taetas rerɪn ramrhi ihi mə kimiaha pam anan hiəno nəkwən, nənə mhehekɪr mhətəmnimwin nəpɪn hiəsəni in mə truvehe mətəni kimiaha. Nəpɪn rerɪn rirhi narimnari me nəha, nokeikeiien səvənhi ramasori pik anan mwi tukumiaha. ¹⁶ Rerik ramagien pik tukumiaha ti nəri nə mə iakani nɪpərhienien ia kimiaha mə kimiaha hiamo noien atukwatukw.

8

Nakalasia me fwe Korin tuho sampam ia wok sə hənə vi a ia nuk kurirə

¹ Piak me, kimaha iahokeikei mə tihəukurən namasanien səvəi Kumwesən sə raməriari pen irə m nakalasia me fwe profens Masetonia mə irəha həukurən nasituien ia nərmama nepwin mwi. ² Irəha hənərə ia nəpɪn sikai riti rəknekɪn ti nirəha, mətə rerɪnrəha ramagien a ia nəpɪn me. Nautə səvənraha riwən, mətə housəsɪmwɪn mane asori mhəuvei pen m nakalasia me ia kwopun me. ³ Iakani nɪpərhienien tukumiaha i mə irəha həuvei pen mane səvənraha sə raməmak rəmwhen a, harə mhəuvei pen asori anan mwi. Rerɪnrəha ragien a mə pwəh ho. ⁴ Irəha hənərəs kimaha nəpɪn rɪpik mə tahəsəni pwəh irəha hasitu ia wok səvəi nuvei penien mane m nərmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem. ⁵ Rerimaha rɪpkrhi mhə mə irəha tuho rasori iamɪnha irə, mətə hənə. Irəha haməkupwən mhəuvei pen nɪmɪruien səvənraha m Iərimənu səkitaha, kurirə həuvei pehe mwi nɪmɪruien səvənraha m kimaha ia noien sə Kumwesən rokeikei. ⁶ Nəpɪn hiəno vi a wok nəha ti nousəsɪmwɪnien mane nəha, rerimiaha ragien a tukwe. Ti nəri nə mə Taetas ramiri kimiaha irə, iahəməni pen tukwe in mə tro wok kimiaha min meste wok nəha ro sampam. ⁷ Ia narimnari me pam kimiaha hiaməuvehi raməpi raka anan. Ia noien səvəi nahatətəien, noien səvəi nəgkiariien, mɪne noien səvəi nukurənien, kimiaha hiəuvehi rəpi raka. Kimiaha hiəskai mwi ti nasituien, nənə mhokeikei pik mwi kimaha. Ro iamɪnhi irə kimaha iahokeikei mə ia nokeikeiien səkimiaha tihəsitu asori mwi ia wok i.

⁸ Iapkinini mhə mə tihaməkeikei mho. Mətə iakamahatən m kimiaha mə nərmama əpə me rerinraha ragien ti nasituien ia wok nəha. Nənə təkwtəkhwuni nəha iakuə takətə sas ia nokeikeiien səkimiaha mə ro nipərhiienien rəmwhen ia nokeikeiien səvənraha uə rekəm. ⁹ Kimiaha hiəukurən amasan namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha sə rinəriari pehe irə m kimiaha. Nautə səvənhi rasori, mətə rino tukumiaha mə nautə səvənhi riwən. Nənə ti nəri nə mə in rino mə nautə səvənhi riwən, nənə mo kimiaha nautə səkimiaha rasori.

¹⁰ In i nətərigien səiou sə trasitu ia kimiaha ia narimnari me i. Ramasan mə tiho sampam ia wok sə hiəno vi a ia nuk kurirə. Rerimiaha riməkupwən mīrhi mə tiho wok nəha, nənə kimiaha hiaməkupwən mho. ¹¹ Ramasan mə təkwtəkhwuni tihaməmwur ia noien wok nəha mho sampam irə. Ramasan mə tihəskai mwi ti noien sampam irə rəmwhen ia nətərigien səkimiaha riməskai fwe kupwən ti noien. Nənə ramasan mə tiho ia mane me səkimiaha. ¹² Trini minuə rerimiaha ragien ti nuvei penien, Kumwesən rerin tragien ti nuvehien a narimnari me səməme hiaməuvehi mamhəuvei pen min. In ripkəres mhə narimnari me səməme həiwən tukumiaha.

¹³ Iakəpwəh nokeikeiien mə nimiruien səvəi nərmama nepwīn triməru ti nəri nə mə haməuvehi mane me səkimiaha, mətə nimiruien səkimiaha triskai ti nəri nə mə hiənasitu ia nirəha, rekəm. Iakokeikei mə trəmnəmwhen a tukumiaha pam. ¹⁴ Təkwtəkhwuni, ti nəri nə mə narimnari me səkimiaha ruvəpik, ramasan mə tihəsitu ia nərmama nepwīn səməme narimnari me səvənraha riwən. Nənə trini minuə nəpīn nepwīn səkimiaha riwən nənə səvənraha rasori, irəha tuhasitu mwi ia kimiaha. In i suatuk nərmama tuhəuvehi rəmənəmwhen a. ¹⁵ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iərmama sə rousəsīmwin nəveginien ripik, mətə rəmwhen a ripkəpi raka mhə.

Nənə iərmama sə rousəsīmwin nəveginien rouihi, mətə rəmwhen a ripkiwən mhə.”

Kərhi pen Taetas revən fwe Korin

¹⁶ Iakani tanak m Kumwesən ti Taetas, ti nəri nə mə Kumwesən rino in rerin rokeikei pik mə trasitu ia kimiaha rəmwhen iakokeikei. ¹⁷ Nənə Taetas rerin ragien mə tro narimnari me nəha səməme iahaməni pen tukwe, mətə nari riti mwi, rerin ragien pik mə trasitu ia kimiaha. Nənə nətərigien a səvənhi mə truvehe mətəni kimiaha. ¹⁸ Nənə tahərhi pehe mwi piəvtaha riti mwi ruvehe irau min. Iərmama nəha raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, nakalasia me pam haməgnəgini in tukwe. ¹⁹ Ripko mhə nəri əpa nəha, mətə nakalasia me hənərpwi rəginraha ia iərmama nəha mə truvehe kimaha min iahəuvehi mane sə rerimiaha ragien hiəuvei pehe. Kimaha tahəuvehi mane nəha, mhəuvehi mhəuvən, mhəuvei pen m nakalasia me fwe Jerusalem, mhəuvehi utə nəghi Iərimənu səkitaha irə, nənə mamhahatən mə rerimaha ragien pik ti nasituien. ²⁰ Kimaha iahamətui amasan ti mane asori i kamo iərmama riti rini ərəha kimaha mə iahənəfo irə ia mane. ²¹ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə kimaha iahaməmwur mə taho nəri atukwatukw, mətə ripko mhə ia nəmri Iərimənu a səkitaha, mətə ia nəmri nərmama me mwi.

²² Nənə tahərhi pehe piəvtaha riti mwi ruvehe irəhar iəmənmi i. Iərmama nəha, kimaha iahaməmwur mə tahətə sas irə nəpīn ripik. Nənə ia nəpīn me kimaha iahətəni mə rerin ragien pik mə trasitu. Nənə təkwtəkhwuni nəha rerin ragien pik mwi mə trasitu ia nirau, ti nəri nə mə in rini nipərhiienien ia kimiaha. ²³ Kimiaha hiəuvəukurən raka Taetas. In ramo wok pəri kimrau min ti nasituien ia kimiaha. Nənə piəvtaha mi səməmi kroukurirə in, irau iəmə mi sə nakalasia me hənərhi irapw irau, nənə irau krauvehi utə nəghi Kristo. ²⁴ Ramasan mə tiho ramasan ia nirəhar pwəh irəhar mine nakalasia me pam hətəni nokeikeiien səkimiaha mə ro nəri pərhiien riti. Pwəh irəha hətəni mə nəgkiariien səkimaha iahaməni mamhəuvehi utə nəghimiaha irə ro nipərhiienien.

9

¹ Trini minua iapkraih mhə nəkukuə i m kimiaha, ramanan a ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka wok i səvəi nasituien ia nakalasia me fwe Jerusalem. ² Iou iakukurən mə hiokeikei mə tihāsitu. Iakauvehi utə noien amasan səkimiaha ia nəmri nəkur Masetonia, mani pen ti nirəha mə ia nuk kurirə kimiaha fwe Akaea hiənərer mwatuk ti nasituien. Nəpən hətoni rerimiaha ragien pik ti nasituien, ro mwi irəha həpik hokeikei mə tuhasitu mwi. ³ Mətə təkwtəkwni nəha iakərhi pehe piəvtaha me i mə irəhar tuharuvehe mharətoni kimiaha mə kimiaha tihəuvei pen mane me nəha minraha rəmwhen iakuvəni raka tukumiaha. Ro iamihhi irə nəgkiariien səkimaha səvəi nuvehi utəien noien amasan səkimiaha rīpko mhə nəri auər. ⁴ Mətə trini minua hiəpko mhə, nəpən iakuvehe kimaha nəkur Masetonia nepwən, tuhətoni mə hiəpko mhə ihi. Noien nəha tro kimaha iahauris ti nəri nə mə iahəuvəuvehi utə raka kimiaha. Tro kimiaha hiauris mwi məpi raka. ⁵ Ro pen rerik rirhi mə takaməkeikei mərəs piəvtaha mirəhar mə irəhar tuharukupwən mharuvehe mharətoni kimiaha nənə mharo sampam ia wok ti nuvei peheien mane sə hiəuvəni raka mə tihəuvei pen. Mətə iakokeikei mə mane nəha sə tihəuvei pen ruku pen a ia rerimiaha mə tihəuvei pen rīpko mhə iərmama riti raməkeikei m kimiaha mə tihəuvei pen.

Kumwesən ramokeikei iərmama sə rauvei pen nasituien m nərmama ia rerin agien

⁶ Tihəpwəh nenouenouien nəri i. Iərmama sə rəpwei ouihi nuni nari tresi ouihi. Iərmama sə rəpwei rīpik tresi rīpik. ⁷ Kimiaha kuatia kuatia tihaməkeikei mhəuvei pen nəfe hiaməni ia rerimiaha mə tihəuvei pen. Trini minua rerim rīpkagien mhə tukwe, rəpwəh namasanien mə tikuvei pen. Trini minua ikuvei pen ti nəri nə mə iərmama riti raməkeikei mik mə tikuvei pen, rīpkamasan mhə mwi. Iakini iamihhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rokeikei iərmama i rauvei pen ia rerin agien. ⁸ Kumwesən rukurən nəriari peheien namasanien me pam anan m kimiaha mə ia nəpən me ia narimnari me pam tihəuvehi narimnari me pam səməme hatukwatukw mə tihaməkeikei mhəuvehi, nənə mhəuvehi rīpik mwi mə tihauai m nərmama. ⁹ Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərari pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“In ruai narimnari me səvənhi rīpik m nərmama nautə səvənraha riwən,
nənə noien amasan səvənhi ramarə rerin.”

¹⁰ Kumwesən in rauvei pen nuni nari m iərmama sə raməmhū, mauvei pen nəveginiien ti nəniiien. Ia suatuk kuatia a in truvei pehe narimnari rīpik m kimiaha mo rasori mwi mə kimiaha hiəukurən nasituien ia nərmama nepwən mwi. In tro kwənkwan rīpik sə ruku pen ia noien atukwatukw səkimiaha. ¹¹ Ia narimnari me pam ia nimiruien səkimiaha, Kumwesən truvei pehe namasanien səvənhi m kimiaha mə kimiaha hiəukurən nəriariien ia nəpən me. Nəpən kimaha tahəuvehi nasituien səkimiaha, mhəuai, mhəuvei pen m nərmama, irəha tuhəni tanak m Kumwesən tukwe.

¹² Wok amasan i sə hiamo tripkasitu əpa mhə ia nakalasia me səməme narimnari me səvənraha riwən, mətə tro nərmama həpik rerinraha ragien, nənə həni tanak m Kumwesən tukwe. ¹³ Ti nəri nə mə kimiaha hiamo wok amasan i, ro pen hiamo pui noien səkimiaha m nərmama həpik. Irəha tuhəuvehi utə nəghi Kumwesən tukwe ti nəri nə mə kimiaha hiamo pərhiien noien səvəi nərmama səməme haməni nīpərhiienien ia nəgkiariien amasan səvəi Kristo, rerimiaha ragien hiəuvei pen mane asori səkimiaha minraha mine nərmama me. ¹⁴ Irəha tuhəfwaki tukumiaha, nənə mhokeikei kimiaha, ti nəri nə mə hətoni mə Kumwesən rīnəriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha rəpi raka anan mə tihāsitu ia nirəha. ¹⁵ Pwəh səni tanak m Kumwesən ti nəfe in rīməuvei pehe m kitaha ramanan pik məpi raka.

10

Pol ramægkiari m nærmama nepwïn kamhæni æræha in

¹ Nærmama nepwïn hamæni mæ næpïn kitaha m kimiaha nætærigien sæiou reiwaiu, mætæ næpïn iakier mæpwæh kimiaha, noien sæ iakamo m kimiaha riskai pik. Mætæ iou Pol, iakokeikei mæ takïni nari riti tukumiaha i. Kristo, in nætærigien sævænhi reiwaiu. In iærmama riti noien sævænhi ramasan mïmæru. Ia noien a mwi næha ² iakamæres kimiaha mæ tiho noien sækimiaha ratukwatukw mæ næpïn iakuvehe, iakæpwæh nægkiari skaiien m kimiaha. Mætæ iakukuræn amasan mæ takægkiari skai m nærmama me nepwïn sëmæme hamæni mæ iahamesi pen noien sævæi tïprænæ i. ³ Nïpærhienien, kimaha iahamaræ ia tïprænæ i, mætæ iahamaruagæn, mhæpkesi pen mhæ noien kamaruagæn iræ sævæi tïprænæ i. ⁴ Iakani iamïnhi iræ ti næri næ mæ narimnari me sækimaha iahamærer iræ mamharuagæn rïpko mhæ narimnari me sævæi tïprænæ i, mætæ hæskai ia nïskaiien sævæi Kumwesæn. Ia narimnari me næha kimaha iahamæuvehi irapw kwopun skai me kamærkwafæ ikïn. Iahamæuvehi irapw mwi nægkiariien eikuæ me ⁵ mïne nægkiariien ærpwi me sëmæme hamænise nærmama ti nukurænien Kumwesæn. Iahamaruagæn ia nætærigien me pam sævæi nærmama, mamho iræha hæuvehe mho nækwai Kristo. ⁶ Næpïn kimiaha tihamo nækwai Kristo ia narimnari me pam, kimaha tahamærer mwatuk ti nækouï atukwatukwien kimiaha trïni mïnuæ hïo mwi noien æræha me.

⁷ Kimiaha hiamækiri nari mamhesi pen a næfe hiamætoni iruæ, mætæ tihamækeikei mhækukuræn næri i. Trïni mïnuæ iærmama riti rukuræn pærhien mæ in iærmama sævæi Kristo, nænæ in trætærig amasan mwi mæ kimaha mwi nærmama sævæi Kristo iahæmwhen iræ. ⁸ Næri auær a mæ iakamægkiari mamærpwi iou kwopti ti nasoriien sæ Iærimænu sækitaha rïmæuvei pehe miou, mætæ ko iapkauris mhæ tukwe. Rïmæuvei pehe nasoriien næha miou mæ takuvrhækin kimiaha hiæuvehe mhætæ, mætæ rïpkuvei pehe mhæ nasoriien næha miou mæ takuvehi irapw kimiaha. ⁹ Iakæpwæh nokeikeïien mæ kimiaha tihætæ mæ iakamrai nækukuæ me i mæ kimiaha tihæhekïr. ¹⁰ Iakani iamïnhi iræ ti næri næ mæ nærmama nepwïn hamæni iou mæ, “Nækukuæ sævænhi riskai mïpam, mætæ næpïn ramavæn kitaha min, rïpko mhæ in iæmæ sikai riti, nænæ nægkiariien sævænhi ro næri auær a iræ.” ¹¹ Pwæh nærmama sæ ro me iamïnha iræ hæukuræn næri i. Næfe kimaha iahamærai ia nækukuæ næpïn iahamaræ isipwïn, tahamo ræmwhen næpïn samaræ pæri.

¹² Ræknekïn tukumaha ko iahæpkærer mhæ kimaha nærmama me næha sëmæme hamægnægïni atukw a iræha. Ræknekïn mwi tukumaha ko iahæpkætæ æmwhen mhæ kimaha mïnræha. Nærmama me næha hamætæ æmwhen iræha me mamhækiri iræha me mæ sin in iæmæ asori mïne sin rïpko mhæ in iæmæ asori. Mætæ næpïn kamho iamïnha iræ ramahatæn pen mæ hæpkukuræn mhæ nari. ¹³ Mætæ kimaha tahæpkægkiari ærpwi mhæ mæpi raka nari. Kimaha tahægkiari ærpwi æpa ti wok sæ Kumwesæn rïmæuvei pehe m kimaha. Wok i kimaha iahamo rïneste raka mwi kimiaha. ¹⁴ Ro pen kimaha iahækukuræn nægkiari ærpwiien. Næpïn iahamo iamïnhi iræ, iahæpwæh næpi rakaiien wok sækimaha, ti næri næ mæ kimaha næ nærmama iahamækupwæn mhæuvehi nægkiariien amasan sævæi Kristo mhæuvehe tukumiaha. ¹⁵ Kimaha iahæpkægkiari ærpwi mhæ ti wok sæ iærmæpæ rïno, mætæ iahamægkiari ærpwi a ia wok sæ Kumwesæn rïnæmri pehe m kimaha. Kimaha iahokeikei mæ nahatætæien sækimiaha truvehe masori, ro pen wok sækimaha ia rerïmiaha truvehe masori mwi, ¹⁶ mo kimaha iahækukuræn nævisaiien nægkiariien amasan sævæi Kristo ia tænæ me ia kwopun sækimiaha mevæn evæn mwi. Ia noien næha kimaha iahæpkæ mhæ wok ia kwopun riti sæ iærmama riti rïno raka wok ikïn, nænæ mhæpkægkiari ærpwi mhæ ti wok sævæi iærmæpæ. ¹⁷ Mætæ Nækukuæ Ikinan rani mæ, “Pwæh iærmama sæ ramægkiari ærpwi,

trægkiari ærpwi a ia narimnari me sëmæme Iærimænu sækitaha rino.”
 18 Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ kipkæseni mhæ iærmama sæ ramægnægini atukw a in, mætæ kamæseni iærmama sæ Iærimænu sækitaha ramægnægini in.

11

Pol ramægkiari ia nærmama nepwîn komhæ iræha aposol pærhien me sævai Kristo

1 Iakokeikei mæ tihæpwæh næpouien iou pwæh iakini narmæriien sæiou kwopti m kîmiaha. Hætærig iou mhæpwæh næpouien. 2 Rerik ramevæn pik ia kîmiaha mæpwæh nokeikeiien mæ tihækuriræ iærmæpæ. Noien næha sæiou raku pen ti Kumwesæn. Iakani iamînhi iræ ti næri næ iakimærfi kîmiaha mæ tihesi pen iærman kuatia a in næ Kristo. Iakino iamînha iræ mæ takuvei pen kîmiaha min hiæmwhen ia præn vi riti ræmher ramreirei ihi iærman. 3 Mætæ iakamhekîr kîmiaha kamo hiæmwhen ia If, præn næha sæ snek rîneikuæ iræ ia nægkiariien æsien sævænhi. Iakamhekîr mæ kamo iærmama riti rivi pen nætærigien sækîmiaha ia kwopun æpæ nænæ hiæpwæh nokeikeiien i ratukwatukw mæmher sæ hiamo m Kristo. 4 Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ rerîmiaha ragien a hiamæseni nærmama nepwîn kamhæuvehe mamhævisau m kîmiaha Iesu riti sæ ropæ ia Iesu i kîmaha iahamæni irapw. Rerîmiaha ragien a hiamæseni iræha kamhæuvei pehe m kîmiaha nænîmwîn riti uæ nægkiariien amasan riti sæ ropæ ia Nænîmwîn i mîne nægkiariien amasan i kîmiaha hiæuvæuvehi raka tukumaha. 5 Nærmama me næha kamhæuvehe tukumiaha, kîmiaha hiamæni mæ iræha “aposol asori me,” mætæ ia nætærigien sæiou iapkætoni mhæ mæ iræha hasori mhæpi raka iou. 6 Rosi kipkahatæn amasan mhæ iou ia nægkiariien, mætæ iakukuræn amasan nukune nægkiariien amasan. Kîmaha iahænahatæn kîmiaha ia næri næha ia noien me pam næpîn ripik.

7 Næpîn iakînani irapw nægkiariien amasan sævai Kumwesæn m kîmiaha, iapko mhæ mæ tihæroku iou tukwe. Iou iakuvehi irapw atukw a iou ti nuvehi utæien kîmiaha. Nænæ ræfo? Noien næha in noien æræha riti? Rekæm! 8 Næpîn iakînamo wok kîtaha m kîmiaha, nakalasia me ia kwopun æpæ me kamhæroku iou. Ipaka ræmwhen mæ iakamakres mînraha ti nasituien ia kîmiaha. 9 Nænæ næpîn iakamaræ kîtaha m kîmiaha, nari riti sæiou riwæn, iapkæres mhæ iærmama riti ti nasituien ti næri næ mæ piævtaha me sëmæme hamæuku pen ia Masetonia hamæpeki pehe sæiou me narimnari sëmæme hæiwæn. Ro pen iapkæres mhæ nari riti tukumiaha, nænæ mipkuvei pehe mhæ wok sikai m kîmiaha ti nætoniien iou, nænæ takamo iamînha iræ ia næpîn me. 10 Iou iakamærpwi iou ti næri næ mæ iakamævisau irapw nægkiariien amasan kipkæroku mhæ iou iræ. Ræmwhen ia nîpærhienien sævai Kristo ramaræ ia nirak, iakani pærhien mæ iou tapko æpæiti mhæ mwi ia kwopun riti ia profens Akæa. 11 Ræfo iakæpwæh næresien nari riti tukumiaha? Ti næri næ mæ iapkokeikei mhæ kîmiaha? Rekæm! Kumwesæn rukuræn mæ iakokeikei kîmiaha. 12 Ia noien i sæ iakamo takaripîn mammo næha tækwatkwuni mæ trinise nægkiariien sævai nærmama me næha sëmæme hamæfiætæ ia niræha mæ iræha aposol me. Iakokeikei mæ tako ræknekîn ti niræha ti nîniiien mæ kamho wok ia noien i kîmaha iahamo wok iræ. 13 Nærmama me iamînha iræ, iræha aposol eikuæ me. Hameikuæ ia nærmama ia wok sævænraha, mamhævsini noien sævænraha ti noien mæ nærmama tuhætoni mæ iræha hæmwhen ia aposol me sævai Kristo. 14 Mætæ nænîmetaha træpwæh nierien ia noien næha. Næri auær a mæ Setan, mætæ rukuræn nuvsiniien noien sævænhi ti noien mæ nærmama tuhætoni mæ in ræmwhen ia agelo riti sævai nukuraanien. 15 Ro pen ripko mhæ nari riti sæ nænîmetaha trier tukwe trinî minuæ iotukwininari me sævai Setan hæuvsini noien sævænraha mæ tuho nærmama hætoni iræha ræmwhen mæ iræha iotukwininari me sævai noien atukwatukw. Næpîn sampam sævænraha tuhæuvehi nærpwînien tresi pen a noien me sævænraha.

10:18: 1Kor 4:4-5   11:2: Efes 5:26-27   11:3: Jen 3:4,13   11:4: Kal 1:8-9   11:5: 1Kor 15:10, 2Kor 12:11, Kal 2:6   11:6: 1Kor 2:1,13, Efes 3:4   11:7: 1Kor 9:12,18   11:8: Fil 4:15-18   11:9: 2Kor 12:13   11:10: 1Kor 9:15   11:13: 2Kor 2:17, Fil 3:2

Pol ramægkiari ærpwi ti nāmisiāien me sāvānhi

¹⁶ Iaksmwatuk mwi. Pwəh iərmama riti riwən rerin rirhi mə iou iakamarməri. Mətə trini minuə rerimiahā rirhi iamīnha irə, nənə hiāsēni iou pwəh iako noien sāvāi narməriien kwopti, nənə mægkiari ærpwi kwopti. ¹⁷ Nægkiariien i səiou, Iərimənu səkitaha ripkīni pehe mhə miou mə takīni. Mətə iakamægkiari a rəmwhēn ia iarməri riti. ¹⁸ Nərmama həpik haməfiūtə ia nirəha ti noien me sāvāi tīprənə, nənə ro iamīnhi irə, iou mwi takægkiari ærpwi. ¹⁹ Rerimiahā rirhi mə hiəukurən amasan nari, nənə ro pen hiaməsēni a nərmama me sāməme hamarməri. ²⁰ Nəri auər a mə nərmama me nəha həkwi kimiahā mə tiho nəkwanraha, uə hamakres m kimiahā, uə haməuəsi kimiahā rəmwhēn ia kwənkru, uə haməuvehi utə irəha ia nənimemiahā, uə haməpwi nənimemiahā, mətə rerimiahā ragien a ti nəsēniien irəha ho iamīnha irə. ²¹ Iou iakamauris ti nīniien mə kimaha niskaiien səkimaha riwən ko iahəpko mhə noien me nəha ia kimiahā.

Iakamægkiari rəmwhēn ia iarməri riti, mətə nəfē nəghin sə nərmama me nəha hokeikei mə tuhəfiūtə irəha tukwe, iou mwi takægkiari ærpwi tukwe. ²² Irəha nəkur Hipru? Iou mwi. Irəha nəkur Isrel? Iou mwi. Irəha kwənəkwus me sāvāi Epraham? Iou mwi. ²³ Irəha iotukwininari me sāvāi Kristo? Iou mwi, mətə iou iakəpi raka irəha. Rosi iakamægkiari rəmwhēn ia iarməri riti, mətə iakino pik wok məpi raka irəha. Nənə kuvei pen iou ia kalapus nəpin ripik rəpi raka irəha. Kərisi iou rəpi raka irəha. Nənə ipaka iakemhə nəpin ripik. ²⁴ Nəpin krirum nəkur Isrel hərisi iou m toti-naen. ²⁵ Nəpin kahar nəkur Rom həuəsi iou ia kwərgi nei. Nəpin riti kəkwi iou ia kəruətērei. Nəpin kahar iakevən ia nitətə nənə nitətə rəmwhēnimw. Nəpin riti iakeiai fwe ia təmwei təsi nəpin pekīn riti ia nəpin mine ia ran. ²⁶ Nəpin me pam iakamavən ti noien wok səiou, maməsiari ti iapiwən asori me ia nəkwətənə me, nənə mamarə ia kwopun ərəha ikin imwei rakres me, mine ia kwopun ərəha ikin imwei nəkur imwak me nəkur Isrel, mine ia kwopun ərəha ikin imwei nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, mine ia kwopun ərəha ikin ia taon asori, mine ia kwopun ərəha ikin ia kwopun akwesakwes ikin, mine ia kwopun ərəha ikin fwe ia təsi, mine ia kwopun ərəha ikin imwei nərmama sāməme haməni mə iou me nepwin nəha irəha, mətə hameikuə. ²⁷ Iakinowok pik misese, nənə nəpin ripik iapkapri mhə ia nəpin. Nəpin me nepwin nukumhə rahi iou, nənə iakəkwa. Nəpin ripik nəveginien sənək riwən. Nənə nəpin ripik iakaməkure tinari me səiou ripkəmwhēn mhə ti nəkwieien. ²⁸ Narimnari nepwin mwi sāməme iapkīni mhə, mətə riti ia nirəha in i ia nəpin me rerik ramrhi pik nakalasia me ia kwopun me, iakamregi rəmwhēn ia nəri pam riti iakaməvrani. ²⁹ Nəpin iərmama riti ripkiskai mhə, nənə iou mwi iakamregi mə iapkiskai mhə. Nəpin ko iərmama riti rimwei ia nərəhaien, nənə rerik raməmisə pik tukwe.

³⁰ Iou takaməkeikei mægkiari ærpwi, mətə takægkiari ærpwi a ti narimnari me sāməme kamhahātən pen mə niskaiien səiou riwən. ³¹ Kumwesən i in Kumwesən mine Tata sāvāi Iesu Iərimənu səkitaha sə kaməgnəgini in ia nəpin me ia nuk nuk me, in rukurən mə iou iapkeikuə mhə. ³² Fwe taon nəha Tamaskes iəmə asori sə ramarə tegin Kig Aretas rokeikei mə trəkwtəmhiri iou. Rəmri naruagən me sāvānhi ia kwəruə asori sāvāi taon mə tuhəkwtəmhiri iou mhəuvehi puvnimwə iou ia kalapus. ³³ Mətə kiməvai pen iou ia tənəripw asori riti krukwi pen nəkwus irə kuvei pen ia rui nəpai riti, nəpai sə ramərer kuraukurau ia taon nəha, karaka mərməru ia nəkwus reiwaiu, nənə iakap iəmə asori nəha rəpwəh nəkwətəmhirien iou.

11:16: 2Kor 12:6   **11:21:** Fil 3:5   **11:23:** Wok Me 16:23, 1Kor 15:10   **11:24:** Dut 25:3   **11:25:** Wok Me 16:22, 14:19   **11:26:** Wok Me 9:23, 14:5   **11:27:** 1Kor 4:11, 2Kor 6:5   **11:28:** Wok Me 20:18-21,31   **11:29:** 1Kor 9:22   **11:30:** 2Kor 12:5   **11:31:** 2Kor 1:23   **11:32:** Wok Me 9:23-25

12

Pol ramægkiari ia vison me sãmame Kumwesən r̄n̄ariari pen min

¹ Takamækeikei mægkiari ærpwi n̄ari auər a m̄a noien n̄aha ko r̄ipko mh̄a nari riti ramasan. M̄at̄a takamækeikei mev̄ən m̄ini vison me nepw̄in m̄ine narimnari me nepw̄in Īarim̄anu s̄akitaha r̄ino pui miou. ² Iakukur̄ən īarman riti s̄ə r̄im̄ani n̄ip̄arhienien ia Kristo.^a Nuk fotin rukurau raka, Kumwesən r̄im̄auvehi in mev̄ən fwe ir̄anh̄a ia neiai n̄aha s̄ə ro kahar ir̄a. Iakreirei m̄ə rev̄ən ia n̄ipw̄ran ūə n̄ənimw̄in r̄ier ia n̄ipw̄ran mev̄ən, Kumwesən əpa rukur̄ən. ³ Iak̄ini mwi m̄ə iakreirei m̄ə rev̄ən ia n̄ipw̄ran ūə n̄ənimw̄in r̄ier ia n̄ipw̄ran mev̄ən, Kumwesən əpa rukur̄ən. M̄at̄a iakukur̄ən m̄ə īam̄ə n̄aha, ⁴ Kumwesən r̄im̄auvehi ut̄ə rev̄ən fwe kwopun n̄aha Parataes, n̄ən̄ə in r̄im̄aregi n̄ægkiariien afafa me sãmame īarmama r̄ireirei n̄iniien. ⁵ Iou takægkiari ærpwi ti s̄ə ro iam̄inha ir̄a, m̄at̄a tapkægkiari ærpwi mh̄a tukw iou atukw. Narimnari me sãmame kamhahat̄ən pen m̄ə n̄iskaiien s̄aiou riw̄ən, ir̄aha əpa n̄ə takægkiari ærpwi tukwe. ⁶ M̄at̄a r̄əfo? Tr̄ini m̄inūə iakokeikei m̄ə takægkiari ærpwi, komh̄a iou īarmama riti iakamarm̄ari, ti n̄ari n̄ə m̄ə n̄ægkiariien s̄ə iakani ro n̄ip̄arhienien. M̄at̄a iapkægkiari ærpwi mh̄a iam̄inha ir̄a ti n̄ari n̄ə m̄ə iak̄əpw̄h̄ nokeikeiien m̄ə īarmama riti truvehi ut̄ə iou ir̄anh̄a m̄əpi raka n̄ari s̄ə ratukwatukw. Iakokeikei m̄ə tr̄ətoni iou r̄əmwh̄en ia n̄əfe tako ūə tak̄ini.

⁷ Vison me n̄aha Īarim̄anu r̄ino pui miou r̄ip̄ik.^b Ti n̄iniseien iou m̄ə tak̄əpw̄h̄ n̄əfīut̄əien iou ia vison me n̄aha iak̄in̄ətoni, kuvei pehe nari riti miou r̄əmwh̄en ia t̄əsi n̄im̄ir̄hi riti ram̄əpi n̄ipw̄rak, m̄əmwh̄en mwi ia īəremh̄a riti ruku pen ti Setan mam̄o n̄əmis̄əien miou. Kuvei pehe n̄ari n̄aha miou m̄ə tak̄əpw̄h̄ n̄əfīut̄əien iou ia narimnari me n̄aha Īarim̄anu s̄akitaha r̄ino pui miou. ⁸ Iak̄in̄əres Īarim̄anu s̄akitaha m̄ kahar m̄ə truvehi raka n̄ari n̄aha pw̄h̄ r̄əpw̄h̄ noien n̄əmis̄əien miou. ⁹ M̄at̄a Īarim̄anu r̄ini pehe tukw iou i m̄ə, “Namasanien s̄aiou r̄in̄əmwh̄en raka trasitu ia n̄iram. N̄əp̄in n̄iskaiien s̄əim̄ riw̄ən, n̄iskaiien s̄aiou truvehe masori ia n̄iram.” Ro pen rerik ramagien m̄ə takægkiari ærpwi ia n̄im̄ir̄uien s̄aiou s̄ə n̄iskaiien riw̄ən ir̄a, m̄ə n̄iskaiien s̄əv̄əi Kristo trar̄ə ia n̄im̄ir̄uien s̄aiou. ¹⁰ Ro pen iou rerik ramagien a ia n̄əp̄ouien me, n̄ini ər̄əhaien me, n̄əp̄in skai me, nomet̄əien me, m̄ine n̄ər̄əhaien me nepw̄in mwi sãmame kamo ia nirak ti n̄ari n̄ə m̄ə iou īarmama riti s̄əv̄əi Kristo. Rerik ramagien a ti n̄ari n̄ə m̄ə n̄əp̄in n̄iskaiien s̄aiou riw̄ən, n̄ən̄ə n̄əp̄in n̄aha in n̄aha iakauvehi n̄iskaiien.

Pol ramægkiari skai m̄ n̄əkur Korin

¹¹ T̄əkw̄t̄əkw̄uni iakamægkiari iak̄əmwh̄en ia īarmama riti ramarm̄ari, m̄at̄ə k̄im̄iaha hīən̄əkeikei miou ti noien iam̄inhi ir̄a ti n̄ari n̄ə m̄ə ratukwatukw m̄ə tih̄əgn̄əḡini iou, m̄at̄ə hīən̄əpw̄h̄ noien. Rosi iou īam̄ə auər a, m̄at̄ə aposol me n̄aha sãmame hīam̄ani m̄ə ir̄aha hasori, iou iapk̄ətoni anan mh̄a m̄ə ir̄aha hasori anan ia nirak. ¹² N̄əp̄in iak̄in̄amar̄ə k̄itaha m̄ k̄im̄iaha, iakamo n̄im̄t̄ətien me sãmame kamhahat̄ən m̄ə iou aposol p̄ər̄hien riti. Iak̄in̄amo n̄im̄t̄ətien me, m̄ine narimnari me sãmame n̄ərmama h̄ətoni n̄ənimenraha r̄ier. Iak̄in̄amo narimnari me nepw̄in mwi ia n̄iskaiien s̄əv̄əi Kumwesən ia rer̄im̄iaha, n̄ən̄ə mo n̄ət̄ərigien s̄aiou r̄əpw̄əm̄wis. ¹³ Noien amasan s̄ə iak̄ino m̄ k̄im̄iaha r̄əmwh̄en a iak̄ino m̄ nakalasia me pam, m̄at̄ə nari kuatia rop̄ə in n̄ə iapk̄əres mh̄a mane tukumiaha. M̄ə noien n̄aha r̄ər̄əha enouenou ia n̄ər̄əhaien s̄aiou.

¹⁴ T̄əkw̄t̄əkw̄uni iakam̄ərer mwatuk m̄ə takuvehe m̄əti pehe k̄im̄iaha s̄əro kahar ir̄a. N̄ən̄ə tapk̄əres mh̄a mane tukumiaha, ti n̄ari n̄ə m̄ə iak̄əpw̄h̄ nokeikeiien naut̄ə s̄ək̄im̄iaha, m̄at̄ə iakokeikei a k̄im̄iaha. H̄əregi ro. R̄ipko mh̄a wok s̄əv̄əi n̄əkw̄ər̄hakw̄ər̄ha me m̄ə tuh̄əmri karen mane s̄ə trasitu ia tata m̄ine mama s̄əv̄ənraha kurir̄ə. M̄at̄ə wok s̄əv̄əi tata m̄ine mama irau tro iam̄inha ir̄a rasitu ia n̄əkw̄ər̄hakw̄ər̄ha me s̄əv̄ənrau.

^a **12:2:** Ia kwopun i Pol ramægkiari ia īarman riti, m̄at̄ə īarman n̄ə in n̄ə Pol. **12:5:** 2Kor 11:30 **12:6:** 1Kor 10:8, 1Kor 11:16 **12:7:** Job 2:6 ^b **12:7:** Narimnari me i Pol ramægkiari ir̄a Kumwesən r̄ino pui pen min ia vison me r̄ətoni fwe ia neiai s̄ə ro kahar ir̄a. **12:9:** Fil 4:11-13 **12:11:** 2Kor 11:5 **12:12:** Rom 15:19 **12:13:** 2Kor 11:9 **12:14:** 2Kor 13:1

¹⁵ Ro pen rerik ramagien mə takuvei pehe pam narimnari me səiou m kimiaha, nənə muvei pen mwi nimiruien səiou tukumiaha. Nokeikeien səiou rasori tukumiaha, mətə səkimiaha rouihi a tukw iou. Noien nəha rəpwəh natukwatukwien! ¹⁶ Kimiaha hiəukurən mə niperhienien iou iapkəres mhə mane m kimiaha, mətə rosi kimiaha nepwın hiaməni mə iakinə noien ikou me, muvehi kimiaha ia neikuəien me rəmwhen ia kwənkru. ¹⁷ Rəfo? Iakakres m kimiaha ia nərmama me nəha iakinərhi pehe irəha həuwehe tukumiaha? Rekəm! ¹⁸ Iakinəres Taetas mə truvehe mətoni kimiaha, nənə mərhi pehe piəvtaha riti irau min. Mətə Taetas nəha in ripkakres mhə m kimiaha. Kimiaha hiəukurən mə kimrau min irauavən pəri nətərigien səkimrau mine noien kuatia.

¹⁹ Rosi rerimiaha rirhi mə ia nəgkiariien me pam nəha kimaha iahaməgkiari m kimiaha, mamhənise nəgkiariien ərəha me nepwın səməme kamini ia kimaha, mətə rekəm. Ia nəmri Kumwesən kimaha iahaməgkiari, mamhəni rəmwhen sə Kristo rokeikei. Nərmama keikei me, narimnari me pam səməme iahamo, mətə iahamo mə tahəuvrhəkin kimiaha hiəuwehe mhəutə. ²⁰ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə iakamhekır mə kamo nəpın takuvehe, takətoni mə hiopə, hiəpko mhə noien sə iakokeikei. Nənə kimiaha mwi tihətoni mə iakopə, iapko mhə noien sə hiokkeikei. Iakamhekır mə takətoni kimiaha nepwın hiaməvisə, nepwın rerınraha ramrhi ərəha irəha me, nepwın niemaha raməpi irəha, nepwın kamhətəriɡ əpa ti nırəha, nepwın kamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, nepwın kamhəni nıkare iərmama, nepwın kamhərpwi irəha, mamho əpnəpen noien me. ²¹ Iakamhekır mə kamo nəpın takuvehe mwi Kumwesən səiou ro iou iakauris ia nəmrimiaha. Nənə rerik trərkwəpır iakasək tukumi-aha me nepwın səməme hənəmo noien ərəha fwe kupwən, nənə mhəpwəh nırəriɡien ia noien ərəha me səvənraha səməme kamho ia nəpın me. Irəha kamho noien me səməme həkemik, irəha nərman mine nıpran kamhəiri əpnəpen irəha me, mamho mwi noien ərəha nepwın mwi.

13

Nəgkiariien sə Pol rani ti nəsuəpwirien nakalasia me fwe Korin

¹ In i navənien səiou səro kahar irə takuvehe mətoni kimiaha. Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nəpın iərmama riti rarukwi pen nəgkiariien ia iərmama riti, iərmama kəru uə kahar tuhaməkeikei mhəni nəgkiariien kuatia, nənə nərmama tuhəukurən mə nəgkiariien nəha karukwi pen ia iərmama nəha ro nıperhienien.”

² Iakokeikei mə takini nəgkiariien riti tukumiaha səməme fwe kupwən hiamə noien ərəha, iakokeikei mə takini mwi tukumiaha pam. Iakuvəni raka nəgkiariien i tukumiaha kupwən nəpın iakiməuwehe tukumiaha sə ro kəru irə, nənə təkwtəkwuni iakamarə isipwın tukumiaha, mətə iakokeikei mə takini mwi. Trini minuə iakuvehe mətoni mwi kimiaha, mətə kimiaha nepwın hiamə ihi noien ərəha, tako riskai minraha məkoui atukwatukw irəha irə. ³ Tako iamınhi irə ti nəri nə mə hiamətui nari riti sə tako trahətən pen mə nıperhienien i Kristo raməgkiari ramier ia nəgkiariien səiou. Nəfe Kristo ramo m kimiaha ripkərou mhə tukwe, mətə in ramo kamətə niskaiien səvənhi ia kimiaha. ⁴ Nıperhienien, nəpın kınərui tərini pen in ia nei kamarkuau, niskaiien səvənhi riwən. Mətə ipwet mine in ramıru ia niskaiien səvəi Kumwesən. Kimaha niskaiien səkimaha riwən rəmwhen mwi ia Kristo fwe kupwən. Mətə nəpın tahəuwehe mhətoni kimiaha, tihətoni mə kimaha iahaməmıru ia niskaiien səvəi Kumwesən rəmwhen a ia Kristo ipwet mine.

⁵ Ramasan mə kimiaha atukw tihətə amasan kimiaha me, mhəkiri noien səkimiaha, mhətə sas mə hiaməkwətəmhirı pərhiən noien səvəi nahatətəien uə rekəm. Tihaməkeikei mhəukurən mə Iesu Kristo in fwe ia rerimiaha, mətə mə nahatətəien səkimiaha ro

neikuaien i, Kristo in riwæn fwe ia rerimaha. ⁶ Nænæ rerik ramrhi mæ tihætæ sas ia kimaha mæ nahatætæien sækimaha ripko mhæ neikuaien i. ⁷ Mætæ kimaha iahamæfwaki m Kumwesæn mæ kimaha riti tripko mhæ nari riti ræræha. Kimaha iahæpkæfwaki mhæ iamihhi iræ mæ tuko kægnaçini kimaha mæ wok sækimaha ramasan, rekæm. Mætæ ia-hokeikei mæ kimaha tiho noien sæ ratukwatukw næri auær a mæ ia nætæien sævæi nærmama nepwîn hænî mæ wok sækimaha ræræha. ⁸ Ro iamihhi iræ ti næri næ mæ ko iahæpko mhæ nari riti sæ ræsisæg nipærhienien, mætæ iahæukuræn a noien næri sæ rauvehi utæ nipærhienien. ⁹ Næri auær a mæ kamætæ kimaha mæ niskaiien sækimaha riwæn, mætæ mæ kimaha hiæskai rerimaha raçien. Ro iamihhi iræ iahamæfwaki mæ tihæuvehe matukwatukw amasan. ¹⁰ Iakamaræ isipwîn tukumiaha mirai nækukuæ i mærhi pehe i tukumiaha. Iako iamihha iræ mæ næpîn takuvehe tapko mhæ riskai m kimaha. Iou aposol riti, Kumwesæn ruvei pehe nasorrien næha miou mæ takuvrhækin kimaha hiæuvehe mhætæ, mætæ in ripkuvei pehe nasorrien næha miou mæ takouraha kimaha hiewaiu.

Nægkiariien sampam

¹¹ Piak me, in i nægkiariien sampam sæiou iakini mæsækir m kimaha. Kimaha tihamækeikei mheipeni suatuk me sækimiaha, mhæregi nægkiariien sæiou, mho nætærigen sækimiaha pwæh ruvehe mo kuatia, mharæ ia næmærinuïen, nænæ Kumwesæn sævæi nokeikeïien mine næmærinuïen tramaræ tukumiaha.

¹² Hænî ramasan tukumiaha me mhakei m kimaha me ia nakeïien sæ ræmher.

¹³ Nærmama me pam sævæi Kumwesæn kamhænî pehe ramasan tukumiaha.

¹⁴ Pwæh namasanien sævæi Iesu Kristo Iærîmanu sækitaha mine nokeikeïien sævæi Kumwesæn mine no pæriien nari sævæi Nænîmwîn Ikinan tramaræ tukumiaha pam.

Kalesia

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rımərai nəkukuə i revən ti nakalasia me ia profens riti səvəi Rom kani mə Kalesia. Nakalasia me ia Kalesia nətərigien səvənraha raməvsausini pik ti nahatən eikuə me nəghinraha mə Juteiaisa me. Nahatən eikuə me nəha həni pen ti nərmama rıpkə məhə irəha nəkur Isrel mə Kumwesən trəpwəh nuvehimiruien irəha. Irəha həni mə nərmama rıpkə məhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhesi pen loa səvəi nəkur Isrel rəmwhen ia kuvehi ninhum mınraha, mine nənien nari, mine nousəsimwinien ia nəpın səvəi nəveginien asori me səvəi nəkur Isrel. Nahatən eikuə me nəha həni mwi mə Pol rıpkuvehi mə nasoriien səvəi Kumwesən. Ro iamınhi irə tuhəpwəh nətərigien in. Ia nukune nəkukuə i Pol rıməni pen ti nəkur Kalesia mə nəfe nəgkiariien amasan in raməvisau. In rani mwi mə Kumwesən ruvei pen nasoriien min. Ko kıpkuvehimıru məhə kıtaha trını mınuə samesi pen Loa səvəi Moses. Mətə tukuvehimıru kıtaha nəpın səni nıpərhienien ia Iesu Kristo. Nahatətəien in nəha suatuk ti nuvehien nımıruien vı. Pol rını mə tsahatətə ia Iesu Kristo, mho nokeikeien, nənə mharə ia Nənımwin İkinan.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti. Nərmama me həpkəkwein məhə iou mə takowok i. İərmama riti rəpwəh nuvehi utəien iou, mətə Iesu Kristo mine səvənhi Tata Kumwesən sə rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi, irau nəha krouvehi utə iou. ² Iou mine piəvmiaha me nepwin kımaha mınraha ia kwopun i iahamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe profens nəha Kalesia. ³ Nəfwakıien səiou mə Kumwesən tata səkıtaha mine Iesu Kristo İərimənu səkıtaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərınuien m kımiaha. ⁴ Iesu rınəsəni nımıruien səvənhi memhə ti noien ərəha me səkıtaha. In rino iamınha irə mə truvehi raka kıtaha ia nıtətə ərəha i samarə irə ipwet mine. In remhə mesi pen nəkwai Kumwesən Tata səkıtaha. ⁵ Pwəh nəgnəginien revən tukwe ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

Nəgkiariien amasan sə ro nıpərhienien kuatia a

⁶ Iou iakərkərinari ia kımiaha ti nəri nə mə Kumwesən rınəkwein kımiaha mə tihəuvehe mharə tegin namasanien səvəi Kristo, mətə nəpın ouıhi a rukurau, nənə kımiaha hiəuvei pen təkutamiaha min, mamhəuvən ti nəgkiariien amasan riti mwi. ⁷ İakını iamınhi irə mətə nəgkiariien amasan riti mwi riwən. Nəgkiariien amasan sə ro nıpərhienien kuatia a. Mətə nərmama nepwin nəha ikın kamho kımiaha hiamhekır pik. Irəha hokeikei mə tuhəvsini nəgkiariien amasan səvəi Kristo ruvehe nəgkiariien əpə riti. ⁸ Mətə iakani pehe tukumiaha i trını mınuə kımaha riti uə agelo riti sə ruku pen ia neiai trəvisau pehe m kımiaha nəgkiariien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha iahənəvisau raka m kımiaha i, pwəh İərmama nəha revən ia napw. ⁹ Kımaha iahəuvəni raka nəgkiariien i tukumiaha fwe kupwən, nənə təkwtəkwuni takını mwi. Trını mınuə İərmama riti raməvisau m kımiaha nəgkiariien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha hiəuvəuvehi raka, pwəh İərmama nəha revən ia napw. ¹⁰ Kımiaha hiaməfətərig irə? İpwet mine iakaməmwur mə sin trəkwein amasan ia nırak, İərmama uə Kumwesən? Rerımiaha ramrhi mə iakaməmwur ti nəfe, mə tako nərmama rerınraha ragien tukw iou uə? Trını mınuə iakaməmwur İhi mə tako nərmama rerınraha ragien tukw iou rıpkə məhə iou pərhien İərmama riti sə İakamo tukwini nari m Kristo.

Pol ramını irapw mə kınəfo irə ruvehe mo aposol riti

¹¹ Piak me, İakokeikei mə kımiaha tihəukurən nəri. Nəgkiariien amasan i İakınəvisau m kımiaha rıpkə məhə nəvisaiuen səvəi İərmama. ¹² İapkuvehi məhə ruku pen ti İərmama

riti. Iærmama riti riþkahaþen mhæ iou iræ. Mætæ iakimæuvehî ia næþin næha Iesu Kristo rier pehe tukw iou. ¹³ Kimiaha hiæuværegi raka noien sæiou sæ iakinæfo iræ kupwæn ia næþin næha iakinamæfwaki ihi ia næfwakiien sævæi nækur Isrel. Iakinamometæ pik nakalasia me sævæi Kumwesæn, mamousari mæ takouraha iræha. ¹⁴ Ia næþin næha iakinæuvehî mamskai ia næfwakiien sævæi nækur Isrel mæpi raka iou me nepwîn ti næri næ mæ iakamousari pik mamesi pen naræien næha kaha kupwæn me sæiou hæmæuvei pehe. ¹⁵ Mætæ Kumwesæn sæ ruværfi raka iou fwe ia tipwi mama sæiou, in rækwein iou, ti næri næ mæ rerin ramasan tukw iou. ¹⁶ Næþin rækwein iou iræ, rerin ragien ti næseniien iou iakætæ Tini mæ takævisau irapw nægkiariien amasan sævænhi m nærmama me riþko mhæ iræha nækur Isrel. Nænæ næþin iakætoni Tini, tækwtækwuni a iapkevæn mhæ ti iærmama riti mæ trahatæn iou. ¹⁷ Iapkevæn mhæ fwe Jerusalem mæ takætoni nærmama me næha hamækupwæn ia nirak mho iræha aposol me. Mætæ iakier mevæn fwe tæna næha Arepia. Kuriræ iræ iakrærig mwi mevæn fwe Tamaskes. ¹⁸ Næþin nuk kahar rukurau, nænæ iakutæ pen fwe Jerusalem mæ takætoni Pita. Iakuvehi næfwakiien kæru fwe ikin kimrau min. ¹⁹ Mætæ iapætoni mhæ aposol me nepwîn mwi, Jemes æpa, piævi Iærimænu sækitaha. ²⁰ (Nægkiariien i iakamrai rauvehe tukumiaha ia næmri Kumwesæn iakæpwæh neikuæien iræ.) ²¹ Næþin iakier ia Jerusalem, iakevæn fwe ia kwopun me ia profens mi næha Siria mine Silisia. ²² Ia næþin næha, nakalasia me sævæi Kristo ia tæna Jutia hæpkætæ raka mhæ iou, mhæreirei ihi iou. ²³ Kamhæregi a nærmama me kamhævisau iamînhi mæ, “Iæmæ i kupwæn ramometæ kitaha, tækwtækwuni ramævisau irapw nahatætæien sækitaha sæ kupwæn ramousari mæ trouraha.” ²⁴ Nænæ iræha hægnægini Kumwesæn tukwe iou.

2

Pol revæn nægkiari iræha aposol me nepwîn fwe Jerusalem

¹ Næþin nuk fotin rukurau, iakutæ pen fwe Jerusalem kimrau Panapas. Iakiri mwi Taetas ruvehe kimrahar min. ² Iakutæ pen iamînhi ti næri næ mæ Kumwesæn rinahatæn raka iou iakinætoni mæ takamækeikei mevæn. Nænæ iakevæn mætoni næmæ asori me sævæi nakalasia me. Næþin kimaha æpa, iakini pen amasan ti niræha i nægkiariien amasan sæiou sæ iakamini irapw ti nærmama me riþko mhæ iræha nækur Isrel. Iakamo iamînhi iræ ti næri næ mæ iakæpwæh nokeikeiien mæ narimnari me sæmæme iakamo mine iakino raka, iakamo auær a. ³ Ia næþin næha Taetas kimrau min. Niþærhienien in iæmæ Kris, mætæ iræha hæpwæh niniiien mæ tukamækeikei kuvehi ninhum min. ⁴ Mætæ noien sævæi nuvehien ninhum m iærmama kimaha iahægkiari iræ ti næri næ mæ nærmama me nepwîn kamhækuriræ afafa kitaha, mamheikuæ mæ iræha piævtaha me. Iræha hæuvehe mamhætæ afafa kitaha, ti næri næ mæ Iesu Kristo rineivinari ia kitaha. Nænæ hokeikei mæ tuhætoni mæ samæfaræ iræ. Iræha hænuæ tuhæsisæg mwi kitaha ia natuakæmien me sævænraha. ⁵ Mætæ kimaha iahæpwæh næseni ananien iræha mæ tuhasori ia kimaha, ti næri næ mæ iahokeikei mæ nægkiariien amasan i sæ ro niþærhienien traræ amasan tukumiaha mamevæn.

⁶ Ia næþin næha, nærmama nepwîn fwe ikin kani iræha mæ næmæ asori me. (Mæ iræha hasori mhæfo pen iræ, mætæ iakæpwæh nætærig penien iræ. Iou iakukuræn mæ Kumwesæn ramo ræmnæmwhen a ia nærmama me pam.) Næmæ asori me næha hæpwæh niniiien nægkiariien riti mhæriþin pen ia nægkiariien amasan sæ iakamævisau irapw i. ⁷ Iræha hæpko mhæ iamînhi iræ, mætæ hætæ sas mæ Kumwesæn ræmri pehe nægkiariien amasan sævænhi ia tipage rægik mæ takævisau irapw iræ ramevæn ti nærmama me riþko mhæ iræha nækur Isrel. Noien næha Kumwesæn ro miou ræmwhen a mwi sæ rino raka m Pita. Pita næha ramævisau irapw nægkiariien amasan sævæi Kumwesæn ramevæn ti nækur Isrel. ⁸ Næmæ asori me næha hætæ sas mæ Kumwesæn ramasitu ia kimrau pæri ia wok mi næha

iarauo. Ramasitu ia Pita ia wok sāvānhi sē in ramo in aposol riti sāvāi nākur Isrel, mamasitu mwi ia nirak ia wok sāvāi sē iakamo iou aposol riti sāvāi nārmama me rīpko mhā irāha nākur Isrel. ⁹ Nānā Jemes, mīne Pita, mīne Jon, iāmā mirāhar nāha kani irāhar mā pos me sāvāi nimwāfwaki, nāpīn irāhar harānātā Kumwesān ramasitu ia nirak ia namasanien sāvānhi, harosā pehe rāginrahar mwatuk m kīmrāu Panapas rāmwhen mā kīmaha kusen kuatia. Nānā kīmaha pam iahāsēni mā tahāuāi kīmaha me. Kīmrāu Panapas tarouevān rouāvisau m nārmama rīpko mhā irāha nākur Isrel, nānā irāha tuhāvān mhāvisau m nākur Isrel. ¹⁰ Mātā nāgkiariien kuatia a hāmāni pehe tukumrau i mā rerīmrāu tramrhi nārmama me nautā sāvānraha riwān, iarouasitu ia nirāha. Mātā nāri nāha iakīnātā raka takamākeikei mo. Rerīk rāgien tukwe.

Pol rāgkiari skai m Pita

¹¹ Mātā nāpīn Pita ruvehe ia Antiok, iakārer ia nānimen, māgkiari skai min, tī nāri nā mā ramo noien riti rāpwāh nāmwhenien. ¹² Nāpīn rīmāuvehe vi a ia Antiok, ramāni pāri nari irāha piāvtaha me sāmāme rīpko mhā irāha nākur Isrel. Mātā kurirā irā Jemes rārhi nārmama nepwīn hāuvehe. Nāpīn hapirāpw, Pita rīnamāpwāh nāni pāriien nari irāha nārmama me rīpko mhā irāha nākur Isrel, nānā mīnamārer āpā ia nirāha. In ro iamīnhi irā tī nāri nā mā rehekīr nākur Isrel me nāha sāmāme kamhāni mā nārmama rīpko mhā irāha nākur Isrel tuhamākeikei mhāvān kuvehi ninhūm mīnraha tī Loa sāvāi Moses. ¹³ Nānā piāvtaha me nepwīn sāmāme irāha nākur Isrel hāhekir mwi, mhākurirā ia Pita ia noien nāha ramo. Panapas mwi in rehekīr, mukurirā irāha. ¹⁴ Mātā nāpīn iakātoni mā irāha hāpkesi pen mhā nāgkiariien amasan sē ro nīpārhiēnien, iakāgkiari skai m Pita ia nāmīnraha pam. Iakīni pen tukwe in mā, “Pita. Ik iāmā Isrel, mātā ikīnāpwāh raka narāien sāvāi nākur Isrel, mamarā ia narāien sāvāi nārmama rīpko mhā irāha nākur Isrel. Ro iamīnhi irā rāfo tākwātākwuni ikamārhiārhi nārmama me i rīpko mhā irāha nākur Isrel mā tuharā ia narāien sāvāi nākur Isrel? ¹⁵ Ia nātūiēn sākrau krīnouātui pehe iāmā Isrel mi. Rīpko mhā krau iārmama mi sāvāi kwānākwus āpā riti sē nākur Isrel kamhāni mā kwānākwus sāvāi nākur ārāha me. ¹⁶ Mātā krau krouukurān mā iārmama sē ramesi pen Loa sāvāi nākur Isrel rīpkatukwatukw mhā ia nāmri Kumwesān, mātā iārmama sē ramahātātā ia Iesu Kristo, in āpā nā ratukwatukw ia nānimen.^a Nātārīgīēn nāha rīno mā kītaha mwi nākur Isrel sāni nīpārhiēnien ia Iesu Kristo. Kītaha samahātātā ia Kristo tī nāri nā mā noien iamīnha irā tro kītaha satukwatukw ia nāmri Kumwesān. Mātā sāpkātīgīte mhā ia nesi penien Loa, tī nāri nā mā iārmama riti riwān ko ruvehe matukwatukw ia nāmri Kumwesān nāpīn ramesi pen Loa. ¹⁷ Kītaha i nākur Isrel sāvāuvehe raka tī Iesu mā in tro kītaha satukwatukw ia nāmri Kumwesān. Mātā mā kītaha sātoni mā kītaha nākur ārāha rāmwhen ia nārmama rīpko mhā irāha nākur Isrel, rāfo irā? Kristo ro kītaha sāvāuvehe nārmama kamho noien ārāha? Rekām! ¹⁸ Mātā trīni mīnuā iakuvrhākīn mwi Loa nāha sē fwe kupwān iakīneitehi, noien nāha iakamo ramahātān pen mā pārhiēn iou iārmama sē iakamārui Loa. ¹⁹ Ia nīkaren sāvāi Loa, iakuvamhā raka. Loa nāha rousi āpune iou. Nānā tī nāri nā mā iakuvamhā raka ia nīkaren sāvāi Loa, iakukurān nīmīruēn ia nīkaren sāvāi Kumwesān. Rāmwhen mā kīnārui tārini pen iou ia nei kamarkuāui kīmrāu Kristo. ²⁰ Rīpko mhā iou iakamīru tākwātākwuni, mātā Kristo ramīru ia nirak. Nīmīruēn sē iakamarā irā tākwātākwuni ia tīprānā i, iakamarā irā, mamahātātā ia Tīni Kumwesān. In rokeikei iou memhā tukw iou. ²¹ Ko iāpkārarki mhā namasanien i sāvāi Kumwesān sē ruvei pehe miou. Trīni mīnuā Loa in suatuk iārmama tresi pen tī nuveheien matukwatukw ia nāmri Kumwesān, ro iamīnhi irā Kristo remhā auār a.”

2:9: Jon 1:42   **2:10:** Wok Me 11:29-30   **2:12:** Wok Me 11:3   **2:16:** Wok Me 15:10-11, Rom 3:20-28, Rom 4:5, 11:6, Kal 3:11   ^a **2:16:** Suatuk riti mwi tī nīnīēn nāgkiariēn nāha ia vas 16 in i mā “Mātā krau krouukurān mā iārmama rīpkatukwatukw mhā ia nāmri Kumwesān ia nesi penien Loa, mātā nahātātāēn ia Iesu Kristo ramo in ratukwatukw ia nānimen.”   **2:19:** Rom 7:6   **2:20:** Jon 13:1, Kal 1:4

3

Sin ro nifeifeien ro nəkur Kalesia hatə wau ia nəgkiariien pərhiən?

¹ Nəkur Kalesia, kimiaha hiamarməri! Kinəvisau raka Iesu Kristo m kimiaha rəmwhen hianətoni ia nəmrimiaha mə remhə ia nei kamarkuau. Mətə nisimə nəha hənə nifeifeien mhəuvehi raka kimiaha? ² Iakuə takəres nəresien riti tukumiaha i. Fwe kupwən, nəpən hiəuvehe vi a mhəuvehi Nənimwən Ikinan, hiamə nəfe noien ro Kumwesən ruvei pehe Nənimwən nəha m kimiaha? Rosi hiamesi pen Loa səvənhi uə? Kimiaha hiəukurən mə ripko mhə iaminihi. Mətə kimiaha hiəregi nəgkiariien amasan səvənhi, mhəni nipərhiēnien irə, ro pen Kumwesən ruvei pehe Nənimwən səvənhi m kimiaha. ³ Rəfo kimiaha hiamarməri iaminihi irə? Fwe kupwən, nəpən hiəuvehe vi a mahatətə ia Iesu, hiamətigite ia niskaiien səvəi Nənimwən Ikinan. Mətə rəfo nəha təkwtəkwuni, ko hiəuvehe mhatukwatukw ia niskaiien atukw səkimiaha? ⁴ Mətə rəfo ia nəmisəien me həpik hiəuvəregi raka ti Iesu? Hiaməregi auər a uə? ⁵ Kumwesən sə rauvei pehe Nənimwən Ikinan m kimiaha, nənə mamə nimtətien me ia nəmrimiaha, in ramo noien me nəha ti nəfe? Ti nəri nə mə hiamesi pen Loa? Rekəm! Mətə in ramo noien me nəha ti nəri nə mə nəpən hiəregi nəgkiariien amasan səvəi Iesu, hiəni nipərhiēnien irə. ⁶ Rerimiaha tramrhi Epraham fwe kupwən. Nəkukuə Ikinan rani mə Epraham “rini nipərhiēnien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iaminihi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” ⁷ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəukurən mə nərmama səməme kamhahatətə, irəha nəha nipwnəti Epraham me. ⁸ Nəkukuə Ikinan ruvəni raka fwe kupwən mə Kumwesən trini nərmama i ripko mhə irəha nəkur Isrel mə irəha hatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə kamhahatətə irə. Nəpən noien nəha ripkuvehe mhə ihi, Nəkukuə Ikinan rinəvisau pen nəgkiariien amasan i m Epraham. Rini mə, “Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehi namasanien səiou truku pen ia kwənəkwus səim.” ⁹ Ro iaminihi irə sətəni mə Kumwesən raməkwein amasan ia nərmama səməme kamhahatətə irə rəmwhen raməkwein amasan ia Epraham ti nəri nə mə Epraham ramahatətə irə. ¹⁰ Mətə nərmama me pam səməme kamhətigite ia nesi penien Loa mə tro irəha hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, Kumwesən raməkwein ərəha ia nirəha. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə nəgkiariien i sə kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rəuiui irəha. Rini mə, “Kumwesən trəkwein ərəha ia nərmama me pam həpko mhə narimnari me pam kimərai pen ia nəkukuə səvəi Loa.” ¹¹ Nənə ruvehe mīno nukurənien i ti nərmama mə iərmama riti riwən ko resi pen Loa nənə muvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən. Rino nukurənien i ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iərmama sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi, in truvehi nimiruien.” ¹² Mətə Loa in ropə ia nahatətəien. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə Loa rani mə, “Iərmama sə ramo narimnari me pam nəha Loa rani truvehi nimiruien irə.” ¹³ Mətə Kristo ruvəfi raka nari ia kitaha. Loa nəha ko ripkəkwein ərəha mhə mwi ia kitaha, ti nəri nə mə Iesu riməuvehi təmwkitaha, muvehe mo in iərmama sə Kumwesən raməkwein ərəha irə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Trini mīnuə kousi əpune iərmama riti nīpwrən rəgher ia nei, ramahatən pen mə Kumwesən raməkwein ərəha irə.” ¹⁴ Mətə təkwtəkwuni, ti nəri nə mə Iesu Kristo remhə iaminihi, namasanien sə Kumwesən riməuvei pen m Epraham ko ruvehe ti nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. Ti nəri nə mə kitaha samahatətə ia Iesu, səukurən nuvehien Nənimwən nəha Kumwesən ruvəni raka mə truvei pehe m kitaha.

Promes mine Loa

¹⁵ Piak me, iakuə takini noien riti səkitaha nərmama, mahatən nəri nəha iakaməgkiari irə. Nəpən iərmama kəru krourai sun nəgkiariien riti nənə rouərihi nipekə tukwe, rəknekin ti iərmama riti mə trifi nipekə səvənrau, mərihi atukw a səvənhi riti. ¹⁶ Fwe kupwən, Kumwesən rino promes me səvənhi m Epraham mine mwipwini. Kumwesən

rəpwəh niniien mə ramo promes me səvənhi m Epraham mine “nimwipwini me.” Nəgkiariien i mə “Nimwipwini me” ramini nərmama həpik. Mətə Kumwesən rini mə ramo promes me səvənhi m Epraham “mine mwipwini.” Nəgkiariien i “mwipwini” ramini iərmama kuatia. Mwipwi Epraham nəha Kumwesən rəgkiari irə in nə Kristo. ¹⁷ Nipwrai nəgkiariien səiou ro iaminihi: Fwe kupwən, Kumwesən rino promes riti səvənhi m Epraham, marə mini mwi mə nəgkiariien nəha səvənhi traməkeikei mukuə. Nəpin nuk fo-hantret-toti rukurau, nənə Loa ruvehe. Mətə Loa nəha ko ripkousi ərəgrəgi mhə promes nəha Kumwesən rinəmri raka m Epraham fwe kupwən. ¹⁸ Trini minuə kitaha saməuvehi narimnari me sə Kumwesən rauvei pehe ti nəri nə mə samesi pen Loa, noien nəha ramahatən pen mə promes nəha səvəi Kumwesən ruvehe muvəiwən. Nənə ko səpkuvehi mhə narimnari me nəha ruku pen ti promes nəha. Mətə Epraham ruvehi narimnari me nəha Kumwesən riməuvei pen min ti nəri nə mə Kumwesən rino promes mə tro iaminihi.

Kumwesən riməuvei pehe Loa ti nəfe?

¹⁹ Ro iaminihi irə Kumwesən riməuvei pehe Loa ti nəfe? Ti nəri nə mə nərmama kamho noien ərəha me, ro pen in riripin pen Loa ia promes səvənhi, mə Loa traməmak meste mwipwi Epraham sə promes səvənhi rinəgkiari irə truvehe. Nəpin Loa ruvehe irə, nagelo me həuvei pen m Moses, nənə kimaha iahəuvehi ia rəgi Moses, iəmə sə ramərer ia nimwrhenhi Kumwesən mine kimaha. ²⁰ Mətə iərmama sə ramərer ia nimwrhenhi iərmama kəru iaminiha irə mə truvi simwin irau, ripko mhə səvəi iərmama kuatia nə in, mətə Kumwesən in kuatia a.

²¹ Ro iaminihi irə kitaha tsəgkiari ia narimnari me i mhəfni irə? Loa səvəi Kumwesən rərəha mətə promes me səvəi Kumwesən hamasan? Rekəm, kitaha ko səpkini mhə iaminihi irə. Trini minuə Kumwesən riməuvei pehe loa riti sə rukurən nuvei peheien nimiruien, kitaha tsesi pen loa nəha nənə mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. ²² Mətə ripko mhə iaminihi irə. Nəkukuə Ikinan rani mə noien ərəha rəuiui nərmama me pam, mərihi tərini irəha. Ro iaminihi irə narimnari me pam Kumwesən rino promes mə truvei pehe m kitaha, kitaha səukurən nuvehien ti nəri nə mə səni nipərhiendien ia Iesu Kristo. ²³ Fwe kupwən, nəpin Kristo ripkuvehe mhə ihi mə tsahatətə irə, kitaha samarə tegin Loa səvəi Moses. Loa nəha raməkwətəmhiri kitaha. Rəmwhen mə samarə ia kalapus mamheitenhi mheste Kristo tripkier pehe tukutaha mə tsahatətə irə. ²⁴ Fwe kupwən, Loa nəha rasori ia kitaha, mamətui tukutaha. Sənamarə tegin Loa nəha meste Kristo ruvehe. Nənə nəpin Kristo ruvehe, kitaha sahatətə irə mə tsəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. ²⁵ Mətə təkwtəkwuni nəha, ti nəri nə mə Kristo ruvəuvehe raka, nənə samahatətə irə, səpkarə tegin mhə Loa. ²⁶ Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə kimiaha pam nə nipwnəti Kumwesən me ti nəri nə mə hiamahatətə ia Iesu Kristo. ²⁷ Kimiaha pam sə hiəno raka paptas mə tihəuvehe mho kuatia kimiaha Kristo, hiəuvəuvehi raka Kristo rəmwhen hiamarkahu karkahu. ²⁸ Nənə təkwtəkwuni ripko mhə kimiaha nepwin nəkur Isrel mine nepwin ripko mhə nəkur Isrel. Ripko mhə kimiaha nepwin nərmama səməme hiamo slef mine nepwin hiəpko mhə slef. Ripko mhə kimiaha nepwin nipran mine nepwin nərman. Iakini iaminihi irə ti nəri nə mə kimiaha pam kuatia a ia Iesu Kristo. ²⁹ Trini minuə səvəi Kristo nə kimiaha, nipwnəti Epraham me nə kimiaha. Kimiaha nə nəkwərəkəwərha me tihəuvehi narimnari amasan me nəha Kumwesən rino raka promes mə truvei pen m Epraham.

4

Kimiaha nə nipwnəti Kumwesən me

3:17: Eks 12:40   **3:18:** Rom 4:14, 11:6   **3:19:** Rom 5:20, Wok Me 7:38   **3:21:** Rom 8:2-4   **3:22:** Rom 3:9-19, Rom 11:32   **3:23:** Kal 4:3   **3:24:** Rom 10:4   **3:26:** Jon 1:12   **3:27:** Rom 6:3, 13:14   **3:28:** Rom 10:12, 1Kor 12:13   **3:29:** Rom 4:13

¹ Nipwrai nægkiariien səiou ro iam̄inhi irə. Nəp̄in iərmama remhə, nautə me pam səvənhi səvəi tini. Mətə tr̄ini m̄inuə tini ramouihi ihi, ko in r̄ipkasori mhə ia nautə me nəha, mətə in rəmwhen a ia slef. ² Nəp̄in ramouihi ihi trarə tegin nəmə asori me nepw̄in. Irəha tuhətui amasan ti nautə səvənhi meste nəp̄in nəha tata səvənhi r̄iməni. ³ Rəmwhen a mwi ia kitaha. Nəp̄in sənəmək̄wər̄hakwər̄ha ihi samarə tegin nən̄imw̄in me i irəha nukune noien me səvəi tiprənə i. Irəha kamhər̄imənu ia kitaha səmwhen ia slef me. ⁴ Mətə nəp̄in atukwatukw nəha Kumwesən r̄iməni ruvehe, nənə in rər̄hi pehe Tini. Pran riti rər̄hi. Rətui pehe, marə tegin Loa səvəi Moses, ⁵ mə in trər̄əku raka səməme kamharə tegin Loa nəha. Kumwesən ro iam̄inhi irə mə tresi kitaha səuvehe mho nipwnət̄in me. ⁶ Ti nəri nə mə nipwnət̄in me i kitaha, rər̄hi pehe Nən̄imw̄in səvəi Tini ruvehe mamarə ia rer̄itaha. Ia Nən̄imw̄in nəha kitaha samək̄wein Kumwesən mə, “R̄im̄imaha, Tata!” ⁷ Ro iam̄inhi irə r̄ipko mhə k̄im̄iaha hiamo ihi slef ia k̄im̄iaha, mətə k̄im̄iaha nipwnət̄i Kumwesən me. Ti nəri nə mə k̄im̄iaha nipwnət̄i Kumwesən me, ro pen Kumwesən truvei pehe m k̄im̄iaha narimnari me nəha r̄iməni mə truvei pen m nipwnət̄in me.

Pol rer̄in rəpou ti nəkur Kalesia

⁸ Fwe kupwən, nəp̄in k̄im̄iaha hiamreirei Kumwesən, hiəmwhen ia slef me səvəi kumwesən eikuə me. ⁹ Mətə təkwtək̄wuni nəha hiəuvəuvehe mhəuvəukurən raka Kumwesən, uə ramasan mwi iakin̄i mə təkwtək̄wuni Kumwesən ruvəukurən raka k̄im̄iaha. Mətə rəfo hiamr̄er̄ig mwi ti nən̄imw̄in me i irəha nukune nar̄ien kupwən sək̄im̄iaha. Irəha nəgsenraha riwən. Ho nəri auər a. Hiokeikei mə tihəmwhen mwi ia slef me səvənraha uə? ¹⁰ Hiaməsiai nəp̄in ikinan me, m̄ine məkwə me, m̄ine nuk me. ¹¹ Iakamhek̄ir tukumiaha. Rosi iakin̄əm̄wur auər a ia k̄im̄iaha uə? ¹²⁻¹³ Piak me, iakase k̄im̄iaha mə tihamək̄eikei mhəuvehi noien səiou. Hətə ro. Iakuvəuvehi raka noien sək̄im̄iaha. K̄im̄iaha hiəuvəukurən raka mə fwe kupwən iak̄im̄əuvehe tukumiaha ti nəri nə mə nemhəien riti rarə ia nipwrak. Ia nəp̄in nəha iak̄im̄ək̄upwən məvisau irapw nægkiariien amasan səvəi Iesu m k̄im̄iaha. Mətə k̄im̄iaha hiəpko mhə nəm̄isəien miou. ¹⁴ Nipər̄hienien nemhəien səiou riskai, hiamarkut pik irə, mətə hiəpwəh nəm̄wək̄iien iou tukwe, uə hiəpkər̄hi irapw mhə iou, rekəm. Hiəuvehi puvnimwə pehe iou rəmwhen ia iou agelo riti səvəi Kumwesən, uə iou nəha Iesu Kristo. ¹⁵ Ia nəp̄in nəha rer̄im̄iaha ragien pik. Mətə nagienien nəha sək̄im̄iaha ruvəwəku? Iakani pehe tukumiaha i mə pər̄hien fwe kupwən tr̄ini m̄inuə r̄iməru tukumiaha, hiəpkukumwiri raka a nən̄imem̄iaha mhəuvei pehe miou iakomasan səiou irə. ¹⁶ Mətə rəfo nəha təkwtək̄wuni? Rosi ti nəri nə mə iakam̄ini pehe tukumiaha i nægkiariien pər̄hien hiaməm̄wəki iou tukwe uə? ¹⁷ Nərmama me nəha kamhəm̄wur pik tukumiaha, mətə həpko mhə ti nəri amasan riti. Irəha hokeikei mə tuhəvi raka k̄im̄iaha mə tihaməm̄wur əpa ti nirəha. ¹⁸ Ramasan mə hiaməm̄wur ti noien narimnari me, mətə tihamək̄eikei mhəm̄wur ti noien amasan. Nægkiariien nəha ro nipər̄hienien ia nəp̄in me, nəri auər a mə samarə kitaha miou uə səpkarə mhə kitaha miou. ¹⁹ Nək̄wər̄hakwər̄ha me səiou. Iakregi iakaməm̄isə pik mwi tukumiaha rəmwhen ia pran təkutan raməm̄isə mə trər̄əhi iəkunouihi. Takregi iam̄inhi meste k̄im̄iaha tihəuvehi noien atukwatukw səvəi Kristo ia n̄im̄iruien sək̄im̄iaha. ²⁰ Ko ramo kitaha m k̄im̄iaha nəha təkwtək̄wuni, nənə ko iap̄kəgkiari skai mhə m k̄im̄iaha. Mətə iou iakamarə isipw̄in, iakreirei mə takəfo masitu ia k̄im̄iaha.

Pol rusipek̄in ia Heka m̄ine Sera

²¹ K̄im̄iaha səməme hiokeikei mə tiharə tegin Loa səvəi Moses, tiho mhəni pehe ro tukw iou i. Hiəuvəregi raka nəfe Loa nəha rani uə rekəm? ²² K̄im̄ərai pen iam̄inhi mə Epraham t̄ini kəru iər̄man. Pran sə in slef rər̄əhi riti, nənə pran sə r̄ipko mhə in slef rər̄əhi riti. ²³ Tini slef rətui rəmwhen ia nəkwər̄hakwər̄ha me nepw̄in a. Mətə tini prən

nəha rīpko mhə in slef rətui ti nəri nə mə Kumwesən rino promes iamīnha irə ia prən nəha. ²⁴ Nəgkiariien nəha ro nīpərhienien irə, mətə ramasan mə iakusipekin irə. Prən mi nəha kəru krouəmwhen ia nəgkiariien kəru Kumwesən rīnərihi tərini əknekin. Prən nəha Heka rəmwhen ia Loa səvəi Moses sə Kumwesən rīməuvei pen fwe təkuaer Sinae. Loa nəha ramərəhi nəkwərhakwərha, mətə irəha slef me. ²⁵ Heka rəmwhen ia təkuaer Sinae fwe Arepia, məmwhen mwi ia taon nəha Jerusalem ipwet mīne, ti nəri nə mə taon nəha ro slef irə, nənə nəkwərhakwərha me səvənhi irəha mwi slef me. ²⁶ Mətə Jerusalem nəha fwe ia neiāi rəmwhen ia prən nəha rīpko mhə in slef. Nənə in nə mama səkitaha. ²⁷ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Agien, pran sə ipkəkəwəhakwen mhə! Əkwein əpwəmwis, magien, pran sə ipkəmisə raka mhə ti nərhīien iəkunouihī! Nəkwərhakwərha me səvəi prən nəha kīnəpwəh in, tuhəpik mhəpi raka nəkwərhakwərha me səvəi prən sə səvənhi fwe iərman.” ²⁸ Piak me, kimiaha nə nīpwnəti Kumwesən me. Hiəmwhen ia Aesak, iəkunouihī sə rīnətui ti nəri nə mə Kumwesən rino promes mə tro iamīnhi. ²⁹ Mətə fwe kupwən, iəkunouihī nəha Ismael sə rīnətui rəmwhen ia nəkwərhakwərha me nepwīn, ramometə iəkunouihī nəha Aesak sə rīnətui ia nīskaiien səvəi Nənīmwin səvəi Kumwesən. Rəmwhen a mwi ipwet mīne. ³⁰ Mətə Nəkukuə Ikinan raməfni irə? Rani mə, “Ərhi irapw prən nəha in slef irau tīni, ti nəri nə mə tīni slef nəha ko rīpkīpeki pəri mhə nautə səvəi tata səvənhi irau tīni prən nəha rīpko mhə in slef.” ³¹ Ro pen, piak me, rīpko mhə kītaha nīpwnəti prən nəha in slef, mətə kītaha nīpwnəti prən nəha rīpko mhə in slef.

5

¹ Kristo rīneivi raka nari ia kītaha. In rino noien nəha mə nari riti trəpwəh nəsisəgien mwi kītaha. Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekin, mhəpwəh nəseniien Loa nəha rəkwtəmhirī kimiaha hiəuvehe mwi mho slef ia kimiaha.

² Həregi ro, iou Pol iakani pehe tukumiaha i, trīni mīnuə hiəsēni kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa nəha, nemhəien səvəi Kristo trīpkasitu anan mhə ia kimiaha. ³ Iakuə takīni irapw mwi tukumiaha i. Trīni mīnuə iərman riti rəsēni kuvehi ninhum min ti Loa nəha, in traməkeikei mesi pen pam nəfe Loa nəha rani. ⁴ Ik sə ikuə tikesi pen Loa nəha mə tikuvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən, kīnərai raka ik. Ikinəpwəh noien kuatia kimirau Kristo, mīnəpwəh namasanien səvəi Kumwesən. ⁵ Mətə kītaha i saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha ia Kumwesən mə in tro kītaha satukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə samahatətə ia Kristo. Nənīmwin Ikinan ramo kītaha saməskai mə tsameitenhi meste nəri nəha trier irapw. ⁶ Nəpīn səuvehe mho kuatia kītaha Iesu Kristo, nəri auər a mə iərmama riti kuvehi ninhum min uə kīpkuvehi mhə ninhum min. Mətə nəri asori kītaha tsaməkeikei mhahatətə ia Iesu, nənə mhokeikei Kumwesən mīne nərmama me. ⁷ Fwe kupwən, kimiaha hiamaiu amasan. Sin rərer tukuahag kimiaha mīnise kimiaha mə tihəpwəh nesi penien nəgkiariien sə ro nīpərhienien? ⁸ Noien nəha rīpkuku pen mhə ti Kumwesən sə raməkwein kimiaha. ⁹ Kimiaha tihaməsiari. “Yis ouihi trəsə bred asori rəsisi.” ¹⁰ Mətə iou iakətigite ia lərimənu səkitaha mə nətərigien səkimiaha trīpkuvehe mhə mopə ia nətərigien səiou. Iərmama nəha rameikuə ia kimiaha, iou iakreirei mə in sin, mətə Kumwesən trərpwin noien ərəha səvənhi. ¹¹ Piak me, hətəriɡ ro, trīni mīnuə iakaməvisau ihi mə nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum mīnraha, rəfo nəkur Isrel kamhometə ihi iou? Trīni mīnuə iakaməvisau ihi nəgkiariien nəha, ko niemaha rīpkəpi mhə irəha. Mətə niemaha raməpi irəha ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nemhəien səvəi Iesu ia nei kamarkuau. ¹² Nərmama me nəha səməme kamhəni mə tihaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa, iakregi mə ko irəha hərai raka mwatuk səvənraha, rerik ragien!

4:24: Rom 8:15, Kal 5:1   **4:26:** Hip 12:22, Rev 3:12, Rev 21:2,10   **4:28:** Rom 9:7, Kal 3:29   **4:30:** Jen 21:10, Jon 8:35   **4:31:** Kal 3:29   **5:1:** Jon 8:32,36, Kal 2:4, 5:13, Wok Me 15:10   **5:6:** 1Kor 7:19, Kal 6:15   **5:7:** Kal 1:6   **5:9:** 1Kor 5:6   **5:10:** Kal 1:7, 2Kor 11:15   **5:11:** 1Kor 1:23

¹³ Piak me, Kumwesən rinəkwein raka kīmiaha, mīneivi raka nari ia kīmiaha. Mətə tihəpwəh nīnīien iamīnhi irə mə, “Loa nəha rəpwəh nəkwətəmhirīien iou, ro pen iakukurən noien narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwrak rokeikei.” Kīmiaha tihəpwəh nīnīien iamīnhi irə, mətə tihaməkeikei mho tukwini nari m kīmiaha me, ti nəri nə mə hiokeikei kīmiaha me. ¹⁴ Nəgkiariien riti nəha ia Loa səvəi Moses rəuiui loa me pam. In i nəgkiariien i rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piām rəmwhen ikokeikei atukw a ik.” ¹⁵ Mətə trīni mīnuə hiamahiahi kīmiaha me rəmwhen ia kuri me, tihaməsiari kamo hiouraha pam kīmiaha me.

Nənimwīn Ikinan mīne noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama

¹⁶ Mətə iakani pehe tukumiaha i mə tihaməkeikei mhəuvehi nīskaiien səvəi Nənimwīn Ikinan mharə irə. Nəpīn hiamo iamīnhi irə tihəpko mhə narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwramiaha rokeikei. ¹⁷ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama rokeikei narimnari me səməme Nənimwīn Ikinan rəpwəh nokeikei-ien. Rəmwhen a mwi Nənimwīn Ikinan rokeikei narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama rəpwəh nokeikeiien. Noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama mīne Nənimwīn Ikinan irau krouəmwəki irau me. Ro pen rəknekīn tukumiaha mə tiho narimnari me hiokeikei mə tiho. ¹⁸ Mətə trīni mīnuə Nənimwīn Ikinan ramiri kīmiaha, Loa nəha ko rīpkəkwtəmhiri mhə mwi kīmiaha. ¹⁹ Nərmama me i noien ərəha səvəi nīpwranraha ramiri irəha rīməru a ti nətoniien. Irəha nərmān mīne nīpran kamhəiri əpnāpen irəha me. Irəha kamho noien me nepwīn həkemik mīne nəfe nari nətərigien ərəha səvənraha rokeikei. ²⁰ Irəha kamhəfwaki m nənimwi nari me, mamho nahak, mamhəmwəki irəha me, mamhəvisə. Rerīnraha ramrhi ərəha irəha me. Niemaha raməpi irəha. Irəha kamhəfiutə ia nīrəha me, mamho nərmama həmwəki irəha me mhərai narəien səvənraha. ²¹ Rerīnraha ramakres. Irəha kamhənīmwi nənimwiien skai mamhakonə irə, mamho lafet ərəha me, mamho mwi narimnari me nepwīn iamīnhi. Iou takīni pehe tukumiaha i nəgkiariien i iakuvəni raka fwe kupwən. Nərmama səməme kamho noien iamīnha irə tuhəpwəh nuvniwəien ia nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ²² Mətə nərmama səməme Nənimwīn Ikinan ramiri irəha həukuə kwənkwanraha sə ramasan me i. Irəha hokeikei nərmama. Rerīnraha ragien. Irəha kamharə ia nəmərinuien, mamho nətərigien səvənraha rəpwəmwis. Rerīnraha ramasan ti nərmama. Irəha kamho noien amasan. Ia nəpīn me irəha kamhəkwtəmhiri əknekīn nəgkiariien səvənraha mīne nəfe həni mə tuho. ²³ Noien səvənraha ramasan məpou. Irəha kamhəkoui atukw a irəha mə tuhəpko mhə noien ərəha. Loa riti riwən raməsisəg kīmiaha mə tihəpwəh noien iamīnha irə. ²⁴ Nərmama me səvəi Iesu Kristo rəmwhen mə hənəruī tərini pen raka noien ərəha səvəi nīpwranraha mīne narimnari me nəha noien ərəha nəha rokeikei pik ia nei kamarkuauī. ²⁵ Nənimwīn Ikinan rauvei pehe nīmīruīen vi m kītaha. Ro iamīnhi irə pwəh səkurirə Nənimwīn nəha. ²⁶ Rərəha mə saməfiutə ia kītaha me, uə samo niemaha m kītaha me, uə rerītaha ramakres narimnari me səkītaha me.

6

Kīmiaha tihəsitu ia kīmiaha me

¹ Piak me, trīni mīnuə kīmiaha riti rīmwei ia nərəhaien, kīmiaha səməme hiəuvəskai ia Nənimwīn Ikinan tihaməkeikei mhəiri məru in, pwəh rīrərig mwi ti suatuk amasan. Mətə tihaməsiari kamo kīmiaha mwi tihəregi noien ərəha ruvi nətərigien səkīmiaha mo kīmiaha hiəmwei. ² Tihəsitu ia kīmiaha me mhəvrani nari pəmpəm me səkīmiaha me. Noien nəha tiho nənə mhesi pen nəkwai Kristo. ³ Rərəha mə iərmama auər a riti rerīn tramrhi atukw a in, mamīni iamīnhi irə mə, “Eh, iou iərmama riti.” Iərmama sə ramo

5:13: 1Tes 2:16   **5:14:** Mat 5:43, Rom 13:9   **5:16:** Rom 8:4, Kal 5:25   **5:17:** Rom 7:15-23, 1Tes 2:11   **5:18:** Rom 6:14, 8:14   **5:19:** 1Kor 6:9-10   **5:22:** Efes 5:9   **5:23:** 1Tim 1:9   **5:24:** Rom 6:6, Kol 3:5, 1Tes 2:11
5:25: Rom 8:4   **5:26:** Fil 2:3   **6:1:** Mat 18:15, Jem 5:19   **6:2:** Rom 15:1

noien naha rameikuə atukw a irə. ⁴ Iərmama riti traməkeikei mətə sas əpa ia wok səvənhi mə rəmwhen. Mə wok səvənhi ramasan, rukurən nəfiəutə atukwien in ti səvənhi əpa wok. Mətə rərəha raməfiəutə atukw a in ti wok səvəi iərməpə. ⁵ Iakini iaminihi ti nəri nə mə nərmama kuətia kuətia tuhaməkeikei mhətui amasan ti səvənraha wok. ⁶ Iərmama sə kamahatən in ia nəgkariien səvəi Kumwesən, nəpən ruvehi nari amasan riti, ramasan mə ruvehi pen nīpərin m iahatən səvənhi.

Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan

⁷ Kimiaha tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Hiəukurən mə ko hiaris ia Kumwesən? Rekəm! Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan. ⁸ Trini minuə iərmama rəpwei noien ərəha sə nīpwran rokeikei, noien naha səvənhi truvei pen nukwan min, in nə iərmama naha tremhə. Mətə trini minuə iərmama rəpwei noien amasan sə Nənimwīn Ikinan rokeikei, Nənimwīn Ikinan truvei pen nukwan min, in nə nimiruien rerin. ⁹ Kitaha tsaməkeikei mho noien amasan, mhəpwəh nəpouien irə, ti nəri nə mə tsesi nukwai noien naha samo ia nəpən atukwatukw səvənhi. ¹⁰ Ro iaminihi irə, rino nəpən səvənhi pwəh so noien amasan, mhasitu ia nərmama me pam. Irənhə irə, tsaməkeikei mho iaminihi irə ia nərmama me naha irəha piəvtaha me mine kitirimətaha me ti nəri nə mə irəha mwi kamhahatətə ia Iesu.

Nəgkariien sampam

¹¹ Hətoni ro nukwai nəkukuə me i həpwinari. Iakrai atukw ia rəgik ia nəkukuə səkimiaha. ¹² Nərmama me naha səməme kamhərhiərhi kimiaha mə tihəuvən kuvəhi ninhum m kimiaha ti Loa səvəi Moses, irəha kamho noien naha mə nəkur Isrel tuhəgnəgini irəha. Irəha həpwəh nokeikeien mə nəkur Isrel tuhometə irəha, ro pen həpwəh nəvisauien nemhəien səvəi Kristo ia nei kamarkuau. ¹³ Nərmama me naha səməme kuvəvehi raka ninhum minraha ti Loa səvəi Moses, irəha mwi həpwəh nesi penien Loa naha. Mətə hokeikei mə tuhəuvehi ninhum m kimiaha, nənə kurirə irə tuhəfiəutə ia nirəha ia nəmri nəkur Isrel ti noien naha kino ia nīpwramiaha. ¹⁴ Mətə iou takəpwəh nəfiəutəien ia nirak. Takəfiəutə a ia nei kamarkuau səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha. Ia nei kamarkuau naha iakuvamhə raka minəpwəh raka noien me səvəi tīprənə i. ¹⁵ Ro nəri auər a mə iərman kuvəhi ninhum min uə kīpkuvehi mhə ninhum min, mətə nari pərhiən in i mə Kumwesən ro nimiruien səvəi iərmama ruvehe mo sə vi irə. ¹⁶ Nərmama me pam səməme kamhəkurirə nəgkariien naha pwəh nəməriniuen mine napiien trouarə ti nirəha, pwəh trouarə mwi ti Isrel səvəi Kumwesən.

¹⁷ Iakəpwəh nokeikeien mə iərmama tro iou iakəmwur mwi. Iakuvəvehi raka təmwki nousiien ia nīpwrak ti nəri nə mə iou iərmama riti səvəi Iesu.

¹⁸ Piak me, pwəh namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iaminihi.

Efasas

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk 60 Pol ramarə ia kalapus fwe taon nəha Rom nuk kəru, nənə mīrai nəkukuə i revən ti nakalasia me rukurau ia taon nəha Efasas. Efasas in taon asori riti. Nægkiariien asori səvəi Pol ia nəkukuə i in i mə nəkur Isrel mīne nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuvehe mhəmwhen nīpwrai iərmama kuatia ia Kristo. Noien nəha ramesi pen nətərigien sə Kumwesən rīnamərkwafə irə fwe kupwən. Pol rīni mə səuvehe mho kuatia ia Iesu Kristo, ro pen tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. Pol ramahatən kitaha mə tsaməkeikei mharə ia nokeikeien rəmwhen ia iərman rokeikei səvənhi pran, mīne tata mīne mama krouokeikei səvənrau iəkunouihī, mīne slef trokeikei səvənhi iəmə asori. Pol raməgkiari mwi ia nakalasia me. Rīpko mhə nousəsīmwinien əpa səvənraha fwe Efasas, mətə nərmama səməme hahatətə ia Iesu Kristo rukurau ia tīprənə i. Pol rīni mə Iesu rokeikei kitaha rəmwhen kitaha sokeikei nīpwrataha mīne rəmwhen ia iərman rokeikei pran səvənhi. Ia nəkukuə i rusipekin ia nakalasia me mīni mə irəha həmwhen ia nīpwrai Kristo, mhəmwhen ia nimwə riti sə Kumwesən rauvrhəkin, mhəmwhen mwi ia pran səvəi Kristo.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rīno rəmwhen ia sə in rokeikei muvehi utə iou mə tako.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me səvənhi ia taon nəha Efasas kimiaha hiamahatətə pərhiən ia Iesu Kristo.

² Nəfwakiiən səiou mə Kumwesən tata səkitaha mīne Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, trouəriari pehe namasanien mīne nəmərīnuien m kimiaha.

Kumwesən rəkwein amasan ia kitaha səməme səməuvehe mho kuatia kitaha Kristo

³ Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mīne Tata səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo. In rīnəkwein amasan ia kitaha nərmama səməme səməuvehe mho kuatia kitaha Kristo, məriari pehe ia nənimwitaha mīne narimnari amasan me pam səməme kamhəuku pen ia nītətə ia neiai. ⁴ In ruvərfi raka kitaha fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihī, mə tsəuvehe mho kuatia kitaha Kristo, nənə mhəuvehe mho nəkur ikinan me səvənhi, tsatukwatukw pam ia nənimen. Ti nəri nə mə in rokeikei kitaha, ⁵ in rīnəmri əpə raka kitaha fwe tui anan, mə kitaha tsəuvehe mho nīpwnətīn me ia Iesu Kristo. Noien nəha ramesi pen nətərigien amasan səvənhi mīne nəfe in rokeikei mə tro. ⁶ Kumwesən ro iamīnhi irə mə tsaməgnəgini in ti namasanien səvənhi sə ramasan məpi raka. In rəriari pehe auər a namasanien nəha m kitaha səməuvehi raku pen ti Tīni keikei. ⁷ Ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha min, nīten rīfi nari ia kitaha, mo Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkitaha. Noien nəha ramesi pen namasanien səvənhi sə rasori pīk anan. ⁸ In rətəgi irapw namasanien nəha m kitaha rəpi raka, mo kitaha səukurən mhətə sas ia narimnari me pam. ⁹ In ro pui pehe m kitaha nəfe in rīnamərkwafə i fwe kupwən mokeikei mə tro. Nəri nəha ramesi pen nətərigien amasan səvənhi sə in tro kīni nəghi Kristo irə. ¹⁰ Kumwesən tro nəri nəha ia nəpīn atukwatukw səvənhi, mousəsīmwin narimnari me pam ia neiai mīne ia tīprənə həuvehe Kristo trasori ia nīrəha.

¹¹ Kumwesən rīmərfi kimaha mwi mə kimaha tahəuvehe nərmama səvənhi, mho kuatia kimaha Kristo. In ro iamīnha irə mesi pen nətərigien səvənhi sə in ruvəukurən raka

---

1:1: Rom 1:1,7, 1Kor 1:1, Kol 1:1, Wok Me 18:19-21, Wok Me 19:1   **1:2:** 2Kor 1:2, Kol 1:2   **1:3:** Efes 2:6   **1:4:** Jon 15:16, 17:24, 2Tes 2:13, Efes 5:27, Kol 1:22   **1:5:** Jon 1:12   **1:6:** Mat 3:17, Kol 1:13   **1:7:** Efes 2:7, Kol 1:14,20
1:9: Rom 16:25   **1:10:** Kal 4:4, Kol 1:16,20   **1:11:** Rom 8:28-29

fwe tui anan. In Kumwesən sə ramo narimnari me pam mamesi pen nətərigien səvənhi mine nəfe rokeikei mə tro. ¹² Nənə in rokeikei mə kimaha səməme iahəməukupwən mhəmri pen əknekin nətərigien səkimaha ia Kristo tahaməkeikei mhəgnəgini in ti nasoriien səvənhi. ¹³ Nənə kimiaha mwi hiəməuvehe mho kuatia kimiaha min nəpən hiəregi nəgkiariien pərhiən, nəgkiariien amasan sə Kumwesən rauvehimiru kimiaha irə. Ti nəri nə mə kimiaha hiəni nipərhiənien ia Kristo, Kumwesən rəmri pen mak səvənhi ia kimiaha rahatən pen mə kimiaha nərmama me səvənhi. Mak nə in nə Nənimwən Ikinan sə Kumwesən riməni mə truvei pehe. ¹⁴ Ti nəri nə mə Nənimwən Ikinan ramarə ia kitaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narimnari amasan me nəha in rinəmri karen mə səkitaha. Kitaha tsəuvehi narimnari amasan me nəha nəpən Kumwesən trifi anan nari ia kitaha. Pwəh səgnəgini in ti nasoriien səvənhi!

Nəfwakiiən mine nini viviiən

¹⁵⁻¹⁶ Ro pen, ia nəpən me pam iakani vivi Kumwesən tukumiaha, məpwəh nəpwəhien, ti nəri nə mə iakuvəregi raka kamini nahatətəien səkimiaha ia Iərimənu səkitaha Iesu, mine nokeikeiien səkimiaha sə ramevən ti nərmama me pam səvənhi. Ia nəpən me pam iakani kimiaha ia nəfwakiiən me səiou, ¹⁷ maməres Kumwesən səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo, Tata sə ramasan pik, mə in truvei pehe Nənimwən səvənhi m kimiaha. Nənimwən nəha tro kimiaha hiəukurən nari, mo pui Kumwesən m kimiaha mə tihəukurən amasan in. ¹⁸ Iakaməres mə fwe imwə ia rerimiaha nərmimiaha trukuraan mə tihətə sas nəri nəha Kumwesən rinəkwein kimiaha tukwe mini mə tihəmri pen əknekin nətərigien səkimiaha irə. Tihətə sas mwi ia narimnari amasan me ripik səməme in truvei pen m nərmama me səvənhi, ¹⁹ mine niskaiien səvənhi sə rasori anan ia kitaha nərmama saməni nipərhiənien ia Kristo. Niskaiien nəha rəmwhen ia niskaiien asori səvənhi ²⁰ sə in rino Kristo irə rətui mwi ia nemhəien səvənhi, marə mo mwi in rəkure ia nikaren mwatuk ia nitətə ia neiai. ²¹ Kwopun Kristo raməkure ikin in fwe irənhə anan məpi raka pam nənimwən me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərimənuien, məpi raka pam nəmə skai me mine nərimənu me. Rəmwhen a mwi nəhag sə Kumwesən riməuvei pen min in irənhə anan məpi raka nahag me pam səməme kamini. Ripko mhə nəhag me əpa i səməme kamini ia nəpən i ipwet mine mətə nəhag me nəha mwi səməme tukini ia nəpən sə tripkuvehe. ²² Kumwesən rinəmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tpage nisui Kristo nənə mo in ruvehe masori ia narimnari me pam. Ro iamihhi irə mə trasitu ia nakalasia me səvənhi. ²³ Nakalasia me nəha irəha nə nipwrai Kristo, Kristo rukuər ia nirəha, nənə ia noien a mwi nəha in rukuər ia narimnari me pam.

2

Kumwesən riməuvehimiru kitaha ia namasanien səvənhi

¹ Fwe kupwən kimiaha hiəmwhen mə hiəuvamhə raka ti nəri nə mə hiamərui nəkwai Kumwesən, nənə mamho noien ərəha me. ² Fwe kupwən hiamavən mamho noien ərəha me nəha, mamhesi pen suatuk səvəi tivrənə i, mamhəkurirə iəremhə asori sə ramərimənu ia nənimwən ərəha me ia nimagouagou. In nəha nənimwən sə ramowok nəha təkwtəkwuni ia reri nərmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən. ³ Fwe kupwən kitaha pam səmwhen a ia nirəha. Noien ərəha me reritaha rokeikei pik kamhəri kitaha samo nəfe nəghin nipwrataha mine nətərigien səkitaha krouokeikei. Ro pen ia noien səkitaha kitaha səmwhen a ia nərmama me pam səməme hamo niemaha raməpi pik Kumwesən. ⁴ Mətə Kumwesən napiien səvənhi rasori. Nokeikeiien rokeikei kitaha irə rasori pik anan, ⁵ mo in ruvei pehe nimiruien m kitaha nəpən səmwhen ia nərmama

1:13: Kol 1:4-6, Efes 4:30   **1:14:** 2Kor 1:22   **1:15-16:** Kol 1:3-4, 1Tes 1:2   **1:17:** Kol 1:9   **1:18:** Efes 4:4, Kol 1:12   **1:19:** Kol 1:11   **1:20:** 2Kor 13:4, Kol 2:12, Hip 1:3, Kol 1:16, 2:10   **1:22:** Sam 8:6, Mat 28:18   **1:23:** Efes 4:10,15, Rom 12:5, Kol 1:18   **2:1:** Kol 1:21, 2:13   **2:2:** Kol 3:7, Taet 3:3, Jon 12:31, Efes 5:6, 6:12   **2:3:** Kol 3:6

həuvamhə raka ia noien ərəha me, sətui mwi ia nemhəien kitaha Kristo. (Kumwesən rinasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi nənə muvehimiru kimiaha.) ⁶ Nənə ia noien nəha sə Kumwesən ro kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo, in ruvehi utə kitaha min, səkure kitaha min ia nitətə ia neiai. ⁷ In rokeikei mə ia nəpən me səməme kamhəuvehe in trukurən noien nərmama hətoni namasanien i səvənhi rasori pik anan irau nokeikeien krauvehe tukutaha ia Iesu Kristo. ⁸ Kumwesən rinasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi, nənə muvehimiru kimiaha, ti nəri nə mə hiaməni nıpərhiien ia Kristo. Narimnari me nəha rıpkə mə kimiaha atukw hiəno, mətə rəmwhen ia nari riti sə Kumwesən rıməuvei pehe auər a m kimiaha. ⁹ Ro pen ko iərmama riti rıpkəfiutə atukw mə in tukwe, ti nəri nə mə rıpkə mə kimiaha hiəno narimnari me nəha. ¹⁰ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha nərmama Kumwesən rino wok ia nımıruien səkitaha, mo kitaha səuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo mə kitaha tsamo noien amasan me. Kumwesən rınəpnəpənə raka ia noien amasan me nəha fwe kupwən mə kitaha tsamarə mamho.

Nəkur Isrel mine nərmama rıpkə mə irəha nəkur Isrel

¹¹ Ro iamınhi irə kimiaha nərmama rıpkə mə kimiaha nəkur Isrel ia nıpwrāmıaha rerımıaha tramrhi narəien kupwən səkimiaha. Nəkur Isrel kamıni irəha mə nərmama kauvehi ninhum mınraha irəha kamhəni ərəha kimiaha ti nəri nə mə kıpkuvehi mə ninhum m kimiaha. Nuvehien ninhum nəha iakani kamo ia nıpwrı iərmama, nərmama kamho ia rəgınraha. ¹² Kimiaha rerımıaha tramrhi mə fwe kupwən kimiaha hıamarə Kristo rıwən tukumıaha, kimiaha nəkur iruə me, rıpkə mə kimiaha nəkur Isrel, kimiaha nəkur pwıspwıs me, ko hiəpkuvehi mə narimnari me səməme Kumwesən rino promes fwe kupwən mə truvei pen m nərmama me səvənhi. Fwe kupwən narəien səkimiaha ia təkure tıprənə i nari amasan riti rıwən irə sə tihameitenhi mə truvehe, nənə hiəreirei anan Kumwesən. ¹³ Fwe kupwən kimiaha hıaməuvən isıpwın ti Kumwesən, mətə təkwtəkwuni hıaməuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo, nənə mhəuvehe ipaka ti Kumwesən ia nıte Kristo.

¹⁴ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə Kristo in nə nəmərınuıen səkitaha in rino kitaha nəkur Isrel mine səməme rıpkə mə kitaha nəkur Isrel səuvehe mho kuatia. Nəpai kınə ia kəruətərei sə fwe kupwən ro kitaha saməmwəki kitaha me, rərpıfi kitaha səpkuvehe mə mho kuatia, Kristo rınousi ətestesi nəpai nəha rımwei ia nemhəien səvənhi. ¹⁵ In ruvehi raka Loa səvəi nəkur Isrel irəha natuakəmıen me irə, mə in rukurən nuvi sımwınien ia nıpwrən nəkur Isrel mine nərmama rıpkə mə irəha nəkur Isrel krouvehe iərmama vi riti ia nırau. Ia noien nəha in rəmri nəmərınuıen. ¹⁶ Ia nei kamarkuauı in rousəsımwın kitaha pəri ia nıpwrən kuatia, mıpeki kitaha səuvehe ti Kumwesən, mousi əpune noien i saməmwəki kitaha me. ¹⁷ In rıməuvehe məvisau nəgkiarıien amasan səvəi nəmərınuıen revən ti nərmama isıpwın ti Kumwesən, nənə məvisau mwi nəgkiarıien nəha revən ti nərmama ipaka tukwe. ¹⁸ Nənə ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha min, kitaha nəkur Isrel mine səməme rıpkə mə kitaha nəkur Isrel kitaha pam səukurən nuvnmwəien ia Nənimwın kuatia mhəuvən ti Tata Kumwesən.

¹⁹ Ro iamınhi irə rıpkə mə kimiaha nəkur iruə me rəmwhen sə fwe kupwən, rıpkə mə kimiaha nərmama pwıspwıs me, mətə kimiaha hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha nərmama ikınan me səvəi Kumwesən, kimiaha nərmama ia nəkwai nımwə səvənhi. ²⁰ Kuvrhəkin nımwə nəha ia təkure nəri sə aposol me mine profet me hənəmri irapw. Iesu Kristo in rəmwhen ia kəruətərei nəha kukupwən kukurei pen ia kona kostat kuvrhəkin nımwə irə. ²¹ In raməkwtəmıiri pam nımwə nəha, mamə nımwə nəha rautə muvehe mo nımwə ikınan irə səvəi Iərimənu. ²² Ti nəri nə mə kimiaha hıaməuvehe mho

2:6: Kol 2:12   **2:7:** Efes 1:7   **2:8:** Jon 4:10, Hip 6:4   **2:9:** 1Kor 1:29-31, 2Tim 1:9   **2:10:** Taet 2:14   **2:11:** Efes 5:8   **2:12:** Kol 1:21, Rom 9:4, 1Tes 4:13   **2:13:** Kol 1:20   **2:14:** Aes 9:6, 1Kor 12:13, Kol 2:14   **2:15:** 2Kor 5:17, Kol 1:20,22   **2:16:** Sek 9:10   **2:17:** Aes 57:19   **2:18:** Efes 3:12   **2:19:** Efes 3:6, Hip 12:22-23   **2:20:** Mat 16:18, 1Kor 3:11   **2:21:** Efes 4:15-16, Kol 2:19, 1Kor 3:16   **2:22:** 1Tes 2:5

kuatia kimiaha min, in rauvehi mwi kimiaha, mauvrhækin pen kimiaha ia nimwæ naha, mæ tihæuvehe mhæmwhen ia nimwæ sæ Kumwesæn ramaræ iræ ia Nænimwîn.

3

Pol in iærmama sæ ramævisau m nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel

¹ Ro iamînhi iræ, iou Pol, iærmama sævæi Iesu Kristo sæ iakamaræ ia kalapus tukumiaha nærmama ripko mhæ kimiaha nækur Isrel, iakamæfwaki tukumiaha.

² Rosi kimiaha hiæuværegi raka mæ Kumwesæn rino ramasan miou, muvei pehe wok i miou mæ takasitu ia kimiaha. ³ Ræmwhen ia nægkiariien sæ iakuvrai raka, mægkiari ouihi a iræ, iakani mæ Kumwesæn rino pui pehe nari riti miou nari sæ fwe kupwæn ramærkwafæ. ⁴ Næpîn hiævsini nægkiariien naha, nænæ tihæukuræn nipwrai nægkiariien sæiou ia nægkiariien i ramægkiari ia Kristo, nægkiariien sæ ramærkwafæ ⁵ kipkini irapw mhæ ti nipwnæti nærmama me fwe kupwæn, mætæ tækwækwuni Kumwesæn rino pui nægkiariien naha m aposol ikinan me mine profet me sævænhi. In rino pui pen minraha ia Nænimwîn sævænhi. ⁶ Nægkiariien naha ro iamînhi iræ. Nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel hæuvæuvehe mhæno kuatia iræha nækur Isrel nænæ tuhæuvehi pæri nautæ amasan me sëmæme Kumwesæn rinæmri karen mæ sævæi nærmama me sævænhi. Iræha tuhæuvehi pæri næfe Kumwesæn rino promes iræ ia nægkiariien amasan sævænhi truku pen ia Iesu Kristo.

⁷ Iou iasitu riti sæ iakamævisau irapw nægkiariien amasan naha. Noien naha ramesi pen namasanien i Kumwesæn ruvei pehe auær a miou ia niskaiien sævænhi. ⁸ Næri auær a mæ iou inhæripw anan ia nærmama me pam sævæi Kumwesæn, mætæ in ruvei pehe namasanien naha miou mæ takævisau m nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel nautæ me sævæi Kristo ko sæpkætæ pam mhæ. ⁹ Takamækeikei mamæ nærmama me pam hætæ mhæukuræn mæ Kumwesæn ræfo mo nætærigien sævænhi sæ fwe kupwæn ramærkwafæ rier pehe. Ia nuk nuk me fwe kupwæn Kumwesæn sæ rino narimnari me pam rinærkwafæ nætærigien naha. ¹⁰ Kumwesæn ro iamînhi iræ ti næri næ mæ tækwækwuni rokeikei mæ tro nænimwîn me sëmæme kamhæuvehi nasoriien mine nærimænuien ia nimagouagou hætoni nukurænien sævænhi. Nukurænien naha sævænhi suatuk me sævænhi sæpæmsæpæ. Nænæ iræha tuhætoni nukurænien sævænhi næpîn iræha tuhætoni nakalasia me sævænhi. ¹¹ In i ramesi pen nætærigien sævænhi sæ rinæræ raka fwe tui næpîn tiprænæ ramiwæn ihi, nænæ rimæuvehe mo nipærhienien iræ ia Iesu Kristo Iærimænu sækitaha. ¹² Ti næri næ mæ kitaha samahatætæ iræ, kitaha sæmæuvehe mho kuatia kitaha min, nænæ ro iamînhi iræ kitaha sæukuræn nuveheien mhærer ia næmri Kumwesæn mhæpwæh nehækirien. ¹³ Ro pen iakamæres kimiaha mæ tihæpwæh noien nætærigien sækimiaha rimwei ia næmisæien sæ iakamaræ iræ ia kwopun i. Iakamregi næmisæien tukumiaha, nænæ næmisæien sæ iakamaræ iræ truvehi utæ kimiaha.

Pol ramæfwaki ti nærmama me sævæi Iesu fwe Efesas

¹⁴ Mætæ ia narimnari me naha sëmæme iakuvæni raka, iakinimwi nukurhuk mi ia næmri Tata Kumwesæn, ¹⁵ sæ in æpa in nukune nahag me sævæi nærmama me pam ia neiai mine tækure tiprænæ. ¹⁶ In rauvehi nasoriien sæ rasori pik. Iakamæres in mæ truvei pehe niskaiien m kimiaha tihæuvehi ruku pen ti Nænimwîn sævænhi, nænæ tro rerimiaha riskai tihærer æknekîn. ¹⁷ Iakamæres in mæ Kristo tramaræ ia rerimiaha ti næri næ mæ kimiaha hiamahatætæ iræ. Iakamæres in mæ tro nimiruien sækimiaha rærer pen ia noien i sævæi Kristo sæ ramokeikei nærmama, ræmwhen mæ nuai nei ramækwætmhiri tiprænæ, ræmwhen mæ nimwæ ræpwit pen æknekîn ia tiprænæ sæ ramærer ikîn. ¹⁸ Ro iamînhi iræ kimiaha nærmama me pam sævæi Kumwesæn tihæukuræn amasan nokeikeiien sævæi

3:1: Efes 4:1, Fil 1:7,13, Flm 1,9   **3:2:** Kol 1:25   **3:3:** Efes 1:9-10, Kol 1:26   **3:6:** Efes 2:13,16-19   **3:7:** Kol 1:23,25   **3:8:** 1Kor 15:9-10, Kal 1:16, Efes 1:7   **3:9:** Rom 16:25   **3:10:** Rom 11:33, 1Pit 1:12   **3:12:** Jon 14:6, Rom 5:2, Hip 4:16   **3:13:** Kol 1:24   **3:16:** Kol 1:11   **3:17:** Jon 14:23, Kol 1:23, 2:7   **3:18:** Kol 2:2

Kristo, rəmwhenimw pik, məpwəmwis pik, masori pik, mutə pik. ¹⁹ Nokeikeien nəha səvəi Kristo iərmama ko rīpkukurən pam mhə ti nəri nə mə rəpi raka nukurənien səvəi iərmama. Mətə iakaməfwaki mə tihəukurən amasan nokeikeien nəha mə Kumwesən rukuər ia rerimīaha ia noien amasan me pam səvənhi.

²⁰ Təkwətəkwuni pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesən! Ia nīskaiien səvənhi sə ramo wok ia reritaha, in rukurən noien narimnari rəpi raka anan narimnari me pam səməme reritaha ramrhi uə saməres in tukwe. ²¹ Pwəh nəgnəginien revən tukwe in ia nuk nuk me mīpko mhə sampam ti namasanien səvənhi kamətə ia nakalasia me mine Iesu Kristo. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

4

Nərmama me səvəi Iesu Kristo həuvəuvehe mhəno kuatia

¹ Ro pen iou iərmama sə iakamarə ia kalapus ti lərimənu səkitaha, iakamase kimīaha mə tihaməkeikei mharə ia narəien sə ratukwatukw rəmwhen sə Kumwesən rīnəkwein kimīaha mə tiho. ² Tihamarə mamhəuvehi irapw nətərigien səkimīaha ia nəpīn me, mhəpwəh nəfiutəien kimīaha. Ia nəpīn me pam tiho nətərigien səkimīaha rəpwəmwis, mhokeikei kimīaha me, nənə, mhəpwəh nəsenien niemaha rəpi akwauakw kimīaha. ³ Nənimwīn Ikinan rīno kimīaha hiəuvehe mho kuatia, ro pen tihəmwur mharə ia nəmərinuien nəha sə rukurən noien kimīaha hiəuvehe mho kuatia ia nəpīn me. ⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nīpwrai Kristo kuatia a, Nənimwīn kuatia a, rəmwhen a mwi nəri kuatia a ramasan hiameitenhi mə truvehe sə Kumwesən rīnəkwein kimīaha tukwe. ⁵ Nənə lərimənu kuatia a, nahatətəien kuatia a, paptas kuatia a, ⁶ Kumwesən səkitaha pam kuatia a, in Tata səkitaha pam. In ramərimənu ia kitaha pam, mammo wok ia nīmīruien səkitaha pam, nənə mamarə ia reritaha pam. ⁷ Mətə kitaha kuatia kuatia saməuvehi nīskaiien me səpəmsəpə ramesi pen namasanien sə Kristo rīnəriari irə m kitaha. ⁸ Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nəpīn in rutə mevən fwe irənhə anan,

nənə miri nərmama səməme ruvehi irapw nīskaiien səvənraha ia naruagəniēn, miri irəha mevən kamho kalapus fwe imwəni,

nənə məriari pen narimnari amasan me m nərmama.”

⁹ Mətə nəgkariien i sə rani mə, “In rutə,” nīpwran rani mə in rīneiwaiu pehe ia tīprənə i inhəripw anan. ¹⁰ Iərmama i sə rīneiwaiu pehe, in iərmama kuatia sə rīməutə mwi fwe irənhə anan məpi raka neiai mə in trukurə ia narimnari me pam. ¹¹ Nənə in rīməuvei pen nīskaiien me səpəmsəpə m nərmama mə nepwīn tuhəuvehe mho aposol ia nīrəha, nepwīn tuhəuvehe mho profet ia nīrəha, nepwīn tuhəuvehe mho irəha nərmama səvəi nīni irapwien nəgkariien amasan, nepwīn tuhəuvehe mho pasta ia nīrəha mine nahatən me. ¹² Kuvei pen nīskaiien me nəha mīnraha mə irəha tuhasitu mhəpnəpenə ia nərmama me səvəi Kumwesən həukurən noien wok səvənhi. Wok nəha in nəha wok səvəi nuvrhəkinien nīpwrai Kristo. ¹³ Irəha tuho wok irə meste kitaha pam səuvehe mho kuatia ia nahatətəien səkitaha mine nukurənien səkitaha ramo nukurənien ti Tīni Kumwesən, nənə kitaha səmwən ia iərmama sə ruvəpwīnari mhəmwhen a mwi ia Kristo.

¹⁴ Nənə ro iamīnhi irə kitaha tsəpkəmwhen mhə mwi ia nəkwərhakwərha, nahatəniēn eikuə me səvəi nərmama səməme kamho ikouikou ti nīriēn nərmama ia mour ko həkko mhə kitaha səmwən ia kīnu riti sə təsi rauvsiniuvsi nənə nīmətagi raməpwi irapw mamevən. ¹⁵ Mətə kitaha tsaməkeikei mamhəni irapw nəgkariien pərhiēn, mamhəni irapw ia nokeikeien, nənə mhəuvehe mhəpwīnari ia narimnari me pam mhəmwhen ia Kristo. Kristo in kənkəpwə, ¹⁶ nənə kitaha səmwən ia nīpwran. In ramo kitaha

3:19: Kol 2:10   **3:20:** Kol 1:29   **4:1:** Efes 3:1, Kol 1:10   **4:2:** Kol 3:12-13   **4:3:** Kol 3:14-15   **4:4:** Rom 12:5, Efes 2:16,18   **4:5:** Jon 10:16   **4:6:** 1Kor 12:6   **4:7:** Rom 12:3,6   **4:8:** Kol 2:15   **4:9:** Jon 3:13   **4:11:** 1Kor 12:28   **4:12:** 2Tim 3:17   **4:13:** Kol 1:28   **4:14:** 1Kor 14:20

səuvehe mho kuatia mhəmwhen ia nīpwrai iərmama kuvi tərini nīpərpərin me ia kwopun nīkəkrin me kamhəripin ikin, nənə nəpin nīpərpəri nīpwrān nəha kamho wok me səvənraha kuatia kuatia, nīpwrān pam ruvehe mīpwinari, nənə mamō in atukw ruvehe mamskai mwi ia nokeikeien.

Kitaha tsaməkeikei mharə mhəmwhen ia nīpwnəti nukuraanien me

¹⁷ Ro pen ia nəghi Iərimənu səkitaha iakani pehe skai tukumiaha mə kimiaha tihəpwəh mwi narəien rəmwhen ia nərmama səməme hərəirei Kumwesən. Irəha kamharə mamhesi pen nətərigien səvənraha sə ro nəri auər a irə. ¹⁸ Nətərigien səvənraha raməmak ia nəpitəvien. Irəha isipwin ti nimiruien səvəi Kumwesən ti nəri nə mə kənkəpwənraha riskai, hərəirei nari. ¹⁹ Irəha hənəpwəh naurisien, mhəsəni pen atukw a irəha ia noien ərəha mamho noien əmkemik me səpəmsəpə, ko kīpkuvi raka mhə irəha irə ti nəri nə mə hokeikei pik.

²⁰ Mətə nəpin kīnahatən kimiaha ia Kristo, nahatənien nəha ropə anan ia sə nəha! ²¹ Kimiaha hiəuvəregi raka nəgkariien səvənhi. Ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səvənhi, nərmama hənəhatən raka kimiaha ia nəgkariien pərhien sə ruku pen ti Iesu, ²² mhəhatən kimiaha mə tihaməkeikei mharaka ia noien akuas me səkimiaha səməme hiənamo ia narəien səkimiaha fwe kupwən. Noien me nəha hiamokeikei pik kamheikuə ia kimiaha mamhouraha kimiaha. ²³ Nimiruien mine nətərigien səkimiaha tuhaməkeikei mhəuvehe mhərməvi mwi. ²⁴ Nənə kimiaha tihaməkeikei mharkahu ia nimiruien vi. Nimiruien vi nəha in nəha iərmama vi sə Kumwesən rino mə trəmwhen irə. In rino iərmama nəha mə tratukwatukw pərhien, məmher.

²⁵ Kimiaha pam tihaməkeikei mhəpwəh noien səvəi neikuəien, nənə mamhəni a nīpərhienien m kimiaha me, ti nəri nə mə kitaha pam kuatia ia nīpwrai Kristo. ²⁶ Trini minuə niemaha raməpi kimiaha, rərəha mə hio noien ərəha riti. Tihəpwəh nuvehien niemaha meste meri rivə, ²⁷ kamo hiəuvei pen kwənmahān m Setan. ²⁸ Iərmama sə ramakres traməkeikei məpwəh noien nəha. In traməkeikei mamsese, mamowok sə ramasan ia rəgin mə in rukurən nasituien ia nərmama nautə səvənraha riwən.

²⁹ Tihəpwəh niniiēn nəgkariien ərəha ia tərhumiaha, mətə tihəni a nəgkariien amasan sə rukurən nasituēn ia nərmama səməme həpou həuvehe mhəskai mwi. Nəgkariien nəha rukurən nasituēn ia nərmama səməme kamhəregi. ³⁰ Tihəpwəh noien Nənīmwin Ikinan riregi rərəha tukumiaha, ti nəri nə mə Nənīmwin nəha rəmwhen ia mak riti sə Kumwesən rīnəmri raka ia kimiaha ramahatən pen mə ia nəpin sampam in treivinari ia kimiaha. ³¹ Kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh nəgkariien əfiə me pam, mine niemaha, mine nətəpaharien, mine niniiēn nīkare iərmama irəha nəmwəkiiēn me pam. ³² Kimiaha tihaməkeikei mho ramasan m kimiaha me, nənə mho rerimiahā rīməru tukumiaha me. Trini minuə kimiaha riti ro rərəha m kimiaha riti mwi, tihənouenou irə rəmwhen ia Kumwesən rīnənouenou ia noien ərəha me səkimiaha ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha Kristo.

5

¹ Ro pen tihousari mə tihəmwhen ia Kumwesən ti nəri nə mə kimiaha nīpwnətīn me in rokeikei pik kimiaha. ² Tihamarə mamho nokeikeien rəmwhen ia Kristo rokeikei kitaha nənə muvehe memhə tukutaha. Nemhəien səvənhi rəmwhen ia nəri kauvani ia təkure nīfatə nīpekīn rapein amasan kauvei pen m Kumwesən.

³ Ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səvəi Kumwesən nənə tihəpwəh anan noien nari riti mə tukīni ərəha kimiaha tukwe. Iakani noien ərəha me rəmwhen ia nərman mine nīpran kamhəiri əpnāpen irəha me, mine noien ərəha me pam səməme ro a naurisien,

4:17: 1Pit 1:14, Rom 1:21   **4:18:** Efes 2:12   **4:19:** Kol 3:5   **4:22:** Rom 8:13, Kol 3:9   **4:23:** Rom 12:2
4:24: Jen 1:26, Kol 3:10   **4:25:** Kol 3:8-9, Sek 8:16   **4:26:** Sam 4:4, Jem 1:19-20   **4:28:** 1Tes 4:11   **4:29:**
Efes 5:4, Kol 3:8, 4:6   **4:30:** Aes 63:10, 1Tes 5:19, Efes 1:13-14   **4:31:** Kol 3:8   **4:32:** Mat 6:14, Mat 18:22-35, Kol
3:12-13   **5:1:** Mat 5:48   **5:2:** Rom 14:15, Kal 2:20, Hip 10:10, Eks 29:18   **5:3:** Kol 3:5

mīne noien i iārmama rerin ramakres. ⁴ Rīpkamasan mhə mə tihəni nəgkiariien sə ro naurisien ti ninien, uə nəgkiariien ərəha, uə nəfkəmanəien ərəha, uə naien. Nəgkiariien me iamīnha irə rīpkatukwatukw mhə mə tihəni. Mətə tihəni tanak m Kumwesən ti narimnari səməme in ramo m kīmiaha. ⁵ Tihaməkeikei mhəukurən nəri i mə pran uə iərman sə ramo əpnəpen nari, uə iərman sə ramo noien ərəha sə ro a naurisien, uə iərman sə rerin ramakres, (iərman nəha rəmwhen mə raməfwaki pen m nənīmwi nari), kwopun riti səvənhi riwən mə trevən muvehi ia nitətə sə Kristo mīne Kumwesən krauərīmānu irə. ⁶ Tihəpwəh nəsenien mə iərman riti truvei pen kīmiaha ia nəgkiariien eikuə me səvənhi səməme nīpərhiēnien riwən irə. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə noien ərəha me nəha kamho Kumwesən niemaha raməpi, nənə in trərpwīn noien ərəha me səvəi nərman səməme kamhərui nəkwān. ⁷ Ro iamīnhi irə kīmiaha tihəpwəh navən pəriēn kīmiaha nərman me səməme ho iamīnha irə.

⁸ Fwe kupwən kīmiaha hiamarə ia nəpitəvien, mətə təkwtəkwuni ti nəri nə mə hiəuvəuvehe ti Iərīmānu səkītaha, hiənarə ia nukuraanien. Ro iamīnhi kīmiaha tihaməkeikei mharə mhəmwhen ia nīpwnəti nukuraanien me, ⁹ ti nəri nə mə nukwai nukuraanien kamətoni ia noien me pam səməme hamasan, mhatukwatukw, mho nīpərhiēnien. ¹⁰ Nənə tihousari mhətui ia noien me səməme Iərīmānu səkītaha rerin ragien tukwe. ¹¹ Tihəpwəh nukurirəien nərman me səvəi nəpitəvien mhəpwəh noien noien ərəha kīmiaha mīnraha. Nəri amasan riwən ia noien me nəha. Mətə tihəuvehi noien me nəha mhəuvehe ia nukuraanien. ¹² Nīpərhiēnien ro a naurisien mə tikīni narimnari me səməme irəha kamho afafa, ¹³ mətə narimnari me pam nukuraanien raməhiəpwīn həuvehe mho nīpwrān kamətoni. ¹⁴ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpīn nukuraanien raməhiəpwīn nari riti, nəri nəha ruvehe mo nukuraanien irə. Ro iamīnhi irə kani mə,

“Ik sə ikamapri, ikətui rə,
mətui mwi ia nemhəien səim,
pwəh Kristo rəhiəpwīn ik.”

¹⁵ Ro pen tihətui amasan ti narəien səkīmiaha mə hiaməfarə irə. Rərəha hiamarə mhəmwhen nərman həreirei nari, mətə tihaməkeikei mharə mhəmwhen ia nərman səməme həukurən nari. ¹⁶ Nənə trini mīnuə hiətoni suatuk səvəi namasanien, hiesi pen ti nəri nə mə ipwet mīne samarə ia nəpīn ərəha. ¹⁷ Həpwəh nīreireien nari, mətə tihəmwur mhəukurən nəri sə Iərīmānu səkītaha rokeikei. ¹⁸ Tihəpwəh nakonəien nənīmwiēn skai rəmwhen ia waen ti nəri nə mə tro kəmkapwəmiaha rətə wau miri pen kīmiaha ia noien ərəha. Mətə pwəh Nənīmwiēn Ikinan rukuər ia kīmiaha. ¹⁹ Tihəgkiari m kīmiaha me ia nīpu me ia nəkukuə nəha Ol Sam, mīne nīpu me səvəi nəfwakiēn, mīne nīpu me səməme kamhəuku pen ia Nənīmwiēn Ikinan. Nənə tihəni nīpu me ia rerīmiaha ti nəgnəginien Iərīmānu. ²⁰ Ia nəghi Iesu Kristo Iərīmānu səkītaha, tihaməni tanak m Tata Kumwesən ti narimnari me pam ia nəpīn me.

²¹ Kīmiaha tihaməkeikei mhəsiai kīmiaha me ti nəri nə mə kīmiaha hiaməsiai Kristo.

Nīpran me mīne nərman me səvənraha

²² Kīmiaha nīpran me, tihaməkeikei mhəsiai nərman me səkīmiaha rəmwhen hiaməsiai Iərīmānu səkītaha. ²³ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə iərman in kənkapwə rasori ia pran səvənhi rəmwhen ia Kristo in kənkapwə rasori ia nakalasia me səvənhi. Nakalasia me nəha irəha həmwhen ia nīpwrai Kristo, nənə in rauvehimīru irəha. ²⁴ Rəmwhen ia nakalasia me kamhəsiai Kristo, pwəh nīpran mwi kamhəsiai nərman me səvənraha ia narimnari me pam.

5:4: Efes 4:29   **5:5:** 1Kor 6:9-10, Kol 3:5   **5:6:** Kol 2:4,8, Rom 1:18   **5:8:** Efes 2:11,13, Kol 1:13, 1Tes 2:9, Jon 12:36   **5:10:** Rom 12:2   **5:11:** 2Jon 10-11   **5:13:** Jon 3:20-21   **5:14:** Aes 26:19, 60:1, Rom 13:11   **5:17:** Rom 12:2, Kol 1:9   **5:18:** Luk 21:34   **5:19:** Kol 3:16, Sam 33:2-3   **5:20:** Kol 3:17   **5:21:** 1Tes 5:5   **5:22:** Kol 3:18, 1Tes 3:1   **5:23:** 1Kor 11:3, Efes 1:22

²⁵ Kimiaha nərman me, tihaməkeikei mhokeikei nıpran me səkimiaha rəmwhen ia Kristo rokeikei nakalasia me səvənhi, nənə məseni nimiruien səvənhi ti nirəha. ²⁶ In rımamhə ti nirəha mə trəmri karen irəha mə səvəi Kumwesən, məpərhi irəha ia nui irau nəgkiariien səvənhi. ²⁷ In rino iamınha irə mə in trukurən nərpwı irapwien nakalasia me səvənhi ia nənimen, irəha tuhəmwhen ia pran riti tınari səvənhi ramasan pik, nəmkemikien uə nəri pitəv uə nari riti iamınhi riwən, mətə irəha tuhəmher, mhatukwatukw pam. ²⁸ Ia noien a mwi nəha, nərman tuhaməkeikei mhokeikei nıpran me səvənraha rəmwhen mə irəha kamhokeikei atukw a nıpwranraha. İərman sə rokeikei pran səvənhi, in rokeikei atukw a in. ²⁹ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama riti riwən sə raməm wəki atukw ia nıpwran, mətə in raməni amasan nari mə tro nıpwran ruvehe mıskaı, nənə mamətui amasan ti nıpwran rəmwhen ia Kristo in ramətui amasan ti nakalasia me səvənhi, ³⁰ ti nəri nə mə kitaha səmwhen ia nıpərpəri nıpwran. ³¹ Rəmwhen ia Nəkukuə İkinan rani mə,

“Ro iamınhi irə iərman traraka ia tata mine mama səvənhi,
mevən rouarə pəri irau pran səvənhi,

nənə irau trouvehe rouəmwhen ia nıpwrai iərmama kuatia.”

³² Nəgkiariien nəha rani nari riti rasori nıpwran rərkwafə, mətə iou iakani mə raməgkiari ia Kristo mine nakalasia me səvənhi. ³³ Mətə raməgkiari mwi ia kimiaha kuatia kuatia. Ro pen iərman traməkeikei mokeikei pran səvənhi rəmwhen ramokeikei atukw a in, nənə pran traməkeikei misiai iərman səvənhi.

6

Nəkwərhakwərha me irəha tata me mine mama me səvənraha

¹ Kimiaha nəkwərhakwərha me səvəi İərimənu, tihaməkeikei mho nəkwai tata mine mama me səkimiaha ti nəri nə mə noien i ratukwatukw mə kimiaha tiho. ² “Tikisıai səim tata mine mama.” In i loa kiməkupwən kını irau promes riti. ³ Promes nəha rani mə, “Trıni minuə ikamo iamınha irə, narımınari me ia nimiruien səim tuhaiu amasan, nənə nimiruien səim ia tıprənə i trəpwəmwis.” ⁴ Kimiaha tata me, tihəpwəh noien nəkwərhakwərha me səkimiaha niemaha rəpi irəha, mətə tihətoni amasan irəha, mhəkoui amasan irəha, nənə mhahatən irəha ia suatuk səvəi İərimənu.

Slef me mine nəmə asori me səvənraha

⁵ Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha ia təkure tıprənə i mhehekır mhətəmnımwın, nənə tiho ia rerımiaha pam rəmwhen a mə iəmə asori səkimiaha in Kristo. ⁶ Tihəpwəh noien nəpın kamhətoni a kimiaha rəmwhen ia nərmana səməme kamhəmwur mə tuho nərmana rerınraha ragien, mətə tiho nəkwənraha rəmwhen mə kimiaha slef me səvəi Kristo, nənə mamho nəkwai Kumwesən ia rerımiaha pam. ⁷ Tiho wok səkimiaha ia nətərigien amasan rəmwhen a mə İərimənu in iəmə asori səkimiaha, rıpkə mhə iərmama a riti in iəmə asori səkimiaha. ⁸ Kimiaha hiəukurən mə İərimənu truvei pen nərəkuien m nərmana me pam ti noien amasan me səməme həno, nəri auər a mə in slef uə rıpkə mhə in slef.

⁹ Nənə kimiaha nəmə asori me, tihaməkeikei mhətoni amasan mwi slef me səkimiaha iamınha irə, mhəpwəh nəgkiari skaiien mınraha mə tuho nəkwamıaha, ti nəri nə mə hiəukurən mə iəmə asori səkimiaha mınraha kuatia a fwe ia neıai, nənə in tro rəmnəmwhen m nərmana me pam.

Narımınari me səvəi naruağənien Kumwesən rıpeki pehe m kitaha

5:25: Kol 3:19, 1Tes 3:7, Kal 1:4   **5:26:** Taet 3:5, Hip 10:10   **5:27:** 2Kor 11:2, Kol 1:22   **5:30:** 1Kor 6:15, Efes 1:22-23   **5:31:** Mat 19:5   **5:32:** Rev 19:7   **6:1:** Kol 3:20   **6:2:** Mat 15:4   **6:3:** Dut 5:16   **6:4:** Kol 3:21, Dut 6:7, 20-25, Sam 78:4, Prov 22:6   **6:5:** Kol 3:22-23, Taet 2:9-10, 1Tes 2:18   **6:8:** 2Kor 5:10, Kol 3:24-25   **6:9:** Kol 4:1, Rom 2:11

¹⁰ Səiou nəgkariien sampam ro iam̄nhi irə. Tihərer əknek̄in ia Iərimənu səkitaha m̄ine n̄iskaiien asori səvə̄nhi. ¹¹ Tihaməkeikei mharkahu narimnari me pam səvə̄i naruagə̄nien səməme Kumwesən rīpeki pehe m̄ kimiaha, mə hiəukurən nərərien mhənise neikuə̄ien me səvə̄i Setan. ¹² Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə kitaha səpkaruagən mhə kitaha nərmama, mətə samaruagən kitaha nən̄imw̄in me səməme kamhəuvehi nasoriien m̄ine nərimənuien. Irəha i nən̄imw̄in skai me səməme kamhərimənu ia noien me səvə̄i nəpitəvien ia təkure tīprənə i m̄ine nən̄imw̄in ərəha me ia n̄imagouagou. ¹³ Ro iam̄nhi irə kimiaha tihaməkeikei mharkahu ia narimnari me pam səvə̄i naruagə̄nien səməme Kumwesən rīpeki pehe m̄ kimiaha, mə nəp̄in nərəhaien sə Setan ramo ruvehe hiəukurən nərərien mhənise nərəhaien nəha. Nənə nəp̄in hiənaruagən pam, tihərer əknek̄in. ¹⁴ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhərer mwatuk ti naruagə̄nien. Tihəkw̄təmhiri əknek̄in nəgkariien pər̄hien rəmwhen kətoti sə hiərihi tər̄ini kurkwamiaha irə. Tiho noien atukwatukw rəmwhen ia aean sə ramo tukuahag kwə̄npwenhimiaha. ¹⁵ Tihəvisau irapw nəgkariien amasan səvə̄i nəmərinuien rəmwhen ia put skai sə rauvegi n̄isumiaha. ¹⁶ Tihahatətə ia Kumwesən rəmwhen ia nari sə hiaməuvehi mamhərkwafə pen irə. Ia nəri nəha hiəukurən no tukuahagien nukwai n̄ifagə me napw rauək ia n̄irəha səməme iəremhə asori ramerukw ia n̄irəha. ¹⁷ Tihəni n̄ipər̄hienien ia Kumwesən mə in rauvehim̄iru kimiaha rəmwhen ia kəfəfau kino ia aean sə ramo tukuahag kəmkapwə̄miaha. Tihəkw̄təmhiri nəgkariien me səvə̄i Kumwesən rəmwhen ia nau səvə̄i naruagə̄nien sə Nən̄imw̄in Ikinan rauvei pehe m̄ kimiaha. ¹⁸ Tihəfwaki ia nəp̄in me ia n̄iskaiien səvə̄i Nən̄imw̄in Ikinan, mamhəfwaki mamhəres narimnari me səpə̄msəpə. Tihamo noien nəha, mamhətui a, mhəpwəh nəpouien, nənə mamhəfwaki ti nərmama me pam səvə̄i Kumwesən.

¹⁹ Tihəfwaki mwi tukw iou mə nəp̄in iakuə takəgkari Kumwesən in truvei pehe nəgkariien miou mə tak̄ini irapw nəgkariien nəha məpwəh nehek̄irien. Nənə tak̄ini irapw nəgkariien amasan səvə̄i Kristo sə rinamərkwafə fwe kupwən. ²⁰ Təkwtək̄wuni ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkariien amasan nəha ia nəghi Kristo, ro pen iakamarə ia kalapus. Həfwaki ro tukw iou mə takarip̄in mam̄ini irapw nəgkariien amasan nəha məpwəh nehek̄irien rəmwhen sə ratukwatukw mə tako.

Nəgkariien sampam

²¹ Iou iakokeikei mə kimiaha tihəregi nəgkariien səiou m̄ine nəfe iakamo ia kwopun i. Ro pen takər̄hi pehe Tikikas ruvehe. In piəvtaha keikei riti sə kimaha iahəukurən nətigiteien irə, ramasitu mamō tukwini nari m̄ Iərimənu səkitaha. In tr̄ini pehe tuku-miaha narimnari me pam. ²² Takər̄hi pehe in tukumiaha ti noien i, mə in tro kimiaha hiəregi ramasan, m̄ini irapw tukumiaha mə kimaha iahaməfarə irə.

²³ Pwəh Tata Kumwesən m̄ine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe nəmərinuien m̄ine nokeikeiien m̄ kimiaha, rauo nahatətəien səkimiaha riskai. ²⁴ Pwəh Kumwesən trəriari pen namasanien səvə̄nhi m̄ nərmama me pam səməme hokeikei Iesu Kristo Iərimənu səkitaha ia nokeikeiien sə trīpk̄iwən mhə.

Filipae

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk i 60, Pol ramarə ia kalapus fwe Rom nənə mīrai nəkukuə me i Filipae, Kolosi, Filimon, mine Efesas. Nəkur Filipae hərəhi pen Epafrotaetas ruvehi nari riti mevən muvei pen m Pol. Nəpīn Epafrotaetas ramarə fwe Rom, in ramemhə pik. Nənə nakalasia me fwe Filipae rerinraha rəpou tukwe. Nəpīn in rəsanin, Pol rərhi pen in ruvehi nəkukuə i mevən fwe Filipae. Pol rokeikei pik nakalasia me fwe Filipae. In raməgkiari minraha rəmwhen mə in tata səvənraha. Pol rini tanak minraha ti nokeikeien mine nasituien səvənraha. Nəri auər a Pol ramarə fwe ia kalapus, mətə səvənhi nəkukuə raməgkiari pik ia nagienien. Nəpīn rīpik nəkukuə i raməgkiari ia “nagienien” mine “nəgnəgīniiien.” Pol rini irapw nətəien səvənhi ia nīkaren səvəi nīmīruien səvəi ipwet mine samarə irə ia təkure tīprənə i. In rini mə, “Trini minuə iakimīru, nīmīruien səiou in səvəi Kristo. Nənə trini minuə iakemhə, ramasan pik anan mwi” (1:21). Rəmwhen ia nəkukuə me pam səvənhi, ia nəkukuə i Pol rauvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me, maməvəhag minraha mə irəha tuhaməkeikei mharə pwəh nətərigien səvənraha kuatia. Irəha tuhaməkeikei mharə mamho nəkwai Kumwesən.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou Pol mine Timoti, kīmrau iərmama mi səvəi Iesu Kristo iarauo tukwini nari min.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha pam nərmama me səvəi Iesu Kristo səməme hiamarə ia taon nəha Filipae, mauvehe mwi ti nəmə asori me nəha kamhətui amasan tukumiaha mine tikon me.

² Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kīmiaha.

Pol raməfwaki m Kumwesən ti nəkur Filipae

³ Nəpīn me, nəpīn rerik ramrhi kīmiaha, iakani tanak m Kumwesən tukumiaha. ⁴ Nənə nəpīn me pam, nəpīn iakaməfwaki tukumiaha, iakaməfwaki rerik ramagien ⁵ ti nəri nə mə fwe iakinərer vi a mani irapw nəgkiariien amasan muvehe meste pehe ipwet mine saməuvehi pəri rəgītaha me tukwe. ⁶ Nənə iakukurən amasan mə Kumwesən sə rino stat ia noien amasan ia kīmiaha, in traməkeikei mamə noien nəha mamevən meste tro sampam irə ia nəpīn sə Iesu Kristo truvehe irə.

⁷ Nəpīn me rerik ramrhi kīmiaha, nənə ratukwatukw a mə iakamo iamīnhi irə, ti nəri nə mə kīmiaha pam hiamasitu ia nirak ia wok i Kumwesən rīməuvei pehe miou ia namasanien səvənhi mə tako. Nənə nəpīn iakamarə ia kalapus, mine nəpīn iakamərer irapw ia nəmri nərmama, maməvisau mə nəgkiariien amasan ro nīpərhienien i, kīmiaha hiamasitu ia nirak ia wok i. ⁸ Kumwesən rukurən mə nəgkiariien i iakani ro nīpərhienien. Iakokeikei mə takətoni kīmiaha ti nəri nə mə iakokeikei pik kīmiaha rəmwhen a ia Iesu Kristo rokeikei kīmiaha.

⁹ Nənə in i nəfwakīien səiou mə nokeikeien səkīmiaha truvehe məsori mwi irəhar nukurənien mine nəkiri amasanien nari tuharuvehe mharasori ia kīmiaha ¹⁰ mə kīmiaha hiəukurən nətə sasien nəfe noien ramasan pik mə tiho. Nənə ia noien nəha kīmiaha tihəmher, tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti ia kīmiaha ia nəpīn sə Kristo truvehe irə, ¹¹ kīmiaha tihəukuər ia noien atukwatukw me səməme Iesu Kristo rino həukuə ia kīmiaha, nərmama tuhətoni mhəuvehi utə nəghi Kumwesən mhəgnəgīni in tukwe.

Pol in fwe ia kalapus

1:1: Wok Me 16:12-40   **1:2:** Rom 1:7, Kal 1:3, Flm 3   **1:3:** Rom 1:8, 1Kor 1:4   **1:6:** 1Kor 1:8, Fil 2:13   **1:8:** Rom 1:9, 2Kor 1:23   **1:10:** Hip 5:14, Fil 1:6, 2:16, 1Tes 5:23   **1:11:** Jon 15:8

¹² Piak me, iakokeikei mā tihəukurən mā iakamarə ia kalapus, mətə noien i rinasitu pik mo nəgkiariien amasan səvəi Kristo ruviris mwi mamevən. ¹³ Ro pen naruagən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kig Sisa mine nərmama həpik mwi həuvəukurən raka mā iakamarə ia kalapus ti nəri nə mə iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo. ¹⁴ Narəien səiou ia kalapus ramasitu ia piəvtaha me həpik, mamō irəha hahatətə əknekən mwi ia Iərimənu səkitaha, nənə mamō nətərigien səvənraha riskai ti nini irapwien nəgkiariien səvəi Kumwesən mhəpwəh nehekiriien.

¹⁵ Nipərhiienien nepwīn kamhəni irapw Kristo ti nəri nə mə irəha kamhəmwəki iou nənə mhokeikei mā irəha tuhasori ia nirak. Mətə nepwīn kamhəni irapw Kristo ia nətərigien amasan. ¹⁶ Nərmama me i nətərigien səvənraha ramasan irəha kamhəni irapw Kristo ti nəri nə mə hokeikei iou, nənə mhəukurən mā kinəmri iou iakamarə ia kalapus mā takərer irapw ti nəgkiariien amasan səvəi Kristo mā ro nipərhiienien i. ¹⁷ Mətə nepwīn səməme kamhəmwəki iou həpkini irapw mhə Kristo ia rerinraha pərhiien. Irəha kamho iamīnhi irə mamhokeikei mā tuhəuvehi utə atukw a irəha, nənə rerinraha ramrhi mā tuho nərəhaien miou nəpīn iakamarə ia kalapus. ¹⁸ Mətə nəri auər a mā kamho ia noien atukwatukw uə rekəm, mətə kamhəni irapw Kristo nənə ro iamīnhi irə iou rerik ramagien.

Pərhiien, nənə takagien mwi ¹⁹ ti nəri nə mə iakukurən amasan mā nəri i tro Kumwesən ruvehimīru iou ia nəfwakiiien me səkimiaha mine nasituiien səvəi Nənīmwiin səvəi Iesu Kristo. ²⁰ Iou iakukurən amasan, maməmri pen əknekən nətərigien səiou ia Kumwesən, mā in trəpwəh nəseniien iou iako nari riti takauris tukwe. Iakokeikei mā ia nəpīn me takətigase rəmwhen iakamo təkwtəkwuni, nənə nəri auər a mā tukini mā takimīru uə takemhə, mətə noien sə iakamo ia nipwrak truvehi utə nəghi Kristo. ²¹ Trini minuə iakimīru, nimīruien səiou in səvəi Kristo. Nənə trini minuə iakemhə, ramasan pik anan mwi. ²² Trini minuə iakəpwəh nemhəien, iakukurən noien wok me nepwīn sə trukua kwənkwan. Mətə iakreirei mā sə pəku nəha iakokeikei. ²³ Təkwtəkwuni nəha nətərigien səiou ro kəru. Iakokeikei pik mā takemhə, məpwəh nipwrak, nənə marə kimrau Kristo. Iakregi mā sə nəha ramasan pik məpi raka. ²⁴ Mətə iakətoni mā narimnari me nepwīn nəha takaməkeikei mo masitu ia kimiaha, ro pen iakukurən amasan mā tapkemhə mhə. ²⁵ Ti nəri nə mə iakukurən mā nəri i ro nipərhiienien, nənə iakukurən mā takamīru a maripīn mamarə kitaha m kimiaha pam, nənə mamasitu ia kimiaha mā tihəuverə mwi, nənə rerimiaha tragien mwi ia nahatətəien səkitaha. ²⁶ Ro iamīnhi irə kimiaha tihəukurən nəgnəgini pikien mwi Iesu Kristo tukw iou, ti nəri nə mə takuvehe mwi tukumiaha.

²⁷ Mətə nəri kuatia i mā pwəh narəien səkimiaha hiamarə irə ratukwatukw amasan mesi pen nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Nənə nəri auər a mā takuvehe mətōni kimiaha uə takəpwəh nuveheien, mətə pwəh iakregi mā hiamərer əknekən ia Nənīmwiin kuatia, nətərigien səkimiaha kuatia, hiamousari pəri mā tihasitu ia nərmama mā tuhahatətə ia nəgkiariien amasan, ²⁸ nənə mhəpwəh nehekiriien ia nərmama səməme haməmwəki kimiaha. Noien nəha tiho ro nīmətəien i irəha tuhətoni mhəukurən mā tukouraha irəha, mətə tukuehimīru kimiaha, nənə nəri i ruku pen ti Kumwesən. ²⁹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kinəsēni pehe m kimiaha mā kimiaha nərmama hiaməni nipərhiienien ia Kristo mamho tukwini nari min, mətə kinəsēni pehe mā kimiaha mwi tihəuvehi nəmīsəien tukwe. ³⁰ Kimiaha hiamregi nəmīsəien sə hianətoni kīno miou fwe kupwən, nənə təkwtəkwuni hiamregi mā kamo ihi nəmīsəien nəha miou. Rəmwhen mā kitaha samaruagən pəri ia naruagēien riti.

2

Nətərigien səkitaha traməkeikei məmwhen ia nətərigien səvəi Iesu Kristo

¹ Rerimiahā riskai ia Kristo ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha min uə rekəm? Ouəh! Hiamregi ramasan ia nokeikeien səvənhi uə rekəm? Ouəh! Nənimwīn Ikinan ramarə ia kimiaha uə rekəm? Ouəh! Hiamō ramasan m kimiaha me nənə mamhapi tukumiaha me uə rekəm? Ouəh! ² Mə ro iamīnhi irə iakokeikei mə tiho rerik pwəh ragien mwi. Kimiaha pam tihaməkeikei mhəuvehe mho kuatia ia nətərigien səkimiaha, mho nokeikeien m kimiaha me, mho pəri nari ia nətərigien kuatia rəmwhen mə kimiaha iərmama kuatia. ³ Tihəpwəh noien nari riti ia nətərigien səkimiaha əpa, uə mho mhəuvehi utə kimiaha irə, mətə tiheiwaiu nənə mhətərig ia kimiaha me nepwīn rəpi raka kimiaha atukw. ⁴ Nənə tihāsitu ia kimiaha me ti nimiruien me səkimiaha. Ripkamasan mhə mə iərmama riti ramətui amasan ti nimiruien əpa səvənhi.

⁵ Nətərigien səkimiaha traməkeikei məmwhen ia nətərigien səvəi Iesu Kristo:

⁶ Nipərhienien in Kumwesən pərhien,

mətə in ripkəmwur mhə mə trəkwtəmhiri əknekīn noien nəha sə in mine Kumwesən krouəmnəmwhen a,

⁷ in rəmri karen nasoriien səvənhi,

muvehi noien səvəi iərmama sə ramo tukwini nari,
mətui pehe ia tiprənə i nipwran rəmwhen ia nipwrai nərmama.

⁸ Nənə nəpīn kamətə in mə ramarə ia narəien səvəi iərmama,

in ruvehi irapw atukw in,
mamo nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam meste memhə, nipərhienien remhə ia nei kamarkuau.

⁹ Ro iamīnhi irə Kumwesən ruvehi utə in revən fwe irənhə anan,

muvei pen nahag min sə rəpi raka pam nahag me,

¹⁰ mə ia nəghi Iesu narimnari me pam səməme kamhəmīru ia kwopun me pam ia neiai,

mine tiprənə, mine Imwei Nəkur Həuvamhə,
tuhənimwi nukurhunraha mhəuvei pen nisaien min,

¹¹ nənə irəha pam tuhəni irapw mə Iesu Kristo in Iərimənu,

nənə noien nəha truvehi utə nəghi Tata Kumwesən.

Nərmama me səvəi Iesu Kristo kamhəsər rəmwhen ia kəməhau me

¹² Nərmama keikei me səiou. Nəpīn iakamarə ihi kitaha m kimiaha, hiamō nəkwak ia nəpīn me. Nənə təkwtəkwuni nəha iakamarə isipwīn tukumiaha, kimiaha tihaməkeikei mhousari mho nəkwak mamhəuvən. Tihəhekir mhətəmnimwīn mamho narimnari me nəha Kumwesən riməuvehimīru kimiaha tukwe. ¹³ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə in nə Kumwesən fwe ia rerimiahā ramo kimiaha hiokēikei noien narimnari me kamhesi pen nətərigien amasan səvənhi.

¹⁴ Ia narimnari me pam səməme hiamō, tihəpwəh nəgkiari əgkiariien tukwe mhəpwəh nəvisəien m kimiaha me tukwe. ¹⁵ Ia noien nəha kimiaha nipwnəti Kumwesən me tihatukwatukw, mhəmher, tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti səkimiaha nəpīn hiamarə ia kurkwai nərmama ikou me səməme kamho noien ərəha. Ia rerinraha kimiaha hiaməsər mhəmwhen ia kəməhau me ia nimagouagou, ¹⁶ mamhəuvei pen nəgkiariien səvəi nimiruien mīnraha. Kimiaha tiho iamīnhi irə mə nəpīn sə Kristo truvehe irə iou rerik tragien tukumiaha, nənə iakukurən mə iapkaieu auər a mhə uə iapkisese auər a mhə.

¹⁷ Nahatətəien səkimiaha rəmwhen ia nari riti hiaməuvei pen m Kumwesən kauvani ia təkure nifata. Trini minuə kousi əpune iou nitek raiu rəmwhen ia waen kətəgi irapw ia

2:3: Kal 5:26, Rom 12:10   **2:4:** 1Kor 10:24,33   **2:6:** Jon 1:1-2, 17:5   **2:7:** 2Kor 8:9, Jon 1:14   **2:8:** Rom 8:3, Jon 10:17, Hip 5:8, 12:2   **2:9:** Wok Me 2:33, Efes 1:20-21, Hip 1:3-4   **2:10:** Rom 14:11   **2:11:** Rom 10:9
2:12: Sam 2:11, 1Pit 1:17   **2:13:** Jon 15:5, 1Kor 12:6, 15:10, 2Kor 3:5, 1Tes 2:13   **2:17:** Rom 15:16, 2Tim 4:6

nəri naha, mətə iou iakokeikei a mamagian kitaha m kimiaha. ¹⁸ Nənə ia noien kuatia kimiaha tihaməkeikei mhokeikei a mamhagian kitaha miou.

Timoti mine Epafrotaetas

¹⁹ Trini minuə Iesu Iərimənu səkitaha rəsəni, iakokeikei mə tripko mhə tui iakərhi pehe Timoti ruvehe mətəni kimiaha mə nəpən in rirərig muvehe məvisau pehe kimiaha miou, nənə iou mwi rerik tragien. ²⁰ Iərmama riti mwi riwən ia kwopun i nətərigien səvənhi rəmwhen ia səvəi Timoti, in rerin ramrhi pik kimiaha. ²¹ Nərmama əpə me kamhətərig a ia wok me səvənraha, mhəpwəh nətərigien ia wok səvəi Iesu Kristo. ²² Mətə Timoti noien səvənhi ramasan pik. Kimiaha hiəuvəukurən raka mə in ramasitu ia nirak ia wok səvəi nəgkiariien amasan səvəi Kristo rəmwhen iəkunouihi ramo wok irau tata səvənhi. ²³ Ro iamənhi irə rerik ramrhi mə nəpən iakukurən mə nari riti tro iou, iakərhi pehe in ruvehe mətəni kimiaha. ²⁴ Nənə iakətigite ia Iərimənu səkitaha mə tripko mhə tui iou mwi iakuvehe mətəni kimiaha.

²⁵ Mətə rerik ramrhi mə takaməkeikei mərhi pehe Epafrotaetas rirərig muvehe mətəni kimiaha. In piak sə kimrau min iarauo pəri wok nənə rauaruagən pəri. Fwe kupwən hiənərhi pehe in ruvehe muvei pehe narimnari me nepwən masitu ia nirak irə ia nəghimiaha. ²⁶ In rokeikei pik mə trətəni pam kimiaha. In ramregi rərəha anan ti nəri nə mə hiəregi mə in ramemhə. ²⁷ Pərhien nemhəien riti riməuvehi ipaka remhə, mətə Kumwesən rapi in mapi mwi iou nənə momasan in ia nemhəien səvənhi. Mətə trini minuə rimamhə pərhien iou takregi rərəha pik anan mwi. ²⁸ Ro iamənhi irə iakokeikei pik mə takərhi pehe in nəpən hiətəni rerimiaha tragien mwi, nənə iou mwi nətərigien sə iakamregi rərəha irə tukumiaha truvehe miwən. ²⁹ Ro iamənhi irə nəpən in truvehe tukumiaha, kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiaha tukwe ia nəghi Iərimənu səkitaha mhagian asori. Nənə tihəuvei pen nisaien m nərmama sə ro me iamənha irə, ³⁰ ti nəri nə mə ipaka in remhə ti wok səvəi Kristo. In ripkhekər mhə ti nimiruien səvənhi ia nəpən skai me mə trasitu ia nirak nəpən suatuk səkimiaha riwən ti nasituien.

3

Kitaha saməfiutə kitaha ti Iesu Kristo əpa

¹ Piak me, iakuə takəgkiari ia nari riti mwi. Kimiaha tihaməkeikei mhagian ti Iərimənu səkitaha. Iou iakuvəni raka nəgkiariien me i tukumiaha fwe kupwən, nənə təkwtəkwuni iakamrai pen mwi ia nəkukuə i. Ripkiskai mhə tukw iou ti noien ti nəri nə mə iakukurən mə trasitu ia kimiaha.

² Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari ti nərmama me naha irəha həmwhen ia kuri me. Tihaməkeikei mhəsiari ti nərəha ti nəri nə mə noien səvənraha rərəha. Irəha kamhəni mə tukaməkeikei kuvehi ninhum m nərmama ti nahatən penien mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən.^a ³ Mətə kitaha i nərmama pərhien me səvəi Kumwesən səməme Nənimwən səvənhi ramarə ia reritaha mamə kitaha saməfwaki ia nipərhienien. Kitaha saməfiutə kitaha ti Iesu Kristo əpa, səpwəh nətigite ananien ia noien me kino ia nipwrataha iruə. ⁴ Nipərhienien iou iakukurən nəfiutəien iou ti narimnari me iamənha irə.

Trini minuə iərmama riti naha rerin ramrhi mə in rukurən nəfiutəien in ti nipwran, iou iakukurən nəfiutəien iou məpi raka. ⁵ Kaha me səiou irəha nəkur Isrel atukwatukw, nənə iakiməuku pen ia kwənəkwus səvəi Penjamin. Nəpən iakinətui muvehi nəpən eit, nənə kuvehi ninhum miou. Trini minuə kani nəkur Isrel atukwatukw me, kwa iou

2:18: Fil 3:1, 4:4   **2:21:** 2Tim 4:10   **2:25:** Fil 4:18   **2:29:** 1Kor 16:16,18, 1Tim 5:17   **3:1:** Fil 2:18   **3:2:** Sam 22:16,20, Rev 22:15   **a 3:2:** Nərmama nepwən naha irəha kamhəuvehi ninhum m nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel mə trahatən pen mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. Mətə aposol me hənə me rekəm, nahatətəien ia Iesu Kristo in suatuk ro ik ikuvehe iərmama səvəi Kumwesən.   **3:3:** Rom 2:29   **3:4:** 2Kor 11:18,21   **3:5:** Luk 1:59, Rom 11:1, 2Kor 11:22, Wok Me 23:6

riti ia nirəha. Kupwən iou Farisi riti, nənə iakamesi pen amasan Loa səvəi Moses. ⁶ Iakinokeikei pik nəfwakiiən səvənraha mamometə nakalasia me səvəi Iesu Kristo. Ia nīkaren səvəi natukwatukwien nəha kauvehi raku pen ti Loa səvəi Moses kipkətə mhə noien ərəha riti səiou.

⁷ Mətə narimnari me pam nəha səməme iakinamətigite ia nirəha fwe kupwən nənə rerik rirhi mə hamasan pik anan, mətə təkwtəkwuni nəha iakətoni mə ho a nəri auər a me ia nirəha ti nəri nə mə iakukurən narimnari me Kristo rino. ⁸ Mətə ripko mhə sampam ia kwopun nəha. Təkwtəkwuni iakətoni mə narimnari me pam ho a nəri auər a ia nirəha ti nəri nə mə iakətoni nari riti sə in ramasan pik anan in i mə iakukurən Iesu Kristo Iərimənu səiou. Iakinəpwəh narimnari me pam nəha ti Iesu. Iakətoni narimnari me pam nəha həmwəhen ia nəri pein. Iakinaraka ia nirəha mə iou iakukurən nuvehiiən Kristo, ⁹ nənə tukətoni iou mə iou iərmama riti sə iakiməuvehe mo kuatia kimrau min, iapkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən ia nīskaiiən atukw səiou ia noien səvəi nesi penien Loa, mətə iakatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə iakamahatətə ia Kristo. Nərmama səməme kamhahatətə iamīnhi Kumwesən ramo irəha həuvehe mhatukwatukw ia nənimen. ¹⁰ Iakokeikei mə takukurən amasan mwi Kristo mīne nīskaiiən sə rino in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə iakokeikei mə nəmīsəien me səvəi Kristo tuko mwi ia nirak pwəh iakuvehe məmwhen irə ia nemhəien səvənhi ¹¹ mesi pen suatuk nəha meste Kumwesən tro mwi iou iakətui ia nemhəien.

Naiuien səvəi Pol

¹² Iou iapkini mhə mə iakineste raka noien nəha, uə iakinatukwatukw raka, rekəm. Mətə ti nəri nə mə Iesu Kristo ro iou iakuvehe mo iou iərmama səvənhi, iakamousari mə tako noien səvənhi ruvehe noien səiou. ¹³ Piak me, tukwe iou, ia nətəien səiou, iapkuvehi raka mhə narimnari me nəha. Mətə nəri kuatia i iakamo. Iakamenouenou ia narimnari me ia təkutak, iakaməmwur pik mauvehi nīseseien ti nəri sə raməmak kupwən ia nirak. ¹⁴ Iakamaiu pen atukwatukw ti kwopun tako sampam ia naiuien səiou ikin mə takuvehi nəri amasan riti tukuvei pehe miou. Nəri amasan nəha in i nīmīruien rerin sə Kumwesən rīnəkwein kitaha tukwe mə tsəuvən fwe irənhə mhəuvehi ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁵ Nənə kitaha pam nərmama səməme səuvəskai raka ia nīmīruien səkītaha tsaməkeikei mhəuvehi nətərigien me nəha. Mətə trini minuə kimiaha nepwin nətərigien səkīmīaha ropə, Kumwesən tro pui pehe nəri nəha m kimiaha hiətoni. ¹⁶ Mətə nəri kuatia i mə pwəh səkwtəmhiri əknekīn nəfe səuvəuvehi raka mhəpwəh narakaien irə.

¹⁷ Piak me, kimiaha tihəuvehe mho kuatia mhesi pen təmwki nīsuk sə iakino raka hiətoni, nənə mhətoni amasan səməme kamhesi pen təmwki nīsumaha. ¹⁸ Iakuvəni pehe raka nəgkiariien i tukumīaha nəpīn ripik, nənə təkwtəkwuni iakani pehe mwi nise nənimek ramaiu. Nərmama həpik nəha irəha həpwəh nokeikeiien mə tuhəregi kaməvisau nemhəien səvəi Kristo ia nei kamarkuau. ¹⁹ Ia nəpīn sampam tukouraha irəha. Kumwesən səvənraha in nə tīpwīnraha. Irəha kamhəfiəutə irəha ti noien me sə ro a naurisien. Nətərigien səvənraha ramevən a ti narimnari me ia təkure tīprənə i. ²⁰ Mətə kitaha nərmama imwətaha fwe ia neiai. Kitaha sameitenhi iərmama riti truku pen ikin muvehimīru kitaha. Iərmama nəha in i Iesu Kristo Iərimənu səkītaha. ²¹ In truvsini nīpwrataha i sə rəpou, mo rəmwhen ia nīpwrən sə rīskai mamser. In tro iamīnhi irə ia nīskaiiən səvənhi sə in ramo narimnari me pam irə səvəi tīprənə i kamhəsiai in mamho nəkwān.

3:6: Wok Me 8:3   **3:7:** Mat 13:44,46   **3:9:** Rom 3:21-22   **3:10:** Rom 6:3-5, Rom 8:17, Kal 6:17   **3:11:** Wok Me 4:2, Rev 20:5-6   **3:12:** 1Tim 6:12,19, Wok Me 9:5-6   **3:14:** 1Kor 9:24   **3:15:** 1Kor 2:6   **3:16:** Kal 6:16
3:17: 1Kor 4:16, 1Tes 1:7, 1Tes 5:3   **3:18:** 1Kor 1:23, Kal 6:12   **3:19:** Rom 16:18, Rom 8:5-6   **3:20:** Efes 2:6,19
3:21: Rom 8:29, 1Kor 15:28, 1Kor 15:43-53

4

¹ Ro pen piak keikei me kímiaha tihaməkeikei mhərer əknekin iamínhi irə ia Iərimənu səkitaha. Kímiaha nərmama keikei me səiou iakamokeikei pik mə takətoni kímiaha. Hiamo rerik ramagien. Iakamregi ramasan tukumiaha rəmwhen ia iərmama sə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien irə.

Pol raməvəhag m nəkur Filipae

² Iuotia mine Sintike, iakaməgkiari vivi m kímirau mə tirouəmwur mə nətərigien səkímirau truvehe mo kuatia ti nəri nə mə kímirau pəri irouahatətə ia Iərimənu səkitaha.

³ Iakaməres ik mwi, iərmama sə ikino pəri wok krau mik,^a tikasitu ia prən mi i, ti nəri nə mə iakino pik wok kímrahar mınrau, krinouasitu ia nirak rouni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo kímaha Klemen mine piak me nepwin mwi səməme hənāsitu ia wok, nəghinraha fwe ia nəkukuə səvəi nímiruien.

⁴ Tihagien ia nəpin me ti Iərimənu səkitaha. Iakini mwi mə tihagien. ⁵ Pwəh nərmama hətoni noien səkímiaha mə ramasan məpou. Tripko mhə tui Iərimənu səkitaha rirərig pehe mwi. ⁶ Rerímiaha trəpwəh nırhi pikien narimnari me. Nəri auər a mə nəri oulhi uə nəri asori, mətə narimnari me pam səməme hiokeikei tihəfwaki tukwe. Tihəfwaki mhəres Kumwesən mhəni tanak tukwe in. ⁷ Nənə Kumwesən truvei pehe m kímiaha nəmərinuien sə rasori pik məpi raka nukurənien me pam səvəi nərmama. Nəmərinuien nəha trərimənu amasan ia rerímiaha mine nətərigien səkímiaha ti nəri nə mə hiamahatətə ia Iesu Kristo.

⁸ Piak me, nəfe nəghin ro nıpərhienien, nəfe nəghin ro nisaiien, nəfe nəghin ratukwatukw, nəfe nəghin rəmher, nəfe nəghin kamini mə ramasan musəpə kamokeikei, trini minuə nari riti nəha ikın ratukwatukw mə tukəgnəgini irə, tihətərig ia narimnari me nəha. ⁹ Nəfe nəghin hiəuvəregi mhətoni iakinahatən kímiaha irə ia nəgkiariien mine noien səiou kímiaha tihaməkeikei mho nənə Kumwesən i in nukune nəmərinuien tramarə tukumiaha.

Pol rəgnəgini nəkur Filipae ti nasituien səvənraha

¹⁰ Iərimənu səkitaha ro iou iakamagien pik ti nəri nə mə fwe tui kwopti hiəpkasitu mhə ia nirak, mətə təkwtəkwuni nəha rerímiaha ramrhi mwi iou. Ripko mhə nıpwrai nəgkiariien səiou mə kímiaha hiənənouenou iou, mətə suatuk riwən mə tihāsitu ia nirak. ¹¹ Iapkini mhə iamínhi irə ti nəri nə mə narimnari me səiou riwən, rekəm. Iou iakuvəukurən raka suatuk rerik ramagien a ia nəpin me pam nəri auər a mə narəien səiou ramasan uə rərəha. ¹² Iou iakınarə raka ia narəien i narimnari me səiou riwən irə mukurən, nənə mukurən raka mwi narəien i narimnari me səiou ripik irə məpi raka iou. Nəfe narəien iakamarə irə, nəri auər a mə nəveginien sənək rasori uə rouihi, uə nautə səiou rasori uə rouihi, mətə iakukurən pam raka narəien tukwe mamagien a. ¹³ Ti nəri nə mə Kristo rıməuvei pehe niskaiien səvənhi miou, nənə iakukurən narəien ia narəien me pam.^b

¹⁴ Mətə kímiaha hiəno noien amasan nəpin hiənāsitu ia nirak ia nərəhaien sə iakınarə irə. ¹⁵ Nıpərhienien, kímiaha nəkur Filipae hiəuvəukurən raka mə nəpin hiənamregi vi a nəgkiariien amasan səvəi Kristo, nəpin iakiməier ia profens Masetonia, kímiaha əpa hiənāsitu ia nirak ia mane. Nakalasia me nepwin ia kwopun riti mwi həiwən sə hasitu ia nirak. ¹⁶ Nəpin iakamarə ia taon nəha Tesalonaeka ripko mhə nəpin kuatia a hiamərhi pehe mane miou. ¹⁷ Ripko mhə iakamətui mane mə tihəuvei pehe miou, mətə iakokeikei mə nasituien i səkímiaha trukue kwənkwan, in nə Kumwesən trəgnəgini

4:1: 1Tes 2:19-20   **4:3:** Sam 69:28, Luk 10:20, Rev 20:12   **a 4:3:** Kipkukurən mhə mə sin nəha iərmama nəha Pol raməgkiari irə krinouwok irau min fwe taon nəha Filipae.   **4:4:** Fil 3:1   **4:5:** Hip 10:25,37, Jem 5:8-9   **4:6:** Mat 6:25-34, Kol 4:2   **4:7:** Aes 26:3, Jon 14:27, Kol 3:15   **4:8:** Rom 12:17   **4:9:** Rom 16:20, 1Kor 14:33, 1Tes 5:23
4:11: 1Tim 6:6   **4:13:** 2Kor 12:10, 2Tim 4:17   **b 4:13:** Uə “Iakukurən noien narimnari me pam.”   **4:15:** 2Kor 11:9

kimiaha tukwe. ¹⁸ Iakimæuvehi pam narimnari me sãmame hiænærhi pehe miou, nænæ ræmwhen mæpi raka. Næpîn Epafrotaetas rimæuvehi narimnari me muvehe muvei pehe miou, tækwtækwuni næha narimnari me sæiou hæuvæpik. Narimnari me næha hiæmæuvei pehe miou ræmwhen ia næri kuvani ia tækure nifatæ nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesæn in ruvehi rerin ramagien tukwe. ¹⁹ Nænæ Kumwesæn sæiou sæ nautæ sævæhi rasori, mauvehi niskaiien fwe ia neiai, in truvehi pehe m kimiaha næfe næghin riwæn tæni kimiaha ti næri næ mæ hiæmæuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo.

²⁰ Pwæh nægnæginiiien revæn ti Kumwesæn Tata sækitaha ia nuk nuk me. Ouæh, pwæh ro iamihhi.

Nægkiariien sampam

²¹ Tihæni tukwini ramasan sæiou revæn ti nærmama me pam sævæi Iesu Kristo. Piævtaha me i kimaha minraha, iræha mwi hæni ramasan tukumiaha. ²² Nærmama me pam sævæi Kumwesæn ia kwopun i kamhæni ramasan tukumiaha, nænæ nærmama nepwin mwi sãmame kamhæni nipærhienien ia Kristo fwe ia nimwæ sævæi Kig Sisa kamhæni ramasan tukumiaha. ²³ Pwæh namasanien sævæi Iærimænu sækitaha Iesu Kristo tramaræ tukumiaha.

Kolosi

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Kolosi in nəkukuə sə ro kahar i Pol rımərai nəpın in ramarə ia kalapus fwe Rom ia nəpın riti ipaka ti nuk 59 uə 60. Epafras revən fwe Rom mini pen ti Pol mə nahatən eikuə me nepwın fwe Kolosi kamhahatən nərmama mə nahatətəien səvənraha ia Kristo rıpkəmwhen mhə. Nahatən eikuə me nəha hamahatən irəha mə tuhəfwaki m nagelo me, mhesi pen natuakəmien me nepwın, mhəsiai mwi nəpın ikinan me nepwın. Pol rırai nəkukuə i revən ti nirəha mə tuhaməkeikei mhərər əknekın, mhəpwəh nətərigien ia nahatən eikuə me nəha. Kristo in rasori ia narimnari me pam. Nemhəien səvəi Kristo in əpa ruvehimıru kıtaha ti noien ərəha me səkitaha. Iesu rıfi nari ia kıtaha tsəpwəh mwi nisıaiien natuakəmien me səvəi iərmama.

¹ Iou Pol, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwən mə tako, mıne piəvtaha Timoti. ² Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Kolosi.

Kimiaha nə piəvmaha me hiəməuvehe mho kuatia kimiaha Kristo, hiamahatətə pərhiən irə.

Pwəh Kumwesən Tata səkitaha trəriari pehe namasanien mıne nəmərınuien m kimiaha.

Nəgnəginiien mıne nəfwakiien

³ Nəpın me pam, nəpın kimaha iahaməfwaki tukumiaha, iahaməni tanak ti Kumwesən i in Tata səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. ⁴ Iahaməni tanak tukwe in ti nəri nə mə iahəuvəregi raka mə kimiaha hiamahatətə əknekın ia Iesu Kristo nənə mamhokeikei pik nərmama me səvəi Kumwesən. ⁵ Nahatətəien mıne nokeikeiien səkimiaha ro iamınhi irə ti nəri nə mə hiəukurən amasan ia rerımiaha mə Kumwesən truvei pehe nəfe nari sə rınəpnəpenə irə m kimiaha fwe ia neiai. Hiəuvəregi raka narimnari me nəha ia nəgkiariien pərhiən, in i nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. ⁶ Ia kwopun me pam ia təkure tıprənə nərmama kamhəni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, nənə raukuə mamə kwənkwan mauverə mamə amasan nımıruien səvəi nərmama me həpik. Rəmwhen a mwi ia kimiaha nəpın hiamregi mhəukurən nıpərhienien nəha ia namasanien səvəi Kumwesən, nənə rauverə mwi mukuə ia nımıruien səkimiaha. ⁷ Epafras rınahatən kimiaha ia nəgkiariien nəha. In iərmama riti səkimaha iahokeikei pik in, iahamo tukwini pəri nari kimaha min. Kimaha iahəukurən nətigiteien irə, ramasitu ia wok səvəi Kristo maməgkiari tukwini səkimaha. ⁸ In rıməni pehe tukumaha i mə nokeikeiien səkimiaha rasori raku pen ti Nənımwın İkinan.

⁹ Ro iamınhi irə nəpın iahəregi nəvisaiien nəha, nənə iahaməfwaki tukumiaha ia nəpın me pam, mamhəres mə kimiaha tihəuvehe mhəukurən amasan pam nəkwai Kumwesən ia nukurənien sə raku pen ti Nənımwın səvənhi. ¹⁰ Ro iamınhi irə mıne kimiaha tıhamarə ia narəien atukwatukw sə ramo Iərimənu səkitaha rerın ramagien, mamhəukuə kwənkwiamiaha ia noien amasan me pam, nənə ia nəpın me nukurənien səkimiaha truvehe məsori mwi hiəukurən amasan mwi Kumwesən. ¹¹ Iahaməfwaki mə nıskaiien asori səvəi Kumwesən tro kimiaha hiəskai nəpın nərəhaien truvehe, pwəh hiərer əknekın ia nəpın me pam, nənə mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, nənə mamho kimiaha hiamagien ¹² mamhəni tanak ti Tata Kumwesən ti nəri nə mə in rıno kimiaha mə hiəukurən nuvehi pəriien nautə kimiaha nərmama ikinan me səvənhi. In rınəmri karen nautə nəha ia kwopun rukuraan ikin. ¹³ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə in rıpeki raka kıtaha ia nıskaiien səvəi nəpitəvien, mıpeki pen kıtaha ia nıtətə sə Tini keikei

ramərimənu irə. ¹⁴ Tini rifi nari ia kitaha, mo mə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkitaha.

Kristo in rasori ia narimnari me pam

¹⁵ Tini Kumwesən in rəmwhen atukwatukw ia Tata səvənhi sə səpkətoni mhə. In nəmritaik sə in rasori ia neiai mine tīprənə mine narimnari me pam. ¹⁶ In rasori ti nəri nə mə in rino pam narimnari me nəha, narimnari me səməme samətoni mine səməme səpkətoni mhə, kig me, uə ieni mə, uə nənimwin me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərīmənuien. Narimnari me pam nəha, Tini Kumwesən rino irəha mə səvənhi. ¹⁷ In rīməkupwən marə ia narimnari me pam, nənə narimnari me pam kamharə ti nəri nə mə niskaiien səvənhi raməkwtəmhiri irəha. ¹⁸ In rasori ia nakalasia me səvənhi irəha həmwhen ia nīpwran in kənkəpwə. In nukunen, iərmama sə rīməkupwən mətui mwi ia nemhəien səvənhi, ro pen in ramasan ia narimnari me pam mukupwən. ¹⁹ Kumwesən ramarə pam ia reri Tini mukuər irə. Nənə Kumwesən rerin ragien pwəh ro iamīnhi irə. ²⁰ Rerin ragien rīpeki narimnari me pam ia təkure tīprənə mine ia neiai hənəvisə irəha min, muvi simwin pehe irəha ia tini, nənə məmri nəmərinuien ia niten sə rinaiu ia nei kamarkuau.

²¹ Fwe kupwən kimiaha hiamarə isipwin ti Kumwesən. Hiaməmwəki in ti nəri nə mə rerimīaha ramrhi ərəha in, nənə mamho noien ərəha me. ²² Mətə təkwtəkwuni, ti nəri nə mə Tini ruvehe iərmama məmwhen ia kitaha, memhə, ro pen Kumwesən ro kimiaha hiəuvehe in me nepwin. In ro iamīnhi irə mə trərpwi irapw kimiaha ia nənimen hiatukwatukw pam,^a mhəmher, kəpwəh nətoniien noien ərəha riti səkimiaha. ²³ Mətə tihaməkeikei mhəmwur pen ia nahatətəien səkimiaha, mamhərer əknekīn irə, mhəpwəh nikiukiuien, mhəpwəh narakaiien ia noien sə hiaməmri pen əknekīn nətərigien səkimiaha ia nəgkiariien amasan nəha hiəuvəregi raka mine nəfe rani. Kīnəvisau irapw raka nəgkiariien amasan nəha ia kwopun me ia tīprənə. Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamasitu ia wok nəha.

Pol ramasitu mamsese ti nakalasia me səvəi Iesu Kristo

²⁴ Təkwtəkwuni rerik ragien a mə kamo nəmīsəien miou tukumiaha.^b Ia nəmīsəien me i iakamregi ia nīpwraik, iakamrīpīn pen a mamō sampam ia nəmīsəien me səvəi Kristo səməme in rīməregi ti nīpwran. Nīpwran nə in nə nakalasia me səvənhi. ²⁵ Iou iərmama riti sə iakamasitu ia nakalasia me nəha. Kumwesən rīnəmri pehe wok i ia rəgik mə takasitu ia kimiaha, məvisau irapw pam nəgkiariien səvənhi m kimiaha. ²⁶ Nəgkiariien nəha in nəgkiariien riti səvəi Kumwesən rīnərkwafə ti nərmama fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni nəha Kumwesən rino pui m nərmama me səvənhi. ²⁷ Kumwesən rokeikei mə tro nərmama me nəha səvənhi hətōni mhəukurən mə nəgkiariien nəha in rīnərkwafə i truvei pen nautə amasan m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nautə amasan nəha Kristo ia rerimīaha, iəmə sə hiamətīgite irə truvei pehe nasoriien m kimiaha ia neiai.

²⁸ Kristo nəha, kimaha iahaməni irapw in, mamhəvəhag m nərmama me pam, mamhahatən nərmama me pam ia nukurənien me pam, mə irəha pam tuhəuvehe mhəmruə ia noien səvəi Kristo, nənə iahərpwi irapw irəha ia nəmri Kumwesən. ²⁹ Ia noien nəha iakaməmwur mamsese tukwe mamesi pen niskaiien asori səvəi Kristo sə ramo wok ia nīmīruien səiou.

1:14: Efes 1:6,7   **1:15:** 2Kor 4:4, Jon 1:18   **1:16:** Jon 1:3,10   **1:17:** Jon 1:1, 8:58   **1:18:** Efes 1:22-23, Wok Me 26:23, Rev 1:5   **1:19:** Jon 1:16, Kol 2:9   **1:20:** Efes 1:10, 2:16, Rom 5:1, Efes 1:7, 2:13, 1Jon 2:2   **1:21:** Rom 5:10, Efes 2:12, 4:18   **1:22:** Efes 2:14-16, Efes 5:27   **a 1:22:** Uə “kimiaha nəkur ikinan me səvənhi.”   **1:23:** Efes 3:17, Hip 3:14, Mak 16:15, 1Tim 3:16   **1:24:** Efes 3:13   **b 1:24:** Pol raməmak fwe ia kalapus nəpīn rirai nəkukuə i. Kalapus nəha in nəha nəmīsəien sə Pol raməgkiari irə ia vas 24.   **1:25:** Efes 3:2,7-8   **1:26:** Rom 16:25-26, Efes 3:3-5,9-10   **1:27:** Efes 1:18, 1Tim 1:1   **1:28:** Efes 4:13   **1:29:** Efes 3:7,20, Fil 4:13

2

¹ Iakokeikei mæ tihæukuræn mæ iou iakamsese pik tukumiaha nækur Kolosi, mine nækur Laotisia, mine nakalasia me pam sëmæme hæpkætoni raka mhæ nænimek ia næpîn riti. ² Iakokeikei mæ takasitu ia niræha pwæh hæregi ramasan fwe ia rerinraha, mhæuwehe mho kuatia mhokeikei iræha me, mhæukuræn amasan nipwrai nægkiariien pærhien nænæ mhæuwehi namasanien me pam sævæi noien i. Ro iamînhi iræ iræha tuhæukuræn nipwrai nægkiariien sæ Kumwesæn rinærkwafæ i fwe kupwæn. Nægkiariien næha in Kristo, ³ iamæ sæ Kumwesæn rinærkwafæ pen nukurænien amasan me pam sævænhi iræ. ⁴ Iakamægkiari iamînhi iræ m kimiaha ti næsisægien ia nægkiariien eikuæ me sævæi nærmama sæ ræsien mavi raka nætærigien sækimiaha. ⁵ Nipærhienien, nipwrak ripkaræ mhæ kimiaha min, mætæ iakamaræ kitaha m kimiaha ia nænimwîk. Nænæ rerik ragien pik ti næri næ mæ iakamætoni mæ nætærigien sækimiaha kuatia a, nænæ hiamahatætæ æknekîn ia Kristo.

Nærmama me sævæi Kristo nimîruien sævænraha ruvæuwehe muvæukuær raka

⁶ Ti næri næ mæ kimiaha hiæmæuwehi Iesu Kristo mæ in Iærimænu sækimiaha, nænæ tihamækeikei mharæ ia naræien kuatia kimiaha min. ⁷ Tihækwætæmhiri æknekîn in ræmwhen ia nuai nei ramækwætæmhiri æknekîn tiprænæ. Nimîruien sækimiaha tramækeikei mærer æknekîn iræ ræmwhen ia nimwæ sæ ramærer æknekîn ia tiprænæ. Nahatætæien sækimiaha tramækeikei miskai ia næpîn me pam ræmwhen kinahatæn raka kimiaha iræ. Nænæ ia næpîn me pam tihamækeikei mhæni tanak m Kumwesæn.

⁸ Nærmama næpwîn næha iræha kamhæni mæ hokeikei pik nukurænien. Mætæ nægkiariien sævænraha ro neikuæien i, nipwran riwæn, ti næri næ mæ ramesi pen a nahatænien sævæi nærmama mine nænimwîn me i iræha nukune noien me sævæi tiprænæ i. Nægkiariien sævænraha ripkesi pen mhæ nævisauien ia Kristo. Tihamætui amasan mæ nærmama me næha tuhæpwæh nærkwiien kimiaha ia nægkiariien me sævænraha.

⁹ Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ iærmama næha Kristo, Kumwesæn ramaræ pam ia nipwran mukuær iræ. ¹⁰ Nænæ ti næri næ mæ kimiaha hiæmæuwehe mho kuatia kimiaha min nimîruien sækimiaha ruvæukuær raka nari riti mwi riwæn tihamækeikei mhætui. Kristo in rasori ia nænimwîn me pam sëmæme kamhæuwehi nasoriien mine nærimænuien. ¹¹ Nænæ ti næri næ mæ hiæmæuwehe mho kuatia kimiaha min, kuvæuwehi raka ninhum m kimiaha. Mætæ nuvehien ninhum næha iakani ripko mhæ sæ næha iærmama riti ro ia rægîn, rekæm. Iakani nuvehien ninhum næha Kristo rino mærai raka noien æræha sævæi nipwramiaha. ¹² Nænæ næpîn kino paptæes ia kimiaha, kinimwi kimiaha kimiaha min. Ia paptæes næha kimæuwehi utæ mwi kimiaha hiætui mwi ia nemhæien kimiaha min, ti næri næ mæ hiamahatætæ ia niskaiien sævæi Kumwesæn. Ia niskaiien næha in rino Kristo rætui mwi ia nemhæien sævænhi.

Ia nei kamarkuauî Kumwesæn rîfi nari ia nærmama me sævænhi

¹³ Kimiaha nærmama ripko mhæ kimiaha nækur Isrel kæpwæh nuvehien ninhum m kimiaha ia nipwramiaha, fwe kupwæn ræmwhen mæ hiæuvamhæ raka ti næri næ mæ hiænamo noien æræha me, mætæ Kumwesæn ruvei pehe nimîruien vi m kimiaha næpîn rino Kristo rætui mwi ia nemhæien sævænhi. In rinenouenou raka noien æræha me pam sækitaha. ¹⁴ Nækukuæ næha ræræha ia kitaha kimærai pen noien æræha me iræ sækitaha mæ tukærpwîn pehe m kitaha, Kumwesæn ruvæuwehi raka raka nækukuæ næha irau nægkiariien me sævæi Loa sëmæme kamhærkwi kitaha, mæruî tæriini pen ia nei kamarkuauî. Ro pen in rîfi nari ia kitaha. ¹⁵ Ia nei kamarkuauî Kumwesæn rætefi niskaiien sævæi nænimwîn me sëmæme kamhæuwehi nasoriien mine nærimænuien. Ræmwhen mæ rærihi tæriini rægînraha, miri irapw iræha ia næmri nærmama, mahatæn pen mæ ruvæuwehi irapw niskaiien sævænraha ia naruægænien.

2:2: Efes 3:4,18, Kol 1:26   **2:3:** Aes 45:3, 1Kor 1:24,30, Efes 3:19   **2:4:** Rom 16:18, Efes 5:6, Kol 2:8   **2:5:** 1Kor 5:3   **2:7:** Efes 3:17, Efes 2:20-22   **2:8:** Kol 2:3   **2:9:** Jon 1:14,16   **2:10:** Efes 1:21-22   **2:11:** Rom 2:29
2:12: Rom 6:4, Efes 1:19-20, Kol 3:1   **2:13:** Efes 2:1,4-5   **2:14:** Efes 2:14-16, 1Pit 2:24   **2:15:** Kol 1:13

¹⁶ Ro pen tihəpwəh nəseniien iərmama riti rəkiri noien səkimiaha ia nīkaren səvəi nəfe hiamani uə hiamənimwi, uə ia nīkaren səvəi nəfe hiamo ia nəpīn ikinan me, uə nəpīn səvəi məkwə vi, uə sapat. ¹⁷ Narimnari me nəha həmwəhen a ia nənimwi nari sə rəpwəh ihi nier peheien, mətə nīpwran in Kristo. ¹⁸ Nərmama nepwīn nəha irəha kamhəni mə nərmama tuhaməkeikei mhəuvehi irapw nətərigien səvənraha nənə mhəfwaki m nagelo me. Irəha kamhəni nəgkiariien nəha mamhərer ia nəməkrəhaien me səvənraha səməme hənətoni. Kimiaha tihəpwəh nukurirəien irəha kamo hiarfai ia nəfe nari hiamaiu tukwe. Nərmama me nəha kamhəfiətə ia nīrəha ti nəri nīpwran riwən, mamhəni nəfe ruku pen ti nətərigien atukw səvənraha. ¹⁹ Irəha həpkəkwtəmhiri əknekīn mhə Kristo, mətə in rəmwhen ia kənkapwə iərmama. Kitaha səmwəhen ia nīpwrai iərmama nəha kwənəkwus me həkwi tərini kwopun nīkəkrin me rīripīn ikin. Nəpīn Kristo raməkwməni kitaha nənə kitaha pam səuverə ia nuverəien sə ruku pen ti Kumwesən.

²⁰ Kimiaha hiəuvamhə raka kimiaha Kristo. Hiənaraka raka raka ia nənimwīn me i irəha nukune noien me səvəi tīprənə i. Mə ro iamīnhi irə rəfo kimiaha hiamarə ihi rəmwhen kimiaha nərmama me səvəi tīprənə? Rəfo kimiaha hiaməsiai natuakəmien me i kamhəni iamīnhi irə mə, ²¹ “Tikəpwəh nuvehien, məpwəh nəni əghanien, məpwəh nīrapiien”? ²² Natuakəmien me nəha kamhəni nəvegīnien mīne narimnari me hiani uə hiəuvehi nənə triwən mwi. Kamhesi pen nətərigien mīne nahatənien səvəi iərmama. ²³ Nīpərhienien, rosi nərmama me nepwīn kamhətə mə natuakəmien me nəha ho nukurənien i ti nəri nə mə ikamesi pen maməmwur mə tikəfwaki skai m Kumwesən, mauvehi irapw nətərigien səim, nīpwram raməmisə i. Mətə natuakəmien me nəha ko həkpasitu mhə mhəsisəg noien ərəha səvəi nīpwrataha.

3

Nərmama me səvəi Iesu Kristo tuhaməkeikei mharkahu ia nīmīruien vi

¹ Ti nəri nə mə Kumwesən rīno kimiaha hiətui mwi ia nemhəien kimiaha Kristo, ro pen təkwtəkwi nī nəha tihaməkeikei mhətui narimnari me fwe irənhə ia kwopun nəha Iesu raməkure ikin ia nīkare Kumwesən mwatuk. ² Nətərigien səkimiaha traməkeikei məmak ia narimnari me fwe irənhə, mətə trəpwəh nəmakien ia narimnari me ia təkure tīprənə i. ³ Takani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimiaha hiəuvamhə raka, nīmīruien səkimiaha kīnərkwafə pen ia Kumwesən kimiaha Kristo. ⁴ Nīmīruien pərhien səkitaha in nə Kristo. Nənə nəpīn Kristo trīrərig pehe mwi, Kumwesən tro nərmama pam hətōni Kristo mīne kitaha, nənə irəha tuhətōni namasanien mīne nīskaiien səvənhi.

⁵ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh anan noien ərəha səvəi tīprənə me i: nīpran mīne nərman kamhəiri əpnəpen irəha me, irəha kamho noien ərəha sə ro a naurisien, mamhokeikei pik irəha me ti noien ərəha, nətərigien səvənraha rukuər ia noien ərəha, rərīnraha ramakres (noien nəha rəmwhen mə kamhəfwaki pen m nənimwi nari me).

⁶ Noien me nəha kamho niemaha raməpi Kumwesən. Tripko mhə tui in ruvehe mərpwīn noien ərəha me səvəi nərmama me nəha səməme kamhərui nəkwān. ⁷ Fwe kupwən kimiaha mwi hiamarə mamho noien ərəha me nəha nəpīn noien ərəha me nəha kamhərimənu ia kimiaha. ⁸ Mətə təkwtəkwi nī nəha tihaməkeikei mharaka pam ia nīrəha: niemaha, nətəpaharien, nəmwəkīien iərmama, nīnīien nīkare iərəmə, mīne nəgkiariien əmkemik sə raku pen ia tərhui iərəmə. ⁹ Tihəpwəh neikuəien ia kimiaha me, ti nəri nə mə hiənəpwəh raka nīmīruien akuas səkimiaha mīne noien ərəha me səvənhi, ¹⁰ nənə mharkahu ia nīmīruien vi. Nīmīruien vi nəha in nəha iərmama vi sə Kumwesən rīno, mamərməvi ia nətərigien səvənhi mə truvehe məmwəhen irə. ¹¹ Ti nəri nə mə kitaha səuvəuvehe mhəno nərmama vi me ia kitaha nəri auər a mə ik iəmə Isrel uə rīpko mhə ik

2:16: Rom 14:1-12   **2:17:** Hip 8:5, 10:1   **2:19:** Efes 2:21, Efes 4:15-16   **2:22:** Aes 29:13, Mat 15:9   **3:1:** Kol 2:12, Mak 12:36, 16:19, Efes 1:20   **3:2:** Mat 6:33   **3:3:** Rom 6:2, 2Kor 5:14   **3:4:** Fil 1:21, 1Kor 15:43, 1Jon 3:2
3:8: Efes 4:25-31, 5:4   **3:9:** Efes 4:22,25   **3:10:** Efes 4:24   **3:11:** Kal 3:28

iamə Isrel, kuvehi ninhum mik uə kipkuvehi mhə ninhum mik, ikukurən amasan nari uə ipkukurən amasan mhə nari, ik slef uə ripko mhə ik slef, mətə Kristo in narimnari me pam, mamarə ia reritaha pam.

¹² Kimiaha nərmama Kumwesən rimərfi kimiaha. Kimiaha nərmama ikinan mine nərmama keikei me səvənhi. Ro iaminihi irə kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi pen nimiruien vi nəha səkimiaha rəmwhen ia karkahu səkimiaha. Kimiaha tihaməkeikei mhəpi ti nərmama, mho ramasan minraha, mhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha, mhəpkəfiutə mhə ia kimiaha, mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, ¹³ mhəpwəh nəsənien niemaha rəpi akwauakw kimiaha. Trini minuə iərmama riti ro rərəha ia kimiaha riti ramasan mə hienouenou i. Iərimənu səkimiaha rinenouenou noien ərəha me səkimiaha. Ro pen kimiaha mwi tihaməkeikei mhenouenou noien ərəha me səkimiaha me. ¹⁴ Nənə irənhə ia noien me pam nəha, tiharkahu nokeikeien sə ravi tərini amasan narimnari me pam həuvehe mho kuatia.

¹⁵ Nənə pwəh nəməriniuen səvəi Kristo rərimənu ia rerimiaha, ti nəri nə mə Kumwesən rinəkwein ia kimiaha mə tihəuvehe mhousəsimwin rəmwhen nipwrai iərmama kuatia mharə ia nəməriniuen nəha. Nənə ia nəpən me kimiaha tihaməkeikei mhəni tanak m Kumwesən. ¹⁶ Pwəh nəgkiariien səvəi Kristo ramarə pəpwə ia rerimiaha, hiamahatən mamhəvəhag m kimiaha me ia nukurənien me pam. Tihani nipu me ia nəkukuə nəha Ol Sam, mine nipu me səvəi nəfwakiiien, mine nipu me səməme kamhəuku pen ti Nənimwin Ikinan, mhəgnəgini Kumwesən mə rerimiaha ragien tukwe. ¹⁷ Narimnari me pam səməme hiamo, mine nəgkiariien me pam səməme hiaməni, tihamo mamhəni ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha, mamhəni tanak m Tata Kumwesən tukwe.

Nəvəhagien revən ti nakalasia me ia nimwə me səvənraha

¹⁸ Kimiaha nipran me, tihaməkeikei mhəsiai nərman me səkimiaha. In nə noien atukwatukw nipran me kamhahatətə ia Iərimənu tuho.

¹⁹ Kimiaha nərman me, tihaməkeikei mhokeikei nipran me səkimiaha, mhəpwəh nomətəien irəha.

²⁰ Kimiaha nəkwərhakwərha me, tihaməkeikei mho nəkwai tata mine mama me səkimiaha ia narimnari me pam, ti nəri nə mə noien i ramo Iərimənu səkitaha rerin ramagien.

²¹ Kimiaha tata me, tihəpwəh noien nəkwərhakwərha me səkimiaha niemaha rəpi irəha, kamo nətərigien səvənraha rimwei.

²² Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha ia tīprənə i ia narimnari me pam, mətə tihəpwəh noien nəpən kamhətoni a kimiaha rəmwhen ia nərmama səməme kamhəmwur mə tuho nərmama rerinraha ragien, mətə tiho ia rerimiaha pam mhehekir Iərimənu səkitaha. ²³ Nəfe nəghin hiamo, tiho ia rerimiaha pam rəmwhen hiamo tukwini nari m Iərimənu səkitaha, ripko mhə hiamo tukwini nari m nərmama. ²⁴ Kimiaha hiəukurən mə Iərimənu səkitaha truvei pehe nərəkuien atukwatukw səvəi narimnari me səməme hiamo. Nərəkuien nəha in rinəmri karen raka mə səvəi nərmama me səvənhi. Iərimənu pərhiien sə hiamo tukwini nari min in nə Kristo. ²⁵ Mətə iərmama sə ramo rərəha truvehi atukwatukw mwi nərəkuien səvəi noien ərəha səvənhi, ti nəri nə mə Kumwesən ramo raməmnəmwhen m nərmama me pam.

4

¹ Kimiaha nəmə asori me, tihaməkeikei mho ratukwatukw m slef me səkimiaha pwəh rəmnəmwhen a. Tiho iaminihi irə ti nəri nə mə hiəukurən mə kimiaha mwi hiamarə tegin iamə asori riti. Iəmə asori nəha in fwe ia neiiai.

3:12: 1Tes 2:9, Efes 4:2,32   **3:13:** Efes 4:32, 5:2   **3:14:** Rom 13:8-10, 1Kor 13:13, Efes 4:3   **3:15:** Fil 4:7, 1Kor 12:13,27, Efes 4:4   **3:16:** Efes 5:19   **3:17:** 1Kor 10:31, Efes 5:20   **3:18:** Efes 5:22   **3:19:** Efes 5:25   **3:20:** Efes 6:1   **3:21:** Efes 6:4   **3:22:** Efes 6:5-8   **3:25:** Rom 2:11   **4:1:** Lev 25:43,53, Efes 6:9

Nāvahagien me nepwin mwi

² Kīmīaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən ia nəpīn me. Nəpīn tihəfwaki irə, tihəpwəh napriien, mamhəni tanak m Kumwesən. ³ Tihaməfwaki mwi tukumaha mə Kumwesən trəsevər ia təpīnhə tukumaha pwəh iahəni irapw nəvisaiien ia Kristo sə fwe kupwən ramərkwafə. Nəgkiariien i in i iakinani irapw nənə kuvehi puvnimwə iou ia kalapus tukwe. ⁴ Tihəfwaki mə takīni irapw nəgkiariien nəha trəmher amasan rəmwhen a mə takaməkeikei mo iamīnhi irə. ⁵ Kīmīaha tihaməkeikei mho nari ia nukurənien ia nəmri nərmama iruə me mhəpwəh nətə waiien ia nəpīn riti səkīmīaha ti nuvi peheien irəha. ⁶ Pwəh nəgkiariien səkīmīaha ramasan ia nəpīn me məsien rəmwhen ia nəveginien kuvei pen sol irə, nənə tihaməkeikei mhəukurən amasan mə tihəfo irə mhəripwen nəgkiariien səvənraha kuatia kuatia.

Nəgkiariien sampam

⁷ Tikikas trəvisau irapw pam noien me səiou ia kwopun i m kīmīaha. In piəvtaha keikei riti səkīmīaha iahəukurən nətigiteien irə, ramasitu mamō tukwini nari m Iərimənu səkītaha kīmīaha min. ⁸ Takərhi pehe in tukumīaha ti noien i, mə in tro kīmīaha hiəregi ramasan, mīni irapw tukumīaha mə iahaməfarə irə. ⁹ In truvehe irau Onesimas, piəvtaha keikei i kīmīaha iahəukurən nətigiteien irə, in iərmama riti səkīmīaha. Irau trouəvisau narimnari me pam ia kwopun i m kīmīaha.

¹⁰ Aristakas in ramarə ia kalapus kīmrau min, in rani ramasan tukumīaha. Mak, piəvi Panapas sə karen, in mwi rani ramasan tukumīaha. Mak nəha, kīmīaha iahəuvəni pehe raka tukumīaha i mə kīmīaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimīaha tukwe trīni mīnuə ruvehe tukumīaha. ¹¹ Nənə Josua Jastas in mwi rani ramasan tukumīaha. Ia kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel səməme kamhəni nīpərhienien ia Iesu, iəmənmirəhar i irəhar əpa kamharowok kīmīaha mīnraha ia nīkaren səvəi nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nənə irəhar harnasitu pik ia nirak. ¹² Epafra, iərmama riti səkīmīaha sə ramo tukwini nari m Iesu Kristo, in mwi rani ramasan tukumīaha. Ia nəpīn me rerīn ramrhi kīmīaha ia nəfwakiien me səvənhi, maməres Kumwesən mə kīmīaha tihərer əknekīn mhəmruə nənə mhəukurən amasan narimnari me pam səməme Kumwesən rokeikei. ¹³ Iou iakəsēni mə nīpərhienien in ramo wok skai ti nasituien ia kīmīaha, mīne nəkur Laotisia, mīne nəkur Hierapolis. ¹⁴ Luk, tokta keikei səkītaha, mīne Temas, irau krauni ramasan tukumīaha. ¹⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti piəvtaha me fwe Laotisia, mīne prən nəha Nimfa, mīne nakalasia me səməme kamhousəsimwīn irəha me ia nəkwai nimwə səvənhi.

¹⁶ Nəpīn tihəvsini raka nəkukuə i səiou, nənə tihaməkeikei mhərhi pen i revən ti nəkur Laotisia mə irəha tuhəvsini mwi m nakalasia me fwe ikīn. Ia noien a mwi nəha, kīmīaha tihaməkeikei mhəvsini mwi nəkukuə səvəi nəkur Laotisia.

¹⁷ Nənə tihaməkeikei mhəni pen ti Akipas mə in traməkeikei mo pam wok sə Iərimənu səkītaha rīməuvei pen min.

¹⁸ Iou Pol iakauvehi nəri kamrai nari irə mamrai a ia rəgīk nəgkiariien səvəi nīniien ramasan m kīmīaha. Tihəpwəh nenouenouien jen me i kīnərihi iou irə. Pwəh namasānien tramarə tukumīaha.

Fas Tesalonaeka Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Ia navənien səvənhi sə ro kəru irə rərpwi vi a nousəsimwinien səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. In rarə fwe ikın nəfwakiien kahar nənə mier ti nəri nə mə nəkur Isrel həmwəki in, mhometə in. Ia nuk 51 Timoti rərhi pen nəkukuə riti revən ti Pol maməgkiari ia narəien səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. Pol ramarə fwe Korin nəpın in ruvehi nəkukuə səvəi Timoti. In rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nəkur Tesalonaeka ro pen rırai nəkukuə i. Pol rınaməgnəgini nəkur Tesalonaeka ti nəri nə mə hamərər əknekin ia nahatətəien səvənraha nəpın nərmama hamometə irəha. In ramahatən irəha ia narəien sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mamahatən mwi irəha ia nuveheien səvəi Iesu. Kitaha səreirei mə Iesu truvehe ia nəfe nəpın. Ro pen tsaməmwur ia noien amasan meste nuveheien səvəi Iesu Kristo.

¹ Iou Pol, Saelas, mine Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka. Kimiaha nərmama səvəi Kumwesən tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

Pwəh namanien mine nəməriniuen krauarə tukumiaha.

Kini vivi Kumwesən ti nahatətəien səvəi nəkur Tesalonaeka

² Nəpın me pam iahaməni kimiaha ia nəfwakiien me səkimaha, nənə mamhəni vivi Kumwesən tukumiaha pam, ³ ti nəri nə mə ia nəmri Kumwesən Tata səkitaha rerimaha ramrhi noien amasan səkimiaha sə ruku pen ia nahatətəien, mine nəmwurien səkimiaha sə ruku pen ia nokeikeien, mine nərərien səkimiaha sə hiamərər əknekin irə ti nəri nə mə hiamri pen əknekin nətərigien səkimiaha ia Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

⁴ Piak me, Kumwesən rokeikei kimiaha, nənə muvərfi raka kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Kimaha iahəukurən amasan mə nəri nəha ro nipərhiēien ⁵ ti nəri nə mə nəpın nəgkiariien amasan sə iahaməvisau irapw i rıməuvehe tukumiaha fwe kupwən, rıpkuvehe mhə ia nəgkiariien a, mətə ruvehe mwi ia nəgsen, mine Nənimwın Ikinan, mine ia suatuk riti sə rahatən pen mə hiamahatətə pərhiēn irə. Nənə nəpın iahənarə kitaha m kimiaha, hiəukurən mə iahənəfarə irə. Iahəno a narimnari me rasitu ia kimiaha. ⁶ Nənə ia nəpın nəha hiəuvehe mhəmwhen a ia kimaha mine Iərimənu səkitaha, ti nəri nə mə nəpın kuvei pehe nəgkiariien səvəi Kumwesən m kimiaha nənə hiəuvehi nərmama ho nəmisəien asori m kimiaha, mətə Nənimwın Ikinan ro rerimaha ragien a. ⁷ Ia noien nəha hiənahatən suatuk amasan riti m nərmama me pam səməme kamhahatətə fwe profens mi nəha Masetonia mine Akaea mə tuhesi pen noien səkimiaha. ⁸ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kimiaha hiənəvisau irapw raka nəgkiariien səvəi Iərimənu kuvəregi ia kwopun me rəmwhen ia kisipw rasək. Rıpkə mhə fwe Masetonia əpa mine Akaea, mətə nərmama ia kwopun me pam həuvəregi raka kamini mə hiənəfo mhəuvehe mhahatətə ia Kumwesən. Ro iamınhi irə kimaha tahəni nəgkiariien riti ti nəfe. ⁹ Nərmama me pam nəha kamhəgkiari ia kitaha, mamhəni mə nəpın iahəuvehe mhətə kimiaha fwe kupwən, hiəsevər ia rerimaha tukumaha, nənə mharaka ia nənimwi nari me səkimiaha səməme hiaməfwaki pen mınraha, mhəuvehe mhəkurirə Kumwesən səkimaha. Irəha kamhəni mə ipwet mine hiamə tukwini nari m Kumwesən pərhiēn sə ramıru, ¹⁰ mamheitenhi tını sə in rino rətui mwi ia nemhəien. Tını nəha Iesu sə truku pen ia neiai, muvehe, muvehi raka kitaha ti niemaha səvəi Kumwesən ia nəpın rauvehe.

1:1: Wok Me 17:1-10, 2Tes 1:1   **1:2:** Fil 1:3-4, Kol 1:3, 2Tes 1:11   **1:3:** 1Kor 13:13, Kol 1:4-6   **1:5:** 1Kor 2:4-5, 1Kor 4:20   **1:6:** 1Kor 4:16, 2Tes 3:9, Wok Me 17:5-9   **1:7:** 1Tes 5:3   **1:8:** Rom 1:8   **1:9:** Wok Me 14:15
1:10: Taet 2:13, Wok Me 17:31, 1Tes 5:9

2

Wok sə Pol rino fwe Tesalonaeka

¹ Piak me, kimiaha hiəukurən mə nəpın iahəuvehe mhətoni kimiaha fwe kupwən, nuveheien səkimaha rıpkə mhə nəri auər a irə. ² Hiəukurən mə nəpın iahamarə ihi fwe Filipae, nərmama ho nəmisəien m kimaha, mhəni ərəha kimaha. Mətə Kumwesən səkitaha rino nətərigien səkimaha riskai iahəuvehe mhəni irapw nəgkiariien amasan səvənhi tukumiaha ia nəmri nərmama həpik səməme həmwəki nəgkiariien nəha. ³ Nənə hiəukurən mə nəgkiariien səkimaha iahənəvisau irapw m kimiaha rier ia tərhumaha ti nəfe? Ti nəri nə mə iahərkwafə nətərigien ərəha riti ia rerimaha, uə iahəmwur mə taheikuə ia kimiaha, uə taho nifeifeien m kimiaha? Rekəm! ⁴ Iahəpwəh noien iamınha irə, mətə ia nəpın me iahaməni nəgkiariien sə Kumwesən rokeikei, ti nəri nə mə in rinətə raka kimaha mə iahəmwhen, rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia tıpage rəgimaha. Ro iamınhi irə iahəpkəmwur mhə mə nərmama rerınraha tragien tukumaha, mətə iahaməmwur mə Kumwesən sə ramətə nətərigien səkimaha rerin tragien tukumaha. ⁵ Rəmwhen kimiaha hiəuvəukurən raka kimaha iahəpkuvehe mhə mhəni nəgkiariien əsien me tukumiaha, uə nəgkiariien sə tahəvi kimiaha irə hiəuvehe mhəuvei pehe mane m kimaha. Kumwesən mwi rukurən mə nəgkiariien i ro nıpərhiienien! ⁶ Nənə iahəpkəmwur mhə mə taho nərmama həgnəgini kimaha. Iahəpwəh noien iamınhi irə ia kimiaha uə ia nərmama nepwın mwi.

⁷ Nənə nari riti ti nəri nə mə kimaha aposol me səvəi Kristo iahəukurən nıniiien mə tihaməkeikei mhəsiai kimaha rəmwhen ia nəmə asori me, mətə iahəpkə mhə iamınhi irə. Nəpın iahamarə kitaha m kimiaha fwe kupwən, noien səkimaha rıməru rəmwhen ia mama riti sə ramətui amasan ti nıpwənətın me. ⁸ Iahokeikei pik kimiaha, ro pen ia nəpın me nəha rerimaha ragien ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha. Mətə rıpkə mhə in əpa i, rerimaha ragien a mwi ti nuvei peheien nımıruien səkimiaha m kimiaha ti nəri nə mə iahokeikei pik kimiaha.

⁹ Piak me, rerimaha ramrhi wok skai sə iahəno uə rekəm? Nəpın iahaməni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha, iahamo wok ia rəgimaha ia nəpın mine ia ran mə tahəpwəh nəres peheien nari riti tukumiaha.

¹⁰ Kimiaha mine Kumwesən mwi hiəukurən mə nəgkiariien i ro nıpərhiienien! Nəpın iahamarə kitaha m kimiaha nərmama hiamahatətə ia Kumwesən, noien səkimaha ro ikinan, matukwatukw, məmher. ¹¹ Hiəukurən mə iahəno m kimiaha rəmwhen ia tata riti ramo m nıpwənətın me. ¹² Iahamərpwi əknekin kimiaha, mamhəuvehi utə nətərigien səkimiaha, nənə mamhəgkiari skai m kimiaha mə tiharə ia narəien sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən. In raməkwein kimiaha mə tihəuvehe ia nəkwai nitətə sə in ramərimənu irə mamhəhiapw.

¹³ Nari riti mwi nəha ikin ia nəpın me pam iahaməni vivi Kumwesən tukwe. Nəpın iahəni pehe nəgkiariien səvəi Kumwesən tukumiaha, kimiaha hiəregi, mhəuvehi nəgkiariien nəha, mhəni nıpərhiienien irə. Hiəpkuvehi mhə nəgkiariien nəha rəmwhen ia nəgkiariien səvəi iərmama, mətə hiəuvehi atukwatukw mhəukurən mə nəgkiariien i in pərhiien nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nəgkiariien nəha rauverə ia kimiaha səməme hiaməni nıpərhiienien irə. ¹⁴ Piak me, hiəukurən nakalasia me səvəi Kumwesən fwe tənə Jutia kəmhəni nıpərhiienien ia Iesu Kristo. Kimiaha hiəuvəuvehe mhənəmwhen raka ia nırəha. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəmisəien me nəha nəkur Isrel həno mınraha nəkur imwəmiaha me həno rəmwhen a mwi ia kimiaha. ¹⁵ Nəkur Isrel me nəha irəha hənousi əpune Iesu Iərimənu səkitaha, mine profet kupwən me, nənə mhəkoui irapw kimaha iahəier. Kumwesən rerin rıpkəgien anan mhə ti nırəha. Irəha kəmhəmwəki

nərmama me pam, ¹⁶ mamhəmwur mə tuhənise kimaha iahəpwəh nəgkiariien m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel kamo Kumwesən ruvehimīru irəha. Ia noien nəha kamhakutan pen noien ərəha səvənraha meste trukuər. Mətə təkwtəkwuni nəha niemaha səvəi Kumwesən ruvəuvehe mīneste irəha.

Pol rokeikei pik mə trətoni mwi nəkur Tesalonaeka

¹⁷ Piak me, fwe kupwən kimaha iahənəpwəh kimiaha ia nīpwramaha mhəuvən isipwīn tukumiaha səvəi nəpīn ouihī, mətə nətərigien səkimaha raməmāk ihī ia kimiaha. Ia nəpīn nəha iahaməmwur pik mə tahərərīg mhətoni mwi kimiaha tī nəri nə mə iahokeikei pik kimiaha. ¹⁸ Iahənokeikei mə tahəuvehe mhətoni kimiaha, iou, Pol, iakani pərhiēn mə iakīnəmwur nəpīn rīpīk, mətə Setan rəsīsəg kimaha. ¹⁹ Nəfe nəha iahaməmri pen əknekīn nətərigien səkimaha irə, uə nəfe nəha nagienien səkimaha mīne kəfəfau səvəi nīsiaiēn sə tahərpwi kimaha tukwe ia nəmri Iərimənu səkitaha Iesu nəpīn in truvehe irə? Rosi kimiaha nə uə? ²⁰ Ouəh nīpərhiēnien, kimiaha nə nərmama iahamərpwi kimaha tukumiaha, nənə rerimaha ramagien tukumiaha.

3

¹ Nəpīn kimaha iahəuvavən isipwīn tukumiaha, rerimaha rəpou pik tī nəri nə mə iahəreirei mə hiamarə amasan uə rekəm. Ro iamīnhi irə iahəni simwīn mə iou mīne Saelas trauarə kīmrau əpa ia taon nəha Atens, ² mətə Timoti truvehe mətōni kimiaha. In piəvtaha riti sə ramo wok səvəi Kumwesən kimaha min, iahaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Kimaha iahərhi pehe in tukumiaha mə trasitu ia kimiaha muvehi utə nətərigien səkimiaha, nənə mərpwi əknekīn kimiaha ia nahatətəien səkimiaha, ³ mə nəmisəien me i kamo m kimiaha tuhəpwəh noien kimiaha riti rīmwei. Hiəuvəukurən raka mə nəri in i kīmərfi raka mə tuko m kitaha iamīnhi irə. ⁴ Nəpīn iahamarə kitaha m kimiaha fwe kupwən iahaməni pehe tukumiaha mə tuko nəmisəien m kitaha. Nənə hiəukurən amasan mə ruvəuvehe mīno nīpərhiēnien irə rəmwhēn iahəməni tukumiaha i. ⁵ Ro iamīnhi irə nəpīn rerik rəpou pik tī nəri nə mə iakreirei mə hiamarə amasan uə rekəm nənə iakərhi pehe Timoti mə truvehe mətōni ro nahatətəien səkimiaha mə ramskai ihī uə rekəm. Iakamhekīr mə ia suatuk riti Setan sə raməmwur mə tro nərmama həmwei ia nərhəien rīno raka kimiaha hiəmwei ia nərhəien, nənə wok səkimaha tro nəri auər a irə.

Timoti rīrīg pehe məvisau nəgkiariien amasan riti m Pol mīne Saelas

⁶ Təkwtəkwuni nəha Timoti ruvərərīg pehe mwi tukumaha, nənə məvisau pehe m kimaha nəgkiariien amasan i raməgkiari ia nahatətəien mīne nokeikeiēn səkimiaha. In rīməni pehe tukumaha i mə rerimaha ramrhi ihī kimaha ia nagienien, nənə mhokeikei mə tihətoni kimaha rəmwhēn a ia kimaha iahokeikei mə tahətoni kimiaha. ⁷ Ro iamīnhi irə, piak me, nəri auər a iahamregi rərəha ia nəmisəien me i kamo m kimaha, mətə nəgkiariien səvəi nahatətəien səkimiaha rīməuvehi utə nətərigien səkimaha tukumiaha. ⁸ Nəpīn kimaha iahəregi mə kimiaha hiāmərər əknekīn tī Iərimənu səkitaha iahəregi mə iahəuvehi mwi nīmīruien. ⁹ Ia nəmri Kumwesən səkitaha rerimaha ramagien tukumiaha. Nagienien nəha rasori pik mamō kimaha iahaməni vivi Kumwesən tukumiaha. ¹⁰ Ia nəpīn me pam ia nəpīn mīne ia ran iahaməfwaki skai mə tahətoni mwi kimiaha, mhahatən kimiaha ia nəfe hiəreirei ihī mə nahatətəien səkimiaha trīskai mwi.

¹¹ Nənə pwəh Kumwesən tata səkitaha, mīne Iesu Iərimənu səkitaha, trouo suatuk riti səkimaha tī nuveheien mhətoni kimiaha. ¹² Pwəh Iərimənu səkitaha tro nokeikeiēn i hīamo m kimiaha me mīne nərmama me pam ruvehe masori mwi rəmwhēn ia nokeikeiēn səkimaha rasori tukumiaha. ¹³ Ia noien i in tro rerimaha rīskai. Nənə ia

2:16: Mat 23:32-33   **2:17:** 1Tes 3:10   **2:19:** Fil 2:15-16, 4:1, 2Tes 1:4   **3:1:** Wok Me 17:15   **3:2:** Wok Me 16:1-3   **3:3:** Efes 3:13, 2Tim 3:12   **3:4:** Wok Me 14:22   **3:5:** Fil 2:16   **3:6:** Wok Me 18:5   **3:7:** 2Tes 1:4
3:11: 2Tes 2:16   **3:13:** Fil 1:10, 2Tes 1:7,10

nəpɪn nəha Iesu Iərimənu səkitaha truvehə irə irəha nərmama ikinan me səvənhi, tihərer ia nəmri Kumwesən tata səkitaha, mhatukwatukw, mhəmher.

4

Nəfe nəha noien nəkur əfwaki me tuho Kumwesən rerin ragien ti nirəha

¹ Piak me, takaməkeikei mægkiari ia narimnari nepwin. Iahənahatən raka kimiaha ia nəfe noien sə tiho mə Kumwesən rerin ragien tukumiaha. Nipərhiēnien i hiəno raka. Nənə təkwtəkwuni iahaməres kimiaha nənə mamhəres skai ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha mə tihamo a iamɪnhi irə mamhəuvən. ² Hiəuvəukurən raka nəvəhagien me nəha səməme iahəuvei pehe m kimiaha fwe kupwən ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha.

³ Nəri in i nəkwai Kumwesən mə kimiaha tihəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi ia kimiaha. Tihəpwəh nesi penien suatuk səvəi nipran mine nərman səməme kamhəri əpnəpən irəha me. ⁴ Kurirə kimiaha kuatia kuatia hiəri pran tihəkupwən mhəukurən noien sə rəmher, mo ikinan, mo nisaiien kamiri pran irə. ⁵ Tihəpwəh niriiēn pran ia suatuk sə hiaməkurirə a nəfe nipwramiaha rokeikei pik rəmwhen ia nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamho. ⁶ Ia narimnari me nəha, kimiaha riti trəpwəh noien rərəha ia piəvni makres səvənhi pran uə tini. Iərimənu səkitaha trərpwin noien ərəha səvəi nərmama me nəha səməme kamho noien nəha rəmwhen iahəuvəni skai raka tukumiaha. ⁷ Kumwesən ripkəkwein mhə kitaha mə tsamesi pen noien sə rəmkemik, mətə noien sə rəmher, mo ikinan i. ⁸ Ro pen iərmama sə ruvei pen təkutan m nəvəhagien i, ripko mhə ruvei pen təkutan m iərmama, mətə ruvei pen təkutan m Kumwesən sə rauvei pehe Nənimwin Ikinan səvənhi m kimiaha.

⁹ Mətə ia nikaren səvəi nokeikeien sə hiamo m piəvtaha me kimaha tahərai nəkukuə tukumiaha ti nəfe. Kumwesən rinahatən raka kimiaha mə tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. ¹⁰ Nənə pərhiēn hiokēikei piəvtaha me pam fwe Masetonia. Mətə piak me iahaməres pehe mə tihamo a iamɪnhi irə mamhəuvən.

¹¹ Tihaməkeikei mamhəmwur mamharə ia narəien afafa, mamhətui atukw a ti narimnari me səkimiaha, nənə mamho wok ia rəgimiaha rəmwhen a iahəuvəni raka tukumiaha i. ¹² Ia noien nəha nərmama iruə me tuhətoni noien sə hiamo ia nəpɪn me mə ratukwatukw a. Nənə tihəpwəh nətigiteien ia nərməpə me mə tuhəuvei pehe nəfe riwən təni kimiaha.

Nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha

¹³ Piak me, kimaha iahokeikei mə tihaməkeikei mhəukurən kaməfo ia nərmama me i səməme həuvamhə mə tihəpwəh nasəkien ti nirəha rəmwhen ia nərmama səməme nari amasan riti riwən kamheitenhi mə truvehə. ¹⁴ Kitaha saməni nipərhiēnien mə Iesu rimamhə marə mətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro pen səukurən mə tuko mwi iamɪnhi irə ia nərmama me i səməme həməni nipərhiēnien ia Iesu meste hemhə. Kumwesən tripeki irəha hərərig mwi irəha Iesu. ¹⁵ Nəgkiariien i iahaməni pehe tukumiaha i təkwtəkwuni in nəgkiariien səvəi Iərimənu səkitaha. Kitaha i nərmama səməme saməmiru ihi meste nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha, kitaha ko səpkukupwən mhə ia nərmama səməme həuvamhə raka. ¹⁶ Iərimənu səkitaha truku pen fwe ia neiai mameiwaiu pehe. Ia nəpɪn nəha in trini nəkwən, agelo sə in rasori ia nagelo me trəkwein, kisipw səvəi Kumwesən trasək, nənə nərmama səməme həməni nipərhiēnien ia Kristo meste hemhə irəha tuhəkupwən mhətui mwi ia nemhəien səvənraha. ¹⁷ Kurirə irə kitaha i səməme saməmiru ihi tukuvehi kitaha sətə kitaha minraha. Tsətə i nəpuə me tsətoni Iərimənu səkitaha ia nimagouagou. Nənə tsarə rerin kitaha Iərimənu səkitaha. ¹⁸ Ro pen tihəni nəgkiariien me i tukumiaha me mhəuvehi utə nətərigien səkimiaha me irə.

4:1: 2Tes 3:6 **4:3:** 1Tes 5:23, Hip 10:10, 1Pit 1:16 **4:6:** Sam 94:1 **4:7:** 2Tes 2:13-14, 1Pit 1:15-16 **4:8:** Luk 10:16, Esik 36:27, Esik 37:14, 2Kor 1:22 **4:9:** Jon 13:34 **4:10:** 2Tes 3:4 **4:11:** Efes 4:28, 2Tes 3:8,12 **4:12:** 1Kor 5:12-13, Kol 4:5 **4:13:** Efes 2:12 **4:14:** Rom 14:9, 1Kor 15:3-4,12 **4:15:** 1Kor 15:51 **4:16:** 1Tes 1:10, 2Tes 1:7, 1Kor 15:52

5

¹ Mətə piak me, ia nīkaren səvəi nəpīn atukwatukw narimnari me nəha tuhəier pehe irə kimaha tahərai nəkukuə tukumiaha ti nəfe. ² Kimiaha hiəuvəukurən raka mə nəpīn i kani mə Nəpīn səvəi Iərimənu truvehe rəmwhen ia rakres sə rauvehe ia nəpīn. ³ Nəpīn nərmama kamhəni mə, “Narimnari me pam həmərīnu, nari riti tro nehekīrien i riwən,” nənə, nərəhaien truvehe akwauakw ti nīrəha rəmwhen ia pran sə təkutan rīnaməmīsə ti nərəhiien tīni. Nənə ko irəha həkəp mhə.

⁴ Mətə piak me, kimiaha hiəpkarə mhə ia nəpitəvien rəmwhen ia nīrəha. Rīpkatukwatukw mhə mə nəpīn nəha tro kimiaha hiəkərinari rəmwhen ia rakres riti. ⁵ Kimiaha nīpwnəti nukuraanien me mīne nīranien. Rīpko mhə kitaha nīpwnəti nəpitəvien me mīne nəpīn. ⁶ Ro iamīnhi pwəh səpwəh nəmwhenien ia nərmama me i kamhapri, mətə pwəh samətui a, mhəpwəh noien rəmwhen ia nərmama me i kamhənimwi nənīmwiien skai mamhakonə irə. ⁷ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama me i kamhapri, irəha kamhapri ia nəpīn. Nənə nərmama səməme kamhənimwi nənīmwiien skai mamhakonə irə, irəha kamho noien nəha ia nəpīn. ⁸ Mətə kitaha i nīpwnəti nukuraanien me. Pwəh sətui mhəpwəh nakonəien nənīmwiien skai. Pwəh səkwtəmhiri noien səvəi nahatətəien mīne nokeikeiien. Noien nəha rəmwhen ia tinari kīno ia aean ramo tukuahag kwənpwenhi iərmama ti naruagəniien. Pwəh səmri pen əknekīn nətərigien səkītaha ia Kumwesən mamheitenhi in mə truvehimīru kitaha. Noien nəha rəmwhen ia kəfəfau kīno ia aean ramo tukuahag kənkəpwə iərmama ti naruagəniien. ⁹ Kumwesən rīpkrfi mhə kitaha mə niemaha səvənhi truvehe tukutaha, mətə rīmərfi kitaha mə Iesu Kristo Iərimənu səkītaha truvehimīru kitaha. ¹⁰ In rīmamhə tukutaha mə saməmīru uə səuvamhə raka tsəukurən narəien kitaha mīn.^a ¹¹ Ro iamīnhi irə tihəuvehi utə nətərigien səkīmiaha me, nənə mhərpwi əknekīn kimiaha me rəmwhen sə hīamo ipwet mīne.

Nəvəhagien me sampam

¹² Piak me, iahaməres pehe m kimiaha mə tihəsiai nərmama me nəha kamhəsese kimiaha mīnraha, səməme Iərimənu səkītaha rīməuvehi utə irəha hasori ia kimiaha, nənə mamhəvəhag m kimiaha. ¹³ Tihəsiai amasan irəha mhokeikei irəha ti wok sə kamho. Kimiaha tihaməkeikei mharə ia nəmərīnuien, mhəpwəh nəvisəien m kimiaha me. ¹⁴ Nənə piak me iahaməni pehe tukumiaha i mə tihaməkeikei mhəgkiari skai m nərmama səməme kamharpaha. Nərmama səməme rerīnraha rəpou tihəgkiari vivi mīnraha mhəuvehi utə nətərigien səvənraha. Hasitu ia nərmama səməme niskaiien səvənraha riwən. Niemaha trəpwəh nəpi akwauakwien kimiaha, mətə tiho nətərigien səkīmiaha rəpwəmwis ti nīrəha pam. ¹⁵ Trīni mīnuə nərmama kamho rərəha ia kimiaha, mətə tihəpwəh nərpwīnien tai noien səvənraha. Nəpīn me pam tihaməkeikei mhousari mə tiho ramasan m kimiaha me mīne nərmama me pam.

¹⁶ Rerīmiaha traməkeikei mamagien ia nəpīn me pam, ¹⁷ nənə, mhəgkiari m Kumwesən ia nəfwakīien ia nəpīn me pam. ¹⁸ Nəpīn me pam tihəni tanak ti Kumwesən nəri auər a mə hīamərə ia namasanien uə nərəhaien. Tiho iamīnhi ti nəri nə mə in i nəkwai Kumwesən sə in rokeikei mə kimiaha nərmama səvəi Iesu Kristo tiho.

¹⁹ Tihəpwəh nīniseien Nənīmwin Ikinan. ²⁰ Tihəpwəh nətə ərəhaien nəgkiariien səvəi iərmama riti sə rīni mə Kumwesən rīməuvei pen nəgkiariien nəha mīn. ²¹ Hətoni amasan nənə mhəkiri amasan narimnari me pam, nənə, mhəkwtəmhiri əknekīn nəri amasan, ²² nənə, mhəpwəh narimnari me pam səməme hərəha.

5:1: Mat 24:36   **5:2:** Mat 24:42-44, 2Tes 3:10, Rev 3:3   **5:3:** Esik 13:10, Mat 24:39, Luk 21:34-35, Jon 16:21-22
5:5: Rom 13:12, Efes 5:9   **5:9:** 1Tes 1:10, 2Tes 2:14   **5:10:** Rom 14:8-9, 1Tes 4:14   **a 5:10:** Suatuk riti mwi ti nīnien nəgkiariien i ia vas 10 in i mə: “In rīmamhə tukutaha mə samapri uə samətui tsəukurən narəien kitaha mīn.”
5:11: Jut 20   **5:12:** 1Kor 16:18, 1Tim 5:17   **5:14:** 2Tes 3:6,11,15   **5:15:** Prov 20:22, Rom 12:17, 1Tes 3:9
5:16: Fil 4:4   **5:17:** Luk 18:1   **5:18:** Efes 5:20   **5:19:** Efes 4:30   **5:20:** 1Kor 14:1,39

²³ Pwəh Kumwesən əpa i Kumwesən səvəi nəməriniuen ro kimiaha hiəuvehe mhəmher pam. Pwəh in ro nənimwin me pam səkimiaha, mine nimiruien me pam səkimiaha, mine nipwramiaha me pam tuhatukwatukw ia nəpin Iərimənu səkitaha Iesu Kristo truvehe irə. ²⁴ Kumwesən rinəkwein raka kimiaha, nənə, kimiaha hiəukurən nətigiteien irə mə in tro narimnari me nəha.

²⁵ Piak me, tihəfwaki tukumaha. ²⁶ Tihəni ramasan ti piəvtaha me, mhakei minraha ia nakeien sə rəmher. ²⁷ Ia nəghi Iərimənu səkitaha iakani skai tukumiaha i mə tihəvsini irapw nəkukuə i m piəvtaha me pam.

²⁸ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha.

Seken Tesalonaeka Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Seken Tesalonaeka Pol rımərai. In ramarə fwe Korin muvərai raka Fas Tesalonaeka, məkwə me nepwın həukurau, nənə in rərhi pen sə i revən. Nərmama nepwın həpkukurən amasan mhə nəgkiariien səvəi Pol. Rerınraha rırhi mə İesu truvehe akwauakw. Nənə irəha həpwəh wok səvənraha mheitənhi İesu. Pol rırai nəkukuə i mə irəha tuhəukurən mə nuveheien səvəi İesu trəfo irə. In rini mə tuhaməmwur ia noien wok meste İesu truvehe.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ İou Pol, Saelas, mine Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka.

Kimiaha nərmama səvəi Kumwesən Tata səkitaha mine İərimənu səkitaha İesu Kristo.

² Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine İərimənu səkitaha İesu Kristo trouəriari pehe namasanien mine nəməriniuen m kimiaha.

Nəgnəğiniien mine nəfwakiien

³ Piak me, nəpın me pam kimaha iahaməregi mə tahaməkeikei mhəni vivi Kumwesən tukumiaha pam. Ratukwatukw mə tahamo iamınhi irə ti nəri nə mə nəpın me pam nahatətəien səkimiaha ruvehe mamskai mwi, nənə nəpın me pam nokeikeiien səkimiaha kuatia kuatia hiamo m kimiaha me ruvehe mamasori mwi. ⁴ Ro pen iahaməni irapw ti nakalasia me səvəi Kumwesən ia kwopun me pam mə rerımaha ragien pik tukumi-aha. Kimaha iahaməni iamınhi irə ti nəri nə mə nəpın me pam hiamərer əknekın ia nahatətəien səkimiaha, nəri auər a mə nərmama me kamhometə kimiaha, nənə, mamho nəmisəien me rıpik m kimiaha.

⁵ Narımınari me i ramahatən pen mə nəkiriiien səvəi Kumwesən ratukwatukw a nənə ro pen tukətə kimiaha mə hiəmwhen tihəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Kamo nəmisəien m kimiaha nəha təkwtəkwuni ti nitətə nəha. ⁶ Mətə Kumwesən in ratukwatukw. Nərmama me i kamho nəmisəien m kimiaha, in trərpwın pen mwi nəmisəien mınraha, ⁷ nənə, muvei pehe napwisien m kitaha m kimiaha səməme hiamregi rərəha. Kitaha tsəuvehi napwisien nəha nəpın tukətoni İesu Kristo rier pehe irə irəha nagelo skai me səvənhi ⁸ ia napw sə nəgsen rasori. In trərpwın noien ərəha me səvəi nərmama səməme həreirei Kumwesən mine nərmama səməme həpwəh nesi penien nəgkiariien amasan səvəi İesu İərimənu səkitaha. ⁹ Irəha tuhəuvehi nərpwiniien riti sə trouraha irəha ia nuk nuk me fwe kwopun riti tipkətə mhə nəmri İərimənu səkitaha ikin mine nukuraanien ia nəsaniniien asori səvənhi. ¹⁰ Irəha tuhəuvehi nərpwiniien nəha nəpın in truvehe irə. Ia nəpın nəha nərmama ikinan me səvənhi tuhəgnəğini in. Nərmama me pam səməme həni nıpərhienien irə tuhətoni in, nənə nənimənraha trier. Kimiaha mwi tiho mwi iamınha irə ti nəri nə mə hiəuvəni raka nıpərhienien ia nəgkiariien səkimaha.

¹¹ Nəpın me pam iahaməfwaki tukumiaha mə Kumwesən səkitaha trəvsini kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Iahaməres mə nəfe nətərigien amasan uə nəfe noien amasan ruku pen ia nahatətəien hiökeikei mə tiho, in tro irəha pam həuvehe mhəukuə ia niskaiien səvənhi. ¹² Ia noien nəha nərmama tuhəuvehi utə nəğhi İesu İərimənu səkitaha tukumiaha, mhəuvehi utə mwi nəğhimiaha tukwe resi pen namasanien səvəi Kumwesən səkitaha mine İərimənu səkitaha İesu Kristo.

1:1: 1Tes 1:1   **1:2:** Rom 1:7   **1:3:** 1Tes 1:2-3, 2Tes 2:13   **1:4:** 2Kor 7:4, 1Tes 2:19, Rev 1:9   **1:5:** Fil 1:28
1:6: Rom 12:19, Rev 18:6-7   **1:7:** Mat 25:31, 1Tes 3:13, 4:16   **1:8:** Sam 79:6, Aes 66:15, Rom 2:8, 1Tes 4:17
1:9: Aes 2:10,19,21   **1:10:** Kol 3:4, 1Tes 3:13   **1:11:** Kol 1:9, 1Tes 1:2-3   **1:12:** Aes 24:15, Mal 1:11

2

Iərmama kani mə Iəmə sə Raməruī Loa

¹ Piak me, ia nīkaren səvəi nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo mine nəpīn tukousəsīmwin kitaha irə səuvən mhətoni in, kimaha iahaməres kimiaha ² mə tihəpwəh nehekīr akwauakwien, mhəpwəh niregiien rərəha trīni minuə hiəregi kani mə nəpīn səvəi Iərimənu ruvəuvehe raka. Nəri auər a mə tihəregi nəgkiariien nəha ruku pen ti nənimwin riti uə nəvisauien riti uə ia nəkukuə riti sə kani mə kimaha iahərhi pehe i tukumiaha. ³ Tihəpwəh nəseniien iərmama riti reikuə ia kimiaha ia suatuk riti iamīnha irə ti nəri nə mə nəpīn nəha tripkuvehe mhə meste nəpīn nəha kamīni trukupwən muvehe nərmama tuhəskəmter mhəni ərəha Kumwesən, nənə iərmama nəha kani mə Iəmə sə Raməruī Loa tukətoni trier pehe, in nəha iərmama sə tukouraha in. ⁴ Nəpīn trier pehe irə, in trīni ərəha pam narimnari me səməme kaməfwaki pen mīnraha mine narimnari me pam səməme kamīni kumwesən ia nīrəha. In truvehi utə atukw a in irənhə ia narimnari me nəha, muvniwə məkure ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mīni mə in Kumwesən.

⁵ Rəfo? Hiənenouenou mə nəpīn iakinamarə kitaha m kimiaha, iakamīni pehe narimnari me i tukumiaha? ⁶ Nənə hiəuvəukurən raka nəfe ramo tukuahag iərmama nəha təkwtəkwuni mə ia nəpīn atukwatukw səvənhi tukətoni in trier pehe. ⁷ Ipwet mine nərmama kamhəri afafa raka Loa, mətə iərmama sə ramo tukuahag irəha mə tuhəpwəh noien ia kwopun rukuraan ikin, in tro iamīnhi irə meste Kumwesən ruvehi raka in. ⁸ Ia nəpīn nəha tukətoni Iəmə sə Raməruī Loa trier pehe. Mətə Iərimənu səkitaha Iesu trəse əpune in ia nīmətagi truku pen ia tərhun. Nəpīn Iesu trier pehe irə nuveheien səvənhi trouraha iərmama nəha. ⁹ Iəmə sə Raməruī Loa truvehe mə narimnari me ia nīskaiien səvəi Setan. In tro nīmətəien eikuə me, mine narimnari me səməme kamərkərinari irə, ¹⁰ mine nīfeifeiien me səpəmsəpə səməme həkətukwatukw mhə. Ia noien nəha in treikuə ia nərmama səməme kamhesi pen suatuk səvəi nemhəien. Kumwesən trouraha irəha ti nəri nə mə kamhəri mə həpwəh nokeikeiien nəgkiariien pərhiēn sə rukurən nuvehimīruien irəha. ¹¹ Ti noien nəha səvənraha, Kumwesən trərhi pen nīfeifeiien skai riti ti nīrəha mə tro irəha həri nīpərhiēnien ia neikuəien. ¹² Ro iamīnhi irə nərmama me pam səməme həkīni mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariien pərhiēn, mətə rerīnraha ragien ti noien sə rīpkətukwatukw mhə, Kumwesən trərpwīn noien ərəha me səvənraha.

Nəkur Tesalonaeka tuhaməkeikei mhərər əknekīn

¹³ Mətə piak me, Iərimənu səkitaha rokeikei kimiaha. Ia nəpīn me pam kimaha tahaməkeikei mhəni vivi Kumwesən tukumiaha ti nəri nə mə in rīmərfi kimiaha fwe tui mə truvehimīru kimiaha. Nənə in ruvehimīru kimiaha ia nīskaiien səvəi Nənimwin səvənhi sə ro hiəuvehe mhəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi, nənə muvehimīru kimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəni nīpərhiēnien ia nəgkiariien pərhiēn səvənhi. ¹⁴ Kumwesən rīnəkwein ia kimiaha ti narimnari me nəha ia nəgkiariien amasan sə iahaməvisau irapw mə tihəuvehi pəri nasoriēn sə Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rauvehi fwe ia neiai. ¹⁵ Ro iamīnhi irə, piak me, tihərər əknekīn, mhəkwtəmhirī əknekīn nəgkiariien me səməme hiəuvəregi raka iahamahatən kimiaha irə ia tərhumaha mine ia nəkukuə.

¹⁶ Kumwesən Tata səkitaha rokeikei kitaha, maməriari pehe namasanien səvənhi m kitaha. Ia nəpīn me pam in rauvehi utə nətəriēn səkitaha, nənə mamō kitaha saməregi ramasan ti nəri nə mə saməmri pen əknekīn nətəriēn səkitaha irə. Iakəfwaki pen mīn mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha maməres mə irau ¹⁷ truvehi utə rerīmiaha nənə rauo kimiaha hiəskai ti noien noien amasan mine nīniēn nəgkiariien amasan me pam.

3

Kamæres næfwakiien

¹ Piak me, in i nægkiariien sampam. Tihæfwaki tukumaha mæ nægkiariien sævai Iærimænu sækitaha trevæn akwauakw ia kwopun me pam, nænæ, nærmama tuhæsiai mhesi pen ræmwhen a ia kimiaha hiamæsiai mamhesi pen. ² Tihæfwaki tukumaha mæ Kumwesæn truvehi raka kimaha ti nækur æræha me, ti næri næ mæ komhæ nærmama pam kamhahatætæ ia Kumwesæn. ³ Mætæ kitaha sæukuræn nætigiteien ia Iærimænu sækitaha. In tro kimiaha hiæskai, nænæ mætui amasan tukumiaha ti Setan mæ træpwæh nourahaiien kimiaha. ⁴ Nænæ kimaha iahæukuræn amasan ia næmri Iærimænu sækitaha mæ tækwækwuni næha kimiaha hiamo næfe iahamæni, nænæ, tihamo iamînhi iræ mamhæuvæn. ⁵ Pwæh Iærimænu sækitaha triri rerimiahaha ia nokeikeiien sævai Kumwesæn, mo hiærer æknekîn ia nærerien sævai Kristo.

Kînise narpahaiien

⁶ Nænæ tækwækwuni piak me, iahæni pehe nækwamaha tukumiaha i ia næghi Iærimænu sækitaha Iesu Kristo mæ tihamækeikei mhærer isipwîn ti piævtaha me sëmæme kamharpaha, mhæpwæh nesi penien nægkiariien sæ iahænævæhag raka m kimiaha iræ. ⁷ Kimiaha hiæuvæukuræn raka mæ tihamo ræmwhen a ia kimaha. Næpîn iahænamaræ kitaha m kimiaha fwe kupwæn, iahæpkarpaha mhæ. ⁸ Kimaha iahæpkani mhæ næveginien sæ iærmama riti ruvei pehe auær a m kimaha. Mætæ ia næpîn minæ ia ran iahamæsese mamhowok. Iahæpwæh nokeikeiien mæ tahævei pehe wok skai m kimiaha ti nækwæmæniien kimaha. ⁹ Hiæukuræn mæ ramasan a ko iahæres pehe nasituien iamînhi, mætæ iahæpko mhæ. Iahævei pehe noien sækimaha m kimiaha ræmwhen ia noien riti sæ tihæuvnhi. ¹⁰ Nænæ næpîn iahænamaræ kitaha m kimiaha, iahævei pehe nægkiariien i m kimiaha mæ, “Trîni minuæ iærmama ræpwæh noien wok, kæpwæh nuvehi penien næveginien min.”

¹¹ Iahamæni iamînhi iræ ti næri næ mæ iahamregi mæ nærmama nepwîn næha iræha kamharæ kimiaha minraha mamharpaha, mamhægkiari pik, mhæpko mhæ wok. ¹² Ro pen nærmama sëmæme kamho iamînhi iræ, kimaha iahamæni pen ti niræha i, nænæ mamhægkiari skai minraha ia næghi Iærimænu sækitaha Iesu Kristo mæ tuhamækeikei mharæ afafa, mamho wok ti nuvehiiien næveginien sænænraha. ¹³ Nænæ kimiaha piak me tiho noien sæ ratukwatukw mhæpwæh næpouien i.

¹⁴ Trîni minuæ iærmama riti ræpwæh nesi penien nægkiariien sækimaha ia nækukuæ i, nænæ, tihamækeikei mho pwæh nærmama hæukuræn mæ in sin. Nænæ mhæpwæh nevænien ipaka tukwe pwæh rauris ti noien sævænhi. ¹⁵ Mætæ tihæpwæh næmwækiiien i ti næri næ mæ in piævmiahaha riti, nænæ ramasan mæ tihærpwi atukwatukw in.

Nægkiariien sampam

¹⁶ Pwæh Iærimænu sævai næmærinuiien in æpa truvei pehe næmærinuiien m kimiaha ia næpîn me pam ia noien me pam. Pwæh Iærimænu sækitaha tramaræ tukumiaha pam. ¹⁷ Iou Pol iakamrai nægkiariien i ia rægik mamîni ramasan tukumiaha. Ia nækukuæ me pam iakamrai iamînhi iræ mæ tihæukuræn nîraiien sæiou. In i nîraiien sæiou iakamrai iamînhi iræ. ¹⁸ Pwæh namasanien sævai Iærimænu sækitaha Iesu Kristo tramaræ tukumiaha pam.

Fas Timoti

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə me i Pol rımərai, Fas mine Seken Timoti mine Taetas, kani mə nəkukuə me səvəi pasta me, ti nəri nə mə haməgkiari ia wok mine noien səvəi pasta me. Timoti rınətui fwe Listra. Səvənhi tata iəmə Kris, mətə səvənhi mama pran Isrel. Səvənhi mama ramahatən in ia Nəkukuə Ikinan ia nouihien səvənhi. Pol ramevən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Ia navənien səvənhi sə ro kəru irə Timoti rukurirə in. In ramasitu ia Pol ia wok səvənhi. Nəpın Pol rımərai nəkukuə i, Timoti ramo wok rəmwhen ia iahatən mine iəmə asori səvəi nakalasia me fwe Efesas. Timoti in təmaruə riti, mətə ruvehi wok səvəi niriien nakalasia me. Ro pen Pol rırai nəkukuə i revən tukwe. Ia nəkukuə i Pol ramasitu irə maməvəhag min ia wok səvənhi. Pol raməvəhag min mə traməkeikei məsiari ti nahatən eikuə me mine nahatənien me səvənraha səməme həpwəh natukwatukwien. Pol rokeikei pik Timoti, ro pen ruvei pen nəvəhagien me min mə trəfo irə ti nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kumwesən.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. Kumwesən sə rauvehimiru kitaha mine Iesu Kristo sə saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə irau krouni nəkwənrau mə tako.

² Iakamrai nəkukuə i mik, Timoti. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nərik pərhien. Pwəh Tata Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine napiien mine nəmərinuien mik.

Timoti trinise nahatən eikuə me

³ Fwe kupwən, ia nəpın iakinamevən fwe profens Masetonia, nənə, iakini pehe tukw ik i mə tikamarə pəpım ia taon nəha Efesas. Nərmama nepwın nəha ikın hamarə irəha kamhahatən nərmama ia nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien atukwatukw. Mətə ik tikinise irəha mə tuhəpwəh noien noien nəha. ⁴ Tikini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nətərig pikien ia kwənagei eikuə me mine nəgkiariien sə rani pik kwənəkwus me səvəi kaha kupwən me. Nægkiariien me nəha kamhəvi pehe a nəvisəien me. Ko həpkasitu mhə ia iərmama riti mə tro wok səvəi Kumwesən. Wok nəha nərmama səməme kamhahatətə a kamho. ⁵ Tikəvəhag m nərmama me səkitaha mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei irəha me. Pwəh rerınraha rəmher. Pwəh irəha hamo a noien me səməme irəha həukurən mə ramasan. Pwəh irəha hahatətə pərhien ia Kumwesən. ⁶ Nərmama nepwın hənəpwəh noien me i, mhənəti karen, mhəuvəvən ti nəgkiariien sə nıpwran riwən. ⁷ Irəha hokeikei pik nahatənien Loa, mətə həreirei nıpwrai nəfe kamhəni, nəri auər a mə kamhəgkiari skai tukwe mə həukurən.

⁸ Kitaha səukurən mə Loa in ramasan, mətə nərmama tuhaməkeikei mhahatən nərmama irə ia noien atukwatukw səvənhi. ⁹ Kitaha səukurən mwı mə kıpəmri mhə Loa raməmak ti nəkur atukwatukw me, mətə kəmri Loa raməmak ti nəkur kamhərui loa, mine nəkur kənpəwənraha rıskai, mine nəkur həpkahatətə mhə ia Kumwesən, mine nəkur kamho noien ərəha, mine nəkur həpko mhə nəkur ikinan me, mine nəkur həpkəmher mhə, mine nəkur kamhousi əpune tata mine mama səvənraha, mine nəkur kamhousi əpune nərmama. ¹⁰ Kəmri Loa raməmak ti nərmən mine nıpran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me, mine nərmən səməme kamhəiri atukw a irəha me, mine nərmama kamhakres iərmama mə tuhoslef irə, mine ieikuə me, mine nəkur kamheikuə ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikın, mine nəkur kamho noien ərəha me nepwın mwı. Ouəh, nıpərhienien kəmri Loa raməmak ti nəkur kamho narımnari me pam nəha sə ramərarki nəgkiariien kamahatən nərmama irə sə ratukwatukw. ¹¹ Kumwesən in rasori mukuraan nərmama kamhəgnəgini in. Nægkiariien atukwatukw nəha iakani

ramamak ia nægkiariien amasan sævənhi. In rinəmri pehe nægkiariien nəha ia rəgik, nənə iakaməvisau irapw i.

Iesu rīnapi Pol

¹² Iesu Kristo Iərimənu səkītaha sə ramo iakiskai ti noien wok sævənhi, iakani tanak tukwe in ti nəri nə mə in rinəkiri iou mə iakəmwhen, mətigite ia nirak, məmri iou iakamo tukwini nari min. ¹³ Fwe kupwən, iou iərmama riti sə iakani ərəha nəghin, nənə mamometə nərmama me sævənhi, mamousi pik irəha. Mətə in rapi iou ti nəri nə mə iapkini mhə ihi nīpərhienien irə, nənə, mireirei mə nəfe nəha iakamo. ¹⁴ Iərimənu səkītaha rətəgi irapw namasanien sævənhi ia nirak rasori pik irəhar nahatətəien mine nokeikeien sə ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁵ In i nægkiariien pərhien, nənə, kitaha pam tsaməkeikei mhəni nīpərhienien irə. Iesu Kristo rīməuvehe ia tīprənə i mə truvehimīru nərmama ərəha me. Iou iəmə iakərəha anan məpi raka pam irəha. ¹⁶ Mətə Iesu Kristo rīnapi iou mə iou iakərəha anan rəmwhen ia nīmətəien riti sə ramahatən mə nətərigien sævənhi rəpwəmwis mīpko mhə sampam ramevən ti nərmama ərəha me, pwəh nərmama nepwīn hətəni mho rəmwhen sə iakino hənī nīpərhienien irə, nənə in truvei pen nīmīruien rerin mīnraha. ¹⁷ Kumwesən in Iərimənu rerin. In rīpkemhə mhə. Ko səpkətəni mhə. Nənə in əpa in Kumwesən. Pwəh nisaien mine nəgnəginiien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

¹⁸ Nægkiariien i iakani pehe tukw ik i təkwtəkwni, nərik Timoti, rəmwhen a ia nægkiariien me nəha profet me nepwīn həməni ia niram fwe kupwən. Tikuvehi nægkiariien me i pwəh hasitu ia niram ia narugənien amasan sə ikamarugən irə. ¹⁹ Tikaməkeikei məkwtəmhirī əknekīn nahatətəien səim, məpwəh noien nari riti sə tro ik ikregi fwe ia rerim mə ikino nərəhaien. Nərmama nepwīn ho noien me nepwīn sə həukurən mə rərəha, nənə ia noien nəha hənouraha nahatətəien sævənraha rəmwhen ia nitətə sə rəpəruə ia nīmaha. ²⁰ Iəmə mi nəha Hameneus mine Aleksanta irau mwi nəha irəha mīnraha. Iou iakinəsəni raka irau mə krouəmak ia rəgi Setan pwəh krouukurən mə trouəpwəh nīni ərəhaien Kumwesən.

2

Nəvəhagien me ia nīkaren səvəi nəfwakīien

¹ Nəri sə iakokeikei mə takukupwən mīni ro iamīnhi irə. Tikəvəhag m nərmama me səkītaha mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən ti nərmama me pam, nənə mhəres in mə trasitu ia nirəha, muvei pen nəfe riwən ti nirəha. Nənə tuhaməkeikei mhəni mwi tanak ramevən ti Kumwesən ti nirəha. ² Irəha tuhəfwaki ti kig me mine nərmama me pam səməme kamhəuvehi nasorīien mə kitaha tsarə ia nəmərīnuien mine narəien afafa, mharə irə, mhəsiai Kumwesən, nənə mhəsi pen noien atukwatukw me. ³ Noien i ramasan nənə nəpīn Kumwesən səkītaha sə rauvehimīru kitaha trətəni rerin ragien. ⁴ In rokeikei mə truvehimīru nərmama me pam, nənə mokeikei mə irəha tuhəuvehe mhəukurən nægkiariien pərhien sævənhi. ⁵ Kumwesən kuatia a ramarə, nənə, Iərmama kuatia a ramərer ia nīmwrhenhi Kumwesən mine nərmama mavi simwīn irəha. Iərmama nəha in nəha Iesu Kristo ⁶ sə rīməuvei pehe atukw a in ia nəpīn atukwatukw ti nərəkuien suatuk səvəi nərmama me pam mə trifi irəha ia noien ərəha me sævənraha. Nənə ramahatən mə Kumwesən rokeikei mə truvehimīru nərmama me pam. ⁷ Nəri in i kuvehi utə iou tukwe aposol mine ia hatən səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə takəvisau irapw nægkiariien amasan mīnraha sə raməgkiari ia nahatətəien mine nīpərhienien. (Iakani pərhien iapkeikuə mhə.)

1:12: Wok Me 9:15, Kal 1:15-16, 1Kor 15:9-10, Kal 1:13   **1:15:** Luk 15:2, 19:10   **1:17:** Rom 16:27   **1:18:** 1Tim 6:12, Jut 3   **1:19:** 1Tim 3:9   **1:20:** 2Tim 2:17, 2Tim 4:14, 1Kor 5:5   **2:2:** Efes 6:18, Fil 4:6   **2:4:** Esik 18:23, 1Tim 4:10, 2Tes 3:9, Rom 3:29-30, Hip 12:24   **2:6:** Kal 1:4   **2:7:** Wok Me 9:15, Kal 2:7-8, 2Tim 1:11

⁸ Ro iam̄nhi ir̄a iakokeikei mā ia kwopun me pam n̄erman me tuh̄auvehi ut̄a r̄aginraha r̄amher, mo ikinan i, n̄an̄a mh̄afwaki m̄ Kumwes̄an. Ir̄aha tuho iam̄nha ir̄a mh̄əpw̄əh niemaha m̄ine n̄əvis̄əien.

⁹ N̄an̄a iakokeikei mā n̄ipran me tuharkahu ia t̄inari s̄ə ratukwatukw a, r̄ipko mh̄ə t̄inari kavi n̄ət̄ar̄igien s̄əv̄ai n̄erman ir̄a, ūə t̄inari kamarkahu i kam̄ərpwi tukwe. R̄ər̄aha mā ho n̄imwai nukw̄ənənraha mā tuh̄ərpwi tukwe ūə h̄əuvehi pen mar̄əmar̄ə me k̄ino ia kol m̄ine perel me, ūə harkahu t̄inari n̄ənimen rut̄ə p̄ik. ¹⁰ Ir̄aha tuham̄əkeikei mh̄arkahu ia noien amasan me r̄əmwhen ia karkahu s̄əv̄ənraha, t̄i n̄əri n̄ə mā in i noien atukwatukw s̄ə n̄ipran me s̄əm̄əme kamh̄əni mā ir̄aha hokeikei Kumwes̄an tuho.

¹¹ N̄əp̄in kamahat̄ən nakalasia me, p̄w̄əh n̄ipran me hafafa mh̄əpw̄əh n̄əgkiariien, mh̄əs̄iai nahat̄ən me, mh̄əuvehi nukur̄ənien. ¹² Iou iap̄k̄əs̄eni mh̄ə mā n̄ipran tuhat̄ən ūə h̄ər̄im̄ənu ia n̄erman. Ir̄aha tuham̄əkeikei mh̄afafa, ¹³ t̄i n̄əri n̄ə mā fwe kupw̄ən Kumwes̄an r̄im̄əkupw̄ən mo Atam kurir̄ə ro If. ¹⁴ N̄an̄a r̄ipko mh̄ə Atam n̄ə Setan r̄im̄əkupw̄ən meikūə ir̄a n̄an̄ə ro n̄əkw̄an, m̄ət̄ə If r̄ino n̄əkw̄ai Setan n̄an̄ə m̄ərui n̄əgkiariien s̄əv̄ai Kumwes̄an. ¹⁵ M̄ət̄ə mā pran ram̄əmwur pen ia nahat̄ət̄əien, m̄ine nokeikeiien, m̄ine noien s̄ə r̄əmher mo ikinan i, n̄an̄ə in pr̄ən afafa, n̄əp̄in ram̄əmis̄ə t̄i t̄ini mā tr̄ətui, Kumwes̄an tr̄ətui amasan tukwe muvehim̄iru in.

3

Noien s̄əv̄ai elta me m̄ine tikon me

¹ In i n̄əgkiariien p̄ər̄hien. Tr̄ini m̄inūə īərmama riti rokeikei mā truvehe īəm̄ə asori s̄ə ram̄ətui t̄i nakalasia me, n̄an̄ə, in r̄inokeikei wok riti s̄ə ramasan. ² Īəm̄ə asori s̄ə rauvehi wok n̄əha noien s̄əv̄ənhi tram̄əkeikei mo iam̄nhi ir̄a. K̄əpw̄əh n̄ət̄əien noien ər̄əha riti ir̄a. In s̄əv̄ənhi pran kuatia a. Ripko mh̄ə in īərmama s̄ə ram̄ən̄im̄wi p̄ik, m̄ət̄ə in n̄ət̄ar̄igien s̄əv̄ənhi ram̄əmak amasan ia n̄əp̄in me. In īərmama s̄ə kams̄iai in. In īərmama s̄ə ram̄əsev̄ər ia rukw̄ənu s̄əv̄ənhi t̄i n̄ərmama p̄w̄is̄p̄wis me. In iahat̄ən amasan riti. ³ Īərmama s̄ə ram̄ən̄im̄wi p̄ik ūə ramousi īərmama ko r̄ipkuvehi mh̄ə wok i. M̄ət̄ə īərmama s̄ə noien s̄əv̄ənhi ramasan m̄əpou, r̄əpw̄əh n̄əvis̄əien, m̄ipkokeikei p̄ik mh̄ə mane, in rukur̄ən nuveh̄iien wok i. ⁴ In tram̄əkeikei miri amasan n̄ərmama kamhar̄ə ia n̄əkw̄ai n̄imw̄ə s̄əv̄ənhi, n̄an̄ə mo n̄ipwn̄ət̄in me tuh̄əs̄iai in m̄ho n̄əgkiariien s̄əv̄ənhi. ⁵ Tr̄ini m̄inūə īərmama riti r̄ireirei niri amasanien n̄ərmama kamhar̄ə ia n̄əkw̄ai n̄imw̄ə s̄əv̄ənhi, n̄an̄ə, tr̄əfo miri amasan nakalasia me s̄əv̄ai Kumwes̄an? In r̄ireirei noien. ⁶ Īərmama rahat̄ət̄ə vi a ia Iesu r̄ipk̄əmwhen mh̄ə mā truvehi wok i kamo r̄ərpwi tukwe m̄imwei pen ia n̄ər̄əhaien s̄ə Setan r̄ino n̄an̄ə Kumwes̄an r̄ərpw̄in noien ər̄əha s̄əv̄ənhi. ⁷ R̄əmwhen a mwi īərmama s̄ə rauvehi wok iam̄nhi n̄ərmama me fwe irūə tuham̄əkeikei mh̄əni amasan in kamo in r̄imwei pen ia kw̄ənkru s̄əv̄ai Setan n̄an̄ə k̄ini ər̄əha in.

⁸ Ia noien a mwi n̄əha tikon me noien s̄əv̄ənraha tram̄əkeikei mo iam̄nhi ir̄a. Ir̄aha n̄ərmama s̄əm̄əme kams̄iai ir̄əha. N̄əgkiariien s̄əv̄ənraha r̄ipko mh̄ə k̄əru. H̄əpk̄ən̄im̄wi p̄ik mh̄ə n̄ən̄im̄wiien skai r̄əmwhen ia waen. Ir̄aha h̄əpkokeikei p̄ik mh̄ə mane. ⁹ Ir̄aha tuham̄əkeikei mh̄əkw̄t̄əm̄hiri noien s̄əv̄ai nahat̄ət̄əien Kumwes̄an r̄ino pui pehe ia n̄ət̄ar̄igien s̄əv̄ənraha s̄ə r̄əmher. ¹⁰ N̄ərmama s̄əm̄əme hokeikei mā tuh̄əuvehi wok s̄əv̄ai tikon, nakalasia me tuham̄əkeikei mh̄əkupw̄ən mh̄ət̄ə amasan ir̄əha. Tr̄ini m̄inūə h̄əpk̄ət̄ə mh̄ə noien ər̄əha riti ia n̄ir̄əha, n̄an̄ə, ir̄əha h̄əukur̄ən nuveh̄iien wok n̄əha.

¹¹ Ia noien a mwi n̄əha n̄ipran me s̄əv̄ai tikon me^a noien s̄əv̄ənraha tram̄əkeikei mo iam̄nhi ir̄a. Ir̄aha n̄ipran me s̄əm̄əme kams̄iai ir̄əha. Ripko mh̄ə ir̄əha n̄ipran me s̄əv̄ai

2:9: 1Tes 3:3-5   **2:10:** 1Tim 5:10   **2:12:** 1Kor 14:34   **2:13:** Jen 2:7,22, 1Kor 11:8-9   **2:14:** 2Kor 11:3
3:1: Wok Me 20:28   **3:2:** Taet 1:6-9   **3:7:** 2Kor 8:21   **3:11:** Taet 2:3   ^a **3:11:** Suatuk riti mwi t̄i nuvs̄iniien n̄əgkiariien i ro iam̄nhi ir̄a. “Ia noien a mwi n̄əha, tikon n̄ipran me noien s̄əv̄ənraha tram̄əkeikei mo iam̄nhi ir̄a. Ir̄aha n̄ipran me s̄əm̄əme kams̄iai ir̄əha. Ripko mh̄ə ir̄əha n̄ipran me s̄əv̄ai n̄in̄iien n̄ikare īərmama ūə n̄ipran me s̄əv̄ai n̄ən̄im̄wiien, m̄ət̄ə ir̄əha n̄ipran s̄əm̄əme n̄ərmama h̄əukur̄ən n̄ət̄igiteien ia n̄ir̄əha ia narim̄nari me pam.”

niniien nikare iarmama uə nipran me səvəi nənimwiien, mətə irəha nipran me səməme narmama həukurən nətigiteien ia nirəha ia narimnari me pam.

¹² Iarmama riti sə rauvehi wok səvəi tikon traməkeikei miri pran kuation a, nənə, miri amasan nipwnətin me mine narmama pam kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi.

¹³ Narmama səməme kamho amasan wok səvəi tikon nəghinraha tramasan irə, nənə, irəha tuhəpkehekir anan mhə mhəgkiari ia nahatətəien səvənraha sə ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁴ Təkwətəkwuni nəha, nəpən iakamrai nəkukuə i mik, rerik ramrhi mə tripkə mhə tui iakuvehe mətəni ik. ¹⁵ Mətə trini minuə iapkuvehe akwauakw mhə, nənə, nəkukuə i tro nukurənien i mik mə nəfe nəha noien ratukwatukw narmama me ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən tuho. Narmama ia nəkwai nimwə nəha kani irəha mə nakalasia me səvəi Kumwesən sə ramiru, irəha həmwhen ia pos asori mine nəri skai kauvrhəkin nimwə ia təkuren, mamhirhan nəgkiariien pərhien. ¹⁶ Nənə nipərhienien nəgkiariien i kino pui pehe in nukune nahatətəien səkitaha rani nari riti rasori, mani mə,

“In riməier pehe tukutaha nipwran rəmwhen ia nipwrataha.

Nənimwin Ikinan rahatən amasan mə in iəmə atukwatukw. Nagelo me hətoni in.

Kəvisau irapw nəgkiariien səvənhi ia tənəmtənə me. Narmama me i ia təkure tiprənə i həni nipərhienien irə.

Kuvehi utə in revən fwe ia neiai.”

4

Pol raməvəhag m Timoti

¹ Nənimwin Ikinan rani irapw amasan mə tramevən ipaka ti nəpən sampam nənə narmama nepwin tuharaka ia nahatətəien səvənraha, mhəuvən mhətərig pik ia nənimwin me səməme kamheikuə mine nəgkiariien me səməme nəremhə me kamhatən. ² Nəgkiariien me nəha ieikuə me nepwin tuhəni irapw. Nətərigien səvəi ieikuə me nəha rinərəha anan ro pen həpkregi sas mhə fwe ia rerinraha noien ərəha me səməme irəha kamho. ³ Irəha tuhənise iərman ti nirien pran, nənə, mhənise mwi irəha ti nəniien nəveginien me nepwin. Mətə Kumwesən rino nəveginien me nəha mə tukəni. Nənə narmama səməme kamhəukurən nəgkiariien pərhien, həni nipərhienien irə, həukurən nuvehien, mhəfwaki mhəni vivi Kumwesən tukwe, mhəni. ⁴ Nəveginien me pam Kumwesən rino ramasan a. Nari riti riwən narmama tuhəpwəh nəniien. Narmama həukurən nəniien nəveginien me pam trini minuə həfwaki mhəni vivi Kumwesən tukwe. ⁵ Nəgkiariien səvəi Kumwesən mine nəfwakiien iamnhi krauo nəveginien me pam hamasan a ti nəniien.

⁶ Trini minuə ikani irapw nəgkiariien i m piəvtaha me, ik iarmama riti sə ikamo tukwini amasan nari m Iesu Kristo. Nənə ramahatən mə ikimruə ia nəgkiariien pərhien me səvəi nahatətəien səkitaha mine nəgkiariien amasan kamahatən narmama irə sə ikinesi pen raka. ⁷ Tikəpwəh nətərigien ia kwənagei eikuə me səməme narmama həpkisiai mhə ia Kumwesən kamhəni. Nəpən me pam tikaməkeikei mamarkut mamə noien me səməme Kumwesən rokeikei. ⁸ Ikukurən trini minuə ikamarkut mə nipwram triskai, noien nəha ramasan. Mətə trini minuə ikamarkut nəpən me pam mə tiko noien me səməme Kumwesən rokeikei, noien nəha ramasan məpi raka. Trasitu ia niram ia nimiruien səvəi ipwet mine mine nimiruien sə truvehe kurirə.

⁹ In i nəgkiariien pərhien nənə kitaha pam tsaməkeikei mhəni nipərhienien irə.

¹⁰ Kitaha samarkut mamhəsese ti nəgkiariien i mə sənəmri pen əknekin raka nətərigien

3:15: Efes 2:19-22   **3:16:** Jon 1:14, Mak 16:19   **4:1:** 2Tim 3:1, 2Tes 3:3, 1Jon 2:18, Jut 18   **4:3:** Jen 9:3, Rom 14:6, 1Kor 10:30-31   **4:4:** Jen 1:31, Wok Me 10:15   **4:7:** 1Tim 1:4, 6:20, 2Tim 2:16   **4:8:** 1Tim 6:6   **4:9:** 1Tim 1:15   **4:10:** 1Tim 2:3-4

sakitaha ia Kumwesən sə ramiru. In rauvehimiru nərmama pam, mətə in rauvehimiru pərhiən irəha səməme kamhəni nīpərhiəniən irə.

¹¹ Tikəvəhag m nərmama mahatən narimnari me i. ¹² Pwəh nərmama tuhəpwəh nətə puīiən ik ti nəri nə mə ik təmaruə a riti, mətə tikəmwur ia nəpīn me mə ik iərmama riti nəkur əfwaki me həukurən nukurirəiən təmwki nisum ia nəgkiariīiən, ia noīiən, ia nokeikeiīiən, ia nahatətəiən, mīne ia noīiən sə ratukwatukw məmher. ¹³ Tikaməkeikei mo wok i səvəi nəvsiniīiən Nəkukuə Ikinan m nərmama. Tikəvisau mahatən irəha ia nəgkiariīiən pərhiən. Pwəh ruvehe mo səim wok tramərer kupwən ia nīmīruīiən səim meste takuvehe. ¹⁴ Timoti, Kumwesən rīməuvei pehe nasituiən səvənhi mik ti noīiən wok səvənhi. In rīməuvei pehe nasituiən nəha nəpīn elta me səvəi nəfwakiīiən hənəmri utə rəgīnraha ia niram. Ia nəpīn nəha profet me nepwīn irəha mwi həmənī irapw nəgkiariīiən sə Kumwesən rīmənī ia niram. Tikəpwəh nəpwəhiən nasituiən nəha raməmak auər a.

¹⁵ Tikaməkeikei mo narimnari me nəha iakani. Tikamarə mamə wok me nəha pwəh nərmama pam hətoni nīmīruīiən səim mīne wok səim rautə amasan. ¹⁶ Tikətui amasan tukw ik mīne nəgkiariīiən sə ikamahatən nərmama me irə. Nəpīn me pam tiko iamīnhi irə. Trīni mīnuə iko, nənə, tikuvehimiru ik mīne nərmama səməme kamhətərig ik.

5

Nīpran me nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha

¹ Tikəpwəh nəgkiari skaiīiən m nərgharə me, mətə tikəgkiari amasan mīnraha rəmwhen mə irəha tata me səim. Tikəgkiari m ntəmaruə me rəmwhen mə irəha piām me, ² məgkiari m nīprənemə me rəmwhen mə irəha mama me səim. Tikəgkiari m nīpran vi me rəmwhen mə irəha kitirimam me. Nəgkiariīiən sə tikini pen ti nīrəha i traməkeikei matukwatukw pam məmher.

³ Nīpran me nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha səməme kamharə əpa, nakalasia me tuhaməkeikei mhasitu ia nīrəha. ⁴ Mətə mə nīpwnətī nīpran me nəha fwe uə nīmwiṗwīnraha me, tikahatən irəha i pwəh həukurən mə nəri sə irəha tuhəkupwən mho mhəsiai Kumwesən irə, in i tuhətui amasan ti nərmama səməme kamharə ia nəkwai nīmṗə me səvənraha. Noīiən nəha rəmwhen mə kamhərpwīn tai nasituiən m tata me səvənraha mīne mama me mīne kaha me. (Noīiən nəha ramasan ia nəmri Kumwesən mamə rerīn ragiən.) ⁵ Mətə pran sə iərman səvənhi remhə məpwəh in əpa anan ramarə, in raməmri pen əknekīn nətərigiən səvənhi ia Kumwesən. Ia nəpīn me pam ia nəpīn mīne ia ran raməfwaki m Kumwesən mə trasitu irə. ⁶ Mətə pran sə ro iamīnhi, trīni mīnuə ramətərig pik ti narimnari me səvəi nīpwrān ti nīregiīiən ramasan irə, in ramiru, mətə ia nənimwīn rəmwhen mə ruvāmhə raka. ⁷ Tikuvei pen nəvəhagiən me i mīnraha mə irəha tuhaməkeikei mamho. Pwəh kəpwəh nətoniīiən nərəhaiiən riti ia nīrəha. ⁸ Iərmama riti traməkeikei mətui amasan ti nəkur imwəni me, nənə mukupwən mətui amasan ti səməme kamharə ia nəkwai nīmṗə səvənhi. Mətə trīni mīnuə rīpko mhə, ramahatən pen mə in rīpkahatətə pərhiən mhə ia Kumwesən. In rərəha məpi raka iərmama sə rīpkahatətə mhə.

⁹ Trīni mīnuə pran riti səvənhi iərman remhə məpwəh in, mətə nuk səvənhi rīpkeste mhə ihi sikisti, tikəpwəh nīrai peniən nəghīn ia nəkukuə səvəi nasituiən. Ikukurən nīrai peniən nəghīn trīni mīnuə fwe kupwən səvənhi iərman kuatia a, ¹⁰ nənə nəghīn ramasan ia noīiən amasan me səvənhi, rəmwhen mə rīnətui amasan ti nīpwnətīn me mamevən meste həpwinari, maməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmama ṗwīspwīs me, mamaikuas ia nisui nərmama me səvəi Kumwesən, mamasitu ia iavən ərəha me. Trīni mīnuə ramo noīiən amasan me pam iamīnhi, ikukurən nīrai peniən nəghīn ia nəkukuə nəha.

¹¹ Mətə tikəpwəh nīrai penien səməme həkəprənemə mhə. Kurirə trīni mīnuə nətərigien səvəi nesi penien mwi iərman ruvehe mīskai ia rerinraha mēpi raka nətərigien səvənraha ia Kristo, nənə irəha hənūə tuhesi pen mwi nərman, ¹² nənə tukəkiri irəha mīnuə hənō noien ərəha mhərui nəkīariien səvənraha mīne nəfe hāməni fwe kupwən mə tuho. ¹³ Nənə rərəha mwi ti nəri nə mə tuhəuvehe mho irəha rarpaha me, mhəuvən ia nimwə riti mhəier mhəuvən ia riti. Nənə tuhəpkuvehe əpa mhə mho irəha rarpaha me, mətə tuhəuvehe mwi mho irəha nīpran me kamhəni nīkare iərmana, nənə mhəpwəh noien wok, mamhəni nəkīariien me rīpkatukwatukw mhə mə tuhəni. ¹⁴ Ro iamīnhi irə iakani pen ti nīpran me nəha səməme həkəprənemə mhə mə ramasan tuhesi pen mwi nərman, mhərəhi nīpwnətīnraha me, mhətui amasan ti nərmana səməme kamharə ia nəkwei nimwə me səvənraha. Nənə trīni mīnuə ho iamīnha irə, nənə nərmana səməme haməmwəki kitaha ko həkīni mhə nəkīariien ərəha riti mhəuəsi kitaha irə. ¹⁵ Mətə nīpərhiēnien nīpran me nepwīn hənəpwəh raka suatuk atukwatukw nənə mamhəkurirə Setan təkwtəkwi.

¹⁶ Nīpran me i səməme kamhəni nīpərhiēnien ia Iesu tuhaməkeikei mhətui amasan ti nīpran me i ia kwənəkwi səvənraha səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Irəha tuhəpwəh naraka penien irəha m nakalasia me mə tuhamətui amasan ti nīrəha. Nənə ro iamīnhi irə nakalasia me tuhəkurən nasituien ia nīpran me i səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha əpa anan kamharə.

¹⁷ Nəmə asori me səvəi nəfwakīien səməme kamhəri amasan nakalasia me, nakalasia me tuhaməkeikei mhəsiai irəha, nənə mhərəku irəha. Tuhəkupwən mho iamīnhi irə ia elta me səməme kamhəsese mamhəvisau mamhahətən. ¹⁸ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukūə Ikinan rani mə, “Tihəpwəh nərihi tərīniēn tərui kau nəpīn rameivə testesi kwənuni wit mə tekīn trier raka.” Nənə Nəkukūə Ikinan rani mwi mə, “Iərmana sə ramowok ratukwatukw mə tukərəku in.” ¹⁹ Tikəpwəh nətərigien nəkīariien səvəi iərmana kuatia a sə rani mə elta riti səvəi nəfwakīien ramo noien ərəha, mətə mə iərmana kəru uə kahar kamharni, nənə, ikətərig ia səvənrahar nəkīariien. ²⁰ Nənə elta me nəha səməme kamho noien ərəha, tikīnise irəha ia nəmri nərmana pam mə elta me nepwīn mwi tuhəhekīr noien noien ərəha.

²¹ Ia nəmri Kumwesən, Iesu Kristo, nagelo me səməme Kumwesən rīmərfi raka irəha, iakani pehe tukw ik i mə tikaməkeikei mamesi pen nəkīariien me səiou ia noien sə ratukwatukw. Tikəpwəh noien noien əpə iti m iərmana riti, nənə, mo mwi səpə iti m iərmana riti mwi. Mətə tiko rəmnamwhen ia nīrəha pam.

²² Tikəpwəh nəmri utə akwauakwien rəgim mi ia iərmana riti məfwaki pen min mə truvehi wok səvəi nəfwakīien. Trīni mīnuə in iərmana riti səvənhi fwe ikīn nərəhaien, nənə, səvənhi nərəhaien trarə ia niram rəmwhen mə ik mwi ikīməuvehi nərəhaien səvənhi. Mətə ia nəpīn me pam tikəmher.

²³ (Rīpkamasan mhə mə tikamənīmwi a nui, mətə ramasan mə tikənīmwi ouihī waen kwopti pwəh rasitu ia tipwīm mīne nemhəien me sə ramo ik ia nəpīn me.) ²⁴ Noien ərəha me səvəi nərmana nepwīn həuvəier irapw raka, nəri auər a mə nəpīn sə Kumwesən trərpwīn noien ərəha irə rīpkuvehe mhə ihi, mətə noien ərəha me səvəi nərmana nepwīn tuhəpkier irapw kurirə. ²⁵ Rəmwhen a mwi noien amasan me səvəi nərmana nepwīn həuvəier irapw raka nənə səməme kamhərkwafə ihi təkwtəkwi, irəha mwi tuhaməkeikei mhəier irapw.

6

Slef me tuhaməkeikei mhəsiai nəmə asori me səvənraha

¹ Pwəh slef me pam həsiai amasan nəmə asori me səvənraha kamo nərmana nepwīn hənī ərəha nəghi Kumwesən mīne nəkīariien səkitaha samahətən nərmana irə. ² Slef

me sãmame nãmã asori me sãvãnrãha kãmhãni nĩpãrhienien ia Iesu irãha tuhãpwãh noien nãha kãmhãni mã, “Eh, iãmã asori nãha in piãvtãha a riti,” nãnã, irãha tuhãpkisãia amasan mhã. Mõtã irãha tuhamãkeikei mho pik mwi wok ia rerĩnrãha pãrhien, ti nãri nã mã sãvãnrãha iãmã asori in iãrmãma riti sã rãni nĩpãrhienien ia Iesu, nãnã irãha hokeikei in. Tikãhatãn narimnãri me i, mĩni pen ti nãrmãma mã tuhamãkeikei mamho.

Noien sãvãi nokeikei pikien mane

³ Trĩni mĩnuã iãrmãma riti ramãhatãn nãrmãma, nãgkiãriien sãvãnhi tramãkeikei mesi pen nãgkiãriien atukwatukw sãvãi Iesu Kristo Iãrimãnu sãkitãha mĩne nãgkiãriien kamãhatãn nãrmãma irã sã ro ikinãn i. Mã in ramãhatãn nãgkiãriien me nepwĩn ropã ia nãgkiãriien nãha, ⁴ in ramãrpwi in, mĩpkukurãn anãn mhã nãri. Nãtãrigien sãvãnhi ramemhã rokeikei pik nãgkiãriien ti nãresien me sãmame kãmhãvi pehe nãmwãkĩien mĩne nãvisãien. Noien nãha ro nãrmãma kãmhãni ãrãha nãghĩnrãha me, nãnã, mamhãtãrig ãrãha ia nirãha me, ⁵ ia nãpĩn me pam kãmhousãri. Noien nãha sãvãi nãrmãma sãmame nãtãrigien sãvãnrãha rãrãha. Irãha kãmhãruei ia nãgkiãriien pãrhien, mamhãni mã noien nãkwãi Kumwesãn in suãtuk riti sãvãi nuvehien mane mĩne nãutã.

⁶ Nĩpãrhienien, trĩni mĩnuã kitãha samo nãkwãi Kumwesãn, noien nãha trasitu asori ia kitãha, mõtã tsãmãkeikei mamhãgien a, nãri auãr a mã sãkitãha nãutã rouihi a uã rasori. ⁷ Sãukurãn mã nãpĩn sãnãtui pehe ia tĩprãnã i, nãnã, mhãpkuvehi mã nãri riti mhãuvehe. Nãnã nãpĩn tsemhã irã, ko sãpkuvehi mhã mwi nãri riti mhãrãrig. ⁸ Mõtã trĩni mĩnuã sãnãtãha nãveginien mĩne tinãri sãkitãha rãmwhen a, nãnã kitãha tsãgien. ⁹ Nãrmãma sãmame hokeikei pik mã nãutã sãvãnrãha trasori, nãnã rĩmãru a ti nirãha mã tuho noien ãrãha me rĩpik. Rãmwhen ia kwãnkrũ riti rãkure tãrini irãha ia tãpuãpãg sãvãi nãrãhãien, nãnã, irãha hokeikei mã tuho narimnãri me rĩpik sãmame hãpkãmasãn mhã ti nirãha mamhourãha irãha. Nãnã nokeikeien sãvãi narimnãri ãrãha me nãha trourãha nĩmĩruien sãvãnrãha. ¹⁰ Iãkãni iãmĩnhi irã ti nãri nã mã noien sãvãi nokeikei pikien mane in nukune noien ãrãha me sãpãmsãpã. Noien nãha ruvãiri rãkã rãkã nãrmãma nepwĩn ia nahãtãtãien sãkitãha, mo irãha ho noien me rĩpik tãkwãkwũni rerĩnrãha ramãmisã tukwe rãmwhen mã hãpi atukw a irãha ia nau.

Pol ramãvãhãg m Timoti

¹¹ Mõtã ik iãrmãma sãvãi Kumwesãn tikãrãkã mãpwãh nevãnien ipãkã ti noien ãrãha me nãha. Tikãmarã mamã natukwatukwien, mamã nãkwãi Kumwesãn, mamãhatãtã ia Kristo, mamã nokeikeien, mamãrer ãknekĩn, mamã ik iãmã noien sãim ramãsan mãpou. ¹² Nãruãgãnien amãsan sãvãi nahãtãtãien, tikãruãgãn irã, muvehi ãknekĩn nĩmĩruien rerĩn sã Kumwesãn rĩnãkweĩn ik tukwe fwe kupwãn nãpĩn ikimãni irãpw amãsan nahãtãtãien sãim ia nãmri nãrmãma hãpik. ¹³ Kumwesãn in nukune nĩmĩruien. Iesu Kristo in iãrmãma sã rĩmãni irãpw amãsan nãgkiãriien pãrhien ia nãmri Põnjes Pãelat. Ia nãnĩmenrãu iãkãni pehe tukw ik i mã ¹⁴ tikãmãkeikei mo nãgkiãriien i kuvei pehe mik. Tiko ia suãtuk sã rãmher. Pwãh nãrmãma hãpwãh nãtonien nãrãhãien riti ia nĩram. Tiko iãmĩnhi irã mamevãn meste Iãrimãnu sãkitãha Iesu Kristo truvehe mwi. ¹⁵ Nuveheien sãvãnhi Kumwesãn tro rier pehe ia nãpĩn atukwatukw sãvãnhi. In Kumwesãn sã kamãgnãgĩni in. In ãpã ramãrimãnu ia narimnãri me pam. In Kĩg sã rasori ia kĩg me. Nãnã in Iãrimãnu sã rasori ia nãrimãnu me. ¹⁶ In ãpã rĩpkemhã mhã mamãrã rerĩn ia kwõpun riti rukurãan ikĩn, nãnã, iãrmãma riti ko rĩpkẽvãn mhã ipãkã. Iãrmãma riti rĩpkãtoni rãkã mhã in, nãnã, tĩpkãtoni mhã mwi. Pwãh nĩsãiien mĩne nãrimãnuien sã rĩpkĩwãn mhã krãuevãn tukwe in. Ouãh, pwãh ro iãmĩnhi.

6:3: 2Tim 1:13, Kal 1:6-9   **6:5:** 2Tim 3:8, 4:4, Taet 1:14   **6:6:** 1Tim 4:8, Fil 4:11-12, Hip 13:5   **6:7:** Job 1:21, Pri 5:15   **6:8:** Prov 30:8   **6:9:** Prov 23:4, 28:22   **6:10:** Efes 5:5   **6:11:** 2Tim 2:22   **6:12:** 1Kor 9:25-26, 1Tim 1:18, 2Tim 4:7   **6:13:** Jon 18:36-37, Jon 19:11   **6:15:** Dut 10:17, Rev 17:14   **6:16:** Eks 33:20

¹⁷ Tikægkiari m nærmama me nautə səvənraha rasori ia nitətə səvəi ipwet mine, mini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nuvehi utə pikien irəha, mhəpwəh nəmri pen əknekinien nətərigien səvənraha ia nautə, nautə səvəi təkwtəkwuni a mətə trakwakwi riwən. Irəha tuhaməkeikei mhəmri pen əknekin nətərigien səvənraha ia Kumwesən sə rauvei pehe narimnari me rīpik m kitaha mə reritaha tragien.

¹⁸ Tikini pen ti nirəha i mə tuhaməkeikei mho noien amasan. Pwəh noien amasan me nəha səvənraha hasori mhəmwhen ia nautə səvənraha. Irəha tuhaməkeikei mhasitu mhəriari m nærmama. ¹⁹ Noien nəha rəmwhen mə hənoeite nautə me rīpik sə trasitu ia nirəha kurirə. Nənə irəha həukurən nuvehien nīmīruien i nīmīruien pərhiēn.

²⁰ Timoti, Kumwesən rīnəmri pehe raka nəgkiariēn amasan səvənhi ia rəgim. Tikaməkeikei mətui amasan tukwe, məpwəh nətərigien ia nəgkiariēn auər a me səvəi tīprənə i uə nəgkiariēn me kani mə nəgkiariēn sə kauvehi nukurənien irə, mətə rekəm neikuəien. ²¹ Nərmama nepwīn kamhəkurirə ia nukurənien nəha, nənə, mhənəpwəh nahatətəien səvənraha.

Pwəh namasanien tramarə tukumiaha.

Seken Timoti

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəp̄in Pol ruvərai raka Fas Timoti m̄ine Taetas kətoni mə kəkwtəm̄hiri mwi in kuvei puvnimwə ia kalapus. Nənə in r̄irai Seken Timoti ia kalapus fwe Rom. Pol rukurən mə nəp̄in səvənhi ruvək̄wakwa mə tremhə ro pen r̄irai nəkukuə i revən ti Timoti. Pol rəpwəh nokeikeien mə trətoni a Timoti, mətə rokeikei mə trətoni nənə muvehi utə nətərigien səvənhi ti nəri nə mə in rokeikei mə nəp̄in tremhə Timoti truvehi təm̄whekin ia wok səvənhi. Pol ramahatən Timoti ia niriiēn nakalasia me maməvəhag min mə trərer isipw̄in ti nahatən eikuə me. Pol raməvəhag m Timoti mə Timoti traməkeikei məkwtəm̄hiri əknek̄in nəgkiariien sə ro n̄ipər̄hienien i kamahatən nakalasia me səvəi Kristo irə.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən r̄iməni nəkwan mə tako. In rər̄hi pen iou mə takəvisau irapw̄ n̄im̄ruien sə in r̄iməni mə truvei pehe m̄ kitaha ruku pen ti Iesu Kristo.

² Nəkukuə i rauvehe tukw̄ ik, Timoti, nər̄ik keikei.

Pwəh Kumwesən Tata səkitaha m̄ine Iesu Kristo Iər̄imənu səkitaha trouəriari pehe namasanien m̄ine napiien m̄ine nəmər̄inuien mik.

Pol raməvəhag m Timoti

³ Ia nəp̄in m̄ine ia ran, nəp̄in iakaməfwaki, rər̄ik ramr̄hi rər̄in ik, nənə iakani vivi Kumwesən tukw̄ ik. Iakamo tukwini nari min, mamə a noien me səməme iakukurən mə hatukwatukw̄ ia nənimen rəm̄when ia kaha kupwən me səiou hənamo. ⁴ Nəp̄in rər̄ik ramr̄hi n̄ise nən̄imem sə r̄inaiu, iakokeikei p̄ik mə takətoni ik, nənə rər̄ik rəgien. ⁵ Rər̄ik ramr̄hi nahatətəien pər̄hien səim, in nəha nahatətəien sə kaha pran səim Loes m̄ine mama səim Iunis kroukupwən rouahatətə irə, nənə təkwtək̄wuni iakukurən amasan mə ik mwi ikamahatətə irə. ⁶ Ro iam̄inhi irə iakuə tako pwəh rər̄im ramr̄hi nəri fwe ia rər̄im ramo ikamskai ti noien wok səvəi Kumwesən. Kumwesən rəriari nəri nəha mik fwe kupwən nəp̄in iakəmri utə rəḡik mi ia niram. Tikaməkeikei meireiri nəri nəha pwəh ruək. ⁷ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə Kumwesən r̄ipkuvei pehe mhə m̄ kitaha nən̄imw̄in riti sə ramo kitaha samhek̄ir, mətə in ruvei pehe m̄ kitaha nən̄imw̄in riti sə ramo kitaha saməskai, mamhokeikei kitaha me, mamhəkoui atukw̄ kitaha mə tsəpko mhə noien ərəha.

⁸ Ro iam̄inhi irə tikəpwəh naur̄isien ti n̄ini irapwien Iər̄imənu səkitaha, məpwəh naur̄isien mwi tukw̄ iou, iərmama riti səvənhi sə iakamarə ia kalapus tukwe. Mətə pwəh krau pəri krouregi nəm̄isəien ti nəgkiariien amasan səvənhi. Kumwesən truvei pehe n̄iskaiien mik mə tiko iam̄inhi. ⁹ In r̄iməvehim̄iru kitaha, nənə, məkwein kitaha ia nəkweinien sə ro ikinan i. In r̄ipko mhə iam̄inhi irə ia kitaha ti noien me səkitaha, mətə in ro iam̄inhi irə ti nəri nə mə resi pen a nətərigien atukw̄ səvənhi sə in ruvək̄urən raka fwe tui nəp̄in t̄iprənə ramiwən ihi. Ia nəp̄in nəha in ruvəni raka mə truvei pehe namasanien səvənhi m̄ kitaha truk̄u pen ti Iesu Kristo. ¹⁰ Nənə təkwtək̄wuni sət̄oni namasanien nəha ro m̄ kitaha, ti nəri nə mə Iəmə sə rauvehim̄iru kitaha r̄iməier pehe. Iəmə nəha in nə Iesu Kristo sə r̄ino sampam ia noien iərmama remhə, nənə ia nəgkiariien amasan səvənhi ramo nər̄mama me hət̄oni mə tuhəfo mhəuvehi n̄im̄ruien rər̄in. ¹¹ Kumwesən r̄inər̄p̄wi rəgin ia nirak, m̄ini mə iou aposol riti sə takaməkeikei məvisau nəgkiariien amasan nəha, mahatən nər̄mama me irə. ¹² Nənə ti nəri nə mə iakamo iam̄inhi irə, iakamregi rərəha i ia kalapus. Mətə iap̄kaur̄is mhə, ti nəri nə mə iakukurən iəmə sə iakani n̄ipər̄hienien irə.

In rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia rəgik, nənə iakukurən amasan mə trətui amasan tukwe mamevən meste nəpın səvənhi.

¹³ Timoti, tikaməkeikei məkwətəmhiri əknekın nəgkiariien me i səməme ikuvəregi raka iakını pehe tukw ik i. Nəgkiariien me nəha hatukwatukw, mamhahətən suatuk sə tikesi pen. Tikaməmwur pen ia noien mi nəha nahatətəien mine nokeikeiien sə krauku pen ti Iesu Kristo. ¹⁴ Ia niskaiien səvəi Nənımwın Ikinan sə ramarə ia reritaha tikaməkeikei mətui amasan ti nəri amasan sə kəmri pehe ia rəgim.

¹⁵ Ikuvəukurən raka mə nərmama pam fwe profens Esia hənəpwəh iou mhəuvavən. Iəmə mi nəha Fukelas mine Hemokenes irəha mınraha.

¹⁶ Mətə iakaməfwaki mə Iərimənu səkitaha trapi nərmama me ia nəkwai nimwə səvəi Onesiforas, ti nəri nə mə nəpın rıpik in ramomasan iou, nənə mıpkauris mhə iou mine jen me kinərihi iou irə. ¹⁷ Mətə nəpın rapirapw ia Rom, ramətui əmisə iou mamevən meste mətə iou. ¹⁸ Iakəfwaki mə Kumwesən trəsəni in rətoni Iərimənu səkitaha trapi in ia nəpın səvənhi. Nənə ikukurən amasan mə rasitu pık ia nirak fwe ia Efesas.

2

¹ Ro iamınhi irə, nərik, ik tikaməkeikei muvehi namasanien i raku pen ti Iesu Kristo pwəh ro ikiskai. ² Nənə nəgkiariien sə ikuvəregi raka iakınahətən kimiaha irə ia nəmri nərmama me həpik, tikaməkeikei məmri pen ia rəgi nəmə me nepwın ikukurən nətigiteien ia nirəha mə tuhahətən nepwın mwi. ³ Tikəmisə krau mik rəmwhen ik iaruagən amasan riti səvəi Iesu Kristo. ⁴ Ikukurən noien səvəi iaruagən. Nəpın ramaruagən, ko rəpwəh nuvehien mwi wok me nepwın, ti nəri nə mə raməmwur mə iəmə asori səvənhi rerin tragien. ⁵ Iərmama səvəi naiuien traməkeikei mesi pen natuakəmien me səvəi naiuien. Mə rəpwəh ko kıpəkəfəfau pen mhə kəfəfau səvəi nisaiien irə. ⁶ Nənə iərmama sə raməmhı pık ratukwatukw mə in trukupwən mesi kwənkwai nari sə rutə ia nəmhiən səvənhi. ⁷ Rerim tramrhi nəfe iakamini pehe tukw ik i. Iərimənu səkitaha truvei pehe nukurənien mik, nənə tikukurən narimnari me pam.

⁸ Rerim tramrhi Iesu Kristo. In iəmə sə rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. In kwənəkwus səvəi Kig Tevit. In i nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw. ⁹ Iou iakamregi nəmisəien ti nəgkiariien amasan i. Kinərihi iou ia jen rəmwhen ia iou iəmə iakamərui loa, mətə nəgkiariien səvəi Kumwesən ko kıpəkərihi mhə ia jen. ¹⁰ Ro iamınhi irə, nəri auər a mə kamo nəmisəien me ia nirak, mətə takaməkeikei məmərer əknekın ia nəpın me ti nəri nə mə rerik ramrhi nərmama me nəha səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha. Ikokeikei mə irəha mwi tuhəuvehi nımıruien vi sə raku pen ti Iesu Kristo, nənə mharə rerin irəha min ia nukuraanien asori səvənhi.

¹¹ In i nəgkiariien pərhiən:

Trini mınuə səmamhə kitaha Iesu,

nənə tsaməkeikei mwi mhəmıru pəri kitaha min.

¹² Trini mınuə səmərer əknekın ia nahatətəien səkitaha,
nənə tsaməkeikei mwi mhərimənu pəri kitaha min.

Trini mınuə səni mə səreirei in,

nənə in mwi traməkeikei mını mə in rıreirei kitaha.

¹³ Trini mınuə kitaha səmwei ia nahatətəien səkitaha,
in traməkwtəmhiri ihi kitaha,
ti nəri nə mə in ko rıpkətəfi mhə nəgkiariien me səvənhi.

Iərmama sə ramo tukwini amasan nari m Kumwesən

¹⁴ Tiko nərmama me səim pwəh rerinraha ramrhi narimnari me i ikani. Tikini pen ti nirəha i ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh nousariien ti nəgkiariien me. Noien

nəha ko rɪpko mhə nari amasan riti, mətə ramouraha a nərmama səməme kamhətərig. ¹⁵ Tikəmwur mə ik iərmama riti səvəi wok sə nəpɪn Kumwesən ramətə wok səim ko rini mə “Wok səim ramasan.” Nənə tikəpwəh niregiien ikauris ti wok səim, ti nəri nə mə ikamahatən atukwatukw nəgkiariien sə ro nɪpərhienien. ¹⁶ Mətə nəgkiariien auər a me səvəi tɪprənə i, ik tikəpwəh niniiien. Nəgkiariien me nəha tuhəiri pen nərmama həuvən isipwɪn ti Kumwesən. ¹⁷ Nəgkiariien səvəi nərmama səməme kamhəgkiari iamɪnhi truviris rəmwhen ia nɪmwəpw ruvehe masori. Nəgkiariien səvəi iəmə mi nəha Hameneus mine Faelitas ro iamɪnhi. ¹⁸ Irau krɪnouəpwəh raka nəgkiariien pərhien rauni mə nəpɪn sə Kumwesən tro nərmama me pam hətui mwi ia nemhəien ruvəuvehe raka. Ia nəgkiariien nəha səvənrau kraouraha nahatətəien səvəi nərmama me nepwɪn. ¹⁹ Mətə nəri əknekɪn Kumwesən rɪnəmri kauvrhəkɪn nɪmwə ia təkuren rəpwəh nɪkiuiien. Nənə kimərai pen nəgkiariien me i ia nɪkaren: Riti mə, “Iərimənu ruvəukurən raka mə nərmama əfo me nəha səvənhi.” Nənə riti mwi mə, “Pwəh nərmama pam səməme kamhəni nɪpərhienien ia nəghi Iərimənu həpwəh noien ərəha.”

²⁰ Ia nəkwai nɪmwə asori riti nəri kaməni pen nari me irə səpəmsəpə. Rɪpko mhə səməme nəha əpa kɪno ia aean mi nəha kol mine silva, mətə nepwɪn mwi nəha ikɪn kɪnərai ia nɪpəri nei, nepwɪn mwi kɪno ia nise tɪprənə rərpwu muvehe mɪskai. Nepwɪn kaməni nari irə ia nəpɪn ikinan me. Nepwɪn kaməni nari irə ia nəpɪn auər a me. ²¹ Ro iamɪnhi irə trɪni mɪnuə iərmama riti rəpwəh noien ərəha me, məpərhi in, in truvehe məmwhen ia nəri kaməni pen nari irə sə kɪnəmri əpə mə səvəi nəpɪn ikinan me. Kɪnəpnəpenə raka irə mə iəmə asori səvəi nɪmwə nə rukurən nuvehien mo noien amasan me pam irə.

²² Mətə noien ərəha me ntəmaruə me hokeikei pɪk, ik tɪkaraka məpwəh nevənien ipaka ti nɪrəha. Ia nəpɪn me pam tɪkaməkeikei mamə noien atukwatukw, mamahatətə ia Kumwesən, mamokeikei nərmama, mamarə ia nəmərɪnuien. Tikamarə mamə noien me nəha kɪmɪaha nərmama me nəha səməme kamhəkweɪn Iərimənu ia rerɪnrəha sə ratukwatukw məmher. ²³ Tikərer isipwɪn ti nəresien me nəha nərmama həreirei nari kamhəni. Ikukurən mə nəresien me nəha kamhəvi pehe nəvisəien me. ²⁴ Mətə noien səvəi iərmama sə ramə tukwini nari m Iərimənu traməkeikei mɔpə. Rɪpko mhə in iərmama səvəi nəvisəien, mətə in iərmama sə ramasan ti nərmama pam. In iərmama sə rukurən nahatənien nərmama, nənə niemaha rɪpkəpi akwauakw mhə in. ²⁵ In iərmama sə raməgkiari məru ti nəmri atukwatukwien nərmama səməme haməmwəki in, pwəh Kumwesən rəsəni irəha hərərig ia noien ərəha, mhəuvehe mhəukurən nəgkiariien pərhien. ²⁶ Ia noien nəha irəha ko həier irapw ia kwənkru səvəi Setan in rɪməuvehi irəha irə mamə irəha hamə nəkwən.

3

Tramevən ipaka ti nəpɪn sampam

¹ Mətə tɪkaməkeikei mukurən nəri. Tramevən ipaka ti nəpɪn sampam narəien ia tɪprənə i truvehe məknekɪn. ² Nərmama tuhokeikei atukw a irəha me, nənə mhokeikei pɪk mane. Irəha tuhəfiəutə atukw irəha me, nənə mhərpwi pɪk irəha me. Irəha tuhəni nəgkiariien ərəha mhəuəsi nərmama me i. Irəha tuhərui nəkwai tata mine mama səvənraha. Nəpɪn tukuvei pen nari amasan riti mɪnrəha, irəha tuhəpkɪni mhə tanak tukwe. Irəha tuhəpko mhə nəkur ikinan me ia nɪrəha. ³ Irəha tuhəpkapi mhə ti nərmama, mətə tuhərpwɪn a tai nərəhaien səvənraha. Irəha tuhəni nɪkare nərmama. Irəha tuhəreirei nari, məmho pen a nari ia nəpɪn me, mhəpkokeikei mhə noien amasan. ⁴ Irəha tuhəvsini təkutanraha m piəvnraha me, mho akwauakw noien ərəha, mhəpkətərig mhə ti noien səvənraha mine nəfe kamho. Irəha rerɪnrəha trukurə ia nəgnəgɪniien atukw irəha me, mhokeikei pɪk

2:15: 1Tim 4:6, Taet 2:7-8   **2:16:** 1Tim 4:7   **2:17:** 1Tim 1:20   **2:19:** Nam 16:5,26, Jon 10:14, 1Kor 8:3, Aes 52:11   **2:20:** 1Kor 3:12   **2:21:** 2Tim 3:17   **2:22:** 1Tim 6:11   **2:23:** 1Tim 4:7   **2:24:** 1Tim 3:3, Taet 1:7
2:25: 1Tim 2:4   **3:1:** 1Tim 4:1   **3:2:** Rom 1:29-31

narimnari me nīpwrānraha ramregi ramasan irā, nānā, mhāpkokeikei mhā Kumwesān. ⁵ Ia nāmri nārmama tukātoni irāha hāmwhēn ia nākūr āfwaki me, mātā nāgsē Nānimwīn sāvāi nāfwakīien riwān ia nirāha. Nānā ik tikamākeikei mārer isipwīn tī nārmama sāmāme hamo iamīnhi irā.

⁶ Irāha me nepwīn kamhāvunimwā ia nākwai nimwā me mamheikuā ia nīpran me. Nīpran me nāha nāgsenraha riwān, hāvāpāmpām ia noien ārāha me, nānā narimnari ārāha me sāvāmsāvā hokeikei pīk ramiri irāha. ⁷ Kamahātān irāha ia nukurānien ia nāpīn me, mātā ko irāha hāpkukurān amasan mhā nāgkiariien pārhien ia nāpīn riti. ⁸ Ikukurān klepa mi nāha Janes mīne Jampres sē krauni ārāha Moses fwe kupwān. Nārmama me i iakani, irāha hāmwhēn ia nirau, mamhāni ārāha nāgkiariien pārhien. Irāha nārmama me nātārigien sāvānraha rikou, hāpkahātātā pārhien mhā ia Kumwesān. ⁹ Mātā irāha tuhāpkarā āpwāmwis mhā. Nārmama me pam tuhātā sas noien ikou me sāvānraha rāmwhēn ia nārmama me hānātā sas noien ikou sāvāi Janes mīne Jampres fwe kupwān.

Nāvāhāgien sampam

¹⁰ Mātā ik, Timoti, nāpīn ikinakurirā ia nirak fwe kupwān, ikuvāregi raka nahatānien sāvāiu, mīnātā raka noien sāvāiu sē iakamarā mamō. Ikinātā raka nāfe iakamāmwur tukwe ia nīmīruien sāvāiu. Ikinātā raka nahatātāien sāvāiu, mīne nātārigien sāvāiu sē iakamāfo mo ramāpwāmwis. Ikinātā raka nokeikeien sāvāiu, mukurān mwi nārerien sāvāiu sē iakamārer āknekīn irā ia nāpīn me. ¹¹ Ikinātā raka nomētāien me mīne nāmīsāien me kīno ia nirak fwe ia taon me nāha Antiok mīne Ikoniam mīne Listra. Kīnamometā iou iamīnhi irā, mātā Iārimānu sākītaha ruvehi raka iou tī nāmīsāien me pam nāha. ¹² Nīpārhiēnien, nārmama me pam sāmāme hokeikei mā tuhāvūvehe mhō kuatia irāha Iesu Kristo, nānā mamharā ia nārāien sē Kumwesān rokeikei, tukamākeikei komētā irāha. ¹³ Mātā nārmama ārāha me mīne nārmama eikuā me nārāien sāvānraha sē rīnārāha raka trīpkūvehe mārāha mwi. Irāha tuhameikuā ia nārmama me, nānā mamheikuā atukw a mwi ia nirāha. ¹⁴ Mātā ik tikamākeikei mākwāmhirī āknekīn nāgkiariien sē kīnahātān raka ik irā. Ikuvāni raka nīpārhiēnien ia nāgkiariien nāha, mamahātātā āknekīn irā, mukurān amasan nārmama sāmāme hānahātān ik irā. ¹⁵ Fwe ia nouhiēn sām ikuvāukurān raka nāgkiariien me sāvāi Nākukuā Ikinan. Nāgkiariien me nāha kamhāvūvei pehe nukurānien mik. Nukurānien nāha ramiri pen ik ikevān mahātātā ia Iesu Kristo mā Kumwesān trūvehimīru ik. ¹⁶ Nāgkiariien me pam ia Nākukuā Ikinan hamāvūku pen tī Nānimwīn sāvāi Kumwesān.^a Nāgkiariien me nāha hamasitu ia kitaha. Kitaha sāvūkurān nīniēn nāgkiariien me nāha mhahātān nārmama, mhāni pui noien ārāha me sāvānraha, mhākoui atukwatukw irāha, mhāvāhāg mīnraha ia noien atukwatukw. ¹⁷ Nāpīn samo iamīnha irā tro iārmama sāvāi Kumwesān ruvehe māmwēn tī noien wok amasan me pam.

4

Timoti tramākeikei māvisau irapw nāgkiariien amasan

¹ Timoti, tākwātākwūni iakamāgkiari pehe mik rāmwhēn krau krouārer ia nāmri Kumwesān mīne Iesu Kristo. Ikukurān Iesu Kristo in iārmama sē trākiri nārmama me pam tī noien me sāvānraha, nārmama sāmāme kamhāmīru mīne sāmāme hāvāmhā raka. In trier pehe mwi mārimānu ia nītātā sāvānhi. Tī nāri nā mā tro iamīnhi irā, ro pen iakani pehe tukw ik i mā ² tikamākeikei māvisau irapw nāgkiariien sāvānhi, mamārer mwatuk tukwe ia nāpīn me pam, nāpīn nārmama hokeikei mā tuhāregi mīne nāpīn nārmama hāpwāh nokeikeien mā tuhāregi. Tikīni pui noien ārāha me sāvānraha, mīnise

3:5: Mat 7:15,21, Rom 2:19-20, Taet 1:16   **3:6:** Taet 1:11   **3:8:** 2Tim 2:25, Eks 7:11,22, 1Tim 6:5   **3:11:** Wok Me 13:50, Wok Me 14:5,19, Sam 34:19   **3:12:** Mat 16:24, Jon 15:20, Wok Me 14:22   **3:14:** 2Tim 2:2   **3:15:** Jon 5:39, 2Pit 1:20-21   **3:16:** Rom 15:4, 2Tim 2:21   ^a **3:16:** Suatuk riti mwi tī nīniēn nāgkiariien i ia vas 16 ro iamīnhi irā: Nāgkiariien me pam ia Nākukuā Ikinan Kumwesān rīneiahāg pehe irā.   **4:1:** Wok Me 10:42, Rom 14:9-10   **4:2:** Wok Me 20:20,31

pen æknekɪn tɪ nɪrəhɑ mə tuhəpwəh, muvei pen nəgkiariien sə trasitu ia nɪrəhɑ, mo iamɪnhi irə səim nətəriɡien rəpwəmwiːs, nənə, mahatən amasan irəhɑ. ³ Tikaməkeikei mamɔ iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə nəpɪn riti tripkuvehe nərmama me tuhəpkətəriɡ mhə nəgkiariien sə ro nɪpərhiɛnien, mətə irəhɑ tuhesi pen nətəriɡien atukw səvənraha, nənə mhətui nahatən me səməme tuhəni nəgkiariien sə nəkwəregɪnrəhɑ rəfiəfiə tɪ nɪregiien. ⁴ Irəhɑ tuhəpwəh nəgkiariien sə ro nɪpərhiɛnien, nənə mhəuvən mhəkurirə kwənagei eikuə me. ⁵ Mətə ik, tikaməkeikei mo nətəriɡien səim pwəh raməmæk amasan ia nəpɪn me. Tikərər æknekɪn ia nəmisəien me sə kamo ia niram, nənə mo wok i səvəi nəvisaiuen nəgkiariien amasan, nənə mo pam wok səim sə Kumwesən ruvei pehe mik mə tiko.

⁶ Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə tripkɔ mhə tui nɪtek raiu rəmwhen ia waen i kətəɡi pen ia təkure nɪfatə kuvei pen m Kumwesən. Səiou nəpɪn takier irə ruvəuvehe ipaka. ⁷ Ia nɪmɪruien səiou rəmwhen mə iakamaruagən ia naruagənien amasan riti. Rəmwhen mə iakamaiu ia naiuien æknekɪn riti. Nənə təkwtəkɔwuni iakɪno sampam irə, nənə iakamahatətə ihi. ⁸ Təkwtəkɔwuni kɪnəpnəpenə kəfəfau riti fwe səiou kaməfəfau pen ia nəmə atukwatukw me. Iərimənu səkitaha raməkiri atukwatukw nari in truvei pehe kəfəfau nəhɑ miou ia nəpɪn səvənhi. Tripkuvei pehe əpɑ mhə miou, mətə truvei pen mwi m nərmama me pam səməme hokeikei in nənə mamheitenhi in mə truvehe mwi.

Pol rokeikei mə Timoti trevən mətoni in

⁹ Tikaməmwur muvehe mətə akwauakw iou, ¹⁰ tɪ nəri nə mə Temas rokeikei pik anan narəien ipwet mɪne səvəi tɪprənə i, nənə mɪnəpwəh iou, muvavən fwe Tesalonaeka. Kresens ruvavən fwe Kalesia, nənə Taetas ruvavən fwe Talmesia. ¹¹ Təkwtəkɔwuni Luk əpɑ ramarə kɪmrau min. Nəpɪn tikauvehe irə tikiri Mak kɪmirau min, tɪ nəri nə mə in rukurən nasituien mo tukwini nari miou. ¹² Iakɪnərhi pen Tikikas ruvavən fwe Efesas. ¹³ Nənə nəpɪn tikauvehe irə, tikuvehi karkahu səiou səvəi nəkwieiiien iakɪnəpwəh raməmæk ia nɪmwə səvəi Karpas fwe Troas. Tikuvehi mwi nəkukuə me. Iakokeikei pik mə tikuvehi səməme nəhɑ kɪmərɑi pen ia teki nəni.

¹⁴ Fwe kupwən, Aleksanta, iəmə sə ramo nari ia aean, ro pik nəmisəien miou. Iərimənu trərpwɪn noien ərəhɑ me nəhɑ rɪno miou. ¹⁵ Nənə ik mwi tikaməkeikei məsiari in, tɪ nəri nə mə fwe kupwən in raməmwur mə trɪnise nəgkiariien səkitaha.

¹⁶ Nəpɪn iakɪnərər vi ia nəmri iəmə asori ia kwɔpun i mə takɪni irapw nəgkiariien səiou ia nɪkaren səvəi nəgkiariien me nəhɑ kamɪni ərəhɑ iou irə, iərmama riti riwən ruvehe mərər ia nɪkarek mə trasitu. Mətə irəhɑ pam hap raka ia nirak. (Iakəfwaki mə Kumwesən trəpwəh nərpwɪnien noien nəhɑ mɪnrəhɑ.) ¹⁷ Mətə ia nəpɪn nəhɑ Iərimənu səkitaha ramərər ipaka tukw iou, mauvei pehe nɪskaiien miou, mə iou iakukurən nəvisau irapwien nəgkiariien me pam səvənhi, nənə nərmama me pam səməme hərəirei Kumwesən həukurən nɪregiien. Nənə in ruvehi raka iou ia nərəhaien nəhɑ rəmwhen mə ruvehi raka iou ia nəkwai laeon. ¹⁸ Iərimənu səkitaha truvehi raka iou ia noien ərəhɑ me pam nərmama hənə tuho ia nirak. In trətə amasan iou meste in ruvehi iou mevən fwe ia nɪtətə sə in ramərimənu irə fwe ia neiai. Pwəh nəgnəɡɪniien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamɪnhi.

Nəgkiariien sampam

¹⁹ Tikɪni pen tɪ Prisila mɪne Akwila mɪne nərmama me pam ia nəkwai nɪmwə səvəi Onesiforas mə iakɪni ramasan tɪ nɪrəhɑ i.

²⁰ Erastas rɪpkukurirə mhə iou. In ramarə a fwe Korin. Nənə iakɪnəpwəh Trofimas fwe Maelitas, tɪ nəri nə mə in ramemhə. ²¹ Tikaməmwur muvehe akwauakw tukw iou kurirə nəpɪn səvəi nəkwieiiien ruvehe.

4:3: 1Tim 4:1, 2Tim 1:13   **4:4:** 1Tim 4:7   **4:6:** Fil 2:17   **4:7:** 1Tim 6:12   **4:8:** 1Kor 9:24-25, Rev 2:10
4:9: 2Tim 1:4   **4:10:** Kol 4:14, Taet 1:4   **4:11:** Kol 4:14, Wok Me 15:37-39   **4:12:** Efes 6:21-22   **4:13:** Wok Me 20:6
4:14: 1Tim 1:20, Sam 62:12, Prov 24:12, Rom 2:6   **4:16:** 2Tim 1:15   **4:17:** Wok Me 23:11, 27:23, Dan 6:22
4:19: Wok Me 18:2, 2Tim 1:16-17   **4:20:** Wok Me 19:22, 20:4

Iupulas, Putens, Linus, Klautia mine piəvtaha me pam ia kwopun i həni ramasan tukw
ik.
²² Pwəh Iərimənu səkitaha tramarə ia rerim, məriari pehe namasanien m kımiaha
pam.

Taetas Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Taetas in riti nəha Pol. Iasitu riti səvəi Pol. Nəpın nepwın in ramavən irau Pol. Nakalasia me fwe tənə əmweris riti kani mə Krit, Taetas in iəmə asori riti səvənraha. Nəkukuə i rəmwhen ia nəkukuə mi səvəi Timoti. Nakalasia me fwe Krit həpkukurən amasan mhə noien səvəi nəfwakiien ti nəri nə mə irəha həpkuvehe vi a mhahatətə ia Kristo. Ro pen iərmama traməkeikei mevən masitu ia nirəha. Pol rini pen ti Taetas mine nakalasia me fwe ikın mə tuhəfarə irə. Pol rini pen ti Taetas mə trahatən irəha ia nıpərhienien. In rahatən mwi Taetas ia niriien nakalasia me.

Pol ramrai nəkukuə i m Taetas

¹ Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən, nənə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. In rərhi pen iou mə takasitu ia nərmama me səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha. In rokeikei mə takasitu ia nirəha ia nahatətəien səvənraha, nənə masitu mwi ia nirəha mə tuhəkurən nəgkiariien pərhien sə ramahatən noien me Kumwesən rokeikei. ² In rərhi pen iou mə takasitu ia nirəha pwəh həmri pen əknekın nətərigien səvənraha ia nımıruien rerin. Fwe tui, nəpın tıprənə ramiwən ihı, Kumwesən sə rıpkəikuə mhə ruvəni raka mə truvei pen nımıruien rerin nəha mınraha, ³ nənə ia nəpın atukwatukw səvənhi in ro pui nımıruien nəha ia nəgkiariien səvənhi. Kumwesən sə rauvehimıru kıtaha rəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəgik mını nəkwən mə takəvisau irapw irə.

⁴ Nəkukuə i rauvehe tukw ik Taetas. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nərik pərhien. Pwəh Kumwesən Tata səkıtaha mine Iesu Kristo sə rauvehimıru kıtaha trouəriari pehe namanien mine nəmırinuien mik.

Wok sə Taetas ramo ia tənə Krit

⁵ Iakınəpwəh ik ia tənə Krit mə tikəmri atukwatukw narimnari me səməme krau kırıpkə mhə sampam irə. Rəmwhen iakıməni pehe tukw ik i, tikaməkeikei mevən ia rukwənu me pam muvehi utə elta me səvəi nəfwakiien. ⁶ Ikukurən nuvehi utəien iərmama riti trini mınuə noien səvənhi ratukwatukw pam, səvənhi pran kuatia, nıpwənətın me kəmhəni nıpərhienien ia Iesu, kırıkini mhə irəha mə kənkapwənraha riskai, uə həpwəh nısiəiien tata mine mama səvənraha. ⁷ Iəmə asori sə ramətui ti nakalasia me ramo tukwini nari m Kumwesən, ro iamınhi irə noien səvənhi traməkeikei matukwatukw pam. Rərəha mə kənkapwə riskai, uə niemaha raməpi akwauakw in, uə ramənimwi pik, uə ramousi iərmama, uə ramo noien ikou mauvehi mane irə. ⁸ Mətə iərmama sə rauvehi wok i traməkeikei mo iamınhi irə: In raməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmama pwıspwıs me. In rokeikei noien amasan, nənə mukurən nari. In ramo noien atukwatukw mine noien sə rəmher mo ikinan i. In ramatuakəm amasan. ⁹ In traməkeikei məkwətəmhirı əknekın nəgkiariien pərhien sə kınahatən in irə. Ia noien nəha in rukurən nasituien ia nərmama, mahatən irəha ia nəgkiariien atukwatukw, mukurən mwi nəmri atukwatukwien nərmama səməme kəmhəni nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien nəha.

¹⁰ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nərmama həpik kənkapwənraha riskai. Irəha kəmhəni nəgkiariien me nepwın nıpwran riwən, mamheikuə ia nərmama. Pərhien nəkur Isrel me nepwın nəha irəha kəmhə iamınhi irə mhəpi raka nərmama me nepwın. Irəha kəmhəni mə tukaməkeikei kuvehi ninhum m nərmama ti nahatən penien mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. ¹¹ Tikərəpinhə rə ia nəgkiariien səvənraha, ti nəri nə mə

1:2: Kol 1:27   **1:3:** Efes 1:9-10, Taet 2:10, 3:4, 1Tim 1:1,11   **1:4:** 2Kor 8:23, Kal 2:3, 2Tim 1:2, 4:10, Rom 1:7
1:6: 1Tim 3:2-7, 2Tim 2:24-26   **1:7:** 1Kor 4:1   **1:9:** 2Tim 4:3, Taet 2:1   **1:10:** 1Tim 4:7   **1:11:** Jon 10:12, 1Tes 5:2, 2Tim 3:6

irəha kamhouraha nərmama pam ia nəkwai nimwə nepwɪn, mamhahatən nərmama ia nəgkiariien sə rɪpkatukwatukw mhə mə tukahatən. Irəha kamho mə tuhəuvehi mane irə, mhəpwəh naurisien i. ¹² Iəmə Krit riti kupwən in profet riti səvənraha, in mwi riməni iamɪnhi mə, “Nəkur Krit irəha nərmama səvəi neikuəien ia nəpɪn me pam. Irəha həmwhen ia nəri əprɪmɪn me. Irəha rarpaha me. Nəpɪn me irəha hokeikei mə tuhamani a nari.” ¹³ Nəgkiariien səvəi profet nəha ro a nɪpərhiendien. Ro iamɪnhi irə tikəgkiari skai mɪnraha pwəh irəha həuvehe mhahatətə ia nəgkiariien sə ratukwatukw, ¹⁴ mhəpwəh nesi penien kwənagei me səvəi nəkur Isrel mɪne natuakəmien me səvəi nərmama me səməme hənəpwəh nəgkiariien pərhiendien. ¹⁵ Nərmama səməme həmher ia nəmri Kumwesən nari riti riwən sə tro irəha həuvehe mhəmkemɪk. Mətə nərmama səməme həmkemɪk ia nəmri Kumwesən tɪ nəri nə mə həpwəh nɪniien nɪpərhiendien ia Iesu, nənə noien riti riwən sə tro irəha həmher. Ro iamɪnhi irə nətərɪgɪen səvənraha ramevən əpa tɪ nərəhaien, hərəirei nəkiriien noien me. ¹⁶ Irəha həni mə həukurən Kumwesən, mətə noien səvənraha ramahatən pen mə rekəm irəha hərəirei in. Nərmama me nəha hərəha anan, mamhərui nəkwai Kumwesən. Irəha ko həpko mhə nari amasan riti.

2

Taetas traməkeikei mahatən nəgkiariien sə ratukwatukw

¹ Mətə ik Taetas nəgkiariien səim traməkeikei mesi pen nəgkiariien kamahatən nərmama irə sə ratukwatukw. ² Tikahatən nərgħarə me mə rərəha irəha nərmama səvəi nənimwiien. Irəha tuhaməkeikei mhəukurən nari, pwəh nərmama həsiai irəha. Irəha tuhaməkeikei mamhahatətə pərhiendien, mamhokeikei nərmama, mamhərər əknekɪn ia nəpɪn me.

³ Ia noien kuatia a, tikahatən nɪprənemə me mə irəha tuhaməkeikei mho noien sə ro ikinan i rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Rərəha mə irəha kamhəni nɪkare nərmama, uə kamhənimwi pɪk nənimwiien skai rəmwhen ia waen. Irəha tuhaməkeikei mhahatən nəgkiariien sə ramasan, ⁴ mamhəvəhag m nɪpran me səməme harə vi a irəha nərman mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei səvənraha me nərman me mɪne nɪpwnətɪnraha me. ⁵ Irəha tuhaməkeikei mhəvəhag m nɪpran me i mə irəha tuhəuvehe mho irəha nɪpran me səməme həukurən nari, mhəmher, mamhətui amasan tɪ narimnari me fwe ia rukwənu, nənə mamhəsiai nərman me səvənraha. Nəpɪn kamho noien sə ro iamɪnhi, nənə, tuhərəpɪnhə ia nərmama me mə tuhəpwəh nɪni ərəhaien nəgkiariien səvəi Kumwesən.

⁶ Ia noien kuatia a mwi, tikəgkiari amasan m ntəmaruə me mə irəha tuhaməkeikei mho narimnari me sə ramahatən pen mə irəha həukurən nari. ⁷ Nənə ik, ia narimnari me pam, tikamo a noien sə ramasan pwəh irəha hesi pen nəfe ikamo. Nəpɪn tikahatən, nɪmɪruien səim traməkeikei matukwatukw mo nəgkiariien səim rɪpam mo nərmama həsiai irə. ⁸ Tikaməkeikei mamɪni a nəgkiariien pərhiendien mə nərmama tuhəpwəh nətoniien təkutai nəgkiariien səim mhəni ərəha. Pwəh in tro nərmama səməme haməmwəki ik tuhauris tukwe tɪ nəri nə mə irəha həpkətoni mhə noien ərəha riti səim, nənə, mhəpwəh nɪni ərəhaien kitaha.

⁹ Tikahatən slef me mə irəha tuhaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səvənraha ia narimnari me pam pwəh rərɪnraha ragien tɪ wok səvənraha. Slef me tuhəpwəh nɪniien tai nəgkiariien səvəi nəmə asori me səvənraha, ¹⁰ nənə, mhəpwəh nakresien mɪnraha. Mətə nəpɪn me pam irəha tuhaməkeikei mho amasan nari pwəh nəmə asori me səvənraha tuhəni nɪpərhiendien ia wok səvənraha. Noien me nəha tuho ia narimnari me pam rəmwhen mə kaməkwanɪ pen tɪhinari me ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, Kumwesən sə rauvehimɪru kitaha.

¹¹ Krau kraukurən mə namasanien səvəi Kumwesən ruvəier pehe raka ti nərmama me pam. In nəha namasanien sə rauvehimiru nərmama irə. ¹² Namasanien nəha raməvəhag m kitaha mə tsəni rekəm ia noien me səməme Kumwesən raməmwəki mine noien ərəha me səvəi tiprənə i nərmama hokeikei pik. Ia nitətə i ipwet mine kitaha tsaməkeikei mharə, mamhəukurən nari, mamho noien atukwatukw mine noien me səməme Kumwesən rokeikei, ¹³ nənə, mamhəfwini nəpən amasan nəha kitaha saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. Nəpən amasan nəha in nə nəpən sə Iesu Kristo trier pehe irə irau niskaiien səvənhi. Iesu nə in Kumwesən asori səkitaha rauvehimiru kitaha. ¹⁴ In rinəsəni nimiruien səvənhi memhə tukutaha mə truvehi raka kitaha ia noien ərəha me pam, nənə, məpərhi kitaha səmher mhəuvehe mho kitaha nərmama səvənhi əpa səskai ti noien amasan me.

¹⁵ Narimnari me i ik tikamahatən nərmama me irə. Tikuvehi utə nətərigien səvənraha, məgkiari mənraha ti niniseien noien ərəha me səvənraha. Ikauvehi nasoriien ti noien nəri i. Pwəh iərmama riti rəpko mhə nəri auər a ia niram, məpwəh mwi nətəien təkutam.

3

Noien amasan me səməme Taetas traməkeikei məvəhag m nakalasia me irə

¹ Taetas. Tiko a pwəh rerənraha ramrhi mə tuhəsiəi nəmə asori me mine nərmama səməme kamhərimənu ia nirəha. Tuhaməkeikei mho nəkwənraha, nənə mhərer mwatuk ia nəpən me ti noien amasan me pam. ² Irəha tuhəpwəh nini ərəhaien iərmama riti. Ia nəpən me tuhaməkeikei mharə ia nəmərinuien, mhəpwəh nəvisəien, nənə mheiwaiu mhasitu ia nərmama me pam.

³ Irəha tuhaməkeikei mho iamənhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən kitaha mwi səreirei nari, mamhəru i nəkwai Kumwesən. Kameikuə ia kitaha səpwəh nətəien suatuk atukwatukw. Noien ərəha me nəpwən sokeikei pik mhəregi ramasan irə kamhərimənu ia kitaha. Ia narəien səkitaha samo pik nərəhaien. Reritaha ramakres narimnari me səvəi nərmama. Kaməmwəki kitaha nənə kitaha saməmwəki kitaha me. Fwe kupwən noien səkitaha ro iamənha irə, ⁴ mətə Kumwesən sə rauvei pehe nimiruien vi m kitaha rərhi pehe namasanien mine nokeikeien səvənhi rier pehe tukutaha. ⁵ Ia nəpən nəha Kumwesən ruvehimiru kitaha. Mətə in rəpkuvehimiru mhə kitaha ti nəri nə mə samo noien amasan me, rekəm. In ruvehimiru kitaha ti nəri nə mə rəpi kitaha. In ruvehimiru kitaha nəpən Nənimwən Ikinan raikuas raka noien ərəha me səkitaha, sətui mwi, mhəuvehe mhərməvi mwi. ⁶ Kumwesən rətəgi irəpw Nənimwən nəha ruvehe mukuər ia kitaha muku pen ti Iesu Kristo. Iesu nəha in iərmama sə rauvei pehe nimiruien vi m kitaha. ⁷ In rasitu ia kitaha ia namasanien səvənhi, mo kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən mə kitaha tsəuvehi nimiruien rerən sə sənəmri pen əknekin raka nətərigien səkitaha irə. ⁸ Nəgkiariien i in nəgkiariien pərhiən. Nənə iakokeikei mə tikahatən amasan nərmama me ia narimnari me i. Pwəh nərmama səməme həməni nipərhiənien ia Kumwesən tuhamarə mamho noien amasan me. Narimnari me i hamasan pik mamhasitu ia nərmama.

⁹ Mətə nəresien me nərmama hərəirei nari kamhəni, mine nəgkiariien me kamhəni ia kwənəkwus səvəi kaha kupwən me, mine nəvisəien me kamhəvisə mənraha me ti nipwrai Loa səvəi Moses, tikaməkeikei mərer isipwən ti nirəha, ti nəri nə mə ko həkəsitu mhə, namasanien səvənraha riwən. ¹⁰ Trini minuə iərmama riti rini nəgkiariien iamənhi meitehi kimiaha irə, tikevən minise. Mə ro mwi iamənhi, nənə, tikevən minise mwi. Trini minuə ikənise m kəru, mətə raməkeikei ia noien səvənhi, nənə, tikərer pen isipwən tukwe, məpwəh. ¹¹ Ikukurən mə iərmama sə ramo iamənhi irə, in iəmə rərəha, mamə noien

2:12: 1Jon 2:16, Efes 1:4   **2:13:** 1Kor 1:7, Fil 3:20   **2:14:** Kal 1:4, Eks 19:5, Dut 7:6, Sam 130:8, Esik 37:23, 1Tes 2:9   **2:15:** 1Tim 4:12   **3:1:** Rom 13:1-7, 1Tes 2:13-14   **3:2:** Fil 4:5   **3:3:** 1Kor 6:11, Efes 2:2, 5:8   **3:4:** Taet 1:3   **3:5:** 2Tim 1:9, Efes 5:26, Jon 3:5   **3:6:** Wok Me 2:17-18   **3:7:** Rom 3:24   **3:9:** 2Tim 2:14,16,23   **3:10:** Mat 18:15-17, 2Jon 10   **3:11:** 1Tim 6:3-5

ərəha. Noien səvənhi ramo pui atukw a in mə in iərmama riti Kumwesən trərpwɪn noien ərəha səvənhi.

Nəgkiariien sampam səvəi Pol

¹² Takərhi pehe iərman mi i riti Ateamas uə Tikikas truvehe mətoni ik. Nəpɪn truvehe irə, tikaməkeikei mətoni akwauakw a suatuk mə tikuvehe mətoni iou fwe taon nəha Nikopolis, ti nəri nə mə iou iakokeikei mə takevən marə fwe ikin ia nəpɪn səvəi nəkwieien. ¹³ Iərmama mi kəru nəghɪnrau nə Apolos mɪne Sinas, Sinas in iərmama riti sə ramowok ia nɪkaren səvəi loa səvəi nəkur Rom, irau krauavən ia navənien səvənrau, mətə tikasitu ia nirau mə nari riti trəpwəh niwən tənien ia nirau. ¹⁴ Ramasan mə ikahatən nərmama me səkitaha mə irəha tuharə məmhəmwur məmho noien amasan me məmhasitu ia nərmama nəpwɪn səməme narimnari me səvənraha rɪpkəmwhen mhə. Rərəha mə nərmama me səkitaha tuhamarə auər a.

¹⁵ Nərmama me pam səməme kamharə kɪmaha mɪnraha həni ramasan tukw ik. Nənə ik tikɪni tukwini ramasan səkɪmaha revən ti nərmama me səməme hokeikei kɪmaha məmhahatətə ia Iesu.

Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

Filimon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Filimon in iəmə asori riti səvəi nakalasia me fwe Kolosi. In riti nəha Pol. Onesimas, in slef riti səvəi Filimon. In rakres mane səvəi Filimon nənə map mevən fwe Rom. Nəpən in ramarə fwe Rom, in rətoni Pol, mīni nīpərhiēnien ia nəgkiariien səvəi Iesu Kristo. Pol rərhi pen Onesimas ruvehi nəkukuə i mevən muvei pen m Filimon. Pol rəres skai m Filimon mə trəpwəh nərpwīnien noien ərəha səvəi Onesimas nənə mo in rəmwhen ia piəvni. Nəkukuə i rukwakwa. Filimon, Efesas, Kolosi, mine Filipae kani mə nəkukuə me səvəi kalapus ti nəri nə mə Pol ramarə ia kalapus fwe Rom ia nuk 59-61 mīrai nəkukuə me i.

¹ Iou Pol iakamarə ia kalapus ti nəghi Iesu Kristo. Kīmrau piəvtaha Timoti iarouni ramasan tukw ik Filimon. Ik iərmama i kitahar mik samaro pəri wok. Kīmrau iarouokeikei ik. ² Nənə iarouni mwi ramasan ti kitirimətaha Apia, mine piəvtaha Akipas, iəmə sə kitaha min səmwhen ia naruagən me. Iarouni ramasan ti nakalasia me pam nəha səməme kamhousəsīmwin irəha me ia nəkwai nimwə səim. ³ Iarouəfwaki mə Kumwesən tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəməriniēn pwəh irau krauarə tukumiaha.

Pol raməkwein amasan ia Filimon

⁴ Filimon. Ia nəpən me, nəpən rerik ramrhi ik ia nəfwakiēn me səiou, iakani vivi Kumwesən, ⁵ ti nəri nə mə iakamregi kamini nokeikeiēn səim sə ikamo m nərmama me pam səvənhi mine nahatətəien səim ikauvehi ia Iesu Iərimənu səkitaha. ⁶ Iakamregi mwi mə ikaməriari ia rerim pam ti nəri nə mə ikamahatətə. Iakəfwaki mə noien nəha trasitu ia niram mo ikukurən amasan mwi narimnari amasan me pam kauvei pehe saməuvehi rauku pen ti Kristo. ⁷ Piak, iakaməfwaki iamīnhi irə ti nəri nə mə nokeikeiēn səim ro nərmama me səvəi Kumwesən rerinraha ragien. Nənə nəpən iakregi, iou mwi rerik ragien. Ruvehi utə mwi nətəriēn səiou.

Nəresien səvəi Pol

⁸ Filimon, iakuə takəres nari riti mik. Iakukurən nīnien nəkwak tukw ik ia nəghi Kristo mə nəfe tikaməkeikei mo, ⁹ mətə nokeikeiēn səkrau, ko iapko mhə iamīnhi. Iakuə takəres a ik. Təkwtəkwuni iou Pol iakinərgharə, nənə rəmwhen iakuvəni raka iakamarə ia kalapus ti Iesu Kristo, ¹⁰ iakaməres nari riti mik ia nīkaren səvəi Onesimas,^a in i səim slef. In ruvehe mətōni iou ia kalapus, nənə iakuvehe məmwhen ia tata səvənhi, in ruvehe nərīk. ¹¹ (Fwe kupwən in rīpkasitu mhə ia niram, mətə təkwtəkwuni nəha in rukurən nasituiēn ia krau pəri.)

¹² Təkwtəkwuni iakamərhi pehe iəmə i, iəmə sə iakokeikei pīk, rīrəriēn muvehe tukw ik. ¹³ Iakokeikei mə takəkwətəmhirī əknekīn ramarə kīmrau min mə truvehi təmwhekīm, mamō tukwini nari miou nəpən iakamarə ia kalapus ti nəgkiariien amasan. ¹⁴ Mətə iapkokeikei mhə mə tako nari riti sə ipkəsēni mhə irə. Trīni mīnuə ikamo nəri amasan iakokeikei mə truku pen ia rerim agien, mətə rīpko mhə nəri iakaməkeikei mik tukwe mə tiko. ¹⁵ Rosi Onesimas rīnap məpwəh ik nəpən ouihi a mə tikuvehi mwi rouarə rerin kīmīrau min. ¹⁶ Nənə təkwtəkwuni in rīpko mhə slef əpa riti səim, mətə in rəpi raka slef. In piəvtaha keikei riti. Iou iakokeikei pīk in, mətə ik tikokeikei pīk in rəpi raka ti nəri nə mə in slef səim, mətə irənhə mwi irə in piām, ti nəri nə mə in ruvəuvehe mamahatətə ia Iərimənu səkitaha.

1:1: Efes 3:1   **1:2:** Kol 4:17, 2Tim 2:3   **1:3:** Kal 1:3   **1:4:** Rom 1:8-9   **1:6:** Fil 1:9, Kol 1:9   **1:7:** 2Kor 7:4
1:9: Flm 1   **1:10:** Kol 4:9, 1Kor 4:15   **a 1:10:** Nīpwrai nəhag nəha Onesimas in i mə Iəmə sə Ramasitu.   **1:13:**
 Fil 2:30   **1:14:** 2Kor 9:7, 1Tes 5:2   **1:16:** 1Tim 6:2

¹⁷ Ro pen trini minuə ikamətə iou rəmwhen ia ik riti sə krauo pəri wok, tikuvehi in ia rerim pam rəmwhen a mə ikauvehi iou. ¹⁸ Trini minuə rino nari riti rərəha ia niram, uə riməuvehi nari riti mipkuvehi mhə nənimen, tikəmri pen ia kaon səiou. ¹⁹ Iou, Pol, iakamrai nəgkiariien i ia rəgik, iou tapkərəku. (Mətə tikəpwəh nenouenouien mə səim kaon rarə ti nəri nə mə iou iakinasiu ia niram ikuvehi nimiruuen vi.) ²⁰ Ouəh, piak, iakokeikei mə tikasiu ia nirak, mo rerik ragien, ti nəri nə mə krau pəri krauhatətə ia Kristo Iərimənu səkitaha. ²¹ Iakamrai nəkukuə i mik, mukurən amasan mə tiko nəkwak. Iakukurən mə tiko rəpi raka nəfe nəghin iakaməres i.

²² Nənə tikəpnəpenə mwi kwopun riti səiou takapri ikin. Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə iakameitenhi Kumwesən mə trəsəni nəfwakiien me səkimiaha, mo suatuk miou iakrərig pehe tukumiaha.

Nəgkiariien sampam səvəi Pol

²³ Epafra i iou riti sə kimrau min iarouarə ia kalapus ti nəghhi Iesu Kristo in rini ramasan tukw ik. ²⁴ Nənə Mak mine Aristakas, mine Temas, mine Luk iou me nepwin səməme iahamo pəri wok, irəha mwi həni ramasan tukw ik. ²⁵ Iakəfwaki mə namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha.

Hipru

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Səreirei mə sin rımərai nəkukuə i. Iərmama riti rımərai ia nuk 60. Ia nəpın nəha nərmama kamhometə nakalasia me fwe Rom. Kımərai pen nəkukuə i revən ti nəkur Isrel nepwın səməme haməni nıpərhienien ia Iesu. Səpkukurən mhə mə irəha hamarə pəku rosi fwe tənə Isrel uə taon nəha Rom. Kamo nəmisiəien mınraha ro pen irəha na tuhəpwəh nahatətəien səvənraha ia Iesu mhərərīg mhesi pen mwi Loa səvəi Moses. Nəkukuə i kani mə Hipru raməgkiari m nəkur Isrel mə nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo ramasan pık məpi raka nahatətəien kupwən səvənraha. Iesu in Tini Kumwesən. In rasori məpi raka nagelo me, Moses, Josua, mine pris me. Iesu in rımamhə m kuatia a rınəmwhen ti nuvehi rakaien noien ərəha. Nemhəien səvənhi rousi raka noien səvəi pris kupwən me səməme haməvi netə ti noien ərəha ia nəpın səvəi Oltestamen. Japta 11 raməgkiari ia nahatətəien səvəi nərmama ia Oltestamen. Nəpın nəkur Isrel səməme haməni nıpərhienien ia Kristo həvsini nəkukuə i, ruvehi utə nətərīgien səvənraha ia nahatətəien səvənraha. Nənə həni nıpərhienien ia Kumwesən ia nəpın səvəi nəmisiəien.

¹ Fwe kupwən, nəpın rıpık mine ia suatuk me səpəmsəpə, Kumwesən rəgkiari m kaha me səkitaha, nəgkiariien səvənhi ruku pen ia profet me səvənhi, ² mətə nəpın kurirə rınauvehe ipaka, nənə in rəgkiari m kitaha, nəgkiariien səvənhi ruku pen ia Tini sə rımərfi mə trərımənu ia narimnari me pam səvəi Tata səvənhi. Ia Tini, in rino neiai mine tıprənə mine narimnari me pam. ³ Tini Kumwesən kamətə pen nukuraanien asori səvəi Kumwesən irə, ti nəri nə mə in rəmwhen atukwatukw ia Tata səvənhi ia narimnari me pam, maməkwtəmhiri narimnari me pam ia nəgkiariien əsanın səvənhi. Nəpın rınaikuas raka noien ərəha me səvəi nərmama, nənə mevən fwe ia neiai, məkure ia nıkare Kumwesən asori mwatuk.

Tini Kumwesən in rasori məpi raka nagelo me

⁴ Tini Kumwesən ruvehe mınasori raka məpi raka nagelo me rəmwhen mə nəhag Kumwesən rıməuvei pen min rasori məpi raka nəghınraha. ⁵ Iakani iamınha irə ti nəri nə mə Kumwesən rıpkini anan mhə ti agelo riti səvənhi mə,

“Ik nərik,

təkwtəkwni iakuvəuvehe tata atukwatukw səim.”

Kumwesən rıpkini anan mhə ti agelo riti mə,

“Iou takuvehe tata səim,

nənə ik tikuvehe nərik.”

⁶ Mətə nəpın Kumwesən rınərhi pehe tini sə rıməkupwən mətui ruvehe ia tıprənə i, nənə mını mə,

“Pwəh nagelo me pam səiou hənimwi nukurhunraha, mhəsiəi in.”

⁷ Mətə in rəgkiari ia nagelo me mını mə,

“In ramo nagelo me səvənhi həmwhen ia nımətəgi me,

mamo səvənhi iotukwininari me həmwhen ia nərəmi napw me.”

⁸ Mətə rınaməgkiari ia tini nənə mani mə,

“Kumwesən nərımənuien səim tramarə rerin ia nuk nuk me.

Ik ikamərımənu ia nərmama me səim ia noien atukwatukw.

⁹ Ik ikokeikei a natukwatukwien

nənə məmwəki noien ərəha.

Ro pen Kumwesən, Kumwesən səim, rınəmri kupwən ik,

nənə ik ikasori ia ik me nepwın.

Nənə rino pen oel ia kəmkapwə ramahatən pen mə ik kig,
mamo rerim ramagien məpi raka ik me nepwin.”

¹⁰ Nənə Kumwesən rini pen mwi ti tini mə,

“Iərimənu, fwe nukune narəien ikinəmri tiprənə i,
nənə narimnari me ia nimagouagou ikino irəha ia rəgim mi.

¹¹ Narimnari me pam i tuhəpkiwən,

irəha tuhakuas mhəmwhen ia tinari sə rimərir,
mətə ik ikamarə rerin a.

¹² Ik tikərfe irəha rəmwhen kamərfe tinari,
tuko irəha rəmwhen karkahu kuvehi raka karkahu pen səpə,
mətə ik ikamarə a iamihhi irə mamevən ia nuk nuk me
ko ipkəmhə mhə nəpin riti.”

¹³ Kumwesən ripkini pen anan mhə ti agelo riti səvənhi mə,

“Əkure ia nikarek mwatuk
meste tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,
tikərpwi utə tipage nisum mi ia nirəha.”

¹⁴ Mətə nagelo me, irəha nəfe? Irəha nənimwin me kamho tukwini nari m Kumwesən.
In rərhi pehe irəha mə tuhəuvehe mhasitu ia nərmama səməme in truvehimiru irəha.

2

Kitaha tsaməkeikei mhətərig amasan ti nəfe səuvəregi raka

¹ Ro iamihhi irə kitaha tsaməkeikei mhətərig amasan mwi ti nəfe səuvəregi raka, kamo
kitaha saraka mərməru irə. ² Kitaha sənətə raka mə nəgkiariien səvəi Loa nagelo me
həuvei pen m kaha kupwən me səkitaha ro nipərhiien. Nərmama me pam səməme
həno noien ərəha uə hənərui nəgkiariien nəha, kuvei pen nərpwinien sə ratukwatukw
minraha. ³ Ro pen tsəfo mhəp ti nərpwinien sə Kumwesən tro m kitaha trini minuə so
nəri auər a ia nəgkiariien i ramasan pik maməvisau suatuk sə in rauvehimiru nərmama
irə? Iərimənu səkitaha riməkupwən mini irapw nəgkiariien nəha. Kurirə irə nərmama
me i səməme həməregi, irəha hahatən kitaha ia nəgkiariien nəha mə ro nipərhiien.
⁴ Kumwesən in mwi ro kitaha sətəni mə nəgkiariien nəha ro nipərhiien i. In ro
nimtətien me mine narimnari me nərmama hətoni nənimenraha rier tukwe, nənə muvei
pen niskaiien me səvəi Nənimwin Ikinan m nərmama resi pen nətərigien səvənhi.

Iesu riməuvehe iərmama nipwran rəmwhen ia nipwrataha

⁵ Ripko mhə nagelo me Kumwesən riməuvehi utə irəha mə tuhərimənu ia tiprənə vi sə
tripkuvehe, tiprənə nəha saməgkiari irə. ⁶ Nəgkiariien riti sə raməmak ia Nəkukuə Ikinan
rani mə,

“Iərmama in nəri auər a,
mətə rerim tramrhi in,
tikəpwəh nenouenouien irə,

nənə ik ikamətui amasan ti iəməti iərmama.

⁷ Ia nəpin kwakwa a ik ikiməuvehi irapw in reiwaiu inhəripw anan ia nagelo me,
nənə məfəfau pen nasorrien mine nisaiien ia kənkəpwə,

⁸ məmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tipage nisun mi.”

Nəgkiariien i sə rani mə Kumwesən rəmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tipage
nisui iərmama nipwran mə Kumwesən ripkəpwəh mhə kuatia mə iərmama trəpwəh
nərimənuien irə. Mətə kitaha səpkətoni mhə ihhi iərmama ramərimənu ia narimnari me
pam. ⁹ Mətə nari kuatia sənətoni in i Iesu sə Kumwesən riməuvehi irapw in reiwaiu
anan ia nagelo me səvəi nəpin kwakwa a. Nənə təkwtəkwuni nəha kinəfəfau pen

nasoriien mine nisaiien ia kankapwə ti nəri nə mə riməuvehi nəmisəien memhə. Ouəh, ia namasanien səvəi Kumwesən in remhə muvehi təmwki nərmama pam.

¹⁰ Kumwesən sə rino narimnari me pam mə narimnari me nəha səvənhi, in ro noien riti ramasan pik in i ro Iesu riregi nəmisəien me. Nəmisəien me nəha həno Iesu ruvehe matukwatukw məmwhen. In iərmama sə rukupwən mousi əmwesi nəkwus ti nuvehimiruien nīpwnəti Kumwesən me həpik. Kumwesən truvehi utə irəha tuhəuvən mharə ia kwopun ramser. ¹¹ Iesu ramo nərmama me səvənhi həuvehe mho nəkur ikinan me mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən noien ərəha səvənraha riwən. Nənə Iesu mine nərmama me səvənhi səvənraha tata kuatia a. Ro pen Iesu ripkauris mhə mə trəkwein irəha mə piəvni me ¹² nəpīn raməgkiari iamīnhi irə minuə, “Iou takini irapw nəghim ti piak me.

Ia nīmwrhenhi nousəsimwinien səvənraha takəgnəgini ik.”

¹³ In rani mwi mə,

“Iou takəmri pen nahatətəien səiou ia Kumwesən.”

Nənə mani mwi mə,

“Ətə ro. Iou i kimaha nəkwərhakwərha me səməme Kumwesən riməuvei pehe irəha miou.”

¹⁴ Ti nəri nə mə nəkwərhakwərha me nəha nusanraha mine nitenraha rarə, ro pen Iesu in mwi ruvehe mo in iərmama rəmwhen a ia nirəha nusan mine niten rarə. In ro iamīnha irə mə tremhə, nənə ia nemhəien səvənhi trouraha iəremhə sə rauvehi niskaiien səvəi noien iərmama remhə. Iəremhə nəha Setan. ¹⁵ Ti nəri nə mə nərmama haməhekīr nemhəien, nehəkīrien səvənraha raməkwtəmhirī tərini irəha nəpīn me pam ia nīmīruien səvənraha. Rəmwhen a mə irəha slef me. Mətə Iesu rimamhə mə truvei raka irəha, tuhəpwəh mwi noien irəha slef me. In ruvəfi nari ia nirəha. ¹⁶ Rino nukurənien irə mə Iesu ripkasitu mhə ia nagelo me, mətə rinasitu ia kwənəkwus me səvəi Epraham. ¹⁷ Ro pen in riməuvehe məmwhen a ia piəvni me ia noien me pam, mə ia nīkaren səvəi wok səvəi Kumwesən, in rukurən nuveheien pris asori anan riti sə trapi ti nərmama me səvənhi, nənə irəha həukurən nətigiteien irə traikuas raka noien ərəha me səvənraha. ¹⁸ Ti nəri nə mə in ruvəregi raka nəmisəien ia nəpīn nəha kinameipweipwi in ia noien ərəha ro pen in rukurən nasituien ia səməme kameipweipwi irəha ia noien ərəha ipwet mine.

3

Iesu in rasori məpi raka Moses

¹ Ro pen, piak ikinan me, nərmama me Kumwesən ia neiai rinəkwein pəri ia kitaha m kimiaha, hətərig ro ia Iesu, aposol mine pris asori anan səvəi nəgkiariien səkitaha sə saməni irapw. ² Kumwesən riməuvehi utə in mə tro wok i, nənə in ro nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam, rəmwhen ia Moses fwe kupwən in rino nəkwai Kumwesən ia wok me pam səvənhi ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. ³ Mətə Iesu in rasori məpi raka Moses rəmwhen iəmə sə ruvrhəkin nimwə riti in rasori məpi raka nimwə nəha. ⁴ Ouəh nīpərhiēnien, nimwə me pam kuatia kuatia iərmama ruvrhəkin, mətə iəmə sə riməuvrhəkin narimnari me pam in nəha Kumwesən. ⁵ Moses in iotukwininari riti sə ro nəkwai Kumwesən ia wok me pam səvənhi ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mukupwən mīni irapw narimnari me səməme Kumwesən trəgkiari mwi irə kurirə ikin. ⁶ Kristo, in mwi ro nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam. Mətə ripko mhə in iotukwininari a riti ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən rəmwhen ia Moses. In Tini Kumwesən sə ramərimənu ia nimwə nəha. Nənə trini minuə kitaha saməkwtəmhirī noien i samo, noien sə samahatətə əknekin ia Kumwesən, mamhəmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə, in i rahatən pen mə kitaha nimwə səvənhi.

Tihəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai

⁷ Ro pen rəmwhen ia Nənimwīn Ikinan rani,
 “Ipwet, trini minuə hiəregi reri Kumwesən,

⁸ hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai,
 rəmwhen ia kaha kupwən me səkimiaha hənamo mamhərui nəkwai Kumwesən,
 nəpīn irəha hameipweipwi in fwe ia kwopun akwesakwes.

⁹ Kwopun nəha, ia nəpīn me meste nuk foti, kaha kupwən me səkimiaha hamətoni
 narimnari me səməme iakamo minraha,
 mətə irəha hameipweipwi iou, mamhokeikei mə tuhətoni mwi niskaiien səiou.

¹⁰ Ro pen niemaha rəpi iou ti nərmama me nəha,
 nənə iakini mə, ‘Ia nəpīn me pam irəha kamhəuvən mamharikou ia rerinraha.
 Irəha həpkesi pen mhə suatuk me səiou.’

¹¹ Niemaha rəpi pik iou, iakuvehi kwəsua hi mini mə,
 ‘Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpīn riti mhəuvehi napwīsien səiou.’ ”

¹² Piak me, tihətui amasan, kamo kimiaha riti rerin ruvehe mərəha, məpwəh niniiēn
 nīpərhienien ia nəgkiariien pərhien, miri pen in mə trəpwəh Kumwesən sə ramiru,
 mevən isipwīn tukwe. ¹³ Mətə nəgkiariien nəha Nənimwīn Ikinan riməni mə “ipwet”
 ramarəhi, ramasan mə kimiaha tihaməkeikei mamhəgkiari m kimiaha me mamhərpwi
 əknekin kimiaha me ia nəpīn me, mə noien ərəha trəpwəh neikuəien ia kimiaha riti
 mo kəmkapwə riskai. ¹⁴ Iakani iamīnha irə ti nəri nə mə kitaha tsaməkeikei mhahatətə
 əknekin ia Kristo rəmwhen səno fwe kupwən nəpīn səuvehe vi a mhahatətə irə. Trini
 minuə səkwətəmhiri noien nəha səkitaha meste nīmīruien səkitaha ro sampam, rahatən
 pen mə nīpərhienien kitaha nərmama me səvəi Kristo, saməuvehi pəri narimnari me
 kitaha min. ¹⁵ Nəgkiariien səvəi Nəkukuə Ikinan rani iamīnhi irə:

“Ipwet, trini minuə hiəregi reri Kumwesən,

hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai,
 rəmwhen ia kaha kupwən me səkimiaha hənamo mamhərui nəkwai Kumwesən.”

¹⁶ Nīsīmə me nəha həməregi reri Kumwesən mətə həpwəh noien nəkwən? Irəha
 pam səməme Moses riməiri irapw irəha fwe tənə Ijip uə rekəm? Ouəh, irəha nəha.

¹⁷ Nīsīmə me nəha hənə Kumwesən niemaha rəpi nuk foti? Irəha səməme hənə noien
 ərəha, nənə nīpwrānraha rimwei pen ia kwopun akwesakwes hemhə uə rekəm? Ouəh,
 irəha nəha. ¹⁸ Nīsīmə me nəha Kumwesən raməgkiari mīnraha mauvehi kwəsua hi mə
 irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpīn riti mhəuvehi napwīsien səvənhi? In raməgkiari
 m nərmama səməme hənərui nəkwən. ¹⁹ Ro iamīnhi irə sətōni mə kinise irəha
 həpkuvnimwə mhə ti nəri nə mə irəha həpkīni mhə nīpərhienien ia Kumwesən.

4*Napwīsien riti nəha ikīn nərmama me səvəi Kumwesən həkurən nuvehien ipwet*

¹ Mətə kitaha i, Kumwesən ruvəni raka tukutaha mə kitaha səukurən nuvnimwəien
 mhəuvehi napwīsien səvənhi, nənə nəgkiariien nəha ramərer maməsevər tukutaha. Ro
 pen pwəh səhekīr. Rərəha mə tukəkiri kimiaha riti kətə mə rəpwəh nesteien napwīsien
 nəha. ² Kitaha səuvəregi raka nəgkiariien amasan riti rəmwhen nərmama me nəha
 fwe kupwən həməregi. Mətə nəgkiariien nəha irəha həməregi rīpkasitu mhə ia nīrəha,
 ti nəri nə mə irəha həməregi a mətə həpwəh nahatətəien irə. ³ Mətə kitaha səməme
 səuvəni raka nīpərhienien ia nəgkiariien nəha saməuvnimwə mamhəuvehi napwīsien
 nəha Kumwesən raməgkiari irə mamīni mə,

“Niemaha rəpi pik iou, iakuvehi kwəsua hi, mini mə,

‘Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpīn riti mhəuvehi napwīsien səiou.’ ”

In rini iam̄inhi irə nəri auər a mə rino pam wok me səvənhi ia nəp̄in rinəmri t̄iprənə irə. ⁴ Kitaha səukurən mə rino pam raka wok me nəha iam̄inhi irə ti nəri nə mə Nəkukua Ikinan raməgkiari ia nəp̄in sə ro sefen irə, mani mə, “Ia nəp̄in səro sefen, Kumwesən rapwis ia wok me pam səvənhi.” ⁵ Nənə rani mwi ia kwopun i mə, “Irəha tihəpkuvnimwə mhə ia nəp̄in riti mhəuvehi napwisien səiou.”

⁶ Nərmama səməme haməkupwən mhəregi nəgkiariien amasan, irəha həpkuvnimwə mhə mhəpkuvehi mhə napwisien nəha ti nəri nə mə irəha hənərui nəkwai Kumwesən. Mətə napwisien nəha raməmak ihi mə nərmama nepw̄in mwi irəha həkurən nuvnimwəien mhəuvehi. ⁷ Ro nukurənien i mə ro iam̄inhi irə ti nəri nə mə nuk r̄ip̄ik rukurau nənə Kumwesən rəmri mwi nəp̄in riti mwi kani mə “Ipwet.” Kig Tevit r̄iməni irapw nəri nəha ia nəgkiariien i iakuvəni raka, rani mə,

“Ipwet, tr̄ini minuə hiəregi reri Kumwesən,
hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai.”

⁸ Fwe kupwən, Josua r̄ipkuvei pen mhə napwisien minraha ia tənə Kenan. Ko ruvei pen minraha Kumwesən ko r̄ipk̄ini mhə mwi nəp̄in əpə riti mwi kurirə. ⁹ Mətə Kumwesən rini nəp̄in əpə riti mwi. Ro iam̄inhi irə napwisien riti nəha ikin raməmak ihi nərmama me səvəi Kumwesən həkurən nuvnimwəien mhəuvehi. Napwisien nəha rəmwhen ia sapat, ¹⁰ ti nəri nə mə iərmama sə truvnimwə muvehi napwisien nəha səvəi Kumwesən, in mwi trapwis ia wok səvənhi rəmwhen ia Kumwesən rinapwis ia wok səvənhi fwe kupwən. ¹¹ Ro pen pwəh kitaha sousari əknek̄in mə tsəuvnimwə mhəuvehi napwisien nəha. Rərəha mə kitaha riti tresi pen noien səvəi nəkur kupwən me səməme hənərui nəkwai Kumwesən mhəmwei.

¹² Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə Nəgkiariien səvəi Kumwesən ram̄iru mamō n̄ipwran, məhiə məpi raka nau səvəi naruagənien sə rəhiə ia n̄ikaren pəri mi, mamərai ərori iərmama meste fwe imwə anan ia kwopun n̄im̄iruien m̄ine nən̄imw̄in krauarə ikin, meste kwopun n̄ikəkrin me h̄ərip̄in ikin m̄ine nui fwe imwə ia n̄ikəkrin me, maməkiri nətərigien me m̄ine noien afafa me ia reri iərmama. ¹³ Nari riti riwən sə Kumwesən rino ko rərkwafə ia nən̄imen, mətə in ramətə pam irəha. Nənə in nəha trəres kitaha mə sənəfarə irə ia n̄im̄iruien sək̄itaha.

Iesu in pris asori anan riti

¹⁴ Ro pen pwəh səkwtəm̄hiri əknek̄in nəgkiariien sək̄itaha sə saməni irapw ti nəri nə mə səuvəuvehi pris asori anan riti sək̄itaha in rasori. In i Iesu, Tini Kumwesən sə rutə məpi raka n̄imagouagou mevən fwe ia neiai. ¹⁵ Pris asori anan nəha sək̄itaha rukurən amasan mə n̄iskaiien sək̄itaha riwən, nənə ramapi tukutaha, ti nəri nə mə narimnari me pam hən̄eipweipwi raka in. Mətə nari kuatia in r̄ipko mhə noien ərəha. ¹⁶ Ro pen pwəh səpwəh nehek̄irien. Pwəh səuvən ipaka ti jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, jea sə namasanien raku pen ikin. Ia kwopun nəha in trapi kitaha, muvei pehe namasanien m kitaha nəp̄in samətui in mə trasitu ia kitaha.

5

¹ Kitaha səukurən mə ia narəien səvəi nəkur Isrel nəp̄in me pam Kumwesən rarfi iərmama riti ia reri nərmama mauvehi utə in mə truvehe mo in pris asori anan. Pris asori anan nəha tro suatuk səvəi nərmama həuvən ti Kumwesən. In rauvei pen tukwini narimnari me səvənraha m Kumwesən ia təkure n̄ifatə, nənə mavi netə ti nuvehi rakaien noien ərəha me səvənraha. ² Nərmama səməme hamreirei nari mamhəuvən ia mour, pris asori anan nəha rukurən noien r̄iməru ti nirəha ti nəri nə mə in mwi r̄ipk̄iskai mhə mamō noien ərəha nəp̄in r̄ip̄ik. ³ Ro iam̄inhi irə in traməkeikei muvi netə ti nuvehi rakaien noien ərəha me səvənhi, nənə marə mo mwi səvəi nərmama.

⁴ Nənə iərmama riti ko rīpkuvehi utə atukw mhə in mə tro wok səvəi pris asori anan, mətə Kumwesən rəkwein in mə tro rəmwhen rīnəkwein ia Eron fwe kupwən. ⁵ Rəmwhen a mwi Kristo rīpkuvehi utə atukw mhə in mə in pris asori anan, mətə Kumwesən rīmərfi, nənə mini pen tukwe in mə,

“Ik nərīk.

Təkwtəkwuni iakuvehe tata atukwatukw səim.”

⁶ Nənə ia kwopun riti mwi ia Nəkukuə Ikinan in rani mə,

“Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən,

tikauvehi wok i ia nəpīn me mīne ia nuk nuk me.”

⁷ Ia nīmīruien səvənhi ia təkure tīprənə i Iesu raməfwaki m Kumwesən maməres nari, mamasək əpwəmwis nise nənīmēm ramaiu. Kumwesən rauvehi nīskaiien tī nuvehimīruien in mə trəpwəh nemhəien. Nənə in ramsiai Kumwesən mamə nəkwan, ro pen Kumwesən rīregi in. ⁸ Nīpərhiēnien Iesu in Tīni Kumwesən, mətə rīməregi nəmīsaiēn. Ro pen nəmīsaiēn səvənhi ro in rukurən amasan nīpwrai noien nəkwai Kumwesən. ⁹ Nənə nəpīn ruvehe mīnatukwatukw pam, in ruvehe nukune nīmīruien rerīn kauvehimīru nərmama me pam irə səməme kamho nəkwan. ¹⁰ Nənə Kumwesən ruvei pen nahag i min mə in pris asori anan rəmwhen ia pris nəha Melkisetek fwe kupwən.

Nəgkiariien kani kaməsūəpwiri irəha irə

¹¹ Kīmaha iahaməuvehi nəgkiariien rīpik mə tahəni mhəgkiari ia nəri nəha, mətə rəknekīn tī nīni amasan pamien tukumiaha, tī nəri nə mə kīmiaha hiarpaha nīregiēn nari riti nənə mhəukurən. ¹² Kīnahatən raka kīmiaha tui ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. Təkwtəkwuni ratukwatukw a mə kīmiaha tīhahatən nərmama me irə, mətə kīmiaha ko hiəpko mhə. Təkwtəkwuni nəha tukaməkeikei kahatən mwi kīmiaha ia nukune nəgkiariien səvəi Kumwesən. Kīmiaha hiamesis a ko hiəpkani mhə nəvegīnien skai. ¹³ Mətə iərmama sə ramesis ihi iamīnha irə trəfo mukurən nəgkiariien səvəi natukwatukwien? Rəknekīn tī nəri nə mə in iəkunouihi. ¹⁴ Mətə nəvegīnien sīkai sənəi nəkur həuvəmruə raka səməme kamhəkiri noien me ia nəpīn me, nətərigiēn səvənraha ruvəuvehe muvəukurən sə ramasan mīne sə rərəha.

6

¹ Ro pen ramasan mə tsəpkahatən mhə mwi nukune nahatənien səvəi nahatətəien ia Kristo, mətə pwəh səuvən atukwatukw tī nəgkiariien me səməme ho kitaha səuvehe mhəmruə. Kitaha səuvərərig raka ia noien emhə me, mhənahatətə raka ia Kumwesən. Rəmwhen a mə sənəpərhi raka təmwki nimwə. Nəpīn nəha təkwtəkwuni səvəi nīrīpesuiēn nimwə. ² Kitaha səuvəukurən raka nahatənien me səvəi noien me səpəmsəpə səvəi paptəes, nənə mhəuvəukurən raka noien səvəi nəmri penien rəgi iərmama ia kənkapwə iərmama məfwaki tukwe. Nənə kitaha səuvəukurən raka mə nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nənə mhəuvəukurən mwi mə Kumwesən trəkiri noien me səvəi nərmama, nənə muvei pen nərpwīnien rerīn m nərmama səməme kamho noien ərəha. Narimnari me i, sənəgkiari raka irə. Rīpkamasan mhə mə tsəsmwatuk mwi ia nəgkiariien kuatia me ia nəpīn me. ³ Ro iamīnhi irə trīni mīnuə Kumwesən rəsēni kitaha, nənə kitaha tsəuvehe kitaha nərmama səməme səuvəmruə raka.

⁴ Hīəukurən mə nərmama nepwīn nəha irəha həuvəuvehe raka ia nukuraanien, mhənənīmwi əghan raka namasanien sə Kumwesən rauvei pehe auər a raku pen ia neiai, həuvəuvehi pəri raka Nənīmwīn Ikinan kitaha mīnraha, ⁵ mhənənīmwi əghan raka nəgkiariien səvəi Kumwesən mə ramasan, mhəuvəregi raka nīskaiien səvəi nītətə sə trīpko mhə tui ruvehe, ⁶ mətə təkwtəkwuni hənəpwəh nahatətəien səvənraha

mhəuvərərīg. Irəha tuhəfo mhərərīg mwi ia noien ərəha səvənraha mhəuvehe mwi ti Kumwesən? Suatuk riti mwi riwən. Rəmwhen a mə irəha hənərui tərini pen mwi Tini Kumwesən ia nei kamarkuau, mhəuvehi utə mwi in, mho auris in ia nəmri nərmama.

⁷ Tīprənə sə rauvehi amasan nui səvəi nesən sə rətəgətəg irapw irə nəpīn rīpīk, mukuə narimnari me sə trasitu ia nərmama səməme haməmhu irə, Kumwesən trəkwein amasan irə. ⁸ Mətə mə tīprənə nəha rukuə nurhi ərəha me sə ro rīrevīn, rīpkamasan mhə mwi ti nari riti, rīnamevən a tukəkwein ərəha irə. Ia nəpīn sampam səvənhi napw trahi əmwesi pam narimnari səməme kamharə irə.

⁹ Nərmama keikei me, kimaha iahaməgkiari iamīnhi irə, mətə iahəukurən amasan ia kimiaha mə noien səkimiaha ramasan mwi məpi raka tīprənə ərəha nəha. Kimiaha hiamo narimnari me səməme kamhahatən pen mə Kumwesən ruvəvehimīru pərhiēn kimiaha. ¹⁰ Kumwesən ko rīpkenouenou mhə narimnari me səməme hiəno ti nəri nə mə noien səvənhi ratukwatukw a ia nəpīn me pam. Nənə in ko rīpko mhə nəri auər a ia noien amasan səvəi nokeikeiēn sə hiəno min, nənə mamho ihī, nəpīn hiənasitu ia nərmama me səvənhi. ¹¹ Nənə kimaha iahokeikei mə kimiaha kuatia kuatia rerīmīaha tragien ti noien iamīnha irə mamhəuvən meste tihəuvehi nəfe hiaməmri pen əknekīn nətərīgīēn səkimiaha irə. ¹² Kimaha iahəpwəh nokeikeiēn mə tiharpaha, mətə iahokeikei mə tihəmwhen ia nərmama səməme hamahatətə, nənə nətərīgīēn səvənraha rəpwəmwis, nənə həukurən nuvehīēn narimnari me səməme Kumwesən rīno promes mə truvei pen minraha.

Promes səvəi Kumwesən traməkeikei muvehe mukuə

¹³ Nəpīn Kumwesən rīno promes m Epraham fwe kupwən, nahag riti mwi riwən mə in truvehi mo nəgkiariēn səvənhi rīpam, ti nəri nə mə nəghi Kumwesən rasori məpi raka nahag me pam. Ro pen Kumwesən ruvehi atukw a kwəsuahe ia nəghīn, ¹⁴ mani mə, “Iakani nīpərhiēnīēn mə iou takəkwein amasan ia niram, mo nərmama ia kwənəkwas səim tuhəpīk.” ¹⁵ Ti nəri nə mə nətərīgīēn səvəi Epraham rəpwəmwis, in reitenhi meste ruvehi narimnari me nəha Kumwesən rīno promes mə truvei pen min.

¹⁶ Nəpīn iərmama ruvehi kwəsuahe ia nəghi iəmə asori riti səvənhi, nənə kwəsuahe nəha səvənhi rərihi nəgkiariēn səvənhi rīpam. Nənə nərmama tuhaməkeikei mhəni nīpərhiēnīēn ia nəgkiariēn səvənhi, ko həpkəvisə mhə mwi tukwe. ¹⁷ Kumwesən rīməuvehi kwəsuahe ia nəghīn iamīnhi irə, ti nəri nə mə in rokeikei mə tro nərmama me i səməme tuhəuvehi nəfe in rīno promes həukurən amasan mə nətərīgīēn səvənhi ko kīpkuvsi ni mhə nəpīn riti. ¹⁸ Nəgkiariēn mi nəha promes mīne kwəsuahe ko krīpkuvsi ni mhə ia nəpīn riti. Ia nəgkiariēn mi nəha Kumwesən ko rīpkeikuə mhə. Kitaha nərmama me i sənəp raka mhəuvən mamhərkwafə ipaka ti Kumwesən, nəgkiariēn mi nəha krouasitu asori ia kitaha, rauo mə kitaha tsəkwtəmhirī əknekīn noien i samo, noien sə sameitenhi nəri amasan i Kumwesən rīnəmri kupwən ia kitaha. ¹⁹ Nəri amasan nəha sameitenhi raməkwtəmhirī nīmīruīēn səkitaha rəmwhen ia aean sə ravi tərini nītətə. Kitaha sameitenhi nəri amasan nəha rəmwhen mə kitaha səuvəuvnimwə raka ia kwopun ikinan anan sə tīnari ramo tukuahag fwe ia neiai ia nimwə səvəi Kumwesən. ²⁰ Iesu ruvəuvnimwə raka ia kwopun nəha. In ruvnimwə tukwini səkitaha mə trəsevər ia suatuk səkitaha. In ruvəuvehe raka mīno pris asori anan irə rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən, nənə in trauvehi ia nəpīn me ia nuk nuk me.

7

Pris asori anan nəha Melkisetek

¹ Fwe kupwən, iəmə i Melkisetek, in kīg səvəi Salem, nənə in pris səvəi Kumwesən i in rasori pīk anan. Nəpīn Epraham rīmavən ia naruagənīēn irəha kīg me, nənə in

ruvehi irapw irəha, nənə in rirərig minauvehe, Melkisetek ramevən mətoni ia suatuk, nənə rəfwaki məres Kumwesən mə trəkwein amasan ia Epraham. ² Nənə Epraham roueite nautə me pam ia kusen ten nənə muvei pen kusen kuatia m Melkisetek. Nahag i Melkisetek nīpwrān i mə Kig səvəi Natukwatukwien. Nənə nəghin riti mwi kaməkwein in irə mə kig səvəi Salem. Nīpwrān mə Kig səvəi Nəmərīnuien. ³ Nəkukuə Ikinan rīpkəgkiari mhə ia tata səvənhi mine mama səvənhi mine kwənəkwas me səvənhi, nənə mīpkini mhə nəpīn rīnətui irə mine nəpīn rīmāmhə irə. Rəmwhen mə in rīpkemhə mhə, in ramo ihi wok səvəi pris. Ro iamīnhi irə ikətoni mə in rəmwhen ia Tīni Kumwesən, in pris rerin riti.

⁴ Rerīmiaha trīrhi ro Melkisetek mə in nəfe iəmā asori. Epraham kaha kupwən səkitaha rīnoeite nautə me səvəi kig me səməme rīməuvehi irapw irəha ia naruagənien, muai ia kusen ten muvei pen kusen kuatia m Melkisetek. ⁵ Kitaha səukurən mə ia nuk me pam nəkur Isrel tuhaməkēkei mhəuai nautə me səvənraha ia kusen ten mhəuvei pen kusen kuatia m kwənəkwas me səvəi Livae səməme irəha pris me rəmwhen ia Loa səvəi Kumwesən rani. Nəri auər a mə pris me nəha irəha kwənəkwas me səvəi Epraham, mətə piəvnrāha me tuhaməkēkei mhəuvei pen nautə me nəha mīnrāha. ⁶ Melkisetek, rīpkō mhə in kwənəkwas riti səvəi Livae, mətə Epraham rīməuai nautə me nəha ia kusen ten muvei pen kuatia min. Nənə Melkisetek rəfwaki m Kumwesən mə trəkwein amasan ia Epraham i Kumwesən rīno promes me min. ⁷ Nənə nərīmama pam həukurən. Iərmama sə rauvehi nahag asori trəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia iərmama sə in inhəripw irə. ⁸ Nənə pris me i ipwet mine səməme kauai nautə me kusen ten kauvei pen kuatia mīnrāha, irəha nərīmama me a səməme tuhəpkemhə. Mətə Melkisetek i kuai nautə me kusen ten kuvei pen kuatia min, Nəkukuə Ikinan rani mə in ramīru. ⁹ Rosi kitaha səukurən nīnīien mə Livae, iəmā i nəkur Isrel ipwet mine kamhəuai nautə me səvənraha kusen ten mamhəuvei pen kusen kuatia m kwənəkwas me səvənhi, rəmwhen mə Livae atukwatukw nəha fwe kupwən rīməuai nautə nəha səvəi Epraham kusen ten muvei pen m Melkisetek. ¹⁰ Iakani iamīnha irə ti nəri nə mə nīpərhīenien Livae rīnəpwəh ihi nətuiien ia nəpīn nəha Melkisetek rīnətoni Epraham ia suatuk, mətə in rīnəmāk raka ia nīte^a kaha nəha səvənhi Epraham.

Iesu Kristo in rəmwhen ia Melkisetek

¹¹ Wok səvəi pris me nəha kamhəuku pen ia kwənəkwas səvəi Livae in nukune Loa sə Kumwesən rīməuvei pen m nəkur Isrel. Mətə wok səvəi pris me nəha rəpwəh nəmwhenien, ko irəha həpkəmri atukwatukw pam mhə nari. Ro pen pris əpə riti traməkēkei muvehe, mīpkəmwhen mhə ia Eron, mətə in rəmwhen ia Melkisetek. ¹² Nənə hiəukurən nəpīn kuvsini noien səvəi nīrfīien pris, nənə tukaməkēkei kuvsini mwi Loa. ¹³ Traməkēkei mo iamīnhi irə ti nəri nə mə kitaha saməgkiari ia Iərimənu səkitaha sə rīməuku pen ia kwənəkwas əpə riti. Iərmama riti riwən ia kwənəkwas nəha rīno raka wok səvəi pris ia nīfatə. ¹⁴ Nərīmama həuvəukurən raka mə in rīməuku pen ia kwənəkwas səvəi Juta. Nəpīn Loa səvəi Moses raməgkiari ia wok səvəi pris me, rīpkəgkiari anan mhə ia kwənəkwas nəha. ¹⁵ Ruvehe mo mwi nukurənien irə mə kuvsini noien səvəi nīrfīien pris ti nəri nə mə pris riti mwi ruvəuvehe raka in rəmwhen ia Melkisetek. ¹⁶ In rīməuvehe pris mīpkəsi pen mhə loa nəha sə rani kwənəkwas səvəi pris me, mətə resi pen nīskaiien səvəi nīmīruien i ko rīpkiwən mhə ia nəpīn riti. ¹⁷ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, mamīni mə, “Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən,

nənə tiko wok səvəi pris ia nəpīn me ia nuk nuk me.”

¹⁸ Nəgkiariien nəha rīnəmri karen loa kupwən, ti nəri nə mə nīskaiien səvənhi riwən, in rīpkasitu mhə, ko rīpkō mhə nari riti. ¹⁹ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə Loa səvəi

7:3: Sam 110:4   **7:5:** Nam 18:21   **a 7:10:** Uə “in fwe ia nīpwrāi kaha səvənhi”   **7:14:** Jen 49:10, Aes 11:1, Mat 2:6, Rev 5:5   **7:17:** Hip 5:6   **7:19:** Hip 9:9

Moses r̄ireirei n̄mri atukwatukwien nari riti. N̄n̄ t̄akwt̄akwuni n̄ha, noien əp̄a riti s̄a in ramasan m̄əpi raka ruv̄əvehi t̄əmwhekin m̄a kitaha ts̄əmri pen əknek̄in n̄ət̄ərigien s̄akitaha ir̄ə. Noien n̄ha in suatuk s̄akitaha t̄i nev̄ənien ipaka t̄i Kumwes̄ən.

²⁰ Nari riti mwi Kumwes̄ən r̄im̄əvehi kw̄əsuaahi muvehi ut̄ə noien n̄ha. N̄əp̄in n̄ərmama me n̄ha fwe kupw̄ən h̄əuvehe m̄ho ir̄əha pris me, nuvehien kw̄əsuaahi riw̄ən.

²¹ M̄ət̄ə n̄əp̄in Iesu r̄im̄əvehe mo in pris, Kumwes̄ən r̄im̄əvehi kw̄əsuaahi m̄ini m̄ə:

“Īərim̄ənu r̄im̄əvehi kw̄əsuaahi riti,

n̄n̄ ko r̄ipk̄ərari mh̄ə mwi ia n̄ət̄ərigien s̄əv̄ənhi.

Ik tiko wok s̄əv̄ai pris ia n̄əp̄in me ia nuk nuk me.”

²² Kumwes̄ən r̄im̄əvehi kw̄əsuaahi iam̄inhi ir̄ə, mo Iesu ruvehe īərmama s̄ə r̄əmri n̄əgkiariien i kin̄ərihi t̄əriini əknek̄in ir̄ə ramasan m̄əpi raka.

²³ Nari riti mwi, pris kupw̄ən me h̄əp̄ik, t̄i n̄əri n̄ə m̄ə kuation tro wok mamev̄ən memh̄ə n̄n̄ riti ruvehi t̄əmwhekin. Ir̄əha h̄əpkuvehi mh̄ə wok r̄əpw̄əmwis. ²⁴ M̄ət̄ə Iesu, in truvehi wok s̄əv̄ai pris ia nuk nuk me m̄ipko mh̄ə sampam, t̄i n̄əri n̄ə m̄ə in ramar̄ə rer̄in. ²⁵ Ro iam̄inhi ir̄ə in rukur̄ən nuvehim̄iruien n̄ərmama me s̄əm̄əme kamh̄əuv̄ən t̄i Kumwes̄ən ia suatuk s̄ə in r̄ino. In rukur̄ən nuvehim̄iruien ir̄əha ia nuk nuk me m̄ipko mh̄ə sampam t̄i n̄əri n̄ə m̄ə in ramar̄ə rer̄in, mam̄əgkiari tukwini s̄əv̄ənraha m Kumwes̄ən.

²⁶ Pris asori anan riti s̄ə ro iam̄inhi in r̄əmwhen t̄i nasituien ia kitaha t̄i n̄əri n̄ə m̄ə in īəm̄ə ikinan, in r̄ipko mh̄ə noien ər̄əha ūə noien əmkem̄ik. In rop̄ə ia n̄ərmama s̄əm̄əme kamho noien ər̄əha, n̄n̄ kim̄əvehi ut̄ə in, in rasori m̄əpi raka ir̄əha fwe ia neiai. ²⁷ In rop̄ə ia pris asori anan me n̄ha. N̄əp̄in me pam ir̄əha tuham̄əkeikei mh̄əkupw̄ən mh̄əvi net̄ə t̄i naikuas rakaien ia noien ər̄əha me s̄əv̄ənraha kurir̄ə h̄əpko s̄əv̄ai n̄ərmama t̄i naikuas rakaien noien ər̄əha me s̄əv̄ənraha. M̄ət̄ə Iesu r̄im̄əvi net̄ə m kuation a r̄in̄əmwhen ko r̄ipko mh̄ə mwi ia n̄əp̄in riti mwi. In r̄ino noien n̄ha n̄əp̄in r̄in̄əs̄eni nim̄iruien s̄əv̄ənhi memh̄ə. ²⁸ Loa ruvehi ut̄ə pris asori anan me s̄əm̄əme h̄əpkiskai mh̄ə. M̄ət̄ə kw̄əsuaahi s̄əv̄ai Kumwes̄ən, s̄ə rukurir̄ə ia Loa, in ruvehi ut̄ə T̄ini s̄ə ramasan m̄əmwhen t̄i noien wok n̄ha ia nuk nuk me m̄ipko mh̄ə sampam.

8

Iesu in pris asori anan s̄akitaha

¹ Kimaha iaham̄əgkiari ia n̄əri i, m̄ət̄ə nukunen ro iam̄inhi ir̄ə. S̄akitaha riti pris asori anan r̄əmwhen a ia s̄ə i iaham̄əni. In fwe ia neiai. Jea n̄ha Kumwes̄ən asori ram̄əkure ir̄ə mam̄ərim̄ənu, pris asori anan n̄ha s̄akitaha r̄in̄əkure ia n̄ikare jea n̄ha mwatuk. ² In ramo wok ia n̄əkwai kwopun ikinan, in i nimw̄ə tapolen p̄ərhien s̄ə Kumwes̄ən r̄im̄əvi fwe ia neiai. R̄ipko mh̄ə īərmama r̄im̄əvi nimw̄ə tapolen n̄ha.

³ Pris asori anan me pam s̄əm̄əme Loa r̄im̄əvehi ut̄ə ir̄əha wok s̄əv̄ənraha fwe ikin. Ir̄əha ham̄əvei pen narim̄nari me m Kumwes̄ən, mam̄əvi net̄ə ia n̄ifat̄ə s̄əv̄ənhi. Ia suatuk kuation a, pris asori anan s̄akitaha, in mwi tram̄əkeikei muvei pen nari riti m Kumwes̄ən. ⁴ Tr̄ini m̄inūə in ramar̄ə ihi ia t̄ipr̄ən̄ə i, ko r̄ipkuvehe mh̄ə mo in pris riti, t̄i n̄əri n̄ə m̄ə pris me h̄ənar̄ə raka m̄ə tuh̄əvei pen narim̄nari m Kumwes̄ən r̄əmwhen Loa rani. ⁵ Pris me n̄ha, ir̄əha kamho wok s̄əv̄ənraha ia n̄əkwai nimw̄ə s̄ə raurnhi a narim̄nari me s̄əm̄əme kamhar̄ə ia neiai. Ro pen n̄əp̄in Kumwes̄ən r̄im̄əni pen t̄i Moses fwe kupw̄ən m̄ə tr̄ivi nimw̄ə tapolen, m̄ini m̄ə,

“Tikam̄əkeikei m̄ətui amasan m̄ə tiko narim̄nari me i s̄əv̄ai nimw̄ə tapolen

resi pen atukwatukw n̄əfe iakinahat̄ən raka ik ir̄ə fwe ia t̄əkūər.”

⁶ M̄ət̄ə t̄akwt̄akwuni Kristo r̄im̄əvehi wok s̄əv̄ai pris s̄ə ramasan m̄əpi raka wok s̄əv̄ai pris kupw̄ən me. R̄əmwhen a mwi n̄əgkiariien s̄ə in r̄in̄ərihi t̄əriini əknek̄in ramasan

mæpi raka nægkiariien kupwæn, ti næri næ mæ ramærer utæ ia promes me sëmæme hamasan mhæpi raka.

⁷ Nægkiariien sæ kimækupwæn kærihi tæriini æknekîn ripkatukwatukw pam mhæ. Ko ratukwatukw pam tukærihi tæriini æknekîn nægkiariien vi riti ti næfe? ⁸ Mætæ Kumwesæn rinætoni mæ iræha hæpkatukwatukw mhæ næpîn rani mæ,

“Næpîn næha ikin rauvehe

sæ takærihi tæriini æknekîn nægkiariien vi riti

nækur Isrel mine nækur Jutta tuharæ iræ.

⁹ Nægkiariien næha ripkæmhwen mhæ ia nægkiariien næha iakinærihi tæriini æknekîn

mæ kaha me sævænraha tuharæ iræ,

ia næpîn næha iakimæuvehi rægînraha

miri irapw iræha fwe tæne Ijip.

Iræha hæpkækwætæmhiri mhæ nægkiariien sæiou,

nænæ ro pen iakenouenou iræha. Iou Iærimænu iakani iamînha iræ.

¹⁰ Nænæ iou Iærimænu iakani mæ nægkiariien sæiou takærihi tæriini æknekîn ia næpîn sæ truvehe nækur Isrel tuharæ iræ ro iamînhi iræ:

Takæmri pen loa me sæiou ia nætærigien sævænraha,

nænæ mirai pen ia rerînraha.

Iou takuvehe mo iou Kumwesæn sævænraha,

nænæ iræha tuhæuvehe mho iræha nærmama me sæiou.

¹¹ Ko iræha riti ripkevæn mhæ mahatæn nækur imwæni me uæ piævni mæ, ‘Ik tika mækeikei mukuræn Iærimænu i.’

Ko ripkahatæn mhæ iræha iamînhi ti næri næ mæ iræha pam tuhæukuræn iou,

iærmama sæ in inhæripw anan ia niræha, mevæn meste iærmama sæ in rasori ia niræha.

¹² Iou takapi iræha ti noien me sævænraha sëmæme hæpkatukwatukw mhæ,

nænæ rerik triþkrhi mhæ mwi noien æræha me sævænraha ia næpîn riti.”

¹³ Næpîn Kumwesæn ramægkiari ia nægkiariien næha in trærihi tæriini æknekîn mæ in nægkiariien vi, nipwran i mæ nægkiariien rimækupwæn mærihi tæriini æknekîn rinakuas. Nænæ næri sæ rinakuas, rinæpwæh næmwhenien, nænæ triþko mhæ tui riwæn.

9

Nimwæ tapolen kamæfwaki iræ ia tîprænæ i

¹ Nægkiariien næha Kumwesæn rimækupwæn mærihi tæriini æknekîn fwe kupwæn sævænhi me fwe ikin loa kamhahatæn mæ tukæfwaki iræ, nænæ sævænhi riti nimwæ tapolen kamæfwaki iræ ia tîprænæ i. ² Nimwæ tapolen næha kimævi kærþifi nækwæn kæru. Nækwæn sæ kukupwæn kuvnimwæ ikin kani mæ Kwopun Ikinan. Ia kwopun næha næri kamhiai pen napw iræ ramæhiapw mine tepol kamæmri utæ bred ikinan iræ. ³ Nækwæn sæ ro kæru iræ, kimævi tukuahag tinari iræ, kani mæ Kwopun ikinan anan. ⁴ Kwopun næha, nifatæ riti fwe ikin kino ia kol, kavvani nimwækmwæki nari nipekin rapein amasan ia tækuren. Pokis riti fwe ikin kimævegi nikarkaren me ia kol. Ia nækwai pokis næha tîkinari riti kino ia kol næveginien næha kani mæ mana rukuær iræ. Rigi nei næha rino tihin mahatæn pen Eron mæ in pris, in mwi ia nækwai pokis næha. Kæruætere mi kæru næha kimærai pen loa me ten ia nirau irau mwi fwe ikin.

⁵ Ia tækure pokis næha nænimwi Jerupim kæru næha ikin sëmæmi krouahatæn pen mæ Kumwesæn ramæmak fwe ikin. Tæægînrau krouvi atukw i ræuiui kwopun næha Kumwesæn rauvehi raka noien æræha me sævai nærmama ikin. Mætæ tækwækwuni næha næpîn riwæn ti nîniien narimnari me i mærai kwærhakwæraha. ⁶ Næpîn hænæmri amasan pam narimnari me næha, ia næpîn me pam pris me kamhæuvnimwæ mamhæier

ia kwopun ikinan, mamho wok sāvənraha. ⁷ Mətə kwopun ikinan anan, pris asori anan in əpa rauvniwə ikin. Mətə ko ripkevən mhə ia nəpən me. In rauvniwə ia kwopun nəha nəpən kuatia ia nuk me. Nənə nəpən in rauvniwə traməkeikei muvehi netə, mevən muvei pen m Kumwesən ti noien ərəha sāvənhi mine noien ərəha sāvəi nərmama həno mhəreirei. ⁸ Ia narimnari me nəha, Nənimwən Ikinan ramahatən mə suatuk ti nuvniwəien ia kwopun ikinan anan ripkəsevər mhə ihi nəpən nimwə tapolen rinamərer ihi fwe kupwən. ⁹ In rəmwhen ia nənimwi nari riti sə ramahatən pen nəpən i samarə irə təkwtəkwuni. Nipwran mə narimnari me səməme pris me kamhəuvei pen m Kumwesən mine nərimiru me səməme kamhousi əpune irəha kavi nitenraha ti noien ərəha həreirei nəmri atukwatukwien nətərigien sāvəi nərmama səməme kamhəuvehe ti nəfwakiien. ¹⁰ Ro iamənhi irə ti nəri nə mə noien sāvəi narimnari me nəha raməgkiari a ia nəveginien mine nənimwien mine naikuasien me səpəmsəpə. Narimnari me nəha sāvəi nipwrai iərmama a. Kənəmri narimnari me nəha mə tuharə mheste Kumwesən tro narimnari me pam həuvehe mhərməvi mwi.

Nite Iesu Kristo

¹¹ Mətə təkwtəkwuni nəha Kristo ruvəuvehe raka. In pris asori anan sə riməpeki narimnari amasan me muvehe. In riməuvniwə ia nimwə tapolen sə ramasan anan mwi məpi raka sə kupwən. Nimwə tapolen nəha ripko mhə nari riti sə nərmama həno ia rəginraha, nənə ripko mhə nari riti sāvəi tīprənə i sə Kumwesən rino. ¹² Nəpən Kristo riməuvniwə ia kwopun ikinan anan, in rino m kuatia a nəmwhen ko ripkuvniwə mhə mwi, ti nəri nə mə in ripkuvehi mhə nite nəni mine nite kwəti kau muvniwə, mətə in riməuvehi atukw a niten muvniwə, mo suatuk ti nifi rakaien kitaha ia noien ərəha me səkitaaha, nənə suatuk nəha trarə rerin. ¹³ Kimiaha hiəukurən. Nite nəni mine nite kau mine nimwrakw ia kwəti kau kiməuvani əmwesi ia nifatə, trini minuə pris riti ruvi rərəgi pen ia iərmama sə riməuvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən, nənə ia noien nəha in ruvehe məmher mwi. ¹⁴ Mə ro nipərhiienien i rəfo ia nite Kristo? In rukurən noien məpi raka. Ia niskaiien sāvəi Nənimwən sə ramarə rerin, Kristo riməuvei pen atukw a in m Kumwesən rəmwhen ia nərimiru nərəhaien riwən irə kousi əpune kuvei pen m Kumwesən. Nite Kristo traikuas ia rerimiahə ti noien emhə me mə kimiaha hiəukurən no tukwiniien nari m Kumwesən sə ramiru.

¹⁵ Ro pen Kristo in iəmə sə ravi simwən nərmama mine Kumwesən ia nəgkiariien vi sə kinərihi tərini əknekən. In ravi simwən irəha iamənha irə mə səməme Kumwesən raməkwein ia nirəha həukurən nuvehien narimnari me nəha tuhəpkiwən mhə səməme Kumwesən ruvəni raka mə truvei pen m nərmama me sāvənhi. Ti nəri nə mə Kristo rimamhə, ro pen nemhəien sāvənhi rineivinari ia nirəha, tukəpwəh nərpwiniien noien ərəha me səməme həno nəpən nəgkiariien kiməkupwən kərihi tərini əknekən fwe kupwən rauiui ihi irəha.

¹⁶ Kimiaha hiəukurən. Trini minuə iərmama riti rərihi tərini əknekən nəgkiariien riti mə tukəfuai nautə me sāvənhi nəpən tremhə irə, iərmama nəha traməkeikei mukupwən memhə kurirə irə ko nəgkiariien sə rinərihi tərini əknekən. ¹⁷ Ro iamənhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien sə ro iamənhi ro nəri auər a irə nəpən iərmama nəha ramiru ihi. ¹⁸ Rəmwhen a mwi nəgkiariien sə Kumwesən riməkupwən mərihi tərini əknekən ruvehe mo nəgkiariien riti tukaməkeikei ko, mətə mə netə ripkaiu mhə nəgkiariien nəha ro nəri auər a irə. ¹⁹ Iakani iamənhi irə ti nəri nə mə nəpən Moses rini irapw pam raka nəgkiariien me sāvəi Loa m nərmama, nənə kurirə irə in ruvehi nimwheri sipsip sə kino rəruevəv mine rigi nei nəha hisop, meitesi pen ia nite kwəti kau mine nite nəni sə rinərapi ia nui, nənə mivi rərəgi pen netə ia nəkukuə sāvəi Loa mine ia nərmama me pam, ²⁰ nənə mini pen ti nirəha mə, “In i netə trərihi tərini əknekən nəgkiariien i Kumwesən riməni

9:7: Eks 16:2-34   **9:8:** Hip 10:19   **9:9:** Hip 10:1-2   **9:10:** Lev 11:2,25, Lev 15:18, Nam 19:11-13   **9:11:** Hip 3:1, 10:1   **9:13:** Lev 16:3,14-16, Hip 10:4, Nam 19:9,17-19   **9:14:** 1Pit 1:18-19, 1Jon 1:7, Hip 6:1   **9:15:** 1Tim 2:5, Hip 8:6   **9:19:** Eks 24:3, 6-8, Lev 14:4,6   **9:20:** Eks 24:8

pehe tukumiaha i mā tiho.” ²¹ Ia noien a mwi naha Moses ruvi rərəgi pen netə ia nimwə tapolen mine narimnari me pam ikin səvəi nəfwakiiien. ²² Nipərhiien i, ia noien səvəi Loa naha, ipaka nari m nari me pam netə rəpərhi irəha həuvehe mhəmher. Nənə trini minuə netə rəpwəh naiuien, Kumwesən ko ripkenouenou mhə noien ərəha me.

²³ Ro pen netə raiu ti nəpərhiien narimnari me naha həuvehe mhəmher. Mətə nimwə tapolen naha mine narimnari me səvənhi irəha həuvnhi a narimnari me fwe ia neiai. Mətə narimnari me səvəi nəfwakiiien fwe ia neiai, nite nərimituru riti ripkəmwhen mhə ti nəpərhiien irəha həuvehe mhəmher. Tukaməkeikei kuvehi netə riti sə ramasan məpi raka. ²⁴ Kristo ripkuvnimwə mhə ia nimwə tapolen ia tiprənə i sə nərmama həno ia rəginraha mhəuvnhi a nimwə tapolen pərhiien irə, mətə Kristo ruvnimwə atukwatukw ia neiai, nənə təkwtəkwuni naha in ramərer ia nəmri Kumwesən maməgkiari tukwini səkītaha. ²⁵ Pris asori anan səvəi nəkur Isrel rauvnimwə ia kwopun ikinan anan ia nuk me pam mauvehi nite nərimituru me, mətə Iesu ripko mhə iaminha irə. In ruvnimwə m kuatia a muvei pen nimiruien səvənhi m Kumwesən. ²⁶ Ko rauvnimwə nəpin me nipwran mə in trauvehi nəmisəien ia nei kamarkuau i nəpin me fwe kinəmri vi a tiprənə muvehe meste pehe təkwtəkwuni. Mətə təkwtəkwuni naha, tripko mhə tui tiprənə i ro sampam, in rier pehe m kuatia a muvei pen nimiruien səvənhi ti nuvehi rakaien noien ərəha, nənə ko ripkuvei pen mhə mwi ia nəpin riti. ²⁷ Kumwesən rinəmri raka mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə m kuatia a, nənə kurirə irə in trəkiri irəha ti noien me səvənraha. ²⁸ Ia noien a mwi naha, Kristo riməuvei pen nimiruien səvənhi m kuatia a ti nuvehi rakaien noien ərəha səvəi nərmama həpik. Nənə in trier pehe mwi ia nuveheien sə ro kəru irə, ripko mhə ti nuvehi rakaien noien ərəha, mətə in truvehe mwi ti nuvehi miruien nərmama səməme hameitenhi in.

10

¹ Narimnari me səvəi Loa həmwhen a ia nənimwi nari m nari amasan me səməme tripko mhə tui həuvehe, ripko mhə nipwrai narimnari me. Ia nuk me pam pris me naha səvəi nəkur Isrel kamho a nari kuatia, mamhəvi netə ti noien ərəha. Mətə nite nərimituru me naha rireirei noien nərmama səməme kamhəuvehe ti Kumwesən hatukwatukw ia nənimen. ² Ko ro nərmama me i səməme kamhəfwaki həuvehe mhatukwatukw pərhiien, tukaikuas irəha m kuatia a ia netə naha, nənə kurirə irə irəha tuhəpkregi mhə mwi mə noien ərəha raməmak ia nirəha, nənə tukousi əpune mwi nərimituru me kuvi nitenraha ti nəfe. Kukurən nəpwəhien noien naha. ³ Ro iamnhi irə, ia nuk me pam, irəha kamhəvi auər a netə, mətə ko həpkenouenou mhə noien ərəha me səvənraha, ⁴ ti nəri nə mə nite nənə mine kau ko ripkuvehi raka anan mhə noien ərəha.

⁵ Ro pen, nəpin Kristo rinauvehe ia tiprənə i, rini pen ti Kumwesən mə, “Ik ikəpwəh nokeikeiien noien naha kamousi əpune nərimituru me kauvei pehe mik, uə noien naha kauvei pehe narimnari nepwın mwi mik, mətə ikinəpnəpenə ia nipwraak.

⁶ Nərimituru me naha kauvani əmwesi nipwranraha pam ia təkure nifatə mine nərimituru me naha kavi nitenraha ti noien ərəha, ik rerim ripkagien mhə ti nirəha.

⁷ Nənə iakini mə, ‘Kumwesən, ətə ro, iou iakauvehe mə tako nəkwam rəmwhen atukwatukw ia nəgkiariien kimərai pen ia nəkukuə səvəi Loa səim sə raməgkiari ia nirak.’ ”

⁸ Ia nəgkiariien naha irənhə, Kristo riməkupwən mini mə, “Ik ikəpwəh nokeikeiien noien naha kamousi əpune nərimituru me kauvei pehe mik, uə noien naha kauvei pehe narimnari nepwın mwi mik. Nərimituru me naha kauvani əmwesi nipwranraha pam ia təkure nifatə, mine nərimituru me naha kavi nitenraha ti noien ərəha, ik rerim ripkagien

mhə ti nirəha.” (In rini nəgkiariien nəha nəri auər a mə nuvei penien narimnari me nəha m Kumwesən ramesi pen nəfe Loa rani.) ⁹ Mətə Kristo rani mwi mə, “Kumwesən, ətə ro, iou iakauvehe mə tako nəkwam.” Ia nəgkiariien nəha səvənhi ramousi raka nəkwai Kumwesən sə kupwən, mə in trəmri nəkwai Kumwesən sə kurirə. ¹⁰ Nənə nəkwai Kumwesən sə nəha sə kurirə rinaikuas raka noien ərəha me səkitaha nəp̄in Iesu Kristo r̄iməuvei pen n̄ipwran m Kumwesən m kuation a, nənə ko r̄ipkuvei pen mhə mwi nəp̄in riti mwi.

¹¹ Nəp̄in me pam pris me kamhərer mamho wok səvənraha, mamho a nəri kuation ia nəp̄in me, mamhəvi n̄ite n̄ərim̄iru me, netə sə r̄ireirei naikuas rakaien noien ərəha me ia nəp̄in riti. ¹² Mətə Kristo rinəseni n̄im̄iruuien səvənhi memhə m kuation a ti naikuas rakaien noien ərəha me səvəi n̄ərmama ia nuk nuk me m̄ipko mhə sampam, nənə kurirə irə in revən məkure ia n̄ikare Kumwesən mwatuk. ¹³ Ia kwopun nəha in treitenhi meste Kumwesən tro n̄ərmama səməme haməm̄wəki in həuvehe in trərpwi utə t̄ipage nisun mi ia nirəha. ¹⁴ Iakani iam̄inhi irə m̄ine ti nəri nə mə Kristo n̄iten rinaiu m kuation a mo n̄ərmama me səvənhi hatukwatukw ia n̄ənimen ia nuk nuk me. N̄ərmama me nəha irəha nəha r̄ino irəha ho ikinan.

¹⁵ Nənə N̄ənim̄w̄in Ikinan mwi rani pehe tukutaha mə nəri nəha ro n̄ip̄ərhienien. Rani mə,

¹⁶ “Iərim̄ənu rani mə, ‘Nəgkiariien səiou takərihi tərini əknek̄in ia nəp̄in sə truvehe nəkur Isrel tuharə irə ro iam̄inhi irə:

Takəmri pen loa me səiou ia n̄ətərigien səvənraha,
nənə mirai pen ia rer̄inraha.’ ”

¹⁷ Nənə in rani mwi mə,

“Iou rer̄ik tr̄ipkr̄hi mhə mwi ia nəp̄in riti

noien ərəha me m̄ine noien ourour me səvənraha.”

¹⁸ Mə Kumwesən rinənouenou raka n̄ərhəhien me nəha, nənə tukvi mwi netə ti noien ərəha ti nəfe. Tukəpwəh a noien nəha. ¹⁹ Piak me, təkwtəkwuni nəha ia n̄ite Iesu kitaha səukurən nuv̄nim̄wəien ia kwopun ikinan anan mhəpwəh nehek̄irien, ²⁰ mhesi pen suatuk vi sə ram̄iru Iesu rinəsevər irə tukutaha ia n̄ipwran mə tsəukurau ia t̄inari nəha raməgher tukuahag kwopun ikinan anan. ²¹ Kitaha səuvəuvehi pris riti səkitaha in rasori mam̄ərim̄ənu ia nim̄wə səvəi Kumwesən. ²² Narimnari me nəha ho n̄ip̄ərhienien. Ro pen pwəh səuvən ipaka ti Kumwesən mhəpwəh n̄ərkwafəien neikuəien ia rer̄itaha, mhahatətə əknek̄in irə, nənə rer̄itaha sə fwe kupwən ram̄rhi noien ərəha me səkitaha ruvehe məmher ia n̄ite Kristo, nənə n̄ipwrataha mwi rəmher, ti nəri nə mə sənaru raka ia nui əmher. ²³ Pwəh səkw̄təm̄hiri əknek̄in n̄ini irapwien nəri amasan sə sameitenhi, mhəpwəh n̄ikiukiuien, ti nəri nə mə Kumwesən sə r̄im̄əni mə truvei pehe nəri amasan nəha m kitaha ramo nəgkiariien səvənhi ia nəp̄in me. ²⁴ Pwəh sətərig mə tsəfo mhasitu ia kitaha me mho nokeikeien m̄ine noien amasan me. ²⁵ R̄ipkamasan mhə mə tsəpwəh noien səvəi nousəs̄im̄w̄inien kitaha me rəmwhen ia n̄ərmama nep̄w̄in kamho, mətə pwəh sər̄pwi əknek̄in kitaha me, mamho ia nəp̄in me ti nəri nə mə kitaha səukurən mə nuveheien səvəi Iesu ruvəuvehe ipaka.

²⁶ Iakani iam̄inha irə ti nəri nə mə kitaha səuvəukurən raka n̄ip̄ərhienien. Tr̄ini m̄inuə samo nəri auər a irə, mamhəm̄wur pen ia noien ərəha, nənə netə riti mwi riwən anan mə traiu maikuas raka noien ərəha səkitaha. ²⁷ Tr̄ini m̄inuə kitaha saməm̄wur pen ia noien ərəha, nəri kuation a tsam̄əti pen i mamheitenhi. Nəri nəha ro nehek̄irien i. In nə nəp̄in Kumwesən trərpw̄in noien ərəha me irə m̄ine napw i raməpnəpan pik trahi n̄ərmama səməme haməm̄wəki in. ²⁸ Kimiaha hiəukurən. Tr̄ini m̄inuə iərmama riti ram̄əruī Loa səvəi Moses, nənə iərmama kəru uə kahar tuharni irapw in, nənə in traməkeikei memhə.

10:10: Hip 9:12,28   **10:11:** Eks 29:38   **10:13:** Hip 1:3, Sam 110:1   **10:16:** Hip 8:10   **10:17:** Hip 8:12
10:19: Hip 4:16   **10:20:** Mat 27:51, Hip 9:8   **10:22:** Lev 8:30, Esik 36:25, Efes 5:26   **10:23:** Hip 4:14   **10:25:**
Hip 3:13   **10:26:** Hip 6:4-8   **10:27:** Aes 26:11   **10:28:** Dut 17:6, 19:15

Ko kipkapi mhə tukwe. ²⁹ Mətə rəfo ia iərmama sə ramavən avən ia Tini Kumwesən? Kumwesən ruvəni raka nəgkiariien vi səvənhi tukutaha, nənə nite Tini rərihi tərini əknekin nəgkiariien nəha. Mətə rəfo ia iərmama sə ro nəri auər a ia netə nəha sə rino in ruvehe məmher mo ikinan i? Nənimwın Ikinan rauai namasanien səvənhi m nərmama, mətə rəfo ia iərmama sə rani ərəha Nənimwın nəha? Iərmama nəha nərpwınien sə Kumwesən tro min ti noien ərəha səvənhi triskai məpi raka nərpwınien səvəi iərmama sə ramərui Loa səvəi Moses. ³⁰ Iakani iamınha irə ti nəri nə mə kitaha səuvəukurən raka mə Kumwesən rıməni mə, “Iou takərpwın noien ərəha səvəi nərmama, nıpərhiienien iou tako.” Nənə in rıməni mwi mə “Iərimənu in trəkiri noien me səvəi nərmama me səvənhi.” ³¹ Kumwesən in ramıru. Trini minuə saməmak ia rəgin mə in trərpwın noien ərəha me səkitaha, nari nəha in nari riti səvəi nehekəriien.

³² Mətə rerimıaha tramrhi nəpın kupwən, nəpın hiəpkuvehe vi a ia nukuraanien. Nəpın nəha nəpın skai. Kamo nəmisəien me m kimiaha, mətə hiəpwəh nımweiiien. ³³ Nəpın me nepwın nərmama kamhəni ərəha kimiaha ia nəmri nərmama, nənə mamho rərəha ia kimiaha. Nəpın me nepwın kimiaha hiamərer kimiaha nərmama səməme kamho rərəha ia nırəha iamınhi irə. ³⁴ Kimiaha hiaməuvehi pəri nəmisəien kimiaha nərmama səməme hamarə ia kalapus. Nəpın nərmama hənəkres narimnari me səkimiaha, mətə rerimıaha rəgien a tukwe, ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka mə narimnari nepwın nəha ikin səkimiaha, səməme hamasan mhəpi raka, nənə narimnari me nəha tuharə rerin.

³⁵ Ro iamınhi irə tihaməkeikei mhərer əknekin, ti nəri nə mə nərəkuien fwe ikin səkimiaha ramarə sə tihəuvehi. ³⁶ Tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis mə tiho narimnari me səməme Kumwesən rokeikei. Nənə tihəpkuvehi nəfe in ruvəni raka mə truvei pehe m kitaha. ³⁷ Ro iamınhi irə rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə tripko mhə tui,

“Iərmama i kamıni mə truvehe, truvehe, in tripko mhə tipwə.

³⁸ Mətə iərmama atukwatukw səiou trımiru ia nahatətəien səvənhi, nənə trini minuə ramavən rərig rərig, nənə rerik tripkagien mhə tukwe.”

³⁹ Mətə kitaha i səpko mhə iamınha irə. Ko səpkavən rərig rərig mhə mə Kumwesən trouraha kitaha, rekəm. Kitaha nərmama səvəi nahatətəien ia Kumwesən tsəuvehi nımıruien.

11

Kaha kupwən me hənahatətə ia Kumwesən

¹ Nahatətəien ia Kumwesən ikukurən amasan mə tikuvehi narimnari amasan me ikameitenhi, mani nıpərhiienien ia narimnari me ipkətə mhə ia nənımem. ² Nahatətəien iamınhi in nəha nəfe kaha kupwən me həno ro Kumwesən rəgnəgini irəha.

³ Nahatətəien ro kitaha səukurən amasan mə Kumwesən rino neiai mine tıprənə mine narimnari me pam ia nəgkiariien səvənhi, mo narimnari me nəha kamətoni həuku pen ia narimnari me kipkətoni mhə. ⁴ Epel in rınahatətə ia Kumwesən, ro pen ruvei pen nari riti m Kumwesən sə ramasan məpi raka səvəi Ken. Nənə ti nəri nə mə in rınahatətə ia Kumwesən iamınhi irə, nənə Kumwesən rini irapw mə in iəmə atukwatukw riti, nənə rerin rəgien ti nuvehien narimnari me səvənhi. Nıpərhiienien iəmə nəha ruvamhə raka, mətə noien səvəi nahatətəien səvənhi raməgkiari ihi m kitaha.

⁵ Inok rınahatətə ia Kumwesən, ro pen kuvehi utə in mə tripkemhə mhə, nənə kipkətoni mhə mwi in ti nəri nə mə Kumwesən rıməuvehi raka in ia tıprənə i revən fwe ia neiai. Mətə nəpın kipkuvehi raka mhə ihi in, Nəkukuə Ikinan rani mə Kumwesən rerin

ragien tukwe. ⁶ Mətə trini minuə iərmama ripkhatətə mhə ia Kumwesən, in trəfo mo Kumwesən rerin ragien tukwe? In rīreirei anan noien, ti nəri nə mə iərmama riti rokeikei mə truvehe ti Kumwesən, in traməkeikei mini nīpərhiēnien mə Kumwesən ramarə nənə mamō ramasan m nərmama səməme haməmwur mə tuhətoni in.

⁷ Noa rīnahatətə ia Kumwesən. Ro iamīnhi irə nəpīn Kumwesən rīnani pen narimnari me min fwe kupwən səməme nərmama həpwəh ihi nətoniēn, Noa ramsiai, mamō nəkwān, nənə muvrhəkīn nītətə asori riti mə truvehimīru nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi. Ia noien i, Noa ramo pui noien ərəha me səvəi nərmama ia tīprənə, nənə muvehe iərmama riti sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ti nəri nə mə ramahatətə irə.

⁸ Epraham rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn Kumwesən rəkwein in mə trevən ia tənə əpə riti tukuvei pen min, ro nəkwān, mier, mīreirei mə rauəku. ⁹ In rīnahatətə ia Kumwesən ro pen in rarə ia tənə nəha Kumwesən rīno promes mə truvei pen min. Mətə rīnamarə ia kwopun nəha ia nimwə tapolen rəmwhen a iəpwīspwīs riti. Nənə Aesak mīne Jekop irau nəha Kumwesən rīno promes mīnrahar pəri, irau mwi krauarə a ia nimwə tapolen. ¹⁰ Epraham rīno iamīnha irə ti nəri nə mə in rameitenhi mə trevən ia taon riti sə ramərer ia təkure nəri skai riti. Taon nəha, Kumwesən rīno mak irə, nənə mīno raka ramarə.

¹¹ Sera rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen Kumwesən ruvei pen nīskaiēn min mə tro tīpwīn. Nəri auər a mə Sera in rīnəprənemə anan, mətə rərəhi tīni ti nəri nə mə in rīnətīgite ia Kumwesən sə rīno promes min. ¹² Ro pen sətōni mə iərmama kuatia a i Epraham rīnəgharə ipaka remhə, mətə rərəhi iəkunouihi riti, nənə nərmama ia kwənəkwus səvənhi həuvehe mhəpīk mhəmwhen ia kəməhau me ia kəpuapen uə nīpəkīr ia nīkare təsi ko kīpkəvsini pam mhə irəha.

¹³ Nərmama me i irəha pam kamhahatətə ia Kumwesən. Mətə nəpīn irəha hemhə, irəha həpwəh ihi nuvehīēn narimnari me nəha səməme Kumwesən rīno promes mə truvei pen mīnraha. Irəha hamətoni mə narimnari me nəha haməmak isipwīn ihi ti nīrəha, mətə rerīnraha ramagien pīk mə tuhətoni. Nənə irəha haməni irapw mə hamarə ia tīprənə i mətə irəha həmwhen a iəpwīspwīs me. Tīprənə i rīpkō mhə imwənraha pərhiēn. ¹⁴ Nəpīn nərmama haməgkiari iamīnha irə ramahatən pen mə irəha hamətui imwənraha atukwatukw. ¹⁵ Kamo rerīnraha ramrhi tənə nəha həməier irə mə in nəha imwənraha atukwatukw ko hərərig mwi. ¹⁶ Mətə irəha həpkrərig mhə ti nəri nə mə hokeikei tənə əpə riti sə ramasan məpi raka, in nəha fwe ia neiai. Ro pen Kumwesən rīpkaurīs mhə mə irəha tuhəkwein in mə Kumwesən səvənraha, ti nəri nə mə in rīnəpnəpenə raka ia taon riti səvənraha.

¹⁷ Epraham rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn Kumwesən raməkiri nahatətəien səvənhi, rəmrutə Aesak ia təkure nīfatə. Ia nəpīn nəha Epraham i Kumwesən rīno promes me min ramərer mwatuk mə trousi əpune tīni anan kuatia. ¹⁸ Kumwesən ruvəni raka tukwe mə, “Epraham, nīmwiwīm me səməme tuhəuku pen ia Aesak irəha nə takəvsini irəha mə kwənəkwus me səim.” ¹⁹ Mətə Epraham ramərer mwatuk mə trousi əpune tīni, ti nəri nə mə rerīn rarhi mə Kumwesən rukurən noien iərmama rətui mwi ia nemhəien. Ro pen nəpīn ruvehi raka tīni ia nīfatə rəmwhen mə in rīnətui mwi ia nemhəien.

²⁰ Aesak rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia Jekop mīne Isau, mamīni irapw narimnari me səməme tuhəpkuvehe ia nəpīn riti.

²¹ Jekop rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn ipaka remhə, in rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia tīni Josef mi. In rīnərpwi kaskīn mərərer əmakəmak, nənə maməgnəgīni Kumwesən.

11:7: Jen 6:13-22, Jen 7:1, 1Pit 3:20, Rom 3:22, 4:13   **11:8:** Jen 12:1-5, Wok Me 7:2-4   **11:9:** Jen 26:3, Jen 35:12,17
11:11: Jen 18:11-14, Jen 21:2   **11:12:** Rom 4:19, Jen 15:5, 22:17, Dut 10:22   **11:13:** Jen 23:4, 1Kron 29:15, Sam 39:12, 1Tes 2:11   **11:16:** Eks 3:6,15, Mak 12:26   **11:19:** Rom 4:17   **11:20:** Jen 27:27-29, Jen 27:39-40   **11:21:** Jen 48:15-16

²² Josef rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəp̄in ipaka remhə, in rəgkiari ia nəp̄in nəha sə kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel tuhəier fwe tənə Ijip, m̄ini mə tuhəfo ia n̄ikək̄rin me.

²³ Tata m̄ine mama səvəi Moses kr̄inouahatətə ia Kumwesən, ro pen nəp̄in Moses rətui, irau krouətoni mə in iəkunouih̄i amasan riti, nənə krouərkwafə i roueste məkwə kahar. Nənə irau kroupkhek̄ir mhə nəruien nəgkiariien səvəi kig.

²⁴ Moses rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəp̄in in rupwinari, rəpwəh nəsēnien mə tukək̄wein in t̄ini prən ouih̄i səvəi Fero, kig səvəi nəkur Ijip. ²⁵ In revən marə irəha nər̄mama me səvəi Kumwesən muvehi pəri nəm̄isəien irəha m̄inraha. In rokeikei sə nəha məpi raka mə in tramregi ramasan ia nagienien i kamregi ramasan irə nəp̄in ouih̄i a, nagienien səvəi noien ərəha. ²⁶ Ia nətəien səvənhi, kamo naur̄isien min ti Kristo sə tripkuvehe ramasan məpi raka nautə me pam ia tənə Ijip. Nətəien səvənhi ro iam̄in̄ha irə ti nəri nə mə in raməti pen ia nərək̄uien sə Kumwesən truvei pen min. ²⁷ Moses rinahatətə ia Kumwesən, ro pen in rier ia tənə Ijip məpwəh nehek̄irien ia kig nəha sə niemaha raməpi p̄ik. In r̄ipk̄əti ərari mhə mə tr̄ir̄ərig, mətə ramər̄er əknek̄in rəm̄when mə in ramətoni Kumwesən i iərmama r̄ipk̄ətoni mhə ia nənimen. ²⁸ In rinahatətə ia Kumwesən, ro pen rəm̄ri nəveḡinien asori nəha Pasova, məm̄ri mwi noien i nəkur Isrel ho pen netə ia təpinhə ia nimwə me səvənraha kamo agelo sə trouaha nəm̄ritaik me r̄irapi irəha hemhə.

²⁹ Nəkur Isrel me nəha hənahatətə ia Kumwesən, ro pen irəha həpi simw̄in ia təsi əruerəv. Irəha hənəvən mhəpi simw̄in rəm̄when haməvən ia t̄iprənə əvəhak. Mətə nəp̄in nəkur Ijip haməmwur mə tuhək̄urirə irəha, təsi r̄ir̄ərig muvehe mousəman irəha həm̄whenimw.

³⁰ Nəkur Isrel hənahatətə ia Kumwesən, ro pen havən mhək̄uraukurau ia nəpai səvəi taon Jeriko meste nəp̄in sefen, nənə nəpai nəha rərkwəp̄ir māsas.

³¹ Rehap pran səvəi suatuk in rinahatətə ia Kumwesən, ro pen in r̄ipk̄emhə mhə irəha nəkur Jeriko sēməme hənərui nək̄wai Kumwesən. Nəkur Isrel həpwəh nousi əpuneien prən nəha ti nəri nə mə rer̄in ragien mə truvehi iəmə Isrel mi nəha sēmami kriməuvehe mə trouətoni afafa taon nəha. Irau krauevən fwe ia nimwə səvənhi.

³² Mətə ko iap̄kəgkiari mhə mwi rəpwəmw̄is. Səiou nəp̄in riwən mə takəgkiari ia Kiteon, Parak, Samson, Jefta, Kig Tevit, Samuel, m̄ine profet me. ³³ Nər̄mama kupwən me nəha hamahatətə ia Kumwesən, nənə ro pen həuvehi irapw kig me ia naruagənien, mho noien atukwatukw me, mhəuvehi nəfe Kumwesən rino promes m̄inraha, mhəs̄isəg ia tər̄hui laeon me, ³⁴ mhousi əfi napw asori sə rauək, mhəp̄ mhəvtənhi nər̄mama sēməme hən̄uə tuhərai əpune irəha ia nau səvəi naruagənien. Irəha nər̄mama n̄iskaiien səvənraha riwən, mətə Kumwesən ruvei pen n̄iskaiien m̄inraha, nənə irəha həuvehe mhəskai ti naruagənien, mho naruagən me səvəi tənə əpə me hap. ³⁵ N̄ipran nepw̄in nəha ik̄in sēməme hənahatətə ia Kumwesən, Kumwesən ro n̄ipwnət̄inraha me hətui mwi ia nemhəien. Nər̄mama nepw̄in mwi sēməme hənahatətə ia Kumwesən, irəha hənəsēni nər̄mama sēməme haməmwəki irəha ho nəm̄isəien asori ia n̄ipwranraha. Irəha həpkəpwəh mhə nahatətəien səvənraha mə nər̄mama sēməme haməmwəki irəha heivi nari ia nirəha. Irəha hamahatətə ia Kumwesən mə in tro irəha hətui mwi ia nemhəien səvənraha ia n̄im̄iruien riti sə ramasan məpi raka. ³⁶ Nənə irəha me nepw̄in, nər̄mama haməfkəmanə ia nirəha, mamhərisi irəha. Nənə irəha me nepw̄in, nər̄mama hərihi irəha ia jen, nənə mhəuvehi puvnimwə irəha ia kalapus. ³⁷ Irəha me nepw̄in kinək̄wi əpune irəha ia kəruət̄erei. Nənə kərai əmwesi irəha nepw̄in ia so ro n̄ipər̄in kəru. Nənə irəha me nepw̄in, kinərai əpune irəha ia nau səvəi naruagənien. Nənə irəha me nepw̄in

11:22: Jen 50:24-25, Eks 13:19   **11:23:** Eks 1:22, 2:2   **11:24:** Eks 2:10-12   **11:26:** Hip 10:34-35   **11:27:** Eks 12:51, Eks 14:13,14, Rom 1:20, 1Tim 1:17, Hip 11:1   **11:28:** Eks 12:21-30   **11:29:** Eks 14:21-31   **11:30:** Jos 6:12-21   **11:31:** Jos 2:1-21, Jos 6:21-25, Jem 2:25   **11:33:** Dan 6:22   **11:34:** Dan 3:23-27   **11:35:** 1King 17:17-24, 2King 4:18-37   **11:36:** 1King 22:24-27, Jer 20:2, 37:15, Jer 38:6   **11:37:** 2Kron 24:21

hənamarə mamharkahu ia teki nəni mine sipsip, nautə səvənraha riwən anan. Nəpin me nərmama hamouraha irəha, mamho rərəha anan ia nirəha. ³⁸ Irəha nərmama amasan me. Tiprənə i ripkəmhwen mhə mə irəha tuharə ikin. Irəha hamarə əpnəpen a fwe ia kwopun akwesakwes ikin, mine ia təkuaer me, mine ia nipəgi kəpwier me, mine ia nipəgi tənə me.

³⁹ Nipərhiendien i nərmama kupwən me nəha, irəha pam kani amasan nəghinraha ipwet mine ti nahatətəien səvənraha, mətə nəpin hənamarə irə həkvehi mhə nəfe kino promes irə, ⁴⁰ ti nəri nə mə Kumwesən rinətə raka fwe kupwən nəfe tro m kitaha ramasan məpi raka. Nənə ia nətərigien səvənhi, in rokeikei mə trukupwən mo kitaha minraha səuvehe mho kuatia. Ia noien nəha in rukurən noien kitaha minraha səuvehe mhatukwatukw pam.

12

Kumwesən raməkoui atukwatukw nipwnətın me

¹ Nərmama me nəha hənahatətə ia Kumwesən irəha həmwən ia iərmama riti sə rani irapw nəfe rinətəni ia nənimen mə kitaha səukurən niniien nipərhiendien irə. Irəha hək kamhərer kuraukurau ia kitaha. Ro iamınhi irə pwəh səfraka nari pəmpəm me pam, mine noien ərəha sə raməkwtəmhiru əknekın kitaha, nənə mhaiu ia naiuien nəha Kumwesən rinəmri kupwən ia kitaha məpwəh nəpouien. ² Ia nəpin me tsaməti pen a ia Iesu nəha in nukune nahatətəien səkitaha fwe nukunen meste nəkrəkwerin. In rəti ərgariɡ pen ia nei kamarkuau mətəni nagienien sə in tragien irə kurirə. Ro iamınhi irə in revən ia nei kamarkuau mo nəri auər a ia naurisien tuko min. Nənə təkwtəkwni nəha in raməkure ia nikare jea mwatuk sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu.

³ Ramasan mə rerimaha tramrhi Iesu mə rinəfərer əknekın nəpin nərmama ərəha me kamhəmwəki in, mamho noien ərəha irə, kamo kimiaha hiəregi hiənəpou ia nimiruien səkimiaha mhəpwəh. ⁴ Nərmama me səməme kamho noien ərəha kamho nəmisəien m kimiaha. Rəmwən mə hiamərer ia naruagənien riti. Mətə kimiaha riti ripkəmhə mhə ihi ia naruagənien nəha. ⁵ Kimiaha tihəpwəh nenouenouien nəgkariien i raməkwein tini ia kimiaha. Rani mə,

“Nərik, nəpin Iərimənu raməkoui atukwatukw ik, tikəpwəh noien nəri auər a irə.

Rerim trəpwəh nəpouien nəpin ranise skai noien ərəha səim.

⁶ Trini minuə Iərimənu rokeikei pik iərmama riti, nənə traməkeikei məkoui atukwatukw. Nənə in traməkeikei mo nəmisəien m iərmama sə raməkwein i mə tini mə trəpwəh noien ərəha səvənhi.”

⁷ Ro pen tihərer əknekın ia nəpin sikai me. Kumwesən rauvei pehe nəpin sikai me nəha ti nəkoui atukwatukwien kimiaha. Noien nəha ramahatən pen mə Kumwesən ramo kimiaha rəmwən mə kimiaha nipwnətın me. Iəkunouihiti riti riwən sə tata səvənhi ripkəkoui atukwatukw mhə in. ⁸ Kumwesən raməkoui atukwatukw pam nipwnətın atukwatukw me. Trini minuə Kumwesən rəpwəh noien iamınha irə ia kimiaha nənə nipwran nə mə ripko mhə nipwnətın atukwatukw me nə kimiaha. ⁹ Ia nikaren səkitaha nərmama, səkitaha me fwe tata me hənəkoui atukwatukw kitaha fwe kupwən, nənə səsiəi irəha. Mətə rəfo ia Tata səvəi nənimwitaha? Ramasan mə kitaha tseiwaiu mhəsiai mwi in mhəpi raka nənə mhəmiru. ¹⁰ Tata me səkitaha fwe kupwən hənəkoui atukwatukw kitaha nəpin kwakwa a ia nətərigien a səvənraha. Mətə Kumwesən raməkoui atukwatukw kitaha mə trasitu ia kitaha, mo kitaha səuvehe mho nəkur ikinan me rəmwən irə. ¹¹ Kimiaha hiəkurən. Noien i nəkoui atukwatukwien iərmama nəpin kamo ro nəmisəien i. Ripko mhə nari riti kamregi ramasan irə, mətə kurirə irə trukua kwənkwan ia nimiruien səvəi nərmama səməme kinəkoui irəha irə mheste həpwinari. Kwənkwan nə in i nəməriniuen mine natukwatukwien.

¹² Ro iam̄nhi irə k̄im̄iaha hiənəpou rəḡim̄iaha remhə tihaməkeikei mhəuvehi utə rəḡim̄iaha. Mə nukurhumiaha rinəpou həvi atukw i pwəh riskai. ¹³ Tiho suatuk atukwatukw me nisumiaha travən irə mə sin ia k̄im̄iaha nisun rərəha nisun ko ripkərəha anan mhə mier raka mətə tripkamasan mwi.

Tihaməsiari kamo hiameikuə a niregiiən Kumwesən raməgkiari

¹⁴ Tihəmwur mə tiharə amasan ia nəmər̄inuien k̄im̄iaha nər̄mama me pam, nənə mhəmwur mə tiho n̄im̄iruien sək̄im̄iaha ro ikinan. Iərmama sə ripko mhə ikinan, ko ripkətoni mhə nəmri Iərimənu nəp̄in riti. ¹⁵ Tihətui amasan kamo k̄im̄iaha riti rarfai ia namasanien səvəi Kumwesən. Tihətui amasan kamo k̄im̄iaha riti ruvehe məmwhen ia nuai nei akonə riti sə rukwesər mutə mukuə kwənkwan rərəha. Iərmama sə ro iam̄inhi irə tro nər̄mama həp̄ik həuvehe mhəm̄kemik ia noien ərəha. ¹⁶ Tihətui amasan kamo k̄im̄iaha nər̄man mine n̄ipran hiəiri əpnəpen k̄im̄iaha me. Tihətui amasan kamo k̄im̄iaha riti ro nəri auər a ia narimnari ikinan me rəmwhen Isau r̄ino. In rəmri pen nəmri nari ia nasoriien səvəi nəmritaik kuvehi nənimen ia nəveḡinien plet kuatia. ¹⁷ K̄im̄iaha hiəukurən mə kurirə in rokeikei mə truvehi mwi nasoriien nəha, nənə markut pik mə tata səvənhi trəkwein amasan irə, mətə rekəm. Nəri auər a mə Isau r̄inasək pik tukwe, mətə ko ripkrərig mhə ia noien nəha sə r̄ino.

¹⁸ K̄im̄iaha hiəpkuvehe mhə ia təkūər riti rəmwhen təkūər Sinae. Fwe kupwən nəkur Isrel həuvən ia təkūər nəha, mhətoni napw rauək. Nəpitəvien reiwaiu mahakwi nari. Həregi n̄im̄ətagi asori, ¹⁹ mine nasəkien səvəi kisipw. Həregi mwi reri Kumwesən raməgkiari minraha. Nəp̄in həregi nəgkiariien səvənhi, həni mə irəha həpwəh nokeikei-ien mə tuhəregi mwi nəgkiariien nəha. ²⁰ Irəha həhek̄ir mətəmn̄imw̄in ti nəgkiariien nəha r̄iməni mə,

“Tr̄ini minuə nari riti r̄irapi təkūər i, nəri auər mə nər̄im̄iru a riti, mətə tukaməkeikei kəkwi əpune ia kəruətərei.”

²¹ Nəp̄in Moses rətoni narimnari me nəha, in mwi r̄iregi rərəha nənə m̄ini mə, “Iou iak̄inehek̄ir iak̄inehek̄ir, m̄inamətəmn̄imw̄in.”

²² Mətə k̄im̄iaha hiəuvəuvehe ia təkūər i Saeon, mine taon i imwei Kumwesən sə ram̄iru. In i Jerusalem vi fwe ia neiai, kwopun nagelo me həp̄ik hamousəs̄imw̄in irəha me ikin mamhagien ia nəp̄in me. ²³ Hiəuvəuvehe ia nousəs̄imw̄inien asori səvəi nər̄mama me səvəi Kumwesən səməme həmwhen ia nəmritaik me səvənhi, k̄im̄ərai pen nəgh̄inraha fwe ia neiai. Hiəuvəuvehe ti Kumwesən sə tripkəkiri noien səvəi nər̄mama me pam. Hiəuvəuvehe ti nən̄imw̄i nər̄mama amasan me k̄ino həuvehe mhatukwatukw pam. ²⁴ Hiəuvəuvehe ti Iesu sə ravi s̄imw̄in nər̄mama mine Kumwesən ia nəgkiariien vi k̄inərihi tər̄ini əknek̄in. Nənə hiəuvəuvehe ti netə sə k̄im̄əvi ti noien ərəha raməgkiari mani nəri amasan məpi raka nəfe n̄ite Epel rani.

²⁵ Ro iam̄nhi irə k̄im̄iaha tihaməkeikei mhətui amasan kamo hieikuə a niregiiən Kumwesən nəha raməgkiari m̄ k̄im̄iaha. Nəkur kupwən me nəha səməme heikuə a niregiiən nəgkiariien səvənhi sə iərmama ia təkure t̄iprənə rani ti nəsuəpwiriien irəha, mətə ko həpkap mhə nəp̄in Kumwesən rərpw̄in noien ərəha səvənraha. Nənə tr̄ini minuə kitaha seikuə a niregiiən nəgkiariien səvəi Kumwesən sə ruku pen fwe ia neiai muvehe mə trəsəpwiri kitaha, tsəfo map nəp̄in trərpw̄in noien ərəha sək̄itaha? ²⁶ Ia nəp̄in nəha fwe kupwən reri Kumwesən r̄imək̄iuku ia t̄iprənə, mətə təkwtək̄wuni nəha in rəgkiari m̄ kitaha m̄ini mə, “Nəp̄in riti mwi nəha ikin, iou tak̄iuku mwi ia t̄iprənə. Ia nəp̄in nəha ripko mhə t̄iprənə əpa trikiuku, neiai mwi trikiuku.” ²⁷ Nəgkiariien nəha Kumwesən r̄iməni mə, “Nəp̄in riti mwi,” n̄ipwran i mə in trikiuku ia narimnari me ia t̄iprənə i

12:12: Aes 35:3   **12:13:** Prov 4:26   **12:14:** Sam 34:14, Rom 12:18   **12:15:** Wok Me 8:23   **12:16:** Jen 25:33-34   **12:17:** Jen 27:30-40   **12:18:** Eks 19:16-20, Dut 4:11-12   **12:19:** Eks 20:18-21, Dut 5:22-27   **12:20:** Eks 19:12-13   **12:21:** Dut 9:19   **12:22:** Kal 4:26, Rev 5:11   **12:23:** Luk 10:20   **12:24:** Hip 8:6, 10:22, 1Tes 1:2, Jen 4:10   **12:25:** Hip 2:1-3, Hip 10:26-29   **12:26:** Eks 19:18, Sam 68:8, Hag 2:6

səməme in rino mə truvehi raka irəha. Mətə narimnari me səməme həpwəh nikiukiuien irəha tuharə rerin.

²⁸ Ro pen pwəh səni tanak ti Kumwesən. Nari riti riwən ko rikiukiua ia nitətə sə in ramərimənu irə. Nənə in ruvəuvei pehe raka nitətə nəha m kitaha. Ramasan mə tsəfwaki min ia noien sə rerin ragien tukwe ia nisaiien mine nehekieren, ²⁹ ti nəri nə mə “Kumwesən səkitaha rəmwhen ia napw asori riti sə ramahi əmwesi narimnari me pam.”

13

Nəvahagien sampam

¹ Nokeikeien i hiamokeikei piəvtaha me irə pwəh ramo a iamini irə. ² Tihəpwəh nenouenouien mə tihətoni amasan ti iəpwisewis me səməme haməuwehe imwəmiaha. Nərmama nepwin fwe kupwən həno noien nəha, mhəuwehi puwnimwə nagelo me nepwin ia nəkwai nimwə me səvənraha, mətə həreirei anan mə irəha nagelo me. ³ Rerimiahaha tramrhi nərmama səməme hamarə ia kalapus rəmwhen mə kimiahaha mwi hiamarə ia kalapus kimiahaha minraha. Rerimiahaha tramrhi nərmama səməme nərmama əpə me hamo irəha həregi rərəha anan ia nipwranraha. Rerimiahaha tramrhi irəha ti nəri nə mə kimiahaha mwi hiamregi rərəha ia nipwramiahaha rəmwhen ia nirəha.

⁴ Pwəh nərmama pam həsiai narəien səvəi pran mine iərman səməmi krouarə pəri. Iərman mine pran səməmi krauarə pəri irau trousiai napri pəriien səvənrau ia nəpin me. Iakani iamini irə ti nəri nə mə Kumwesən trərpwin noien ərəha səvəi nərmann mine nipran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me uə səməme kamhakres irəha me. ⁵ Tihamarə mhəpwəh nokeikei pikien mane. Rerimiahaha traməkeikei magien a ti narimnari me nəha hiaməuwehi rəmwhen ti nəri nə mə Kumwesən ruvəni raka mə,
“Ko iəpkəpwəh mhə ik,

məpwəh nap rakaien ia niram nəpin riti.”

⁶ Ro iamini irə kitaha səukurən ninien nəgkariien i, mhəpwəh nəmkiamkiien mə,
“Iərimənu in iasitu səiou,
ro pen iou iəkwəh nehekieren.

Nəfe iərmama rukurən noien miou?”

⁷ Rerimiahaha tramrhi nəmə asori me səkimiahaha səməme haməkupwən mhahatən kimiahaha ia nəgkariien səvəi Kumwesən. Hətərig ro mə hənəfarə irə mheste hemhə. Hətərig irə nənə mhəuvnhi nahatətəien səvənraha. ⁸ Iesu Kristo in ramo a iamini irə mine ia nərineiv, ipwet, nənə tramarə a iamini irə mine ia nuk nuk me mipko mhə sampam.

⁹ Tihəpwəh nəsenien nahatənien vi me səpəmsəpə həvi raka kimiahaha ia suatuk atukwatukw. Iakani iamini irə ti nəri nə mə ramasan mə reri iərmama fwe imwə namasanien sə Kumwesən rauvei pehe auər a trasitu irə mo ruvehe miskai. Rərəha mə truvehe miskai ia natuakəmien me səvəi nəveginien. Natuakəmien me nəha həreirei nasituien ia nərmama səməme kamhesi pen. ¹⁰ Nifatə səkitaha rarə. Mətə pris me səməme kamho wok səvənraha fwe imwə ia nimwə tapolen, kipkəseni mhə irəha mə tuhani nəveginien riti ia nifatə nəha səkitaha.

¹¹ Ia noien səvəi pris asori anan səvəi nəkur Isrel, nəpin rousi əpune raka nərimiru, nənə muvehi niten, muwnimwə fwe kwopun ikinan anan, nənə muvei pen m Kumwesən ti naikuas rakaien noien ərəha səvəi nərmama. Mətə kurirə irə həuwehi raka nipwrai nərimiru nəha mhəuwehi mhəuvani əmwesi fwe iruə kwopun nərmama həpkarə mhə ikin. ¹² Ia noien a mwi nəha, Iesu riməregi nəmisəien ia taon fwe iruə, mə ia niten

12:29: Dut 4:24, 9:3, Aes 33:14   **13:1:** Jon 13:34   **13:2:** Rom 12:13, 1Tes 4:9, Jen 18:1-8, Jen 19:1-3   **13:3:** Mat 25:36, Hip 10:34   **13:4:** Kal 5:19,21, Efes 5:5   **13:5:** 1Tim 6:8, Jos 1:5   **13:6:** Sam 27:3, 146:5   **13:7:** 1Kor 4:16, Hip 6:12   **13:8:** Efes 4:14   **13:9:** Rom 14:17   **13:11:** Lev 16:27   **13:12:** Mat 21:39, Jon 19:17

atukwatukw in trəpərhi nərmama me səvənhi, mo irəha nəkur ikinan me. ¹³ Ro iamīnhi irə pwəh kitaha səuvən mhətoni in ia kwopun nəha fwe iruə, mhəregi rərəha kitaha min ia noien i nərmama hənə auris in. ¹⁴ Kīmīaha hiəukurən. Ia təkure tīprənə i taon atukwatukw riti səkitaha riwən sə tramarə rerin. Mətə kitaha samətui ia taon səkitaha sə tripkuvehe.

¹⁵ Ro iamīnhi irə ia nəpin me pam pwəh kitaha saməni irapw nəghi Iesu mə in Iərimənu səkitaha. Noien nəha rəmwhen ia nīmwək mwəki nari kauvani ia təkure nifatə nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesən ti nəgnəginien in. ¹⁶ Tihəpwəh nenouenouien mə tiho noien amasan, nənə mhəriari səkimīaha me narimnari. Noien nəha mwi rəmwhen ia nīmwəkmwəki nari kauvani ia təkure nifatə nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesən rerin ramagien tukwe. ¹⁷ Tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimīaha nənə mhəsiai irəha. Irəha nəha hamətui amasan ti nimiruien səkimīaha mhəpwəh napwisien, ti nəri nə mə irəha tuhaməkeikei mhəni irapw ti Kumwesən mə haməuvehi wok nəha mhəfo irə. Tihaməkeikei mho rerinraha ragien ti wok nəha. Trini minuə hiəpwəh noien rerinraha ragien ti wok nəha, noien nəha ko rīpkasitu anan mhə ia kīmīaha.

¹⁸ Tihaməkeikei mhəfwaki tukumaha. Kīmaha iahəukurən amasan mə noien səkimaha ratukwatukw a, nənə iahokeikei anan mə tahamo a noien amasan ia nəpin me. ¹⁹ Iou iakokeikei anan mə tihaməkeikei mhəres Kumwesən mə iou takrərig pehe akwauakw a tukumīaha.

²⁰ Kumwesən in nukune nəmərīnuien. In rino Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Iesu in iəmə asori sə ramətui amasan ti sipsip me səvənhi. Niten kinərihi tərini əknekīn nəgkīariien irə, nəgkīariien i tramarə rerin. ²¹ Təkwtəkwuni iakaməfwaki m Kumwesən mə truvei pehe narimnari amasan me pam m kīmīaha səməme tuho kīmīaha hiəmwhen ti noien nəkwān. Iakaməres in mə ia nasituien səvəi Iesu Kristo in tramo wok ia reritaha mamō nəfe noien ramasan ia nənimen. Pwəh nəgnəginien ramevən ti Iesu ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iamīnhi.

²² Piak me, iakaməres kīmīaha mə tihəpwəh nəpou akwauakwien ti niregīien nəgkīariien səiou iakamərpwi əknekīn kīmīaha irə, nəkukuə i iakimərai m kīmīaha rəpwəh nəpwəmwisien.

²³ Iakokeikei mə tihəukurən mə piəvtaha nəha Timoti, irəha hənəsēni raka in rier ia kalapus. Trini minuə in truvehe akwauakw nənə kīmrau min tarouvehe.

²⁴ Kīmīaha tihəni tukwini ramasan səkimaha revən ti nəmə asori me pam səkimīaha mine nərmama me pam səvəi Kumwesən nə imwəmiāha. Piəvtaha me ia tənə Itali haməni ramasan tukumīaha.

²⁵ Pwəh namasanien tramarə tukumīaha pam.

Jemes

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk 48 Jemes rıməkupwən mırari nəkukuə i ia nəkukuə me pam ia Niutestamen. Jemes in piəvi Iesu. In iəmə asori riti ia nəmə asori me səvəi nakalasia me fwe Jerusalem. Nəkukuə səvənhi revən ti nakalasia me pam ripkevən mhə ti nousəsımwinien səvənraha kuatia. Jemes rımərai nəkukuə i mə trahatən nakalasia me ia noien səvəi nərmama səməme kamhahatətə ia Kristo. In rini mə trini minuə nahatətəien səvəi iərmama riti ro nıpərhiēnien, tukətoni ia noien səvənhi. Jemes ramahatən nərmama ia narimnari me mīni mə niemaha trəpwəh nəpiien irəha. Irəha tuhəpwəh nini ərəhaien irəha me. Irəha tuho rəmnəmwhen a ia nırəha me. Irəha tuhətui amasan ti nəfe nəramınraha rani. Irəha tuhəpwəh nəfiəutəien irəha. Irəha tuho nətərigien səvənraha rəpwəmwis nənə mhəfwaki.

Nəgkiariien sə rakupwən

¹ Iou Jemes. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən mīne Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. Iakamərhi pehe nəkukuə i rauvehe tukumiaha kwənəkwus twelef səvəi nəkur Isrel hiamarə kirkiri ia tənəmtənə me. Iakani ramasan tukumiaha.

Nahatətəien mīne nukurənien

² Piak me, narimnari me səpəmsəpə tuhəuvehe mho nəmisəien m kimiaha. Nəpin tihətoni, rerimiaha traməkeikei magien. ³ Kimiaha hiəuvəukurən raka mə nəpin nəmisəien ruvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha, noien nəha tro hiəuvehe mhəskai mwi ti nərer əknekien ia nahatətəien səkimiaha. ⁴ Nənə kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekien ia nahatətəien səkimiaha ia nəpin me mheste pen nəpin sə tihəuvehe mhətukwatukw mhəmwhen, nari riti mwi ko ripkiwən tani mhə kimiaha. ⁵ Trini minuə kimiaha riti nukurənien səvənhi rəpwəh nəmwhenien, ramasan mə in trəres Kumwesən sə rauvei pen auər a narimnari me m nərmama me pam mıpkətə ərəha mhə irəha. Nənə Kumwesən trasitu irə, mo nukurənien səvənhi ruvehe məpwəmwis mwi. ⁶ Mətə nəpin iərmama nəha trəres i, in traməkeikei mahatətə ia Kumwesən, məpwəh nəmkiəmkiien, ti nəri nə mə iərmama sə raməmkiəmki nari rəmwhen ia peiau ia təsi nımətəgi raməpwi raməsəsau əpnəpen. ⁷ Iərmama iamınhi ko rəpwəh nətəien mə truvehi nari riti ruku pen ti Iərimənu, ⁸ ti nəri nə mə nətərigien səvənhi ro kəru ko ripkərer mhə ia nari kuatia ia noien me sə in ramo.

Iərmama auər a mīne iərmama sə nautə səvənhi rasori

⁹ Trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi riwən, ramasan mə rerin tragien nəpin Kumwesən truvehi utə in. ¹⁰ Rəmwhen a mwi trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi rasori, ramasan mə rerin tragien nəpin Kumwesən truvehi irəpw in. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama nautə səvənhi rasori traukei məmwhen ia tihı nurhi. ¹¹ Nəpin meri rutə məpnəpan pık mənhi nurhi, nurhi trımhiə, tihin traukei məsas, namasanien səvənhi triwən. Ia noien nəha rəmwhen a mwi iərmama nautə səvənhi rasori. Nəpin ramavən mamowok səvənhi, in tremhə, nautə səvənhi triwən.

Kumwesən ko ripko mhə iərmama rımwei ia nərəhaien

¹² Nəpin nəmisəien truvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səvəi iərmama riti, trini minuə iərmama nəha ramərer əknekien ia nahatətəien səvənhi, rerin tragien. Nəpin nəmisəien nəha traraka irə, Kumwesən truvei pen nımıruien rerin min rəmwhen kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien m iərmama riti. In rino raka promes mə truvei pen nımıruien rerin nəha m nərmama me səməme hokeikei in. ¹³ Trini minuə iərmama riti rıregi noien

ərəha ravi nətərigien səvənhi, iərmama nəha trəpwəh niniien mə, “Kumwesən rərhi pehe nəri i, mavi nətərigien səiou irə mə takimwei.” In trəpwəh niniien nəgkiariien nəha ti nəri nə mə noien ərəha ko ripkivi mhə nətərigien səvəi Kumwesən, nənə ripko mhə noien səvəi Kumwesən mə trivi nətərigien səvəi iərmama irə. ¹⁴ Mətə iərmama triregi noien ərəha ravi nətərigien səvənhi nəpən rerin atukw ramrhi noien ərəha sə in rokeikei mə tro. In nə ravi nətərigien səvənhi mamiri raka in. ¹⁵ Nəpən iərmama rerin rinamrhi noien ərəha sə in rokeikei pik mə tro, noien ərəha nəha truvi nətərigien səvənhi mo in rimwei. Nənə noien ərəha truvehe masori ia nimiruien səvənhi mukuə kwənkwan nə iərmama nəha tremhə. ¹⁶ Piak keikei me. Kimiaha tihəpwəh nəsənien iərmama riti reikuə ia kimiaha. ¹⁷ Narimnari me pam səməme hamasan mhatukwatukw kauvei pehe m kitaha kamhəuku pen fwe ia neiai. Kumwesən ramərhi irapw pehe narimnari me nəha. In rino meri, mine məkwa, mine kəməhau me ia nimagouagou. Noien səvənhi ko rəpwəh nərariien, uə in ko rəpwəh nərariien muvei pehe təkutan m kitaha, məpwəh kitaha samarə ia nəpitəvien. ¹⁸ Ti nəri nə mə Kumwesən rokeikei in rərhi pehe nəgkiariien sə ro nipərhiienien. Nəgkiariien nəha ro kitaha səuvehe mhəno nəkwərhakwərha me səvənhi. Kumwesən ro iamnhi irə mə ia narimnari me pam in rino kitaha tsəmwhen ia kwənkwai nei me sə vi tukukupwən kesi.

Kimiaha tihaməkeikei mhətərig ia nəgkiariien səvəi Kumwesən mho nəfe rani.

¹⁹ Piak keikei me, rerimiaha tramrhi nəgkiariien i. Nəpən kimiaha hiaməgkiari, tihaməkeikei mhətərig amasan, mhəpwəh nəgkiari akwauakwien. Kimiaha tihəpwəh nəsənien niemaha rəpi akwauakw kimiaha, ²⁰ ti nəri nə mə niemaha səvəi iərmama ko ripkukuə pehe mhə nukwan sə ratukwatukw rəmwhen Kumwesən rokeikei. ²¹ Kimiaha tihaməkeikei mhərarki raka noien me pam səməme həkemik mine noien ərəha me nəha həpik ia nimiruien səkimiaha. Tiheiwaiu mhətərig amasan ti nəgkiariien nəha kinəpwei rəmwhen ia nuni nari ia rerimiaha. Nəgkiariien nəha rukurən nuvehimiruien kimiaha. ²² Mətə tihaməkeikei mho nəfe nəgkiariien nəha rani. Trini minuə kimiaha hiamətərig a irə, hiameikuə atukw a ia kimiaha. ²³ Trini minuə iərmama riti ramətərig a ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, mətə rəpwəh noien nəfe rani, in rəmwhen ia iərmama sə ramətə nənimen ia klas. ²⁴ Nənə nəpən rətə raka nənimen, məpwəh mevən, təkwtəkwuni a mwi renouenou mə nənimen rinəfo irə. ²⁵ Mətə iərmama sə raməti pen ia loa atukwatukw nəha sə rameivinari ia nərmama, nənə raməti pen mamətə ia nəpən me, mipko mhə in iərmama sə ramətərig a nənə menouenou i, mətə in ramo nəfe loa nəha rani, iərmama sə ramo iamnhi Kumwesən trəkwein amasan irə ia nəfe wok səvənhi ramo. ²⁶ Trini minuə iərmama riti rerin ramrhi mə in iərmama səvəi nəfwakiien, mətə ripkətə amasan mhə ti nəfe nəramin ramini, in rameikuə atukw a irə. Nəfe nari in ramo mamsiai Kumwesən irə ramo auər a. ²⁷ Kumwesən in Tata səkita. Noien i nəkur əfwaki me tuho mhəsiai in irə sə ratukwatukw məmher ia nənimen, in i irəha tuhaməkeikei mhasitu ia nipran me səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha, mhasitu ia nəkwərhakwərha kemhə tənirəha, nənə mhətui amasan mwi ti nimiruien səvənraha mə noien ərəha me səvəi tiprənə i tuhəpwəh noien irəha həuvehe mhəkemik.

2

Kimiaha tiho rəmnəmwhen a ia kimiaha me

¹ Piak me, kimiaha hiənahatətə raka ia Iərimənu asori səkita. Iesu Kristo. Ro pen kimiaha tihəpkopəiti mhə ia kimiaha me, mətə tiho rəmnəmwhen a. ² Trini minuə kimiaha hiouəsəimwin kimiaha me, nənə iəmə kəru krouuvmwə pehe, riti tinari səvənhi ramasan, ruvei pen rig kino ia kol, riti nautə səvənhi riwən, tinari səvənhi

rəpəruəpəruə, kimiaha tihaməkeikei mho rəmnəmwhen a ia nirau. ³ Rərəha mə hiəsiəi iəmə tɪnari səvənhi ramasan, mhəni pen tukwe in mə, “Uvehe, məkure i ia kwopun amasan ikin,” mhəni ərəha iəmə i nautə səvənhi riwən mə, “Ərer pen fwe,” uə “Əkurei irapw ia nisuk.” ⁴ Nəpɪn kimiaha hiamo noien me iamɪnhi, hiətoni mə kimiaha nepwɪn hiasori mhəpi raka kimiaha nepwɪn. Nənə hiaməkiri nərmama ia nətərigien ərəha səkimiaha. ⁵ Piak keikei me, hətərig ro. Kumwesən ruvərɪ raka nərmama nautə səvənraha riwən ia təkure tɪprənə i mə nahatətəien səvənraha triskai. In ruvərɪ raka mwi irəha mə tuhəuvnimwə pen ia nitətə sə in ramərimənu irə. Nitətə nəha Kumwesən rɪməni mə nərmama səməme hokeikei in tuhəuvnimwə pen irə. ⁶ Mətə kimiaha hiamətə ərəha a nərmama me nəha nautə səvənraha riwən. Mətə nisimə nəha kamho nəmisəien m kimiaha? Nisimə nəha kamhəvi irapw kimiaha ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin? Kwa nərmama me nəha nautə səvənraha rasori kamho iamɪnhi irə. ⁷ Irəha nəha kamhəni ərəha nahag asori səvəi Iesu, nahag sə Kumwesən rɪnəkwein kimiaha irə. ⁸ Mətə loa asori səvəi Iərimənu səkitaha raməmak ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw ik.” Trini minuə kimiaha hiamesi pen pərhien nəgkiariien nəha, hiamo noien amasan. ⁹ Mətə trini minuə hiamopəiti ia nərmama nepwɪn, hiamo noien ərəha, nənə loa nəha tro pui kimiaha, mini mə kimiaha nərmama sə hiamərui Loa. ¹⁰ Trini minuə iərmama riti ramarkut mə tresi pen pam nəfe Loa səvəi Kumwesən rani, mətə rapəti ia nəgkiariien kuatia a, rəmwhen mə in rɪnərui nəgkiariien me pam ia Loa nəha. ¹¹ Kumwesən nəha sə rɪməni mə, “Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə,” Kumwesən nəha in nəha rɪməni mwi mə, “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama.” Trini minuə ikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, mətə ikamousi əpune iərmama, ik iərmama ikamərui ihi Loa səvəi Kumwesən. ¹² Nəgkiariien me səkimiaha mine noien me səkimiaha tuhaməkeikei mhesi pen loa sə rameivinari ia kimiaha. Kimiaha tihaməkeikei mho iamɪnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən trəkiri kimiaha ia loa nəha. ¹³ Trini minuə iərmama riti rəpwəh napiien nərmama nəpɪn raməkiri irəha ti noien me səvənraha, Kumwesən trəpwəh napiien in nəpɪn trəkiri in ti noien me səvənhi. Napiien ti iərmama ramasan məpi raka nəkiriien in ti noien me səvənhi.

Nahatətəien sə rɪpko mhə nari riti ro nəri auər a i

¹⁴ Piak me, trəfo masitu ia iərmama riti trini minuə rani mə ramahatətə ia Iesu Kristo mətə in rɪpko mhə nari riti, ko nahatətəien sə ro iamɪnhi irə ruvehimɪru in? Rekəm! ¹⁵ Trini minuə piəvtaha riti uə kitirimətaha riti ramarə ərəha tɪnari səvənhi riwən nəvegɪnien sənəni rəpwəh nəmwhenien, ¹⁶ tihaməkeikei mhəuvei pen tɪnari uə nəvegɪnien min. Trini minuə hiəpwəh nuvehi penien nari riti min, mhəni pen a tukwe in mə, “Evən ia nəmərinuuien, məpwəh nəkwieiiien, məni amasan nari,” nəgkiariien nəha trəfasitu irə? Ro nəri auər a i. ¹⁷ Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa trini minuə rɪpko mhə nari riti remhə. ¹⁸ Mətə iərmama riti trəgkiari iamɪnhi irə mini mə, “Ik səim nə nahatətəien, mətə iou səiou nə noien me.” Itə. Ko iko ro iəkətoni nahatətəien səim mətə ipko mhə nari riti? Rəknekin. Mətə iou iakukurən noien ikətoni ia noien me səiou mə iakamahatətə pərhien. ¹⁹ Ik ikani nɪpərhienien ia Kumwesən mə in kuatia a. Ramasan. Nəremhə me irəha mwi kamhəni nɪpərhienien irə, nənə kamhəhekɪr mamhətəmnimwɪn. ²⁰ Ik iərmama ikreirei nari. Nahatətəien sə rɪpko mhə nari riti ro nəri auər a i. Ikokeikei mə tako ikətoni mə nəri nəha ro nɪpərhienien i? ²¹ Rerim trɪrhi ro kaha kupwən səkitaha Epraham. In ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənhi uə rekəm? Ouəh, Kumwesən rɪməni mə in ratukwatukw ia nənimen nəpɪn rɪnaməmrutə tɪni, Aesak, ia təkure nɪfatə. ²² Ikətoni mə nahatətəien səvəi Epraham mine noien me səvənhi krauo nari kuatia. Noien me səvənhi hənə nahatətəien səvənhi

2:5: 1Kor 1:26-28   2:8: Mat 19:19, Kal 5:14   2:9: Dut 1:17   2:10: Mat 5:19   2:11: Eks 20:13-14, Rom 13:9
 2:12: Kal 6:2, Jem 1:25, 1Tes 2:16   2:13: Mat 5:7, Mat 18:32-35   2:14: Mat 7:21   2:15: 1Jon 3:17   2:17:
 Jem 2:20,26   2:18: Kal 5:6   2:19: Mat 8:29   2:21: Jen 22:9-12   2:22: Hip 11:17-18

ruvehe matukwatukw mēmwhen. ²³ Nənə nəgkiariien i səvəi Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə. Rini mə, “Epraham rini nīpərhienien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” Kurirə irə kəkwein Epraham mə in riti nə Kumwesən. ²⁴ Ro iamīnhi irə hiamətōni mə iərmama in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me, rīpko mhə ia nahatətəien əpa.

²⁵ Rəmwhen a mwi rerimīaha trīrhi ro prən nəha Rehap, pran səvəi suatuk. In ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənhi uə rekəm? Ouəh, Kumwesən rīmāni mə in ratukwatukw ia nənimen nəpīn prən nəha rīnəsevər ia nīmwə səvənhi ti iəmə kəru sə kinərhi pen irau krouevən rouətə afafa Jeriko. Nənə kurirə irə rərhi pen irau krauesi pen suatuk əpə iti rauevən. ²⁶ Nīpwrai iərmama neiahagien riwən irə ruvamhə. Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa sə rīpko mhə nari riti remhə.

3

Ik tikətui amasan ti nəfe nəramim rani

¹ Piak me, rərəha mə kīmiāha hiəpīk hiəuvehe mho nahatən me ia kīmiāha. Kīmiāha hiəukurən mə nəpīn Kumwesən trəkiri kīmahā nahatən me tro rīskai mwi m kīmahā məpi raka nərmama me nepwīn. ² Nəpīn rīpīk kītaha pam samapəti, mətə iərmama sə rəpwəh nəfwəkourien ia nəgkiariien səvənhi in iəmə atukwatukw pərhien. Iərmama sə raməkoui amasan nəramīn rīməru tukwe in ti nəkouiiēn mwi nīpwrān me pam. ³ Kītaha saməuvei pen fraetel ia nəkwai hos me mə tuho nəkwataha. Ia noien nəha saməkoui nīpwrai hos me pam. ⁴ Hətə ro mwi nītətə me. Nīpwrānraha rasori. Nīmətāgi asori me kamhəpwi irapw irəha. Mətə nəri sə raməkəkini irəha irə rouihi a. Kamhəuvən ia kwopun pəku iəmə sə raməkəkini nītətə rokeikei. ⁵ Ia noien nəha rəmwhen a mwi nəramītaha rouihi ia nīpwrataha, mətə raməfiūtə pīk nari. Rerimīaha tramrhi nəri. Nukumheəv ouihi rukurən nurkwumenien napw asori sə ramahi əmwesi nei mhiə me rīpīk. ⁶ Nənə nəramītaha rəmwhen ia napw. Rərəha anan ia nīpwrataha me pam, mamō nīpwrataha me pam ruvehe məmkekīk. Kwopun napw asori rauək ikin ramhiāi pehe napw ia nəramītaha. Nənə nəramītaha ramhiāi pen napw ia nīmīruvien pam səkītaha. ⁷ Nəri əpīrmin me pam həukurən nuveheien mhəmweimwei. Nərmama me hənō raka noien nəha ia nīrəha me pam, menu me, uə snek me, uə nəmu me. ⁸ Mətə iərmama riti riwən ko ro nəramīn ruvehe mīmweimwei. Nərami iərmama nəri ərəha riti ko rīpkapwīs mhə. Rukuər ia nəri akonə sə ramosi əpune iərmama. ⁹ Ia nəramītaha saməgnəgīni Kumwesən Tata səkītaha.^a Nənə ia nəramītaha mwi saməkwein ərəha ia nərmama Kumwesən rīnō irəha həmwhen irə. ¹⁰ Nəkwataha kuatia, krouəgnəgīni Kumwesən irə, nənə krouarə rouəkwein ərəha mwi ia nərmama. Piak me, noien me nəha mə trīpko mhə iamīnhi. ¹¹ Rəfo, ia nəmri nui kuatia ko nui mīne təsi irau pəri krouapour? ¹² Rəfo, piak me, ko niemīs rukuə nukwai olif, uə nei nəha krep rukuə nukwai niemīs? Rekəm! Rəmwhen mwi kwopun kakwəhi təsi ikin ko kīpkukwəhi mhə mwi nui ikin.

Nukurənien sə ruku pen ia neiai

¹³ Sin ia kīmiāha rukurən nari, uə nukurənien səvənhi rəpwəmwis? Iərmama nəha traməkēikei mo noien amasan, məpwəh nəfiūtəien in. Noien nəha trahatən pen mə in rukurən pərhien nari. ¹⁴ Mətə trini mīnuə rerimīaha ramrhi ərəha kīmiāha me uə hiamətərig atukw a ia kīmiāha me mə tihəfo mhəutə mhəpi raka nərmama nepwīn, kīmiāha tihəpwəh nəfiūtəien ia kīmiāha me mə hiəukurən nari, ti nəri nə mə ia noien nəha hiameikuə a mhəpwəh nīniēn nīpərhienien. ¹⁵ Iərmama sə ramo noien nəha rīpkuvehi mhə nukurənien sə ruku pen ia neiai, mətə in ruvehi nukurənien sə ruku pen ia tīprənə i. Nənīmwin Ikinan rīpkuvei pen mhə nukurənien nəha min, mətə ruku pen ia

2:23: Rom 4:3,9,22, 2Kron 20:7, Aes 41:8   **2:25:** Hip 11:31   **2:26:** Jem 2:17   **3:1:** Luk 12:47   **3:6:** Mat 12:36-37, Mat 15:11,18-19   **3:8:** Rom 3:13   **3:9:** 1Kor 11:7   **a 3:9:** Nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən rini iamīnhi irə mīnuə ‘Iərimənu Tata səkītaha.’   **3:15:** Jem 1:5,17

næremhæ me. ¹⁶ Næþin nærmama rerinraha ramrhi æræha iræha me uæ iræha kamhætærig atukw a ia niræha mæ tuhæfo mhætæ mhæpi raka nærmama nepwin, ia kwopun kamharæ ikin tihætoni kamho pripri ia narimnari me, mamho mwi noien æræha me pam. ¹⁷ Mætæ iærmama sæ ruvehi nukurænien næha ruku pen ia neiai noien sævænhi ropæ. Næri sæ rakupwæn nætærigien sævænhi ræmher. In iærmama sæ ramæmri næmærinuien. Noien sævænhi ramasan mæpou. In ramsiai nætærigien sævæi nærmama me sæpæmsæpæ. In ramapi pik ti nærmama. Nukurænien sævæi iærmama næha rukuæ nukwan ripik sæ ramasan ia nimiruien sævænhi. In ramo ræmnæmwhen ia nærmama me pam, mæpwæh neikuæien. ¹⁸ Næþin nærmama sæmæme kamhæmri næmærinuien kamharæ ia næmærinuien ræmwhen mæ kamhæpwei nuni nari riti. Nuni nari næha trutæ mukuæ kwænkwan næ naræien sæ ratukwatukw.

4

Iærmama sæ rokeikei pik noien sævæi tiprænæ i

¹ Næfe næha nukune naruagænien me mine nukune nævisæien me sækimiaha? Rosi in i uæ rekæm? Ia rerimiaha kيمياha hiokeikei pik mæ tihæregi ramasan ia narimnari me pam, nænæ noien næha ramo kيمياha hiamævisæ ia næþin me. ² Hiokeikei nari riti, mætæ ræknekîn ti nuvehien, ro pen hiouisi æpune iærmama tukwe. Rerimiaha rakres nari riti sævæi iærmæpæ, mætæ ræknekîn ti nuvehien, ro pen hiævisæ, mamharuagæn tukwe. Kيمياha hiæpwæh nuvehien næfe hiokeikei, ti næri næ mæ hiæpkæres pen mhæ Kumwesæn i. ³ Trini minuæ kيمياha hiæres pen i, hiæpwæh nuvehien, ti næri næ mæ hiamæres, mætæ nætærigien sækimiaha ripkatukwatukw mhæ. Narimnari me næha hiamæres pen Kumwesæn mæ truvei pehe m kيمياha, hiokeikei mæ tihæuvehi nænæ mhæuvehi næmri nari sæ nætærigien æræha sækimiaha rokeikei. ⁴ Kيمياha hiæmwhen præni i sæ ramæpwæh sævænhi iærman mamesi pen iærman æpæ. Ræfo? Rosi kيمياha hiæreirei mæ iærmama sæ rokeikei pik noien me sævæi tiprænæ i truvehe iærmama sæ ramæmwæki Kumwesæn? Ro iamînhi iræ trini minuæ iærmama riti ia kيمياha rinuæ trokeikei pik noien me sævæi tiprænæ i in træmwæki Kumwesæn. ⁵ Ræfo? Rosi kيمياha hiæreirei nægkiariien i ramæmak ia Nækukuæ Ikinan? Rani mæ,

“Nænimwin næha Kumwesæn rinæmri ramæmak ia reritaha rokeikei pik mæ kitaha sævæi Kumwesæn æpæ.”

Nænæ nægkiariien næha ripko mhæ næri auær a i. ⁶ Mætæ Kumwesæn ramæriari pehe namasanien m kitaha rasori pik. Ro pen Nækukuæ Ikinan rani mæ,

“Kumwesæn rerin ripkagien mhæ ti nærmama sæmæme kamhæfiætæ ia niræha, mætæ ramæriari pen namasanien sævænhi m nærmama sæmæme kamhæuvehi irapw iræha.”

⁷ Ro iamînhi iræ kيمياha tihamækeikei mheiwaiu, mharæ tegin Kumwesæn, mhæni rekæm ti Setan, nænæ in træpwæh kيمياha map. ⁸ Kيمياha tihæuvehe ipaka ti Kumwesæn, nænæ in truvehe ipaka tukumiaha. Kيمياha nækur æræha me tihamækeikei mhærkwerig. Kيمياha nætærigien sækimiaha ro kærû tihamækeikei mho rerimiaha ræmher. ⁹ Ramasan mæ tihæregi ræræha, mhasæk, mhækwein æpwæmwis. Pwæh narisien sækimiaha ruvehe mo nasækien iræ. Pwæh nægienien sækimiaha ruvehe mo næpouien iræ. ¹⁰ Kيمياha tihamækeikei mheiwaiu mhænimwi nukurhumiaha ia næmri Kumwesæn, nænæ in truvehi utæ kيمياha.

Kimiaha tihæpwæh nini æræhaien kيمياha me

¹¹ Piak me, kيمياha tihæpwæh nini æræhaien kيمياha me. Iærmama sæ rani æræha piævni uæ rani piævni mæ ramo noien æræha, iærmama næha ramini æræha Loa sævæi Kumwesæn, mamini mæ Loa næha ræpwæh næmwhenien. Mætæ næþin ikani loa næha mæ ræpwæh

nəmwəhənien, ikəpwəh noien nəfe Loa nəha rani, mətə ikamo ik iəmə sə ikasori ia Loa nəha. ¹² Iərmama kuatia in əpa rauvehi nasoriien mə trəmri Loa, məkiri noien me səvəi nərmama, nənə mərpwɪn tai noien me səvənraha. Iərmama nəha in nəha rauvehimiru nərmama, mamouraha mwi irəha. Mətə ik sin i? Rəfo ikaməkiri noien me səvəi piam?

Ik tikətigite ia Kumwesən ia nəfe tiko trakwakwi tɪneis mine

¹³ Tihətərig ia nirak kɪmiaha səməme hiaməni mə, “Ipwet uə trakwakwi tsəuvən ia taon i uə taon nəha, mharə nuk kuatia, mho pisnes fwe ikɪn, mhəuvehi mane.” ¹⁴ Kɪmiaha tihəfukurən nəfe trɪmwei irapw trakwakwi? Nəfe nəha nɪmɪruien səkɪmiaha? Kɪmiaha hiəmwhən ia nise napw sə ruvehe nəpɪn ouihɪ a nənə marə miwən mwi. ¹⁵ Mətə nəgkiariien sə ratukwatukw mə kɪmiaha tihəni ro iamɪnhi irə, “Trɪni mɪnuə nəkwai Kumwesən pərhiən, tsarə mho narimnari me i uə narimnari me nəha.” ¹⁶ Mətə ipwet mɪne kɪmiaha hiaməgkiari mamhəfiutə ia kɪmiaha. Nəgkiariien sə raməfiutə nərmama iamɪnhi rərəha. ¹⁷ Iərmama sə rukurən nəfe noien ratukwatukw mə tro, mətə in rəpwəh noien, in ramo nərhəien.

5

Nəvəhəgien ramevən ti nərmama nautə səvənraha rasori

¹ Kɪmiaha nərmama nautə səkɪmiaha rasori tihətərig ia nirak. Ramasan mə kɪmiaha tihəsək mhəkwein əpwəmwis ti nəmisəien me nəha səməme kamhəuvehe tuheste kɪmiaha. ² Nautə səkɪmiaha ruvəmərɪr. Uvnə me hənani raka tɪnari me səkɪmiaha. ³ Kol mɪne silva səkɪmiaha rɪnopwei raka. Nopweiiən nəha səvənraha trahətən pen mə nɪpərhiənien kɪmiaha hiəno noien ərəha, nənə trahi nɪpwramiaha rəmwhən ia napw. Ipaka nəpɪn sampam i, mətə kɪmiaha hiamoeite ihɪ nautə me səkɪmiaha. ⁴ Hətə ro! Nərmama me səməme kamhowok hənə raka wok fwe ia nəmhien me səkɪmiaha, mətə kɪmiaha hiəpwəh nərəkuien irəha. Nərəkuien nəha səvənraha ramasək mani mə kɪmiaha hiəno noien ərəha. Iərimənu sə rauvehi niskaiien me pam ruvəregi raka ia nəkwəregɪn nasəkien səvəi nərmama səməme kamhesi nəveginien sə ruvəmruə fwe ia nəmhien me səkɪmiaha. ⁵ Ia tɪprənə i kɪmiaha hiəpwəh nisesəien. Nəfe nautə me kɪmiaha hiəkeikei mə tihəuvehi hiaməuvehi. Hiaməkwməni atukw a kɪmiaha hiaməsisɪ mhəmwhən ia kau me səməme rɪpko mhə tui kousi əpune irəha. ⁶ Kɪmiaha hiaməkiri nəmə atukwatukw me mə tuhaməkeikei mhemhə. Hiamousi əpune irəha, nənə həpwəh nəsisəgien kɪmiaha.

Nətərigien səkɪmiaha trəpwəmwis

⁷ Piak me, kɪmiaha tihaməkeikei mho nətərigien səkɪmiaha rəpwəmwis, mamheitenhi mheste nuveheien səvəi Iərimənu səkɪtaha. Hətoni ro iərmama sə raməmhu raməfo mamə nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi nəveginien amasan sə rutə pehe ia tɪprənə. Ko rɪpkesi akwauakw mhə, mətə tro nətərigien səvənhi rəpwəmwis meste nesən kupwən rauər nənə məkwə me nepwɪn həuvehe mhəukurau nənə nesən sə ro kəru irə rauər mwi. ⁸ Kɪmiaha mwi tihaməkeikei mho nətərigien səkɪmiaha rəpwəmwis miskai ti nəri nə mə nuveheien səvəi Iərimənu səkɪtaha ruvəuvehe ipaka. ⁹ Piak me, kɪmiaha tihəpwəh nɪni ərhəien kɪmiaha me kamo Kumwesən rərpwɪn noien ərəha me səkɪmiaha. Hətə ro! Iəmə sə trərpwɪn noien ərəha me səvəi nərmama ruvəuvehe ipaka. Ramərer a ia kwəruə. ¹⁰ Piak me, rərɪmiaha tramrhi profet me nəha fwe kupwən haməgkiari ia nəghi Iərimənu. Nəpɪn kamo nəmisəien mɪnraha, ho nətərigien səvənraha rəpwəmwis. ¹¹ Ia nətəien səkɪtaha nərmama səməme kamhərer əknekɪn ia nahatətəien səvənraha ia nəpɪn me Kumwesən ramo irəha haməgien. Kɪmiaha hiəuvəregi raka noien səvəi Jop. Nəpɪn ramarə ia nəmisəien me rɪpɪk, rərer əknekɪn ia nahatətəien səvənhi.

4:12: Rom 2:1, 14:4   **4:13:** Luk 12:18-20   **4:14:** Prov 27:1, Sam 39:5,11   **4:15:** Wok Me 18:21   **4:17:** Luk 12:47   **5:1:** Luk 6:24   **5:2:** Mat 6:19   **5:4:** Dut 24:14-15, Mal 3:5   **5:5:** Luk 16:25, Jer 12:3, 25:34   **5:7:** Luk 21:19, Dut 11:14, Jer 5:24, Joel 2:23   **5:8:** Rom 13:11-12, Hip 10:25, 1Tes 4:7   **5:9:** Mat 24:33   **5:11:** Eks 34:6, Sam 103:8, Sam 111:4

Nənə hiənətə raka nəfe Iərimənu rino min kurirə ikin. Iərimənu rerin ramərkwəp̄ir pik ti nərmama. In ramapi ti nirəha.

Kimiaha tihəpwəh nakutanien ia nəgkiariien me

¹² Mətə piak me, irənhə ia narimnari me pam, trini minuə kimiaha hiəni promes riti tihəpwəh nakutanien ia nəgkiariien səkimiaha mə tiho nərmama hətoni kimiaha hiaməni pərhien. Tihəpwəh niniiēn nitətə ia neiai uə t̄iprənə i uə nari riti mwi mə tiho noien nəha. Mətə trini minuə hiəsəni nari riti, tihəni a mhəsəni mə “Ouəh.” Trini minuə hiəpkəsəni mhə nari riti, tihəni a mə “Rekəm.” Mə kimiaha hiaməgkiari əpnəpen, Kumwesən trəpw̄in noien ərəha səkimiaha.

Nəfwakiiēn sə ramo n̄ipwran

¹³ Rəfo? Riti ia kimiaha raməmisə? Ramasan mə rəfwaki. Riti ia kimiaha rerin ramagien? Ramasan mə rəni n̄ipu, məgnəgini Kumwesən. ¹⁴ Riti ia kimiaha ramemhə? Ramasan mə rəkwein elta me səvəi nəfwakiiēn pwəh irəha hətəgi pen oel irə ia nəghi Iərimənu mhəfwaki tukwe. ¹⁵ Nənə nəfwakiiēn səvəi nərmama səməme kamhahətətə ia Kumwesən truvehim̄iru iərmama sə ramemhə. Iərimənu tromasan iərmama nəha. Trini minuə iərmama nəha rino noien ərəha me, Iərimənu trenouenou noien ərəha me nəha məpwəh nərpw̄inien. ¹⁶ Ro iam̄inhi irə kimiaha tihəni pen tukumiaha me i noien ərəha me səməme hiəno, nənə mhəfwaki tukumiaha me mə Kumwesən tro kimiaha hiəuvehe mhəsənin. Nəp̄in iərmama sə ramo noien atukwatukw raməfwaki, nəfwakiiēn səvənhi nəgsen rasori mamō n̄ipwran. ¹⁷ Profet Eləja in iərmama rəmwhen a ia kitaha. Rəfwaki skai mə nesən trəpwəh nauərien. Nənə nesən r̄ipkauər mhə ia tənə nəha nuk kahar məkwə sikis. ¹⁸ Nənə kurirə ikin rəfwaki mwi, nənə nesən rukrutə ia n̄imagouagou, kwənkwai narimnari me həutə mwi ia t̄iprənə.

Iərmama sə rəruēi

¹⁹ Piak me, trini minuə kimiaha riti rəpwəh nəgkiariien sə ro n̄ipərhienien məruei, nənə kimiaha riti mwi riri in m̄irərig, ²⁰ iakokeikei mə rerim̄iaha tram̄hi nəri i. Iərmama sə ramiri raka iəmə ərəha ia suatuk sə raməruei irə m̄irərig, in rauvehim̄iru iəmə ərəha nəha mə trəpwəh nemhəien. Kumwesən trenouenou noien ərəha me həp̄ik səvəi iəmə ərəha nəha, məpwəh nərpw̄inien.

Fas Pita

Nægkiariien sà rani mæ næfe i nækukuə

Nækukuə i Pita rimərai. Pita in iərmama riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu. In rimərai nækukuə i mərhi pen i revən ti nakalasia me səməme kamharə parei fwe profens riti səvəi Rom kani mæ Esia Maenor. Pita rokeikei mæ truvehi utə nətərigien səvənraha ti nəri nə mæ nərmama me nepwīn kamhometə irəha ti nahatətəien səvənraha. Pita rokeikei mæ rerīnraha tramrhi mæ Iesu rokeikei pik irəha, nənə muvehi nəmisəien ti nirəha. Irəha tuhəkurirə noien səvəi Iesu. Irəha tuho iamīnha irə ti nəri nə mæ Kumwesən rimərfi irəha mæ irəha nərmama me səvənhi nənə Iesu remhə ti nirəha. Pita rini pen ti nirəha mæ tuhaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan. In rini pen mwi ti nirəha mæ ia tiprənə i nərəhaien rasori, mətə tuhaməkeikei mhərer əknekīn, mho nətərigien səvənraha rəpwəmwīs, mhəmri pen əknekīn nətərigien səvənraha ia Kumwesən, nənə mheitenhi narimnari amasan me səməme tuhəpkuvehe kurirə.

¹ Iou Pita, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo.

Iakamrai nækukuə i rauvehe tukumiaha nərmama pwīspwīs me səməme hiamarə kirkiri ia profens me i Pontas, mīne Kalesia, mīne Kapatosia, mīne Esia, mīne Pitinia. ² Kimiaha i nərmama Kumwesən rimərfi kimiaha resi pen nətərigien səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe kupwən. In rimərfi kimiaha mæ Nənimwīn səvənhi tro kimiaha hiəuvehe mhəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi, nənə, tihəuvehe mho nəkwei Iesu Kristo, tukəfwīəfwī kimiaha ia niten.

Nəfwakiiien səiou mæ Kumwesən trəriari pehe namasanien mīne nəmərīnuien rasori mwi m kimiaha.

Pwəh səgnəgīni Kumwesən ti nimiruien vi

³ Pwəh səgnəgīni Kumwesən i in Kumwesən mīne Tata səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo! Napiiien səvənhi rasori tukutaha. In ro kitaha sətui mwi ia nimiruien vi, nənə, mo kitaha səmri pen əknekīn nətərigien səkitaha irə. In ro iamīnha irə nəpīn ro Iesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁴ Kumwesən ro kitaha sətui mwi mæ tsəuvehi nautə amasan me in truvei pen m nərmama me səvənhi. Nautə amasan me nəha ko həpkimərīr mhə, mhəpkəmkemik mhə, nənə nukuraanien səvənraha ko rīpkīwən mhə. Kīnəmri amasan nautə me nəha fwe ia neiai tukuvei pehe m kimiaha. ⁵ Kimiaha nərmama səməme Kumwesən ro tukuahag kimiaha ia nīskaiien səvənhi ti nəri nə mæ hiamahatətə irə. In trətui amasan tukumiaha meste tihəuvehi nimiruien vi sə kīnəpnəpenə raka irə tukətoni rier pehe ia nəpīn sampam. ⁶ Ramasan mæ rerīmiaha ragien ti narimnari me i. Mətə təkwtəkwuni rosi narimnari me səpəmsəpə tuhəuvehe mho nəmisəien m kimiaha ia nəpīn ouihī a. ⁷ Narimnari me i kamhəuvehe trahatən pen mæ kimiaha hiamahatətə pərhiēn. Aean i kol, nəri auər a mæ trīpkīwən mwi nəpīn riti, mətə nərmama tuhaməkeikei mhəuvani ia napw ti nətə sasien mæ in kol pərhiēn uə rekəm. Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien səkimiaha sə ramasan məpi raka kol, tukaməkeikei ko kimiaha həregi nəmisəien me ti nətə sasien mæ hiamahatətə pərhiēn uə rekəm. Nənə mæ hiamahatətə pərhiēn, nəpīn tukətoni Iesu Kristo rier pehe irə, Kumwesən trəgnəgīn kimiaha, muvehi utə nəghīmiaha, nənə, muvei pehe nīsiaiiēn m kimiaha. ⁸ Nəri auər a mæ hiəpkətoni mhə Iesu Kristo, mətə hiəkeikei in. Nənə nəri auər a hiəpkətoni mhə nəha təkwtəkwuni, mətə hiaməni nīpərhiēnien irə, nənə, mamhagien. Nəgīnien nəha hiamregi rasori pik anan iərmama riti ko rīpkīni mhə ia nəgkiariien.

1:1: Jem 1:1, 2Tim 1:15   **1:2:** Rom 8:29, 2Tes 2:13, Hip 12:24   **1:3:** 2Kor 1:3   **1:4:** Kol 1:12   **1:5:** Jon 10:28, 17:11   **1:6:** 1Tes 5:10, Jem 1:2   **1:7:** Job 23:10, Prov 17:3, Aes 48:10, Sek 13:9, Mal 3:3, Jem 1:3   **1:8:** Jon 20:29, 2Kor 5:7

⁹ Rerimiahā ramāgien iamīnha irā tī nāri nā mā hiamāuvehi nāri i sē hiamahatātā irā, in i mā Kumwesān truvehimīru kīmiaha.

¹⁰ Profet kupwān me hamētui ia suatuk i Kumwesān truvehimīru nārmama irā, nānā mamhāres mā tukāfo irā. Ia nāgkariien sē Kumwesān rīmāuvei pen mīnraha, irāha hāni irapw mā Kumwesān trasitu ia kīmiaha ia namasanien sāvānhi. ¹¹ Nāpīn Nānimwīn sāvāi Kristo sē ramarā ia nirāha rīmākupwān mīni irapw nāmīsāien me sāmāme Kristo triregi ia nīpwrān mīne nasorīien sē tukuvei pen mīn truvehe kurirā, profet me hamāmwur mā tuhāukurān mā nāfe suatuk mīne nāfe nāpīn narīmīnari me nāha tuhāier pehe. ¹² Kumwesān rīno pui pen m profet me nāha mā nāgkariien me sāmāme irāha kāmhāni hāpkāgkari mhā ia nāpīn sāvānraha mā trasitu ia nirāha, mātā hamāgkari ia nāpīn sākīmiaha trasitu ia kīmiaha. Narīmīnari me i profet kupwān me hāmāni tākwātākwuni hīāuvāregi raka rīmāuku pen ia tārhuī nārmama sāmāme hānāvisau nāgkariien amasan sāvāi Kristo m kīmaha. Nāgkariien sāvānraha rīmāuku pen ia Nānimwīn Ikinan sē Kumwesān rārhi pehe i. Narīmīnari me i nāgelo me irāha mwi hokeikei mā tuhātōni mhāukurān.

Kumwesān sē rīnākweīn kīmiaha in iāmā ikinan, in rāmher

¹³ Ro pen tihāmākeikei mho nātārigien sākīmiaha rārer mwatuk tī noien wok, mho nātārigien sākīmiaha pwāh rukurān amasan. Tihāmri pen āknekīn nātārigien sākīmiaha ia namasanien sē Kumwesān truvei pehe m kīmiaha nāpīn tukātōni Iesu Kristo rier pehe. ¹⁴ Tiho nākwai Kumwesān rāmwhēn ia nākwārhakwārha me sāmāme kāmho nākwai tata me. Fwe kupwān kīmiaha hīāreirei nari, nānā mamho noien ārāha me sāmāme rerimiahā rokeikei pik. Mātā tākwātākwuni tihāpwāh nāsenīien ia nātārigien me nāha ravi raka mwi kīmiaha. ¹⁵ Kumwesān sē rīnākweīn ia kīmiaha in iāmā ikinan, in rāmher. Ro iamīnhi irā kīmiaha mwi tihāmākeikei mho kīmiaha nākur ikinan me, mhāmher ia narīmīnari me pam sāmāme hīamo. ¹⁶ Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā Nākukuā Ikinan rani mā, “Tihāmākeikei mho kīmiaha nākur ikinan me, mhāmher, tī nāri nā mā iou iāmā ikinan iakāmher.”

¹⁷ Kīmiaha hīāmākweīn Kumwesān mā “Tata.” Mātā in Kumwesān ramo rāmnamwhēn ia nārmama me pam. Trārpwīn noien me sāvānraha tresi pen atukwatukw nāfe irāha hāno. Ro iamīnhi irā mīne, nāpīn kīmiaha hīamarā ihī ia tākure tīprānā i, tihāmākeikei mhehekīr in, mamho noien sē ramasan. ¹⁸ Kīmiaha hīāukurān mā kīneivīnari ia kīmiaha hīāuvāier raka ia narāien ārāha nāha kaha kupwān me sākīmiaha hāmāuvei pehe m kīmiaha. Mātā kīpkārāku raka mhā kīmiaha ia nari riti sē truvehe mārāha māmwhēn ia kol mīne silva, ¹⁹ rekām. Mātā kīnārāku raka kīmiaha ia nīte Kristo in nāri keikei ramasan pik. Kristo in rāmwhēn ia kwātī sīpsīp sē ratukwatukw pam, nemhāien uā nārāhāien rīwān anan irā. ²⁰ Kumwesān ruvārfi raka in fwe tui nāpīn tīprānā ramiwān ihī, nānā tākwātākwuni rīpkō mhā tui nāpīn sampam ruvehe kātōni in rier pehe masitu ia kīmiaha. ²¹ Ia Kristo kīmiaha hīāmāni nīpārhiēnien ia Kumwesān sē rīno in rātui mwi ia nemhāien sāvānhi nānā muvei pen nasorīien mīn. Ro iamīnhi irā iāmā sē hīamahatātā irā, mamhāmri pen āknekīn nātārigien sākīmiaha irā, in i Kumwesān.

²² Kīmiaha hīamesi pen nāgkariien sē ro nīpārhiēnien mamhokeikei pārhiēn pīāvtaha me. Ia noien nāha hīānāpārhi raka nīmīruīen me sākīmiaha hāmher. Mātā kīmiaha tihāmākeikei mhārīpīn mamhokeikei pārhiēn kīmiaha me ia rerimiahā pam. ²³ Kīmiaha hīānātui mwi rāmwhēn nākwārhakwārha me, nānā, nīmīruīen vi sē hīānātui mwi irā rīpkuku pen mhā tī tata riti sē tremhā, mātā ruku pen tī Tata riti sē trīpkemhā mhā. Nāgkariien sāvāi Kumwesān sē ramīru mamarā rerīn rīno kīmiaha hīātui mwi. ²⁴ Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā Nākukuā Ikinan rani mā,

1:9: Rom 6:22   **1:10:** Mat 13:16-17   **1:11:** Sam 22, Aes 53, Luk 24:26-27   **1:12:** Efes 3:10   **1:14:** Rom 12:2, Efes 2:3, 4:17-18   **1:16:** Lev 11:44-45, Mat 5:48   **1:17:** Mat 6:9, Rom 2:11, 2Tim 4:14, Rev 2:23   **1:18:** 1Kor 6:20
1:19: Wok Me 20:28, Hip 9:12-14, 1Tes 1:2   **1:20:** Wok Me 2:23, Efes 1:4   **1:21:** Jon 14:6, Rom 4:24, 5:1-2, Rom 10:9
1:22: Jon 13:34, Rom 12:10   **1:23:** Jon 1:13, Hip 4:12   **1:24:** Jem 1:10-11

“Nərmama me pam həmwəhen ia nurhi,
 nənə namasanien səvənraha rəmwəhen ia tihi nurhi.
 Nurhi nəha ramaukei, nənə tihin me kamhəsas,
²⁵ mətə Nəgkiariien səvəi Iərimənu ramarə ia nuk nuk me.”
 Nənə in i nəgkiariien sə kinəvisau m kimiaha.

2

¹ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me pam. Tihəpwəh mwi neikuəien, mhəpwəh mwi noien nətərigien səkimiaha ro kəru. Tihəpwəh mwi nəmwəkien ia kimiaha me, mhəpwəh mwi niniien nikəremiaha me. ² Kimiaha tihaməkeikei mhəuwehe mhokeikei pik nəgkiariien səvəi Kumwesən sə rəmher mhəmwəhen iəkunouih i əmtəmetə me i kamhasək mə tuhešis. Nəgkiariien i tro kimiaha hiəuwehe mhəpwiniari, nənə, Kumwesən ruvehimiru kimiaha. ³ Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kimiaha hiənani əghan namasanien səvəi Iərimənu mhətoni mə ramasan pik anan.”

Kristo in kəruətərei miru

⁴ Həuwehe ti Kristo. In nəha kəruətərei miru nəha nərmama me həni mə rərəha, mhəpwəh, mətə ia nəmri Kumwesən in kəruətərei keikei anan sə in rimərfi. ⁵ Kimiaha mwi hiəmwəhen ia kəruətərei miru me kauvrhəkin nimwə ia nirəha, nimwə sə Nənimwini ramarə irə. Ia nimwə nəha, kimiaha hiəmwəhən ia pris ikinan me kamhousi əpune nərimiru me mamhəuvei pen m Kumwesən. Mətə narimnari me səməme kimiaha hiaməuvei pen ripko mhə nipwrai nari mətə kwa nənimwini. Nənə Kumwesən raməkwein amasan ia narimnari me nəha hiaməuvei pen min ti nəri nə mə hiaməuvei pen ia nəghi Iesu Kristo. ⁶ Rəmwəhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
 “Hətoni ro. Iakaməmri kəruətərei riti fwe Saəon,^a
 in kəruətərei keikei anan sə iou iakimərfi, kəruətərei nəha tukostat kuvrhəkin
 nimwə irə,

nənə iərmama sə trini nipərhiənen irə, in tripkauris mhə.”

⁷ Ro iamini irə, kəruətərei nəha in nəri keikei tukumiaha nərmama səməme hiaməni nipərhiənen irə, mətə nərmama səməme həkini mhə nipərhiənen irə, kəruətərei nəha rəmwəhen ia nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənuə rərəha, mhəpwəh,
 təkwtəkwuni nəha ruvəuwehe mino kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me,
 məkwətəmhiri əknekin pam nimwə.”

⁸ Nənə Nəkukuə Ikinan rani mwi mə,
 “In i kəruətərei riti sə nərmama tuhapəti irə,
 mine kəpwier sə tro irəha həmwəi”

Irəha kamhapəti irə ti nəri nə mə kamhəru i nəgkiariien səvəi Kumwesən mamhesi pen a nəfe Kumwesən ruvəukurən raka fwe kupwən məmri mə tuho.

⁹ Mətə kimiaha nərmama ia kwənəkwus i Kumwesən rimərfi kimiaha, kimiaha pris me səvəi kig, kimiaha nərmama ikinan me ia kusen kuatia, kimiaha nərmama me səvəi Kumwesən əpa. Kino kimiaha iamini irə mə kimiaha hiəukurən nini irapwien narimnari amasan me Kumwesən rino. In rinəkwein ia kimiaha mə tiharaka ia nəpitəvien mhəuwehe ia nukuraanien amasan səvənhi. ¹⁰ Fwe kupwən, kimiaha nərmama auər a me, mətə təkwtəkwuni kimiaha nərmama me səvəi Kumwesən. Fwe kupwən, kimiaha nərmama napiien səvəi Kumwesən riwən tukumiaha, mətə təkwtəkwuni kimiaha nərmama napiien səvənhi ramarə tukumiaha.

2:1: Efes 4:22, Jem 1:21   **2:2:** Mat 18:3, 1Kor 3:2   **2:3:** Sam 34:8   **2:4:** Mat 21:42, Aes 28:16   **2:5:** Efes 2:21-22, Eks 19:6, Aes 61:6, Rev 1:6, Rom 12:1   **2:6:** Rom 9:33, Efes 2:20   **a 2:6:** Saəon in Jerusalem   **2:7:** Mat 21:42   **2:8:** Rom 9:33   **2:9:** Aes 9:2, Aes 40:20-21, 1Tes 2:5, Taet 2:14, Wok Me 26:18, Efes 5:8   **2:10:** Rom 9:25

¹¹ Nərmama keikei me, kımiaha hiəmwhen iəpwiəpwiə me mine nərmama imwənraha riwən ia tıprənə i. Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nəsenien noien ərəha me nəha nıpwramiaha rokeikei pik səməme kamharuagən ia nəpın me mə tuhouraha nimiruien səkimiaha. ¹² Təkwtəkwuni nərmama səməme həreirei İərimənu kamhəni ərəha kımiaha mə kımiaha nəkur ərəha me. Ro iamınhi irə narəien səkimiaha hiamarə irə ia nənimenraha traməkeikei matukwatukw, pwəh irəha hətoni noien amasan me səkimiaha, nənə mhəuvehi utə nəghi Kumwesən ia nəpın nəha in truvehe irə.

Nərmama me səvəi İesu Kristo tuhaməkeikei mhəsiai nərmama səməme kamhərimənu

¹³ Tı nəri nə mə kımiaha nərmama me səvəi İərimənu səkitaha, tihaməkeikei mhəsiai nərmama me pam səməme haməuvehi nasoriien mamhərimənu. Tihəsiai ia kig sə in rasori anan, ¹⁴ mhəsiai mwi ia nəmə asori me səməme in ramərhi irapw irəha kamhərimənu ia nəghin. Nəmə asori me nəha, kig ramərhi irapw irəha mə tuho nəmisəien m nərmama səməme kamho noien ərəha, nənə mhəgnəgini səməme kamho noien amasan. ¹⁵ Kımiaha tihaməkeikei mhəsiai nəmə asori me pam tı nəri nə mə Kumwesən rokeikei mə noien amasan me səkimiaha trəsiseg tərhui nərmama me i həreirei nari. Pwəh irəha həpwəh mwi niniien nəgkiariien arməri me. ¹⁶ Ramasan mə hiamarə mhəmwhen ia nərmama kineivinari ia nirəha, mətə tihəpwəh niniien mə, “Eh, kineivinari ia nirak. İakukurən noien nəfe noien ərəha iakokeikei.” Kımiaha tihaməkeikei mamharə mhəmwhen ia iotukwininari me səvəi Kumwesən. ¹⁷ Tihəsiai nərmama me pam. Tihokeikei piəvtaha me, nənə tihəhekır mhəsiai Kumwesən, nənə tihəsiai kig sə ramərimənu.

¹⁸ Kımiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha, nənə mhəuvei pen nisəien mınraha. Tiho iamınhi irə mınraha pam, nəmə asori me səməme kamho riməru mamasan m kımiaha mine nəmə asori me səməme kamho noien skai me m kımiaha. ¹⁹ Rəfo hiamo a narimnari me səməme haɬukwatukw mətə nəmə asori me səkimiaha kamho rərəha ia kımiaha? Trini minuə hiəukurau ia nəpın skai me nəha, mamhəti pen a m Kumwesən, Kumwesən trəkwein amasan ia kımiaha. ²⁰ Trini minuə hiamo noien ərəha, kamo nəmisəien m kımiaha tukwe, hiamo nətərigien səkimiaha rəpwəmwiə tı nuvehien nəmisəien nəha, noien nəha ko kəpwəh nəgnəginiien kımiaha tukwe. Mətə mə kımiaha hiamo a noien amasan, nənə kamo nəmisəien m kımiaha tukwe, Kumwesən trəkwein amasan ia kımiaha trini minuə hio nətərigien səkimiaha rəpwəmwiə tı nuvehien nəmisəien nəha. ²¹ Kumwesən rinəkwein ia kımiaha mə tihəuvehi nəmisəien, tı nəri nə mə Kristo in mwi riməuvehi nəmisəien tukumiaha. In riməkupwən mahatən noien atukwatukw nəha mə kımiaha tihesi pen a təmwheki nisun. ²² Nəkukuə İkinan rani mə,

“In rıpkə mhə noien ərəha riti,
kipkregi mhə neikuəien riti ia tərhun.”

²³ Nəpın nərmama həni nəgkiariien ərəha irə, mətə in rıpkəski mhə irəha. Nəpın in rıregi nəmisəien ia nıpwran, mətə in rıpkini mhə mə trərpwın tai nərəhaien. Mətə rinəmri pen narimnari me pam ia rəgi Kumwesən sə raməkiri atukwatukw nari. ²⁴ In riməuvehi noien ərəha me səkitaha ia nıpwran ia nei kamarkuauı mə ia nıkaren səvəi noien ərəha kitaha tsemhə nənə ia nimiruien səkitaha tsamo noien atukwatukw. Nəmisəien me səvənhi riməregi ia nıpwran rino kımiaha hiəuvehe mhəsanin. ²⁵ Fwe kupwən kımiaha hiəmwhen ia sipsip me səməme hənəruəi, mətə təkwtəkwuni kərari ia kımiaha hiəvərərig mhəuvəuvehe tı İərmama ramətui tı sipsip me, in i İərmama ramətui tı nimiruien səkimiaha.

2:11: Sam 39:12, Kal 5:17,24, Jem 4:1   **2:12:** Mat 5:16, Luk 19:44   **2:13:** Taet 3:1   **2:15:** 1Pit 3:16   **2:16:** Kal 5:13   **2:17:** Rom 12:10, Prov 24:21, Mat 22:21   **2:18:** Efes 6:5   **2:20:** 1Pit 3:14,17, 1Tes 4:14   **2:21:** Mat 16:24, Jon 13:15   **2:22:** Jon 8:46   **2:23:** Aes 53:7, 1Tes 3:9   **2:24:** Hip 9:28, Rom 6:2,11, Aes 53:5   **2:25:** Aes 53:6, Esik 34:5-6, Mat 9:36, Jon 10:14

3

Nipran mine nerman me savanraha

¹ Ia noien a mwi naha, kimiaha nipran me tihamakeikei mhasiai nerman me sakimiaha. Nana trini minuə iraha nepwin hapkini mha niparhienien ia nagkiariien savai Kumwesən, matə noien a sakimiaha truvi iraha hauvehe mahatətə. Noien sakimiaha ramwhen mapi raka mə hiagkiari minraha. ² Nəpin iraha hətoni mə noien sakimaha ramher, hiaməsiyai iraha, nana noien naha truvi iraha hauvehe mahatətə. ³ Rərəha mə hiamasan pen ia nipwramiaha iruə ia noien naha sə hiamərəri nimwai nukwənemiaha, mamhəuvei pen marəmarə me kino ia kol mine tinari amasan me. ⁴ Mətə tihamasan pen imwə ia rerimiaha sə kipkətoni mha. Ramasan mə tihəuvehe mho nipran səməme nətərigien sakimiaha rəpou mafafa. Noien iaminha irə ramasan anan ia nəmri Kumwesən mipkiwən mha. ⁵ In i noien savai nipran ikinan me fwe kupwən səməme hənəmri pen əknekən nətərigien savanraha ia Kumwesən. Irəha hənəməsiyai nerman me savanraha, nana ia noien naha hənəmasan pen ia rerinraha. ⁶ Ramwhen ia Sera, in rino nəkwai Epraham, nana maməkwein in mə iamə asori savənhi. Nana kimiaha nipwnəti Sera me trini minuə hiamə noien amasan, mhəpkehekər mha nari riti sə ramo nehekərien.

⁷ Ia noien a mwi naha, kimiaha nerman me tihamakeikei mharə kimiaha nikare rəgimiaha me, mhəukurən mə iraha pran niskaiien savanraha ripkiskai pik mha ramwhen ia iərman. Kimiaha tihamakeikei mhəuvei pen nisaiien minraha, ti nəri nə mə kimiaha minraha tihəuvehi pəri nəri amasan i nimiruien rerin. Tiho iaminha irə pwəh nari riti trəpwəh nəsisəgien nəfwakiien me sakimiaha

Nəmisəien kamregi ti noien amasan

⁸ Nəgkiariien sampam. Kimiaha pam tihamakeikei mho nətərigien sakimiaha ruvehe mo kuatia, tihapi kimiaha me, mhokeikei kimiaha me, mho rerimiaha riməru tukumi-aha me, mhəuvehi irapw nətərigien sakimiaha. ⁹ Trini minuə nərmama kamho rərəha ia kimiaha, matə tihəpwəh nərpwiniien tai nərəhaien. Trini minuə nərmama hai m kimiaha, matə tihəpwəh nərpwiniien. Mətə tihəkwein amasan a ia nirəha. Tiho iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rinəkwein kimiaha mə tiho noien naha, mə hiəuvehi namasanien savənhi. ¹⁰ Nəkukua Ikinan rani mə,

“Iərmama sə rokeikei nimiruien amasan,

nana mokeikei mə triregi ramasan ia nəpin me pam,
in traməkeikei məpwəh niniiien mwi nəgkiariien ərəha me ia nəramin,
məpwəh mwi neikuəien ia tərhun.

¹¹ In traməkeikei mirərig ia noien ərəha me savənhi, nana mo a narimnari amasan me.

In traməkeikei mətui suatuk savai nəmərinuien, nana mukurirə i.

¹² In traməkeikei mo iamınhi irə ti nəri nə mə Iərimənu ramətoni amasan nərmama səməme hatukwatukw,

nana mamətərig amasan ia nəfwakiien savanraha,
mətə in raməmwəki səməme kamho noien ərəha.”

¹³ Trini minuə hiəskai pik ti noien amasan me, sin trouraha kimiaha? Iərmama riti riwən! ¹⁴ Mətə trini minuə nəpin me nepwin nərmama kamho kimiaha hiamregi rərəha ia nipwramiaha ti noien atukwatukw sakimiaha, matə ia nətərigien sakimiaha, kimiaha tihəregi ramasan. Tihəpwəh nehekərien ia nirəha, mhəpwəh nətərig pikien. ¹⁵ Mətə ia rerimiaha tihəsiyai Kristo mə in Iərimənu sakimiaha. Tihərer mwatuk ia nəpin me pam ti niriipwenien nəgkiariien savai nisəməme naha nərmama səməme tuhəres ia kimiaha mə rəfo hiaməmri pen əknekən nətərigien sakimiaha ia Iesu. ¹⁶ Mətə tihəgkiari məru minraha ia nisaiien, mhəpwəh noien nari riti sə tro hiəregi fwe ia rerimiaha mə hiəno nərəhaien.

Tiho əpa noien amasan me ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səvəi Kristo. Trini minuə hiamo iaminihi irə nərmama me i kamhəni nıkaremiaha mə noien səkimiaha rərəha tuhauris ti nəgkiariien ərəha me səvənraha. ¹⁷ Trini minuə ia nətərigien səvəi Kumwesən mə hiaməuvehi nəmisəien ti noien amasan me səkimiaha, ramasan pik anan mwi məpi raka mə hiaməuvehi nəmisəien ti noien ərəha me səkimiaha. ¹⁸ Ro iaminihi irə ti nəri nə mə Kristo rımamhə ti noien ərəha me. Rımamhə nəpın kuatia a rınəmwhen. Ko rıpkemhə mhə mwi ia nəpın riti. In iərmama atukwatukw anan, mətə rımamhə ti nərmama həkaturatukw mhə mə truvehi kimiaha hiəuvən ti Kumwesən. Hənousi əpune in nənə nıpwran remhə, mətə Nənımwin ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi, ¹⁹ nənə ia nıskaiien səvəi Nənımwin nəha in revən mini irapw nəgkiariien riti ti nənımwin me i ia kalapus, ²⁰ səməme hənəmərui nəkwai Kumwesən fwe kupwən anan nəpın Kumwesən ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi ia nəpın Noa rınauvrhəkin nitətə. Nərmama eit a, irəha kamhəmak ia nəkwai nitətə, Kumwesən rıməuehimiru irəha ia nui. ²¹ Nui nəha, in nə nənımwi paptas sə rauvehimiru kimiaha nəha təkwtəkwuni. Paptas i rıpkə mhə nıpwran i mə rınaikuas raka nəmtigei ia nıpwrai iərmama, mətə nıpwran mə hiəres Kumwesən mə rərımiaha truvehe mamasan məmher. Paptas nəha rukurən nuvehimiruien kimiaha iaminihi irə ti nəri nə mə İesu Kristo rınətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²² İesu nəha, in ruvavən raka fwe ia neiai, maməkure ia nıkare Kumwesən mwatuk, nagelo me, mine nənımwin me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nıskaiien kamhəsiai in, mamho nəkwən.

4

Narəien kamarə irə kamesi pen nəkwai Kumwesən

¹ Nəpın Kristo ramarə ia tıprənə i, in rıregi nəmisəien ia nıpwran. Ro pen kimiaha mwi tihaməkeikei mhəuvehi nətərigien rəmwhen ia səvənhi mə tro kimiaha hiəskai, ti nəri nə mə nərmama səməme kamhəregi nəmisəien ia nıpwranraha rəmwhen ia Kristo, irəha həpwəh mwi noien noien ərəha. ² Ro pen nəpın hiamarə ia tıprənə i, tihəpwəh nesi penien noien ərəha me səməme rərımiaha rokeikei, mətə tihesi pen suatuk səvəi noien nəkwai Kumwesən. ³ Nəpın sə ruvəuvehe muvəukurau raka hiənarə irə rınəpwəmwis minəmwhen. Ia nəpın nəha kimiaha hiənamo noien ərəha me səməme nərmama hərəirei Kumwesən hokeikei pik. Hiaməiri əpnəpen kimiaha me, mamho noien ərəha me nıpwramiaha rokeikei, mamhənımwi nənımwiien skai mamhakonə irə, mamhətui pik nərəhəien, mamho lafet ərəha me, nənə mamhəfwaki m nənımwi nari me noien i in noien ərəha anan. ⁴ İpwet mine nərmama me nəha hərəirei Kumwesən nənimenraha ramier ti nəri nə mə kimiaha tihəpkaiu mhə mhəuvən kimiaha minraha, mhəpkə mhə noien ərəha me sə rasori pik anan. Nənə irəha kamhəni ərəha kimiaha tukwe. ⁵ Mətə irəha tuhaməkeikei mhəni irapw ti Kumwesən mə hənəfarə irə. In ramərer mwatuk mə trəkiri nərmama həuvamhə mine səməme kamhəmıru. ⁶ Ro pen kınəvisau raka mwi nəgkiariien amasan səvəi Kristo m nərmama səməme həuvamhə, mə nəri auər a haməuvehi nərpwinien ia nıpwranraha mhemhə rəmwhen ia nərmama pam, mətə ia nənımwinraha kamharə mamhesi pen nəkwai Kumwesən.

⁷ Nəpın sə narımınari me pam tuhəiwən irə ruvəuvehe ipaka. Ro pen tihəpwəh nakonəien ia nənımwiien skai. Nətərigien səkimiaha traməkeikei məmak amasan mə hiəukurən nəfwakiien. ⁸ Nəri sə tihəkupwən mho in i tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me ia rərımiaha pam ti nəri nə mə nokeikeiien ramousəman noien ərəha me həpik hiəpkətoni mhə. ⁹ Ramasan mə tihəsevər ia rukwənu me səkimiaha tukumiaha me, mhəpwəh nəgkiari əgkiari pikien tukwe. ¹⁰ Kimiaha kuatia kuatia hiaməuvehi nari riti

3:17: 1Tes 2:20   **3:18:** Rom 6:10, Efes 2:18   **3:20:** Jen 6-7   **3:21:** Hip 10:22   **3:22:** Mat 22:44, Efes 1:20-21
4:1: Rom 6:2,7   **4:2:** 1Jon 2:16   **4:3:** Efes 2:2-3   **4:5:** Wok Me 10:42   **4:6:** Rom 8:10, 1Kor 5:5   **4:7:** Rom 13:11-12, 1Kor 10:11, 1Jon 2:18   **4:8:** 1Pit 1:22, Jem 5:20   **4:9:** Hip 13:2   **4:10:** Rom 12:6-8

sə Kumwesən rīməuvei pehe m kīmiaha ramo hiamskai tī noien wok səvənhi. Ro iamīnhi irə tihaməkeikei mho rəmwhen ia iotukwininari sə ramətui amasan tī nautə səvəi iamə asori səvənhi, nənə, mhəuvehi namasanien me i səpəmsəpə Kumwesən rīnəriari pehe, mhasitu ia kīmiaha me irə. ¹¹ Trīni mīnuə kīmiaha riti in iərmama səvəi nəvisaiuen, ramasan mə in trəvisau mīni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən. Trīni mīnuə kīmiaha riti in iərmama səvəi nasituien, ramasan mə in trasitu, mo ia nəsanīnien sə Kumwesən rauvei pen mīn. Mə kīmiaha hio iamīnha irə, nərmama tuhətə narimnari me hiamo nənə mhəgnəgīni Kumwesən tī Iesu Kristo. Pwəh nasoriien mīne nərimənuien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

Nəmisəien kamo m nərmama me səvəi Iesu Kristo

¹² Nərmama keikei me. Rərəha mə hiamərkərinari ia nəmisəien i rəmwhen ia napw sə rauvehe tukumiaha nəha təkwtəkwuni mə tro mətə sas ia nahatətəien səkīmiaha. Hiəukurən mə rīpko mhə kīmiaha əpa hiamregi nəmisəien me iamīnha irə. ¹³ Mətə ramasan mə rerīmiaha tragien tī nəri nə mə nəmisəien me i hiamregi hāmwhen a ia səməme Kristo rīməregi. Trīni mīnuə hiamo iamīnhi irə, nənə rerīmiaha tragien pīk anan nəpīn tukətoni in rier pehe ia nīskaiien səvənhi. ¹⁴ Trīni mīnuə nərmama kamhəni ərəha kīmiaha tī nəghi Kristo, nənə, rerīmiaha tragien, tī nəri nə mə Nənīmwin asori səvəi Kumwesən ramarə ia kīmiaha. ¹⁵ Mətə rərəha mə kīmiaha riti rousi əpune iərmama, uə rakres, uə rərui loa, uə rani neikuəien mamouraha nəghi iərmama irə. Trīni mīnuə kīmiaha riti ro iamīnhi irə, ratukwatukw a mə tuko nəmisəien mīn. ¹⁶ Mətə trīni mīnuə kamo nəmisəien m kīmiaha riti tī nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kristo, ramasan mə iərmama nəha trəpwəh naurisien, mətə pwəh in rīni nəghi Kristo muvehi utə Kumwesən irə. ¹⁷ Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə nəpīn sə Kumwesən trəkiri noien me səvəi nərmama irə ruvəuvehe nəha təkwtəkwuni, nənə in trukupwən məkiri noien me səkitaha nərmama səməme samarə ia nəkwai nimwə səvənhi. Trīni mīnuə rukupwən ia kitaha, nənə trəfo ia nərmama səməme kamhərui nəgkiariien amasan səvənhi? In trəkiri noien me səvənraha kurirə ikin, mo rīskai mwi mīnraha məpī raka. ¹⁸ Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Trīni mīnuə rəknekin tī nərmama atukwatukw me mə tuhəuvehi nīmīruien, nənə rəfo ia nərmama səməme həkīsiai mhə Kumwesən mamho noien ərəha, irəha tuhəfa mhəuvehi nīmīruien?”

¹⁹ Ro iamīnhi irə nərmama səməme kamhəregi nəmisəien, mətə tī nəri nə mə nətərigien səvəi Kumwesən, ramasan mə irəha tuhaməmwur pen ia noien amasan, nənə, mhəmri pen nīmīruien səvənraha ia rəgi Kumwesən mə trətui amasan tukwe. Irəha həkukurən nətīgiteien irə. In Kumwesən rīno neiai mīne tīprənə mīne narimnari me pam.

5

Nəvhəgien revən tī elta me səvəi nəfwakīien mīne ntəmaruə me

¹ Nənə iakokeikei mə takəgkiari kwopti m kīmiaha elta me səvəi nəfwakīien. Iou elta riti səvəi nəfwakīien iakəmwhen a ia kīmiaha. Iakinətoni Kristo ia nənimək nəpīn rīregi nəmisəien me ia nīpwrān. Narimnari asori me i rīpko mhə tui hāier pehe iou mwi takətoni. ² Kīmiaha tihaməkeikei mhətui amasan tī nərmama me səvəi Kumwesən səməme in rīnəmri irəha ia rəgīmiaha. Irəha hāmwhen ia sipsip me səvənhi. Rərəha mə tihətui amasan tī nīrəha rerīmiaha rəpwəh nagienien, mətə tihətui amasan tī nīrəha rerīmiaha ragien rəmwhen Kumwesən rokeikei. Nənə rerīmiaha trəpwəh nīrhīien mə tihəuvehi mane irə. Mətə tihətui amasan a tī nīrəha tī nəri nə mə rerīmiaha ramagien mə tīhasitu. ³ Nənə rərəha mə tihəfiūtə kīmiaha me, mamhərimənu ia sipsip me i səməme

4:11: 1Kor 10:31   **4:12:** 1Tes 1:6-7   **4:13:** Wok Me 5:41, Rom 8:17, 2Tim 2:12, Jem 1:2   **4:14:** Sam 89:50-51, 1Tes 2:20   **4:16:** Wok Me 11:26, Fil 1:20   **4:17:** Jer 25:29, 2Tes 1:8   **4:18:** Luk 23:31   **4:19:** Sam 31:5   **5:1:** Rom 8:17   **5:2:** Jon 21:15-17, Wok Me 20:28, Flm 14, Taet 1:11   **5:3:** 2Kor 1:24, Fil 3:17, Taet 2:7

Kumwesən rīnəmri irəha ia rəgimīaha, mətə tiho noien sə ratukwatukw mamasan mə irəha həukurən nətoniien mhesi pen noien səkimīaha. ⁴ Iəmə sə rasori anan ia nərmama səməme kamhətui ti sipsip me trier pehe, nənə nəpīn nəha in trəgnəgini kimīaha muvei pehe nasoriien m kimīaha sə tripkīwən mhə.

⁵ Ia noien a mwi nəha kimīaha ntəmaruə me tihaməkeikei mhəsiai elta me səvəi nəfwakiien. Kimīaha pam anan tihəuvehi irapw nətərigien səkimīaha reiwaiu mhasitu ia kimīaha me, ti nəri nə mə Nəkukuə lkinan rani mə,

“Kumwesən rerin ripkagien mhə ti nərmama səməme kamhəfiutə ia nirəha, mətə raməriari pen namasanien səvənhi m nərmama səməme kamhəuvehi irapw irəha.”

⁶ Ro pen kimīaha tihəuvehi irapw atukw kimīaha, mharə tegin rəgi Kumwesən əsanin, mə in truvehi utə kimīaha ia nəpīn atukwatukw səvənhi. ⁷ Nənə tihəuvehi pam katipə pəmpəm me səkimīaha mhəuvehe mhəmri pen m Kumwesən ti nəri nə mə nəpīn me rerin ramrhi kimīaha.

⁸ Hətui mhətui amasan ti nəri nə mə iəremhə asori Setan raməmwəki kimīaha. In rəmwhen ia laeon riti sə raməkri asori mamavən mamətui iərmama mə trəni. ⁹ Tihərəer əknekin ia nahatətəien səkimīaha mhəpwəh nəseniien in, ti nəri nə mə hiəukurən mə ia kwopun me pam ia tīprənə i kamo nəmisəien m piəvtaha me ti nəghi Iesu rəmwhen a ia nəmisəien me i kamo m kimīaha.

¹⁰ Kumwesən in nukune namasanien me pam. In rīnəkwein ia kimīaha hiəuvehe mhə kuatia kimīaha Kristo mə tiharə kimīaha min ia nasoriien səvənhi sə tripkīwən mhə. Kurirə ia nəmisəien kwakwa nəha hiamregi, in tromasan kimīaha, məmri əknekin kimīaha hiəuvehe mhəskai mhəpwəh nikiukiuien. ¹¹ Pwəh in rərimənu ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

Nəgkariien sampam

¹² Saelas i kimrau min, iakamətoni mə in piəvtaha riti iakukurən nətigiteien irə, in rīnasitu ia nirak mīrai pen nəgkariien səiou ia nəkukuə i. Iakamərhi pehe nəkukuə i tukumīaha, mamərpwi əknekin kimīaha, mani irapw mə in i namasanien pərhien səvəi Kumwesən tihərəer əknekin irə. ¹³ Pran sə ramarə ia Papilon^a Kumwesən rīmərfi kimīaha min, in rani ramasan tukumīaha, nənə nərik Mak, in mwi rani ramasan tukumīaha. ¹⁴ Tihəni ramasan tukumīaha me, mhakei m kimīaha me ia nakeiien sə rahatən nokeikeiien. Pwəh nəmərīnuien tramarə tukumīaha pam nərmama me səvəi Kristo.

5:4: Hip 13:20, 1Kor 9:25   **5:5:** Efes 5:21, Jem 4:6   **5:6:** Mat 23:12, Jem 4:10   **5:7:** Sam 55:22, Mat 6:25-30
5:8: 1Tes 5:6   **5:9:** Efes 6:11-13, Jem 4:7   **5:10:** 1Tes 2:12, 1Tes 1:6   **5:13:** 2Tim 4:11   **a 5:13:** Ia vas 13
Pita rini nəgkariien i mə, “Pran sə ramarə ia Papilon.” Ripko mhə Papilon taon asori nəha Oltestamen raməgkari irə, mətə rosi Pita rani Papilon in taon nəha Rom. Pran sə ramarə fwe ikin in nəha nakalasia me səvəi Iesu Kristo ia taon nəha.   **5:14:** 1Kor 16:20

Seken Pita

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəp̄in riti ipaka ti nuk 66, Pita r̄irai nəkukuə sə ro kəru irə revən ti nakalasia me fwe profens nəha kani mə Esia Maenor. Nəmisəien sə kinamo ia nakalasia me nəha fwe Esia Maenor r̄ino sampam. Mətə nahatən eikuə me həuvehe mwi ti nirəha. Pita r̄ini pen ti nakalasia me mə irəha tuhəukurən amasan nari nənə mhərer əknekin ia nahatətəien səvənraha. Noien nəha trəkoui raka nahatən eikuə me ti nirəha. Pita r̄ini pen mə Kumwesən trouraha nahatən eikuə me. Ti nəri nə mə Iesu Kristo truvehe mwi, Pita r̄ini pen ti nakalasia me mə tuharə ia narəien sə ro ikinan.

¹ Iou Saemon Pita, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo, nənə, iou aposol riti səvənhi.

Iakamrai nəkukuə i m kimiaha nərmama me səməme hiaməuvehi nahatətəien riti sə krouamasan p̄ik rouəmnəmwhen a ia nahatətəien səkimaha. Hiaməuvehi nahatətəien ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən mine iərmama sə rauvehim̄iru kitaha Iesu Kristo.

² Pwəh namasanien mine nəmər̄inuien krouvehe rouasori mwi tukumiaha ti nəri nə mə hiəukurən Kumwesən mine Iesu Iərimənu səkitaha.

Noien me nərmama tuho trahatən pen mə irəha həukurən amasan Iesu Kristo

³ Ia n̄iskaiien səvəi Kumwesən, in ruvei pehe m kitaha narimnari me pam səməme tsaməkeikei mhəuvehi səvəi n̄im̄iruien mine noien me səməme hatukwatukw nənə rer̄in ragien tukwe. Narimnari me nəha hāməier pehe tukutaha ti nəri nə mə kitaha səukurən Kumwesən sə in r̄inəkwein kitaha mə tsəuvehi p̄əri nasor̄ien səvənhi mine namasanien səvənhi. ⁴ Ia narimnari me nəha, in r̄iməuvei pehe m kitaha promes keikei me səvənhi hasori p̄ik. In r̄iməuvei pehe promes me i mə tihəuvehi pwəh hasitu ia kimiaha hiaraka ia noien ərəha me səvəi tiprənə i səməme kamhouraha nərmama ti nəri nə mə irəha hokeikei p̄ik mə tuho, nənə hiəukurən nuveheien mho kuatia ia n̄im̄iruien səvəi Kumwesən.

⁵ Ro iam̄inha irə kimiaha tihaməkeikei mhousari mhakutan pen noien me i ia nahatətəien səkimiaha. Tihəkupwən mhakutan pen noien amasan, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nukurənien, ⁶ nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi noien i sə hiaməkoui atukw kimiaha, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nərer̄ien sə hiamərer əknekin irə ia nəp̄in me, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi noien i sə hiamo narimnari me səməme Kumwesən rokeikei, ⁷ nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nokeikeiien i sə hiamokeikei piəvtaha me irə, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nokeikeiien i sə hiamokeikei nərmama me pam irə. ⁸ Ramasan mə tiho noien me nəha. Nəp̄in noien me nəha rasori p̄ik ia n̄im̄iruien səkimiaha, ro kimiaha hiəpkarə auər a mhə, mətə kimaha tihəukurən amasan Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, nənə n̄im̄iruien səkimiaha trukua mo kwənkwan. ⁹ Mətə iərmama sə r̄ipko mhə noien me nəha in rəmwhen iərmama sə nənimen r̄ifwə ko r̄ipkəti pen mhə isipw̄in, nənə in r̄inenouenou mə Iesu r̄inaikuas raka noien ərəha me səvənhi səməme in r̄ino fwe kupwən.

¹⁰ Ro iam̄inhi irə piak me tihaməkeikei mhousari əknekin mə tiho noien me nəha, nənə ramahatən pen mə Kumwesən r̄imər̄fi p̄ər̄hien kimiaha, məkwein kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Ro pen tr̄ini m̄inuə hiamo noien me nəha ko hiəpk̄imwei mhə nəp̄in riti. ¹¹ Nənə nəp̄in Iesu Kristo Iərimənu səkitaha truvehe irə, in truvehim̄iru kimiaha, nənə, məseni kimiaha hiəuvnimwə ia n̄itətə səvənhi sə in tr̄ərimənu irə ia nuk nuk me.

Nəgkiariien səvəi profet me ia Nəkukuə Ikinan

¹² Ro pen nāpin me pam takamākeikei mo a pwāh rerimīaha ramrhi narimnari me i, nāri auēr a mā hiāukurān nānā mamhārer āknekīn ia nīpārhiēnien sē hiāuvāuvehi raka. ¹³ Nāpin iakamīru ihi ia nīpwrak i, rerik ramrhi mā ratukwatukw mā takini nāgkiariēn i māsuāpwiri kīmīaha irā pwāh rerimīaha ramrhi, ¹⁴ tī nāri nā mā iakukurān mā trīpko mhā tui iakemhā, māpwāh nīpwrak i rāmwhēn ia Iesu Kristo Iārimānu sākītaha ruvāni pehe raka tukw iou i. ¹⁵ Nānā takamākeikei māmwur nāha tākwākūwuni mā tihāpwāh nenouēnouēn ia narimnari me i nāpin iakuvamhā raka mier ia tīprānā i.

¹⁶ Nāpin iahamāni irāpw tukumīaha mā Iesu Kristo truvehe mwi ia nīskaiēn, iahāpkīni mhā kwānagei me irā sāmāme iārmama rani a ia nātārigiēn sāvānhi, mātā kīmrahār iahārānātoni atukwatukw ia nānimemrahār nīskaiēn mīne nukuraānien asori sāvānhi. ¹⁷⁻¹⁸ Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā fwe kupwān, kīmrahār^a iahamarāvān ia tākuēr ikinan kīmaha Iesu. Ia nāpin nāha Tata Kumwesān ruvei pen nīsiaiēn m Iesu, nānā mo nukuraānien rāhiāpw mier ia nīpwran, nānā reri Kumwesān rīni mā, “In i nārīk keikei, rerik ragiēn pik tukwe.” Kīmrahār iahārregi nāgkiariēn nāha ruku pen fwe ia neiāi muvehe.

¹⁹ Kitaha sākūkurān mwi mā nāgkiariēn sāvāi profet kupwān me ro nīpārhiēnien. Ramasan mā kīmīaha tihātārig āmasan irā tī nāri nā mā nāgkiariēn sāvāi profet kupwān me rāmwhēn ia laet sē ramāhiāpw ia nāpitāvien. Laet nāha tramāhiāpw iamīnha irā meste ruvāran pen ia nāpin asori nāha nānā koufātāteiā rutā ia rerimīaha. ²⁰ Nāri sē tihākupwān mhākūkurān ro iamīnhi irā. Nāgkiariēn me pam sāvāi profet me ia Nākukūā Ikinan riti riwān in nāgkiariēn atukw sāvāi profet riti. ²¹ Iakani iamīnhi irā tī nāri nā mā profet me hānapkīni irāpw mhā nātārigiēn atukw sāvānrāha, mātā irāha nārmama sāmāme Nānimwīn Ikinan riri irāha mo irāha hāni irāpw nāgkiariēn sē ruku pen tī Kumwesān.

2

Nahatān eikuā me Kumwesān trouraha irāha

¹ Mātā fwe kupwān profet eikuā me nāha ikīn ia reri nākūr Isrel. Ia noiēn a mwi nāha kīmīaha tihātoni nahatān eikuā me ia rerimīaha. Irāha tuhāuvehe afafa, mhahatān kīmīaha ia neikuāiēn me sāmāme tuhouraha nāri. Irāha tuhāni mā rekām rīpko mhā Iesu in iāmā asori sē rīnārāku raka irāha meivīnari ia nīrāha. Tī noiēn nāha kamho Kumwesān trouraha akwauakw irāha. ² Nārmama hāpik tuhākūrirā pen nahatān eikuā me nāha ia noiēn ārāha sē irāha kamho ramō naurisīēn. Ro iamīnhi irā nārmama nepwīn mwi tuhāni ārāha suatuk sāvāi nīpārhiēnien. ³ Tī nāri nā mā nahatān eikuā me nāha hōkeikei pik mane, irāha tuhāni neikuāiēn me m kīmīaha mā tihāuvei pen mane mīnrāha. Kumwesān ruvāni raka tui ia Nākukūā Ikinan mā trārpwīn noiēn ārāha me sāvānrāha, nānā, mīnārer mwatuk mā trouraha irāha māpwāh nāpriēn.

⁴ Kīmīaha hiāukurān. Fwe kupwān, nāpin nagelo me nepwīn hāno noiēn ārāha, Kumwesān rīpkākwtāmhirī mhā nārpwīniēn sāvānrāha, mātā rīnārīhi irāha ia jēn, mārarki pen irāha ia kwopun riti fwe inhārīpw^a mā tuhamarā ikīn ia nāpitāvien meste nāpin in trārpwīn noiēn ārāha me irā. ⁵ Nānā Kumwesān rīpkākwtāmhirī mhā nārpwīniēn sāvāi nārmama kupwān me sāmāme kamhārui nākwan ia nāpin sāvāi Noa, mātā rīnouraha irāha ia nui asori. Mātā Noa rīmāni irāpw nāgkiariēn sāvāi noiēn atukwatukw, nānā Kumwesān ruvehimīru in mīne nārmama me sāvānhi irāha pam sefen. ⁶ Nānā Kumwesān rīno nārpwīniēn tī nārāhāiēn sāvāi nākūr Sotom mīne Komora, rīmāuvāni taon mi nāha ia nāpw krouo nīmwrakw ia nīrau. In ro iamīnha irā mā

1:12: Jut 5   **1:13:** 2Tes 3:1   **1:14:** 2Kor 5:1, Jon 21:18-19   **1:16:** Mat 17:1-5   **1:17-18:** Mat 17:5
^a **1:17-18:** Irāhar nā Pita, Jemes, mīne Jon   **1:21:** 2Tim 3:16, 1Pit 1:11   **2:1:** Mat 24:11, Jut 4   **2:3:** Rom 16:18, 1Tes 2:5   **2:4:** Jut 6   ^a **2:4:** Ia nāgkiariēn Krik, kwopun nāha inhārīpw sē Pita rani nāghīn nā Tartaros. Nākūr Kris hāmāni kwopun nāha mā kwopun kamārpwīn noiēn ārāha me ikīn sāvāi nānimwīn ārāha me mīne nārmama me sāmāme hānrui nākwaī Kumwesān.   **2:5:** Jen 6-8, 8:18, 2Tes 3:6   **2:6:** Jen 19:24, Jut 7

trahatən nəfe tro m nərmama səməme kamhərui nəkwən. ⁷ Mətə in riməuvehimiru Lot. Iəmə nəha in iəmə atukwatukw, nənə rerin raməmisə ti noien ərəha sə ramo naurisien səvəi nəkur ərəha me nəha ikin. ⁸ In ramarə irəha minraha, mamətoni noien ərəha me nəha kamho, mamregi nəgkiariien ərəha me nəha kamhəni, ia nəpin me pam rerin sə ratukwatukw raməmisə pik tukwe. ⁹ Narimnari me nəha ramahatən mə İərimənu rukurən nuvehimiruien nərmama me səməme kamhəsiai in, mamho noien me sə in rokeikei, nənə rukurən nipekti rakaien irəha ia nərəhaien sə kamharə irə. Mətə nərmama səməme həpkatukwatukw mhə Kumwesən rukurən nərpinien noien ərəha me səvənraha təkwtəkwni, marə mo tukuahag mwi irəha rəmwhen ia nərmama ia kalapus, mamevən meste in truvei pen nərpinien sampam minraha ia nəpin kurirə. ¹⁰ Kumwesən truvei pen nərpinien m nərmama ərəha me pam, mətə truvei pen nərpinien asori minraha nəha səməme kamhesi pen noien əmkemik me nipwranraha rokeikei pik, mamhətə ərəha nasoriien sə kauvehi kamərimənu irə.

Nahatən eikuə me nəha səməme iakaməgkiari ia nirəha, irəha kamhərpwi irəha, mamho kənkəpwənraha, mamhəni nəgkiariien ərəha me ia nagelo me ia neiai mhəpwəh nehekiriien. ¹¹ Nəri auər a mə nagelo me nəha irəha həskai nənə nəgsenraha rasori məpi raka nərmama me nəha, mətə irəha həpkini ərəha mhə irəha riti ia nəmri İərimənu. ¹² Mətə nahatən eikuə me nəha kamhəni ərəha narimnari me səməme irəha həpkukurən mhə. Irəha həmwhen ia nəri əprmin me nətərigien səvənraha riwən, mətə kamho a nari sə hokeikei. Nəri əprmin me nəha kiməkwhəhi irəha mə kwənkru trousi tərini irəha, kousi əpune irəha. Kumwesən trouraha mwi nahatən eikuə me nəha rəmwhen ia nəri əprmin me nəha.

¹³ In trərəku irəha ia nərəhaien ti nəri nə mə irəha həno nərəhaien m nərmama. Ia nətəien səvənraha noien i ramasan pik mə ia rukwəsikər tuhani pik nari mhənimwi pik. Irəha həmwhen ia tinari əmkemik, uə təmwki nimwapw sə ramo auris kimiaha. Irəha həuvehe mhani nari kimiaha minraha, mətə kamheikuə ia kimiaha rerinraha ragien a. ¹⁴ Ia nəmminraha kamhətə pik nipran me, mamhakres irəha, mhəpkəpwis mhə ia noien ərəha. Irəha kamhəvi nərmama səməme nətərigien səvənraha ripkiskai mhə mə tuhəuvən mho noien ərəha. Rerinraha rokeikei pik mane. Kinahatən amasan irəha irə. Irəha nipwnəti nərəhaien Kumwesən raməkwein ərəha ia nirəha! ¹⁵ Irəha hənəpwəh suatuk sə ratukwatukw, nənə mhəikou mamhesi pen suatuk səvəi Palam tini Peor, İərmama sə rokeikei pik nuvehien mane ia noien ərəha. ¹⁶ Mətə togki riti rinəski ti noien ərəha me səvənhi. Kitaha səukurən mə togki ripkəgkiari mhə, mətə Kumwesən rino togki rəgkiari ia reri İərmama mə trinise noien ikou səvəi profet nəha.

¹⁷ Nahatən eikuə me nəha həmwhen ia nəmri nui me səməme hənəmə, uə nəpuə sə nimətəgi riməpekti raka nənə nesən riwən irə. Kumwesən rinəpnəpenə raka ia nəpitəvien asori mə səvənraha. ¹⁸ Irəha kamhəfiətə ia nirəha me, mamhəni nəgkiariien arməri me, mamhəvi nəmə me səməme həpkaraka a i ia nəkur kamharə ia nəpitəvien mə tuhəuvehe mho noien ərəha me sə ramo naurisien nipwranraha rokeikei pik. ¹⁹ Irəha kamhəni pen ti nəmə me nəha mə tukeivinari ia nirəha, mətə nahatən eikuə me nəha irəha slef me səvəi noien sə ramouraha nərmama. İakani iaminihi irə ti nəri nə mə İərmama riti in slef səvəi nəfe noien sə ramərimənu irə. ²⁰ İesu Kristo in İərimənu səkitaha, nənə, in mwi İərmama sə rauvehimiru kitaha. Nərmama səməme həukurən in həukurən narakaien ia noien əmkemik me səvəi tıprənə i. Mətə mə hərərig pen mwi kurirə ikin, noien me nəha həkwi mwi irəha, mamhəuvehi irəpw niskaiien səvənraha, tuharə ia narəien sə rərəha məpi raka narəien sə kupwən. ²¹ Trini minuə irəha hamreirei anan suatuk səvəi natukwatukwien, ramasan pik məpi raka mə irəha həuvəukurən suatuk nəha nənə kurirə irə həuvsini pen təkutanraha ia nəgkiariien ikinan sə Kumwesən riməuvei pen

2:7: Jen 19:1-16   2:9: 1Kor 10:13, Jut 6   2:10: Jut 7-8,16   2:11: Jut 9   2:12: Jut 10   2:13: Jut 12
 2:15: Nam 22:7, Jut 11, Rev 2:14   2:16: Nam 22:28-35   2:17: Jut 12-13   2:18: Jut 16   2:19: Jon 8:34
 2:20: Mat 12:45   2:21: Luk 12:47-48

minraha. ²² Noien sǝvǝi nǝrmama me nǝha ramahatǝn mǝ nǝgkiariien i kamini rerin ro nǝpǝrhienien: “Kuri reuǝ mirǝrig pen mamǝni newǝien sǝvǝnhi. Kinǝvǝrui raka pikǝ revǝn mamaru mwi ia nǝmtigei.”

3

Nǝpǝn nǝha kani mǝ nǝpǝn sǝvǝi Iǝrimǝnu

¹ Nǝrmama keikei me, in i nǝkukuǝ sǝiou sǝ ro kǝru irǝ rauvehe tukumiaha. Iakimǝrai irau pǝri mǝ takǝsuǝpwiri nǝtǝrigien atukwatukw sǝkimiaha ia nirau, pwǝh rerimiaha ramrhi ² nǝfe profet ikinan me fwe kupwǝn hamǝkupwǝn mhǝni irapw mǝ tuhǝier pehe mine nǝgkiariien i Iǝrimǝnu sǝ rauvehimiru kitaha rimǝni pehe tukumiaha ia tǝrhui aposol me sǝkimiaha.

³ Nǝri sǝ tihǝkupwǝn mhǝukurǝn ro iamini irǝ. Tramevǝn ipaka ti nǝpǝn sam-pam nǝrmama nepwin tuhǝuvehe irǝha tuhamesi pen nǝfe noien ǝrǝha me nǝtǝrigien sǝvǝnraha rokeikei. Irǝha tuharis ia Kumwesǝn, ⁴ mhǝni mǝ, “Rǝfo? Rimǝni mǝ truvehe mwi, mǝtǝ in pǝku? Nǝpǝn kaha me sǝkitaha hamamhǝ meste pehe nǝha tǝkwtǝkwuni narimnari me pam hǝpkopǝiti mhǝ kamho a iamini irǝ. Fwe kupwǝn anan, nǝpǝn kino tiprǝnǝ meste pehe tǝkwtǝkwuni, narimnari me pam kamho a nari kuatia.” ⁵ Kamhǝni iamini irǝ mǝtǝ irǝha hǝpkokeikei mhǝ mǝ tuhǝtǝrig fwe tui anan ia nǝgkiariien sǝvǝnhi Kumwesǝn ro neiai mine tiprǝnǝ, nǝnǝ mo tiprǝnǝ rutǝ ia kurkwai nui, muvehi nui mo kwopun me pam ia tǝkure tiprǝnǝ irǝ, ⁶ nǝnǝ marǝ makiǝtǝnimw mwi tiprǝnǝ kupwǝn, mouraha ia nui nǝha. ⁷ Nǝgkiariien nǝha sǝvǝi Kumwesǝn ramǝkwtǝmhiri neiai mine tiprǝnǝ krauarǝ tǝkwtǝkwuni. Irau trouarǝ roueste nǝpǝn in truvani irau ia napw ia nǝpǝn sǝ in trǝrpwin noien ǝrǝha me irǝ sǝvǝi nǝrmama sǝmǝme kamhǝrui nǝkwan, mouraha irǝha.

⁸ Mǝtǝ nǝrmama keikei me, tihǝpwǝh nenouenouien nari kuatia i mǝ ia nǝtǝrigien sǝvǝi Iǝrimǝnu nǝpǝn kuatia rǝmwhen ia nuk wan-taosen, nǝnǝ nuk wan-taosen rǝmwhen ia nǝpǝn kuatia. ⁹ Nǝrmama nepwin rerinraha rirhi mǝ Iǝrimǝnu ramo tipwǝ ti noien nǝgkiariien sǝvǝnhi ruvehe mukuǝ, mǝtǝ ripko mhǝ iamini irǝ. In ramo nǝtǝrigien sǝvǝnhi ramǝpwǝmwis mǝ trameitenhi kimiaha. In rǝpwǝh nokeikeien mǝ iǝrmama riti tremhǝ kouraha in, mǝtǝ rokeikei mǝ nǝrmama pam tuhǝrǝrig ia noien ǝrǝha me sǝvǝnraha mhǝuvehe tukwe.

¹⁰ Mǝtǝ nǝpǝn i kani mǝ nǝpǝn sǝvǝi Iǝrimǝnu truvehe rǝmwhen ia rakres. Ia nǝpǝn nǝha, tsǝregi nurigrigien asori. Kǝpuapen triwǝn. Napw trahi meri mine mǝkwǝ mine kǝmǝhau me. Irǝha tuharis mhǝiwǝn. Nǝnǝ nǝpnǝpanien tro tiprǝnǝ mine narimnari me pam kamharǝ irǝ tuhǝiwǝn.

¹¹ Ti nǝri nǝ mǝ Kumwesǝn trouaha pam narimnari me nǝha ia noien nǝha, hiǝukurǝn mǝ tihǝfarǝ irǝ. Kimiaha tihamǝkeikei mharǝ ia narǝien sǝ ro ikinan i, mamho narimnari me sǝmǝme Kumwesǝn rokeikei, ¹² mamheitenhi nǝpǝn i kani mǝ nǝpǝn sǝvǝi Kumwesǝn, nǝnǝ, mamhǝmwur ia noien wok sǝ tro nǝpǝn nǝha truvehe akwauakw. Ia nǝpǝn nǝha nǝpnǝpanien tro kǝpuapen mouraha narimnari me pam irǝ. Nǝnǝ napw trahi meri mine mǝkwǝ mine kǝmǝhau me. Irǝha tuharis mhǝiwǝn. ¹³ Mǝtǝ kitaha sameitenhi nǝgkiariien sǝvǝi Kumwesǝn mǝ truvehe mukuǝ. In rimǝni mǝ tro neiai vi mine tiprǝnǝ vi, kwopun riti sǝ narimnari me hatukwatukw a tuhamarǝ ikin.

¹⁴ Ro pen nǝrmama keikei me, ti nǝri nǝ mǝ hiameitenhi narimnari me i tihousari ǝknekin mǝ Kumwesǝn trǝpwǝh nǝtonien nǝmkemikien riti ia nimiruien sǝkimiaha, uǝ noien ǝrǝha riti triwǝn ia nimiruien sǝkimiaha, nǝnǝ tiharǝ ia nǝmǝrinuien kimiaha min. ¹⁵ Tihamǝkeikei mhǝukurǝn mǝ nǝtǝrigien sǝvǝi Iǝrimǝnu sǝkitaha rǝpwǝmwis ti

neitenhien kitaha. In ramo mə truvehimiru nərmama nepwin mwi. Rəmwhen ia nəgkiariien səpiəvtaha keikei Pol rımərai m kımiaha mesi pen nukurəniien sə Kumwesən rıməuvei pen min. ¹⁶ Ia nəkukuə me pam səvənhi raməgkiari ia narimnari me nəha. Ia nəkukuə me nəha, narimnari me nepwin nəha ikin həknekin ti nukurəniien. Nərmama səməme həreirei nari nətərigien səvənraha ramaiuaiu, irəha kamhəuvsini nəgkiariien me səvəi Pol, ia noien a mwi nəha irəha kamhəuvsini mwi nəgkiariien me nepwin ia Nəkukuə Ikinan. Nənə Kumwesən trouraha irəha tukwe.

¹⁷ Ro iamınhi irə, nərmama keikei me, ti nəri nə mə kımiaha hiəuvəukurən raka nəri i kurirə rier pehe, tihaməkeikei mhəsiari kamo nəgkiariien ərəha me səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən həvi raka kımiaha ia kwopun səkımiaha hiamərer əknekin ikin, nənə, hiəmwei. ¹⁸ Mətə tihəuverə ia namasanien mine nukurəniien səvəi İərimənu səkitaha İesu Kristo. In nəha iərmama sə rauvehimiru kitaha.

Pwəh nasoriien revən tukwe in ipwet mine ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamınhi!

Fas Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti sə Iesu rokeikei pik. In rirai nəkukuə me i Jon, Fas Jon, Seken Jon, mine Namba Tri Jon. In rirai nəkukuə me nəha ipaka ti nuk 90. Fas Jon rəvəhag m nakalasia me mini mə irəha tuhaməkeikei mhəsiari ti nahatən eikuə me kamo nahatən eikuə me həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha kamhəni mə Iesu ripko mhə in Kristo, Tini Kumwesən. Həni mə Kumwesən ripkuvehe mhə mo in iərmama rəmwhen ia kitaha. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Iesu in Kumwesən mine in mwi iərmama. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me pwəh hərer əknekən ia nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo mamho nokeikeiien. In rini mə kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me, mamhəsiai nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Trini minuə samo iaminha irə, səukurən mə kitaha nipwnəti Kumwesən me.

Nægkiariien səvəi Nimiruien

¹ Nægkiariien i səkimaha raməvisau Nægkiariien sə rinarə raka fwe tui nəpən tiprənə ramiwən ihi. Kimaha iahəuvəregi raka Nægkiariien nəha, mhətoni ia nənimemaha, mhəspau irə, mhərapı ia rəgimaha. Nægkiariien nəha in Nimiruien. ² Nimiruien i riməier pehe tukumaha. Kimaha iahənətoni mhəukurən mə in nipərhiien. Nənə təkwətəkwuni iahaməni irapw Nimiruien Rerın i tukumiaha. Fwe kupwən in rinamarə irau Tata Kumwesən, nənə marə mier pehe tukumaha. ³ Iahaməni irapw tukumiaha narimnari me i iahənətoni mhəregi mə kimiaha tihəuvehe mhə pəri nari kitaha m kimiaha. Pərhiien kimaha iahamo pəri nari kimaha Tata Kumwesən mine Tini, Iesu Kristo. ⁴ Nægkiariien me i iahamrai rauvehe tukumiaha mə tro rerimaha ragien.

Navənien ia nukuraanien

⁵ Nægkiariien i kimaha iahəregi in riməni pehe tukumaha, nənə iahaməni pehe tukumiaha, mə Kumwesən in nukuraanien nəpitəvien riwən anan irə. ⁶ Trini minuə kitaha səni mə samo pəri nari kitaha min, mətə ia navənien səkitaha samavən ia nəpitəvien, nənə sameikuə. Noien səkitaha ripkesi pen mhə nəgkiariien sə ro nipərhiien. ⁷ Mətə trini minuə ia navənien səkitaha samavən ia nukuraanien rəmwhen in ramarə ia nukuraanien, nənə kitaha samo pəri nari, nite Tini, Iesu, ramaikuas raka noien ərəha me pam səkitaha, mo kitaha səmher. ⁸ Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, sameikuə atukw a ia kitaha me, nənə nəgkiariien sə ro nipərhiien riwən ia kitaha. ⁹ Mətə kitaha səukurən nətigiteien ia Kumwesən, noien səvənhi ratukwatukw. Ro iamınhi irə, trini minuə səni irapw noien ərəha me səkitaha min, nənə in trenouenou noien ərəha me səkitaha, maikuas raka noien me pam i səno həpkatukwatukw mhə, mo kitaha səmher. ¹⁰ Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, samo Kumwesən mə in ieikuə riti, nənə nəgkiariien səvənhi riwən ia kitaha.

2

¹ Nipwnətik me. Iakamrai nəgkiariien me i tukumiaha mamınise kimiaha mə tihəpwəh noien ərəha. Mətə trini minuə iərmama riti ro noien ərəha, iərmama riti nəha ikən trasitu ia kitaha, mægkiari tukwini səkitaha m Tata Kumwesən. Iərmama nəha in nəha Iesu Kristo, in iəmə atukwatukw. ² In remhə niten raikuas raka noien ərəha me səkitaha. In ripkemhə mhə mə niten traikuas raka əpa noien ərəha me səkitaha, mətə in

---

1:1: Jon 1:1-2,4, 1Jon 2:13-14   **1:2:** Jon 1:14   **1:4:** Jon 16:24   **1:5:** 1Tim 6:16, Jem 1:17   **1:6:** 1Jon 2:4
1:7: Jon 3:21, Aes 2:5, Hip 9:14, Rev 1:5, 7:14   **1:8:** Sam 32:5, Prov 28:13   **2:1:** Hip 7:25, 9:24   **2:2:** Jon 1:29, 11:52, Kol 1:20, 1Jon 4:10,14

remhə mwi mə niten traikuas raka noien ərəha me səvəi nərmama me ia tənəmtənə me pam.

³ Kitaha səfukurən mə səuvəuvehe mhəuvəukurən pərhiən Kumwesən? Trini minuə samo nəgkiariien me səvənhi, noien nəha ramahatən pen. ⁴ Iərmama sə rani mə in rukurən Kumwesən mətə rīpko mhə nəgkiariien me səvənhi, in ieikuə, nənə nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien riwən irə. ⁵ Mətə trini minuə iərmama riti ramo nəgkiariien səvəi Kumwesən, in pərhiən iərmama i ramokeikei Kumwesən ia noien sə ratukwatukw pam. Kitaha səfukurən mə səpwit əknekīn ia Kumwesən? Noien i sə takini ramahatən pen. ⁶ Iərmama sə rani mə in rəpwit əknekīn ia Kumwesən traməkeikei mavən ia nəvənien kuatia nəha Iesu rinavən irə.

Nəgkiariien vi

⁷ Nīpwnətīk keikei me. Nəgkiariien i iakamrai m kīmiaha rīpko mhə nəgkiariien vi riti, mətə in nəgkiariien akuas sə hiəuvəregi raka kīnani fwe nukunen. Nəgkiariien akuas i in nəgkiariien i sə hiəuvəregi raka. ⁸ Mətə ia nətoniien riti mwi, nəgkiariien i iakamrai rauvehe tukumiaha, in nəgkiariien vi. Kīnətoni ia suatuk vi riti ia nīmīruien səvəi Iesu mīne səkīmiaha tī nəri nə mə nəpitəvien rīnakurau mamevən, nukuraanien pərhiən ruvəuvehe maməhiapw.

⁹ Iərmama sə rani mə in ramarə ia nukuraanien mətə raməmwəki piəvni, in ramarə ihi ia nəpitəvien. ¹⁰ Iərmama sə ramokeikei piəvni in ramarə ia nukuraanien, nənə nari riti riwən ia narəien səvənhi tro in rapəti mīmwei. ¹¹ Mətə iərmama sə raməmwəki piəvni in ramarə ia nəpitəvien, mamavən ia nəpitəvien, mīreirei kwopun ramevən ikīn, tī nəri nə mə nəpitəvien rəuiui nənimen.

¹² Nəkwərhakwərha me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, tī nəri nə mə Kumwesən rīnenouenou raka noien ərəha me səkīmiaha tī nəri Iesu rīno.

¹³ Tata me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, tī nəri nə mə kīmiaha hiəuvəukurən raka Iərmama sə rīnarə raka fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihi.

Ntəmaruə me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, tī nəri nə mə kīmiaha hiəuvəuvehi irapw raka nīskaiien səvəi iəremhə ərəha Setan.

¹⁴ Nəkwərhakwərha me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, tī nəri nə mə kīmiaha hiəuvəukurən raka Tata Kumwesən.

Tata me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, tī nəri nə mə kīmiaha hiəuvəukurən raka Iərmama sə rīnarə raka fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihi.

Ntəmaruə me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, tī nəri nə mə kīmiaha hiəskai,

nəgkiariien səvəi Kumwesən ramarə ia rerīmiaha,

nənə hiəuvəuvehi irapw raka nīskaiien səvəi iəremhə ərəha Setan.

Tīprənə i mīne noien me kamo ia tīprənə i

¹⁵ Tihəpwəh nokeikeiien noien me səvəi tīprənə i uə narimnari me səvəi tīprənə i. Trini minuə iərmama riti rokeikei noien me səvəi tīprənə i, in rīpkokeikei pərhiən mhə Tata Kumwesən. ¹⁶ Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə nəpīn me pam nərmama me səvəi tīprənə i kamho nəfe noien ərəha nīpwrānraha rokeikei. Nəpīn me pam rerīnraha ramevən ia nəfe nənimenraha rətoni hokeikei mə tuhəuvehi. Irəha kamhərpwi irəha tī nautə me səvənraha. Noien me pam nəha həpkuku pen mhə tī Tata Kumwesən, mətə kamhəuku pen tī tīprənə i. ¹⁷ Noien me səvəi tīprənə i mīne narimnari me nərmama səvəi tīprənə

i hokeikei hānamāuvehe tuhāiwān, mātā iārmama sē ramo nākwai Tata Kumwesān ramarā rerin.

Profet eikuā me

¹⁸ Nīpwnātik me. Nāpīn sampam i samarā irā. Kīmīaha hiāuvāregi raka mā iārmama riti truvehe māmwāki pik Kristo. Tākwākwuni mīne nāha nārmama hāpik sāmāme kamhāmwāki pik Kristo hāuvāuvehe raka. Noien i ro nukurānien i tukutaha sūkūrān mā pārhien nāpīn sampam i samarā irā. ¹⁹ Nārmama me nāha hānāpwāh kitaha mhāier, tī nāri nā mā rīpko mhā irāha nārmama me pārhien sākītaha. Trīni mīnuā irāha nārmama pārhien me sākītaha ko kamhāripīn, mamharā kitaha mīnrāha. Mātā irāha hānāpwāh kitaha mhāier, mho nukurānien i mā rīpko mhā irāha nārmama me pārhien sākītaha.

²⁰ Mātā kīmīaha hiāuvāuvehi raka Nānīmwin i Kristo Ikinan rīnātēgi pen ia kīmīaha, ro pen kīmīaha pam hiāuvāukūrān nāri. ²¹ Rīpko mhā iakamrai nāgkiariien i rauvehe tukumīaha tī nāri nā mā kīmīaha hiāreirei nāgkiariien sē ro nīpārhienien, rekām. Mātā iakamrai nāgkiariien i rauvehe tukumīaha tī nāri nā mā hiāuvāukūrān raka nāgkiariien sē ro nīpārhienien, nānā hiāukūrān mwi mā neikuāien riti ko rīpkuku pen mhā irā. ²² Sin in ieikuā? Iārmama sē rani mā rīpko mhā Iesu in Kristo in ieikuā. Iārmama iamīnha irā in ramāmwāki pik Kristo, māni neikuāien ia Tata Kumwesān mīne Tīni. ²³ Iārmama sē rani neikuāien ia Tīni Kumwesān, Tata Kumwesān rīpkarā mhā tukwe. Mātā iārmama sē rani irapw Tīni Kumwesān, Tata Kumwesān in mwi ramarā tukwe.

²⁴ Nāgkiariien nāha kīmīaha hiāmāregi kīnani fwe nukunen tihātui amasan tukwe pwāh rāpwit āknekīn ia rerīmīaha ia nāpīn me. Trīni mīnuā nāgkiariien nāha hiāmāregi kīnani fwe nukunen rāpwit āknekīn ia rerīmīaha nāpīn me, kīmīaha mwi tihāpwit āknekīn ia Tīni Kumwesān mīne Tata sāvānhi. ²⁵ Nānā in i nāri Kumwesān rīmāni mā tramākeikei muvei pehe m kitaha: nīmīruien rerin.

²⁶ Iakamrai nāgkiariien i rauvehe tukumīaha, mānāgkiari ia nārmama me nāha sāmāme kamhāmwur mā tuheikuā ia kīmīaha. ²⁷ Kīmīaha hiāuvāuvehi raka Nānīmwin sē Kristo rīnātēgi pen ia kīmīaha. Nānīmwin nāha rīnarā raka ia kīmīaha ro pen hiāpkātui mhā mwi iārmama riti mā trahātān kīmīaha. Mātā nānīmwin sē Kristo rīnātēgi pen ia kīmīaha ramahātān kīmīaha ia narīmīnari me pam. Nānā narīmīnari me nāha ramahātān kīmīaha irā ro nīpārhienien rīpko mhā neikuāien. Ro iamīnhi irā tihāpwit āknekīn ia Kristo rāmwhēn ia Nānīmwin nāha rīnahātān kīmīaha irā.

Nīpwnāti Kumwesān me

²⁸ Ouāh nīpwnātik me. Tihāpwit āknekīn ia Kristo mā nāpīn in trier pehe irā kitaha tsāpwāh nehekīrien, ia nuveheien sāvānhi kitaha tsāpwāh naurīsien ia nānīmen. ²⁹ Kīmīaha hiāuvāukūrān raka mā noien sāvāi Kumwesān ratukwatukw. Ro iamīnhi irā hiāuvāukūrān mwi mā nārmama sāmāme kamho noien atukwatukw irāha nīpwnātin me.

3

Kumwesān rokeikei pik kitaha

¹ Hātōni ro Kumwesān rokeikei pik kitaha! Nokeikeien sāvānhi rasori pik tukutaha ro pen in ramākweīn kitaha mā nīpwnātin me. Pārhien kitaha nīpwnātin me. Nārmama sāvāi tīprānā i hāreirei kitaha tī nāri nā mā hāreirei Kumwesān. ² Nīpwnātik keikei me. Tākwākwuni nāha kitaha sāvāuvehe raka mhāno nīpwnāti Kumwesān me ia kitaha, mātā rāpwāh ihī noien nukurānien i mā tsāuvehe mhāfo irā. Mātā nāri kuatia kitaha sūkūrān. Nāpīn Kristo trier pehe irā, kitaha tsāuvehe mhāmwhēn irā, tī nāri nā mā nāpīn nāha kitaha tsātōni in ia nānīmetaha. ³ Nārmama me pam sāmāme kamhāmri

2:18: 1Tes 4:7, Mat 24:5,24, 2Jon 7   **2:19:** Wok Me 20:30, 1Kor 11:19   **2:20:** 1Kor 2:15, 1Jon 2:27   **2:22:** 1Jon 4:3, 2Jon 7   **2:23:** Jon 5:23, 15:23, 1Jon 4:15, 5:1, 2Jon 9   **2:25:** Jon 3:15, 6:40   **2:27:** Jon 16:13   **2:28:** 1Jon 3:2, 4:17   **2:29:** 1Jon 3:7,10   **3:1:** Jon 1:12-13, Jon 16:3   **3:2:** 2Kor 3:18, Fil 3:21

pen æknekin nætærigien sævænraha ia Kristo mæ tuhæuvehe mhæmwhen iræ kamho noien sævænraha ræmher ræmwhen ia noien sævænhi ræmher.

⁴ Iærmama sæ ramo noien æræha in ramæruui Loa sævæi Kumwesæn. Iakani iamînhi ti næri næ mæ nægkiariien i “noien æræha” nîpwran i næruuien Loa sævæi Kumwesæn. ⁵ Nænæ kîmiaha hiæukuræn mæ Kristo rimæier pehe mæ truvehi raka noien æræha me. Hiæukuræn mæ noien æræha riwæn iræ. ⁶ Ro iamînhi iræ iærmama sæ ræpwit æknekin ia Kristo ko ripkæmwur pen mhæ ia noien æræha. Iærmama sæ ramæmwur pen ia noien æræha ripkætæ raka mhæ Kristo mîpkukuræn raka mhæ mwi in.

⁷ Nîpwnætik me. Tihæpwæh næseniien iærmama riti reikuæ ia kîmiaha. Iærmama sæ ramo noien atukwatukw, in iæmæ atukwatukw ræmwhen ia Kristo in iæmæ atukwatukw.

⁸ Iærmama sæ ramæmwur pen ia noien æræha, in tini Setan, ti næri næ mæ fwe ia nukune naræien mauvehe Setan ramo noien æræha. Næri i in i Tini Kumwesæn rimæier pehe tukwe mæ trouraha noien me Setan ramo. ⁹ Iærmama sæ in tini Kumwesæn ko ripkæmwur pen mhæ ia noien æræha ti næri næ mæ nîmîruuien sævæi Kumwesæn ruvæuvehe mîno raka kuatia irau nîmîruuien sævænhi. In tripkæmwur pen mhæ ia noien æræha ti næri næ Kumwesæn in Tata sævænhi. ¹⁰ Kîtaha sæfukuræn mæ nisimæ næha nîpwnæti Setan, nisimæ næha nîpwnæti Kumwesæn? Noien i ramahatæn pen. Iærmama sæ ripko mhæ noien atukwatukw, mæpwæh nokeikeiien piævni ripko mhæ in tini Kumwesæn. In tini Setan.

Sokeikei kîtaha me

¹¹ Nægkiariien i in i kîmiaha hiæuværegi raka kînani fwe nukunen mæ kîtaha tsamækeikei mhokeikei kîtaha me. ¹² Kîtaha tsæpwæh næmwhenien ia Ken. In iærmama sævæi Setan. In rousi æpune piævni anan. Ken rousi æpune piævni ti næfe? In rousi æpune ti næri næ mæ noien sæ piævni ramo ramasan, mætæ noien sæ in ramo ræræha. ¹³ Piak me, nænîmemiaha træpwæh nierien næpîn tihættoni nærmama sævæi tîprænæ i kamhæmwæki kîmiaha. ¹⁴ Kîtaha sæukuræn mæ sæuvæier raka ia nemhæien mhæuvehe ia nîmîruuien. Sæukuræn næri i ti næri næ mæ samokeikei piævtaha me. Iærmama sæ nokeikeiien riwæn iræ in ramaræ ihi ia nemhæien. ¹⁵ Iærmama sæ ramæmwæki piævni in ræmwhen ia iærmama sæ ramousi æpune iærmama. Nænæ kîmiaha hiæukuræn mæ iærmama sæ ramousi æpune iærmama nîmîruuien rerîn riwæn iræ.

¹⁶ Kîtaha sæfukuræn næri nokeikeiien? Iesu Kristo rinahatæn kîtaha iræ næpîn rinæseni pehe nîmîruuien sævænhi tukutaha. Nænæ ratukwatukw mwi mæ kîtaha tsæseni pen nîmîruuien sækîtaha ti piævtaha me. ¹⁷ Trini mînuæ iærmama riti sævænhi narimnari me sævæi tîprænæ i rasori rætæ piævni riti nari riwæn tukwe, mætæ in ramo næri auær a iræ, nokeikeiien sævæi Kumwesæn træfo maræ iræ? ¹⁸ Nîpwnætik me. Ræræha mæ samokeikei nærmama ia tærhutaha a. Kîtaha tsamækeikei mhokeikei pærhien iræha, mho narimnari me trasitu ia niræha. ¹⁹ Trini mînuæ samo iamînha iræ, kîtaha sæukuræn mæ kîtaha nærmama sævæi nîpærhienien. Nænæ sæukuræn nuveheien ia næmri Kumwesæn reritaha fwe imwæ ræpwæh nehekîrien. ²⁰ Næri auær a mæ særegi ia reritaha mæ sæno noien riti ræræha, mætæ tsæpwæh nehekîrien ti næri næ mæ Kumwesæn in rasori mæpi raka reritaha, nænæ mukuræn pam narimnari.

²¹ Nîpwnætik keikei me. Trini mînuæ kîtaha særegi ia reritaha mæ sæpko mhæ noien riti ræræha, tsæpwæh nehekîrien ia næmri Kumwesæn. ²² Nænæ næfe næghîn kîtaha tsæres, in truvehi pehe m kîtaha, ti næri næ mæ samo nægkiariien me sævænhi mîne næfe rerîn ramagien tukwe. ²³ Nænæ in i nægkiariien sævænhi sæ in rimæni mæ tso. Kîtaha tsamækeikei mhæni nîpærhienien ia næghi Tini, Iesu Kristo, nænæ mamhokeikei kîtaha me ræmwhen in ruvæni raka tukutaha i. ²⁴ Iærmama sæ ramo nægkiariien me sævænhi ræpwit æknekin ia

3:5: 2Kor 5:21, 1Pit 2:22-24, 1Jon 2:2   **3:6:** Rom 6:1-2,14, 1Jon 3:9   **3:7:** 1Jon 2:29   **3:8:** Jon 8:44   **3:9:** 1Jon 5:18
3:11: Jon 13:34   **3:12:** Jen 4:8   **3:13:** Mat 5:11-12, Jon 5:18-19   **3:14:** Jon 5:24, 1Jon 2:11, Mat 5:21-22
3:15: Rev 21:8   **3:16:** Jon 13:1, Kal 1:4, 1Tes 2:8   **3:17:** Dut 15:7   **3:18:** Jem 2:15-16   **3:21:** Hip 4:16
3:22: Mat 21:22   **3:23:** Jon 6:29, 13:34   **3:24:** Rom 8:9, 1Jon 4:13

Kumwesən, nənə Kumwesən rəpwit əknekin irə. Kitaha səfukurən mə Kumwesən rəpwit əknekin ia kitaha? Nənimwin sə in riməuvei pehe m kitaha ramo kitaha səukurən.

4

Nətə sasiən ia nənimwin me

¹ Nipwnətik keikei me. Tihəpwəh niniən nipərhiənien ia profet me pam, mətə tihəkupwən mhətə sas raka ia nirəha mə nənimwin sə ramarə ia nirəha ruku pen pərhiən ti Kumwesən uə rekəm. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə profet eikuə me həpik həuvavən pam ia tənəmtənə me. ² Noien nəha sə tro kimiaha hiəregi sas mə nənimwin səvəi Kumwesən ramarə ia iərmama ro iaminihi irə. Trini minuə iərmama rani mə nəpən Iesu Kristo riməuvehe ia tiprənə i nipwran rəmwhen ia nipwrai iərmama, iərmama nəha Nənimwin sə raku pen ti Kumwesən ramarə irə. ³ Mətə nərmama me pam səməme həpwəh nini irapwien Iesu Nənimwin səvəi Kumwesən ripkarə mhə ia nirəha. Nənimwin sə ramarə ia nirəha nənimwin səvəi iərmama sə raməmwəki pik Kristo. Kimiaha hiəvəregi raka mə iərmama nəha truvehe, mətə təkwtəkwuni nəha nənimwin səvənhi ruvəuvehe raka ia tiprənə i.

⁴ Nipwnətik me. Kimiaha nə nərmama me səvəi Kumwesən. Hiəuvəuvehi irapw raka niskaiien səvəi profet eikuə me nəha ti nəri nə mə Nənimwin sə ramarə ia kimiaha niskaiien səvənhi rasori məpi raka nənimwin sə ramarə ia tiprənə i. ⁵ Irəha nərmama səvəi tiprənə, ro pen nəgkiariien səvənraha səvəi tiprənə, nənə nərmama səvəi tiprənə kamhətərig ia nirəha. ⁶ Mətə kitaha nərmama me səvəi Kumwesən. Ro iaminihi irə iərmama sə rukurən Kumwesən ramətərig ia kitaha, mətə iərmama ripko mhə in iərmama səvəi Kumwesən in rəpwəh nətərigien ia kitaha. Noien i ro kitaha sətə sas Nənimwin sə rani nipərhiənien mine nənimwin sə rameikuə.

Kumwesən riməkupwən mokeikei kitaha

⁷ Nipwnətik keikei me. Pwəh kitaha sokeikei kitaha me ti nəri nə mə nokeikeiien raku pen ti Kumwesən. Iərmama sə ramo nokeikeiien in tini Kumwesən in rukurən Kumwesən. ⁸ Iərmama sə nokeikeiien səvənhi riwən in rirərei Kumwesən ti nəri nə mə Kumwesən in nukune nokeikeiien. ⁹ Kumwesən rinəfo mo kitaha sətəni nokeikeiien səvənhi? In rinərhi pehe Tini anan kuatia ruvehe ia tiprənə i mo suatuk m kitaha səuvehi nimiruien irə. ¹⁰ Nəri i in nokeikeiien pərhiən. Ripko mhə kitaha sənokeikei Kumwesən, mətə Kumwesən rinokeikei kitaha, mərhi pehe Tini remhə niten raikuas raka noien ərəha me səkitaha. ¹¹ Nipwnətik keikei me. Kumwesən rokeikei pik kitaha ro iaminihi irə kitaha mwi tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. ¹² Iərmama riti ripkətoni raka mhə Kumwesən. Mətə mə kitaha samokeikei kitaha me, Kumwesən rəpwit əknekin ia kitaha, nənə nokeikeiien səvənhi ruvehe matukwatukw pam ia kitaha.

¹³ Kitaha səfukurən mə səpwit əknekin ia Kumwesən in rəpwit əknekin ia kitaha? Kitaha səukurən ti nəri nə mə in riməuvei pehe Nənimwin səvənhi m kitaha. ¹⁴ Nənə kimaha iahənətoni raka mamhəni irapw mə nipərhiənien Tata Kumwesən rinərhi pehe Tini ruvehe mə truvehimiru nərmama ia tiprənə. ¹⁵ Iərmama sə rani irapw mə Iesu in Tini Kumwesən, Kumwesən rəpwit əknekin irə, nənə in mwi rəpwit əknekin ia Kumwesən. ¹⁶ Kitaha səuvəukurən raka nokeikeiien i Kumwesən ramo m kitaha, səuvəuvehe raka mhəni nipərhiənien irə. Kumwesən in nukune nokeikeiien. Ro iaminihi irə iərmama sə ramarə ia nokeikeiien in rəpwit əknekin ia Kumwesən, Kumwesən rəpwit əknekin irə. ¹⁷ Nəpən nokeikeiien ruvehe matukwatukw pam ia kitaha, noien i tro kitaha səpwəh nehekiriən ia nəpən Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə səvəi nərmama.

4:1: Mat 7:15, 1Jon 2:18, 2Jon 7, 1Tes 5:21   **4:2:** 1Kor 12:3   **4:3:** 1Jon 2:18, 2Jon 7   **4:4:** Mat 12:29, 1Jon 5:4-5
4:5: Jon 15:19   **4:6:** Jon 8:47   **4:7:** 1Jon 2:29   **4:8:** 1Jon 4:16   **4:9:** Jon 3:16   **4:10:** Rom 5:8-10, 1Jon 2:2
4:11: Mat 18:33   **4:12:** Jon 1:18, 1Jon 2:5-6   **4:13:** 2Kor 1:22, 1Jon 3:24   **4:14:** Jon 3:17   **4:15:** 1Jon 5:5
4:16: 1Jon 4:8   **4:17:** 1Jon 2:28

Kitaha tsəpwəh nehekiriēn nəpīn nəha, tī nəri nə mə ia tīprənə i noien səkitaha rəmwhen ia noien səvəi Kristo. ¹⁸ Iərmama sə ramokeikei Kumwesən ko rīpkhekīr mhə in. Nəpīn kitaha səukurən amasan mə Kumwesən ramokeikei kitaha, kitaha tsəpwəh nehekiriēn. Iərmama ramhekīr tī nəri nə mə rerīn ramrhi nərpwīnien nəha Kumwesən tro, mətə iərmama sə ramhekīr iamīnhi irə rīpkukurən amasan mhə ihi mə Kumwesən ramokeikei in.

¹⁹ Kitaha samokeikei kitaha me tī nəri nə mə Kumwesən rīməkupwən mokeikei kitaha. ²⁰ Trīni mīnuə iərmama riti rīni mə ramokeikei Kumwesən, mətə raməmwəki ihi piəvni, in ieikuə riti. Iərmama sə rəpwəh nokeikeiēn piəvni sə ramətoni ia nənimen in ko rīpkokeikei mhə Kumwesən sə rīpkətoni mhə. ²¹ Nənə nəgkīariēn i in i Iesu rīməuvei pehe m kitaha. Iərmama sə ramokeikei Kumwesən traməkeikei mokeikei mwi piəvni.

5

Iərmama sə rani nīpərhienien ia Iesu Kristo

¹ Nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhienien ia Iesu mə in Kristo sə Kumwesən rīməni mə trərhi pehe i, irəha nīpwnəti Kumwesən me. Nənə kimiaha hiəukurən mə iərmama sə ramokeikei tata riti in ramokeikei mwi nīpwnətīn me. ² Kitaha tsəfukurən mə samokeikei pərhien nīpwnəti Kumwesən me? Trīni mīnuə samokeikei Kumwesən, nənə mamho nəgkīariēn me səvənhi, noien nəha ramahatən pen mə kitaha samokeikei pərhien irəha. ³ Trīni mīnuə samokeikei Kumwesən nīpwrān i tsamo nəgkīariēn me səvənhi. Nənə nəgkīariēn me səvənhi həkīpam mhə tukutaha, ⁴ tī nəri nə mə kitaha pam nīpwnəti Kumwesən me saməuvehi irapw nīskaiēn səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i. Nəri sə saməskai irə rauvehi irapw nīskaiēn səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i in i nahatətəien səkitaha. ⁵ Sin ko ruvehi irapw nīskaiēn səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i? Iərmama sə rani nīpərhienien mə Iesu in Tīni Kumwesən, iərmama nəha in əpa ko ruvehi irapw nīskaiēn səvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i.

⁶ Iesu Kristo in iərmama sə rīməuvehe ko paptas irə ia nui marə memhə mwi nīten raiu. Rīpko mhə in iərmama sə rīməuvehe ko paptas əpa irə ia nui, rekəm. Mətə in iərmama sə rīməuvehe ko paptas irə ia nui marə memhə mwi nīten raiu. Nənīmwin Ikinan rani irapw mə nəri nəha ro nīpərhienien, tī nəri nə mə Nənīmwin Ikinan in nukune nīpərhienien. ⁷ Nəri kahar hamarni irapw nəri nəha mə ro nīpərhienien, ⁸ Nənīmwin Ikinan mīne nui mīne netə. Nənə nəgkīariēn səvənrahar kwatia. ⁹ Nəpīn me kitaha saməni nīpərhienien ia nəgkīariēn səvəi iərmama, mətə nəgkīariēn səvəi Kumwesən ro nəgsen məpi raka, tī nəri nə mə nəgkīariēn nə nəgkīariēn səvəi Kumwesən. Nənə in ruvəuvei pehe raka nəgkīariēn səvənhi raməgkīari ia Tīni. ¹⁰ Iərmama sə rani nīpərhienien ia Tīni Kumwesən rauvehi nəgkīariēn nəha ia rerīn. Mətə iərmama sə rīpkīni mhə nīpərhienien ia Kumwesən, in rani Kumwesən mə ieikuə riti, tī nəri nə mə in rīpkīni mhə nīpərhienien ia nəgkīariēn sə Kumwesən ruvəuvei pehe raka raməgkīari ia Tīni. ¹¹ Nəfe nəha nəgkīariēn? Nəgkīariēn i in i. Kumwesən rīməuvei pehe nīmīruien rerīn m kitaha, nənə nīmīruien nəha saməuvehi ruku pen tī Tīni. ¹² Iərmama sə rauvehi Tīni Kumwesən rauvehi mwi nīmīruien, mətə iərmama sə rīpkuvehi mhə Tīni Kumwesən rīpkuvehi mhə nīmīruien.

Nīmīruien rerīn

¹³ Iakamrai nəgkīariēn me i rauvehe tukumiaha. Kimiaha nərmama səməme hiaməni nīpərhienien ia nəghi Tīni Kumwesən. Iakokeikei mə kimiaha tihəukurən mə hiəuvəuvehi raka nīmīruien rerīn. ¹⁴ Nənə təkwtəkwuni, trīni mīnuə kitaha səfwaki m Kumwesən, nari riti nəha ikīn ramasitu ia kitaha mə tsəpwəh nehekiriēn. Nəri nəha

4:21: Mat 5:44-45, Mak 12:29-31   5:1: 1Jon 4:15   5:3: Jon 14:15,23-24, 2Jon 6, Mat 11:30   5:4: Jon 16:33
 5:5: Rom 8:37, 1Jon 4:4   5:6: Jon 1:29-34; 19:34   5:8: Jon 15:26   5:9: Jon 5:32-37; 8:18   5:10: Kal 4:6
 5:12: Jon 3:36   5:13: Jon 20:31   5:14: Jon 14:13, 16:23, 1Jon 3:21-22

in i Kumwesən ruvəni raka mə triregi nəfwakiiien səkitaha, mətə nəfwakiiien səkitaha traməkeikei mhesi pen atukwatukw nətərigien səvənhi mine nəfe in rokeikei mə tro. ¹⁵ Trini minuə səukurən mə in triregi nəfwakiiien səkitaha, nəfe nəghin tsəres in i, nənə səuvəukurən raka mə tsəuvehi.

¹⁶ Trini minuə kimiaha riti rətoni piəvni riti ramo noien ərəha mətə rīpko mhə noien ərəha sə ramiri pen in mə tremhə, kimiaha tihəfwaki tukwe pwəh Kumwesən ruvei pen nimiruien min. Mətə noien ərəha riti nəha ikin sə ramiri pen iərmama mə tremhə. Nənə iou iapkini mhə mə tihəfwaki ti nərmama səməme kamho noien ərəha nəha. ¹⁷ Nərmama me pam səməme kamho noien sə rīpkatukwatukw mhə kamho noien ərəha, mətə noien ərəha me nepwin nəha ikin səməme həkiri pen mhə irəha mə tuhemhə.

¹⁸ Kitaha səukurən mə iərmama sə in tini Kumwesən, Tini Kumwesən atukwatukw rauvehi amasan in. Ro iaminihi irə iərmama nəha ko rīpkəmwur pen mhə ia noien ərəha, iəremhə ərəha Setan rīreirei nīrapiien in. ¹⁹ Kitaha səukurən mə kitaha nīpwnəti Kumwesən me, mətə nərmama səvəi tīprənə irəha pam kamharə ia rəgi iəremhə ərəha Setan. ²⁰ Kitaha səukurən mwi mə Tini Kumwesən rīməuvehe, muvei pehe nukurəniēn m kitaha mə tsəukurən Kumwesən i Kumwesən pərhiēn. Nənə kitaha səuvəuvehe raka mhəpwit əknekin ia Kumwesən nəha. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə səpwit əknekin ia Tini, Iesu Kristo. In nə Kumwesən pərhiēn. In nə nimiruien rerin.

²¹ Nīpwnətik me. Tihətui amasan tukumiaha me mhəpwəh nəfwakiiien m nənimwi nari me.

Seken Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rirai nəkukuə i kani mə Seken Jon revən ti pran sə Kumwesən rımərfi mine nıpwınətın me. Səreirei mə rirai nəkukuə i revən ti pran əfwaki riti mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi uə nəfwakiien riti mine nakalasia me səvənhi. Nəkukuə i raməgkiari ia nokeikeiien sə nakalasia me tuho mınraha me. Jon rini mə nəpın iko nokeikeiien ikamo nəkwai Kumwesən. Nənə nəgkiariien səvəi Kumwesən rani mə tsarə ia nokeikeiien. Jon ramahatən mwi mə Iesu in Tini Kumwesən in iərmama in Kumwesən. Nakalasia me tuharaka ia nərmama me səməme kamhəni mə Iesu in iərmama a, rıpkə mhə in Kumwesən.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou elta səvəi nəfwakiien. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik pran asori sə Kumwesən ruvərfi raka ik. Rauvehe mwi ti nıpwınətım me. Iakoikei pərhiən kımiaha. Nənə rıpkə mhə iou əpa, mətə nərmama me pam səməme həukurən nəgkiariien pərhiən, irəha mwi hokeikei kımiaha. ² Kımaha iahokeikei kımiaha iamınhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien pərhiən ramarə ia rerıtaha, nənə trarə rerın tukutaha. ³ Pwəh Kumwesən Tata səkitaha, mine Tini, Iesu Kristo, trouəriari pehe namasanien, mine napıien, mine nəmərınuıen m kıtaha. Pwəh irəhar hararə tukutaha ia nıpərhienien mine nokeikeiien.

Kıtaha tsokeikei kıtaha me

⁴ Iou iakamagian asori, ti nəri nə mə iakətoni nıpwınətım me nepwın kamhesi pen nəgkiariien pərhiən rəmwhen ia Tata səkitaha rıməni pehe tukutaha i mə tsaməkeikei mho. ⁵ Nənə təkwtəkwni kıtirimak iakani pehe tukw ik mə kıtaha tsaməkeikei mhokeikei kıtaha me. Nægkiariien i iakamrai mik rıpkə mhə nəgkiariien ro sə vi tukutaha, rekəm. Səuvəregi raka nəgkiariien i fwe kupwən. ⁶ Kıtaha tsəfo mho nərmama hətoni mhəukurən mə kıtaha samarə pərhiən ia nokeikeiien i sə iakaməgkiari irə? Kıtaha tsaməkeikei mho nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Nənə in i nəgkiariien səvənhi rəmwhen kımiaha hiəuvəregi raka fwe kupwən. Kıtaha tsaməkeikei mharə ia nokeikeiien.

Kımiaha tihaməsiari ti nahatən eikuə me

⁷ Nahatən eikuə me həpik həuvəier raka mamhəuvən ia kwopun me ia tıprənə i. Nahatən me i həpkıni mhə nıpərhienien mə nəpın Iesu Kristo rıməuvehe nıpwın rəmwhen ia nıpwıri iərmama pərhiən. Iərmama iamınhi in iərmama sə rameikuə raməmwəki pik Kristo. ⁸ Kımiaha tihətə amasan kımiaha me mhəpwəh nəsenien irəha heikuə ia kımiaha, kamo kımiaha hıarfai ia nəfe kıtaha sənəmwur tukwe. Ramasan mə kımiaha tihəuvehi nərkuien pam səkımiaha. ⁹ Iərmama sə rəpi raka nəgkiariien me sə Kristo rınahatən nərmama me səvənhi irə, mamrıpın nəgkiariien me nepwın mwi sə raku pen ia nətərigien atukw səvənhi, Kumwesən riwən tukwe. Mətə iərmama sə ramesi pen amasan nahatənien me səvəi Kristo, Tata Kumwesən mine Tini, irau pəri krauarə tukwe. ¹⁰ Trıni mınuə iərmama riti ruvehe tukumiaha, mətə nəgkiariien sə ramahatən nərmama irə ropə ia nəgkiariien i, tihəpwəh nuvehien in ruvnımwə ia nimwə me səkımiaha. Kımiaha tihəpwəh nıniien ramasan tukwe, ¹¹ ti nəri nə mə iərmama sə ramıni ramasan ti iərmama iamınhi, rəmwhen a in mwi ramasitu ia noien ərəha me səvənhi.

Nægkiariien sampam

1:1: 1Tes 5:1, 3Jon 1   **1:4:** 3Jon 3   **1:5:** 1Jon 2:7, 3:11   **1:6:** 1Jon 5:3   **1:7:** 1Jon 4:1-3   **1:9:** 1Jon 2:23
1:10: Efes 5:11, 2Tes 3:6

¹² Nægkiariien me i rīpik iakuə takrai mīni pehe tukumiaha, mətə iakəpwəh nokeikei-
ien mə takrai pen ia nīmwai nəkukuə. Rerik ramrhi mə takaməkeikei muvehe tukumi-
aha, nənə kitaha sətə nəmritaha me mhəgkiari. Tako iamīnhi mə reritaha pam tragien.
¹³ Piam i sə Kumwesən ruvərfi raka in, nīpwnətīn me hənī ramasan tukw ik.

Nampa Tri Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rirai nəkukuə i kani mə Nampa Tri Jon revən ti in riti nəghin nə Kaius. Kaius in iəmə asori riti səvəi nakalasia me. Ia nousəsımwinien səvəi nakalasia me fwe imwei Kaius iərman riti nəghin nə Tiotrefes. In rəpwəh nokeikeiien mə nakalasia me tuhəsevər ia rukwənu səvənraha ti nərmana səməme haməvisau nəgkiariien səvəi Kumwesən ia kwopun me. Jon rirai nəkukuə i mə trəgnəgini Kaius mīni tanak tukwe ti nasituien səvənhi. In rirai mwi nəkukuə i mə trəgkiari skai m Tiotrefes mə in rīpkasitu mhə. Jon rini mə traməkeikei mevən akwauakw fwe ikin masitu ia nirəha.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou elta səvəi nəfwakiien. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik Kaius keikei. Iakokeikei pərhiēn ik. ² Piak keikei. Iakəfwaki maməres mə tikamarə amasan ia narimnari me pam. Iakaməres mwi mə tikəsanin a nemhəien riti trīpkuvehi mhə ik rəmwhen ikamarə amasan ia nimiruien səim.

Jon rerin ragien ti noien amasan səvəi Kaius

³ Rerik ragien nəpīn iakregi piəvtaha me nepwin həuvehe mhəni irapw nīpərhiēnien səim. Irəha həni mə ia nəpīn me ikamesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien. ⁴ Nəpīn iakregi mə nīpwnətik me kamhesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien rerik ragien pik məpi raka nəpīn rerik ragien ti narimnari me nepwin. ⁵ Piak keikei. Ia nəpīn me pam ikamo noien amasan, mamasitu ia piəvtaha me səməme həuvehe tukw ik nəri auər a mə ikreirei irəha. ⁶ Irəha həuvəni irapw raka nokeikeiien səim ia nəmri nakalasia me ia kwopun i. Trini minuə nepwin mwi həuvehi suatuk səvənraha mhəuvehe tukw ik, ramasan mə tikamasitu mwi ia nirəha ia noien sə Kumwesən rokeikei. ⁷ Tiko iamīnhi irə ti nəri nə mə irəha həuvəier imwənraha mə tuhəvən mhəvisau irapw nəghi Iesu Kristo. Nənə ia suatuk səvənraha irəha həpkuvehi mhə nasituien riti ruku pen ti nərmana səməme hərəirei Kumwesən. ⁸ Kitaha tsaməkeikei mhasitu ia nərmana me ho iamīnhi mə kitaha tsəuvehi rəgītaha me mho kuation ti nini irapwien nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien.

Tiotrefes mine Temetrius

⁹ Iakuvərai raka nəkukuə riti ruvehe ti nakalasia me nə imwam. Mətə Tiotrefes, iəmə sə rokeikei mə trakupwən ia nirəha, rīpkətərig mhə nəgkiariien səiou. In rīpkətərig mhə irə ti nəri nə mə in ramo nəri auər a ia nasoriien səkimaha. ¹⁰ Trini minuə iakuvehe, takini irapw narimnari me sə in ramo. Takini irapw nəgkiariien ərəha me sə in ramini mauəsi kimaha irə. Ripko mhə in a nə in ramo. Mətə nəpīn piəvtaha me həuvehe, in rīpkəsevər mhə ia nīmwe səvənhi ti nirəha, nənə mamīnise mwi nərmana səməme hokeikei mə tuho, mamərhi irapw irəha ia nəmri nakalasia me. ¹¹ Piak keikei. Tikəpwəh nesi penien noien ərəha, mətə tikesi pen noien amasan. Iərmana sə ramo noien amasan in səvəi Kumwesən. Iərmana sə ramo noien ərəha in rīreirei Kumwesən. ¹² Mətə nərmana pam kamhəni amasan Temetrius. Noien səvənhi ramahatən pen mə in ramesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien. Kimaha mwi iahaməni mə in iəmə amasan riti. Nənə kimiaha hiəukurən mə nəfe kimaha iahaməni ro nīpərhiēnien.

Nægkiariien sampam

¹³ Nægkiariien me i rīpik iakuə takrai mīni pehe tukw ik, mətə iakəpwəh nokeikeiien mə takrai pen ia nīmwai nəkukuə. ¹⁴ Rerik ramrhi mə trīpko mhə tui iakuvehe tukw ik,

nənə krau krouətə nəmrirau me rouəgkiari. ¹⁵ Iakəfwaki mə nəməriniuen tramarə tukw ik. Nənə ik me nepwɪn ia kwopun i həni pehe ramasan tukw ik. Tikini tukwini ramasan səkimaha revən ti piəvtaha me nepwɪn nə kimiaha minraha.

Jut

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jut rəmwhen ia Jemes, in piəvi Iesu. In rirai nəkukuə i mægkiari ia nahatən eikuə me səməme Pita ramægkiari ia nirəha ia nəkukuə səvənhi sə ro kəru irə. Jut in mwi rini mə nakalasia me tuhaməkeikei mhəsiari kamo nahatən eikuə me nəha həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha haməni mə Iesu rīpko mhə in Tini Kumwesən. Irəha kamhəiri pen nərmama ia noien ərəha. Jut rini mə Kumwesən trərpwīn noien ərəha səvəi nahatən eikuə me mouraha irəha. Rəmwhen in rīnərpwīn raka noien ərəha səvəi nagelo ərəha me mine nərmama ərəha me ia nəpīn səvəi Oltestamen.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou Jut. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Piak nə Jemes. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me i Tata Kumwesən rinokeikei kīmiaha, məkwein ia kīmiaha. Iesu Kristo in ramətui amasan tukumiaha. ² Pwəh Kumwesən trəriari pehe napiien, nəmərīnuien, mine nokeikeiien m kīmiaha. Pwəh irəhar harasori mwi tukumiaha.

Nəkur ərəha me mine nərpwīnien sə Kumwesən tro mīnraha

³ Piak keikei me. Fwe kupwən iakokeikei pīk mə takrai nəkukuə i m kīmiaha, mægkiari ia suatuk səkitaha pəri Kumwesən rauvehimīru kitaha irə. Mətə təkwtəkwuni iakregi mə takaməkeikei mīrai nægkiariien i, mīni pehe tukumiaha mə tihaməkeikei mhousari mhəkwtəmhiri əknekīn nægkiariien i kitaha samahatətə irə. In i nægkiariien pərhien sə Kumwesən rīməuvei pen m nərmama me səvənhi, nənə trīpkuvei pen mhə mwi ia nəpīn riti mwi. ⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama nerpwīn həuvəuvehe afafa raka ia nousəsīmwīnien səkīmiaha. Irəha nəkur ərəha me. Kamhəkoui namasanien i Kumwesən rauvehimīru kitaha irə ruvehe mo nari riti sə raməsəni irəha həukurən noien nəfe nəghīn nətərigien ərəha səvənraha rokeikei. Irəha kamhəuvsini təkutanraha m Iesu Kristo, mətə in əpa nəha Iəmə asori mine Iərimənu səkitaha. Kuvərai pen raka tui ia Nəkukuə Ikinan nəfe nərpwīnien Kumwesən truvei pen mīnraha.

⁵ Iakuə tako rerīmiaha rīrhi nari m nari me nerpwīn səməme hiəuvəukurən raka. Fwe tui Iərimənu rīməuvehimīru nəkur Isrel, miri raka irəha ia tənə Ijip, mətə kurirə rousi əpune irəha nəha səməme həpkīni mhə nīpərhienien ia nægkiariien səvənhi. ⁶ Nənə rerīmiaha trīrhi ro nagelo me nəha fwe kupwən səməme həpkəkwtəmhiri mhə nasoriien sə kauvei pen mīnraha, mətə haraka irə, mhəpwəh kwopun atukwatukw səvənraha. Kumwesən rīnərihi irəha ia jen me səməme tuhəpkiwən mhə, məmri pen irəha fwe inhəripw ia kwopun rīpitəv ikin. Tuhamarə ikin meste nəpīn asori sə Kumwesən trərpwīn noien ərəha irə. ⁷ Nənə tihəpwəh nenouenouien taon mi nəha Sotom mine Komora mine rukwənu me ipaka fwe kupwən. Napw rahi pam nərmama me ikin ti nəri nə mə nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me, nərman me kamhəiri atukw a irəha me. Nərmama me nəha həmwhen ia nahatən penien riti sə ramahatən pen nərmama səməme Kumwesən trərpwīn noien ərəha me səvənraha ia napw sə rauək rerīn.

⁸ Ia noien me nəha rəmwhen a mwi nərmama me i iakamægkiari ia nirəha kamhəkurirə nəməkərəhaien me səvənraha, mamho noien əmkemik ia nīpwranraha, mamhəni mə Iərimənu in rīpkasori mhə ia nirəha, nənə mamhəni ərəha mwi nagelo me fwe ia neiai. ⁹ Mətə Mikael i, agelo sə rasori ia nagelo me pam, in rīpko mhə iamīnhi.

Fwe kupwən, nəpɪn krouəvisə irau Setan mə sin truvehi nɪpwrai Moses mɪnɪmwɪ, in rɪpkuvehi utə mhə in mɪni nəgkiariien ərəha riti muəsi Setan i. Mətə in rɪni a mə, “Pwəh Iərimənu trɪnise ik.” ¹⁰ Mətə nərmama me i, trɪni mɪnuə hərəirei nɪpwrai nari riti, tuhaməkeikei mhəni ərəha. Irəha həmwhen ia nəri əprɪmɪn me səvənraha nətərigien riwən. Hamo a nəfe narimnari me rerɪnraha rokeikei, nənə noien nəha ramouraha a irəha.

¹¹ Aueh, trərəha anan ti nirəha! Irəha kamhesi pen suatuk nə Ken rɪnesi pen. Irəha hokeikei pɪk mane mamhəmwei ia nərəhaien nəha Palam rɪno. Irəha atukw a kamhouraha irəha ti nəri nə mə kamhərer mamhəni ərəha Kumwesən rəmwhen ia Kora rɪno.

¹² Irəha həmwhen ia nɪpɪtəvpɪtəvien me ia kurkwamiaha. Nəpɪn hiamousəsɪmwɪn kɪmiaha me ia nokeikeiien, mamhani pəri nari, irəha həpkehekɪr mhə, mamhətərig atukw a ti nirəha. Irəha həmwhen ia nəpuə me nɪmətəgi rameikwi pehe irəha, mətə nesən riwən. Irəha həmwhen ia nei me həpkukuə mhə ia nəpɪn sə nei raukuə irə. Ro iamɪnhi irə tukeivi utə irəha irəha ruenhɪnraha me nənə tuhemhə anan. ¹³ Irəha həmwhen ia peiau peiau asori me ia təsi. Noien səvəi naurɪsien səvənraha rameiai rəmwhen ia nɪsəkwaɪ təsi. Irəha həmwhen ia kəməhau səməme kamhəivə. Kumwesən rɪnəpnəpenə raka kwopun pɪtəv anan riti səvənraha tuharə rerɪn ikɪn.

¹⁴ Inok, iərmama sə ro sefen ruku pen ia kwənəkwus səvəi Atam, rɪni irapw nəgkiariien sə Kumwesən ruvei pen mɪn, mukupwən məgkiari ia nərmama me i, mɪni mə, “Hətə ro! Iərimənu rauvehe irəha nəgelo ikinan me səvənhi irəha taosen m taosen.

¹⁵ In rauvehe mə trərpwɪn noien ərəha səvəi nərmama me pam. Nəfe noien ərəha me irəha hənə ia suatuk sə rəpwəh nəmwhenien ia nənimen, uə nəfe nəgkiariien skai me nəkur ərəha me səməme kamho noien ərəha həməni irə, in tro pui pam, muvei pen nərɪpwɪnien mɪnraha.”

¹⁶ Nərmama me i kamho nəgkiariien me ti nɪni ərəhaien nari. Ko irəha həpkafafa mhə. Kamhesi pen nəfe noien ərəha nətərigien səvənraha rokeikei. Kamhəfiutə atukw a ia nirəha me. Kamhəgnəgɪni nərmama, mətə ho a mə nərmama tuhasitu ia nirəha.

Rerɪmiaha tramrhi nəgkiariien səvəi aposol me

¹⁷ Mətə piak keikei me, rerɪmiaha traməkeikei mɪrhi nəfe aposol me səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha həuvəni raka fwe kupwən mə trier irapw. ¹⁸ Həməni pehe tukumiaha i mə, “Tramevən ipaka ti nəpɪn sampam nərmama nerpwɪn tuhəuvehe. Irəha tuharɪs ia kɪmiaha, mamhesi pen nəfe noien ərəha nətərigien səvənraha rokeikei, mamho narimnari me həpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən.” ¹⁹ Nərmama me i tuhəvisə mheitehi kusen səkɪmiaha. Irəha nərmama me səvəi tɪprənə i. Nənɪmwɪn Ikinan riwən ia nirəha.

²⁰ Mətə piak keikei me, kɪmiaha tihaməkeikei mhərpwi əknekɪn kɪmiaha me, mho nahatətəien səkɪmiaha riskai. Nahatətəien nəha ruku pen ti Kumwesən, nənə ro ikinan i. Nəpɪn me tihaməkeikei mhəfwaki ia nɪskaiien səvəi Nənɪmwɪn Ikinan, ²¹ mhəpwəh narakaien ia nokeikeiien səvəi Kumwesən. Tiho iamɪnhi mamheitenhi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In truvehe məpi kɪmiaha, nənə muvei pehe nɪmɪruien rerɪn m kɪmiaha.

²² Nərmama səməme nahatətəien səvənraha rɪpkiskai mhə, kɪmiaha tihaməkeikei mhəpi irəha. ²³ Nərmama səməme kamho noien ərəha me, tihaməkeikei mhəuvehi raka irəha ia noien ərəha me səvənraha. Tihəuvehimɪru irəha pwəh həpwəh nəvənien fwe ia napw. Nərmama nerpwɪn mwɪ tihaməkeikei mhəpi irəha, mhehekɪr mwɪ irəha. Nəri auər a mə tɪnari səvənraha, mətə tihəhekɪr i, mhəpwəh nɪrapiien, ti nəri nə mə rəmkekɪk ia nərəhaien səvənraha.

1:10: 2Tes 2:12   **1:11:** 1Jon 3:12, 2Tes 2:15, Nam 16:1-35   **1:11:** Jen 4:3-8   **1:11:** Nam 31:16   **1:12:** 2Tes 2:13,17, Esik 34:8   **1:13:** 2Tes 2:17, Aes 57:20   **1:14:** Jen 5:21-24, Dut 33:2, Mat 25:31   **1:16:** 2Pit 2:10,18
1:17: 2Tes 3:2   **1:18:** 2Tes 3:3   **1:19:** 1Kor 2:14   **1:20:** Kol 2:7, 1Tes 5:11   **1:23:** Amos 4:11, Sek 3:2, Rev 3:4

Nəgkariien sampam

²⁴ Kumwesən in əpa trəkwtəmhiri kimiaha mə tihəpwəh nımweiiən. In əpa tro hiəuvən mhərer ia nənimen ia kwopun səvənhi sə raməhiapw, kimiaha tihatukwatukw pam, mamhagien asori. ²⁵ Kumwesən i sə rauvehimiru kitaha ia nəghi Iesu Kristo İərimənu səkitaha in əpa Kumwesən. Pwəh nəgnəginiiən, mine nərimənuien, mine niskaiien, mine nasoriien həuvən əpa tukwe fwe tui nəpin tıprənə ramiwən ihi, ipwet mine, mamevən meste nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

Revelesen Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti səvəi Iesu Kristo. Nəp̄in k̄inərhi irapw in revən fwe tənə əmweris riti nəgh̄in nə Patmos nənə m̄irai nəkukuə i Revelesen. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me səməme kamo nəmisəien m̄inraha t̄i nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Kumwesən ramərimənu ia nəfe kamo ia t̄iprənə i. Ia nəkukuə i Nən̄imw̄in raməgkiari mamə səukurən mə Iesu Kristo in Iərimənu. In ramərimənu ia nərmama me pam m̄ine narimnari me pam, mamərimənu mwi ia nərmama səməme haməuvehi n̄iskaiien asori ia t̄iprənə i. Kumwesən trərpw̄in noien ərəha me səvəi nərmama m̄ine Setan ia kwopun napw rauək ik̄in. Kumwesən tro n̄itətə sə in ramərimənu irə trier irapw. In tro mwi neiai v̄i riti m̄ine t̄iprənə v̄i riti.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Nəkukuə i raməgkiari ia nari m nari me səməme Iesu Kristo r̄ino pui. Kumwesən riməuvei pen narimnari me i min mə in trahatən səvənhi iotukwininari me irə pwəh irəha hətoni mhəukurən narimnari me nəha r̄ipko mhə tui tuhaməkeikei mhəier pehe. Iesu rərhi pen agelo səvənhi revən məvisau pen narimnari me i m səvənhi iotukwininari riti nəgh̄in nə Jon. ² Jon nə r̄irai pen ia nəkukuə i narimnari me pam sə in r̄inət̄oni. In i nəgkiariien səvəi Kumwesən m̄ine nəgkiariien sə Iesu Kristo r̄ini mə ro n̄ipərhiēien. ³ Pwəh Kumwesən rəkwein amasan ia iərmama sə trəvsini irapw nəgkiariien me ia nəkukuə i. Pwəh in rəkwein amasan mwi ia səməme tuhəregi mhesi pen nəfe k̄imərai pen ia nəkukuə i. Iakani iam̄inhi irə t̄i nəri nə mə nəp̄in sə narimnari me i tuhəier pehe irə ruvəuvehe ipaka.

Jon r̄irai nəkukuə i revən t̄i nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia

⁴ Iou Jon iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia. Iakəfwaki mə Kumwesən sə r̄inarə fwe kupwən, marə ipwet m̄ine, mamevən meste t̄ripkiwən mhə, in truvei pehe namasanien m̄ine nəmər̄inuien m k̄imiaha. Iakəfwaki mə nən̄imw̄in me nəha sefen kupwən ia jea sə in raməkure irə mamərimənu, ⁵ m̄ine Iesu Kristo irəha mwi tuho iam̄inhi irə. Iesu Kristo in iərmama i r̄iməni irapw nəfe in r̄inət̄oni m̄iregi nərmama həukurən nət̄igiteien ia nəgkiariien səvənhi. In iərmama i r̄iməkupwən mətui ia nərmama me səməme həuvamhə. In iərmama i ramərimənu ia k̄ig me səvəi t̄iprənə i. In ramokeikei k̄itaha, muvi n̄iten meivinari ia k̄itaha irə mə noien ərəha me sək̄itaha ko həpkəkwtəm̄hiri mhə mwi k̄itaha. ⁶ In ro k̄itaha səmwhen ia k̄ig me m̄ine pris me ia nəmri Tata Kumwesən səvənhi. Pwəh nasoriien m̄ine nərimənuien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iam̄inhi. ⁷ Hətə ro. In rauvehe ia reri nəpuə me.

Nərmama me pam tuhətoni in ia nən̄imenraha.

Irəha səməme hənəpi in ia nitei,

m̄ine nərmama ia kwənək̄wus me pam ia təkure t̄iprənə i tuhətoni,
rer̄inraha rəpou hasək tukwe.

Ouəh pwəh ro iam̄inhi.

1:1: Dan 2:28-29, Rev 1:19, 22:6   **1:3:** Rev 22:7,10   **1:4:** Eks 3:14-15, Rev 1:8, 3:1, Rev 4:5,8, 5:6, Rev 11:17, 16:5, Aes 11:2   **1:5:** Jon 18:37, Kol 1:18, Sam 89:27, Rev 3:14, 17:14, 1Jon 1:7, 4:10   **1:6:** 1Tes 2:5,9, Rev 5:10, 20:6
1:7: Mat 24:30, Jon 19:34-37

⁸ Kumwesən səkitaha rani iam̄inhi irə mə, “Iou i Alfa m̄ine Omeka.^a Iakinərə fwe kupwən, marə ipwet m̄ine, mamevən meste tapkiwən mhə. Iakauvehi n̄iskaiien me pam.”

Jon ratoni Iəm̄ati Iərmama

⁹ Iou Jon piəvmiaha riti. Kitaha miou samarə pəri ia nəkwai nitətə Iesu ramərimənu irə. Iakamərer əknek̄in kitaha m̄ kimiaha ia n̄əmisəien me s̄əm̄əme kamo m̄ kitaha ti nəgh̄in. Nəp̄in riti fwe kupwən kəmri pen iou iakarə ia tənə əmweris riti nəgh̄in nə Patmos.^b Irəha h̄əmri pen iou fwe ik̄in ti n̄əri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien s̄əv̄ai Kumwesən m̄ine nəgkiariien s̄ə Iesu r̄ini mə ro n̄ipər̄hienien. ¹⁰ Ia nəp̄in s̄əv̄ai Iərimənu səkitaha iakətoni v̄ison riti Nən̄imw̄in r̄əriari miou. Ia v̄ison nəha iakregi iərmama riti raməgkiari ia təkutak rer̄in rasori r̄əmwh̄en ia kisipw, ¹¹ m̄ini mə, “Rai pen ia nəkukuə nəfe ikamətoni, nənə m̄ər̄hi pen nəkukuə nəha revən ti nakalasia me s̄əm̄əme kamharə ia taon me nəha sefen. Nəgh̄i taon me nəha Efesas m̄ine Smana m̄ine Pekamam m̄ine Tuatira m̄ine Satis m̄ine Filatelfia m̄ine Laotisia.”

¹² Iakuvsini iou mə takətoni mə sin nəha raməgkiari pehe miou. Nəp̄in ikuvsini iou m̄ətoni n̄əri laet raməkure utə irə irəha pam sefen k̄ino ia kol. ¹³ Ia kurkwanraha iərmama riti r̄əmwh̄en ia iəm̄ati iərmama riti. T̄inari s̄əv̄ənhi r̄əpwəm̄wis. Rəkwan̄i nari k̄ino ia kol rukurau ia kwənpwenh̄in. ¹⁴ N̄imwai nukwənen r̄əpsan r̄əmwh̄en ia n̄imwh̄eri sipsip. R̄əpsan pik r̄əmwh̄en ia n̄isəkwai t̄əsi.^c Nən̄imen mi krouəmwh̄en ia n̄ərami napw. ¹⁵ N̄isun mi krauser rouəmwh̄en ia aean nəha prons s̄ə kuvani ia napw mə s̄ə r̄ərəha traiu raka. Rer̄in r̄əmwh̄en ia nui asori s̄ə ramivə mamier̄ig. ¹⁶ In rauvehi kəm̄əhau me sefen ia r̄əḡin mwatuk. Nau s̄əv̄ai naruagənien r̄əhiə ia n̄ikaren mi ruku pen ia n̄ip̄əḡi nəkwān mier. Nən̄imen r̄əmwh̄en ia meri s̄ə raməhiapw ia rukwəsik̄ər.

¹⁷ Nəp̄in iakətoni iəm̄ə nəha iakmwei irapw ia n̄isun mi r̄əmwh̄en iakemh̄ə. Mətə in r̄əmri pehe r̄əḡin mwatuk ia nirak, m̄ini mə, “Tikəpwəh̄ nehek̄irien. Iou iərmama i iakinərə raka kupwən, nənə takarə m̄wi kurirə. ¹⁸ Iou iərmama i iakam̄iru. Fwe kupwən iakimamh̄ə, mətə ətə ro təkwtək̄wuni iakuv̄əm̄iru takim̄iru ia nuk nuk me. Iou iakasori ia Noien Iərmama Remh̄ə, masori m̄wi ia Imwei Nəkur Həuvamh̄ə.^d

¹⁹ Ro pen tikaməkeikei m̄irai pen ia nəkukuə narimnari me i ikamətoni, s̄əm̄əme kamo ipwet m̄ine, m̄ine s̄əm̄əme tuhəuvehe kurirə. ²⁰ Takini pehe tukw ik i n̄ipwrai kəm̄əhau me i irəha pam sefen ikamətə ia r̄əḡik mwatuk m̄ine n̄ipwrai n̄əri laet raməkure utə irə irəha pam sefen k̄ino ia kol. Kəm̄əhau me nəha sefen irəha nəha nagelo me s̄əv̄ai nakalasia me s̄əm̄əme kamharə ia taon me nəha sefen. Nənə n̄əri laet raməkure utə irə irəha pam sefen k̄ino ia kol irəha nəha nakalasia me s̄əm̄əme kamharə ia taon me nəha sefen.”

2

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Efesas

¹ “Rai nəkukuə riti revən ti agelo s̄əv̄ai nakalasia me ia taon nəha Efesas, m̄ini pen m̄inuə:

Nəgkiariien i s̄əv̄ai iərmama s̄ə rauvehi kəm̄əhau sefen ia r̄əḡin mwatuk, nənə, mamavən ia kurkwai n̄əri laet raməkure utə irə irəha pam sefen k̄ino ia kol. ² Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən mə hiaməmwur pik mamh̄ərer əknek̄in ia

1:8: Rev 1:4, 15:3, Rev 21:6, 22:13 **a** **1:8:** Alfa in leta s̄ə rukupwən ia alfapet s̄əv̄ai nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahaḡi kaməkwein Kumwesən irə n̄ipwran mə in nukunen m̄ine nəkrəkwerin. Əvsini m̄wi Rev 21:6, 22:13.

1:9: Rev 6:9 **b** **1:9:** Patmos in tənə əmweris riti kəmri pen Jon fwe ik̄in r̄əmwh̄en mə in ramarə ia kalapus. **1:13:** Dan 7:13, 10:5 **1:14:** Dan 7:9, 10:6, Rev 2:18, 19:12, Rev 14:2 **c** **1:14:** Nəgkiariien s̄əv̄ai nəkur Kris ram̄ini iam̄inhi irə m̄inuə “R̄əpsan pik r̄əmwh̄en ia sno.” **1:16:** Hip 4:12, Rev 1:20, Rev 2:12,16, Rev 19:15,21 **1:18:** Aes 44:6, 48:12, Rev 2:8, 22:13 **d** **1:18:** Nəgkiariien s̄əv̄ai nəkur Kris ram̄ini iam̄inhi irə m̄inuə “Iou iakauvehi ki me s̄əv̄ai Noien Iərmama Remh̄ə m̄ine Imwei Nəkur Həuvamh̄ə.” **1:19:** Rev 1:1 **1:20:** Rev 1:16, 2:1, Rev 3:1 **2:1:** Rev 1:16; 20 **2:2:** Rev 2:19, Rev 3:1,8,15, 1Jon 4:1

nəpɪn me. Iakukurən mə hiamərəpɪnhə ia nəkur ərəha. Hianəkiri noien səvəi nərmama me nəha kamhəni mə irəha aposol me mətə rɪpko mhə irəha pərhiən, nənə, hianətoni raka mə irəha kamheikuə. ³ Iakukurən mə ia nəpɪn me kamo nəmisəien m kimiaha ti nəghik, mətə hiamərəer əknekin ia nahatətəien səkimiaha mhəpwəh nəpouien.

⁴ Mətə nari riti nəha ikin hiamo rɪpkatukwatukw mhə ia nənimək. Kimiaha hianəpwəh nokeikeien kupwən səkimiaha. ⁵ Ro iamɪnhi irə rerɪmiaha tramrhi nərerien sə hianərəer irə fwe kupwən kurirə hiamwei. Tihərərig ia noien ərəha me səkimiaha, mho narimnari me nəha sə hianamo fwe kupwən. Trini minuə hiəpwəh nɪrərigien ia noien ərəha me səkimiaha, nənə takuvehe tukumiaha muvehi raka səkimiaha nəri laet raməkure utə irə ia təmwhekɪn. ⁶ Mətə nari kuationə nəha ikin hiamo ramasan. Kimiaha hiamwəki noien me nəha nərmama səvəi Nikolas kamho rəmwhən iou mwi iakəmwəki.

⁷ Iərmama sə nəkwəregɪn rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwɪn Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama sə triskai meste naruagəniən rukurau, iou takəsəni in rəni nukwai nei kauvehi nimiruien irə ramərəer ia kwopun nəha Parataes səvəi Kumwesən.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Smana

⁸ “Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Smana, mɪni pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rɪnarə raka kupwən, nənə trarə mwi kurirə. In remhə mətui mwi. ⁹ Iou iakukurən nəmisəien səkimiaha. Iakukurən mə səkimiaha nautə riwən. (Mətə ia nənimək nautə səkimiaha rasori anan.) Iakukurən nəgkiariien ərəha me nəha nərmama nepwɪn kamhəni ia kimiaha. Irəha kamhəni mə irəha nəkur Isrel, mətə rekəm. Nəsisimwɪniən səvənraha səvəi Setan. ¹⁰ Tihəpwəh nehekɪriən nəmisəien i trɪpko mhə tui reste kimiaha. Həregi ro. Setan trɪpkosə pen kimiaha nepwɪn ia kalapus mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha. Tihəregi nəmisəien ia nəpɪn me i irəha pam ten. Kimiaha tihaməkeikei mhərəer əknekin nəri auər a trini minuə kousi əpune kimiaha, nənə iou takuvei pehe nimiruien m kimiaha rəmwhən kəfəfau pen kəfəfau amasan ia kənkəpwə iərmama sə rəvtənhi nərmama ia naiuien.

¹¹ Iərmama sə nəkwəregɪn rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwɪn Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama sə triskai meste naruagəniən rukurau in trəpwəh nemhəien ia nemhəien sə ro kəru irə.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Pekamam

¹² “Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Pekamam, mɪni pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rauvehi nau səvəi naruagəniən rəhiə ia nikaren pəri mi. ¹³ Iou iakukurən kwopun hiamarə ikin. Jea sə Setan raməkure irə mamərimənu in nəha ia kwopun nəha, mətə kimiaha hiamuvehi əknekin nəghik ia nəpɪn me, mhəpwəh nərkwafəien i mə hiamahatətə ia nirak. Pərhiən hiəpwəh mwi nərkwafəien i fwe kupwən nəpɪn Antipas ramarə ihi. In iərmama riti səiou iakukurən nətɪgiteien irə. Rɪnərəer irəpw məgkiari ia nirak kousi əpune in ia taon səkimiaha, kwopun Setan ramarə ikin. ¹⁴ Mətə narimnari me nepwɪn nəha ikin hiamo həkətkatukwatukw mhə ia nənimək. Kimiaha me nepwɪn kamhəkurirə nahatəniən səvəi Palam. Palam nəha in rɪnahatən Kig Palak mə in trərhiərhi nəkur Isrel pwəh irəha ho noien ərəha, mhani nəvegɪniən sə kiməuvei pen m nənimwi nari me sə kaməfwaki pen mɪnraha, nənə, mhəiri əpnəpen irəha me. ¹⁵ Ia noien nəha kimiaha nepwɪn mwi kamhəkurirə nahatəniən səvəi nərmama me səvəi Nikolas. ¹⁶ Ro iamɪnhi irə tihərərig ia noien ərəha

2:5: Rev 2:16,22, Rev 3:3,19   **2:6:** Sam 139:21   **2:7:** Jen 2:9, Rev 22:2,14,19   **2:8:** Rev 1:17   **2:9:** 2Kor 11:14-15, Jem 2:5, Rev 3:9   **2:10:** Mat 10:28, 2Tim 4:8, Jem 1:12, Rev 3:11   **2:11:** Rev 20:14, 21:8   **2:12:** Aes 49:2, Rev 1:16   **2:13:** Rev 3:8   **2:14:** Nam 22-24, Nam 25:1-2, Nam 31:16, 2Tes 2:15

me sækimiaha. Mə hiəpwəh, trijko mhə tui iakuvehe tukumiaha, mousi nərmama me nəha, mərai irəha ia nau səvəi naruagənien sə ruku pen ia nīpəgi nəkwak mier.

¹⁷ Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwin Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama sə triskai meste naruagənien rukurau takuvehi nəveginien i ramərkwafə, nəghin nə mana, muvehi muvei pen min. Nənə takuvei pen mwi kəpwier əpsan riti min sə kimərai pen nəhag vi irə. Nəhag vi nəha nərmama həreirei. Iərmama sə truvehi kəpwier nəha in əpa trukurən.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me ia Tuatira

¹⁸ “Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Tuatira, mini pen minuə:

Nəgkiariien i nəgkiariien səvəi Tini Kumwesən sə nənimen mi krauəhiapw rəmwhen ia napw, nənə nisun mi krouəmwhen ia aean i pras sə kinahakwi kahakwi amasan.

¹⁹ Iou iakukurən noien me sækimiaha. Iakukurən noikeikeien sækimiaha, mine nahatətəien sækimiaha, mine nasituien sə hiamo m nərmama. Iakukurən mə hiamərer əknekin ia nəpin me. Iakukurən mə noien amasan me hiamo ipwet mine irəha həpik mhəpi raka noien amasan me hiənamo fwe kupwən.

²⁰ Mətə nari riti nəha ikin hiamo ripkatukwatukw mhə ia nənimek. Kimiaha hiaməsəni noien səvəi pran nəha Jesepel. In rani mə in profet riti, mətə nahatənien səvənhi rameikuə ia iotukwininari me səiou, mamə irəha nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me, nənə mamhani nəveginien sə kiməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha. ²¹ Iakeitenhi pran nəha mə in trirərig ia noien ərəha səvənhi, mətə in rəpwəh noikeikeien mə tro iaminha irə. ²² Ro pen, hətoni ro, takuvei pen nemhəien skai riti min, mərarki irapw in raməmisə a ia nīməhan səvənhi. Nərmama me nəha kamho əpnəpen nari irəha min takərarki pen irəha ia nəmisəien asori. Tako iaminha irə trini minuə irəha həpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvəi prən nəha. ²³ Nənə nīpwnəti prən nəha takousi əpune irəha. Ro iaminhī irə nakalasia me pam tuhəukurən mə iou i iərmama iakamətə pui nətərigien səvəi nərmama mine rerinraha me, nənə takərpwin pehe nərəkuien m kimiaha kuatia kuatia resi pen a noien me sækimiaha. ²⁴ Mətə iakukurən mə kimiaha me nepwin fwe Tuatira hiəpkukurirə mhə nəgkiariien səvəi Jesepel. Hiəreirei nəgkiariien me nəha kamini mə, ‘Nəgkiariien anan me səvəi Setan in ramərkwafə ia təkutan.’ Iakani pehe tukumiaha i mə nari pam riti mwi riwən sə takəmri pehe ia kimiaha mə tiho, ²⁵ mətə tihəməkeikei mhəkwətəmhiri əknekin nəri sə hiəuvəuvehi raka meste takuvehe.

²⁶ Iərmama sə triskai meste naruagənien rukurau, mamə mwi nəfe iakiməni mə tro mevən meste nəpin sampam, iərmama nəha takuvei pen nasoriien min, in trasori ia nərmama ia tənəmtənə me.

²⁷ ‘In truvehi nəri skai riti sə rəmwhen ia nep ramahatən pen nasoriien səvəi kig. In tramərimənu ia nīrəha, mamətətefi irəha rəmwhen kamousi testesi tekinari me i kino ia nise tiprənə.’

²⁸ Nīpərhienien iou takuvei pen nasoriien min rəmwhen Tata səiou riməuvei pehe miou. Nənə takuvei pen mwi kəməhau i kofətəteia min. ²⁹ Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

3

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Satis

¹ “Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Satis, mini pen minuə:

2:17: Eks 16:4,14-15, Jon 6:48-50, Aes 62:2, Rev 3:12, 19:12   **2:18:** Rev 1:14-15   **2:20:** 1King 16:31, 2King 9:22, Rev 2:14   **2:23:** Sam 7:9, Jer 11:20, Jer 17:10, 2Tim 4:14, Rev 20:12-13   **2:25:** Rev 3:11   **2:27:** Rev 12:5   **2:28:** Rev 22:16   **3:1:** Rev 1:4,16, 2:2

Nægkiariien i sǝvǝi iǝrmama sǝ rauvehi nǝnimwǝin me sǝvǝi Kumwesǝn irǝha pam sefen, nǝnǝ mauvehi mwi kǝmǝhau me irǝha pam sefen. Iou iakukurǝn noien me sǝkimiaha. Iakukurǝn mǝ kani nǝghǝmiaha mǝ kimiaha hiamǝmiru, mǝtǝ rekǝm. Kimiaha hiǝuvamhǝ raka. ² Hǝtui rǝ! Tripkǝ mhǝ tui noien amasan me sǝkimiaha hiǝnamo fwe kupwǝn tuhǝiwǝn anan. Mǝtǝ tihamǝkeikei mhousari mǝ tihǝuvehi utǝ mwi noien me sǝkimiaha mho hǝuvehe mhǝskai, ti nǝri nǝ mǝ iakǝpwǝh ihi nǝtoniien noien amasan riti sǝ hiǝno mhǝuvǝn mho sampam irǝ nǝnǝ ratukwatukw ia nǝmri Kumwesǝn sǝiou. ³ Ro pen rerǝmiaha tramrhi nǝgkiariien sǝ hiǝuvǝuvehi raka mhǝregi kinahatǝn kimiaha irǝ fwe kupwǝn. Tiho nǝgkiariien nǝha, mhǝrǝrig ia noien ǝrǝha me sǝkimiaha. Trǝni minuǝ hiǝpwǝh nǝtuiien, takuvehe tukumiaha rǝmwhen ia rakres, nǝnǝ tihǝreirei nǝfe nǝpǝn takuvehe tukumiaha irǝ.

⁴ Mǝtǝ kimiaha nepwǝin a nǝ ia Satis tinari sǝvǝnraha rǝpkǝmkemik mhǝ ia noien ǝrǝha. Irǝha tuhavǝn irǝha miou ia tinari ǝpsan ti nǝri nǝ mǝ irǝha hatukwatukw. ⁵ Iǝrmama sǝ triskai meste naruagǝnien rukurau in trarkahu ia tinari ǝpsan, nǝnǝ ko iapkuvehi raka mhǝ nǝghǝn ia nǝkukuǝ sǝvǝi nimiruien. Ia nǝmri Tata sǝiou mine nǝmri nagelo me takǝni irapw nǝghǝn mǝ in iǝrmama riti sǝiou. ⁶ Iǝrmama sǝ nǝkwǝregǝn rarǝ tramǝkeikei mǝtǝrig amasan ia nǝgkiariien me sǝmǝme Nǝnimwǝin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

Nǝgkiariien ramevǝn ti nakalasia me fwe Filatelfia

⁷ “Rai nǝkukuǝ riti revǝn ti agelo sǝvǝi nakalasia me ia taon nǝha Filatelfia, mini pen minuǝ:

Nǝgkiariien me i sǝvǝi Iǝmǝ Ikinan, Iǝmǝ sǝ rani nǝpǝrhienien. In rauvehi ki sǝvǝi Kig Tevit. Trǝni minuǝ rǝsevǝr ia tǝpinhǝ riti, iǝrmama riti ko rǝpkǝrǝpinhǝ mhǝ. Nǝnǝ trǝni minuǝ in rǝrǝpinhǝ ia tǝpinhǝ riti, iǝrmama riti ko rǝpkǝsevǝr mhǝ. ⁸ Iou iakukurǝn noien me sǝkimiaha. Hǝtoni ro. Iakǝnǝsevǝr ia tǝpinhǝ riti tukumiaha, tǝpinhǝ i iǝrmama riti ko rǝpkǝrǝpinhǝ mhǝ. Iakukurǝn mǝ nǝskaiien sǝkimiaha rouihi a, mǝtǝ hiamǝkwtǝmhiri nǝgkiariien sǝiou, mhǝpwǝh nǝrkwafǝien mǝ kimiaha nǝrmama me sǝiou. ⁹ Hǝregi ro. Nǝrmama me nǝha ia nousǝsimwǝinien sǝvǝi Setan hǝni mǝ irǝha nǝkur Isrel (mǝtǝ rekǝm irǝha ieikuǝ me) iou tako irǝha hǝuvehe mhǝnimwi nukurhunraha ia nǝsumiaha, mhǝsiai kimiaha, nǝnǝ mhǝukurǝn mǝ iou iakokeikei kimiaha. ¹⁰ Nǝnǝ ti nǝri nǝ mǝ kimiaha hiamǝkwtǝmhiri nǝgkiariien sǝiou, mamhǝrer ǝknekǝn ia nǝpǝn me, iou mwi takǝkwtǝmhiri kimiaha, mamarǝ tukumiaha ia nǝpǝn sǝ rǝpkǝ mhǝ tui ruvehe nǝrmama me pam ia tǝkure tǝprǝnǝ tuhǝregi nǝmisǝien irǝ mǝ trǝtǝ sas ia nahatǝtǝien sǝvǝnraha.^a

¹¹ Tripkǝ mhǝ tui iakuvehe. Tihǝkwtǝmhiri ǝknekǝn narimnari me sǝmǝme hiǝuvǝuvehi raka mǝ iǝrmama riti trǝpwǝh nakresien nǝrǝkuien sǝkimiaha sǝ hiamaiu tukwe. ¹² Iǝrmama sǝ triskai meste naruagǝnien rukurau, iou tako in rǝmwhen ia nei skai riti krǝpesu nimwǝ sǝvǝi Kumwesǝn sǝiou irǝ. Nǝnǝ in tripkier mhǝ ia nimwǝ nǝha ia nǝpǝn riti. Nǝnǝ takrai pen nǝghi Kumwesǝn sǝiou irǝ, mine nǝghi taon sǝvǝi Kumwesǝn sǝiou irǝ. Taon nǝha in Jerusalem vi sǝ truku pen ia nei ai meiwaiu pehe. Nǝnǝ takrai pen mwi nǝghik vi ia iǝrmama nǝha. ¹³ Iǝrmama sǝ nǝkwǝregǝn rarǝ tramǝkeikei mǝtǝrig amasan ia nǝgkiariien me sǝmǝme Nǝnimwǝin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

Nǝgkiariien ramevǝn ti nakalasia me fwe Laotisia

3:3: Rev 2:5, 1Tes 5:2   **3:4:** Jut 23   **3:5:** Mat 10:32, Luk 10:20   **3:7:** Aes 22:22   **3:8:** 1Kor 16:9, Rev 2:2   **3:9:** Rev 2:9, Aes 45:14, Aes 49:23, Aes 60:14   **3:10:** Luk 21:19, 2Tim 2:12   ^a **3:10:** Suatuk riti mwi ti ninien nǝgkiariien ia vas ten rǝni iamǝnhi irǝ minuǝ: “Nǝnǝ ti nǝri nǝ mǝ kimiaha hiamǝkwtǝmhiri nǝgkiariien sǝiou, mamhǝrer ǝknekǝn ia nǝpǝn me, iou mwi takǝkwtǝmhiri kimiaha, mǝpwǝh nǝseniien hiǝtoni nǝpǝn sǝ rǝpkǝ mhǝ tui ruvehe nǝrmama me pam ia tǝkure tǝprǝnǝ tuhǝregi nǝmisǝien irǝ mǝ trǝtǝ sas ia nahatǝtǝien sǝvǝnraha.”   **3:11:** Rev 2:10,16   **3:12:** Aes 62:2, 65:15, Esik 48:35, Rev 14:1, 21:2

14 “Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Laotisia, mini pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama i kani nīpərhiēnien irə. In iərmama sə rīməni irapw nəfe in rīnətoni mīregi nərmama həukurən nətīgiteien ia nəgkiariien səvənhi mə ro nīpərhiēnien, nənə in nukune narimnari me pam səməme Kumwesən rino. 15 Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən mə kimiaha hiəmwhen ia nui əreuən. Hiəpwəh nəkwieien mhəpwəh nəpnəpanien. Iakuə ko hiəkwiei uə hiəpnəpan ramasan. 16 Mətə kimiaha hiəreuən a, mhəpwəh nəpnəpanien, mhəpwəh nəkwieien. Ro pen takərgavəs raka ia kimiaha, 17 ti nəri nə mə hiaməni mə nautə səkimiaha rasori, narimnari me pam rarə tukumiaha, tihətui nari riti mwi ti nəfe. Mətə hiəreirei mə ia nənimək kimiaha nautə səvənraha riwən, nənimemiaha rīfwə, tīnari riwən ia nīpwramiaha, nīmapwmapw me ro kimiaha, nərmama hətoni kimiaha rerinraha raməpou. 18 Ro iamīnhi irə iakaməvəhag m kimiaha mə tihaməkeikei mhəuvehi nəmri aean i kol tukw iou, kol i kosə pen ia napw rahi raka sə rərəha məpwəh sə rəmher. Tiho iamīnhi irə mə nautə səkimiaha trasori. Nənə tihaməkeikei mhəuvehi nəmri tīnari əpsan me tukw iou, mharkahu irə, pwəh ruvegi nīpwramiaha sə ramo naurisien ia nəmri nərmama. Nənə tihaməkeikei mhəuvehi mwi nəmri nari i ramomasan nəkwai nəmri iərmama, mahakwi nəmrimiaha irə, pwəh nəmrimiaha rətui hiətoni amasan nari.

19 Nərmama səməme iakokeikei irəha, iakaməgkiari skai mīnraha, mamərpwi atukwatukw irəha. Ro iamīnhi irə tiho rerimīaha pwəh ruvehe məpnəpan, mapwor, nənə mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha. 20 Həregi ro! Iakamərer ia kwəruə, makunkun təpinhə ti nuvniwəien. Trini minuə iərmama riti rīregi rerik, nənə məsevər ia təpinhə, iou takuvniwə pehe kīmrau min trouəni pəri nari.

21 Iərmama sə triskai meste naruagəniēn rukurau, takəsēni in rəkure kīmrau min ia jea səiou rouərimənu. Tako irə rəmwhen kino ia nirak. Iakuvəskai raka ia naruagəniēn meste rukurau, nənə təkwtəkwuni iakaməkure kīmrau səiou Tata ia jea səvənhi rouərimənu. 22 Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwīn Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

4

Jea riti fwe ia neiai Kumwesən raməkure irə mamərimənu

1 Iakinətə pam narimnari me i, nənə mətī pen mətōni təpinhə riti ia neiai raməkwaḡ. Nənə iərmama nəha iakuvəregi raka rerin fwe kupwən rəgkiari pehe mwi miou, rerin rupwinari rəmwhen ia reri kisipw, mini mə, “Utə pehe ia kwopun i. Iakuə takahatən narimnari me səməme tuhəuvehe kurirə pwəh ikətoni.” 2 Təkwtəkwuni mwi iakətoni vison riti Nənimwīn rəriari miou. Jea riti kərpwi ramərer ia neiai, Iəmə iti raməkure irə mamərimənu. 3 Iəmə nəha raməkure irə ramser rəmwhen ia kəpwier amasan mi kəru jaspā mīne kanilian. Nənə mərərən riti rukuraukurau ia jea səvənhi makuraan rəmwhen ia kəpwier amasan riti emeral. 4 Jea me nepwīn mwi irəha pam twenti-fo hərəer kuraukurau jea nəha. Nəmə asori me irəha pam twenti-fo kamhəkure ia jea me nəha. Tīnari me səvənraha həpsan. Ia kənkəpwənraha kəfəfau me səvəi nisaiien kino ia kol. 5 Iəmə nəha raməkure ia kurkwān mamərimənu, nouapiriēn mīne karuəruə mīne nəkəkəriēn kamharuku pen ia jea səvənhi. Kupwən ia jea səvənhi nərəmi napw irəha pam sefen kamhəuək. Nərəmi napw me nəha irəha nənimwīn me səvəi Kumwesən irəha pam sefen. 6 Nənə kupwən ia jea səvənhi nari riti mwi fwe ikin rəmwhen ia təsi, mətə rəmwhen ia klas sə rəriri məmher. Nərimiru me nepwīn irəha pam kəfə kamhərəer

3:14: Rev 1:5, 19:11, Kol 1:15   3:15: Rom 12:11, Rev 2:2   3:17: Hos 12:8, 1Kor 4:8, Luk 12:21   3:18: Aes 55:1, Jem 2:5, Rev 3:5, 4:4, Rev 16:15   3:19: 1Kor 11:32, Rev 2:5   3:20: Jon 14:23, 1Jon 2:24   3:21: Mat 19:28
4:1: Rev 1:1,10   4:2: Sam 47:8, Aes 6:1, Rev 4:9   4:3: Esik 1:28   4:4: Aes 24:23, Rev 3:18, 6:11   4:5: Esik 1:13, Rev 1:4, 8:5, Rev 11:19, 16:18   4:6: Esik 1:5-10,22, Esik 10:14

kuraukurau jea sǎvǎnhi nukwai nǎnimenraha hǎpik ia nǐpwrǎnraha kupwǎn mine kurirǎ. ⁷ Nǎrimiru me nǎha sǎ kupwǎn irǎ rǎmwhen ia laeon, sǎ ro kǎru irǎ rǎmwhen ia kau, sǎ ro kahar irǎ kǎnkapwǎ rǎmwhen ia kǎnkapwǎ iǎrmama, nǎnǎ sǎ ro kefǎ irǎ rǎmwhen ia mǐrup sǎ ramivǎ. ⁸ Nǎrimiru me nǎha kefǎ kuatia kuatia tǎrǎginraha me sikis, nǎnǎ ia reri tǎrǎginraha me mine tǎkurenraha nukwai nǎnimenraha hǎpik. Nǎpǐn me pam, ia nǎpǐn mine ia ran, irǎha hǎpkapwis mhǎ ti noskafǎien i mǎ,
 “Iǎmǎ ikinan, Iǎmǎ ikinan, Iǎmǎ ikinan,

Iǎrimǎnu Kumwesǎn sǎ rauvehi nǐskaiien me pam!

In rǐnarǎ fwe kupwǎn, marǎ ipwet mine, mamevǎn meste tripkǐwǎn mhǎ.”

⁹ Ia nǐpu nǎha, nǎrimiru me nǎha kǎmhǎgnǎgǐni Iǎmǎ sǎ ramǎkure ia jea sǎvǎnhi mamǎrimǎnu. Irǎha kǎmhǎsǐai in, mamhǎni vivi Iǎmǎ sǎ ramarǎ ia nuk nuk me. Nǎpǐn irǎha kǎmho iamǐnhi irǎ, ¹⁰ nǎnǎ nǎmǎ asori me nǎha twenti-fo heiwaiu mhǎnimwi nukurhunraha ia nǎmri Iǎmǎ sǎ ramǎkure ia jea sǎvǎnhi mamǎrimǎnu. Irǎha kǎmhǎsǐai Iǎmǎ sǎ ramarǎ ia nuk nuk me, mamhǎrki pen sǎvǎnraha kǎfǎfau me sǎvǎi nǐsǐaiien kupwǎn ia jea sǎvǎnhi, mamhoskafǎ iamǐnhi irǎ mǎ,

¹¹ “Iǎrimǎnu mine Kumwesǎn sǎkimaha ikamasan pik.

Ikǐno narimnari me pam,

mesi pen nǎtǎrigǐen sǎim mo irǎha kǎmharǎ.

Pwǎh nǎgnǎgǐniien mine nǐsǐaiien mine nǐskaiien haruvehe tukw ik ia nǎpǐn me.”

5

Kwǎti sǐpsǐp mine nǐmwai nǎkukuǎ kǐnǎrfe

¹ Nǎnǎ iakǎtoni Iǎmǎ sǎ ramǎkure ia jea sǎvǎnhi mamǎrimǎnu in rauvehi nǐmwai nǎkukuǎ riti ia rǎgin mwatuk. Nǐmwai nǎkukuǎ nǎha kǐmǎrai pen nari ia nǐkaren pǎri mi, nǎnǎ kǎrfe kuvi tǎrini m sefen. ² Nǎnǎ iakǎtoni agelo riti nǎgsen rasori ramǎgkiari asori mamǐni irapw mǎ, “Sin ratukwatukw mǎ treitehi raka nǎri me nǎha sefen kǐmǎvi tǎrini nǐmwai nǎkukuǎ irǎ nǎnǎ mǎsevǎr ia nǐmwai nǎkukuǎ?” ³ Mǎtǎ iǎrmama riti riwǎn ia neiai, uǎ ia tiprǎnǎ, uǎ ia reri tiprǎnǎ, in ratukwatukw mǎ ko rǎsevǎr ia nǐmwai nǎkukuǎ i kǐnǎrfe mǎti pen irǎ. ⁴ Nǎnǎ rerik rǎrkwǎpǐr iakasǎk ti nǎri nǎ mǎ kǐpkǎtoni mhǎ iǎrmama riti ratukwatukw mǎ ko rǎsevǎr ia nǐmwai nǎkukuǎ kǐnǎrfe mǎti pen irǎ. ⁵ Mǐregi nǎmǎ asori me nǎha irǎha riti rǐni pehe tukw iou mǎ, “ǎpwǎh nasǎkien. Mǎtoni ro. Iǎrmama sǎ rimǎkupwǎn ia kwǎnǎkwus sǎvǎi Kig Tevit, kani nǎghin mǎ ‘Laeon sǎvǎi Juta,’ in ruvǎskai raka meste naruagǎnien rukurau. Ro pen in rukurǎn nuvehien nǐmwai nǎkukuǎ nǎha kǐnǎrfe kuvi tǎrini m sefen mǎsevǎr irǎ.”

⁶ Nǎnǎ iakǎti pen mǎtoni kwǎti sǐpsǐp riti ramǎrer ipaka ti jea sǎvǎi Iǎmǎ nǎha ramǎkure mamǎrimǎnu ia kurkwai nǎrimiru me nǎha kefǎ mine nǎmǎ asori me nǎha twenti-fo. Kwǎti sǐpsǐp nǎha iakǎtǎ rǎmwhen mǎ kǐnousi ǎpune raka. Kǎnkǎpati sefen, nǎnǎ, nukwai nǎnimen sefen. Nukwai nǎnimen me nǎha irǎha nǎha nǎnimwǐn me nǎha sefen sǎvǎi Kumwesǎn in rǐnǎrhi pen irǎha hǎuvǎn ia kwopun me ia tǎkure tiprǎnǎ.

⁷ Nǎnǎ kwǎti sǐpsǐp nǎha revǎn ti Iǎmǎ sǎ ramǎkure ia jea sǎvǎnhi mamǎrimǎnu, muvehi raka nǐmwai nǎkukuǎ nǎha kǐnǎrfe ia rǎgin mwatuk. ⁸ Nǎpǐn ruvehi nǐmwai nǎkukuǎ nǎha kǐnǎrfe, nǎnǎ nǎrimiru me nǎha kefǎ mine nǎmǎ asori me nǎha twenti-fo hǎnimwi nukurhunraha mheiwaiu ia nǎmri kwǎti sǐpsǐp. Irǎha pam kǎmhǎuvehi nǎri kauǎsi kǎmǎni nǐpu irǎ, mamhǎuvehi mwi pesin me kino ia kol. Pesin me nǎha kǎmhǎuvehi hǎukuǎr ia nǐmwǎkmwǎki nari kauvani nǐpekǐn rapein amasan. Nise napw irǎ rǎmwhen ia nǎfwakiiien me sǎvǎi nǎrmama me sǎvǎi Kumwesǎn. ⁹ Irǎha kǎmhoskafǎ ia nǐpu vi riti, mamhǎni mǎ,

4:8: Aes 6:2,3, Esik 1:18, 10:12, Rev 1:4,8   **4:9:** Dan 4:34, 6:26, Dan 12:7, Rev 4:2,10   **4:10:** Rev 4:9, Rev 5:1,7,13, Rev 6:16, Rev 7:10,15, Rev 19:4, 21:5   **5:1:** Rev 4:2,10, Aes 29:11, Esik 2:9-10   **5:5:** Jen 49:9, Aes 11:1,10, Rev 22:16
5:6: Sek 4:10, Jon 1:36, Rev 1:4, 5:12, Rev 13:8   **5:7:** Rev 4:2,10   **5:8:** Rev 8:3-4, 14:2, Rev 15:2, Sam 141:2   **5:9:** Sam 33:3, 40:3, Sam 96:1, 98:1, Sam 144:9, Rev 14:3

“Ratukwatukw mə ik tikuvehi nımwai nəkukuə i kinərfe,
nənə məsevər irə.

Ik ikəmwhen ti nəri nə mə kinousi əpune ik,

nənə nitem sə rınaiu ikuvehi nəmri nərmama me irə, irəha səvəi Kumwesən.

Irəha nərmama səməme haməuku pen ia kwənəkwus me pam, mine nəgkiariien me
pam, mine teki nərmama me pam, mine tənəmtənə me pam.

¹⁰ Ik ikino irəha həuvehe mhəmwhen ia kig me mine pris me ia nəmri Kumwesən
səkimaha,

nənə irəha tuhərimənu ia tıprənə.”

¹¹ Nənə iakəti pen miregi reri nagelo me həpik həpik. Irəha kamhərer kuraukurau
ia İəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, mine nərimiru me, mine nəmə asori
me. Nagelo me nəha irəha taosen m taosen uə ten-taosen m ten-taosen, ¹² kamhoskafə
əpwəmwis, mamhəni mə,

“Kwəti sipsip sə kinousi əpune, in ramasan pik.

Pwəh niskaiien, mine nautə, mine nukurəniien, mine nərimənuiien, mine nisaiien,
mine nasoriien, mine nəgnəginiiien həuvən tukwe in ia nəpın me.”

¹³ Nənə iakregi narimnari me pam səməme Kumwesən rino ia neiai, ia təkure tıprənə,
ia reri tıprənə, ia reri təsi, iakregi narimnari me pam səməme kamharə ia kwopun me
nəha kamhoskafə, mamhəni nıpu mə,

“İəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu mine kwəti sipsip,

pwəh nəgnəginiiien, mine nisaiien, mine nasoriien, mine niskaiien, həuvən ti nirau
ia nuk nuk me.”

¹⁴ Nənə nərimiru me nəha kefə həni mə, “Pwəh ro iamınhi!” Nənə nəmə asori me
hənimwi nukurhunraha mheiwaiu, mhəuvei pen nisaiien səvənraha mınrau.

6

Kwəti sipsip rəsevər ia nımwai nəkukuə sə kinərfe

¹ Ia nəpın nəha iakəti pen mətoni kwəti sipsip reitehi raka nəri nəha riti sə kiməvi tərini
nımwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə riti rəgkiari
rerin rupwinari rəmwhen ia karuəruə mını mə, “Uvehe!” ² Nənə iakəti pen mətoni hos
əpsan riti. İəmə sə raməkure irə rauvehi nıfagə. Kuvei pen kəfəfau səvəi nisaiien min. In
rier mamevən rəmwhen iərmama riti sə rınaruagən pam, nənə traruagən mwi muvehi
irapw niskaiien səvəi nərməpə.

³ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kəru irə kiməvi tərini nımwai nəkukuə irə.
Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə sə ro kəru irə rini mə, “Uvehe!”

⁴ Nənə hos riti mwi ruvehe hos əruerəv. İərmama sə raməkure irə kuvei pen nau asori riti
səvəi naruagəniien min. Kinəsəni in mə trevən mo nərmama ia təkure tıprənə haruagən
mhousi əpune irəha me.

⁵ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kahar irə kiməvi tərini nımwai nəkukuə
irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə sə ro kahar irə rini mə,
“Uvehe!” Nənə iakəti pen mətoni hos pitəv riti. İərmama sə raməkure irə rauvehi nəri
sə kaməkiri nari irə. ⁶ Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia kurkwai nərimiru
me nəha kefə, mamını mə, “Evən. Kinəsəni ik mə tiko nukumhə ravən ia tənəmtənə
me. Nərmama tuhərarki mane asori ti nuvehiiien nəveginien rouihi a. Mətə tikəpwəh
nourahaiien nukune nei me nəha olif kamo oel ia nukwan mine nukune nəkwus me nəha
krep kamo waen irə.”

⁷ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kefə irə kiməvi tərini nımwai nəkukuə
irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə sə ro kefə irə rini mə,

“Uvehe!” ⁸ Nənə iakəti pen mətoni hos əmrakw riti. İərmama sə raməkure irə nəghin nə Noien İərmama Remhə. In riti nəghin nə Imwei Nəkur Həuvamhə rakurirə irə rauevən. Kinəsəni pen nərmama pam ia təkure tıprənə ia rəginrau. İrau troueven rouəvsini irəha kefə kefə, rouo kuation remhə rouəpwəh kahar kamharimıru. Nəpwın tuhemhə ia naruağanien. Nəpwın nəveginien triwən ti nirəha hemhə. Nəpwın nemhəien truvehi irəha hemhə. Nəpwın nəri əprmin me tuhahi əpune irəha.

⁹ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro krirum irə kiməvi tərini nımwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakəti pen fwe nisui nıfatə pirapw mətoni nərmama səməme kinousi əpune irəha ti nəri nə mə kamhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən, mamhəni mə in ro nıpərhienien. ¹⁰ İrəha kamhəkwein əpwəmwıs mə, “İərimənu asori. İk İəmə ikinan. İk nıpərhienien. Nərmama ia təkure tıprənə hənousi əpune kimaha. İkafwini mə tinesən ikərpwın pen noien ərəha səvənraha?” ¹¹ İrəha həni iamınha irə, nənə kuvei pen tinari əpsan mınraha kuation kuation, kını pen ti nirəha i mə tuhapwıs ouıhi a mwi meste tukukupwən kousi əpune pam piəvnraha me nəpwın mwi səməme hənəmo tukwini pəri nari irəha mınraha fwe kupwən.

¹² Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sikis irə kiməvi tərini nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakəti pen mətoni nımwınmwien asori riti ravən. Meri ruvehe mıpitəv mıpitəv. Məkwə ruvehe məruerəv rəmwhen ia netə. ¹³ Nənə kəməhau me fwe irənhə ia neıai həsas mheiwaiu ia tıprənə rəmwhen ia nei riti nımətəgi asori rikiukiu irə nukwan me həsas. ¹⁴ Kəpuapen ruvehe miwən məmwhen ia nımwai nəkukuə iərmama ruvehi mərfə raka i. Nənə təkue me mine tənə əmwerıs me haraka ia təmwhekınraha me.

¹⁵ Nənə kig me ia tıprənə, mine ieni me, mine nəmə asori me səvəi naruağan me, mine nərmama nautə səvənraha rasori, mine nərmama nəgsənraha rasori, irəha mine nərmama pam nəri auər a mə irəha slef uə həkpo mhə irəha slef, həuvən ia təkue me mhərkwafə ia nıpəgi kəpwier me mine reri kəpwier me, ¹⁶ mamhəkwein pen təkue me mine kəpwier me mamhəni mə, “Tiho mhəsas mhəkure tərini kimaha, mhərkwafə kimaha, pwəh iəmə nəha raməkure ia jea səvənhi məmərimənu rəpwəh nətonien kimaha, pwəh niemaha səvəi kwəti sipsip rəpwəh nesteien kimaha. ¹⁷ Kwa nəpın asori səvəi niemaha səvənrau ruvəuvehe. Sin nəghin ko rərer irapw?”

7

Agelo rəmri pen mak səvəi Kumwesən ia nəkur İsrel irəha pam 144,000

¹ Kurirə ia narımınari me i iakətoni nagelo me kefə kamhərer ia təkure tıprənə i riti ia nıkaren pesu, riti ia nıkaren parei, riti ia nıkaren prehi, riti ia nıkaren peraha. İrəha kamhəkwtəmhirı nımətəgi me pam nəha kefə mə nımətəgi triwən ia təkure tıprənə mine təsi mine nei me. ² Nənə iakəti pen mətoni agelo riti mwi ruku peraha mauvehi nari riti tromak ia nərmama irə trahatən pen mə Kumwesən sə ramıru səvənhi me nərmama me nə irəha. Agelo i rəkwein əpwəmwıs nagelo me nəha kefə səməme kinəsəni irəha mə tuhouraha tıprənə mine təsi. ³ In rını pen ti nirəha i mə, “Həpəpım narakaien nımətəgi pwəh rəpwəh nourahien tıprənə mine təsi mine nei me. Pwəh iako pen raka mak səvəi Kumwesən səkitaha ia nıpwənai iotukwininari me səvənhi me.” ⁴ Nənə iakregi kını nərmama me nəha səməme həuvehi mak səvəi Kumwesən irəha pam wan-hantret-fotıfo-taosən. Nərmama me nəha komak ia nirəha həuku pen pam ia kwənəkwus me səvəi nəkur İsrel.

⁵ İa kwənəkwus səvəi İuta, nərmama irəha pam twelef-taosən. İa kwənəkwus səvəi İupen, nərmama irəha pam twelef-taosən.

6:8: Jer 15:1-3, Esik 5:12,17, Esik 14:21, Esik 33:27   **6:10:** Rev 16:7, Dut 32:43, Sam 79:10   **6:11:** Rev 3:18, 7:9,13, Rev 19:14   **6:12:** Mat 24:29, Wok Me 2:20, Rev 8:12   **6:13:** Aes 34:4   **6:14:** Aes 34:4, Rev 16:20   **6:15:** Aes 2:10,19,21   **6:16:** Luk 23:30, Rev 4:2,10   **6:17:** Joel 2:11, Neham 1:6, Mal 3:2   **7:1:** Jer 49:36, Dan 7:2   **7:3:** Esik 9:4,6, Rev 9:4   **7:4:** Rev 14:1,3

Ia kwənəkwus səvəi Kat, nərmama irəha pam twelef-taosen.

⁶ Ia kwənəkwus səvəi Aser, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Naftali, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Manase, nərmama irəha pam twelef-taosen.

⁷ Ia kwənəkwus səvəi Simeon, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Livae, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Isakar, nərmama irəha pam twelef-taosen.

⁸ Ia kwənəkwus səvəi Sepulun, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Josef, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Nənə, ia kwənəkwus səvəi Penjamin, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Nərmama həpik tınari səvənraha rəpsan

⁹ Kurirə ia narimnari me i iakəti pen mətoni nərmama həpik ko kəpkəvsini pam mhə irəha. Irəha haməuku pen ia tənəmtənə me pam, mine kwənəkwus me pam, mine teki nərmama me pam, mine nəgkiariien me pam. Kamhərer ia nəmri İəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu mine ia nəmri kwəti sipsip. Irəha kamharkahu tınari əpsan me, mamhəuvehi nimwai nəmwir me ia rəgənraha, ¹⁰ mamhəkwein əpwəmwis mamhəni mə, “Kumwesən səkimaha sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu irau kwəti sipsip, irau nəha krino suatuk ti nuvehimiriuen kitaha!”

¹¹ Nagelo me pam hərəer kuraukurau ia jea Kumwesən raməkure irə mamərimənu, nənə, mhərəer kuraukurau mwi ia nəmə asori me, mine nərimiru me nəha kefə. Nənə irəha hənimwi nukurhunraha kupwən ia jea səvəi Kumwesən, mheiwaiu nənimenraha rirəpi tıprənə, nənə, mamhəsiəi in, ¹² mamhəni mə, “Pwəh ro iamihni!

Pwəh nini viviiən, mine nəgnəginiien,
mine nukurənien, mine tanak, mine nisaiien,
mine nərimənuien, mine niskaiien,
həuvən ti Kumwesən səkitaha ia nuk nuk me.
Pwəh ro iamihni!”

¹³ Nənə nəmə asori me nəha riti ia nirəha rəres iou mə, “Nisimə nəha kamharkahu ia tınari əpsan me? Irəha haməuku pəku?”

¹⁴ Miregi iakini mə, “İəmə asori. Ik a ikukurən.”

Miregi rini mə, “Irəha nərmama me nəha səməme kamhəier ia nəpən nəha kiməni mə truvehe nərmama tuhəregi nəmisəien irə rasori pik anan. Irəha hənaikuas ia tınari me səvənraha mhə həpsan ia nite kwəti sipsip. ¹⁵ Ro pen irəha kamhərəer ia nəmri Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha həmwhen ia pris me səməme kamho tukwini pen nari min ia nəpən mine ia ran ia nəkwai nimwə səvənhi. Nənə Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu in trəuiui irəha nəpən me pam.

¹⁶ ‘Nukumhə tripkahi mhə mwi irəha.

Irəha tuhəpkəkəkwakwa mhə mwi.

Nukwəsikər tripkənhi mhə irəha,

uə nəpnəpanien asori səvəi meri tripkənhi mhə irəha,

¹⁷ ti nəri nə mə kwəti sipsip nəha ia kurkwai jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu in trətui amasan ti nirəha rəmwhen iərmama riti sə ramətui amasan ti sipsip me səvənhi.

In triri irəha mhəuvən ti nəmri nuimiru me.

Nənə Kumwesən trirai raka pam nise nəmrənraha.’ ”

8

Kwæti sipsip reitehi raka næri sæ ro sefen iræ kímævi tæriini nimwai nækukuæ iræ

¹ Næpîn kwæti sipsip reitehi raka næri sæ ro sefen iræ kímævi tæriini nimwai nækukuæ iræ, nænæ kwænamrig fwe ia neiai meste nîpæri aoa riti.

² Nænæ iakætoni nagelo me næha sefen sëmæme kamhærer ia næmri Kumwesæn ia næpîn me kímæpeki pen kisîpw kuatia kuatia minraha.

³⁻⁴ Agelo riti mwi næha ikîn rauvehi nari riti kîno ia kol. Næri næha rukuær ia nimwækmwæki nari kauvani nîpekin rapein amasan. Kuvei pen nimwækmwæki nari næha min mæ truvani ia tækure nîfatæ næha kîno ia kol ramærer kupwæn ia jea sæ Kumwesæn ramækure iræ mamærimænu pwæh nise napw iræ rousæsîmwîn iræha næfwakiiien me sævæi nærmama me pam sævænhi. Ro iamînhi iræ agelo næha ruvehe mærer pen ia nîfatæ næha, muvani nimwækmwæki nari næha rîpîk, nænæ nise napw iræ rousæsîmwîn iræha næfwakiiien me sævæi nærmama me sævæi Kumwesæn, hæutæ ia næmri Kumwesæn. ⁵ Nænæ agelo næha ruvehi nukumheæv rauæk ia tækure nîfatæ, mæarki pen i ia næri næha in rauvehi rukuær, mærariki irapw ia tækure tîprænæ i, nænæ nouapîrien ræhiapw, karuæruæ rækwæpahar, kregi nærkærikien, nimwnîmwîen ravæn.

Kisîpw me iræha pam sefen

⁶ Nænæ nagelo me næha sefen sëmæme kamhæuvehi kisîpw kamhæpnæpenæ ti næseien kisîpw. ⁷ Nagelo me næha sæ kupwæn ræse kisîpw sævænhi, nænæ aes mîne napw mîne netæ ho a kærapi iræ kætægi irapw ia tîprænæ i. Ruæk mahi nîpæri tîprænæ, mæpwæh nîpærin kæru, nænæ mahi nei me nîpærinraha kuatia, mæpwæh nîpærinraha kæru, nænæ mahi pam nurhi mæra me.

⁸ Agelo sæ ro kæru iræ ræse kisîpw sævænhi, nænæ nari riti ræmwhen ia tækuær asori rauæk kærarki pen ia tæmwei tæsi. Nænæ nîpæri tæsi kwatia ruvehe mo netæ iræ, nîpærin kæru krouamasan. ⁹ Nærimîru me ia tæmwei tæsi nîpærinraha kuatia hemhæ, nîpærinraha kæru kamhæmîru, nænæ nîtætæ me sëmæme kamhæiu ia tæsi ko koeite iræha pam kuai iræha ia kusen kahar haræmnæmwhen a kusen kuatia ruvehe mæraha kæru krouamasan.

¹⁰ Agelo sæ ro kahar iræ ræse kisîpw sævænhi, nænæ kæmæhau asori riti rauæk ræmwhen ia kwænhiæ rier raka ia neiai, meiwaiu mæsas pen ia nui arîs me mîne næmri nui me, mouraha nîpærin riti mæpwæh kæru krouamasan a. ¹¹ Kæmæhau næha næghîn næ Næfiæien. Nui me næha reste iræha hæuvehe mhæfiæ. Nænæ nærmama hæpîk hemhæ ti næri næ mæ hænimwi nui æfiæ.

¹² Agelo sæ ro kefæ iræ ræse kisîpw sævænhi, nænæ nari riti ro meri mîne mækwæ mîne kæmæhau me ro pen hæpwæh nuækien ia næpîn pekîn. Ia ran meri rauæk ia nîpærin kæru, mæpwæh nuækien ia nîpærin kuatia. Ia næpîn mækwæ mîne kæmæhau me kamhæuæk ia nîpærin kæru, mæpwæh nuækien ia nîpærin kuatia.

¹³ Nænæ iakæti pen mætoni mîrup riti ramivæ irænhæ ia nimagouagou. Iakregi ramasæk æpwæmwîs, mamîni mæ, “Aueh! Aueh! Aueh! Nagelo mîræhar næha na tuharæse kisîpw me sævænrahar. Træraha anan tukumiaha nærmama sëmæme hiamaræ ia tækure tîprænæ.”

9

¹ Agelo sæ ro krirum iræ ramæse kisîpw sævænhi, nænæ iakætoni kæmæhau riti rukrutæ ia neiai mîmwei irapw ia tækure tîprænæ. Kímæuvei pen ki riti min. Ki næha sævæi næseværien ia nîpæg sæ rameiwaiu nukunen riwæn. ² Kæmæhau næha ræsevær ia nîpæg næha nænæ nise napw ruku pen fwe ikîn mutæ ræmwhen ia nise napw sæ rasori pîk anan. Meri mîne nimagouagou kroupitæv ia nise napw sæ ruku pen ia nîpæg næha. ³ Nænæ kæmnhævt me hæier raka ia nise napw næha mheiwaiu ia tîprænæ. Kímæuvei pen nîskaiien

8:1: Hab 2:20   **8:3-4:** Rev 5:8, Eks 30:1-3, Rev 9:13   **8:3-4:** Rev 5:8   **8:5:** Lev 16:12, Eks 19:16-19, Rev 4:5, 11:19, Rev 16:18   **8:7:** Eks 9:23-26, Esik 38:22, Joel 2:30   **8:8:** Eks 7:20-21   **8:11:** Jer 9:15   **8:12:** Rev 6:12-13
8:13: Rev 9:12, 11:14   **9:1:** Rev 20:1   **9:2:** Jen 19:28, Eks 19:18, Joel 2:2,10   **9:3:** Eks 10:12,15

mīnraha mē tuhāpi nārmama ia nīpikinraha, mho nāmīsāien mīnraha rāmwhen ia mimi nāha skopion sē ramārkou ia tīprānā. ⁴ Kīmāni pen tī kāmnhāvt me i mīnuā tuhāpwāh nourahāien nurhi mīne nei me mīne narimnari me sāmāme kāmhāuverā ia tākure tīprānā, mātā tuhouraha āpa nārmama me nāha sāmāme mak sāvāi Kumwesān riwān ia nīpwānanraha. ⁵ Kīnāsēni irāha mē tuhāpi nārmama mho nāmīsāien mīnraha meste māk wā krirum, mātā tuhāpwāh nāpi āpuneien irāha. Nāmīsāien nāha tuhāregi rārāha irā rāmwhen ia nāmīsāien sāvāi mimi nāha skopion nāpīn rāpi iārmama riti. ⁶ Ia nāpīn me nāha nārmama tuhātui suatuk tī nemhāien, mātā ko hāpkātōni mhā. Tuhokeikei mē tuhemhā, mātā ko hāpkemhā mhā.

⁷ Kāmnhāvt me nāha, iakātā irāha hāmwhen ia hos me kāmhārer mwatuk tī naruagānien. Ia nukwānenraha kāfāfau me hāmwhen ia kāfāfau sāvāi nīsiāien kīno ia kol. Nānimenraha rāmwhen ia nāmri nārmama. ⁸ Nukwānenraha rāpwām wīs rāmwhen ia nukwāne pran. Revīnraha rāhīā rāmwhen ia revī laeon. ⁹ Sāvānraha karkahu kīno ia aean kāmhāvegi kwānpwenhīnraha irā sāvāi naruagānien. Tārāginraha kāmhāpuk pīk rāmwhen hos me sāmāme kāmhāv kākīni kat me mamhāiu mamhāuvān tī naruagānien. ¹⁰ Nīpikinraha ro revīn irā rāmwhen ia nīpiki mimi nāha skopion. Nīskāiien sāvānraha tuho nāmīsāien m nārmama irā meste māk wā krirum ramāmāk ia nīpikinraha. ¹¹ Sāvānraha riti nāha ikin iāmā asori ramārīmānu ia nīrāha. In nā agelo sāvāi nīpāg sē rameiwāiu nukunen riwān. Ia nāgkiāriien Hīpru nāghi agelo nāha Apoton. Ia nāgkiāriien Krik nāghīn nā Apolion (nīpwāran mē Kārietāha).

¹² Aueh! Nārāhāien kupwān ruvehe muvāvān. Mātā aueh, aueh, hātā ro! Nārāhāien kēru mi nāha ikin troupkuvehe mwi.

¹³ Agelo sē ro sikis irā rāse kisīpw sāvānhi, nānā iakregi reri iārmama riti ruku pen ia nīpāsegi nīfatā nāha kefā sē kīno ia kol ramārer kupwān ia Kumwesān. ¹⁴ Reri iārmama nāha rāgkiāri m agelo i ro sikis irā sē rauvehi kisīpw nāha, mīni pen tukwe in mē, “Fī nari ia nagelo me nāha kefā sāmāme kīnārīhi irāha fwe kupwān kāmharā fwe nūi arīs asori nāha Iufretes.” ¹⁵ Ro iamīnhi irā kīfī nari ia nagelo me nāha kefā. Kīnāpnāpenā raka ia nagelo me nāha kamheitenhi aōa nāha, nāpīn nāha, māk wā nāha, mīne nuk nāha, mē tukīfī nari ia nīrāha hāuvān mhāv sīni pam nārmama ia tākure tīprānā, mhāuāi irāha ia kusen kahar hārāmnāmwhen a, mhōusi āpune riti mhāpwāh kēru. ¹⁶ Nānā iakregi kīni mē naruagān me sāvānraha sāmāme kām hākure ia hos irāha pam tu-hantret-milian.

¹⁷ Ia vīson sāiou iakātōni hos me nāha mīne nārmama sāmāme kām hākure ia hos me. Irāha harkahu ia tīnari sāvāi naruagānien kīno ia aean, mhāvegi kwānpwenhīnraha irā. Tīnari me nāha rārūerāv, mō plu, makwes. Kānkāpwā hos me nāha hāmwhen ia kānkāpwā laeon me. Nāpw mīne nīse nāpw mīne tāpīsi ārāha kāmharuku pen ia nīpāgi nākwanraha mamharier ¹⁸ mharousi āpune pam nārmama ia tānāmtānā me ia kusen kuātia mharāpwāh kusen kēru. ¹⁹ Nīskāiien sāvāi hos me nāha in nāha ia nīpāgi nākwanraha mīne nīpikinraha, tī nārī nā mē nīpikinraha rāmwhen ia snēk sē ro kānkāpwā ia nusvenhīn. Ia nīpikinraha me ho nāmīsāien m nārmama.

²⁰ Mātā nārmama me i sāmāme nārpwīnien mīrāhar nāha hārāpwāh nousi āpuneien irāha, irāha hāpkāpwāh mhā kumwesān eikuā me nāha hāno ia rāginraha. Irāha kām hām wūr pen a mamhāfwāki pen m nāremhā me mīne nānīm wī nari me sāmāme kīno ia kārūāterei mīne nei, kīno mwi ia aean me i kol, silva, mīne pras. Irāha nānīm wī nari me a. Hāpkātōni mhā nari, mhāpkregi mhā nari, mhāpkāvān mhā. ²¹ Nārmama me i hāpkāpwāh mhā noien ārāha me nēpwīn mwi sāvānraha. Mātā kām hām wūr pen a mamhōusi āpune nārmama, mamhō nahak mīne noien sāvāi klepa, mamhakres, irāha nārman mīne nīprān kām hāiri āpnāpen irāha me.

10

Agelo sǎ rauvehi kwǎti nǐmwai nǎkukuǎ riti kǐnǎrfe

¹ Nǎnǎ iakǎtoni agelo riti mwi nǎgsen rasori rukrutǎ ia neiai meiwaiu pehe. Nǎpuǎ riti ruvegi nǐpwrǎn. Mǎrarǎn riti rukuraukurau ia kǎnkapwǎ. Nǎnimen ramǎhiapw rǎmwhen ia meri. Nǐsun mi krouǎmwhen ia pos asori mi krauuǎk. ² Kwǎti nǐmwai nǎkukuǎ riti sǎ kǐnǎrfe ramǎmak ia rǎgin. In ruvi atukw i, mǎrpwi pǎri nǐsun mi mwatuk ia tǎsi nǎnǎ nǐkaren mour ia tǐprǎnǎ, ³ mǎrǎ mǎkweǐn ǎpwǎmwǐs, rerǐn rǎmwhen ia laeon sǎ ramasǎk asori. Nǎpǐn rǎkweǐn iamǐnhi, karuǎruǎ rǎrkwǎpahar m sefen. ⁴ Karuǎruǎ rǎrkwǎpahar raka m sefen, iakǎpnǎpenǎ mǎ takrai pen ia nǎkukuǎ nǎgkiariien sǎ rani, mǎtǎ iakregi reri iǎrmama riti rukrutǎ ia neiai mamǐni mǎ, “ǎrkwafǎ ia nǎgkiariien i karuǎruǎ rani, mǎpwǎh nǐrai penien ia nǎkukuǎ.”

⁵ Nǎnǎ agelo sǎ iakǎtoni ramǎrer pen ia tǎsi mǐne tǐprǎnǎ ruvehi utǎ rǎgin mwatuk mahatǎn pen fwe ia neiai, ⁶ mǐni mǎ, “Kumwesǎn ramarǎ ia nuk nuk me. In rǐno neiai, tǐprǎnǎ, tǎsi, mǐne narimnari me pam sǎmǎme kamharǎ ia nǐrǎhar. Iakani kwǎsuahi ia nǎghǐn mǎ nǎpǐn ruvǎkwakwa. Kumwesǎn ko rǐpkǎfwini mhǎ mwi, ⁷ mǎtǎ nǎpǐn agelo sǎ ro sefen irǎ trǎse kǐsǐpw sǎvǎnhi, nǎgkiariien nǎha Kumwesǎn rǐnǎrkwafǎ nǐpwrǎn truvehe mukuǎ rosi in rǐmǎni pen ti iotukwininari me sǎvǎnhi profet kupwǎn me.”

⁸ Nǎnǎ iakregi mwi reri iǎrmama nǎha ruku pen ia neiai mani pehe tukw iou i mǎ, “Evǎn muvehi nǐmwai nǎkukuǎ nǎha sǎ kǐnǎrfe ramǎmak ia rǎgi agelo nǎha ramǎrer pen ia tǎsi mǐne tǐprǎnǎ.”

⁹ Ro iamǐnhi irǎ iakevǎn mǎres pen agelo nǎha mǎ truvei pehe miou nǐmwai nǎkukuǎ ouihi nǎha sǎ kǐnǎrfe. In rǐni pehe tukw iou i mǎ, “Tikuvehi mǎni. Trouaha tǐpwǐm, mǎtǎ ia nǎkwam tikregi rǎsien rǎmwhen ia sukapak.” ¹⁰ Nǎnǎ iakuvehi raka nǐmwai nǎkukuǎ ouihi nǎha sǎ kǐnǎrfe ia rǎgi agelo, mǎni. Iakamǎni mǐregi ia nǎkwak rǎsien rǎmwhen ia sukapak, mǎtǎ nǎpǐn iakǎtigai pam, nǎnǎ iakregi tǐpwǐk ruvehe mǎrǎha. ¹¹ Nǎnǎ kǐni pehe tukw iou i mǎ, “Tikamǎkeikei mǎgkiari mwi rǎmwhen ia profet, mǐni irapw nǎfe treste nǎrmama hǎpǐk, nǎrmama ia teki nǎrmama sǎpǎmsǎpǎ, mǐne kwǎnǎkwus me sǎpǎmsǎpǎ, mǐne nǎgkiariien me sǎpǎmsǎpǎ, mǐne kǐg me.”

11

Iǎmǎ mi kǎru krouǎrer irapw ti nǎgkiariien pǎrhien

¹ Ia nǎpǐn nǎha kuvei pehe nari riti miou rǎmwhen ia nig kauvehi mak sǎvǎi nari irǎ, nǎnǎ kǐni pehe tukw iou i mǎ, “Evǎn muvehi mak sǎvǎi nǐmwǎ sǎvǎi Kumwesǎn mǐne nǐfatǎ sǎvǎnhi, mǎvsini nǎrmama sǎmǎme kamhǎfwaki fwe ikǐn. ² Mǎtǎ tikǎpwǎh nuvehien mak ia nǐkare nǐmwǎ nǎha iruǎ. Tikǎpwǎh nuvehien mak sǎvǎnhi, ti nǎri nǎ mǎ kuvǎuvei pen raka kwopun nǎha m nǎrmama hǎreirei Kumwesǎn,^a nǎnǎ irǎha tuheivǎ testesi taon ikinan sǎvǎnhi meste mǎkwǎ foti-tu.” ³ Iou takǎrhi pen iǎrman mi kǎru sǎiou sǎmǎmi krouǎrer irapw tukw iou. Iǎmǎ mi nǎha trouarkahu tǐnari sǎ rahatǎn pen mǎ krauasǎk ti nǎrǎhaien, nǎnǎ rouarǎ rouǎvisau irapw nǎgkiariien sǎ takuvei pen mǐnrau meste nǎpǐn irǎha pam wan-taosen tu-hantret-sikisti. ⁴ Irau nǎha nukune nei mi olif, mǐne nǎri mi laet ramǎkure utǎ ia nǐrau sǎmǎmi krouǎrer ia nǎmri Kumwesǎn Iǎrǐmǎnu sǎvǎi tǐprǎnǎ. ⁵ Trǐni mǐnuǎ iǎrmama riti ramǎmwur mǎ trouaha irau, nǎnǎ nǎrami napw truku pen ia nǐpǎgi nǎkwǎnrau mier mahi ǎpune nǎrmama sǎmǎme hamǎmwǎki irau. Iǎrmama sǎ ramǎmwur mǎ trouaha irau tramǎkeikei memhǎ iamǐnha irǎ. ⁶ Iǎmǎ mi nǎha krauvehi nǐskaiien ti nǎsisǎgien ia nǎpuǎ mǎ nesǎn trǎpwǎh

10:4: Dan 8:26, Dan 12:4,9   **10:5:** Dut 32:40, Dan 12:7   **10:6:** Neh 9:6, Sam 146:6   **10:7:** Dan 9:6,10, Amos 3:7
10:9: Esik 2:8; 3:1-3   **11:1:** Esik 40:3, Sek 2:1-2   **11:2:** Luk 21:24, Rev 12:6, 13:5   ^a **11:2:** Nǎrmama hǎreirei Kumwesǎn. Suatuk riti mwi ti nǐnǐien nǎgkiariien nǎha in i mǎ “Nǎrmama ia tǎnǎmtǎnǎ me” uǎ “Nǎrmama rǐpko mhǎ irǎha nǎkur Isrel.”   **11:4:** Sek 4:3,11-14   **11:5:** 2Saml 22:9, 2King 1:10, Sam 97:3, Jer 5:14   **11:6:** 1King 17:1, Eks 7:17-20, 1Saml 4:8

nauærien næþin irau krauni irapw nægkiariien me sævai Kumwesæn. Irau krauvehi mwi niskaiien ti nuvsiniien nui me hæuvehe mho netæ ia niræha, nænæ rouukuræn mwi nuvehi peheien nemhæien me sæpæmsæpæ hæuvehe mhouraha nærmama ia tækure tīprænæ i. Irau krouukuræn noien narimnari me næha ia næþin me a ræmwhen mæ irau krauoikei.

⁷ Næþin irau krouni irapw pam raka nægkiariien sævænrau, nænæ nærimiru fwe ia nipæg sæ rameiwaiu nukunen riwæn, in trukrirapw mutæ maruagæn minrau, muvehi irapw niskaiien sævænrau, mousi æpune irau. ⁸ Nīpwrænrau mi trouæmak ia suatuk sævai taon asori næha, kwopun næha kinæru tæriini pen Iærimænu sævænrau ia nei kamarkuau ikin. Kimæuvsini næghi taon næha kini mæ “Sotom” uæ “Ijip” ramahatæn pen næræhaien ia kwopun næha. ⁹ Nænæ nærmama sæmæme hamæuku pen ia teki nærmama me sæpæmsæpæ, mine nægkiariien me sæpæmsæpæ, mine kwænækwus me sæpæmsæpæ, tuhæspau ia nipwrænrau meste næþin kahar mine nipærin, nænæ, kīpkæseni mhæ nipwrænrau mæ tukinimwi. ¹⁰ Nærmama me ia tækure tīprænæ tuhagien pæri, mho lafet, mhæriari pen narimnari amasan me minraha me, ti næri næ mæ profet kæru næha sæmæmi krino næmisæien asori m nærmama ia tækure tīprænæ krouvamhæ.

¹¹ Mætæ næþin kahar mine nipærin ruvehe mukurau, nænæ iakætoni Kumwesæn ruvei pen nimiruien minrau kroueiahaag mwi rouærer ia nisunrau. Nænæ nærmama me pam sæmæme hætoni irau hæhekir asori. ¹² Nænæ iræha hæregi reri iærmama riti rupwinari ruku pen ia neiai mini pen ti nirau i mæ, “Rouutæ pehe i.” Nænæ næpuæ riti ruvehi irau mutæ mevæn ia neiai. Nærmama sæmæme kamhæmwæki irau kamhærer mamhætoni irau krauutæ.

¹³ Ia næþin næha tækwækwuni a mwi nimwnimwien asori riti ravæn, makia fifi nari ia kwopun kuatia ia taon næha, mæpwæh kwopun naen hamasan. Nimwnimwien ravæn nærmama sefen taosen hemhæ. Nærmama me pam sæmæme hæpkemhæ mhæ hæhekir mhætæmnimwin, mhæuvehi utæ næghi Kumwesæn sæ ramaræ ia neiai.

¹⁴ Aueh, næræhaien sæ ro kæru iræ ruvehe muvavæn! Mætæ aueh, hæta ro, næræhaien sæ ro kahar iræ tripkø mhæ tui ruvehe!

Agelo sæ ro sefen iræ ræse kisipw sævænhi

¹⁵ Agelo sæ ro sefen iræ ræse kisipw sævænhi, nænæ iakregi nærmama nepwin fwe ia neiai kamhægkiari rerinraha rupwinari mamhæni mæ,

“Nærimænuien kamærimænu iræ ia tækure tīprænæ i tækwækwuni ruvehe mæmak ia rægi Kumwesæn sækitaha mine Kristo sævænhi.

Nænæ in trærimænu ia nuk nuk me.”

¹⁶ Nænæ næmæ asori me næha twenti-fo sæmæme kamhækure ia jea me sævænraha ia næmri Kumwesæn hænimwi nukurhunraha mheiwaiu, mhæuvei pen nisaiien sævænraha revæn tukwe, ¹⁷ mamhæni mæ,

“Iærimænu Kumwesæn sæ rauvehi niskaiien me pam.

Ik ikinaræ fwe kupwæn muvehe meste mwi ipwet mine.

Kimaha ia hamæni tanak tukw ik,

ti næri næ mæ ikimæuvehi niskaiien asori sæim,

nænæ minamærimænu næha tækwækwuni.

¹⁸ Nærmama ia tænamtænæ me niemaha ræpi pik iræha,

mætæ niemaha asori sæim ruvæuvehe.

Rino næþin sæim tikækiri nærmama sæmæme hæuvamhæ,

mærukū pen sæim iotukwininari me, profet me mine nækur ikinan me, mine

nærmama me pam sæmæme kamhæsiai næghim,

næri auær a mæ iræha kamhæuvehi nasoriien uæ hæpkuvehi mhæ nasoriien.

11:7: Dan 7:21, Rev 12:17, Rev 13:1,7, 17:8   **11:8:** Luk 13:34   **11:11:** Esik 37:5,10   **11:12:** 2King 2:11
11:13: Rev 8:5, 16:18   **11:14:** Rev 9:12   **11:15:** Eks 15:18, Sam 10:16, Dan 2:44, Obad 21   **11:16:** Rev 4:4,10
11:17: Rev 1:4,8, 15:3   **11:18:** Sam 2:1, 46:6, Rom 2:5, Rev 10:7, 19:5, Sam 115:13

Nənə rino nəpɪn səim tikouraha nərmama me nəha səməme kamhouraha nari ia təkure tiprənə.”

¹⁹ Ia nəpɪn nəha kəsevər ia nimwə səvəi Kumwesən fwe irənhə ia neiai. Ia nəkwai nimwə nəha kətoni pokis səvəi nəgkiariien i Kumwesən rɪnərihi tərini əknekin. Nənə nouapɪriien rəhiapw, karuəruə rərkwəpahar, kregi nərəkəriken, nɪmwɪnɪmwien ravən, aes rəsas rəmwhen ia nesən asori.

12

Pran riti mɪne snek asori riti

¹ Nənə kətoni nɪmtətien asori riti rier irapw fwe ia nɪmagouagou. Pran riti rarkahu ia meri rəmwhen ia tɪnari səvənhi, mərɸwi utə nɪsun mi ia məkwə, nənə məfəfau ia kəfəfau riti səvəi nɪsiaiien kɪno pen kəməhau twelef irə. ² Prən nəha ramregi nəmisəien mamasək əɸwəmɸis tɪ nəri nə mə rino tɪɸwɪn na trərəhi tɪni. ³ Nənə nɪmtətien riti mwi rier irapw ia nɪmagouagou. Iakətə snek asori riti rəruerəv. Kənkəɸwə irəha pam sefen. Kənkəɸati irəha pam ten. Nənə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nɪsiaiien ia kənkəɸwə me. ⁴ Nɪpikɪn reiesi raka kuse kəməhau riti məɸwəh kusen kəru. Səməme nəha nɪpikɪn reiesi raka irəha həsas ia təkure tiprənə. Nənə snek asori nəha revən mərəer kupwən ia pran nəha na trərəhi iəkunouihɪ mə nəpɪn tɪni trətui snek asori nəha trəni. ⁵ Prən nəha rərəhi tɪni iərman. In iərman sə truvehi nəri skai rəmwhen ia nep ramahatən pen nasoriien səvəi kɪg, rauvehi maməɪmənəu ia nərmama ia tənəmtənə me pam. Nəpɪn tɪni prən nəha rɪnətui raka, nənə Kumwesən ruvehi in, muvehi utə irənhə ia jea səvənhi mə trərɪmənə. ⁶ Nənə prən nəha rap mevən fwe kwopun akwesakwes. Kwopun riti fwe ikin Kumwesən rɪnəpnəpenə raka tɪ prən nəha mə trərə ikin. Tukətui amasan tukwe ia kwopun nəha keste nəpɪn wan-taosen tu-hantret-sikisti.

⁷ Nənə naruagənien riti rɪskəmter fwe ia neiai. Mikael mɪne nagelo me səvənhi kənamhousi snek asori, nənə snek asori mɪne nagelo me səvənhi kənamhousi mwi irəha. ⁸ Mətə Mikael mɪne nagelo me səvənhi həuvehi irapw nɪskaiien səvəi snek asori. Kwopun riti səvənraha riwən mwi fwe ia neiai. ⁹ Kuvehi snek asori nəha kərarki irapw pehe ia təkure tiprənə. In snek tui kani mə Iəremhə uə Setan sə rameikuə ia nərmama ia tənəmtənə me pam. Kərarki irapw in irəha nagelo me səvənhi heiwaiu ia təkure tiprənə.

¹⁰ Nənə iakregi iərman riti fwe ia neiai rerɪn rupwinari, mɪni mə,
 “Təkwtəkɸwuni nəha Kumwesən səkɪtaha truvehimɪru kɪtaha!
 Təkwtəkɸwuni nəha in tro sətɪni mə in rauvehi nɪskaiien, nənə, təkwtəkɸwuni nəha in raməɪmənəu!

Nənə təkwtəkɸwuni nəha Kristo səvənhi tro sətɪni mə in rasori ia narimnari me pam!
 Ro iamɪnhɪ irə tɪ nəri nə mə Setan sə rani ərəha piəvtaha me ia nəpɪn mɪne ia ran ia nəmri Kumwesən,
 kɪnərarki irapw in ia neiai.

¹¹ Piəvtaha me hənaruağən raka irəha min,
 mhəuvehi irapw nɪskaiien səvənhi ia nite kwəti sipsip,
 mhəuvehi irapw mwi nɪskaiien səvənhi tɪ nəri nə mə həni irapw nəgkiariien pərhiien.
 Irəha həɸkokeikei pɪk mhə nɪmɪruien səvənraha,
 mətə hənərəer mwatuk a tɪ nemhəien.

¹² Ro iamɪnhɪ irə, ik neiai mɪne nərmama səməme kamharə ia niram tiho mhəgien!
 Mətə aueh ik tiprənə mɪne təsi! Tiroureği rərəha anan tɪ nəri nə mə Setan rɪneiɪwaiu pehe tukumirau!
 Niemaha raməpi pɪk in tɪ nəri nə mə rukurən mə nəpɪn səvənhi ruvəkɸwakwa.”

¹³ Nəp̄in snek asori nəha rətoni mə kinərarki irapw in ia təkure tiprənə, nənə rinaripwi prən nəha sə rınərəhi tini iərman. ¹⁴ Mətə kuvei pen tərəgi mirup kəru m prən nəha mə trivə irə mevən fwe imwəni ia kwopun akwesakwes. Tukamətui amasan tukwe ia kwopun nəha keste nuk kahar mine nipər̄in mə snek asori trəpwəh nourahaien in. ¹⁵ Snek asori nəha riruai nui asori riti ia tərhun rəmwhen ia iapiwən mə trukurirə pen prən nəha, muvehi map. ¹⁶ Mətə tiprənə rasitu ia pran nəha, meitehi, mətigai pam nui sə snek asori ruvəruai irə ia tərhun. ¹⁷ Ro pen snek asori niemaha rəpi anan ti pran nəha. In rəpwəh in mevən mə traruagən irəha kwənəkwus me nepw̄in səvənhi. Irəha nəha nərmama səməme kamho nəgkiariien me səvəi Kumwesən mine nəgkiariien Iesu r̄iməni irapw mə ro nipər̄hienien. ¹⁸ In revən mərəer ia n̄ikare təsi.

13

Nərim̄iru riti sə rukrirapw ia reri təsi mutə

¹ Iakətoni nərim̄iru riti rukrirapw ia reri təsi mutə. Kənkəpati me irəha pam ten. Kənkəpwə me irəha pam sefen. Nənə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien ia kənkəpati me. Kimər̄ai pen nəhag me ia kənkəpwə me kuatia kuatia, nəhag me səməme kamhəni ərəha Kumwesən. ² Nərim̄iru nəha rəmwhen ia pusi asori nəha kani mə lepet. Nisun me həmwhen ia nərim̄iru nəha kani mə pea. Nipəgi nəkwān rəmwhen ia nipəgi nəkwai laeon. Nənə snek asori nəha ruvei pen n̄iskaiien səvənhi min. In ruvei pen mwi jea sə in raməkure irə mamər̄imənu mine nasoriien sə rasori m nərim̄iru nəha. ³ Kənkəpwə nərim̄iru nəha riti iakətoni mə kinəpi əpune raka, mətə rarə m̄im̄iru mwi təmwiki nau ruvehe minamə. Nərmama me pam ia təkure tiprənə nənimenraha rier tukwe, nənə həkurirə nərim̄iru nəha. ⁴ Irəha pam hən̄imwi nukurhunraha ia nəmri snek asori, mhəsiai in, ti nəri nə mə in ruvei pen nasoriien səvənhi m nərim̄iru nəha. Irəha hən̄imwi mwi nukurhunraha ia nəmri nərim̄iru nəha, mhəsiai in, mhəni mə, “Sin rəmwhen ia nərim̄iru nəha? Sin rukurən naruagənien irau min?”

⁵ Kinəsəni nərim̄iru nəha minuə trəgkiari ərpwi m̄ini ərəha Kumwesən. Kiməuvei pen nasoriien min in rukurən noien nəfe nəgh̄in in rokeikei mə tro meste məkwə foti-tu. ⁶ In rani ərəha pik Kumwesən, mine nəgh̄in, mine imwəni fwe ia neiai, mine nərmama səməme kamharə ikin. ⁷ Kinəsəni in mə traruagən irəha nərmama me səvəi Kumwesən muvehi irapw n̄iskaiien səvənraha. Nənə kiməuvei pen mwi nasoriien min mə trər̄imənu ia nərmama me pam, nərmama səvəi kwənəkwus me pam, mine teki nərmama me pam, mine nəgkiariien me pam, mine tənəmtənə me pam.

⁸ Nərmama me pam ia təkure tiprənə səməme nəgh̄inraha riwən ia nəkukuə səvəi n̄im̄iruien tuhən̄imwi nukurhunraha ia nəmri nərim̄iru nəha mhəsiai in. Fwe tui nəp̄in tiprənə ramiwən ihi kuvər̄ai pen raka nəgh̄i nərmama ia nəkukuə nəha səvəi kwəti sipsip sə kinousi əpune.

⁹ Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan.

¹⁰ Iərmama sə kimər̄fi mə trevən ia kalapus traməkeikei mevən.

Iərmama sə kimər̄fi mə tukər̄ai əpune ia nau səvəi naruagənien, tukaməkeikei kər̄ai əpune.

Ti nəri nə mə tro iam̄inhi irə mine ro pen nərmama me səvəi Kumwesən tuhaməkeikei mhərəer əknek̄in ia nahatətəien səvənraha ia nəp̄in me.

Nərim̄iru riti sə rukrirapw ia reri tiprənə mutə

12:14: Dan 7:25, 12:7   **12:17:** Rev 11:7, 14:12   **13:1:** Rev 12:3, Rev 17:3,7-12   **13:2:** Dan 7:4-6   **13:3:** Rev 17:8   **13:5:** Dan 7:8,25, Dan 11:36, Rev 11:2   **13:7:** Rev 11:7   **13:8:** Sam 69:28, Rev 3:5, 5:6, Rev 17:8, Rev 20:12,15, Rev 21:27   **13:10:** Jer 15:2, 43:11, Mat 26:52, Rev 14:12

¹¹ Nənə iakətoni mwi nərımıru riti mwi rukrirapw ia reri tiprənə mutə. Kənkəpati kəru krouəmwhen ia kwəti sipsip riti. Rəgkiari rerin rəmwhen ia snek asori riti. ¹² Nərımıru sə rıməkupwən muvehe ruvei pen nasoriien me pam səvənhi min. Ramərer ia nəmri nərımıru sə rıməkupwən muvehe, maməkeikei m nərmama me pam ia təkure tiprənə mə tuhənımwi nukurhunraha ia nənimen mhəsiai nərımıru sə rıməkupwən muvehe kınəpi əpune kənkəpwə riti mətə rarə mımıru mwi təmwki nau ruvehe minamə. ¹³ Nərımıru sə rıməkurirə muvehe ramo nımtətien asori me, mını napw rukrutə ia neiai meiwaiu pehe ia tiprənə ia nəmri nərmama. ¹⁴ In ramərer ia nəmri nərımıru sə rıməkupwən muvehe mamə nımtətien me kınəsəni pen in mə tro. Ia noien nəha in reikuə ia nərmama me səməme kamharə ia təkure tiprənə mamini pen ti nırəha i mınuə tuhaməkeikei mhəuvrhəkın nari riti mhəuvnhi nərımıru sə kınəpi əpune in ia nau mətə rarə mımıru mwi. ¹⁵ Nənə nəri nəha kıməuvnhi nərımıru nəha irə kəsəni nərımıru sə rıməkurirə muvehe mə treiahag pen irə pwəh rəgkiari. Nənə nənımwi nari nəha rəgkiari skai mını mə tukaməkeikei kousi əpune nərmama me pam səməme həpkinımwi mhə nukurhunraha ia nənimen mhəsiai in. ¹⁶ Nənə in raməkeikei m nərmama me pam, nərmama kamhəuvehi nasoriien mine nərmama həpkuvehi mhə nasoriien, nərmama nautə səvənraha rasori mine nərmama nautə səvənraha riwən, nərmama kamoslef ia nırəha mine nərmama kıpko mhə slef ia nırəha. In raməkeikei mınraha mə tuhəuvehi mak riti ia rəgınraha mwatuk uə ia nıpwənanraha. ¹⁷ Mak nəha in nəha nəghi nərımıru nəha uə nampa sə ramahatən nəghin. Trini mınuə iərmama riti mak nəha riwən irə, ko rıpkuvehi mhə nəmri nari riti, məpwəh nəmri penien nəmri nari ia nari riti. ¹⁸ Ro iamınhi irə tikaməkeikei mo nukurənien səim rəpwəmwis mwi ti nukurənien nampa səvəi nərımıru nəha. Nənə trini mınuə nukurənien səim rəmwhen tikukurən niniien nıpwrən. Nampa nəha sikis-hantret-sikisti-sikis, ramahatən iərmama riti.

14

Kwəti sipsip mine səvənhi nərmama me irəha pam 144,000

¹ Nənə iakəti pen fwe ia təkuer Saeon, mətoni kwəti sipsip ramərer ia təkuren, nərmama wan-hantret-foti-fo-taosən kamhərer irəha min. Kımərai pen nəghi kwəti sipsip mine Tata səvənhi ia nıpwənanraha. ² Nənə iakregi reri iərmama riti fwe ia neiai raməgkiari, rerin rəmwhen ia nui sə ramivə mamierig, məmwhen mwi ia karuəruə ramərkwəpahar asori. Reri iərmama nəha iakregi rəmwhen ia nərmama me i kamhəuəsi nəri kauəsi kaməni nıpu irə. ³ Irəha kamhərer kupwən ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu ipaka ti nərımıru me nəha kefə mine nəmə asori me nəha twenti-fo, mamhani nıpu vi riti. Iərmama riti rıpkukurən mhə nıpu nəha, nərmama me a nəha irəha wan-hantret-foti-fo-taosən səməme Kumwesən rifi nari ia nırəha mıpeki raka irəha ia təkure tiprənə, irəha həukurən. ⁴ Irəha i nərmama me i səməme hənatuakəm amasan, mhəmher, ti nəri nə mə həpkiri raka mhə pran. Irəha nərmama vi a. Irəha kamhəkurirə kwəti sipsip mamhəuvən ia kwopun me pam in ramevən ikın. Nərmama me pam, mətə kifi nari ia nırəha i, kıpeki raka irəha həmwhen ia kwənkwai nei kukupwən kesi kuvehi pen m Kumwesən mine kwəti sipsip. ⁵ Nənə ia tərhunraha kıpətə mhə neikuəien riti ti nəri nə mə irəha hatukwatukw pam.

Nagelo me kahar

⁶ Nənə iakətoni mwi agelo riti mwi ramivə irənhə ia nımagouagou mauvehi nəgkiariien amasan riti sə ramarə rerin trəvisau irapw i m nərmama səməme kamharə ia təkure tiprənə, nərmama səvəi tənəmtənə me pam, mine kwənəkwus me pam, mine nəgkiariien me pam, mine teki nərmama me pam. ⁷ In rəgkiari rerin rupwinari mını mə,

13:13: Mat 24:24, 1King 18:24-39   **13:14:** Dut 13:1,4, Rev 19:20   **13:15:** Dan 3:4-6   **13:17:** Rev 14:9,11, Rev 16:2, 19:20, Rev 20:4   **14:1:** Rev 3:12, 7:3,4   **14:2:** Esik 1:24, 43:2, Rev 1:15, 19:6   **14:3:** Sam 149:1, Aes 42:10, Rev 5:9, 7:4   **14:4:** Efes 5:27   **14:5:** Sam 32:2, Sef 3:13   **14:7:** Rev 10:6

“Həsiai Kumwesən, mhəgnəgini in, ti nəri nə mə nəpın atukwatukw səvənhi ruvəuvehe mə trərpwin noien me səvəi nərmama. In rino neiai mine tıprənə mine təsi mine nəmri nui me. Kimiaha tihaməkeikei mhənımwı nukurhumiaha me ia nənimen mhəsiai in.”

⁸ Agelo riti sə ro kəru irə rukurirə mwi agelo nəha, muvehe, mamini mə, “In ruvəmwei! Taon asori nəha Papilon ruvəmwei! Taon nəha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk rivi nərmama ia tənəmtənə me pam həuvehe mhənımwı waen irəha min. Waen nəha sənımwın in nə noien ərəha sə nərman me kamho irəha min.”

⁹ Nənə agelo riti mwi sə ro kahar irə, rukurirə pen mwi irau, rini nəgkiariien i rerin rupwinari mə, “Trini minuə iərmama riti riniımwı nukurhun mi ia nəmri nərimıru mine nəri kuvrhəkin kuvnhi nərimıru irə, misiai in, muvehi mak səvənhi ia nıpwənan uə rəgın, ¹⁰ niemaha səvəi Kumwesən treste in. Niemaha nəha rəmwhen ia waen riti sə riskai pik Kumwesən ruvi pen ia kap səvənhi muvehi pen m iərmama nəha rənımwı. Nənə in trıregi nəmisəien ia napw mine təpisi ərəha, trouahi in ia nəmri nagelo ikinan me mine kwəti sipsip. ¹¹ Nise napw sə ramo nəmisəien minraha rautə ia nuk nuk me. Nərmama me i səməme hənımwı nukurhunraha ia nəmri nərimıru, mhənımwı mwi nukurhunraha ia nəmri nəri kuvrhəkin kuvnhi nərimıru irə, mhəsiai in, uə sin nəghın ruvehi mak sə rahatən nəghi nərimıru, irəha tuhəregi nəmisəien ia nəpın mine ia ran mhəpwəh napwısien.” ¹² Ti nəri nə mə tro iamınhi irə mine ro pen nərmama me i səvəi Kumwesən kamho nəgkiariien me səvənhi, nənə mamhahatətə ia Iesu, tuhaməkeikei mhərer əknekın ia nəpın me.

¹³ Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia neiai mını mə, “Rai pen nəgkiariien i ia nəkukuə: İpwet mine mamevən trini minuə nərmama me səvəi İərimənu hemhə rerınraha tragien.”

Nənə Nənımwın İkinan rini mə, “Ouəh pərhien. İrəha tuhapwıs mhəpwəh mwi nəmwurien ti nəri nə mə noien amasan me səvənraha tuhəkurirə pen irəha.”

Kumwesən treivə testesi nərmama rəmwhen kamo ia tıpwə krep sə rımarei

¹⁴ İakəti pen mətoni mwi nəpuə riti rəpsan nənə iərmama riti raməkure utə ia nəpuə nəha. İərmama nəha rəmwhen ia iəməti iərmama riti. In raməfəfau ia kəfəfau səvəi nisaiien kınə ia kol, mauvehi nau ikou riti rəhiə. ¹⁵ Nənə agelo riti mwi rier ia nimwə səvəi Kumwesən, maməkwein əpwəmwıs iərmama nəha raməkure utə ia nəpuə mamini mə, “Uvehi nau ikou səim, mərai raka nərmama ia təkure tıprənə. Nəpın tukərai raka irəha irə ruvəuvehe ti nəri nə mə irəha həmwhen ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhien.”

¹⁶ Ro iamınhi irə iərmama sə raməkure utə ia nəpuə ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure tıprənə, mərai raka nərmama ia təkure tıprənə rəmwhen kamo ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhien. ¹⁷ Agelo riti mwi rier ia nimwə səvəi Kumwesən fwe ia neiai, mauvehi mwi nau ikou riti səvənhi rəhiə. ¹⁸ Nənə agelo riti mwi rier, in agelo sə ramətui ti napw ia təkure nıfatə. In rier məkwein əpwəmwıs agelo sə rauvehi nau ikou mını mə, “Uvehi nau ikou səim, mərai raka nərmama ia təkure tıprənə rəmwhen kamo ia tıpwə krep sə rımarei.” ¹⁹ Ro iamınhi irə agelo nəha ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure tıprənə, mərai raka nərmama ia təkure tıprənə rəmwhen kamo ia tıpwə krep sə rımarei, nənə mərarki pen irəha ia kwopun asori riti. Tukeivə testesi irəha ikın rəmwhen kamo ia tıpwə krep sə rımarei mə nisen traris. Kwopun nəha iruə ia taon, kwopun sə Kumwesən truvehi irapw niemaha səvənhi ikın. ²⁰ Nənə keivə testesi nərmama me nəha rəmwhen kamo ia tıpwə krep sə rımarei mə nisen traris. Nitenraha rier ia kwopun nəha maiu meste nari fwe tri-hantret kilometə. Ko hos ravən irə netə nəha rutə meste tərhun.

14:8: Aes 21:9, Jer 51:7,8, Rev 17:2, 18:2,3 **14:9:** Rev 13:12-17 **14:10:** Jen 19:24, Sam 11:6, 75:8, Aes 51:17,22, Jer 25:15, Esik 38:22, Rev 15:7, 16:19, Rev 19:20, 20:10, Rev 21:8 **14:11:** Aes 34:10, Rev 13:12-17, Rev 19:3 **14:12:** Rev 12:17, 13:10 **14:13:** 1Kor 15:58, Hip 4:10 **14:14:** Dan 7:13 **14:15:** Joel 3:13 **14:18:** Joel 3:13 **14:20:** Aes 63:3, Krae 1:15, Rev 19:15

15

Nagelo iraha sefen kamhauvehi narpwinien iraha sefen

¹ Iakəti pen fwe ia neiai mətoni mwi nımtətien riti mwi rasori iakərkərinari irə. Nagelo iraha sefen kamhauvehi narpwinien me iraha sefen. Narpwinien me nəha iraha sampam ti nəri nə mə nəpın tuhəier pam nənə niemaha səvəi Kumwesən riwən. ² Nənə iakətoni nari riti rəmwhen ia təsi kınə ia klas ko kərapi irə irau napw. Iakətoni mwi nərmama nəpwin kamhərer ia nıkarkare təsi nəha. Nərmama me nəha hənəpwəh nəseniien nərimıru mıne nəri kuvrhəkin kuvnhi nərimıru irə mıne nampa sə ramahatən nəghın mə trasori ia nırəha. Irəha kamhərer ia nıkarkare təsi kınə ia klas. Ia rəginraha kamhauvehi nəri kauəsi kaməni nıpu irə Kumwesən rıməuvei pen mınraha. ³ Irəha kamhani nıpu səvəi Moses iərmama sə ro tukwini nari m Kumwesən, mıne nıpu səvəi kwəti sipsip, mamhani mə,

“Iərimənu Kumwesən sə ikauvehi nıskaiien me pam,

narimnari me səməme ikamo hasori kətoni kamərkərinari irə!

Ik kig sə ikamərimənu ia tənəmtənə me,

suatuk me səim ikamesi pen suatuk me səvəi natukwatukwien mıne nıpərhienien!

⁴ Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəsi ai ik, mhəuvehi utə nəghım,

ti nəri nə mə ik əpa Iəmə ikinan.

Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe mhənımwı nukurhunraha ia nənimem mhəsi ai ik

ti nəri nə mə ikınə raka noien atukwatukw me səim nərmama hənətoni.”

⁵ Irəha hani raka nıpu nəha, nənə iakəti pen mətoni kəsevər ia kwopun ikinan anan ia nəkwai nimwə tapolen fwe ia neiai. ⁶ Nagelo me nəha iraha sefen həier ia nimwə tapolen nəha, mamhəpeki narpwinien me nəha sefen. Tinari səvənraha kınə ia linen sə rəpsan mamser. Həkwani nari kınə ia kol rukurau ia kwənpwenhinraha. ⁷ Nənə nərimıru me nəha kefə riti rıpeki pen pesın me səməme kınə ia kol muvei pen kuatia kuatia m nagelo me nəha sefen. Pesın me nəha həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən, Kumwesən sə ramarə ia nuk nuk me. ⁸ Ia nəpın nəha nimwə tapolen ruvehe mukuər ia nise napw, ti nəri nə mə Kumwesən ramarə ikın, mamser, mamə nəgsen. Iərmama riti ko rıpkuvnimwə mhə ia nimwə nəha meste narpwinien me sefen səməme nagelo sefen kamhəpeki tuho sampam irə.

16

Pesın me iraha sefen həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən

¹ Nənə iakregi reri iərmama riti raməgkiari asori fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamıni pen ti nagelo me nəha sefen mə, “Həuvən mətəgi irapw ia təkure tıprənə pesın me nəha sefen həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən.” ² Agelo sə rakupwən revən mətəgi irapw pesın səvənhi ia təkure tıprənə. Nənə nərmama me nəha səməme mak səvəi nərimıru ramarə ia nırəha, mıne səməme kamhənımwı nukurhunraha ia nəmri nəri kıməuvrhəkin kuvnhi nərimıru irə, mamhəsi ai in, nıpwranraha ruvehe mukuər ia nımwəpw me. Nımwəpw me nəha hərəha mamho nəmisəien mınraha.

³ Agelo sə ro kəru irə rətəgi irapw pesın səvənhi ia təsi, nənə təsi ruvehe mo netə irə rəmwhen ia nıte iərmama ruvəmhə, narimnari me kamhəmıru ia reri təsi hemhə pam.

⁴ Agelo sə ro kahar irə rətəgi irapw pesın səvənhi ia nui aris me mıne nəmri nui me, nənə irəha həuvehe mhə netə ia nırəha. ⁵⁻⁶ Nənə iakregi agelo sə ramərimənu ia nui me rini mə,

15:1: Lev 26:21, Rev 15:6-7   **15:2:** Rev 4:6, 5:8   **15:3:** Eks 15:1, Rev 11:17, 16:7, Sam 92:5, Sam 139:14, Sam 145:17   **15:4:** Jer 10:6-7, Sam 86:9   **15:5:** Eks 38:21   **15:6:** Rev 15:1   **15:7:** Rev 14:10   **15:8:** 1King 8:10-11, Aes 6:4, Esik 44:4   **16:1:** Aes 66:6, Rev 16:17, Sam 69:24, Jer 10:25, Sef 3:8   **16:2:** Eks 9:10, Dut 28:35, Rev 13:12-17   **16:3:** Eks 7:17-21   **16:4:** Sam 78:44   **16:5-6:** Sam 79:3, Sam 119:137, Aes 49:26, Rev 1:4

“Kumwesən Ikinan. Ik ikinarə fwe kupwən muvehe meste mwi ipwet mine.

Təkwətəkwuni ikamo noien atukwatukw,
mamərpwin noien ərəha me i,
mauvei pen netə minraha hamənimwi.

In i nəəkuien atukwatukw səvənraha,

ti nəri nə mə irəha hənəusi əpune nərmama me səim mine profet me səim nitenraha raiu.”

⁷ Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia nifatə ramini mə,

“Ouəh pərhien Iərimənu Kumwesən sə ikauvehi niskaiien me pam,

nəkiriien me səim hatukwatukw mho nipərhienien!”

⁸ Nənə agelo sə ro kefə irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia meri, nənə Kumwesən rəsəni nukwəsikər mə trənhi nərmama rəmwhən ia napw. ⁹ Nəpnəpanien səvəi nukwəsikər rahi irəha, nənə irəha həni ərəha nəghi Kumwesən sə ramərimənu ia nərpwinien me nəha. Irəha həpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha, mhəpwəh nuvehi utəien nəghin.

¹⁰ Agelo sə ro krirum irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia jea sə nərimiru raməkure irə mamərimənu, nənə kwopun me pam ia nəkwai nitətə sə nərimiru ramərimənu irə həuvehe mhəpitəv pam. Nərmama kamhəregi nəmisəien, mamhahi nəraminraha tukwe. ¹¹ Irəha kamhəni ərəha Kumwesən fwe ia neiai ti nəmisəien me mine nimwapw me səvənraha, mhəpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha.

¹² Nənə agelo sə ro sikis irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia nui aris asori nəha nəghin nə Iufretes, nənə nui aris nəha ramə, mo suatuk səvəi kig me havən irə mhəuku peraha. ¹³ Ia nəpin nəha iakətoni nənimwin əmkemik kahar harəmwhən ia frok. Riti rier ia nīpəgi nəkwai snek asori, riti rier ia nīpəgi nəkwai nərimiru, nənə riti rier ia nīpəgi nəkwai profet eikuə. ¹⁴ Nənimwin mirəhar nəha irəhar nəremhə me kamharo nīmtətien me. Irəhar harier, mhərevən ti kig me ia tənəmtənə me pam, mharousəsimwin irəha mə tuharuagən ia nəpin asori səvəi Kumwesən, Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam.

¹⁵ “Həregi ro! Iou iakauvehe rəmwhən ia rakres! Iərmama sə ramətui a məpwəh napriien rerin tragien. Rərəha in rīpeki raka tinari səvənhi ti napriien kətoni in ramavən auər a nənə in rauris tukwe.”

¹⁶ Nəremhə mirəhar nəha harousəsimwin pen kig me nəha ia kwopun riti nəgkariien Hipru rani mə, “Amaketon.”

¹⁷ Agelo sə ro sefen irə rətəgi pen pesin səvənhi ia nīmagouagou, nənə iakregi Kumwesən raməgkari fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. Rerin ruku pen ia jea sə in raməkure irə mamərimənu, mamini mə, “In i sampam!” ¹⁸ Nənə nouapirien rəhiapw, karuəruə rəkwəpahar, kregi nərkərikien, nīmwənimwien asori riti ravən. Nīmwənimwien nəha rasori pik anan. Fwe Kumwesən rino iərmama ia təkure tīprənə meste pehe nəpin nəha kīpkətoni raka mhə nīmwənimwien riti ro iamīnhi irə ia nəpin riti. ¹⁹ Nīmwənimwien nəha ravən meitehi taon asori nīpərin kahar, nənə taon me ia tənəmtənə me həsas pam. Kumwesən rerin rirhi taon asori nəha Papilon, nənə in ruvehi pen kap riti rukuər ia waen maməkeikei min mə trənimwi pam. Waen nəha in niemaha səvəi Kumwesən rəpi pik in ti taon nəha. ²⁰ Tənə əmweris me pam hap mhəiwən. Kīpkətoni mhə mwi təkuər me. ²¹ Aes me səməme həmwhən ia kəpwier asori həukrutə ia nīmagouagou mhəsas pen ia nərmama. Ko kəkiri kəpwier me nəha kuatia kuatia nīpamien səvənhi rəmwhən ia fifti kilo. Nəpin nərmama hətoni aes me nəha kamhəsas pen ia nīrəha iamīnhi irə, irəha həni ərəha Kumwesən, ti nəri nə mə nərpwinien nəha in ramo minraha riskai pik anan.

16:7: Sam 19:9, Rev 15:3, 16:14, Rev 19:2   **16:9:** Rev 9:20-21, Rev 16:21   **16:10:** Eks 10:22, Aes 8:22   **16:11:** Rev 9:20-21, Rev 16:21   **16:12:** Aes 11:15, Jer 50:38   **16:14:** Rev 16:7, Rev 19:6,15,19   **16:15:** Rev 3:3,18
16:16: Jaj 5:19, Sek 12:11   **16:17:** Rev 16:1   **16:18:** Rev 4:5   **16:19:** Rev 14:10   **16:20:** Rev 6:14   **16:21:** Eks 9:24, Rev 11:19, Rev 16:9,11

17

Taon asori Papilon rəmwhen ia pran səvəi suatuk

¹ Nənə nagelo me nəha sefen kamhəuvehi pesin me nəha sefen riti ia nirəha ruvehe mini pehe tukw iou i mə, “Uvehe ro. Pran asori fwe raməkure ia nui me həpik, iakuə takahatən nərpinien səvənhi pwəh ikətoni. Pran nəha in pran səvəi suatuk. ² Kig me ia təkure tīprənə həno əpnəpen raka nari irəha min. Noien ərəha sə pran nəha ramo irəha nərman me rəmwhen ia waen riti. Nərmama ia təkure tīprənə hənənimwi raka waen nəha mamhakonə irə.”

³ Nənə ia vison nəha Nənimwin rəriari miou, iakətə agelo nəha ruvehi iou iarouevən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Ia kwopun nəha iakətoni pran riti raməkure utə ia nərimiru riti. Nərimiru nəha rəruevəv pik kirai pen nəhag me ia nīpwran me pam. Nəhag me nəha kamhəni ərəha Kumwesən. Nərimiru nəha kənkəpwə sefen, kənkəpati ten. ⁴ Pran nəha tīnari səvənhi rəmwhen ia tih natis, məruevəv pik. In ramo pen marəmarə me ia nīpwran, marəmarə me nənimen rutə pik kīno ia kol mine kəpwier amasan me mine perel me. In rauvehi kap riti ia rəgin kīno ia kol. Kap nəha rukuər ia noien me nərman me kamho irəha min hərəha pik mhəmkemik ia nəmri Kumwesən. ⁵ Ia nīpwənan kirai pen nəghin riti sə nīpwran rəkəwafə. Rani mə,

TAON ASORI PAPILON

MAMA SƏVƏI NĪPRAN ME PAM SƏVƏI SUATUK

NUKUNE NOIEN ME PAM SƏMƏME HƏRƏHA PĪK IA TƏKURE TĪPRƏNƏ

⁶ Nənə iakətoni mə pran nəha rinousi əpune nərmama me səvəi Kumwesən mine irəha səməme həməni irapw Iesu. Rəmwhen in rinənimwi nitenraha mamakonə irə. Nəpin iakətoni pran nəha iakərkəri asori nari irə. ⁷ Mətə agelo rini pehe tukw iou i mə, “Ikamərkərinari iamini irə ti nəfe? Iou takəusiəre pui pehe nīpwrai nəri nəha ikamətoni, mo nukurənien i mə sin nəha pran nəha mine nəfe nəha nərimiru nəha in raməkure irə kənkəpwə sefen kənkəpati ten. ⁸ Nərimiru nəha ikətoni ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni ruvəmhə, tīpko mhə tui rukrirapw ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən mutə mier mevən kousi əpune. Nərmama kamharə ia təkure tīprənə səməme kīpkrai pen raka mhə nəghinraha fwe tui nəpin tīprənə ramiwən ihi ia nəkukuə səvəi nimiruien, irəha tuhətoni nərimiru nəha, nənə hərəkərinari irə ti nəri nə mə ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni ruvəmhə, nənə tīpkuvehe mwi. ⁹ Iərmama traməkeikei mukurən nari ti nukurənien nīpwrai nəgkiariien i. Kənkəpwə nərimiru nəha irəha sefen irəha nə təkuevəv me səməme pran nəha raməkure utə ia nirəha. Irəha mwi kig me. ¹⁰ Kig me irəha krirum həuvəmwei raka, kuatia ramiru nəha təkwtəkwuni mine, nənə riti mwi rəpwəh ihi nuveheien. Nəpin truvehe traməkeikei marə ouihi a. ¹¹ Nərimiru i sə ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni ruvəmhə, in mwi in kig riti sə ramo eit irə, mətə in mwi in kig riti səvəi kig me nəha sefen. In trevən kousi əpune in. ¹² Kənkəpati me nəha ten ikətoni, irəha kig me ten həpwəh ihi nərīmənuien, mətə irəha tuhəpkuvehi nasoriien mhərimənu ia nəpin ouihi a irəha nərimiru nəha. ¹³ Nətərigien səvənraha kuatia, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiien səvənraha mine nasoriien səvənraha m nərimiru nəha. ¹⁴ Irəha tuharuagən irəha kwəti sipsip, mətə kwəti sipsip truvehi irapw niskaiien səvənraha ti nəri nə mə in Iərimənu sə rasori ia nərīmənu me pam, nənə, in Kig sə rasori ia kig me pam. Nərmama me nəha kamhərer irəha min irəha nəha nərmama səməme in rinəkwein irəha, mərəpwī rəgin ia nirəha, nərmama səməme in rukurən nətigiteien ia nirəha.”

¹⁵ Nənə agelo rini pehe mwi tukw iou i mə, “Ikətoni nui me nəha pran səvəi suatuk raməkure ia nirəha. Nui me nəha irəha nərmama həpik tekənraha səpəmsəpə, nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə, həuku pen ia kwənəkwus me səpəmsəpə.

¹⁶ Nərimiru nəha mine kənkəpati me nəha ten səməme ikətoni, irəha tuhəmwəki pran səvəi suatuk, mhəpeki raka pam narimnari me səvənhi, mhəpwəh in ramaiu auər a. Irəha tuhani nusan mhəuvani əmwesi in ia napw. ¹⁷ Irəha tuho iamihhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rinəmri ia nətərigien səvənraha mə tuho rəmwhen sə in rokeikei. Nətərigien səvənraha truvehe mo kuation i, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiien səvənraha m nərimiru mə trərimənu meste nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mukuə. ¹⁸ Prən nəha ikətoni in taon asori nəha sə ramərimənu ia kig me pam ia təkure tīprənə.”

18

¹ Kurirə ia narimnari me i, iakətoni agelo riti mwi rukrutə ia neiai mameiwaiu pehe. In rauvehi nasoriien sə rasori. Nukuraanien sə ruku pen irə raməhiəpwəin pam tīprənə.

² Rəkwein əpwəmwis mini mə,

“In ruvəmwei! Taon asori nə Papilon ruvəmwei!

Təkwtəkuni nəha nəremhə me kamharə ikin.

In kwopun nənimwəin ərəha me mine menu me səməme həkemik kaməmwəki irəha kamhərkwafə ikin.

³ Taon nəha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk.

Nərmama me pam ia tənəmtənə me hənənimwi raka waen sənəmwin.

Waen nəha in noien ərəha sə nərmən me kamho irəha min.

Kig me ia təkure tīprənə hənə əpnəpen raka nari irəha prən nəha.

Nərmama ia təkure tīprənə səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari

irəha nautə səvənraha ruvəuvehe minasori ruku pen ti noien ərəha me səvəi prən nəha.”

⁴ Nənə iakregi mwi reri iərmama riti fwe ia neiai rini mə,

“Həier irə nərmama me səiou

minuə noien ərəha səvənhi trəpwəh nuvehi pekinien kimiaha,

nənə kimiaha tihəpwəh nuvehien nərpwəinien riti səvənhi.

⁵ Noien ərəha me səvənhi rasori rutə ipaka rirəpi neiai,

ro pen Kumwesən rəpwəh nenouenouien nərəhaien me səvənhi.

⁶ Kimiaha tiho irə rəmwhen rino ia kimiaha.

Narimnari me səməme in rino ia kimiaha,

kimiaha tihaməkeikei mhərpwəin pen m kəru min.

In rīməvi pen nənimwəien skai kuation ia kap səkimiaha,

kimiaha tihaməkeikei mhəvi pen nənimwəien skai ia kap səvənhi m kəru.

⁷ Taon nəha rəmwhen ia pran riti sə rauvehi utə atukw a in,

mamarə ia narəien sə rukuər ia narimnari amasan me.

Ro iamihhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen nəmisəien mine nasəkien min rəmwhen irə.

In rani ia rerin mə,

‘Iou prən asori iakaməkure ia kwopun i mamərimənu.

Ripko mhə iou pran sə iərman səvənhi ruvamhə.

Ko iapkasək mhə ia nəpin riti.’

⁸ Prən nəha ramərpwi atukw a in iamihhi irə ro pen nərpwəinien me səvənhi tuhəuvehe ia nəpin kuation a:

nəmhaien, nasəkien, mine nukumhə.

Napw trahi prən nəha,

ti nəri nə mə Iərimənu Kumwesən sə rauvei pen nərpwəinien min niskaiien səvənhi rasori.”

17:16: Rev 18:8   **18:2:** Rev 14:8, Aes 13:21, Aes 34:11, Jer 50:39   **18:3:** Rev 14:8   **18:4:** Aes 48:20, Jer 50:8, Jer 51:6,45, 2Kor 6:17   **18:5:** Jen 18:20-21, Jer 51:9   **18:6:** Sam 137:8, Jer 50:15,29, 2Tes 1:6   **18:7:** Aes 47:7-9
18:8: Jer 50:34, Rev 17:16

⁹ Nəpɪn kɪg me səvəi tɪprənə səməme həno əpnəpen raka nari irəha prən nəha nənə mharə irəha min ia narəien sə rukuər ia narimnari amasan me tuhətoni nise napw sə ramahi in, nənə rerɪnraha trəpou hasək tukwe. ¹⁰ Nəmisəien səvənhi tro irəha həhekɪr, nənə mhərer pen a isipwɪn mə,

“Aueh taon asori!

Aueh Pəpilon taon sə nəgsem rasori!

Nərpwɪnien səim ruvəuvehe ia aoa kuatia a.”

¹¹ Nərmama me ia təkure tɪprənə kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari tuhasək tɪ prən nəha tɪ nəri nə mə iərmama riti mwi riwən truvehi nəmri narimnari me səvənraha.

¹² Narimnari me səvənraha rəmwhen ia aean mi nəha kol mɪne silva, mɪne kəpwier amasan me, mɪne perel me, mɪne tɪnari amasan nəha linen, mɪne tɪnari sə ro tihi natis irə, mɪne tɪnari nəha silik, mɪne tɪnari sə rərueərəv pɪk, mɪne nei me səpəmsəpə nɪpekɪnraha rapein amasan, mɪne narimnari me səpəmsəpə kɪno ia kənkəpati elefen, mɪne narimnari me səpəmsəpə kɪno ia nei nənimen rutə pɪk, mɪne aean me nepwɪn rəmwhen ia prons, mɪne kəpwier amasan nəha mapil, ¹³ mɪne teki nei sinamon, mɪne nɪmwai nari kavi rərəgi pen ia nəveginien, mɪne nɪmwəkɪnwəkɪ nari kuvani nɪpekɪn rapein amasan, mɪne nise nei mi nəha fragkɪnsens mɪne mɪr, mɪne waen, mɪne oel, mɪne flaoa, mɪne kwənuni wit, mɪne kau me mɪne sipsip me, mɪne hos me mɪne kat me hos me kamhəvi, mɪne slef me, slef me nə irəha nərmama.

¹⁴ “Narimnari amasan me pam səməme nətəriɡien səim ramevən ia nirəha, hənəpwəh ik mhəuvəvən.

Nautə me pam səim mɪne marəmarə me pam səim ikinətə wau raka ia nirəha, nənə ko ipkətoni mhə mwi irəha ia nəpɪn riti.”

¹⁵ Nərmama me nəha səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me nəha həpeki nautə rɪpɪk ruku pen tɪ prən nəha. Irəha tuhəhekɪr nəmisəien səvəi prən nəha, mhərer pen a isipwɪn tukwe in, mamhasək əpwəmwis ¹⁶ mə,

“Aueh! Aueh taon asori!

In rəmwhen ia pran ramarkahu ia tɪnari amasan i kani mə linen

sə ro tihi natis irə ramərueərəv pɪk.

In ramo pen marəmarə me ia nɪpwrən,

marəmarə me nənimen rutə pɪk kɪno ia kol, mɪne kəpwier amasan me, mɪne perel me.

¹⁷⁻¹⁸ Mətə kouraha pam nautə me səvənhi ia aoa kuatia a.”

Nənə nəmə səməme kamhəkəkini nɪtətə ia təsi, mɪne nərmama səməme kamhərəkun nɪtətə mamhəputə, mɪne nəmə səməme kamhowok ia nəkwai nɪtətə, mɪne nərmama səməme nɪtətə rapeki narimnari səvənraha muvehe mɪpeki parei kamhəmri pen nəmri nari ia nirəha, mamhəuvehi mane irə, irəha pam hətoni nise napw sə ramahi prən nəha, mhərer pen a isipwɪn tukwe in, mamhasək əpwəmwis, mamhəni mə,

“Taon asori riti riwən rəmwhen ia taon nəha!”

¹⁹ Irəha hərki pen nɪməkwrur ia kənkəpwənraha, rerɪnraha rəpou, kamhasək, mamhəni mə,

“Aueh! Aueh taon asori!

Nərmama me pam səməme nɪtətə səvənraha ramaiu ia təsi,

irəha nautə səvənraha ruvehe masori ia narimnari me səim!

Mətə kouraha pam narimnari me səim ia aoa kuatia a.”

²⁰ Mətə nɪpu riti mwi rani iamɪnhi irə mɪnuə,

“Kɪmiaha ia nɪtətə ia neiai, kɪmiaha nərmama me səvəi Kumwesən, mɪne aposol me mɪne profet me,

rerɪmiaha traməkeikei magien,

- ti nəri nə mə Kumwesən rınərpwın noien ərəha prən nəha rino ia kımiaha!”
- ²¹ Nənə agelo riti nəgsen rasori ruvehi kəruətərei asori riti mərarki pen i ia nəkwai təsi mini mə,
“Tukəraki irapw akwauakw taon asori nəha Papilon iaminhi irə,
nənə tukəpwəh nətoniien mwi in ia nəpın riti.
- ²² Ia niram taon Papilon tıpkregi mhə mwi nərmama səməme kamhəuəsi nəri kauəsi kaməni nıpu irə,
uə nərmama səməme kamhəse tərhe nau mine kisıpw.
Ia niram tıpkətoni mhə mwi iərmama sə ramərpəkau amasan narımnari me.
Tıpkregi mhə mwi kəpwier ramərari maməkwaı ətestesi kwənuni wit kamo flaoa i.
- ²³ Nukuraanien səvəi laet tıpkəhiapw mhə mwi ia niram,
nənə tıpkregi mhə mwi reri iərman mine pran səməmi krauni sımwın ti narəien vi səvənrəu.
Tro iaminhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən nərmama me səim səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narımnari irəha kamhəuvehi nasoriien ia təkure tıprənə.
Nərmama ia tənəmtənə me pam hətoni nımtətien me nəha ikino ia nıskaiien səvəi iəremhə reikuə ia nırəha.
- ²⁴ Ia taon nəha Papilon Kumwesən rətoni nite profet me mine nərmama me səvənhi.
Nərmama me pam ia təkure tıprənə səməme kınousi əpune irəha Kumwesən rətoni nitenraha ia taon nəha.”

19

Nərmama fwe ia neiai həgnəgini Kumwesən

- ¹ Kurirə ia narımnari me i iakregi reri nari riti rəmwhen ia nərmama həpik fwe ia neiai, kamhəgkiari rerınraha rupwinari mamhəni mə,
“Pwəh səgnəgini İərimənu Kumwesən səkitaha!
In rauvehimıru kitaha. Nasoriien mine nıskaiien səvənhi əpa.
- ² Nəkiriien me səvənhi ho nıpərhienien, mhatukwatukw.
In rınərpwın raka noien ərəha səvəi taon asori nəha Papilon,
ti nəri nə mə taon nəha rəmwhen ia pran səvəi suatuk rouraha nərmama ia təkure tıprənə i ia noien ərəha səvənhi.
Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwinien min,
ti nəri nə mə kousi əpune səvənhi iotukwininari me ia taon nəha.”
- ³ Nənə irəha həgkiari asori mwi mə,
“Pwəh səgnəgini İərimənu!
Nise napw sə ramahi taon nəha rautə ia nuk nuk me ko rıpkıwən mhə.”
- ⁴ Ia nəpın nəha nəmə asori me nəha twenti-fo mine nərimıru me nəha kefə hənımwı nukurhunraha ia nəmri Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, mhəsiai in, mhəni mə,
“Ouəh! Pwəh səgnəgini İərimənu!”
- ⁵ Nənə reri iərmama riti ruku pen ia jea Kumwesən raməkure irə mamərimənu, mini mə,
“Kımiaha nərmama hıamo tukwini nari m Kumwesən, mamhəsiai in,
nəri auər a mə hıaməuvehi nasoriien uə hiəpkuvehi mhə nasoriien,
kımiaha pam tıhaməkeikei mhəgnəgini Kumwesən səkitaha!”
- ⁶ Nənə iakregi nari riti rəmwhen ia nərmama həpik kamhəgkiari, rerınraha rəmwhen ia nui sə ramıvə mamierig, mine karuəruə ramərkwəpahar. Irəha həni mə,
“Pwəh səgnəgini İərimənu Kumwesən səkitaha

ti nəri nə mə in rauvehi niskaiien me pam, mamərimənu!

⁷ Pwəh sagien, mhagian pik, mhəuvehi utə nəghin,

ti nəri nə mə nəpin ruvəuvehe tukiri pen vi a pran m kwəti sipsip!

Pran səvənhi rinəpnəpenə pam raka,

⁸ mamarkahu ia tinari amasan nəha linen kuvei pen min rəpsan məmher.”

(Tinari amasan nəha linen ramahatən pen noien atukwatukw me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən.)

⁹ Nənə agelo nəha rini pehe tukw iou i mə, “Rai pen nəgkariien i ia nəkukuə. ‘Nərmama səməme kinəkwein ia nirəha minuə tuhəuvən ia nəveginien asori səvəi kwəti sipsip irəha rerinraha tragien.’ ” Nənə agelo nəha rarə mīni mwī tukw iou i mə, “Nəgkariien me i nəgkariien pərhiēn səvəi Kumwesən.” ¹⁰ In rini iamīnhi irə, nənə iakinimwi nukurhuk mi ia nisun mə takisiai in, mətə in rini pehe tukw iou mə, “Tikəpwəh noien iamīnhi irə! Krau iotukwininari mi a, kitaha piam me səməme kamhəuvehi nəgkariien i Iesu rini mə ro nipərhiēnien. Tikaməkeikei mīnimwi nukurhum mi ia nəmri Kumwesən əpa, misiai in, ti nəri nə mə nəgkariien i Iesu rini mə ro nipərhiēnien in nukune nəgkariien me səvəi profet me.”

Iərmama sə raməkure ia hos əpsan

¹¹ Nənə iakətoni kəsevər ia neiai. Iakəti pen mətəni hos əpsan riti. Iəmə sə raməkure irə nəghin nə “Iəmə sə Kamətigite Irə. In rani nipərhiēnien.” Nəpin in rəkiri nərmama uə raruagən, mətə in ramo ia noien sə ratukwatukw a. ¹² Nənimen mi krouəmwhen ia nərāmi napw. Ia təkure kənkəpwə kəfəfau səvəi nisaiien me həpik. Kirai pen nəhag riti irə, mətə iərmama riti ripkukurən mhə nahag nəha, in əpa in rukurən. ¹³ In ramarkahu ia tinari riti kineitesi ia netə. Nəghin sə kaməkwein in irə in nə “Nəgkariien səvəi Kumwesən.” ¹⁴ Naruagən me ia neiai kamhəkure ia hos əpsan me mamhəkurirə in, mamharkahu ia tinari amasan nəha linen rəpsan məmher. ¹⁵ Iərmama nəha nau riti səvəi naruagənien rəhiə ruku pen ia nipəgi nəkwān mamier. Ia nau nəha in truvehi irapw niskaiien səvəi nərmama ia tənəmtənə me, nənə muvehi nəri skai riti sə rəmwhen ia nep ramahatən pen nasoriien səvəi kig, rauvehi mamərimənu ia nirəha. In tro riskai anan ia nirəha rəmwhen kamo ia tipwei krep sə rimarei nərmama kamheivə testesi mə nisenraha traris. Noien nəha in nəha Kumwesən i rauvehi niskaiien me pam truvehi irapw niemaha asori səvənhi irə. ¹⁶ Kīmərāi pen nəghin ia tinari səvənhi mīne nuvan mə:

KIG SƏ RASORI IA KIG ME. IƏRİMƏNU SƏ RASORI IA NƏRİMƏNU ME.

¹⁷ Nənə iakəti pen mətəni agelo riti ramərer pen ia meri. In raməkwein əpwəmwis mani pen ti menu me səməme kamhəivə ia nimagouagou mə, “Həuvehe mhousəsimwin kimiaha me ti nəveginien asori səvəi Kumwesən. ¹⁸ Həuvehe mhani nipwrai kig me, mīne nəmə asori me səvəi naruagən me, mīne nərmama nəgsenraha rasori, mīne hos me, mīne nərmama səməme kamhəkure ia hos me. Həuvehe mhani nipwrai nərmama me pam: irəha səməme ko slef ia nirəha mīne səməme kipko mhə slef ia nirəha, irəha səməme kamhəuvehi nasoriien mīne səməme həpkuvehi mhə nasoriien.”

¹⁹ Nənə iakətoni nərīmīru nəha, mīne kig me səvəi tiprənə, mīne naruagən me səvənraha housəsimwin irəha me mə tuharuagən irəha Iəmə sə raməkure ia hos mīne naruagən me səvənhi. ²⁰ Nənə naruagən me səvəi Iəmə nəha həuvən mhəkwtəmhiri nərīmīru nəha, mīne profet eikuə nəha sə rinamo nīmtətien me fwe kupwən nəpin rinamərer irau nərīmīru nəha. (In rinamo nīmtətien me nəha, mameikuə ia nərmama səməme kamhəuvehi mak səvəi nərīmīru nəha, mīne səməme kamhənimwi nukurhunraha ia nəmri nəri kuvrhəkin kuvnhi nərīmīru irə mhəsiai in.) Irəha həkwtəmhiri irau,

19:8: Aes 61:10   **19:9:** Mat 22:2-3, Wok Me 10:25-26, Rev 22:8-9   **19:11:** Rev 1:5, 6:2, Sam 96:13, Aes 11:4
19:12: Rev 1:14, 2:17   **19:13:** Aes 63:1-3, Jon 1:1,14   **19:15:** Rev 1:16, 12:5, Rev 14:20, 4:8, Rev 21:22   **19:16:**
 Rev 17:14   **19:17:** Esik 39:17-20   **19:19:** Sam 2:2   **19:20:** Rev 13:12-17, Rev 20:10,15, Aes 30:33

mhərarki pen mīru a irau ia kwopun əmwhenimw nəha napw mine təpisi ərəha krauuək ikin. ²¹ Nənə kig me mine naruagən me səvənraha, Iəmə sə raməkure ia hos rərari əpune irəha ia nau səvəi naruagənien sə ruku pen ia nīpəgi nəkwan mamier. Nənə menu me pam hani nīpwrənraha tīpwīnraha rəsisi amasan.

20

Nuk wan-taosən

¹ Nənə iakətoni agelo riti rukrutə ia neiai mameiwaiu pehe, mauvehi ki riti ia rəgin, ki səvəi nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən. In rauvehi mwi jen asori riti. ² In rəkwtəmhiri snek asori, snek sə rinarə raka tui nəghin nə Iəremhə uə Setan. Agelo nəha rəkwtəmhiri, mərihi səvəi nuk wan-taosən, ³ mərarki pen ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən, nənə məsisəg əknekīn irə minuə snek asori nəha trəpwəh mwi neikuəien ia nərmama ia tənəmtənə me meste nuk wan-taosən ro sampam. Nəpīn nuk wan-taosən ro sampam, tukaməkeikei kifī nari irə səvəi nəpīn ouihī a.

⁴ Nənə iakətoni jea me nepwīn səvəi nəmə asori me. Nəmə asori me səməme kamhəkure ia jea me nəha, kuvei pen nasoriien mīnraha tuhaməkiri noien me mamhərpwīn. Nənə iakətoni nənimwi nərmama səməme kinərai əmwesi kənkəpwənraha ti nəri nə mə irəha kamhərer irapw ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Iesu mine nəgkiariien səvəi Kumwesən. Irəha həpwəh nīnimwiien nukurhunraha ia nisaiien ia nəmri nərimīru uə ia nəmri nəri kuvrhəkīn kuvnhi nərimīru irə, mhəpwəh nuvehiien mak səvənhi ia nīpwənənraha mine rəginraha. Iakətoni irəha həuvehe mhəmīru mwi, nənə mamhərimənu irəha Kristo meste nuk wan-taosən. ⁵ In i nəpīn sə Kumwesən rīməkupwən mo nərmama irə hətui mwi ia nemhəien. Mətə nərmama həuvamhə səməme in rīpko mhə irəha hətui mwi ia nəpīn nəha tuhəpkətui mhə mwi ia nemhəien meste nuk wan-taosən ro sampam. ⁶ Nərmama me i səməme Kumwesən rīməkupwən mo irəha hətui mwi ia nemhəien, irəha rerīnraha tragien, ti nəri nə mə irəha nəkur ikinan me səvənhi. Irəha tuhəpkemhə mhə mwi ia nemhəien sə ro kəru i, mətə irəha tuho pris me ia nīrəha, pris me səvəi Kumwesən mine Kristo, nənə mhərimənu irəha min ia nuk wan-taosən.

Setan trevən ia napw

⁷ Nənə nəpīn nuk wan-taosən ro sampam, tukifī nari ia Setan rier irapw ia kwopun kinəsisəg əknekīn in ikin. ⁸ In trier irapw, mevən meikuə ia kwənəkwws me nəha səməme kamharə ia nīkare təkure tīprənə i kefə, nəghīnraha Kauk mine Makauk, nənə mousəsīmwīn irəha mə tuharuagən. Nərmama me nəha tuhəpīk məmwhen ia nīpəkīr ia təsi. ⁹ Iakətoni mə irəha həuvən ia kwopun me pam ia tīprənə, mhərer kuraukurau kwopun nərmama me səvəi Kumwesən kamharə ikin mine taon sə Kumwesən rokeikei pīk. Mətə napw riti rukrutə ia neiai meiwaiu pehe mahi irəha. ¹⁰ Nənə kuvehi Setan, iəremhə sə rīneikuə ia nīrəha, kuvehi, kərarki pen ia kwopun əmwhenimw nəha napw mine təpisi ərəha krauuək ikin. In nəha kwopun nəha kinərarki pen raka nərimīru ikin mine profet eikuə. Nənə tuko nəmisəien mīnrahār ia nəpīn mine ia ran ia nuk nuk me.

Kumwesən rəkiri nərmama səməme həuvamhə, mərpwīn noien me səvənraha

¹¹ Ia nəpīn nəha iakətoni jea asori riti rəpsan mine Iəmə sə raməkure irə mamərimənu. Tīprənə mine neiai krouap ti nənimen kīpkətoni mhə mwi irau. ¹² Nənə iakətoni nərmama həuvamhə səməme fwe kupwən kamhəuvehi nasoriien mine səməme həpkuvehi mhə nasoriien, irəha pam kamhərer ia nəmri Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Nənə krīpwegi nəkukuə me nepwīn. Krīpwegi mwi nəkukuə

riti mwi, nækukuə səvəi nimiruien. Nənə Iəmə nəha rəkiri nərmama həuvamhə mesi pen nægkiariien kimerai pen ia nækukuə me nəha, mərpwin atukwatukw noien me irəha həno fwe kupwən. ¹³ Təsi raraka ia nərmama həuvamhə səməme kamharə irə. Noien Iərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə irau mwi krouaraka ia nərmama səməme kamharə ia nirau. Irəha pam hətui mwi ia nemhəien səvənraha, nənə Iəmə nəha rəkiri irəha kuantia kuantia, mərpwin atukwatukw noien me irəha həno fwe kupwən. ¹⁴ Nənə kuvehi Noien Iərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə kərarki pen irau ia kwopun əmwhenimw nəha napw rauək ikin. Nəri nəha in nəha nemhəien sə ro kəru i. ¹⁵ Nərmama me pam səməme kipkətoni mhə nəghinraha ia nækukuə səvəi nimiruien kərarki pen irəha ia kwopun əmwhenimw nəha napw rauək ikin.

21

Jerusalem vi

¹ Nənə iakətoni neiai vi mine tiprənə vi, ti nəri nə mə neiai akuas mine tiprənə akuas krouvehe rouiwən. Nənə təsi riwən mwi. ² Nənə iakətoni taon ikinan səvəi Kumwesən, in nə Jerusalem vi, rukrutə ti Kumwesən ia neiai mameiwaiu pehe. Taon ikinan nəha ramser rəmwhen ia tinari sə pran rarkahu irə ia nəpin tukiri pen vi a in kuvei pen m iərman səvənhi. ³ Nənə iakregi reri iərmama riti rupwinari ruku pen ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, rini mə, “Hətə ro! Təkwətəkwuni nəha Kumwesən rino rukwənu səvənhi irəha nərmama. In tramarə irəha minraha, nənə irəha tuhəuvehe nərmama me səvənhi. Kumwesən in tramarə ti nirəha, nənə muvehe Kumwesən səvənraha. ⁴ In trirai raka pam nise nənimenraha. Noien iərmama remhə mine nasəkien mine nəmisəien triwən, ti nəri nə mə narimnari tui me həuvehe mhəuvəiwən.”

⁵ Nənə Iəmə sə raməkure ia jea mamərimənu rini mə, “Hətə ro! Iakamo narimnari me pam həuvehe mhərməvi.” Nənə in rarə mini mwi mə, “Rai pen nægkiariien i ia nækukuə, ti nəri nə mə nægkiariien me i ho niperhienien nərmama həukurən nətigiteien ia nirəha.”

⁶ Nənə in rərari mini pehe tukw iou i mə, “Təkwətəkwuni nəha kino sampam ia narimnari me pam! Iou i Alfa mine Omeka,^a nukunen mine nəkrəkwerin. Nərmama səməme həkwakwa iou takuvei pen nui minraha. Nui nəha kipkuvehi mhə nənimen. Nəmri nui nəha rauvei pehe nui kauvehi nimiruien irə. ⁷ Iərmama sə triskai meste naruagəniien rukurau, iou takuvei pen narimnari me səməme iakuvəni pen raka tukwe in. Iou takuvehe Kumwesən səvənhi, nənə in truvehe nərək. ⁸ Mətə nərmama səməme kamhəhekir ia nərmama, mhəpwəh nahatətəien, mamho noien əmkemik, mamhousi əpune nərmama, mamhakres pran, mamho klepa, mamhəuvehi nahak, mamhəfwaki m nənimwi nari me, mine ieikuə me pam, imwənraha atukwatukw fwe ia kwopun əmwhenimw nəha napw mine təpisi ərəha krauuək ikin. Nəri nəha in nemhəien sə ro kəru irə.”

⁹ Nənə nagelo me nəha sefen kamhəpeki pesin me nəha sefen həukuər ia nərpwinien irəha sefen (nənə nərpwinien me nəha irəha nərpwinien sampam Kumwesən tro m nərmama), riti ia nagelo me nəha rini pehe tukw iou i mə, “Uvehe ro. Iakuə takahatən prən nəha, in pran səvəi kwəti sipsip, pwəh ikətoni.” ¹⁰ Nənə ia vison nəha Nənimwin rəriari miou iakətoni agelo nəha ruvehi iou iarouevən fwe ia təkuər riti rasori məpwəmwis. Nənə in rahatən taon ikinan nəha Jerusalem iakətoni ruku pen ti Kumwesən ia neiai mameiwaiu pehe. ¹¹ Taon ikinan nəha rukuraan ia nukuraanien səvəi Kumwesən. Ramserser rəmwhen ia kəpwier amasan riti kani mə tiaspa rəmher

20:13: Rom 2:6, 1Pit 1:17, Rev 2:23, 22:12   **20:14:** 1Kor 15:26,55   **20:15:** Rev 13:8, 19:20   **21:1:** 2Tes 3:13
21:2: Aes 52:1, 61:10, Hip 11:16, 12:22, Rev 3:12   **21:3:** 2Kron 6:18, Sek 2:10, 2Kor 6:16, Rev 7:17   **21:4:** Aes 35:10, Aes 65:19   **21:5:** 2Kor 5:17, Rev 4:2,10   **21:6:** Sam 36:9, Jer 2:13, Jon 7:37, Rev 1:8,17; 22:17   ^a **21:6:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nəhag i kaməkwein Kumwesən irə nipwran mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6; 22:13.   **21:7:** 2Saml 7:14   **21:8:** Mat 25:41, Hip 10:38-39, Rev 19:20; 21:27; 22:15   **21:9:** Rev 15:1   **21:10:** Esik 40:2, Rev 21:2   **21:11:** Aes 60:1-2,19

rəmwhen ia klas. ¹² Nəpai riti rasori məpwəmwis rukuraukurau irə. Ia nəpai nəha kwəruə me irəha twelef. Nagelo me twelef kamhərer ia kwəruə me nəha. Ia kwəruə me nəha kimərai pen nəghi kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel irəha twelef. ¹³ Kwəruə me nəha kahar ia nīkare taon nəha peraha, kahar mwi ia nīkaren prehi, kahar ia nīkaren pesu, nənə kahar ia nīkaren parei. ¹⁴ Kəpwier asori me irəha twelef kamhəkwtəmhiri əknekīn nukune nəpai nəha səvəi taon nəha. Nənə kimərai pen nəghi aposol me twelef səvəi kwəti sipsip ia kəpwier me nəha.

¹⁵ Agelo sə raməgkiari miou rauvehi nari riti kīno ia kol truvehi mak səvəi taon irə mīne nəpai səvənhi mīne kwəruə me ia nəpai nəha. ¹⁶ Nīkare taon nəha irəha kefə. Nasoriien səvəi nīkarkaren me mīne nəpwəmwisien səvənraha rutə həmnəmwhen a. Agelo nəha ruvehi nəri nəha rauvehi ia rəgīn, muvehi mak səvəi nīkarkaren me, mətoni irəha kuatia kuatia nasoriien səvənhi mīne nəpwəmwisien səvənhi rutə tu-taosən-fohantret kilometa. ¹⁷ In ruvehi mwi nīkimkimien səvəi nəpai nəha mətoni rəmwhen ia sikisti-sikis mita. Mita nəha sə agelo nəha rauvehi mak səvəi nari irə rəmwhen a mwi ia mita nəha nərmama kamhəuvehi mak səvəi nari irə. ¹⁸ Nəpai nəha kīno ia kəpwier amasan i tiaspa, nənə kuvrhəkīn taon ia kol atukwatukw, kol sə rəmher məmwhen ia klas. ¹⁹ Kəpwier asori me səməme kamhəkwtəmhiri əknekīn nukune nəpai səvəi taon nəha kəfəri pen irəha ia kəpwier amasan me səpəmsəpə. Kiməkupwən kəmri pen kəpwier amasan i tiaspa, sə ro kəru irə kəmri pen kəpwier amasan i safai, sə ro kahar irə kəmri pen kəpwier amasan i akat, sə ro kefə irə kəmri pen kəpwier amasan i emeral, ²⁰ sə ro krirum irə kəmri pen kəpwier amasan i onikis, sə ro sikis irə kəmri pen kəpwier amasan i kanilian, sə ro sefen irə kəmri pen kəpwier amasan i krisolaet, sə ro eit irə kəmri pen kəpwier amasan i malakait, sə ro naen irə kəmri pen kəpwier amasan i topas, sə ro ten irə kəmri pen kəpwier amasan i kalsetoni, sə ro eleven irə kəmri pen kəpwier amasan i takwoes, nənə sə ro twelef irə kəmri pen kəpwier amasan i ametis. ²¹ Kwəruə me nəha twelef təpinhə me səvənraha kīno ia perel irəha twelef. Təpinhə kwatia kwatia ko ia perel kwatia kwatia. Nənə suatuk me fwe imwə ia taon nəha kīno ia kol atukwatukw, kol sə rəmher məmwhen ia klas.

²² Nənə iapkətoni mhə nimwə riti kaməfwaki ikīn ia nəkwai taon nəha, tī nəri nə mə nimwəfwaki səvənhi in nə Iərimənu Kumwesən sə rauvehi nīskaiien me pam mīne kwəti sipsip. ²³ Ia taon nəha irəha tuhəpkətui mhə mwi meri mīne məkwə mə trouəhiəpwīn irəha tī nəri nə mə nukuraanien səvəi Kumwesən raməhiəpwīn pam taon nəha, nənə kwəti sipsip in nə laet səvənhi. ²⁴ Nərmama ia tənəmtənə me tuhəvən ia nukuraanien səvənhi, nənə kig me ia təkure tīprənə tuhəpeki nautə amasan me səvənraha mhəuvnimwə ia taon nəha. ²⁵ Kwəruə me səvəi taon nəha tukəpwəh nərəpinhəien irəha ia nəpīn riti, tī nəri nə mə nəpīn ia nəpīn triwən ia kwopun nəha. ²⁶ Nərmama ia tənəmtənə me tuhəpeki nautə amasan me səvənraha mīne narimnari me nərmama həməuvei pen mīnraha ia nīsiaiien, nənə mhəpeki mhəuvnimwə ia taon nəha. ²⁷ Narimnari me səməme həmkemik ia nəmri Kumwesən, mīne nərmama səməme kamho narimnari səvəi naurisien, mīne nərmama səməme kamheikuə, irəha tuhəpwəh nuvnimwəien ia taon nəha ia nəpīn riti. Mətə nərmama me a i səməme kimərai pen nəghīnraha ia nəkukuə səvəi nīmīruien sə kwəti sipsip rauvehi irəha əpa nəha tuhəuvnimwə ia taon nəha.

22

Nui aris kauvehi nīmīruien irə

¹ Nənə agelo rarə mahatən mwi nui aris riti iakətoni. Nui ia nui aris nəha nui kauvehi nīmīruien irə. Nui nəha rəmher rəmwhen ia klas, raiu maku pen fwe ia jea sə Kumwesən

mine kwæti sipsip krauækure irə rouərimənu, ² mamesi pen suatuk ia kurkwai taon nəha. Nənə iakətoni nei kauvehi nimiruien irə ramərer ia nikarkare nui nəha, maukuə m twelef ia nuk me pam ia məkwə me pam. Nənə nərmama ia tənəmtənə me pam kamhətimwi nīmwan ti nomasanien nemhəien me. ³ Ia nəkwai taon nəha tukəpwəh mwi nətoniien nari riti sə Kumwesən raməkwein ərəha irə. Jea sə Kumwesən mine kwæti sipsip krauækure irə rouərimənu trərer ikin. Nənə iotukwininari me səvənhi tuhamo nəkwān. ⁴ Irəha tuhətoni nənimen, nənə tukrai pen nəghin ia nipwənanraha. ⁵ Nəpin ia nəpin triwən. Irəha tuhəpkətui mhə meri uə nari riti mwi truvei pen nukuraanien minraha, ti nəri nə mə Iərimənu Kumwesən səvənraha in trukuraan muvei pen nukuraanien minraha, nənə irəha tuhərimənu ia nuk nuk me. ⁶ Nənə agelo nəha rini pehe tukw iou i mə, “Nəgkiariien me i ho nipərhiēnien nərmama həkurən nətigiteien ia nirəha. Iərimənu Kumwesən səvəi nənimwi profet kupwən me rinərhi pehe iou agelo səvənhi mə takuvehe mahatən narimnari me tripkō mhə tui həier pehe pwəh səvənhi iotukwininari me hətoni.”

Tripkō mhə tui Iesu ruvehe

⁷ “Həregi ro! Tripkō mhə tui iakuvehe. Iərmama sə ramo nəgkiariien me səməme Kumwesən ruvei pehe, kamhəmak ia nəkukuə i, in rerin tragien.”

⁸ Iou Jon, iou iakiməregi mətoni narimnari me i. Nəpin iakregi mətoni raka narimnari me i, nənə iakinimwi nukurhuk mi ia nəmri agelo sə rahatən iou irə mə takisiai in. ⁹ Mətə in rini pehe tukw iou i mə, “Əpwəh noien iaminha irə! Krau iotukwininari mi a səvəi Kumwesən kitaha piam me i profet me mine nərmama me səməme kamho nəgkiariien me ia nəkukuə i. Nīmwi nukurhum mi ia nəmri Kumwesən, misiai in!”

¹⁰ Nənə in rarə mīni mwi tukw iou i mə, “Tikəpwəh nərkwafəien ia nəgkiariien me i Kumwesən ruvei pehe mik kamhəmak ia nəkukuə i ti nəri nə mə narimnari me i tripkō mhə tui həier pehe. ¹¹ Nərmama səməme kamho noien ərəha pwəh kamhəmwur pen ia noien ərəha. Nərmama səməme kamho noien əmkemik pwəh kamhəmwur pen ia noien əmkemik. Nərmama səməme kamho noien atukwatukw pwəh kamhəmwur pen ia noien atukwatukw. Nərmama səməme kamho noien əmher pwəh kamhəmwur pen ia noien əmher.

¹² Həregi ro! Tripkō mhə tui iakuvehe! Takuvehi nərəkuien səiou, muvehe, muvei pen m nərmama me pam resi pen narimnari me irəha hənə. ¹³ Iou i Alfa mine Omeka,^a nukunen mine nəkrəkwerin. Iakinərə raka kupwən, nənə takarə mwi kurirə.

¹⁴ Nərmama səməme haikuas tinari səvənraha rəpsan, irəha rerinraha tragien. Takəsəni irəha hani nukwai nei kauvehi nimiruien irə, nənə mhəkurau ia kwəruə me səvəi taon nəha mhəuvmiwə. ¹⁵ Mətə nərmama nepwin nəha ikin ko həkuvnimwə mhə. Irəha nəha nərmama səməme həkemik rəmwhen ia kuri me, mamho klepa, mamho nahak. Nəрман mine nipran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me irəha nəha ko həkuvnimwə mhə. Nərmama me pam səməme kamhousi əpune nərmama, mamhəfwaki m nənimwi nari me, mamhokeikei pik noien səvəi neikuəien tuharə fwe iruə.

¹⁶ Iou, Iesu, iakinərhi pehe agelo səiou mə truvehe mīni irəpw narimnari me i tukumiaha nakalasia me. Iou i kig sə iakiməuku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit. Iou iakəmwhen ia kəməhau kofətəteia sə rukuraan.”

¹⁷ Nənimwin Ikinan mine pran səvəi kwæti sipsip krauni mə, “Uvehe!” Nənə pwəh iərmama sə ramregi nəgkiariien i, in mwi rini mə, “Uvehe!” Nənə pwəh iərmama

22:2: Joel 3:18, Sek 14:8, Jen 2:9, Esik 47:12, Rev 22:14,19   **22:4:** Sam 42:2, Mat 5:8, Rev 3:12   **22:5:** Dan 7:18,27, Rev 5:10, 20:6, Rev 21:23,25   **22:6:** Rev 1:1   **22:7:** Rev 1:3, 2:16   **22:8:** Rev 19:10   **22:10:** Rev 1:3, 10:4
22:11: Dan 12:10   **22:12:** Aes 40:10, 2Kor 11:15, Rev 2:16,23   **22:13:** Rev 1:8,17; 21:6   ^a **22:13:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kaməkwein Kumwesən irə nipwran mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6; 22:13.   **22:14:** Rev 22:2   **22:15:** Rev 21:17   **22:16:** Nam 24:17, Rom 1:3, Rev 2:28, 5:5   **22:17:** Sing 8:14, Rev 21:6

sə rəkwa kwa ruvehe. Iərmama sə rokeikei pwəh in rənīmwi auər a nui sə kauvehi nīmīruien irə.

¹⁸ Iou, Jon, iakaməgkiari skai m nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien me Kumwesən ruvei pehe miou kamhəmak ia nəkukuə i. Trīni mīnuə iərmama riti rakutan pen atukw nəgkiariien riti səvənhi ia nəgkiariien me i, Kumwesən truvei pen min nərpwīnien me i nəkukuə i raməgkiari irə makutan pen mwi. ¹⁹ Trīni mīnuə iərmama riti rīpeki raka nəgkiariien me nəpwīn ia nəkukuə i, Kumwesən trīpeki raka namasanien me i nəkukuə i raməgkiari irə iərmama nəha trīpkuvehi mhə riti. Namasanien me nəha nukwai nei kauvehi nīmīruien irə mīne kwopun riti ia taon ikinan nəha.

²⁰ Iərmama sə rani irapw narimnari me i rīni mə, “Pərhien trīpkō mhə tui iakuvehe!” Ouəh, pwəh ro iamīnhi! Uvehe rə Iərimənu Iesu!

²¹ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu tramarə tī nərmama me pam. Ouəh, pwəh ro iamīnhi!

Nipəri nəkukuə sə rani nipwrai nəgkiariien me (Diksonari)

Agelo: Nagelo me irəha nənimwin me Kumwesən rino irəha kamho tukwini nari min. Nagelo me kamhəgnəgini Kumwesən fwe ia neiai (Mat 2:14). Nəpin me nepwin nagelo me həkəri m narmama, mhəvisau pen minraha nəgkiariien sə Kumwesən rokeikei mə tuhəregi (Dan 9:20-23, Mak 16:5-8, Luk 1:26, Wok Me 1:9-11). Kumwesən ramərhi pehe nagelo me kamhəuvehe mamhasitu ia narmama səməme tuhəuvehi nimiruien rerin (Hip 1:14).

Mətə nagelo me nepwin nəha ikin həpwəh no tukwiniien nari m Kumwesən. Irəha nagelo ərəha me. Kani mwi irəha mə nəremhə me. Iəremhə i in rasori ia nirəha nəghin nə Setan. Wok səvəi Setan mine nagelo me səvənhi kamheikuə ia narmama ia tənəmtənə me. Irəha həpwəh nokeikeiien mə narmama tuhəni nipərhiien ia Iesu Kristo (2Kor 4:3-4, Rev 20:1-3; 7-8). Tukamevən tukərarki pen nagelo ərəha me ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. Narmama səməme kamhəkurirə ia nagelo ərəha me nəha tukərarki pen mwi irəha həuvən ia kwopun nəha (Mat 25:41).

Aposol: Nəgkiariien i aposol nipwran in i mə Iərmama sə kinərhi pen in. Aposol riti rauvehi nasoriien maməgkiari tukwini səvəi iəmə asori sə rinərhi pen in. Iesu riməuvei pen nasoriien m narmama səvənhi twelef mə irəha aposol me səvənhi. Wok səvəi aposol me səvəi Iesu ro iamini irə. Irəha hənətoni ia nənimenraha mə Iesu rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. Irəha həməni irapw nəgkiariien amasan səvənhi. Nənə mhərpwi nousəsimwinien vi me səvəi nakalasia me ia kwopun me. Nənə nəpin ripik irəha ho nimtətien me ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan. Nimtətien me nəha ho nukurəniien i mə nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo ro nipərhiien (Mak 16:19-20, Rom 15:19, Hip 2:4).

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nəpin nepwin rukurau nənə, in rier irapw ti Pol məkwein in mə in truvehi wok səvəi aposol. Narmama kuatia kuatia me nəha ikin rəmwhen ia Panapas sə narmama kamhəkwein irəha mə aposol. Nəri auər a həpkətoni mhə Iesu Kristo. Nənə nəpin səvsini nəgkiariien nəha aposol ia nəkukuə i Wok Me, nipwran rani mə narmama me i twelef səvəi Iesu hənəvən irəha min. Nənə ia nəkukuə i, Pol rini mə in mwi aposol riti səvəi Iesu mətə in ripkavən mhə irəha narmama me nəha twelef. Nəkukuə nəha raməgkiari pik ia aposol mi Pita mine Pol. (Mat. 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16).

Elta: Elta me irəha nəmə asori me kamhətui ti nakalasia me ia nousəsimwinien me səvənraha. (1Tim 3:1-7)

Epikurien me mine Stoik me: Irəha nahatən me səvəi nəkur Kris fwe tui anan kamhətui nipərhiien. Ia nəpin nəha Niutestamen raməgkiari irə nəkur Kris həpik hənəmesi pen nahatəniien səvəi nahatən me nəha. Epikurien me həməni mə nukune nimiruien amasan in i mə narmama tuhətui narimnari me səməme hamo iərmama riti rerin raməgkien. Stoik me həməni mə rekəm iərmama traməkeikei məmwur mə rerin trəpwəh nagienien məpwəh mwi nəmisəien nəri auər a narəien səvənhi rəfo irə ramasan uə rərəha. (Wok Me 17:18)

Farisi: Farisi me mine nahatən me səvəi loa irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel ia nəpin səvəi Iesu. Irəha həkurən amasan loa me pam səməme Kumwesən riməuvei pen m Moses, nənə mamhahatən mə narmama tuhaməkeikei mhesi pen əknekin loa me pam nəha ia noien sə ratukwatukw amasan. Irəha kamhahatən mwi noien me mine loa me nepwin səməme kamripin pen ia loa sə Kumwesən riməuvei pen. Irəha haməfiutə pik irəha nənə rerinraha rirhi mə irəha hasori ia narmama me pam. Irəha həməni mə noien səvənraha ramasan. Mətə nipərhiien

irəha həpik kamho noien səvəi kəuətkəsua. Irəha hənəmwəki Iesu nənə mhokeikei mə tuhousi əpune in. Əvsini mwi nəgkiariien i Satusi ia diksonari i.

Herot: Ia Niutestamen kaməkwein nərmama kefə nəghinraha i Herot.

(1) *Herot asori.* In kig səvəi nəkur Jutia nəpən Iesu rinətui. In raməmwur mə trousi əpune Iesu nəpən in ramouihi (Mat. 2:1-22; Luk 1:9).

(2) *Herot Antipas.* In tini Herot asori. In ramərimənu ia tənə Kalili nəpən Iesu ramavən mani irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən mamō nīmətien me. Herot Antipas riri Herotias. In rinərhi pen iaruağən riti səvənhi revən mərai raka kənkəpwə Jon Paptas fwe ia kalapus (Mak 6:14-29). Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haməuvehi Iesu mhəuvən ti Herot Antipas mə in trini mə Iesu traməkeikei memhə (Luk 23:6-12).

(3) *Herot Akripa sə rukupwən.* In tini Aristopolas. Piəvni Herot Antipas. In rino nərahaien m nakalasia me nəpən Iesu rinətui raka ia nemhəien. Rinəusi əpune Jemes i piəvi Jon (Wok Me 12:1-23).

(4) *Herot Akripa sə resi pen.* In tini Herot Akripa sə rukupwən. Kurirə Pol revən fwe Rom mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariien səvənhi, Herot i riregi nəgkiariien səvəi Pol ia nəmri Festas (Wok Me 25:13-26:2; 26:19, 27-32).

Hosana: Kupwən nīpwrai nəgkiariien i Hosana kani mə uvehimīru. Nənə kurirə irə nīpwrən ruvehe mə əgnəgini uə ni vivi.

Iəməti Iərmama: Nəgkiariien i Iəməti Iərmama in nəhag riti. Iesu rani pik nəgkiariien nəha, manī atukw a in. Iesu in Iəməti Iərmama. Nīpwrən mə in iərmama rəmwhen a ia kitaha, mətə nəhag nəha ramahatən pen mwi mə in Kristo, iərmama i profet kupwən me həməni mə truvehe. Ia nəməkrəhaien səvənhi Profet Taniel rinətoni iəməti iərmama riti revən mərer ia nəmri Kumwesən, nənə Kumwesən ruvei pen nasoriien min trərimənu ia nərmama ia tənə m tənəməpam (Dan 7:13-14).

Iesu: Nīpwrai nəhag i Iesu in i iərmama sə rauvehimīru nərmama. Kumwesən rinəkwein tini Meri mə Iesu ti nəri nə mə in truvehimīru nərmama me səvənhi muvehi raka nərahaien me səvənraha (Mat 1:21). Nəhag me nepwin səvəi Iesu kaməkwein in mə Iesu Kristo, Tini Kumwesən, Iəməti Iərmama, Kwənəkwas səvəi Kig Tevit.

Iotukwininari: Ia nəpən səvəi Niutestamen iotukwininari me səpəmsəpə. Nepwin kinarəkwī tərini irəha kamho auər a wok səvəi iəmə asori. Iotukwininari me nəha hərəirei noien nətrəgīen atukw səvənraha, mətə iərməpə ramərimənu ia nərəha. Kani mwi irəha mə slef me. Iotukwininari me nepwin mwi nəha ikən kamho wok səvəi nərməpə mətə kamhəuvehi nəəkuien irə (Luk 15:19). Kipkərihi tərini mhə irəha mə irəha slef me, mətə irəha həseni a mə iərməpə trini nəkwən ti nərəha i nənə irəha tuho rerinəraha rāgīen a.

Isrel: Isrel nəhag vi riti sə Kumwesən rīməuvei pen m Jekop tini Aesak mine Repeka. Kaha səvəi Isrel in nə Epraham. Isrel tini iərman twelef. Nənə irəha i kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel. Kwopun sə hamarə ikən kani mwi mə tənə Isrel. Kupwən kani tīprənə i mə Kenan.

Kamel: In nərimīru riti kaməkure irə rəmwhen ia hos. Mətə in rupwinari ouihi a ia hos. In rəmwhen ti navənien fwe kwopun akwesakwes ikən. Rapeki nari pam me kamo tinari ia nīmwherīn.

Kəfəfau səvəi nisaiien: Kəfəfau səvəi nisaiien Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə riti kəfəfau kīno ia nīmwai nei uə tihinari me, nənə kəfəfau pen ia kənkəpwə iərmama riti ti nəgnəgīniien in. Rəmwhen ia iərmama riti sə rəvtənhi nərmama ia naiuien. Kəfəfau riti mwi in kəfəfau səvəi kig sə kīno ia kol sə ramserser. Kəfəfau pen kəfəfau nəha ia kənkəpwə kig ramahatən pen mə in rasori kamsiai in.

Kig Sisa: In nəghi iərmama sə ramərimənu ia nəkur Rom fwe kupwən.

Kol: In kəpwier sə ramserser pik. Kamo narimnari me irə nənimənraha

rutə pik rəmwhen ia rig, uə nari krukwi pen ia nifregi iərmama, uə kwənari sə kaməkwani.

Krep: Krep in nei riti kəpwei rutə muviris rəmwhen ia nəkwus. Kamo waen irə. Raukuə nukwan ramo tipwen.

Kristo: Ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris fwe kupwən nipwran rani mə iərmama sə Kumwesən rimərfi mə trərhi pehe i ruvehe muvehimiru nərmama. Nəkur Isrel həpik həni Iesu mə ripko mhə in Kristo, in iərmama auər a. Mətə narəien səvəi Iesu rino nəgkiariien me səvəi profet tui me həuvehe mhəuvəukuə. Nəpin Iesu rinətui ia nemhəien səvənhi, ramahatən mə Iesu in Kristo (Rom 1:14).

Kwopun akwesakwes ikin: Nəpin kaməgkiari ia kwopun akwesakwes ikin ia Niutestamen nipwran mə kwopun nəha nərmama həiwən ikin. Narinnari me həpkutə amasan mhə ikin.

Kwopun ikinan: Rum riti ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən.

Kwopun ikinan anan: Rum riti mwi ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən.

Loa səvəi Moses: Nəgkiariien nəha Loa, uə Loa sə kimərai, nipwran rani mə Kumwesən riməuvei pen Loa me m nəkur Isrel. Nəghi nəkukuə krirum saməme hamarə ia Oltestamen. Nəghinraha ia Bislama Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, mine Dutronome. Nəkukuə me nəha krirum həmwhen ia nukune loa me pam səvənraha nəkur Isrel.

Mastat: In nei sə kauvei pen nunin ia nəveginien mə trapein amasan. Nunin rouihi anan ia nuni nei me (Mat 13:31).

Mesaea: Nipwran rəmwhen ia Kristo uə Iəməti Iərmama. Kumwesən rinərhi pehe mə truvehe muvehimiru nərmama.

Nənimwin Ikinan: Nənimwin Ikinan in Nənimwin i riməuku pen ti Tata Kumwesən mine Tini. Kani in mə Iasitu (Jon 14:15-17). Ramarə ia reri nərmama me i kamhəni nipərhiien ia Iesu Kristo (Rom 8:9). Nənimwin Ikinan in Kumwesən (Mat 28:29, Wok Me 5:3-4).

Nənimwi nari sə kaməfwaki pen min: Nənimwi nari nepwin kuvnhi nərimeru me irə, kuvnhi nərmama irə, uə kumwesən kwərhwakwərha me, uə nari əpə riti. In nari riti sə nərmama kamho ia nei, uə aean riti, uə ia kəruətərei. Nərmama ho mamhəfwaki pen minraha, mamhəvi netə ramevən ti nənimwi nari me nəha. Kumwesən raməmwəki noien i nərmama kamhəfwaki pen m nənimwi nari me. (Eks 20:4-5, Kol 3:5-6, Efes 5:5-6, 1Jon 5:21)

Nakalasia: Misi Watt rinakres nəgkiariien i fwe kupwən. Nukune nəgkiariien i nəgkiariien Krik sə rani mə eklessia. Nipwran in i mə nərmama me i Kumwesən rinəkwein irəha həuvehe nərmama me səvənhi. Ia Inglis kani nəgkiariien i mə the Church. Bislama rani mə Jyos. Nəgkiariien me nepwin ia tənə kamhəni mə Nimwəfwaki. Mətə kimaha iahaməni mə nakalasia me. Kwopun me nepwin iahaməni mə nousəsimwinien səvəi nakalasia me. Iahaməni iaminha irə mə nərmama tuhəukurən mə Jyos səvəi Kumwesən ripko mhə nimwə riti, mətə kwa nərmama. Kwopun iərmama kəru uə kahar səvəi Iesu housəsimwin irəha me ikin Iesu ramarə ti nirəha ia kwopun nəha nəri auər a mə nimwəfwaki riti riwən (Mat 18:20).

Neai: In i kwopun kitaha nakalasia me tsəuvən mharə fwe ikin kitaha Kumwesən ia nəpin riti. Neai ripko mhə neai sə samətoni məkwə mine kəməhau me irə, rekəm. Neai in kwopun Kumwesən ramarə ikin.

Nitətə ia neai: Ia nəkukuə Matiu rimərai nəgkiariien i nitətə ia neiai nipwran mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə (Mat 13:31-33, Luk 13:18-20). Ia kwopun me nepwin mwi ia Niutestamen nipwran mə kwopun Kumwesən ramarə ikin fwe ia neiai (Efes 2:6).

Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə: Kumwesən in kig sə ramərimənu rerin ia

narimnari me pam fwe ia neiai mine ia takure tipranə (Sam 145:13, Dan 4:34-35). Ro iamihni irə kitaha səkurən ninien mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rinarə raka nənə tripkiwən mhə. Mətə ia nətəien riti mwi kitaha sətəni mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ripkuvehe mhə ihi. Nərəhaien rasori ia tipranə i. Nərmama kamhərui nəkwai Kumwesən. Setan ramo noien ikou me səvənhi. Kitaha sameitenhi mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə trier pehe. Kig sə ramərimənu ia nitətə səvəi Kumwesən in nəha Iesu. Nəpin in truvehe mwi irə kitaha tsəni mə, “Təkwtəkwi nəha Kumwesən səkitahe truvehimiru kitaha! Təkwtəkwi nəha in tro sətəni mə in rauvehi niskaiien, nənə, təkwtəkwi nəha in ramərimənu! Nənə təkwtəkwi nəha Kristo səvənhi tro sətəni mə in rasori ia narimnari me pam!” (Rev 12:10). Nərmama səməme kamhəni nipərhiēn ia Iesu Kristo tuhəvniwə ia nitətə nəha. Irəha tuhamarə rerin irəha Iərimənu səvənraha. Mətə nərmama səməme kamhərui nəkwai Kristo tuhəpkuvniwə mhə ia nitətə nəha (Mat 25:34; 36, 1Kor 6:9-11, Rev 21:5-8).

Nəveginien Ikinan: Kurirə Iesu remhə ia nei kamarkuau in rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe mhani pəri nari irəha min ia nəveginien asori səvəi Pasova. In riməvehi bred məkwsen, muvei pen m nərmama me səvənhi hani. Nənə riməvehi waen, muvei pen minraha hənimwi. Bred mine waen krouahatən pen nemhəien səvəi Iesu. Kinousi əpune nipwran niten rinaiu tukutaha. Nəpin tsani bred nənə mhənimwi waen nəha kitaha nakalasia me reritaha traməkəiki mīrhi nemhəien səvənhi ia nei kamarkuau. (Mak 14:12-26, Matiu 26:17-30, Luk 22:7-23, 1 Kor 11:23-25)

Nimwə səvəi Kumwesən: Fwe kupwən nimwə riti səvəi Kumwesən rinərer fwe tənə Isrel ia taon asori səvənraha Jerusalem. Fwe ikin, pris me səvəi nəkur Isrel haməvi netə ti naikuas rakaien nərəhaien me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən. Mətə ia nuk 70 naruagən me səvəi nəkur Rom həuvehe mhousi testesi pam nimwə nəha. Nəkwai nimwə nəha rum kəru. Rum riti kani mə kwopun ikinan. Nənə rum riti mwi kani mə kwopun ikinan anan.

Nəveginien asori kani mə Pentekos: Pentekos in nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel. Irəha hamo nəveginien asori nəha nəpin 50 kurirə nəveginien asori kani mə Pasova. Nəpin Iesu rinamarə irə nəkur Isrel kamho nəveginien asori nəha kamhəgnəgini Kumwesən ti nəveginien vi fwe nəmhien. Nəpin nəha Pentekos, in nəha nəpin Nənimwin Ikinan riməvehe irə mukuər ia reri nərmama səvəi Iesu (Wok Me 2:1-4; 20:16, 1Kor 16:8).

Nəveginien asori kani mə Pasova: Pasova in nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel. Irəha hamo nəveginien asori nəha rerinraha ramrhi nəpin nəha Kumwesən riməiri raka kaha kupwən me səvənraha ia tənə Ijip. Ia nəpin nəha riməiri raka irəha irə in rousi əpune nipwnəti nəkur Ijip me nəmrtaik me, mətə in rəpwəh nousi əpune nipwnəti nəkur Isrel me ti nəri nə mə hənahakwi pen netə ia kwəruə ia nimwə me səvənraha. Noien nəha Kumwesən rino rahatən pen wok sə Iesu Kristo truvehe mo muvehimiru nərmama ia niten.

Nəveginien asori səvəi pret yis riwən irə: In nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel. Nəpin nəkur Isrel həməier fwe Ijip haməuvani pret nəha yis riwən irə mə irəha tuhəuvani akwauakw mə həier fwe Ijip ti nəri nə mə bred nəha yis riwən irə ramafə akwauakw a. (Matiu 26:17, Mak 4:1-12, Luk 22:1-7)

Nui Asori Kalili; Nui Asori Taepirias: In nui asori riti fwe prehi ia tənə Isrel. Nəpwəmwisien səvənhi rəmwhen ia 22 kilometa. Nasorien səvənhi rəmwhen ia 12 kilometa. Mavi rəmwhen ia təsi. Peiau peiau fwe ikin səvənhi. Kani mə Lek Kenesaret ia Luk 5:1. Ia Jon 6:1 nəghin riti mwi Taepirias.

Nuvehiēn ninhum: In noien riti səvəi nəkur Isrel hamo fwe tui muvehe meste pehe ipwet mine. Ropə ia noien i nəkur ia Tənə kamho. Kupwən anan Kumwesən rino promes riti irau Epraham mə in Kumwesən səvənhi nənə Epraham mine

nimwipwini me iraha nipwnati Kumwesən me. Kumwesən rini pen ti Epraham ia Jenesis 17 mə tukuvehi ninhum m nərman kəmri karen iraha mə iraha nərmana me səvənhi. Trini minuə iərman rətui muvehi nəpən eit, kuvehi ninhum min rahatən pen mə rauvehi nəvəhagien sə Kumwesən riməuvei pen m Epraham. Ia nəpən səvəi Oltestamen nuvehien ninhum ramahatən pen mə iərman in kwənəkwus riti səvəi Epraham. Mətə Pol rahatən mə noien səvəi nuvehien ninhum ro nəri auər a təkwtəkwuni. Nuvehien ninhum ko rīpkuvehi mhə ik ikevən ia neai. Mətə tikini nipərhiendien ia Iesu Kristo pwəh Iesu ruvehi raka nərəhaien ia rerim. Noien iaminha irə in nəha noien pərhiendien səvəi nuvehien ninhum m iərmama. (Rom 2:25-29, Kal 6:15-16, Kol 2:11)

Nuvien netə: Fwe kupwən nərmana haməuvehi nərimiru me səpəmsəpə rəmwhen ia mak, kau, uə sipsip, mhəuvehi mhəuvən, mhəuvei pen m pris me mə tuhəuvani əmwesi ia təkure nifatə, mhəvehi raka nərəhaien me səvənraha. Nəpən me nepwin mwi kamhəuvei pen nərimiru me iaminha irə ia təkure nifatə ti nəgnəginien Kumwesən irə. Mətə trini minuə nərimiru sə ramemhə uə rərəha ko kəpwəh nuvei penien m Kumwesən ia təkure nifatə səvənhi. Noien nəha ro nīmətien sə ramahatən pen mə nite Iesu traikuas raka nərəhaien me.

Perel: In kəpwier amasan riti sə raməmak ia nəkwai nari riti fwe ia təsi kamo kwənari ia nənimen mine nari krukwi pen ia nifregi iərmama.

Pokis səvəi nəgkiariien i Kumwesən rinərihi tərini əknekən: Pokis i ramahatən pen Loa səvəi Moses. Loa nəha nəgkiariien i Kumwesən rinərihi tərini əknekən, məmri nəkur Isrel hənamarə irə fwe kupwən. Kiməuvrhəkin pokis nəha ia timpa nənə kuvegi nīkarkaren me ia kol. Ia nəkwai pokis nəha tekinari riti kəno ia kol nəveginien nəha kani mə mana rukuər irə. Rigi nei nəha rino tihin mahatən pen Eron mə in pris, in mwi ia nəkwai pokis nəha. Kəruətəri mi kəru nəha kimərai pen loa me ten ia nirau irau mwi fwe ikin. Nəpən nəkur Isrel həier ia kwopun riti mhəuvən ia kwopun riti mwi, nənə mamhəuvehi pokis i. Nəpən harə ia kwopun riti nənə mhəmri pen pokis nəha ia nimwə tapolen sə ro ikinan. Pokis i mine narimnari me ia nəkwan irəha pam ho ikinan ti nəri nə mə irəha həmwhen ia nīmətien riti kamətə pen nəgkiariien irə sə Kumwesən rinərihi tərini əknekən. Nəpən haməuvrhəkin nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem, nənə pokis i raməmak fwe kwopun sə ro ikinan anan ia nimwə səvəi Kumwesən. (Eks 25:10-22; 9:4; 16:31-33, Hip 9:4-5; Rev 11:19)

Paal: Paal in kumwesən eikuə riti səvəi nəkur ia Kenan. (Rom 11:4)

Pielsepul: Pielsepul in nəha Setan. Fwe kupwən Farisi me həmwəki Iesu, mhəni ərəha in mə raməkoui irapw nərəmhə me ia nərmana ia nīskaiien səvəi Pielsepul. Irəha həkini mhə nipərhiendien ia Iesu mə in raməkoui irapw nərəmhə me ia nərmana ia nīskaiien səvəi Nənimwin Ikinan. (Mak 3:22, Luk 11:15)

Pris: Fwe kupwən nəkur Isrel həier ia tənə Ijip, Kumwesən riri pen irəha həuvən ia təkurə Sinae. Ia kwopun nəha in rini nəkwan mə irəha tuhəuvrhəkin nimwə tapolen riti. Nənimwin səvənhi tramərer pen ia nimwə tapolen nəha ia nəkwai rum sə ro ikinan anan. Kumwesən rərpwi rəgin ia Eron mə in mine kwənəkwus səvənhi tuhəuvehe mho wok səvəi pris me. Irəha tuhərer ia nīmwrhenhi Kumwesən mine nərmana me səvənhi, mhəvi netə ti nərəhaien. Trini minuə nərmana hokeikei mə tuhəuvei pen nari riti m Kumwesən, pris me tuhəuvehi nəri nəha mhəuvei pen tukwini səvənraha ia təkure nifatə səvəi Kumwesən. Ia nəpən səvəi Iesu fwe kupwən pris me kamho wok me iaminha irə ia nimwə səvəi Kumwesən fwe ia Jerusalem. Mətə ipwet mine pris asori anan səkitaha in i Iesu Kristo. In əpa ramərer ia nīmwrhenhi Kumwesən mine nərmana me səvənhi mavi simwin irəha.

Pris asori: In pris riti sə ramərimənu ia pris me nepwin səvəi nəkur Isrel.

Pris asori anan: In pris kuatia a sə in rasori ia pris me pam. Ia nuk me pam ia nəpın kuatia a in rauvehi nite sipsip muvniwə ia kwopun sə ro ikinan anan ia nimwə səvəi Kumwesən mə truvehi raka nərahien me səvəi nəkur Isrel.

Profet: In iərmama riti sə Kumwesən rauvei pen nəgkiariien min mə trini irapw. Nəpın rıpık profet me ia nəpın səvəi Oltestamen kamhəni irapw narimnari me səməme həkvehe mhə ihi.

Sapat: In nəpın səvəi nəkur Isrel kamhəfwaki irə. Sapat ramo stat ia 6 klok ia Fraete ia nəruarəv mevən meste Sapat ia nəruarəv ia 6 klok. Ia Sapat nərmama həkko anan mhə wok riti. Irəha hamapwis. Nəpın nəha in nəpın ikinan səvəi nəkur Isrel. Nəgkiariien i sapat ia nəgkiariien səvəi nəkur Isrel fwe kupwən nıpwran rani mə apwis. Fwe kupwən, nəpın Kumwesən rino tıprənə, Nəkukuə Ikinan rani mə in rino wok nəpın sikis nənə nəpın sə ro sefen irə in ro sampam, mapwis. Nəpın sə ro sefen irə ia nəfwakiien in nəpın səvənhi. Nənə loa me səməme in riməuvei pen m Moses rani irapw mə nəpın sə ro sefen irə in nəpın ikinan səvənhi sə nərmama me səvənhi tuhapwəh noien wok riti irə. Nənə noien sə nərmama tuhapwis ia nəpın nəha rinahatən raka mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. Ia Niutestamen, Iesu riməni irapw mə in ramərimənu ia Sapat (Mat 12:8, Mak 2:28, Luk 6:5). Mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haməmwəki in ti nəri nə mə in rino nərmama nepwın səməme hamemhə həsən in ia Sapat. Nənə irəha həni mə noien nəha in rino rinəruı loa. Nənə in ro mwi narimnari me nepwın səməme rerınraha rırhi mə rıpkatukwatukw mhə mə tuko ia Sapat.

Sameria; iəmə Sameria: Fwe kupwən nəkur Isrel haməmwəki nəkur Sameria. Ia nəpın nəha rəknekin ti nəkur Isrel mə tuhavən fwe imwəi nəkur Sameria ti nəri nə mə ia nətəien səvənraha nəkur Sameria irəha həkemik ia nəmri Kumwesən. Trini minuə havən fwe imwənraha nənə irəha mwi tuhəkemik.

Satusi: Irəha həmwhen ia pati riti. Nepwın kamho wok səvəi politik. Nepwın kamho wok səvəi nuviien netə ia təkure nıfatə səvəi Kumwesən. Nepwın kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən. Irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Irəha hamesi pen a loa səvəi Moses səməme kamharə fwe Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, mine Dutronome. Irəha həni mə nəpın iərmama remhə rino sampam. Nənimwın ko rıpkəvən mhə ia kwopun riti. Irəha həni mwi mə nagelo me mine nəremhə me həiwən (Wok Me 23:8).

Setan: Nəgkiariien i Setan rakupwən ia nəgkiariien Hipru. In nəgkiariien səvəi nəkur Isrel. Nıpwran mə iəremhə sə raməmwəki iərmama. Setan kupwən in agelo riti səvəi Kumwesən. Mətə Kumwesən rinərhi irapw in ia neai ti nəri nə mə in ramaruagən irau Kumwesən mə in trərimənu ia Kumwesən (Aes 14:12-15, Esk 28:11-19).

Sinae: In təkue riti ia tənə Ijip. Kwopun nəha Kumwesən riməuvei pen Loa səvənhi m Moses fwe ikin (Hip 12:18-24).

Tikon: In iərmama sə ramasitu ia nakalasia me ia nousəsımwınien me səvənraha. Kıməkupwən kuvehi utə tikon me mə tuhasitu ia nakalasia me ia Wok Me 6:1-7. (Filipae 1:1, 1 Tim 3:8; 10-12, Rom 16:1)

Vranda səvəi Solomon: In kwopun riti ia nimwə səvəi Kumwesən. Kwopun nəha nəpın me pam nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəgkiari ia loa səvəi Kumwesən ikin. Ia nəpın səvəi Iesu kınə nəpai asori ia kəpwier rukurau ia nimwə səvəi Kumwesən. Fwe imwə kınə tənıfiə ia nıkaren me pam. Kwopun nəha nərmama kamhəuvehi nəmri nərimıru me ikin ti nuviien netə irə. Kwopun nəha kaməvriwei mane me ikin. (Luk 9:45-46, Jon 2:14-16)

Wit: Nari riti rəmwhen ia rais. Rutə rəmwhen ia nurhi mətə ro nukwan. Kaməkwaikwai, raməsas maməpwəh tekın. Kaməkwai testesi kwənkwan kamo flaoa irə.

Nipwrai ninien me ia Niutestamen

Paptaes

Mat 28:18-20
 Wok Me 10:44-48
 Kal 3:26-27
 Jon 3:22
 Wok Me 16:14-15; 31-33
 Kol 2:12
 Jon 4:1-2
 Wok Me 19:1-7
 1Pit 3:20-22
 Wok Me 2:37-42
 Wok Me 22:12-16
 Wok Me 8:12; 36-38
 Rom 6:1-4

Narəien ia nəkwai nimwə

Tata mine mama

Efes 6:4
 Kol 3:21
 1Tim 3:4-5
Nəkwərhakwərha me
 Mat 15:3-6
 Efes 6:1-3
 1Tim 5:4; 8 Luk 2:51
 Kol 3:20
 Hip 12:7-11

Nipran me səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha

Wok Me 6:1
 1Kor 7:39-40
 Jem 1:27 Rom 7:2-3
 1Tim 5:3-16

Nerəien

Mat 19:4-6
 Kol 3:18-19
 Hip 13:4 1Kor 7:1-16
 1Tes 4:3-8
 Taet 2:3-5 1Pit 3:1-7
 Efes 5:21-33

Nərmama asori me səməme kamhərimənu (uə Kavmen)

Mat 22:15-22
 Rom 13:1-7
 Taet 3:1 Wok Me 5:27-29
 1Tim 2:1-4
 1Pit 2:13-17

Nərmama kamhometə nakalasia me səvəi Iesu Kristo

Mat 5:10-12
 1Kor 4:11-13
 1Pit 3:13-17 Mak 13:9-13
 2Kor 4:8-11
 1Pit 4:12-19 Luk 12:4-9
 Fil 1:28-29
 1Jon 4:7-12; 16 Jon 15:18-21
 2Tes 1:4-8
 Rev 2:10 Wok Me 5:41
 2Tim 3:10-13 Rom 8:35-37
 Hip 10:32-39 Rom 12:12-14; 17-21

Hip 12:3-4

Kumwesən

Noien səvəi Kumwesən

Mak 10:27

Rom 11:33-36

1Pit 1:14-17 Mak 12:29-30

1Kor 8:4-6

1Jon 1:5 Luk 1:37

2Kor 1:3

1Jon 4:7-12; 16 Luk 6:35-36

1Tim 1:17

Jut 24-25 Jon 4:24

1Tim 6:15-16

Rev 4:8-11 Wok Me 14:14-17

Hip 4:13

Rev 15:3-4 Wok Me 17:22-31

Hip 10:30-31 Rom 1:18-23

Jem 1:17

Kumwesən ramasitu ia kitaha

Mat 6:25-34

Rom 8:28

Hip 1:3 Mat 10:29-31

Rom 11:36

Jem 4:13-16 Wok Me 14:15-17

Kol 1:17

Kumwesən rino neiai mine tiprənə

Mat 19:4

Wok Me 17:24-26

Hip 1:2 Jon 1:3

1Kor 8:6

Hip 11:3 Wok Me 14:15

Kol 1:15-16

Rev 4

Kumwesən trəkiri nərmama ti noien me səvənraha

Mat 7:21-23

Rom 2:1-11

Hip 9:27-28 Mat 16:24-27

Rom 14:10-12

Hip 10:26-31 Mat 25:31-46

1Kor 3:10-15

1Pit 1:17 Jon 3:18-21

1Kor 4:5

1Pit 4:3-5 Jon 5:24-29

2Kor 5:9-10

Rev 20:11-15 Wok Me 17:30-31

2Tes 1:5-10

**Kumwesən ramini nərmama me i kamhahatətə ia Iesu mə irəha hatukwatukw
ia nənimen**

Wok Me 13:38-39

Rom 5:1-19

Kal 3:6-9 Rom 1:16-17

Kal 2:16

Taet 3:7 Rom 3:21-26

Kumwesən rauvehimiru nərmama

Jon 3:16-17

Rom 5:1-11

1Tim 1:15-16 Wok Me 2:37-39

Rom 10:9-13
 1Tim 2:3-7
 Efes 2:1-10
 1Pit 1:3-5

Nəfwakiien m nənimwi nari me, mine noien səvəi klepa

Mat 4:10
 1Kor 6:9-11
 1Tes 1:9-10
 Wok Me 13:4-12
 1Kor 8:1-13
 1Jon 5:21 Wok Me 17:22-31
 1Kor 10:1-22
 Rev 21:8 Wok Me 19:11-20
 2Kor 6:14-18
 Rev 22:15 1Kor 5:11
 Kal 5:19-21

Mane

Mat 6:19-21, 24-34
 1Tim 6:6-10, 17-19
 Jem 2:1-9 Luk 12:13-21, 32-34
 Hip 13:5-6
 Jem 5:1-6 Wok Me 20:35

Nənimwin səvəi Kumwesən

Mat 28:19
 Wok Me 8:14-17
 Efes 1:13-14, 17 Mak 1:9-11
 Wok Me 10:44-48
 Efes 3:16 Mak 3:28-30
 Wok Me 13:2-4
 Efes 4:3-4, 30 Luk 1:35
 Wok Me 15:28
 Efes 5:18-20 Luk 3:16
 Wok Me 16:7-10
 Efes 6:17-18 Luk 4:1
 Wok Me 19:1-7
 1Tes 1:5-6 Luk 11:13
 Rom 5:5
 1Tes 5:19 Luk 12:12
 Rom 7:6
 2Tes 2:13 Jon 1:32-34
 Rom 8:9-16; 26-27
 Taet 3:5-6 Jon 3:5-8
 1Kor 2:4, 9-16
 Hip 2:4 Jon 7:37-39
 1Kor 3:16
 Hip 9:14 Jon 14:15-17, 26
 1Kor 6:11, 19
 1Pit 1:2; 11 Jon 15:26
 1Kor 12:1-13
 2Pit 1:20-21 Jon 16:7-15
 2Kor 1:21-22
 1Jon 2:20 Jon 20:19-23
 2Kor 5:5
 1Jon 3:24 Wok Me 1:4-5, 8
 2Kor 13:14
 1Jon 4:13 Wok Me 2:1-18; 38-39

Kal 3:2-5
 1Jon 5:6-8 Wok Me 4:31
 Kal 4:6 Wok Me 5:3-5
 Kal 5:16-18; 22-25

Nakresien pran sava iarmapa

Mat 5:27-30
 1Kor 6:9-20
 1Tes 4:1-8 Jon 8:2-11
 Kal 5:19
 Hip 13:4 Rom 13:8-10
 Efes 5:3
 Jut 7 1Kor 5:9-11
 Kol 3:5-6

Kwopun napw asori rauak ikin

Mat 10:28
 Luk 16:23-26
 Rev 20:10-15 Mat 13:41-42; 47-50
 2Tes 1:9
 Rev 21:8 Mat 25:41

Nakuku Ikinan sava Kumwesan

Mat 4:1-4
 Rom 15:4
 Hip 4:12 Mat 5:17-20
 Rom 16:26
 1Pit 1:22-25 Mat 22:29
 Kol 3:16
 2Pit 1:19-21 Jon 8:31-32
 1Tes 2:13
 2Jon 9-10 Jon 20:31
 1Tim 4:13
 Rev 1:3 Wok Me 20:32
 2Tim 3:14-17

Naveginien Ikinan

Mat 26:26-30
 Luk 22:14-20
 1Kor 11:17-34 Mak 14:22-26
 1Kor 10:14-22

Naveginien me

Mak 7:14-23
 Rom 14:1-23 1Kor 8:1-13
 1Tim 4:1-4

Nagkiariien amasan sava Iesu Kristo

Wok Me 20:24
 Kal 1:6-12
 1Tes 1:5 Rom 1:2-4, 16-17
 Efes 1:13
 2Tes 2:14 1Kor 1:17-25
 Fil 1:27
 2Tim 1:8-11 1Kor 15:1-7
 Kol 1:5-6
 2Tim 2:8-10

Nahatataien

Iarmama sa ramahatata ia Iesu Kristo truvehi nimiruien rerin
 Jon 1:12

Jon 20:31
 Rom 10:9-10 Jon 3:15-18, 36
 Wok Me 4:12
 Kal 2:16 Jon 6:47
 Wok Me 16:30-31
 Efes 2:8-9 Jon 14:6
 Rom 3:20-22
Pwəh sərər əknekɪn ia nahatətəien səkitaha
 Mak 11:22-25
 Rom 14:22-23
 Hip 11:1-40 Luk 17:5-6
 1Kor 13:13
 Jem 1:2-8 Jon 14:1
 2Kor 5:6-7
 Jem 2:14-26 Rom 5:1-2
 Kal 5:6
 1Pit 1:3-9

Nemhəien
 Jon 6:39-40
 1Kor 15:12-58
 Rev 14:13 Jon 11:17-27
 2Kor 5:1-10
 Rev 21:1-4 Jon 14:1-4
 Fil 1:20-24
 Rev 22:1-5 Rom 8:10-11; 38-39
 1Tes 4:13-18 Rom 14:7-9
 Hip 2:14-15

Pwəh səgnəgini Kumwesən, mhəni vivi in, mhəni tanak tukwe
 Luk 17:11-19
 Fil 4:4-7
 1Tes 5:18 Jon 6:11
 Kol 2:7
 1Tim 2:1 Rom 1:21
 Kol 3:17
 1Tim 4:4-5 Efes 5:20
 Kol 4:2

Nəmə asori me i kamhətui tɪ nakalasia me
Noien səvəi elta me səvəi nəfwakiien
 Wok Me 6:1-6
 1Tim 3:1-13
 Taet 1:5-9 Wok Me 14:23
Nəgkiariien sə ramevən tɪ elta me səvəi nəfwakiien
 Mat 28:18-20
 1Tes 2:1-12
 2Tim 3:10-4:5 Luk 22:24-27
 1Tim 4:1-16
 Taet 2:7-8 Wok Me 20:17-35
 2Tim 2:1-26
 1Pit 5:1-4
Nisiaiien elta me səvəi nəfwakiien
 1Kor 9:14
 1Tes 5:12-13
 Hip 13:7,17 Kal 6:6
 1Tim 5:17-22

Nəpwəhien pran

Mat 5:31-32
 Luk 16:18
 1Kor 7:10-16 Mat 19:3-9
 Rom 7:2-3

Nəpwəhien nəveginien ti nəfwakiiən

Mat 6:16-18
 Wok Me 13:1-3
 Wok Me 14:23 Mak 2:18-20

Nasituien

Mat 6:1-4
 1Kor 10:24
 Hip 13:1-3, 16 Mat 7:12
 2Kor 8:1-15
 Jem 1:27 Mat 25:31-46
 2Kor 9:1-15
 Jem 2:15-16 Luk 3:10-11
 Kal 6:9-10
 1Jon 3:16-18 Luk 6:38
 Fil 4:14-19 Wok Me 11:27-30
 Hip 10:24

Rəərəha mə kitaha tsənimwi nənimwiien skai mhakonə irə

Rom 13:13
 Kal 5:19-21
 Taet 1:7 1Kor 5:11
 Efes 5:18
 1Pit 4:3-5 1Kor 6:9-11
 1Tim 3:1-3

Nəfwakiiən m Kumwesən

Noien səvəi nəfwakiiən

Mat 6:5-13
 Jon 16:23-26
 1Tim 4:4-5 Mat 7:7-11
 Rom 8:26-27
 Hip 4:16 Mat 18:19-20
 Rom 12:12
 Hip 10:19-22 Mak 11:24-25
 Efes 2:18
 Jem 1:5-8 Luk 11:1-13
 Efes 6:18
 Jem 4:2-3 Luk 18:1-8
 Fil 4:6-7
 Jem 5:13-18 Luk 21:36
 Kol 4:2
 1Pit 4:7 Jon 14:13-14
 1Tes 5:17
 1Jon 3:21-22 Jon 15:7
 1Tim 2:1-4; 8
 1Jon 5:14-15

Nəfwakiiən me nepwɪn ia Nəkukuə Ikinan

Mat 11:25-26
 Wok Me 16:25
 Fil 1:3-5, 9-11 Mat 14:23
 Wok Me 20:36
 Kol 1:9-12 Mat 19:13-15
 Wok Me 21:5

Kol 4:3-4 Mak 1:35
 Rom 1:9-10
 1Tes 3:9-13 Luk 5:16
 Rom 10:1-2
 2Tes 1:11-12 Luk 6:12
 Rom 15:30-33
 2Tes 3:1-5 Luk 22:32, 39-46
 2Kor 12:7-10
 Hip 5:7 Jon 11:41-42
 Efes 1:15-20
 Hip 7:25 Jon 17:1-26
 Efes 3:14-21 Wok Me 4:24-31
 Efes 6:19-20

Nətərigien səkitaha traməkeikei meiwaiu

Mat 5:3-12
 Luk 18:9-14
 Kol 3:12-13 Mat 18:1-5
 Efes 4:2
 Jem 4:5-10 Luk 14:7-11
 Fil 2:3-11
 1Pit 5:5-7

Nakalasia me

Noien səvəi nakalasia me

Mat 16:13-20
 1Kor 12:12-30
 Kol 3:12-17 Jon 13:34-35
 Kal 5:22-26
 1Tes 5:16-17 Jon 14:27
 Efes 1:22-23
 Hip 10:24-25 Wok Me 2:41-42
 Efes 2:19-22
 1Pit 2:4-10 Rom 12:4-8
 Efes 4:1-16
 Rev 19:5-10 Rom 12:9-13
 Kol 1:18

Nakalasia me səvəi Iesu Kristo həmwəhen ia nıpwrai iərmama kuatia

Mat 18:19-20
 Efes 1:22-23
 1Tim 4:13 Wok Me 2:41-47
 Efes 4:11-16
 Hip 10:24-25 Rom 12:4-8
 Kol 3:15-17

Nəmisəien me i saməregi ia tıprənə i

Rom 8:18-25, 28
 Jem 1:2-4
 1Pit 2:19-21 2Kor 1:4
 1Pit 1:6-9
 1Pit 5:8-10 2Kor 4:16-18

Noien səvəi nərpwınien noien ərəha

Kumwəsən trərpwın noien ərəha me səvəi nərmama

Mat 26:28
 Wok Me 26:18
 Hip 10:17-18 Mak 11:25-26
 Efes 1:7
 1Jon 1:8-2:2 Wok Me 5:31

Kol 1:13-14 Wok Me 10:43

Kol 2:13-14

**Kitaha tsaməkeikei mhenouenou noien ərəha me nəha nərmama kamho m
kitaha, mhəpwəh nərpwinien**

Mat 6:12-15

Luk 6:37

Efes 4:31-32 Mat 18:21-35

Luk 17:3-4

Kol 3:13 Mak 11:25

2Kor 2:5-11

Nomasanien iərmama

Mat 4:23-25

Wok Me 8:4-8

2Kor 12:7-10 Mat 9:35

Wok Me 19:11-16

1Tim 5:23 Mat 11:2-5

Wok Me 28:8-9

2Tim 4:20 Wok Me 3:1-6

1Kor 12:9, 29-30

Jem 5:14-15

Nokeikeien

Kumwesən ramokeikei nərmama me pam

Jon 3:16

Efes 2:4-5

1Jon 4:9 Rom 5:8

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei Kumwesən

Mat 22:37-38

Jon 14:21

1Jon 5:3 Mak 12:28-30

1Pit 1:8

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei nərmama

Mat 5:43-48

1Jon 2:9-11

1Jon 4:7-21 Mat 22:39

Jon 15:12-17

1Kor 13:1-13 Jon 13:34-35

Rom 12:9-10

1Kor 16:14 1Tes 4:9-10

Rom 13:8-10

Kal 5:13-14 1Pit 4:8

1Jon 3:11-18

Noien nəkwai Kumwesən

Jon 14:15, 21, 23-24

1Pit 1:14-16

1Jon 3:22-24 Jon 15:10-17

1Jon 2:3-8

2Jon 5-6 Rom 13:8-10

Noien ərəha

Nəfe nəha noien ərəha?

Rom 1:18-32

Efes 2:1-3

Jem 4:17 Rom 8:5-8

Efes 5:3-5

1Pit 4:3 Kal 5:19-21

Kol 3:5-10

1Jon 3:4-5

Nərmama me pam həno raka noien ərəha

Jon 8:7-9

Rom 5:12

1Jon 1:8-10 Rom 3:9-20; 23

Kal 3:22

Kumwesən trərpwin noien ərəha səvəi nərmama

Mat 10:28

Rom 6:23

Hip 10:26-31 Mat 13:41-42

Kal 6:7-8

1Pit 1:17 Jon 3:18-20; 36

Kol 3:5-6

1Pit 4:3-5 Wok Me 17:30-31

2Tes 1:7-9

Jut 7 Rom 1:18-19

Hip 9:27

Rev 20:11-15

Kitaha tsaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səkitaha

Mat 4:17

Wok Me 2:37-40

2Kor 7:8-11 Mak 6:12

Wok Me 3:19-20

2Pit 3:9 Luk 13:1-5

Wok Me 17:29-31

Rev 9:20-21 Luk 15:1-31

Wok Me 20:21 Luk 24:45-47

Wok Me 26:19-20

Nitətə ia neiai (uə Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə)

Suatuk səvəi nevənien ia nitətə ia neiai

Mat 19:16-30

Jon 17:2-3

Efes 2:1-6 Luk 10:25-28

Jon 20:31

Kol 2:13 Jon 3:1-16

Rom 5:21

Kol 3:1-4 Jon 5:19-29

Rom 6:5-14

2Tim 1:10 Jon 10:10

Rom 8:10-17

Taet 3:4-7 Jon 11:25-26

2Kor 5:17

1Pit 1:23 Jon 14:6

Kal 2:20

1Jon 5:11

Nitətə ia neiai ramasan pik

Luk 12:32-34

Kol 3:1

Rev 21:22-22:5 Jon 14:1-3

1Pit 1:4-5

Rev 22:14-15 2Kor 5:1-8

Rev 4:1-11 Fil 1:23

Rev 21:1-4

Nousi əpuneien nərimiru me kauvei pen m Kumwesən

Mat 9:13

Rom 12:1
Hip 9:6-10:18 Mak 12:33

Setan

Noien sǎvǎi Setan

Mat 13:19
2Kor 2:10-11
2Tes 2:9-12 Mat 25:41
2Kor 4:4
1Pit 5:8-9 Luk 4:1-13
2Kor 11:13-15
1Jon 3:8-10 Luk 22:3-4
Efes 2:2
Rev 12:7-12 Jon 8:42-44
1Tes 2:18
Rev 20:1-3

Setan in iǎremhǎ i ramǎmwur mǎ tro nǎrmama hǎmwei ia nǎrǎhaien

Mat 4:1-11
2Kor 12:7-10
Hip 12:1-2 Mat 6:13
Efes 3:20-21
Jem 4:7 Luk 22:31-32
Efes 6:10-18
1Pit 1:5 Jon 17:14-19
Fil 4:13
1Pit 5:8-11 Rom 8:31-39
1Tes 3:5-8
1Jon 4:4 Rom 12:12
2Tes 3:3
1Jon 5:3-5 Rom 16:19-20
2Tim 1:7-8
Rev 12:7-12 1Kor 10:12-13
Hip 2:18 1Kor 16:13
Hip 4:14-16

Suatuk ti nuveheien nǎpwnǎti Kumwesǎn me

Jon 1:12-13
Kal 4:6-7
1Jon 3:1-3 Rom 8:14-17
Hip 12:5-11

Kristo nǎten rǎnǎikuas raka nǎrǎhaien me sǎvǎi nǎrmama me sǎvǎnhi

Mat 26:26-29
Efes 1:7
1Jon 1:6-7 Rom 3:25
Hip 9:11-14
Rev 7:14-17 Rom 5:9-10

Iesu Kristo

Iesu in Tini Kumwesǎn

Mat 11:27-30
Jon 20:26-31
Kol 2:9-10 Mat 16:13-17
Wok Me 3:13-16
Hip 1:1-14 Luk 1:35
Wok Me 4:10-12
Hip 7:26-28 Jon 1:1-18
1Kor 3:11
1Jon 2:1-2 Jon 5:19-29

2Kor 4:4-6

1Jon 5:20 Jon 6:35-40

2Kor 5:21

Rev 1:12-18 Jon 8:58

Kal 4:4-5

Rev 19:11-16 Jon 11:25-27

Fil 2:5-11 Jon 17:1-5

Kol 1:15-20

Iesu riməuvehe ia tɪprənə i nɪpwran rəmwhen ia nɪpwrataha

Jon 1:14

Luk 2:1-20

Fil 2:6-7 Luk 1:26-38

Mat 2:1-23

Hip 2:14-18 Mat 1:18-25

Kal 4:4-5

Iesu rino nɪmtətien me

Mat 8:1-15, 23-33

Mak 1:21-28

Luk 22:50-51 Mat 9:1-7, 18-33

Mak 7:32-37

Jon 2:1-11 Mat 12:9-14, 22

Mak 8:22-25

Jon 4:46-54 Mat 14:15-32

Luk 5:4-8

Jon 5:5-9 Mat 15:22-28, 32-38

Luk 7:11-15

Jon 9:1-7 Mat 17:14-18

Luk 13:10-13

Jon 11:11-44 Mat 20:29-34

Luk 14:1-4

Jon 21:4-6 Mat 21:18-22

Luk 17:12-14

Wok Me 2:22

Kinəkiri Iesu ti noien səvənhi kuvei pen nərpwɪnien sə rɪpkatukwatukw mhə min

Mat 26:47-68

Mak 15:1-20

Jon 18:1-14, 19-24 Mat 27:1-2, 11-31

Luk 22:47-53

Jon 18:28-19:16 Mak 14:43-65

Luk 22:63-23:25

Kinərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

Mat 27:32-56

Luk 23:26-49

Jon 19:17-37 Mak 15:21-41

Kimənimwi nɪpwrai Iesu

Mat 27:57-66

Luk 23:50-56

Jon 19:38-42 Mak 15:42-47

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

Mat 28: 1-20

Wok Me 2:24-32

Wok Me 17:2-3, 30-31 Mak 16:1-8

Wok Me 3:15

Rom 1:4 Luk 24:1-49

Wok Me 4:10, 33

Rom 4:24-25 Jon 20:1-21:14

Wok Me 10:39-43
1Kor 15:3-8; 12-21 Wok Me 1:3-8
Wok Me 13:29-39
Rev 1:18

Iesu rirærig mevæn fwe ia neiai

Luk 24:50-51
Efes 1:20-23
Hip 7:25-26 Wok Me 1:9-11
Fil 2:9-11
Hip 10:12-14 Wok Me 2:32-36
Hip 1:3-11
1Pit 3:22 Wok Me 5:30-31
Hip 2:9 Rom 8:34
Hip 4:14-16

Iesu trirærig pehe mwi ia tiprænə i

Mat 24:29-44
1Tes 1:9-10
2Tim 4:8 Jon 14:1-3
1Tes 3:13
Hip 9:28 Wok Me 1:10-11
1Tes 4:13-5:11
2Pit 3:1-18 Wok Me 3:19-21
2Tes 1:6-10
1Jon 3:1-3 Fil 3:20-21
2Tes 2:1-4
Rev 1:7 Kol 3:4
1Tim 6:13-15
Rev 22:12-13